LIETUVOS RAUDONOJI KNYGA

Gyvūnai · Augalai · Grybai

Lietuvos raudonoji knyga

Gyvūnai • Augalai • Grybai

Red Data Book of Lithuania

Animals • Plants • Fungi

Vyriausiasis redaktorius I *Editor-in-Chief*
Valerijus Rašomavičius

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

Leidėjas

Lietuvos Respublikos
APLINKOS MINISTERIJA

Parengimas ir leidyba finansuojama Europos regioninės plėtros fondo lėšomis

Kuriame Lietuvos ateitį
2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

© Aplinkos ministerija, 2021
ISBN 978-9955-37-229-5 Leidykla „Lututė“, 2021

Vyriausiasis redaktorius I ***Editor-in-Chief***
Valerijus Rašomavičius

Redakcinė kolegija I ***Editorial Board:***
Linas Balčiauskas, Eduardas Budrys, Mindaugas Dagys, Reda Iršėnaitė, Povilas Ivinskis, Ilona Jukonienė, Vytautas Kesminas, Jurga Motiejūnaitė, Liutauras Raudonikis

Autoriai I ***Authors:***
Kęstutis Arbačiauskas, Danas Augutis, Linas Balčiauskas, Dalia Bastytė-Cseh, Gediminas Brazaitis, Eduardas Budrys, Egidijus Bukelskis, Mindaugas Dagys, Dalius Dapkus, Romas Ferenca, Zigmantas Gudžinskas, Reda Iršėnaitė, Povilas Ivinskis, Ilona Jukonienė, Rimvydas Juškaitis, Birutė Karpavičienė, Jonas Kasparavičius, Algirdas Kaupinis, Vytautas Kesminas, Petras Kurlavičius, Ernestas Kutorga, Dalytė Matulevičiūtė, Jurga Motiejūnaitė, Jonas Remigijus Naujalis, Daiva Patalauskaitė, Lukas Petrulaitis, Ingrida Prigodina-Lukošienė, Mindaugas Rasimavičius, Valerijus Rašomavičius, Liutauras Raudonikis, Jolanta Rimšaitė, Jūratė Sendžikaitė, Zofija Sinkevičienė, Grita Skujienė, Vitas Stanevičius, Andrius Steponėnas, Darius Stončius, Monika Subkaitė, Vytautas Tamutis, Rimgaudas Treinys, Domas Uogintas, Asta Uselienė, Vytautas Uselis, Tomas Ūsaitis, Gintautas Vaitonis, Tomas Virbickas, Giedrė Višinskienė, Egidijus Žalneravičius

Lietuvių kalbos redaktorė I ***Lithuanian language editor***
Roma Jagminaitė

Anglų kalbos redaktoriai I ***English language editors:***
Jonathan Robert Stratford, Mariel McCormack

Žemėlapius maketavo I ***Map layout***
Danas Augutis

Spaudai rengė I ***Prepared for publication by:***
Romualdas Barauskas, Inesa Oranskytė, Kristina Eičinienė, Jolanta Demina, Aušra Tamošiūnienė

Citavimo rekomendacijos I ***Recommended citation of the publication:***

Visas leidinys – Rašomavičius, V. (red.), 2021, Lietuvos raudonoji knyga. Gyvūnai, augalai, grybai. – Vilnius.

Recommended citation of the publication – Rašomavičius, V., (ed.). 2021: Red Data Book of Lithuania. Animals, plants, fungi. – Vilnius.

Atskiros leidinio dalys – Arbačiauskas, K., Pavasarinis skydvėžis. *Lepidurus apus* (Linnaeus, 1758). Kn.: Rašomavičius, V. (red.), 2021, Lietuvos raudonoji knyga. Gyvūnai, augalai, grybai. – Vilnius, psl. 82.

Recommended citations of individual chapters – Arbačiauskas, K. 2021: Pavasarinis skydvėžis. *Lepidurus apus* (Linnaeus, 1758) – In: Rašomavičius, V., (ed.). Red Data Book of Lithuania. Animals, plants, fungi. – Vilnius, p. 82.

TURINYS I *CONTENT*

Įvadas
Introduction ... 6
Saugomų rūšių teisinis reglamentavimas Lietuvoje
Legal regulation of protected species in Lithuania ... 9
Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų sąrašas
List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania ... 12
Lietuvos saugomų taksonų sąrašo vertinimo rezultatai
Results of the evaluation of the list of protected taxa in Lithuania ... 19
Taksono aprašo struktūra ... 64
Structure of the taxon description ... 65

GYVŪNAI (Animalia)
ANIMALS (Animalia) ... 67
Žieduotosios kirmėlės (Annelida) ... 69
Moliuskai (Molusca) ... 71
Vėžiagyviai (Crustacea) ... 79
Voragyviai (Arachnida) ... 85
Vabzdžiai (Insecta) ... 87
Apskritažiomeniai (Cephalaspidomorphi) ... 195
Žuvys (Chondrostei, Teleostei) ... 197
Varliagyviai (Amphibia) ... 205
Ropliai (Reptilia) ... 211
Paukščiai (Aves) ... 215
Žinduoliai (Mammalia) ... 293

AUGALAI (Plantae)
PLANTS (Plantae) ... 309
Maurabragūnai (Charophyta) ... 311
Maršantijūnai (Kerpsamanės) (Marchantiophyta) ... 317
Brijūnai (Lapsamanės) (Bryophyta) ... 333
Induočiai augalai (Tracheophyta) ... 373

GRYBAI (Fungi)
FUNGI (Fungi) ... 543
Aukšliagrybūnai (įskaitant kerpes) (Ascomycota) ... 545
Papėdgrybūnai (Basidiomycota) ... 601

Taksonų lietuviškų vardų rodyklė
Index of the Lithuanian names of taxa ... 664
Taksonų lotyniškų vardų rodyklė
Index of the Latin names of taxa ... 668
Asmeninių stebėjimų pateikėjai
Providers of personal observation ... 672
Informacijos šaltiniai
Sources of information ... 672
Literatūra
Literature ... 673

ĮVADAS

Lietuvos raudonoji knyga – tai informacinis leidinys, kuriuo visuomenė supažindinama su Lietuvos Respublikos teritorijoje saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšimis, jų statusu, paplitimu, ekologija ir biologija, populiacijų gausumu, joms gresiančiu pavojumi, rūšių apsaugos būkle. Knyga rengiama pagal Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą. Taip Raudonosios knygos statusą apibrėžia Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymas.

Nuo pirmosios Lietuvos raudonosios knygos leidimo (1981 m.) jau praėjo keturi dešimtmečiai, per kuriuos Raudonoji knyga tapo vienu iš ryškiausių visuomenės rūpinimosi gamtos kūrinija simbolių.

Šis, ketvirtasis, Raudonosios knygos leidimas turinio požiūriu yra visiškai naujas, nes jame aprašomi pagal objektyvius kriterijus sudaryto Lietuvos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų sąrašo taksonai. Pirmą kartą šalies biologinės įvairovės apsaugos sistemoje apie 900 taksonų buvo įvertinti pagal Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos (IUCN) kriterijus. Tai buvo viena iš priežasčių, dėl kurios Lietuvos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų sąrašas ketvirtadaliu sutrumpėjo.

Naujas taksonų suskirstymas į IUCN kategorijas sumažino subjektyvumo lygį ir suteikė galimybę gautus rezultatus palyginti su kitų kraštų vertinimo duomenimis. Viešas taksonų vertinimo procedūrų ir išankstinių vertinimo rezultatų aptarimas padidino jų bendruomeninę vertę ir biologinės įvairovės išsaugojimu susirūpinusios visuomenės santalką.

Derėtų atskirti vien tik pagal taksonų būklės, populiacijų kaitų ir grėsmių joms vertinimus sudaromą taksonų Raudonąjį sąrašą nuo Saugomų rūšių sąrašo. Pastarajam, be minėtų kriterijų, dar svarbu ekologiniai ir istoriniai aspektai, apsaugos tradicijų išlaikymas, tarptautiniai įsipareigojimai, finansiniai ir organizaciniai ištekliai išsaugojimo priemonėms įgyvendinti. Raudonieji sąrašai – tai pranešimas apie tuos organizmus, kurie artimoje ateityje gali išnykti, saugomų rūšių sąrašai – tai valstybės stra-

INTRODUCTION

A Red Data Book of Lithuania is a publication presenting the list of rare and threatened animals, plants and fungi species and their conservation status, distribution, ecology and biology, population size and dynamics, and threats. The book is compiled according to the List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania. This is how the status of the Red Data Book of Lithuania is defined in the Law on Protected Fauna, Flora and Fungi Species.

Four decades have passed since the publication of the first Red Data Book of Lithuania (1981). During this time the book has become one of the most striking symbols of public concern for all plant and animal life.

The fourth edition of the Red Data Book of Lithuania is completely new in terms of quality as it describes the taxa List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania drawn up according to objective criteria. For the first time in the country's biodiversity conservation system, about 900 taxa have been evaluated against the criteria of the International Union for Conservation of Nature (IUCN). This was one of the reasons why the Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania, also known as the List of Protected Species, was shortened by a quarter.

The new arrangement of taxa into IUCN categories has reduced the level of subjectivity and made it possible to compare the results obtained with evaluations made elsewhere. Public discussion of taxa assessment procedures and preliminary assessment results has raised their community value and increased awareness amongst the public concerned about biodiversity conservation.

A distinction should be made between the List of Protected Species and the Red List of taxa, the latter which is compiled exclusively by the assessment of the taxa status, changes of population and level of threats.

Ecological and historical aspects, conservation traditions, international obligations, and financial and

tegijos ir prioritetų išryškinimas biologinės įvairovės išsaugojimo srityje.

Raudonoji knyga nėra žinynas, kuriame pateikiama per amžius nusistovėjusi ir mažai kintanti informacija. Ją sudaro reguliariai apibendrinamos žinios apie nuolat kintančią gyvąją aplinką. Knyga praveriamos durys į šalies biologinės įvairovės vertybių pasaulį, kurio išsaugojimas yra dabarties ir ateinančių kartų rūpestis.

Vyriausiasis redaktorius

organisational resources for the implementation of conservation measures are important for the procedures of incorporation of species into the List of Protected Species. Red Lists act as a warning about species that may be lost in the foreseeable future, while the Lists of Protected Species are a legal highlight of state strategies and priorities in the field of biodiversity conservation.

The Red Data Book of Lithuania is not a catalogue that contains unchanging information that has been established for centuries. It consists of regularly revised knowledge about continuously changing environment. The book opens the door to the world of the country's biodiversity values, it underlines that preservation is a concern for present and future generations.

Editor-in-Chief

SAUGOMŲ RŪŠIŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

Saugomų rūšių teisinį reglamentavimą Lietuvoje apibrėžia Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymas. Šis įstatymas nustato su natūralioje gamtinėje aplinkoje gyvenančių ar laikinai esančių, migracijos ar kitu metu pastebimų ar aptinkamų saugomų laukinių gyvūnų, augalų ir grybų rūšių apsaugą ir apsaugos reglamentavimu susijusius visuomeninius santykius Lietuvos Respublikos teritorijoje ir jos oro erdvėje, Lietuvos Respublikos teritorinėje jūroje, šelfe ir Baltijos jūros ekonominėje zonoje.

Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymas nurodo, kad saugoma rūšis – tai nykstanti, pažeidžiama, reta arba endeminė gyvūnų, augalų arba grybų rūšis ir šio įstatymo nustatyta tvarka įrašyta į Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą ir (arba) Europos bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių sąrašus arba saugoma pagal tarptautinius susitarimus, taip pat visos laukinių paukščių rūšys, natūraliai paplitusios Europos Sąjungos valstybių narių europinėje teritorijoje. Saugomų rūšių apsauga užtikrinama:

1) steigiant Lietuvos Respublikos saugomas teritorijas Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka ir jose įgyvendinant saugomų rūšių apsaugos priemones;

2) rengiant ir įgyvendinant saugomų rūšių apsaugos planus;

3) reguliuojant ir kontroliuojant saugomų rūšių naudojimą;

4) veisiant saugomas rūšis nelaisvėje ir vėliau populiacijų palaikymo tikslais išleidžiant arba perkeliant į laisvę;

5) atliekant saugomų rūšių buveinių priežiūrą ir tvarkymą, atkuriant sunaikintas buveines, kuriant biotopus;

6) atliekant saugomų rūšių apsaugos būklės tyrimus ir stebėseną, rūšių tiriamuosius ir kitus darbus, reikalingus saugomų rūšių apsaugai organizuoti ir naudojimui reguliuoti;

7) organizuojant duomenų apie saugomų rūšių radavietes ir augavietes kaupimą saugomų rūšių informacinėje sistemoje;

8) nustatant griežtai saugomų rūšių radaviečių ir augaviečių apsaugos reglamentus;

9) vertinant planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai projektus, atliekant planų ir programų strateginį pasekmių aplinkai vertinimą ir šių įvertinimų pagrindu ribojant ar draudžiant ūkinę ar kitokią veiklą, kuri gali daryti neigiamą poveikį saugomoms rūšims;

LEGAL REGULATION OF PROTECTED SPECIES IN LITHUANIA

The legal regulation of protected species in Lithuania is defined by the Republic of Lithuania Law on Protected Fauna, Flora and Fungi Species. This Law establishes public relations concerning the conservation and regulation of protected species of wildlife, plant and fungi living or temporarily living in the natural environment, noticed during migration or otherwise observed or detected in the territory of the Republic of Lithuania and its airspace, the territorial sea, the continental shelf, and the economic area of the Baltic Sea.

The Republic of Lithuania Law on Protected Fauna, Flora and Fungi Species states that a protected species is an endangered, vulnerable, rare or endemic species of animal, plant or fungus and is included in the List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania or in the lists of animal and plant species of the European Community interest or protected under international agreements, this includes all species of wild birds naturally occurring in the European territory of the Member States of the European Union. The conservation of protected species is ensured by:

1) establishing protected areas of the Republic of Lithuania in accordance with the procedure described in the Republic of Lithuania Law on Protected Fauna, Flora and Fungi Species and implementing measures for the conservation of protected species;

2) developing and implementing conservation plans for protected species;

3) regulating and controlling the use of protected species;

4) breeding of protected species in captivity and subsequently releasing or transferring to the wild for the purpose of maintaining populations;

5) performing maintenance and managing habitats of protected species, restoring destroyed habitats, and creating biotopes;

6) conducting research and monitoring of the conservation status of protected species, researching species and other work necessary for the organisation and regulation of conservation of protected species;

7) organising the collection of data on habitats and location sites of protected species in the information system of the protected species;

8) establishing regulations for the conservation of habitats and location sites of strictly protected species;

9) assessing the projects relating to the environmental impact of proposed economic activities, carrying out a strategic environmental assessment of plans

10) taikant teisinę atsakomybę už nustatyto rūšių apsaugos režimo pažeidimus, nustatant padarytos žalos atlyginimą;

11) ugdant, šviečiant ir informuojant visuomenę apie saugomų rūšių išsaugojimo svarbą;

12) prisijungiant prie tarptautinių susitarimų dėl saugomų rūšių apsaugos ir įgyvendinant jų reikalavimus;

13) taikant kitas saugomų rūšių apsaugos būklę palankiai veikiančias ir jų išsaugojimą užtikrinančias priemones.

Saugomų rūšių naudojimas – tai saugomų rūšių individų paėmimas iš gamtos, prekyba saugomomis rūšimis ir gaminiais iš jų, paimtų iš gamtos saugomos rūšies individų laikymas nelaisvėje, saugomų rūšių naudojimas mokslo tiriamiesiems darbams, negyvų saugomų gyvūnų ir jų dalių perdirbimas ar viešas eksponavimas, taip pat saugomos rūšies individų stebėjimas, žymėjimas, veisimas, filmavimas, fotografavimas. Saugomų rūšių naudojimas neturi kelti grėsmės tokių rūšių ilgalaikiam išlikimui ir pastangoms užtikrinti palankią jų apsaugos būklę. Asmenys, naudojantys saugomas rūšis, turi laikytis Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymo reikalavimų, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nustatytos Saugomų rūšių naudojimo tvarkos, Prekybos laukiniais gyvūnais taisyklių, Prekybos saugomų rūšių laukiniais augalais ir grybais taisyklių ir kitų teisės aktų.

Saugomų rūšių apsaugos ir jų naudojimo valstybinį reglamentavimą pagal kompetenciją vykdo Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija ar jos įgaliotos institucijos, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija ar jos įgaliotos institucijos, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija įsakymu tvirtina Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą, kurį rengia ir peržiūri Lietuvos raudonosios knygos komisija. Pagal Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija leidžia informacinį leidinį – Lietuvos raudonąją knygą. Juo visuomenė supažindinama su Lietuvos Respublikos teritorijoje saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšimis, jų statusu, paplitimu, jų ekologija ir biologija, populiacijų gausumu, joms gresiančiu pavojumi, rūšių apsaugos būkle.

Lietuvos raudonosios knygos komisijos sudėtį tvirtina Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Komisija sudaroma iš mokslo ir mokymo institucijų, Aplinkos ministerijos atstovų. Lietuvos raudonosios knygos komisiją sudaro: pirmininkas – Aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos politikos grupės vadovas Algirdas Klimavičius; pirmininko pavaduotojas – Gamtos tyrimų centro Ekologijos

and programmes and restricting or prohibiting economic or other activities which may adversely affect protected species on the basis of such assessments;

10) applying legal liability for violations of the established conservation regime of species, and determining the compensation for damage;

11) educating, raising awareness and informing the public about the importance of conservation of protected species;

12) acceding to and implementing the requirements of international agreements for the conservation of protected species;

13) other measures favourable to the conservation status of protected species and the support of their conservation.

The use of protected species is defined as the taking of protected species from the wild, trading in protected species and products thereof, the keeping of individuals of protected species in captivity, the use of protected species for research purposes, processing or public display of dead protected animals and parts thereof, also, the observation, marking, breeding, filming, and photographing of individuals of protected species. The use of protected species must not jeopardise the long-term survival of such species and the efforts to ensure their favourable conservation status. Persons using protected species must comply with the requirements of the Republic of Lithuania Law on the Protected Fauna, Flora and Fungi Species, the Rules for Trade in Wild Animals and the Rules for Trade in Protected Species of Wild Plants and Fungi.

The state regulation of the conservation and use of protected species is exercised by the Government of the Republic of Lithuania, the Ministry of Environment of the Republic of Lithuania or its authorised institutions, the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania or its authorised institutions, the Customs Department under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania, and the State Food and Veterinary Service.

The Ministry of Environment of the Republic of Lithuania approves the List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania, which is prepared and reviewed by the Commission of the Red Data Book of Lithuania. Based on the List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania, the Ministry of Environment of the Republic of Lithuania issues an information publication – the Red Data Book of Lithuania. It introduces to the public the species of protected animals, plants and fungi in the territory of the Republic of Lithuania, their status, distribution, their ecology and biology, population size, threats, and species conservation status.

The Commission of the Red Data Book of Lithuania is approved by the Ministry of Environment of the Republic of Lithuania, which consists of representatives of scientific and educational institutions and the Mi-

instituto Žinduolių ekologijos laboratorijos vyriausiasis mokslo darbuotojas doc. habil. dr. Linas Balčiauskas; sekretorius (narys) – Aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos politikos grupės vyriausioji specialistė Laura Janulaitienė ir nariai – Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Aplinkos ir ekologijos instituto lekt. dr. Žydrūnas Preikša; Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Miško biologijos ir miškininkystės instituto direktorius prof. dr. Gediminas Brazaitis; Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto Floros ir geobotanikos laboratorijos vyresnysis mokslo darbuotojas dr. Valerijus Rašomavičius; Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto Floros ir geobotanikos laboratorijos mokslo darbuotoja dr. Ilona Jukonienė; Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto Mikologijos laboratorijos vyresnioji mokslo darbuotoja dr. Jurga Motiejūnaitė; Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto Entomologijos laboratorijos vyresnysis mokslo darbuotojas dr. Povilas Ivinskis; Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto Hidrobiontų evoliucinės ekologijos laboratorijos vyriausiasis mokslo darbuotojas dr. Kęstutis Arbačiauskas; Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto Paukščių ekologijos laboratorijos vyresnysis mokslo darbuotojas dr. Mindaugas Dagys; Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro Biomokslų instituto Botanikos ir genetikos katedros prof. dr. Ernestas Kutorga; Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro Biomokslų instituto Zoologijos katedros doc. dr. Andrius Petrašiūnas.

Ši Lietuvos raudonoji knyga parengta pagal Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą, kuris patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2020 m. birželio 9 d. įsakymu Nr. D1-340 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. liepos 13 d. įsakymo Nr. 504 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“. Sąrašas įsigaliojo nuo 2020 m. rugpjūčio 1 dienos.

Laura Janulaitienė

nistry. The members of the Commission of the chief of Lithuania are: Algirdas Klimavičius (chairman), head of the Nature Conservation Policy Group under the Ministry of Environment; Assoc. Prof. Dr. Habil. Linas Balčiauskas (vice-chair), chief researcher of Mammalian Ecology Laboratory of the Institute of Ecology of Nature Research Centre; Laura Janulaitienė (secretary), senior specialist of the Nature Conservation Policy Group under the Ministry of Environment, Dr. Žydrūnas Preikša, lecturer at the Institute of Environment and Ecology of Vytautas Magnus University Agriculture Academy; Prof. Dr. Gediminas Brazaitis, director of the Institute of Forest Biology and Silviculture of Vytautas Magnus University Agriculture Academy; Dr. Valerijus Rašomavičius, senior researcher of the Laboratory of Flora and Geobotany of the Institute of Botany of the Nature Research Centre; Dr. Ilona Jukonienė, researcher of the Laboratory of Flora and Geobotany of the Institute of Botany of the Nature Research Centre; Dr. Jurga Motiejūnaitė, senior researcher of the Laboratory of Mycology of the Institute of Botany of the Nature Research Centre; Dr. Povilas Ivinskis, senior researcher of the Laboratory of Entomology of the Institute of Ecology of the Nature Research Centre; Dr. Kęstutis Arbačiauskas, chief researcher of the Laboratory of Evolutionary Ecology of Hydrobiont of the Institute of Ecology of the Nature Research Centre; Dr. Mindaugas Dagys, senior researcher of the Laboratory of Avian Ecology of the Institute of Ecology of the Nature Research Centre; Prof. Dr. Ernestas Kutorga, Department of Botany and Genetics of the Institute of Biosciences of the Life Sciences Center of Vilnius University; Assoc. Prof. Dr. Andrius Petrašiūnas, Department of Zoology of the Institute of Biosciences of the Life Sciences Center of Vilnius University.

This Red Data Book of Lithuania is based on the List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania, approved by order No. D1-340 of 9 June 2020 of the Minister of Environment of the Republic of Lithuania "On the amendment of order No. 504 of 13 July 2003 of the Minister of Environment of the Republic of Lithuania "On approval of the List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania". The list was entered into force on 1 August 2020.

Laura Janulaitienė

LIETUVOS RESPUBLIKOS SAUGOMŲ GYVŪNŲ, AUGALŲ IR GRYBŲ RŪŠIŲ SĄRAŠAS

LIST OF PROTECTED FAUNA, FLORA AND FUNGI SPECIES OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

I SKYRIUS
GYVŪNAI – ANIMALIA

Žieduotosios kirmėlės – Annelida

Medicininė dėlė – *Hirudo medicinalis* L.

Moliuskai – Molusca

Ovalioji geldutė – *Unio crassus* Philipsson
Didysis arionas – *Arion ater* L.
Slapioji šiurpenė – *Isognomostoma isognomostomos* Schr.
Mažoji suktenė – *Vertigo angustior* Jeff.
Keturdantė suktenė – *Vertigo geyeri* Lindh.
Pūstoji suktenė – *Vertigo moulinsiana* Dupuy

Vėžiagyviai – Crustacea

Pavasarinis skydvėžis – *Lepidurus apus* L.
Vasarinis skydvėžis – *Triops cancriformis* Bosc
Reliktinė mizidė – *Mysis relicta* Lovén
Keturspyglė šoniplauka – *Pallaseopsis quadrispinosa* G. O. Sars
Plačiažnyplis vėžys – *Astacus astacus* L.

Voragyviai – Arachnida

Boružinis storagalvis – *Eresus kollari* Rossi

Vabzdžiai – Insecta

Reliktinis lašalas – *Neoephemera maxima* Joly
Mažoji ankstyvė – *Capnopsis schilleri* Rostock
Šarvuotoji strėliukė – *Coenagrion armatum* Charp.
Johansono strėliukė – *Coenagrion johanssoni* Wallengren
Mažoji išnura – *Ischnura pumilio* Charp.
Mažoji nehalenija – *Nehalennia speciosa* Charp.
Šiaurinis laumžirgis – *Aeshna crenata* Hagen
Žaliasis laumžirgis – *Aeshna viridis* Eversm.
Geltonkojis žirgelis – *Gomphus flavipes* Charp.
Pleištinis žirgelis – *Ophiogomphus cecilia* Fourc.
Geltonžiedis kordulegastras – *Cordulegaster boltonii* Don.
Baltakaktė skėtė – *Leucorrhinia albifrons* Burm.
Grakščioji skėtė – *Leucorrhinia caudalis* Charp.
Šarvuotoji skėtė – *Leucorrhinia pectoralis* Charp.
Rudajuostė skėtė – *Sympetrum pedemontanum* Müller
Juostakaktis svirplys – *Modicogryllus frontalis* Fieber
Kalninis spragtukas – *Montana montana* Kollar
Margasis tarkšlys – *Bryodemella tuberculata* Fabr.
Besparnis skėriukas – *Podisma pedestris* L.
Kopinis tarkšlys – *Sphingonotus caerulans* L.
Smėlinė auslinda – *Labidura riparia* Pall.
Kalninė cikada – *Cicadetta montana* Scop.
Žiaurusis puikiažygis – *Calosoma inquisitor* L.
Didysis puošniažygis – *Carabus coriaceus* L.
Grakštusis puošniažygis – *Carabus intricatus* L.
Žalvarinis puošniažygis – *Carabus nitens* L.
Pajūrio šoklys – *Cicindela maritima* Latr. & Dej.
Plačioji dusia – *Dytiscus latissimus* L.
Dvijuostė nendriadusė – *Graphoderus bilineatus* De Geer
Keturtaškis maitvabalis – *Dendroxena quadrimaculata* Scop.
Geltonkailis trumpasparnis – *Emus hirtus* L.
Šiaurinis elniavabalis – *Ceruchus chrysomelinus* Hoch.
Smailiaragis mėšlavabalis – *Copris lunaris* L.
Aštuoniataškis auksavabalis – *Gnorimus variabilis* L.
Niūriaspalvis auksavabalis – *Osmoderma barnabita* Motsch.
Margasis grambuolys – *Polyphylla fullo* L.
Marmurinis auksavabalis – *Protaetia lugubris* Herbst
Liepinis blizgiavabalis – *Ovalisia rutilans* F.
Raudonasis pievaspragšis – *Anostirus purpureus* Poda
Rūdiškasis drevėspragšis – *Elater ferrugineus* L.
Didysis spragšis – *Stenagostus rufus* De Geer
Ąžuolinis skaptukas – *Xestobium rufovillosum* De Geer
Didysis skydvabalis – *Peltis grossa* L.
Purpurinis plokščiavabalis – *Cucujus cinnaberinus* Scop.
Pušinis plokščiavabalis – *Cucujus haematodes* Erich.
Šneiderio kirmvabalis – *Boros schneideri* Panz.
Ūsenis dailidė – *Ergates faber* L.
Didysis lapuotininkas – *Necydalis major* L.
Pjūklaūsis kelmagraužis – *Prionus coriarius* L.
Mėlynsparnė apsiuva – *Semblis phalaenoides* L.
Pietinis marguolis – *Zygaena angelicae* Och.
Raudonžiedis marguolis – *Zygaena ephialtes* L.
Esparcetinis marguolis – *Zygaena loti* D. & S.
Ąžuolinis stiklasparnis – *Synanthedon conopiformis* Esp.
Juodalksninis stiklasparnis – *Synanthedon mesiaeformis* H.–S.
Didžioji anchinija – *Anchinia daphnella* D. & S.
Machaonas – *Papilio machaon* L.
Juodasis apolonas – *Parnassius mnemosyne* L.
Rudmargė hesperija – *Carterocephalus palaemon* Pall.
Juodoji hesperija – *Erynnis tages* L.
Smiltyninė hesperija – *Pyrgus serratulae* Ramb.
Šiaurinis perlinukas – *Boloria frigga* Thnbg.
Pietinis perlinukas – *Brenthis daphne* Bergstr.
Stepinis perlinukas – *Brenthis hecate* D. & S.

Rudakis satyriukas – *Coenonympha hero* L.
Pievinis satyriukas – *Coenonympha tullia* Müll.
Auksuotoji šaškytė – *Euphydryas aurinia* Rtt.
Baltamargė šaškytė – *Euphydryas maturna* L.
Juodasis satyras – *Hipparchia hermione* L.
Pietinis satyras – *Hipparchia statilinus* Hfh.
Akiuotasis satyras – *Lopinga achine* Scop.
Mažoji šaškytė – *Melitaea aurelia Nick.*
Tamsioji šaškytė – *Melitaea diamina* Lang
Pelkinis satyras – *Oeneis jutta* Hbn.
Baltajuostis melsvys – *Eumedonia eumedon* Esp.
Žalsvasis melsvys – *Glaucopsyche alexis* Poda
Didysis auksinukas – *Lycaena dispar* Hw.
Šiaurinis auksinukas – *Lycaena helle* D. & S.
Gencijoninis melsvys – *Phengaris alcon* D. & S.
Taškuotasis melsvys – *Phengaris arion* L.
Kraujalakinis melsvys – *Phengaris teleius* Bergstr.
Stepinis melsvys – *Lysandra coridon* Poda
Smiltyninis melsvys – *Polyommatus dorylas* D. & S.
Baltajuostis juodsprindis – *Baptria tibiale* Esp.
Spalvotasis pelkiasprindis – *Chariaspilates formosaria* Eversm.
Estinė cidarija – *Epirrhoe tartuensis* Möels
Vingirinis sprindytis – *Eupithecia thalictrata* Püng.
Juodmargis pelkinukas – *Macaria carbonaria* Cl.
Smilčiasprindis – *Phibalapteryx virgata* Hfn.
Pušinis keliaujantis kuoduotis – *Thaumethopoea pinivora* Tr.
Geltonmargė meškutė – *Arctia aulica* L.
Raudonsparnė meškutė – *Tyria jacobaeae* L.
Pajūrinis dirvinukas – *Agrotis ripae* Hb.
Pajūrinė kukulija – *Cucullia balsamitae* Bsd.
Pajūrinis stiebinukas – *Mesoligia literosa* Hw
Gauruotoji skolija – *Scolia hirta* Schrank
Didžioji auksavapsvė – *Parnopes grandior* Pall.
Kopinė smiltvapsvė – *Podalonia luffii* Saund.
Ilgažandis bembiksas – *Bembix rostrata* L.
Stepinė gauruotakojė bitė – *Dasypoda argentata* Panz.
Sieninė gaurabitė – *Anthophora plagiata* Illiger
Dedešvinė tetralonija – *Tetralonia malvae* Rossi
Katilėlinė smėliabitė – *Andrena curvungula* Thomson
Ilganosė smėliabitė – *Andrena nasuta* Giraud
Raukšlėtoji smėliabitė – *Andrena rugulosa* Stoeckhert
Šverino smėliabitė – *Andrena suerinensis* Friese
Baltijos šilkabitė – *Colletes caspicus* Morawitz

Apskritažiomeniai – Cephalaspidomorphi

Jūrinė nėgė – *Petromyzon marinus* L.

Žuvys – Chondrostei Teleostei

Aštriašnipis ershketas – *Acipenser oxyrhynchus* Mitchill
Ežerinis sykas – *Coregonus maraena* Bloch
Skersasnukis – *Chondrostoma nasus* L.
Ežerinė rainė – *Rhynchocypris percnurus* Pallas
Vijūnas – *Misgurnus fossilis* L.
Baltijinis kirtiklis – *Sabanejewia baltica* Witk.

Varliagyviai – Amphibia

Skiauterėtasis tritonas – *Triturus cristatus* Laur.
Raudonpilvė kūmutė – *Bombina bombina* L.
Žalioji rupūžė – *Bufotes viridis* Laur.
Nendrinė rupūžė – *Epidalea calamita* Laur.
Europinė medvarlė – *Hyla arborea* L.

Ropliai – Reptilia

Balinis vėžlys – *Emys orbicularis* L.
Lygiažvynis žaltys – *Coronella austriaca* Laur.

Paukščiai – Aves

Juodakaklis naras – *Gavia arctica* L.
Raguotasis kragas – *Podiceps auritus* L.
Rudakaklis kragas – *Podiceps grisegena* Bodd.
Juodakaklis kragas – *Podiceps nigricollis* Brehm
Didysis baublys – *Botaurus stellaris* L.
Mažasis baublys – *Ixobrychus minutus* L.
Juodasis gandras – *Ciconia nigra* L.
Smailiauodegė antis – *Anas acuta* L.
Šaukštasnapė antis – *Anas clypeata* L.
Dryžagalvė kryklė – *Anas querquedula* L.
Pilkoji antis – *Anas strepera* L.
Mažoji žąsis – *Anser erythropus* L.
Rudagalvė antis – *Aythya ferina* L.
Paprastoji rudė – *Aythya nyroca* Gul.
Ledinė antis – *Clangula hyemalis* L.
Paprastoji nuodėgulė – *Melanitta fusca* L.
Vidutinis dančiasnapis – *Mergus serrator* L.
Sibirinė gaga – *Polysticta stelleri* Pall.
Urvinė antis – *Tadorna tadorna* L.
Paprastasis startsakalis – *Falco columbarius* L.
Sakalas keleivis – *Falco peregrinus* Tunst.
Eurazinis sketsakalis – *Falco subbuteo* L.
Paprastasis pelėsakalis – *Falco tinnunculus* L.
Paprastasis vištvanagis – *Accipiter gentilis* L.
Kilnusis erelis – *Aquila chrysaetos* L.
Paprastasis gyvatėdis – *Circaetus gallicus* Gm.
Pievinė lingė – *Circus pygargus* L.
Didysis erelis rėksnys – *Clanga clanga* Pall.
Mažasis erelis rėksnys – *Clanga pomarina* Brehm
Jūrinis erelis – *Haliaeetus albicilla* L.
Juodasis peslys – *Milvus migrans* Bodd.
Rudasis peslys – *Milvus milvus* L.
Vakarinis vapsvaėdis – *Pernis apivorus* L.
Erelis žuvininkas – *Pandion haliaetus* L.
Pilkoji kurapka – *Perdix perdix* L.
Eurazinis tetervinas – *Tetrao tetrix* L.
Vakarinis kurtinys – *Tetrao urogallus* L.
Paprastoji griežlė – *Crex crex* L.
Paprastoji švygžda – *Porzana porzana* L.
Eurazinė jūršarkė – *Haematopus ostralegus* L.
Paprastoji avocetė – *Recurvirostra avosetta* L.

Jūrinis kirlikas – *Charadrius hiaticula* L.
Dirvinis sėjikas – *Pluvialis apricaria* L.
Juodakrūtis bėgikas – *Calidris alpina* L.
Paprastasis stulgys – *Gallinago media* Lath.
Paprastasis griciukas – *Limosa limosa* L.
Didžioji kuolinga – *Numenius arquata* L.
Gaidukas – *Calidris pugnax* L.
Miškinis tikutis – *Tringa glareola* L.
Raudonkojis tulikas – *Tringa totanus* L.
Mažasis kiras – *Larus minutus* Pall.
Baltaskruostė žuvėdra – *Chlidonias hybrida* Pall.
Baltasparnė žuvėdra – *Chlidonias leucopterus* Temm.
Juodoji žuvėdra – *Chlidonias niger* L.
Mažoji žuvėdra – *Sterna albifrons* Pall.
Paprastasis uldukas – *Columba oenas* L.
Paprastasis purplelis – *Streptopelia turtur* L.
Liepsnotoji pelėda – *Tyto alba* Scop.
Paprastoji lututė – *Aegolius funereus* L.
Balinė pelėda – *Asio flammeus* Pontopp.
Paprastoji pelėdikė – *Athene noctua* Scop.
Didysis apuokas – *Bubo bubo* L.
Žvirblinė pelėda – *Glaucidium passerinum* L.
Uralinė pelėda – *Strix uralensis* Pall.
Paprastasis tulžys – *Alcedo atthis* L.
Europinis žalvarnis – *Coracias garrulus* L.
Kukutis – *Upupa epops* L.
Baltanugaris genys – *Dendrocopos leucotos* Bechst.
Tripirštis genys – *Picoides tridactylus* L.
Pilkoji meleta – *Picus canus* Gmel.
Žalioji meleta – *Picus viridis* L.
Dirvoninis kalviukas – *Anthus campestris* L.
Geltongalvė kielė – *Motacilla citreola* Pall.
Paprastoji mėlyngurklė – *Luscinia svecica* L.
Meldinė nendrinukė – *Acrocephalus paludicola* Vieill.
Sodinė starta – *Emberiza hortulana* L.
Pilkoji starta – *Miliaria calandra* L.

Žinduoliai – Mammalia

Europinis plačiaausis – *Barbastella barbastellus* Schreber
Vėlyvasis šikšnys – *Eptesicus serotinus* Schreber
Branto pelėausis – *Myotis brandtii* Eversmann
Kūdrinis pelėausis – *Myotis dasycneme* Boie
Natererio pelėausis – *Myotis nattereri* Kuhl
Dvispalvis plikšnys – *Vespertilio murinus* L.
Miškinė miegapelė – *Dryomys nitedula* Pallas
Didžioji miegapelė – *Glis glis* L.
Baltasis kiškis – *Lepus timidus* L.
Rudasis lokys – *Ursus arctos* L.
Šermuonėlis – *Mustela erminea* L.
Lūšis – *Lynx lynx* L.
Ilgasnukis ruonis – *Halichoerus grypus* Fabricius
Stumbras – *Bison bonasus* L.

II SKYRIUS
AUGALAI – PLANTAE

Dumbliai
Maurabragūnai – Charophyta

Baltijinis maurabragis – *Chara baltica* (Hartman) Bruzelius
Pilkšvasis maurabragis – *Chara canescens* Loisel.
Šiurpinis žvakidumblis – *Lychnothamnus barbatus* (Meyen) Leonh.
Kurklinis menturdumblis – *Nitella confervacea* (Bréb.) A. Braun
Lizdiškasis dumblabragis – *Tolypella nidifica* (O. F. Müll.) A. Braun

Samanos
Maršantijūnai – Marchantiophyta

Barzdotoji barzdenė – *Barbilophozia barbata* (Schmidel ex Schreb.) Loeske
Helerio kryžmataurė – *Crossocalyx hellerianus* (Nees ex Lindenb.) Meyl.
Lieknoji statplaukė – *Neoorthocaulis attenuatus* (Mart.) L. Söderstr.
Kirptalapė tritomarija – *Tritomaria exsectiformis* (Breidl.) Schiffn. ex Loeske
Kvapioji žemtaurė – *Geocalyx graveolens* (Schrad.) Nees
Pelkinė džiugma – *Mesoptychia rutheana* (Limpr.) L. Söderstr. & Váňa
Tridantė bazanija – *Bazzania trilobata* (L.) Gray
Pūkuotoji apuokė – *Trichocolea tomentella* (Ehrh.) Dumort.
Tįsioji frulanija – *Frullania tamarisci* (L.) Dumort.
Paprastoji plojenė – *Lejeunea cavifolia* (Ehrh.) Lindb.
Plačialapė plikūnė – *Porella platyphylla* (L.) Pfeiff.
Vingrioji rikardija – *Riccardia chamedryfolia* (With.) Grolle
Šiaurinė merkija – *Moerckia hibernica* (Hook.) Gottsche
Durpyninė žvynutė – *Pallavicinia lyellii* (Hook.) Gray

Brijūnai – Bryophyta

Skiauterėtasis kiminas – *Sphagnum austinii* Sull.
Tankusis kiminas – *Sphagnum compactum* Lam. & DC.
Minkštasis kiminas – *Sphagnum molle* Sull.
Plačialapis kiminas – *Sphagnum platyphyllum* (Lindb. ex Braithw.) Warnst.
Žvilgusis kiminas – *Sphagnum subnitens* Russow & Warnst.
Vulfo kiminas – *Sphagnum wulfianum* Girg.
Žaliasis sėmainis – *Buxbaumia viridis* (Moug. ex Lam. & DC.) Brid. ex Moug. & Nestl.
Lygioji seligerija – *Seligeria donniana* (Sm.) Müll. Hal.
Arnoldo skeltadantė – *Fissidens arnoldii* R. Ruthe
Smailioji kuplė – *Distichium capillaceum* (Hedw.) Bruch & Schimp.
Ilgakaklė driušė – *Trematodon ambiguus* (Hedw.) Hornsch.
Vaiskioji uolenė – *Dichodontium pellucidum* (Hedw.) Schimp.
Plunksninė švitrelė – *Schistostega pennata* (Hedw.) F. Weber & D. Mohr
Raukšlėtoji dvyndantė – *Dicranum drummondii* Müll. Hal.

Žalioji dvyndantė – *Dicranum viride* (Sull. & Lesq.) Lindb.
Ilgalapė sukutė – *Paraleucobryum longifolium* (Hedw.) Loeske
Menturinė skylenė – *Eucladium verticillatum* (With.) Bruch & Schimp.
Brijinė kapšutė – *Protobryum bryoides* (Dicks.) J. Guerra & M. J. Cano
Pūpsninė žilutė – *Pterygoneurum subsessile* (Brid.) Jur.
Lieknoji teilorija – *Tayloria tenuis* (Dicks.) Schimp.
Tribriaunė mezija – *Meesia triquetra* (L. ex Jolycl.) Ångstr.
Tikroji didšepšė – *Pulvigera lyellii* (Hook. & Taylor) Plášek, Sawicki & Ochyra
Velėninė versmenė – *Philonotis caespitosa* Jur.
Funko brija – *Bryum funckii* Schwägr.
Šleicherio brija – *Bryum schleicheri* DC.
Mažoji nertvė – *Fontinalis dalecarlica* Schimp.
Patisinė nertvė – *Fontinalis hypnoides* C. Hartm.
Pataisinė dygva – *Pseudocalliergon lycopodioides* (Brid.) Hedenäs
Vingiastiebė dygva – *Pseudocalliergon trifarium* (F. Weber & D. Mohr) Loeske
Ričardsono dygė – *Calliergon richardsonii* (Mitt.) Kindb.
Žvilgančioji riestūnė – *Hamatocaulis vernicosus* (Mitt.) Hedenäs
Tundrinė liūnsamanė – *Warnstorfia tundrae* (Arnell) Loeske
Smulkioji tujinėlė – *Pelekium minutulum* (Hedw.) Touw
Smailiašakis tensmenis – *Pterigynandrum filiforme* Hedw.
Šikšninė kerėža – *Rhytidiadelphus loreus* (Hedw.) Warnst.
Vingialapė pažulnė – *Buckiella undulata* (Hedw.) Ireland.
Karoklinė skliautenė – *Antitrichia curtipendula* (Hedw.) Brid.
Dantytoji skomenė – *Thamnobryum subserratum* (Hook. ex Harv.) Nog. & Z. Iwats.

Induočiai augalai – Tracheophyta

Patvankinis pataisiukas – *Lycopodiella inundata* (L.) Holub
Ežerinė slepišerė – *Isoetes lacustris* L.
Didysis asiūklis – *Equisetum telmateia* Ehrh.
Šakotasis varpenis – *Botrychium matricariifolium* W. D. J. Koch
Daugiaskiltis varpenis – *Botrychium multifidum* (S. G. Gmel.) Rupr.
Mažasis varpenis – *Botrychium simplex* E. Hitchc.
Virgininis varpenis – *Botrychium virginianum* (L.) Sw.
Šerinė kalnarūtė – *Asplenium trichomanes* L.
Miškinis spyglainis – *Polystichum aculeatum* (L.) Roth
Mažažiedė lūgnė – *Nuphar pumila* (Timm) DC.
Taurinė pudmė – *Tofieldia calyculata* (L.) Wahlenb.
Širdžialapė kaldezija – *Caldesia parnassifolia* (L.) Parl.
Lankstusis plukenis – *Najas flexilis* (Willd.) Rostk. & W. L. E. Schmidt
Mažasis plukenis – *Najas minor* All.
Pajūrinė narytžolė – *Triglochin maritima* L.
Smailialapė plūdė – *Potamogeton acutifolius* Link
Siūlinė plūdė – *Potamogeton trichoides* Cham. & Schltdl.
Baltasis čemerys – *Veratrum album* L.
Pievinė vištapienė – *Gagea pratensis* (Pers.) Dumort.
Mažasis anakamptis – *Anacamptis morio* (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase
Kardalapis garbenis – *Cephalanthera longifolia* (L.) R. M. Fritsch
Raudonasis garbenis – *Cephalanthera rubra* (L.) Rich.
Nariuotoji ilgalūpė – *Corallorhiza trifida* Châtel.
Plačialapė klumpaitė – *Cypripedium calceolus* L.
Raiboji gegūnė – *Dactylorhiza cruenta* (O. F. Müll.) Soó
Dėmėtoji gegūnė – *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó
Plačialapė gegūnė – *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh.
Gelsvoji gegūnė – *Dactylorhiza ochroleuca* (Wüstnei ex Boll) Holub
Siauralapė gegūnė – *Dactylorhiza traunsteineri* (Saut. ex Rchb.) Soó
Žalioji gegūnė – *Dactylorhiza viridis* (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase
Tamsialapis skiautalūpis – *Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Besser
Belapė antbarzdė – *Epipogium aphyllum* Sw.
Pievinis plauretis – *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.
Kvapusis plauretis – *Gymnadenia odoratissima* (L.) Rich.
Pelkinė laksva – *Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze
Vienagumbis medauninkas – *Herminium monorchis* (L.) R. Br.
Dvilapis purvuolis – *Liparis loeselii* (L.) Rich.
Širdinė dviguonė – *Listera cordata* (L.) R. Br.
Vienalapis gedutis – *Malaxis monophyllos* (L.) Sw.
Smulkiažiedė svila – *Neotinea ustulata* (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase
Miškinė plikaplaiskė – *Neottianthe cuculata* (L.) Schltr.
Musinis ofris – *Ophrys insectifera* L.
Vyriškoji gegužraibė – *Orchis mascula* (L.) L.
Šalmuotoji gegužraibė – *Orchis militaris* L.
Paprastasis kardelis – *Gladiolus imbricatus* L.
Sibirinis vilkdalgis – *Iris sibirica* L.
Kampuotasis česnakas – *Allium angulosum* L.
Porinis česnakas – *Allium scorodoprasum* L.
Dirvinis česnakas – *Allium vineale* L.
Siauralapis šiurpis – *Sparganium angustifolium* Michx.
Galvinis vikšris – *Juncus capitatus* Weigel
Druskinis vikšris – *Juncus gerardi* Loisel.
Pelkinis vikšris – *Juncus stygius* L.
Pievinė viksva – *Carex buxbaumii* Wahlenb.
Protarpinė viksva – *Carex distans* L.
Gauruotoji viksva – *Carex filiformis* L.
Liūninė viksva – *Carex heleonastes* L. f.
Raistinė viksva – *Carex magellanica* Lam.
Palaipinė viksva – *Carex pediformis* C. A. Mey.
Šakotoji ratainytė – *Cladium mariscus* (L.) Pohl
Lieknasis švylys – *Eriophorum gracile* Roth
Rusvoji saidra – *Rhynchospora fusca* (L.) W. T. Aiton
Rusvasis vikšrenis – *Schoenus ferrugineus* L.
Ankstyvoji smilgenė – *Aira praecox* L.
Juosvavarpis pašiaušėlis – *Alopecurus arundinaceus* Poir.
Miškinė dirsuolė – *Bromopsis benekenii* (Lange) Holub
Stačioji dirsuolė – *Bromopsis erecta* (Huds.) Fourr.
Miškinis eraičinas – *Festuca altissima* All.
Smėlyninis eraičinas – *Festuca psammophila* (Čelak.) R. M. Fritsch
Lietuvinė monažolė – *Glyceria lithuanica* (Gorski) Gorski
Pievinė avižaitė – *Helictochloa pratensis* (L.) Romero Zarco

Europinis miežvienis – *Hordelymus europaeus* (L.) Harz
Retažiedė miglė – *Poa remota* Forselles
Eraičininė nendrūnė – *Scolochloa festucacea* (Willd.) Link
Melsvasis mėlitas – *Sesleria caerulea* (L.) Ard.
Tuščiaviduris rūtenis – *Corydalis cava* (L.) Schweigg. & Körte
Tarpinis rūtenis – *Corydalis intermedia* (L.) Mérat
Trilapė bligna – *Isopyrum thalictroides* L.
Vėjalandė šilagėlė – *Pulsatilla patens* (L.) Mill.
Pelkinė uolaskėlė – *Saxifraga hirculus* L.
Pražangiažiedė plunksnalapė – *Myriophyllum alterniflorum* DC.
Juodadantė kulkšnė – *Astragalus danicus* Retz.
Geltonžiedis pelėžirnis – *Lathyrus laevigatus* (Waldst. & Kit.) Gren.
Žirnialapis pelėžirnis – *Lathyrus pisiformis* L.
Penkialapis dobilas – *Trifolium lupinaster* L.
Ilgagalvis dobilas – *Trifolium rubens* L.
Pavasarinis vikis – *Vicia lathyroides* L.
Žirnialapis vikis – *Vicia pisiformis* L.
Kvapioji dirvuolė – *Agrimonia procera* Wallr.
Dygioji slyva – *Prunus spinosa* L.
Pajūrinis sotvaras – *Myrica gale* L.
Liekninis beržas – *Betula humilis* Schrank
Beržas keružis – *Betula nana* L.
Plaukuotoji jonažolė – *Hypericum hirsutum* L.
Kalninė jonažolė – *Hypericum montanum* L.
Griovinė našlaitė – *Viola stagnina* Schult.
Liūninė našlaitė – *Viola uliginosa* Besser
Laplandinis karklas – *Salix lapponum* L.
Mėlynialapis karklas – *Salix myrtilloides* L.
Gulsčiasis karklas – *Salix repens* L.
Lininė žarotūnė – *Radiola linoides* Roth
Smiltyninis laibenis – *Alyssum gmelinii* Jord. & Fourr.
Svogūninė kartenė – *Cardamine bulbifera* (L.) Crantz
Paprastasis rėžiukas – *Nasturtium officinale* W. T. Aiton
Plikažiedis linlapis – *Thesium ebracteatum* Hayne
Pūslėtoji aldrūnė – *Aldrovanda vesiculosa* L.
Dirvinė raugė – *Agrostemma githago* L.
Siauralapė smiltė – *Arenaria procera* Spreng.
Smiltyninis gvazdikas – *Dianthus arenarius* L.
Gauruotasis gvazdikas – *Dianthus armeria* L.
Borbašo gvazdikas – *Dianthus borbasii* Vandas
Puošnusis gvazdikas – *Dianthus superbus* L.
Žalsvoji naktižiedė – *Silene chlorantha* (Willd.) Ehrh.
Lietuvinė naktižiedė – *Silene lituanica* Zapał.
Smiltyninė druskė – *Salsola kali* L.
Mėlynasis palemonas – *Polemonium caeruleum* L.
Mažasis progailis – *Anagallis minima* (L.) E. H. L. Krause
Laiboji vyrskydė – *Androsace filiformis* Retz.
Pajūrinė pienažolė – *Glaux maritima* L.
Raktažolė pelenėlė – *Primula farinosa* L.
Tyrulinė erika – *Erica tetralix* L.
Plačialapis lipikas – *Galium rubioides* L.
Trižiedis lipikas – *Galium triflorum* Michx.
Pajūrinė širdažolė – *Centaurium littorale* (Turner) Gilmour
Melsvasis gencijonas – *Gentiana cruciata* L.
Siauralapis gencijonas – *Gentiana pneumonanthe* L.
Pievinė gencijonėlė – *Gentianella amarella* (L.) Börner
Pelkinė gencijonėlė – *Gentianella uliginosa* (Willd.) Börner
Daugiametis patvenis – *Swertia perennis* L.
Vaistinis kietagrūdis – *Lithospermum officinale* L.
Siauralapė plautė – *Pulmonaria angustifolia* L.
Vaistinė raitinytė – *Gratiola officinalis* L.
Baltijinė linažolė – *Linaria loeselii* Schweigg.
Paprastoji tuklė – *Pinguicula vulgaris* L.
Stačioji vaisgina – *Ajuga pyramidalis* L.
Miškinė žiomenė – *Dracocephalum ruyschiana* L.
Melisalapė medumėlė – *Melittis melissophyllum* L.
Didžiažiedė juodgalvė – *Prunella grandiflora* (L.) Scholler
Pievinis šalavijas – *Salvia pratensis* L.
Stačioji notra – *Stachys recta* L.
Raudonžiedis berutis – *Teucrium scordium* L.
Didžioji džioveklė – *Orobanche elatior* Sutton
Blyškioji džioveklė – *Orobanche reticulata* Wallr.
Karališkoji glindė – *Pedicularis sceptrum-carolinum* L.
Miškinė glindė – *Pedicularis sylvatica* L.
Bolonninis katilėlis – *Campanula bononiensis* L.
Ežerinė lobelija – *Lobelia dortmanna* L.
Vandeninė plaumuonė – *Nymphoides peltata* (S. G. Gmel.) Kuntze
Kalninė arnika – *Arnica montana* L.
Juodgalvė bajorė – *Centaurea phrygia* L.
Įvairialapė usnis – *Cirsium heterophyllum* (L.) Hill
Gelsvasis palėnas – *Laphangium luteoalbum* (L.) Tzvelev
Šiurkščioji vanagutė – *Pilosella echioides* (Lumn.) F. W. Schultz & Sch. Bip.
Gauruotoji žilstė – *Tephroseris palustris* (L.) Rchb.
Gorskio pūtelis – *Tragopogon gorskianus* Rchb. f.
Druskinis astruolis – *Tripolium pannonicum* (Jacq.) Dobrocz.
Balandinė žvaigždūnė – *Scabiosa columbaria* L.
Pelkinis ratenas – *Succisella inflexa* (Kluk) Beck
Gebenė lipikė – *Hedera helix* L.
Pelkinė raistenė – *Hydrocotyle vulgaris* L.
Plaukuotasis gurgždis – *Chaerophyllum hirsutum* L.
Totorinė maludė – *Conioselinum tataricum* Hoffm.
Pajūrinė zunda – *Eryngium maritimum* L.
Plačialapis begalis – *Laserpitium latifolium* L.
Prūsinis begalis – *Laserpitium prutenicum* L.
Pelkinis kalnasargis – *Selinum dubium* (Schkuhr) Leute
Pievinis auksveitis – *Seseli annuum* L.

III SKYRIUS
GRYBAI – FUNGI

Aukšliagrybūnai – Ascomycota (įskaitant kerpes)

Kimininis žemlielys – *Geoglossum sphagnophilum* Ehrenb.
Šiurkštusis grybliežuvis – *Trichoglossum hirsutum* (Pers.) Boud.
Ryškioji gražiataurė – *Caloscypha fulgens* (Pers.) Boud.
Apskritasporis bobausis – *Gyromitra sphaerospora* (Peck) Sacc.
Puslaisvis briedžiukas – *Morchella semilibera* DC.

Bohemiškasis aukšliavarpis – *Verpa bohemica* (Krombh.) J. Schröt.
Pirštuotasis aukšliavarpis – *Verpa conica* (O. F. Müll.) Sw.
Smiltyninis ausūnis – *Peziza ammophila* Durieu & Lév.
Paprastasis taukius – *Sarcosoma globosum* (Schmidel) Casp.
Kraterišksis taurūnis – *Urnula craterium* (Schwein.) Fr.
Baltasis godūnas – *Choiromyces meandriformis* Vittad.
Baltakraštė artonija – *Felipes leucopellaeus* (Ach.) Frisch & G. Thor
Ąžuolinė baktrospora – *Bactrospora dryina* (Ach.) A. Massal.
Žaliagalvė taurenė – *Calicium adspersum* Pers.
Ąžuolinė taurenė – *Calicium quercinum* Pers.
Pilkoji miltpuodė – *Cyphelium inquinans* (Sm.) Trevis.
Geltonoji miltpuodė – *Cyphelium tigillare* (Ach.) Ach.
Žalsvoji kežytė – *Cetrelia olivetorum* (Nyl.) W. L. Culb. & C. F. Culb.
Skėtrioji briedragė – *Evernia divaricata* (L.) Ach.
Kislioji briedragė – *Evernia mesomorpha* Nyl.
Alksninė hipotrachina – *Hypotrachyna revoluta* (Flörke) Hale
Smulkialakštis juodkežis – *Montanelia panniformis* (Nyl.) Divakar & al.
Skylėtoji menegacija – *Menegazzia terebrata* (Hoffm.) A. Massal.
Mužo auksakežis – *Xanthoparmelia mougeotii* (Schaer. ex D. Dietr.) Hale
Kupstinė šiurė – *Cladonia caespiticia* (Pers.) Flörke
Parazitinė šiurė – *Cladonia parasitica* (Hoffm.) Hoffm.
Glebioji gleiviakerpė – *Collema flaccidum* (Ach.) Ach.
Upinis gleivytis – *Leptogium rivulare* (Ach.) Mont.
Gauruotasis gleivytis – *Leptogium saturninum* (Dicks.) Nyl.
Kerpiškasis gleivytis – *Scytinium lichenoides* (L.) Otálora & al.
Latakinis gleivytis – *Scytinium palmatum* (Huds.) Gray
Adatiškasis gleivytis – *Scytinium teretiusculum* (Wallr.) Otálora & al.
Kraujaspalvis mikoblastas – *Mycoblastus sanguinarius* (L.) Norman
Plonašakė ramalina – *Ramalina thrausta* (Ach.) Nyl.
Plačioji platužė – *Lobaria pulmonaria* (L.) Hoffm.
Miltuotoji nefroma – *Nephroma parile* (Ach.) Ach.
Riestalakštė nefroma – *Nephroma resupinatum* (L.) Ach.
Baltagyslė meškapėdė – *Peltigera degenii* Gyeln.
Gulsčioji meškapėdė – *Peltigera horizontalis* (Huds.) Baumg.
Šilinė puvėseklė – *Icmadophila ericetorum* (L.) Zahlbr.
Flotovo gialekta – *Gyalecta flotowii* Körb.
Guobinė gialekta – *Gyalecta ulmi* (Sw.) Zahlbr.
Dantytoji telotrema – *Thelotrema lepadinum* (Ach.) Ach.
Gūbriuotoji pūsliakerpė – *Lasallia pustulata* (L.) Mérat
Suodinoji saitakerpė – *Umbilicaria deusta* (L.) Baumg.
Daugialakštė saitakerpė – *Umbilicaria polyphylla* (L.) Baumg.
Upinė odkerpė – *Dermatocarpon luridum* (With.) J. R. Laundon
Melsvoji žiovenė – *Chaenotheca cinerea* (Pers.) Tibell
Grakščioji žiovenė – *Chaenotheca gracilenta* (Ach.) J. Mattsson & Middelb.
Lieknoji žiovenė – *Chaenotheca gracillima* (Vain.) Tibell
Šeriuotoji žiovenė – *Chaenotheca hispidula* (Ach.) Zahlbr.
Tamsioji brylytė – *Sclerophora coniophaea* (Norman) J. Mattsson & Middelb.
Miltuotoji brylytė – *Sclerophora farinacea* (Chevall.) Chevall.
Šviesiagalvė brylytė – *Sclerophora peronella* (Ach.) Tibell
Juodžalis rizokarpas – *Rhizocarpon viridiatrum* (Wulfen) Körb.

Papėdgrybūnai – Basidiomycota

Didysis pievagrybis – *Agaricus langei* (F. H. Møller) F. H. Møller
Pelkinė vilktabokė – *Bovista paludosa* Lév.
Kalkiamėgė dygiabudė – *Echinoderma calcicola* (Knudsen) Bon
Baltoji žvynabudėlė – *Lepiota erminea* (Fr.) P. Kumm.
Rausvarudė žvynabudėlė – *Lepiota fuscovinacea* F. H. Møller & J. E. Lange
Lazdyninis nuosėdis – *Cortinarius moënne-loccozii* Bidaud
Žalsvoji gijabudė – *Entoloma incanum* (Fr.) Hesler
Ąžuolinė kepena – *Fistulina hepatica* (Schaeff.) With.
Juosvoji guotė – *Hygrophorus atramentosus* (Alb. & Schwein.) H. Haas & R. Haller Aar. ex Bon
Geltonžvynė guotė – *Hygrophorus chrysodon* (Batsch) Fr.
Kietoji guotė – *Hygrophorus penarius* Fr.
Ūmėdinė guotė – *Hygrophorus russula* (Schaeff.) Kauffman
Gyslotoji kremzliabudė – *Rhodotus palmatus* (Bull.) Maire
Stambioji karteklė – *Gymnopilus junonius*(Fr.) P. D. Orton
Gumbuotasis baltnuosėdis – *Leucocortinarius bulbiger* (Alb. & Schwein.) Singer
Melsvakotė stirnabudė – *Lepista personata* (Fr.) Cooke
Salierinis baltikas – *Tricholoma apium* Jul. Schäff.
Bronzinis baravykas – *Boletus aereus* Bull.
Dėmėtasis baravykas – *Boletus erythropus* Pers.
Blyškusis baravykas – *Boletus impolitus* Fr.
Fechtnerio baravykas – *Butyriboletus fechtneri* (Velen.) D. Arora & J. L. Frank
Kartusis baravykas – *Caloboletus radicans* (Pers.) Vizzini
Tikrasis juodbaravykis – *Porphyrellus porphyrosporus* (Fr. & Hök) E.-J. Gilbert
Tikrasis žvynbaravykis – *Strobilomyces strobilaceus* (Scop.) Berk.
Raudonkepuris aksombaravykis – *Xerocomus rubellus* (Krombh.) Quél.
Pilkoji voveraitė – *Cantharellus cinereus* Pers.
Keturskiautis žvaigždinas – *Geastrum quadrifidum* Pers.
Didysis žvaigždinas – *Geastrum triplex* Jungh.
Piestinis pirštūnis – *Clavariadelphus pistillaris* (L.) Donk
Auksaspalvis šakočius – *Ramaria aurea* (Schaeff.) Quél.
Ąžuolinis skylenis – *Inonotus dryophilus* (Berk.) Murrill
Tamsiarudė kempinė – *Phellinus nigrolimitatus* (Romell) Bourdot & Galzin
Šuniškoji poniabudėlė – *Mutinus caninus* (Huds.) Fr.
Hadriano poniabudė – *Phallus hadriani* Vent.
Rausvoji pintainė – *Fomitopsis rosea* (Alb. & Schwein.) P. Karst.
Kuokštinė grifolė – *Grifola frondosa* (Dicks.) Gray
Ąžuolinis pintenis – *Piptoporus quercinus* (Schrad.) P. Karst.
Dvisluoksnis vingiaporis – *Abortiporus biennis* (Bull.) Singer
Plunksninis raukšliagrybis – *Phlebia centrifuga* P. Karst.
Obelinis minkštadyglis – *Sarcodontia crocea* (Schwein.) Kotl.
Kietasis laibadyglis – *Steccherinum robustius* (J. Erikss. & S. Lundell) J. Erikss.

Geltonoji plutpintenė – *Stereopsis vitellina* (S. Lundell) D. A. Reid
Rausvoji šeriapintė – *Junghuhnia collabens* (Fr.) Ryvarden
Lazdyninis kelmenis – *Dichomitus campestris* (Quél.) Dom. & Orlicz
Krokinis minkštenis – *Hapalopilus croceus* (Pers.) Donk
Vientisasis skylutis – *Perenniporia medulla-panis* (Jacq.) Donk
Šakotoji skylėtbudė – *Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr.
Kvapioji ragapintė – *Skeletocutis odora* (Peck ex Sacc.) Ginns
Putlioji odapintė – *Spongipellis spumeus* (Sowerby) Pat.
Kvapnioji kempė – *Trametes suaveolens* (L.) Fr.
Korališkasis trapiadyglis – *Hericium coralloides* (Scop.) Pers.
Aitriakvapis piengrybis – *Lactarius acerrimus* Britzelm.
Juodasis piengrybis – *Lactarius lignyotus* Fr.
Kislusis piengrybis – *Lactarius repraesentaneus* Britzelm.
Gelsvasis piengrybis – *Lactarius resimus* (Fr.) Fr.
Piengrybis jautakis – *Lactarius volemus* (Fr.) Fr.
Auksaviršė ūmėdė – *Russula aurea* Pers.
Kvapioji ūmėdė – *Russula grata* Britzelm.
Kurapkinis storplutis – *Xylobolus frustulatus* (Pers.) Boidin
Pilkšvarudė bankera – *Bankera fuligineoalba* (J. C. Schmidt) Coker & Beers ex Pouzar
Pilkoji baravykpintė – *Boletopsis grisea* (Peck) Bondartsev & Singer
Plonakotis dyglutėlis – *Hydnellum gracilipes* (P. Karst.) P. Karst.

LIETUVOS SAUGOMŲ TAKSONŲ SĄRAŠO VERTINIMO REZULTATAI

Lietuvos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą sudaro 566 taksonai, kurių priklausomybė aukšto taksonominio rango sistematinėms organizmų grupėms pateikta 1 lentelėje. Sąraše daugiausia yra induočių (sporinių ir žiedinių) augalų, tačiau tai negausiausia saugomų rūšių grupė, jeigu skaičiuotume jos santykį su visu šalies floros sąrašu. Pagal tokį matmenį (saugomų rūšių dalis nuo visų šalyje aptinkamų sistematinės grupės taksonų) išsiskiria varliagyviai (sąraše 5 rūšys iš 13 žinomų šalyje). Daugiau kaip po 20 proc. šalies paukščių, žinduolių ir roplių turi teisinę apsaugą, induočių augalų ir samanų grupėse tokių bus vos per 10 proc., grybų – tik 6–7 proc. Santykinai mažiausiai saugomų rūšių sąraše yra vabzdžių – tik apie pusę procento nuo visos šalies vabzdžių galimos įvairovės.

Lietuvos saugomų rūšių sąrašo taksonai įvertinti pagal Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos (IUCN) kriterijus ir priskirti prie IUCN kategorijų. Taksonai įvertinti naudojantis iki 2018 m. ekspertų surinktais arba viešai prieinamais duomenimis apie jų paplitimą ir populiacijų būklę.

Pateikiama trumpa regioniniu lygmeniu naudojamų kategorijų charakteristika:

Išnykę regione (RE) taksonai

♦ nėra jokių abejonių, kad paskutinis potencialiai vislus individas žuvo ar išnyko tame regione, arba kai regione nebeaptinkamas taksonas, kuris čia lankydavosi reguliariai;

Kritiškai grėsmingos būklės (CR) taksonai

♦ geriausi prieinami įrodymai patvirtina, kad taksonas atitinka bet kurį šios kategorijos kriterijų, ir žinoma, kad yra **ypač didelė** jo išnykimo gamtoje tikimybė;

Grėsmingos būklės (EN) taksonai

♦ geriausi prieinami įrodymai patvirtina, kad taksonas atitinka bet kurį šios kategorijos kriterijų ir žinoma, kad yra **labai didelė** jo išnykimo gamtoje tikimybė;

Pažeidžiami (VU) taksonai

♦ geriausi prieinami įrodymai patvirtina, kad taksonas atitinka bet kurį šios kategorijos kriterijų, ir žinoma, kad yra **didelė** jo išnykimo gamtoje tikimybė;

Arti grėsmės esantys (NT) taksonai

♦ jeigu pritaikius visus kriterijus, jis nepatenka į kritiškai grėsmingos būklės, grėsmingos būklės ir pažeidžiamų taksonų kategorijas, tačiau netolimoje ateityje gali į jas patekti;

RESULTS OF THE EVALUATION OF THE LIST OF PROTECTED TAXA IN LITHUANIA

The List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species contains 566 taxa, which are subordinate to different systematic groups, are given in Table 1. Vascular plants occupy the greatest part of this list, but they are not the most abundant group in terms of their proportion to the entire flora in the country. By this proportion amphibians are the most distinguished group in the country (5 species out of 13 known). More than 20% of the country's birds, mammals and reptiles have legal protection, while just over 10% of vascular plants and bryophytes and only 6–7% of fungi are under legal protection. The relatively lowest number of protected species are in the list of insects – only approximately a half a percent of the country's potential diversity of insects is protected.

The taxa of the List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species of the Republic of Lithuania are evaluated according to the criteria of the International Union for Conservation of Nature (IUCN) and are classified into IUCN categories. Taxa are assessed using data collected by experts up to 2018 or using publicly available data on taxa distribution and population status.

A brief description of the categories used at regional level is provided:

Regionally Extinct (RE)

♦ there is no doubt that the last potentially versatile individual has died or disappeared in that region, or that a taxon that had regularly visited the region is no longer found;

Critically Endangered (CR)

♦ best available evidence confirms that the taxon meets any of the criteria in this category and it is known to be at a particularly high risk of extinction in the wild;

Endangered (EN)

♦ best available evidence confirms that the taxon meets any of the criteria for this category and is known to be at a very high risk of extinction in the wild;

Vulnerable (VU)

♦ best available evidence confirms that the taxon meets any of the criteria in this category and it is known to be at a high risk of extinction in the wild;

Near Threatened (NT)

♦ if, after applying all criteria, the taxon does not fall into the categories of Critically Endangered, Endangered or Vulnerable, but may fall into one of these categories in the near future;

1 lentelė. Lietuvos saugomų taksonų paskirstymas pagal sistematines grupes
Table 1. The taxonomic representation of Lithuanian protected taxa

	Žieduotosios kirmėlės Annelida	Moliuskai Mollusca	Vėžiagyviai Crustacea	Voragyviai Arachnida	Vabzdžiai Insecta	Apskritažiomeniai Cephalaspidomorphi Žuvys – Chondrostei Teleostei	Varliagyviai Amphibia	Ropliai Reptilia	Paukščiai Aves	Žinduoliai Mammalia	Maurabragūnai Charophyta	Samanos Marchantiophyta Bryophyta	Induočiai augalai Tracheophyta	Grybai Ascomycota Basidiomycota	Iš viso I *Total*
Išnykę regione (RE) taksonai I *Regionally Extinct (RE)*	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	**2**
Kritiškai grėsmingos būklės (CR) taksonai I *Critically Endangered (CR)*	0	0	0	0	7	3	0	0	19	0	2	9	23	35	**98**
Grėsmingos būklės (EN) taksonai I *Endangered (EN)*	0	6	3	0	47	0	1	1	17	3	3	13	66	56	**216**
Pažeidžiami (VU) taksonai I *Vulnerable (VU)*	0	0	1	1	19	2	3	1	20	4	0	26	41	23	**141**
Arti grėsmės esantys (NT) taksonai I Near *Threatened (NT)*	0	0	0	0	25	1	1	0	10	2	0	4	23	3	**69**
Nekeliantys susirūpinimo (LC) taksonai I *Least Concern (LC)*	0	0	0	0	6	0	0	0	6	1	0	0	5	0	**18**
Taksonai, apie kuriuos trūksta duomenų (DD) I *Data Deficient (DD)*	1	0	1	0	3	0	0	0	4	3	0	0	9	0	**21**
Vertinti netinkami taksonai (NA) I *Not Applicable (NA)*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	**1**
Nejvertinti taksonai (NE) I *Not Evaluated (NE)*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Iš viso I *Total*	**1**	**6**	**5**	**1**	**107**	**7**	**5**	**2**	**77**	**14**	**5**	**52**	**167**	**117**	**566**

Nekeliantys susirūpinimo (LC) taksonai

♦ pritaikius visus kriterijus, jis nepatenka į kritiškai grėsmingos būklės, grėsmingos būklės ir pažeidžiamų taksonų kategorijas. Plačiai paplitusios ir gausiai aptinkamos rūšys yra įtraukiamos į šią kategoriją;

Least Concern (LC)

♦ when all criteria are applied, it does not fall into the categories of Critically Endangered, Endangered or Vulnerable. Widespread and abundant species are included in this category;

Taksonai, apie kuriuos trūksta duomenų (DD)

♦ apie taksoną nėra pakankamai duomenų, kad būtų galima atlikti tiesioginį ar netiesioginį vertinimą dėl jo išnykimo tikimybės, atsižvelgiant į jo paplitimo ir (arba) populiacijų duomenis;

♦ tai nėra laikoma rizikos kategorija, tačiau ją suteikiant kuriam nors taksonui yra parodoma, kad reikia daugiau informacijos ir, atlikus išsamesnius tyrimus, taksonas gali patekti į vieną iš grėsmės kategorijų;

Vertinti netinkami (NA) taksonai

♦ taksonas nėra tinkamas vertinti regioniniu lygmeniu, nes tai nėra natūrali populiacija, arba populiacija nepatenka į natūralų arealą, arba užklydusi ar užklystanti populiacija toje vietovėje, arba regioninę populiaciją sudaro labai nedaug individų;

Neįvertinti (NE) taksonai

♦ taksonas laikomas neįvertintu, jei jam nebuvo taikyti vertinimo kriterijai.

Lietuvos saugomų taksonų priskyrimas prie IUCN kategorijų ir IUCN kategorijoms priklausančių taksonų sąrašai pateikiami I ir II prieduose.

Apibendrinti skaičiai rodo, kad 70 proc. saugomų taksonų būklė yra apibrėžiama kaip grėsminga, t. y. 98 rūšys (17 proc.) priskirtos kritiškai grėsmingos būklės (CR) taksonų grupei, 216 rūšių (38 proc.) suteiktas grėsmingos būklės (EN) taksonų statusas, 141 rūšis (25 proc.) priklauso pažeidžiamų (VU) taksonų grupei (1 pav.). Į saugomų taksonų sąrašą taip pat pakliuvo rūšys, kurios pagal dabartinę jų būklę šalyje įvertintos kaip arti grėsmės (NT) esantys taksonai (69 rūšys, 12 proc.), nekeliantys susirūpinimo (LC) taksonai (18 rūšių, 3 proc.) ir taksonai, apie kuriuos trūksta duomenų (DD) (21 rūšis, 4 proc.).

Įvairių organizmų grupių taksonų priklausomybė IUCN kategorijoms pavaizduota 2–7 paveiksluose. Galima paminėti šiuos vertinimo rezultatų aspektus:

♦ ypač didele kritiškai grėsmingos būklės taksonų grupe išsiskiria kerpės (aukšliagrybūnai), kurių daugumą sudarė specializuotos substratų ir buveinių (pavyzdžiui, įvairių irimo stadijų mediena senuose miškuose) rūšys;

♦ beveik visą saugomų grybų rūšių sąrašą (97 proc.) sudaro grėsmės kategorijoms priklausantys taksonai: daugiau kaip pusė jų – grėsmingos būklės taksonai, kiti priskiriami CR ir VU kategorijoms;

♦ iš induočių augalų ir vabzdžių išsiskiria santykinai didelė arti grėsmės esančių (NT) taksonų grupė, kurios rūšys labai greitai gali papildyti grėsmės kategorijų grupes, jeigu laiku nebus susirūpinta jų apsauga. Ypač išsiskiria vabzdžiai, kurių arti grėsmės yra beveik ketvirtadalis įvertintų taksonų;

Data Deficient (DD)

♦ there is insufficient data on the taxon to enable a direct or indirect assessment to be made of the likelihood of its extinction, taking into account the data of its prevalence and/or population;

♦ this is not considered to be a threatened category, but when it is assigned a taxon, it shows that more information is needed, and after further investigation, the taxon may fall into one of the threatened categories;

Not Applicable (NA)

♦ the taxon is not suitable for evaluation at the regional level because it is not a natural population, or the population is outside the natural habitat, or the inflow population in the area or the regional population consists of very few individuals;

Not Evaluated (NE)

♦ a taxon is considered to be not evaluated if it was not subject to the evaluation criteria.

The qualifying of Lithuanian protected taxa for the IUCN categories and lists of the IUCN taxa are listed in Appendixes I and II.

The summarised figures show that the condition of 70% of protected taxa is defined as threatened, i.e. 98 species (17%) are classified as Critically Endangered (CR), 216 species (38%) have the status of Endangered (EN) and 141 species (25%) belong to the group of Vulnerable (VU) (Fig. 1). The List of Protected Species also includes taxa which, according to their current state in the country, were evaluated as Near Threatened (NT) (69 species, 12%), Least Concern (LC) (18 species, 3%) and Data Deficient (DD) (21 species, 4%).

The qualifying of the taxa of different groups of organisms for IUCN categories is illustrated in Fig. 2–7. The following aspects of evaluation results can be mentioned:

♦ a particularly large group of Critically endangered taxa includes lichens (Ascomycota), most of which are specialised species related to specific substrates and habitats (such as the dead wood of various decomposition stages in old forests);

♦ almost the entire list of protected fungi species (97%) consists of the taxa belonging to threatened categories: more than half are assigned to the Endangered category, the rest are assigned to the Critically Endangered and Vulnerable categories;

♦ there is a relatively large group of the Near Threatened (NT) taxa among vascular plants and insects, which can become threatened very quickly if their conservation is not addressed in a timely manner. Insects are particularly distinguished in the Near Threatened category, which account for close to a quarter of the evaluated taxa;

♦ an exceptionally large group of bryophytes qualified under the Vulnerable (VU) category. Often such

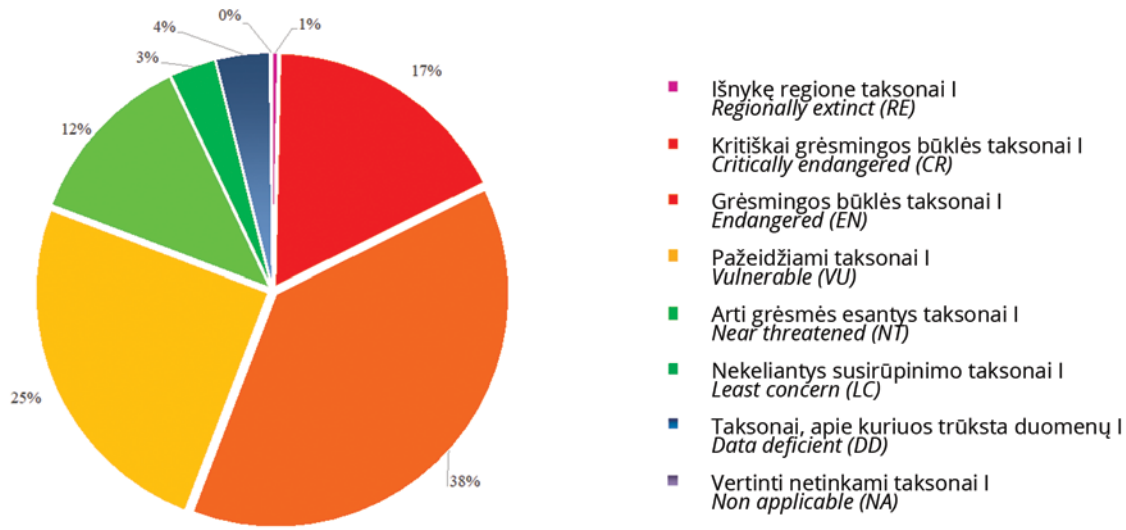

1 pav. Lietuvos saugomų rūšių sąrašo taksonų paskirstymas pagal IUCN kategorijas
Fig. 1. The general qualifying of Lithuanian protected taxa for the IUCN categories

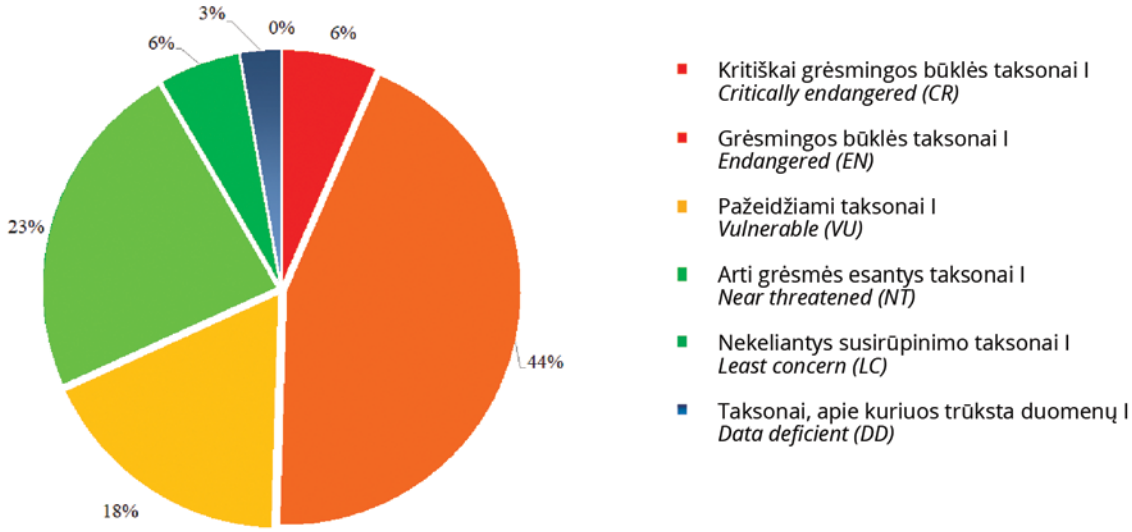

2 pav. Saugomų vabzdžių taksonų paskirstymas pagal IUCN kategorijas
Fig. 2. The qualifying of protected insect taxa for the IUCN categories

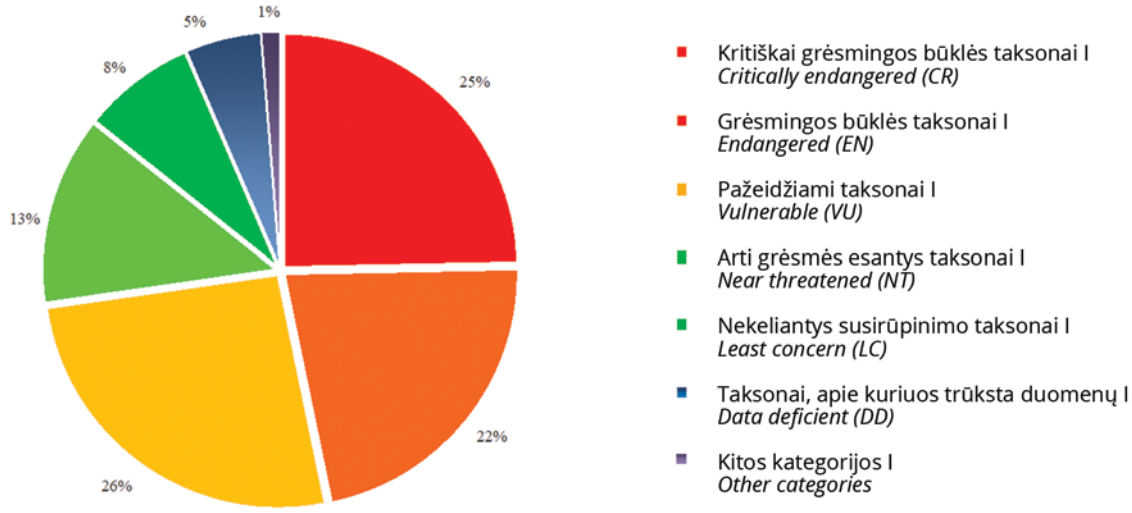

3 pav. Saugomų paukščių taksonų paskirstymas pagal IUCN kategorijas
Fig. 3. The qualifying of protected bird taxa for the IUCN categories

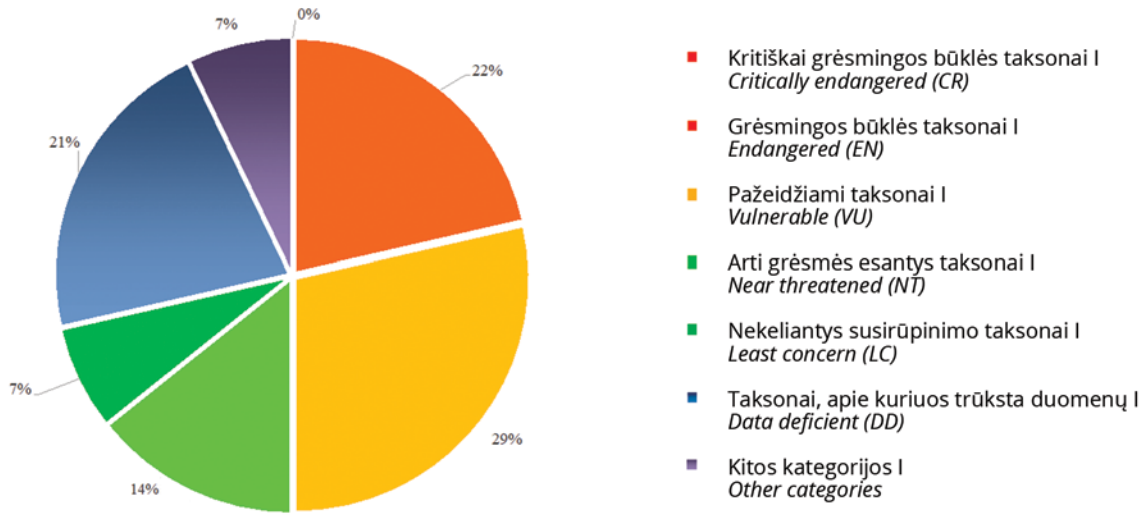

4 pav. Saugomų žinduolių taksonų paskirstymas pagal IUCN kategorijas
Fig. 4. The qualifying of protected mammal taxa for the IUCN categories

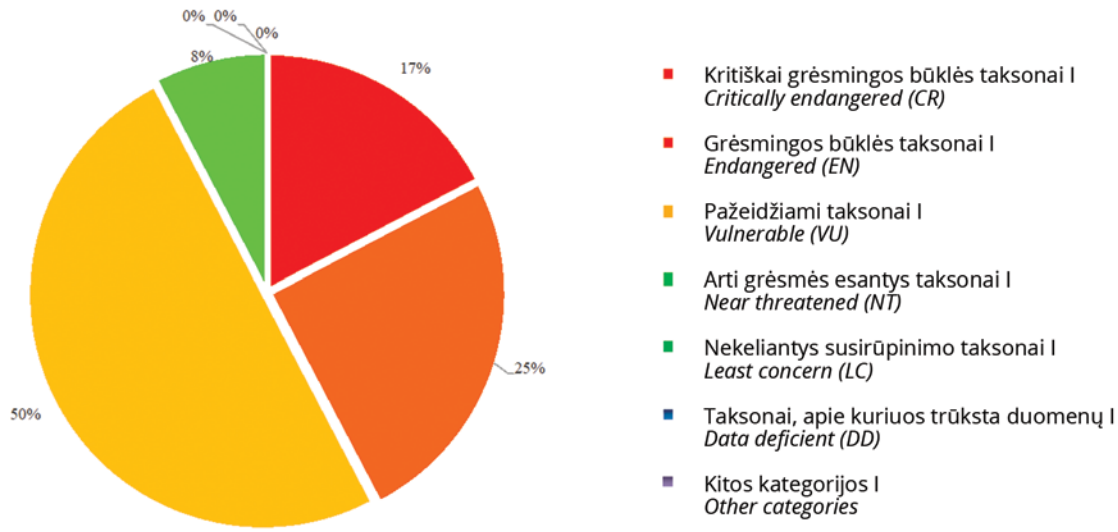

5 pav. Saugomų samanų taksonų paskirstymas pagal IUCN kategorijas
Fig. 5. The qualifying of protected bryophyte taxa for the IUCN categories

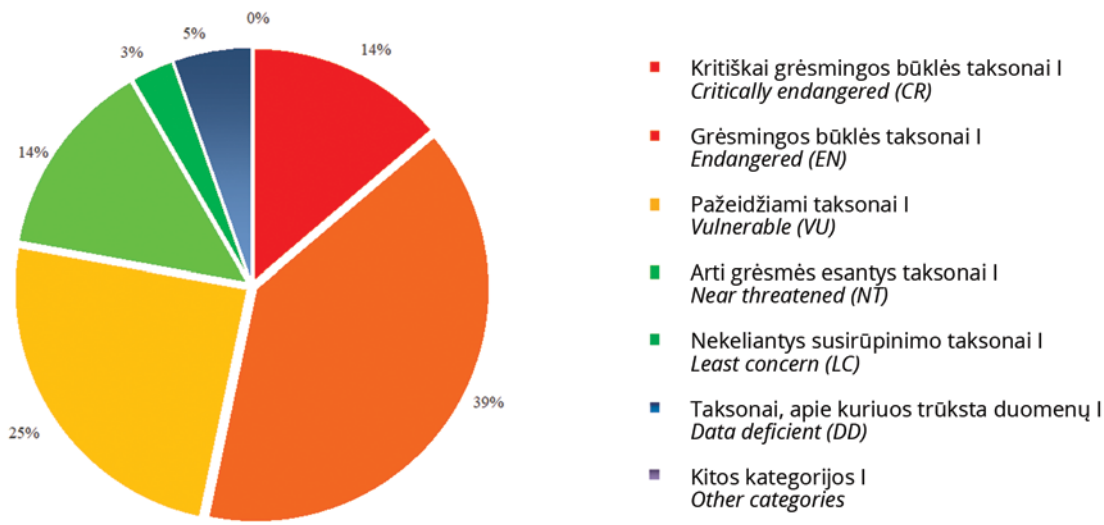

6 pav. Saugomų induočių augalų taksonų paskirstymas pagal IUCN kategorijas
Fig. 6. The qualifying of protected vascular plant taxa for the IUCN categories

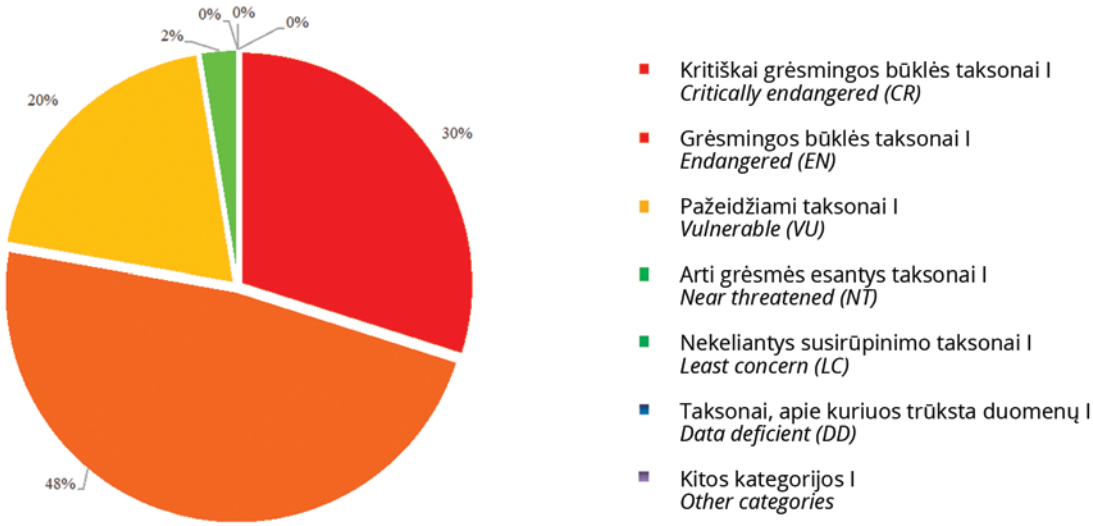

7 pav. Saugomų grybų taksonų paskirstymas pagal IUCN kategorijas
Fig. 7. The qualifying of protected fungi taxa for the IUCN categories

♦ išskirtinai didelę pažeidžiamų (VU) taksonų grupę sudarančios samanų rūšys dažnai neperžengia arealo kriterijaus slenkstinių verčių, tačiau menkas jų dažnumas ir buveinių pokyčiai arealo viduje padėtį gali greitai pabloginti;

♦ daugiau kaip ketvirtadalis saugomų taksonų sąrašo paukščių nėra priskirti CR, EN ar VU kategorijoms. Ši aplinkybė atskleidžia paukščių, kaip išskirtinės biologinės įvairovės dalies, sutartinai pripažintos tarptautiniu mastu ir lengviau priimamos brandžios visuomenės, apsaugos tradicijų tęstinumą;

♦ nepaisant sutelktų tyrėjų pastangų yra santykinai nemažai induočių augalų, paukščių ir žinduolių, apie kurių būklę trūksta duomenų, leidžiančių juos priskirti prie IUCN grėsmių kategorijų;

♦ į saugomų taksonų sąrašą pateko dvi rūšys, įvertintos kaip regione išnykusios (RE), ir viena iš vertinti netinkamų (NA) taksonų grupės. Nors būtų galima teigti, kad rudasis lokys ir aštriašnipis erškėtas jau bando grįžti į mūsų kraštą (tiesa, skirtingais būdais), IUCN metodologija neleidžia jų priskirti grėsmės kategorijoms.

Būtina atkreipti dėmesį, kad pateiktas saugomų taksonų priskyrimas grėsmės kategorijoms neparodo bendros šalies faunos ir floros būklės. Pagal IUCN procedūras buvo įvertinti tik ankstesnio saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo taksonai ir papildomai parinkti taksonai, apie kurių populiacijų prastėjančią būklę turėta išankstinių nuostatų.

Taksonai vienai ar kitai grėsmių kategorijai priskirti pagal IUCN kriterijus, kuriuos trumpai apibūdinti galima taip:

A kriterijus yra pagrįstas vien tik populiacijos sumažėjimu;

taxa do not exceed the threshold values for the extent of occupancy, however, their low frequency and habitat changes within the area can quickly lead to the deterioration of the situation;

♦ more than a quarter of the birds in the list of protected taxa are not classified under the CR, EN or VU categories. This circumstance reflects the continuity of the traditions of the conservation of birds as a distinctive part of biodiversity, which is internationally recognised and more easily accepted by developed societies;

♦ despite the focused efforts of researchers, there are relatively high numbers of vascular plants, birds, and mammals for which there are a lack of data to classify them under IUCN threatened categories;

♦ two species evaluated as Regionally Extinct (RE) and one species as Not Applicable (NA) were included in the list of protected taxa. Although it could be stated that the brown bear and the sturgeon (Acipenser oxyrinchus) are already showing signs of returning to our country (in different ways), the IUCN methodology does not allow them to be classified as threatened.

It should be noted that the evaluation of protected taxa against IUCN criteria does not reflect the status of all fauna and flora in the country. The assessment of the taxa, applying the IUCN procedures, was limited to the previous List of Protected Fauna, Flora and Fungi Species and additionally selected taxa with preconceived notions of deterioration of their populations.

Taxa were assigned to one or another threat category according to the IUCN criteria, which can be summarised as follows:

Criterion A is based on population decline;

Criterion B is used to evaluate populations with limited distribution, with high fragmentation, with

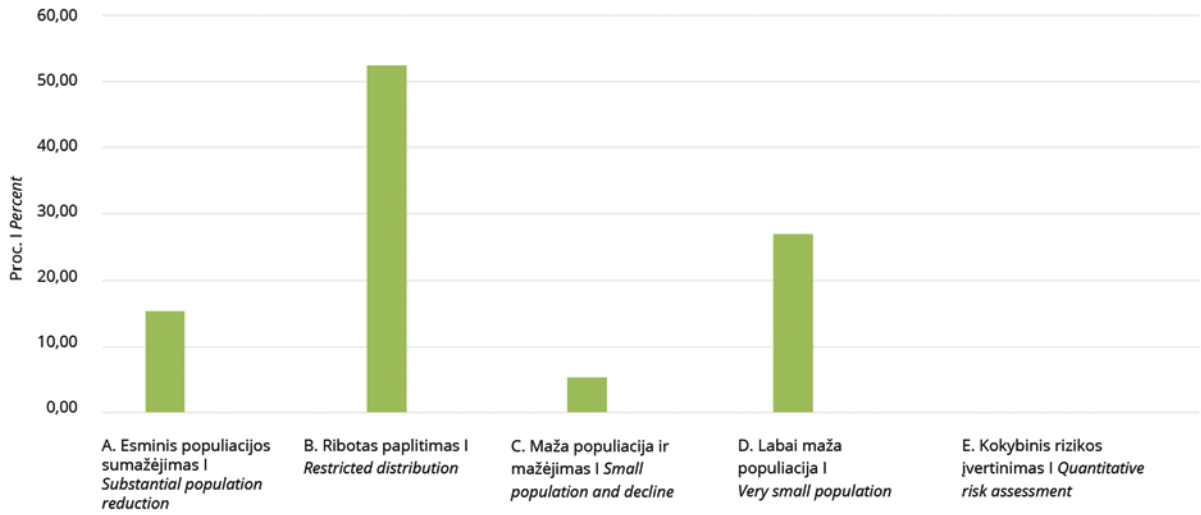

8 pav. IUCN kriterijų panaudojimas Lietuvos saugomų rūšių sąrašo taksonams vertinti
Fig. 8. The application of the IUCN criteria for Lithuanian protected species

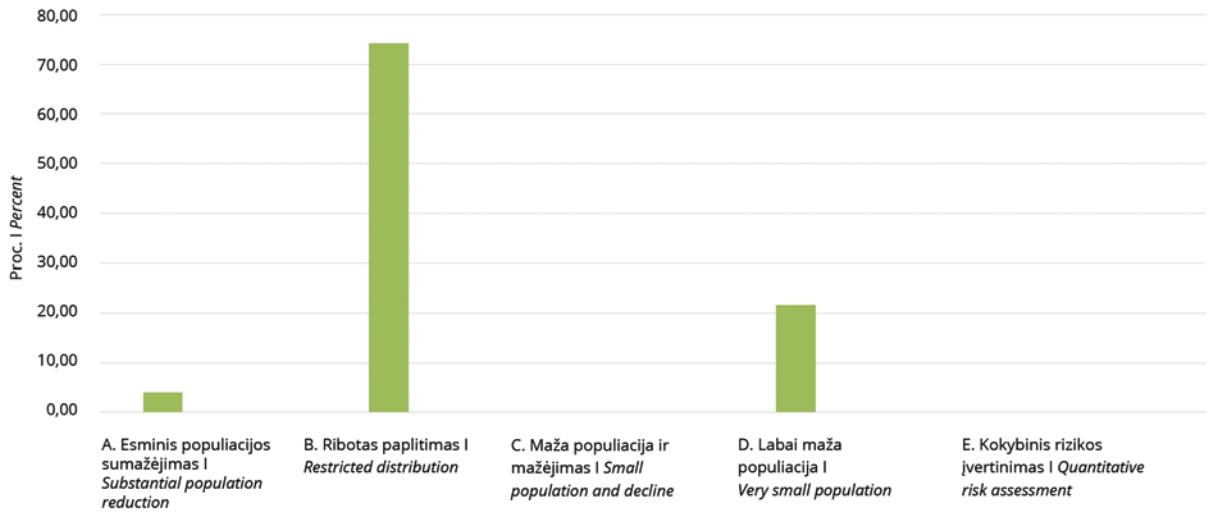

9 pav. IUCN kriterijų panaudojimas saugomų vabzdžių taksonams vertinti
Fig. 9. The application of the IUCN criteria for protected insect taxa

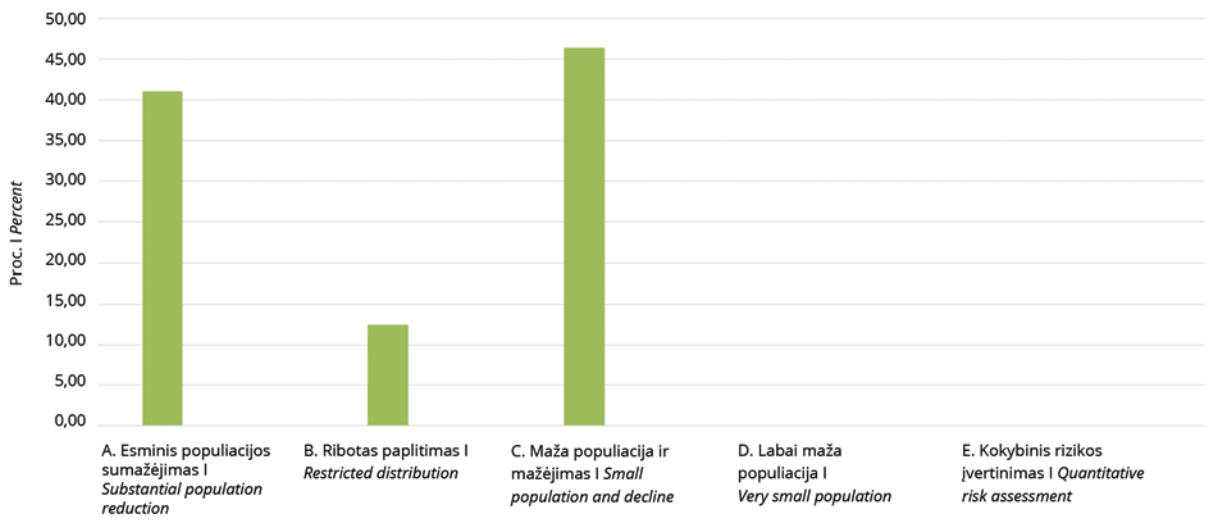

10 pav. IUCN kriterijų panaudojimas saugomų paukščių taksonams vertinti
Fig. 10. The application of the IUCN criteria for protected bird taxa

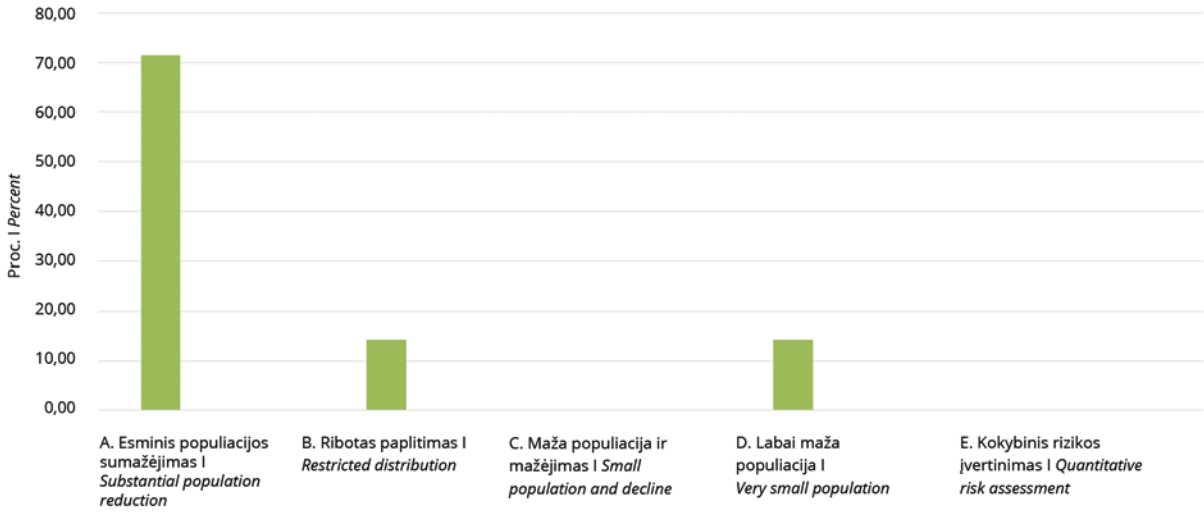

11 pav. IUCN kriterijų panaudojimas saugomų žinduolių taksonams vertinti
Fig. 11. The application of the IUCN criteria for protected mammal taxa

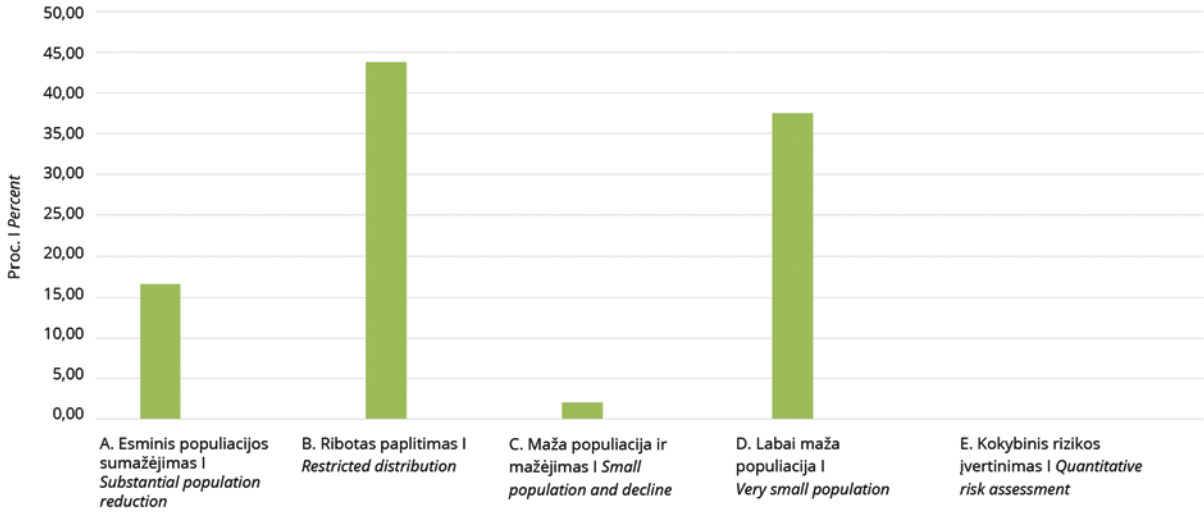

12 pav. IUCN kriterijų panaudojimas saugomų samanų taksonams vertinti
Fig. 12. The application of the IUCN criteria for protected bryophyte taxa

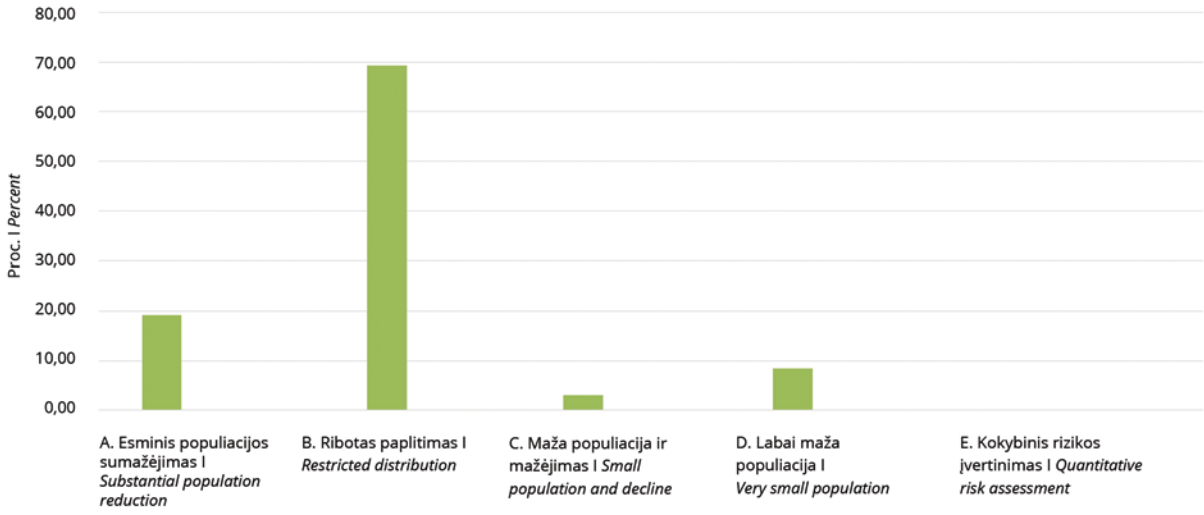

13 pav. IUCN kriterijų panaudojimas saugomų induočių augalų taksonams vertinti
Fig. 13. The application of the IUCN criteria for protected vascular plant taxa

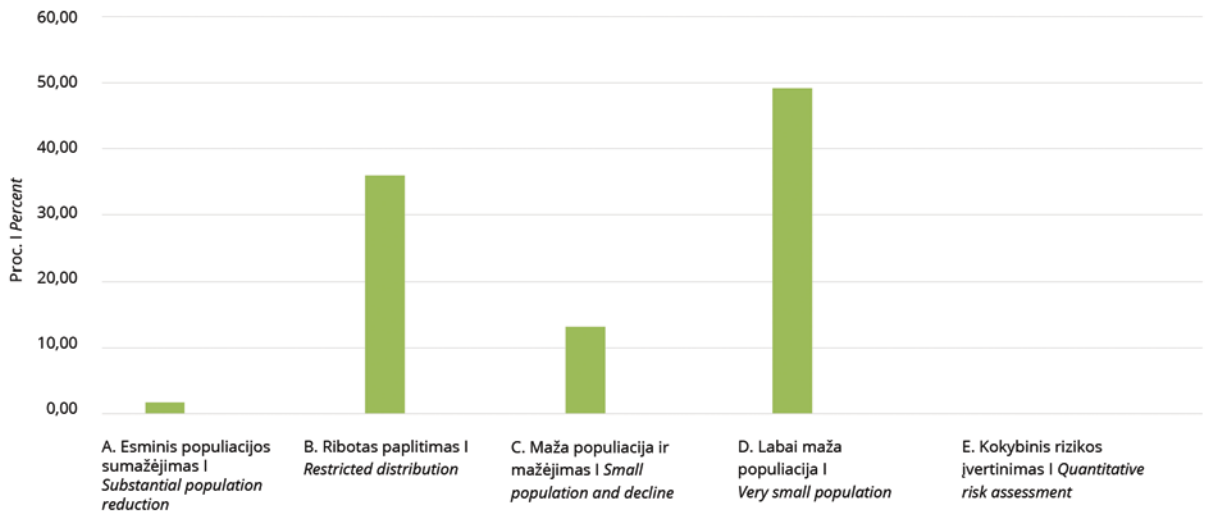

14 pav. IUCN kriterijų panaudojimas saugomų grybų taksonams vertinti
Fig. 14. The application of the IUCN criteria for protected fungi taxa

B kriterijus yra skirtas įvertinti toms populiacijoms, kurių paplitimas yra ribotas, populiacijos yra labai fragmentiškos, nepaliaujamai mažėja ir (ar) yra veikiamos ekstremalių fliuktuacijų (dabar ar taip nutiks netolimoje ateityje);

C kriterijus yra skirtas toms rūšims, kurių populiacijos yra mažos ir mažėja šiuo metu ar ims mažėti netolimoje ateityje;

D kriterijus apibrėžia labai mažų arba apribotų populiacijų taksonus. Taksonas atitinka šį kriterijų, jeigu subrendusių individų skaičius yra mažesnis už bet kurio kito kriterijaus nurodytas slenkstines vertes;

E kriterijus naudojamas taksonams, kurių išnykimo tikimybė yra pagrįsta kiekybiniais skaičiavimais, t. y. bet kokios formos analize, panaudojant žinias apie taksono gyvenimo būdą, buveinių poreikius, grėsmes ir pan.

8–14 paveiksluose parodyti vertinimo kriterijų panaudojimo ypatumai. Bendra tendencija – daugiau kaip pusei atvejų buvo taikytas B kriterijus, kuriam nereikia tikslių duomenų apie populiacijų gausumą, o atsakant į jo subkriterijų klausimus apie būklę galima pasinaudoti netiesiogine informacija ir mažėjimą numanyti ar numatyti. Kitą panaudotų kriterijų dalį sudaro mažų populiacijų vertinimai, kai populiacijos gali ir nemažėti. Ir tik kiek daugiau kaip 15 proc. taksonų įvertinti žinant pakankamai tikslias populiacijų praeities mažėjimo slenkstines vertes, stebint dabartinę padėtį ir numatant tolesnį populiacijos mažėjimą.

Analizuojant atskirų taksonominių grupių vertinimo praktiką akivaizdu, kad didesnis tikslių duomenų kiekis apie žinduolių ir paukščių populiacijų būklę leido plačiau taikyti A kriterijų. Paukščių atveju svarbus ir D kriterijus, kai turimi tikslūs skaičiai apie retai šalyje aptinkamus taksonus. D kriterijus

observed continuing decline and/or extreme fluctuations (currently or in the near future);

Criterion C is used to evaluate species with small populations that are currently in decline or will be in the near future;

Criterion D defines taxa as very small or restricted populations. The taxon meets the criteria if the number of mature individuals is less than the threshold values reported in any other criteria;

Criterion E is used to evaluate taxa for which the probability of extinction is based on quantitative estimates, i.e. any form of analysis using knowledge of the taxon's lifestyle, habitat needs, threats, etc.

Fig. 8–14 illustrate the characteristics of applying the evaluation criteria. The general trend is that in more than half of the cases Criterion B has been applied, which does not require accurate data on population size, and furthermore, indirect information to project or infer a decline can be used while answering the questions of its sub-criteria. The other part of the criteria used is the estimation of small populations, where information about decline is not required. Just a little over 15% of taxa were evaluated by using sufficiently accurate data of past population reduction by monitoring the current situation and by projecting a further reduction of the population size.

The analysis of practices for the assessment of different taxonomic groups clearly shows that the availability of accurate data on the status of mammalians and birds has led to the wider application of criterion A. Criterion D is also important for birds when we have exact numbers of individuals of the taxa rarely found in the country. Criterion D is also often used to evaluate fungi taxa, but the data used in this case were accumulated over a longer historical period by sporadic and not repeated observations. Criterion B is most widely used for the assessment of vascular

dažniausiai pritaikytas ir vertinant grybų taksonus, bet šiuo atveju naudoti duomenys paprastai buvo sukaupti per ilgesnį istorinį laikotarpį registruojant pavienes grybų radavietes, kurios vėliau nebuvo stebėtos pakartotinai. Vertinant induočius augalus, samanas, kerpes ir vabzdžius dažniausiai taikytas B kriterijus, kurį naudojant galima apsieiti be išsamesnių žinių apie populiacijos dydį, bet svarbu apskaičiuoti arealo dydį, populiacijos užimamą plotą, jų kitimo kryptis ir pačių populiacijų gyvavimo ypatumus (fragmentacija, fliuktuacijos ir kt.).

Taksonų vertinimo procedūrai beveik ketvirtadaliu atvejų buvo panaudotas daugiau negu vienas IUCN vertinimo kriterijus.

Taksono vertinimo procedūra, taikyti kriterijai ir subkriterijai, slenkstinės jų vertės dokumentuoti užpildant vertinimo anketą, kuri turėtų būti vertingas informacijos šaltinis taksoną vertinant pakartotinai (III priedas).

Valerijus Rašomavičius

plants, bryophytes, lichens, and insects, which may be used without precise knowledge of population size. In this case, it is important to calculate the extent of occurrence, the area of occupancy and their trends as well as the functioning of populations (fragmentation, fluctuations, etc.).

In almost a quarter of cases more than one IUCN criteria were applied for the taxa assessment procedure.

The taxon assessment procedure, the criteria and sub-criteria used, and their threshold values were documented by completing an assessment questionnaire, which may be a valuable source of information for re-evaluating taxon in the future (Appendix III).

Valerijus Rašomavičius

I priedas. Lietuvos saugomų taksonų priskyrimas prie IUCN kategorijų
Appendix I. The qualifying of Lithuanian protected taxa for the IUCN categories

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Žieduotosios kirmėlės – Annelida			
Hirudo medicinalis Linnaeus, 1758	Medicininė dėlė	DD	
Moliuskai – Molusca			
Arion ater (Linnaeus, 1758)	Didysis arionas	EN	B1ab(i,iii)+2ab(iii,iv)
Isognomostoma isognomostomos (Schröter, 1784)	Slapioji šiurpenė	EN	A4c; B1ab(iv)+2ab(iv)
Unio crassus Philipsson, 1788	Ovalioji geldutė	EN	A2bc+4bc
Vertigo angustior Jeffreys, 1830	Mažoji suktenė	EN	B2b(iii,iv)c(iv)
Vertigo geyeri Lindholm, 1925	Keturdantė suktenė	EN	B2ab(ii,iii,iv)
Vertigo moulinsiana (Dupuy, 1849)	Pūstoji suktenė	EN	B2ab(iv)c(iv)
Vėžiagyviai – Crustacea			
Astacus astacus (Linnaeus, 1758)	Plačiažnyplis vėžys	EN	A4ae
Lepidurus apus (Linnaeus, 1758)	Pavasarinis skydvėžis	EN	B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)
Mysis relicta Lovén, 1862	Reliktinė mizidė	EN	A2ce+3ce+4ce
Pallaseopsis quadrispinosa (G. O. Sars, 1867)	Keturspyglė šoniplauka	VU	A2ce+3ce+4ce
Triops cancriformis (Bosc, 1801)	Vasarinis skydvėžis	DD	
Voragyviai – Arachnida			
Eresus kollari Rossi, 1846	Boružinis storagalvis	VU	D2
Vabzdžiai – Insecta			
Aeshna crenata Hagen, 1856	Šiaurinis laumžirgis	EN	D1
Aeshna viridis Eversmann, 1836	Žaliasis laumžirgis	NT	B2a
Agrotis ripae Hübner, 1823	Pajūrinis dirvinukas	VU	D2
Anchinia daphnella (Denis & Shiffermüller, 1775)	Didžioji anchinija	VU	B1ab(iii)
Andrena curvungula Thomson, 1870	Katilėlinė smėliabitė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Andrena nasuta Giraud, 1863	Ilganosė smėliabitė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Andrena rugulosa Stoeckhert, 1935	Raukšlėtoji smėliabitė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Andrena suerinensis Friese, 1884	Šverino smėliabitė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Anostirus purpureus (Poda, 1761)	Raudonasis pievaspragšis	CR	B1ab(ii,iii)
Anthophora plagiata (Illiger, 1806)	Sieninė gaurabitė	EN	B2ab(iii)
Arctia aulica (Linnaeus, 1758)	Geltonmargė meškutė	DD	
Baptria tibiale (Esper, 1791)	Baltajuostis juodsprindis	NT	B2a
Bembix rostrata (Linnaeus, 1758)	Ilgažandis bembiksas	EN	B2ab(iii)
Boloria frigga (Thunberg, 1791)	Šiaurinis perlinukas	VU	D2
Boros schneideri (Panzer, 1796)	Šneiderio kirmvabalis	NT	
Brenthis daphne (Bergsträsser, 1780)	Pietinis perlinukas	LC	
Brenthis hecate (Denis & Schiffermüller, 1775)	Stepinis perlinukas	CR	B2ab(i,ii,iii,iv)
Bryodemella tuberculata (Fabricius, 1775)	Margasis tarkšlys	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Calosoma inquisitor (Linnaeus, 1758)	Žiaurusis puikiažygis	NT	B2c
Capnopsis schilleri (Rostock, 1892)	Mažoji ankstyvė	NT	B1+2
Carabus coriaceus Linnaeus, 1758	Didysis puošniažygis	NT	B2a
Carabus intricatus Linnaeus, 1758	Grakštusis puošniažygis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Carabus nitens Linnaeus, 1758	Žalvarinis puošniažygis	EN	B2ab(iii)
Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771)	Rudmargė hesperija	NT	B2

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Ceruchus chrysomelinus (Hochenwarth, 1785)	Šiaurinis elniavabalis	EN	B2ab(iii)
Chariaspilates formosaria (Eversmann, 1837)	Spalvotasis pelkiasprindis	VU	D2
Cicadetta montana (Scopoli, 1772)	Kalninė cikada	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Cicindela maritima Latreille & Dejean, 1822	Pajūrio šoklys	VU	D2
Coenagrion armatum (Charpentier, 1840)	Šarvuotoji strėliukė	EN	B2ac(iii)
Coenagrion johanssoni (Wallengren, 1894)	Johansono strėliukė	CR	B1ab(i)+2ab(i)
Coenonympha hero (Linnaeus, 1761)	Rudakis satyriukas	EN	A2c+3c
Coenonympha tullia (Müller, 1764)	Pievinis satyriukas	VU	B2ab(iii)
Colletes caspicus Morawitz, 1874	Baltijos šilkabitė	VU	D2
Copris lunaris (Linnaeus, 1758)	Smailiaragis mėšlavabalis	EN	B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)
Cordulegaster boltonii (Donovan, 1807)	Geltonžiedis kordulegastras	NT	B2a
Cucujus cinnaberinus (Scopoli, 1763)	Purpurinis plokščiavabalis	EN	B1b(ii,iii)c(ii)
Cucujus haematodes Erichson, 1845	Pušinis plokščiavabalis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Cucullia balsamitae Boisduval, 1840	Pajūrinė kukulija	VU	D2
Dasypoda argentata Panzer, 1809	Stepinė gauruotakojė bitė	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Dendroxena quadrimaculata (Scopoli, 1772)	Keturtaškis maitvabalis	NT	B2c(iii,iv)
Dytiscus latissimus Linnaeus, 1758	Plačioji dusia	NT	B2a
Elater ferrugineus Linnaeus, 1758	Rūdiškasis drevėspragšis	VU	D2
Emus hirtus (Linnaeus, 1758)	Geltonkailis trumpasparnis	EN	B2ab(ii,iii)
Epirrhoe tartuensis Möls, 1965	Estinė cidarija	NT	B2a
Ergates faber (Linnaeus, 1761)	Ūsenis dailidė	EN	B1ab(i,ii,iii)+2ab(i,ii,iii)
Erynnis tages (Linnaeus, 1758)	Juodoji hesperija	EN	B2ab(iii)
Eumedonia eumedon (Esper, 1780)	Baltajuostis melsvys	NT	
Euphydryas aurinia (Rottemburg, 1775)	Auksuotoji šaškytė	EN	B2ab(iii)
Euphydryas maturna (Linnaeus, 1758)	Baltmargė šaškytė	VU	B2ab(iii)
Eupithecia thalictrata (Püngeler, 1902)	Vingirinis sprindytis	EN	B2ab(iii)
Glaucopsyche alexis (Poda, 1761)	Žalsvasis melsvys	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Gnorimus variabilis (Linnaeus, 1758)	Aštuoniataškis auksavabalis	EN	B2ab(iv,v)
Gomphus flavipes (Charpentier, 1825)	Geltonkojis žirgelis	EN	B2b(iii)c(ii, iv)
Graphoderus bilineatus (De Geer, 1774)	Dvijuostė nendriadusė	NT	
Hipparchia hermione (Linnaeus, 1764)	Juodasis satyras	EN	B2ab(iii)
Hipparchia statilinus (Hüfnagel, 1766)	Pietinis satyras	VU	D2
Ischnura pumilio (Charpentier, 1825)	Mažoji išnura	EN	B2ac(ii,iii,iv)
Labidura riparia (Pallas, 1773)	Smėlinė auslinda	NT	B1a+2a
Leucorrhinia albifrons (Burmeister, 1839)	Baltakaktė skėtė	LC	
Leucorrhinia caudalis (Charpentier, 1840)	Grakščioji skėtė	NT	
Leucorrhinia pectoralis (Charpentier, 1825)	Šarvuotoji skėtė	LC	
Lopinga achine (Scopoli, 1763)	Akiuotasis satyras	LC	
Lycaena dispar (Haworth, 1802)	Didysis auksinukas	NT	
Lycaena helle (Denis & Schiffermüller, 1775)	Šiaurinis auksinukas	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(i)
Lysandra coridon (Poda, 1761)	Stepinis melsvys	EN	B2ab(iii)
Macaria carbonaria (Clerck, 1759)	Juodmargis pelkinukas	EN	B2ab(iii)
Melitaea aurelia Nickerl, 1850	Mažoji šaškytė	EN	B2ab(ii,iii)

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Melitaea diamina (Lang, 1789)	Tamsioji šaškytė	NT	B2
Mesoligia literosa (Haworth, 1809)	Pajūrinis stiebinukas	VU	D2
Modicogryllus frontalis (Fieber, 1844)	Juostakaktis svirplys	VU	D2
Montana montana (Kollar, 1833)	Kalninis spragtukas	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Necydalis major Linnaeus, 1758	Didysis lapuotininkas	NT	B1+2
Nehalennia speciosa (Charpentier, 1840)	Mažoji nehalenija	NT	B2a
Neoephemera maxima (Joly, 1870)	Reliktinis lašalas	VU	D2
Oeneis jutta (Hübner, 1806)	Pelkinis satyras	EN	B2ab(ii,iii,v); C2a(i)
Ophiogomphus cecilia (Geoffroy in Fourcroy, 1785)	Pleištinis žirgelis	NT	B2
Osmoderma barnabita Motschulsky, 1845	Niūriaspalvis auksavabalis	VU	A2c+3c; B2ab(iii)
Ovalisia rutilans (Fabricius, 1777)	Liepinis blizgiavabalis	VU	D2
Papilio machaon Linnaeus, 1758	Machaonas	LC	
Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)	Juodasis apolonas	LC	
Parnopes grandior (Pallas, 1771)	Didžioji auksavapsvė	EN	B1ab(i,ii,iii,iv)+2ab(i,ii,iii,iv)
Peltis grossa (Linnaeus, 1758)	Didysis skydvabalis	EN	B2ab(iii)
Phengaris alcon (Denis & Schiffermüller, 1775)	Gencijoninis melsvys	EN	B2ab(iii)
Phengaris arion (Linnaeus, 1758)	Taškuotasis melsvys	EN	B2ab(ii,v); C2a(i)
Phengaris teleius (Bergsträsser, 1779)	Kraujalakinis melsvys	VU	A1ac+3c
Phibalapteryx virgata (Hufnagel, 1767)	Smilčiasprindis	VU	D2
Podalonia luffii Saunders, 1903	Kopinė smiltvapsvė	VU	D2
Podisma pedestris (Linnaeus, 1764)	Besparnis skėriukas	CR	B1ab(i,ii,iii,iv)+2ab(i,ii,iii,iv)
Polyommatus dorylas (Denis & Schiffermüller, 1775)	Smiltyninis melsvys	EN	B2ab(iii)
Polyphylla fullo (Linnaeus, 1758)	Margasis grambuolys	EN	B2ab(iii)
Prionus coriarius (Linnaeus, 1758)	Pjūklaūsis kelmagraužis	EN	B2ab(iii)
Protaetia lugubris (Herbst, 1786)	Marmurinis auksavabalis	NT	B2
Pyrgus serratulae (Rambur, 1839)	Smiltyninė hesperija	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Scolia hirta (Schrank, 1781)	Gauruotoji skolija	EN	B2ab(iii)
Semblis phalaenoides (Linnaeus, 1758)	Mėlynsparnė apsiuva	NT	
Sphingonotus caerulans (Linnaeus, 1767)	Kopinis tarkšlys	EN	B2ab(iii)
Stenagostus rufus (De Geer, 1774)	Didysis spragšis	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Sympetrum pedemontanum (Müller in Allioni, 1766)	Rudajuostė skėtė	NT	B2a
Synanthedon conopiformis (Esper, 1782)	Ąžuolinis stiklasparnis	DD	
Synanthedon mesiaeformis (Herrich-Schäffer, 1845)	Juodalksninis stiklasparnis	DD	
Tetralonia malvae (Rossi, 1790)	Dedešvinė tetralonija	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Thaumetopoea pinivora (Treitschke, 1834)	Pušinis keliaujantis kuoduotis	EN	B1ac(ii,iv)+2ac(ii,iv)
Tyria jacobaeae (Linnaeus, 1758)	Raudonsparnė meškutė	NT	B2a
Xestobium rufovillosum (De Geer, 1774)	Ąžuolinis skaptukas	NT	
Zygaena angelicae Ochsenheimer, 1808	Pietinis marguolis	EN	B2ab(iii)
Zygaena ephialtes (Linnaeus, 1767)	Raudonžiedis marguolis	EN	B2ab(iii)
Zygaena loti (Denis & Schiffermüller, 1775)	Esparcetinis marguolis	EN	B2ab(iii)
Apskritažiomeniai – Cephalaspidomorphi			
Petromyzon marinus Linnaeus, 1758	Jūrinė nėgė	CR	D1

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Žuvys – Chondrostei Teleostei			
Acipenser oxyrhynchus (Mitchill, 1815)	Aštriašnipis eršketas	RE	
Chondrostoma nasus (Linnaeus, 1758)	Skersasnukis	CR	A2abc
Coregonus maraena (Bloch, 1779)	Ežerinis sykas (Platelių populiacija)	VU	D2
Misgurnus fossilis (Linnaeus, 1758)	Vijūnas	NT	B2a; C
Rhynchocypris percnurus (Pallas, 1814)	Ežerinė rainė	CR	B2ab(v)
Sabanejewia baltica Witkowski, 1994	Baltijinis kirtiklis	VU	A2ab+3be+4b; B2ac(v)
Varliagyviai – Amphibia			
Bombina bombina (Linnaeus, 1758)	Raudonpilvė kūmutė	NT	
Bufotes viridis (Laurenti, 1768)	Žalioji rupūžė	VU	A3c; C2a(i)
Epidalea calamita (Laurenti, 1768)	Nendrinė rupūžė	VU	A3c
Hyla arborea (Linnaeus, 1758)	Europinė medvarlė	EN	B2ab(iii); C2a(i)
Triturus cristatus (Laurenti, 1768)	Skiauterėtasis tritonas	VU	A3ce; C2a(i)
Ropliai – Reptilia			
Coronella austriaca Laurenti, 1768	Lygiažvynis žaltys	VU	D2
Emys orbicularis (Linnaeus, 1758)	Balinis vėžlys	EN	A1c
Paukščiai – Aves			
Accipiter gentilis (Linnaeus, 1758)	Paprastasis vištvanagis	NT	
Acrocephalus paludicola (Vieillot, 1817)	Meldinė nendrinukė	VU	A1ac; C1
Aegolius funereus (Linnaeus, 1758)	Paprastoji lututė	LC	
Alcedo atthis (Linnaeus, 1758)	Paprastasis tulžys	DD	
Anas acuta (Linnaeus, 1758)	Smailiauodegė antis	CR	D1
Anas clypeata (Linnaeus, 1758)	Šaukštasnapė antis	NT	D1
Anas querquedula (Linnaeus, 1758)	Dryžagalvė kryklė	VU	C2a(i)
Anas strepera (Linnaeus, 1758)	Pilkoji antis	NT	D1
Anser erythropus (Linnaeus, 1758)	Mažoji žąsis	CR	D1
Anthus campestris (Linnaeus, 1758)	Dirvoninis kalviukas	NT	D1
Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)	Kilnusis erelis	CR	D1
Asio flammeus (Pontoppidan, 1763)	Balinė pelėda	EN	EN° D
Athene noctua (Scopoli, 1769)	Paprastoji pelėdikė	CR	D1
Aythya ferina (Linnaeus, 1758)	Rudagalvė antis	VU	A2bc+4cd
Aythya nyroca (Güldenstädt, 1770)	Paprastoji rudė	CR	A4abc; D1
Botaurus stellaris (Linnaeus, 1758)	Didysis baublys	LC	
Bubo bubo (Linnaeus, 1758)	Didysis apuokas	EN	EN° D
Calidris alpina (Linnaeus, 1758)	Juodakrūtis bėgikas	CR	A2a; C2a(i); D1
Calidris pugnax (Linnaeus, 1758)	Gaidukas	DD	
Charadrius hiaticula (Linnaeus, 1758)	Jūrinis kirlikas	EN	D1
Chlidonias hybrida (Pallas, 1811)	Baltaskruostė žuvėdra	CR	C2a(ii)
Chlidonias leucopterus (Temminck, 1815)	Baltasparnė žuvėdra	EN	C2b
Chlidonias niger (Linnaeus, 1758)	Juodoji žuvėdra	LC	
Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)	Juodasis gandras	EN	C1
Circaetus gallicus (Gmelin, 1788)	Paprastasis gyvatėdis	CR	D1
Circus pygargus (Linnaeus, 1758)	Pievinė lingė	VU	D1

I priedo tęsinys I *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Clanga clanga (Pallas, 1881)	Didysis erelis rėksnys	CR	D1
Clanga pomarina (Brehm, 1831)	Mažasis erelis rėksnys	VU	C1
Clangula hyemalis (Linnaeus, 1758)	Ledinė antis	EN	A2ace
Columba oenas Linnaeus, 1758	Paprastasis uldukas	NT	D1
Coracias garrulus (Linnaeus, 1758)	Europinis žalvarnis	CR	A2ac; C2a(i); D1
Crex crex (Linnaeus, 1758)	Paprastoji griežlė	NT	
Dendrocopos leucotos (Bechstein, 1803)	Baltanugaris genys	VU	A3c
Emberiza hortulana (Linnaeus, 1758)	Sodinė starta	EN	A4ac; D1
Falco columbarius Linnaeus, 1758	Paprastasis startsakalis	EN	EN° D
Falco peregrinus Tunstall, 1771	Sakalas keleivis	CR	D1
Falco subbuteo Linnaeus, 1758	Eurazinis sketsakalis	LC	
Falco tinnunculus Linnaeus, 1758	Paprastasis pelėsakalis	VU	D1
Gallinago media (Latham, 1787)	Paprastasis stulgys	EN	A2ac; C1+2a(i)b
Gavia arctica (Linnaeus, 1758)	Juodakaklis naras	CR	D1
Glaucidium passerinum (Linnaeus, 1758)	Žvirblinė pelėda	LC	
Haematopus ostralegus (Linnaeus, 1758)	Eurazinė jūršarkė	CR	C2a(i); D1
Haliaeetus albicilla (Linnaeus, 1758)	Jūrinis erelis	NT	° D
Ixobrychus minutus (Linnaeus, 1766)	Mažasis baublys	VU	VU° D
Larus minutus (Pallas, 1776)	Mažasis kiras	CR	A2a; C2a(i)
Limosa limosa (Linnaeus, 1758)	Paprastasis griciukas	EN	A4ac; C1+2a(i)
Luscinia svecica (Linnaeus, 1758)	Paprastoji mėlyngurklė	DD	
Melanitta fusca (Linnaeus, 1758)	Paprastoji nuodėgulė	EN	A2a
Mergus serrator Linnaeus, 1758	Vidutinis dančiasnapis	RE	
Miliaria calandra (Linnaeus, 1758)	Pilkoji starta	EN	A4ac; D1
Milvus migrans (Boddaert, 1783)	Juodasis peslys	EN	D1
Milvus milvus (Linnaeus, 1758)	Rudasis peslys	VU	VU° D
Motacilla citreola (Pallas, 1776)	Geltongalvė kielė	VU	D1
Numenius arquata (Linnaeus, 1758)	Didžioji kuolinga	CR	A2ac; C2a(i)
Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758)	Erelis žuvininkas	EN	D1
Perdix perdix Linnaeus, 1758	Pilkoji kurapka	VU	C1
Pernis apivorus (Linnaeus, 1758)	Vakarinis vapsvaėdis	LC	
Picoides tridactylus (Linnaeus, 1758)	Tripirštis genys	VU	D1
Picus canus Gmelin, 1788	Pilkoji meleta	NT	
Picus viridis Linnaeus, 1758	Žalioji meleta	VU	A2c
Pluvialis apricaria (Linnaeus, 1758)	Dirvinis sėjikas	EN	D1
Podiceps auritus (Linnaeus, 1758)	Raguotasis kragas	CR	D1
Podiceps grisegena (Boddaert, 1783)	Rudakaklis kragas	NT	
Podiceps nigricollis (Brehm, 1831)	Juodakaklis kragas	DD	
Polysticta stelleri (Palas, 1769)	Sibirinė gaga	CR	A2ac; D1
Porzana porzana (Linnaeus, 1769)	Paprastoji švygžda	VU	A4bc;
Recurvirostra avosetta Linnaeus, 1758	Paprastoji avocetė	CR	A2a; C2a(ii); D1
Sterna albifrons (Pallas, 1764)	Mažoji žuvėdra	VU	A4ce; C1; D1
Streptopelia turtur (Linnaeus, 1758)	Paprastasis purplelis	EN	A2bc+3bc+4bc

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Strix uralensis Pallas, 1771	Uralinė pelėda	VU	VU° D
Tadorna tadorna (Linnaeus, 1758)	Urvinė antis	EN	D1
Tetrao tetrix (Linnaeus, 1758)	Eurazinis tetervinas	VU	A2ac; C1
Tetrao urogallus Linnaeus, 1758	Vakarinis kurtinys	VU	A4ce; C1; D1
Tringa glareola (Linnaeus, 1758)	Miškinis tikutis	VU	D1
Tringa totanus (Linnaeus, 1758)	Raudonkojis tulikas	VU	A4ace; C1
Tyto alba (Scopoli, 1769)	Liepsnotoji pelėda	CR	CR° D
Upupa epops Linnaeus, 1758	Kukutis	NT	
Žinduoliai – Mammalia			
Barbastella barbastellus (Schreber, 1774)	Europinis plačiaausis	VU	D1
Bison bonasus (Linnaeus, 1758)	Stumbras	NT	
Dryomys nitedula (Pallas, 1778)	Miškinė miegapelė	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Eptesicus serotinus Schreber, 1774	Vėlyvasis šikšnys	LC	
Glis glis (Linnaeus, 1766)	Didžioji miegapelė	EN	A2c; B2ab(iii,iv)
Halichoerus grypus (Fabricius, 1791)	Ilgasnukis ruonis	DD	
Lepus timidus Linnaeus, 1758	Baltasis kiškis	VU	A2ac; C2a(i); D1
Lynx lynx Linnaeus, 1758	Lūšis	VU	A1ac
Mustela erminea Linnaeus, 1758	Šermuonėlis	EN	A2ae; C1; D1
Myotis brandtii (Eversmann, 1845)	Branto pelėausis	VU	A2ac; D1
Myotis dasycneme (Boie, 1825)	Kūdrinis pelėausis	NT	
Myotis nattereri (Kuhl, 1817)	Natererio pelėausis	DD	
Ursus arctos Linnaeus, 1758	Rudasis lokys	NA	
Vespertilio murinus Linnaeus, 1758	Dvispalvis plikšnys	DD	
Maurabragūnai – Charophyta			
Chara baltica (Hartman) Bruzelius	Baltijinis maurabragis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Chara canescens Loisel.	Pilkšvasis maurabragis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Lychnothamnus barbatus (Meyen) Leonh.	Šiurpinis žvakidumblis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Nitella confervacea (Bréb.) A. Braun	Kurklinis menturdumblis	CR	A2ac
Tolypella nidifica (O. F. Müll.) A. Braun	Lizdiškasis dumblaragis	EN	B1ab(iii)
Maršantijūnai – Marchantiophyta			
Barbilophozia barbata (Schmidel ex Schreb.) Loeske	Barzdotoji barzdenė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Bazzania trilobata (L.) Gray	Tridantė bazanija	NT	B2
Crossocalyx hellerianus (Nees ex Lindenb.) Meyl.	Helerio kryžmataurė	EN	B2ab(iii)
Frullania tamarisci (L.) Dumort.	Tįsioji frulanija	EN	A2c; B2ab(iii)
Geocalyx graveolens (Schrad.) Nees	Kvapioji žemtaurė	NT	B2
Lejeunea cavifolia (Ehrh.) Lindb.	Paprastoji plojenė	VU	A2c
Mesoptychia rutheana (Limpr.) L. Söderstr. & Váňa	Pelkinė džiugma	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Moerckia hibernica (Hook.) Gottsche	Šiaurinė merkija	VU	D2
Neoorthocaulis attenuatus (Mart.) L. Söderstr.	Lieknoji statplaukė	VU	C1
Pallavicinia lyellii (Hook.) Gray	Durpyninė žvynutė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Porella platyphylla (L.) Pfeiff.	Plačialapė plikūnė	NT	B2
Riccardia chamedryfolia (With.) Grolle	Vingrioji rikardija	VU	D2
Trichocolea tomentella (Ehrh.) Dumort.	Pūkuotoji apuokė	NT	

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Tritomaria exsectiformis (Breidler) Schiffn. ex Loeske	Kirptalapė tritomarija	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Brijūnai – Bryophyta			
Antitrichia curtipendula (Hedw.) Brid.	Karoklinė skliautenė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Bryum funckii Schwägr.	Funko brija	CR	D1
Bryum schleicheri DC.	Šleicherio brija	CR	A2c
Buckiella undulata (Hedw.) Ireland	Vingialapė pažulnė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Buxbaumia viridis (Moug. ex Lam. & DC.) Brid. ex Moug. & Nestl.	Žaliasis sėmainis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Calliergon richardsonii (Mitt.) Kindb.	Ričardsono dygė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Dichodontium pellucidum (Hedw.) Schimp.	Vaiskioji uolenė	VU	D2
Dicranum drummondii Müll. Hall.	Raukšlėtoji dvyndantė	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Dicranum viride (Sull. & Lesq.) Lindb.	Žalioji dvyndantė	EN	B2ab(iii); D1
Distichium capillaceum (Hedw.) Bruch & Schimp.	Smailioji kuplė	VU	D2
Eucladium verticillatum (With.) Bruch et Schimp.	Menturinė skylenė	CR	B1ab(v)+2ab(v); C2a(i,ii); D1
Fissidens arnoldii R. Ruthe	Arnoldo skeltadantė	VU	D1+2
Fontinalis dalecarlica Schimp.	Mažoji nertvė	VU	D2
Fontinalis hypnoides C. Hartm.	Patisinė nertvė	VU	D2
Hamatocaulis vernicosus (Mitt.) Hedenäs	Žvilgančioji riestūnė	VU	A2c
Meesia triquetra (L. ex Jolycl.) Ångstr.	Tribriaunė mezija	EN	A2c; B2ab(iii)
Paraleucobryum longifolium (Hedw.) Loeske	Ilgalapė sukutė	EN	B2ab(iii)
Pelekium minutulum (Hedw.) Touw	Smulkioji tujinėlė	VU	D2
Philonotis caespitosa Jur.	Velėninė versmenė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Protobryum bryoides (Dicks.) J. Guerra & M. J. Cano	Brijinė kapšutė	VU	D2
Pseudocalliergon lycopodioides (Brid.) Hedenäs	Pataisinė dygva	EN	B2ab(iii)
Pseudocalliergon trifarium (F. Weber & D. Mohr) Loeske	Vingiastiebė dygva	VU	A3c; B2ab(iii)
Pterigynandrum filiforme Hedw.	Smailiašakis tensmenis	VU	D2
Pterygoneurum subsessile (Brid.) Jur.	Pūpsninė žilutė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Pulvigera lyellii (Hook. & Taylor) Plášek, Sawicki & Ochyra	Tikroji didšepšė	VU	A2c; B1ab(iii)+2ab(iii)
Rhytidiadelphus loreus (Hedw.) Warnst.	Šikšninė kerėža	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Schistostega pennata (Hedw.) F. Weber & D. Mohr	Plunksninė švitrelė	VU	D2
Seligeria donniana (Sm.) Müll. Hal.	Lygioji seligerija	CR	A3c
Sphagnum austinii Sull.	Skiauterėtasis kiminas	EN	B2ab(iii)
Sphagnum compactum Lam. & DC.	Tankusis kiminas	VU	D2
Sphagnum molle Sull.	Minkštasis kiminas	VU	D2
Sphagnum platyphyllum (Lindb. ex Braithw.) Warnst.	Plačialapis kiminas	EN	B2ab(iii)
Sphagnum subnitens Russow & Warnst.	Žvilgusis kiminas	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Sphagnum wulfianum Girg.	Vulfo kiminas	EN	B2ab(iii,iv)
Tayloria tenuis (Dicks.) Schimp.	Lieknoji teilorija	VU	D2
Thamnobryum subseratum (Hook. ex Harv.) Nog. & Z. Iwats.	Dantytoji skomenė	VU	D2
Trematodon ambiguus (Hedw.) Hornsch.	Ilgakaklė driušė	VU	D2
Warnstorfia tundrae (Arnell) Loeske	Tundrinė liūnsamanė	VU	D2
Induočiai augalai – Tracheophyta			
Agrimonia procera Wallr.	Kvapioji dirvuolė	VU	A2c

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Agrostemma githago L.	Dirvinė raugė	CR	A2c+3c
Aira praecox L.	Ankstyvoji smilgenė	VU	D2
Ajuga pyramidalis L.	Stačioji vaisgina	NT	B1+2
Aldrovanda vesiculosa L.	Pūslėtoji aldrūnė	EN	B1ab(iii)c(ii)+2ab(iii)c(ii)
Allium angulosum L.	Kampuotasis česnakas	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Allium scorodoprasum L.	Porinis česnakas	VU	A4ac
Allium vineale L.	Dirvinis česnakas	EN	B2ab(iii,iv,v)
Alopecurus arundinaceus Poir.	Juosvavarpis pašiaušėlis	VU	D2
Alyssum gmelinii Jord. & Fourr.	Smiltyninis laibenis	EN	B2ab(ii,iii,iv); C2a(i)
Anacamptis morio (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase	Mažasis anakamptis	CR	A2c
Anagallis minima (L.) E. H. L. Krause	Mažasis progailis	CR	A2c
Androsace filiformis Retz.	Laiboji vyrskydė	EN	B1ac(iv)+2ac(iv)
Arenaria procera Spreng.	Siauralapė smiltė	EN	B2ab(iii)
Arnica montana L.	Kalninė arnika	VU	B2ab(ii,iv,v)
Asplenium trichomanes L.	Šerinė kalnarūtė	VU	B2ab(ii,iii,iv)
Astragalus danicus Retz.	Juodadantė kulkšnė	NT	B2b(iii); B1b(iii)
Betula humilis Schrank	Liekninis beržas	NT	B2
Betula nana L.	Beržas keružis	EN	B2b(ii,iv)
Botrychium matricariifolium W. D. J. Koch	Šakotasis varpenis	EN	B2ab(iii,v)c(iii,iv)
Botrychium multifidum (S. G. Gmel.) Rupr.	Daugiaskiltis varpenis	EN	B2b(iii,v)c(iii,iv)
Botrychium simplex E. Hitchc.	Mažasis varpenis	DD	
Botrychium virginianum (L.) Sw.	Virgininis varpenis	EN	B2b(iii,v)c(iv)
Bromopsis benekenii (Lange) Holub	Miškinė dirsuolė	LC	
Bromopsis erecta (Huds.) Fourr.	Stačioji dirsuolė	NT	B2
Caldesia parnassifolia (L.) Parl.	Širdžialapė kaldezija	CR	A2c
Campanula bononiensis L.	Boloninis katilėlis	EN	B2ab(iii,v)
Cardamine bulbifera (L.) Crantz	Svogūninė kartenė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Carex buxbaumii Wahlenb.	Pievinė viksva	VU	A2a
Carex distans L.	Protarpinė viksva	EN	B2ab(iii,iv,v)
Carex filiformis L.	Gauruotoji viksva	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C1
Carex heleonastes L. f.	Liūninė viksva	EN	B2ab(iii,iv)
Carex magellanica Lam.	Raistinė viksva	EN	B2ab(iii,iv); C2a(i)
Carex pediformis C. A. Mey.	Palaipinė viksva	CR	C2a(i); D1
Centaurea phrygia L.	Juodgalvė bajorė	NT	B2
Centaurium littorale (Turner) Gilmour	Pajūrinė širdažolė	EN	B1b(iii)c(iv)+2b(iii)c(iv)
Cephalantera longifolia (L.) R. M. Fritsch	Kardalapis garbenis	EN	B1ab(iii,iv,v)+2ab(iii,iv,v)c(iv)
Cephalantera rubra (L.) Rich	Raudonasis garbenis	EN	B2ab(iii,iv,v); C2b
Chaerophyllum hirsutum L.	Plaukuotasis gurgždis	VU	D2
Cirsium heterophyllum (L.) Hill	Įvairialapė usnis	VU	B2ab(ii,iii,iv,v); C2a(i)
Cladium mariscus (L.) Pohl	Šakotoji ratainytė	NT	B2
Conioselinum tataricum Hoffm.	Totorinė maludė	NT	B2
Corallorhiza trifida Châtel.	Nariuotoji ilgalūpė	NT	B2
Corydalis cava (L.) Schweigg. & Körte	Tuščiaviduris rūtenis	LC	

I priedo tęsinys I *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Corydalis intermedia (L.) Mérat	Tarpinis rūtenis	LC	
Cypripedium calceolus L.	Plačialapė klumpaitė	VU	A2ac; C2a(i)
Dactylorhiza cruenta (O. F. Müll.) Soó	Raiboji gegūnė	VU	C2a(i)
Dactylorhiza maculata (L.) Soó	Dėmėtoji gegūnė	VU	A2ab; B2b(iii,v),c(iv)
Dactylorhiza majalis (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh.	Plačialapė gegūnė	EN	A2ac; B2ab(i,ii,iii,iv,v); C1+2a(i)
Dactylorhiza ochroleuca (Wüstnei ex Boll) Holub	Gelsvoji gegūnė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Dactylorhiza traunsteineri (Saut. ex Rchb.) Soó	Siauralapė gegūnė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Dactylorhiza viridis (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase	Žalioji gegūnė	CR	A2ac
Dianthus arenarius L.	Smiltyninis gvazdikas	LC	
Dianthus armeria L.	Gauruotasis gvazdikas	CR	B2ab(iii)
Dianthus borbasii Vandas	Borbašo gvazdikas	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Dianthus superbus L.	Puošnusis gvazdikas	CR	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C2a(ii); D1
Dracocephalum ruyschiana L.	Miškinė žiomenė	EN	B2ab(ii,iv)
Epipactis atrorubens (Hoffm.) Besser	Tamsialapis skiautalūpis	NT	B2
Epipogium aphyllum Sw.	Belapė antbarzdė	CR	B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv); C2a(i)b
Equisetum telmateia Ehrh.	Didysis asiūklis	EN	B2ab(iii,iv)
Erica tetralix L.	Tyrulinė erika	VU	D2
Eriophorum gracile Roth	Lieknasis švylys	VU	B2ab(iii,iv,v)
Eryngium maritimum L.	Pajūrinė zunda	CR	B1b(iii,v)c(iv)
Festuca altissima All.	Miškinis eraičinas	DD	
Festuca psammophila (Čelak.) R. M. Fritsch	Smėlyninis eraičinas	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Gagea pratensis (Pers.) Dumort.	Pievinė vištapienė	VU	A2ac
Galium rubioides L.	Plačialapis lipikas	VU	D2
Galium triflorum Michx.	Trižiedis lipikas	DD	
Gentiana cruciata L.	Melsvasis gencijonas	LC	
Gentiana pneumonanthe L.	Siauralapis gencijonas	EN	B2ab(iii,v); C2a(i)
Gentianella amarella (L.) Börner	Pievinė gencijonėlė	CR	A2ac
Gentianella uliginosa (Willd.) Börner	Pelkinė gencijonėlė	CR	A2ac
Gladiolus imbricatus L.	Paprastasis kardelis	NT	B2a
Glaux maritima L.	Pajūrinė pienažolė	EN	A2ac; B1ab(iii)+2ab(iii)
Glyceria lithuanica (Gorski) Gorski	Lietuvinė monažolė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Gratiola officinalis L.	Vaistinė raitinytė	VU	D2
Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.	Pievinis plauretis	VU	A2c; B2b(iii,v)c(iv)
Gymnadenia odoratissima (L.) Rich.	Kvapusis plauretis	CR	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v); D1
Hammarbya paludosa (L.) Kuntze	Pelkinė laksva	EN	B2ab(iii)
Hedera helix L.	Gebenė lipikė	NT	B1+2
Helictochloa pratensis (L.) Romero Zarco	Pievinė avižaitė	VU	D2
Herminium monorchis (L.) R. Br.	Vienagumbis medauninkas	CR	A2c
Hordelymus europaeus (L.) Harz	Europinis miežvienis	VU	B1ac(iv)+2ac(iv)
Hydrocotyle vulgaris L.	Pelkinė raistenė	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v)
Hypericum hirsutum L.	Plaukuotoji jonažolė	NT	B2
Hypericum montanum L.	Kalninė jonažolė	DD	

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Iris sibirica L.	Sibirinis vilkdalgis	NT	B2
Isoetes lacustris L.	Ežerinė slepišerė	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Isopyrum thalictroides L.	Trilapė bligna	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C2a(i)
Juncus capitatus Weigel	Galvinis vikšris	EN	B2ab(iii,v)
Juncus gerardi Loisel.	Druskinis vikšris	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Juncus stygius L.	Pelkinis vikšris	VU	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Laphangium luteoalbum (L.) Tzvelev	Gelsvasis palėnas	DD	
Laserpitium latifolium L.	Plačialapis begalis	NT	B2
Laserpitium prutenicum L.	Prūsinis begalis	VU	A2c
Lathyrus laevigatus (Waldst. & Kit.) Gren.	Geltonžiedis pelėžirnis	NT	B2
Lathyrus pisiformis L.	Žirnialapis pelėžirnis	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Linaria loeselii Schweigg.	Baltijinė linažolė	EN	A2ace; B1b(i,ii,iii) c(iv)+2b(i,ii,iii)c(iv)
Liparis loeselii (L.) Rich.	Dvilapis purvuolis	VU	A2ac; B2b(iii,iv)c(iv)
Listera cordata (L.) R. Br.	Širdinė dviguonė	VU	B2b(iii,iv)c(iv)
Lithospermum officinale L.	Vaistinis kietagrūdis	NT	B2
Lobelia dortmanna L.	Ežerinė lobelija	CR	B1b(iii,iv)c(iv)
Lycopodiella inundata (L.) Holub	Patvankinis pataisiukas	EN	B2b(iii)c(iii,iv)
Malaxis monophyllos (L.) Sw.	Vienalapis gedutis	VU	B2b(iii)c(iv)
Melittis melissophyllum L.	Melisalapė medumėlė	EN	B1ab(iv,v)+2ab(iv,v); C2a(i); D1
Myrica gale L.	Pajūrinis sotvaras	VU	D2
Myriophyllum alterniflorum DC.	Pražangiažiedė plunksnalapė	CR	B1ab(iii)c(ii,iv)
Najas flexilis (Willd.) Rostk. & W. L. E. Schmidt	Lankstusis plukenis	CR	B1ab(iii)
Najas minor All.	Mažasis plukenis	VU	B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii, iv,v)
Nasturtium officinale W. T. Aiton	Paprastasis rėžiukas	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Neotinea ustulata (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase	Smulkiažiedė svila	CR	C2a(i)b
Neottianthe cuculata (L.) Schltr.	Miškinė plikaplaiskė	CR	A2ace
Nuphar pumila (Timm) DC.	Mažažiedė lūgnė	DD	
Nymphoides peltata (S. G. Gmel.) Kuntze	Vandeninė plaumuonė	EN	B1b(i,ii,iii)c(i,ii,iv)+2b(i,ii,iii) c(ii,iii,iv)
Ophrys insectifera L.	Musinis ofris	CR	C2a(i)b
Orchis mascula (L.) L.	Vyriškoji gegužraibė	VU	B2b(iii,iv)c(iv)
Orchis militaris L.	Šalmuotoji gegužraibė	EN	B2b(iv,v)c(iv)
Orobanche elatior Sutton	Didžioji džioveklė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Orobanche reticulata Wallr.	Blyškioji džioveklė	NT	B2
Pedicularis sceptrum-carolinum L.	Karališkoji glindė	VU	B2ac(iv)
Pedicularis sylvatica L.	Miškinė glindė	CR	A2ac
Pilosella echioides (Lumn.) F. W. Schultz & Sch. Bip.	Šiurkščioji vanagutė	EN	B1ab(i,ii,iii,iv,v) c(iv)+2ab(i,ii,iii,iv,v)c(iv); C2a(i)
Pinguicula vulgaris L.	Paprastoji tuklė	NT	B2b(iii)
Poa remota Forselles	Retažiedė miglė	NT	B2
Polemonium caeruleum L.	Mėlynasis palemonas	VU	B2 ab(ii,iii,iv,v)
Polystichum aculeatum (L.) Roth	Miškinis spyglainis	CR	D1

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Potamogeton acutifolius Link	Smailialapė plūdė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Potamogeton trichoides Cham. & Schltdl.	Siūlinė plūdė	VU	B1ab(iii)c(ii,iv)+2ab(iii)c(ii,iv)
Primula farinosa L.	Raktažolė pelenėlė	VU	A2c
Prunella grandiflora (L.) Scholler	Didžiažiedė juodgalvė	EN	B2ab(iii,iv)
Prunus spinosa L.	Dygioji slyva	VU	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Pulmonaria angustifolia L.	Siauralapė plautė	EN	B2ab(ii,iii,iv)
Pulsatilla patens (L.) Mill.	Vėjalandė šilagėlė	VU	A2ace; B2b(i,ii,iii,iv,v),c(iv)
Radiola linoides Roth	Lininė žarotūnė	EN	B2ab(ii,iii,v)
Rhynchospora fusca (L.) W. T. Aiton	Rusvoji saidra	VU	D2
Salix lapponum L.	Laplandinis karklas	NT	B2
Salix myrtilloides L.	Mėlynialapis karklas	EN	B2ab(iii)
Salix repens L.	Gulsčiasis karklas	DD	
Salsola kali L.	Smiltyninė druskė	EN	B1b(ii,iii,iv)c(iv)+2b(ii,iii,iv) c(iv)
Salvia pratensis L.	Pievinis šalavijas	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Saxifraga hirculus L.	Pelkinė uolaskėlė	EN	B2b(iii,iv,v)c(iv)
Scabiosa columbaria L.	Balandinė žvaigždūnė	NT	B1+2
Schoenus ferrugineus L.	Rusvasis vikšrenis	EN	B1ab(I,ii,iii,iv,v)
Scolochloa festucacea (Willd.) Link	Eraičininė nendrūnė	DD	
Selinum dubium (Schkuhr) Leute	Pelkinis kalnasargis	EN	B2ab(iii)
Seseli annuum L.	Pievinis auksveitis	EN	B1b(ii,iii)c(iii,iv)+2b(ii,iii) c(iii,iv)
Sesleria caerulea (L.) Ard.	Melsvasis mėlitas	VU	A2ac
Silene chlorantha (Willd.) Ehrh.	Žalsvoji naktižiedė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Silene lituanica Zapał.	Lietuvinė naktižiedė	EN	B2ab(ii,iii,v)
Sparganium angustifolium Michx.	Siauralapis šiurpis	EN	B2ab (iii,iv,v)
Stachys recta L.	Stačioji notra	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Succisela infexa (Kluk) Beck	Pelkinis ratenas	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v)
Swertia perennis L.	Daugiametis patvenis	EN	B2ab(iii,v)
Tephroseris palustris (L.) Rchb.	Gauruotoji žilstė	DD	
Teucrium scordium L.	Raudonžiedis berutis	NT	B1+2
Thesium ebracteatum Hayne	Plikažiedis linlapis	EN	B2b(ii,iv)c(iv)
Tofieldia calyculata (L.) Wahlenb.	Taurinė pudmė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii)
Tragopogon gorskianus Rchb. f.	Gorskio pūtelis	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Trifolium lupinaster L.	Penkialapis dobilas	EN	B2b(iii)c(iv)
Trifolium rubens L.	Ilgagalvis dobilas	EN	B2ab(i,ii,iii,iv)
Triglochin maritima L.	Pajūrinė narytžolė	EN	B2ab(iii,iv,v)
Tripolium pannonicum (Jacq.) Dobrocz.	Druskinis astruolis	EN	B1ab(iii)c(iv)+2ab(iii)c(iv); C2b
Veratrum lobelianum Bernh.	Baltasis čemerys	EN	D1
Vicia lathyroides L.	Pavasarinis vikis	EN	B2b(iii)c(ii)
Vicia pisiformis L.	Žirnialapis vikis	NT	B1+2
Viola stagnina Schult.	Griovinė našlaitė	EN	B2ab(iii,v)
Viola uliginosa Besser	Liūninė našlaitė	VU	B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii, iv,v)

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Aukšliagrybūnai – Ascomycota			
Bactrospora dryina (Ach.) A. Massal.	Ąžuolinė baktrospora	EN	B2ab(iii); D1
Calicium adspersum Pers.	Žaliagalvė taurenė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Calicium quercinum Pers.	Ąžuolinė taurenė	CR	C2a(1); D1; B2ab(iii)
Caloscypha fulgens (Pers.) Boud.	Ryškioji gražiataurė	VU	D1
Cetrelia olivetorum (Nyl.) W. L. Culb. & C. F. Culb.	Žalsvoji kežytė	EN	B2ab(iii)
Chaenotheca cinerea (Pers.) Tibell	Melsvoji žiovenė	CR	C2a(i); D1
Chaenotheca gracilenta (Ach.) J. Mattsson & Middelb.	Grakščioji žiovenė	CR	D1; C2a(i)
Chaenotheca gracillima (Vain.) Tibell	Lieknoji žiovenė	CR	D1; B1ab(iii)+2ab(iii)
Chaenotheca hispidula (Ach.) Zahlbr.	Šeriuotoji žiovenė	CR	D1; B2ab(iii)
Choiromyces meandriformis Vittad.	Baltasis godūnas	EN	B2ab(iv); D1
Cladonia caespiticia (Pers.) Flörke	Kupstinė šiurė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Cladonia parasitica (Hoffm.) Hoffm.	Parazitinė šiurė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Collema flaccidum (Ach.) Ach.	Glebioji gleiviakerpė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Cyphelium inquinans (Sm.) Trevis.	Pilkoji miltpuodė	CR	D1
Cyphelium tigillare (Ach.) Ach.	Geltonoji miltpuodė	CR	D1
Dermatocarpon luridum (With.) J. R. Laundon	Upinė odkerpė	EN	A3c
Evernia divaricata (L.) Ach.	Skėtrioji briedragė	CR	B1ab(ii)+2ab(ii); C2a(i); D1
Evernia mesomorpha Nyl.	Kislioji briedragė	CR	C2a(i); D1
Felipes leucopellaeus (Ach.) Frisch & G. Thor	Baltakraštė artonija	EN	B2ab(iii); D1
Geoglossum sphagnophilum Ehrenb.	Kimininis žemlielys	VU	D1
Gyalecta flotowii Körb.	Flotovo gialekta	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(i); D1
Gyalecta ulmi (Sw.) Zahlbr.	Guobinė gialekta	CR	C2a(i); D1; B1ab(iii)+2ab(iii)
Gyromitra sphaerospora (Peck) Sacc.	Apskritasporis bobausis	EN	B2ab(iii); D1
Hypotrachyna revoluta (Flörke) Hale	Alksninė hipotrachina	EN	B2ab(iii); D1
Icmadophila ericetorum (L.) Zahlbr.	Šilinė puvėseklė	CR	C2a(i); D1; B2ab(iii)
Lasallia pustulata (L.) Mérat	Gūbriuotoji pūsliakerpė	EN	D1
Leptogium rivulare (Ach.) Mont.	Upinis gleivytis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii); D1
Leptogium saturninum (Dicks.) Nyl.	Gauruotasis gleivytis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii); D1
Lobaria pulmonaria (L.) Hoffm.	Plačioji platužė	NT	B2
Menegazzia terebrata (Hoffm.) A. Massal.	Skylėtoji menegacija	EN	B2ab(iii); D1
Montanelia panniformis (Nyl.) Divakar & al.	Smulkialakštis juodkežis	CR	D1
Morchella semilibera DC.	Puslaisvis briedžiukas	EN	D1
Mycoblastus sanguinarius (L.) Norman	Kraujaspalvis mikoblastas	CR	B1ab(iii); D1
Nephroma parile (Ach.) Ach.	Miltuotoji nefroma	CR	C2a(i); D1
Nephroma resupinatum (L.) Ach.	Riestalakštė nefroma	CR	D1
Peltigera degenii Gyeln.	Baltagyslė meškapėdė	CR	B1ab(iv)+2ab(iv); C2a(ii); D1
Peltigera horizontalis (Huds.) Baumg.	Gulsčioji meškapėdė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Peziza ammophila Durieu & Lév.	Smiltyninis ausūnis	CR	B1b(iii,iv)c(iii)
Ramalina thrausta (Ach.) Nyl.	Plonašakė ramalina	CR	C2a(i); D1
Rhizocarpon viridiatrum (Wulfen) Körb.	Juodžalis rizokarpas	EN	D1
Sarcosoma globosum (Schmidel) Casp.	Paprastasis taukius	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv); D1
Sclerophora coniophaea (Norman) J. Mattsson & Middelb.	Tamsioji brylytė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Sclerophora farinacea (Chevall.) Chevall.	Miltuotoji brylytė	EN	B2ab(iii); C2a(i); D1
Sclerophora peronella (Ach.) Tibell	Šviesiagalvė brylytė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Scytinium lichenoides (L.) Otálora & al.	Kerpiškasis gleivytis	VU	D1
Scytinium palmatum (Huds.) Gray	Latakinis gleivytis	CR	B2ab(iii); D1; B1ab(iii)
Scytinium teretiusculum (Wallr.) Otálora & al.	Adatiškasis gleivytis	CR	D1
Thelotrema lepadinum (Ach.) Ach.	Dantytoji telotrema	EN	B2ab(iii)
Trichoglossum hirsutum (Pers.) Boud.	Šiurkštusis grybliežuvis	EN	B2ab(iii); D1
Umbilicaria deusta (L.) Baumg.	Suodinoji saitakerpė	VU	D1+2
Umbilicaria polyphylla (L.) Baumg.	Daugialakštė saitakerpė	VU	D2
Urnula craterium (Schwein.) Fr.	Krateriškasis taurūnis	VU	D1
Verpa bohemica (Krombh.) J. Schröt.	Bohemiškasis aukšliavarpis	VU	D1
Verpa conica (O. F. Müll.) Sw.	Pirštuotasis aukšliavarpis	EN	D1
Xanthoparmelia mougeotii (Schaer. ex D. Dietr.) Hale	Mužo auksakežis	CR	B1ab(iii); D1
Papėdgrybūnai – Basidiomycota			
Abortiporus biennis (Bull.) Singer	Dvisluoksnis vingiasporis	EN	D1
Agaricus langei (F. H. Møller) F. H. Møller	Didysis pievagrybis	EN	D1
Bankera fuligineoalba (J. C. Schmidt) Coker & Beers ex Pouzar	Pilkšvarudė bankera	EN	B2ab(iii); C2a(i)
Boletopsis grisea (Peck) Bondartsev & Singer	Pilkoji baravykpintė	CR	C2a(i)
Boletus aereus Bull.	Bronzinis baravykas	EN	D1
Boletus erythropus Pers.	Dėmėtasis baravykas	NT	
Boletus impolitus Fr.	Blyškusis baravykas	EN	D1
Bovista paludosa Lév.	Pelkinė vilktabokė	CR	D1
Butyriboletus fechtneri (Velen.) D. Arora & J. L. Frank	Fechtnerio baravykas	EN	D1
Caloboletus radicans (Pers.) Vizzini	Kartusis baravykas	VU	D1
Cantharellus cinereus Pers.	Pilkoji voveraitė	CR	C2a(i)
Clavariadelphus pistillaris (L.) Donk	Piestinis pirštūnis	VU	D1
Cortinarius moënne-loccozii Bidaud	Lazdyninis nuosėdis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Dichomitus campestris (Quél.) Dom. & Orlicz	Lazdyninis kelmenis	VU	D1
Echinoderma calcicola (Knudsen) Bon	Kalkiamėgė dygiabudė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Entoloma incanum (Fr.) Hesler	Žalsvoji gijabudė	EN	D1
Fistulina hepatica (Schaeff.) With.	Ąžuolinė kepena	VU	C1
Fomitopsis rosea (Alb. & Schwein.) P. Karst.	Rausvoji pintainė	EN	B2ab(iii); C1
Geastrum quadrifidum Pers.	Keturskiautis žvaigždinas	EN	B2ab(iii)
Geastrum triplex Jungh.	Didysis žvaigždinas	VU	D1
Grifola frondosa (Dicks.) Gray	Kuokštinė grifolė	EN	C2a(i)
Gymnopilus junonius (Fr.) P. D. Orton	Didžioji karteklė	EN	D1
Hapalopilus croceus (Pers.) Donk	Krokinis minkštenis	CR	C2a(i)
Hericium coralloides (Scop.) Pers.	Korališkasis trapiadyglis	VU	D1
Hydnellum gracilipes (P. Karst.) P. Karst.	Plonakotis dyglutėlis	CR	D1
Hygrophorus atramentosus (Alb. & Schwein.) H. Haas & R. Haller Aar. ex Bon	Juosvoji guotė	EN	D1
Hygrophorus chrysodon (Batsch) Fr.	Geltonžvynė guotė	EN	D1
Hygrophorus penarius Fr.	Kietoji guotė	EN	D1

I priedo tęsinys | *Appendix I continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Hygrophorus russula (Schaeff.) Kauffman	Ūmėdinė guotė	EN	D1
Inonotus dryophilus (Berk.) Murrill	Ąžuolinis skylenis	EN	B2ab(iii); D1
Junghuhnia collabens (Fr.) Ryvarden	Rausvoji šeriapintė	CR	D1
Lactarius acerrimus Britzelm.	Aitriakvapis piengrybis	EN	D1
Lactarius lignyotus Fr.	Juodasis piengrybis	VU	D1
Lactarius repraesentaneus Britzelm.	Kislusis piengrybis	VU	D1
Lactarius resimus (Fr.) Fr.	Gelsvasis piengrybis	VU	D1
Lactarius volemus (Fr.) Fr.	Piengrybis jautakis	NT	
Lepiota erminea (Fr.) P. Kumm.	Baltoji žvynabudėlė	VU	D1
Lepiota fuscovinacea F. H. Møller & J. E. Lange	Rausvarudė žvynabudėlė	EN	D1
Lepista personata (Fr.) Cooke	Melsvakotė stirnabudė	EN	D1
Leucocortinarius bulbiger (Alb. & Schwein.) Singer	Gumbuotasis baltnuosėdis	VU	D1
Mutinus caninus (Huds.) Fr.	Šuniškoji poniabudėlė	VU	D1
Perenniporia medulla-panis (Jacq.) Donk	Vientisasis skylutis	EN	C1+2a(i)
Phallus hadriani Vent.	Hadriano poniabudė	CR	B1b(iii)c(iii)
Phellinus nigrolimitatus (Romell) Bourdot & Galzin	Tamsiarudė kempinė	EN	B2ab(iii)
Phlebia centrifuga P. Karst.	Plunksninis raukšliagrybis	EN	B2ab(iii); C1+2a(i)
Piptoporus quercinus (Schrad.) P. Karst.	Ąžuolinis pintenis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Polyporus umbellatus (Pers.) Fr.	Šakotoji skylėtbudė	EN	D1
Porphyrellus porphyrosporus (Fr. & Hök) E.-J. Gilbert	Tikrasis juodbaravykis	VU	D1
Ramaria aurea (Schaeff.) Quél.	Auksaspalvis šakočius	EN	B2ab(iii); D1
Rhodotus palmatus (Bull.) Maire	Gyslotoji kremzliabudė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Russula aurea Pers.	Auksaviršė ūmėdė	VU	D1
Russula grata Britzelm.	Kvapioji ūmėdė	VU	D1
Sarcodontia crocea (Schwein.) Kotl.	Obelinis minkštadyglis	CR	D1
Skeletocutis odora (Peck ex Sacc.) Ginns	Kvapioji ragapintė	EN	B2ab(iii); D1
Spongipellis spumeus (Sowerby) Pat.	Putlioji odapintė	EN	B2ab(iii); D1
Steccherinum robustius (J. Erikss. & S. Lundell) J. Erikss.	Kietasis laibadyglis	EN	A2ce+3ce+4ce
Stereopsis vitellina (S. Lundell) D. A. Reid	Geltonoji plutpintenė	CR	D1
Strobilomyces strobilaceus (Scop.) Berk.	Tikrasis žvynbaravykis	EN	D1
Trametes suaveolens (L.) Fr.	Kvapnioji kempė	EN	C1+2a(i)
Tricholoma apium Jul. Schäff.	Salierinis baltikas	EN	D1
Xerocomus rubellus (Krombh.) Quél.	Raudonkepuris aksombaravykis	VU	D1
Xylobolus frustulatus (Pers.) Boidin	Kurapkinis storplutis	EN	C2a(i)

II priedas. Lietuvos saugomų taksonų grupės pagal IUCN kategorijas
Appendix II. Groups of protected taxa in Lithuania according to the IUCN categories

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Išnykę regione (RE) taksonai I *Regionally Extinct (RE)*			
Žuvys – Chondrostei Teleostei			
Acipenser oxyrhynchus (Mitchill, 1815)	Aštriašnipis eršketas	RE	
Paukščiai – Aves			
Mergus serrator Linnaeus, 1758	Vidutinis dančiasnapis	RE	
Kritiškai grėsmingos būklės (CR) taksonai I *Critically Endangered (CR)*			
Vabzdžiai – Insecta			
Andrena rugulosa Stoeckhert, 1935	Raukšlėtoji smėliabitė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Anostirus purpureus (Poda, 1761)	Raudonasis pievaspragšis	CR	B1ab(ii,iii)
Brenthis hecate (Denis & Schiffermüller, 1775)	Stepinis perlinukas	CR	B2ab(i,ii,iii,iv)
Bryodemella tuberculata (Fabricius, 1775)	Margasis tarkšlys	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Carabus intricatus Linnaeus, 1758	Grakštusis puošniažygis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Coenagrion johanssoni (Wallengren, 1894)	Johansono strėliukė	CR	B1ab(i)+2ab(i)
Podisma pedestris (Linnaeus, 1764)	Besparnis skėriukas	CR	B1ab(i,ii,iii,iv)+2ab(i,ii,iii,iv)
Apskritažiomeniai – Cephalaspidomorphi			
Petromyzon marinus Linnaeus, 1758	Jūrinė nėgė	CR	D1
Žuvys – Chondrostei Teleostei			
Chondrostoma nasus (Linnaeus, 1758)	Skersasnukis	CR	A2abc
Rhynchocypris percnurus (Pallas, 1814)	Ežerinė rainė	CR	B2ab(v)
Paukščiai – Aves			
Anas acuta (Linnaeus, 1758)	Smailiauodegė antis	CR	D1
Anser erythropus (Linnaeus, 1758)	Mažoji žąsis	CR	D1
Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)	Kilnusis erelis	CR	D1
Athene noctua (Scopoli, 1769)	Paprastoji pelėdikė	CR	D1
Aythya nyroca (Güldenstädt, 1770)	Paprastoji rudė	CR	A4abc; D1
Calidris alpina (Linnaeus, 1758)	Juodakrūtis bėgikas	CR	A2a; C2a(i); D1
Chlidonias hybrida (Pallas, 1811)	Baltaskruostė žuvėdra	CR	C2a(ii)
Circaetus gallicus (Gmelin, 1788)	Paprastasis gyvatėdis	CR	D1
Clanga clanga (Pallas, 1881)	Didysis erelis rėksnys	CR	D1
Coracias garrulus (Linnaeus, 1758)	Europinis žalvarnis	CR	A2ac; C2a(i); D1
Falco peregrinus Tunstall, 1771	Sakalas keleivis	CR	D1
Gavia arctica (Linnaeus, 1758)	Juodakaklis naras	CR	D1
Haematopus ostralegus (Linnaeus, 1758)	Eurazinė jūršarkė	CR	C2a(i); D1
Larus minutus (Pallas, 1776)	Mažasis kiras	CR	A2a; C2a(i)
Numenius arquata (Linnaeus, 1758)	Didžioji kuolinga	CR	A2ac; C2a(i)
Podiceps auritus (Linnaeus, 1758)	Raguotasis kragas	CR	D1
Polysticta stelleri (Palas, 1769)	Sibirinė gaga	CR	A2ac; D1
Recurvirostra avosetta Linnaeus, 1758	Paprastoji avocetė	CR	A2a; C2a(ii); D1
Tyto alba (Scopoli, 1769)	Liepsnotoji pelėda	CR	CR° D
Maurabragūnai – Charophyta			
Chara canescens Loisel.	Pilkšvasis maurabragis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Nitella confervacea (Bréb.) A. Braun	Kurklinis menturdumblis	CR	A2ac

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Maršantijūnai – Marchantiophyta			
Mesoptychia rutheana (Limpr.) L. Söderstr. & Váňa	Pelkinė džiugma	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Pallavicinia lyellii (Hook.) Gray	Durpyninė žvynutė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Brijūnai – Bryophyta			
Bryum funckii Schwägr.	Funko brija	CR	D1
Bryum schleicheri DC.	Šleicherio brija	CR	A2c
Buxbaumia viridis (Moug. ex Lam. & DC.) Brid. ex Moug. & Nestl.	Žaliasis sėmainis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Eucladium verticillatum (With.) Bruch et Schimp.	Menturinė skylenė	CR	B1ab(v)+2ab(v); C2a(i,ii); D1
Philonotis caespitosa Jur.	Velėninė versmenė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Pterygoneurum subsessile (Brid.) Jur.	Pūpsninė žilutė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Seligeria donniana (Sm.) Müll. Hal.	Lygioji seligerija	CR	A3c
Induočiai augalai – Tracheophyta			
Agrostemma githago L.	Dirvinė raugė	CR	A2c+3c
Anacamptis morio (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase	Mažasis anakamptis	CR	A2c
Anagallis minima (L.) E. H. L. Krause	Mažasis progailis	CR	A2c
Caldesia parnassifolia (L.) Parl.	Širdžialapė kaldezija	CR	A2c
Carex pediformis C. A. Mey.	Palaipinė viksva	CR	C2a(i); D1
Dactylorhiza viridis (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase	Žalioji gegūnė	CR	A2ac
Dianthus armeria L.	Gauruotasis gvazdikas	CR	B2ab(iii)
Dianthus superbus L.	Puošnusis gvazdikas	CR	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C2a(ii); D1
Epipogium aphyllum Sw.	Belapė antbarzdė	CR	B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv); C2a(i)b
Eryngium maritimum L.	Pajūrinė zunda	CR	B1b(iii,v)c(iv)
Gentianella amarella (L.) Börner	Pievinė gencijonėlė	CR	A2ac
Gentianella uliginosa (Willd.) Börner	Pelkinė gencijonėlė	CR	A2ac
Gymnadenia odoratissima (L.) Rich.	Kvapusis plauretis	CR	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v); D1
Herminium monorchis (L.) R. Br.	Vienagumbis medauninkas	CR	A2c
Lobelia dortmanna L.	Ežerinė lobelija	CR	B1b(iii,iv)c(iv)
Myriophyllum alterniflorum DC.	Pražangiažiedė plunksnalapė	CR	B1ab(iii)c(ii,iv)
Najas flexilis (Willd.) Rostk. & W. L. E. Schmidt	Lankstusis plukenis	CR	B1ab(iii)
Neotinea ustulata (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase	Smulkiažiedė svila	CR	C2a(i)b
Neottianthe cuculata (L.) Schltr.	Miškinė plikaplaiskė	CR	A2ace
Ophrys insectifera L.	Musinis ofris	CR	C2a(i)b
Pedicularis sylvatica L.	Miškinė glindė	CR	A2ac
Polystichum aculeatum (L.) Roth	Miškinis spyglainis	CR	D1
Tofieldia calyculata (L.) Wahlenb.	Taurinė pudmė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii)
Aukšliagrybūnai – Ascomycota			
Calicium quercinum Pers.	Ąžuolinė taurenė	CR	C2a(1); D1; B2ab(iii)
Chaenotheca cinerea (Pers.) Tibell	Melsvoji žiovenė	CR	C2a(i); D1
Chaenotheca gracilenta (Ach.) J. Mattsson & Middelb.	Grakščioji žiovenė	CR	D1; C2a(i)
Chaenotheca gracillima (Vain.) Tibell	Lieknoji žiovenė	CR	D1; B1ab(iii)+2ab(iii)

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Chaenotheca hispidula (Ach.) Zahlbr.	Šeriuotoji žiovenė	CR	D1; B2ab(iii)
Cyphelium inquinans (Sm.) Trevis.	Pilkoji miltpuodė	CR	D1
Cyphelium tigillare (Ach.) Ach.	Geltonoji miltpuodė	CR	D1
Evernia divaricata (L.) Ach.	Skėtrioji briedragė	CR	B1ab(ii)+2ab(ii); C2a(i); D1
Evernia mesomorpha Nyl.	Kislioji briedragė	CR	C2a(i); D1
Gyalecta flotowii Körb.	Flotovo gialekta	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(i); D1
Gyalecta ulmi (Sw.) Zahlbr.	Guobinė gialekta	CR	C2a(i); D1; B1ab(iii)+2ab(iii)
Icmadophila ericetorum (L.) Zahlbr.	Šilinė puvėseklė	CR	C2a(i); D1; B2ab(iii)
Leptogium rivulare (Ach.) Mont.	Upinis gleivytis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii); D1
Leptogium saturninum (Dicks.) Nyl.	Gauruotasis gleivytis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii); D1
Montanelia panniformis (Nyl.) Divakar & al.	Smulkialakštis juodkežis	CR	D1
Mycoblastus sanguinarius (L.) Norman	Kraujaspalvis mikoblastas	CR	B1ab(iii); D1
Nephroma parile (Ach.) Ach.	Miltuotoji nefroma	CR	C2a(i); D1
Nephroma resupinatum (L.) Ach.	Riestalakštė nefroma	CR	D1
Peltigera degenii Gyeln.	Baltagyslė meškapėdė	CR	B1ab(iv)+2ab(iv); C2a(ii); D1
Peziza ammophila Durieu & Lév.	Smiltyninis ausūnis	CR	B1b(iii,iv)c(iii)
Ramalina thrausta (Ach.) Nyl.	Plonašakė ramalina	CR	C2a(i); D1
Sclerophora peronella (Ach.) Tibell	Šviesiagalvė brylytė	CR	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Scytinium palmatum (Huds.) Gray	Latakinis gleivytis	CR	B2ab(iii); D1; B1ab(iii)
Scytinium teretiusculum (Wallr.) Otálora & al.	Adatiškasis gleivytis	CR	D1
Xanthoparmelia mougeotii (Schaer. ex D. Dietr.) Hale	Mužo auksakežis	CR	B1ab(iii); D1
Papėdgrybūnai – Basidiomycota			
Boletopsis grisea (Peck) Bondartsev & Singer	Pilkoji baravykpintė	CR	C2a(i)
Bovista paludosa Lév.	Pelkinė vilktabokė	CR	D1
Cantharellus cinereus Pers.	Pilkoji voveraitė	CR	C2a(i)
Hapalopilus croceus (Pers.) Donk	Krokinis minkštenis	CR	C2a(i)
Hydnellum gracilipes (P. Karst.) P. Karst.	Plonakotis dyglutėlis	CR	D1
Junghuhnia collabens (Fr.) Ryvarden	Rausvoji šeriapintė	CR	D1
Phallus hadriani Vent.	Hadriano poniabudė	CR	B1b(iii)c(iii)
Piptoporus quercinus (Schrad.) P. Karst.	Ąžuolinis pintenis	CR	B1ab(iii)+2ab(iii)
Sarcodontia crocea (Schwein.) Kotl.	Obelinis minkštadyglis	CR	D1
Stereopsis vitellina (S. Lundell) D. A. Reid	Geltonoji plutpintenė	CR	D1
Grėsmingos būklės (EN) taksonai I *Endangered (EN)*			
Moliuskai – Molusca			
Arion ater (Linnaeus, 1758)	Didysis arionas	EN	B1ab(i,iii)+2ab(iii,iv)
Isognomostoma isognomostomos (Schröter, 1784)	Slapioji šiurpenė	EN	A4c; B1ab(iv)+2ab(iv)
Unio crassus Philipsson, 1788	Ovalioji geldutė	EN	A2bc+4bc
Vertigo angustior Jeffreys, 1830	Mažoji suktenė	EN	B2b(iii,iv)c(iv)
Vertigo geyeri Lindholm, 1925	Keturdantė suktenė	EN	B2ab(ii,iii,iv)
Vertigo moulinsiana (Dupuy, 1849)	Pūstoji suktenė	EN	B2ab(iv)c(iv)
Vėžiagyviai – Crustacea			
Astacus astacus (Linnaeus, 1758)	Plačiažnyplis vėžys	EN	A4ae
Lepidurus apus (Linnaeus, 1758)	Pavasarinis skydvėžis	EN	B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Mysis relicta Lovén, 1862	Reliktinė mizidė	EN	A2ce+3ce+4ce
Vabzdžiai – Insecta			
Aeshna crenata Hagen, 1856	Šiaurinis laumžirgis	EN	D1
Andrena curvungula Thomson, 1870	Katilėlinė smėliabitė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Andrena nasuta Giraud, 1863	Ilganosė smėliabitė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Andrena suerinensis Friese, 1884	Šverino smėliabitė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Anthophora plagiata (Illiger, 1806)	Sieninė gaurabitė	EN	B2ab(iii)
Bembix rostrata (Linnaeus, 1758)	Ilgažandis bembiksas	EN	B2ab(iii)
Carabus nitens Linnaeus, 1758	Žalvarinis puošniažygis	EN	B2ab(iii)
Ceruchus chrysomelinus (Hochenwarth, 1785)	Šiaurinis elniavabalis	EN	B2ab(iii)
Cicadetta montana (Scopoli, 1772)	Kalninė cikada	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Coenagrion armatum (Charpentier, 1840)	Šarvuotoji strėliukė	EN	B2ac(iii)
Coenonympha hero (Linnaeus, 1761)	Rudakis satyriukas	EN	A2c+3c
Copris lunaris (Linnaeus, 1758)	Smailiaragis mėšlavabalis	EN	B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)
Cucujus cinnaberinus (Scopoli, 1763)	Purpurinis plokščiavabalis	EN	B1b(ii,iii)c(ii)
Cucujus haematodes Erichson, 1845	Pušinis plokščiavabalis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Dasypoda argentata Panzer, 1809	Stepinė gauruotakojė bitė	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Emus hirtus (Linnaeus, 1758)	Geltonkailis trumpasparnis	EN	B2ab(ii,iii)
Ergates faber (Linnaeus, 1761)	Ūsenis dailidė	EN	B1ab(i,ii,iii)+2ab(i,ii,iii)
Erynnis tages (Linnaeus, 1758)	Juodoji hesperija	EN	B2ab(iii)
Euphydryas aurinia (Rottemburg, 1775)	Auksuotoji šaškytė	EN	B2ab(iii)
Eupithecia thalictrata (Püngeler, 1902)	Vingirinis sprindytis	EN	B2ab(iii)
Glaucopsyche alexis (Poda, 1761)	Žalsvasis melsvys	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Gnorimus variabilis (Linnaeus, 1758)	Aštuoniataškis auksavabalis	EN	B2ab(iv,v)
Gomphus flavipes (Charpentier, 1825)	Geltonkojis žirgelis	EN	B2b(iii)c(ii, iv)
Hipparchia hermione (Linnaeus, 1764)	Juodasis satyras	EN	B2ab(iii)
Ischnura pumilio (Charpentier, 1825)	Mažoji išnura	EN	B2ac(ii,iii,iv)
Lycaena helle (Denis & Schiffermüller, 1775)	Šiaurinis auksinukas	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(i)
Lysandra coridon (Poda, 1761)	Stepinis melsvys	EN	B2ab(iii)
Macaria carbonaria (Clerck, 1759)	Juodmargis pelkinukas	EN	B2ab(iii)
Melitaea aurelia Nickerl, 1850	Mažoji šaškytė	EN	B2ab(ii,iii)
Montana montana (Kollar, 1833)	Kalninis spragtukas	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Oeneis jutta (Hübner, 1806)	Pelkinis satyras	EN	B2ab(ii,iii,v); C2a(i)
Parnopes grandior (Pallas, 1771)	Didžioji auksavapsvė	EN	B1ab(i,ii,iii,iv)+2ab(i,ii,iii,iv)
Peltis grossa (Linnaeus, 1758)	Didysis skydvabalis	EN	B2ab(iii)
Phengaris alcon (Denis & Schiffermüller, 1775)	Gencijoninis melsvys	EN	B2ab(iii)
Phengaris arion (Linnaeus, 1758)	Taškuotasis melsvys	EN	B2ab(ii,v); C2a(i)
Polyommatus dorylas (Denis & Schiffermüller, 1775)	Smiltyninis melsvys	EN	B2ab(iii)
Polyphylla fullo (Linnaeus, 1758)	Margasis grambuolys	EN	B2ab(iii)
Prionus coriarius (Linnaeus, 1758)	Pjūklaūsis kelmagraužis	EN	B2ab(iii)
Pyrgus serratulae (Rambur, 1839)	Smiltyninė hesperija	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Scolia hirta (Schrank, 1781)	Gauruotoji skolija	EN	B2ab(iii)

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Sphingonotus caerulans (Linnaeus, 1767)	Kopinis tarkšlys	EN	B2ab(iii)
Stenagostus rufus (De Geer, 1774)	Didysis spragšis	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Tetralonia malvae (Rossi, 1790)	Dedešvinė tetralonija	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Thaumetopoea pinivora (Treitschke, 1834)	Pušinis keliaujantis kuoduotis	EN	B1ac(ii,iv)+2ac(ii,iv)
Zygaena angelicae Ochsenheimer, 1808	Pietinis marguolis	EN	B2ab(iii)
Zygaena ephialtes (Linnaeus, 1767)	Raudonžiedis marguolis	EN	B2ab(iii)
Zygaena loti (Denis & Schiffermüller, 1775)	Esparcetinis marguolis	EN	B2ab(iii)
Varliagyviai – Amphibia			
Hyla arborea (Linnaeus, 1758)	Europinė medvarlė	EN	B2ab(iii); C2a(i)
Ropliai – Reptilia			
Emys orbicularis (Linnaeus, 1758)	Balinis vėžlys	EN	A1c
Paukščiai – Aves			
Asio flammeus (Pontoppidan, 1763)	Balinė pelėda	EN	EN° D
Bubo bubo (Linnaeus, 1758)	Didysis apuokas	EN	EN° D
Charadrius hiaticula (Linnaeus, 1758)	Jūrinis kirlikas	EN	D1
Chlidonias leucopterus (Temminck, 1815)	Baltasparnė žuvėdra	EN	C2b
Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)	Juodasis gandras	EN	C1
Clangula hyemalis (Linnaeus, 1758)	Ledinė antis	EN	A2ace
Emberiza hortulana (Linnaeus, 1758)	Sodinė starta	EN	A4ac; D1
Falco columbarius Linnaeus, 1758	Paprastasis startsakalis	EN	EN° D
Gallinago media (Latham, 1787)	Paprastasis stulgys	EN	A2ac; C1+2a(i)b
Limosa limosa (Linnaeus, 1758)	Paprastasis griciukas	EN	A4ac; C1+2a(i)
Melanitta fusca (Linnaeus, 1758)	Paprastoji nuodėgulė	EN	A2a
Miliaria calandra (Linnaeus, 1758)	Pilkoji starta	EN	A4ac; D1
Milvus migrans (Boddaert, 1783)	Juodasis peslys	EN	D1
Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758)	Erelis žuvininkas	EN	D1
Pluvialis apricaria (Linnaeus, 1758)	Dirvinis sėjikas	EN	D1
Streptopelia turtur (Linnaeus, 1758)	Paprastasis purplelis	EN	A2bc+3bc+4bc
Tadorna tadorna (Linnaeus, 1758)	Urvinė antis	EN	D1
Žinduoliai – Mammalia			
Dryomys nitedula (Pallas, 1778)	Miškinė miegapelė	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Glis glis (Linnaeus, 1766)	Didžioji miegapelė	EN	A2c; B2ab(iii,iv)
Mustela erminea Linnaeus, 1758	Šermuonėlis	EN	A2ae; C1; D1
Maurabragūnai – Charophyta			
Chara baltica (Hartman) Bruzelius	Baltijinis maurabragis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Lychnothamnus barbatus (Meyen) Leonh.	Šiurpinis žvakidumblis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Tolypella nidifica (O. F. Müll.) A. Braun	Lizdiškasis dumblaragis	EN	B1ab(iii)
Maršantijūnai – Marchantiophyta			
Crossocalyx hellerianus (Nees ex Lindenb.) Meyl.	Helerio kryžmataurė	EN	B2ab(iii)
Frullania tamarisci (L.) Dumort.	Tįsioji frulanija	EN	A2c; B2ab(iii)
Tritomaria exsectiformis (Breidler) Schiffn. ex Loeske	Kirptalapė tritomarija	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Brijūnai – Bryophyta			
Calliergon richardsonii (Mitt.) Kindb.	Ričardsono dygė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Dicranum drummondii Müll. Hall.	Raukšlėtoji dvyndantė	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Dicranum viride (Sull. & Lesq.) Lindb.	Žalioji dvyndantė	EN	B2ab(iii); D1
Meesia triquetra (L. ex Jolycl.) Ångstr.	Tribriaunė mezija	EN	A2c; B2ab(iii)
Paraleucobryum longifolium (Hedw.) Loeske	Ilgalapė sukutė	EN	B2ab(iii)
Pseudocalliergon lycopodioides (Brid.) Hedenäs	Pataisinė dygva	EN	B2ab(iii)
Rhytidiadelphus loreus (Hedw.) Warnst.	Šikšninė kerėža	EN	B1ab(iii)+2ab(iii)
Sphagnum austinii Sull.	Skiauterėtasis kiminas	EN	B2ab(iii)
Sphagnum platyphyllum (Lindb. ex Braithw.) Warnst.	Plačialapis kiminas	EN	B2ab(iii)
Sphagnum wulfianum Girg.	Vulfo kiminas	EN	B2ab(iii,iv)
Induočiai augalai – Tracheophyta			
Aldrovanda vesiculosa L.	Pūslėtoji aldrūnė	EN	B1ab(iii)c(ii)+2ab(iii)c(ii)
Allium angulosum L.	Kampuotasis česnakas	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Allium vineale L.	Dirvinis česnakas	EN	B2ab(iii,iv,v)
Alyssum gmelinii Jord. & Fourr.	Smiltyninis laibenis	EN	B2ab(ii,iii,iv); C2a(i)
Androsace filiformis Retz.	Laiboji vyrskydė	EN	B1ac(iv)+2ac(iv)
Arenaria procera Spreng.	Siauralapė smiltė	EN	B2ab(iii)
Betula nana L.	Beržas keružis	EN	B2b(ii,iv)
Botrychium matricariifolium W. D. J. Koch	Šakotasis varpenis	EN	B2ab(iii,v)c(iii,iv)
Botrychium multifidum (S. G. Gmel.) Rupr.	Daugiaskiltis varpenis	EN	B2b(iii,v)c(iii,iv)
Botrychium virginianum (L.) Sw.	Virgininis varpenis	EN	B2b(iii,v)c(iv)
Campanula bononiensis L.	Boloninis katilėlis	EN	B2ab(iii,v)
Cardamine bulbifera (L.) Crantz	Svogūninė kartenė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Carex distans L.	Protarpinė viksva	EN	B2ab(iii,iv,v)
Carex filiformis L.	Gauruotoji viksva	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C1
Carex heleonastes L. f.	Liūninė viksva	EN	B2ab(iii,iv)
Carex magellanica Lam.	Raistinė viksva	EN	B2ab(iii,iv); C2a(i)
Centaurium littorale (Turner) Gilmour	Pajūrinė širdažolė	EN	B1b(iii)c(iv)+2b(iii)c(iv)
Cephalantera longifolia (L.) R. M. Fritsch	Kardalapis garbenis	EN	B1ab(iii,iv,v)+2ab(iii,iv,v)c(iv)
Cephalantera rubra (L.) Rich	Raudonasis garbenis	EN	B2ab(iii,iv,v); C2b
Dactylorhiza majalis (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh.	Plačialapė gegūnė	EN	A2ac; B2ab(i,ii,iii,iv,v); C1+2a(i)
Dactylorhiza ochroleuca (Wüstnei ex Boll) Holub	Gelsvoji gegūnė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Dactylorhiza traunsteineri (Saut. ex Rchb.) Soó	Siauralapė gegūnė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Dianthus borbasii Vandas	Borbašo gvazdikas	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Dracocephalum ruyschiana L.	Miškinė žiomenė	EN	B2ab(ii,iv)
Equisetum telmateia Ehrh.	Didysis asiūklis	EN	B2ab(iii,iv)
Festuca psammophila (Čelak.) R. M. Fritsch	Smėlyninis eraičinas	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Gentiana pneumonanthe L.	Siauralapis gencijonas	EN	B2ab(iii,v); C2a(i)
Glaux maritima L.	Pajūrinė pienažolė	EN	A2ac; B1ab(iii)+2ab(iii)
Hammarbya paludosa (L.) Kuntze	Pelkinė laksva	EN	B2ab(iii)
Hydrocotyle vulgaris L.	Pelkinė raistenė	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v)
Isoetes lacustris L.	Ežerinė slepišerė	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Isopyrum thalictroides L.	Trilapė bligna	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C2a(i)
Juncus capitatus Weigel	Galvinis vikšris	EN	B2ab(iii,v)

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Juncus gerardi Loisel.	Druskinis vikšris	EN	B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)
Lathyrus pisiformis L.	Žirnialapis pelėžirnis	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Linaria loeselii Schweigg.	Baltijinė linažolė	EN	A2ace; B1b(I,ii,iii)c(iv)+2b(i,ii,iii) c(iv)
Lycopodiella inundata (L.) Holub	Patvankinis pataisiukas	EN	B2b(iii)c(iii,iv)
Melittis melissophyllum L.	Melisalapė medumėlė	EN	B1ab(iv,v)+2ab(iv,v); C2a(i); D1
Nasturtium officinale W. T. Aiton	Paprastasis rėžiukas	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Nymphoides peltata (S. G. Gmel.) Kuntze	Vandeninė plaumuonė	EN	B1b(i,ii,iii)c(i,ii,iv)+2b(i,ii,iii) c(ii,iii,iv)
Orchis militaris L.	Šalmuotoji gegužraibė	EN	B2b(iv,v)c(iv)
Pilosella echioides (Lumn.) F. W. Schultz & Sch. Bip.	Šiurkščioji vanagutė	EN	B1ab(i,ii,iii,iv,v) c(iv)+2ab(i,ii,iii,iv,v)c(iv); C2a(i)
Prunella grandiflora (L.) Scholler	Didžiažiedė juodgalvė	EN	B2ab(iii,iv)
Pulmonaria angustifolia L.	Siauralapė plautė	EN	B2ab(ii,iii,iv)
Radiola linoides Roth	Lininė žarotūnė	EN	B2ab(ii,iii,v)
Salix myrtilloides L.	Mėlynialapis karklas	EN	B2ab(iii)
Salsola kali L.	Smiltyninė druskė	EN	B1b(ii,iii,iv)c(iv)+2b(ii,iii,iv)c(iv)
Saxifraga hirculus L.	Pelkinė uolaskėlė	EN	B2b(iii,iv,v)c(iv)
Schoenus ferrugineus L.	Rusvasis vikšrenis	EN	B1ab(I,ii,iii,iv,v)
Selinum dubium (Schkuhr) Leute	Pelkinis kalnasargis	EN	B2ab(iii)
Seseli annuum L.	Pievinis auksveitis	EN	B1b(ii,iii)c(iii,iv)+2b(ii,iii)c(iii,iv)
Silene chlorantha (Willd.) Ehrh.	Žalsvoji naktižiedė	EN	B2ab(ii,iii,iv,v)
Silene lituanica Zapał.	Lietuvinė naktižiedė	EN	B2ab(ii,iii,v)
Sparganium angustifolium Michx.	Siauralapis šiurpis	EN	B2ab (iii,iv,v)
Stachys recta L.	Stačioji notra	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Succisela infexa (Kluk) Beck	Pelkinis ratenas	EN	B1ab(iii,v)+2ab(iii,v)
Swertia perennis L.	Daugiametis patvenis	EN	B2ab(iii,v)
Thesium ebracteatum Hayne	Plikažiedis linlapis	EN	B2b(ii,iv)c(iv)
Tragopogon gorskianus Rchb. f.	Gorskio pūtelis	EN	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Trifolium lupinaster L.	Penkialapis dobilas	EN	B2b(iii)c(iv)
Trifolium rubens L.	Ilgagalvis dobilas	EN	B2ab(i,ii,iii,iv)
Triglochin maritima L.	Pajūrinė narytžolė	EN	B2ab(iii,iv,v)
Tripolium pannonicum (Jacq.) Dobrocz.	Druskinis astruolis	EN	B1ab(iii)c(iv)+2ab(iii)c(iv); C2b
Veratrum lobelianum Bernh.	Baltasis čemerys	EN	D1
Vicia lathyroides L.	Pavasarinis vikis	EN	B2b(iii)c(ii)
Viola stagnina Schult.	Griovinė našlaitė	EN	B2ab(iii,v)
Aukšliagrybūnai – Ascomycota			
Bactrospora dryina (Ach.) A. Massal.	Ąžuolinė baktrospora	EN	B2ab(iii); D1
Calicium adspersum Pers.	Žaliagalvė taurenė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Cetrelia olivetorum (Nyl.) W. L. Culb. & C. F. Culb.	Žalsvoji kežytė	EN	B2ab(iii)
Choiromyces meandriformis Vittad.	Baltasis godūnas	EN	B2ab(iv); D1
Cladonia caespiticia (Pers.) Flörke	Kupstinė šiurė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Cladonia parasitica (Hoffm.) Hoffm.	Parazitinė šiurė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Collema flaccidum (Ach.) Ach.	Glebioji gleiviakerpė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Dermatocarpon luridum (With.) J. R. Laundon	Upinė odkerpė	EN	A3c

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Felipes leucopellaeus (Ach.) Frisch & G. Thor	Baltakraštė artonija	EN	B2ab(iii); D1
Gyromitra sphaerospora (Peck) Sacc.	Apskritasporis bobausis	EN	B2ab(iii); D1
Hypotrachyna revoluta (Flörke) Hale	Alksninė hipotrachina	EN	B2ab(iii); D1
Lasallia pustulata (L.) Mérat	Gūbriuotoji pūsliakerpė	EN	D1
Menegazzia terebrata (Hoffm.) A. Massal.	Skylėtoji menegacija	EN	B2ab(iii); D1
Morchella semilibera DC.	Puslaisvis briedžiukas	EN	D1
Peltigera horizontalis (Huds.) Baumg.	Gulsčioji meškapėdė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Rhizocarpon viridiatrum (Wulfen) Körb.	Juodžalis rizokarpas	EN	D1
Sarcosoma globosum (Schmidel) Casp.	Paprastasis taukius	EN	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv); D1
Sclerophora coniophaea (Norman) J. Mattsson & Middelb.	Tamsioji brylytė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Sclerophora farinacea (Chevall.) Chevall.	Miltuotoji brylytė	EN	B2ab(iii); C2a(i); D1
Thelotrema lepadinum (Ach.) Ach.	Dantytoji telotrema	EN	B2ab(iii)
Trichoglossum hirsutum (Pers.) Boud.	Šiurkštusis grybliežuvis	EN	B2ab(iii); D1
Verpa conica (O. F. Müll.) Sw.	Pirštuotasis aukšliavarpis	EN	D1
Papėdgrybūnai – Basidiomycota			
Abortiporus biennis (Bull.) Singer	Dvisluoksnis vingiasporis	EN	D1
Agaricus langei (F. H. Møller) F. H. Møller	Didysis pievagrybis	EN	D1
Bankera fuligineoalba (J. C. Schmidt) Coker & Beers ex Pouzar	Pilkšvarudė bankera	EN	B2ab(iii); C2a(i)
Boletus aereus Bull.	Bronzinis baravykas	EN	D1
Boletus impolitus Fr.	Blyškusis baravykas	EN	D1
Butyriboletus fechtneri (Velen.) D. Arora & J. L. Frank	Fechtnerio baravykas	EN	D1
Cortinarius moënne-loccozii Bidaud	Lazdyninis nuosėdis	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Echinoderma calcicola (Knudsen) Bon	Kalkiamėgė dygiabudė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Entoloma incanum (Fr.) Hesler	Žalsvoji gijabudė	EN	D1
Fomitopsis rosea (Alb. & Schwein.) P. Karst.	Rausvoji pintainė	EN	B2ab(iii); C1
Geastrum quadrifidum Pers.	Keturskiautis žvaigždinas	EN	B2ab(iii)
Grifola frondosa (Dicks.) Gray	Kuokštinė grifolė	EN	C2a(i)
Gymnopilus junonius (Fr.) P. D. Orton	Didžioji karteklė	EN	D1
Hygrophorus atramentosus (Alb. & Schwein.) H. Haas & R. Haller Aar. ex Bon	Juosvoji guotė	EN	D1
Hygrophorus chrysodon (Batsch) Fr.	Geltonžvynė guotė	EN	D1
Hygrophorus penarius Fr.	Kietoji guotė	EN	D1
Hygrophorus russula (Schaeff.) Kauffman	Ūmėdinė guotė	EN	D1
Inonotus dryophilus (Berk.) Murrill	Ąžuolinis skylenis	EN	B2ab(iii); D1
Lactarius acerrimus Britzelm.	Aitriakvapis piengrybis	EN	D1
Lepiota fuscovinacea F. H. Møller & J. E. Lange	Rausvarudė žvynabudėlė	EN	D1
Lepista personata (Fr.) Cooke	Melsvakotė stirnabudė	EN	D1
Perenniporia medulla-panis (Jacq.) Donk	Vientisasis skylutis	EN	C1+2a(i)
Phellinus nigrolimitatus (Romell) Bourdot & Galzin	Tamsiarudė kempinė	EN	B2ab(iii)
Phlebia centrifuga P. Karst.	Plunksninis raukšliagrybis	EN	B2ab(iii); C1+2a(i)
Polyporus umbellatus (Pers.) Fr.	Šakotoji skylėtbudė	EN	D1
Ramaria aurea (Schaeff.) Quél.	Auksaspalvis šakočius	EN	B2ab(iii); D1

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Rhodotus palmatus (Bull.) Maire	Gyslotoji kremzliabudė	EN	B1ab(iii)+2ab(iii); D1
Skeletocutis odora (Peck ex Sacc.) Ginns	Kvapioji ragapintė	EN	B2ab(iii); D1
Spongipellis spumeus (Sowerby) Pat.	Putlioji odapintė	EN	B2ab(iii); D1
Steccherinum robustius (J. Erikss. & S. Lundell) J. Erikss.	Kietasis laibadyglis	EN	A2ce+3ce+4ce
Strobilomyces strobilaceus (Scop.) Berk.	Tikrasis žvynbaravykis	EN	D1
Trametes suaveolens (L.) Fr.	Kvapnioji kempė	EN	C1+2a(i)
Tricholoma apium Jul. Schäff.	Salierinis baltikas	EN	D1
Xylobolus frustulatus (Pers.) Boidin	Kurapkinis storplutis	EN	C2a(i)
Pažeidžiami (VU) taksonai I *Vulnerable (VU)*			
Vėžiagyviai – Crustacea			
Pallaseopsis quadrispinosa (G. O. Sars, 1867)	Keturspyglė šoniplauka	VU	A2ce+3ce+4ce
Voragyviai – Arachnida			
Eresus kollari Rossi, 1846	Boružinis storagalvis	VU	D2
Vabzdžiai – Insecta			
Agrotis ripae Hübner, 1823	Pajūrinis dirvinukas	VU	D2
Anchinia daphnella (Denis & Shiffermüller, 1775)	Didžioji anchinija	VU	B1ab(iii)
Boloria frigga (Thunberg, 1791)	Šiaurinis perlinukas	VU	D2
Chariaspilates formosaria (Eversmann, 1837)	Spalvotasis pelkiasprindis	VU	D2
Cicindela maritima Latreille & Dejean, 1822	Pajūrio šoklys	VU	D2
Coenonympha tullia (Müller, 1764)	Pievinis satyriukas	VU	B2ab(iii)
Colletes caspicus Morawitz, 1874	Baltijos šilkabitė	VU	D2
Cucullia balsamitae Boisduval, 1840	Pajūrinė kukulija	VU	D2
Elater ferrugineus Linnaeus, 1758	Rūdiškasis drevėspragšis	VU	D2
Euphydryas maturna (Linnaeus, 1758)	Baltmargė šaškytė	VU	B2ab(iii)
Hipparchia statilinus (Hüfnagel, 1766)	Pietinis satyras	VU	D2
Mesoligia literosa (Haworth, 1809)	Pajūrinis stiebinukas	VU	D2
Modicogryllus frontalis (Fieber, 1844)	Juostakaktis svirplys	VU	D2
Neoephemera maxima (Joly, 1870)	Reliktinis lašalas	VU	D2
Osmoderma barnabita Motschulsky, 1845	Niūriaspalvis auksavabalis	VU	A2c+3c; B2ab(iii)
Ovalisia rutilans (Fabricius, 1777)	Liepinis blizgiavabalis	VU	D2
Phengaris teleius (Bergsträsser, 1779)	Kraujalakinis melsvys	VU	A1ac+3c
Phibalapteryx virgata (Hufnagel, 1767)	Smilčiasprindis	VU	D2
Podalonia luffii Saunders, 1903	Kopinė smiltvapsvė	VU	D2
Žuvys – Chondrostei Teleostei			
Coregonus maraena (Bloch, 1779)	Ežerinis sykas (Platelių populiacija)	VU	D2
Sabanejewia baltica Witkowski, 1994	Baltijinis kirtiklis	VU	A2ab+3be+4b; B2ac(v)
Varliagyviai – Amphibia			
Bufotes viridis (Laurenti, 1768)	Žalioji rupūžė	VU	A3c; C2a(i)
Epidalea calamita (Laurenti, 1768)	Nendrinė rupūžė	VU	A3c
Triturus cristatus (Laurenti, 1768)	Skiauterėtasis tritonas	VU	A3ce; C2a(i)
Ropliai – Reptilia			
Coronella austriaca Laurenti, 1768	Lygiažvynis žaltys	VU	D2

II priedo tęsinys I *Appendix II continued*

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Paukščiai – Aves			
Acrocephalus paludicola (Vieillot, 1817)	Meldinė nendrinukė	VU	A1ac; C1
Anas querquedula (Linnaeus, 1758)	Dryžagalvė kryklė	VU	C2a(i)
Aythya ferina (Linnaeus, 1758)	Rudagalvė antis	VU	A2bc+4cd
Circus pygargus (Linnaeus, 1758)	Pievinė lingė	VU	D1
Clanga pomarina (Brehm, 1831)	Mažasis erelis rėksnys	VU	C1
Dendrocopos leucotos (Bechstein, 1803)	Baltanugaris genys	VU	A3c
Falco tinnunculus Linnaeus, 1758	Paprastasis pelėsakalis	VU	D1
Ixobrychus minutus (Linnaeus, 1766)	Mažasis baublys	VU	VU° D
Milvus milvus (Linnaeus, 1758)	Rudasis peslys	VU	VU° D
Motacilla citreola (Pallas, 1776)	Geltongalvė kielė	VU	D1
Perdix perdix Linnaeus, 1758	Pilkoji kurapka	VU	C1
Picoides tridactylus (Linnaeus, 1758)	Tripirštis genys	VU	D1
Picus viridis Linnaeus, 1758	Žalioji meleta	VU	A2c
Porzana porzana (Linnaeus, 1769)	Paprastoji švygžda	VU	A4bc;
Sterna albifrons (Pallas, 1764)	Mažoji žuvėdra	VU	A4ce; C1; D1
Strix uralensis Pallas, 1771	Uralinė pelėda	VU	VU° D
Tetrao tetrix (Linnaeus, 1758)	Eurazinis tetervinas	VU	A2ac; C1
Tetrao urogallus Linnaeus, 1758	Vakarinis kurtinys	VU	A4ce; C1; D1
Tringa glareola (Linnaeus, 1758)	Miškinis tikutis	VU	D1
Tringa totanus (Linnaeus, 1758)	Raudonkojis tulikas	VU	A4ace; C1
Žinduoliai – Mammalia			
Barbastella barbastellus (Schreber, 1774)	Europinis plačiaausis	VU	D1
Lepus timidus Linnaeus, 1758	Baltasis kiškis	VU	A2ac; C2a(i); D1
Lynx lynx Linnaeus, 1758	Lūšis	VU	A1ac
Myotis brandtii (Eversmann, 1845)	Branto pelėausis	VU	A2ac; D1
Maršantijūnai – Marchantiophyta			
Barbilophozia barbata (Schmidel ex Schreb.) Loeske	Barzdotoji barzdenė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Lejeunea cavifolia (Ehrh.) Lindb.	Paprastoji plojenė	VU	A2c
Moerckia hibernica (Hook.) Gottsche	Šiaurinė merkija	VU	D2
Neoorthocaulis attenuatus (Mart.) L. Söderstr.	Lieknoji statplaukė	VU	C1
Riccardia chamedryfolia (With.) Grolle	Vingrioji rikardija	VU	D2
Brijūnai – Bryophyta			
Antitrichia curtipendula (Hedw.) Brid.	Karoklinė skliautenė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Buckiella undulata (Hedw.) Ireland	Vingialapė pažulnė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Dichodontium pellucidum (Hedw.) Schimp.	Vaiskioji uolenė	VU	D2
Distichium capillaceum (Hedw.) Bruch & Schimp.	Smailioji kuplė	VU	D2
Fissidens arnoldii R. Ruthe	Arnoldo skeltadantė	VU	D1+2
Fontinalis dalecarlica Schimp.	Mažoji nertvė	VU	D2
Fontinalis hypnoides C. Hartm.	Patisinė nertvė	VU	D2
Hamatocaulis vernicosus (Mitt.) Hedenäs	Žvilgančioji riestūnė	VU	A2c
Pelekium minutulum (Hedw.) Touw	Smulkioji tujinėlė	VU	D2
Protobryum bryoides (Dicks.) J. Guerra & M. J. Cano	Brijinė kapšutė	VU	D2

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Pseudocalliergon trifarium (F. Weber & D. Mohr) Loeske	Vingiastiebė dygva	VU	A3c; B2ab(iii)
Pterigynandrum filiforme Hedw.	Smailiašakis tensmenis	VU	D2
Pulvigera lyellii (Hook. & Taylor) Plášek, Sawicki & Ochyra	Tikroji didšepšė	VU	A2c; B1ab(iii)+2ab(iii)
Schistostega pennata (Hedw.) F. Weber & D. Mohr	Plunksninė švitrelė	VU	D2
Sphagnum compactum Lam. & DC.	Tankusis kiminas	VU	D2
Sphagnum molle Sull.	Minkštasis kiminas	VU	D2
Sphagnum subnitens Russow & Warnst.	Žvilgusis kiminas	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Tayloria tenuis (Dicks.) Schimp.	Lieknoji teilorija	VU	D2
Thamnobryum subseratum (Hook. ex Harv.) Nog. & Z. Iwats.	Dantytoji skomenė	VU	D2
Trematodon ambiguus (Hedw.) Hornsch.	Ilgakaklė driušė	VU	D2
Warnstorfia tundrae (Arnell) Loeske	Tundrinė liūnsamanė	VU	D2
Induočiai augalai – Tracheophyta			
Agrimonia procera Wallr.	Kvapioji dirvuolė	VU	A2c
Aira praecox L.	Ankstyvoji smilgenė	VU	D2
Allium scorodoprasum L.	Porinis česnakas	VU	A4ac
Alopecurus arundinaceus Poir.	Juosvavarpis pašiaušėlis	VU	D2
Arnica montana L.	Kalninė arnika	VU	B2ab(ii,iv,v)
Asplenium trichomanes L.	Šerinė kalnarūtė	VU	B2ab(ii,iii,iv)
Carex buxbaumii Wahlenb.	Pievinė viksva	VU	A2a
Chaerophyllum hirsutum L.	Plaukuotasis gurgždis	VU	D2
Cirsium heterophyllum (L.) Hill	Įvairialapė usnis	VU	B2ab(ii,iii,iv,v); C2a(i)
Cypripedium calceolus L.	Plačialapė klumpaitė	VU	A2ac; C2a(i)
Dactylorhiza cruenta (O. F. Müll.) Soó	Raiboji gegūnė	VU	C2a(i)
Dactylorhiza maculata (L.) Soó	Dėmėtoji gegūnė	VU	A2ab; B2b(iii,v),c(iv)
Erica tetralix L.	Tyrulinė erika	VU	D2
Eriophorum gracile Roth	Lieknasis švylys	VU	B2ab(iii,iv,v)
Gagea pratensis (Pers.) Dumort.	Pievinė vištapienė	VU	A2ac
Galium rubioides L.	Plačialapis lipikas	VU	D2
Glyceria lithuanica (Gorski) Gorski	Lietuvinė monažolė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Gratiola officinalis L.	Vaistinė raitinytė	VU	D2
Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.	Pievinis plauretis	VU	A2c; B2b(iii,v)c(iv)
Helictochloa pratensis (L.) Romero Zarco	Pievinė avižaitė	VU	D2
Hordelymus europaeus (L.) Harz	Europinis miežvienis	VU	B1ac(iv)+2ac(iv)
Juncus stygius L.	Pelkinis vikšris	VU	B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)
Laserpitium prutenicum L.	Prūsinis begalis	VU	A2c
Liparis loeselii (L.) Rich.	Dvilapis purvuolis	VU	A2ac; B2b(iii,iv)c(iv)
Listera cordata (L.) R. Br.	Širdinė dviguonė	VU	B2b(iii,iv)c(iv)
Malaxis monophyllos (L.) Sw.	Vienalapis gedutis	VU	B2b(iii)c(iv)
Myrica gale L.	Pajūrinis sotvaras	VU	D2
Najas minor All.	Mažasis plukenis	VU	B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)
Orchis mascula (L.) L.	Vyriškoji gegužraibė	VU	B2b(iii,iv)c(iv)
Orobanche elatior Sutton	Didžioji džioveklė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Pedicularis sceptrum-carolinum L.	Karališkoji glindė	VU	B2ac(iv)
Polemonium caeruleum L.	Mėlynasis palemonas	VU	B2 ab(ii,iii,iv,v)
Potamogeton acutifolius Link	Smailialapė plūdė	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Potamogeton trichoides Cham. & Schltdl.	Siūlinė plūdė	VU	B1ab(iii)c(ii,iv)+2ab(iii)c(ii,iv)
Primula farinosa L.	Raktažolė pelenėlė	VU	A2c
Prunus spinosa L.	Dygioji slyva	VU	B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)
Pulsatilla patens (L.) Mill.	Vėjalandė šilagėlė	VU	A2ace; B2b(i,ii,iii,iv,v),c(iv)
Rhynchospora fusca (L.) W. T. Aiton	Rusvoji saidra	VU	D2
Salvia pratensis L.	Pievinis šalavijas	VU	B1ab(iii)+2ab(iii)
Sesleria caerulea (L.) Ard.	Melsvasis mėlitas	VU	A2ac
Viola uliginosa Besser	Liūninė našlaitė	VU	B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)
Aukšliagrybūnai – Ascomycota			
Caloscypha fulgens (Pers.) Boud.	Ryškioji gražiataurė	VU	D1
Geoglossum sphagnophilum Ehrenb.	Kimininis žemlielys	VU	D1
Scytinium lichenoides (L.) Otálora & al.	Kerpiškasis gleivytis	VU	D1
Umbilicaria deusta (L.) Baumg.	Suodinoji saitakerpė	VU	D1+2
Umbilicaria polyphylla (L.) Baumg.	Daugialakštė saitakerpė	VU	D2
Urnula craterium (Schwein.) Fr.	Krateriškasis taurūnis	VU	D1
Verpa bohemica (Krombh.) J. Schröt.	Bohemiškasis aukšliavarpis	VU	D1
Papėdgrybūnai – Basidiomycota			
Caloboletus radicans (Pers.) Vizzini	Kartusis baravykas	VU	D1
Clavariadelphus pistillaris (L.) Donk	Piestinis pirštūnis	VU	D1
Dichomitus campestris (Quél.) Dom. & Orlicz	Lazdyninis kelmenis	VU	D1
Fistulina hepatica (Schaeff.) With.	Ąžuolinė kepena	VU	C1
Geastrum triplex Jungh.	Didysis žvaigždinas	VU	D1
Hericium coralloides (Scop.) Pers.	Korališkasis trapiadyglis	VU	D1
Lactarius lignyotus Fr.	Juodasis piengrybis	VU	D1
Lactarius repraesentaneus Britzelm.	Kislusis piengrybis	VU	D1
Lactarius resimus (Fr.) Fr.	Gelsvasis piengrybis	VU	D1
Lepiota erminea (Fr.) P. Kumm.	Baltoji žvynabudėlė	VU	D1
Leucocortinarius bulbiger (Alb. & Schwein.) Singer	Gumbuotasis baltnuosėdis	VU	D1
Mutinus caninus (Huds.) Fr.	Šuniškoji poniabudėlė	VU	D1
Porphyrellus porphyrosporus (Fr. & Hök) E.-J. Gilbert	Tikrasis juodbaravykis	VU	D1
Russula aurea Pers.	Auksaviršė ūmėdė	VU	D1
Russula grata Britzelm.	Kvapioji ūmėdė	VU	D1
Xerocomus rubellus (Krombh.) Quél.	Raudonkepuris aksombaravykis	VU	D1
Arti grėsmės esantys (NT) taksonai I *Near Threatened (NT)*			
Vabzdžiai – Insecta			
Aeshna viridis Eversmann, 1836	Žaliasis laumžirgis	NT	B2a
Baptria tibiale (Esper, 1791)	Baltajuostis juodsprindis	NT	B2a
Boros schneideri (Panzer, 1796)	Šneiderio kirmvabalis	NT	
Calosoma inquisitor (Linnaeus, 1758)	Žiaurusis puikiažygis	NT	B2c

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Capnopsis schilleri (Rostock, 1892)	Mažoji ankstyvė	NT	B1+2
Carabus coriaceus Linnaeus, 1758	Didysis puošniažygis	NT	B2a
Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771)	Rudmargė hesperija	NT	B2
Cordulegaster boltonii (Donovan, 1807)	Geltonžiedis kordulegastras	NT	B2a
Dendroxena quadrimaculata (Scopoli, 1772)	Keturtaškis maitvabalis	NT	B2c(iii,iv)
Dytiscus latissimus Linnaeus, 1758	Plačioji dusia	NT	B2a
Epirrhoe tartuensis Möls, 1965	Estinė cidarija	NT	B2a
Eumedonia eumedon (Esper, 1780)	Baltajuostis melsvys	NT	
Graphoderus bilineatus (De Geer, 1774)	Dvijuostė nendriadusė	NT	
Labidura riparia (Pallas, 1773)	Smėlinė auslinda	NT	B1a+2a
Leucorrhinia caudalis (Charpentier, 1840)	Grakščioji skėtė	NT	
Lycaena dispar (Haworth, 1802)	Didysis auksinukas	NT	
Melitaea diamina (Lang, 1789)	Tamsioji šaškytė	NT	B2
Necydalis major Linnaeus, 1758	Didysis lapuotininkas	NT	B1+2
Nehalennia speciosa (Charpentier, 1840)	Mažoji nehalenija	NT	B2a
Ophiogomphus cecilia (Geoffroy in Fourcroy, 1785)	Pleištinis žirgelis	NT	B2
Protaetia lugubris (Herbst, 1786)	Marmurinis auksavabalis	NT	B2
Semblis phalaenoides (Linnaeus, 1758)	Mėlynsparnė apsiuva	NT	
Sympetrum pedemontanum (Müller in Allioni, 1766)	Rudajuostė skėtė	NT	B2a
Tyria jacobaeae (Linnaeus, 1758)	Raudonsparnė meškutė	NT	B2a
Xestobium rufovillosum (De Geer, 1774)	Ąžuolinis skaptukas	NT	
Žuvys – Chondrostei Teleostei			
Misgurnus fossilis (Linnaeus, 1758)	Vijūnas	NT	B2a; C
Varliagyviai – Amphibia			
Bombina bombina (Linnaeus, 1758)	Raudonpilvė kūmutė	NT	
Paukščiai – Aves			
Accipiter gentilis (Linnaeus, 1758)	Paprastasis vištvanagis	NT	
Anas clypeata (Linnaeus, 1758)	Šaukštasnapė antis	NT	D1
Anas strepera (Linnaeus, 1758)	Pilkoji antis	NT	D1
Anthus campestris (Linnaeus, 1758)	Dirvoninis kalviukas	NT	D1
Columba oenas Linnaeus, 1758	Paprastasis uldukas	NT	D1
Crex crex (Linnaeus, 1758)	Paprastoji griežlė	NT	
Haliaeetus albicilla (Linnaeus, 1758)	Jūrinis erelis	NT	° D
Picus canus Gmelin, 1788	Pilkoji meleta	NT	
Podiceps grisegena (Boddaert, 1783)	Rudakaklis kragas	NT	
Upupa epops Linnaeus, 1758	Kukutis	NT	
Žinduoliai – Mammalia			
Bison bonasus (Linnaeus, 1758)	Stumbras	NT	
Myotis dasycneme (Boie, 1825)	Kūdrinis pelėausis	NT	
Maršantijūnai – Marchantiophyta			
Bazzania trilobata (L.) Gray	Tridantė bazanija	NT	B2
Geocalyx graveolens (Schrad.) Nees	Kvapioji žemtaurė	NT	B2
Porella platyphylla (L.) Pfeiff.	Plačialapė plikūnė	NT	B2

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Trichocolea tomentella (Ehrh.) Dumort.	Pūkuotoji apuokė	NT	
Induočiai augalai – Tracheophyta			
Ajuga pyramidalis L.	Stačioji vaisgina	NT	B1+2
Astragalus danicus Retz.	Juodadantė kulkšnė	NT	B2b(iii); B1b(iii)
Betula humilis Schrank	Liekninis beržas	NT	B2
Bromopsis erecta (Huds.) Fourr.	Stačioji dirsuolė	NT	B2
Centaurea phrygia L.	Juodgalvė bajorė	NT	B2
Cladium mariscus (L.) Pohl	Šakotoji ratainytė	NT	B2
Conioselinum tataricum Hoffm.	Totorinė maludė	NT	B2
Corallorhiza trifida Châtel.	Nariuotoji ilgalūpė	NT	B2
Epipactis atrorubens (Hoffm.) Besser	Tamsialapis skiautalūpis	NT	B2
Gladiolus imbricatus L.	Paprastasis kardelis	NT	B2a
Hedera helix L.	Gebenė lipikė	NT	B1+2
Hypericum hirsutum L.	Plaukuotoji jonažolė	NT	B2
Iris sibirica L.	Sibirinis vilkdalgis	NT	B2
Laserpitium latifolium L.	Plačialapis begalis	NT	B2
Lathyrus laevigatus (Waldst. & Kit.) Gren.	Geltonžiedis pelėžirnis	NT	B2
Lithospermum officinale L.	Vaistinis kietagrūdis	NT	B2
Orobanche reticulata Wallr.	Blyškioji džioveklė	NT	B2
Pinguicula vulgaris L.	Paprastoji tuklė	NT	B2b(iii)
Poa remota Forselles	Retažiedė miglė	NT	B2
Salix lapponum L.	Laplandinis karklas	NT	B2
Scabiosa columbaria L.	Balandinė žvaigždūnė	NT	B1+2
Teucrium scordium L.	Raudonžiedis berutis	NT	B1+2
Vicia pisiformis L.	Žirnialapis vikis	NT	B1+2
Aukšliagrybūnai – Ascomycota			
Lobaria pulmonaria (L.) Hoffm.	Plačioji platužė	NT	B2
Papėdgrybūnai – Basidiomycota			
Boletus erythropus Pers.	Dėmėtasis baravykas	NT	
Lactarius volemus (Fr.) Fr.	Piengrybis jautakis	NT	
Nekeliantys susirūpinimo (LC) taksonai I *Least Concern (LC)*			
Vabzdžiai – Insecta			
Brenthis daphne (Bergsträsser, 1780)	Pietinis perlinukas	LC	
Leucorrhinia albifrons (Burmeister, 1839)	Baltakaktė skėtė	LC	
Leucorrhinia pectoralis (Charpentier, 1825)	Šarvuotoji skėtė	LC	
Lopinga achine (Scopoli, 1763)	Akiuotasis satyras	LC	
Papilio machaon Linnaeus, 1758	Machaonas	LC	
Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)	Juodasis apolonas	LC	
Paukščiai – Aves			
Aegolius funereus (Linnaeus, 1758)	Paprastoji lututė	LC	
Botaurus stellaris (Linnaeus, 1758)	Didysis baublys	LC	
Chlidonias niger (Linnaeus, 1758)	Juodoji žuvėdra	LC	
Falco subbuteo Linnaeus, 1758	Eurazinis sketsakalis	LC	

Taksono lotyniškas vardas *Scientific name of taxon*	**Taksono lietuviškas vardas** *Lithuanian name of taxon*	**IUCN kategorija** *IUCN category*	**IUCN kriterijai** *IUCN criteria*
Glaucidium passerinum (Linnaeus, 1758)	Žvirblinė pelėda	LC	
Pernis apivorus (Linnaeus, 1758)	Vakarinis vapsvaėdis	LC	
Žinduoliai – Mammalia			
Eptesicus serotinus Schreber, 1774	Vėlyvasis šikšnys	LC	
Induočiai augalai – Tracheophyta			
Bromopsis benekenii (Lange) Holub	Miškinė dirsuolė	LC	
Corydalis cava (L.) Schweigg. & Körte	Tuščiaviduris rūtenis	LC	
Corydalis intermedia (L.) Mérat	Tarpinis rūtenis	LC	
Dianthus arenarius L.	Smiltyninis gvazdikas	LC	
Gentiana cruciata L.	Melsvasis gencijonas	LC	
Taksonai, apie kuriuos trūksta duomenų (DD) I ***Data Deficient (DD)***			
Žieduotosios kirmėlės – Annelida			
Hirudo medicinalis Linnaeus, 1758	Medicininė dėlė	DD	
Vėžiagyviai – Crustacea			
Triops cancriformis (Bosc, 1801)	Vasarinis skydvėžis	DD	
Vabzdžiai – Insecta			
Arctia aulica (Linnaeus, 1758)	Geltonmargė meškutė	DD	
Synanthedon conopiformis (Esper, 1782)	Ąžuolinis stiklasparnis	DD	
Synanthedon mesiaeformis (Herrich-Schäffer, 1845)	Juodalksninis stiklasparnis	DD	
Paukščiai – Aves			
Alcedo atthis (Linnaeus, 1758)	Paprastasis tulžys	DD	
Calidris pugnax (Linnaeus, 1758)	Gaidukas	DD	
Luscinia svecica (Linnaeus, 1758)	Paprastoji mėlyngurklė	DD	
Podiceps nigricollis (Brehm, 1831)	Juodakaklis kragas	DD	
Žinduoliai – Mammalia			
Halichoerus grypus (Fabricius, 1791)	Ilgasnukis ruonis	DD	
Myotis nattereri (Kuhl, 1817)	Natererio pelėausis	DD	
Vespertilio murinus Linnaeus, 1758	Dvispalvis plikšnys	DD	
Induočiai augalai – Tracheophyta			
Botrychium simplex E. Hitchc.	Mažasis varpenis	DD	
Festuca altissima All.	Miškinis eraičinas	DD	
Galium triflorum Michx.	Trižiedis lipikas	DD	
Hypericum montanum L.	Kalninė jonažolė	DD	
Laphangium luteoalbum (L.) Tzvelev	Gelsvasis palėnas	DD	
Nuphar pumila (Timm) DC.	Mažažiedė lūgnė	DD	
Salix repens L.	Gulsčiasis karklas	DD	
Scolochloa festucacea (Willd.) Link	Eraičininė nendrūnė	DD	
Tephroseris palustris (L.) Rchb.	Gauruotoji žilstė	DD	
Vertinti netinkami (NA) taksonai I *Not Applicable (NA)*			
Žinduoliai – Mammalia			
Ursus arctos Linnaeus, 1758	Rudasis lokys	NA	

III priedas. Taksonų vertinimo anketa

Taksonas (lot.)		**Pirminis įvertinimas**		
		Tikslintas įvertinimas		
		Galutinis įvertinimas		
Data		**Ekspertas**		
A. Populiacijos mažėjimas fiksuotas per ilgesnį periodą nei 10 metų ar 3 generacijas		**Kritiškai grėsmingos būklės (CR)**	**Grėsmingos būklės (EN)**	**Pažeidžiami (VU)**
A1. Populiacijos mažėjimas stebėtas, apskaičiuotas, numanomas ar įtartas praeityje, kai mažėjimo priežastys yra aiškiai grįžtamos **ir** suprastos, **ir** sustabdytos, remiantis bet kuriuo iš šių punktų:		≥ 90 %	≥ 70 %	≥ 50 %
	(a) tiesioginis stebėjimas			
	(b) tinkamas rūšies gausumo indeksas			
	(c) užimamos teritorijos, arealo ir (ar) buveinių kokybės mažėjimas			
	(d) dabartinis ar potencialus naudojimo lygis			
	(e) introdukuotų rūšių poveikis: hibridizacija, patogenai, konkurentai, parazitai ar tarša.			
A2. Populiacijos mažėjimas stebėtas, apskaičiuotas, numanomas ar įtartas praeityje, kai mažėjimo priežastys nebuvo sustabdytos **arba** suprastos, **arba** nėra grįžtamos, remiantis šiais punktais:		≥ 80 %	≥ 50 %	≥ 30 %
	(a) tiesioginis stebėjimas			
	(b) tinkamas rūšies gausumo indeksas			
	(c) užimamos teritorijos, arealo ir (ar) buveinių kokybės mažėjimas			
	(d) dabartinis ar potencialus naudojimo lygis			
	(e) introdukuotų rūšių poveikis: hibridizacija, patogenai, konkurentai, parazitai ar tarša.			
A3. Populiacijos mažėjimas numatomas, numanomas ar įtariamas ateityje (maksimaliai iki 100 metų), remiantis šiais punktais:		≥ 80 %	≥ 50 %	≥ 30 %
	(b) tinkamas rūšies gausumo indeksas			
	(c) užimamos teritorijos, arealo ir (ar) buveinių kokybės mažėjimas			
	(d) dabartinis ar potencialus naudojimo lygis			
	(e) introdukuotų rūšių poveikis: hibridizacija, patogenai, konkurentai, parazitai ar tarša.			

III priedo tęsinys

A4. Stebėtas, apskaičiuotas, numanomas, numatomas ar įtariamas populiacijos sumažėjimas (maksimaliai iki 100 metų), kai laiko periodas turi apimti praeitį ir ateitį ir mažėjimo priežastys nebuvo sustabdytos **arba** nebuvo suprastos, **arba** negali būti grįžtamos, remiantis šiais punktais:		≥ 80 %	≥ 50 %	≥ 30 %
	(a) tiesioginis stebėjimas			
	(b) tinkamas rūšies gausumo indeksas			
	(c) užimamos teritorijos, arealo ir (ar) buveinių kokybės mažėjimas			
	(d) dabartinis ar potencialus naudojimo lygis			
	(e) introdukuotų rūšių poveikis: hibridizacija, patogenai, konkurentai, parazitai ar tarša.			
B. Geografinis paplitimas, remiantis arba B1 (arealas) ir (ar) B2 (užimama teritorija)				
B1. Arealas (EOO)		< 100 km²	< 5000 km²	< 20 000 km²
B2. Užimama teritorija (AOO)		< 10 km²	< 500 km²	< 2000 km²
Ir bent 2 kriterijai iš žemiau trijų pateiktų:				
(a) Stipriai fragmentuotos populiacijos				
	Arba vietovių skaičius	= 1	≤ 5	≤ 10
(b) Besitęsiantis mažėjimas stebėtas, apskaičiuotas, numanomas ar numatomas bent kurio iš šių:				
	(i) arealo			
	(ii) užimamos teritorijos			
	(iii) teritorijos, arealo ir (ar) buveinių kokybės			
	(iv) vietovių ar subpopuliacijų skaičiaus			
	(v) subrendusių individų skaičiaus			
(c) Ekstremalūs svyravimai bent kurio iš šių:				
	(i) arealo			
	(ii) užimamos teritorijos			
	(iii) vietovių ar subpopuliacijų skaičiaus			
	(iv) subrendusių individų skaičiaus			
C. Mažas populiacijų dydis ir mažėjimas				
Subrendusių individų skaičius		< 250	< 2500	< 10 000
Ir bent vienas C1 arba C2				
C1. Stebėtas, apskaičiuotas arba numatomas besitęsiantis mažėjimas (maksimaliai per ateinančius 100 metų) bent:		25 % per 3 metus ar per 1 generaciją, žiūrint, kuris yra ilgesnis	20 % per 5 metus ar 2 generacijas, žiūrint, kuris yra ilgesnis	10 % per 10 metų ar 3 generacijas, žiūrint, kuris yra ilgesnis

C2. Stebėtas, apskaičiuotas, numatomas arba įtariamas besitęsiantis mažėjimas **ir** (a) ir (ar) (b):				
	(a i) subrendusių individų skaičius kiekvienoje subpopuliacijoje	≤ 50	≤ 250	≤ 1000
	(a ii) arba subrendusių individų % dalis vienoje subpopuliacijoje =	90–100 %	95–100 %	100 %
	(b) ekstremalūs subrendusių individų skaičiaus svyravimai			
D. Labai mažos arba apribotos populiacijos				
Subrendusių individų skaičius		< 50	< 250	**D.1** < 1000
Ribota užimama teritorija arba vietovių, kuriose tikėtinos grėsmės ateityje, per trumpą laiką galinčios nulemti taksono perkėlimą į CR arba EX kategorijas		–	–	**D.2** įprastai: < 20 km² arba radaviečių skaičius yra ≤ 5
E. Kiekybinė analizė				
Nurodoma išnykimo tikimybė gamtoje turėtų būti:		≥ 50 % per 10 metų ar per 3 generacijas, žiūrint, kuris yra ilgesnis (per 100 metų maks.)	≥ 20 % per 20 metų ar per 5 generacijas, žiūrint, kuris yra ilgesnis (per 100 metų maks.)	≥ 10 % per 100 metų
Komentarai				
Arti grėsmės esantys (NT) (pagrindimas)				
Nekeliantys susirūpinimo (LC) (pagrindimas)				
Taksonai, apie kuriuos trūksta duomenų (DD) (pagrindimas)				

Appendix III. *Taxa assessment form*

Taxa (in Latin)		***Primary assessment***		
		Corrected assessment		
		Final assessment		
Date		***Expert***	***Date***	
A. Population reduction (measured over the longer of 10 years or 3 generations)		***Critically Endangered (CR)***	***Endangered (EN)***	***Vulnerable (VU)***
A1. *Population reduction observed, estimated, inferred, or suspected in the past where the causes of the reduction are clearly visible* ***AND*** *understood* ***AND*** *have ceased:*		*≥ 90 %*	*≥ 70 %*	*≥ 50 %*
	(a) *direct observation*			
	(b) *an index of abundance appropriate to the taxon*			
	(c) *a decline in area of occupancy (AOO), extent of occurrence (EOO) and/or habitat quality*			
	(d) *actual or potential levels of exploitation*			
	(e) *effects of introduced taxa, hybridization, pathogens, pollutants, competitors or parasites.*			
A2. *Population reduction observed, estimated, inferred, or suspected in the past where the causes of the reduction may not have ceased* ***OR*** *may not be understood* ***OR*** *may not be reversible:*		*≥ 80 %*	*≥ 50 %*	*≥ 30 %*
	(a) *direct observation*			
	(b) *an index of abundance appropriate to the taxon*			
	(c) *a decline in area of occupancy (AOO), extent of occurrence (EOO) and/or habitat quality*			
	(d) *actual or potential levels of exploitation*			
	(e) *effects of introduced taxa, hybridization, pathogens, pollutants, competitors or parasites.*			
A3. *Population reduction projected, inferred or suspected to be met in the future (up to a maximum of 100 years):*		*≥ 80 %*	*≥ 50 %*	*≥ 30 %*
	(b) *an index of abundance appropriate to the taxon*			
	(c) *a decline in area of occupancy (AOO), extent of occurrence (EOO) and/or habitat quality*			
	(d) *actual or potential levels of exploitation*			
	(e) *effects of introduced taxa, hybridization, pathogens, pollutants, competitors or parasites.*			
A4. *An observed, estimated, inferred, projected or suspected population reduction where the time period must include both the past and the future (up to a max. of 100 years in future), and where the causes of reduction may not have ceased* ***OR*** *may not be understood* ***OR*** *may not be reversible:*		*≥ 80 %*	*≥ 50 %*	*≥ 30 %*
	(a) *direct observation*			
	(b) *an index of abundance appropriate to the taxon*			
	(c) *a decline in area of occupancy (AOO), extent of occurrence (EOO) and/or habitat quality*			
	(d) *actual or potential levels of exploitation*			
	(e) *effects of introduced taxa, hybridization, pathogens, pollutants, competitors or parasites.*			

B. Geographic range in the form of either B1 (extent of occurrence) AND/OR B2 (area of occupancy)				
B1. *Extent of occurrence (EOO)*		*< 100 km²*	*< 5000 km²*	*< 20 000 km²*
B2. *Area of occupancy (AOO)*		*< 10 km²*	*< 500 km²*	*< 2000 km²*
AND at least 2 of the following 3 conditions:				
(a) *Severely fragmented*				
	OR *Number of locations*	*= 1*	*≤ 5*	*≤ 10*
(b) *Continuing decline observed, estimated, inferred or projected in any of:*				
	(i) extent of occurrence			
	(ii) area of occupancy			
	(iii) area, extent and/or quality of habitat			
	(iv) number of locations or subpopulations			
	(v) number of mature individuals			
(c) *Extreme fluctuations in any of:*				
	(i) extent of occurrence			
	(ii) area of occupancy			
	(iii) number of locations or subpopulations			
	(iv) number of mature individuals			
C. Smallpopulation size and decline				
Number of mature individuals		*< 250*	*< 2500*	*< 10 000*
AND at least one of C1 or C2				
C1. *An observed, estimated or projected continuing decline of at least (up to a max. of 100 years in future):*		*25% in 3 years or 1 generation (whichever is longer)*	*20% in 5 years or 2 generations (whichever is longer)*	*10% in 10 years or 3 generations (whichever is longer)*
C2. *An observed, estimated, projected or inferred continuingdecline AND at least 1 of the following 3 conditions:*				
	(a i) *Number of mature individuals in each subpopulation*	*≤ 50*	*≤ 250*	*≤ 1000*
	(a ii) *% of mature individuals in one subpopulation =*	*90–100 %*	*95–100 %*	*100 %*
	(b) *Extreme fluctuations in the number of mature individuals*			
D. Very small or restricted population				
Number of mature individuals		*< 50*	*< 250*	***D.1****< 1000*
Restricted area of occupancy or number of locations with a plausible future threat that could drive the taxon to CR or EX in a very short time.		-	-	***D.2*** *typically: AOO < 20 km² or number of locations ≤ 5*
E. Quantitative Analysis				
Indicating the probability of extinction in the wild to be:		*≥ 50% in 10 years or 3 generations, whichever is longer (100 years max.)*	*≥ 20% in 20 years or 5 generations, whichever is longer (100 years max.)*	*≥ 10% in 100 years*
Comments				
Near Threatened (NT) *(explanation)*				
Least Concern (LC) *(explanation)*				
Data Deficient (DD) *(explanation)*				

TAKSONO APRAŠO STRUKTŪRA

Taksono pavadinimas. Taksono (rūšies) pavadinimas pateikiamas lietuvių ir lotynų kalbomis. Naudojama naujausia nomenklatūrinė versija, todėl kai kurių taksonų pavadinimai skiriasi nuo anksčiau vartotų. Nurodomi aukštesni taksonominiai vienetai, kuriems priklauso aprašomas taksonas.

IUCN kategorija ir kriterijai. Taksonai įvertinti pagal IUCN raudonųjų sąrašų kategorijas ir kriterijus, kategorijų ir kriterijų naudojimo gaires, IUCN raudonųjų sąrašų kriterijų taikymo regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis gaires, kurie paskelbti oficialiuose IUCN leidiniuose:

IUCN. (2012). IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. Second edition. Gland, Switzerland and Cambridge, UK:IUCN;

IUCN Standards and Petitions Subcommittee. 2017. Guidelines for Using the IUCN Red list Categories and Criteria. Version 13. Prepared by the Standards and Petitions Subcommittee;

IUCN. (2012). Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional and National Levels: Version 4.0. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN.

Pagal vertinimo rezultatus taksonai suskirstyti į 8 IUCN kategorijas:

RE – išnykę regione taksonai;
CR – kritiškai grėsmingos būklės taksonai;
EN – grėsmingos būklės taksonai;
VU – pažeidžiami taksonai;
NT – arti grėsmės esantys taksonai;
LC – nekeliantys susirūpinimo taksonai;
DD – taksonai, apie kuriuos trūksta duomenų;
NA – vertinti netinkami taksonai.

Pagrindinė aprašo dalis. Pateikiama bendro paplitimo ir paplitimo Lietuvoje charakteristika; organizmo biologijos ir ekologijos aprašas; rūšies populiacijos gausumas Lietuvoje; grėsmių ir poveikių apibūdinimas bei siūlymai apsaugai. Pateikti informacijos šaltiniai, kuriuose yra randama žinių apie taksono paplitimą, populiacijos būklę ar grėsmes Lietuvoje. Literatūros, kolekcijų ir duomenų bazių bendras sąrašas sudarytas leidinio pabaigoje.

Aprašo pabaigoje nurodomas tekstinės dalies ir žemėlapio informacijos autorius.

Paplitimo žemėlapis. Žemėlapio maketas sukurtas naudojant SRTM GL1 aukščių duomenų bazę ir „OpenStreetMap“ hidrografinius duomenis.

Taksonų paplitimas pavaizduotas taškiniu būdu naudojant geografinių koordinačių gardelę, kurios kraštines sudaro 00°06′ šiaurės platumos ir 00°10′ rytų ilgumos, o kartografavimo žingsnis yra apie 10 km.

Paplitimą parodantys ženklai reiškia:
○ duomenys iki 2007 m.;
● 2007–2018 m. duomenys;
X patikimai žinoma, kad taksonas išnykęs;
◆ užklystančių taksonų stebėjimų duomenys.

Iliustracija. Aprašai iliustruoti originaliomis nuotraukomis, prie kurių nurodomas jų autorius.

Taksonų išdėstymo tvarka. Aukštųjų rangų taksonai, kuriems priklauso leidinyje aprašytos saugomos rūšys, išdėstyti sistematine tvarka. Pagrindinėms organizmų grupėms panaudotos sistemos: **vabzdžiams** – Kendall, D. A. 2009. *Classification of Insect*. Archived from the original on 20 May 2009. Retrieved 9 May 2009; **paukščiams** – del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D. A. (eds). 1992–2013. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 1–16 – Lynx Edicions; **induočiams augalams** – The Angiosperm Phylogeny Group, Chase, M. W., Christenhusz, M. J. M., Fay, M. F., Byng, J. W., Judd, W. S., Soltis, D. E., Mabberley, D. J., Sennikov, A. N., Soltis, P. S., Stevens P. F. 2016. An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG IV. *Botanical Journal of the Linnean Society* 181(1): 1–20; **samanoms** – Söderström, L., Hagborg, A., von Konrat, M., Bartholomew-Began, S., Bell, D., Briscoe, L., Brown, E., Cargill, D. C., Costa, D. P., Crandall-Stotler, B. J., Cooper, E. D., Dauphin, G., Engel, J. J., Feldberg, K., Glenny, D., Gradstein, S. R., He, X., Heinrichs, J., Hentschel, J., Ilkiu-Borges, A. L., Katagiri, T., Konstantinova, N. A., Larraín, J., Long, D. G., Nebel, M., Pócs, T., Puche, F., Reiner-Drehwald, E., Renner, M. A. M., Sass-Gyarmati, A., Schäfer-Verwimp, A., Moragues, J. G. S., Stotler, R. E., Sukkharak, P., Thiers, B. M., Uribe, J., Váňa, J., Villarreal, J. C., Wigginton, M., Zhang, L. & Zhu, R.-L. 2016. World checklist of hornworts and liverworts, *PhytoKeys* 59: 1–828; Hill, M. O., Bell, N., Bruggeman-Nannenga, M. A., Brugués, M., Cano, M. J., Enroth, J., Flatberg, K. I., Frahm, J.-P., Gallego, M. T., Garilleti, R., Guerra, J., Hedenäs, L., Holyoak, D. T., Hyvönen, J., Ignatov, M. S., Lara, F., Mazimpaka, V., Munoz, J. and Söderström, L. 2006. An annotated checklist of the mosses of Europe and Macaronesia, *Journal of Bryology* 28: 198–267; **grybams** – duomenų bazės Index Fungorum *www.indexfungorum.org* ir MycoBank *www.mycobank.org*. Kerpės dėl jas sudarančių lichenizuotų grybų sistematinės priklausomybės yra priskiriamos aukšliagrybūnams (Ascomycota).

Šeimose rūšys išdėstytos abėcėlės tvarka (pagal lotynišką pavadinimą). Leidinio pabaigoje yra pateikta abėcėlinė rūšių lietuviškų ir lotyniškų pavadinimų rodyklės.

STRUCTURE OF THE TAXON DESCRIPTION

Taxon name. *Taxa (species) names are given in Lithuanian and in Latin. The latest nomenclature versions were used, therefore, some taxa names are different to those used previously. The higher taxonomic units to which the described taxon belongs are indicated.*

IUCN category and criteria. *The taxa have been evaluated against IUCN Red List criteria, the Guidelines for the Using of IUCN Red List Categories and Criteria, and the Guidelines for the Application of IUCN Red List Criteria at Regional and National Levels, which are published as the official IUCN publications:*

IUCN. (2012). IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. Second edition. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN;

IUCN Standards and Petitions Subcommittee. 2017. Guidelines for Using the IUCN Red list Categories and Criteria. Version 13. Prepared by the Standards and Petitions Subcommittee;

IUCN. (2012). Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional and National Levels: Version 4.0. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN.

Based on the evaluation results, taxa were classified into 8 IUCN categories:

RE – Regionally Extinct
CR – Critically Endangered
EN – Endangered
VU – Vulnerable
NT – Near Threatened
LC – Least Concern
DD – Data Deficient
NA – Not Applicable

Main part of the description. *The main part of the description shows the characteristics of global distribution and distribution in Lithuania; a description of species' biology and ecology; the size of the species' population in Lithuania; and a description of threats, impacts, and proposals for conservation. Sources of information containing details about the distribution of taxon, status of the population or threats in Lithuania are provided. A general list of references, collections and databases is presented at the end of the publication.*

At the end of the description, the author of the text and map data is indicated.

Distribution map. *The basemap was created using the SRTM GL1 elevation database and OpenStreetMap hydrographic data.*

The distribution of taxa is plotted using a grid of geographical coordinates bound by 00°06'N latitude and 00°10'E longitude, with a mapping step of approximately 10 km.

Map legend:
○ *Data up to 2007;*
● *Data from 2007 to 2018;*
X *Extinct (confirmed by research);*
◆ *Observation of vagrant taxa.*

Illustrations. *Descriptors are illustrated with original photos, with reference to their author.*

Order of taxa arrangement. *In the publication the high-ranking taxa are arranged in a systematic order. Systems used for the main groups of organisms:* ***for insects*** *– Kendall, D. A. 2009. Classification of Insect. Archived from the original on 20 May 2009. Retrieved 9 May 2009;* ***for birds*** *– del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D. A. (eds). 1992–2013. Handbook of the Birds of the World. Vol. 1–16 – Lynx Edicions;* ***for vascular plants*** *– The Angiosperm Phylogeny Group, Chase, M. W., Christenhusz, M. J. M., Fay, M. F., Byng, J. W., Judd, W. S., Soltis, D. E., Mabberley, D. J., Sennikov, A. N., Soltis, P. S., Stevens P. F. 2016. An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG IV. Botanical Journal of the Linnean Society 181(1): 1–20;* ***for bryophytes*** *– Söderström, L., Hagborg, A., von Konrat, M., Bartholomew-Began, S., Bell, D., Briscoe, L., Brown, E., Cargill, D. C., Costa, D. P., Crandall-Stotler, B. J., Cooper, E. D., Dauphin, G., Engel, J. J., Feldberg, K., Glenny, D., Gradstein, S. R., He, X., Heinrichs, J., Hentschel, J., Ilkiu-Borges, A. L., Katagiri, T., Konstantinova, N. A., Larraín, J., Long, D. G., Nebel, M., Pócs, T., Puche, F., Reiner-Drehwald, E., Renner, M. A. M., Sass-Gyarmati, A., Schäfer-Verwimp, A., Moragues, J. G. S., Stotler, R. E., Sukkharak, P., Thiers, B. M., Uribe, J., Váňa, J., Villarreal, J. C., Wigginton, M., Zhang, L. & Zhu, R.-L. 2016. World checklist of hornworts and liverworts, PhytoKeys 59: 1–828; Hill, M. O., Bell, N., Bruggeman-Nannenga, M. A., Bruguės, M., Cano, M. J., Enroth, J., Flatberg, K. I., Frahm, J.-P., Gallego, M. T., Garilleti, R., Guerra, J., Hedenäs, L., Holyoak, D. T., Hyvönen, J., Ignatov, M. S., Lara, F., Mazimpaka, V., Munoz, J. and Söderström, L. 2006. An annotated checklist of the mosses of Europe and Macaronesia, Journal of Bryology 28: 198–267;* ***for fungi*** *– database Index Fungorum www.indexfungorum.org and MycoBank www.mycobank.org. All lichens presented here belong to the phylum Ascomycota, following the accepted taxonomy of their fungal partner.*

In families, species are arranged alphabetically (according to the scientific name). Alphabetical indexes of the Lithuanian and scientific names of the species are presented in the end of the publication.

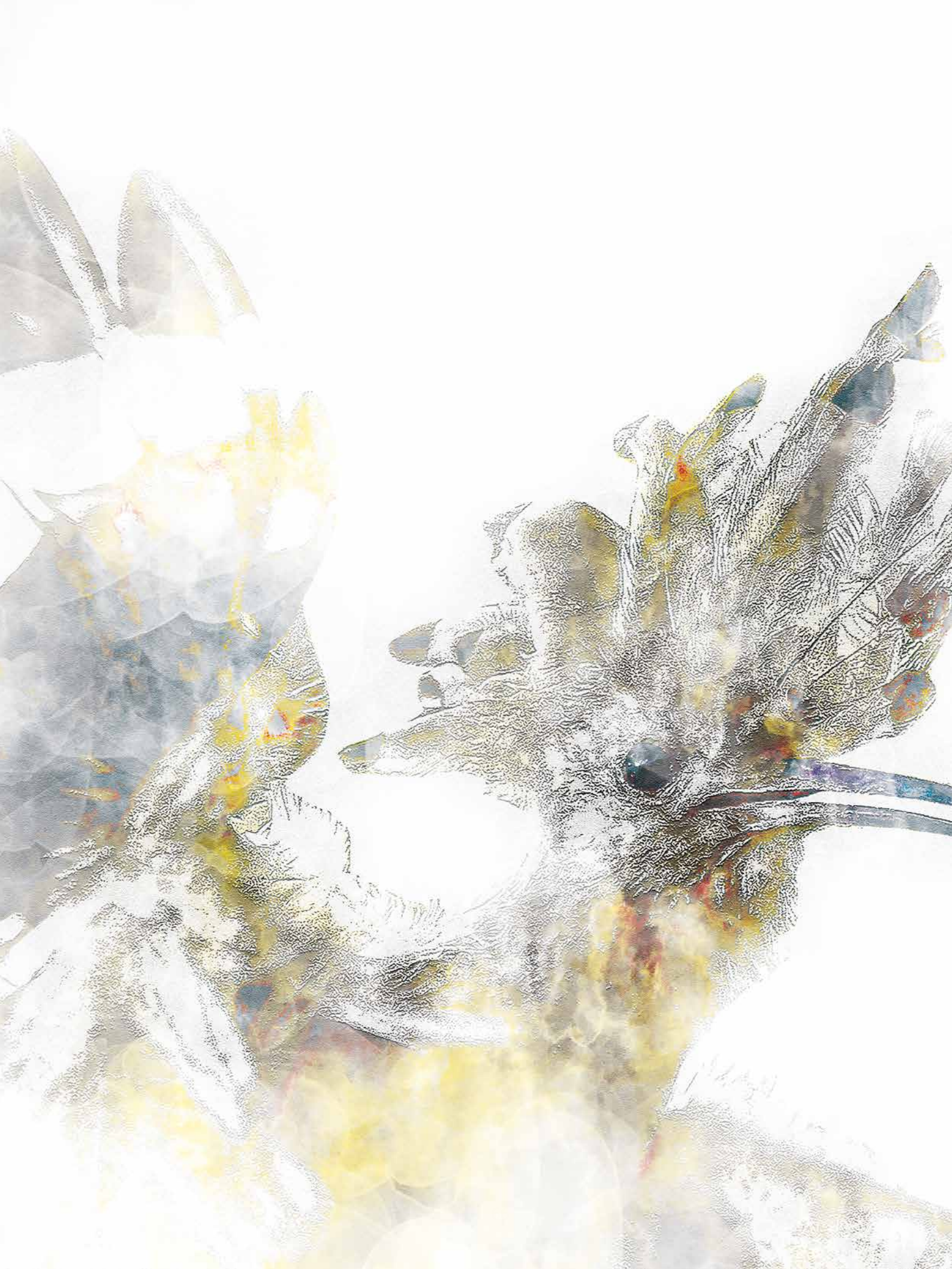

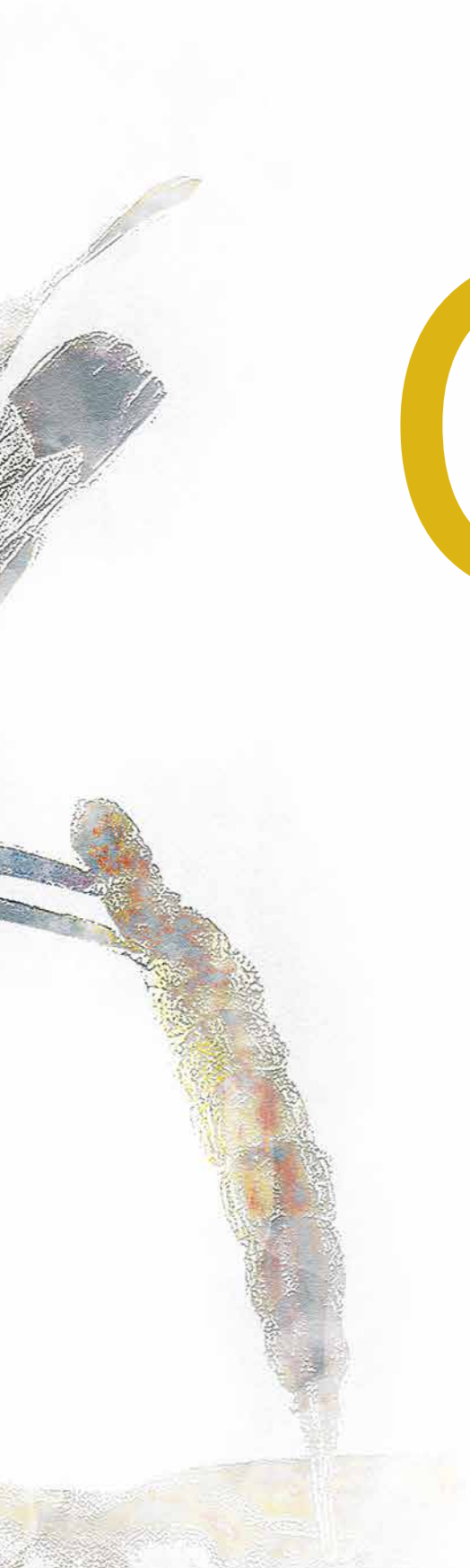

Gyvūnai

Animalia

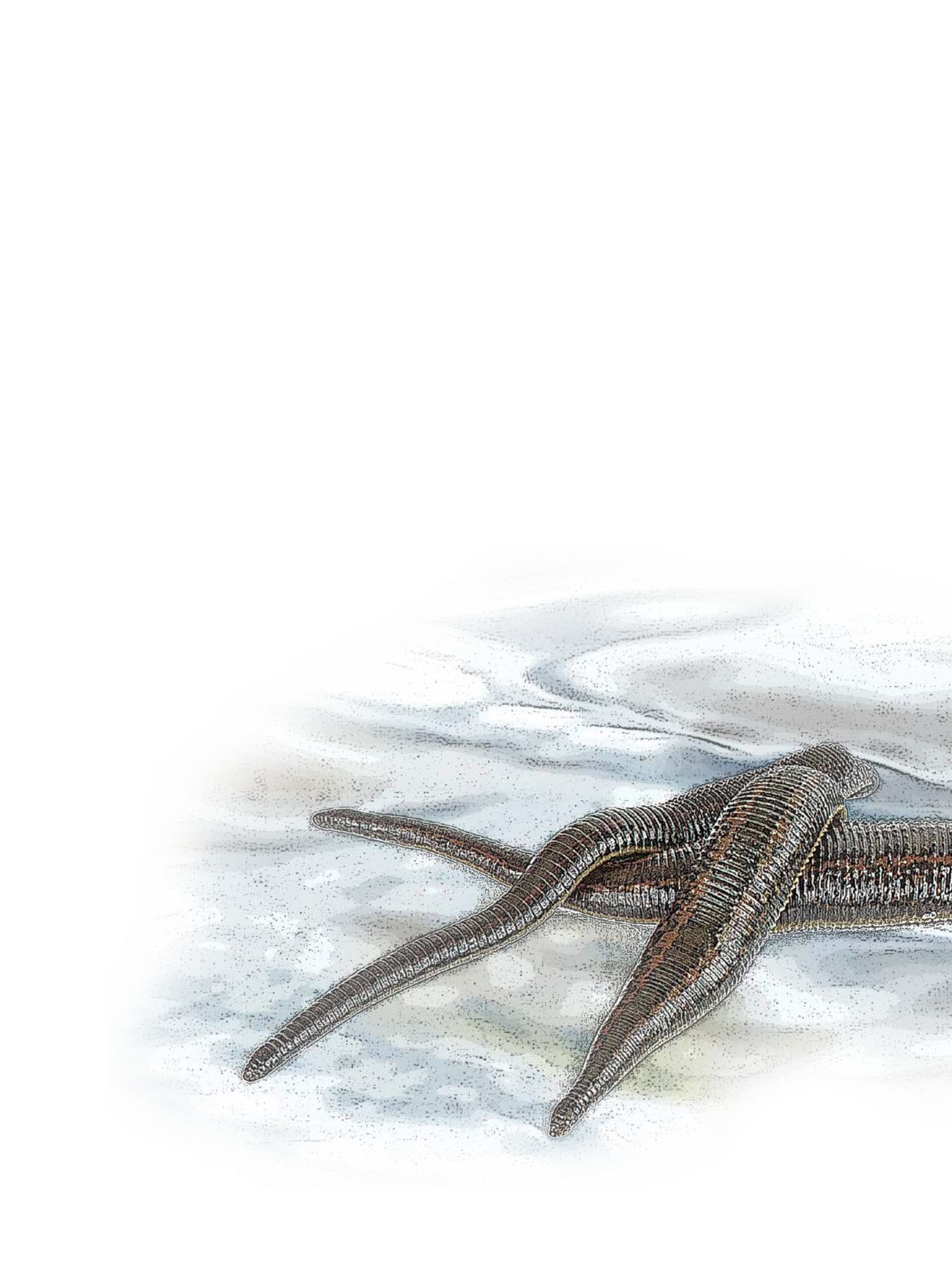

Žieduotosios kirmėlės
Annelida

Medicininė dėlė

Hirudo medicinalis Linnaeus, 1758

Vandenyje gyvenančios dėlės (Hirudinidae)
Bestraublės dėlės (Arhynchobdellida)

DD

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje (išskyrus Portugaliją, Belgiją, Olandiją, Albaniją) iki Estijos, Pietų Uralo, europinės Rusijos šiaurvakarinės dalies. Lietuva yra šiaurrytiniame arealo pakraštyje. Pastaruosius du dešimtmečius gausumas ir paplitimas Lietuvoje netirtas, apie dabartinį rūšies paplitimą yra tik atsitiktinių stebėjimų duomenų. Daugiausia radaviečių yra Rytų ir Pietų Lietuvoje, kelios radavietės – Šiaurės Vakarų ir Šiaurės Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Dėlei esant ramybės būsenos kūnas išilgai ištįsęs, susiplojęs, apie 12 cm ilgio, 2 cm pločio, kūno priekis siauresnis, nugaros pusė išsigaubusi labiau nei pilvo. Kūnas suskirstytas skersinėmis vagelėmis – žiedais. Priekinėje kūno dalyje, pilvo pusėje, yra priekinis burnos siurbtukas, užpakalinė kūno dalis baigiasi užpakaliniu siurbtuku. Kūno spalva alyvinė, pilvas gelsvai žalsvas, išilgai nugaros šonų yra po tris rausvai rudas juostas su tamsiai rudomis dėmėmis.
Medicininės dėlės minta šaltakraujų ir šiltakraujų gyvūnų krauju; gamtoje pagrindinis mitybos šaltinis yra varliagyviai. Hermafroditės, apsivaisina kryžminiu būdu, į kokonus sujungti apvaisinti kiaušiniai sudedami į dumblą, drėgną pakrantės gruntą. Iš kiaušinio išsiritusios lervos lieka kokone, kuriame vyksta jų metamorfozė. Išsiritę jaunikliai jau sugeba savarankiškai gyventi.
Medicininė dėlė gyvena nedideliuose, gerai įšylančiuose vandens telkiniuose su dumblingu dugnu, gausia vandens ir pakrantės žoline augalija, nuožulniais krantais, dažnai aptinkama periodiškai išdžiūstančiuose vandens telkiniuose. Džiūstant vandens telkiniui, įsirausia į dumblą. Išlieka tik tuose telkiniuose, kur gyvena varliagyviai – vienas pagrindinių medicininių dėlių mitybos objektų.

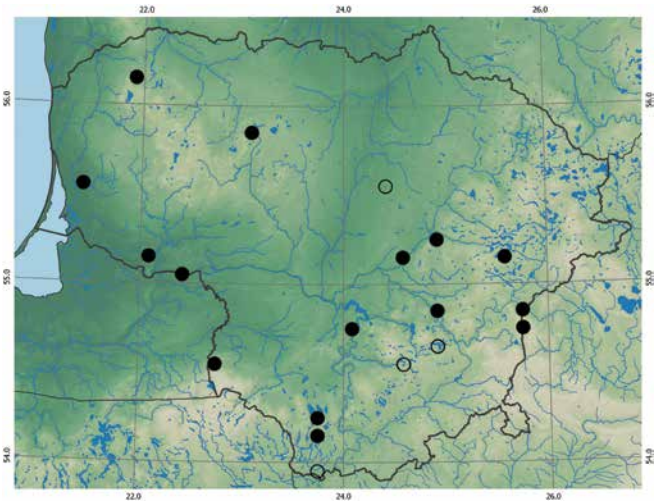

Nuotraukos autorė – Jolanta Rimšaitė

Populiacijos gausumas. Populiacijos gausumas nežinomas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė – eutrofinių vandens telkinių sukcesija iki visiško užpelkėjimo, vandens telkinių ir pakrančių transformacija, vandens telkinių tiesioginė ir netiesioginė tarša. Viena iš potencialių grėsmių yra šių gyvūnų rinkimas, didžiausią įtaką turėjęs XX a. pirmojoje pusėje.

Informacijos šaltiniai: Zapkuvienė, Petrauskienė, 2000.

Summary. *Lives in eutrophic water bodies, such as ponds, waters that dry up periodically, small lakes, etc. Ecological requirements of habitat are the presence of abundant hosts (frogs, also cattle and horses), silty water bottoms, dense submerged and emergent vegetation and gently sloping banks favourable for laying cocoons. Distribution and population trends are unknown.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Moliuskai
Molusca

Ovalioji geldutė

Unio crassus Philipsson, 1788

Geldutiniai (Unionidae)
Dvigeldžiai moliuskai (Bivalvia)

EN A2bc+4bc

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Palearktikos upėse, išskyrus Pirėnų pusiasalį, Italiją, Islandiją ir Britų salas: nuo Atlanto vandenyno iki Uralo kalnų. Randama Tigro ir Eufrato bei Amūro upių baseinuose (Azijoje). Lietuva yra šiaurinėje ovaliosios geldutės paplitimo arealo dalyje, čia paplitusi Nemuno, Dauguvos, Šventosios (pajūrio), Lielupės, Ventos baseinų upėse.

Biologija ir ekologija. Tai 2–3 cm storio, 2,5–3,5 cm aukščio ir 4–7 cm ilgio dvigeldis moliuskas, kurio storasienės kriauklės būna gelsvai žalsvos ar tamsiai rudos spalvos. Pravėręs kriaukles, iškiša raumeningą koją ir juda. Kriauklių vidinė sąvarinė dalis – du trikampių gumbelių pavidalo ir du išilginiai dantys kairėje geldutėje – pagrindinis rūšies atpažinimo požymis. Ovaliosios geldutės gyvena švariuose, dažniausiai šaltuose, tekančiuose vandenyse su smėlio, smulkaus žvyro ar kieto molio dugnu, gali būti tarp didelių akmenų ar vandens tėkmei atsparių augalų. Jos tūno grunte beveik visai įsiraususios, šiek tiek pravėrusios užpakalinį galą, kur matomi du sifonai, pro kurių vieną – apatinį – vanduo įsiurbiamas, pro kitą – viršutinį – iššvirkščiamas. Vidinėje ertmėje ant žiaunų nusėda organinės dalelės – detritas ir vienaląsčiai dumbliai, kuriais minta. Skirtalytės, neršia keturis arba penkis kartus iki 95 000 kiaušinių balandžio–liepos mėn. Embrionai dvi–tris savaites vystosi ant motininio individo žiaunų. Išleistos lervos – glochidijos – kelias dienas plaukioja vandenyje, po to prisitvirtina prie žuvų žiaunų. Po trijų–keturių savaičių nusėda ant upelio dugno, įsikasa ir pradeda gyventi savarankiškai. Jei žuvų trūksta, lervutės žūsta. Daugintis pradeda trejų–ketverių metų amžiaus. Vidutiniškai gyvena 20–50 metų.

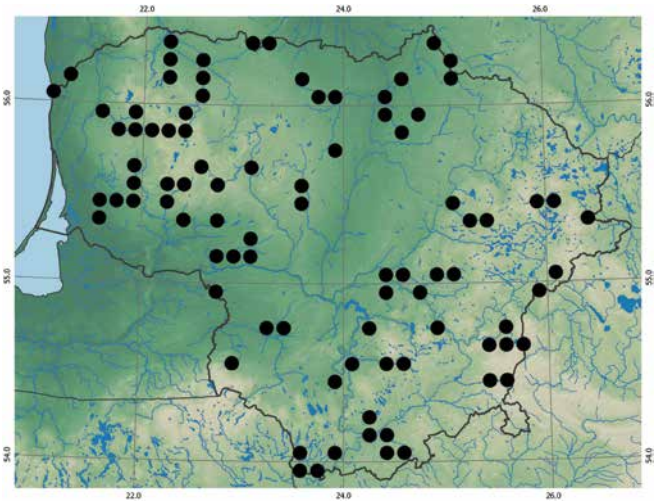

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje ovaliosios geldutės populiaciją sudaro 50 000–500 000 individų. Dabartinėse radavietėse geldučių gausumas įvairuoja, nes jų randama atskirais židiniais tik tinkamose gyventi vietose. Specialiųjų tyrimų metu (tirtos 58 upės) ovaliųjų geldučių rasta 44 upėse (vidutinis gausumas ≈ 8,7 ind./m²). Bloga šių moliuskų būklė (0,1–2 ind./m²) buvo nustatyta šešiolikoje upių, patenkinama (3–9 ind./m²) – trylikoje upių, o gera (≥ 10 ind./m²) – penkiolikoje upių. Bendras tirtų upių ilgis – 3955,3 km, o geldutėms tiko tik 889,7 km.

Grėsmės ir apsauga. Nykstanti rūšis, didžiausios grėsmės – tarša, upės hidrologinio režimo ir žuvingumo pakeitimas. Norint apsaugoti rūšį, reikėtų užtikrinti, kad pernelyg nenusektų upių vandens lygis; riboti užtvankų ir patvankų statymą, upių dugno ardymą; riboti vandens taršą, atsirandančią kenksmingoms medžiagoms patenkant nuo laukų, kelių, kitų užterštų teritorijų ar su buitinėmis nuotekomis. Reikėtų palaikyti natūralią žuvų migraciją, riboti žvejybą, telkinius įžuvinti. Esant didelei dugno ardymo grėsmei, turėtų būti reguliuojamas vandens turizmas.

Informacijos šaltiniai: Schlesh, Krausp, 1938; Gurskas, 2002; Welter-Schultes, 2012; Skujienė *et al*., 2017.

Kolekcijos: KZM, VU ZM.

Summary. *This species is assessed as endangered based on insufficient species abundance and a decrease in the quality of habitats. Mussels occur all over Lithuania, but are often found in short isolated sections of rivers, separated from neighbouring populations by distances of a few hundred meters to a few dozen kilometers. 58 rivers (3955.3 km) were recently investigated, with specimens found in 44 rivers, though only 15 of them were assessed as good in terms of mussel populations. The total average density was 8.7 ind./m² (889.7 km of the rivers).*

Autorė – Grita Skujienė

Didysis arionas

Arion ater (Linnaeus, 1758)

Arioniniai (Arionidae)
Pilvakojai moliuskai (Gastropoda)

EN B1ab(i,iii)+2ab(iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi fragmentiškai Šiaurės ir Vakarų Europoje.
Lietuvoje riboto paplitimo, žinomos tik dviejose vietovėse: Veiviržo ir Upitos upių ir Jūros upės ties Kvėdarna miškinguose slėniuose. Istorinė radavietė prie Minijos ir Salantos upių santakos sunaikinta.

Biologija ir ekologija. Dideli juodi šliužai, kurių kvėpavimo angos vidinė dalis balta, o padas apvertus šliužą išilginėmis juostomis suskirstytas į tris dalis, kurių vidurinė šviesi, balsvai pilka, o šoninės juosvos. Pado kraštas visada juodas. Jaunikliai, išsiritę iš kiaušinių, būna gelsvi, bet labai greitai pilkėja, o pilka spalva vis tamsėja, kol galiausiai tampa visai juodi. Išauga iki 130–150 mm ilgio, paliesti neskuba pasišalinti, bet dažniausiai susitraukia į gumbą (tada gerai matomas raukšlėtas kūno paviršius) ir svyruoja į šonus. Gleivės bespalvės, lipnios, dirginant tampa balsvos.
Lietuvoje šliužai poruojasi antraisiais gyvenimo metais birželio–liepos mėn., padeda kelias 20–150 kiaušinių dėtis rugpjūčio–rugsėjo mėn. ir žūsta. Kiaušiniai peržiemoja arba spalio mėn. spėja išsiristi jaunikliai. Peržiemoję jauni individai vasarą auga, o brandą dažniausiai pasiekia antrąją vasarą. Šliužai minta augalais ir jų nuokritomis, retkarčiais šliužų ar kitų gyvūnų maita ir išmatomis. Gyvena miškinguose drėgnuose šaltiniuotuose upių šlaituose ir šalia esančiose šaltiniuotose pievose su augančiais gegužraibiniais augalais.

Populiacijos gausumas. Populiacijos nykimas stebėtas praeityje (viena radavietė išnyko) ir numanomas ateityje dėl užimamos teritorijos buveinių kokybės prastėjimo.

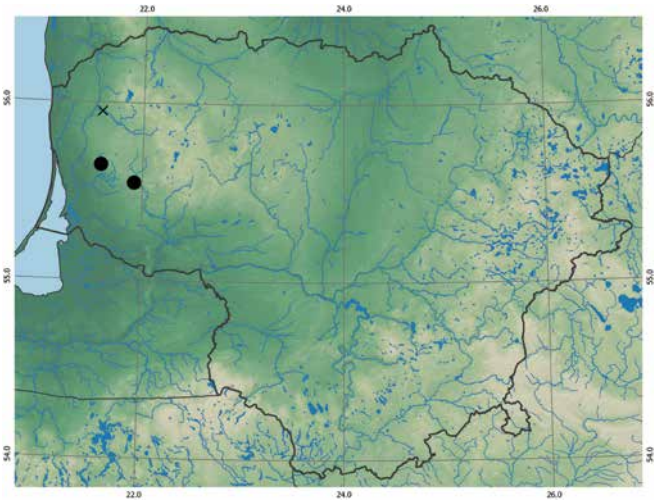

Nuotraukos autorius – Francisco Welter Schultes; *AnimalBase*

Grėsmės ir apsauga. Buveinės keičiasi dėl natūralios sukcesijos, kai pievos, kuriose nebeganoma, užželia krūmais, ir dėl tiesioginės žmogaus veiklos – paupinių miškų kirtimo. Didieji arionai labai jautrūs taršai ir temperatūros pokyčiams. Paupinės pievos, skirtos rekreacijai, yra ištrypiamos, nusausėja. Kita rimta grėsmė yra invaziniai šliužai – luzitaniniai arionai, kurie Lietuvoje plinta intensyviai ir kurių atsiradimas kituose kraštuose jau nulėmė didžiojo ariono išnykimą dėl kryžminimosi ir sužeidimų apkandžiojus.

Informacijos šaltiniai: Hilbert, 1912; Gurskas, 2002; Skujienė, 2004; Welter-Schultes, 2012.

Kolekcijos: VU ZM.

Summary. *A deep black species, including the foot-fringe, this slug prefers humid habitats in woods and wet grasslands with springs. In Lithuania, it has been restricted in recent times to just three localities located on the banks of rivers Jūra, Veiviržas and Upita, one of which has been destroyed. It is threatened due to habitat destruction caused by deforestation, lack of grazing in grasslands and exposure to leisure activities, e.g. tent building, firefighting and the installation of sports grounds and beaches.*

Autorė – Grita Skujienė

Slapioji šiurpenė

Isognomostoma isognomostomos (Schröter, 1784)

Sraiginiai (Helicidae)
Pilvakojai moliuskai (Gastropoda)

EN A4c; B1ab(iv)+2ab(iv)

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Centrinės ir Rytų Europos Karpatų, Sudetų, Alpių kalnų ir priekalnių plačialapiuose ir mišriuosiuose miškuose. Pasitaiko pavienių izoliuotų populiacijų lygumų miškuose, pavyzdžiui, Belgijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Rusijoje. Lietuvoje reta riboto paplitimo reliktinė rūšis, randama Nemuno upės (ar jos intakų) vidurupio ir žemupio rėvuotuose miškinguose slėniuose Alytaus, Kaišiadorių, Kauno r. Tikėtina, kad dalis buveinių žemutinėje Nemuno vidurupio dalyje buvo užlietos Kauno marių.

Biologija ir ekologija. Sraigė pilkšva, kriauklės aukštis – iki 7 mm, plotis – iki 11 mm. Kriauklė ruda, padengta šereliais, suspausto rutuliško kūgio formos, su penkiomis ar šešiomis apvijomis. Žiotys su atverstu baltu pakraščiu, kurio vidinis kraštas aštriai praplatėjęs, pailgos trikampio formos, su trimis „dantukais“: dviem išorinėje žiočių dalyje ir vienu vidinėje žiočių dalyje per vidurį.
Gyvena rėvuotų ūksmingų miškų derlingoje paklotėje tarp akmenų ir nuokritų su tręštančiais lapuočių virtuoliais, kur maitinasi irstančia mediena ir mikroskopiniais grybais. Nevengia įsirausti į tręštančio medžio vidų. Tokios buveinės susidaro plačialapiuose ir mišriuosiuose miškuose, griovų ir šlaitų miškuose, aliuviniuose miškuose, ties šaltiniais su besiformuojančiais tufais. Gyvena iki penkerių metų. Lytiškai subręsta antraisiais metais. Partneris aktyvuojamas smeigiant 2,2 mm ilgio strėlytes, kurių gamybai reikia kalcio, todėl gyvena kalkingose vietose; joms pavojingi rūgštūs lietūs. Kiaušinėlius sudeda birželio–liepos mėn., rugpjūčio mėn. pasirodo jaunikliai, kurie žiemoja įsikasę į paklotę.

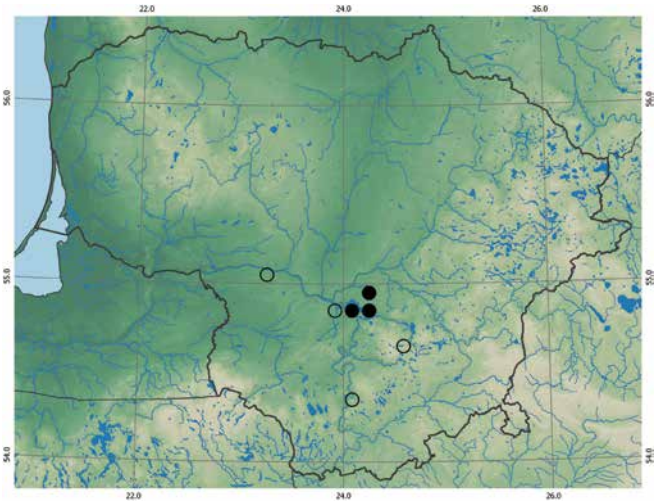

Nuotraukos autorius – Francisco Welter Schultes; *AnimalBase*

Populiacijos gausumas. Reta, fragmentiškai randama tik jai tinkamose mikrobuveinėse, todėl individų gausumas 100 m² plote gali svyruoti nuo 0,2 iki 8 ind./m². Nuo 2001 m. per dešimt metų žinomų radaviečių skaičius sumažėjo 14 proc., nors tinkamose buveinėse galėtų būti daugiau radaviečių.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia miškininkystės veikla (senų medžių pašalinimas, nuokritų ir kelmų surinkimas, medyno sudėties keitimas, plynasis kirtimas ir net medyno retinimas) ir rekreacinių zonų kūrimas. Dėl pastarosios priežasties visiškai sunyko populiacija Velnio duobėje prie Aukštadvario, kurioje slapioji šiurpenė buvo žinoma nuo 2001 m., kol Velnio duobė nebuvo paruošta turistams lankyti ir nebuvo prakirstas miškas. Dabar slapiųjų šiurpenių ten neberandama.

Informacijos šaltiniai: Hässlein, Hässlein, 1946; Šivickis, 1960; Gurskas, 2010; Welter-Schultes, 2012.

Kolekcijos: KZM, VU ZM.

Summary. *A mountain species which also rarely lives in the leaf litter layer of lowland forests near rivers. In Lithuania it is distributed near the River Nemunas in Alytus, Kaišiadorys and Kaunas districts. The species is at a very high risk of extinction in the near future as it almost exclusively lives in isolated populations in old deciduous forests under fallen logs. Current forest management policy is unfavorable for saving these microhabitats.*

Autorė – Grita Skujienė

Mažoji suktenė

Vertigo angustior Jeffreys, 1830

Sukteniniai (Vertiginidae)
Pilvakojai moliuskai (Gastropoda)

EN B2b(iii,iv)c(iv)

Nuotraukos autorė – Zofia Książkiewicz-Parulska

Paplitimas. Rūšis fragmentiškai paplitusi Eurazijoje, išskyrus Pietų Europą: nuo Portugalijos iki Skandinavijos, nuo Airijos iki Kaspijos jūros. Į rytus paplitusi iki Uralo kalnų, aptikta šiaurinėje Irano dalyje.
Lietuvoje žinomos 53 radavietės, paplitimas iš dalies sutampa su aukštumų dalimis, kurios pirmiausia išsilaisvino nuo paskutinio ledyno: tai Žemaičių aukštumos centrinė, Baltijos aukštumų pietinė ir Pietryčių lygumos rytinė dalys. Čia susitelkusi didžioji dalis radaviečių, kitur žinomi pavieniai radimo faktai.

Biologija ir ekologija. Tai mažutės sraigės; suaugę individai su 1,8 × 0,9 mm dydžio gelsvai rusva penkių vijų kriaukle, kurios paviršius su skersiniais ruoželiais. Kriauklė sukasi į kairę, žiotyse yra tipingas raukšlinis sustorėjimas ir dažniausiai penki, gali būti keturi–šeši, dantys.
Gyvena žemose vietose, šlapiose pievose, juodalksnių miškuose, mėgsta kalkingas drėgnas vietas su vešlia žoline augalija – viksvynus, šluotsmilgynus, vingiorykštynus. Sraigės šliaužioja augalais ir jų nuokritomis, minta bakterijomis ir mikromicetais. Gegužės–birželio mėn. deda pavienius (0,5–0,65 mm) kiaušinius, iš viso 20–70 kiaušinių per vieną sezoną. Po vienuolikos–šešiolikos dienų, esant 19–23 °C temperatūrai, išsirita jaunikliai, kurie suaugusio individo dydį pasiekia po 40–55 aktyvumo dienų, subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Žiemoja augalų pašaknėse. Gyvena dvejus metus, žūsta praėjus apie dešimčiai dienų po paskutinio kiaušinio padėjimo.

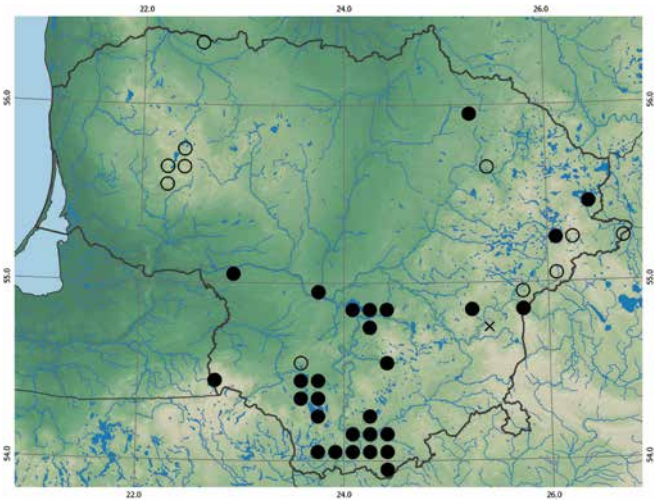

Populiacijos gausumas. Žinomos subpopuliacijos paplitusios netolygiai, individų gausumas skirtingas – 0,2–56 ind./m², vidutiniškai po 14 ind./m². Kai kuriose radavietėse tyrimai kartoti tris kartus ir nustatyta, kad per dešimt metų radaviečų skaičius yra sumažėjęs 10 proc. Mažųjų suktenių gausu ten, kur išlikusios nenusausintos, nesuartos natūralios buveinės su nesutrypta, nepasikeitusia augalija.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia bet koks buveinės sąlygų pakeitimas: sausinimas, suarimas, intensyvus ganymas, ekstensyvaus ganymo trūkumas ir natūrali buveinių kaita (užaugimas krūmais, medžiais) nebenaudojamose vietose, pavasarinis žolės deginimas, tarša pesticidais ar trąšomis, rekreacija. Grėsmę gali kelti buveinėse suvešėję invaziniai augalai. Norint išsaugoti rūšį, reikia išsaugoti jos buveines.

Informacijos šaltiniai: Schlesch, Krausp, 1938; Gurskas, 1997; Welter-Schultes, 2012.

Kolekcijos: KZM, VU ZM.

Summary. *With an average abundance of 14 ind./m², this snail is known to be found in 53 locations in Lithuania, most of which are in higher areas in the central and south-eastern parts of the country. The species is thought to meet the threshold of a 10% population decline over the last 10 years. The main threats to this species are the modification of habitat hydrology, lack of grazing, scrub encroachment, eutrophication, pesticides and invasive plants.*

Autorė – Grita Skujienė

Keturdantė suktenė

Vertigo geyeri Lindholm, 1925

Sukteniniai (Vertiginidae)
Pilvakojai moliuskai (Gastropoda)

EN B2ab(ii,iii,iv)

Paplitimas. Alpinė ir borealinė rūšis, fragmentiškai paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje, Karpatų ir Alpių kalnuose.
Lietuvoje reta, žinomos devynios radavietės Varėnos, Plungės, Švenčionių r.

Biologija ir ekologija. Tai mažutės sraigės; suaugę individai su 1,9 × 1,2 mm dydžio gelsvai rusva 4–4,5 vijų kriaukle, kurios paviršius glotnus su taisyklingomis augimo rievelėmis. Kriauklė sukasi į dešinę, žiotyse dažniausiai keturi, rečiau trys dantys.
Keturdančių suktenių randama labai drėgnose kalkingose žemapelkėse su pastoviu vandens lygiu ir natūralia, dažniausiai žemųjų viksvų augalija. Jos gali būti kalvų daubose, apypelkėse, apyežerėse, atvirose vietose ir užpelkėjusiuose retuose miškuose, šaltiniuotose vietose su tufais, tarpinėse klampynėse. Šliaužiodamos minta mikrogrybais. Netoleruoja net laikino išdžiūvimo ar potvynių. Tai metus gyvenančios sraigės, kurios vasarą deda vieną–dešimt pavienių kiaušinių, kurie vystosi dvi savaites, o išsiritę jaunikliai žiemoja augalų pašaknėse, pavasarį sraigės baigia užaugti, subręsta ir padėjusios kiaušinius žūsta.

Populiacijos gausumas. Pavienės fragmentiškos subpopuliacijos, kurių arba užimama teritorija labai maža, arba individų gausumas labai mažas: Švenčionių r. (apie 4 ha) keturdančių suktenių gausumas – 20–41 ind./m²; Siberijos pelkėje Plungės r. ir kitose šalia esančiose klampynėse (apie 38 ha) – 4–5 ind./m²; Varėnos r. rasta pavienių individų keturiose radavietėse, iš kurių vienos plotas – apie 10 ha, o kitos – mažiau nei 1,3–4,6 ha.

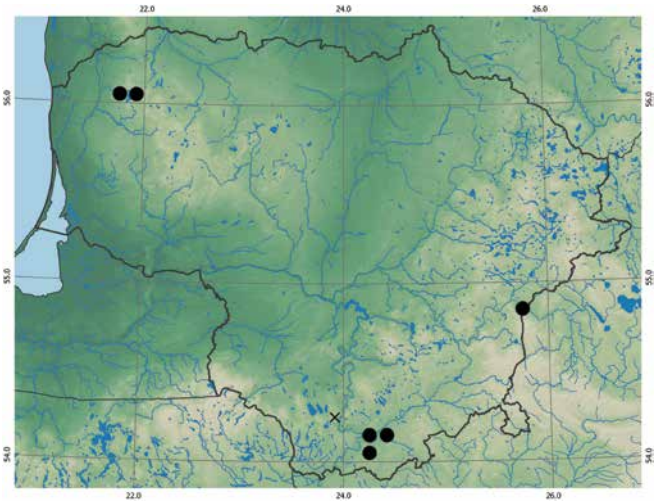

Nuotraukos autorė – Zofia Książkiewicz-Parulska

Grėsmės ir apsauga. Keturdantė suktenė ypač jautri buveinės hidrologinio režimo pokyčiams, todėl jos apsauga pirmiausia turėtų būti susijusi su stabilios hidrologinės buveinės būklės palaikymu: teritorija neturi būti nei užliejama, nei nusausinama (melioruojama). Kitos grėsmės susijusios su natūraliomis buveinės sukcesijomis, kurios pastaraisiais dešimtmečiais padidėjo dėl pasikeitusio ūkininkavimo: kai kurios teritorijos dėl neintensyvaus ganymo bei šienavimo trūkumo ir eutrofikacijos užželia krūmais.

Informacijos šaltiniai: Schlesch, Krausp, 1938; Gurskas, 2002; Welter-Schultes, 2012.

Kolekcijos: KZM, VU ZM.

Summary. *There are nine isolated subpopulations of this species in Lithuania with an average snail abundance of 4–5 ind./m². The species is considered to meet the threshold of a 17% population decline over the last 10 years. It is threatened by habitat loss, lowering of water levels and drainage, lack of grazing, scrub encroachment and succession.*

Autorė – Grita Skujienė

Pūstoji suktenė

Vertigo moulinsiana (Dupuy, 1849)

Sukteniniai (Vertiginidae)
Pilvakojai moliuskai (Gastropoda)

EN B2ab(iv)c(iv)

Paplitimas. Rūšis fragmentiškai paplitusi nuo Atlanto vandenyno iki Viduržemio jūros, nuo Airijos–Rusijos iki Maroko–Alžyro.
Lietuvoje rūšis riboto paplitimo dėl biologinių ypatybių: žinoma tik keturiolika radaviečių, iš kurių vienuolika – Pietų Lietuvoje (Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Trakų r.), kitos radavietės – Utenos ir Ignalinos r.

Biologija ir ekologija. Tai mažutės sraigės; suaugę individai su 2,7 × 1,5 mm dydžio tamsiai ruda penkių vijų kriaukle, kurios paviršius glotnus ir blizgus. Kriauklė sukasi į dešinę, žiotyse yra keturi–aštuoni, retai devyni dantys, ryškiausi penki dantys, kurių apatiniai sujungti pakraštine žiočių briaunele. Kūno vija išsipūtusi ir yra aukštesnė nei likusi kriauklės pusė.
Lietuvoje aptinkama dvejopose buveinėse: pelkėse, įprastai kalkingose, prie šaltiniuotų tufų, aukštųjų viksvų žemapelkėse ir apyežerių bei paupių švendrynuose, ajerynuose, nendrynuose. Per potvynį ir drėgnu oru maitindamiesi mikroskopiniais grybais ant net iki 1,50 m aukščio augalų sulipa po keliolika individų. Balandžio–gegužės mėn. deda pavienius 0,65–0,85 mm dydžio kiaušinius, iš viso dvidešimt kiaušinių per vieną sezoną. Po 10–22 dienų, esant 17–24 °C temperatūrai, išsirita jaunikliai, kurie suaugusio individo dydį pasiekia po 55–63 aktyvumo dienų, subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Žiemoja augalų pašaknėse. Gyvena dvejus–trejus metus.

Populiacijos gausumas. Radaviečių skaičius nedidelis, žinoma apie dvi sunaikintas, dalies jų plotas yra labai mažas (penkių radaviečių plotas siekia vos 0,1–3,2 ha). Kai kuriose vietovėse pūstųjų suktenių gana gausu (vidutiniškai po 53 ind./m²), bet gausumas skirtingose vietose labai skiriasi – 2–176 ind./m². Rūšis gausesnė nendrynuose, švendrynuose, ajerynuose, mažiau gausi pelkingose vietose.

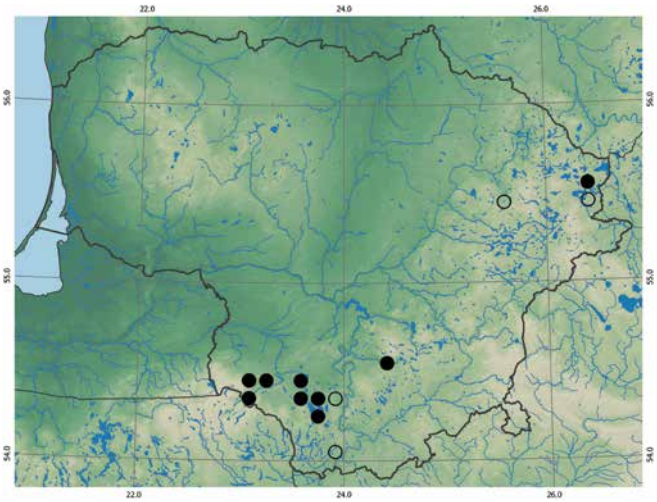

Nuotraukos autorė – Zofia Książkiewicz-Parulska

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės Lietuvoje – eutrofikacija, hidrologinio režimo pokyčiai ir rekreacija. Dėl eutrofikacijos ir hidrologinio režimo pokyčių savaime keičiasi augalijos sudėtis, o dėl rekreacijos pakrančių ruožai pritaikomi žmonių poilsiui, tipingi augalai tiesiog sunaikinami ir sraigėms nebelieka kur gyventi ir kuo maitintis. Norint išsaugoti rūšį, reikia išsaugoti jos buveines.

Informacijos šaltiniai: Schlesch, Krausp, 1938; Gurskas, 1997; Welter-Schultes, 2012.

Kolekcijos: KZM, VU ZM.

Summary. *There are 14 locations in Lithuania with an average snail abundance of 53 ind./m², but one third of the occupied territories are very small, ranging in size from 0.1 to 3.2 ha. Additionally, the species is known to have become extinct in two locations over the last 50 years. The main threats to this species in Lithuania are eutrophication, the modification of habitat hydrology and recreation, for instance beaches created near water bodies.*

Autorė – Grita Skujienė

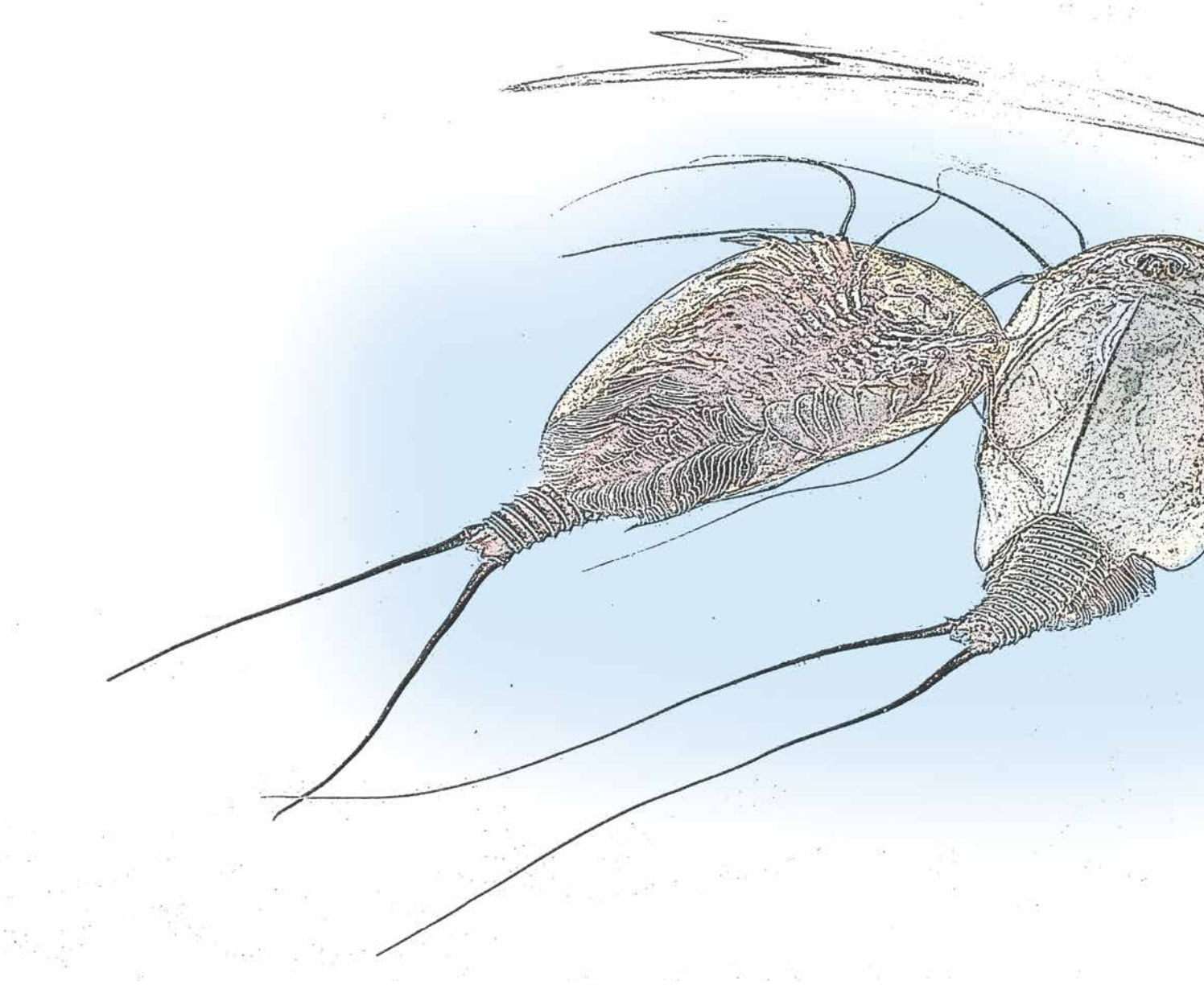

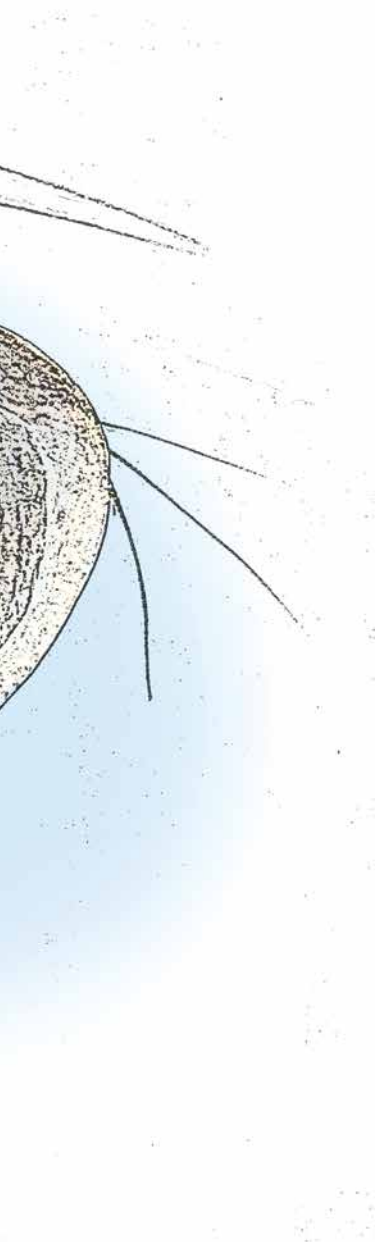

Vėžiagyviai
Crustacea

Pavasarinis skydvėžis

Lepidurus apus (Linnaeus, 1758)

Skydvėžiai (Notostraca)
Žiaunakojai (Branchiopoda)

EN B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi visame pasaulyje. Lietuvoje randamas porūšis *Lepidurus apus apus* paplitęs Europoje nuo Ispanijos, Italijos ir Bulgarijos pietuose iki Šiaurės ir Baltijos jūrų šiaurėje, šiaurinėje ir centrinėje Rusijos Federacijos dalyse, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje paplitimas nepakankamai ištirtas. Žinomos kelios populiacijos Šakių, Kėdainių, Panevėžio, Ukmergės ir Utenos r.

Biologija ir ekologija. Iki 4–5 cm ilgio, galvakrūtinės skydas žaliai rudas, su tamsesnėmis dėmelėmis. Nesunkiai atskiriamas nuo panašiose buveinėse aptinkamo vasarinio skydvėžio pagal pilvelio gale tarp dviejų siūliškų ataugų esančią lapo pavidalo išaugą (telsoną).
Lietuvoje pavasarinių skydvėžių dažniausiai aptinkama vasarą išdžiūstančiose balose ir kūdrose, melioracijos grioviuose, rečiau iki 1 m gylio pastoviuose vandens telkiniuose, upių senvagėse. Pavasarį nutirpus sniegui ir užsipildžius vandeniu tinkamoms buveinėms apie balandžio pradžią iš cistų išsirita nauplijai, kurie greitai auga, pereidami kelias vystymosi stadijas, ir palankiomis sąlygomis per dvi savaites skydvėžiai subręsta. Paprastai išnyksta gegužę, kai vandens temperatūra pakyla iki 15 °C ir daugiau. Gyvena apie 50–60 parų.
Skirtalyčiai, gali daugintis partenogenetiškai. Tiek apvaisintus, tiek ir neapvaisintus kiaušinius nešioja tarp vienuoliktos kojų poros esančioje peryklinėje kameroje. Joje kiaušiniai vystosi iki embriono, kuris apdengiamas skaidriais dangalais, pereina į dia-pauzę ir virsta cista. Ant vandens telkinio dugno nukritusios cistos yra atsparios išdžiūvimui, aukštoms temperatūroms ir šalčiui, gyvybingos išlieka septynerius–devynerius metus.
Įvairiaėdis, minta visokiais smulkesniais už save objektais – detritu, dumbliais, makrobestuburiais, gali pulti žuvų mailių ir buožgalvius, galimas kanibalizmas.

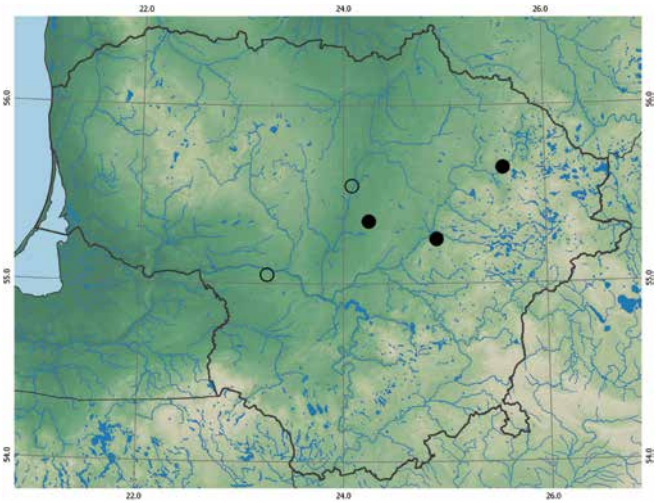

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje tinkamose buveinėse pavasarinių skydvėžių gali būti labai gausu; stebimi ir pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių nykimas dėl antropogeninių aplinkos pokyčių; neigiamą poveikį gali daryti paviršinių vandenų tarša.
Rūšies apsaugai būtina saugoti tinkamas buveines, kai kuriais atvejais perspektyvus būtų buveinių atkūrimas.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *This sub-species occurring in Lithuania is distributed across mainland Europe, northern and central parts of the Russian Federation and North America. In Lithuania, several populations are known in the Šakiai, Kėdainiai, Panevėžys, Ukmergė and Utena districts. The species inhabits temporary pools, ponds and ditches and may occur in permanent water bodies up to one metre in depth, such as oxbow lakes. In suitable habitats, it can occur in very high abundance, albeit single individuals are also seen.*

Autorius – Kęstutis Arbačiauskas

Vasarinis skydvėžis

Triops cancriformis (Bosc, 1801)

Skydvėžiai (Notostraca)
Žiaunakojai (Branchiopoda)

DD

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi pasaulyje iki 65° platumos; žinoma Europoje, Šiaurės ir Pietų Afrikoje, Japonijoje, Pietų Azijoje. Lietuvoje randamas porūšis *Triops cancriformis cancriformis* paplitęs nuo Europos, Vakarų Rusijos ir Artimųjų Rytų iki Šiaurės Indijos ir Japonijos. Lietuvoje paplitimas nepakankamai ištirtas. Rūšis stebėta keliose radavietėse Pasvalio, Šakių ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Gyvūnas iki 10 cm ilgio, galvakrūtinės skydas rudas, su tamsesnėmis stambiomis dėmėmis. Nesunkiai atskiriamas nuo panašiose buveinėse aptinkamo pavasarinio skydvėžio pagal lapo pavidalo išaugos neturėjimą pilvelio gale tarp dviejų siūliškų ataugų.
Lietuvoje vasarinių skydvėžių aptinkamas išdžiūstančiose balose ir kūdrose, rečiau negu pavasarinių skydvėžių. Dažniausiai randama vasarą po gausių lietų susidariusiose balose. Optimali temperatūra – 15–25 °C. Tinkamoms buveinėms užsipildžius vandeniu, iš cistų išsirita nauplijai, kurie greitai auga, pereidami kelias vystymosi stadijas, ir palankiomis sąlygomis per dvi savaites skydvėžiai subręsta. Gyvena apie 90 parų.
Būdingas hermafroditizmas, populiacijoje gali būti ir patinų. Kiaušinius nešioja peryklinėje kameroje. Joje kiaušiniai vystosi iki embriono, kuris apdengiamas skaidriais dangalais, pereina į diapauzę ir virsta cista. Ant vandens telkinio dugno nukritusios cistos yra atsparios išdžiūvimui, aukštoms temperatūroms ir šalčiui, gyvybingos išlieka septynerius–devynerius metus.

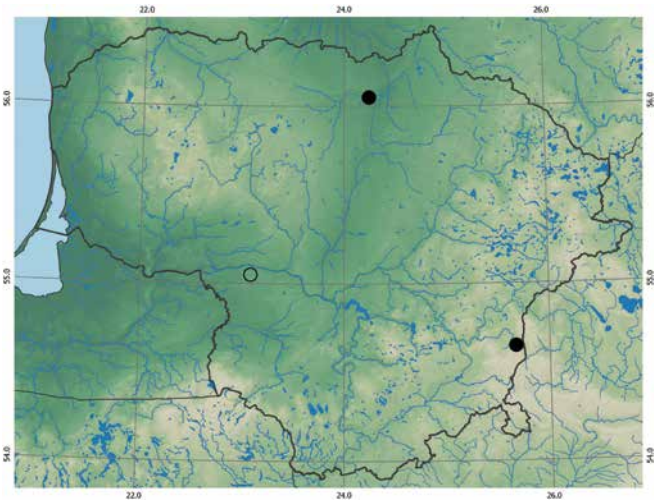

Nuotraukos autorius – Raimundas Matulaitis

Įvairiaėdis, minta visokiais smulkesniais už save objektais – detritu, dumbliais, makrobestuburiais, gali pulti žuvų mailių ir buožgalvius, galimas kanibalizmas.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje tinkamose buveinėse vasarinių skydvėžių gali būti labai gausu; stebimi ir pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių nykimas dėl antropogeninių aplinkos pokyčių; neigiamą poveikį gali daryti paviršinių vandenų tarša. Rūšies apsaugai būtina saugoti tinkamas buveines, kai kuriais atvejais perspektyvus būtų buveinių atkūrimas ir rūšies reintrodukcija.

Informacijos šaltiniai: Matulaitis, 2007.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *The sub-species occurring in Lithuania is distributed from Europe, western Russia and the Middle East to northern India and Japan. In Lithuania, a few populations have been observed in Šakiai, Vilnius and Pasvalys districts. The species inhabits ephemeral pools, ponds and ditches. In suitable habitats, it can occur in high abundance. The main threat facing the species is the anthropogenic alteration of habitats.*

Autorius – Kęstutis Arbačiauskas

Reliktinė mizidė

Mysis relicta Lovén, 1862

Mizidės (Mysida)
Aukštesnieji vėžiagyviai (Malacostraca)

EN A2ce+3ce+4ce

Paplitimas. Rūšis priskiriama ledynmečio reliktams, gyvena druskinguose ir gėluose vandenyse, paplitusi Šiaurės Europos ežeruose ir Baltijos jūroje.
Per Lietuvą eina pietinė arealo riba. Iki šiol galimai gyvena dešimtyje ežerų: Aisete, Asalnuose, Asvejoje, Baluoše, Baluošuose, Lūšiuose, Peršokšnuose Šakarvuose, Zarase ir Žeimenyse.

Biologija ir ekologija. Iki 2,5 cm ilgio, skaidrus, su keliais rudais chromatoforais, į krevetę panašus vėžiagyvis. Turi dvi poras ilgų ūsų ir dvi akis ant stiebelių. Nuo kitų Lietuvos vidaus vandenyse introdukuotų Ponto-Kaspijos kilmės mizidžių skiriasi santykinai didesnėmis akimis arba raudonos spalvos nebuvimu pilvelio gale ir galvakrūtinės srityje.
Lietuvoje gyvena giliuose ledyninės kilmės ežeruose. Šaltamėgė, deguoniui reikli (kritinė deguonies koncentracija – 2,2 mgO_2 L^{-1}) rūšis, todėl vasarą ežeruose randama tik šaltuose priedugnio vandenyse. Skirtalytė, dauginasi šaltuoju metų laiku, vieną kartą per gyvenimą. Kiaušinius deda į peryklinę kamerą ir nešioja juos iki visiško jauniklių išsivystymo. Vislumas – apie penkiolika kiaušinių, gali siekti ir iki 40–45 kiaušinių. Gyvenimo trukmė varijuoja nuo vienų iki dvejų metų. Mūsų regiono ežeruose gyvenimo ciklas trunka dvejus metus.
Įvairiaėdė, būdinga filtracinė ir plėšri mityba. Didėjant kūnui, didėja ir gyvūninio maisto dalis. Gali reikšmingai veikti zooplanktono populiacijas. Mėgstamas žuvų maistas.

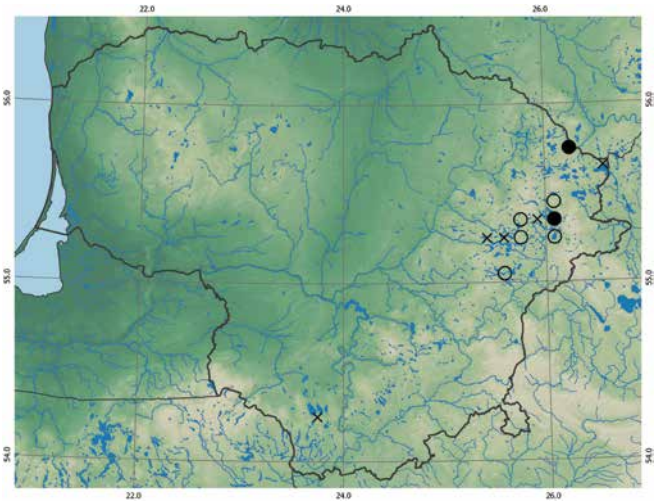

Nuotrauka – *https://snl.no/pungreke*

Populiacijos gausumas. Gausios populiacijos stebėtos Aiseto, Asvejos, Lūšių, Šakarvų ir Zaraso ežeruose; kitur aptinkama pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra ledyninės kilmės ežerų eutrofikacija, dėl kurios kritiškai sumažėja deguonies koncentracija šaltuose priedugnio vandenyse; neigiamą poveikį gali daryti paviršinių vandenų tarša bei invazinės svetimkraščių mizidžių ir šoniplaukų rūšys.
Rūšies apsaugai būtina palaikyti tinkamas buveines, mažinti giliųjų Lietuvos ežerų eutrofikaciją ir taršą, kai kuriais atvejais perspektyvus būtų buveinių atkūrimas ir rūšies reintrodukcija.

Informacijos šaltiniai: Grigelis, Arbačiauskas, 1996.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *With Lithuania on the southern border of the species distribution, this is a glacial relict species that is declining in both range and abundance in the country. It currently may inhabit up to ten deep lakes in eastern Lithuania and the main threat is increasing eutrophication that results in the deterioration of oxygen conditions in the deep, cold hypolimnion waters of the lakes where the species usually dwells. Invasive peracaridan species can also negatively affect this mysid species.*

Autorius – Kęstutis Arbačiauskas

Keturspyglė šoniplauka

Pallaseopsis quadrispinosa (G. O. Sars, 1867)

Šoniplaukos (Amphipoda)
Aukštesnieji vėžiagyviai (Malacostraca)

VU A2ce+3ce+4ce

Paplitimas. Rūšis priskiriama ledynmečio reliktams, paplitusi Šiaurės Europos ir Baltijos jūros baseino ežeruose.
Per Lietuvą eina pietinė arealo riba. Iki šiol galimai gyvena 40-tyje vandens telkinių: Aisete, Alauše, Antalieptės mariose, Asalnuose, Asvejoje, Avilyje, Balte, Baltuosiuose Lakajuose, Baluoše, Baluošuose, Bebrusuose, Čičiryje, Dringyje, Galste, Galvėje, Gavyje, Ilguose, Luokesuose, Juoduosiuose Lakajuose, Lukoje, Lūšiuose, Metelyje, Peršokšnuose, Rašuose, Samave, Seirijyje, Skaistyje, Smalve, Šakarvuose, Švente, Tauragne, Ūkojuje, Ūsiuose, Vencave, Verniejuje, Vievyje, Vištytyje, Zarase, Žeimenyse, Žiezdre. Kai kuriuose iš šių ežerų gali būti išnykusi.

Biologija ir ekologija. Iki 2,8 cm kūno ilgio žalsvai gelsva šoniplauka. Kūnas rainas dėl rausvų juostų ir geltonų dėmių šonuose. Nuo kitų šoniplaukų skiriasi apskritomis akimis ir keturiais tvirtais spygliais, esančiais po du ant aštunto ir devinto kūno segmentų nugarinio paviršiaus.
Gyvena giliuose ledyninės kilmės ežeruose. Pirmenybę teikia šaltiems giliesiems vandenims, tačiau jaunikliai, retkarčiais ir suaugėliai, gali būti stebimi ir sekliose priekrantėse, ypač atšalus vandeniui. Tarp ledynmečio reliktinių vėžiagyvių atspariausia deguonies stygiui rūšis, kritinė deguonies koncentracija yra apie 1 mgO_2 L^{-1}. Skirtalytė, per gyvenimą dauginasi kelis kartus. Paprastai poruojasi rudenį, patelės su kiaušiniais stebimos ištisus metus. Kiaušinius deda į peryklinę kamerą ir nešioja juos iki visiško jauniklių išsivystymo. Vislumas – 20–50 kiaušinių. Gyvenimo trukmė mūsų regiono ežeruose nenustatyta. Daugiausia maitinasi detritu ir augaliniu maistu, gali vartoti ir gyvūninį maistą. Mėgstamas žuvų maistas.

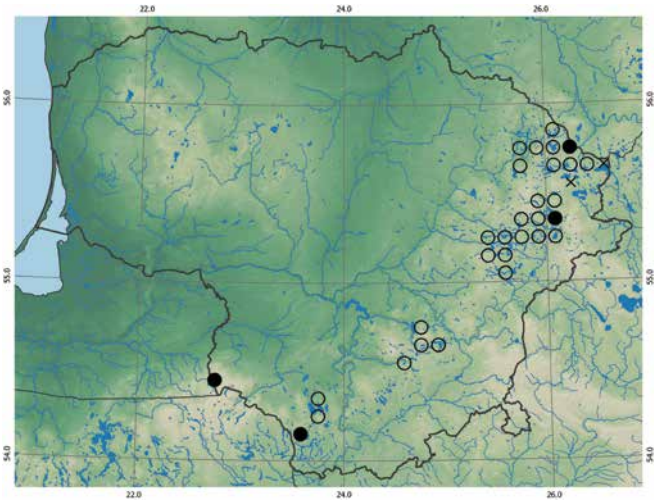

Nuotraukos autorius – Denis Copilaş-Ciocianu

Populiacijos gausumas. Gausios populiacijos stebėtos Aiseto, Asvejos, Lūšių, Šakarvų, Vencavo ežeruose; kitur aptinkama pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra ledyninės kilmės ežerų eutrofikacija, dėl kurios sumažėja deguonies koncentracija šaltuose priedugnio vandenyse; neigiamą poveikį gali daryti paviršinių vandenų tarša ir invazinės svetimkraščių šoniplaukų rūšys.
Rūšies apsaugai būtina palaikyti tinkamas buveines, mažinti giliųjų Lietuvos ežerų eutrofikaciją ir taršą, kai kuriais atvejais perspektyvus būtų buveinių atkūrimas ir rūšies reintrodukcija.

Informacijos šaltiniai: Grigelis, Arbačiauskas, 1996.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *This amphipod species is less sensitive to oxygen deficiencies in their habitat than other glacial relict species. While Lithuania is on the southern border of the species distribution, it may currently inhabit up to 40 lakes in southern and eastern parts of the country. The main threat is increasing eutrophication that results in the deterioration of oxygen conditions in lake waters. Invasive amphipod species can also negatively affect this glacial relict species.*

Autorius – Kęstutis Arbačiauskas

Plačiažnyplis vėžys

Astacus astacus (Linnaeus, 1758)

Dešimtkojai vėžiai (Decapoda)
Aukštesnieji vėžiagyviai (Malacostraca)

EN A4ae

Paplitimas. Plačiažnyplių vėžių aptinkama beveik visoje Europoje, tačiau jų populiacijų skaičius sparčiai mažėja. Lietuvoje daugiausia jų žinomų populiacijų yra Šiaurės Rytų ir Rytų Lietuvoje. Atskirų populiacijų pasitaiko beveik visoje šalyje.

Biologija ir ekologija. Plačiažnyplis vėžys gali užaugti iki 20 cm ilgio ir sverti iki 300–350 g. Plačiažnyplių vėžių kūno spalva net ir tame pačiame vandens telkinyje gali būti įvairi – tamsiai ruda, pilka, rausva, tamsiai raudona, pilkai žalsva ar mėlyna, apatinė žnyplių pusė dažniausiai būna ryškiai raudona. Dažniausiai gyvena įvairaus tipo skaidriuose ežeruose, tačiau jų aptinkama ir upėse bei tvenkiniuose.
Įprastai plačiažnypliai vėžiai aktyvūs naktį. Slepiasi natūraliose slėptuvėse (po akmenimis, nuvirtusiais medžiais, augalų šaknimis) ar savo išraustuose urvuose. Poruojasi rudenį, kai vandens temperatūra nukrinta iki 5–6 °C, po septynių–keturiolikos dienų patelės išleidžia ikrus, kuriuos priklijuoja prie pleopodų ir nešioja juos iki birželio mėn. Pirmaisiais gyvenimo metais plačiažnypliai vėžiai neriasi iki šešių kartų, vėliau vieną arba du kartus per metus. Po išsinėrimo vėžių kiautas būna minkštas ir tuo metu jie yra pažeidžiamiausi. Tokie vėžiai tampa ypač lengvu grobiu unguriams, kurie sugeba juos sumedžioti ir slėptuvėse.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje nuo XX a. pradžios išnyko daugiau nei 70 proc. plačiažnyplio vėžio populiacijų. Dauguma aptinkamų populiacijų yra stabilios, t. y. nors vėžių gausumas ir skiriasi priklausomai nuo vandens telkinio, bet toks pat gausumas išlieka ilgą laiką. Iškilus grėsmėms (invaziniai vėžiai, unguriai), populiacija išnyksta per dvejus–penkerius metus.

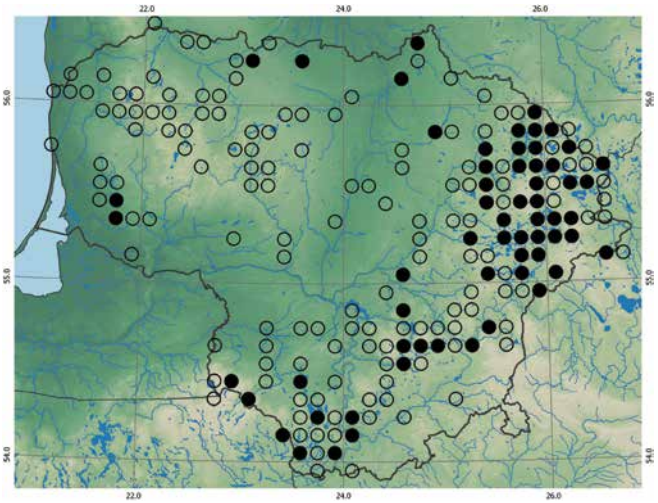

Nuotraukos autorius – Gintautas Vaitonis

Grėsmės ir apsauga. Sparčiai plintantys invaziniai vėžiai (įskaitant ir jų įveisimą) ir jų pernešamos ligos yra pagrindinė grėsmė vietinių vėžių populiacijų gyvybingumui. Natūraliam rainuotųjų vėžių plitimui sustabdyti efektyvių priemonių nežinoma. Pagrindinis kovos būdas su nelegaliomis introdukcijomis – visuomenės švietimas. Tikėtina, kad dėl invazinių vėžių per pastaruosius 25 metus išnyko apie 25 proc. plačiažnyplio vėžio populiacijų.
Kita svarbi grėsmė – įveistų rūšių sukeliamas antagonizmas (K03.05). Vienas iš pagrindinių vėžių priešų – unguriai. Tai galėjo lemti apie 20,9 proc. plačiažnyplio vėžio populiacijų išnykimą.
Plačiažnyplių vėžių reintrodukcijos gali padėti padidinti jų populiacijų skaičių, tačiau dėl labai nedidelio šių darbų masto kol kas didesnės įtakos šie darbai nedaro.

Informacijos šaltinai: Šeštokas, 1969.

Summary. *An endangered species in Lithuania. Due to the arrival of invasive crayfish species (Orconectes limosus, Pacifastacus leniusculus) and the negative effect of diseases transmitted by them, as well as the introduction of eels into lakes, more than 70 percent of noble crayfish populations in Lithuania have become extinct since the beginning of the 20th century. Currently, most water bodies (usually lakes) inhabited by noble crayfish are situated in north-eastern and eastern Lithuania.*

Autorius – Gintautas Vaitonis

Voragyviai
Arachnida

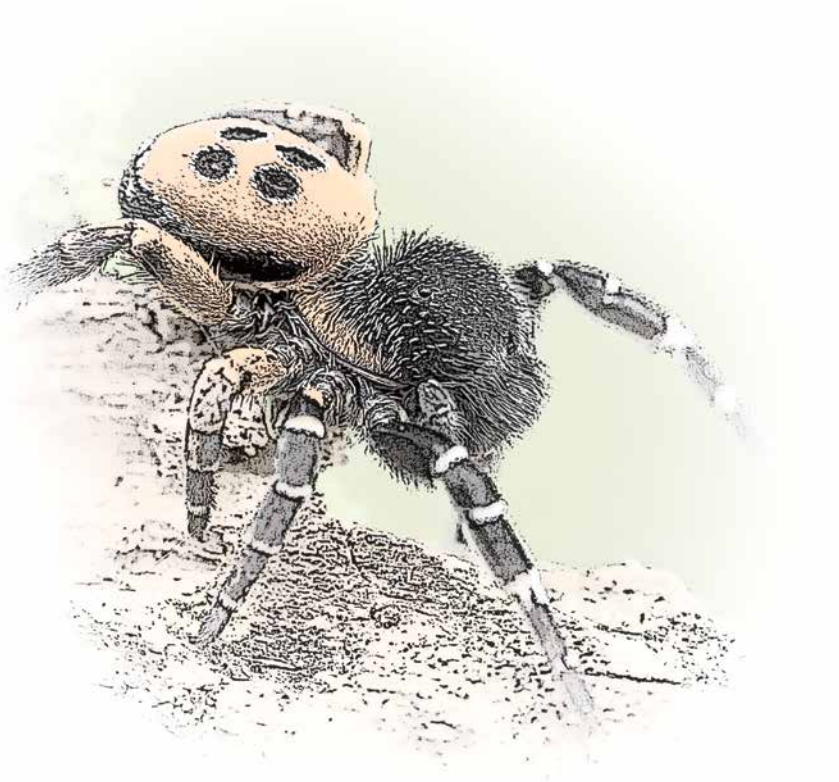

Boružinis storagalvis

Eresus kollari Rossi, 1846

Storagalviai (Eresidae)
Vorai (Araneae)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, šiaurėje iki Skandinavijos, Britų salų, europinės Rusijos šiaurinės dalies, pietuose iki Centrinės Azijos.
Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje. Šalyje labai reta, žinomos tik kelios radavietės Jurbarko, Tauragės, Šalčininkų r., Vilniaus ir Druskininkų sav.

Biologija ir ekologija. Būdingas suaugusių individų lytinis dimorfizmas. Patelės subręsta trečiaisiais–ketvirtaisiais gyvenimo metais, patinai – dvejų su puse metų. Patelės kūno ilgis siekia iki 15–20 mm, kūnas juodas, tarsi aksominis, apaugęs plaukeliais. Patinėlis užauga iki 10 mm; galvakrūtinė juoda, apaugusi juodais, baltais ir raudonais plaukeliais. Pilvelis ryškiai raudonas, su dviem poromis didelių juodų su plonu baltu pakraščiu dėmių ir pora mažų juodų taškelių. Kojos tamsios su baltais dryželiais.
Stenotopinė termofilinė rūšis. Aptinkama sausose, gerai įšylančiose, nuo vėjo apsaugotose smėlėtose vietose, viržynuose.
Patinai ir patelės didžiąją gyvenimo dalį praleidžia 10 cm gylio ir 1 cm skersmens požeminiuose urveliuose. Šie yra iškloti voratinkliu, anga uždengta voratinkliniu dangalu, kuriame yra įpinta augalų lapų fragmentų, todėl yra beveik nepastebima. Nuo urvelio angos į visas puses driekiasi susipynusios gaudomosios gijos. Subrendę patinai antrojoje vasaros pusėje–rudenį ieškodami patelių palieka savo urvelius. Apvaisinta patelė urvelyje formuoja vieną apie 8–10 mm skersmens kokoną, kuriame yra 60–100 kiaušinių. Saulėtomis dienomis patelė išneša kokoną iš urvelio. Išsiritusius jauniklius maitina suvirškintu maistu. Jaunikliai peržiemoja urvelyje kartu su patele. Pavasarį patelė žūsta ir tampa papildomu maistu savo jaunikliams. Šios rūšies vorai pasižymi labai nedideliu mobilumu, jaunikliai savo urvelius įkuria netoli savo išsiritimo vietos. Vorai medžioja didelius vabalus: mėšlavabalius, šoklius ir pan.

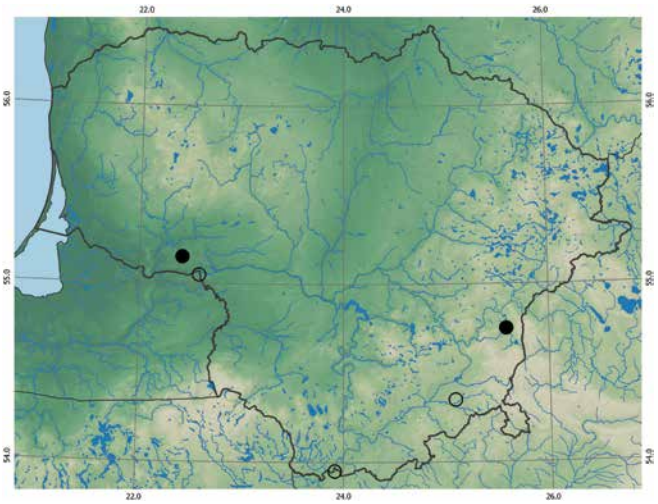

Nuotraukos autorius – Selemonas Paltanavičius

Populiacijos gausumas. Lietuvoje informacijos apie populiacijos gausumą trūksta, radavietėse aptinkama pavienių individų. Tik Rūdninkų poligone šie vorai yra stebėti kelis kartus nuo 2006 m.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių natūrali kaita – užaugimas žoline susiveriančia augalija, krūmais ir medžiais, smėlėtų dirvožemių humifikacija, organinio paviršinio sluoksnio ant smėlėto dirvožemio susidarymas yra pagrindinės grėsmės šiai rūšiai išgyventi radavietėse. Siekiant apsaugoti rūšį radavietėse, reikia palaikyti optimalią buveinės būklę, t. y. viržynuose išsaugoti nesusivėrusius smėlynų plotus.

Informacijos šaltiniai: Biteniekytė, Rėlys, 2011.

Summary. *A stenotopic thermophilic species of dry sandy habitats, this species prefers wind-protected sites, with a predominance of Caluna vulgaris plants. A very rare species, it is known to be found in only five localities in Lithuania. Population abundance is unknown and records are of generally only isolated individuals.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Vabzdžiai
Insecta

Reliktinis lašalas

Neoephemera maxima (Joly, 1870)

Didžiažiauniai lašalai (Neoephemeridae)
Lašalai (Ephemeroptera)

VU D2

Paplitimas. Reliktinis lašalas randamas nedaugelyje Europos šalių: Prancūzijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje, Makedonijoje ir Lietuvoje.
Lietuvoje visais laikais (1956–2011 m.) šie lašalai aptinkami tik pietinėje šalies dalyje, lervų rasta penkiose upėse: Merkyje, Ūloje, Grūdoje, Skrobluje, Verknėje.

Biologija ir ekologija. Lervos žalsvai rudos, 7,5–9,5 mm ilgio su maždaug 7 mm ilgio cerkais. Kūno apačia plokščia, viršus išsigaubęs. Kojos gana trumpos. Suaugėlių kūno ilgis – apie 8–11 mm, atstumas tarp išskleistų sparnų – 18–25 mm, o cerkų ilgis siekia 22 mm. Imago galva ir krūtinė tamsiai rudos, patinų juodos, o patelių šviesesnės rudos spalvos, kojos baltos, sparnai skaidrūs su baltomis gyslomis, pilvelis baltos ir rusvos spalvų. Patinų pilvelio galas tamsesnis, o patelių šviesus su dviem ilgais cerkais ir vienu trumpu rudimentiniu cerku. Suaugėliai skraido birželio mėn. negausiais būreliais aukštai tarp medžių. Gyvena dvi–tris paras. Lervos laikosi mažomis izoliuotomis populiacijomis švariose įvairaus dydžio upėse su skirtinga tėkme (nuo lėtos iki stiprios srovės), ant vandens makrofitų, prisitvirtinusių prie paskendusių rąstų, ant gargždo, akmenų ar panirusių medžių šaknų, dažnai apaugusių vandens samanomis (*Fontinalis* spp.).

Populiacijos gausumas. Gausumas ir populiacijos pokyčiai netirti. Žinomose radavietėse Pietų Lietuvoje daugiausia užregistruoti penki individai vienoje vietoje. Kitų šalių mokslinių tyrimų duomenimis, lervų gali būti randama gausiai, tačiau jos paplitusios itin lokaliai.

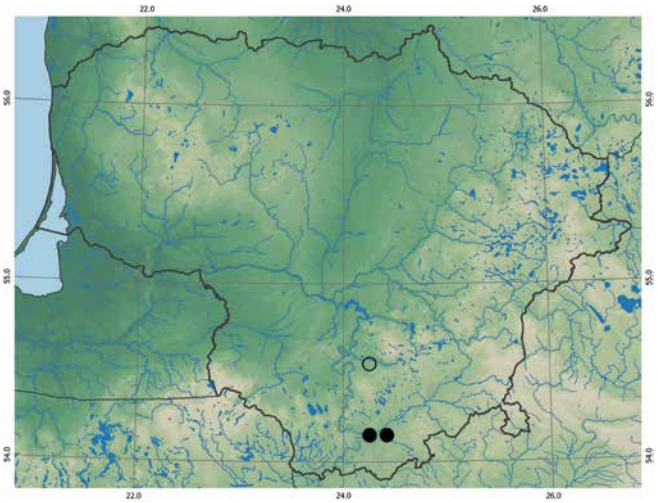

Nuotraukos autorius – Wolfgang Lechthaler

Grėsmės ir apsauga. Nėra aiškiai žinomos rūšies mažėjimo ar išnykimo (tai konstatuota kai kuriose šalyse) priežastys. Didžiausios grėsmės yra upių vandens tarša, srovės greičio išnykimas (pavyzdžiui, pastačius įvairios paskirties užtvankas) ir fizinis grunto sutrikdymas (pavyzdžiui, vagos išvalymas, gilinimas, užpylimas).

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1959; Kovács *et al*., 2008b; Kovács, Olajos, Szilágyi, 2011.

Summary. *This species is found as small isolated populations in clean rivers of different sizes and with various current velocities, preferring microhabitats with aquatic macrophytes, stones and pebbles often covered with aquatic moss. It is found only in southern Lithuania – in the Merkys, Ūla, Grūda, Skroblus and Verknė rivers. The most probable threats are habitat changes – decreases of current velocity, disturbance of bottom structure and increasing water pollution.*

Autorė – Giedrė Višinskienė

Mažoji ankstyvė

Capnopsis schilleri (Rostock, 1892)

Požieminės ankstyvės (Capniidae)
Ankstyvės (Plecoptera)

NT B1+2

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Vakarų Palearktikoje, visur gana reta, gausesnė Skandinavijoje. Lietuvoje lervų retai registruojama, žinoma tik iš dviejų upėtakinio tipo upių – Vilnios (1961 m.) ir Sarios (1958 m.). Pastaraisiais metais (2003–2010 m.) stebėti tik šių ankstyvių suaugėliai ties Mera, Saria ir Viešvile. Tai ledynmečio reliktinė rūšis, kuriai svarbiausia šaltas vanduo, stipri srovė ir dažnai humusingas vanduo.

Biologija ir ekologija. Mažai žinoma. Lervos mažos, 5–7 mm, gyvena nedidelėse lygumų ir neaukštų kalnų šaltavandenėse, šaltiniuotose, srauniose upėse. Vandens temperatūra vasarą įšyla iki 17 °C; dažnai ir dėl to, kad vandens telkinys būna apaugęs mišku. Gruntas smėlėtas, žvyruotas, akmenuotas. Už nuskendusių medžių ir šakų, didesnių akmenų ant smėlio susidaro sąnašų ploteliai, kur ir gyvena detritofagės lervos. Suaugėliai nedideli, kūno ilgis siekia 3,5–4,5 mm. Centrinėje Europoje, skirtingose vietovėse, mažųjų ankstyvių skraidymo laikas prasideda nuo kovo vidurio ir tęsiasi iki liepos pabaigos. Lietuvoje suaugėliai stebėti balandžio–birželio mėn.

Populiacijos gausumas. Populiacijos pokyčiai nežinomi. Tik Sarioje lervų buvo gausu – 1958 m. surinkta keliasdešimt individų. Gausesni mažųjų ankstyvių skraidymai buvo stebėti Viešvilės žemupyje (iki 2003 m.), kurie leidžia manyti, kad didžioji Viešvilės upės dalis yra tinkama gyventi šiai rūšiai. Pastarųjų metų (2008–2010 m.) duomenimis, šalia trijų minėtų upių buvo registruota iki dešimties suaugėlių individų.

Nuotraukos autorius – Arnold Staniczek

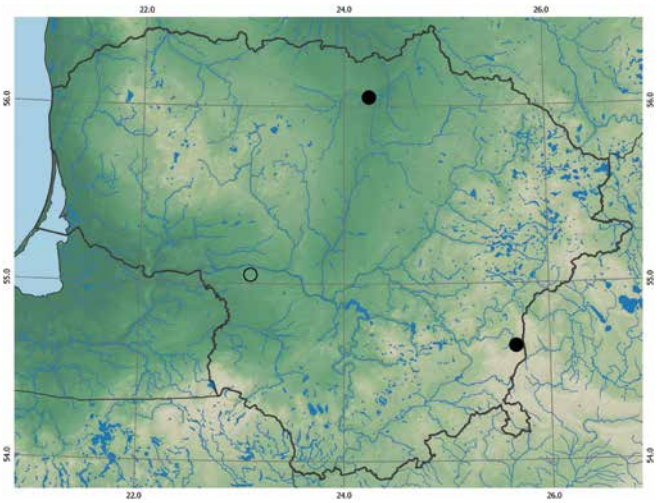

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra upių tarša ir buveinių fizinių charakteristikų pasikeitimai, o ypač srovės greičio sulėtėjimas, upės dugno pasikeitimai (grunto užpylimai, dugno valymai, gilinimai ir kt.), kurie dažnai atsiranda pertvarkant hidrografinį tinklą – įrengiant hidroelektrinių ir rekreacines užtvankas, tvarkant upių krantus. Kadangi mažosios ankstyvės yra blogos skrajūnės, jų paplitimas yra apribotas, nors tokie veiksniai kaip upės dydis ar nuolydis nėra svarbūs. Dingus tinkamiems biotopams, pavyzdžiui, atsiradus patvankai (tai sumažina srovės greitį, padidina vandens temperatūrą, pagreitina dugno dumblėjimą), rūšis gali išnykti.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1962; Kovács *et al*., 2008b; Kovács, Olajos, Szilágyi, 2011.

Summary. *This species is rarely found in Lithuania. Although the larvae have only been found in two rivers (the Vilnia and Saria, both about 60 years ago), adults are found at the rivers Mera, Saria and Viešvilė. The more frequent observations of adults at the Viešvilė suggest that most of this river could be suitable for this species. The main threat facing the species is the disturbance of suitable habitats – decrease of current velocity and change of bottom structure.*

Autorė – Giedrė Višinskienė

Šarvuotoji strėliukė

Coenagrion armatum (Charpentier, 1840)

Strėliukės (Coenagrionidae)
Laumžirgiai (Odonata)

EN B2ac(iii)

Paplitimas. Rūšies arealas apima Šiaurės, Centrinę ir Rytų Europą, Užkaukazę, Sibirą, Tolimuosius Rytus. Išnykusi Didžiojoje Britanijoje, nykstanti Danijoje, Vokietijoje, Lenkijoje.
Radavietės padrikos, bet pasiskirsčiusios gana tolygiai visoje šalyje. Trūksta naujesnių duomenų iš šiaurinės ir rytinės dalių.

Biologija ir ekologija. Panašaus dydžio kaip ir dauguma kitų strėliukių. Kūno ilgis – apie 35 mm, išskėstų sparnų plotis – 40 mm. Nuo panašių rūšių patinėliai skiriasi žalsva, o ne mėlyna spalva ir specifiniu juodu raštu ant pilvelio antrojo narelio. Pilvelio gale jie turi išskirtinai didelius apatinius priedėlius, yra tarsi „šarvuoti“.
Lervos gyvena sekliuose mezotrofiniuose ir eutrofiniuose vandens telkiniuose, kuriuose atviro vandens ploteliai mozaikiškai kaitaliojasi su baliniais asiūkliais, viksvomis ir kitais vandens augalais. Suaugėliai nėra geri skrajūnai ir laikosi virš vandens telkinio skraidydami augalijos lygyje. Tinkamų buveinių randama upių slėniuose, paežerėse, užpelkėjusiose lomose, apleistuose durpynuose. Skraidymo sezonas gana trumpas – nuo gegužės pradžios iki birželio vidurio. Gali būti, kad konkrečios populiacijos suaugėliai skraido visi vienu metu ir tai tetrunka apie dvi savaites. Kiaušinėlius deda į plūduriuojančius ar panirusius vandens augalus, susikabinę poroje į „tandemą“. Lervos vystosi vandenyje vienus metus ir peržiemojusios ritasi vienos iš pirmųjų, palyginti su kitų laumžirgių.

Populiacijos gausumas. Dauguma populiacijų yra labai mažos tiek plotu, tiek individų skaičiumi. Dažniausiai stebima po keletą skraidančių suaugėlių, tik vienur kitur jų gali būti dešimtys. Pagal praeito amžiaus tyrimų duomenis galima numanyti, kad iki masinės melioracijos laikotarpio rūšis buvo gerokai dažnesnė.

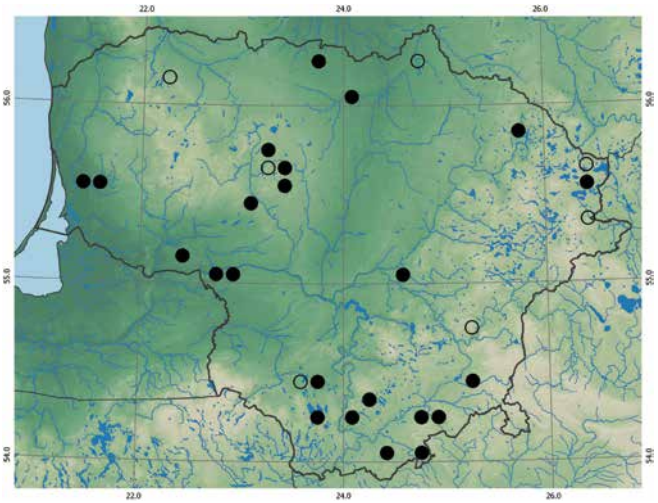

Nuotraukos autorius – Bernd Gliwa

Grėsmės ir apsauga. Daugelis buveinių nėra pakankamai stabilios – jos gali sunykti dėl sausrų poveikio, dėl augalijos sutankėjimo vykstant sukcesijai. Iš antropogeninių priežasčių grėsmę kelia nedidelių balų nusausinimas, uždumblėjusių vandens telkinių valymas ir kūdrų kasimas žemapelkių vietoje, senų bebraviečių sunaikinimas, ūkinė veikla apleistuose durpynuose arba netinkamas jų tvarkymas. Neigiamą įtaką gali daryti ir radavietės aplinkos apaugimas mišku, nes rūšiai labiau tinka atviras kraštovaizdis. Užtikrinant apsaugą svarbu išsaugoti žemapelkių ir seklių vandens telkinių buveinių įvairovę ir mozaikiškumą, išlaikyti palankų hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai: Gliwa, Švitra, 2016; Stanionytė, 1993a, 1993b; Gliwa ir kt., 2019.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *A rare species with a scattered distribution and small populations. In addition to natural habitats, it is sometimes found in abandoned peatlands. In most places, only a few individuals have been observed. The main threats are population fragmentation and the loss of small fens and shallow pools due to drought, succession or human activity.*

Autorius – Vytautas Uselis

Johansono strėliukė

Coenagrion johanssoni (Wallengren, 1894)

Strėliukės (Coenagrionidae)
Laumžirgiai (Odonata)

CR B1ab(i)+2ab(i)

Paplitimas. Taigos zonos rūšis, paplitusi nuo Norvegijos iki Tolimųjų Rytų. Pietvakarinė arealo riba siekia Lietuvą, šiaurinę Baltarusijos dalį.
Lietuvoje 1993 m. paskelbtais duomenimis, šią rūšį 1934 m. Biržuose rado Jonas Alekna. 2001 m. aptikta viename ežere Labanoro girioje, o 2018 m. keliuose ežerėliuose Šimonių girioje.

Biologija ir ekologija. Šiek tiek mažesnė už kitas mėlynųjų strėliukių rūšis. Kūno ilgis – iki 30 mm, išskėstų sparnų plotis – 35 mm. Patinėliai išoriškai panašūs į kitų rūšių – pasaginės (*Coenagrion puella*) ir gražiosios (*Coenagrion pulchellum*) strėliukių – patinėlius. Atskiriama pagal specifinį juodą piešinėlį ant pilvelio antrojo segmento ir pagal ištisinę juodą juostą pilvelio šonų apačioje.
Lietuvoje lervos gyvena aukštapelkėse esančiuose distrofiniuose ežerėliuose su kimininiais liūnais ir baltųjų saidrų bei svyruoklinių viksvų žolynais pakrantėse. Kaimyninėse šalyse aptinkama įvairesnėse buveinėse – smulkiuose žemapelkių ir tarpinių pelkių vandens telkiniuose, neretai su gausia vandens augalija. Lervos vystosi vienus–dvejus metus. Jos medžioja smulkius vandens bestuburius. Suaugėliai skraido nuo birželio pradžios iki rugpjūčio. Skraidydami vengia atviro vandens plotų ir laikosi žemoje pakrantės augalijoje ar net nuo ežero nutolusiuose pelkinių klampynių žolynuose. Suaugėliai medžioja uodus ir kitus smulkius vabzdžius. Poruojasi sudarydami tandemą ir tokioje padėtyje deda kiaušinėlius į vandens augalų stiebus.

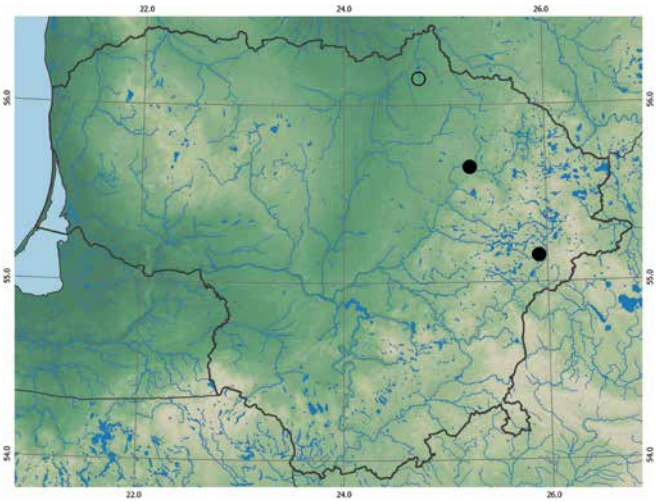

Nuotraukos autorius – Bernd Gliwa

Populiacijos gausumas. Žinomos tik dvi gausesnės populiacijos, kuriose suaugėlių masinio skraidymo metu gali būti iki kelių šimtų individų.

Grėsmės ir apsauga. Viena populiacija yra Girutiškio pelkėje, kurioje tiesioginės sunaikinimo grėsmės nėra. Šimonių girios radavietės taip pat turi saugomos teritorijos statusą. Tačiau dėl to, kad ši šiaurinė rūšis yra arealo pakraštyje ir tėra žinoma tik keletas radaviečių, kyla grėsmė, jog dėl šylančio klimato besikeičiančios ekologinės sąlygos gali pasidaryti nebetinkamos ir Johansono strėliukė gali išnykti.

Informacijos šaltiniai: Stanionytė, 1993a, 1993b; Bernard, Samoląg, 2002; Gliwa, Švitra, 2016; Gliwa ir kt., 2019.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *A boreal species located on the southern edge of its distribution area. The only two populations known are in the eastern part of Lithuania, located in the middle of large forests in dystrophic lakes surrounded by raised bog. While populations are not very small and stable, climate warming is a threat.*

Autorius – Vytautas Uselis

Mažoji išnura

Ischnura pumilio (Charpentier, 1825)

Strėliukės (Coenagrionidae)
Laumžirgiai (Odonata)

EN B2ac(ii,iii,iv)

Paplitimas. Vidutinių platumų rūšis, kurios arealas apima visą Europą, išskyrus šiaurinę Fenoskandijos dalį. Pietuose siekia Šiaurės Afriką, Artimuosius Rytus, o rytuose – Mongoliją ir Šiaurės Kiniją. Būdinga plati migracijos zona ieškant naujų tinkamų teritorijų.
Lietuvoje padrikai paplitusi visoje teritorijoje. Kiek rečiau aptinkama rytinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Viena mažiausių strėliukių, kūno ilgis ir išskėstų sparnų plotis – apie 30 mm. Išvaizda labai panaši į elegantiškąją išnurą (*Ischnura elegans*), nuo kurios patelės skiriasi tuo, kad neturi šviesaus segmento pilvelio gale, o patinėliai – kad šviesiai mėlynas yra ne vienas, o pusantro narelio. Ką tik išsiritusios patelės būna oranžinės, vėliau tampa žalios, kartais mėlynos. Patinėliai bręsdami iš žalių tampa mėlyni.
Lervos yra mažai konkurencingos, todėl yra tarp pionierinių rūšių, aptinkamų jaunuose vandens telkiniuose su menka augalija ir be organinių nuosėdų. Labiausiai tinka seklūs, greitai įšylantys stovinčio vandens telkiniai, susidarantys karjeruose, išvalytuose grioviuose, kūdrose. Retkarčiais pasitaiko natūraliose buveinėse – didesnių upių slėniuose, pajūrio smėlynų įdubose, kur reguliariai atsiranda naujų mažų vandens telkinių. Lervos minta smulkiais bestuburiais. Jų vystymasis trunka vienus ar dvejus metus. Suaugėliai skraido nuo gegužės vidurio iki rugsėjo medžiodami smulkius vabzdžius. Kadangi veistis tinkamos buveinės nėra stabilios dėl augalijos tankėjimo, suaugėliai priversti ieškoti naujų vietų. Todėl kartais galima aptikti migruojančių individų, nutolusių nuo tinkamų buveinių.

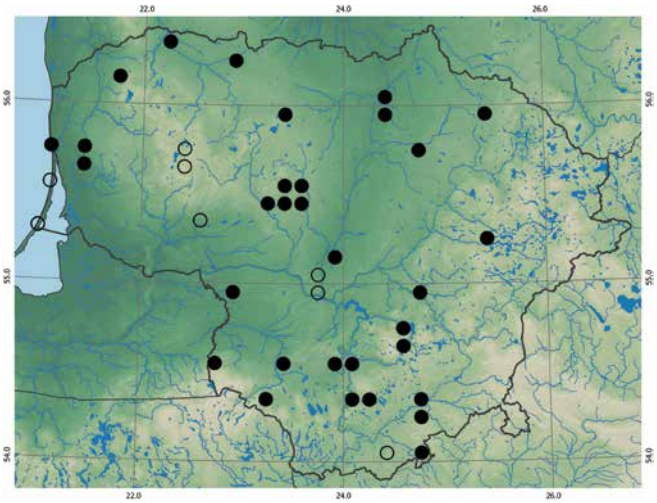

Nuotraukos autorius – Bernd Gliwa

Populiacijos gausumas. Dažniausiai stebimi pavieniai ar po keletą individų, tik retais atvejais jų gali būti dešimtys. Dėl vandens telkinių nuolatinio užaugimo ar sunaikinimo kasybos darbų metu ir dėl nereguliaraus naujų buveinių susiformavimo bendras populiacijos dydis gali labai svyruoti.

Grėsmės ir apsauga. Natūralių buveinių yra labai mažai. Dauguma antropogeninių buveinių yra priklausomos nuo ūkinės veiklos ir jų būklė yra nestabili, sunkiai prognozuojama. Palankiai būklei užtikrinti reikia atkreipti dėmesį į reikalavimus dėl kasybos reglamentavimo, karjerų rekultivavimo. Kartais gali prireikti gamtotvarkos priemonių, skirtų sekliems vandens telkiniams reguliariai atnaujinti.

Informacijos šaltiniai: Stanionytė, 1993a, 1993b; Gliwa, Švitra, 2016.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *A southern species with a scattered distribution across the country. Larvae develop in temporary shallow water bodies with poorly developed vegetation. Most of the habitats are anthropogenic – quarry ponds, cleared ditches, etc. Natural habitats in the large river valleys and coastal sand depressions are very rare. Threats arise from dependence on economic activity, which is volatile and can lead to large fluctuations in population size.*

Autorius – Vytautas Uselis

Mažoji nehalenija

Nehalennia speciosa (Charpentier, 1840)

Strėliukės (Coenagrionidae)
Laumžirgiai (Odonata)

NT B2a

Paplitimas. Palearktinė rūšis, arealas neištisinis, driekiasi nuo Rytų Prancūzijos iki Japonijos. Šiaurinė arealo riba eina per Pietų Skandinaviją, Baltijos šalis, pietinė – per Šiaurės Italiją, Austriją, Rumuniją, Ukrainą, Šiaurės Kazachiją, Šiaurės Rytų Kiniją, Šiaurės Korėją. Pagrindinė Europos populiacijos dalis yra aptinkama Lenkijoje ir Baltijos valstybėse. Paplitimas Lietuvoje stipriai fragmentiškas, randama visoje šalies teritorijoje tinkamose buveinėse, izoliuotose populiacijose.

Biologija ir ekologija. Smulkus, trapios išvaizdos žirgelis. Kūno ilgis – 24–26 mm, pilvelio ilgis – 19–25 mm, vabzdžio užpakalinių sparnų ilgis – 11–16 mm. Priekiniai ir apatiniai sparnai vienodos formos. Sparno pterostigma pilka. Skersai tamsaus pakaušio yra mėlyna juostelė. Kūnas metališkai žvilgus, šviesiai žalias, krūtinės šonai ir pilvelio galas švelniai melsvi.
Dalinės metamorfozės vabzdys. Lervos ir suaugėliai plėšrūs, lervos minta vandens bestuburiais, suaugėliai – sausumos bestuburiais gyvūnais. Suaugėliai skraido žemai tarp žolių, kartais perskrisdami trumpus atstumus. Suaugėliai stebimi nuo gegužės vidurio iki rugpjūčio, gausiausia jų būna birželio mėn.
Vystosi ir gyvena tarpinio tipo pelkėse, žemapelkėse, paežerių liūnuose; buveinei būdingi augalai yra laibosios ir svyruoklinės viksvos. Kai kurios subpopuliacijos aptinkamos apleistuose, atsikuriančiuose durpynuose. Nehalenijų apgyventos buveinės įprastai būna apsemtos 10–20 cm vandens sluoksniu.

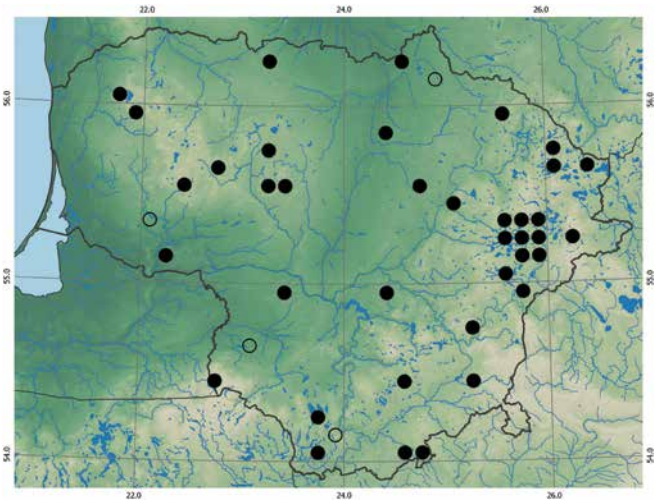

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Populiacijos gausumas. Populiacijos dažniausiai užima mažo ploto (apie 1 ha) buveines. Lietuvoje mažosios nehalenijos populiacija susiskaidžiusi į daug dažnai izoliuotų subpopuliacijų, kurių dydis svyruoja nuo dešimties iki vidutiniškai 500 individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra buveinių praradimas arba jų augalinės dangos kaita, vykstanti dėl eutrofikacijos, klimato pokyčių, buveinių sausinimo, sausėjimo. Nedidelį poveikį gali turėti turizmas, rekreacinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Švitra, Gliwa, 2008; Gliwa ir kt., 2019.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *This species has a wide but fragmented distribution in Lithuania. The species is most often found in the shallow fringes of acid, nutrient poor small water bodies, including small lakes and pools within bogs, fens and marshes. A critical microhabitat factor is the presence of shallow water with abundant submerged vegetation and well-structured vegetation with thin-leaved sedges.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Šiaurinis laumžirgis

Aeshna crenata Hagen, 1856

Tikrieji laumžirgiai (Aeshnidae)
Laumžirgiai (Odonata)

EN D1

Paplitimas. Sibirinė taiginė rūšis. Vakarinė arealo riba siekia šiaurinę Baltarusijos dalį, Latviją, Suomiją. Rytuose paplitimas tęsiasi iki Ramiojo vandenyno, Korėjos, Mongolijos.
Lietuvoje aptikta tik 2001 m. Visos iki šiol nustatytos radavietės telkiasi rytinės dalies didžiuosiuose miškų masyvuose, kur būdingesnis žemyninis klimatas.

Biologija ir ekologija. Panaši į kitas *Aeshna* genties rūšis, ypač į paprastąjį (*Aeschna juncea*) ir pelkinį laumžirgius (*Aeschna subarctica*). Kūno ilgis – iki 85 mm, išskėstų sparnų plotis – apie 105 mm. Lengviau atpažįstamos yra patelės, nes ant jų sparnų yra didelės rudos permatomos dėmės. Patinai patikimai atskiriami pagal pilvelio gale esančių priedėlių formą.
Lervos vystosi mažuose miško apsuptuose ežerėliuose, kurių dydis gali būti nuo 0,01 iki 0,5 ha, retai daugiau. Pagal maistingumą ežerėliai atitinka oligomezotrofines sąlygas, arba pereinamojo tipo į distrofines, jiems užpelkėjant. Vandens augalija dažniausiai negausi. Pakrantes formuoja siauras kimininis liūnas arba viksvų ir kitų pelkinių augalų juosta. Vanduo dažniausiai skaidrus, silpnai rūgščios reakcijos. Patelės kiaušinius deda panardindamos pilvelį prie vandenyje augančių žolių pagrindo. Lervos vystymosi stadija gali trukti apie ketverius metus. Lervos yra plėšrios – medžioja vandens bestuburius, mailių. Suaugėliai ritasi saulei tekant. Jie energingai skraido palei krantą pasikartojančiomis trajektorijomis, retai nutūpdami, nevengdami užskristi į pavėsį. Tuo ši rūšis skiriasi nuo kartu pasitaikančių panašių rūšių. Skraidymo sezonas tęsiasi

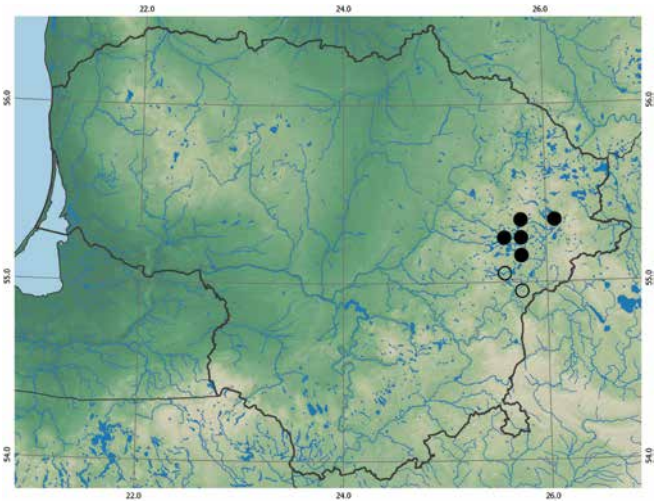

Nuotraukos autorė – Gintarė Grašytė

nuo birželio pabaigos ar liepos pradžios iki rugsėjo vidurio. Patinai gana agresyviai atakuoja kelyje pasitaikančius gimininingų rūšių laumžirgius. „Patruliuojama“ teritorija apima 5–18 m ilgio pakrantės ruožą. Teritorinė elgsena ir nedideli tinkamų vandens telkinių plotai nulemia ribotą rūšies populiacijos dydį.

Populiacijos gausumas. Rūšis aptikta kiek daugiau nei dešimtyje ežerėlių, kurių bendras plotas yra apie 6 ha. Bendras populiacijos suaugėlių skaičius vienu metu gali siekti iki šimto individų, o per visą sezoną išsiritusių – apie 200. Gausumo pokyčių nenustatyta.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę šiai šiaurinei rūšiai gali kelti mikroklimato pokyčiai aplink ežerėlius plynai iškirtus mišką, dėl to padidėtų apšvietimas ir vandens įšildymas. Neigiamos įtakos gali turėti ir bendras klimato šiltėjimas, dėl kurio taiginių rūšių arealai traukiasi į šiaurę.

Informacijos šaltiniai: Bernard, 2002; Gliwa, Švitra, 2016; Gliwa ir kt., 2019.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species is boreal and distributed only in the eastern part of the country in small lakes of 0.01 to 1.5 hectares situated in large forest stands. The lakes are of a transitional type between oligotrophic to dystrophic, usually with shores of narrow peat moss mats. Over ten lakes are found with a total population of about 100–200 imago. Climate warming and changes in microclimatic conditions due to forest felling can pose threats.*

Autorius – Vytautas Uselis

Žaliasis laumžirgis

Aeshna viridis Eversmann, 1836

Tikrieji laumžirgiai (Aeshnidae)
Žirgeliai (Odonata)

NT B2a

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Palearktikos taigos ir lapuočių miškų juostoje, nuo Olandijos vakaruose iki Altajaus kalnų rytuose, nuo Suomijos šiaurėje iki Vengrijos ir Kroatijos pietuose.
Lietuvoje aptinkama visoje šalies teritorijoje tinkamose buveinėse.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio laumžirgis su būdingais šviesiai žaliais, beveik be tamsaus rašto, krūtinės šonais. Patino pilvelis su žydromis, patelės – su žaliomis dėmėmis. Poruojasi anksti ryte, dieną patelė deda kiaušinius į alijošinių aštrių, retai – į švendrų ar šiurpių pusiau panirusius lapus. Kiaušiniai žiemoja, pavasarį iš jų išsirita lervos, kurios laikosi ant aštrių lapų, maitinasi vandens bestuburiais, o paaugusios – taip pat žuvų mailiumi ir buožgalviais. Lervos vystosi dvejus arba trejus metus. Suaugėliai išsirita birželio viduryje ir skraido iki rugsėjo mėn. Jie minta įvairiais smulkiais ore pagaunamais vabzdžiais.
Rūšiai būdingas prieraišumas specifinėms buveinėms – jos lervos vystosi tik negiliuose, nerūgščiuose, santykinai švariuose stovinčio vandens telkiniuose su alijošinių aštrių sąžalynais – senvagėse, pelkėjančiuose ežeruose ar užaugančiuose kanaluose. Suaugėliai retai nuklysta nuo vandens telkinių, kuriuose veisiasi.

Populiacijos gausumas. Suaugėlių paprastai aptinkama pavieniui, tačiau prie veistis tinkamų vandens telkinių jų gali būti gausu: Nemuno deltoje buvo stebima vienu metu iki trisdešimt skraidančių individų. Tinkamų vandens telkinių krantuose ritimosi metu išnarų tankumas gali siekti 5 vnt./m².

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

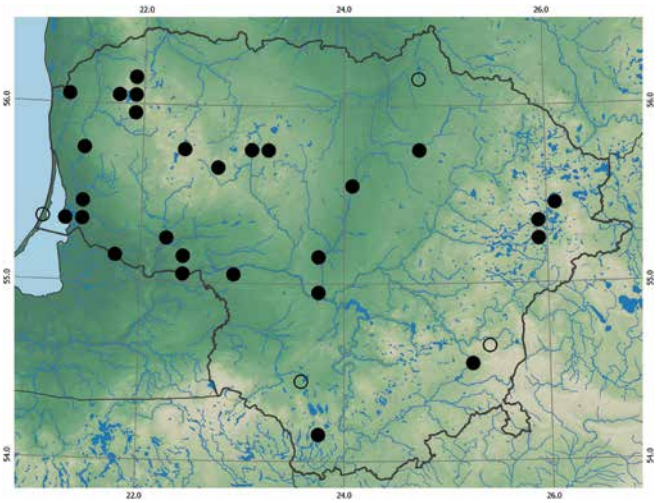

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: rūšiai veistis tinkamų vandens telkinių eutrofizacija dėl perteklinio aplinkinių laukų tręšimo, pesticidų naudojimas, įžuvinimas, augalijos šalinimas ar patvenkimas, vandens telkinius pritaikant rekreacijai. Rūšies apsaugai būtina nekeisti rūšiai veistis tinkamų vandens telkinių su alijošinių aštrių sąžalynais buveinių, netoli veisimosi vietų vengti žemės ūkio intensyvinimo, fosforo ir azoto trąšų bei pesticidų naudojimo.

Informacijos šaltiniai: Stanionytė, 1988, 1993b; Gliwa, Švitra, 2016; Gliwa ir kt., 2019.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *The Green Hawker is distributed throughout Lithuania. In suitable breeding habitats, it may be relatively common – the observed density of exuvia may be 1–5/m². The main threats facing the species are changes to breeding habitats, including eutrophication and acidification of water bodies and the adaptation of them for recreation.*

Autorius – Eduardas Budrys

Geltonkojis žirgelis

Gomphus flavipes (Charpentier, 1825)

Upiniai žirgeliai (Gomphidae)
Laumžirgiai (Odonata)

EN B2b(iii)c(ii,iv)

Paplitimas. Rytinė šiltesnio klimato rūšis, kurios vakarinė arealo riba siekia Rytų Vokietiją, Dunojaus vidurupį, šiaurinę Graikijos dalį. Izoliuotų populiacijų yra Prancūzijoje, Šiaurės Italijoje. Pastaraisiais dešimtmečiais stebimas plitimas į vakarus. Nėra Šiaurės Europoje. Rytuose siekia Rytų Sibirą, Mongoliją; pietuose – Turkiją, Vidurinę Aziją.
Lietuvoje geltonkojo žirgelio paplitimas susijęs su didžiosiomis upėmis – Nemunu ir Nerimi bei jų didesnių intakų žemupiais.

Biologija ir ekologija. Gana stambus laumžirgis, kurio kūno ilgis siekia 50 mm, o atstumas tarp sparnų galų – 60 mm. Panašus į dažnai matomą paprastąjį upelinį žirgelį (*Gomphus vulgatissimus*), nuo kurio skiriasi žalsvai mėlyna akių spalva ir iš dalies geltonomis kojomis.
Lervos gyvena didelėse lėtos tėkmės upėse smulkaus smėlio ar molingu dugnu. Laikosi sekliose augalija neapaugusiose vietose, vengia užsistovinčio vandens. Lervos dieną būna įsikasusios į gruntą, o naktį rausdamos nuosėdas maitinasi titnagdumbliais, tubifeksais, uodų trūklių lervomis ir kitais bestuburiais. Vystosi trejus–ketverius metus. Suaugėliai neriasi visai šalia vandens ant įvairių objektų. Po išsinėrimo jauni suaugėliai dviem–trims savaitėms pasklinda keleto kilometrų (kartais iki 10 km) atstumu po apylinkes, kur maitinasi medžiodami smulkesnius vabzdžius. Subrendę grįžta prie upės, kur juos galima matyti tupinėjančius saulėtose pakrantėse. Patelė kiaušinėlius mėto skraidydama neaukštai virš vandens. Skraidymo sezonas tęsiasi nuo birželio pabaigos iki rugsėjo galo.

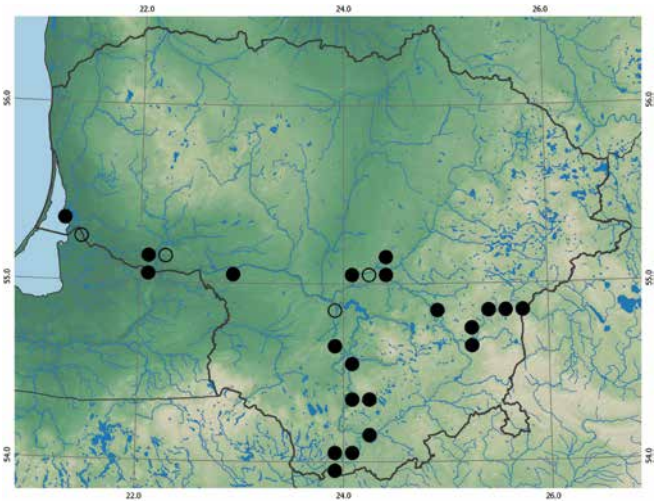

Nuotraukos autorius – Bernd Gliwa

Populiacijos gausumas. Pagrindinė populiacijos dalis gyvena Nemuno vidurupyje ir Neryje. Tinkamuose pakrančių ruožuose galima aptikti iki keliasdešimt išnarų. Nemune žemiau Kauno aptinkama gerokai rečiau. Suaugėliai dažniausiai stebimi pavieniui, tik retais atvejais iki keleto individų. Bendras populiacijos dydis nėra žinomas. Dėl pasitaikančio avarinio vandens užteršimo individų skaičius gali gerokai svyruoti.

Grėsmės ir apsauga. Daugiausia grėsmės rūšiai kelia didžiųjų upių vandens kokybė, kuri dėl išskaidytos taršos nėra pakankamai gera, ypač Nemuno žemupyje. Šiame ruože neigiamą įtaką gali daryti ir laivyba, nes motorinių plaukiojimo priemonių sukeliamos bangos pražudo besiritančius suaugėlius, kol jie dar negali paskristi. Laivybos tikslais gilinant upės dugną, atskiruose ruožuose taip pat padaroma žalos, nes yra sunaikinama dugninė fauna.

Informacijos šaltiniai: Stanionytė, 11993b; Kovács *et al*., 2008a; Kovács, Olajos, Szilágyi, 2011; Gliwa, Švitra, 2016; Gliwa ir kt., 2019.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species is resident along the largest rivers of the country and in the lower reaches of its tributaries. It is found more abundantly in the River Neris and in the middle reaches of the Nemunas. Threats include reduced water quality due to pollution from agriculture and small settlements, while boating activities can also have negative influence in the lower reaches of the Nemunas.*

Autorius – Vytautas Uselis

Pleištinis žirgelis

Ophiogomphus cecilia (Geoffroy in Fourcroy, 1785)

Upiniai žirgeliai (Gomphidae)
Žirgeliai (Odonata)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Palearktikoje nuo Prancūzijos vakaruose iki Baikalo ežero rytuose, nuo Suomijos šiaurėje iki Graikijos pietuose.
Lietuvoje aptinkama visoje šalyje, gausiausia rytinėje, pietrytinėje ir vakarinėje šalies dalyse, daug rečiau pasitaiko Vidurio Lietuvos žemumoje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio žirgelis, nesunkiai atskiriamas iš kontrastingai žalios krūtinės ir pilvelio pamato ir geltonos likusios viršutinės pilvelio dalies. Lervos vystosi upėse dvejus–trejus metus, misdamos smulkiais dugno bestuburiais. Dauguma suaugusių lervų išlipa ant kranto, išsineria ir tampa suaugėliais birželį. Suaugėliai migruoja toli nuo veisimosi vietų, jų aptinkama pievose, pelkėse, miškų aikštėse, dažnai ant lauko keliukų, kur tupėdami ant žemės, tyko praskrendančių vabzdžių ir medžioja juos staigiai pakildami. Papildomai pasimaitinusios, patelės grįžta prie veisimosi upių, kur deda kiaušinius.
Pagrindinės rūšies veisimosi vietos yra vidutinio dydžio ir didelės santykinai sraunios ir švarios (lašišinės) upės. Lervoms vystytis tinkamiausiomis buveinėmis laikomos medžių neužpavėsinti tokių upių ruožai, kurių didelę dalį dugno sudaro žvirgždas, nėra dumblo ir mažai vandens augalų.

Populiacijos gausumas. Tinkamiausiuose upių ruožuose lervų aptinkama gana gausiai, pavyzdžiui, Neryje suaugėlių ritimosi metu aptinkama iki šešių išnarų 1 m kranto linijos. Suaugėlių papildomo maitinimosi vietose stebėta iki aštuonių individų 100 m transektoje.

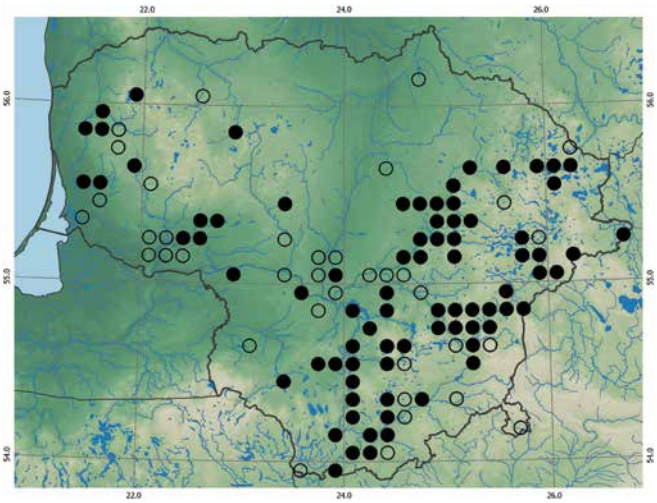

Nuotraukos autorius – Bernd Gliwa

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai, visų pirma, veistis tinkamų upių patvenkimas ar kitoks hidrologinio režimo pakeitimas, taip pat tręšimas, skatinantis vandens augalų augimą, ir pesticidų naudojimas tokių upių baseinuose. Rūšies apsaugai būtina nekeisti rūšies hidrologinio režimo upėse, kuriose ši rūšis gyvena, vengti naudoti trąšas ir pesticidus arti jų.

Informacijos šaltiniai: Gliwa, Švitra, 2016; Gliwa ir kt., 2019.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *The Green Snaketail is mostly distributed in eastern, south-eastern and western Lithuania. In suitable breeding habitats, it may be quite abundant: for instance, a density of six exuviae per 1 m of river bank has been observed along the River Neris near Vilnius. The main threats are changes in hydrological regimes in suitable rivers and the application of fertilizers and pesticides in their basins.*

Autorius – Eduardas Budrys

Geltonžiedis kordulegastras
Cordulegaster boltonii (Donovan, 1807)

Kordulegastrai (Cordulegastridae)
Žirgeliai (Odonata)

NT B2a

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Palearktikoje, šiaurėje iki Suomijos, pietuose iki Šiaurės Afrikos (pietinės Viduržemio jūros pakrantės), rytuose iki Uralo. Geltonžiedis kordulegastras dažnesnis kalnuose.
Lietuvoje gausiau aptinkama rytinėje ir pietrytinėje šalies dalyse, tačiau rasta ir Kauno bei Šiaulių r.

Biologija ir ekologija. Stambus laumžirgis, lengvai atskiriamas iš juodos su geltonomis dėmėmis kūno spalvos. Patelė kiaušinius deda sekliose upelių vietose, skrydžio metu panardindama pilvelį į vandenį. Lervos gyvena negiliai įsiraususios į dugno smėlį, kur tyko grobio – daugiausia kitų vandens vabzdžių lervų. Jos vystosi ketverius–septynerius metus. Lervos išsineria ir tampa suaugėliais gegužės–birželio mėn., išlipusios ant pakrantės žolių, krūmų stiebų ar medžių kamienų, kur randama joms būdingų išnarų su stambiai dantytais, trikampiais apatinės lūpos („kaukės“) čiuopikliais. Suaugėliai skraido visą vasarą, minta įvairiais ore pagaunamais vabzdžiais. Patinams būdinga teritorinė elgsena: jie „patruliuoja“ pasirinktame upelio ruože, kurį gina nuo konkurentų.
Stenotopinė rūšis. Veisiasi mažose, srauniose, šaltiniuotose, šaltavandenėse, medžių užpavėsintose ar mišku tekančiose upėse, kurių bent dalis dugno yra smėlėta ar žvyringa ir neapžėlusi vandens augalais. Suaugėlių dažniausiai aptinkama pievose ir laukymėse netoli veisimosi vietų.

Populiacijos gausumas. Suaugėlių paprastai aptinkama pavieniui, tačiau prie veistis tinkamų upelių jų gali būti gana gausu – Skroblaus žemupyje vienu metu stebimų skraidančių kordulegastrų skaičius siekė šešis suaugėlius 50 m upės ruože. Suaugėlių ritimosi metu Ūloje aptikta iki devynių išnarų 100 m kranto ruože.

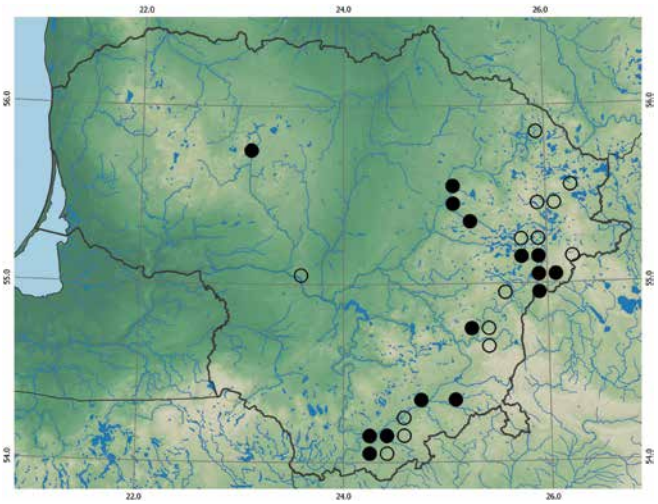

Nuotraukos autorius – Bernd Gliwa

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: tręšimas ir pesticidų naudojimas rūšiai veistis tinkamų upelių aukštupiuose ir šių upelių patvenkimas. Rūšies apsaugai būtina nekeisti rūšiai veistis tinkamų upelių hidrologinio režimo, vengti žemės ūkio intensyvinimo, fosforo ir azoto trąšų bei pesticidų naudojimo jų baseinuose.

Informacijos šaltiniai: Stanionytė, 1988, 1993b; Gliwa, Švitra, 2016; Gliwa ir kt., 2019.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *The Golden Ringed Dragonfly is mostly distributed in eastern and south-eastern Lithuania. In suitable breeding habitats, it may be relatively abundant with observed densities of exuvia reaching up to 9 per 100 m of watercourse. The main threats are changes in hydrological regime in breeding rivulets and the application of fertilizers and pesticides in their basins.*

Autorius – Eduardas Budrys

Baltakaktė skėtė

Leucorrhinia albifrons (Burmeister, 1839)

Raštuotosios skėtės (Libellulidae)
Laumžirgiai (Odonata)

LC

Paplitimas. Baltakaktė skėtė yra palearktinė rūšis, kurios arealas Europoje driekiasi nuo Vakarų ir Šiaurės Europos iki Pietryčių Altajaus, žinomos kelios radavietės Azijoje.
Baltakaktės skėtės plačiai paplitusios visoje Lietuvos teritorijoje, paplitimas dispersinis, sudaro nedideles populiacijas tinkamose buveinėse.

Biologija ir ekologija. Vabzdžio kūno ilgis – 33–39 mm, pilvelio ilgis – 22–27 mm, sparnų ilgis – 23–28 mm. Priekiniai ir apatiniai sparnai skirtingos formos. Apatinių sparnų pamate yra tamsiai rudų, geltonai rudų dėmių. Galvos priekis baltas, apatinė lūpa juoda su baltomis šoninėmis dėmėmis. Kūnas matinis, tamsus, pilvelis cilindro formos, analiniai abiejų lyčių priedėliai balti. Būdingas lytinis dimorfizmas ir spalvų kaita bręstant. Patelių ir jaunų patinų pilvelis su neryškiomis dėmėmis ant antrojo–šeštojo, labai retai ir septintojo segmento. Subrendusių patinų kūnas tamsus, gali būti su melsvai pilkšvu „šerkšnu“.
Dalinės metamorfozės vabzdys. Lervos ir suaugėliai plėšrūs. Lervos vystosi dvejus metus, gyvena tarp povandeninės augalijos. Suaugėliai aktyvūs dieną, skraido virš vandens telkinio ir siauroje pakrantės juostoje, toli nuo vandens telkinių, kuriuose ir veisiasi, nenutolsta. Skraido nuo gegužės pabaigos iki rugpjūčio mėn., gausiausia būna birželio mėn.
Baltakaktės skėtės gyvena įvairiuose ežeruose – oligotrofiniuose, mezotrofiniuose, rūgščiuose (pH 4–6,50) vandenyse, dažniausiai apsuptuose miško, bet neužaugusiais, atvirais krantais ežeruose. Dažniau aptinkamos vandens telkiniuose, kuriuose negausu ar vidutiniškai gausu maisto medžiagų. Vienos iš tipiškų buveinių yra nedideli ežerai, kuriuose gausu plūdurlapių ir panirusių vandens augalų, atviromis pakrantėmis esantys aukštapelkėse, pelkėtuose miškuose.

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

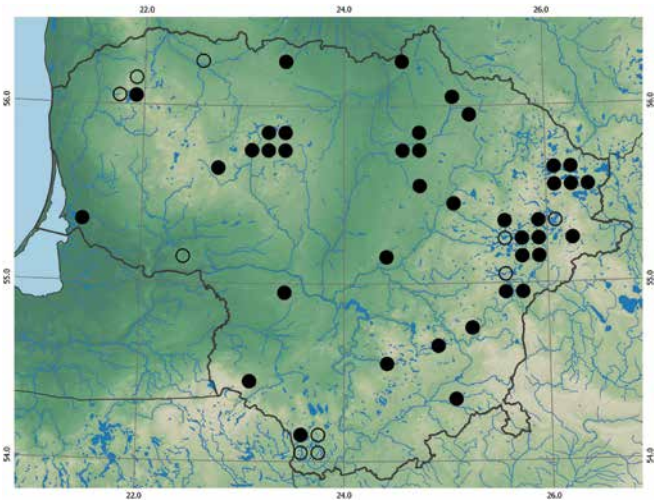

Populiacijos gausumas. Tinkamose buveinėse vienos subpopuliacijos dydis gali svyruoti nuo dešimties iki vidutiniškai kelių šimtų individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra dėl eutrofizacijos, hidrologinio režimo pokyčių užželiantys vandens telkinio krantai, tarša. Atskiros subpopuliacijos gali išnykti dėl buveinės pokyčių ir (ar) praradimo (eutrofikacija, išdžiūvimas, įžuvinimas). Taikant buveinės būklės gerinimo priemones, radavietėse reikia išlaikyti atvirus krantus, išlaikyti palankų hidrologinį pelkių ežerokšnių režimą.

Informacijos šaltiniai: Švitra, 2009; Gliwa ir kt., 2019.

Summary. *Distributed across Lithuania, populations are scattered and generally small. Mostly found at unshaded oligotrophic to mesotrophic acidic lakes, often surrounded by forest. Requires extensive bankside vegetation, but average amounts of emergent and floating vegetation.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Grakščioji skėtė

Leucorrhinia caudalis (Charpentier, 1840)

Raštuotosios skėtės (Libellulidae)
Laumžirgiai (Odonata)

NT

Paplitimas. Grakščioji skėtė yra palearktinė rūšis, kurios arealas driekiasi nuo Vakarų Europos (Vakarų Prancūzijos) iki Vidurio Sibiro pietų, žinoma keliolika radaviečių rytinėje Uralo pusėje, Šiaurės Altajuje, prie Baikalo ežero.
Lietuva yra rytinėje arealo dalyje. Grakščiosios skėtės plačiai paplitusios visoje šalies teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Grakščiosios skėtės kūno ilgis – 33–37 mm, užpakalinių sparnų ilgis – 29–32 mm. Priekiniai ir apatiniai sparnai skirtingos formos, apatiniai sparnai prisitvirtinę prie krūtinės tik viršutine sparnų dalimi. Suaugusių patinų pterostigma balta, apsupta juodų gyslų, patelių ir jaunų patinų tamsiai ruda. Galvos priekis baltas, visa apatinė lūpa juoda. Kūnas matinis, trumpas ir platus, pilvelio septintasis ir aštuntasis segmentai aiškiai praplatėję, analiniai priedėliai balti. Būdingas lytinis dimorfizmas ir spalvų kaita bręstant.
Dalinės metamorfozės vabzdys. Lervos ir suaugėliai plėšrūs. Lervos vystosi dvejus metus, gyvena tarp povandeninės augalijos. Subrendusi lerva pasiekia 18–20 mm ilgį. Suaugėliai aktyvūs dieną, skraido virš vandens telkinio ir siauroje pakrantės juostoje, dažnai ilsisi ant plūduriuojančių vandens augalų lapų. Suaugėliai nenutolsta nuo vandens telkinių, kuriuose veisiasi. Skraido nuo gegužės pabaigos iki liepos vidurio.
Aptinkama įvairaus trofiškumo vandens telkiniuose – nuo mezotrofinių iki silpnai eutrofinių, su gausia plūduriuojančia ir panirusia vandens augalija. Grakščiosioms skėtėms tinkami vandens telkiniai būna 1–3 m gylio, skaidraus vandens, dažnai tolygiai gilėjančiais šlaitais. Lietuvoje dažniausiai šių vabzdžių aptinkama miško ežeruose, taip pat apleistuose karjeruose. Šios rūšies skėčių subpopuliacijos gali išgyventi buveinėse, kuriose yra žuvų, nes lervos turi didelius spyglius, padedančius apsisaugoti nuo plėšrūnų.

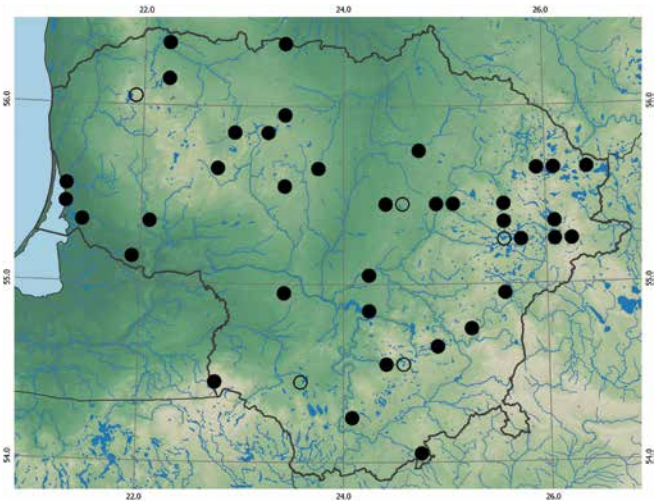

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Populiacijos gausumas. Lietuvoje grakščiosios skėtės populiacija fragmentiška, visuose šalies regionuose tinkamose buveinėse aptinkama nuo pavienių iki keliasdešimties individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė – buveinių kokybės blogėjimas dėl per didelės eutrofikacijos, taršos, hidrologinio režimo pokyčių, viena iš grėsmių yra intensyvus ūkinis vandens telkinių naudojimas (pavyzdžiui, žuvininkystės tvenkiniai). Taikant buveinės būklės gerinimo priemones, radavietėse būtina išlaikyti neužžėlusius krantus, palaikyti optimalų vandens lygį.

Informacijos šaltiniai: Švitra, 2009; Gliwa ir kt., 2019.

Summary. *This species has a wide and disperse distribution in Lithuania. Optimal habitat is relatively deep (1–3 m) clear water. The water surface should be unshaded, despite most populations being found in forested or semi-forested areas.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Šarvuotoji skėtė

Leucorrhinia pectoralis (Charpentier, 1825)

Raštuotosios skėtės (Libellulidae)
Laumžirgiai (Odonata)

LC

Paplitimas. Šarvuotoji skėtė yra palearktinė rūšis, kurios arealas driekiasi nuo Vakarų Europos (Vakarų Prancūzijos, Rytų Ispanijos), per Vakarų Sibiro pietus, Šiaurės Kazachiją iki Altajaus, pietinė arealo dalis siekia Pietų Kaukazą, Turkiją.
Lietuva yra rytinėje arealo dalyje. Rūšis plačiai paplitusi visoje Lietuvoje, paplitimas dispersiškas.

Biologija ir ekologija. Vabzdžių kūno ilgis – 32–39 mm, užpakalinių sparnų ilgis – 30–33 mm. Priekiniai ir užpakaliniai sparnai skirtingos formos, užpakaliniai sparnai prisitvirtinę prie krūtinės tik viršutine sparnų dalimi. Apatinių sparnų pagrindas tamsiai rudas. Galvos priekis baltas, visa apatinė lūpa juoda. Kūnas matinis. Pilvelis cilindro formos, tamsiai pilkas, rudas. Būdingas lytinis dimorfizmas ir spalvų kaita bręstant. Pagrindinis skiriamasis rūšies požymis yra ryškiai geltona ir gerai matoma trikampė dėmė ant septintojo pilvelio segmento.
Dalinės metamorfozės vabzdys. Lervos ir suaugėliai plėšrūs. Lervos vystosi dvejus metus, gyvena tarp povandeninės augalijos. Suaugėliai aktyvūs dieną, skraido virš vandens telkinio ir siauroje pakrantės juostoje, ilsisi ant pakrantės augalų. Skraido gegužės–liepos mėn., didžiausias aktyvumas – gegužės pabaigoje–birželio mėn.
Gyvena ir veisiasi dažniausiai nedideliuose, greitai įšylančiuose, apšviestuose vandens telkiniuose, iš dalies apaugusiuose plūduriuojančia ir panirusia vandens augalija. Labiausiai mėgsta mezotrofinius, eutrofinius vandenis, nevengia ir rūgščios reakcijos vandens telkinių. Dažnai šarvuotųjų skėčių aptinkama miško ežeruose, pelkių ežerėliuose, kartais kanaluose, apleistuose karjeruose. Vandens telkiniai, kuriuose yra gausu žuvų, netinkami šarvuotajai skėtei, nes yra išmedžiojamos skėčių lervos.

Nuotraukos autorė – Jolanta Rimšaitė

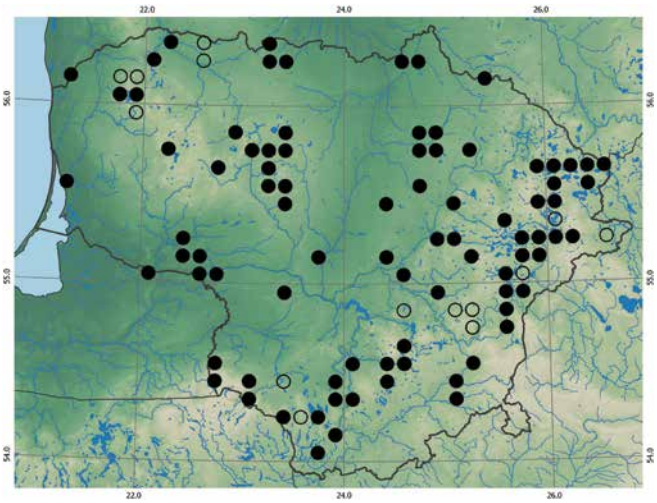

Populiacijos gausumas. Lietuvos populiacija fragmentiška, šių vabzdžių aptinkama visuose šalies regionuose, tinkamose buveinėse subpopuliacijas sudaro nuo keliasdešimties iki vidutiniškai 250 individų.

Grėsmės ir apsauga. Vandens telkinių eutrofikacija, vandens paviršiaus užaugimas vandens augalais, hidrologinio režimo pokyčiai, pakrančių užaugimas, vandens telkinių užpavėsinimas, vandens telkinių įžuvinimas lemia subpopuliacijų mažėjimą ar išnykimą. Taikant buveinių būklės gerinimo priemones, radavietėse būtina išlaikyti neužžėlusius krantus, tačiau išsaugoti mišką aplink radavietę.

Informacijos šaltiniai: Švitra, 2009; Gliwa ir kt., 2019.

Summary. *This species has a wide and disperse distribution in Lithuania. Optimal habitat is forest lakes, borders of Sphagnum bogs, fenlands and gravel pits. The water surface should be unshaded and the habitat dominated by submerged vegetation. The larvae are sensitive to predation by fish.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Rudajuostė skėtė

Sympetrum pedemontanum (Müller in Allioni, 1766)

Raštuotosios skėtės (Libellulidae)
Laumžirgiai (Odonata)

NT B2a

Paplitimas. Rūšis paplitusi Palearktikoje nuo Vakarų Europos iki Rusijos Tolimųjų Rytų, Korėjos pusiasalio ir Japonijos. Europoje šiaurinė paplitimo riba siekia Latviją.
Lietuvoje paplitusi daugiausia rytinėje ir pietrytinėje šalies dalyse, tačiau aptikta ir Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Nedidelis žirgelis, lengvai atskiriamas iš ryškių rusvų ar tamsiai rudų juostų netoli sparnų viršūnių. Patelės deda kiaušinius į dumblą vandens telkinių, kuriuose vystosi lervos, pakrantėse. Lervos minta smulkiais dugno bestuburiais. Įsiraususios į dumblą, jos žiemoja, o vasarą dumble gali išgyventi neilgalaikį vandens telkinio išdžiūvimą. Pietinėje arealo dalyje išsivysto per vienus metus; Lietuvoje vystymosi ciklas neištirtas. Suaugėliai pradeda ristis liepos mėn. ir skraido iki vasaros pabaigos. Jų dažniausiai aptinkama drėgnose pievose netoli lervų vystymosi vietų. Suaugėliai maitinasi ore pagautais vabzdžiais.
Stenotopinė rūšis, pagrindinės veisimosi vietos yra neužpavėsinti, gerai įšildomi stovintys ar silpnai pratakūs vandens telkiniai.

Populiacijos gausumas. Dažniausiai stebimi pavieniai individai. Tinkamiausiose buveinėse Varėnos r. stebėta iki dešimt suaugėlių 100 m transektoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai, visų pirma, veistis tinkamų seklių vandens telkinių nusausinimas ar augalijos ir dumblo išvalymas rekreacijos tikslais. Rūšies apsaugai būtina nekeisti ekologinių sąlygų vandens telkiniuose, kuriuose rūšis veisiasi.

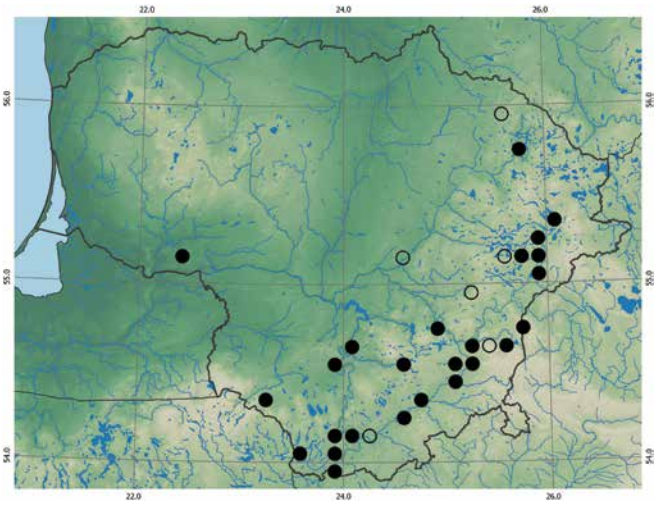

Nuotraukos autorius – Bernd Gliwa

Informacijos šaltiniai: Stanionytė, 1988, 1993b; Gliwa, Švitra, 2016; Gliwa ir kt., 2019.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *The Banded Darter is mostly distributed in eastern and south-eastern Lithuania. In suitable breeding habitats, it may be rather abundant: for example, an observed density of imagoes in Varėna district was 10 individuals per 100 m transect. The main threats are changes of habitats and hydrological regimes at the breeding sites.*

Autorius – Eduardas Budrys

Juostakaktis svirplys

Modicogryllus frontalis (Fieber, 1844)

Svirpliai (Gryllidae)
Tiesiasparniai (Orthoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, Vakarų Azijos stepių ir pusdykumių zonoje, rytuose iki Kazachijos, kai kuriais duomenimis – iki Tuvos ir Mongolijos. Šiauriau stepių zonos paplitimas labai fragmentiškas, aptinkamos izoliuotos populiacijos. Centrinėje Europoje juostakaktis svirplys laikomas jautria buveinės pokyčiams ir nykstančia rūšimi.
Lietuvoje žinoma viena šios rūšies populiacija Birštono sav. teritorijoje (Škėvonių atodanga prie Nemuno). Tai viena toliausiai šiaurėje esančių juostakakčio svirplio populiacijų Europoje.

Biologija ir ekologija. Nedidelis (11–13 mm), tamsus svirplys, lengvai atpažįstamas pagal būdingą šviesią skersinę juostą ant kaktos, jungiančią akis. Sparnai trumpi, maždaug pusės pilvelio ilgio, funkcionuoja tik kaip garso organas. Neskraido, plinta lėtai, todėl išnykusios populiacijos sunkiai atsikuria. Šiaurinėje arealo dalyje juostakaktis svirplys gyvena kseroterminėse buveinėse, kuriose vyksta vandens arba vėjo erozija, sukurianti didelius gerai saulės įšildomus atviro grunto plotus. Kartais apsigyvena karjeruose; Lenkijoje aptiktas pajūrio kopose. Lietuvoje gyvena silikatinių uolienų atodangos nuobiryne. Suaugėliai stebimi visą vasarą, nuo gegužės iki rugpjūčio mėn. Aktyviausias vakare ir naktį. Į gruntą padėti kiaušiniai vystosi be diapauzės; išsiritę jaunikliai aptinkami kartu su suaugėliais, jie vystosi iki rudens. Žiemoja paskutinės stadijos nimfos, kurios pavasarį virsta suaugėliais; kai kuriais duomenimis, gali žiemoti ir suaugėliai. Įvairiaėdis, minta tiek sėklomis ir augalų dalimis, tiek smulkiais vabzdžiais, jų lervomis ir kiaušiniais.

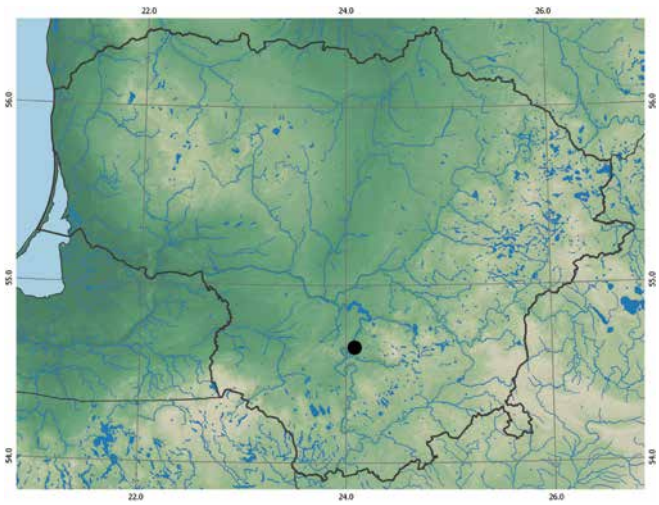

Nuotraukos autorius – Gintautas Steiblys

Populiacijos gausumas. Vienintelėje Lietuvoje žinomoje radavietėje juostakakčių svirplių santykinai gausu: įvairiu metų laiku buvo stebimos dešimtys įvairaus amžiaus individų; vienu metu girdimi kelių patinų balsai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai: erozijos veikiamų plotų sukcesinis užaugimas ar apsodinimas mišku, vandens ir vėjo erozijos prevencija ardomuose šlaituose ar kopose, karjerų rekultivavimas. Rūšies apsaugai jos populiacijų buveinėse būtina stabdyti sukcesiją, pašalinant augančius medžius ir krūmus, nesiimti priešerozinių priemonių, nerekultivuoti karjerų.

Informacijos šaltiniai: Budrys, Pakalniškis, 2007.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *In Lithuania, a single population of Eastern Cricket is known in the Škėvonys outcrop area. The species is relatively numerous in the lower part of the siliceous slope on the Nemunas river bank. The main threat is the loss of suitable open habitats due to erosion prevention measures, recultivation or afforestation.*

Autorius – Eduardas Budrys

Kalninis spragtukas

Montana montana (Kollar, 1833)

Žiogai (Tettigoniidae)
Tiesiasparniai (Orthoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Eurazijos stepių zonoje nuo Pietų Vokietijos ir Čekijos iki Užbaikalės ir pietinės Jakutijos dalies. Dėl natūralių stepių buveinių nykimo Centrinėje Europoje laikomas reta, saugotina rūšimi; Lenkijoje kelis dešimtmečius kalninis spragtukas neaptinkamas, laikomas išnykusiu.
Lietuvoje rūšis paplitusi labai fragmentiškai. Šiuo metu žinomos dvi populiacijos Švenčionių r., Pabradės kariniame poligone, ir Šalčininkų r., Rūdninkų kariniame poligone.

Biologija ir ekologija. Nedidelis (14–18 mm) žiogas, nesunkiai atskiriamas nuo panašaus tose pačiose buveinėse aptinkamo baltataškio spragtuko pagal iš dalies žalią kūno spalvą ir kitus požymius.
Lietuvoje kalninis spragtukas yra stenotopinė kseroterminė rūšis, gyvenanti sausuose viržynuose su nesusivėrusių smiltpievių fragmentais. Tokios buveinės natūraliai susiformuoja pušynų gaisravietėse; tinkamos antropogeninės kilmės buveinės aptinkamos kariniuose poligonuose. Lietuvoje suaugėliai stebimi liepos–rugsėjo mėn. Patelė kiaušinius deda porcijomis į smėlį; žiemoja embrionai, jaunikliai išsirita kitų metų pavasarį. Įvairiaėdis, minta augalų generatyviniais organais ir smulkiais vabzdžiais.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje tinkamose buveinėse neretas: Pabradės poligono viržynuose stebėta dešimt ir daugiau individų 100 m maršruto. Rūdninkų poligone stebėti pavieniai individai.

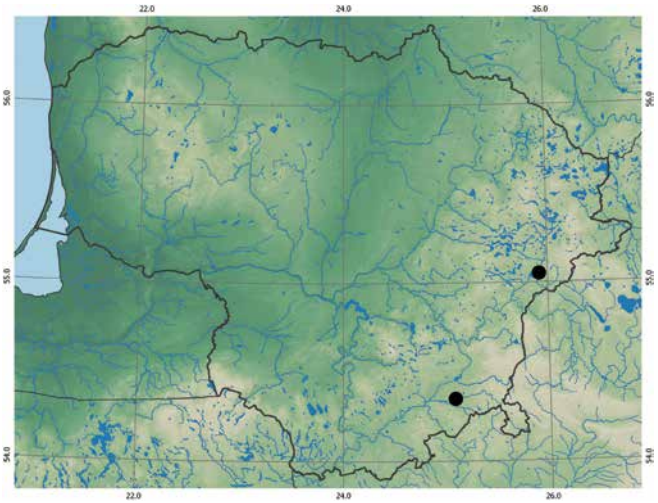

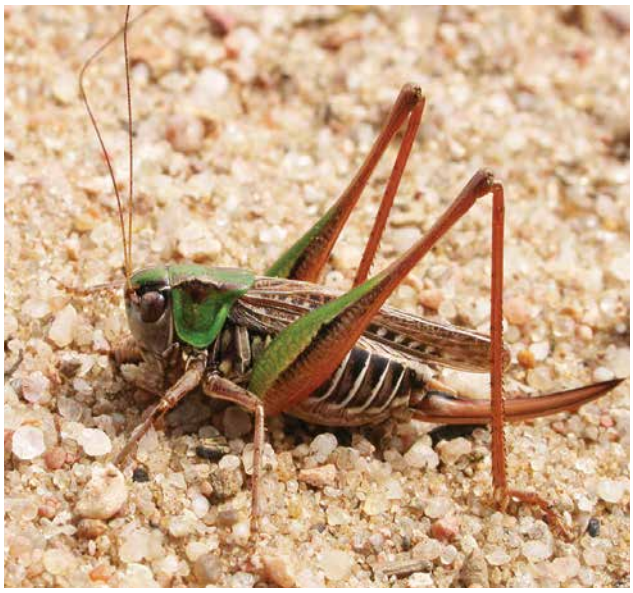

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai: sausų atvirų viržynų sukcesinis užaugimas, užsodinimas mišku ir tas buveines suformuojančių trikdžių stoka, visų pirma, gamtinių gaisrų pušynuose slopinimas ir stygius. Rūšies apsaugai būtina žinomos populiacijos buveinėse stabdyti sukcesiją, pašalinant medžius ir krūmus, neatsodinti gaisraviečių sausuose pušynuose, leidžiant jose formuotis rūšiai tinkamiems atviriems viržynams.

Informacijos šaltiniai: Budrys, Pakalniškis, 2007; Budrys, Budrienė, 2012.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Two populations of Montana are known in Lithuania, these being on Pabradė and Rūdninkai military training ranges. This bush-cricket occurs in early-successional siliceous Calluna heathlands with fragments of open Corynephorus grassland. The main threat is habitat change due to natural succession or afforestation and the lack of disturbances, such as forest wildfire on sandy terrains that induce succession and provide suitable open habitats.*

Autorius – Eduardas Budrys

Margasis tarkšlys
Bryodemella tuberculata (Fabricius, 1775)

Skėriai (Acrididae)
Tiesiasparniai (Orthoptera)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje, Šiaurės Eurazijos miškastepėse ir stepėse, rytuose iki Mongolijos ir Jakutijos. Daugumoje Europos šalių, kuriose dar gyvena, laikoma labai reta ar sparčiai nykstančia rūšimi. Lenkijoje ir Latvijoje margasis tarkšlys jau kelis dešimtmečius neaptinkamas, laikomas išnykusiu.
Lietuvoje žinoma viena izoliuota populiacija Švenčionių r., Pabradės kariniame poligone. XX a. pirmojoje pusėje taip pat gyveno Vilniaus apylinkėse, kur šiuo metu išnykęs.

Biologija ir ekologija. Stambiausias iš Lietuvoje nuolat gyvenančių skėrių, kūno ilgis gali siekti beveik 4 cm. Lengvai atpažįstamas iš ryškaus šviesiai avietinės spalvos užpakalinių sparnų pamato, geltonų užpakalinių blauzdų ir žemos priešnugario keteros su dviem skersinėmis vagelėmis. Didžiojoje arealo dalyje margieji tarkšliai dažniausiai būna tamsiai pilki su smulkiu šviesiai pilku raštu. Lietuvoje stebėti individai buvo tamsiai žalios samanų spalvos su smėlio spalvos šviesiu raštu. Užpakalinių sparnų centrinės gyslos sustorėjusios, jomis skrydžio metu gali skleisti būdingą tarškantį garsą.
Lietuvoje margasis tarkšlys gyvena smėlynų sukcesijos ankstyvųjų stadijų buveinėse su atviro smėlio plotais – nesusivėrusiose smiltpievėse tarp viržynų. Tokios buveinės natūraliai susiformuoja pušynų gaisravietėse ir erozijos ardomuose žemyninių kopų šlaituose; tinkamos antropogeninės kilmės buveinės aptinkamos kariniuose poligonuose. Suaugėliai Lietuvoje stebimi liepos–rugpjūčio mėn. Patelė deda kiaušinius paketais į smėlį; žiemoja

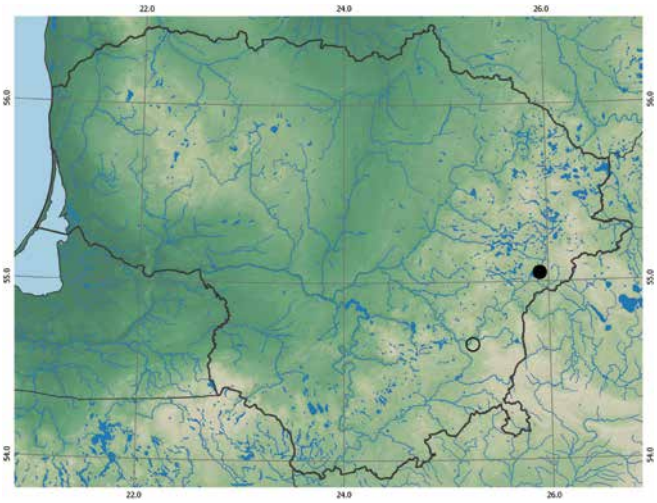

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

embrionai, jaunikliai išsirita kitų metų pavasarį. Augalėdis, minta varpinių augalų lapais.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje labai reta rūšis. Gausumas nėra įvertintas. Vienintelėje žinomoje radavietėje stebėti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai – nesusivėrusių smiltpievių ir viržynų sukcesinis užaugimas, užsodinimas mišku ir tas buveines suformuojančių trikdžių stoka, visų pirma, gamtinių gaisrų pušynuose slopinimas ir stygius. Rūšies apsaugai būtina žinomos populiacijos buveinėse stabdyti sukcesiją, pašalinant medžius ir krūmus, valdomais gaisrais atnaujinti viržynus, padidinant juose nesusivėrusių plotų dalį, neatsodinti gaisraviečių pušynuose, leidžiant jose formuotis nesusivėrusioms smiltpievėms.

Informacijos šaltiniai: Szeliga-Mierzeyewski, 1927; Budrys *et al*., 2008.

Kolekcijos: VU ZM.

Summary. *The single known population of Speckled Buzzing Grasshopper occurs on the Pabradė military training range. The species is found in early-successional siliceous heathland with Corynephorus grassland and areas of open sand. The main threat is habitat change due to natural succession or afforestation and the lack of disturbances, such as forest wildfire on sandy terrains that induce succession and provide suitable open habitats.*

Autorius – Eduardas Budrys

Besparnis skėriukas

Podisma pedestris (Linnaeus, 1764)

Skėriai (Acrididae)
Tiesiasparniai (Orthoptera)

CR B1ab(i,ii,iii,iv)+2ab(i,ii,iii,iv)

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Palearktikoje nuo Norvegijos ir Ispanijos vakaruose iki Jakutijos ir Mongolijos rytuose; Pietų ir Centrinėje Europoje gyvena tik kalnuose.
Lietuva patenka į šios boreomontaninės rūšies šiaurinės ir kalninės arealo dalių disjunkciją. Mūsų šalyje šiuo metu žinoma viena populiacija Šalčininkų r., Rūdninkų kariniame poligone. XX a. pirmojoje pusėje ši rūšis buvo aptikta taip pat Švenčionių r., dabartinio Pabradės karinio poligono apylinkėse, ir Vilniaus r., Pailgės apylinkėse, tačiau šiuo metu ten neberandama.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio (18–30 mm), žalsvai rusvas skėrys juosvais šonais, kuris skiriasi nuo kitų šios šeimos tiesiasparnių tuo, kad suaugėlio stadijoje abi lytys turi tik trumpesnių nei priešnugaris skiaučių pavidalo rudimentinius sparnus; patinas neskleidžia garsų. Užpakalinių kojų blauzdos tamsiai melsvos su baltais spygliukais.
Lietuvoje besparnių skėriukų aptikta karinio poligono teritorijoje, pušynų gaisravietėse susiformavusiuose viržynuose. Suaugėliai stebėti rugpjūčio–rugsėjo mėn. Patelė deda kiaušinius paketais į smėlį; žiemoja embrionai, jaunikliai išsirita kitų metų pavasarį. Augalėdis, daugiausia minta varpinių augalų lapais.

Populiacijos gausumas. Labai reta, pavieniui aptinkama rūšis. Tinkamoje buveinėje 500 m transektoje stebėti vienas–penki individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai: atvirų viržynų sukcesinis apaugimas ar dirbtinis užsodinimas medžiais ir šias buveines suformuojančių trikdžių stoka, visų pirma, gaisrų pušynuose slopinimas ir stygius. Rūšies apsaugai būtina žinomos populiacijos buveinėse stabdyti sukcesiją, pašalinant medžius ir krūmus, neapsodinti gaisraviečių sausuose pušynuose, leidžiant jose formuotis rūšiai tinkamiems atviriems viržynams.

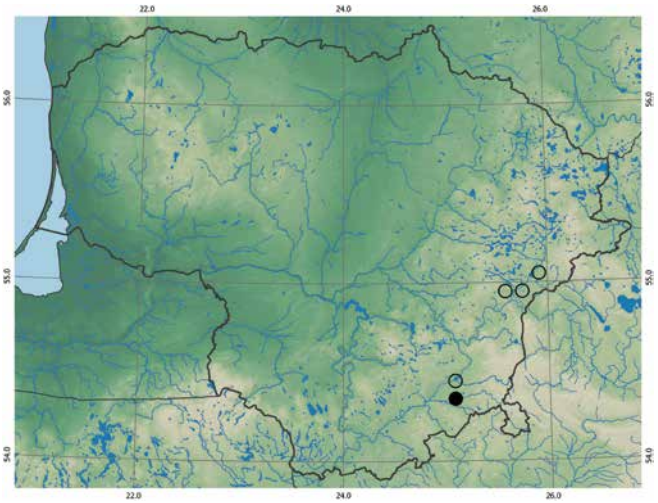

Informacijos šaltiniai: Budrys, Pakalniškis, 2007.

Kolekcijos: GTC EI, VU ZM.

Summary. *The single known population of this species occurs on the Rūdninkai military training range (Šalčininkai district). The species inhabits dry siliceous early-successional Calluna heathland. The main threat is the loss or change of suitable habitats due to afforestation or lack of disturbances, particularly pine forest wildfire on sandy terrains.*

Autorius – Eduardas Budrys

Kopinis tarkšlys
Sphingonotus caerulans (Linnaeus, 1767)

Skėriai (Acrididae)
Tiesiasparniai (Orthoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Palearktikoje nuo Portugalijos vakaruose iki Kazachijos rytuose; šiaurėje arealas siekia pietines Skandinavijos šalių ir Suomijos dalis, pietuose – Šiaurės Afriką. Daugelyje Centrinės Europos šalių praeityje kopinis tarkšlys laikytas nykstančia rūšimi, tačiau pastaraisiais metais konstatuota, kad šių tarkšlių gausėja.
Lietuvoje labai fragmentiškai paplitusi rūšis, žinomos keturios subpopuliacijos: Naglių rezervate piečiau Juodkrantės (Neringa), Pabradės (Švenčionių r.) ir Rūdninkų (Šalčininkų r.) kariniuose poligonuose, Puvočių ir Marcinkonių apylinkėse (Varėnos r.); duomenis iš Gerdašių (Druskininkų sav.) ir Tribonių (Šalčininkų r.) reikia patikrinti.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio (15–30 mm), gelsvai pilkas su tamsesniu raštu skėrys, panašus į mėlynsparnį tarkšlį, tačiau nesunkiai atskiriamas pagal įlinkusį priešnugario profilį ir antsparnių dėmes su mažiau ryškiais, suskaidytais kraštais. Užpakalinių kojų blauzdos melsvos su juodais spygliukais. Skraidydami beveik netarška; patinai negarsiai čirškia trindami užpakalinių kojų šlaunis į antsparnius.
Stenotopinė rūšis, susijusi su ankstyvomis sukcesijos stadijomis smėlynuose. Kopinis tarkšlys aptinkamas pilkosiose kopose, žemyninių kopų nesusivėrusiose smiltpievėse ir karbonatinių smėlynų pievose, jei jose yra erozijos atvertų smėlio plotų. Suaugėliai Lietuvoje stebimi nuo liepos iki rugsėjo. Patelė deda kiaušinius paketais į smėlį; žiemoja embrionai, jaunikliai išsirita kitų metų pavasarį. Augalėdis, daugiausia minta varpinių augalų lapais.

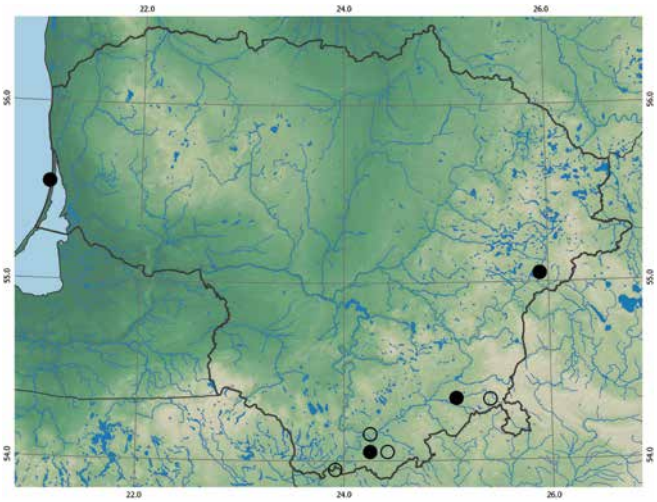

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Populiacijos gausumas. Tinkamose buveinėse kopinių tarkšlių gana gausu: 500 m transektoje stebėta 10–50 individų. Išsamūs lauko tyrimai Puvočių apylinkėse parodė, kad maždaug 1 ha ploto nesusivėrusioje smiltpievėje, susiformavusioje neapsodintame miško gaisravietės fragmente, gyvena 700–900 suaugusių kopinių tarkšlių populiacija.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra tinkamų buveinių pokyčiai: sukcesinis apaugimas ar apsodinimas medžiais bei tas buveines suformuojančių trikdžių stoka, t. y. gaisrų slopinimas ir stygius, erozijos prevencija. Rūšies apsaugai būtina žinomų subpopuliacijų buveinėse stabdyti sukcesiją, pašalinant medžius ir krūmus, nesiimti priešerozinių priemonių, neapsodinti pušynų gaisraviečių, kad jose formuotųsi rūšiai tinkamos nesusivėrusios smiltpievės.

Informacijos šaltiniai: Budrys, Pakalniškis, 2007.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *This species occurs in several localities in southern and eastern Lithuania, and on the Baltic Seashore. This species inhabits grey dunes of the Curonian spit and open Corynephorus grasslands on inland dunes. The main threat is a loss of suitable habitat due to afforestation and erosion prevention measures, as well as the lack of disturbances, particularly the lack and suppression of pine forest wildfires on inland dunes.*

Autorius – Eduardas Budrys

Smėlinė auslinda

Labidura riparia (Pallas, 1773)

Smėlyninės auslindos (Labiduridae)
Auslindos (Dermaptera)

NT B1a+2a

Paplitimas. Smėlinė auslinda yra kosmopolitinė rūšis, dažnesnė šilto klimato šalyse. Europoje paplitusi visame žemyne, į šiaurę iki Skandinavijos, Estijos, šiaurinės europinės Rusijos dalies. Neaptinkama Kipre, Moldovoje, Belgijoje, Andoroje. Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje.
Riboto paplitimo, specifinių buveinių poreikių turinti rūšis. Kuršių nerijoje gyvena pagrindinė Lietuvos populiacijos dalis, nedidelių subpopuliacijų aptikta pietinėje ir centrinėje Lietuvos dalyse.

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Biologija ir ekologija. Kūnas susiplojęs, pailgas, jo ilgis – 16–30 mm. Kūnas gelsvai rusvos spalvos su tamsesne nugaros juosta. Priekiniai sparnai pavirtę trumpais antsparniais, o užpakaliniai – plėviniai, susilankstę po antsparniais. Pilvelis iš dešimties narelių. Patinų pilvelio žnyplės gana tiesios. Patinai nuo patelių skiriasi žnyplių dydžiu – patelių jos daug mažesnės.
Plėšrūs vabzdžiai, maitinasi už save smulkesniais gyvais ir negyvais bestuburiais, jų kiaušiniais, kita negyva organika, būdingas ir kanibalizmas. Smėlinės auslindos aktyvios sutemose ir naktį, dieną tūno pačių išsikastuose urveliuose, po priedanga. Smėlinė auslinda – dalinės metamorfozės vabzdys. Patelės urveliuose sudeda 60–70 kiaušinėlių, patelė prižiūri savo dėtį, taip pat prižiūri ir maitina išsiritusias lervas iki pirmo jų nėrimosi. Žiemoja lervos ir suaugėliai. Per metus gali būti dvi arba trys generacijos.
Gyvena atvirose, gerai įšylančiose lengvo smėlio grunto buveinėse. Kuršių nerijos subpopuliacija pasklidusi plačiai po visą neriją, vabzdžių aptinkama tiek pajūrio, tiek pamario smėlio kopose, kitur Lietuvoje aptinkama karjeruose, karinių poligonų smėlynuose.

Populiacijos gausumas. Didžiausia Lietuvos populiacijos dalis yra Kuršių nerijoje, kopose vietomis aptinkama labai gausiai – iki 80 individų 5 m².

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – buveinių savaiminis užaugimas ar karjerų apsodinimas, buveinių ištrypimas. Taikant buveinių būklės gerinimo priemones, radavietėse būtina išlaikyti neužžėlusius atvirus plotus.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, Ferenca, Pacevičius, 1996; Šablevičius, 2000; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004.

Summary. *A locally distributed thermophylic species, preferring specific sandy open habitats. The biggest part of Lithuanian population occurs on the Curonian Spit.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

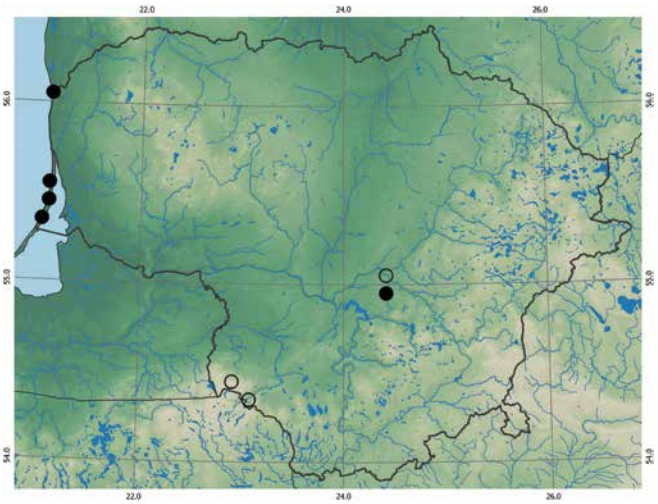

Kalninė cikada

Cicadetta montana (Scopoli, 1772)

Giedančiosios cikados (Tibicinidae)
Straubliuočiai (Hemiptera)

EN B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje, Britų salose, taip pat pietinėje Šiaurės Europos dalyje. Šiaurėje arealo riba eina per Estiją, Suomiją ir Švediją.

Biologija ir ekologija. Tai vienintelė giedančiųjų cikadų rūšis ir stambiausias cikadinių atstovas Lietuvoje. Kūnas apie 20 mm dydžio, juodas, tik pilvelio narelių galiniuose kraštuose yra siauras geltonas apvadas, sparnai permatomi, plėviniai, kojos geltonos su juodu raštu. Šilumamėgė rūšis, gyvenanti pietinės ekspozicijos upių slėniuose ir kalvų šlaituose, kur auga pavieniai lapuočiai medžiai ar krūmai, pamiškėse. Suaugę vabzdžiai pasirodo gegužės antrojoje pusėje–birželio pradžioje ir gyvena dvi–tris savaites. Skraido tik karštomis saulėtomis dienomis. Patelės kiaušinius deda ant įvairių medžių kamienų, išsiritusios lervos kamienu šliaužia žemyn ir įsirausia į žemę, kur vystosi 4–8 metus, misdamos žolinių ir sumedėjusių augalų – melsvųjų melvenių, didžialapių šakių, šermukšnių, karpotųjų beržų, drebulių, baltalksnių, paprastųjų klevų – šaknimis.

Populiacijos gausumas. Gausumas nėra įvertintas, rūšis Lietuvoje reta, paplitimą riboja buveinių trūkumas. Tinkamose buveinėse gyvena izoliuotos populiacijos. Visos žinomos populiacijos yra Nemuno ir jo intakų – Jiesios, Nevėžio ir Dubysos – pietinės ekspozicijos šlaituose.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių užaugimas mišku. Rūšies apsaugai reikia rūšies gyvenamose vietose stabdyti sukcesinius procesus, formuoti atviras buveines šalinant dalį medžių ir krūmų.

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

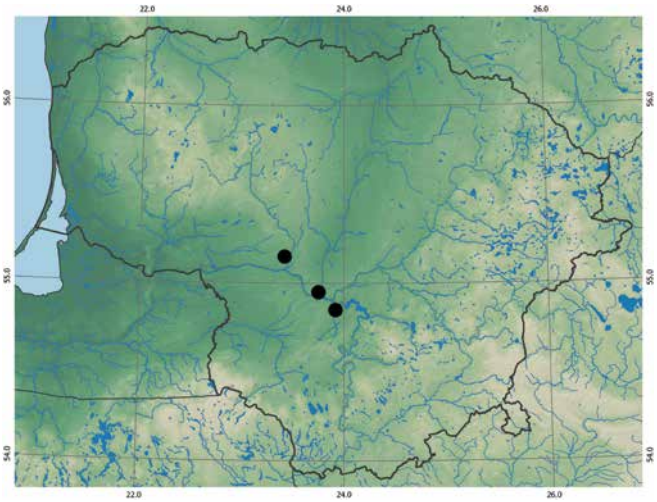

Informacijos šaltiniai: Ferenca, 1996; Ivinskis ir kt., 2000, 2004; Švitra, 2007.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *An insufficiently studied thermophilic species that occurs on river slopes with a southern exposure overgrown with single trees and shrubs. Only seven isolated populations are known in Lithuania. The main threat to this species is successional overgrowth of habitats by vegetation.*

Autorius – Romas Ferenca

Žiaurusis puikiažygis

Calosoma inquisitor (Linnaeus, 1758)

Žygiai (Carabidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT B2c

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje, Šiaurės Afrikoje, Kaukaze, Rytų ir Centrinėje Azijoje, izoliuotų populiacijų yra Sibire ir Japonijoje.
Lietuvoje paplitusi visoje teritorijoje, bet netolygiai.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio vabalas, kūno ilgis – 16–24 mm. Antsparniai platūs, beveik keturkampiai, turi ir plėvelinius sparnus. Kūnas tamsiai bronzinis, juodai žalias, varinės žalios ar varinės mėlynos spalvos. Priešnugarėlės ir antsparnių šonai šviesesni. Kojos juodos. Lervos vystosi birželio–liepos mėn., lėliukėmis virsta dirvoje, žiemoja suaugę vabalai lėliukių lopšiuose. Suaugėliai stebimi nuo gegužės mėn. Lervos ir suaugėliai plėšrūs, dažniausiai minta drugių (žiemsprindžių, ąžuolinių lapsukių, neporinių verpikų ir kt.) vikšrais. Suaugę vabalai ir lervos ieško grobio ropodami medžių kamienais ir šakomis.
Aptinkami lapuočių miškuose, lapus graužiančių drugių židiniuose, būdinga buveinė yra ąžuolynai.

Populiacijos gausumas. Rūšies gausumas susijęs su lapus graužiančių drugių židinių susidarymu. Rūšiai įprasti dideli suaugusių individų gausumo svyravimai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra brandžių lapuočių, ypač ąžuolų, kirtimai, pesticidų naudojimas miškuose.

Informacijos šaltiniai: Noreika, 2009; Nagrockaitė, Tamutė, Tamutis, 2011.

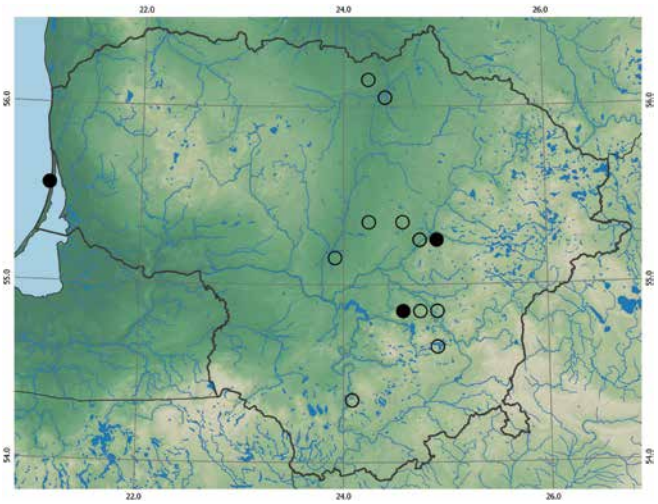

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Summary. *Locally distributed in Lithuania, found mostly in old oak woodlands. This species is almost exclusively a predator of Lepidoptera caterpillars.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Didysis puošniažygis
Carabus coriaceus Linnaeus, 1758

Žygiai (Carabidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT B2a

Paplitimas. Europinė rūšis, pietuose arealas siekia pietinę Italijos dalį, Prancūziją, Graikiją, Turkiją, šiaurėje – Trondheimo (Norvegija), Dalarnos (Švedija), Sankt Peterburgo (Rusija) apylinkes, rytuose – Jaroslavlio, Žemutinio Naugardo, Tambovo sritis, Mordviją (Rusija). Dėl intensyvios žemdirbystės, miškų kirtimų, dirvų sausinimo daugelyje Europos šalių ši rūšis sparčiai nyksta. Lietuvoje paplitusi izoliuotomis populiacijomis, yra žinoma keliasdešimt radaviečių.

Biologija ir ekologija. Tai stambiausias Lietuvos žygis, suaugėlių kūnas juodas, 32–42 mm ilgio. Viršutiniai žandai išsilenkę beveik per visą ilgį, jų paviršius su labai smulkiomis, retai išsidėsčiusiomis duobutėmis. Pirmasis antenų narelis viršutinėje pusėje be šerelio; viršutinė lūpa triskiautė, priešpaskutinis apatinių lūpų čiuopiklių narelis su keturiais arba penkiais spygliukais. Priešnugarėlės šonuose nėra šerelių. Antsparniai be aiškių vagučių ir briaunelių, vienodai grublėti (raukšlėti).
Tai neskraidantis, plėšrusis miškų vabalas. Gyvena vidutinio drėgnumo molingo dirvožemio buveinėse, dažniausiai aptinkamas lapuočių ar mišriuosiuose miškuose, pamiškėse, parkuose, mišku apaugusiuose upių šlaituose, soduose, retesnis pievose. Didysis puošniažygis aktyviausias naktimis, dienomis juda mažai, dažnai slepiasi samanose, po gulinčiais rąstgaliais, žievės gabalais, trūnijančiuose kelmuose ir pan. Generacijos trukmė – beveik dveji metai. Žiemoja pirmojo arba antrojo ūgio lervos ir naujos kartos suaugėliai, kurie pavasarį ima veistis.

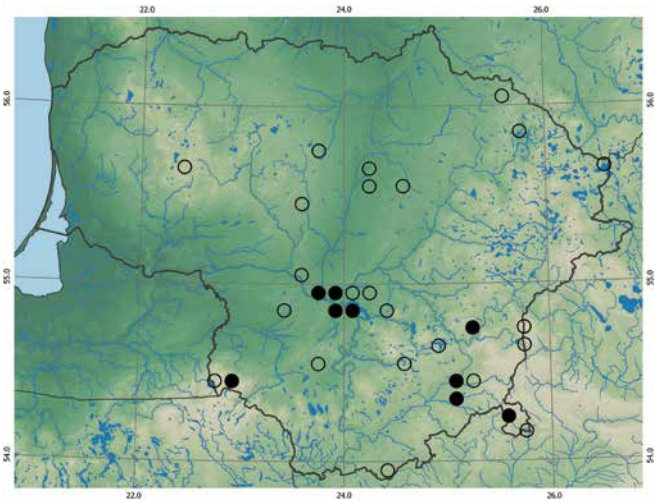

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Populiacijos gausumas. Esamų populiacijų gausumas nėra įvertintas. Daugiausia populiacijų aptinkama Vidurio Lietuvos žemumoje. Jiesios kraštovaizdžio ir Kamšos botaniniame zoologiniame draustiniuose stebėta po keliolika suaugusių individų. Lietuvos vakarinėje ir rytinėje dalyse aptinkama pavienių individų, iki šiol didžiųjų puošniažygių neaptikta Pajūrio žemumoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė populiacijoms – fragmentiškas tinkamų buveinių pasiskirstymas, plynieji miškų kirtimai, buveinių sausėjimas, urbanizacija. Buveinėms išsaugoti būtina drausti plynuosius miškų kirtimus vidutinio drėgnumo lapuočių ar mišriuosiuose miškuose, stabdyti buveinių sausėjimą, riboti urbanizaciją ir rekreacinių zonų steigimą miškų parkuose.

Informacijos šaltiniai: Ferenca, Ivinskis, Meržijevskis, 2002; Ivinskis ir kt., 2004; Tamutis, 2005.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *With a stable population in the central part of Lithuania and a very local distribution elsewhere, this species prefers mezzo humid deciduous and mixed forests, parks, gardens and river banks on clay or silt soils. The main reasons for its observed decline are loss of suitable habitats due to forest management and clear-cuts, as well as drainage, urbanization, the cultivation of banks of rivers and parks and the usage of fertilizers and pesticides.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Grakštusis puošniažygis
Carabus intricatus Linnaeus, 1758

Žygiai (Carabidae)
Vabalai (Coleoptera)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi centrinėje Europos dalyje, tačiau nykstanti visame areale. Rytuose arealas apsiriboja vakarine Baltarusijos ir Ukrainos dalimi bei Moldova, pietuose siekia Prancūzijos pietinius regionus, Italijos Alpių regioną, šiaurinę Graikijos dalį. Lietuva yra šiaurinėje arealo dalyje, šiauriau Lietuvos aptikta tik pietinėje Švedijos dalyje, ties Degeberga. Lietuvoje žinoma viena izoliuota populiacija Stanislavos miške, dešiniajame Nemuno slėnio šlaite, ties Ringovės upeliu; anksčiau yra stebėta Kaukinės miške, tačiau duomenys nėra patikimai dokumentuoti.

Biologija ir ekologija. Tai savitos išvaizdos ir išskirtinio puošnumo Lietuvos faunos žygis. Jo kūnas 24–36 mm ilgio, juodas, viršus stipraus mėlyno atspalvio, kuris yra intensyvesnis priešnugarėlės ir antsparnių kraštuose. Išskirtinis šios rūšies kūno bruožas – antsparnių struktūrinis raštas. Jų paviršius grublėtas, su daugybe išilgine kryptimi išsidėsčiusių pailgų kauburėlių. Neskraidantis plėšrus miškų vabalas, gyvenantis vidutinio drėgnumo buveinėse, įvairios sudėties medynuose, tačiau dažniausiai aptinkamas šviesiose lapuočių ar mišriosiose sengirėse, mišku apaugusiuose pietinės ekspozicijos upių šlaituose, parkuose. Dieną jų galima rasti po atšokusia sausuolių žieve ar kitokiomis priedangomis. Paprastai medžioja tamsiuoju paros metu, nors gali būti aktyvūs ir dieną. Gali pasilypėti medžių kamienais iki keliolikos metrų. Mitybos raciono didžiausią dalį sudaro sliekai, šliužai ir sraigės, tačiau gali maitintis įvairių vabzdžių lervomis ar net vaisiais. Lervos vystosi du–tris mėnesius, suaugėliai gali gyventi kelerius metus.

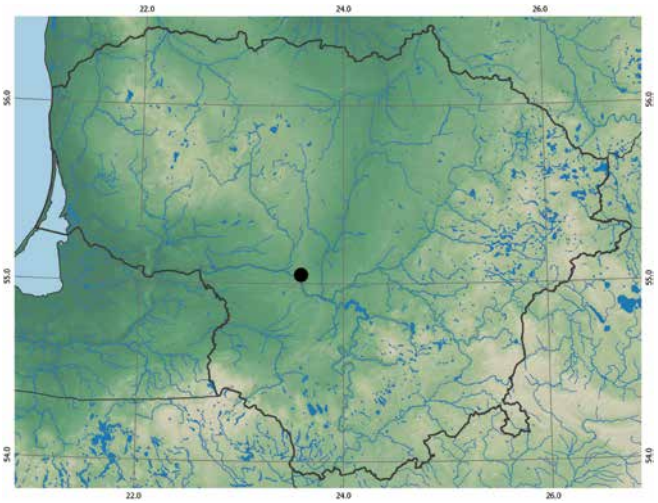

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Populiacijos gausumas. Esamos vienintelės populiacijos gausumas nėra įvertintas, tikslinių ekspedicijų metu stebėta po kelis suaugusius individus.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė yra labai fragmentiškas tinkamų buveinių pasiskirstymas, plynieji miškų kirtimai, visiškas negyvos medienos šalinimas, labai sutankėjęs pomiškis. Buveinėms išsaugoti būtina riboti plynuosius, ypač senų (senesnių nei 80 metų) medžių kirtimus vidutinio drėgnumo lapuočių ar mišriuosiuose miškuose, medžiais apaugusiuose pietinės ekspozicijos šlaituose ir palaikyti tinkamą krūmų tankumą pomiškyje.

Informacijos šaltiniai: Ferenca, Ivinskis, Meržijevskis, 2002; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *Only one current locality of Carabus intricatus is known in Lithuania. It inhabits fresh forest afforested slopes of rivers and hills on south exposed sides. The main reasons for decline are a loss of suitable habitat due to forest management and clear-cuts and to the overgrowing of habitat by shrub layers.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Žalvarinis puošniažygis

Carabus nitens Linnaeus, 1758

Žygiai (Carabidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis aptinkama tik Europoje. Arealas driekiasi nuo vakarinės Prancūzijos dalies, Austrijos Alpių, Karpatų kalnų, šiaurinės Ukrainos dalies pietuose iki 68° platumos šiaurėje. Didžiojoje arealo dalyje ši puošniažygių rūšis yra reta, tačiau tundros pietiniuose pakraščiuose yra gana dažna, viena gausiausių puošniažygių rūšių.
Lietuvoje rūšis paplitusi izoliuotomis populiacijomis. Yra žinoma keliasdešimt radaviečių.

Biologija ir ekologija. Tai vienas iš nedaugelio Lietuvoje aptinkamų ryškiai žėrinčių ir puošniausių žygių. Jo kūnas 13–18 mm ilgio, juodas, viršus žėrintis auksu: galva, priešnugarėlė ir antsparnių pakraštys rausvi, purpuriniai, antsparniuose tarpai tarp juodų išilginių briaunelių skaisčiai žalios spalvos. Išskirtinis šios rūšies puošniažygių kūno bruožas yra ir antsparnių struktūrinis raštas. Kiekviename iš jų yra po tris (neskaitant siūlės) išilgai besidriekiančias briauneles, kurios vietomis gali būti tarsi sutrūkinėjusios, tarpai tarp jų su skersinėmis raukšlelėmis. Neskraidantis plėšrusis plynių vabalas, kuris gali būti aptinkamas tiek sausose smėlingose, tiek gana drėgnose durpingose buveinėse, dažniausiai apaugusiose viržiais. Taip pat gali apsigyventi ir smėlingose pajūrio ar žemyninėse kopose, pievose, išretėjusiuose pušynuose. Aktyvus šviesiuoju paros metu. Mitybos raciono didžiausią dalį sudaro drugių vikšrai ir sliekai. Poruojasi ir kiaušinius deda gegužės, birželio mėn., išsivystę naujos kartos suaugėliai žiemoja lėliukių lopšeliuose dirvoje. Lervos vystosi 35–40 parų, suaugėliai gali gyventi kelerius metus.

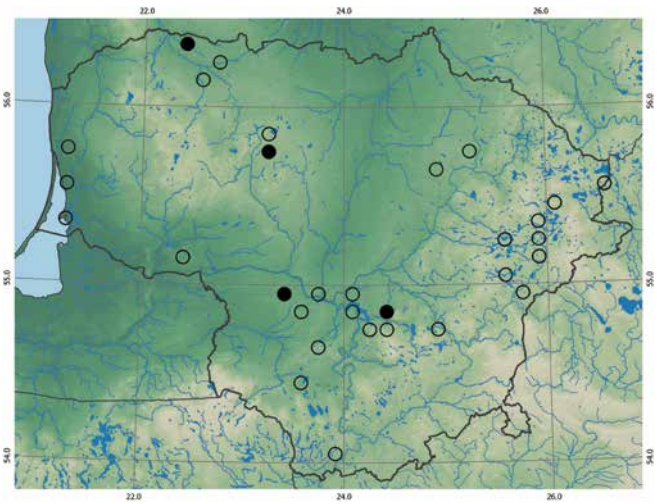

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Populiacijos gausumas. Esamų populiacijų gausumas nėra įvertintas. Po keliolika suaugusių individų stebėta Baluošos aukštapelkėje (Švenčionių r.), Palių durpyne (Prienų r.), Šimonių girios vakarinėje dalyje (Kupiškio, Anykščių r.), kitur stebėti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė – labai fragmentiškas tinkamų buveinių pasiskirstymas, aukštapelkių sausėjimas ir apaugimas krūmais bei medžiais, viržynų ir kitų atvirų vietų užkrūmėjimas. Buveinėms išsaugoti būtina palaikyti hidrologinį režimą aukštapelkėse, saugoti aukštapelkes, viržynus, plynes, kad nevirstų mišku.

Informacijos šaltiniai: Šablevičius, 1994, 1995, 2003; Obelevičius, 1994; Ivinskis, ir kt., 2000; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004; Dapkus, 2004; Meržijevskis, 2004; Lopeta, 2007; Butvila, Dūda, Ramonas, 2007; Pankevičius, 2007; Stanionis, Petrikas, 2011; Tamutis, Tamutė, Ferenca, 2015.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *This species is sporadically distributed throughout Lithuania. It inhabits peat bogs, heathlands and forest clearings with sandy or peaty soils. The main reasons for its decline are a loss of suitable habitat due to peat digging, drainage of peat bogs and forestation of heathlands.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Pajūrio šoklys

Cicindela maritima Latreille & Dejean, 1822

Žygiai (Carabidae)
Vabalai (Coleoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Šiaurės Europos pajūrio zonose, centrinėje ir pietinėje europinės Rusijos dalyse, Ukrainoje, Kazachijoje ir pietvakarinėje Sibiro dalyje.
Lietuvoje gyvena tik nominatyvinis porūšis *C. maritima maritima*, paplitęs siauroje Baltijos pajūrio juostoje, smėlio paplūdimiuose. Anksčiau skelbti duomenys, nurodantys šios rūšies radavietes šalies žemyninėje dalyje, yra klaidingi.

Biologija ir ekologija. Pajūrio šoklys savo išvaizda labai panašus į plačiai paplitusį baltalūpį šoklį (*Cicindela hybrida*). Suaugėliai labai vikrūs, greitai bėgioja žemės paviršiumi ir skraido. Kūnas 11–14,5 mm ilgio, viršus gali būti šviesiai ar tamsiai rudos spalvos, antsparniai su būdingu šviesiu piešiniu (išlenktomis dėmėmis ties pečiais, viduriu ir viršūne), apačia juoda su metalo spindesiu, apaugusi ilgais baltais plaukeliais. Skirtingai nuo baltalūpio, ant pajūrinio šoklio galvos ties galiniu akių kraštu yra išaugusių ilgų plaukelių grupelės, o vidurinė balta dėmė išlenkta zigzagu (nebanguota). Pajūrio šoklio buveinės – atviri smėlingi jūros krantai. Suaugėliai, kaip ir lervos, plėšrūs, aktyvūs saulėtomis dienomis, naktimis ir ūkanotomis dienomis tūno beveik užsikasę smėlyje. Poruojasi pavasarį atšilus orams. Lervos įsikuria drėgname smėlyje, vertikaliame urvelyje ir iškišusios galvą tyko grobio. Nors tose pačiose buveinėse galima aptikti abi minėtas rūšis, pajūrio šoklys, skirtingai nuo baltalūpio, niekada nenutolsta nuo pakrantės juostos. Mitybos racione didžiausią dalį sudaro įvairūs vabzdžiai.

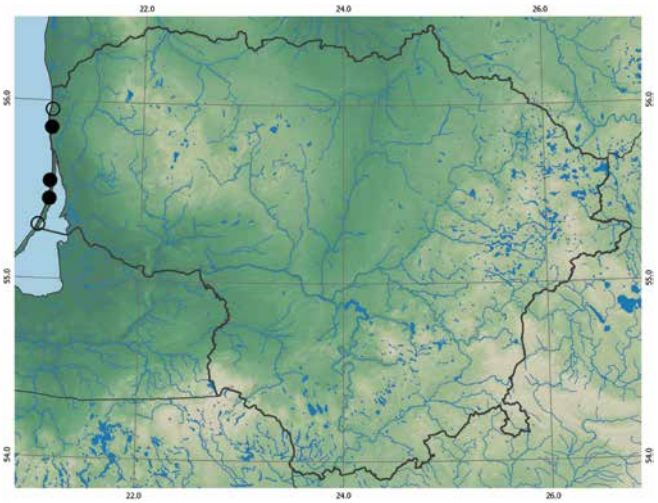

Nuotraukos autorius – Kazimieras Martinaitis

Populiacijos gausumas. Esamos populiacijos gausumas nėra įvertintas. Stebėta po kelis suaugusius individus Baltijos jūros paplūdimiuose.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė yra paplūdimių erozija (kasimas), intensyvi rekreacija (paplūdimių pritaikymas poilsiui). Buveinėms išsaugoti būtina stabdyti paplūdimių eroziją, riboti kasimo darbus, rekreaciją, judėjimą motorizuotomis transporto priemonėmis paplūdimiuose.

Informacijos šaltiniai: Šablevičius, Ferenca, 1995; Ferenca, 2004, 2006; Tamutis, 2005.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *This species is distributed along the sandy seashore of Lithuania. It inhabits narrow coastal strips of sandy beaches and primary dunes. The main reasons for its decline are a loss of suitable habitat due to erosion and intensive recreation of sandy beaches.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Plačioji dusia

Dytiscus latissimus Linnaeus, 1758

Dusios (Dytiscidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT B2a

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje iki Uralo ir Vakarų Sibiro, neaptinkama Britų salose, Estijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Balkanuose, Moldovoje. Lietuva yra centrinėje rūšies arealo dalyje: daugiausia radaviečių žinoma pietrytinėje ir šiaurvakarinėje šalies dalyse. Tačiau paplitimo duomenys fragmentiški, plečiant tyrimus pastaraisiais metais aptinkama naujų radaviečių.

Biologija ir ekologija. Stambus vabalas, kūno ilgis – 26–44 mm, kūnas plokščias, viduryje labai išplatėjęs. Kūnas žaliai rudas, priešnugarėlės kraštai ir antsparnių šonai su geltonais apvadais. Skiriamasis rūšies požymis – suplokštėję antsparnių šonai. Rūšiai būdingas lytinis dimorfizmas, patinų priekinių kojų letenų trys pirmieji nareliai išplatėję, patinų antsparniai lygūs, blizgūs, o patelių su giliomis išilginėmis vagelėmis, matiniai. Abiejų lyčių užpakalinės kojos irkliškos.
Visiškosios metamorfozės vabzdys, jam būdingi kiaušinio, lervos, lėliukės ir suaugėlio vystymosi tarpsniai. Suaugėliai plėšrūs, dažniausiai stebimi pavasarį ir nuo rudens per žiemą iki pavasario. Patelės deda kiaušinėlius pavasarį sekliose (20–100 cm), gerai įšylančiose vandens telkinio zonose ant viksvų, kitų augalų stiebų, lapų. Lervos užauga iki 60–80 mm, yra plėšrios, minta daugiausia apsiuvų lervomis. Lervinis periodas trunka apie du mėnesius, suaugusi lerva, krante įsikasusi į dirvą, sferiniame apvalkale formuoja lėliukę. Lėliukė rudenį virsta suaugėliu, žiemoja suaugėliai.
Aptinkama įvairiuose vandens telkiniuose – nuo 0,1 ha pelkėjančių distrofinių, eutrofikuotų stovinčio vandens telkinių iki didelių oligotrofinių ežerų. Dauguma plačiajai dusiai tinkamų vandens telkinių yra pakankamai gilūs (1 m ir daugiau). Svarbu, kad tokiuose vandens telkiniuose augtų viksvos, asiūkliai ir būtų atviro vandens zonų.

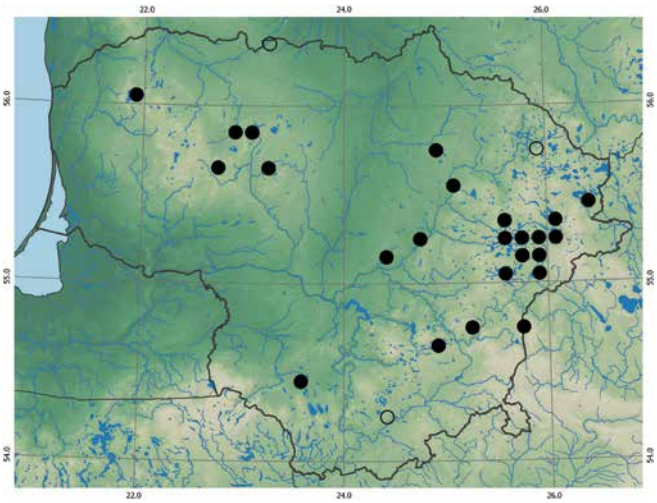

Nuotraukos autorius – Lars Lønsmann Iversen

Populiacijos gausumas. Plačiųjų dusių populiacijos dydis neaiškus, dėl rūšies gyvenimo būdo radavietėse aptinkama pavienių vabalų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – buveinės pokyčiai, tiesioginė ir netiesioginė vandens telkinių tarša. Suaugėliai gali žūti žvejų tinkluose ar bučiuose, įtakos populiacijos gausumui gali turėti konkurencija, plėšrūnai, maisto trūkumas lervoms. Svarbu išlaikyti esamą populiacijos lygį, saugant buveines nuo galimos buveinių taršos, pakrančių transformacijos ir per didelio vandens telkinio ir pakrančių užaugimo.

Informacijos šaltiniai: Aliukonis, Švitra, 2009.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *The distribution and population size of this species in Lithuania is still under investigation, but it has been found in different parts of the country. The beetles inhabit a wide range of water types, including large ponds, exploited water-filled peat bogs and non-polluted clear or dystrophic lakes. These habitats show a large variation in depth and transparency. The presence of plants that are suitable for egg deposition is considered a key factor for its reproduction and includes different sedges.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Dvijuostė nendriadusė

Graphoderus bilineatus (De Geer, 1774)

Dusios (Dytiscidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje (išskyrus Viduržemio pajūrio sritį) ir Azijoje (Rusijoje iki Vakarų Sibiro). Lietuva yra centrinėje rūšies arealo dalyje. Dvijuostės nendriadusės paplitimo ištirtumas Lietuvoje yra nepakankamas, paplitimas nustatomas tik specifiniais tyrimais, naudojant gyvagaudes gaudykles. Šiuo metu aptikta 14-oje Lietuvos rajonų.

Biologija ir ekologija. Dvijuostė nendriadusė – vidutinio dydžio (kūno ilgis – 14–16 mm) vabalas, kūnas ovalus, antsparniai gelsvi su daugybe netaisyklingų, smulkių, juodų, tarpusavyje susijungusių dėmelių, sudarančių tinklo pavidalo piešinį, ištisai dengiantį antsparnius. Vabalo pilvinė pusė blyškiai geltona. Užpakalinės kojos plaukiojamosios. Patinų priekinių kojų letenų trys pirmieji nareliai smarkiai išplatėję. Priešnugarėlėje dominuoja šviesi (geltona) spalva, siaurų, juodų raiščių yra tik priekiniame priešnugarėlės pakraštyje ir priešnugarėlės pamate. Šie raiščiai yra tris–penkis kartus siauresni nei vidurinė šviesi priešnugarėlės dalis. Lerva užauga iki 24 mm, jos viršutinė kūno pusė blyškiai gelsva, du paskutiniai pilvo segmentai rudi.
Dvijuostė nendriadusė yra visiškosios metamorfozės vabzdys. Suaugę vabalai dažniausiai stebimi gegužės–birželio ir rugpjūčio–rugsėjo mėn. Žiemoja suaugėliai. Didžiąją gyvenimo dalį dvijuostės nendriadusės praleidžia vandenyje, vabalai skraido labai retai. Vasaros pradžioje patelės deda kiaušinius vandens telkinio priekrantėje į iškilusius iš vandens tuščiavidurius augalus. Lervos gyvena sekliose vietose. Vandens telkinių pakrantėse tarp sąnašų ir augalų likučių lervos suformuoja ertmes (kameras), kur virsta lėliukėmis. Dvijuostės nendriadusės lervos ir suaugėliai yra plėšrūs.
Dvijuosčių nendriadusių dažniausiai aptinkama atviruose, gerai saulės įšildomuose, sekliuose (0,7–1 m gylio) arba su plačia, seklia pakrantės zona, įvairaus dydžio ir trofiškumo neišdžiūstančiuose vandens telkiniuose.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

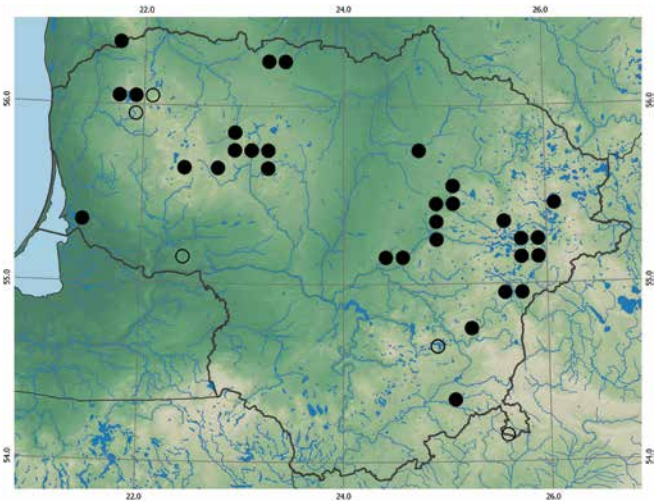

Populiacijos gausumas. Dvijuostės nendriadusės populiacijos dydis, populiacijų gausumo bei paplitimo pokyčiai ir bendras užimamas plotas Lietuvoje nėra žinomi.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – buveinės pokyčiai ar sunaikinimas, tiesioginė ir netiesioginė vandens telkinių tarša. Svarbu išlaikyti esamą populiacijų lygį, saugant buveines nuo galimos buveinių taršos ir per didelio apaugimo nendrėmis.

Informacijos šaltiniai: Lopeta, Lopeta, 2008; Lopeta, 2009; Ivinskis, Meržijevskis, Rimšaitė, 2009; Švitra, Aliukonis 2009; Aliukonis, 2010.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *The distribution and population size of this species in Lithuania is poorly known, though it has been found in different parts of the country. The inventorisation of the distribution of this beetle species is still in progress. As the types of habitats (eutrophic lakes, ox-bows, etc.) that the species inhabits are widespread in Lithuania, the total number of areas where species occurs is likely to be high.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Keturtaškis maitvabalis

Dendroxena quadrimaculata (Scopoli, 1772)

Maitvabaliai (Silphidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT B2c(iii,iv)

Paplitimas. Rūšis plačiai išplitusi Europoje, Šiaurės Afrikoje ir Azijoje iki Rytų Sibiro ir Kurilų salų. Lietuvoje keturtaškis maitvabalis paplitęs sporadiškai, per pastaruosius dešimtį metų aptiktos keturios naujos radavietės. Vidurio Lietuvoje keturtaškių maitvabalių randama dažniau ir gausiau, kitur – retai, dažniausiai pavienių individų arba visiškai neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Kūnas ovalus, 12–15 mm dydžio, juodas, kojos ir antenos taip pat juodos spalvos. Antenų keturi galiniai nareliai sustorėję ir sudaro neryškią buželę. Priešnugarėlė ir antsparniai geltoni. Priešnugarėlės vidurinė dalis juoda, antsparniuose yra po tris neryškias išilgines briauneles, be to, kiekviename antsparnyje yra po dvi juodas dėmes: viena ant pečių gumburėlio, o antra – užpakaliniame antsparnių trečdalyje. Skydelis juodas. Keturtaškis maitvabalis gyvena lapuočių ar mišriuosiuose miškuose, upių slėnių ar griovų šlaitų lapuotynuose, dažniausiai ten, kur auga ąžuolai. Tai plėšri maitvabalių rūšis. Vabalai aktyvūs dieną, greitai bėgioja medžių šakomis ieškodami grobio – drugių vikšrų. Minta įvairių drugių – ąžuolinių lapsukių, taip pat žieduotųjų verpikų, auksauodegių verpikų, žiemsprindžių vikšrais. Daugiausia randama gegužės–birželio mėn. lapuočių medynuose, kur susiformuoja lapus graužiančių vikšrų židiniai.

Populiacijos gausumas. Populiacijos gausumas netirtas, žinomose radavietėse pakartotinai tyrimų nebuvo atlikta. Rūšis gausesnė tik lapus graužiančių vikšrų židiniuose.

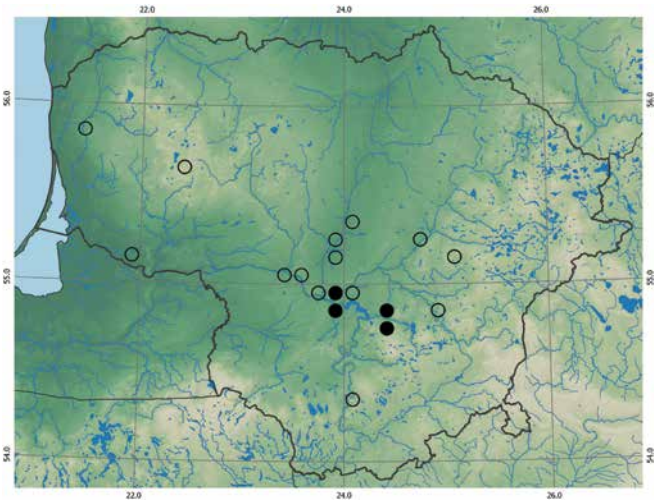

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia lapuočių miškų, ypač ąžuolynų, kirtimas, pesticidų naudojimas.

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Monsevičius, 1995; Ferenca, 2004; Tamutis, 2005; Ivinskis, Rimšaitė, Ferenca, 2007; Dapkus, Tamutis, 2008; Inokaitis, 2009; Stanionis, Petrikas, 2011.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *A rare and insufficiently studied species in Lithuania. Only four new localities for this species have been noted over the last ten years. It is most often observed in the period of mass appearance of leaf-breaking caterpillars. The main threat facing this species is the removal of old deciduous trees, especially oaks, as well as the usage of chemical plant protection agents.*

Autorius – Romas Ferenca

Geltonkailis trumpasparnis

Emus hirtus (Linnaeus, 1758)

Trumpasparniai (Staphylinidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus šiaurinę jos dalį, žinoma Irane ir Turkijoje. Lietuva yra ties šiaurine arealo riba, šiauriau Lietuvos aptiktas pietinėje Švedijos dalyje, Latvijoje, Estijoje.
Lietuvoje stebėti pavieniai suaugę individai Birštono, Kaišiadorių, Kalvarijos, Kauno, Kėdainių, Pasvalio, Ukmergės, Varėnos ir Vilniaus r. Tikėtina, kad šie vabalai tinkamose buveinėse gali gyventi visoje šalyje.

Biologija ir ekologija. Vienas stambiausių Lietuvoje gyvenančių trumpasparnių. Suaugėlio kūno ilgis – 14–19 mm, vabalas juodas. Galva, priešnugarėlės diskas, trys paskutiniai pilvelio nareliai apaugę geltonais, likusi kūno dalis – juodais pašiauštais plaukeliais. Antsparnių du galiniai trečdaliai papildomai apaugę sidabriškais pusiau prigludusiais plaukeliais. Galūnės juodos; antenos alkūniškos, 2–4 nareliai rutuliški, 6–11 – skersiniai.
Šie vabalai gyvena atvirose buveinėse, daugiausia jų aptinkama galvijų ir arklių ganyklose. Lervos ir suaugėliai plėšrūs, minta gyvulių išmatose ar dvėsenoje besiveisiančiais vabzdžiais. Pastebėtas jų prieraišumas smėlingoms stacijoms. Vabalai aktyvūs šiltuoju metų laiku, gerai skraido. Kai kada suaugusių individų galima aptikti ir miškuose, kirtimuose arti sula pasruvusių medžių kelmų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje stebėtos negausios populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis nyksta dėl mažėjančio ekstensyvių gyvulių ganyklų ploto. Ganyklų ploto ir ganomų galvijų mažėjimas pastaruoju metu ypač stipriai jaučiamas mažo našumo (smėlingose) dirvose. Buveinėms išsaugoti būtina skatinti ekstensyvią gyvulininkystę, ypač šiems trumpasparniams patraukliuose smėlingo dirvožemio regionuose.

Nuotraukos autorius – Gintautas Steiblys

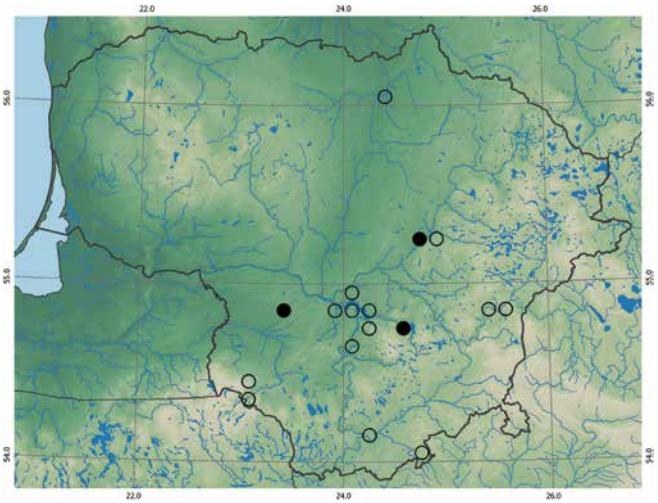

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Monsevičius, 1995; Ferenca, 2004; Stanionis, Petrikas, 2011.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *The hairy rove beetle is locally distributed in small sub-populations in Lithuania. All known sub-populations in the country are in open grasslands and pastures, close to the excrement of cows and horses. The most important measure to be recommended for the protection of the species is the encouraging of extensive pasturage of cows and horses, especially in unproductive sandy areas.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Šiaurinis elniavabalis

Ceruchus chrysomelinus (Hochenwarth, 1785)

Elniavabaliai (Lucanidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Kaukaze, Vakarų Sibire; šiaurėje arealas apima pietines Norvegijos ir Suomijos dalis, siekia Kareliją, Archangelsko sritį; pietuose – Šiaurės Ispaniją, Italiją, Balkanų pusiasalį. Tačiau beveik visame areale yra reta.
Lietuvoje paplitusi izoliuotomis populiacijomis, yra žinoma keliolika radaviečių.

Biologija ir ekologija. Suaugę vabalai išsiskiria ryškiai juodu blizgančiu kūnu, kurio ilgis siekia 11–18 mm. Kojos juodos arba tamsiai rudos, letenos, antenų buoželė ir čiuopikliai paprastai šviesesni. Kūno viršus nusėtas smulkiomis duobutėmis, antsparniai su negiliomis išilginėmis vagelėmis. Patinai skiriasi nuo patelių masyvesne galva ir stambesniais stipriau išsišovusias viršutiniais žandais. Gyvena drėgnuose pavėsinguose miškuose, kur jų lervos vystosi rudojo puvinio apimtuose ant žemės gulinčiuose eglių, beržų, ąžuolų, juodalksnių, rečiau pušų, drebulių, liepų ar bukų rąstuose. Vidutinio klimato juostoje lervos vystosi dvejus–trejus metus, suaugėliai iš lėliukių išsirita rudenį ir ten pat lieka žiemoti. Poruojasi gegužės–birželio mėn., po to abiejų lyčių individai medienoje gremžia apie 2 cm gylio duobutes, į kurias patelės deda kiaušinius. Aktyvūs šviesiuoju paros metu. Dažniausiai juos galima pamatyti ropinėjančius netoli vystymosi vietų, nepastebėta skraidančių.

Populiacijos gausumas. Esamų populiacijų gausumas nėra įvertintas. Po keletą suaugusių ir keliolika lervų stebėta Punios šile (Alytaus r.), Būdos, Vadų miškuose (Kaišiadorių r.), Sakalinės miške (Jurbarko, Tauragės r.), Kaskalnio miške (Jurbarko r.), Padauguvos miške (Kauno r.), Ažvinčių girioje (Ignalinos r.), Braziūkų miške (Kazlų Rūdos sav.), Čepkelių raiste (Varėnos r.).

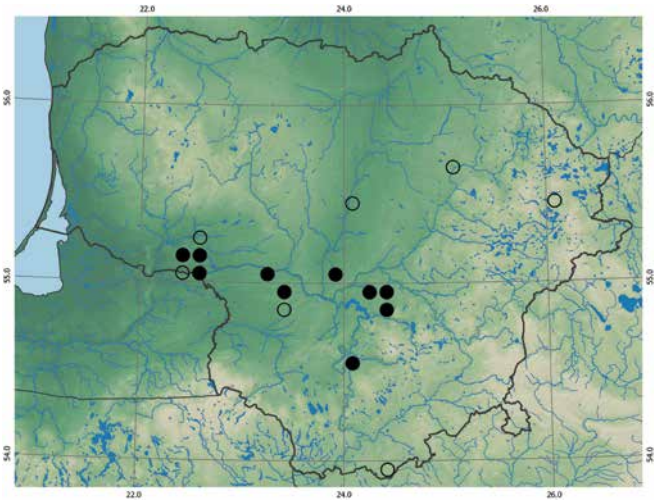

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė – labai fragmentiškai pasiskirsčiusios tinkamos buveinės, intensyvi miškininkystė, ypač plynieji miškų kirtimai, šalinami išvirtę medžiai, šviesėjantis miškas ir su tuo susiję hidrologinio balanso pokyčiai, geninių paukščių gausa.
Buveinėms išsaugoti būtina ribotai kirsti mišką ir šalinti negyvą medieną. Žinomų populiacijų apsaugai būtina palaikyti tinkamą buveinių pavėsingumą, hidrologinį režimą ir pakankamą mitybinio substrato kiekį.

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Jakaitis, 1982; Šablevičius, 1995, Šablevičius, Ferenca, 1995; Ferenca, 2004; Ivinskis, Rimšaitė, Ferenca, 2007; Uselis ir kt., 2007; Dapkus, Tamutis, 2008.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *This species is locally distributed throughout Lithuania. It inhabits shaded and moist woodlands, where its larvae develop for up to three years in rotten (red or brown-red rot) woods, both coniferous and deciduous. The main reasons for its decline are a loss of suitable habitat due to forest management, clear-cuts and retentions.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Smailiaragis mėšlavabalis

Copris lunaris (Linnaeus, 1758)

Plokštėtaūsiai (Scarabaeidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje iki Švedijos, Estijos. Rytuose arealas siekia Kiniją. Lietuvoje rūšis reta, didžioji dalis radaviečių yra Pietryčių ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Kūnas 17–24 mm ilgio, juodas su melsvu atspalviu, blizgantis. Ryškus lytinis dimorfizmas: patinų galvoje yra plona, smaili rago formos išauga, patelių ši išauga trumpa, su išpjova viršuje. Vabalai gyvena pievose, ganyklose šviežiame galvijų ir arklių mėšle. Kiaušinius deda birželio mėn. po mėšlu išraustuose urveliuose. Urvelį kasa abu poros nariai, jis baigiasi kamera, kurioje patelė iš šviežio mėšlo suformuoja keturis–septynis maždaug 3 cm skersmens kriaušės formos darinius, kiekviename jų būna po vieną kiaušinį. Iki rudens išsivysto nauja vabalų karta, tačiau vabalai lieka urvelyje iki pavasario. Kartu žiemoja ir abu poros nariai – patelė kameroje, o patinas viršutinėje urvelio dalyje. Gamtoje vabalų aptinkama gegužės–rugpjūčio mėn. pievose ir ganyklose, kur ganomi galvijai ir arkliai.

Populiacijos gausumas. Populiacijos gausumas neištirtas, žinomose radavietėse tyrimų pakartotinai nebuvo atlikta. Visose radavietėse rasta tik po vieną individą. Per pastaruosius dešimtį metų aptiktos tik trys naujos radavietės.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia apleistų ir nešienaujamų pievų ir ganyklų užaugimas medžiais ir krūmais, sumažėjęs galvijų ir arklių ganymas, taip pat pievų užsodinimas mišku. Rūšies apsaugai būtinas ekstensyvus galvijų ir arklių ganymas.

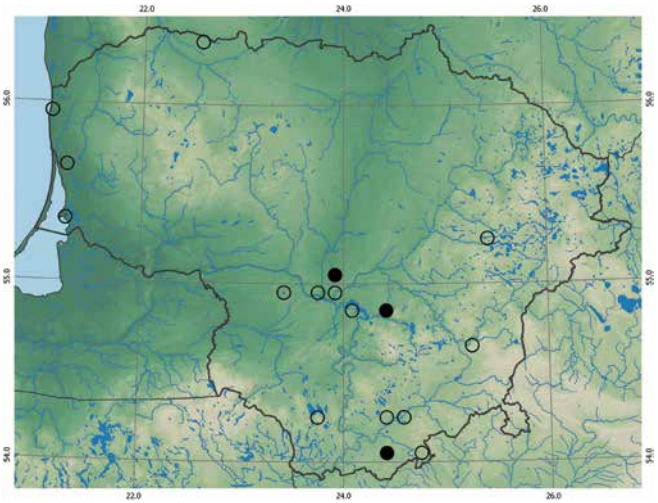

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Informacijos šaltiniai. Pileckis, Monsevičius, 1995; Ferenca, Ivinskis, Tamutis, 2006; Ferenca, Ivinskis, Tamutis, 2007.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *Considered to be a rare and insufficiently known species. Only three locations have been noted over the last ten years. The main threat is a decrease in the amount of livestock grazing and the overgrowing of meadows and pastures.*

Autorius – Romas Ferenca

Aštuoniataškis auksavabalis

Gnorimus variabilis (Linnaeus, 1758)

Plokštėtaūsiai (Scarabaeidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje, pietinėje Britų salų dalyje. Šiaurėje arealas siekia Švediją, Latviją, Estiją, rytuose rūšis išplitusi Rusijoje iki Volgos. Lietuvoje didžioji dalis radaviečių yra Dzūkijoje ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Kūnas juodas, matinis, 17–22 mm ilgio. Priešnugarėlė siauresnė už antsparnius, užpakaliniuose jos kampuose yra po vieną gelsvą ar baltą dėmelę. Kiekviename antsparnyje taip pat yra keturios–šešios gelsvos ar baltos dėmelės, kartais šios dėmelės būna redukuotos, tuomet priešnugarėlė ir antsparniai būna visiškai juodi. Patinai nuo patelių skiriasi į išorę lenktomis vidurinių kojų blauzdomis. Tai saproksilinė rūšis, gyvenanti senuose drevėtuose medžiuose: ąžuoluose ir pušyse. Pietų Europoje – Balkanuose ir Apeninuose – aštuoniataškių auksavabalių taip pat randama valgomuosiuose kaštainiuose ir paprastuosiuose bukuose. Lervos vystosi dvejus–trejus metus. Lėliukėmis lervos virsta medžių drevių trūnijančioje medienoje ar apatinėje kelmų dalyje, tarp šaknų, kokonuose, sulipdytuose iš medienos trūnėsių. Vabalai skraido gegužės pabaigoje–liepos mėn. Šiltomis saulėtomis dienomis aštuoniataškių auksavabalių aptinkama ant įvairių augalų žiedų, taip pat medžių drevių trūnėsiuose.

Populiacijos gausumas. Gausumas nėra įvertintas. Gausiausios populiacijos yra Pietryčių Lietuvos pušynuose, kur vabalai vystosi senose drevėtose pušyse ar trūnijančiuose pušų kelmuose ir rąstuose. Kituose Lietuvos regionuose pavieniui randama senuose parkuose ar išlikusiuose pavieniuose senuose drevėtuose medžiuose, dažniausiai ąžuoluose.

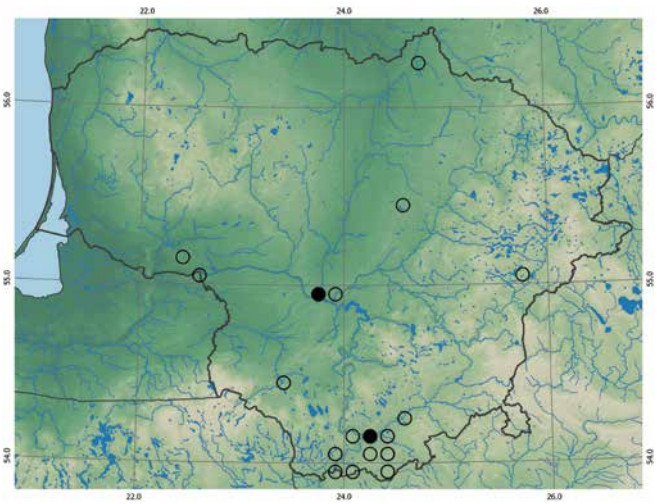

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia ūkinė veikla miškuose: plynieji miškų kirtimai ir senų drevėtų medžių šalinimas. Rūšies apsaugai būtina žinomų buveinių kirtavietėse palikti pavienius senus drevėtus medžius.

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Monsevičius, 1995; Monsevičius, 1997; Ehnström, Ivinskis, Ferenca, 2003; Inokaitis, 2004; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004; Tamutis, 2005; Ferenca, 2006; Ivinskis, Rimšaitė, Ferenca, 2007; Uselis ir kt., 2007; Bačianskas, 2009.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *A rare saproxylic species that is ecologically associated with old dried oaks and Scots pine trees and is most often found in mature forests in south Lithuania. Larvae develop in decaying wood in hollows of veteran trees. The main threat is clear cutting of forest and the removal of old trees from the ecosystem.*

Autorius – Romas Ferenca

Niūriaspalvis auksavabalis

Osmoderma barnabita Motschulsky, 1845

Plokštėtaūsiai (Scarabaeidae)
Vabalai (Coleoptera)

VU A2c+3c; B2ab(iii)

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Paplitimas. Rūšis aptinkama Centrinėje ir Rytų Europoje, šiaurėje iki Pietų Suomijos, pietuose iki Balkanų pusiasalio, vakaruose arealas baigiasi vakarinėje Prancūzijos dalyje, rytuose – ties Volgos upe Rusijoje.
Rūšies paplitimas Lietuvoje gerai ištirtas, nuo 2000 m. žinoma maždaug 200 vietovių, kuriose stebėtas vabalas arba jo veiklos pėdsakai. Paplitusi beveik visoje šalyje, didžioji dalis radaviečių yra Vidurio Lietuvoje, nors yra žinomų radaviečių visuose Lietuvos regionuose.

Biologija ir ekologija. Stambus, 24–32 mm ilgio tamsiai rudos spalvos vabalas, kuriam būdingas švelniai žalsvas metališkas blizgesys. Patinai kiek mažesni už pateles ir skleidžia malonų muskatų kvapą. Be to, patinai priešnugarėlėje turi gerai matomą griovelį.
Vabalo gyvenimo ciklas susijęs su senais lapuočiais medžiais. Lervos dvejus–trejus metus vystosi raudonojo puvinio paveiktoje gyvų drevėtų medžių, dažniausiai ąžuolų, medienoje. Mūsų klimato sąlygomis toks medžio kamienas dar turi būti įšildomas saulės. Suaugę vabalai matomi vasarą ant medžių kamienų, šalia drevių. Didžioji dalis suaugusių vabalų poruojasi drevėje, kurioje išaugo, likę dauginimuisi ieško netoliese esančių buveinei tinkamų senų medžių. Tik nedidelė dalis vabalų skrenda toliau nei 500 m nuo gimtojo medžio. Suaugėliai gyvena apie mėnesį, spėjama, kad nesimaitina. Rūšies buveinės – gerai apšviestų, gamtinę brandą viršijusių ir kamieninį puvinį turinčių lapuočių medžių grupės. Tai gali būti sengirės, seni parkai, pamiškės, alėjos, medžiais apaugusios ganyklos, laukuose augantys pavieniai medžiai.

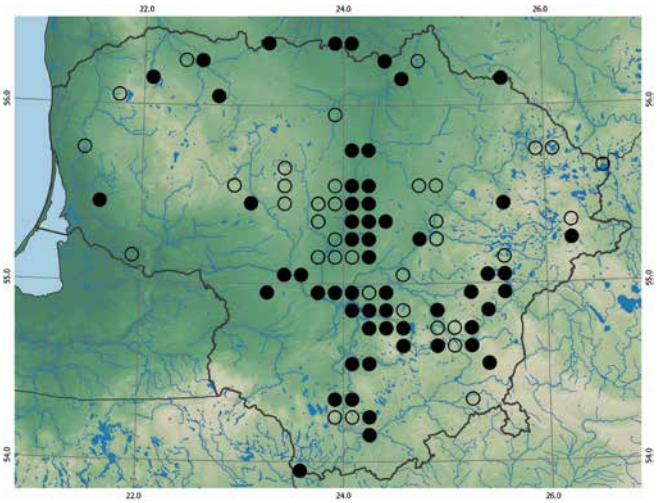

Populiacijos gausumas. Rūšies gausumas vertinamas pagal radavietėje augančių vabalams tinkamų medžių skaičių. Išskyrus Kauno, Kėdainių ir Kaišiadorių r., niūriaspalvio auksavabalio populiacijos yra mažos ir fragmentiškos. Didžiausios žinomos populiacijos yra Kauno ir Dūkštų ąžuolynuose. Nemažos populiacijos aptiktos Dubingių ir Žagarės dvarų senuose parkuose.

Grėsmės ir apsauga. Niūriaspalvio auksavabalio išlikimui pavojus kyla dėl mažėjančio tinkamų buveinių ploto ir blogėjančios jų kokybės. Pagrindinės grėsmės yra senų medžių žuvimas ar iškirtimas, buveinių apaugimas krūmais ar jaunais medžiais. Rūšies apsauga vykdoma išsaugant senus medžius žinomose vabalo radavietėse ir netoli jų, įgyvendinant gamtotvarkos priemones, skirtas pagerinti senųjų medžių augimo sąlygas.

Informacijos šaltiniai: Ehnström, Ivinskis, Ferenca, 2003.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *With more than 200 known localities across Lithuania, mostly in the middle part of the country, this species inhabits hollows within old trees that contain large quantities of coarse woody debris. The conservation of this species requires the protection of old broad-leaved trees (mostly oaks) in the historical habitats of the species.*

Autorius – Danas Augutis

Margasis grambuolys
Polyphylla fullo (Linnaeus, 1758)

Plokštėtaūsiai (Scarabaeidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, Kaukaze, Turkijoje. Lietuvoje didžiausios populiacijos žinomos Kuršių nerijoje ir termofiliniuose Pietryčių Lietuvos pušynuose, taip pat Vidurio Lietuvoje – smėlėtose Nemuno pakrantėse. Lietuva yra šiauriniame margojo grambuolio arealo pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Kūnas 25–36 mm ilgio, tamsiai rudas, antsparniai apaugę baltais prigludusiais žvyneliais, sudarančiais dėmėtą marmurinį piešinį, priešnugarėlėje taip pat yra trys išilginės juostelės, sudarytos iš baltų žvynelių. Patinai nuo patelių skiriasi antenų sandara: patinų antenos žymiai didesnės, galiniai septyni antenų nareliai labai dideli, plokštelių formos, patelių antenos daug smulkesnės, tik penki galiniai jų nareliai suplokštėję ir žymiai smulkesni nei patinų antenų. Gyvena smėlingoje dirvoje augančiuose jaunuose pušynuose. Patelės į smėlį deda apie trisdešimt kiaušinių, išsiritusios lervos vystosi smėlyje, kur minta įvairių augalų, daugiausia jaunų pušų ir karklų šaknimis. Vystymosi trukmė – ketveri–penkeri metai. Lėliukėmis lervos taip pat virsta smėlyje. Lėliukės stadija trunka apie mėnesį. Išsiritę vabalai išlenda į žemės paviršių, išsikasę maždaug piršto storio urvelį. Vabalai skraido birželio–liepos mėn.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje reta rūšis, specialių jos gausumo tyrimų nėra. Gausiausia populiacija yra Kuršių nerijos kopose. Rūšiai būdingas periodiškai kas ketveri–penkeri metai pasikartojantis gausumo padidėjimas, tai susiję su tiek pat metų trunkančiu vystymosi ciklu.

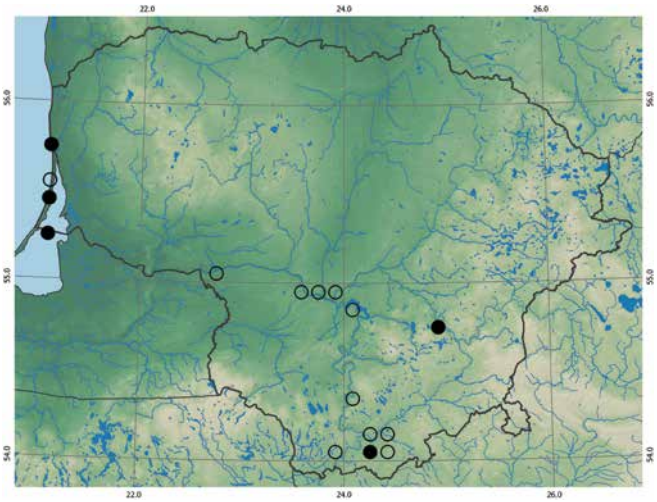

Nuotraukos autorius – Gintautas Steiblys

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelią sukcesinis buveinių užaugimas ar užsodinimas medžiais. Rūšies apsaugai būtina populiacijų buveinėse šalinti dalį medžių, stabdant sukcesinius procesus ir formuojant atviras buveines.

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Monsevičius, 1995; Skeiveris, Paplauskis, 1998; Dapkus, 2004; Ivinskis, Rimšaitė, 2005; Tamutis, 2005; Ferenca, 2006; Bačianskas 2009; Šablevičius, 2011.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *A rare thermophilic species mostly distributed in the sandy dunes of the Curonian spit and in pine forests in south-eastern Lithuania. Lithuania is the northern border of the range of this species. The larvae develop in sandy soils and generally feed on the roots of plants, especially young pine trees. The development takes 4–5 years. The adults fly in June–July.*

Autorius – Romas Ferenca

Marmurinis auksavabalis

Protaetia lugubris (Herbst, 1786)

Auksavabaliai (Cetoniidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, Kaukaze, rytuose arealas siekia Mongoliją, Šiaurės Rytų Kiniją.

Biologija ir ekologija. Vidutinio, 19–25 mm, dydžio, kūnas masyvus. Viršutinė kūno pusė – galva, priešnugarėlė ir antsparniai bronzinės spalvos, antsparniai išmarginti smulkiomis šviesiomis netaisyklingos formos dėmelėmis. Apatinė kūno pusė rusvai ruda, metališkai blizganti, pilvelio segmentai šonuose turi pailgas, šviesias dėmeles, letenos žalios. Tai lapuočių ir mišriųjų miškų rūšis, vabalai taip pat gali gyventi senuose miestų želdynuose: parkuose, skveruose. Lervos vystosi trūnijančioje senų lapuočių – klevų, ąžuolų, liepų medienoje. Vystymosi trukmė – dveji metai. Lerva lėliuke virsta specialiame kokone, pažeminėse drevėse ar tarp medžių šaknų. Suaugę vabalai skraido šiltomis saulėtomis dienomis birželio–liepos mėn. Marmurinių auksavabalių randama ant įvairių augalų, dažniausiai ant erškėtinių ir salierinių žiedų ar ant medžių kamienų prie ištekančių sulčių.

Populiacijos gausumas. Rūšies gausumas netirtas ir neįvertintas, randama pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – brandžių, drevėtų lapuočių medžių šalinimas, senų sodų ir parkų nykimas. Vabalų gyvenamose vietose būtina išsaugoti senus, drevėtus lapuočius – ąžuolus, klevus, liepas.

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, Rimšaitė, Ferenca, 2007; Dapkus, Tamutis, 2008; Ivinskis, Meržijevskis, Rimšaitė, 2009; Stanionis, Petrikas, 2011; Obelevičius, 2015.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *Considered an insufficiently known species associated with old hollow trees, especially oaks and maples. The larvae develop in the decaying wood inside of hollows and the main threat facing the species is the removal of old deciduous trees.*

Autorius – Romas Ferenca

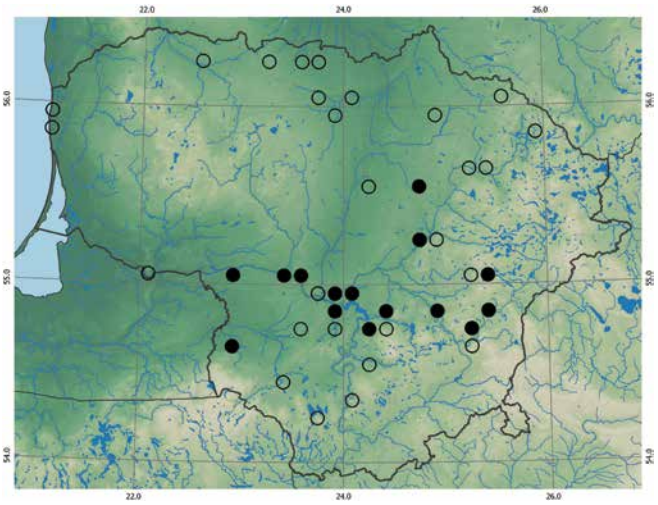

Liepinis blizgiavabalis

Ovalisia rutilans (Fabricius, 1777)

Blizgiavabaliai (Buprestidae)
Vabalai (Coleoptera)

VU D2

Paplitimas. Arealas apima Pietų ir Centrinę Europą į šiaurę iki pietinės Suomijos dalies, rytuose iki Krymo ir Kaukazo. Taip pat rūšis žinoma Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje randama Kaune ir Kauno apylinkėse: Jiesios upės šlaituose, Kamšos miške, taip pat liepomis apsodintose Kauno gatvėse. Viena radavietė žinoma Švenčionių r.

Biologija ir ekologija. Kūnas 11–15 mm ilgio, žalias, metališkai blizgantis, viršutinė kūno pusė tankiai taškuota, išmarginta violetinėmis dėmelėmis, išilgai antsparnių eina taškuotos vagutės. Priešnugarėlės ir antsparnių šoniniai kraštai su plačiu auksiškai raudonu apvadu. Tai šilumamėgė rūšis, gyvenanti ant gerai saulės įšildomų įvairių rūšių liepų. Lietuvoje visos radavietės susijusios su mažalape liepa. Lervos vystosi dvejus–trejus metus po ligotų džiūstančių liepų žieve, niekada nerandama ant visiškai nudžiūvusių medžių. Šiaurinėje arealo dalyje, kuriai priklauso ir Lietuva, liepinis blizgiavabalis dažniausiai randamas urbanizuotoje aplinkoje: miestų parkuose ir skveruose, gatvių ir pakelių liepų želdiniuose. Tai specifinės, žmogaus suformuotos buveinės, kurios pasižymi optimaliomis liepiniam blizgiavabaliui aplinkos sąlygomis: saulės gerai apšviečiamais ir įšildomais medžiais, aukštesne aplinkos temperatūra. Vabalai skraido birželio–liepos mėn., aktyvūs karštomis saulėtomis dienomis, dažniausiai skraido aukštai tarp medžių lajų arba vikriai bėgioja medžių kamienais ir šakomis.

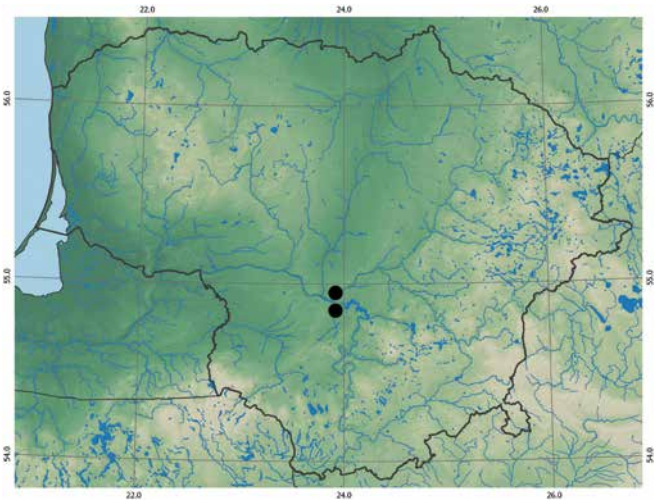

Nuotraukos autorius – Vitalij Alekseev

Populiacijos gausumas. Gausumas nėra įvertintas. Stabilios populiacijos žinomos Kauno ąžuolyne ir Jiesios upės šlaituose.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę kelia senų džiūstančių liepų šalinimas vabalų gyvenamose vietose.

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Monsevičius, 1995; Ehnström, Ivinskis, Ferenca, 2003; Ferenca, 2003; Inokaitis, 2004; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004; Tamutis, 2005; Dapkus, Tamutis 2008; Vaivilavičius, 2008.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *A rare thermophilic species that inhabits trunks and thicker branches of previously weakened linden. The species prefers trees growing in warm places where the larva feed under the bark of the trees. In Lithuania, this species is found only in the central part of Kaunas town and its environs, and also in the Švenčionys district.*

Autorius – Romas Ferenca

Raudonasis pievaspragšis

Anostirus purpureus (Poda, 1761)

Spragšiai (Elateridae)
Vabalai (Coleoptera)

CR B1ab(ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje, išskyrus Britų salas ir Skandinaviją. Šiaurėje arealas siekia Estiją, rytuose rūšis išplitusi iki Irano. Estijoje rūšis laikoma išnykusia. Lietuvoje žinomos radavietės yra Kauno r.: Jiesios upės slėnyje ir Ežerėlio apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Kūnas 8–14 mm ilgio, juodas, antsparniai purpuriškai raudoni, kiekvienas antsparnis su dviem išilginėmis briaunelėmis. Galva ir priešnugarėlė apaugę aukso spalvos plaukeliais, kojos ir antenos juodos. Tai lapuočių ir mišrių ją miškų rūšis. Vabalai šilumamėgiai, gyvena gerai saulės įšildomose pietinės ekspozicijos pamiškėse, kalvų šlaituose ar upių slėniuose, apaugusiuose žoline augalija ir pavieniais medžiais ar krūmais. Vabalų randama miško aikštelėse, pamiškių pievose ant įvairių žydinčių augalų, kartais ant medžių kamienų. Lervos gyvena viršutiniame dirvožemio sluoksnyje tarp augalų šaknų, plėšrios, minta dirvožemio bestuburiais. Lervos lėliukėmis virsta dirvožemyje liepos–rugpjūčio mėn. Išsiritę vabalai lieka žiemoti dirvoje ir pasirodo kitų metų pavasarį: balandžio pabaigoje–gegužę. Suaugę vabalai randami iki liepos antrosios pusės.

Populiacijos gausumas. Gausumas nėra įvertintas. Didžiausia populiacija yra Jiesios upės slėnio šlaituose, kur vabalai stebimi kasmet nuo 1984 m.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai: atvirų buveinių – pamiškių pievų, miško aikštelių – užaugimas mišku dėl natūralių sukcesijos procesų ar užsodinimas medžiais. Rūšies apsaugai būtina rūšies gyvenamose vietose išsaugoti atviras buveines: pievas ar ganyklas.

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Informacijos šaltiniai: Ferenca, 2003; Ivinskis, Pakalniškis, Ferenca, 1997, Ivinskis ir kt., 2000; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004; Mulerčikas, Tamutis, Kazlauskaitė, 2011.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *An insufficiently studied rare thermophilic species, this species occurs in dry sunny areas such as meadows and is usually found on various herbaceous plant blossoms, less often on tree trunks. Only two localities are known in Lithuania. The main threats to this species are the overgrowth of habitat by vegetation and afforestation.*

Autorius – Romas Ferenca

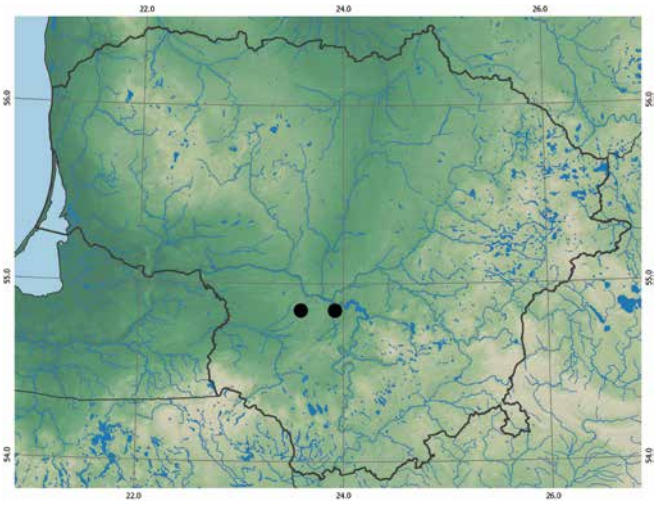

Rūdiškasis drevėspragšis

Elater ferrugineus Linnaeus, 1758

Spragšiai (Elateridae)
Vabalai (Coleoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi centrinėje ir pietinėje Europos dalyse, Kaukaze. Lietuva yra šiaurinėje paplitimo arealo dalyje, šiauriau Lietuvos aptikta Pietų Norvegijoje, Švedijoje, Latvijoje. Lietuvoje kol kas žinoma viena radavietė Kauno m. parke. Tikėtina, kad rūšis tinkamose buveinėse gali gyventi ir kitose šalies vietose.

Biologija ir ekologija. Tai stambus spragšis, kūnas 17–24 mm ilgio, viršus paprastai rausvai rudos spalvos, galva, o neretai ir priešnugarėlė tamsi. Antsparniai pleišto formos, viršūnėje užapvalinti su mažu danteliu vidinėje pusėje. Kūno apačia ir galūnės juodos spalvos. Galinių kojų šlaunų dangčiai platūs, jų galinis kraštas ties klubu su aštriu išsišovusiu kampu.
Šie vabalai gyvena plačialapių miškų sengirėse. Lervos vystosi lapuočių (ąžuolų, uosių, guobų, klevų, gluosnių, tuopų, bukų) medžių drevėse, yra plėšrios, minta ten pat gyvenančiomis vabzdžių (dažniausiai auksavabalių) lervomis. Suaugę vabalai pastebimi birželio–liepos mėn. arti vystymosi buveinių, gerai skraido.

Populiacijos gausumas. Vienintelėje žinomoje radavietėje suaugę individai stebimi nuo 2007 m. Populiacija negausi, stebėti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis nyksta dėl dramatiško senų drevėtų medžių kirtimo, susijusio su intensyviu miškų naudojimu, sengirių pritaikymu rekreacijai, parkų urbanizacija. Buveinėms išsaugoti būtina riboti arba drausti senų drevėtų lapuočių medžių šalinimą miškuose ir parkuose, gyvenviečių želdiniuose. Populiacijų gyvenamose vietose sudaryti sąlygas buveinėms palaikyti ateityje saugant (ribojant kirtimą), sodinant tinkamas medžių rūšis.

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

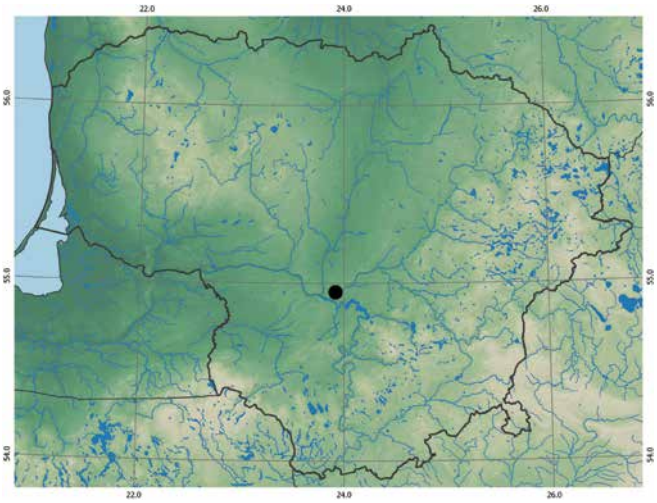

Informacijos šaltiniai: Meržijevskis, Tamutis, 2010.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *E. ferrugineus is known from only a single locality in Lithuania, though the species could be distributed more widely in similar habitats with standing old trees. The most important recommended measure for the protection of the species is the granting of special status to the protection to hollow trees and the conservation of old trees of appropriate species, along with habitat management aimed at ensuring a constant and an increasing supply of old trees in the future.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Didysis spragšis

Stenagostus rufus (De Geer, 1774)

Spragšiai (Elateridae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, išskyrus Britų salas, rytuose iki Ukrainos. Lietuvoje randama pietrytinėje dalyje ir Baltijos pajūrio pušynuose.

Biologija ir ekologija. Kūnas 20–28 mm ilgio, raudonai rudas, kojos ir antenos taip pat raudonai rudi. Apatinė kūno pusė apaugusi trumpais geltonais plaukeliais. Lervos vystosi po storų nudžiūvusių pušų žieve, apatinėje kamieno dalyje arba šaknyse, taip pat gyvena ir po nuvirtusių medžių žieve. Lervos plėšrios, minta įvairių rūšių ūsuočių: trumpaūsių medkirčių (*Spondylis buprestoides*), juodųjų kelmalindžių (*Asemum striatum*), rudųjų gaisrasekių (*Arhopalus rusticus*), raudonųjų žieduolių (*Stictoleptura rubra*) lervomis. Vystymosi trukmė – penkeri metai. Lėliukėmis lervos virsta pušies žievėje, požeminėje kamieno dalyje arba šaknyse. Vabalai aktyvūs naktimis, dieną slepiasi medžių žievės plyšiuose, po atšokusia nudžiūvusių medžių žieve. Skraido birželio–liepos mėn., reaguoja į šviesos šaltinius ir gali atskristi į šviesą. Didžiųjų spragšių randama pušynuose, kur yra storų nudžiūvusių pušų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje labai reta rūšis, žinomos pavienės radavietės. Dažniau randama Kuršių nerijoje (Juodkrantės sengirėje) ir Pietryčių Lietuvos pušynuose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelią brandžių pušynų kirtimas ir pavienių nudžiūvusių pušų šalinimas, miškų gaisrai. Rūšies apsaugai būtina žinomose populiacijose palikti pavienes senas pušis, augančias gerai saulės apšviečiamose vietose: miškų aikštelėse, pietinės ekspozicijos pamiškėse.

Nuotraukos autorius – Matěj Čermák

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Monsevičius, 1995; Tamutis, 2005; Ferenca, 2006; Šablevičius, 2011.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *A rare species that mostly inhabits dry mature forests on the Curonian spit and pine forests in south-eastern Lithuania. The larvae are predators that develop under the bark of old dead pine trees and feed on the larvae of various longhorn beetles.*

Autorius – Romas Ferenca

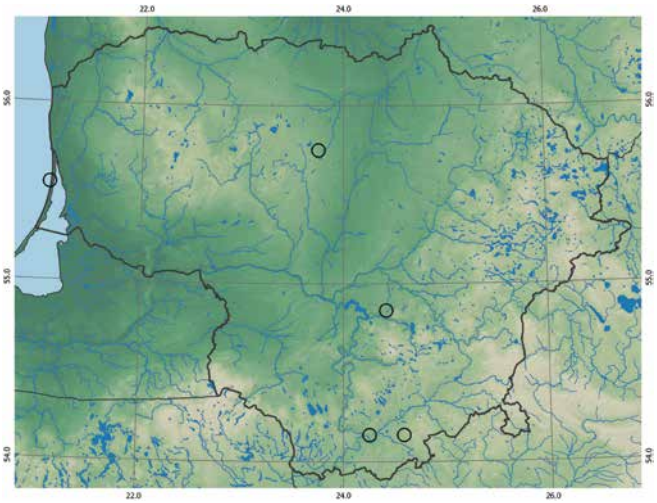

Ąžuolinis skaptukas

Xestobium rufovillosum (De Geer, 1774)

Skaptukai (Anobiidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vidurio ir Pietų Europoje, Turkijoje, Turkmėnijoje. Vakarų ir Rytų Sibire, rytuose arealas siekia Ochotsko jūrą. Rūšis įvežta į Australiją ir Šiaurės Ameriką.
Mūsų šalyje rūšis išplitusi daugiausia Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Kūnas 5–9 mm dydžio, rusvai rudas. Viršutinė kūno pusė – priešnugarėlė ir antsparniai apaugę prigludusiais geltonais plaukeliais, sudarančiais dėmeles. Tai lapuočių ir mišriųjų miškų rūšis, taip pat galinti gyventi ir pavieniuose, senuose, džiūstančiuose medžiuose. Dažniausiai vabalai gyvena senuose, džiūstančiuose ar nudžiūvusiuose ąžuoluose, tačiau jų gali pasitaikyti ir kituose lapuočiuose: bukuose, skrobluose, juodalksniuose, liepose. Lervos minta sausa, negyva mediena, apkrėsta medieną ardančiais grybais – kietąja kempine (*Phellinus igniarius*) ar įvairiaspalve kempe (*Trametes versicolor*). Vabalai poruojasi gegužės–birželio mėn. Tuomet jų aptinkama ant medžių kamienų ir šakų. Patelės į žievės ar medienos plyšius deda apie 50 kiaušinių. Vystymosi trukmė – dveji metai. Pirmaisiais metais medienoje žiemoja lervos, antrųjų metų rugpjūčio–rugsėjo mėn. išsirita suaugę vabalai, kurie lieka žiemoti medienoje, specialiose kamerose. Ąžuolinis skaptukas yra sėsli rūšis ir tame pačiame medyje gali gyventi kelis dešimtmečius.

Populiacijos gausumas. Gausumas nėra įvertintas. Rūšis išplitusi daugiausia Vidurio Lietuvoje, gausiausios populiacijos yra Nemuno, Neries ir jų intakų miškinguose šlaituose.

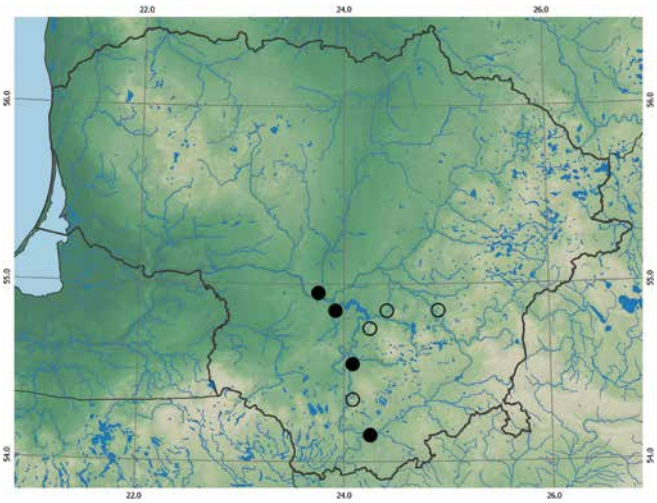

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Grėsmės ir apsauga. Džiūstančių ir nudžiūvusių, senų lapuočių, ypač ąžuolų, šalinimas, plynieji miškų kirtimai. Rūšies apsaugai būtina rūšies gyvenamose vietose palikti pavienius brandžius, džiūstančius ar nudžiūvusius ąžuolus.

Informacijos šaltiniai: Ferenca, Ivinskis, Meržijevskis, 2002; Ehnstrom, Ivinskis, Ferenca, 2003; Ferenca, 2004.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *An insufficiently known species observed in old deciduous trees, especially oak. Larvae develop in dead dried wood, infested by the fungus Phellinus igniarius and Trametes versicolor. The main threat is clear-cutting of forest and removal of dead wood in the forests.*

Autorius – Romas Ferenca

Didysis skydvabalis
Peltis grossa (Linnaeus, 1758)

Skydvabaliai (Trogossitidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Mažojoje Azijoje ir pietinėje Vakarų Sibiro dalyje. Centrinėje ir Pietų Europoje yra reta, dažniausiai aptinkama kalnuotuose regionuose.
Lietuvoje ši rūšis negausiai aptinkama daugelyje šalies rajonų.

Biologija ir ekologija. Suaugusių vabalų kūnas 11–19 mm ilgio, platus, plokščias, rudos, tamsiai rudos arba juodos spalvos, jo viršus tankiai nusėtas duobutėmis, kurios susiliedamos sudaro grublėtą ir raukšlėtą paviršiaus struktūrą. Antsparniuose yra po tris išilgines briauneles. Prieškrūtinis ties pagrindu tokio pat pločio kaip ir antsparniai ties pečiais. Antenos trumpos, paskutiniai trys nareliai daug didesni už kitus, jie sudaro pailgą buoželę. Rūšies buveinė – įvairios sudėties, dažniausiai drėgni miškai. Lervos vystosi kempininių grybų pažeistoje lapuočių ir spygliuočių medienoje dvejus–trejus metus. Vasarą iš lėliukių išsiritę suaugėliai būna aktyvūs tamsiuoju paros metu, dieną dažniausiai lindi po medžių atšokusia žieve arba slepiasi kempininių grybų vaisiakūnių apatinėje pusėje.

Populiacijos gausumas. Esamų populiacijų gausumas nėra įvertintas, stebėti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė yra labai fragmentiškas tinkamų buveinių pasiskirstymas, intensyvi miškininkystė: sanitariniai ir plynieji miškų kirtimai, džiūstančių medžių stygius. Buveinėms išsaugoti būtina apriboti minėtus miško kirtimus, džiūstančių medžių šalinimą.

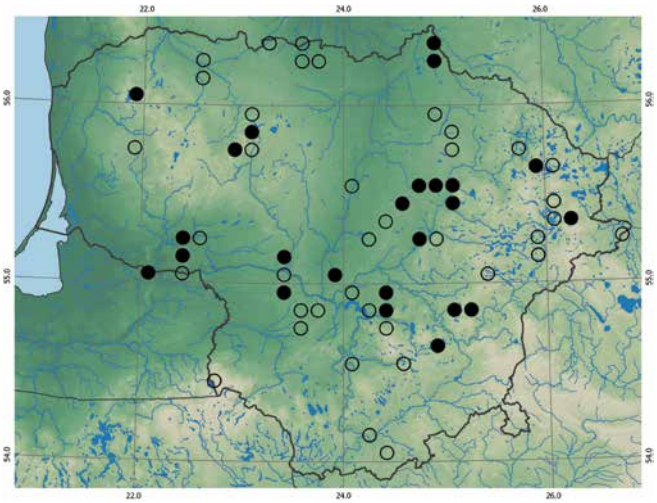

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Jakaitis, 1982; Auglys, 1994; Šablevičius, Ferenca 1995; Ferenca, 2003, 2004; Inokaitis, 2004; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004; Meržijevskis, 2004; Butvila, Dūda, Ramonas, 2007; Ivinskis, Rimšaitė, Ferenca, 2007; Kriaučiūnienė, Zaplatkin, 2007; Leonavičius, 2007; Lopeta, 2007; Masiulis, 2007; Pankevičius, 2007; Uselis ir kt., 2007; Dapkus, Tamutis, 2008; Ivinskis, Meržijevskis, Rimšaitė, 2009; Noreika, 2009; Švitra, Aliukonis, 2009; Stanionis, Petrikas, 2011; Obelevičius, 2015.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *Peltis grossa is distributed throughout Lithuania sporadically and is found in most districts of the country. It inhabits woodlands where its larvae develop for up to three years in rotten woods, both coniferous and deciduous. The main reasons for its decline are a loss of suitable habitat due to forest management, clear-cuts and retentions.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Purpurinis plokščiavabalis

Cucujus cinnaberinus (Scopoli, 1763)

Plokščiavabaliai (Cucujidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B1b(ii,iii)c(ii)

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Paplitimas. Europoje rūšis išplitusi nuo Pirėnų ir Apeninų pusiasalių iki Skandinavijos. Šiaurėje arealo riba siekia Norvegiją, Švediją, Suomiją. Rytuose arealo riba eina per Šiaurės Vakarų ir Vidurio Rusiją bei Ukrainą.

Biologija ir ekologija. Kūnas plokščias, 11–15 mm ilgio, juodas, tik galva, prieškrūtinis ir antsparniai raudoni. Antenos, kojos ir žandai taip pat juodi. Galva ir priešnugarėlė smulkiai taškuoti, blizgantys, o antsparniai lygūs, matiniai. Gyvena po nudžiūvusių ar džiūstančių lapuočių – guobų, ąžuolų, tuopų, alksnių – žieve, retai po eglių žieve. Lervos plėšrios, minta po žieve gyvenančių vabzdžių lervomis. Vystymosi trukmė – dveji metai. Vabalai išsirita rugpjūčio–rugsėjo mėn. ir lieka žiemoti po medžių žieve. Ten pat žiemoja ir pirmųjų metų lervos. Suaugėliai aktyvūs gegužės–birželio mėn., tuomet jų galima rasti ant medžių kamienų, rąstų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje reta rūšis, gausumas nėra įvertintas, absoliuti dauguma radaviečių yra Pietryčių ir Vidurio Lietuvoje, tik viena radavietė žinoma Šiaurės Lietuvoje – Biržų girioje. Didžiausios žinomos populiacijos yra Kamšos miške ir Jiesios upės slėnyje.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra blogėjanti buveinių kokybė ir fragmentacija, populiacijų izoliacija dėl intensyvios miškininkystės, sausuolių šalinimo, sanitarinių kirtimų. Rūšies apsaugai būtina vabalų gyvenamose vietose palikti džiūstančių ar nudžiūvusių medžių, taip pat buveinėse palikti dalį nuvirtusių medžių ar nulūžusių didelių šakų.

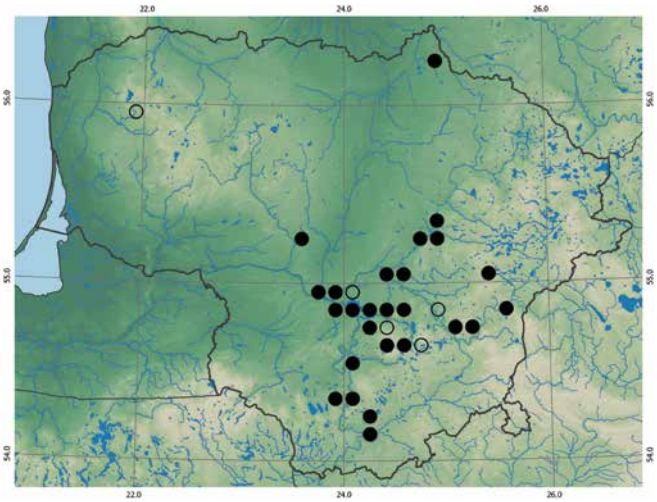

Informacijos šaltiniai: Ehnstrom, Ivinskis, Ferenca, 2003; Ferenca, 2004; Ivinskis ir kt., 2004; Tamutis, 2005; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2007; Dapkus, Tamutis, 2008; Vaivilavičius, 2008; Bačianskas, 2009; Mulerčikas, Tamutis, Kazlauskaitė, 2011; Rimšaitė, Ivinskis, Jefanovas, 2015.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *A rare species that develops under the bark of deciduous trees. The adults and older stages of larvae hibernate under the bark of drying and dried out deciduous trees. Distributed mostly in southeastern and central Lithuania, the main threat is the increasing isolation and fragmentation of populations and the degradation or loss of habitat quality. The largest populations are known in Kamša and Jiesia reserves.*

Autorius – Romas Ferenca

Pušinis plokščiavabalis

Cucujus haematodes Erichson, 1845

Plokščiavabaliai (Cucujidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, šiaurėje arealas siekia pietinę Suomijos dalį, Leningrado, Jaroslavlio, Kirovo sritis; pietuose – Italiją, Balkanų pusiasalį, Kaukazą; rytuose – Sachalino salą, Japoniją, Kiniją, Taivaną, tačiau neaptinkama į vakarus nuo Vokietijos. Centrinėje Europoje yra labai reta, dažniausiai aptinkama kalnuotuose regionuose. Lietuvoje ši rūšis kol kas aptikta tik pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Suaugusių vabalų kūnas 13–17 mm ilgio, plokščias, skaisčiai raudonas, vidukrūtinio ir pakrūtinio šonai, pilvelis, viršutinių žandų viršūnės, blauzdos, letenos ir antenos juodos spalvos. Prieškrūtinio šoniniai kraštai su smulkiais danteliais. Pušinis plokščiavabalis savo išvaizda labai panašus į purpurinį. Pagrindinis skiriamasis požymis – vientisai raudonos spalvos prieškrūtinis ir viršutiniai žandai, išskyrus jų viršūnes. Lervos vystosi po nudžiūvusių medžių žieve, dažniausiai brandžiuose medynuose, sengirėse, parkuose. Europoje šių vabalų lervos dažniausiai aptinkamos po spygliuočių medžių žieve. Lervos vystosi dvejus–trejus metus, suaugėliai iš lėliukių išsirita rudenį ir ten pat lieka žiemoti. Poruojasi gegužės–birželio mėn. Lervos įvairiaėdės, gali būti plėšrios, maitėdės arba maitintis grybų miceliu. Suaugėliai dažniausiai lindi po medžių žieve ir tik poravimosi metu juos galima pamatyti ropinėjančius netoli vystymosi vietų, yra pastebėta ir skraidančių.

Populiacijos gausumas. Esamų populiacijų gausumas nėra įvertintas. Stebėta vos po keletą suaugusių individų, aptiktų po nudžiūvusių pušų žieve Čepkelių raiste ir Pirčiupių miške (Varėnos r.).

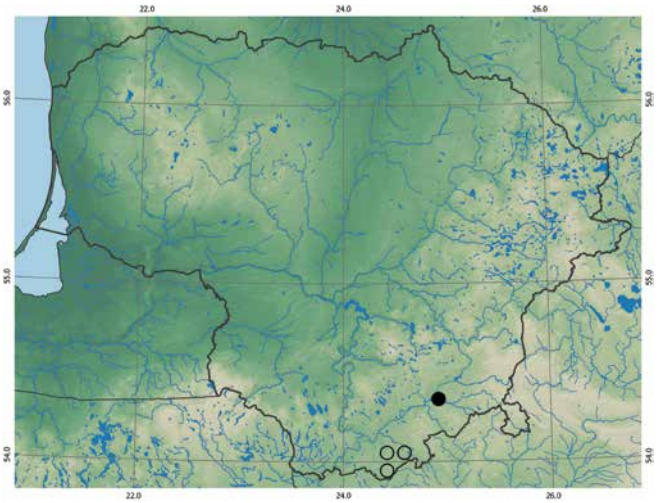

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė – labai fragmentiškai pasiskirsčiusios tinkamos buveinės, intensyvi miškininkystė: sanitariniai ir plynieji miškų kirtimai, džiūstančių medžių stygius. Buveinėms išsaugoti būtina ribotai kirsti mišką, pjauti ir šalinti džiūstančius brandžius medžius.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2007; Mulerčikas, Tamutis, Kazlauskaitė, 2011.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *Found only sporadically in the southern part of Lithuania, this species inhabits old woodlands, where its larvae develop for up to three years under the bark of dead trees, both coniferous and deciduous (in Lithuania this species has been found exclusively under the bark of dead pines). The main reasons for its decline are a loss of suitable habitat due to forest management and clear-cuts.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Šneiderio kirmvabalis

Boros schneideri (Panzer, 1796)

Kirmvabaliai (Boridae)
Vabalai (Coleoptera)

NT

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Paplitimas. Eurosibirinė rūšis. Europoje arealas apima jos šiaurrytinę dalį, vakarinė jo riba driekiasi per Vokietiją, pietuose – Čekiją, Slovakiją, Rumuniją, Ukrainą, pietines europinės Rusijos dalies sritis; Sibire rūšis paplitusi nuo Pietų Uralo iki Tolimųjų Rytų, Korėjos pusiasalio, Japonijos. Centrinėje Europoje yra reta, dažniausiai aptinkama kalnuotose regionuose.
Lietuvoje ši rūšis negausiai aptinkama daugelyje šalies rajonų.

Biologija ir ekologija. Suaugusių vabalų kūnas 10–14 mm ilgio, siauras, pailgas, tamsiai rudos arba juodos spalvos, plikas, blizgantis, galva ir priešnugarėlė tankiai nusėta duobutėmis, antsparniai su lėkštomis vagutėmis ir smulkiais taškeliais tarp jų. Prieškrūtinis ne platesnis už antsparnius, jo šonai išsigaubę. Antenos trumpos, paskutiniai trys nareliai daug platesni už kitus, sudaro pailgą buželę. Vabalo buveinės – pusamžiai ir brandūs, mišrieji ir spygliuočių medynai. Lervos vystosi po nudžiūvusių medžių, dažniausiai pušų, žieve. Mitybos spektras platus: nuo plėšrumo ir nekrofagijos iki saproksilofagijos ir micetofagijos. Vidutinio klimato juostoje lervos vystosi dvejus–trejus metus. Suaugėliai iš lėliukių išsirita vasaros pabaigoje ir paprastai lieka lindėti po žieve iki pavasario. Suaugėliai aktyvūs tamsiuoju paros metu, skraido, dieną dažniausiai aptinkami po atšokusia medžių žieve.

Populiacijos gausumas. Tikslinių tyrimų metu nustatyta, kad Šneiderio kirmvabalis gyvena beveik visuose stambiuose Lietuvos spygliuočių miškų masyvuose.

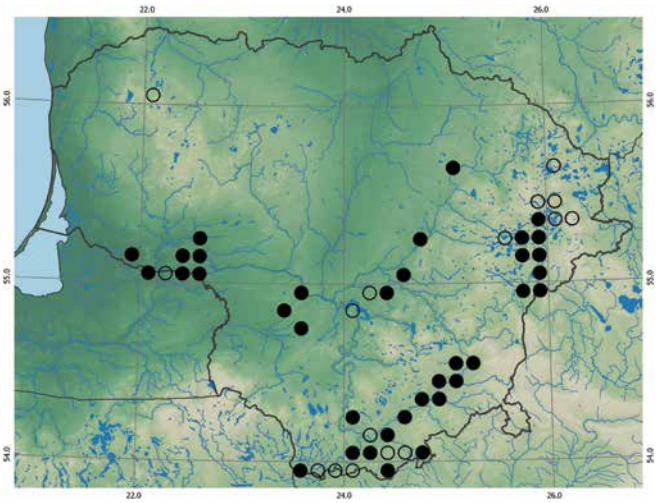

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė yra fragmentiškas tinkamų buveinių pasiskirstymas, intensyvi miškininkystė: sanitariniai ir plynieji miškų kirtimai, džiūstančių medžių stygius. Buveinėms išsaugoti būtina apriboti minėtus miško kirtimus.

Informacijos šaltiniai: Karalius, Blažytė-Čereškienė, 2009; Blažytė-Čereškienė, Karalius, 2010, 2012.

Summary. *This species is locally distributed throughout Lithuania. Found in the biggest forest of the country, its larvae develop for up to three years under the bark of dead trees, mainly Pinus sylvestris. The main reasons for its observed decline are loss of suitable habitats due to intensive forest management and clear-cuts.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Ūsenis dailidė

Ergates faber (Linnaeus, 1761)

Ūsuočiai (Cerambycidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B1ab(i,ii,iii)+2ab(i,ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje, išskyrus Britų salas. Šiaurėje arealas siekia Švediją, Latviją, rytuose rūšis išplitusi iki Irako ir Sirijos. Pietuose arealas siekia Šiaurės Afriką. Lietuvoje aptinkama pietinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Kūnas 23–60 mm ilgio. Patinų kūnas rusvai rudas, patelių juodai rudas. Priešnugarėlė raukšlėta, patinų su dviem blizgančiais gumburėliais. Šoniniai priešnugarėlės kraštai smulkiai dantyti. Brandžių miškų rūšis, gyvenanti šviesiuose, sausuose miškuose. Vystosi sausoje pušų, retai eglių medienoje, labai retai vystosi ir lapuočiuose medžiuose – tuopose ir alksniuose. Vystymasis, priklausomai nuo mitybos ir klimato sąlygų, gali trukti 3–12 metų. Vystymosi trukmei svarbus veiksnys yra ir medienos drėgmė. Tik išsiritusioms pirmojo ūgio lervoms žemutinė medienos drėgnumo riba yra 14 proc. Pirmaisiais metais lervos gyvena po medžių žieve, vėliau įsigraužia į medieną išgrauždamos ilgus iki 3 cm skersmens takus. Lėliukėmis virsta medienoje birželio mėn. Lėliukės stadija trunka dvi–keturias savaites. Vabalų randama liepos–rugsėjo mėn. ant sausų pušų kamienų ar kelmų, gyvena apie 40 dienų. Vabalai aktyvūs temstant ir naktį, poruojasi ir kiaušinius deda taip pat tamsiu paros metu – šiltais vakarais ir naktimis, kai temperatūra ne žemesnė kaip 22 °C.

Populiacijos gausumas. Gausumas nėra įvertintas. Rūšis išplitusi Pietų Lietuvoje, gausiausios populiacijos yra Dzūkijos miškuose.

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra tinkamų buveinių trūkumas, populiacijų fragmentacija dėl džiūstančių ir nudžiūvusių medžių šalinimo. Rūšies apsaugai būtina jos gyvenamose atvirose, saulės gerai apšviečiamose vietose palikti pavienes brandžias džiūstančias ar išdžiūvusias pušis.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, Pakalniškis, Ferenca, 1997; Šablevičius, 2003; Ferenca, 2006; Ivinskis, Meržijevskis, Rimšaitė, 2009.

Kolekcijos: KZM.

Duomenų bazės: KZM DB.

Summary. *A rare saproxylic species, ecologically associated with decaying wood of pine trees. Larvae develop in large diameter dead wood of coniferous trees, especially Scots pine. Most often found in mature forests in south Lithuania. The main threat is the loss of mature dry Scots pines.*

Autorius – Romas Ferenca

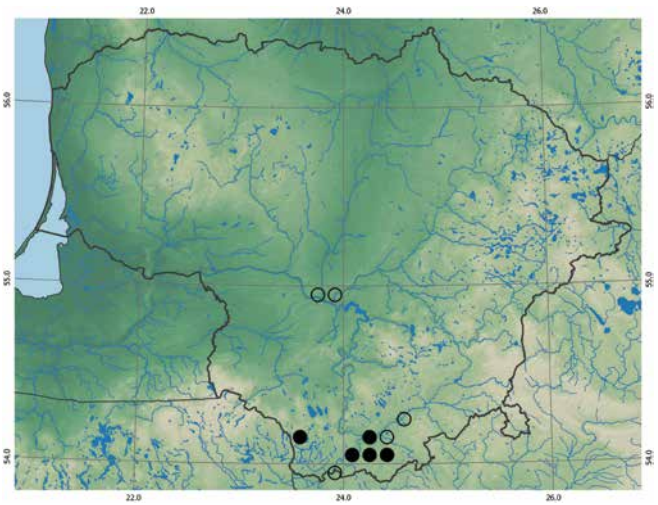

Didysis lapuotininkas

Necydalis major Linnaeus, 1758

Ūsuotiniai (Cerambycidae)
Vabalai (Coleoptera)

NT B1+2

Paplitimas. Eurosibirinė rūšis, paplitusi beveik visoje Europoje. Sibire aptinkama nuo Pietų Uralo iki Tolimųjų Rytų, Korėjos pusiasalio, Japonijos, pietinė arealo riba driekiasi per Kazachiją, Mongoliją, šiaurines Kinijos provincijas.
Lietuvoje ši rūšis aptinkama sporadiškai, yra žinoma keliolika radaviečių.

Biologija ir ekologija. Tai savotiškos kūno išvaizdos, stambus ūsuotis. Suaugusių vabalų kūnas 21–33 mm ilgio, plonas, grakštus, juodas, išskyrus rudos ar rausvai rudos spalvos antsparnius, antenas ir kojas. Dažnai pirmieji pilvelio segmentai būna rusvi ar gelsvi, o galinių kojų šlaunų viršūnės tamsios. Antsparniai labai trumpi, neslepia plėviškų sparnų ir tesiekia priekinį panugarėlės kraštą. Krūtinės apačia ir šonai, taip pat antsparnių įlinkusi vidinė dalis abipus siūlės apaugę švelniais, geltonais plaukeliais. Patelių penktasis pilvelio sternitas smulkiai taškuotas, kaip ir ketvirtasis, o patinėlių penktasis sternitas su nedideliu įlinkiu. Antenos plonos, visi jų nareliai beveik vienodo storio. Vabalo buveinės – lapuočių medynai, ekstensyvūs, seni vaismedžių sodai. Lervos trejus metus vystosi grybo *Inonotus radiatus* pažeistoje įvairių lapuočių medienoje. Suaugėliai iš lėliukių išsirita birželio–liepos mėn., būna aktyvūs šviesiuoju paros metu, skraido, lanko augalų žiedus.

Populiacijos gausumas. Esamų populiacijų gausumas nėra įvertintas, stebėti pavieniai individai.

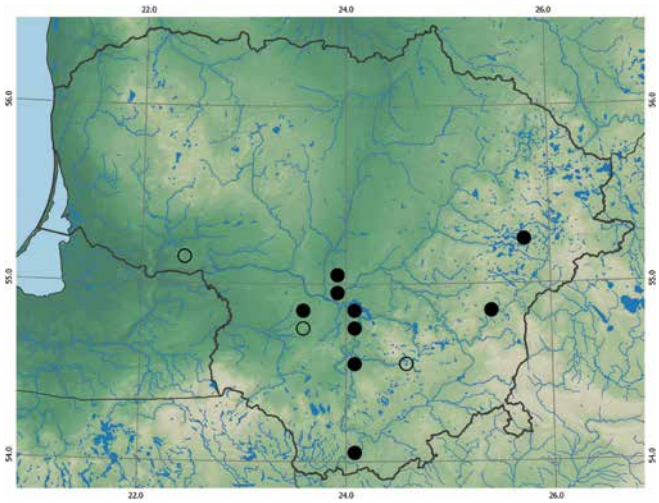

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė populiacijoms – labai fragmentiškas tinkamų buveinių pasiskirstymas, intensyvi miškininkystė: sanitariniai ir plynieji miškų kirtimai, grybo *Inonotus radiatus* pažeistų medžių stygius. Buveinėms išsaugoti būtina riboti minėtus miško kirtimus, džiūstančių, brandžių medžių pjovimą ir šalinimą parkuose.

Informacijos šaltiniai: Pileckis, Monsevičius, 1995; Ferenca, 2004; Ivinskis, Meržijevskis, Rimšaitė, 2009.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *Found in several districts, this species is sporadically distributed throughout Lithuania. It inhabits old deciduous woodlands, where its larvae develop for up to three years in wood colonised by the shelf fungus Inonotus radiatus. The main reasons for its observed decline are a loss of suitable habitat due to forest management, clear-cuts and the felling of veteran trees in parks.*

Autorius – Vytautas Tamutis

Pjūklaūsis kelmagraužis
Prionus coriarius (Linnaeus, 1758)

Ūsuočiai (Cerambycidae)
Vabalai (Coleoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi vakarinėje Palearktikos dalyje, nuo Portugalijos, Didžiosios Britanijos vakaruose iki Tomsko srities rytuose; šiaurėje arealas siekia pietinę Suomijos dalį, Leningrado, Kostromos ir Permės sritis, pietuose – Šiaurės Alžyrą, Tunisą, Siriją, Turkiją, Iraną. Visame areale yra reta. Lietuvoje yra žinoma keliolika radaviečių.

Biologija ir ekologija. Tai vienas didžiausių ir įspūdingiausių Lietuvos faunos vabalų. Suaugusių vabalų kūnas 20–45 mm ilgio, platus, rudos, tamsiai rudos arba juodos spalvos, jo viršus grublėtos struktūros. Prieškrūtinio šoniniai kraštai su trimis stambiais aštriais dantimis. Antsparniuose briaunelės neryškios. Antenos masyvios, sudarytos iš vienuolikos (patelių) ar dvylikos (patinų) narelių, kurie nuo trečio iki priešpaskutinio yra trikampiai, su ištįsusiais viršūniniais kampais. Rūšies buveinė – įvairios sudėties perbrendę medynai (sengirės). Lervos vystosi trūnijančioje lapuočių ir spygliuočių medienoje, dažniausiai kelminėje dalyje ar storose šaknyse. Lervos vystosi trejus–ketverius metus, užaugusios išlenda iš medienos ir dirvoje virsta lėliukėmis. Suaugėliai iš lėliukių išsirita vasarą ir būna aktyvūs iki rudens. Tamsiuoju paros metu skraido.

Populiacijos gausumas. Esamų populiacijų gausumas nėra įvertintas, stebėti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė populiacijos mažėjimo grėsmė yra labai fragmentiškas tinkamų buveinių pasiskirstymas, intensyvi miškininkystė: sanitariniai ir plynieji miškų kirtimai, džiūstančių brandžių medžių stygius. Buveinėms išsaugoti būtina apriboti minėtus miško kirtimus, džiūstančių brandžių medžių pjovimą ir šalinimą, kelmų rovimą.

Nuotraukos autorius – Romas Ferenca

Informacijos šaltiniai: Šablevičius, 2003, 2007; Dapkus, 2004; Ivinskis, Ferenca, Rimšaitė, 2004; Ivinskis, Meržijevskis, Rimšaitė, 2009; Mulerčikas, Tamutis, Kazlauskaitė, 2011; Stanionis, Petrikas, 2011.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *This species is distributed throughout Lithuania sporadically and is found in several districts. It inhabits old woodlands where its larvae develop for up to four years in rotten woods, both coniferous and deciduous. The main reasons for its decline are a loss of suitable habitat due to forest management, clear-cuts, felling of old trees in the parks and removing the stumps.*

Autorius – Vytautas Tamutis

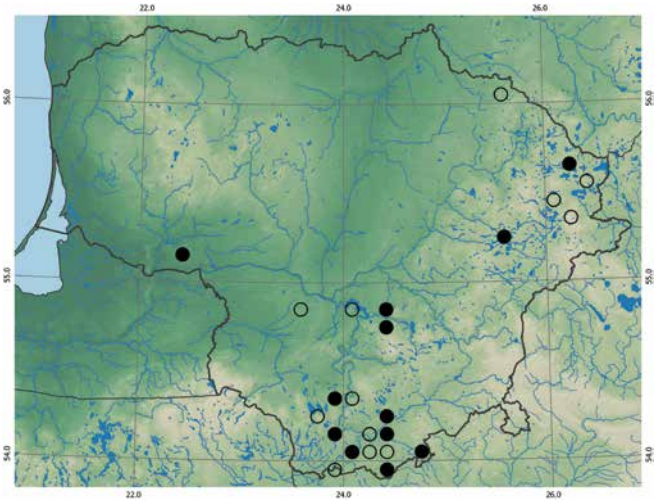

Mėlynsparnė apsiuva

Semblis phalaenoides (Linnaeus, 1758)

Didžiosios apsiuvos (Phryganeidae)
Apsiuvos (Trichoptera)

NT

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Šiaurės Europoje, Azijoje iki Japonijos, bet visur gana reta. Nuo 2001 m. Lietuvoje žinomos mėlynsparnės apsiuvos radavietės vidutinėse ir didelėse upėse ar šalia jų. Lervų rasta Visinčios ir Šešupės upėse, o suaugėliai stebėti ties Merkiu, Šventąja, Visinčia, Nerimi, Verseka, Ūla, ties Straujos ir Nemuno santaka.

Biologija ir ekologija. Šių apsiuvų lervos didelės (iki 10 cm) su būdingu galvos ir nugaros skleritų raštu, namelis iš augalinių dalių, daugiausia plėšrios, minta chironomidų, tinklasparnių, kitų apsiuvų, lašalų, ankstyvių lervomis. Retai minta dumbliais, vandens augalais. Lervų randama nuo rudens pradžios iki gegužės mėn. Suaugėliai dideli, atstumas tarp išskleistų sparnų – vidutiniškai 6–7 cm. Sparnai gelsvai balti, su netaisyklingos formos rudomis dėmelėmis ir taškais, kurių forma ir dydis kiekvieno individo kiek skirtingas. Dauguma mėlynsparnių apsiuvų suaugėlių stebėti šalia lėtos tėkmės upių. Apsiuva skraido dieną gegužės pabaigoje ir birželio mėn. Lervų gyvenamoji aplinka gana įvairi: stovinčio vandens telkiniai, lėtos tėkmės mažos, vidutinės ir didelės upės, gerai prisotintas deguonies vanduo, dažnai humusingas ir šiek tiek rūgštinis su akmenuotu, smėlėtu dugnu, kuris gali būti gausiai apaugęs vandens augalais (plūdėmis, plunksnalapėmis, įvairiomis viksvomis), samanomis ar būti apneštas dumblo, sąnašų plotais.

Populiacijos gausumas. Populiacijos pokyčiai nežinomi. Nors pastaraisiais metais stebėjimų registruojama daugiau, tačiau ir lervų, ir suaugėlių

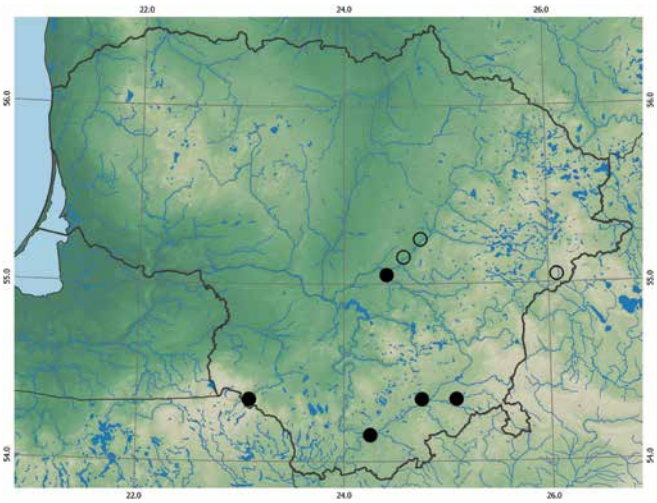

Nuotraukos autorius – Vytautas Višinskas

dažniausiai randama tik pavienių (daugiausia trys lervos Šešupėje, penki suaugėliai šalia Visinčios upės).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra upių tarša, vandens rūgštėjimas ir buveinių fizinių charakteristikų pasikeitimai – grunto pokyčiai ir hidroenergetikos ar kitokio hidrografinio tinklo pertvarkymo sukelti srovės režimo trikdžiai.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1960; Berglind, Engblom, Lingdell, 1999; Višinskienė, 2009.

Summary. *Rarely found in Lithuania, generally only single individuals of either larvae or adults. The larvae occur in quite a range of aquatic habitats – both standing waters and streams and rivers with clean, oxygen rich and slightly acidic water, preferring stony or sandy bottoms, often with rather dense vegetation. Water pollution and disturbance of suitable habitats – changes of current velocity and bottom structure – are probably the main threats facing the species.*

Autorė – Giedrė Višinskienė

Pietinis marguolis

Zygaena angelicae Ochsenheimer, 1808

Marguoliai (Zygaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų Europoje, europinėje Rusijos dalyje iki Pietų Uralo.
Lietuvoje užregistruota keliolika populiacijų Pietų Lietuvoje. Šiauriau Lietuvos nėra aptinkama.

Biologija ir ekologija. Sparnai tamsiai mėlyni su raudonomis dėmėmis, kaip ir kitų rūšių marguolių, bet priekinių sparnų apatinėje pusėje dėmės susijungusios į raudoną dryžį, besitęsiantį išilgai sparno. Pietiniai marguoliai gyvena skurdžia žoline augalija apaugusiose, saulės gerai įšildomose sausose pievose, pušynų pakraščiuose ir aikštelėse, apleistuose karjeruose. Šie drugiai skraido nuo liepos iki rugpjūčio pradžios. Skrydis lėtas, vangus. Dažniausiai jų galima pastebėti tupinčių ant buožainių ir kitų augalų žiedų. Kiaušinėlius patelės deda ant mitybinių augalų. Vikšrai geltoni su juoda nugaros linija ir juodais taškais. Vikšrai minta dvispalviais raženiais, paprastaisiais garždeniais, dobilais, plaukuotaisiais drugišiais. Baigia vystytis peržiemoję. Lėliukėmis virsta tvirtuose verpsto formos tamsiai geltonuose kokonuose, pritvirtintuose prie augalų stiebelių.

Populiacijos gausumas. Pietinio marguolio populiacijos yra fragmentiškos, išsidėsčiusios tinkamų buveinių ploteliuose. Prieš kelis dešimtmečius šių drugių buvo gana gausiai aptinkama Merkinės apylinkėse, bet šiuo metu gausumas yra žymiai sumažėjęs. Vienoje pievoje aptinkama nuo kelių iki keliasdešimties individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra susijusios su natūralia pievų buveinių kaita sunykus tradicinei žemėnaudai: pievos, kuriose anksčiau buvo ekstensyviai ganoma ir šienaujama, tapo nebenaudojamos, todėl buveinės užžėlė krūmais ir medžiais, buvo užsodintos. Norint apsaugoti išlikusias populiacijas, sumedėjusią augaliją būtina periodiškai iškirsti, šienauti pievas arba ekstensyviai ganyti, skatinti degradavusių pievų buveinių atkūrimą.

Nuotraukos autorius – Dalius Dapkus

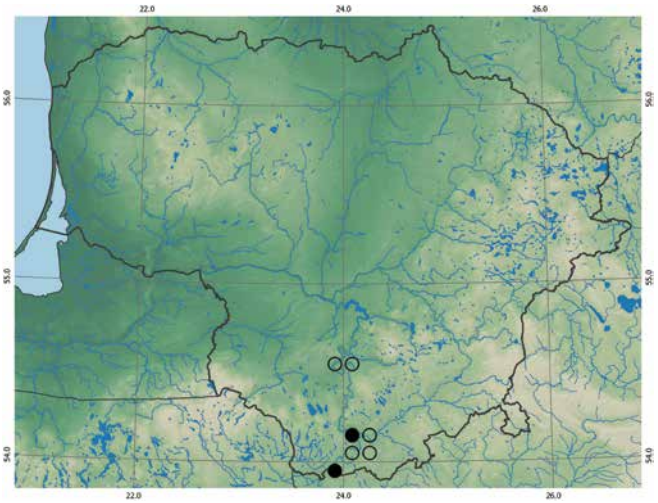

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984, 2008; Ivinskis, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species has a limited distribution in southern Lithuania and prefers very dry habitats. The main threats relate to afforestation of open habitats.*

Autorius – Dalius Dapkus

Raudonžiedis marguolis

Zygaena ephialtes (Linnaeus, 1767)

Marguoliai (Zygaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Pietryčių Europoje, europinėje Rusijos dalyje iki Uralo.
Lietuvoje žinomos negausios populiacijos tik Pietų Lietuvoje. Per Lietuvą driekiasi šiaurinė šios rūšies paplitimo riba, todėl kitose Baltijos šalyse neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Drugiai lengvai pastebimi, vangūs, skraido negreitai. Sparnai tamsiai mėlyni su raudonomis dėmėmis. Raudonžiedis marguolis panašus į kitų rūšių marguolius, bet turi išskirtinį požymį – pilvelį su raudonu žiedu. Šie drugiai gyvena sauspievėse ir šlaituose, besidriekiančiuose palei Nemuno, Merkio upes, Dzūkijos pušynų pakraščių pievose, palei kelius. Drugiai skraido nuo liepos pradžios iki rugpjūčio vidurio. Kiaušinėlius patelės deda ant mitybinių augalų – dvispalvių raženių. Vikšrai verpsto formos, apaugę trumpais šereliais, gelsvi su juodų taškų eilutėmis nugarinėje dalyje ir šonuose. Baigia vystytis peržiemoję. Lėliukėmis virsta tvirtuose verpsto formos balsvuose kokonuose, kurie būna pritvirtinti prie mitybinių augalų dalių, medžių šakelių.

Populiacijos gausumas. Raudonžiedžio marguolio populiacijos gana fragmentiškos, išsidėsčiusios tinkamų buveinių fragmentuose. Vienoje vietoje aptinkama nuo kelių iki keliolikos individų. Per kelis pastaruosius dešimtmečius stebimas populiacijų gausumo mažėjimas dėl tinkamų buveinių nykimo ar sunaikinimo.

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė populiacijoms – sparčiai nykstant tradiciniam ūkininkavimui Dzūkijoje, keičiasi atvirų buveinių struktūra (apauga sumedėjusia augalija). Grėsmę kelia ir atvirų buveinių apsodinimas medžiais. Norint apsaugoti šios rūšies populiacijas, būtinas pievų šienavimas arba ekstensyvus ganymas, skatintinas degradavusių pievų buveinių atkūrimas. Neatmetama galimybė, jog šiltėjant klimatui gali plėstis populiacijų užimamas plotas palei upes šiaurės kryptimi Lietuvoje.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984, 2008; Ivinskis, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species has a limited distribution in southern Lithuania and prefers very dry habitats. The main threats relate to natural succession of habitats (overgrowth of meadows with bushes and trees).*

Autorius – Dalius Dapkus

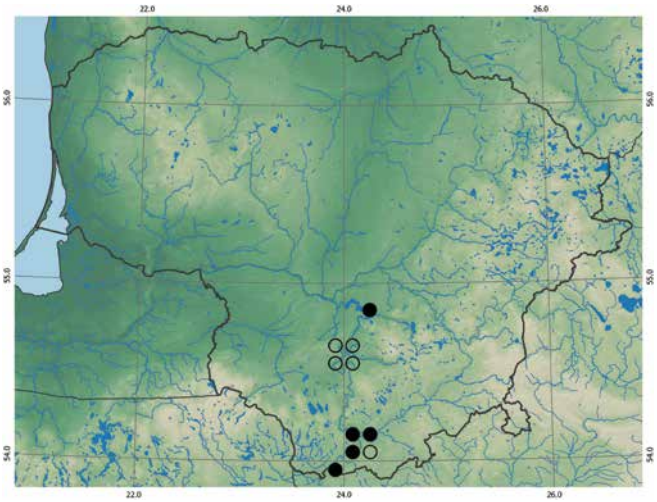

Esparcetinis marguolis

Zygaena loti (Denis & Schiffermüller, 1775)

Marguoliai (Zygaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje, europinėje Rusijos dalyje.
Lietuvoje žinomos negausios populiacijos Pietų Lietuvoje, šiauriausios radavietės yra Kauno ir Jonavos r. Literatūros duomenimis, šios rūšies individų prieš kelis dešimtmečius buvo užregistruota Vilniaus r. Per Lietuvą driekiasi šiaurinė rūšies arealo riba.

Nuotraukos autorius – Dalius Dapkus

Biologija ir ekologija. Drugių sparnai tamsiai mėlyni su raudonomis dėmėmis, kiek permatomi. Raudoni taškai priekinio sparno viršutinės pusės pakraštyje susilieję. Esparcetiniai marguoliai skraido lėtai, dažniausiai aptinkami tupintys pavieniui ar po kelis ant įvairių graižažiedžių augalų žiedų. Šie drugiai, kaip ir kitų rūšių marguoliai, gyvena smiltpievėse, smėlynų pievose, apleistuose karjeruose, pušynų aikštelėse, paupių šlaituose. Esparcetiniai marguoliai skraido nuo liepos pradžios iki rugpjūčio pradžios. Vikšrai žalsvi, apaugę baltais šereliais, su dviguba juodų taškelių linija, po kuria – geltonų dėmelių eilė. Vikšrai minta paprastaisiais garždeniais, dvispalviais raženiais, esparcetais, kulkšnėmis. Peržiemoję baigia vystytis gegužės mėn. Lėliukėmis virsta rudai balsvuose verpsto formos kokonuose, pritvirtintuose ant mitybinių augalų stiebelių.

Populiacijos gausumas. Esparcetinio marguolio populiacijos negausios, per dieną stebima nuo kelių iki keliasdešimties individų. Populiacijų gausumas mažėja dėl spartaus atvirų buveinių nykimo ar sunaikinimo.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra sauspievių nykimas joms užželiant krūmais ir medžiais, atvirų buveinių užsodinimas mišku – dėl to populiacijos tampa fragmentiškos ir izoliuotos. Norint apsaugoti šios rūšies populiacijas, būtinos gamtotvarkos priemonės: sumedėjusios augalijos periodinis iškirtimas, pievų šienavimas arba ekstensyvus ganymas, skatintinas degradavusių pievų buveinių atkūrimas.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984, 2008; Ivinskis, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species has a limited distribution in southern Lithuania and prefers very dry habitats. Populations are fragmented, not abundant and are rapidly decreasing mostly due to changes of agricultural traditions leading to natural succession of habitats (mainly afforestation of xerotermic meadows).*

Autorius – Dalius Dapkus

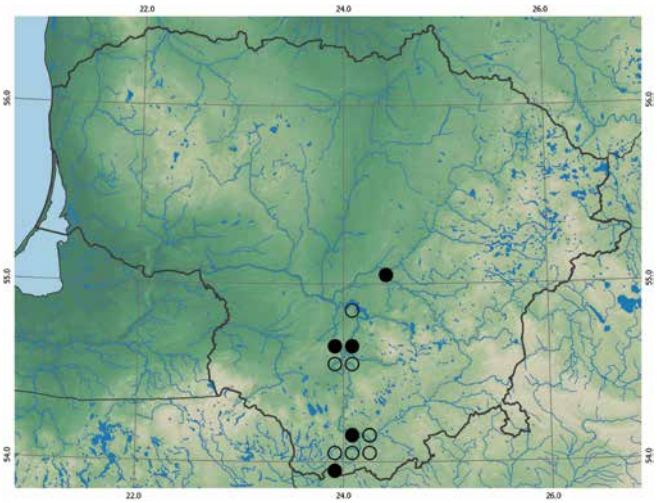

Ąžuolinis stiklasparnis
Synanthedon conopiformis (Esper, 1782)

Stiklasparniai (Sesiidae)
Drugiai (Lepidoptera)

DD

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Vidurio Europoje, Vakarų Azijoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama Kaišiadorių, Kauno, Kėdainių, Šakių, Trakų, Vilniaus r. Lietuva yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Nedideli drugiai, išvaizda labai primenantys vapsvas. Sparnai skaidrūs, priekinių sparnų galuose yra gelsvai oranžinių dėmių, kūnas juodas, pilvelis su trimis arba keturiais geltonais žiedais. Atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 15–24 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus, patelės kiek stambesnės už patinus. Gyvena miškuose ir parkuose, kur yra senų, pažeistų ąžuolų, augančių atvirose, gerai saulės įšildomose vietose. Suaugėliai skraido birželio–liepos mėn. Patelės kiaušinėlius deda pažeistose ąžuolų kamienų, šakų ar žemės paviršiuje esančių šaknų vietose. Vikšrai dvejus metus gyvena medienoje išgraužtuose tuneliuose po ąžuolo žieve. Antrą kartą peržiemoję vikšrai pavasario pabaigoje žievėje išgraužia rutulio formos kameras su plonu būsimos išėjimo angos dangteliu ir iš žievės pjuvenų pasidaro kokoną, kuriame virsta lėliukėmis. Ant lėliukės galvos yra spyglys, kuriuo ji, virsdama drugiu, praduria pasigaminto kokono luobą ir išėjimo angos dangtelį. Išlįsti iš kokono lėliukei padeda ant pilvelio segmentų esantys spygliukų žiedai. Lėliukei iki pusės išlindus į paviršių, plyšta jos krūtinės nugarėlė ir iš lėliukės išlenda suaugęs drugys.

Populiacijos gausumas. Drugiai gamtoje sunkiai pastebimi, tyrimams naudojami specifiniai lytiniai atraktantai. Visose radavietėse aptinkami pavieniai drugiai. Pastarąjį dešimtmetį išsamesnių rūšies tyrimų nebuvo atliekama. 2017 m. du ąžuoliniai stiklasparniai sugauti Dūkštų ąžuolyne.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

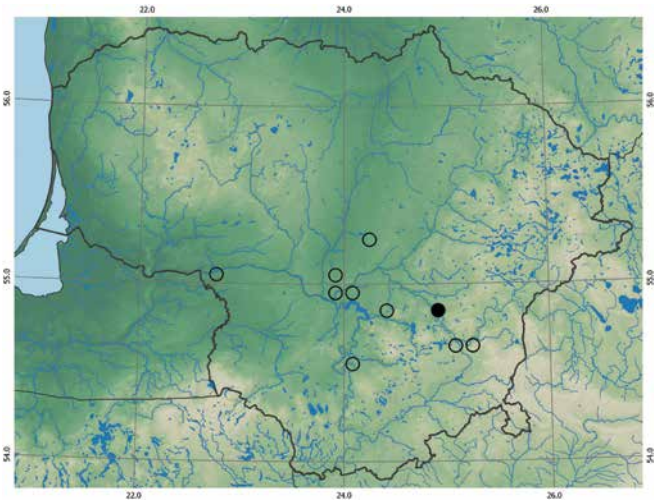

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis rūšies gausumą ribojantis veiksnys yra brandžių lapuočių miškų kirtimas, senų pažeistų ąžuolų šalinimas, miškų purškimas pesticidais. Rūšies apsaugai būtina išsaugoti senus pažeistus ąžuolus, ypač augančius miškų pakraščiuose ar kitose gerai saulės šildomose vietose.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984, 2008; Būda, 1994.

Summary. *The Dale's Oak Clearwing is found locally in central, south-eastern and south-western Lithuania. Lithuania is on the northern boundary of the habitat range of this species. It inhabits light deciduous and mixed forests with old oak trees. Populations are decreasing, mostly due to forest felling. It is restricted by a lack of suitable habitats.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

Juodalksninis stiklasparnis

Synanthedon mesiaeformis (Herrich-Schäffer, 1845)

Stiklasparniai (Sesiidae)
Drugiai (Lepidoptera)

DD

Paplitimas. Rūšies arealas fragmentiškas, aptinkama Europoje ir Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama pietvakarinėje, pietinėje ir rytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Nedideli drugiai, išvaizda panašūs į vapsvas. Sparnai skaidrūs, priekinių sparnų galai juodi. Kūnas juodas, pilvelis su dviem geltonais žiedais. Atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 19–31 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus, patelės kiek stambesnės už patinus. Gyvena paupiuose, paežerėse ir kitur, kur yra senų, pažeistų juodalksnių, augančių saulėtose vietovėse ant smėlėto grunto. Suaugėliai skraido birželio–liepos mėn. Patelės kiaušinėlius deda į senų juodalksnių žievės įtrūkimus iki 2 m aukštyje. Vikšrai dvejus metus gyvena išgraužtuose tuneliuose tarp žievės ir medienos. Antrą kartą peržiemoję vikšrai pavasario pabaigoje žievėje išgraužia rutulio formos kameras su plonu būsimos išėjimo angos dangteliu ir iš žievės pjuvenų pasidaro kokoną, kuriame virsta lėliukėmis. Ant lėliukės galvos yra spyglys, kuriuo ji, virsdama drugiu, praduria pasigaminto kokono luobą ir išėjimo angos dangtelį. Išlįsti iš kokono lėliukei padeda ant pilvelio segmentų esantys spygliukų žiedai. Lėliukei iki pusės išlindus į paviršių, plyšta jos krūtinės nugarėlė ir iš lėliukės išlenda suaugęs drugys.

Populiacijos gausumas. Pastarąjį dešimtmetį išsamesnių rūšies tyrimų nebuvo atliekama. Drugiai gamtoje sunkiai pastebimi, tyrimams naudojami specifiniai lytiniai atraktantai. Viešvilės upės baseino ir Pietryčių Lietuvos populiacijos nurodomos kaip gyvybingos ir gana gausios, vienos gausiausių visame rūšies areale.

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę kelia senų, pažeistų juodalksnių šalinimas. Rūšies apsaugai būtina išsaugoti senus, ligotus juodalksnius, ypač augančius smėlingose vietovėse.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Karalius, Būda, 2006; Kazlauskas, 2008.

Summary. *This species is found in eastern, southern and south-western Lithuania. It is found along lakes, river banks and stream sides in valleys and in other moist sandy places with old alder trees. Populations are decreasing, mostly due to the felling of old alder trees. It is restricted by a lack of suitable habitats.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

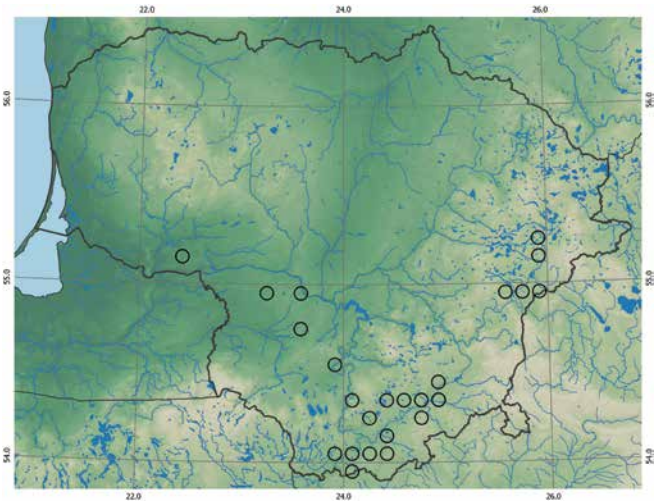

Didžioji anchinija

Anchinia daphnella (Denis & Shiffermüller, 1775)

Plačiasparnės kandys (Depressariidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU B1ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus Pirėnų pusiasalį, Didžiąją Britaniją, Beniliukso šalis ir Graikiją, rytuose randama Palearktikos rytinėse ekosistemose.
Lietuvoje reta, nestebėta vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Nedidelis drugys (išskleistais sparnais 20–28 mm pločio). Lytinis dimorfizmas neryškus. Visiškosios metamorfozės vabzdys. Per metus išsivysto viena karta. Mėgsta drėgnus pavėsingus miškus. Kiaušinėlius deda ant žalčialunkių (*Daphne mezereum*) ūglių. Vikšrai išgraužia pumpurus, susuka lapus, juos apgraužia. Lėliukės imituoja mitybinio augalo viršūninių šakučių pumpurus. Lėliukes dažnai pažeidžia parazitiniai plėviasparniai – brakonidai ir ichneumonidai, sunaikindami dalį populiacijos. Suaugėliai skraido birželio–liepos mėn. Aptinkami tupintys ant augalų, kur stogeliu suglaudę sparnus taip pat imituoja pumpurus. Retai atskrenda į šviesos gaudykles. Stebimi pavieniai individai.

Populiacijos gausumas. Tiksliniai rūšies gausumo ir paplitimo tyrimai nebuvo vykdyti. Visose radavietėse didžiųjų anchinijų aptinkama negausiai, sudaro uždaras populiacijas. Jose stebėti pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų miško buveinių kirtavietėse šių drugių nėra randama, todėl manytina, kad intensyvus miško naudojimas yra svarbiausia grėsmė. Pavėsingos lapuočių miškų struktūros išsaugojimas radavietėse gali būti tinkama apsaugos priemonė.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *This species is declining and known to be found in only a few localities. The reasons for its decline are unknown, but probably include habitat change associated with the cutting of trees.*

Autorius – Povilas Ivinskis

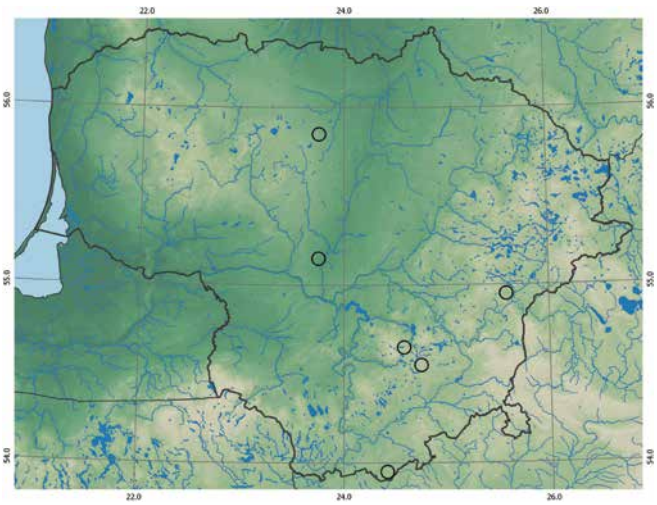

Machaonas

Papilio machaon Linnaeus, 1758

Sklandūnai (Papilionidae)
Drugiai (Lepidoptera)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, Šiaurės Amerikoje. Aptinkama visoje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Vienas stambiausių mūsų krašto dieninių drugių, atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 65–80 mm. Sparnai geltoni su juodomis gyslomis ir juostomis. Užpakaliniai sparnai su ilgomis „uodegėlėmis“, užpakalinių sparnų juodoje juostoje yra kelios mėlynos ir viena oranžinė dėmė. Lytinis dimorfizmas neryškus, patelės kiek stambesnės už patinus. Drugiai linkę migruoti, todėl jų aptinkama įvairiose atvirose buveinėse: pievose, pamiškėse, miškų aikštelėse, kirtimuose, pakelėse, palaukėse, soduose, daržuose, urbanizuotose teritorijose ir kt. Vystosi dvi drugių kartos per metus. Pirmos kartos drugiai skraido nuo balandžio vidurio iki birželio pradžios, antros – nuo birželio pabaigos iki rugsėjo pradžios. Drugiai lanko įvairius žydinčius augalus. Patelės po vieną–tris kiaušinėlius deda ant įvairių salierinių augalų: paprastųjų morkų, paprastųjų krapų, paprastųjų garšvų, paprastųjų kmynų, mažųjų ožiažolių, pelkinių saliavų. Kartais randama ant rūtų. Vikšrai žali, su juodais žiedais ir raudonomis karpomis. Gyvena atvirai, maitinasi salierinių augalų lapais ir žiedynais. Vikšrai už galvos turi oranžines, savito kvapo liaukas – osmeterijas, kurias sujaudinti išverčia į kūno paviršių. Lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų. Žiemoja lėliukės.

Populiacijos gausumas. Dažniausiai stebimi pavieniai drugiai, kiek gausesni pietrytinėje šalies dalyje. Kai kuriais metais būna nereti.

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl drugio natūralių buveinių užaugimo krūmais ir medžiais, nenaudojamų pievų suarimo ar užsodinimo mišku, pavasarinio žolės deginimo, pesticidų naudojimo. Rūšies apsaugai drugio natūraliose buveinėse būtina šalinti medžius ir kūmus, tinkamai ekstensyviai ganyti ar šienauti. Patartina šienauti atskirus pievų plotus kas antri metai.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *The Old World Swallowtail is found in various open habitats throughout Lithuania, more frequently in the south-eastern part of the country. Care should be taken to preserve open natural habitats, avoid afforestation and prevent shrub overgrowth. Care with extensive mowing and grazing of habitats is important.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

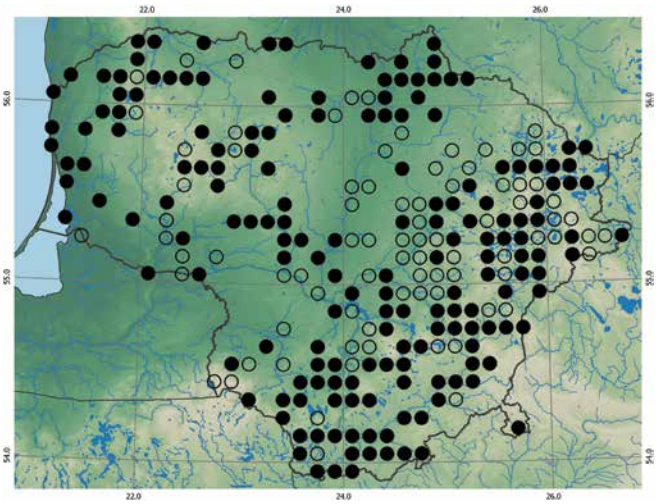

Juodasis apolonas

Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)

Sklandūnai (Papilionidae)
Drugiai (Lepidoptera)

LC

Paplitimas. Palearktinė rūšis, paplitusi visoje Europoje (išskyrus Portugaliją, Belgiją, Olandiją, Britų salas) iki Uralo, Vakarų ir Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje ilgai buvo žinoma tik Žemaitijoje, pastaraisiais metais plinta į šalies centrinę dalį ir rytus.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys. Išskleistų sparnų ilgis – 50–58 mm. Priekinio sparno piešinį sudaro dvi juodos dėmės baltame fone, būdinga žvynelių redukcija, tamsios sparnų gyslos. Galva apvali, antenos buožiškos. Užpakaliniai sparnai nežymiai pailgėję, ovalūs, su įlinkusia analine dalimi, apvaliu išoriniu kraštu. Patelės pilvelio gale po apvaisinimo susiformuoja raginis lovelio formos darinys – sfragis. Drugiai skraido gegužės pabaigoje–birželio mėn., aktyvūs dieną. Visiškosios metamorfozės vabzdys. Kiaušinėlius patelės deda ant ar šalia mitybinio augalo – rūtenio – lapų ar stiebų. Žiemoja susiformavęs vikšras kiaušinio apvalkale ar jo išorėje. Vikšrai tamsūs, su geltonų ar oranžinių dėmių juostomis. Lėliukė ruda, šviesiame kokone, formuojama šalia mitybinių augalų. Juodųjų apolonų aptinkama plačialapių ir mišriųjų miškų, griovų ir šlaitų miškų pakraščiuose, aikštelėse, slėnių ar kalvų šlaituose, šienaujamų mezofitinių pievų, eutrofinių aukštųjų žolynų buveinėse.

Populiacijos gausumas. Pastaraisiais metais Lietuvoje plintanti rūšis, tačiau radavietės išsibarsčiusios, jose aptinkama dažniausiai iki 50 suaugusių individų.

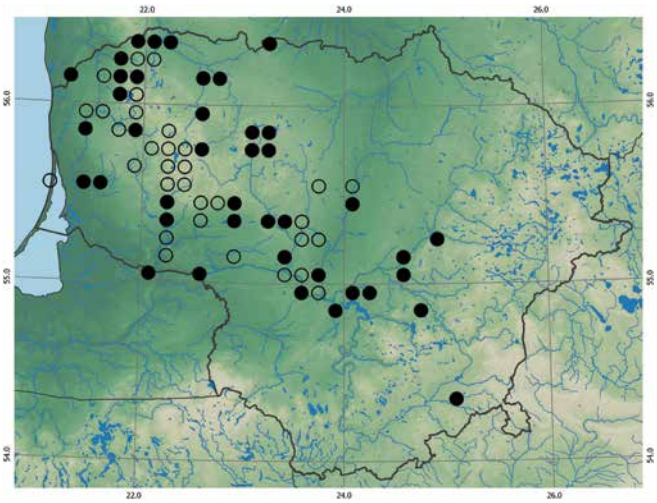

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – tinkamų buveinių degradacija ar sunaikinimas dėl intensyvios žemdirbystės ir miškininkystės arba dėl natūralios sukcesijos nebenaudojant teritorijų.
Radavietėse reikia naudoti gamtotvarkos priemones, palaikant atviras buveines, skatinti ekstensyvų pievų naudojimą, išsaugoti laipsniškai į pievas pereinančias lapuočių miškų pamiškes.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 2004; Kaupys, 2016; Švitra ir kt., 2017; Ivinskis, Rimšaitė, 2018.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *The species is mostly distributed across scattered localities in the western part of Lithuania, but has expanded to central and eastern parts in recent years. The foodplant of the caterpillars is Corydalis spp. This species is threatened by changes in the management of semi-natural grasslands and woodland, both through intensification of use and abandonment and subsequent overgrowth of habitat.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Rudmargė hesperija

Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771)

Storgalviukai (Hesperiidae)
Drugiai (Lepidoptera)

NT B2

Paplitimas. Holarktinė rūšis, paplitusi visoje Europoje, vidutinio klimato juostoje Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje paplitusi visoje teritorijoje, daugiausia radaviečių yra Vakarų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Nedidelis drugys, išskleistų sparnų ilgis – 26–28 mm, lytinis dimorfizmas nežymus. Viršutinė sparnų pusė tamsiai ruda su tamsiai geltonų dėmių raštu. Priekinio sparno apačia šviesiai rusva su rudomis dėmėmis, užpakalinių sparnų apačia gelsvai ruda su didelėmis, šviesiomis dėmėmis. Skraido gegužės–birželio mėn., lanko įvairių pievų augalų žiedus, šių drugių aptinkama ant drėgnos žemės ar organinių atliekų. Per metus išsivysto viena karta. Kiaušinėlius po vieną ar kelis deda ant mitybinių augalų lapų. Vikšrų mitybiniai augalai: lendrūnai, šunažolės, melvenės, strugės ir kt. Vikšras gyvena susuktame mitybinio augalo lape, žiemoja vikšras, lėliuke virsta peržiemojęs, paklotėje tarp senų lapų. Rudmargių hesperijų aptinkama drėgnose, gerai įšylančiose pamiškių, paupių pievose, miško keliukų pakraščiuose.

Populiacijos gausumas. Tikslinių rūšies gausumo ir paplitimo tyrimų nebuvo vykdyta. Lietuvoje rudmargės hesperijos populiacija yra suskaidyta, skirtingose radavietėse aptinkama pavienių individų, populiacijos dydis nėra žinomas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra buveinių kaita (užaugimas, apšvietimo, drėgmės režimo pokyčiai). Svarbiausiose radavietėse galima taikyti gamtotvarkos priemones, išsaugant palankios būklės buveines.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004; Ivinskis, Rimšaitė, 2018.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Widely distributed across all Lithuania, but not an abundant species. Found mostly in meadows along forest edges.*

Autorius – Povilas Ivinskis

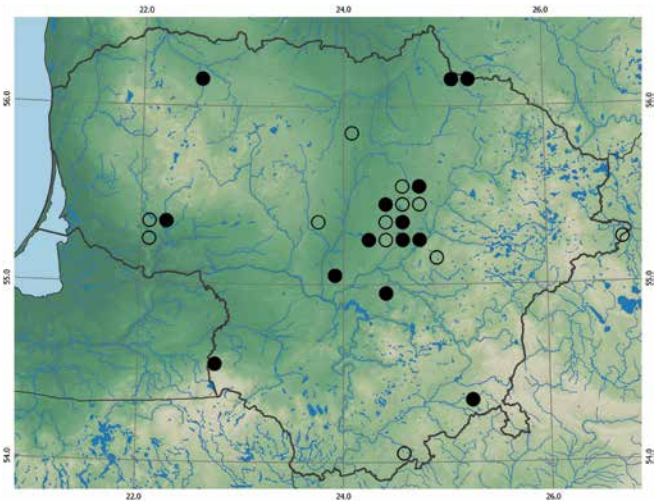

Juodoji hesperija

Erynnis tages (Linnaeus, 1758)

Storgalviukai (Hesperiidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje iki Kinijos. Lietuvoje šių drugių aptinkama pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Nedideli drugiai plačia galva ir kresnu kūnu. Antenos verpstiškos. Sparnai, palyginti su stambiu kūnu, nedideli. Atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 25–28 mm, priekinio sparno ilgis – 11–13 mm. Sparnų viršus rudas, priekinis sparnas su nežymiu šviesesniu raštu, prieš viršūnę yra vienas–trys maži balti taškai. Užpakalinis sparnas vienspalvis – juodai rudas. Lytinis dimorfizmas neryškus. Šių drugių vikšras vienspalvis žalias, retai su rudomis žymėmis, galva tamsiai ruda, kartais su raudonomis dėmėmis.
Kiaušinėlius deda ant mitybinių augalų – garždenių, raženių, liucernų ir kitų pupinių augalų apatinių lapų. Išsiritę vikšrai maitinasi tarp susuktų lapų. Suaugęs vikšras ant mitybinio augalo susuka kokoną, kuriame žiemoja. Lėliuke virsta pavasarį. Rūšis gali turėti dvi kartas per metus. Drugiai skraido gegužės–birželio ir liepos–rugpjūčio mėn. Drugiai skraido greitai, žemai. Aptinkama atvirose, gerai įšildomose pievose, laukymėse šalia mišriųjų miškų, pušynų. Būdingos buveinės: sausos kalkingos ir mezofitinės pievos. Mėgsta tupėti ant žiedų, atvirų žemės lopinėlių, gyvūnų išmatų.

Populiacijos gausumas. Duomenų apie populiacijos gausumą nėra pakankamai: populiacija fragmentiška, radavietėse stebimi pavieniai individai.

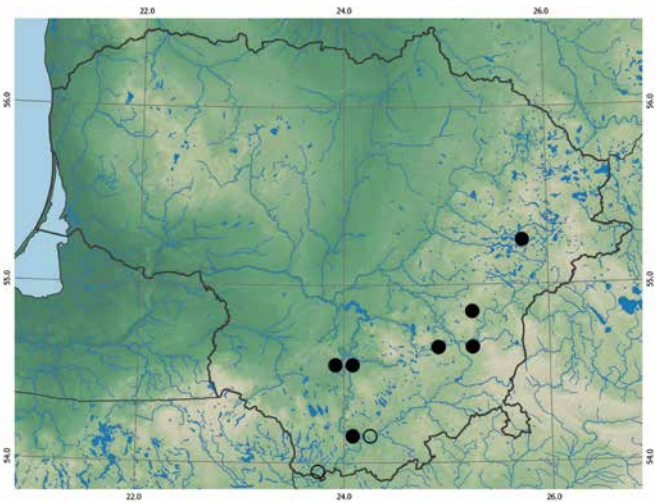

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės rūšiai – buveinių praradimas vykstant natūraliai sukcesijai, atvirų, gerai įšildomų plotų užaugimas krūmais ir medžiais, taip pat per intensyvus pievų naudojimas.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *A rare and local species occurring in south and east Lithuania. It inhabits open habitats, usually dry meadows, and is sensitive to both intensified use of grasslands and abandonment of grasslands.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Smiltyninė hesperija

Pyrgus serratulae (Rambur, 1839)

Storgalviukai (Hesperiidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje, Azijoje, Pietų ir Vidurio Sibire, Mongolijoje, Užbaikalėje.
Lietuvoje aptinkama vietomis, nestebėta šiaurinėje ir vakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Drugiai nedideli, išskleistų sparnų plotis siekia apie 25 mm. Sparnai tamsiai juodi su kvadratinėmis baltomis dėmelėmis. Smiltyninės hesperijos gyvena atvirose buveinėse, dažniausiai sauspievėse (pušynų aikštelėse, palei upes, pietinės ekspozicijos šlaituose, palei geležinkelius, atviruose smėlynuose, kitose saulės gerai įšildomose buveinėse). Drugiai skraido nuo gegužės vidurio iki birželio pabaigos. Būdingas greitas skrydis, todėl yra sunkiai pastebimi. Kiaušinėlius deda pavieniui apatinėje mitybinių augalų dalyje. Vikšrai minta smiltyninėmis sidabražolėmis, rasakilomis, žiemoja pasiekę priešpaskutinį ūgį. Balandžio mėn. virsta lėliukėmis.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje užregistruota apie dvidešimt smiltyninės hesperijos radaviečių, bet per pastarąjį dešimtmetį registruota tik viena nauja šios rūšies radavietė. Populiacijos gana fragmentiškos ir negausios, tinkamose buveinėse dažniausiai aptinkama tik pavienių individų. Stebėtas populiacijų mažėjimas palei Šventosios upę Ukmergės r. dėl atvirų buveinių savaiminio užaugimo ar užsodinimo medžiais.

Grėsmės ir apsauga. Smiltyninės hesperijos populiacijos nyksta dėl izoliacijos ir fragmentacijos, natūralios buveinių kaitos pasikeitus ūkininkavimo tradicijoms: ekstensyviam žemės ūkiui nebenaudojamos sauspievės apauga krūmais ir medžiais ir transformuojasi į miškų naudmenas, atviros buveinės yra užsodinamos medžiais. Norint apsaugoti šios rūšies populiacijas, būtinos gamtotvarkos priemonės: sumedėjusios augalijos šalinimas, ekstensyvus ganymas. Rekomenduotinas degradavusių sauspievių buveinių atkūrimas.

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

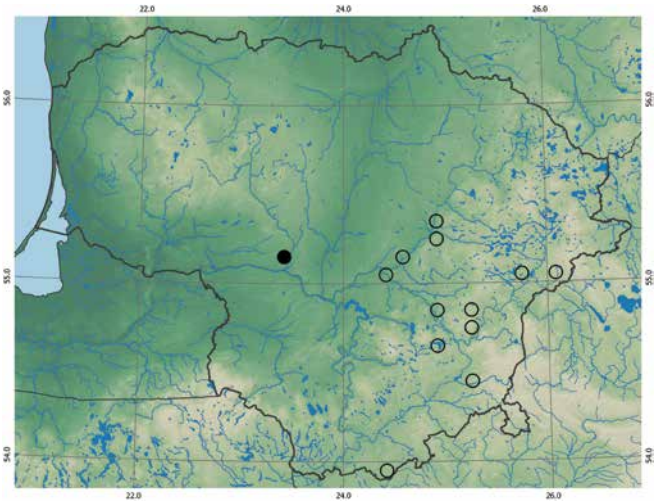

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *Occurring in very dry meadows, this species is very locally distributed in Lithuania and is not known from western or northern parts of the country. Populations are fragmented and not abundant and are rapidly decreasing mostly due to the changes in agricultural traditions leading to natural succession of habitats (mainly afforestation of meadows).*

Autorius – Dalius Dapkus

Šiaurinis perlinukas

Boloria frigga (Thunberg, 1791)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU D2

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Paplitimas. Cirkumborealinio paplitimo rūšis. Paplitusi Šiaurės Amerikoje, šiaurinėje Europos dalyje: Šiaurės Airijoje, Fenoskandijoje, nedidelis židinys yra Baltarusijoje. Taip pat aptinkama rytinėje Kazachijos dalyje, Šiaurės Mongolijoje, Tolimuosiuose Rytuose.
Lietuvoje labai reta, žinoma tik Čepkelių raiste ir Musteikos apylinkėse (Varėnos r.). Radavietės Baltarusijoje ir Lietuvoje yra rūšies arealo pietiniame pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio perlinukas. Antenos buožiškos. Atstumas tarp išskleistų sparnų galų – 36–47 mm, priekinio sparno ilgis – 18–23 mm. Sparnų raštas tipiškas perlinukų genties drugiams. Priekiniai sparnai rausvai rudi su sudėtingu juodų dėmių raštu, bet būdinga juodų dėmių linija sparnų išoriniame krašte. Apatiniai sparnai pamatinėje dalyje juodi. Juoda dalis išplitusi didesnėje sparno dalyje, sparnų išorinis kraštas su juodų dėmių linija ir siaura juoda pakraščio linija. Sparnų apačios raštas toks pat kaip viršutinių sparnų, bet sparnų apačia yra šviesesnė, o apatinio sparno apatinės dalies pakraštys rožiškai rudas. Kūnas juodas, apaugęs šviesiai rudais plaukeliais. Lytinis dimorfizmas neryškus – patelės nežymiai didesnės. Vikšrai juodi su dviem šviesiai violetinėmis linijomis nugaros šonuose. Visas jų kūnas nusėtas juodais šakotais spygliais. Vikšrų mitybiniai augalai yra tekšės ir kiti *Rubus* genties augalai, taip pat mėlynės, vaivorai, bruknės. Perlinuko patelės kiaušinėlius po vieną deda ant mitybinių augalų. Išsiritę vikšrai intensyviai maitinasi, virsta lėliukėmis, kurios žiemoja. Drugiai pasirodo gegužės mėn. pabaigoje–birželio mėn. pradžioje. Suaugę drugiai maitinasi žydinčių augalų nektaru. Paprastai būna viena karta kas dveji metai, Lietuvoje šiaurinio perlinuko kartų dažnumas nėra ištirtas. Šiaurinis perlinukas yra tundroms ir pelkėms būdinga rūšis. Lietuvoje gyvena didelių aukštapelkių apypelkio zonoje, iš buveinės neišskrenda, bet pabaidyti skrenda labai greitai. Aktyvūs šiltomis, saulėtomis dienomis.

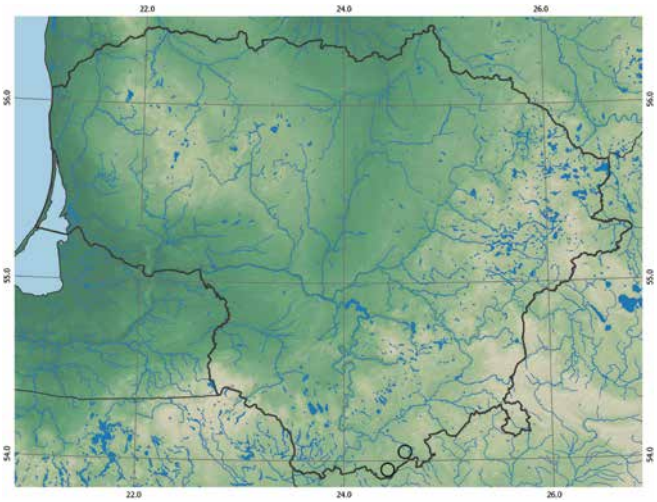

Populiacijos gausumas. Šiaurinio perlinuko populiacijos gausumo vertinimas nėra atliktas, šie drugiai Čepkelių raiste stebimi daugiau kaip 40 metų. Per visą stebėjimo laikotarpį aptikta tik pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Aukštapelkių hidrologinio režimo pakitimas, buveinių užaugimas, manoma, yra pagrindiniai veiksniai, ribojantys šiaurinio perlinuko gausumą.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *This species is found only in a few localities on Čepkeliai raised bog, especially in its margins. Over the period of about 40 years, only a few specimens have been captured. The species is classified as vulnerable to habitat change due to natural succession and hydrological regime.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Pietinis perlinukas

Brenthis daphne (Bergsträsser, 1780)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi didelėje Europos dalyje, vidutinio klimato juostoje Azijoje iki Japonijos. Europoje į šiaurę rūšis paplitusi iki Britų salų, Skandinavijos, Estijos, šiaurvakarinės Rusijos dalies.
Lietuva vakarinėje dalyje yra šiauriniame bendrojo arealo pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys, išskleistų sparnų plotis – 40–54 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus, patinas smulkesnis ir tamsesnis už patelę. Sparnai oranžiniai, su perlinukams būdingu tamsiu dėmių raštu. Užpakalinio sparno apačia nuo vidurio iki išorinio sparno krašto rudai violetinė, be ryškių tamsių dėmių. Skraido dieną, birželio–liepos mėn. Patelės po vieną ar kelis kiaušinėlius deda ant mitybinių augalų ar šalia jų. Vikšrų mitybiniai augalai – avietės, gervuogės, našlaitės. Žiemoja jauni vikšrai. Pavasarį vikšrai maitinasi jaunais augalų lapais, suaugę vikšrai lėliukėmis virsta dažniausiai ant mitybinių augalų.
Aptinkami pamiškių pievose, miško aikštelėse, miško proskynose, atvirose ir krūmuotose pievose, dirvonuose, pakelėse, pagrioviuose.

Populiacijos gausumas. Pastaruoju metu aptinkama daug naujų radaviečių, kuriose pietinių perlinukų būna negausiai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė gali būti buveinių struktūros pokyčiai, buveinių praradimas, tiek apsodinant laukymes mišku, tiek suariant miško pakraščius.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 2004; Ivinskis, Rimšaitė, 2018.

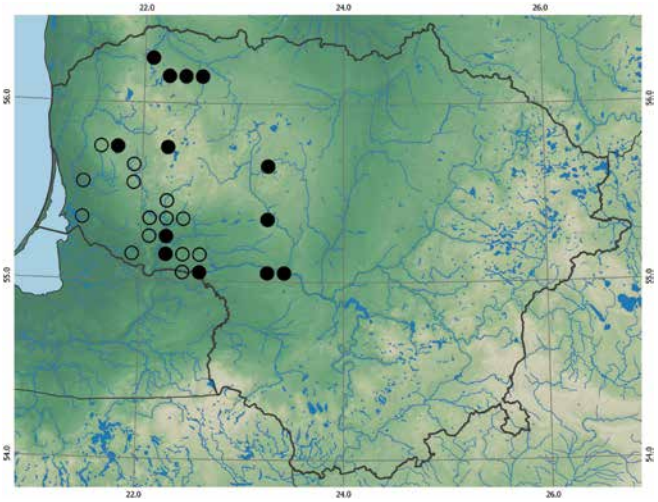

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Distributed in west Lithuania. Inhabits meadows along forest edges and clearings in mixed woodland.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Stepinis perlinukas

Brenthis hecate (Denis & Schiffermüller, 1775)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

CR B2ab(i,ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų Europoje, Centrinėje Azijoje, Turkijoje, Irane, Altajaus krašte. Lietuvoje žinomos negausios populiacijos tik Šventosios, Siesarties, Jaros, Širvintos ir Mūšios upių slėnių pievose. Kaimyninėse šalyse ši rūšis neaptinkama; Lietuvoje stepinio perlinuko populiacijos nuo pagrindinio arealo atitrūkusios per 1000 km.

Biologija ir ekologija. Šios rūšies drugių sparnai oranžiniai su tamsiomis juodomis dėmelėmis, todėl drugiai panašūs į kitų rūšių perlinukus. Jiems būdingos dvi lygiagrečios taškų eilės užpakalinio sparno pakraštyje, ypač gerai išsiskiriančios sparno apatinėje pusėje. Drugiai gyvena upių slėnių pievose. Suaugusių drugių aptinkama nuo birželio vidurio iki liepos pabaigos. Kiaušinėlius po kelis deda ant mitybinių augalų – pievinių vingiorykščių, kuriomis ir maitinasi išsiritę vikšrai. Vikšrai pilkai juodi, su juodais spygliais ir ryškiomis geltonomis šoninėmis linijomis. Lėliukėmis virsta ant augalų stiebų, apatinėje lapų pusėje.

Populiacijos gausumas. Pirmą kartą Lietuvoje stepinių perlinukų aptikta 1975 m. šalia Šventosios upės prie Ukmergės, Dukstynos miške. Vėliau aptikta virš dešimt kitų populiacijų Ukmergės, Anykščių, Jonavos ir Širvintų r. Dabar žinomos kelios gyvybingos populiacijos Šventosios upės slėnyje, kuriose per dieną galima aptikti kelias dešimtis individų. Populiacijų gausumas per pastaruosius trisdešimt metų smarkiai mažėjo ir didžioji dalis populiacijų išnyko.

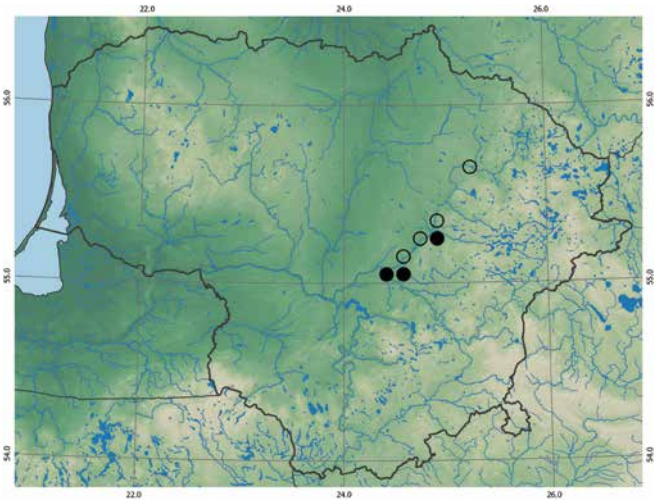

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra susijusios su natūralia pievų buveinių kaita sunykus tradicinei žemėnaudai: upių slėnių pievos, kuriose anksčiau buvo ekstensyviai ganoma ir šienaujama, tapo nebenaudojamos, dėl to pasikeitė žolinė augalija, buveinės užžėlė krūmais ir medžiais arba buvo užsodintos mišku. 1979 m. šios rūšies apsaugai buvo įsteigtas Dukstynos entomologinis draustinis šalia Ukmergės, bet nesiėmus gamtotvarkos priemonių stepinio perlinuko populiacija išnyko. Išnyko ir didžioji dauguma kitų žinomų populiacijų. Norint apsaugoti išlikusias populiacijas, būtinas sumedėjusios augalijos periodinis iškirtimas, pievų mozaikinis šienavimas arba ekstensyvus ganymas, skatintinas degradavusių pievų buveinių atkūrimas.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984, 2008; Švitra, 1984, 1995; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *A relict species, with the Lithuanian populations separated by about 1000 km from the rest of its range. Since the first discovery in Lithuania in 1975, more than 10 populations were registered in the meadows of several river valleys, though the majority of these have become extinct in the last decades and only a few viable populations still exist. The main threats relate to natural succession of habitats (overgrowth of meadows with forbs, bushes and trees).*

Autorius – Dalius Dapkus

Rudakis satyriukas

Coenonympha hero (Linnaeus, 1761)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN A2c+3c

Paplitimas. Rūšies arealas tęsiasi nuo šiaurrytinės Prancūzijos dalies per Centrinę Europą, Pietų Skandinaviją, Rytų Europos vidutinio klimato juostą, Pietų Sibirą iki Sachalino ir Korėjos. Išnyko Beniliukso šalyse, Jutlandijoje, Šveicarijoje, Šiaurės Vokietijoje, Čekijoje.
Lietuvoje labiau paplitusi miškinguose centrinės dalies rajonuose. Kitur žinomos tik pavienės radavietės.

Biologija ir ekologija. Rudakis satyriukas dydžiu panašus į kitus satyriukus, sparnų plotis – 27–32 mm. Išsiskiria tamsia viršutine sparnų puse ir stambiomis akinėmis dėmėmis ant apatinių sparnų apatinės pusės.
Didžiojoje Lietuvos dalyje drugiai gyvena nedidelėse drėgnose, pelkėtose ar vidutinio drėgnumo pievelėse, įsiterpusiose į miškų masyvus, arba mozaikiniame medžių, krūmų ir pievų kraštovaizdyje. Arealo dalyje arčiau taigos zonos, įskaitant ir rytinį Lietuvos pakraštį, drugių aptinkama pelkių masyvuose.
Skraidymo sezonas trunka nuo gegužės pabaigos iki liepos pradžios. Drugiai labai sėslūs ir nėra geri skrajūnai. Dažniausiai tupi ant žiedų arba ilsisi neaukštai ant krūmų lapų. Tik nedidelė dalis migruoja maždaug 1 km spinduliu. Kiaušinėlius deda po vieną ant žolių. Liepos mėn. išsiritę vikšrai maitinasi įvairiais varpiniais augalais – eraičinais, miglėmis, lendrūnais, šluotsmilgėmis ir kt. Pelkėse gyvenančių populiacijų vikšrai maitinasi ir švyliais ar viksvomis. Peržiemoję vikšrai pavasarį virsta lėliukėmis ant mitybinio augalo prie žemės paviršiaus.

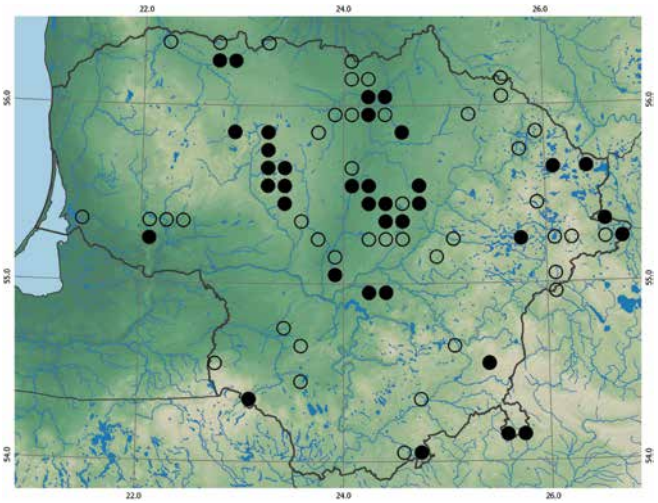

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

Populiacijos gausumas. Nors radaviečių gana daug, daugumoje jų aptinkama tik po keletą individų. Daugelis jų nebėra tipiškos, nes, sunykus tinkamoms buveinėms, pavieniai drugiai dar stebimi miškų pakelėse, pagrioviuose, laukymėse. Per pastaruosius dvidešimt metų tinkamų buveinių sumažėjo keliskart. Tik apie penkiolika–dvidešimt vietinių populiacijų yra gausesnės, kur suskaičiuojama iki keliasdešimt drugių. Geresnė būklė yra rytinėje dalyje, kur drugiai gyvena pelkėse.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė – nedidelių natūralių pievų nykimas miškingose ir pelkėtose vietose dėl jų nebenaudojimo. Dalis jų apsodinta medžiais arba paversta dirbamąja žeme. Pelkėse esančioms buveinėms taip pat kyla grėsmė dėl sausėjimo ir apaugimo tankiu mišku. Rūšiai išsaugoti reikalinga palaikyti pievučių ir migravimo koridorių, tarp kurių būtų ne daugiau kaip 1 km atstumas, tinklą drėgnuose miškuose. Mechanizuotas pievų šienavimas ir žolės vyniojimas į ritinius nėra palankūs, nes taip sunaikinami vikšrai.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *A species living in wooded or shrubby meadows, more prevalent in central Lithuania. It is also found in swamps in eastern Lithuania. During the last 20 years, suitable habitats have decreased considerably due to the abandonment of grassland and subsequent overgrowth. In many places, small populations have survived on roadsides and forest openings.*

Autorius – Vytautas Uselis

Pievinis satyriukas

Coenonympha tullia (Müller, 1764)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU B2ab(iii)

Paplitimas. Holarktinė rūšis, paplitusi Šiaurės Amerikoje, Šiaurės ir Centrinėje Europoje, Azijoje. Aptinkama visoje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Drugių sparnai šviesiai gelsvos spalvos, apatinėje pusėje su dėmelėmis. Drugiai gyvena užpelkėjusiose pievose, žemapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, aukštapelkių pakraščiuose. Skraido nuo birželio pradžios iki liepos vidurio. Patelės deda pavienius kiaušinius ant mitybinių augalų. Iš jų rugpjūčio mėn. išsirita žali vikšrai su baltomis siauromis juostelėmis ir dviem gelsvais gumburėliais galinėje dalyje, kurie minta saidromis, kupstiniais ir siauralapiais švyliais, viksvomis. Peržiemoję vikšrai pavasarį baigia vystytis. Lėliukės žalios spalvos, su tamsiais dryžiais ties sparnų sritimi. Lėliukės būna prisitvirtinusios ant žolinių augalų ir kabo žemyn galva.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma nemažai pievinių satyriukų radaviečių, bet dažniausiai tinkamose buveinėse gyvena nedidelėmis populiacijomis, todėl stebimi pavieniai drugiai. Populiacijų būklė yra stabili, bet buveinės lengvai pažeidžiamos.

Grėsmės ir apsauga. Pievinio satyriuko populiacijos yra jautrios buveinių pokyčiams. Nyksta dėl šlapynių hidrologinio režimo pasikeitimo ir buveinių natūralios kaitos joms apaugant krūmais ir medžiais. Norint apsaugoti šios rūšies populiacijas, būtina šalinti sumedėjusią augaliją apgyventose buveinėse. Skatintinas mozaikinis buveinių šienavimas ir nušienautos žolinės augalijos išvežimas už radavietės ribų. Būtinas stabilus buveinių hidrologinio režimo išlaikymas. Rekomenduotinas degradavusių buveinių atkūrimas.

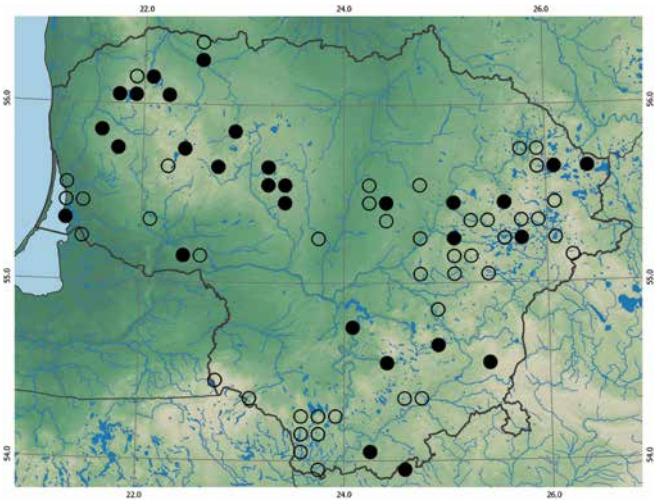

Nuotraukos autorius – Dalius Dapkus

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *The species is widespread throughout Lithuania and prefers different types of wetlands. Populations are fragmented, not abundant and are decreasing due to changes in traditional land use affecting overgrowth of suitable habitats with bushes and trees.*

Autorius – Dalius Dapkus

Auksuotoji šaškytė

Euphydryas aurinia (Rottemburg, 1775)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus Norvegiją ir šiaurinius Rusijos europinės dalies regionus, vidutinio klimato juostoje Azijoje iki Korėjos, Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje paplitusi dispersiškai ir sudaro židinius tinkamose buveinėse. Daugiausia radaviečių žinoma Rytų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Drugio priekinio sparno ilgis – 16–19 mm, atstumas tarp išskleistų sparnų viršūnių – 36–46 mm. Drugio sparnai oranžiškai rudi su tamsiu raštu ir šviesesnėmis geltonai oranžinėmis dėmėmis, apatinis sparnas gelsvai plytinės spalvos, pakraštyje viršutinėje ir apatinėje pusėse yra juodų taškų eilė. Vikšrai juodi su balsvais taškeliais.
Drugiai stebimi gegužės mėn. pabaigoje–birželio pabaigoje. Suaugėliai drugiai minta įvairių augalų žiedų nektaru. Vikšrų mitybiniai augalai – pievinės miegalės, žvaigždūnės, gysločiai, pupalaiškiai. Pirmojoje birželio pusėje patelė ant mitybinio augalo apatinės lapo pusės padeda 200–600 geltonos spalvos kiaušinių. Vikšrai išsirita liepos pradžioje, formuoja bendrą lizdą tarp lapų, kuriame maitinasi iki rugpjūčio pabaigos. Ketvirtojo ūgio vikšrai ant mitybinio augalo ar šalia jo formuoja nedidelį tankų lizdą, kuriame žiemoja. Pavasarį jie palieka žiemovietę ir plačiai išplinta. Vikšrai maitinasi iki gegužės vidurio, lėliukėmis virsta ant žemės paviršiaus tarp mitybinių augalų.
Auksuotųjų šaškyčių aptinkama buveinėse, kuriose auga pievinės miegalės – melvenynuose, šienaujamose mezofitinėse pievose. Dažniausiai šių drugių aptinkama vietovėse, kur mozaikiškai keičiasi atviros pievos, apsuptos krūmynais, miškeliais, visais atvejais paplitimas apribotas mitybiniais augalais.

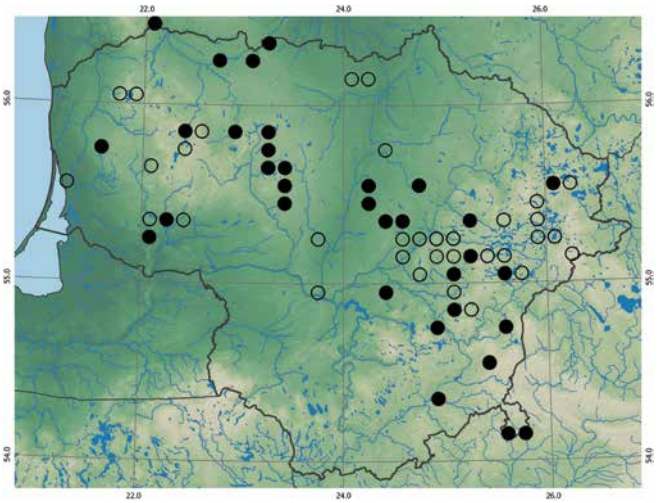

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Populiacijos gausumas. Lietuvoje auksuotosios šaškytės populiacija suskaidyta į izoliuotas, lokalias populiacijas, drugių gausumas jose nedidelis – nuo pavienių iki kelių dešimčių individų hektare. Stebimas tinkamų gyventi plotų sumažėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės šiai rūšiai yra buveinių sąlygų pokyčiai, buveinių degradacija ir jų izoliacija. Nebenaudojamų pievų sukcesija, apsodinimas mišku, žemės ūkio plėtra į natūralias pievas, buveinių hidrologinio režimo pokyčiai, gaisrai pavasarį neigiamai veikia buveines. Ekstensyvus pievų naudojimas, dalinis buveinių šienavimas, apsauga nuo užaugimo krūmais ir medžiais yra svarbiausi auksuotosios šaškytės buveines palaikantys veiksniai.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *This species is widely distributed in Lithuania, but also localised. It inhabits damp meadows and low bog margins. Populations are threatened mostly due to the rapid destruction of natural meadows and natural succession.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Baltmargė šaškytė
Euphydryas maturna (Linnaeus, 1758)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU B2ab(iii)

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje vakaruose iki Ispanijos, šiaurėje iki Norvegijos, arealas driekiasi į rytus per vidutinio klimato juostos Aziją iki Altajaus kalnų.
Lietuvoje paplitusi atskirais židiniais, pagrindinės radavietės yra Vidurio, Šiaurės, Pietvakarių Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šaškytė. Atstumas tarp išskleistų sparnų galų – 38–50 mm, sparno ilgis – 16–24 mm. Pastebimas lytinis dimorfizmas. Patino priekinis sparnas siauras, į viršūnę smailėja, išorinis jo kraštas lygus, patelės išorinis sparno kraštas išsigaubęs. Sparnų viršus tamsiai rudas, su tinklišku piešiniu ir šviesiomis plytų spalvos dėmėmis. Sparno pamatinė dalis patamsėjusi, tai ypač ryšku patinų sparnuose. Užpakalinio sparno apačioje, pamatinėje dalyje, yra nešvariai gelsvų dėmių grupė, vidurio juosta padalyta laužytos juodos linijos. Sparno pakraščio linija yra su dėmėmis, apribotomis juodai iš sparno vidinės pusės. Vikšras juodas, nugarinėje kūno pusėje su porine juostele, sudaryta iš dvigubos gelsvų dėmių eilės ir šonine juostele, sudaryta iš susijungusių mažesnių dėmelių. Drugiai skraido nuo birželio iki liepos pradžios. Kiaušinėlius grupėmis deda ant gerai saulės apšviestų uosių lapų. Išsiritę vikšrai gyvena po bendru dangalu, suformuoja iš uosio lapų, apraizgytų šilko siūlais, lizdus. Žiemoja tvirtame lizde miško paklotėje, tarp nukritusių lapų. Pavasarį vikšrai pasklinda – tik vienas kitas lieka ant pradinio mitybinio augalo, o dauguma minta įvairiais žoliniais augalais – kūpoliais, veronikomis ar sumedėjusių augalų – drebulių, gluosnių, sausmedžių – lapais. Lėliukėmis virsta ant žolinių augalų, krūmų. Gyvena drėgnuose lapuočių miškuose – ten, kur auga uosiai. Nesiveisia pavėsyje, aptinkama pamiškėse, prie miško kelių, kvartalinių linijų, miško pievelėse. Reikalinga mozaikinė miško buveinė su retmėmis, aikštelėmis, proskynomis.

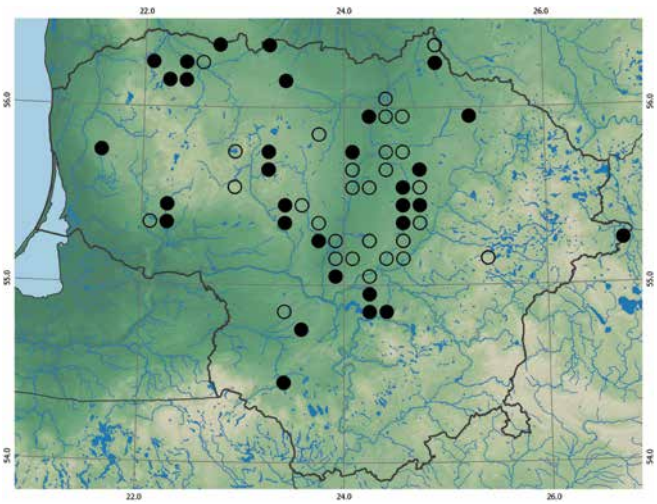

Populiacijos gausumas. Daugelyje vietų aptinkama pavienių suaugusių individų, tik kai kuriose radavietėse jų randama gausiau. Maksimalaus skraidymo metu per valandą stebima dešimtys individų. Pastaruoju metu blogėja buveinių kokybė, dėl uosių džiūvimo mažėja mitybinių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – miškų iškirtimas buveinėse, uosių ligos, hidrologinio režimo, augalų struktūros pakeitimas ir miško laukymių užsodinimas, aktyvus miško naudojimas.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Concentrated in central and northern parts of Lithuania, the different sub-populations of this species are isolated. Inhabiting the edges of moist deciduous woodland, chiefly alder and ash, and woodland clearings, active forest management, loss of habitats and loss of the host plant of the larvae are the main threats.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Juodasis satyras

Hipparchia hermione (Linnaeus, 1764)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje, Pietų Norvegijoje, Kaukaze, Mažojoje Azijoje, Artimųjų Rytų šiaurinėje dalyje, Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje rūšis aptinkama pietrytinėje šalies dalyje, kelios radavietės žinomos Vidurio Lietuvoje. Lietuva yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Tamsiai rudi drugiai, kurių išoriniame sparnų krašte yra plati, gelsvai balta juosta. Kopūstinio baltuko dydžio, atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 52–58 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus, patelės kiek stambesnės už patinus. Gyvena pušynų pakraščiuose, miško aikštelėse, bet dažniausiai aptinkamas įvairios antropogeninės veiklos paliestuose smėlynų plotuose: pušynų kirtavietėse, degavietėse, karinių poligonų teritorijose, elektros perdavimo linijų juostose ir kt., kur formuojasi nesusivėrusios smiltpievės su viržiais ir pavienėmis pušimis. Suaugėliai skraido birželio pabaigoje–rugpjūčio mėn. Drugiai dažnai tupia ant pušų kamienų ar ant žemės, kur suglaudę sparnus tampa sunkiai pastebimi. Noriai lanko žydinčių čiobrelių plotelius, juos taip pat vilioja žmogaus prakaito kvapas. Patelės padeda apie šimtą kiaušinėlių, išsiritę vikšrai maitinasi įvairiais migliniais augalais. Vikšrai maitinasi naktį, dieną slepiasi tarp augalų prie žemės. Žiemoja vikšrai, lėliukėmis virsta paklotėje prie dirvos paviršiaus ar negiliai dirvoje.

Populiacijos gausumas. Per kelis pastaruosius dešimtmečius smarkiai sumažėjo rūšies užimama teritorija. Šiuo metu gausiausios populiacijos aptinkamos buvusiame Rūdninkų kariniame poligone,

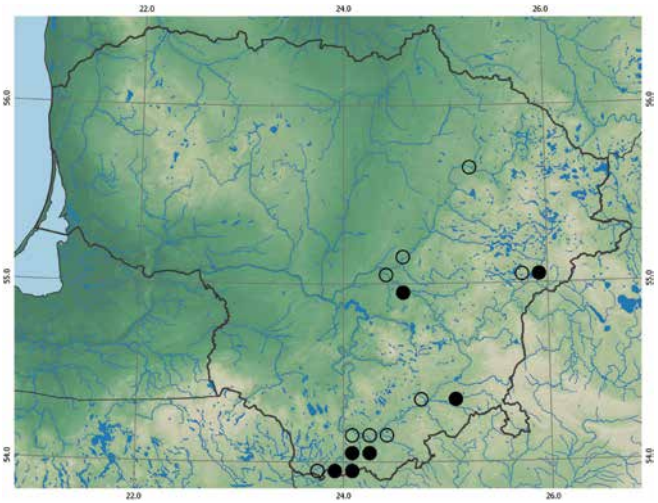

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

Pabradės kariniame poligone ir Druskininkų apylinkėse. Šiose radavietėse per dieną galima pamatyti kelias dešimtis juodųjų satyrų. Kitur stebimi pavieniai drugiai arba jų visai neaptinkama.

Grėsmės ir apsauga. Nykimo tendencijos stebimos visame rūšies areale, tikslios nykimo priežastys nėra žinomos. Išnyksta buveines užsodinus medžiais ar buveinėms natūraliai užaugus mišku. Rūšies apsaugai Lietuvoje būtina neapželdinti medžiais vietų, potencialiai tinkamų gyventi drugiams, ypač miško degaviečių, kuriose galėtų susiformuoti rūšiai tinkamos nesusivėrusių smiltpievių buveinės.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, Augustauskas, 2004

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *Hipparchia hermione is found in south-eastern and central Lithuania. It inhabits glades of inland dunes and Corynephorus and Agrostis grasslands in dry pine forests and heathland. Observed numbers and localities have declined rapidly in recent decades for reasons that are not well known. The most probable cause of the decline is a general loss of suitable habitat. Care should be taken to preserve sandy clearings and glades, avoid afforestation and prevent shrub overgrowth after forest wildfires.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

Pietinis satyras

Hipparchia statilinus (Hüfnagel, 1766)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje (išskyrus Skandinaviją, Britų salas), Šiaurės Afrikoje, Mažojoje Azijoje.
Lietuva yra rūšies arealo šiauriniame pakraštyje. Lietuvoje aptikta tik Pabradės apylinkėse, karinio poligono teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Tamsiai rudi drugiai, atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 44–50 mm. Priekinių sparnų išorinis kraštas yra su dviem tamsiomis dėmėmis – „akelėmis“, tarp jų yra dvi baltos mažos taškinės dėmės. Apatinių sparnų išoriniame krašte yra po nedidelę juodą dėmelę, virš kurios pastebimos trys baltos mažos dėmelės. Sparnų apačia kontrastingesnė, ypač priekinių sparnų, raštas toks pat kaip ir sparnų viršaus, bet apatinėje sparno pusėje dėmės nežymiai didesnės. Lytinis dimorfizmas neryškus, patinai dažnai būna tamsesni už pateles. Patelių priekinio sparno viršutiniame pakraštyje – dvi tamsios dėmės – „akelės“ su gelsvu apvadu ir balsvu taškeliu viduryje, patinų šis apvadas neryškus. Baltus, briaunotus kiaušinėlius deda pavieniui ant sausų mitybinių augalų lapų – smiltyninių šepetukų, dirsių, miglių, avinių eraičinų. Vikšrai maitinasi naktį. Jie neplaukuoti, rausvai rudi su kontrastinga ruda baltai apvedžiota nugarine linija ir ruda šonine linija. Žiemoja jauni (pirmojo ūgio) vikšrai. Lėliukėmis virsta paklotėje. Drugiai skraido liepos–rugpjūčio mėn. palei žemę jaunų šviesių pušynų pakraščiuose, atviruose smėlynuose su nesusivėrusia samanų ir kerpių danga. Ieškodami maisto drugiai lanko žydinčių čiobrelių, viržių plotelius, vanages, kartais užklysta į pušynus, kur laikosi miško aikštelėse, prie kelių, kartais pastebimi ant įšilusio smėlio plotelių.

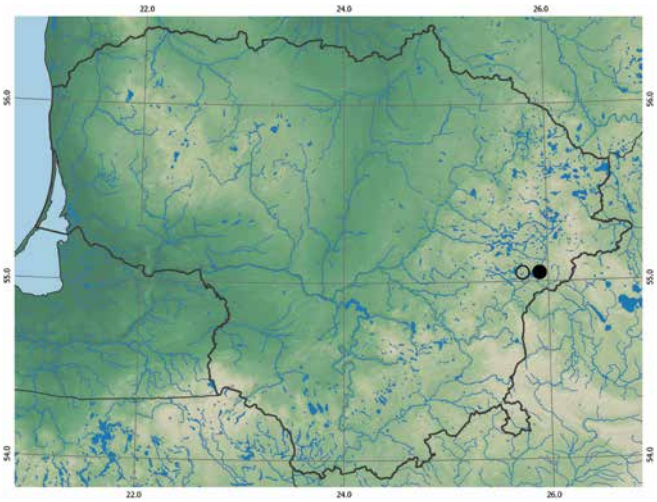

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Populiacijos gausumas. Pabradės poligono apylinkėse pietiniai satyrai stebimi daugiau kaip trisdešimt metų. Populiacija nedidelė, drugiai stebėti įvairiose buveinėse keliose poligono vietose, nutolusiose per kelis kilometrus viena nuo kitos. Stebėti pavieniai individai. Gausumo pokyčių neužfiksuota.

Grėsmės ir apsauga. Manoma, kad didelė izoliacija ir buveinių trūkumas yra pagrindinės grėsmės. Atvirų, gerai įšildomų plotų užaugimas medžiais, samanų, kerpių paklotės suardymas gali turėti tiesioginės įtakos. Tačiau specifinių apsaugos metodų nėra, galima spėti, kad kseroterminių plotų išsaugojimas nuo užaugimo ar apsodinimo medžiais būtų svarbus norint apsaugoti šią rūšį.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Inhabits dry sandy places and sandy dunes within pine forests. The only known locality is in the Pabradė military area. Although this butterfly species has never been abundant, its population trend is stable. Isolation, natural succession and forest management activities are the main threats to the species.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Akiuotasis satyras

Lopinga achine (Scopoli, 1763)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi nuo Prancūzijos iki Tolimųjų Rytų, Japonijos. Aptinkama Pietų Skandinavijoje, Šiaurės Azijoje.
Rūšis aptinkama daugelyje Lietuvos rajonų.

Biologija ir ekologija. Tamsiai rudi drugiai, kurių išoriniame sparnų krašte yra juodos, ovalios dėmės gelsvais apvadais. Kiek mažesnis už kopūstinį baltuką, atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 46–52 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus, patelės kiek stambesnės už patinus. Gyvena lapuočių, mišriuosiuose miškuose, pamiškėse. Atvirų vietovių vengia, toliau nuo miško nutolsta labai retai. Suaugėlių aptinkama nuo gegužės pabaigos iki liepos pabaigos. Drugiai lėtai skraido tarp medžių ir krūmų, neretai ant jų nutūpdami. Patelės kiaušinėlius deda ant įvairių viksvinių ir miglinių augalų ar šalia jų. Jauni vikšrai maitinasi dieną, paaugę – naktį, dieną slepiasi tarp augalų prie žemės. Žiemoja vikšrai, lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų ar paklotėje.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje pastaraisiais metais didelių gausumo pokyčių nepastebėta. Nereta, o kai kur gausi rūšis. Tinkamose buveinėse per dieną galima pamatyti šimtą ir daugiau šių drugių.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl miškų kirtimo, gaisrų pamiškėse ir miškuose, pesticidų naudojimo. Gausiausiose akiuotojo satyro gyvenamosiose vietovėse būtina išsaugoti brandžius lapuočių ir mišriuosius miškus.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

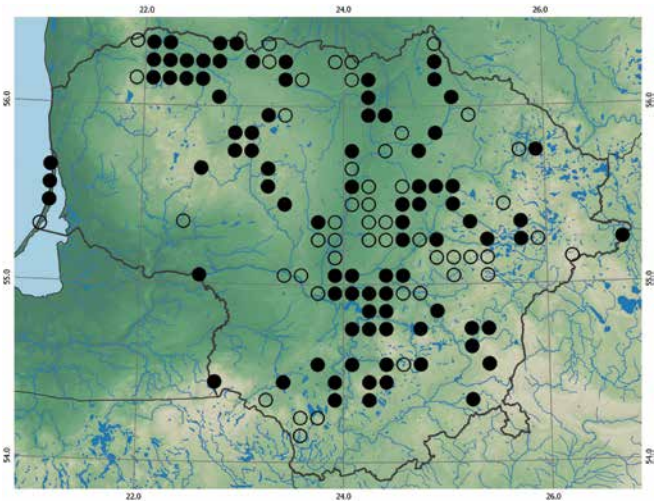

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *The Woodland Brown is found in many districts of Lithuania. It inhabits deciduous and mixed forests, where it may be locally abundant. The main threat to its survival is deforestation and forest fires.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

Mažoji šaškytė

Melitaea aurelia Nickerl, 1850

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje, Azijoje, Pietų Urale, Vakarų Sibire.
Lietuvoje rūšies paplitimas yra ribotas, neaptinkama vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Drugiai oranžiniais sparnais su juodomis kvadratinėmis dėmėmis, todėl yra panašūs į kitų rūšių šaškytes, nuo kurių skiriasi mažesniu dydžiu, oranžiniais čiuopikliais, tamsesne sparnų spalva. Mažosios šaškytės gyvena miškingose vietovėse, kur išlikusi ekstensyvi žemės ūkio veikla. Populiacijos aptinkamos miškapievėse, šienaujamose mezofitinėse pievose, rečiau sauspievėse. Drugiai skraido nuo birželio vidurio iki liepos vidurio. Kiaušinėlius deda grupėmis ant mitybinių augalų. Vikšrai juodi su juodais spygliais, balsvomis atšakomis. Vikšrai minta veronikomis, kūpoliais, gysločiais, barškučiais ir kitais žoliniais augalais. Išsiritę vikšrai neišsisklaido, bet maitinasi grupėmis ir žiemoja voratinkliniais siūlais apsuktuose mitybinių augalų lapuose, taip apsisaugodami nuo parazitinių plėviasparnių. Pavasarį išsisklaido ir baigia vystytis. Lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų netoli žemės.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma apie trisdešimt radaviečių. Populiacijos labai fragmentiškos ir negausios; daugiausia registruojama pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Didelė grėsmė yra dėl įvairių priežasčių atsiradusi buveinių fragmentacija ir izoliacija. Populiacijų nykimą lemia natūrali buveinių kaita keičiantis tradicinei žemėnaudai: pievos, kurios nebešienaujamos ir kuriose nebeganoma, apauga krūmais ir medžiais, nenaudojamos pievos yra apsodinamos mišku. Norint apsaugoti išlikusias populiacijas, būtinos gamtotvarkos priemonės pievų buveinėse, neleidžiant joms apaugti sumedėjusia augalija – ekstensyvus ganymas ar šienavimas; skatintinas degradavusių pievų buveinių atkūrimas.

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

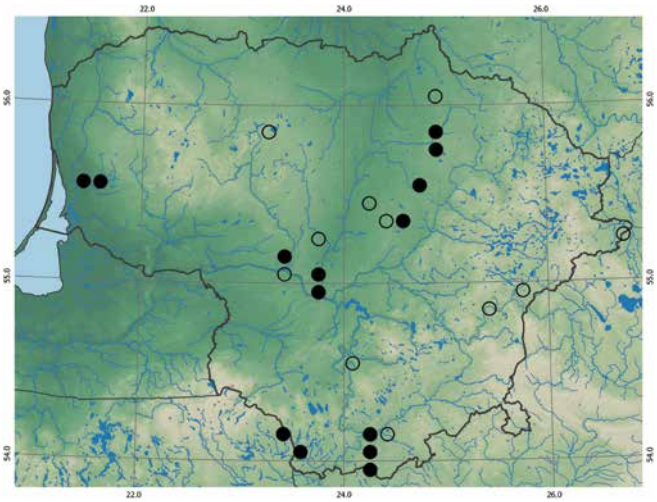

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *Though there are more than 30 known localities, this species is characterised in Lithuania by very local distribution and by small populations. The main threats relate to natural succession of habitats due to agricultural abandonment and changing management (overgrowth of meadows with bushes and trees).*

Autorius – Dalius Dapkus

Tamsioji šaškytė

Melitaea diamina (Lang, 1789)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

NT B2

Paplitimas. Plačiai paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje (nuo Šiaurės Ispanijos per Pietų ir Rytų Prancūziją, Italiją, Bulgariją, link Pietų Skandinavijos). Į rytus paplitimas siekia Pietų Sibirą, Šiaurės Rytų Kiniją, Korėją ir Japoniją.
Aptinkama visoje Lietuvoje, išskyrus pietvakarinę jos dalį.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys, kurio išskleistų sparnų plotis siekia 36–42 mm. Kaip ir kitų šaškyčių, viršutinė sparnų pusė išmarginta juodomis ir oranžinėmis dėmelėmis. Išskirtinis požymis – vyrauja juodos dėmės, todėl skrendantis drugys atrodo ganėtinai tamsus, beveik juodas. Tamsioji šaškytė yra atvirų, drėgnų buveinių indikatorinė rūšis, aptinkama pelkėtose pievose, dažniausiai užželiančiose krūmais, pelkių pakraščiuose, drėgnų lapuočių miškų aikštelėse, proskynose, palei miško kelius ir griovius. Suaugę drugiai skraido nuo gegužės pabaigos iki liepos pradžios. Literatūros duomenimis, vikšrai maitinasi įvairiais žoliniais augalais: gysločiais, veronikomis, vaistiniais valerijonais, kūpoliais, paprastosiomis gyvatžolėmis. Kiaušinius deda grupėmis ant mitybinių augalų. Išsiritę vikšrai kurį laiką gyvena kartu, voratinkliniais siūlais apipindami mitybinių augalų lapus. Taip peržiemoję, pavasarį išsisklaido ir baigia vystytis. Lėliukėmis virsta ant mitybinių augalų netoli žemės paviršiaus.

Populiacijos gausumas. Tamsioji šaškytė pirmą kartą Lietuvoje buvo aptikta Švenčionių r., Sėtikės upelio slėnyje, 1994 m. Nuo to laiko stebimas rūšies plitimas mūsų šalyje. Šiuo metu yra žinoma daugiau kaip 300 radaviečių visoje Lietuvoje, išskyrus

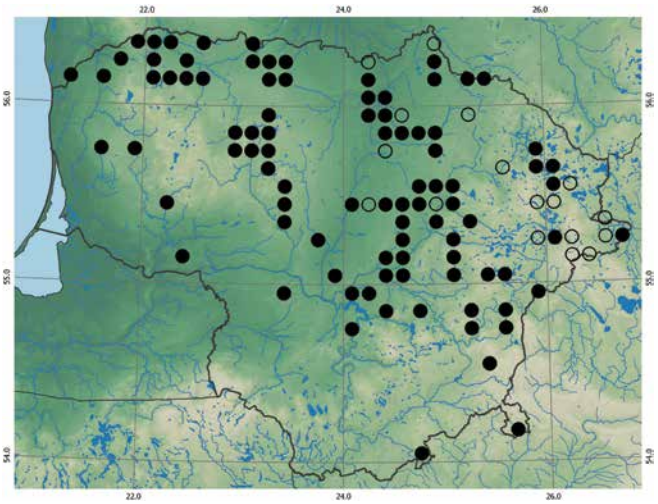

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

pietvakarinę dalį. Dėl tinkamų buveinių fragmentacijos būdingas susiskaidymas į nedideles susisiekiančias mikropopuliacijas. Tinkamose buveinėse drugių būna neretai, o kartais ir gausiai: nedidelėje teritorijoje galima stebėti ir kelias dešimtis suaugusių individų.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos gyvena drėgnose, atvirose buveinėse, todėl didžiausią grėsmę kelia atvirų buveinių savaiminis užžėlimas krūmais ar užsodinimas mišku, buveinių sausinimas, per intensyvus žemės ūkis. Saugant rūšies populiacijas, buveinėse būtinas ekstensyvus ganymas ar šienavimas, sumedėjusios augalijos šalinimas.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 1993, 2004; Kazlauskas, 1984.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *First recorded in Lithuania in 1994, False Heath Fritillary has since spread throughout Lithuania, except the south-western part. Populations of the species are local and fragmented. However, it can be quite numerous in suitable habitats.*

Autorius – Dalius Dapkus

Pelkinis satyras

Oeneis jutta (Hübner, 1806)

Pleštekės (Nymphalidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(ii,iii,v); C2a(i)

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Paplitimas. Pelkinis satyras – holarktinė rūšis, paplitusi Šiaurės Amerikoje (Aliaskoje, Kanadoje, šiaurinėje JAV dalyje), Urale, Sibire miškatundrių ir taigų zonoje, Šiaurės Kazachijoje, Tolimuosiuose Rytuose, Šiaurės Mongolijoje, Šiaurės Rytų Kinijoje, Šiaurės Korėjoje, Rytų ir Šiaurės Europoje.
Pelkinis satyras paplitęs visoje Lietuvoje įvairiose aukštapelkėse, nėra duomenų iš Vakarų Lietuvos. Iš viso žinoma iki trisdešimt pelkinio satyro radaviečių.

Biologija ir ekologija. Pelkinio satyro sparnai gelsvai rudi su blyškiomis gelsvomis pakraštinėmis juostomis. Patino priekinis sparnas nuo pamato iki vidurio su plačia androkoninių žvynų juosta, sparno pakraštyje yra dvi arba trys juodos dėmės, o patelės – trys dėmės. Kartais šios dėmės labai mažos arba jų nėra. Užpakaliniai pelkinio satyro sparnai su viena arba dviem dėmėmis, sparno apačia pilka, marmuro spalvos, plati vidurio juosta tamsesnė už likusią sparno dalį. Išskleistų pelkinio satyro sparnų ilgis – 45–60 mm. Drugiai skraido nuo gegužės iki birželio pabaigos. Drugiai aktyvūs dieną, mėgsta ilsėtis ant pušų kamienų. Jauni vikšrai yra pilkai rudos spalvos, vėliau blyškiai žalsvi su žaliais ir balsvais dryžiais ant šonų, rausvais šereliais. Vikšrai maitinasi iki spalio mėn., kelis kartus neriasi. Vikšrai žiemoja pelkės paklotėje, lėliukėmis virsta balandžio mėn. Suaugėliai pelkiniai satyrai maitinasi nektaru. Vikšrų mitybiniai augalai – įvairios viksvos, švyliai, manoma, kad gali maitintis monažolėmis, melvenėmis ir vikšriais. Pelkinis satyras gyvena aukštapelkių ir tarpinių pelkių pakraščiuose, pelkiniuose miškuose. Šis drugys vengia atvirų plynių, kuriose vyrauja kiminų danga. Pelkiniai satyrai veisiasi tose pačiose buveinėse, kur ir gyvena.

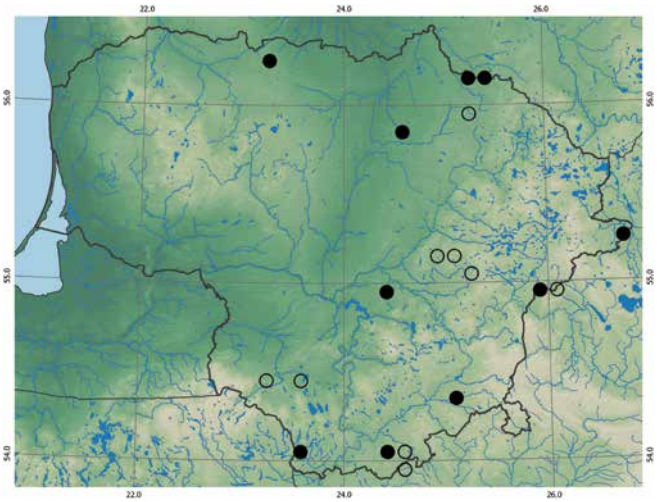

Populiacijos gausumas. Dauguma pelkinio satyro populiacijų yra izoliuotos viena nuo kitos. Daugelio radaviečių duomenys yra seni ar neišsamūs, nėra įvertintas šių drugių gausumas ir jo pokyčiai visose radavietėse. Žinomas populiacijas dažnai sudaro pavieniai individai. Pastarąjį dešimtmetį stebimas individų skaičiaus mažėjimas žinomose radavietėse.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra aukštapelkių hidrologinio režimo pakitimai, buveinių užaugimas, gaisrai, buveinių izoliacija.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Recorded in several localities across Lithuania, except in western parts of the country. The species inhabits open boggy pine woods and raised bog margin and factors that threaten the species include the isolation of localities, negative population trends and habitat changes.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Baltajuostis melsvys

Eumedonia eumedon (Esper, 1780)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

NT

Paplitimas. Rūšis paplitusi vidutinių platumų Europos ir Azijos regionuose, nuo Ispanijos iki Tolimųjų Rytų.
Rūšis aptinkama daugelyje Lietuvos rajonų.

Biologija ir ekologija. Nedidelis drugys, atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 30–34 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus. Tiek patinų, tiek patelių sparnai tamsiai rudi. Patelės kiek stambesnės už patinus, jų užpakalinių sparnų išorinis kraštas su oranžinėmis dėmėmis. Pagrindinis šios rūšies melsvių skiriamasis požymis yra užpakalinio sparno apatinėje pusėje esantis baltas dryžis, einantis nuo disko formos dėmės į išorinę sparno pusę. Drugiai gyvena drėgnose buveinėse: krūmuotose miškų pievose, paupių pievose, pamiškėse, kirtimuose ir kt. Drugiai lanko įvairius žydinčius augalus, iš savo buveinių išskristi vengia. Suaugėlių aptinkama nuo birželio pradžios iki rugpjūčio pradžios. Patelės kiaušinėlius po vieną deda ant snapučių žiedų ar viršutinėje lapų pusėje. Žiemoja jauni vikšrai paklotėje, netoli mitybinių augalų. Pavasarį, pasiekę apie 12 mm ilgį, paklotėje ar tarp pažemės augalų vikšrai virsta lėliukėmis, iš kurių birželio pradžioje pradeda ristis nauja drugių karta.

Populiacijos gausumas. Dažniausiai stebimi pavieniai drugiai, vietomis nereti. Tinkamose buveinėse per dieną galima pamatyti kelias dešimtis baltajuosčių melsvių. Populiacijos dažniausiai įsikūrusios kelių dešimčių arų ar kelių hektarų plote.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra drugio buveinių nusausinimas, užaugimas krūmais ir medžiais, pavasarinis žolės deginimas, pesticidų naudojimas. Rūšies apsaugai drugio buveinėse būtina palikti nenusausintas pievas, išlaikyti atvirų ir apaugusių medžiais plotų santykį, tinkamai ekstensyviai ganyti ar šienauti. Patartina šienauti atskirus pievų plotus kas antri metai.

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

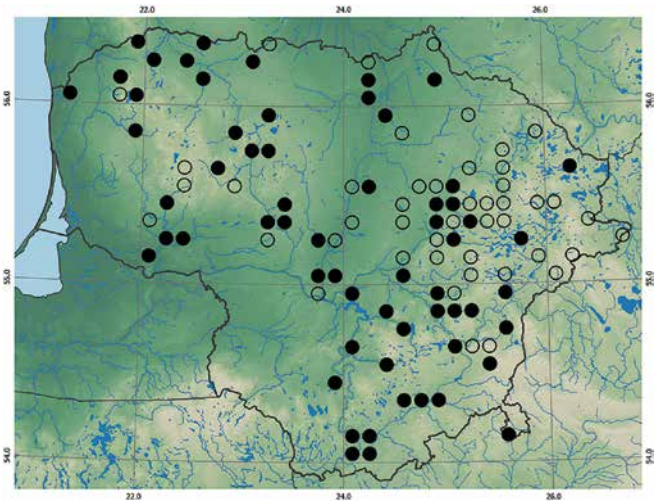

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *The Geranium Argus is found locally in many districts of Lithuania. Populations are isolated and inhabit damp grasslands. Numbers are decreasing mostly due to drainage of habitats and natural plant succession occurring in open habitats. Care should be taken to preserve damp grassland habitats, avoid afforestation and prevent shrub overgrowth. Care with extensive mowing and grazing of habitats is important.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

Žalsvasis melsvys

Glaucopsyche alexis (Poda, 1761)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Eurazijos rūšis, paplitusi nuo Pietų Ispanijos iki Pietų Skandinavijos, siekia Centrinę Aziją, Šiaurės Afriką; arealas tęsiasi iki Kinijos.
Rūšies paplitimas Lietuvoje ribotas: populiacijos aptinkamos tik Pietų ir Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Patino viršutinė pusė mėlynos spalvos, o patelės tamsiai rudos. Priekinių sparnų apatinėje pusėje yra baltai apvestų didelių juodų taškų eilė. Drugių aptinkama kseroterminėse atvirose buveinėse: apleistuose karjeruose, pušynų pakraščiuose ir aikštelėse, viržynuose, sauspievėse, išsidėsčiusiose palei upes (Merkį, Nemuną). Drugiai skraido nuo gegužės mėn. pabaigos iki liepos vidurio, dažnai tupia ant žiedinių augalų. Vikšrai žalsvi su tamsiai raudonomis nugaros linijomis ir žalsvais dryžiais. Liepos–rugpjūčio mėn. vikšrai minta pupinių šeimos augalais (kulkšnėmis, vikiais, raženiais, liucernomis, barkūnais). Jie išskiria saldžias išskyras, kurios privilioja skruzdėles, ir taip vikšrai užsitikrina apsaugą. Žiemoja lėliukės.

Populiacijos gausumas. Žalsvojo melsvio gausumas netirtas. Populiacijos negausios ir fragmentiškos, individai pasiskirstę didelėse erdvėse, nors tinkamose buveinėse gali būti stebima dešimtys individų. Populiacijos nestabilios dėl greitos buveinių augalijos kaitos.

Grėsmės ir apsauga. Žalsvojo melsvio populiacijos nyksta dėl kelis pastaruosius dešimtmečius besitęsiančio tradicinio ūkininkavimo nykimo – pievų buveinėse nustojama ganyti ir šienauti, ypač Dzūkijoje, todėl atviros buveinės užauga sumedėjusia augalija. Kita grėsmė – atvirų nederlingų buveinių transformacija į miškų buveines. Norint apsaugoti šios drugių rūšies populiacijas, reikia išlaikyti atviras buveines: ekstensyviai ganyti gyvulius, periodiškai šalinti krūmus ir medžius sauspievėse, neužsodinti radaviečių mišku. Rekomenduotina atkurti degradavusias sauspievių buveines.

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

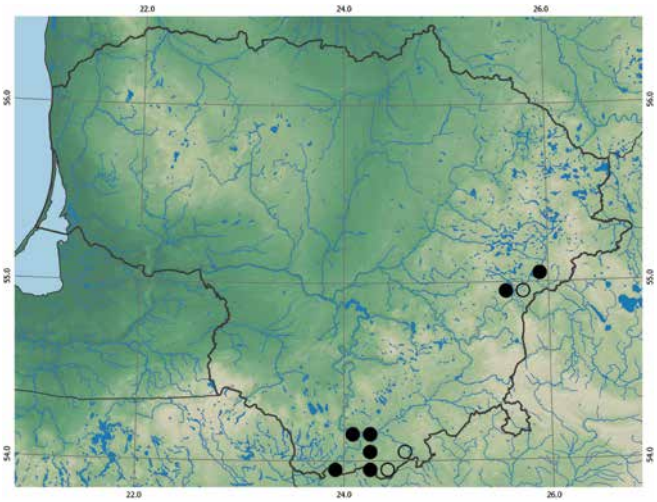

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *A species with a limited distribution in Lithuania, occupying very dry meadows mostly in southern and eastern parts of the country. The populations are small, fragmented and decreasing due to natural processes occurring in open habitats (overgrowth with bushes and trees).*

Autorius – Dalius Dapkus

Didysis auksinukas

Lycaena dispar (Haworth, 1802)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

NT

Paplitimas. Palearktinė rūšis, paplitusi visoje Europoje, išskyrus Portugaliją, Airiją, Norvegiją, europinės Rusijos šiaurės vakarus; arealas Azijoje driekiasi per vidutinės klimato juostos zoną iki Korėjos. Lietuvoje plačiai paplitusi rūšis, aptinkama visoje šalyje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys, išskleistų sparnų ilgis – 32–40 mm, būdingas lytinis dimorfizmas. Patino priekinių ir užpakalinių sparnų viršutinė pusė auksiškai geltona su nedidelėmis, tamsiomis dėmelėmis ir tamsiu išoriniu sparno pakraščiu. Patelės priekinio sparno viršutinė pusė oranžiškai raudona, prie sparno išorinio krašto yra tamsi pakraščio juosta ir tamsių dėmelių eilė, viduriniame sparno langelyje yra dvi ryškios dėmės. Patelių užpakalinio sparno viršutinė pusė tamsi – juosvai oranžinė su neryškiomis, juodomis dėmėmis ir oranžiškai rausva išorinio krašto juosta. Sparnų apačia abiejų lyčių panaši: priekinis sparnas gelsvai rusvas su juodais baltai apvestais taškais. Užpakalinio sparno apačia – pilkai melsva su baltai apvestais juodais taškais, pagal ją gerai skiriasi nuo kitų auksinukų. Drugiai skraido birželio–rugpjūčio mėn. Per metus išsivysto viena, o kartais ir dvi kartos. Kiaušinėlius po vieną ar kelis deda ant mitybinių augalų lapų. Vikšrų mitybiniai augalai yra stambialapės rūgštynės – vandeninės rūgštynės, rūgštynės gudažolės ir kt. Vikšrai žalsvi su neryškiomis linijomis. Jauni vikšrai skeletuoja lapus, vėliau išgraužia angas. Žiemoja vikšrai, lėliukėmis virsta prie (ant) mitybinių augalų. Drugių aptinkama drėgnose pievose, paežerėse, paupiuose, pamiškėse,

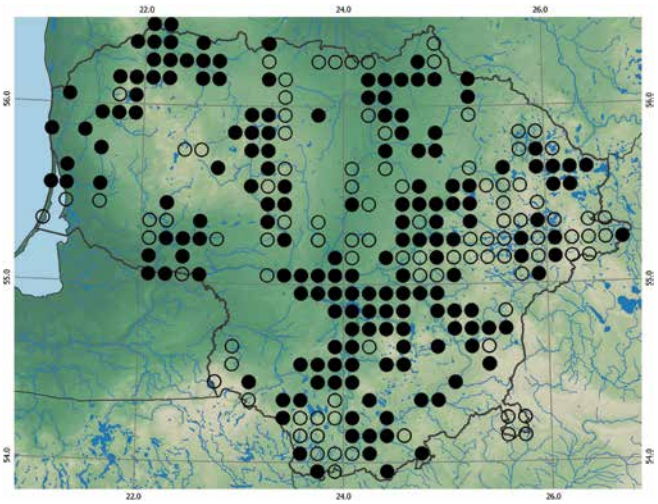

Nuotraukos autorius – Gintautas Steiblys

prie melioracijos kanalų, eutrofinių aukštųjų žolynų, melvenynų, aliuvinių pievų, žemapelkinių aukštųjų viksvų buveinėse, agrariniame kraštovaizdyje. Suaugėliai plačiai pasklinda ir nutolsta nuo savo veisimosi vietų.

Populiacijos gausumas. Plačiai paplitusi rūšis, tačiau dėl mažo prieraišumo buveinei apskaitų metu dažnai aptinkama pavienių individų. Stebėjimai rodo, kad įprastose buveinėse aptinkama ne kasmet, rūšiai būdingi gausumo svyravimai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės, dėl kurių prarandamos subpopuliacijos, yra buveinių kaita (užaugimas, drėgmės režimo pokyčiai). Svarbiausiose radavietėse gamtotvarkos priemonėmis reikia palaikyti atviras buveines.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004, Ivinskis, Rimšaitė, 2018.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Widespread and common across the whole of Lithuania, this species inhabits wet meadows, predominantly at the margins of rivers, lakes or other bodies of water.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Šiaurinis auksinukas

Lycaena helle (Denis & Schiffermüller, 1775)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(i)

Paplitimas. Šiaurinis auksinukas yra reliktinė, boreomontaninė rūšis. Drugio arealas driekiasi nuo Prancūzijos Pirėnų vakaruose per Centrinę ir Šiaurės Europą (apima didžiąją dalį Fenoskandijos). Aptinkamas Rusijoje (nuo Sibiro iki Usūrijos), Mongolijoje, Kinijoje. Lietuvoje šiaurinio auksinuko populiacija yra centrinėje rūšies arealo dalyje.
Lietuvoje labai retas, riboto paplitimo, sudaro izoliuotas populiacijas. Šiuo metu žinomos radavietės Šalčininkų, Trakų, Varėnos ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Drugio sparnų ilgis – 22–28 mm. Patinų sparnai mėlynai violetiniai, metalinio blizgesio, su juodomis ir rausvai gelsvomis dėmėmis, užpakalinio sparno pakraštys su rausva juosta. Patelių priekiniai sparnai su ryškiomis gelsvai rausvomis dėmėmis. Abiejų lyčių priekinių sparnų apatinė pusė molio spalvos su juodomis dėmėmis, taškais; užpakalinių sparnų apatinė pusė juosvai ruda su juodomis dėmėmis, taškais ir rausvai ruda pakraščio juosta.
Šiaurinio auksinuko suaugėliai yra aktyvūs dienomis, maitinasi žydinčių augalų nektaru.
Lietuvoje dažniausiai būna viena šiaurinio auksinuko karta, drugiai skraido gegužės–birželio mėn., pasitaiko antroji negausi karta (liepos–rugpjūčio mėn.). Šiaurinio auksinuko vikšrų mitybinis augalas – paprastoji gyvatžolė. Patelės padeda apie 50 kiaušinėlių po vieną ar kelis apatinėje gyvatžolės lapo pusėje. Vikšrų aptinkama nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Lėliukėmis virsta paklotėje ant žemės paviršiaus, čia jos žiemoja; suaugėliai pasirodo gegužės mėn. ir gyvena apie mėnesį.

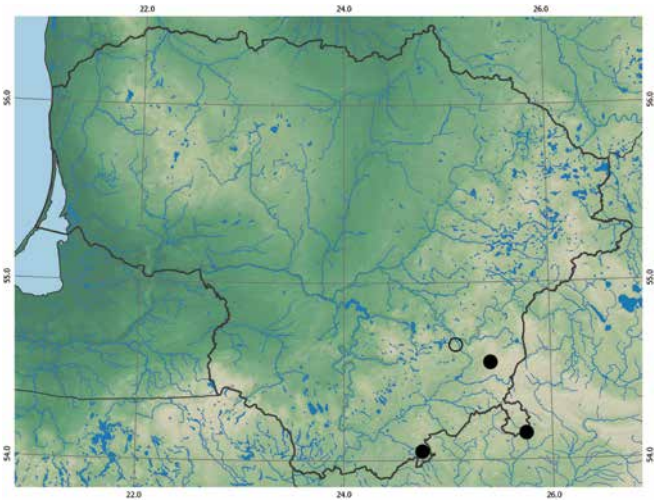

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Šiaurinis auksinukas aptinkamas pievose, kuriose gausiai auga paprastosios gyvatžolės. Būdingos buveinės: drėgnos pievos ir aukštieji žolynai, vandens pakraščių augalija, žemapelkės, tarpinės ir šaltiniuotos pelkės, mezofitinės pievos.

Populiacijos gausumas. Populiacijos užima mažo ploto (0,5–1 ha) tarpusavyje besijungiančias buveines. Vidutinis tankumas 30 ind./ha.

Grėsmės ir apsauga. Šiauriniam auksinukui grėsmę keliantys veiksniai yra susiję su buveinių būklės blogėjimu, mozaikinės struktūros praradimu: intensyviu ir ankstyvu pievų šienavimu, ganymu, pievų nenaudojimu.
Taikant buveinės būklės gerinimo priemones, radavietėse būtina išlaikyti buveinių mozaikinę struktūrą.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *A very rare species with only five known populations in east and south Lithuania, all in wet meadows, mostly near small rivers. Care should be taken to preserve suitable habitat conditions and to prevent shrub overgrowth in habitats.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Gencijoninis melsvys

Phengaris alcon (Denis & Schiffermüller, 1775)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje nuo Ispanijos ir Portugalijos iki Mongolijos Azijoje. Viduržemio jūros šalyse rūšis nerandama.
Lietuvoje aptikta Jurbarko, Lazdijų, Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys (išskėstų sparnų ilgis – 32–36 mm). Lytinis dimorfizmas ryškus. Patinėlių sparnų viršus šviesiai mėlynas be dėmių, patelių tamsiai rudas su neaiškių dėmių eile priekiniuose sparnuose. Vystosi vienus ar dvejus metus. Patelės kiaušinius deda ant melsvojo gencijono (*Gentiana cruciata*) ir siauralapio gencijono (*Gentiana pneumonanthe*) pumpurų, viršūninių ūglių ar lapų. Vikšrai maitinasi žiedais ir lapais. Po trečio nėrimosi, nustojus maitintis augalu, jų vystymasis yra susijęs su skruzdėlėmis. Vikšrai išskiria chemines medžiagas alomonus, artimus skruzdėlių lervų išskiriamoms medžiagoms. Vikšrus susiranda *Myrmica* sp. skruzdėlės (dažniausiai *Myrmica scabrinodis*, *M. sabuleti* ir *M. schencki*), kurių lizduose jie baigia vystytis. Drugių vikšrus skruzdėlės maitina kaip savo lervas. Gegužės mėn. pabaigoje vikšrai virsta lėliukėmis. Išsiritę drugiai skuba palikti skruzdėlyną, nes gali būti puolami skruzdėlių. Drugiai skraido nuo birželio vidurio iki liepos vidurio. Laikosi buveinėse netoli mitybinio augalo. Drugių buveinės yra saulėti šlaitai, upių slėnių sausos terasos, kalvų šlaitų termofiliniai žolynai ir drėgnos pievos, pelkių pakraščiai.

Populiacijos gausumas. Rūšies gausumas radavietėse nėra tirtas. Gencijoninių melsvių aptinkama židiniais, po kelis individus radavietėse. Kartais ant vieno melsvojo gencijono randama nuo dešimčių iki šimtų kiaušinėlių, tačiau tik nedidelė jų dalis sėkmingai išsivysto iki suaugėlio drugio.

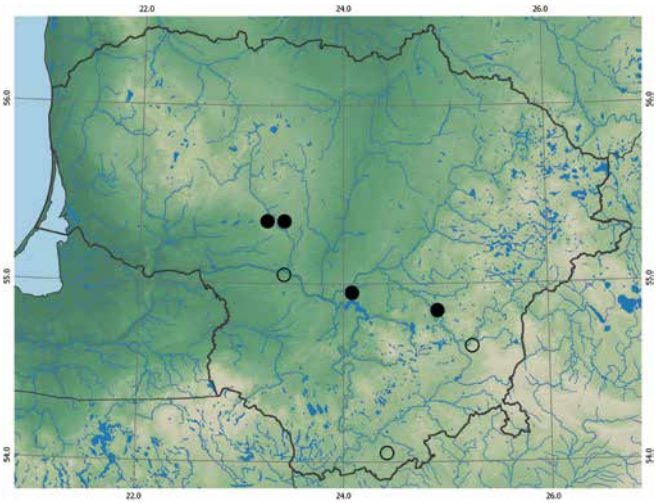

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijos yra grėsmingos būklės, nes jos izoliuotos ir negausios. Pavojų kelia buveinių užaugimas krūmais, intensyvus ganymas, ankstyvas šienavimas ir gaisrai. Iš žinomų radaviečių per pastaruosius 10 metų bent dviejose iš jų gencijoninis melsvys neberandamas: jose užaugus miškui įsigalėjo stambūs žoliniai augalai ir *Formica* genties skruzdėlės, kurios pakeičia drugio vikšrų vystymuisi reikalingas skruzdėles.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *A rare species found only at seven localities, all being warm grasslands on hillsides and abandoned pastures harbouring its host plant Gentiana cruciata. Only a few specimens are seen at each locality. The main risk factors are changes of habitat, natural succession and afforestation.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Taškuotasis melsvys
Phengaris arion (Linnaeus, 1758)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(ii,v); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Transpalearktikoje nuo Ispanijos Europoje, Azijoje iki Kinijos, Japonijos. Lietuvoje taškuotasis melsvys dažniausiai aptinkamas pietinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys (išskleistais sparnais 35–40 mm ilgio), lytinis dimorfizmas neryškus. Patinėlių priekiniai sparnai su lenkta juodų dėmių eile, patelių su daug didesnėmis dėmėmis. Sparnų apačia šviesiai ruda su juodų dėmių eilėmis. Per metus išsivysto viena karta. Kiaušinėlius po vieną deda į mitybinių augalų čiobrelių (*Thymus* spp.), raudonėlių (*Origanum* sp.) neišsiskleidusius žiedynus. Kelios patelės gali padėti kiaušinėlius į tą patį žiedyną. Išsiritę vikšrai ėda vienas kitą, kol galiausiai vienoje galvutėje lieka tik vienas vikšras. Pasiekę ketvirtą ūgį, vikšrai palieka mitybinį augalą ir nukritę ant žemės laukia, kol juos susiras *Myrmica scabrinodis* ar *Myrmica sabuleti* skruzdėlės. Vikšrai išskiria saldų skystį, kuris traukia skruzdėles. Radusios vikšrą, skruzdėlės nešasi jį į skruzdėlyną, kur vikšrai minta skruzdėlių kiaušinėliais ir lervomis. Viename skruzdėlyne gyvena iki penkių vikšrų. Žiemoja vikšrai. Pavasarį jie dar maitinasi ir, pasiekę 15 mm ilgį, virsta lėliukėmis. Drugiai skraido birželio–liepos mėn. Jų aptinkama sausose saulėtose smėlingose pamiškėse, miško aikštelėse, pakelėse. Prie žydinčių čiobrelių suskrenda drugiai, jie čia papildomai maitinasi.

Populiacijos gausumas. Dabartinėse radavietėse taškuotųjų melsvių aptinkama negausiai, sudaro uždaras populiacijas. Jose stebėta po kelis individus.

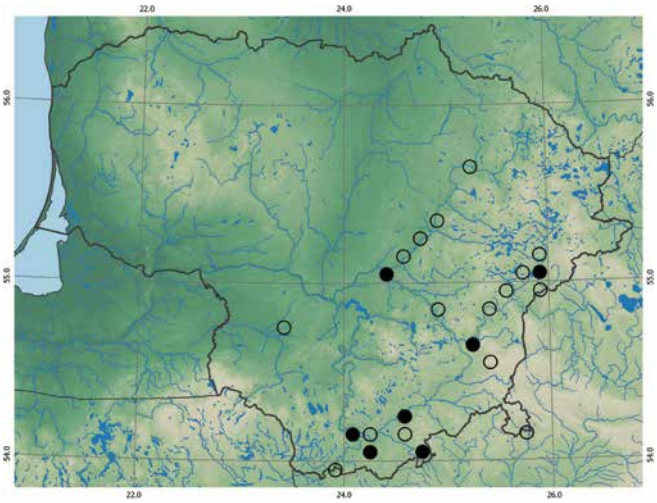

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Grėsmės ir apsauga. Rūšies nykimo priežastys nėra aiškios, tačiau natūrali sauspievių sukcesija joms užaugant vešliais žoliniais augalais ir krūmais, miško aikštelių, šlaitų užsodinimas, gaisrai gali būti svarbūs. Taškuotojo melsvio populiacijų pokyčius gali lemti ir skruzdėlių įvairovės kitimas buveinėse (*Myrmica* skruzdėles keičia *Formica* skruzdėlės). Galima numanyti, kad kseroterminės augalijos plotų išsaugojimas būtų svarbus gerai rūšies apsaugos būklei palaikyti.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *During the second half of the 20th century, this species disappeared from many of its known localities in Lithuania. The reasons for its decline are unknown, but most probably include habitat change associated with taller herb layers, a change from Myrmica to Formica ants and afforestation. Typically the species is mainly distributed in the south-east part of the country.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Kraujalakinis melsvys

Phengaris teleius (Bergsträsser, 1779)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU A1ac+3c

Paplitimas. Rūšies arealas Europoje driekiasi nuo Prancūzijos iki Uralo, Azijoje iki Japonijos. Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje.
Lietuvoje kraujalakinis melsvys paplitęs Vidurio, Vakarų ir Šiaurės Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Viršutinio sparno ilgis – 13–17 mm, atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų yra 34–37 mm. Antenos buožiškos. Kraujalakinio melsvio patino sparnų viršus nešvariai mėlynas, sparno išoriniai kraštai juodai rudi su ryškia vidurio dėme ir neryškiai persišviečiančiomis sparno apatinės dalies dėmėmis. Patelės sparnų pamatinė dalis mėlyna, o priekinis ir išorinis kraštai su plačia juodai ruda juosta, dėmelės neryškios. Apatinė sparnų pusė abiejų lyčių vienoda – pilkai ruda su vidurine juodų taškų baltais apvadais eile.
Suaugėliai minta įvairių buveinėje augančių augalų žiedų nektaru; lervoms būdinga dvejopa mityba. Kiaušinėlius po vieną deda į vaistinių kraujalakių žiedų galvutes, kuriose vikšrai maitinasi iki trečiojo ūgio. Vėliau vikšrai nukrinta ant žemės, išskiria saldų skystį ir laukia, kol juos susiras skruzdės (*Myrmica* sp.). Vikšras nunešamas į skruzdėlyną, kur minta skruzdėlių lervomis. Viename skruzdėlyne gyvena iki 4 vikšrų, čia jie ir žiemoja. Pavasarį vikšrai, pasiekę 15 mm ilgį, virsta lėliukėmis. Drugiai skraido liepos–rugpjūčio mėn. Kraujalakinis melsvys gyvena drėgnose durpingose pievose, šlapiose ir vidutinio drėgnumo įvairaus trofiškumo pievose, natūraliose ir pusiau natūraliose buveinėse prie melioracijos kanalų, paupiuose, pamiškėse, retmiškių ganyklose.

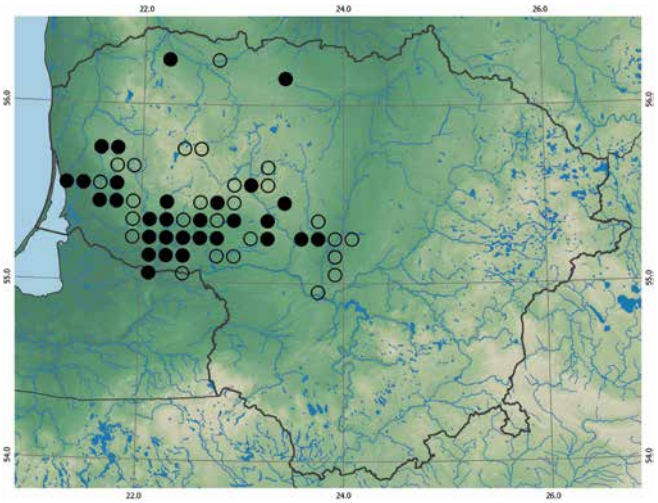

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Populiacijos gausumas. Sudaro uždaras, izoliuotas populiacijas. Geros būklės buveinėse yra dominuojanti skraidymo sezono drugių rūšis. Drugių gausa yra labai svyruojanti ir priklauso nuo daugelio aplinkos ir populiacijos vidaus veiksnių. Per pastaruosius dešimt metų visose žinomose buveinėse gausumas sumažėjo iki kelių kartų. Dalyje radaviečių buveinės yra degradavusios arba sunaikintos.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra ankstyvas šienavimas, intensyvus augalų apsaugos priemonių naudojimas, buveinių suskaidymas ir izoliacija, natūrali atvirų buveinių sukcesija. Neigiamos įtakos gali turėti pavasarinis žolės deginimas.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Distributed in central, west and north Lithuania, this species inhabits wet meadows with host plants – Sanquisorba officinalis. The main threats are isolation, the early mowing of meadows, natural succession and meadow management activities. The abundance of many local populations has declined in the last decade.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Stepinis melsvys

Lysandra coridon (Poda, 1761)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Europos drugių rūšis, paplitusi nuo Šiaurės Ispanijos iki Pietų Uralo, nuo pietinės Baltijos jūros pakrantės iki Vidužemio jūros.
Lietuvoje rūšis aptinkama panemunės pievose nuo Baltarusijos pasienio iki Alytaus. Per Lietuvą eina šiaurinė rūšies arealo riba.

Biologija ir ekologija. Nedidelis drugys, atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 33–37 mm. Patinų sparnai pilkai melsvi, blizgantys, išoriniame sparnų pakraštyje plati tamsiai ruda juosta. Patelės tamsiai rudos spalvos, tik užpakalinių sparnų išoriniame krašte kelios oranžinės dėmelės. Lietuvoje drugiai gyvena Nemuno slėnio stepinėse pievose. Suaugėlių aptinkama nuo liepos pradžios iki rugpjūčio pabaigos. Drugiai skraido greitai, ieškodami nektaro lanko įvairius žydinčius augalus, tupia ant drėgnos žemės. Patelės kiaušinėlius po vieną ar kelis deda ant dvispalvių raženių, kartais ant žemės, akmenų ar kitų augalų sausų fragmentų, netoli mitybinio augalo. Žiemoja kiaušinėliai. Vikšrai išsirita pavasario antrojoje pusėje, maitinasi naktį, dieną slepiasi tarp augalų. Vikšrai iš tam tikrų nugarinėje kūno pusėje esančių liaukų išskiria saldų sekretą, todėl juos nuolat lanko ir nuo kitų vabzdžių gina skruzdėlės. Lėliukėmis virsta ant žemės. Lėliukės, kaip ir vikšrai, išskiria medžiagas, kurios vilioja skruzdėles. Šios lėliukes nusineša į skruzdėlyną, kuriame maždaug po mėnesio išsirita suaugę drugiai. Suaugėliai į paviršių išropoja pro skruzdėlyno tunelių angas.

Populiacijos gausumas. Anksčiau rūšis gyveno Kauno, Marijampolės, Trakų, Panevėžio, Vilniaus r., šiuo metu aptinkama tik pietinėje šalies dalyje. Populiacijas dažniausiai sudaro kelios dešimtys suaugusių individų, įsikūrusių kelių hektarų plote.

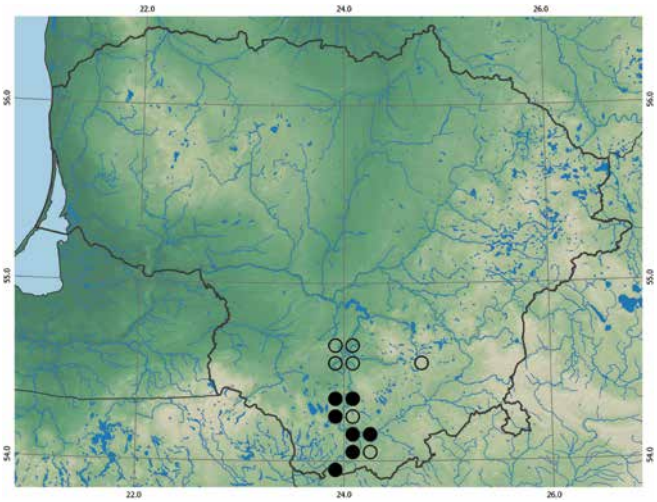

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra drugio buveinių užaugimas krūmais ir medžiais bei žolinės augalijos kaita nustojus tradiciškai ganyti pievose ir jas šienauti, nenaudojamų pievų suarimas ar užsodinimas medžiais, pavasarinis žolės deginimas, pesticidų naudojimas. Rūšies apsaugai drugio buveinėse būtina šalinti medžius ir krūmus, ekstensyviai ganyti ar šienauti. Patartina šienauti atskirus pievų plotus kas antri metai.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species is found in the southern part of Lithuania. Lithuania is on the northern boundary of the habitat range of this species. Populations are isolated and it inhabits dry steppe grasslands in the Nemunas river valley. Populations are decreasing mostly due to the rapid destruction and natural plant succession occurring in open habitats. Care should be taken to preserve dry steppe grasslands, to avoid afforestation and to prevent shrub overgrowth. Extensive mowing and grazing of habitats is needed.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

Smiltyninis melsvys

Polyommatus dorylas (Denis & Schiffermüller, 1775)

Melsviai (Lycaenidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Smiltyninis melsvys aptinkamas Europoje, šiaurinė arealo dalis eina per Švediją, Lietuvą, europinės Rusijos centrinę dalį, paplitęs Mažojoje Azijoje.
Lietuvoje rūšis dažniausiai aptinkama pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyse, izoliuotose radavietėse.

Biologija ir ekologija. Atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 34–37 mm, sparno ilgis – 15–18 mm. Ryškus lytinis dimorfizmas. Patinų sparnų viršus žydras, priekinių sparnų išorinis kraštas su siaura juoda juostele, blakstienėlės baltos. Patelių sparnų viršus juodai rudas, apatinio sparno pakraštyje su plytų raudonumo dėmių eile. Abiejų lyčių sparnų apačia panaši – su baltu sparnų pakraščiu ir stambiomis juodomis dėmėmis su baltu apvadu. Kiaušinėlius po vieną deda ant mitybinių augalų – perluočių. Vikšrai gelsvai žali su neryškiu raštu, sudarytu iš gelsvų linijų. Žiemoja paskutinio ūgio vikšrai. Pavasarį vikšrai dar maitinasi, pasiekę 15 mm ilgį paklotėje, ant žemės ar tarp mitybinių augalų ūglių virsta lėliukėmis. Drugiai skraido birželio–liepos mėn. Jų aptinkama sausose saulėtose smėlingose nesusivėrusiose pievose pušynų pamiškėse, miško aikštelėse, pakelėse, apleistuose žvyro karjeruose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje populiacija negausi, visur aptinkama tik pavienių individų. Mažėjimo tendencija stebima ne tik Lietuvoje, bet ir visoje europinėje arealo dalyje.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Grėsmės ir apsauga. Rūšis priklausoma nuo buveinių kaitos. Aikštelių, šlaitų užsodinimas, natūralus užaugimas, buveinių eutrofikacija, gaisrai turi įtakos jų gausumui. Įsikuria šalia neseniai nutiestų kelių, apleistuose žvyro karjeruose. Taigi kraštovaizdžio transformacijos gali sukurti tinkamas sąlygas smiltyniniam melsviui išlikti.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004; Ivinskis, Augustauskas, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Inhabits dry meadow habitats in pine forests, close to roads and in old pit gravels. Known only from several localities in south-east Lithuania, it is threatened by isolation, natural succession and forest management activities.*

Autorius – Povilas Ivinskis

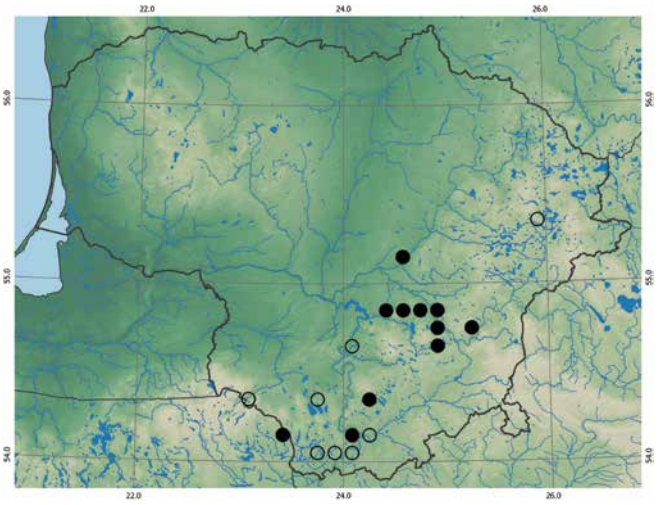

Baltajuostis juodsprindis

Baptria tibiale (Esper, 1791)

Sprindžiai (Geometridae)
Drugiai (Lepidoptera)

NT B2a

Nuotraukos autorius – Žydrūnas Daunoravičius

Paplitimas. Palearktikoje paplitusi rūšis, aptinkama Europoje nuo Alpių iki Karpatų. Izoliuotų populiacijų aptinkama Pirėnuose, Centrinėje Vokietijoje, Balkanų šalyse, Ukrainoje. Labai reta Latvijoje ir Estijoje, negausi Norvegijoje, Švedijoje, Suomijoje. Paplitusi Pietų Sibire, Sachaline, Korėjoje ir Japonijoje. Lietuvoje drugių aptikta Vidurio ir Pietų Lietuvoje: Jonavos, Kaišiadorių, Kauno, Kėdainių, Lazdijų, Raseinių, Ukmergės, Trakų r.

Biologija ir ekologija. Drugiai tamsiai juodos spalvos. Ant priekinių sparnų yra po vieną neilgą baltą juostelę, besidriekiančią skersai sparno. Vienos generacijos drugių aptinkama nuo birželio pradžios iki liepos pabaigos. Suaugę drugiai gyvena ūksminguose plačialapių lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, įšildomuose miškinguose upių slėniuose ar griovose, kirtavietėse. Dažniausiai aptinkama pavienių drugių, kurie, kitaip nei dauguma sprindžių, skraido tik dieną. Pabaidyti pakyla nuo žolinių augalų ir greitai skrenda tarp medžių. Tamsi spalva gerai maskuoja gyvenamojoje aplinkoje, todėl drugius sunku aptikti. Vikšrai monofagai, minta varpotųjų juodžolių (*Actaea spicata*) lapais. Dažniausiai aptinkami apatinėje lapų pusėje, o pajutę pavojų, krinta ant žemės. Žiemoja lėliukės.

Populiacijos gausumas. Kadangi drugiai yra nelengvai pastebimi, labai greitai skraido, todėl duomenų apie baltajuosčius juodsprindžius mūsų šalyje yra labai nedaug. Pirmą kartą šios rūšies individų aptikta Ukmergės r., Vaisgėliškio miške 1978 m. Iš viso dabar žinoma apie dvidešimt radaviečių. Aptinkami tinkamose buveinėse po vieną ar du individus.

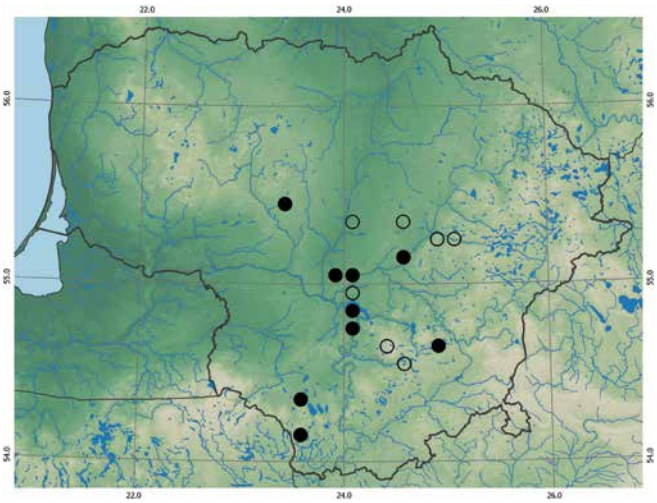

Grėsmės ir apsauga. Trūksta duomenų apie veiksnius, ribojančius populiacijų paplitimą Lietuvoje. Kadangi žinomas tik vienas mitybinis augalas – varpotoji juodžolė, kuri mėgsta ūksmingas augavietes, tikėtina, kad plynieji miškų kirtimai daro įtaką juodsprindžių gausumui ir populiacijų fragmentacijai. Vykdant drugių apsaugą, žinomose radavietėse reikia riboti miškų kirtimus.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 1993, 2004; Kazlauskas, 1984.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This is a rare species found mostly in central and southern Lithuania. In total, approximately 20 localities are known, where usually single individuals are recorded in suitable habitats. Destruction of habitats by clear-cutting leads to a decrease in the food plants and this seems to be the main threat for this species.*

Autorius – Dalius Dapkus

Spalvotasis pelkiasprindis

Chariaspilates formosaria (Eversmann, 1837)

Sprindžiai (Geometridae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU D2

Paplitimas. Eurazijos rūšis. Išsidėsčiusios populiacijos aptinkamos Centrinėje ir Pietryčių Europoje, europinėje Rusijos dalyje, Kazachijoje, Sibire, Mongolijoje, Kinijoje, Korėjoje, Tolimuosiuose Rytuose iki Japonijos. Gyvena kaimyninėse šalyse: Rytų Lenkijoje, Baltarusijoje, bet šiauriau Lietuvos nėra aptinkama.
Lietuvoje žinomos tik trys radavietės: Čepkelių raiste ir Žuvinto paliose bei Smalvykščio ežero apypelkyje (Zarasų r.).

Biologija ir ekologija. Drugys plačiais gelsvai rausvais sparnais su skersinėmis balsvomis juostelėmis, apribotomis rausvų dryžių ant priekinių sparnų. Išskleistų sparnų plotis siekia 32–40 mm. Vienos kartos drugiai skraido naktimis nuo birželio vidurio iki liepos vidurio. Centrinės Europos šalyse būna dvi kartos. Populiacijos labai izoliuotos ir lokalios. Drugiai gyvena žemapelkėse ir apypelkių pievose. Patelės deda kiaušinėlius grupelėmis ant mitybinių augalų lapų. Vikšrai gelsvai rudi su gelsvomis ir rusvomis juostelėmis. Vikšrai minta šilingėmis, purienomis rugpjūčio–gegužės mėn. Lėliukėmis virsta tarp mitybinių augalų dalių.

Populiacijos gausumas. Duomenų apie spalvotojo pelkiasprindžio populiacijas nėra daug, kryptingi tyrimai nebuvo atliekami. Aptinkama pavienių drugių. Pirmą kartą Lietuvoje šių drugių aptikta 1974 m. Žuvinto palių apypelkyje, antroji radavietė išaiškinta 1998 m. Čepkelių raisto pakraštyje. 2011 m. aptiktas vienas drugys Smalvykščio ežero pelkynuose. Yra tikimybė, kad gali paaiškėti naujų radaviečių.

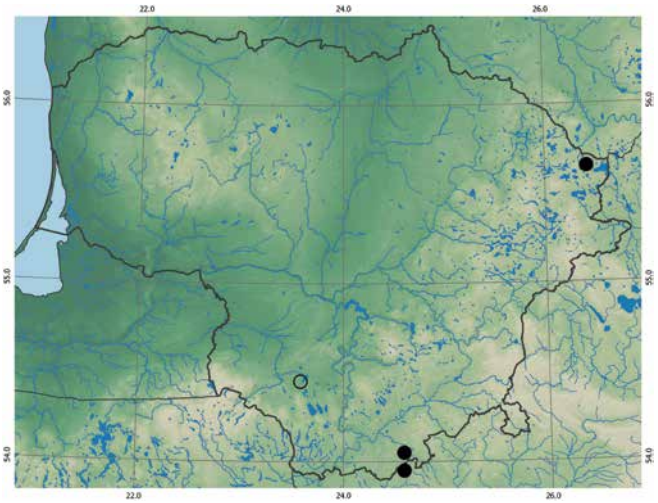

Nuotraukos autorius – Dalius Dapkus

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia šlapynių apaugimas sumedėjusia augalija nutrūkus natūraliai žemėnaudai, taip pat šlapynių sausinimas. Norint apsaugoti šios rūšies drugių populiacijas, būtinos gamtotvarkos priemonės tinkamose buveinėse (šienavimas, sumedėjusios augalijos šalinimas). Būtinas stabilus buveinių hidrologinio režimo išlaikymas. Skatintinas degradavusių buveinių atkūrimas.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 1993, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *A very local species in Lithuania, the three known localities are Čepkeliai, Žuvintas and around Lake Smalvykštis. The species is associated with fens and wet meadows and the main threats relate to natural succession of habitats (mainly overgrowth with bushes and trees) and change of hydrological regime.*

Autorius – Dalius Dapkus

Estinė cidarija
Epirrhoe tartuensis Möls, 1965

Sprindžiai (Geometridae)
Drugiai (Lepidoptera)

NT B2a

Paplitimas. Europoje rūšis paplitusi Lenkijos šiaurrytinėje dalyje, Latvijoje, Estijoje, Pietų Suomijoje, europinėje Rusijos dalyje iki Uralo. Aptinkama Vakarų Sibire iki Sajanų kalnų.
Lietuvoje aptikta izoliuotų populiacijų Vidurio, Rytų ir Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Išskleistų sparnų plotis siekia 24–26 mm. Drugiai balsvi su pilku kontrastingu raštu. Sparnų spalva ir raštu estinė cidarija panaši į kitas tos pačios genties sprindžių rūšis, todėl identifikuoti nėra lengva. Estinės cidarijos gyvena specifinėse buveinėse: žemapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, užpelkėjusiose, krūmuotose pievose, yra šlapynių indikatorinė rūšis. Vienos generacijos drugių aptinkama nuo birželio vidurio iki rugpjūčio pradžios. Drugiai skraido naktimis, bet dažnai pabaidyti pakyla nuo žolinių augalų ir dienomis. Vikšrai maitinasi lipikų genties augalų lapais, daugiausia pelkiniais lipikais. Žiemoja lėliukės.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau kaip dvidešimt radaviečių. Gyvena izoliuotomis populiacijomis, bet tinkamose buveinėse rūšis būna nereta, kartais gana gausi, galima aptikti kelias dešimtis individų. Už tinkamų buveinių ribų išskrenda retai.

Grėsmės ir apsauga. Estinės cidarijos populiacijoms didžiausią grėsmę kelia šlapžemių hidrologinio režimo kaita, ypač prieš kelis dešimtmečius vykęs intensyvus pelkinių buveinių sausinimas. Kitos grėsmės: nenaudojamų pievų savaiminis užžėlimas krūmais arba jų užsodinimas mišku, buveinių fragmentacija ir izoliacija. Saugant drugių populiacijas, būtina periodiškai vykdyti gamtotvarkos priemones tinkamose buveinėse: šalinti sumedėjusią augaliją, ekstensyviai ganyti. Nekeisti buveinių ir gretimų teritorijų hidrologinio režimo.

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

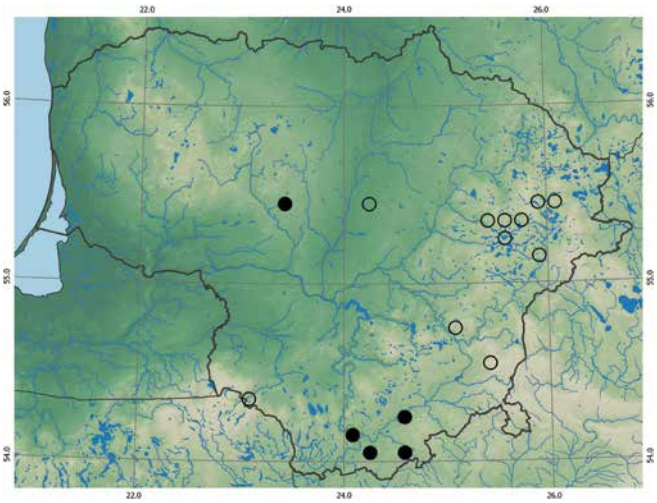

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 1993, 2004; Kazlauskas, 1984.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species is locally distributed in central, eastern and southern Lithuania. Isolated populations inhabit different types of wetlands, including fens, transitional mires and wet grasslands. Abundance can reach dozens of adults in suitable habitats. Drainage of wetlands and natural succession after abandonment of grasslands (mainly overgrowing by bushes) are the main threats facing the populations.*

Autorius – Dalius Dapkus

Vingirinis sprindytis

Eupithecia thalictrata (Püngeler, 1902)

Sprindžiai (Geometridae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų ir Centrinėje Europoje, Estijoje, europinėje Rusijos dalyje, Šiaurės Kazachijoje, Altajuje, Pietų Sibire, Rusijos Tolimuosiuose Rytuose, Japonijoje.
Lietuvoje aptinkama Jonavos, Jurbarko, Kauno, Raseinių, Širvintų, Ukmergės ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Smulkus rusvai pilkas drugys, kurio sparnai išmarginti neaiškių banguotų skersinių linijų raštu. Atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 16–20 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus. Miškastepių drugys, Lietuvoje dažniausiai aptinkamas stepinėse upių slėnių pievose, apaugusiose pavieniais medžiais ar krūmais. Suaugėliai skraido nuo gegužės antrosios pusės iki liepos vidurio. Drugiai aktyvūs naktį, skrenda į šviesą, dieną slepiasi tarp augalų ar kitur šešėlyje. Patelės kiaušinėlius deda ant vingirių. Vikšrai žali, sunkiai pastebimi, minta vingirių žiedais ir lapais. Lėliukėmis virsta kokone dirvos paklotėje. Žiemoja lėliukės.

Populiacijos gausumas. Pastarąjį dešimtmetį aptikta keliolika naujų radaviečių. Tinkamose buveinėse nereta rūšis, per naktį į šviesą atskrenda kelios dešimtys drugių.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia drugio buveinių savaiminis užaugimas krūmais ir medžiais ar užsodinimas, nenaudojamų pievų suarimas, pavasarinis žolės deginimas, pesticidų naudojimas. Rūšies apsaugai drugio buveinėse būtina išlaikyti atvirų ir medžiais apaugusių plotų santykį, ekstensyviai ganyti ar šienauti. Patartina šienauti atskirus pievų plotus kas antri metai.

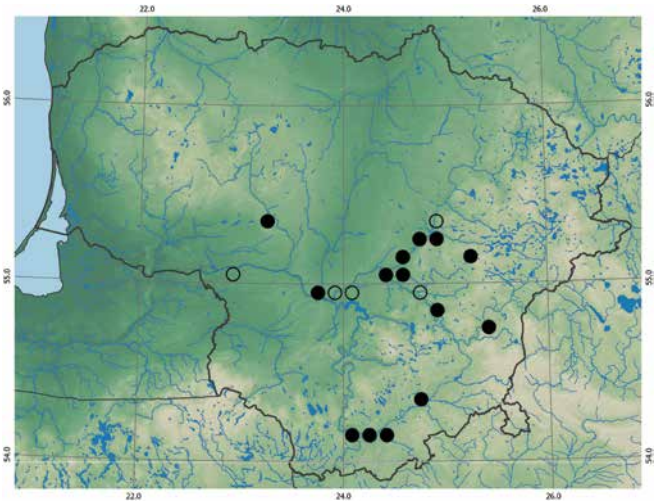

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species is found in central, eastern, south-eastern and south-western Lithuania. Populations are isolated, but the species is not rare in dry steppe grasslands with single trees or shrubs in river valleys. Populations are decreasing mostly due to the rapid destruction and natural plant succession occurring in open habitats. Care should be taken to preserve dry steppe grasslands, to avoid afforestation and to prevent shrub overgrowth. Extensive mowing and grazing of habitats is needed.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

Juodmargis pelkinukas

Macaria carbonaria (Clerck, 1759)

Sprindžiai (Geometridae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Eurazijos rūšis. Plačiau išplitusi Šiaurės Europoje, o Centrinėje Europoje aptinkamos izoliuotos ir negausios populiacijos kalnuotose vietovėse. Šios rūšies arealas į rytus siekia Sibirą. Lietuvoje neaptinkama tik vakarinės dalies pelkėse.

Biologija ir ekologija. Nedidelis drugys, kurio išskėstų sparnų plotis siekia 18–22 mm. Sparnai balsvi su skersinėmis juodomis banguotomis juostelėmis. Centrinės Europos šalyse gyvena kseroterminėse buveinėse, bet Lietuvoje ir Skandinavijos šalyse juodmargių pelkinukų aptinkama tik aukštapelkėse. Dažniausiai galima aptikti atvirose pelkių buveinėse, daugiausia aukštaplynėse, kuriose auga švyliai ir siauralapės balžuvos, retos, žemaūgės pušelės, nedaug gailių ir vaivorų. Kitaip nei dauguma kitų sprindžių šeimos drugių, šie drugiai skraido tik saulėtomis dienomis nuo gegužės mėn. iki birželio pradžios. Juodmargiams pelkinukams būdingas greitas banguotas skrydis, todėl nelengva juos pastebėti. Pabaidyti pakyla nuo kiminų ar kitų pelkinių augalų ir, paskridę kelis metrus, tupia ant samanų, krūmokšnių. Suaugę drugiai maitinasi siauralapių balžuvų žiedų nektaru. Vikšrai tamsiai žali. Birželio–liepos mėn. jie naktimis minta pelkinių augalų (balžuvų, varnauogių) lapais, o dieną slepiasi tarp lapų. Žiemoja lėliukės.

Populiacijos gausumas. Populiacijos gana izoliuotos ir negausios. Didesnėse aukštapelkėse drugiai pasiskirsto plačiai, todėl aptinkama tik pavienių individų. Mažesnėse aukštapelkėse tinkamu metu gali būti stebima keliolika individų per dieną.

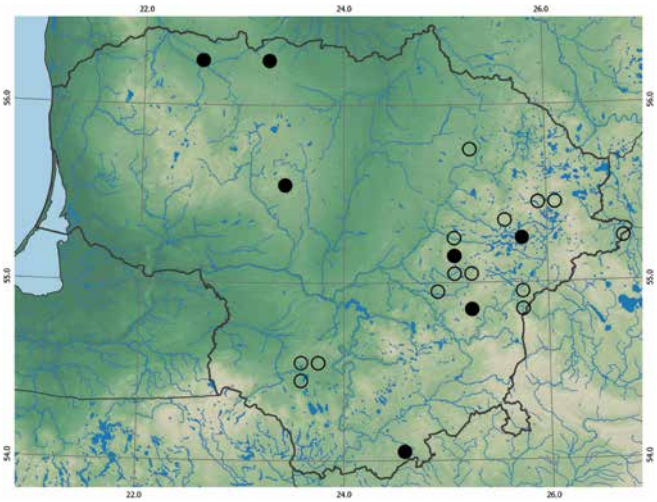

Nuotraukos autorius – Dalius Dapkus

Grėsmės ir apsauga. Grėsmė šios rūšies populiacijoms – buveinių struktūros kaita dėl hidrologinio režimo pažeidimo ar pasikeitimo. Prognozuotinas tolimesnis buveinių nykimas dėl klimato kaitos. Norint apsaugoti šios rūšies populiacijas, būtina išlaikyti stabilų pelkių hidrologinį režimą ir atvirų bei sumedėjusia augalija apaugusių plotų santykį pelkėse; rekomenduojama žiemą šalinti jaunus medžius aukštaplynėse.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 1993, 2004.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species occurs on raised bogs across Lithuania, except in western parts of the country where it has not been recorded. Populations are isolated, usually not abundant and the main threats relate to the overgrowth of open bogs with bushes and trees due to changes in the hydrological regime.*

Autorius – Dalius Dapkus

Smilčiasprindis

Phibalapteryx virgata (Hufnagel, 1767)

Sprindžiai (Geometridae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Kaukaze, Pietų Sibire, Šiaurės Mongolijoje, Rusijos Tolimuosiuose Rytuose.
Lietuvoje rūšis aptinkama pajūryje ir panemunės pievose nuo Bitėnų (Pagėgių sav.) iki Šilinės (Jurbarko r.).

Biologija ir ekologija. Nedideli pilkai rusvi drugiai, priekinių sparnų viršutinėje pusėje yra plati rusva skersinė juosta. Atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 16–22 mm. Lytinis dimorfizmas neryškus. Gyvena atvirose gerai saulės šildomose smėlėtose vietovėse su žema augalija: sausose pievose, pajūrio kopose, palvėse, sausuose šlaituose. Išsivysto dvi drugių kartos per metus. Pirmosios kartos drugiai skraido nuo gegužės pradžios iki liepos pradžios, antrosios – nuo liepos pabaigos iki rugpjūčio vidurio. Drugiai aktyvūs vakare ir naktį, skrenda į šviesą. Dieną slepiasi tarp augalų, lengvai pabaidomi. Patelės kiaušinėlius deda ant lipikų, čiobrelių, krunių. Vikšrų apačia gelsvai žalsva, nugara ruda. Aptinkami birželio, vėliau rugpjūčio–rugsėjo mėn. Suaugę vikšrai įsirausia į žemę, kur virsta lėliukėmis. Žiemoja lėliukės.

Populiacijos gausumas. Savo buveinėse smilčiasprindžio populiacija nereta, per naktį į šviesą atskrenda kelios dešimtys drugių.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė kyla dėl drugio buveinių savaiminio užaugimo ar užsodinimo medžiais, nenaudojamų pievų suarimo, pesticidų naudojimo. Pajūryje buveinės gali būti pažeidžiamos didelių poilsiautojų srautų. Rūšies apsaugai drugio buveinėse būtina šalinti medžius ir krūmus, ekstensyviai ganyti ar šienauti.

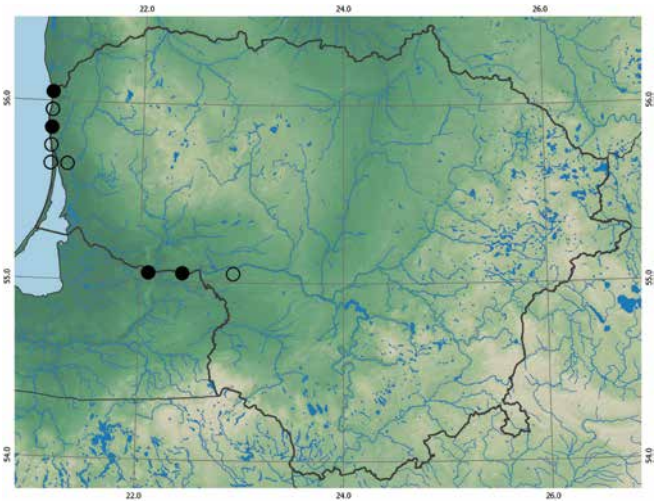

Nuotraukos autorius – Remigijus Gegelevičius

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *This species is found in sand dunes along the Baltic Sea coast and in dry grasslands in the Nemunas river valley. Populations are decreasing mostly due to the rapid destruction and natural plant succession occurring in open habitats. Care should be taken to preserve dry grasslands, to avoid afforestation and to prevent shrub overgrowth. Extensive mowing and grazing of habitats is needed.*

Autorius – Tomas Ūsaitis

Pušinis keliaujantis kuoduotis

Thaumetopoea pinivora (Treitschke, 1834)

Kuoduočiai (Notodontidae)
Drugiai (Lepidoptera)

EN B1ac(ii,iv)+2ac(ii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietvakarių Europoje, į šiaurę iki Norvegijos, į pietus iki Austrijos, Šveicarijos, į rytus iki Vakarų Rusijos, taip pat aptinkama Rumunijoje. Lietuva yra šiaurrytiniame rūšies arealo pakraštyje.
Lietuvoje labai reta, aptinkama tik Kuršių nerijoje.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Biologija ir ekologija. Drugiams kuoduočiams būdingos išvaizdos drugys. Atstumas tarp išskleistų sparnų kraštų – 32–40 mm. Galva ir kūnas tamsiai rudi. Viršutiniai sparnai šviesiai pilki su tamsesniu raštu, apatiniai šviesūs, be rašto, ties apatine sparno viršūne yra nedidelė tamsesnė dėmelė. Patelių viršutiniai sparnai šviesesni, jų raštas mažiau kontrastingas. Patelės stambesnės už patinus. Vikšro šonai melsvai pilki, nugara tamsiai pilka su ovaliomis, aksominėmis, juodomis su rausvu apvadu dėmėmis, šonus nuo nugaros skiria balsvas apvadas. Vikšro kūnas padengtas ilgais šviesiais plaukeliais, galva tamsi. Vikšro kūną dengiantys plaukeliai užpildyti nuodingu skysčiu, todėl pakliuvę ant žmogaus kūno gali sukelti skausmingą uždegimą. Išsivysto viena drugių karta. Suaugėliai skraido liepos mėn., vikšrai stebimi nuo liepos iki rugpjūčio vidurio. Kiaušinius deda ant pušų spyglių. Lietuvoje pasirodančių drugių vikšrai maitinasi kalninės pušies spygliais, kitose arealo dalyse pagrindinis mitybinis augalas yra paprastoji pušis. Vikšrai gyvena ir maitinasi grupėmis, kurias gali sudaryti iki 1000 vikšrų. Dienomis vikšrai telkiasi ant šakų, kamieno ar net prie pušų ant žemės, vikšrai maitinasi naktimis. Rugpjūčio viduryje suauga ir pradeda leistis nuo medžių – vienas paskui kitą keliauja sudarydami ilgas grandinėles ir ieško maisto ar vietos kokonui susukti. Lėliukėmis virsta kokonuose, smėlyje po kerpėmis, žolių šaknimis. Žiemoja lėliukės. Vystosi dvejus metus, pirmuosius metus žiemoja kiaušiniai, antruosius metus – lėliukės, kurios gali išbūti ramybės stadijos kelerius metus. Drugių aptinkama sausuose pajūrio pušynuose.

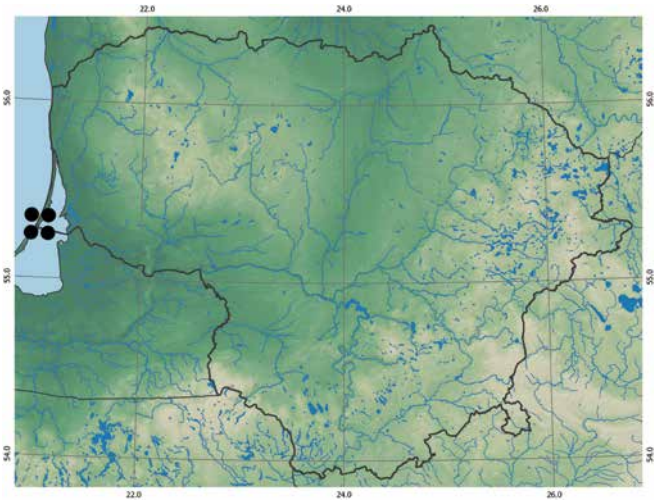

Populiacijos gausumas. Lietuvoje pušinių keliaujančių kuoduočių aptinkama ne kasmet, dažniausiai stebimi keliaujantys vikšrai. Duomenų apie rūšies gausumą ir jo pokyčius trūksta. Kuršių nerijos Rusijos dalyje sudaro masinius židinius.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – miškų gaisrai.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *A very rare and local species in Lithuania, distributed only on the Curonian spit near Nida. The caterpillars feed on Pinus mugo.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Geltonmargė meškutė
Arctia aulica (Linnaeus, 1758)

Erebidai (Erebidae)
Drugiai (Lepidoptera)

DD

Paplitimas. Palearktinė rūšis, arealas driekiasi Europoje nuo Vakarų Prancūzijos, pietinė arealo riba eina per Italiją, Balkanus iki Graikijos, Juodosios jūros, Europoje neaptinkama Britų salose, Norvegijoje. Arealas tęsiasi per Sibirą, Kaukazą, Centrinę Aziją, Tolimuosius Rytus.
Apie rūšies paplitimą Lietuvoje trūksta duomenų, per pastaruosius 50 metų nustatytos tik kelios radavietės, šiuo metu žinoma populiacija Rūdninkų poligone.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys, išskleistų sparnų ilgis – 34–42 mm. Lytinis dimorfizmas nežymus, patelės kiek stambesnės. Priekiniai sparnai rudi su ovaliomis, šviesiai geltonomis dėmelėmis, apatiniai sparnai geltoni su didelėmis, juodomis dėmėmis, susiliejančiomis į juosteles. Pilvelis su geltonais ir rudais dryžiais. Patinai aktyvūs dieną, drugiai skraido gegužės–birželio mėn. Visiškosios metamorfozės vabzdys. Vikšrai tamsiai rudi, juodi, su karputėmis ir šereliais, kurie tolydžio ilgėja, einant link užpakalinės kūno pusės. Vikšrai polifagai, minta kiaulpienėmis, kraujažolėmis, gysločiais, sidabražolėmis ir kt. augalais. Žiemoja vikšrai. Lėliukės laikosi tarp augalų, prie žemės.
Kseroterminė rūšis, gyvena gerai įšylančiose pamiškėse, dykvietėse, atvirose buveinėse, susiformavusiose ant eroduojamų smėlynų, apaugusių kerpėmis ir retais žoliniais augalais.

Populiacijos gausumas. Populiacijos gausumas nežinomas, aptinkama pavienių individų.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra rūšiai tinkamų buveinių degradacija ir izoliacija.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 2004; Švitra ir kt., 2011; Ivinskis, Rimšaitė, 2018.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Very local and rare. Recently recorded only in the Rūdninkai area, where it inhabits xerothermic swards and fallow land on sandy soils.*

Autorius – Povilas Ivinskis

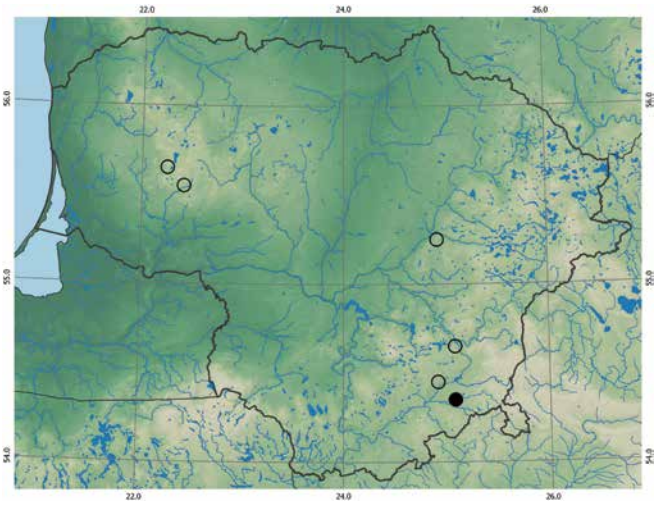

Raudonsparnė meškutė

Tyria jacobaeae (Linnaeus, 1758)

Erebidai (Erebidae)
Drugiai (Lepidoptera)

NT B2a

Paplitimas. Palearktikoje paplitusi rūšis. Aptinkama visoje Europoje, Vakarų Azijoje ir Sibire. Į Australijos ir Šiaurės Amerikos žemynus buvo introdukuota, kad sumažintų žilių (*Senecio*) populiacijas. Lietuvoje pirmieji duomenys apie šią drugių rūšį siekia XIX a. pabaigą, tada ji aptikta Vilniuje. XX a. pradžioje pavienių individų aptikta Lazdijų ir Varėnos r., o vėliau kurį laiką nebuvo registruojama. Pakartotinai aptikta XX a. aštuntajame dešimtmetyje Lazdijų r., ir nuo to laiko pamažu stebėjimų daugėjo. Dabar aptinkama Pietų Lietuvoje (Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Šalčininkų, Trakų, Varėnos, Vilkaviškio r.), šiauriausiai siekia Jonavos r.

Biologija ir ekologija. Drugiai ryškių spalvų, į akis krinta ryškios, rausvos juostos ir dėmės ant priekinių sparnų rudame fone, o užpakaliniai sparnai – ištisai rausvi, išskyrus pakraščius. Panašių drugių rūšių nėra, išskyrus drugius marguolius. Šios rūšies drugiai gyvena upių slėnių (pavyzdžiui, Nemuno, Merkio, Ūlos), taip pat pamiškių, dažniausiai pušynų, sausose pievose, apleistuose dirvonuose, kuriuose gausiai auga pievinės žilės – vikšrų mitybiniai augalai. Suaugę drugiai skraido gegužės pabaigoje–birželio mėn. Aktyvūs naktimis, bet neretai pastebimi ir dienomis, kai pabaidyti pakyla nuo žolinių augalų. Vikšrai taip pat lengvai pastebimi, ryškių spalvų, išmarginti geltonų ir juodų žiedų. Ant pievinių žilių jų aptinkama liepos–rugpjūčio mėn. Jauni vikšrai minta žilių lapais, paaugę – žiedais. Dažnai vikšrai gyvena grupėmis, kartais ant vieno augalo galima aptikti kelias dešimtis vikšrų. Vikšrai kaupia su maistu gaunamus alkaloidus, todėl plėšrūnai jų vengia, išskyrus parazitinius vabzdžius. Žiemoja lėliukės kokonuose, kuriuos vikšrai supina tarp nudžiūvusių augalų.

Nuotraukos autorius – Gintautas Steiblys

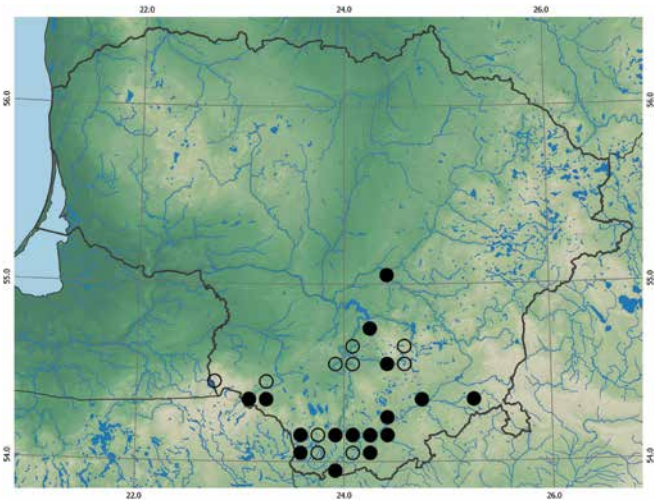

Populiacijos gausumas. Gausumas netirtas. Dažniausiai aptinkama pavienių suaugusių drugių, o tinkamose buveinėse, kuriose auga daug pievinių žilių, galima aptikti kelias dešimtis ar dar daugiau vikšrų. Rūšies populiacijų būklė šiuo metu yra stabili.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – tinkamų buveinių nykimas dėl savaiminio pievų užaugimo arba užsodinimo mišku. Saugant rūšies populiacijas, būtina išsaugoti sausas pievas, jas fragmentiškai šienaujant ar neintensyviai ganant, periodiškai šalinant iš pievų krūmus ir medžius.

Informacijos šaltiniai: Ivinskis, 1993, 2004; Kazlauskas, 1984, 2008.

Duomenų bazės: LepiBase Lithuania.

Summary. *Populations of this species are mainly distributed in dry meadows located along rivers and the edges of pine forests in southern Lithuania. Adults are mostly registered singly, while dozens of caterpillars can be found on Tansy Ragwort (Senecio jacobeae). Populations of the species seem to be quite stable in Lithuania.*

Autorius – Dalius Dapkus

Pajūrinis dirvinukas

Agrotis ripae Hübner, 1823

Pelėdgalviai (Noctuidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Didžiosios Britanijos, Šiaurės ir Centrinės Europos, Azijos pajūrio buveinėse. Lietuvoje tai yra riboto paplitimo rūšis – žinomos radavietės Šventojoje, Nemirsetoje, Juodkrantėje, Nidoje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio pelėdgalvis. Atstumas tarp išskleistų sparnų – 36–40 mm. Krūtinė ir pilvelis apaugę balsvai pilkšvais tankiais plaukeliais. Priekiniai sparnai pilki su medialiniu juodu brūkšniu, sparno viršutinis kraštas su dviem juodomis ovaliomis dėmėmis ir išorinio pakraščio trikampių dėmių eile. Apatiniai sparnai balti. Skirtingų individų priekinių sparnų raštas kintantis – nuo labai šviesaus iki kontrastingo. Vikšrų kūno spalva nešvariai pilka, nugarinė dalis su keturiais juodais taškais, išsidėsčiusiais trapecijos forma, per nugarą eina dviguba plati balsva juosta, o kūno šonuose – po siaurą, dažnai nutrūkstančią dvigubą juostą su dviem vertikaliai išsidėsčiusiais juodais taškais. Galva šviesiai ruda, pilvas gelsvai baltas. Vikšrai nuo rugpjūčio iki spalio mėn. vystosi ant baltijinių stoklių. Naktimis apgraužia stiebus, lapus, ankštaras. Dieną tūno užsikasę į smėlį netoli augalo. Buvimo vietą išduoda būdingai išraustas smėlis, kur urvelio gale vikšras tūno užsikasęs. Užaugęs vikšras žiemoja šilko kokone, smėlyje. Nepalankiais metais nevisiškai suaugęs vikšras peržiemojęs dar maitinasi iki birželio mėn. Lėliuke virsta pavasarį. Drugiai skraido birželio–liepos mėn. Tai halofilinė rūšis, gyvenanti pajūrio nesusivėrusiose kopose. Suaugėliai dieną slepiasi ant įvairių augalų kopose, vakare dažnai nutolsta nuo vystymosi vietų, aktyviai skrenda į įvairius šviesos šaltinius, jaukus, lanko įvairių augalų žiedus. Dažniausiai stebimi ant muilinių gubojų žiedų.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

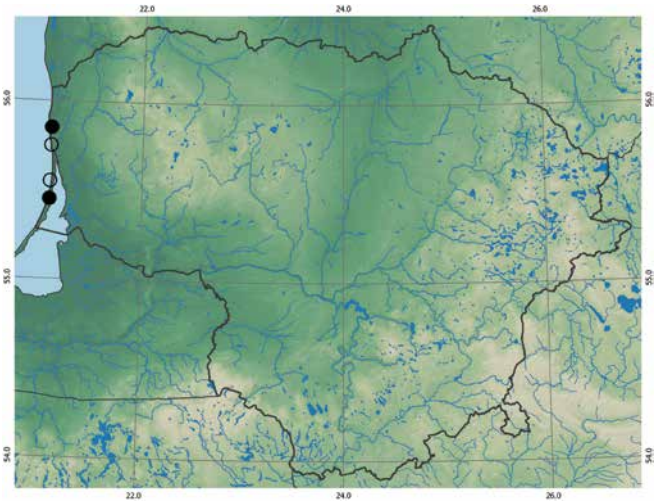

Populiacijos gausumas. Pajūrinio dirvinuko paplitimo teritorija labai ribota. Ji apima tik baltijinės stoklės augavietes. Populiacijos gausumas labai priklauso nuo mitybinių augalų – baltijinių stoklių – gausumo ir būklės. Paprastai visi pavieniui augantys stambesni augalai atvirame smėlyne būna apgyventi šios rūšies drugių vikšrų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra natūrali kopų sukcesija (atvirų plotų apaugimas žoliniais augalais), kopų apsodinimas, intensyvi rekreacija atviruose pajūrio smėlynuose. Pustomų kopų zonoje rūšis išnyksta mitybinius augalus užnešus smėliu.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis *et al.*, 1990; Ivinskis, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Distributed only in the Baltic Sea coastal zone in dunes from Nida to Būtingė. In suitable habitat, populations are abundant. The distribution and abundance of this species correlates to the distribution of the host plant. Overgrowing and natural succession of dunes are the main threats.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Pajūrinė kukulija

Cucullia balsamitae Boisduval, 1840

Pelėdgalviai (Noctuidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje (Austrijoje, Vengrijoje, Lenkijoje, Latvijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje, Rusijoje) ir Azijos stepėse. Lietuva yra šiaurinėje arealo dalyje, rūšis aptinkama tik pajūryje, daugiausia Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio drugys su ilgais, siaurais šviesiai pilkais priekiniais sparnais, nusėtais smulkiais tamsiais brūkšneliais. Sparnų pamatas pilkas su ilgu siauru juodu brūkšniu, sparnų priekinis kraštas su gelsvu atspalviu, sparnų išorinis kraštas tiesus, į viršūnę smailėjantis, apatiniai sparnai tamsiai pilki, galva su storu, smailėjančiu kuodu, nukreiptu į priekį. Atstumas tarp išskleistų sparnų galų siekia 42–45 mm. Priekinių sparnų viršutiniame pakraštyje yra matomas skiriamasis rūšies požymis – siaura, šviesiai gelsva juostelė. Drugio kūnas torpedos formos, smailėjantis, apaugęs pilkšvais plaukeliais. Tiek pajūrinės kukulijos sparnų forma, tiek kūnas rodo ją esant gerą skrajūnę. Vikšrai yra kukulijoms būdingos išvaizdos: su oranžine linija per nugarą ir dviem eilėmis grupėmis išsidėsčiusių juodų taškų kūno šonuose, kojų pamatinėje dalyje yra po didelę oranžinę dėmę. Per metus išsivysto viena drugių karta. Vikšrai minta vanagių, saliavų, bitkrėslių lapais ir žiedais. Lėliukė žiemoja kokone žemėje. Drugiai skraido nuo liepos mėn. iki rugpjūčio mėn. vidurio ir yra aktyvūs naktį. Pajūrinė kukulija yra stepinė rūšis, visame savo areale tinkamose buveinėse aptinkamos izoliuotos šių drugių populiacijos. Tipingos šios rūšies buveinės – atviros, sausos, gerai saulės įšildomos, smėlėtos vietovės su skurdžia augalija. Lietuvoje pajūrinių kukulijų aptinkama pajūrio kopų buveinėse. Drugiai stebimi retai. Vikšrai stebimi besimaitinantys ant vanagių – pagrindinio pajūrinės kukulijos mitybinio augalo.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

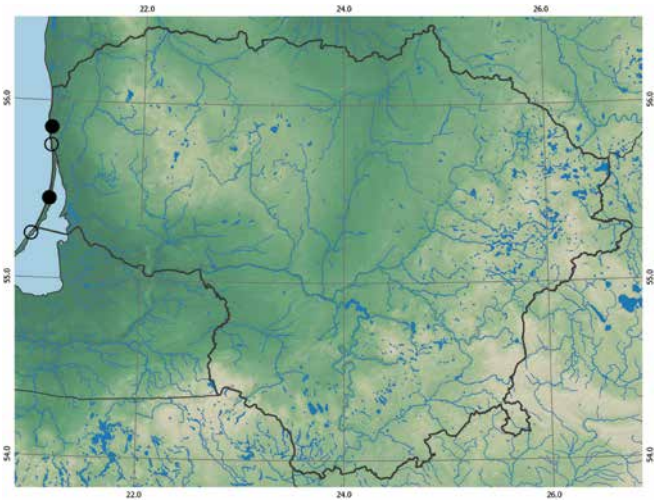

Populiacijos gausumas. Populiacijos gausumas nepakankamai ištirtas. Manoma, kad pastaruosius 40 metų populiacijos būklė nepakito. Pajūrinė kukulija aptinkama labai retai, stebimi pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Atvirų plotų užsodinimas, ištrypimas, natūralios sukcesijos gali turėti įtakos rūšies gausumui.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Distributed along the Baltic Sea from Nida to Būtingė, this species is very rare. The main threats are forest management, overgrowth of habitat and natural succession of dunes.*

Autorius – Povilas Ivinskis

Pajūrinis stiebinukas

Mesoligia literosa (Haworth, 1809)

Pelėdgalviai (Noctuidae)
Drugiai (Lepidoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje iki Himalajų. Lietuvoje aptinkama tik pajūryje.

Biologija ir ekologija. Nedidelis pelėdgalvis. Išskleistų sparnų ilgis yra 23–30 mm. Krūtinė apaugusi tamsiai rudais tankiais plaukeliais, pilvelis apaugęs pilkšvais plaukeliais. Priekiniai sparnai violetiškai pilki su daliniu rožiniu rudos spalvos atspalviu. Vidurinėje priekinių sparnų dalyje yra abiejose pusėse išsigaubusi plati tamsesnė juosta, kuri apatinėje dalyje yra apvesta juodu brūkšniu. Priekinės sparno dalies vidinėje pusėje yra siaura šviesesnė su tamsiu plonu apvadu inksto formos dėmė, nukreipta įstrižai į viršų. Išoriniame priekinio sparno krašte yra plati, vertikali pilkšva inksto formos dėmė, pusė jos kontūro apvesta plona tamsia linija. Apatiniai sparnai vienspalviai – tamsiai pilki. Apatinė sparnų pusė be aiškaus rašto, pilkšvai balsva. Šios rūšies drugiams yra būdingos išvaizdos variacijos, skiriasi rašto ir sparnų spalvos intensyvumas. Vikšrai gelsvi su dviem tamsesnėmis šoninėmis linijomis, vikšrų galva ir krūtinės plokštelė juodai rudos. Vikšrai iš kiaušinių išsirita rugpjūčio mėn., jie maitinasi įvairių miglinių augalų – smiltlendrių, rugiaveidžių, eraičinų ir kt. – stiebuose. Žiemoja vikšrai mitybiniame augale. Peržiemoję vikšrai toliau maitinasi iki birželio mėn. Vikšrai lėliukėmis virsta mitybinių augalų stiebuose. Drugiai skraido liepos–rugpjūčio mėn. ir yra aktyvūs naktį. Pajūrinis stiebinukas gyvena sausose, atvirose pajūrio kopų buveinėse.

Nuotraukos autorius – Povilas Ivinskis

Populiacijos gausumas. Pajūrinio stiebinuko populiacija negausi; naudojant šviesos gaudykles, kasmet stebima tik po keliolika drugių.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė rūšiai yra buveinių kokybės pokyčiai, buveinių praradimas: buveinių užaugimas sumedėjusiais augalais dėl natūralios sukcesijos, kopų užsodinimas, ištrypimas. Intensyviai lankomose pajūrio buveinėse pajūrinių stiebinukų neaptinkama.

Informacijos šaltiniai: Kazlauskas, 1984; Ivinskis *et al*., 1990; Ivinskis, 2004.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *A rare species in Lithuania that lives only along the seashore of the Baltic Sea. Threats are not clear, but natural succession, forestation of dunes and impact of visitors are important to species decline.*

Autorius – Povilas Ivinskis

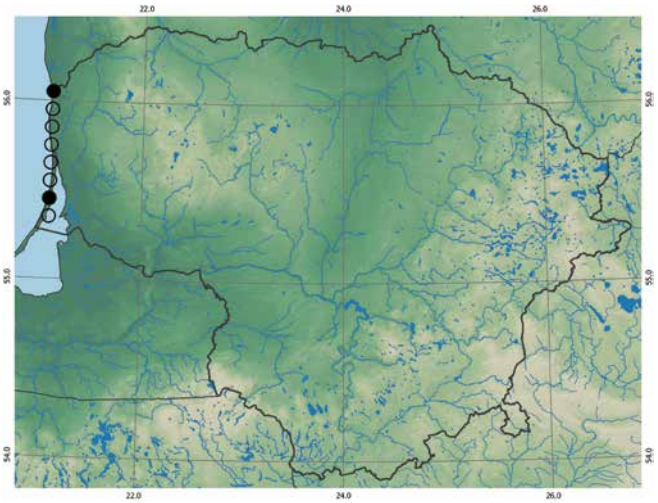

Gauruotoji skolija
Scolia hirta (Schrank, 1781)

Skolijos (Scoliidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B2ab(iii)

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinės ir Pietų Europos šiaurėje iki Pietų Estijos, Kaukaze, Eurazijos stepių ir miškastepių biomuose rytuose iki Užbaikalės, pietuose arealas siekia Turkmėniją, Iraną, Šiaurės Afriką.
Lietuvoje daugiausia subpopuliacijų žinoma pietinėje šalies dalyje: Varėnos r., taip pat Druskininkų sav. ir Lazdijų r.; pavieniui stebėta Jurbarko, Molėtų ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio, kresna, šeriuota vapsva su dviem plačiais geltonais raiščiais ant pilvelio tergitų; kojos santykinai trumpos ir storos, pritaikytos rausti. Patelė žemėje suranda *Cetonia* ar *Protaetia* genties auksavabalio lervą, geluonimi ją paralyžiuoja, suformuoja aplink ją kiaušinio pavidalo kamerą, ant pilvelio padeda kiaušinį ir palieka – pradeda medžioti kitas lervas. Iš kiaušinio išsiritusi vapsvos lerva vystosi kaip ektoparazitoidas. Suėdusi šeimininką, ji susuka kokoną, kuriame žiemoja; pavasarį virsta lėliuke, iš kurios netrukus išsirita suaugėlis. Lietuvoje skolijos daugiausia skraido liepos–rugpjūčio mėn., bet pavienių individų galima aptikti nuo gegužės pabaigos iki rugsėjo.
Šiaurinėje arealo dalyje, įskaitant Lietuvą, tai stenotopinė rūšis, susijusi su kseroterminėmis buveinėmis. Gyvena nesusivėrusiose smiltpievėse, stepinėse ir karbonatinių smėlynų pievose, kurios natūraliai susiformuoja pušynų gaisravietėse, ekstensyviai ganomuose ir erozijos ardomuose šlaituose.

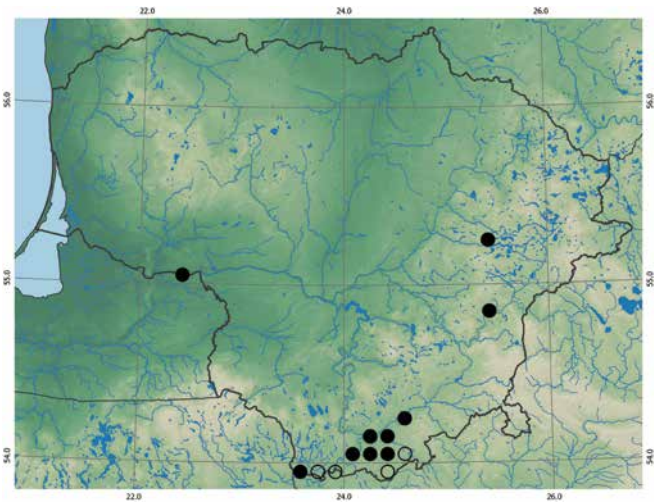

Populiacijos gausumas. Rūšis negausi, įprastai aptinkama pavieniui; tinkamiausiose buveinėse 500 m transektoje stebėta iki 25 individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: intensyvėjanti žemdirbystė, stepinių pievų apleidimas (neganymas ir nešienavimas) bei jo nulemti sukcesiniai pokyčiai – apaugimas krūmais ir medžiais, tinkamų buveinių apsodinimas medžiais bei pušynų gaisrų, kaip pagrindinio nesusivėrusias smiltpieves formuojančio gamtinio veiksnio, slopinimas ir stygius.

Informacijos šaltiniai: Budrys, Budrienė, 2017.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *This species is mostly found in southern Lithuania, though there are a few records in eastern (Molėtai district) and south-western (Jurbarkas district) parts of the country. This wasp species inhabits sandy xerotermic habitats with sparse vegetation, particularly open Corynephorus grasslands on inland dunes. The main threat is a loss of suitable early-successional habitats due to their afforestation and erosion prevention measures, as well as a lack of disturbances, particularly the lack and suppression of pine forest wildfires.*

Autorius – Eduardas Budrys

Didžioji auksavapsvė

Parnopes grandior (Pallas, 1771)

Auksavapsvės (Chrysididae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B1ab(i,ii,iii,iv)+2ab(i,ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Vakarų Azijoje rytuose iki Irano ir Irako. Centrinėje Europoje laikoma labai reta, sparčiai nykstančia rūšimi. Pietų Lietuvoje yra šiaurinė arealo riba.
Lietuvoje labai reta. Žinomos trys radavietės Druskininkų sav., Varėnos ir Šalčininkų r. (Gerdašiai, Perloja, Girdžiūnai). XX a. pirmojoje pusėje buvo aptikta dar ir Vilniaus apylinkėse, bet išnyko.

Biologija ir ekologija. Santykinai stambi (maždaug 1 cm) ryškiaspalvė vapsva. Galva, krūtinė ir pilvelio pirmasis segmentas melsvai žali su metalo žvilgesiu; likusi pilvelio dalis raudona.
Ilgažandžio bembikso (*Bembix rostrata*) parazitoidas, gyvenantis šių žiedvapsvių lizdų kolonijose. Kartu su šeimininku aptinkamas laikinose ankstyvų sukcesijos stadijų buveinėse – nesusivėrusiose smiltpievėse ir karbonatinių smėlynų pievose, kurios natūraliai susiformuoja pušynų gaisravietėse ir erozijos ardomuose šlaituose ir pamažu užauga mišku. Dažniau pasitaiko vietose su atviro smėlio plotais; antropogeniniame kraštovaizdyje aptinkamas prie lauko keliukų, po elektros perdavimo linijomis ar smėlio karjeruose.
Lietuvoje suaugėliai stebėti liepos mėn. Patelė smėlyje esančiame šeimininko lizde padeda kiaušinį, iš kurio išsiritusi auksavapsvės lerva laukia, kol šeimininko lerva baigs vystytis ir supins kokoną. Tuomet ji šeimininko lervą suėda, po to jos kokone pina savo kokoną, kuriame žiemoja. Suaugėlis išsirita kitų metų vasarą.

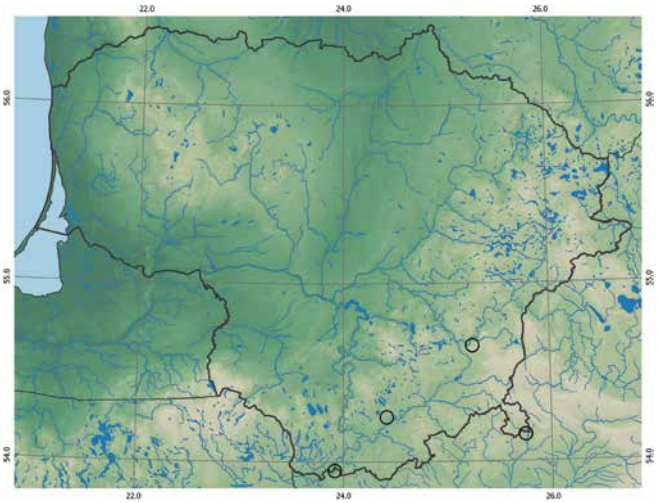

Nuotraukos autorius – Giedrius Švitra

Populiacijos gausumas. Žinomose radavietėse aptikta pavienių individų. Dėl nežinomų priežasčių didžioji auksavapsvė yra mažiau paplitusi už savo šeimininką ir aptinkama tik nedaugelyje ilgažandžio bembikso lizdų kolonijų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra tinkamų buveinių sukcesinis užaugimas, užsodinimas mišku ir tas buveines suformuojančių trikdžių stoka: gamtinių gaisrų slopinimas ir stygius, erozijos prevencija, karjerų rekultivavimas. Rūšies apsaugai būtina žinomų subpopuliacijų buveinėse stabdyti sukcesiją, pašalinant medžius ir krūmus, ekstensyviai ganyti gyvulius; nesiimti priešerozinių priemonių smėlinguose šlaituose; neatsodinti pušynų gaisraviečių, kad jose formuotųsi rūšiai tinkamos nesusivėrusios smiltpievės.

Informacijos šaltiniai: Orlovskytė, Budrienė, Budrys, 2010.

Kolekcijos: GTC EI, VU ZM.

Summary. *At the northern limit of the species distribution range, three sub-populations are known in southern Lithuania. This cuckoo wasp is found in the nest colonies of its host Bembix rostrata in early-successional open siliceous grasslands, though is considerably scarcer than the host. The main threats are afforestation and lack of disturbances, such as forest wildfires on sandy terrains, which would induce succession and provide suitable habitats.*

Autorius – Eduardas Budrys

Kopinė smiltvapsvė
Podalonia luffii Saunders, 1903

Smiltvapsvės (Sphecidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN 2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Palearktikos stepėse iki Altajaus kalnų rytuose. Vakarų Europoje aptinkama palei Atlanto vandenyno, Šiaurės ir Baltijos jūrų pakrantes, taip pat Centrinėje Europoje; šiaurėje arealas siekia Pietų Švediją ir Estiją.
Lietuvoje gyvena Kuršių nerijoje (Nidos apylinkėse ir Naglių rezervate) bei žemyninėje pajūrio dalyje (Nemirsetoje, Šaipiuose, Šventojoje), taip pat aptikta Jonavos r. (Gaižiūnų kariniame poligone) ir Šalčininkų r. (Rūdninkų kariniame poligone).

Biologija ir ekologija. Ši smiltvapsvė panaši į dažną Lietuvoje šeriuotąją smiltvapsvę (*Podalonia hirsuta*), tačiau smulkesnė, apaugusi šviesesniais plaukeliais. Rūšis nepasižymi dideliu vislumu, todėl populiacijos lėtai atsikuria. Lietuvoje suaugėliai skraido birželio–liepos mėn. Patelė po susiporavimo medžioja drugių vikšrus: geluonimi paralyžiavusi vikšrą, nutempia jį į smėlyje išraustą ir padarytą lizdą, kuriame ant grobio padeda kiaušinį. Užkasusi urvelį, smiltvapsvė tęsia medžioklę ir rausia naujus lizdus. Po poros dienų lizde iš kiaušinio išsiritusi lerva maždaug per savaitę vikšrą suėda ir susuka kokoną, kuriame žiemoja. Pavasarį virsta lėliuke, iš kurios netrukus išsirita vapsva. Suaugėliai minta nektaru.
Stenotopinė rūšis. Lietuvoje jai būdingos buveinės yra kopų sukcesijos vėlyvoji baltųjų kopų ir ankstyvoji pilkųjų kopų stadijos. Be jų, gyvena žemyninių kopų nesusivėrusiose smiltpievėse, jei jose yra atviro smėlio plotų. Tokios buveinės taip pat natūraliai susikuria pušynų gaisravietėse ir erozijos ardomuose žemyninių kopų šlaituose; tinkamos antropogeninės kilmės buveinės susiformuoja naudojamuose kariniuose poligonuose.

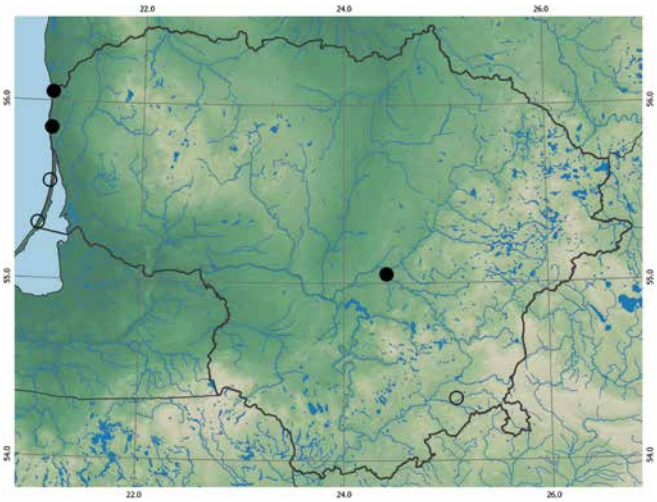

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Populiacijos gausumas. Populiacijos gausumo pokyčiai nėra ištirti. Tinkamose buveinėse skraidant suaugėliams buvo stebima nuo vieno iki penkių individų 500 m transektoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai – natūralios pajūrio kopų sukcesijos sutrikdymas, smiltpievių apsodinimas medžiais žemyninėse kopose, taip pat vakarų taigai ir kerpiniams pušynams būdingų natūralių miško gaisrų, kaip pagrindinio nesusivėrusias smiltpieves formuojančio gamtinio veiksnio, stoka.
Rūšies apsaugai Lietuvoje būtina pajūryje neapsodinti medžiais atvirų vietų, kuriose potencialiai formuotųsi naujos pustomos kopos, o žemyninių kopų kraštovaizdyje neapsodinti gaisraviečių, kuriose galėtų susiformuoti rūšiai tinkamos nesusivėrusių smiltpievių buveinės.

Informacijos šaltiniai: Budrys, 1992.

Kolekcijos: GTC EI

Summary. *In Lithuania, this species inhabits grey dunes of the Curonian spit and the continental Baltic Sea coast, as well as in sandy habitats with open Corynephorus grasslands in military training areas in Jonava and Šalčininkai districts. The main threat is habitat loss due to afforestation and lack of disturbance that provides the early-successional habitats for this species, particularly the lack and suppression of pine forest wildfires.*

Autorius – Eduardas Budrys

Ilgažandis bembiksas

Bembix rostrata (Linnaeus, 1758)

Žiedvapsvės (Bembicidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje (iki Uralo rytuose), išskyrus Britų salas, Suomiją, Balkanuose aptikta tik Kroatijoje, taip pat Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje (Maroke, Alžyre, Vakarų Sacharoje), Mongolijoje, Kinijoje.
Lietuvoje riboto paplitimo rūšis. Paplitimas stipriai fragmentiškas, aptinkama tinkamose buveinėse, dažniau pajūrio regionuose ir Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Ilgažandis bembiksas yra 15–24 mm ilgio plėviasparnis vabzdys, jo pilvelis dryžuotas geltonais ir juodais dryžiais, kojos geltonos, krūtinė ruda, apaugusi plaukeliais, viršutinė lūpa ištįsusi į siaurą snapelį.
Stenotopinė rūšis, būdinga nesusivėrusių smėlynų ir smiltpievių, smėlingų ganyklų, nedidelių smėlėtų šlaitų buveinėms. Suaugėliai lanko augalų žiedus, minta notrelinių, pupinių, gvazdikinių ir kt. augalų žiedų nektaru. Ilgažandžiai bembiksai tinkamose vietose sudaro lizdų kolonijas. Kolonijos įrengiamos gerai saulės įšildomose ir apšviestose vietose. Iki 20 cm ilgio urvelius lengvoje smėlėtoje dirvoje išrausia patelės, viename lizde vystosi viena lerva. Patelė į lizdą atneša pagautą auką – stambią musę *(Tachinidae, Muscidae, Tabanidae, Syrphidae*) ir padeda kiaušinį. Kai išsiritusi iš kiaušinio ilgažandžio bembikso lerva musę suėda, patelė atneša kitą, taip ji savo lervą maitina, kol ši užauga. Paprastai viena patelė išmaitina ne daugiau kaip dešimt lervų. Baigusi vystytis lerva susuka kokoną, kuriame žiemoja. Pavasarį virsta lėliuke, birželio pabaigoje–liepos pradžioje išsirita suaugėlis. Dėl mažo vislumo išnykusios bembiksų populiacijos sunkiai atsikuria.

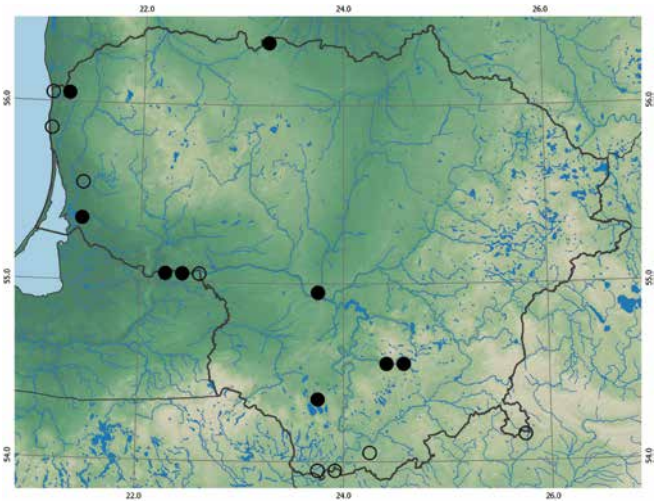

Nuotraukos autorius – Selemonas Paltanavičius

Populiacijos gausumas. Populiacijų gausumas, jos pokyčiai mažai ištirti. Lietuvoje ilgažandžio bembikso populiacija stipriai fragmentiška. Kai kuriose, iki 2007 m. žinomose, buveinėse išnyko, pakitus buveinių kokybei. Didžiausiose kolonijose aptinkama iki šimto individų, dažniausiai aptinkamos 10–50 individų kolonijos.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė – buveinių kokybės pokyčiai: atvirų plotų užaugimas arba apsodinimas medžiais, smėlėtų vietų žolinės dangos susivėrimas. Siekiant išsaugoti ilgažandžių bembiksų buveines, būtina išlaikyti atvirus nesusivėrusios žolinės dangos smėlynų plotus.

Informacijos šaltiniai: Budrys, 1992; Staponkus, Barčkutė, 2009.

Kolekcijos: GTC EI.

Summary. *Bembix rostrata is a stenotopic crabronid wasp species, which is found nesting in sandy habitats with bare soil or sparse vegetation, exposed to the sun. An uncommon species, mostly distributed in southern and western Lithuania, the main threat is the loss of suitable habitats as a result of natural succession or afforestation of dry grasslands.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Stepinė gauruotakojė bitė

Dasypoda argentata Panzer, 1809

Alyvbitės (Melittidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europos stepių ir miškastepių zonoje ir Artimuosiuose Rytuose nuo Ispanijos vakaruose iki Volgos baseino ir Irano rytuose bei Pietų Švedijos ir Lietuvos šiaurėje. Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba.
Lietuvoje tinkamose buveinėse aptinkama Druskininkų sav., Alytaus ir Varėnos r., aptikta ir Molėtų r.

Biologija ir ekologija. Už medunešę kiek stambesnė bitė. Patelė nesunkiai atpažįstama iš rusvų plaukelių raiščio pilvelio gale ir labai ilgais, tankiais, tamsiai rudais plaukeliais apžėlusių užpakalinių kojų, kuriomis į lizdą neša žiedadulkes. Gyvena pavieniui – kiekviena patelė žemėje išrausia atskirą urvelį. Nuo pagrindinio urvelio į šonus iškasamos šoninės galerijos, vedančios į vieną ar kelias kiaušinio pavidalo kameras – narvelius palikuonims vystytis. Į kiekvieną narvelį sunešamas žiedadulkių kamuolėlis, ant kurio padedamas kiaušinis; po to įėjimas į narvelį, o vėliau ir įėjimas į lizdą užpilami žeme. Lervos vystosi ėsdamos suneštas žiedadulkių atsargas; savo narveliuose jos lieka žiemoti. Suaugėliai išsirita kitų metų vasarą, aktyvūs jie būna liepos–rugpjūčio mėn.
Stenotopinė rūšis, populiacijų paplitimas fragmentiškas. Lietuvoje ši bitė gyvena stepinėse pievose, kuriose auga mitybiniai augalai – gelsvosios žvaigždūnės ir yra lizdams daryti tinkamų erozijos ardomų šlaitų ar kitokių smėlio ar žvyro grunto su reta augalija plotų.

Populiacijos gausumas. Pietų Lietuvoje tinkamose buveinėse nereta, bet populiacijos pasiskirsčiusios fragmentiškai. Nemuno slėnio pievose, kuriose auga žvaigždūnės, stebėta iki penkiolikos individų 500 m transektoje.

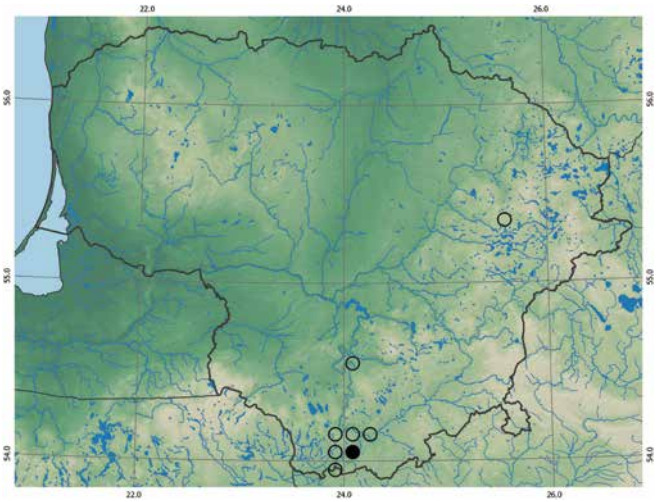

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: intensyvėjanti žemdirbystė, stepinių pievų apleidimas, neganymas ir nešienavimas bei jų nulemti buveinių sukcesiniai pokyčiai, apaugimas krūmais ir medžiais; taip pat buveinių apželdinimas, erozijos prevencija šlaituose.

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *In Lithuania, the sub-populations of Dasypoda argentata are at the northern distribution limit of the species. It has been recorded mostly in southern Alytus, Druskininkai and Varėna municipalities, though it has been found once also in Molėtai district in north-eastern Lithuania. This species inhabits semi-natural dry grasslands with Scabiosa ochroleuca. The main threat is loss of suitable habitats due to intensification of agriculture, erosion prevention measures and afforestation or natural succession due to abandonment and lack of extensive grazing or mowing.*

Autorius – Eduardas Budrys

Sieninė gaurabitė
Anthophora plagiata (Illiger, 1806)

Tikrosios bitės (Apidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje (šiaurėje siekia Švediją), taip pat Kaukazo, Turkijos ir Šiaurės Afrikos kalnuose. Vakarų ir Šiaurės Europoje arealas fragmentiškas; Belgijoje, Nyderlanduose, Slovėnijoje ir Suomijoje laikoma išnykusia.
Lietuvoje ši rūšis buvo stebėta įvairiose šalies dalyse: nuo Lazdijų ir Vilniaus iki Skuodo r. Pakartotinė paieška anksčiau stebėtų lizdų kolonijų vietose Birštono sav. ir Radviliškio r. nedavė rezultatų; matyt, šių bičių kolonijos, pasikeitus sąlygoms, greitai išnyksta.

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Biologija ir ekologija. Kresna bitė, dydžiu ir kūno forma panaši į nedidelę kamanę; patelė juoda su rausvai rudu pilvelio galu, patinas pilkšvai rusvas. Gyvena kolonijomis, tačiau kiekviena patelė molyje išgremžia atskirą urvelį. Įėjimas į lizdą gali būti su nulipdytu iš molio storu žemyn nulenktu vamzdeliu. Pagrindinio urvelio gale įrengiamos eilės ar grupės kamerų – narvelių palikuonims vystytis, kurios pripildomos žiedadulkių, į kiekvieną padedama po kiaušinį. Vėliau įėjimas į lizdą užlipdomas moliu, panaudojant ir įėjimo vamzdelio medžiagą. Lervos vystosi ėsdamos suneštas žiedadulkių atsargas; savo narveliuose jos lieka žiemoti. Suaugėliai išsirita kitų metų vasaros pradžioje; patinai pradeda skraidyti birželio mėn., patelės Lietuvoje stebėtos liepos mėn.
Stenotopinė rūšis, gyvenanti kolonijomis stačiuose erozijos ardomuose molio ar priemolio skardžiuose, taip pat gali apsigyventi drėbtinių pastatų molio sienose ir molio karjeruose. Žiedadulkes dažniausiai renka iš agurklinių, ankštinių ir lūpažiedžių augalų žiedų.

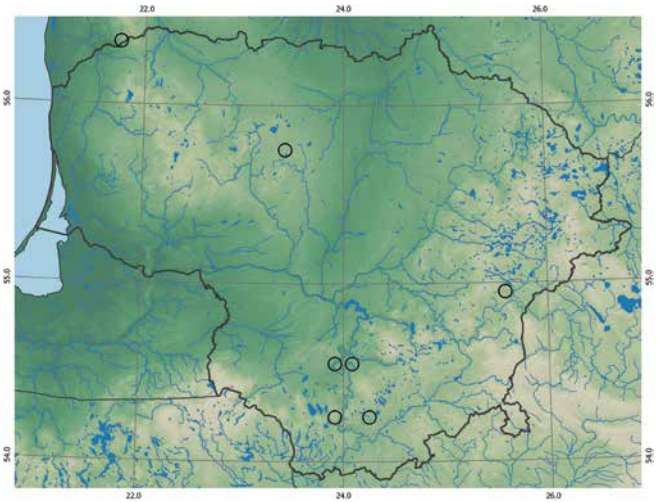

Populiacijos gausumas. Reta, labai fragmentiškai paplitusi, neilgalaikes kolonijas formuojanti rūšis. Dažniausiai stebėti pavieniai individai; tinkamose buveinėse prie lizdų kolonijų stebėta iki penkių patelių vienu metu.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: erozijos prevencija ir jos sukeltas sukcesinis skardžių apaugimas žoline ar miško augalija, eroduojančių molingų šlaitų apželdinimas, drėbtinių statinių griovimas ar sunykimas, molio karjerų rekultivacija.

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *In Lithuania, this species has a very fragmented distribution across the country. Colonies have been observed on the Škėvonys escarpment (Birštonas municipality) and on the walls of old loam buildings. The main threat is a loss of suitable nesting habitats due to erosion prevention measures on loam cliffs, the destruction or abandonment of old loam buildings, recultivation of clay quarries and intensification of agriculture.*

Autorius – Eduardas Budrys

Dedešvinė tetralonija
Tetralonia malvae (Rossi, 1790)

Tikrosios bitės (Apidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Palearktikoje nuo Ispanijos pietvakariuose iki Lietuvos šiaurėje, Kaukazo, Turkijos, Irako ir Egipto pietryčiuose. Šiaurinėje arealo dalyje paplitimas labai fragmentiškas. Lietuvoje žinomos trys subpopuliacijos Lazdijų ir Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Kresna, už medunešę vos stambesnė bitė su plačiais trumpų tankių plaukelių raiščiais ant pilvelio; patinas su ilgesnėmis nei pusė kūno antenomis. Gyvena pavieniui, patelė smėlyje išrausia urvelį. Iš pagrindinio urvelio žemyn patelė iškasa šulinėlius – narvelius palikuonims vystytis; šie narveliai pripildomi žiedadulkių, į kiekvieną padedama po kiaušinį. Po to įėjimai į narvelius, o vėliau ir įėjimas į lizdą užpilami smėliu. Lervos vystosi, ėsdamos suneštas žiedadulkių atsargas; savo narveliuose jos lieka žiemoti. Suaugėliai išsirita kitų metų vasarą; Lietuvoje patinai stebėti liepos mėn., patelės liepos ir rugpjūčio mėn.
Stenotopinė rūšis, gyvenanti kseroterminėse smėlingose erozijos ar antropogeninių veiksnių pažeistose buveinėse su netankia ruderaline ar pionierine augalija, kurios sudėtyje yra žiedadulkių teikiančių augalų, daugiausia įvairių dedešvų. Rečiau šios rūšies bitės lanko dirvines buožaines, agurklinius ir graižažiedžius augalus.

Populiacijos gausumas. Reta, pavieniui aptinkama rūšis. Tinkamose buveinėse stebėta iki aštuonių suaugėlių 500 m transektoje.

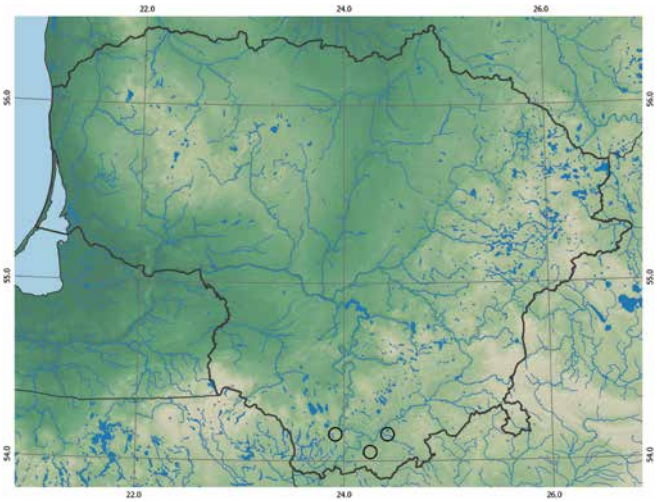

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: erozijos prevencija smėlinguose šlaituose, sausų smėlingų dykviečių apželdinimas medžiais, urbanizacija.

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *Southern Lithuania is the northern distribution limit of Tetralonia malvae; there are three sub-populations known in the Lazdijai and Varėna districts. This bee species inhabits semi-natural xerotermic grasslands with sparse vegetation that includes species of Malva and related genera. The main threat is a loss of suitable habitats due to intensification of agriculture, abandonment of dry meadows and pastures, afforestation, erosion prevention measures and urbanization.*

Autorius – Eduardas Budrys

Katilėlinė smėliabitė

Andrena curvungula Thomson, 1870

Smėliabitės (Andrenidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje (pietinėje Europos dalyje aptinkama kalnuose), Kaukaze, Turkijoje, rytuose iki Kazachijos, šiaurėje retai iki Pietų Švedijos ir Latvijos.
Lietuvoje aptikta tik pietinėje šalies dalyje, Kalvarijos sav., Lazdijų ir Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio bitė su būdingais rusvais žvyniškais plaukeliais ant nugarėlės. Gyvena pavieniui – kiekviena patelė žemėje išrausia atskirą urvelį. Nuo pagrindinio urvelio į šonus iškasamos kiaušinio pavidalo šoninės kameros – narveliai palikuonims vystytis, kurių sienelės padengiamos skystu vašku. Kiekviename narvelyje patelė suformuoja žiedadulkių kamuolėlį, ant kurio padeda kiaušinį; po to įėjimas į narvelį, o vėliau ir įėjimas į lizdą užpilami žeme. Lervos vystosi, ėsdamos suneštas žiedadulkių atsargas; savo narveliuose jos lieka žiemoti. Suaugėliai išsirita kitų metų vasarą; patinai pradeda skraidyti gegužės pabaigoje, patelės birželį.
Stenotopinė sausų pievų rūšis, populiacijos paplitusios fragmentiškai. Lietuvoje ši bitė aptikta pusiau atvirose šlaitų ar medžiais apaugusių sausų ganyklų buveinėse, kuriose gausiai auga mitybiniai augalai – įvairūs katilėliai ir yra lizdams įrengti tinkamų eroduojančių atviro lengvo grunto plotų su išretėjusia žoline augalija.

Populiacijos gausumas. Reta rūšis. Tinkamose buveinėse ant mitybinių augalų stebėta iki aštuonių individų 500 m transektoje.

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: intensyvėjanti žemdirbystė, ganyklų apleidimas, su juo susijusi natūrali sukcesija, pievų apaugimas krūmynais ir medžiais, taip pat atvirų buveinių apželdinimas, erozijos prevencija.

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *This species has been recorded in southern Lithuania, specifically in Alytus, Druskininkai and Varėna municipalities. The species mostly inhabits semi-natural, extensively managed dry wooded grasslands rich in Campanula, with sandy patches as nesting sites. The main threat is a loss of suitable habitats due to intensification of agriculture, abandonment and lack of extensive grazing or mowing, afforestation and erosion prevention measures.*

Autorius – Eduardas Budrys

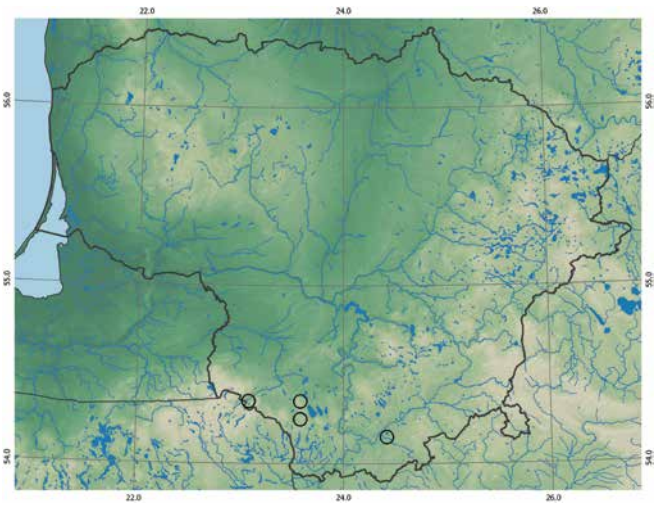

Ilganosė smėliabitė

Andrena nasuta Giraud, 1863

Smėliabitės (Andrenidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietryčių Europoje nuo Vokietijos ir Italijos vakaruose iki Ukrainos, Kaukazo regiono ir Turkijos rytuose; paplitimas fragmentiškas. Šiaurinė paplitimo riba eina per Pietų Lietuvą ir Baltarusiją.
Lietuvoje aptikta tik pietinėje šalies dalyje, Alytaus, Lazdijų ir Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio, juosva bitė su nedaug šviesių plaukelių ant nugarėlės, nuo kitų smėliabičių atskiriama pagal būdingą pailgėjusią apatinę galvos dalį. Gyvena pavieniui – kiekviena patelė žemėje išrausia atskirą urvelį. Nuo pagrindinio urvelio į šonus iškasamos kiaušinio pavidalo šoninės kameros – narveliai palikuonims vystytis, kurių sienelės padengiamos skystu vašku. Kiekviename narvelyje patelė suformuoja žiedadulkių kamuolėlį, ant kurio padeda kiaušinį; po to įėjimas į narvelį, o vėliau ir įėjimas į lizdą užpilami žeme. Lervos vystosi, ėsdamos suneštas žiedadulkių atsargas; savo narveliuose jos lieka žiemoti. Suaugėliai išsirita kitų metų vasarą; patinai pradeda skraidyti birželio pradžioje, patelės aktyvios birželio ir liepos mėn.
Stenotopinė rūšis, gyvenanti miškastepių tipo kraštovaizdyje, kuriame tarp lapuočių miškų yra sausų stepinių pievų. Lietuvoje aptinkama kserotermine žvyringo priemolio buveinėse, kuriose auga mitybiniai augalai – vaistiniai godai ir yra erozijos ardomų atviro grunto plotų be ištisinės žolinės augalijos, tinkamų lizdams įrengti.

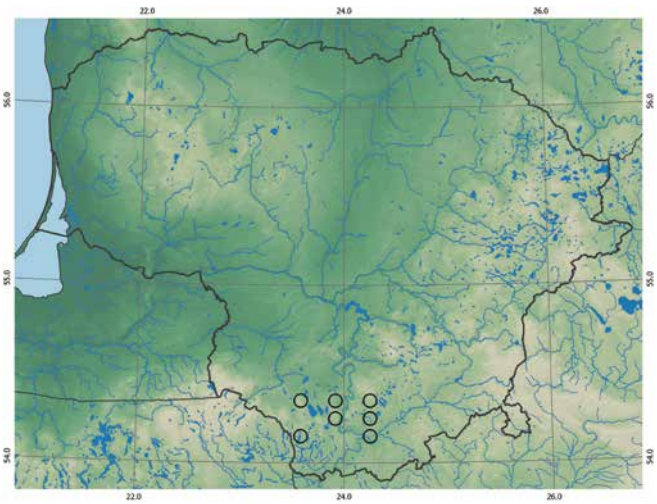

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Populiacijos gausumas. Reta rūšis. Tinkamose buveinėse ant mitybinių augalų stebėta iki vienuolikos patinų ir iki penkių patelių 500 m transektoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: intensyvėjanti žemdirbystė, sausų ganyklų apleidimas, su juo susijusi natūrali sukcesija bei pievų apaugimas krūmynais ir medžiais, taip pat atvirų buveinių apželdinimas, erozijos prevencija ir urbanizacija.

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *This species has been recorded in southern Lithuania, specifically in Alytus, Druskininkai and Varėna municipalities. This bee species inhabits semi-natural xerothermic grasslands on gravelly loam, rich in Anchusa officinalis, with bare ground patches suitable for nesting. The main threat is a loss of suitable habitats due to intensification of agriculture, abandonment of dry pastures, afforestation and erosion prevention measures.*

Autorius – Eduardas Budrys

Raukšlėtoji smėliabitė
Andrena rugulosa Stoeckhert, 1935

Smėliabitės (Andrenidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje ir Artimuosiuose Rytuose, nuo Prancūzijos vakaruose iki Kaukazo, Turkijos ir Irano rytuose; paplitimas fragmentiškas. Šiaurinė paplitimo riba eina per Pietų Lietuvą.
Lietuvoje vienintelė žinoma populiacija aptikta Kapiniškiuose (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Smulki (daug mažesnė už medunešę), tamsiai pilka, negausiai plaukuota bitė. Gyvena pavieniui: kiekviena patelė žemėje išrausia atskirą urvelį. Nuo pagrindinio urvelio į šonus iškasamos kiaušinio pavidalo šoninės kameros – narveliai palikuonims vystytis. Kiekviename narvelyje patelė suformuoja žiedadulkių kamuolėlį, ant kurio padeda kiaušinius; po to įėjimas į narvelį, o vėliau ir įėjimas į lizdą užpilami žeme. Lervos vystosi ėsdamos suneštas žiedadulkių atsargas, po to virsta lėliukėmis, kurios išsivysto į suaugusias bites; šios savo narveliuose lieka žiemoti ir išlenda iš lizdų kitų metų ankstyvą pavasarį. Patinai pradeda skraidyti balandžio viduryje, patelės aktyvios nuo balandžio pabaigos iki gegužės antrosios pusės.
Stenotopinė rūšis, aptinkama nesusivėrusiose smiltpievėse ir karbonatinių smėlynų pievose, kuriose auga mitybiniai augalai – smiltyniniai laibeniai.

Populiacijos gausumas. Reta rūšis. Lietuvoje žinomos populiacijos buveinėje ant mitybinių augalų stebėta iki šešiolikos patelių 500 m transektoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: intensyvėjanti žemdirbystė, sausų ganyklų apleidimas, su juo susijusi natūrali sukcesija ir pievų apaugimas krūmynais ir medžiais, taip pat atvirų buveinių apželdinimas medžiais, erozijos prevencija, gaisrų stygius ir jų slopinimas.

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

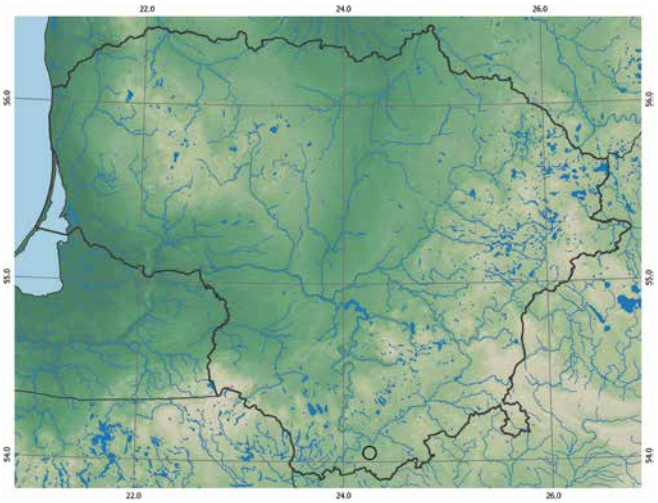

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *The sub-population of Andrena rugulosa in southern Lithuania is at the northern distribution limit of the species; the species occurs at a single known site near Kapiniškiai (Varėna district). This bee inhabits semi-natural, extensively managed dry calcareous grasslands with Alyssum gmelinii as a pollen source and patches of bare ground as nesting sites. The main threat is a loss of suitable habitats due to intensification of agriculture, abandonment of dry pastures, lack and suppression of pine forest wildfires, afforestation and erosion prevention.*

Autorius – Eduardas Budrys

Šverino smėliabitė

Andrena suerinensis Friese, 1884

Smėliabitės (Andrenidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų Europoje nuo Portugalijos iki Ukrainos. Šiaurinė arealo riba siekia Pietų Lietuvą.
Lietuvoje žinomos populiacijos Varėnos r., Gudakiemio ir Ilgininkų bei Marcinkonių apylinkėse; taip pat buvo aptikta Vilniaus apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio rusva, kiek į medunešę panaši bitė. Gyvena pavieniui – kiekviena patelė žemėje išrausia atskirą urvelį. Nuo pagrindinio urvelio į šonus iškasamos kiaušinio pavidalo šoninės kameros – narveliai palikuonims vystytis, kurių sienelės padengiamos skystu vašku. Kiekviename narvelyje patelė suformuoja žiedadulkių kamuolėlį, ant kurio padeda kiaušinį; po to įėjimas į narvelį, o vėliau ir įėjimas į lizdą užpilami žeme. Lervos vystosi, ėsdamos suneštas žiedadulkių atsargas; savo narveliuose jos lieka žiemoti. Suaugėliai išsirita kitų metų pavasarį; patinai pradeda skraidyti gegužės viduryje, patelės aktyvios nuo birželio pradžios iki liepos pradžios.
Stenotopinė rūšis, susijusi su atviromis vidutinio drėgnumo pievų buveinėmis, kuriose yra erozijos veikiamų plotų, apaugusių ruderaline ar pionierine augalija. Žiedadulkes renka ant kryžmažiedžių ir graižažiedžių augalų žiedų.

Populiacijos gausumas. Reta rūšis. Tinkamose buveinėse ant mitybinių augalų žiedų stebėta iki dvidešimt individų 500 m transektoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: intensyvėjanti žemdirbystė, ganyklų apleidimas, su juo susijusi natūrali sukcesija ir pievų apaugimas krūmynais ir mišku, atvirų buveinių apželdinimas, erozijos prevencija ir urbanizacija.

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

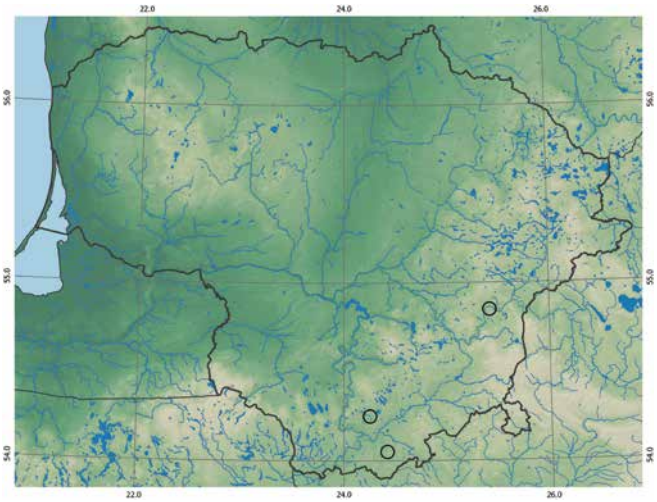

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: KZM.

Summary. *In Lithuania, this species is at its northern distribution limit. There are a few populations known in the Varėna district and a few specimens have been collected in the environments of Vilnius. This bee species inhabits semi-natural mesic grasslands with bare ground patches suitable for nesting. The main threat is a loss of suitable habitats due to intensification of agriculture, abandonment of meadows and pastures, afforestation, erosion prevention measures and urbanization.*

Autorius – Eduardas Budrys

Baltijos šilkabitė

Colletes caspicus Morawitz, 1874

Šilkabitės (Colletidae)
Plėviasparniai (Hymenoptera)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinės ir Rytų Europos pietinėse dalyse, Užkaukazėje, Irane, Centrinėje Azijoje ir Kinijoje (rytuose iki Vidinės Mongolijos). Paplitimas fragmentiškas.
Lietuvoje aptikta tik Baltijos pajūryje, Kuršių nerijoje, prie Juodkrantės ir Pervalkos.

Biologija ir ekologija. Nedidelė (mažesnė už medunešę) bitė su ryškiais šviesiais raiščiais ant pilvelio. Urvelius išrausia smėlyje, juose įrengia į celofaną panašia plėvele vienas nuo kito atskirtų narvelių, skirtų lervoms vystytis, eiles. Į kiekvieną narvelį prineša lervai maitintis skirtos santykinai skystos žiedadulkių ir nektaro tešlos, į kurią padeda kiaušinį. Užaugusios lervos savo narveliuose lieka žiemoti; suaugėliai išsirita kitų metų vasarą. Patinai pradeda skraidyti birželio pabaigoje, patelės – liepos mėn.
Stenotopinė rūšis. Lietuvoje gyvena atvirose Baltijos pajūrio buveinėse, palvėse ir pilkosiose kopose. Žiedadulkes renkančios patelės stebėtos ant tokių genčių augalų, kaip austėja, šilokas, barkūnas.

Populiacijos gausumas. Dažniausiai aptinkama pavienių individų. Tinkamose kopų buveinėse ant mitybinių augalų stebėta iki šešiolikos individų 500 m transektoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių pokyčiai ir jų kokybę bloginantys veiksniai: erozijos prevencija pilkosiose kopose, jų apželdinimas mišku, natūralus sukcesinis kopų apaugimas mišku, jį stabdančių gaisrų slopinimas ir stygius kalnapušių sąžalynuose.

Nuotraukos autorius – Eduardas Budrys

Informacijos šaltiniai: Monsevičius, 1995.

Kolekcijos: GTC EI, KZM.

Summary. *In Lithuania, the only known population of Colletes caspicus occurs on the Curonian spit between Juodkrantė and Pervalka. This bee species inhabits grey dune habitats and the main threat is habitat change and habitat loss due to dune afforestation and erosion prevention measures.*

Autorius – Eduardas Budrys

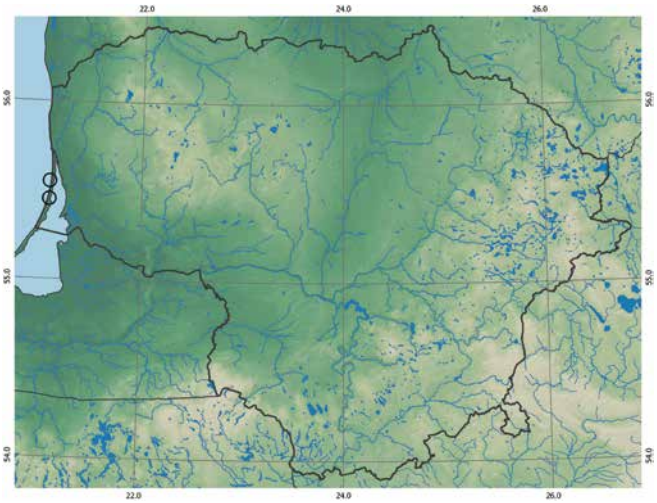

Apskritažiomeniai
Cephalaspidomorphi

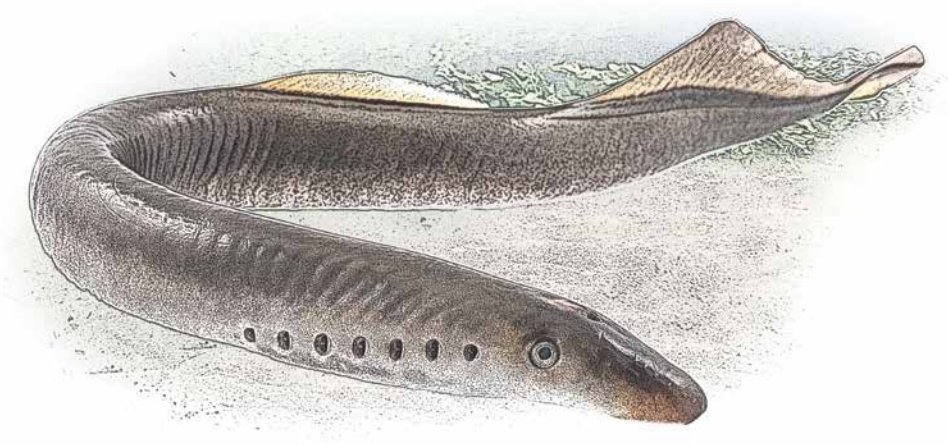

Jūrinė nėgė

Petromyzon marinus Linnaeus, 1758

Nėginės (Petromyzontidae)
Nėginiai apskritažiomeniai (Petromyzontiformes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje, Šiaurės Amerikos ir Europos jūrose. Europos žemyne – nuo Barenco jūros šiaurėje iki Viduržemio jūros pietuose, išskyrus rytinę Viduržemio jūros dalį tarp Turkijos ir Egipto. Baltijos jūroje reguliariai aptinkama tik pietinėje dalyje, o kitur reta.
Lietuvoje labai reta rūšis, per pastarąjį dešimtmetį tik 2008 m. aptiktas vienas jauniklis Minijos upėje. Ankstesniais metais pavienių individų sugauta Kuršių mariose (1961, 1990, 1991 ir 2001 m.) ir Atmatos upėje (1957 m.). Neoficialiais duomenimis, Kuršių mariose pavienių individų žvejams pasitaiko kartą per 5 metus.

Biologija ir ekologija. Stambiausia iš Lietuvoje aptinkamų nėgių. Kūnas ilgas, dažniausiai 60–75 cm ilgio, panašus į ungurio. Turi tik nugaros ir uodegos pelekus. Nugara žalsva, su tamsiomis ir balkšvomis dėmėmis. Ties galva yra septynios poros žiauninių angelių. Burnoje daug koncentriškai išsidėsčiusių aštrių dantų.
Praeivė, jūroje gyvenanti ir upėse neršianti nėgė. Subręsta būdama aštuonerių–devynerių metų amžiaus, daugiau kaip 60 cm ilgio. Kovo–gegužės mėn. migruoja neršti į upes. Ant smėlio grunto sudeda apie 200–300 tūkst. ikrų. Migracijos ir neršto metu nesimaitina, po neršto žūsta. Iš ikrų išsiritusios lervos įsirausia į dumblą, kuriame gyvena iki penkerių metų, misdamos mikroorganizmais ir detritu. Baigiantis metamorfozei, lervų ilgis siekia iki 20 cm. Po metamorfozės migruoja į jūrą ir pradeda parazitinį gyvenimo laiką – prisisiurbia prie stambių žuvų ir minta jų krauju. Užauga iki 1 m ilgio ir 3 kg svorio.

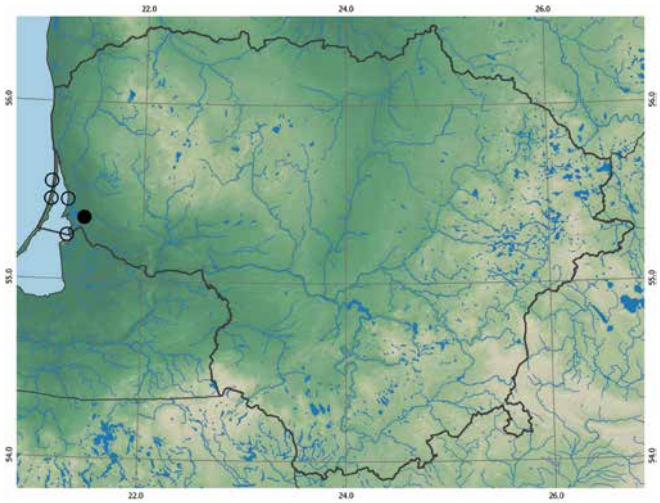

Nuotraukos autorius – Bernd Stemmer

Populiacijos gausumas. Lietuvoje labai reta rūšis. Gausumas Lietuvoje nėra įvertintas. Jūrinių nėgių aptinkama nereguliariai, radavietėse stebimi pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės pasauliniu mastu yra užtvankų statyba, vandenų tarša ir žvejyba. Šalies vandenyse šiuo metu pagrindinė grėsmė yra žvejyba: tiek pačių jūrinių nėgių atsitiktinė priegauda, tiek kitų stambių žuvų, kuriomis nėgės minta, mažėjantys ištekliai Baltijos jūroje. Rūšies būklė turėtų gerėti mažinant verslinės žvejybos intensyvumą jūroje ir Kuršių mariose.

Informacijos šaltiniai: Gaigalas ir kt., 1992; Repečka, Bukelskis, Kesminas, 1998; Virbickas, 2000.

Summary. *An extremely rare species in Lithuania. According to official sources of information, the only records in the last century related to single individuals registered in 2001 and 2008. Based on unofficial data however, solitary migrating individuals are recorded by commercial fishermen in the Curonian Lagoon on average every five years. The most likely cause for such low abundance is a reduction in food resources in the coastal zone of the Baltic Sea due to intensive commercial fishing.*

Autorius – Tomas Virbickas

Žuvys
Chondrostei
Teleostei

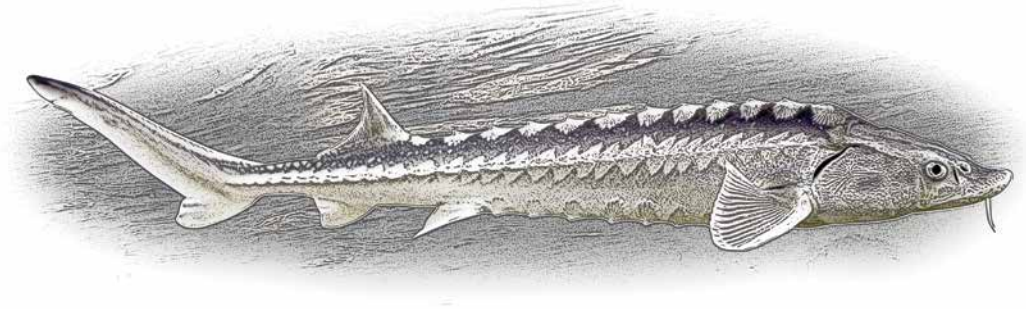

Aštriašnipis ersketas

Acipenser oxyrhynchus (Mitchill, 1815)

Ersketinės (Acipenseridae)
Ersketžuvės (Acipenseriformes)

RE

Paplitimas. Iki XX a. pabaigos buvo manoma, kad Baltijos jūroje gyveno tik atlantinis ersketas (*Acipenser sturio*). Tačiau 2000–2010 m. atlikus genetinius, morfologinius ir archeologinius fosilijų tyrimus, buvo nustatyta, kad Baltijos jūros baseine gyvena atlantinio ersketo porūšis *Acipenser oxyrhynchus*, kuris yra paplitęs šiaurvakarinėje Atlanto vandenyno dalyje (Šiaurės Amerikoje ir Kanadoje) ir neršia Šventojo Lauryno ir Jano upėse. Europoje aptinkamas Baltijos ir Šiaurės jūrų baseinuose. Išnykęs Onegos ir Ladogos ežeruose (Rusija).
Istoriniai duomenys rodo, kad ersketų mūsų krašte dažniausiai būdavo aptinkama Nemuno baseine ir jo didžiuosiuose intakuose – Neryje, Ščiaroje (dab. Baltarusija), Merkyje, Šventojoje. Pastaruoju metu ersketų jaunikliai yra veisiami ir išleidžiami į Neries, Šventosios upes, jų aptinkama Nemuno žemupyje, Kuršių mariose ir Baltijos jūros priekrantėje.

Biologija ir ekologija. Ersketams būdingas ilgas šnipas, apatinės žiotys su ūseliais, išilgai kūno eina penkios eilės stambių rombinių kaulinių plokštelių. Gyvena iki 60 metų ir pasiekia 4,3 m ilgį bei 370 kg svorį. Patinai subręsta šeštaisiais–dešimtaisiais, o patelės – dešimtaisiais–dvidešimtaisiais metais. Neršti migruoja į dideles upes ir jų intakus, atlieka ilgas neršto migracijas (iki 1000–1400 km) į upių aukštupius. Neršia upėse birželio–liepos mėn., kai vandens temperatūra pakyla iki 13 °C, ant akmenų ar žvyro grunto. Po neršto grįžta į jūrą, kur praleidžia kelerius metus: patinai – dvejus, patelės – ketverius–šešerius metus. Vislumas siekia 0,4–8 mln. Jaunikliai iki trejų metų gyvena upėse. Jūroje ersketai laikosi ant kontinentinio šelfo ir juda išilgai kranto, dažniausiai jų aptinkama iki 100 m gylio. Jie minta zoobentosu (kirmėlėmis, vėžiagyviais, moliuskais), stambesni – žuvimis.

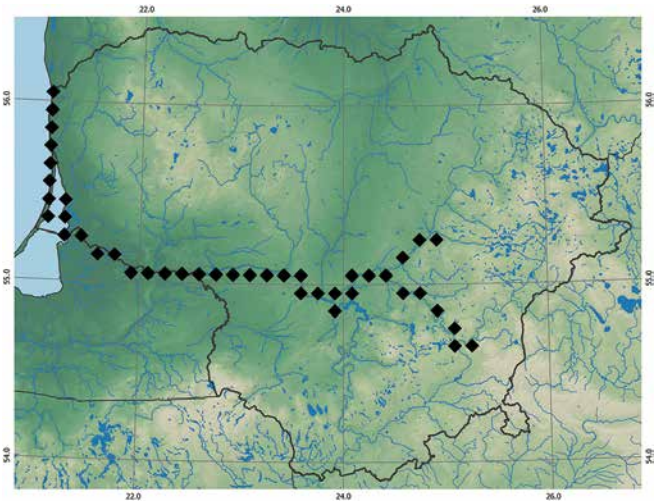

Nuotrauka iš Žuvininkystės tarnybos archyvo

Populiacijos gausumas. Natūrali aštriašnipio ersketo populiacija Šiaurės Amerikoje yra pakankamai gausi, tačiau šių žuvų verslinė ir mėgėjų žvejyba yra ribojama. Europos vandenyse ir ypač Baltijos jūros baseine natūralios kilmės aštriašnipių ersketų sugaunama gana retai. Populiacijos dydis nėra žinomas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės ersketų nykimo priežastys buvo klimato kaita; nekontroliuojama verslinė žūklė labiausiai dėl juodųjų ikrų; užtvankų statyba ant neršto upių, vandens kokybės pablogėjimas ir nerštaviečių praradimas.
Lietuvoje aštriašnipių ersketų populiacijos atkūrimas pradėtas 2010 m., parengus ir patvirtinus programą. Veisimo darbai pradėti 2011 m. Jie auginami Rusnės ir Laukystos žuvivaisos įmonėse, o paauginti jaunikliai kasmet (apie 30 tūkst. individų) yra išleidžiami į Šventosios ir Neries upes.

Informacijos šaltiniai: Gaigalas ir kt., 1992; Ludwig *et al*., 2002.

Summary. *Originating from North America, the American Atlantic Sturgeon entered the Baltic Sea basin and colonized it about 1800 years ago, thereafter replacing the Atlantic Sturgeon about 800 years ago. However, in European waters, and in particular in the Baltic Sea, naturally occurring sturgeons are rarely caught, indicating that the species is close to extinction. Recently, sturgeon restoration programs have been developed in Lithuania and other countries, with organized breeding and release into rivers taking place.*

Autorius – Vytautas Kesminas

Ežerinis sykas (Platelių populiacija)

Coregonus maraena (Bloch, 1779)

Lašišinės (Salmonidae)
Lašišažuvės (Salmoniformes)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Baltijos jūros baseine nuo šiaurinės Vokietijos dalies iki Suomijos įlankos, Šiaurės jūros pietrytinės dalies. Gyvena daugelyje Lenkijos, Švedijos ežerų, Ladogos ežere.
Lietuvoje sykai gausesni tik Platelių, Galadusio ir Vištyčio ežeruose, gyvena Asalnų, Asvejos, Didžiulio, Dusios, Galvės, Gavio, Giluičio, Lūšių, Skaisčio, Šakarvų, Vievio ir kituose ežeruose. Iš Baltijos jūros neršti įplaukia į Kuršių marias; sugaunami retai.

Biologija ir ekologija. Sykai sudaro daug ekologinių grupių ir būna įvairių formų. Skiriami migruojantys sykai, kurie iš jūros neršti atplaukia į upes, įsiliejančias į Šiaurės ir Baltijos jūras, ir ežeriniai sykai. Pastarieji sykai būna dviejų formų: su tankiu ir su retu žiauniniu koštuvėliu.
Platelių sykas savo išvaizda primena didžiulę seliavą, tik jo burna nukrypusi žemyn. Žiaunų koštuve ant kiekvieno žiauninio lanko tėra 19–27 spaigliukai, kuriais skiriasi nuo kitų ežerinių sykų formų. Auga lėtai: pirmąją vasarą teužauga iki 30 g masės, septynerių metų – iki 37 cm ilgio ir 450 g masės. Būdami penkiolikos metų amžiaus gali siekti iki 52 cm ilgio ir sverti apie 2,5 kg. Platelių ežere sykai vasarą gyvena didesniame nei 10–12 m gylyje, o vėlai rudenį, prieš nerštą, kuris vyksta lapkričio pabaigoje ar gruodį, telkiasi priekrantėse. Žiemą pasklinda po visą ežerą. Ikrų inkubacija vyksta 4 mėnesius (iki balandžio mėn.). Minta vėžiagyviais, vabzdžių lervomis, rečiau moliuskais ar mailiumi.

Populiacijos gausumas. Platelių ežere vasarą ežero gelmėse sykų tankis siekia 50–60 ind./ha, visame

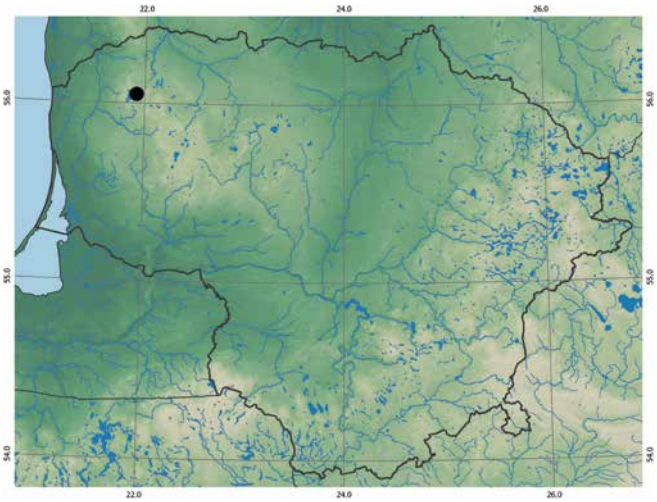

Nuotraukos autorius – Saulius Sidabras

ežere gyvena maždaug 5–8 tūkst. suaugusių sykų. Nuo 1998 m. sykų Platelių ežere gerokai pagausėjo, tačiau jie susmulkėjo. Vidutinis jų ilgis – 31 cm, masė – 280 g. Iš Platelių ežero sykai įleisti į Akmenos, Asvejos, Spindžiaus, Verniejaus ir kitus ežerus.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė – žvejyba verslinėmis žvejybos priemonėmis ir nelegali žvejyba nerštavietėse. Syko populiacijai grėsmę gali kelti nerštaviečių būklės pokyčiai: gausėjanti povandeninė augalija, uždumblėjimas. Dalį jaunų sykų sunaikina kormoranai, jų lervutėmis ir mailiumi minta pūgžliai, ešeriai, kuojos ir kitos žuvys. Populiaciją neigiamai paveikti gali ežero vandens kokybės pokyčiai: sumažėjęs skaidrumas, didėjantys azoto ir fosforo junginių kiekiai. Neigiamai veikia plaukiojimas motorinėmis transporto priemonėmis nerštavietėse lapkričio–gruodžio mėn.

Informacijos šaltiniai: Bukelskis, Kesminas, Repečka, 1998; Virbickas, 2000.

Summary. *Segregated from other ecological groups and forms of this species occurring elsewhere in Europe, the population of this species in Lake Plateliai (western Lithuania) is estimated at around 5000–8000 adults during the summer, with the average density reaching 50–60 individuals/ha in the deeper parts of the lake. The abundance of this species in Lake Plateliai has increased considerably since 1998, but individuals have evidently become smaller, the average length now being 31 cm and the weight 280 g. These fish have also been released into a number of other lakes, including Akmena, Asveja, Spindžius and Verniejus.*

Autorius – Egidijus Bukelskis

Paprastasis skersasnukis

Chondrostoma nasus (Linnaeus, 1758)

Karpinės (Cyprinidae)
Karpžuvės (Cypriniformes)

CR 2abc

Nuotraukos autorius – Robertas Staponkus

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje nuo Vidurio Prancūzijos iki Nevos upės. Paprastieji skersasnukiai gyvena srauniose upėse, įtekančiose į Šiaurės, Baltijos, Juodosios, Kaspijos jūras.
Lietuva – šiaurinė jų arealo riba. Lietuvoje anksčiau jų buvo nuolatos aptinkama didesnėse upėse: Nemune, Neryje, Šventojoje, Merkyje, Jūroje, Minijoje ir kt. Pastaruoju metu užregistruota keletas dažnesnių atvejų apie sugautus skersasnukius Šventosios, Dubysos ir Jūros baseinų upėse.

Biologija ir ekologija. Tai upinė priedugninė žuvis, mėgstanti smėlingą ir akmenuotą dugną. Laikosi upių vidurupiuose, žiemoja duobėse, telkiasi į tuntus. Skersasnukiai vengia stovinčio vandens ir labai stiprios srovės. Burna apatinė, apatinis žiomuo sukremzlėjęs, aštrus. Lytiškai subręsta ketverių–penkerių metų amžiaus, būdami 20–25 cm ilgio. Neršia balandžio pabaigoje arba gegužės pradžioje, kai vandens temperatūra pasiekia +6–10 °C, akmenuotose ir žvirgždėtose vietose. Nerštas vienkartinis, vienas tuntas išneršia per vieną–keturias dienas, vislumas – 6–44 tūkst. ikrelių. Jaunikliai minta planktonu, vėliau bentosu, suaugę individai yra stenofagai ir monofagai, minta vien tik perifitonu ir detritu ištisus metus. Dumblius nuo akmenų ar įkritusių medžių paviršiaus skersasnukiai lyg peiliu nupjauna aštria apatinio žiomens briauna. Gyvena iki dvylikos metų ir gali užaugti iki 2,5 kg, tačiau mūsų vandenyse jie retai viršija 1 kg svorį (dažniausiai būna 700–800 g).

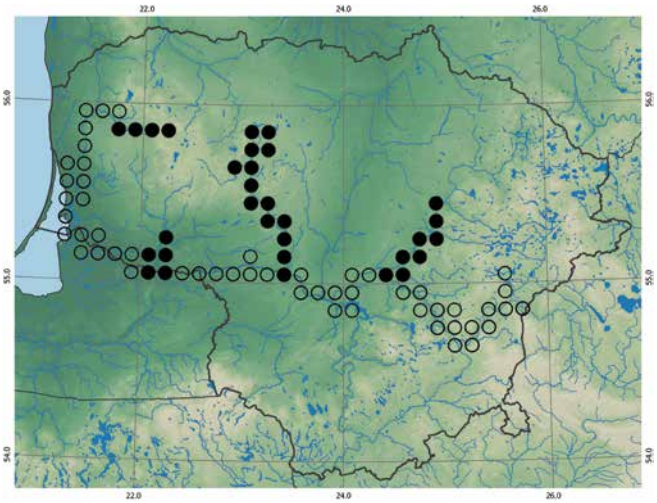

Populiacijos gausumas. XX a. antrojoje pusėje Nemune, Neryje ir kitose upėse sužvejodavo po keletą šimtų kilogramų skersasnukių, tačiau nuo 1974 m. jų jau nebesugaunama. Pastaruoju metu pavienių individų labai retai sugaunama Šventosios, Dubysos, Minijos ir Jūros baseinų upėse. Subrendusių individų skaičius Nemuno žemupio populiacijoje gali siekti apie 2500 individų.

Grėsmės ir apsauga. Mažėjanti skersasnukių populiacija siejama su ekologinių sąlygų kaita ir ypač su hidroelektrinių ir užtvankų statyba ant didžiųjų Lietuvos upių: Nemuno, Jūros, Minijos, Šventosios, Šešupės ir kt. Užtvankos sumažino skersasnukių arealą, apribojo žuvų neršto migracijas, atskyrė nerštavietes nuo mitybos plotų. Didėjantis vandens užterštumas, žuvų tarprūšinė konkurencija, plėšrūnų gausa buvo svarbesni veiksniai, nulėmę sumažėjusią skersasnukių populiaciją.

Informacijos šaltiniai: Virbickas, 2000.

Summary. *A catastrophic decline in the abundance of this species was first noticed in the second half of the last century due to dam construction and river pollution. At present, the species is extremely rare in Lithuania and recent records are limited to single specimens in the Šventoji, Dubysa, Minija ir Jūra river basins.*

Autorius – Vytautas Kesminas

Ežerinė rainė

Rhynchocypris percnurus (Pallas, 1814)

Karpinės (Cyprinidae)
Karpžuvės (Cypriniformes)

CR B2ab(v)

Nuotraukos autorius – Andrius Steponėnas

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje nuo Centrinės Europos (Oderio upės) vakaruose iki Ramiojo vandenyno pakrantės rytuose. Arealas fragmentiškas, su lokaliomis geografiškai izoliuotomis populiacijomis.
Lietuvoje šiuo metu žinomos penkios radavietės. Tikėtina, kad Pietų Lietuvoje gyvybingų populiacijų yra daugiau.

Biologija ir ekologija. Ežerinė rainė yra trumpaamžė, gyvenanti iki šešerių metų, smulki žuvis – užauga iki 18 cm, tačiau įprastai kūno ilgis nesiekia 10 cm. Lietuvoje tirtų ežerinių rainių ilgiai buvo nuo 6 iki 8 cm, masė – 2–5 g. Burna nedidelė, galinė. Kūnas išmargintas smulkiomis juodomis ar rudomis dėmėmis. Pelekai rusvi.
Ežerinė rainė – fitofilinė rūšis, gyvenanti mažuose ir sekliuose vandens telkiniuose, kanaluose, kuriuose gausu vandens augalijos. Atspari deguonies trūkumui, žiemą, jeigu vanduo užšąla, gali įsirausti į dumblą ir įmigti. Minta planktoniniais vėžiagyviais, smulkiais moliuskais, vabzdžių lervomis. Subręsta dvejų ar trejų metų amžiaus, neršia gegužės–birželio mėn., kai vandens temperatūra apie +10 °C. Neršia porcijomis (tris–keturis kartus), vislumas – 19–26 tūkst. ikrelių. Ikrai lipnūs, vystosi vandens augalijoje dešimt–penkiolika parų. Ežerinės rainės gali gyventi vienos arba kartu su paprastaisiais ir sidabriniais karosais, lynais.

Populiacijos gausumas. Gausumas ir paplitimas nėra tiksliai įvertinti. Manoma, kad viename vandens telkinyje gali gyventi iki kelių šimtų subrendusių individų. Dėl nepalankių aplinkos sąlygų (vandens užšalimo ar dalinio išdžiūvimo) ežerinės rainės populiacijos gali natūraliai sumažėti iki kelių individų, o vėliau vėl atsikurti, t. y. populiacijoms būdingi gausumo svyravimai.

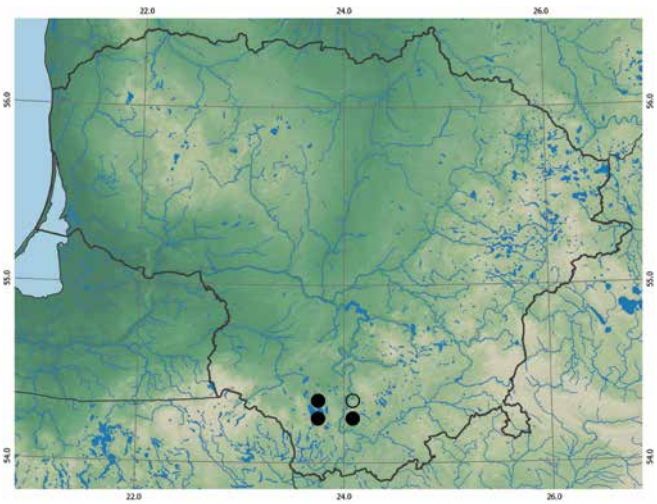

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra tinkamų buveinių visiškas arba dalinis sunaikinimas – dažniausiai vandens telkinių gilinimas, valymas, užpylimas, nusausinimas ar kitoks poveikis, kai sunaikinamas pats telkinys arba jame esanti augalija. Esant per mažam kritulių kiekiui, seklūs vandens telkiniai sausros metu gali ir savaime išdžiūti. Plėšrios žuvys, vienokiu ar kitokiu būdu patekusios į vandens telkinį, taip pat sunaikina ežerinės rainės populiacijas.
Rūšies apsaugai būtina žinomų populiacijų buveinėse drausti antropogeninę veiklą, susijusią su vandens telkinių tvarkymu.

Informacijos šaltiniai: Kaupinis, 2006.

Summary. *With all sites restricted to Alytus county in the South of Lithuania, only three populations of this species are known in Lithuania, one of which is thought to be extinct. Inhabiting shallow water bodies overgrown with aquatic vegetation, these habitats are highly vulnerable to total destruction during droughts or due to human activity.*

Autorius – Algirdas Kaupinis

Vijūnas

Misgurnus fossilis (Linnaeus, 1758)

Vijūninės (Cobitidae)
Karpžuvės (Cypriniformes)

NT B2a; C

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje nuo Šiaurės Prancūzijos iki Nevos upės, rytuose – iki Volgos. Vijūnų nėra upėse, įtekančiose į Arkties vandenyną, taip pat Didžiojoje Britanijoje, Skandinavijoje, Kryme, Italijoje ir Graikijoje.
Anksčiau vijūnas Lietuvos vandenyse buvo labai dažna žuvis, tačiau praėjusio šimtmečio pabaigoje jų gausumas ir paplitimas sumažėjo. Pastaruoju metu vijūno populiacijos būklė stabilizavosi, o žuvų paplitimas pradėjo didėti. Jų randama įvairiose Lietuvos teritorijos vietose – gausiai Nemuno deltos polderiuose, gana stabilios populiacijos yra Buveinių ežere (Tauragės r.), Bevardžio ežerėlyje (Verkiai, Vilnius). Dažnai aptinkama žuvininkystės tvenkiniuose (gausu Arvydų tvenkiniuose). Nemuno, Uošnos, Šatos, Dumblės, Lakajos, Meros, Gaujos, Bezdonės ir kt. upėse jų gausumas dažniausiai yra nedidelis.

Biologija ir ekologija. Vijūno kūno šonai tamsiai geltoni, išilgai šonų eina po vieną plačią, tamsiai rudą juostą ir po dvi siauras juosteles, nugara durpių spalvos. Aplink žiotis yra dešimt ūselių, tuo jie ir skiriasi nuo kitų vijūninių žuvų. Užauga iki 25–30 cm. Gyvena lėtos tėkmės upėse, upių senvagėse, dumblinguose ežeruose, tvenkiniuose, netgi laikinai išdžiūstančiuose vandens telkiniuose, kuriuose gausu detrito ir vandens augalų. Laikosi pavieniui, būriuojasi tik neršto metu. Aktyvūs tamsiuoju paros metu, dieną mėgsta tūnoti užsikasę į dumblą ar pasislėpę tarp augalų. Subręsta antraisiais–trečiaisiais gyvenimo metais, užaugę iki 14–16 cm ilgio ir 25–30 g svorio. Absoliutus vislumas

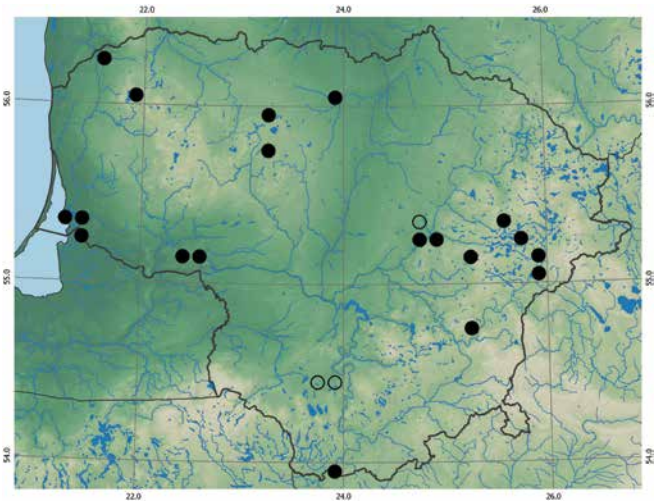

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

siekia 100–150 tūkst. ikrelių. Neršia porcijomis ant vandens augalijos gegužės–liepos mėn., vandens temperatūrai pakilus iki 14–19 °C. Minta smulkiais bestuburiais ir detritu. Vijūnas jautrus oro slėgio pakitimams – slėgiui keičiantis, pasidaro labai neramus. Sugautas skleidžia girdimus garsus.

Populiacijos gausumas. Daugelyje vietų vijūnų gausumas nėra didelis. Pastaruoju metu gausiau jų aptinkama Nemuno deltos polderiuose: Tulkianagio – 400–583 ind./ha, Šyšos ir Leitės – 359–364 ind./ha, Sausgalvių – 105–226 ind./ha. Vidutinis vijūnų gausumas Nemuno žemupio polderiuose siekia apie 175,5 ind/ha, o aptinkamumo dažnis – apie 67 proc. Migracijos metu vijūnų buvo sugauta net Kuršių mariose ties Vente.

Grėsmės ir apsauga. Nepaisant didelio atsparumo deguonies trūkumui, šios žuvys yra jautrios teršalams, ypač sintetiniams (žemės ūkyje naudojamiems pesticidams), sunkiesiems metalams, kurie kaupiasi dugno nuosėdose ir su maistu gali patekti į žuvų organizmą. Taip pat vandens telkinių hidrologinio režimo pokyčiai, dirvų sausinimas, upių vagų tiesinimas, hidroelektrinių statyba ir eksploatacija bei įvairių plėšrūnų gausa yra svarbūs veiksniai, nulemiantys vijūno populiacijos gausumą.

Informacijos šaltiniai: Virbickas, 2000.

Summary. *The population of this species has stabilized in recent years, with the number of localities and abundance beginning to increase. Found in various parts of Lithuania, they are abundant in the polders of the Nemunas Delta (average abundance is about 175.5 ind./ha) and have stable populations in Lake Buveiniai (Viešvilė Reserve) and Lake Bevardis (Verkiai, Vilnius). They are also found in some rivers, fish ponds and eutrophic and dystrophic lakes.*

Autorius – Vytautas Kesminas

Baltijinis kirtiklis

Sabanejewia baltica Witkowski, 1994

Vijūninės (Cobitidae)
Karpžuvės (Cypriniformes)

VU A2ab+3be+4b; B2ac(v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje Europoje, Juodosios jūros baseine Dniestro, Dniepro ir Dono upynuose, Baltijos jūros baseine Vyslos, Oderio, Nemuno, Ventos, Dauguvos ir Gaujos upynuose. Daugumoje šių upynų rūšis reta, jos populiacijos išskaidytos, tik Dniestro upyne gausiai ir plačiai paplitusi.
Lietuvoje rūšis reta, ribotai paplitusi. Populiacijos išskaidytos ir izoliuotos. Gyvena Ventos ir Šventosios (Neries) baseinų upėse, Minijos ir Musės upėse.

Biologija ir ekologija. Smulki dugninė žuvis. Kūnas šviesiai geltonos spalvos, pailgas, susiplojęs iš šonų. Išilgai šonų yra dvi dėmių eilės: plati smulkių netvarkingų dėmelių juosta ir tvarkinga stambių dėmių, kurias kerta šoninė linija, eilė. Išilgai nugaros matyti didelių skersinių dėmių eilė. Ant uodegos peleko pagrindo yra dvi tamsios vertikaliai viena virš kitos išdėstytos dėmės. Burna apatinė, apsupta trijų porų ūsiukų. Po akimi yra dvigubas spyglys. Už nugaros peleko ir analinės angos – odiniai kiliai. Pelekai lengvai suapvalėję, tik uodegos pelekas tarytum beveik lygiai nupjautas. Patinų šonams prieš nugaros peleką yra būdingi sustorėjimai.
Baltijinių kirtiklių aptinkama tik švariose, srauniose, gausiai deguonies prisotintose upėse su švariu smėlio ir žvyro gruntu ir pakankamai įšylančiu vandeniu. Minta bentosu, dažniausiai smulkiomis kirmėlėmis, planktoniniais vėžiagyviais, vabzdžių lervomis ir dumbliais. Neršia birželio–liepos mėn. (vandens temperatūrai pakilus iki +20 °C) porcijomis ant kieto dugno, tekančiame vandenyje, vietose, silpnai padengtose augalija.

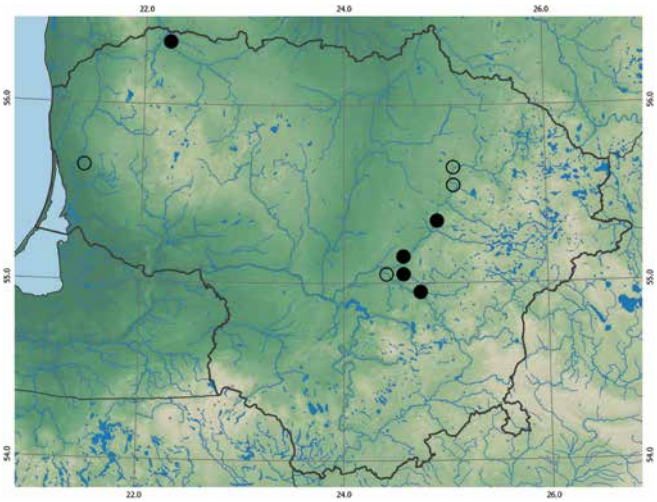

Nuotraukos autorius – Andrius Steponėnas

Populiacijos gausumas. Lietuvos subpopuliacijų vidutinis tankis upėse retai kada siekia 1 ind./100 m² ir pasitaiko tik 27 proc. radaviečių. Stabilioms populiacijoms dažniausiai būdingas 0,4–1 ind./100 m² tankis. Tačiau daugiau kaip 66 proc. radaviečių vyksta dideli subpopuliacijų tankio svyravimai, o pastaraisiais metais trečdalyje užimamos teritorijos nustatytas ryškus subpopuliacijų mažėjimas – vidutiniškai jos sumažėjo 33,4 proc.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės rūšies populiacijoms yra upių vagų tiesinimas, hidrologinio režimo pokyčiai (vandens lygio kėlimas, staigūs grunto pokyčiai dėl srovės greičio ir vandens lygio svyravimų), eutrofikacija ir tarša. Dėl tokių priežasčių nepalankiai keičiasi gyvenimo aplinka ir sunyksta nerštavietės.

Informacijos šaltiniai: Steponėnas, 2003, 2010.

Summary. *Rare in Lithuania, populations are scattered and isolated. Inhabiting only clean, warm, fast-flowing, oxygenated rivers with a sand-gravel base, the species is found in the Venta and Šventoji (Neris) catchments, as well as the Minija and Musė rivers. Fluctuations in population density and declines in some sub-populations are known. The main threats to the species are the straightening of watercourses, changes in hydrological regimes, eutrophication and pollution.*

Autorius – Andrius Steponėnas

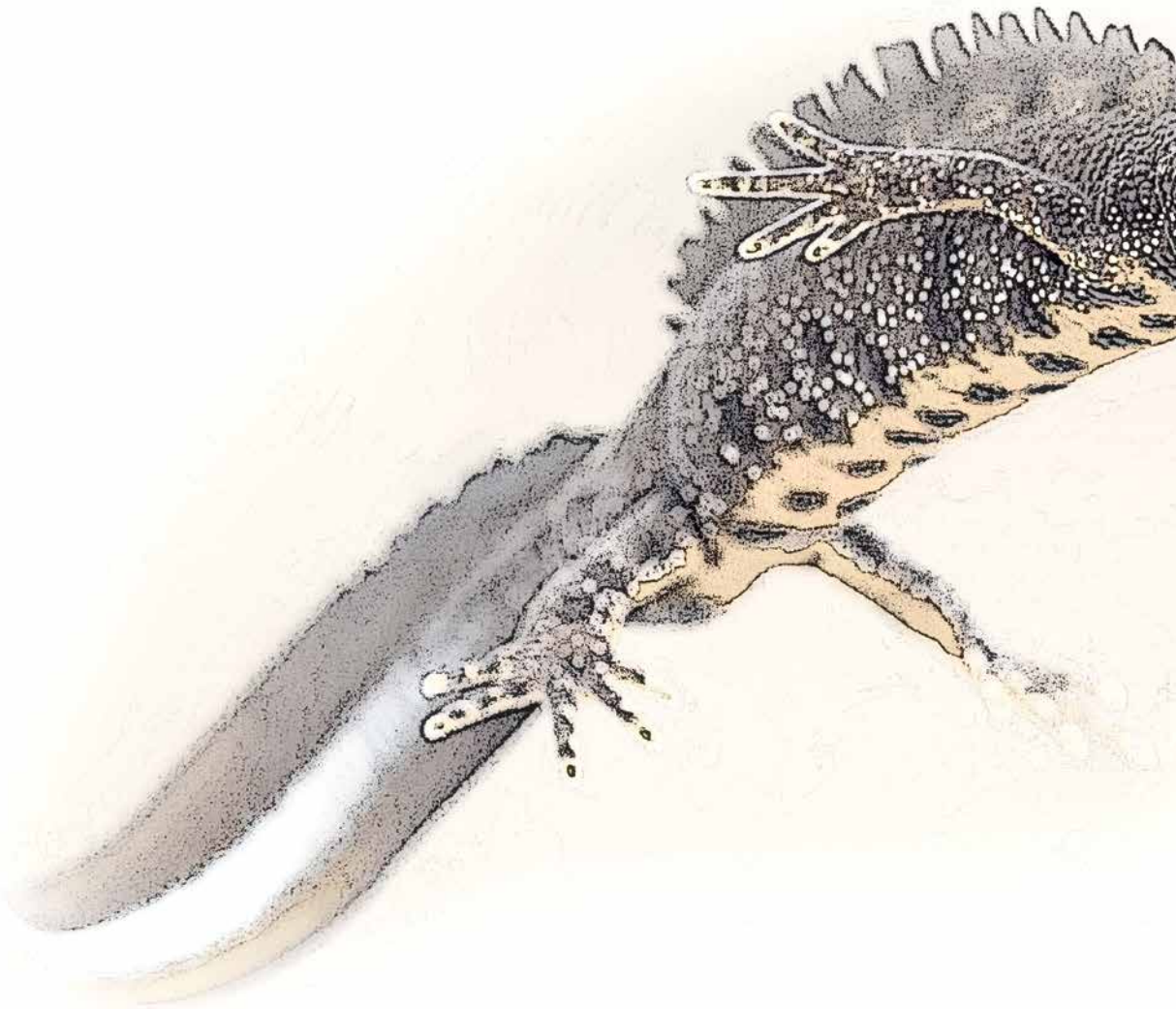

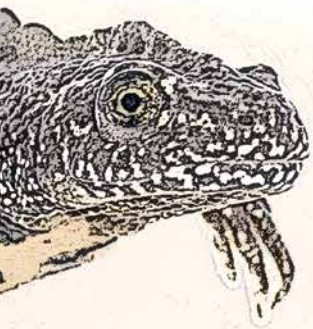

Varliagyviai
Amphibia

Skiauterėtasis tritonas

Triturus cristatus (Laurenti, 1768)

Salamandriniai (Salamandridae)
Uodegotieji varliagyviai (Urodela)

VU A3ce; C2a(i)

Nuotraukos autorė – Jolanta Rimšaitė

Paplitimas. Skiauterėtasis tritonas paplitęs Europoje, išskyrus Ispaniją, Portugaliją, Italiją, Pietų Prancūziją, dalį Skandinavijos.
Lietuvos skiauterėtojo tritono populiacija yra šiaurinėje paplitimo arealo dalyje. Skiauterėtųjų tritonų aptikta visuose Lietuvos regionuose, išskyrus Kuršių neriją. Daugiausia radaviečių yra žinoma Pietų, Rytų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Skiauterėtojo tritono kūno ilgis – 60–74 mm, uodegos ilgis – apie 41–60 mm. Kūno oda stambiai grūdėta, viršus juodas, tamsiai rudas su tamsesnėmis dėmėmis, pilvas geltonas, oranžinis su juodomis dėmėmis. Lytinis dimorfizmas išryškėja veisimosi periodu: patinams susiformuoja nugaros skiauterė su pažemėjimu ar trūkiu ties uodegos pamatu, uodegos šonuose išryškėja sidabriškai melsva šviesi juosta. Patelių skiauterė labai menka. Skiauterėtųjų tritonų lervos turi išorines vėduokliškas žiaunas, uodegos peleko plėvė tamsiai dėmėta, jos galas stipriai nusmailėjęs iki siūlo formos, lervos užauga iki 80 mm. Skiauterėtasis tritonas dalį savo gyvenimo praleidžia vandens buveinėse (ten poruojasi ir nerštia, maitinasi, vystosi ir auga lervos), dalį – sausumoje (maitinasi vasaros metu, žiemoja).
Suaugėliai iš žiemojimo slėptuvių migruoti į nerštavietes paprastai pradeda balandžio pirmojoje pusėje. Tinkamiausios vandens buveinės – įvairūs stovinčio vandens telkiniai (kūdros, grioviai, karjerų balos, senvagės ir pan.), dažnai šalia medžiais apaugusių sklypų. Vandens buveinėje paprastai išbūna iki liepos vidurio, o lervos baigia metamorfozę ir išlipa į sausumą liepą ar rugpjūčio pradžioje. Skiauterėtųjų tritonų suaugėliai ir lervos yra plėšrūs, minta įvairiais sausumos ir vandens bestuburiais, retai – smulkiais stuburiniais.

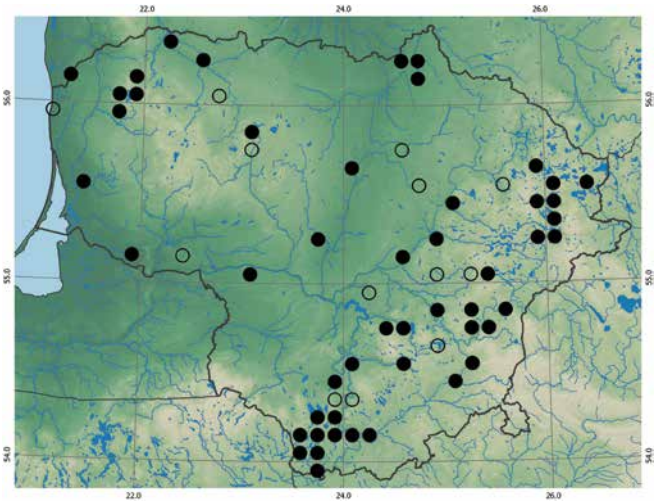

Populiacijos gausumas. Žinomos negausios populiacijos, apie bendrą skiauterėtojo tritono populiacijos dydį Lietuvoje vis dar trūksta duomenų. Daugelyje šiuo metu žinomų radaviečių buveinės sąlygos yra nepakankamai palankios susiformuoti gausioms skiauterėtojo tritono populiacijoms.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra nerštaviečių praradimas arba jų būklės pablogėjimas, sausumos buveinių susiskaidymas, buveinių mozaikiškumo praradimas, tarša, žuvų, invazinių rūšių, vandens paukščių įkurdinimas ar įsikūrimas nerštavietėse. Siekiant išsaugoti palankias sąlygas skiauterėtųjų tritonų radavietėse, galima taikyti biotechnines apsaugos priemones.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *This species has a scattered distribution across Lithuania, often found in ponds in forests and parks. The major threats to its survival relate to reduced habitat quality, this including water pollution, the introduction of fish and the evaporation of waterbodies, as well as qualitative changes such as deepening and clearing or planting on the shores of waterbodies.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Raudonpilvė kūmutė
Bombina bombina (Linnaeus, 1758)

Kūmutės (Bombinatoridae)
Beuodegiai varliagyviai (Anura)

NT

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje.
Lietuva yra šiauriniame bendrojo arealo pakraštyje: daugiausia paplitusi rytinėje ir pietinėje dalyse, nedaug radaviečių šiaurrytinėje ir vakarinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Nedidelis beuodegis varliagyvis, kūno ilgis – apie 40–55 mm. Kūnas plokščias, oda karpota. Raudonpilvės kūmutės nugara – tamsiai ruda, pilkšva arba alyvinė su tamsesniais lopinėliais. Papilvė išmarginta raudonomis, oranžinėmis, plačiomis dėmėmis su tamsiai juosvais lopinėliais ir smulkiais balsvais taškeliais.
Raudonpilvių kūmučių aptinkama sekliuose (iki 0,5–1,5 m gylio), gerai saulės įšildomuose vandens telkiniuose ar didesnių vandens telkinių sekliuose pakraščiuose. Optimali raudonpilvių kūmučių buveinė – įvairių šalia esančių vandens telkinių kompleksas, apsuptas natūralios ar pusiau natūralios pievos su nedideliais krūmų guotais. Kartais neršia ir maitinasi skirtinguose vandens telkiniuose. Žiemoja dažniausiai sausumoje įvairiose slėptuvėse: urveliuose, po medžių šaknimis, kartais net rūsiuose, po pamatais ir pan. Migruoja netoli nuo neršto telkinių, paprastai apie 300–1000 m.
Veisimosi periodas prasideda vėlyvą pavasarį ir trunka iki vasaros vidurio, patinai skleidžia skudučių garsus primenantį savitą balsą, t. y. kūmuoja. Patelės kiaušinius deda seklesnėse vietose, nedidelėmis dėtimis prie vandens augalų vertikaliais stiebais. Išsiritę buožgalviai siekia 5–8 mm, o iki metamorfozės užauga iki 45–50 mm.

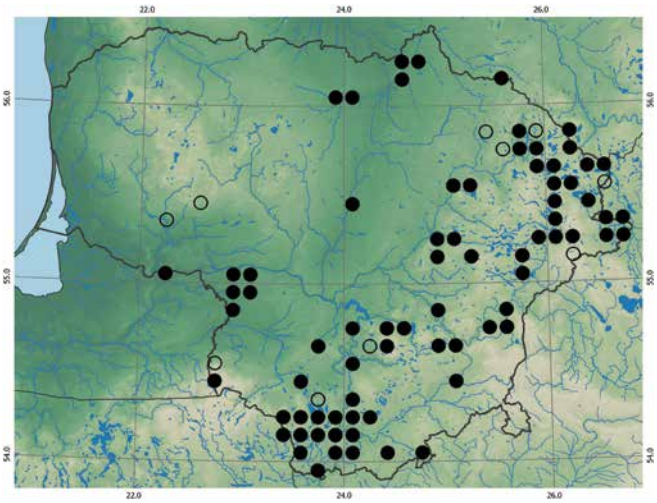

Nuotraukos autorė – Jolanta Rimšaitė

Suaugėliai maitinasi įvairiais bestuburiais. Kūmutės buožgalviai daugiausia maitinasi dumbliais, nugremžtais nuo vandens augalų, taip pat žemesniaisiais bestuburiais.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje galimai gyvena apie 20 000–50 000 raudonpilvių kūmučių, jų buveinių užimamas plotas gali siekti apie 400–800 ha. Daugumą populiacijų sudaro mažos (iki dešimt–dvidešimt suaugusių individų) susisiekiančios (nutolusios viena nuo kitos iki 1–2 km) subpopuliacijos.

Grėsmės ir apsauga. Raudonpilvių kūmučių mažos subpopuliacijos nyksta dėl mažų vandens telkinių užaugimo augalija, užpavėsinimo, žuvų užveisimo juose, sausumos buveinių fragmentacijos ir pokyčių.
Siekiant išsaugoti raudonpilves kūmutes, reikia vengti įžuvinti vandens telkinius, kuriuose gyvena šie varliagyviai. Vykdant tvarkymo darbus galima palaikyti optimalią buveinių būklę.

Informacijos šaltiniai: Sinkevičius, 2009; Atkočaitis, 2010; Ivinskis, Rimšaitė, 2011.

Summary. *The Fire-bellied Toad is distributed mostly in the south, east and north-east of Lithuania. It is primarily an aquatic animal living in shallow stagnant lakes, ponds, pools, swamps, peat bogs and ditches. The toads prefer relatively warm conditions and tend to stay in the water or near the shore. The destruction and pollution of habitats are the main threats to the species populations.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Žalioji rupūžė

Bufotes viridis (Laurenti, 1768)

Rupūžės (Bufonidae)
Beuodegiai varliagyviai (Anura)

VU A3c; C2a(i)

Nuotraukos autorė – Jolanta Rimšaitė

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje, nuo Ispanijos iki Uralo, Kazachijos; neaptinkama Britų salose, Airijoje, Šveicarijoje, Belgijoje, Olandijoje; Skandinavijoje aptinkama tik Danijoje ir Švedijoje. Lietuva yra šiaurinėje arealo dalyje. Lietuvoje paplitimas nepakankamai ištirtas: pasitaiko visoje teritorijoje, daugiau radaviečių yra žinoma Pietų, Rytų, Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Beuodegis varliagyvis, kūno ilgis – iki 75 mm, patelės stambesnės už patinus. Oda rauplėta, viršutinė kūno pusė šviesiai pilka su ryškiomis, tamsiai žaliomis, kartais susiliejančiomis dėmėmis. Pilvas balkšvas su smulkiomis tamsesnėmis dėmelėmis. Žalioji rupūžė yra prisitaikiusi gyventi antropogeninėje aplinkoje, dažnai aptinkama gyvenvietėse, parkuose, daržuose. Daugelyje vietų kultūriniame kraštovaizdyje šie varliagyviai yra dažnesni nei natūralioje gamtoje. Mėgstamos sausumos buveinės – gerai įšylančios, sausos, atviros ar pusiau atviros teritorijos su negausia žoline augalija, dykvietės. Vasaros metu nutolsta nuo nerštaviečių. Žaliosios rupūžės aktyvios sutemus, tada medžioja įvairius bestuburius gyvūnus. Dieną praleidžia urveliuose, tarp akmenų, po pamatais ir panašiose slėptuvėse. Neršto metu balandžio pabaigoje–birželį patinai skleidžia melodingus garsus, jų kurkimas primena vabzdžio kurklio balsą. Neršti renkasi į gerai įšylančius, negilius, nedidelius stovinčio vandens telkinius su negausia vandens augalija. Patelės išneršia 2000–10 000 kiaušinių 2–4 m ilgio ir 4–6 mm pločio kaspino formos porcijomis. Į žiemovietes traukia rugsėjo–spalio mėn. Žiemoja sausumoje, giliuose urveliuose, po akmenimis, pastatų pamatais, rūsiuose.

Populiacijos gausumas. Apie populiacijos gausumą trūksta duomenų, daugelyje žinomų vietų žalųjų rupūžių mažėja.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra nerštaviečių trūkumas, jų kaita, tarša, žuvų įveisimas nerštavietėse, biocidų naudojimas, sausumos buveinių sukcesija – užaugimas aukšta žole, krūmokšniais, izoliacija, migracijos kelių izoliavimas, miestų plėtra, gyvenviečių ir ūkininkavimo pobūdžio kaita.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *Although widely distributed across Lithuania, this species occurs only in small numbers or not at all in several districts. Breeding in small, shallow, sunlit pools the species prefers dry habitats that are well-heated, open or semi-exposed and inhabits cultured landscapes such as parks, fields and villages.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

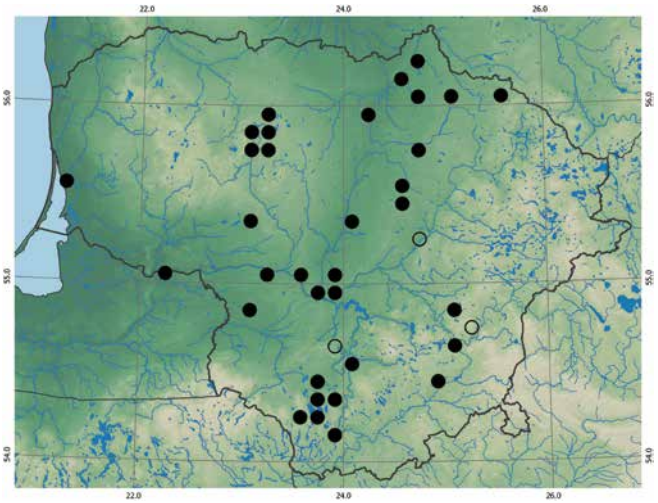

Nendrinė rupūžė

Epidalea calamita (Laurenti, 1768)

Rupūžės (Bufonidae)
Beuodegiai varliagyviai (Anura)

VU A3c

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Rytų Europoje. Šiaurinė arealo riba siekia Pietų Švediją, Estiją, Latviją. Pietinė arealo riba siekia Šveicariją, Šiaurės Austriją, Vengriją, Ukrainą.
Lietuva yra šiaurrytinėje rūšies arealo dalyje. Paplitusi visoje Lietuvos teritorijoje, sudaro izoliuotas populiacijas tinkamose buveinėse. Dažnesnė Kuršių nerijoje, pajūrio regione, Pietų, Pietvakarių ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. 40–70 mm ilgio beuodegis varliagyvis; patelė stambesnė už patiną. Oda raupleta, kūno viršus rusvas, išilgai nugaros vidurio eina balsva ar gelsva šviesi juostelė, nugara ir šonai išmarginti neryškiomis žalsvai rusvomis dėmelėmis ir smulkiomis rusvomis, rausvomis karputėmis. Pilvas šviesus su neryškiomis pilkšvomis dėmėmis. Nendrinės rupūžės kojos gana trumpos, todėl jos judėjimas panašesnis į bėgimą. Nendrinės rupūžės aktyvios sutemose, dieną slepiasi užsikasdamos į smėlį, tarp akmenų, urveliuose, kitose natūraliose slėptuvėse. Aptinkamos pajūrio buveinėse (kopose ir tarpkopiuose), smėlio ir žvyro karjeruose, parkuose, pušynų pakraščiuose, taip pat daržuose, soduose – atvirose, gerai įšylančiose buveinėse netoli nedidelių vandens telkinių. Nendrinių rupūžių nerštas prasideda gegužės mėn. Patelės sekliuose, gerai įšylančiuose vandens telkiniuose išneršia iki 3000–4000 ikrelių, viena, rečiau dviem eilėmis išsidėsčiusių 1–2 m ilgio ir 4–6 mm pločio kaspinais. Iš ikrelių išsiritę buožgalviai vandenyje vystosi apie 30–50 parų. Liepos–rugpjūčio mėn. jaunikliai išlipa iš vandens ir pasklinda aplinkinėse teritorijose. Rugsėjo mėn. traukia žiemoti – užsirausia dirvožemyje, slepiasi giliuose urveliuose. Minta įvairiais bestuburiais, dažniausiai vabzdžiais.

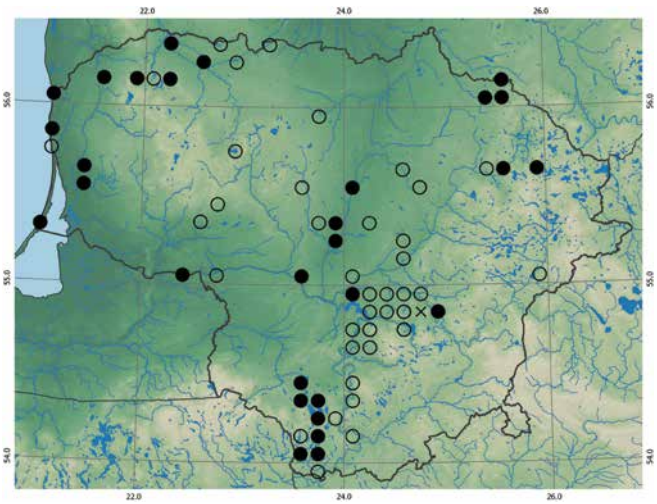

Nuotraukos autorė – Jolanta Rimšaitė

Populiacijos gausumas. Gausiausios populiacijos stebėtos pajūrio regione ir Kuršių nerijoje, baigtuose eksploatuoti smėlio, žvyro karjeruose. Populiacijos dažnai izoliuotos viena nuo kitos. Vienoje radavietėje gausumas svyruoja nuo kelių dešimčių iki kelių šimtų suaugusių individų.

Grėsmės ir apsauga. Nendrinės rupūžės dažniausiai įsikuria nestabiliose, laikinose buveinėse (karjeruose ir pan.), o nerštavietėmis pasirenka gerai įšylančius, bet neilgalaikius vandens telkinius. Pagrindinės grėsmės rūšiai yra tinkamų buveinių praradimas, sausumos buveinių užaugimas ar užsodinimas, nerštaviečių praradimas dėl išdžiūvimo, eutrofikacijos, taršos, taip pat buveinių izoliacija ir suskaidymas, aktyvi ūkinė veikla jose.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *Widespread but not common in Lithuania, this species is generally found on open and unshaded light sandy soils in coastal dunes, pine forest glades, gardens, sand and gravel quarries and xerotermic meadows. The main threats to this species are the loss of specialized habitats due to natural encroachment of scrub and woodland, afforestation, eutrophication of breeding pools and agricultural development, as well as the loss of breeding sites such as temporary pools and sand and gravel quarries.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Europinė medvarlė

Hyla arborea (Linnaeus, 1758)

Medvarlinės (Hylidae)
Beuodegiai varliagyviai (Anura)

EN B2ab(iii); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europoje nuo Portugalijos, Šiaurės Ispanijos iki Vakarų Rusijos, arealas į šiaurę driekiasi iki Skandinavijos (aptinkama tik Švedijoje ir Danijoje), taip pat gyvena Kaukaze, Azijoje (Turkijoje). Šiaurinė arealo riba eina per Pietų Lietuvą.
Lietuvoje medvarlių aptinkama Pietų Lietuvoje, daugelis radaviečių yra pasienio su Baltarusija regione – Druskininkų sav., Lazdijų ir Varėnos r. Pastaraisiais metais medvarlės stebėtos Šiaurės Lietuvoje (Mažeikių, Skuodo r.), kur, manoma, pateko iš Latvijoje reintrodukuotų populiacijų.

Biologija ir ekologija. Europinė medvarlė yra nedidelis varliagyvis, kūno ilgis siekia iki 5 cm, patelės stambesnės už patinėlius. Medvarlės nugaros, šonų, kojų viršutinės pusės spalva žalia, pilvas balkšvas, tačiau kūno spalva gali kisti nuo šviesiai iki tamsiai žalios, pilkšvai žalsvos, pilkšvos. Šonuose nuo galvos, per akį iki užpakalinių kojų eina tamsi rusva juosta baltu pakraščiu. Kojų pirštų galai išplatėję, ten yra susiformavę lipnūs diskai, dėl kurių šie varliagyviai gali laipioti vertikaliu paviršiumi.
Gyvena lapuotynų pakraščiuose, pusiau atvirose pievelėse šalia nedidelių vandens telkinių. Ne veisimosi laiku suaugusios medvarlės dažniausiai laipioja po aukštesnę augaliją netoli vandens telkinių. Veisiasi sekliuose, iki 1 m gylio, gerai saulės įšildomuose, mažai eutrofikuotuose vandens telkiniuose. Po žiemojimo į nerštavietes varliagyviai atkeliauja balandžio pabaigoje–gegužės mėn. Patinai garsiu balsu kviečia pateles į nerštavietes. Patelės išneršia apie 800–1000 ikrelių, dėtimis po 40–100 ikrelių, kurias priklijuoja prie dugno augalijos. Buožgalvių

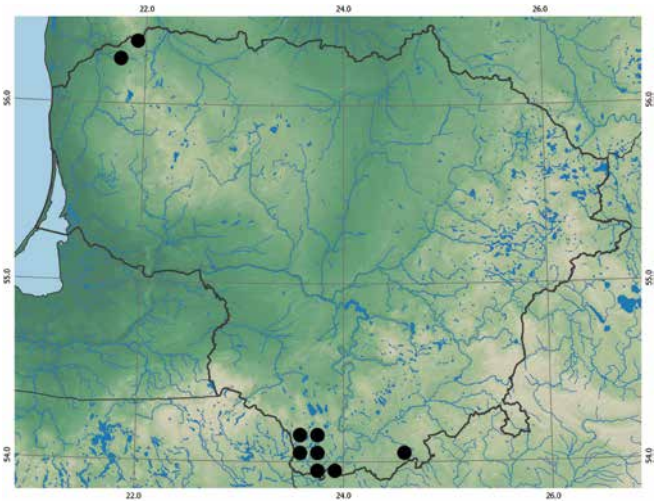

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

kūnas žalsvai auksinio atspalvio, pilvas auksinis. Į krantą išlipa liepos antrojoje pusėje–rugpjūtį. Varliagyviai lytiškai subręsta po vienų–ketverių metų, dažniausiai per dvejus metus. Žiemoja sausumoje, įvairiuose urveliuose, plyšiuose, įsirausia po nukritusiais lapais ir pan. Medvarlės minta vabzdžiais ir kitais bestuburiais.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje europinės medvarlės populiacija negausi, susiskaidžiusi mažomis subpopuliacijomis, ne daugiau kaip po 50 subrendusių individų kiekvienoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės europinių medvarlių nykimo priežastys yra tinkamų buveinių trūkumas, populiacijų suskaidymas ir izoliacija. Medvarlių nerštavietės – nedideli, negilūs vandens telkiniai, kurių būklė greitai kinta. Medvarlės jautrios aplinkos taršai, vandens taršai, o nerštavietėse įsikūrusios plėšriosios žuvys gali išnaikinti visą prieauglį.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999; Drobelis, 2004b; Sidaravičius, Sidaravičienė, 2004.

Summary. *A very rare and locally distributed species, found at both the southern border of the country and at the northern border, these latter having spread from Latvia. The species inhabits wet shrubby meadows and is quite sensitive to changes in habitat, such as the loss and fragmentation of complexes of forests, bush groves and meadows, as well as the drainage and pollution of wetlands, the overgrowing of water bodies and the impact of predatory fish species.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Ropliai
Reptilia

Balinis vėžlys

Emys orbicularis (Linnaeus, 1758)

Baliniai vėžliai (Emydidae)
Vėžliai (Testudines)

EN A1c

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje (išskyrus šiaurinę Prancūzijos dalį, Olandiją), Vakarų Azijoje, Šiaurės Vakarų Afrikoje. Lietuva yra šiaurinėje arealo dalyje.
Lietuvoje rūšis riboto paplitimo. Kelios gausesnės balinių vėžlių radavietės, kuriose baliniai vėžliai veisiasi, yra Lazdijų, Varėnos, Alytaus ir Druskininkų sav. Duomenų apie centrinėje, šiaurinėje ir vakarinėje Lietuvos dalyse gyvenusius ar šiuo metu aptinkamus balinius vėžlius yra mažai.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje gyvenantiems vėžliams būdinga tamsi (tamsiai žalia, ruda ar pilka) kūno spalva, geltonai nutaškuota galva ir kojos. Kūną dengia kaulinis šarvas, kurį sudaro du skydai: karapaksas (viršutinis) ir plastronas (apatinis). Patelių kiautas gali užaugti iki 20 cm, o patinų iki 18 cm ilgio. Pagal plastroną galima nuspėti vėžlio lytį: patinų apatinis skydas šiek tiek įdubęs, patelių lygus. Patinus dar galima atpažinti iš rausvos rainelės spalvos, patelių ji gelsva arba rusva.
Gyvena mažai trikdomose natūraliose buveinėse: nedideliuose vandens telkiniuose, apsuptuose natūralių pievų ir miškų. Didžiąją gyvenimo dalį praleidžia vandenyje, ten maitinasi, slepiasi nuo priešų. Tinkamos vandens buveinės: seklūs, gerai įšildomi, su minkštu, dumblingu arba durpingu dugnu eutrofiniai vandens telkiniai, kūdros, pelkutės, kur yra pakankamai vietų šildytis saulėje (kupstų, nuvirtusių rąstų, akmenų). Kiaušinius deda sausumoje, saulės gerai įšildomuose smėlinguose, rečiau priemolio šlaituose. Patelė padeda aštuonis–dvidešimt kiaušinių.

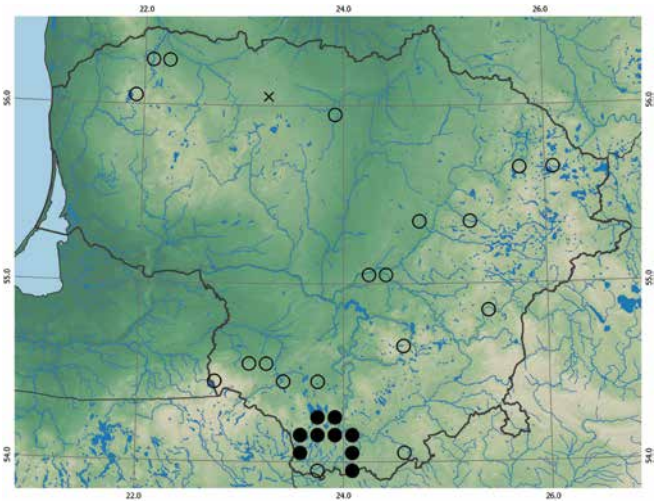

Nuotraukos autorė – Dalia Bastytė-Cseh

Populiacijos gausumas. Lietuvos teritorijoje žinoma apie 30 balinių vėžlių radaviečių, tačiau daugumoje jų aptinkama tik senų pavienių individų, išlikusių dėl savo ilgaamžiškumo. Populiacijos dydis – apie 500 individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra vandens buveinių sunaikinimas vykdant melioraciją, vandens telkinių kokybės blogėjimas, sausumos buveinių sunaikinimas dėl intensyvios žemdirbystės, sausumos ir vandens buveinių praradimas dėl sukcesijos, kraštovaizdžio fragmentacija, klimato kaita, plėšrūnai, gaudymas, auginimas nelaisvėje, plintančios invazinės rūšys.
Pagrindinės apsaugos priemonės yra buveinių atkūrimas ir jų geros būklės palaikymas, kiaušinių apsauga nuo plėšrūnų, ką tik išsiritusių vėžliukų apsauga nuo nepalankių aplinkos sąlygų.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *After land reclamation in the sixties and seventies was carried out, viable turtle populations remained only in the southern part of Lithuania. The total number of individuals is estimated to be around 500. Currently the main threats are lack of suitable habitats, habitat fragmentation, climate change, predators, pet trade and invasive species. Conservation actions implemented during the last decade have included habitat restoration, egg protection from predators and headstarting of juveniles.*

Autorė – Dalia Bastytė-Cseh

Lygiažvynis žaltys

Coronella austriaca Laurenti, 1768

Žaltiniai (Colubridae)
Žvynaropliai (Squamata)

VU D2

Paplitimas. Rūšies arealas apima didžiąją Europos dalį: nuo pietinės Skandinavijos dalies iki Pietų Graikijos, nuo rytinės Ispanijos ir Portugalijos dalies iki Uralo, taip pat aptinkama Kaukaze, Turkijoje, Irane, Kazachijoje.
Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje. Lietuvoje yra žinomos tik kelios radavietės Čepkeliuose, Rūdninkuose ir Eičių miške.

Biologija ir ekologija. Gyvatė, kurios kūno ilgis siekia 70 cm, labai retai užauga iki 80 cm, patelės paprastai didesnės už patinus. Akys nedidelės, vyzdžiai apvalūs. Kūno spalva gali būti įvairi: paprastai nugarinė kūno dalis yra pilka, gelsvai ar pilkai rusva, kartais rausvai ruda, pilvas pilkšvai rudas, oranžinis su tamsiomis dėmelėmis ir taškeliais. Patinėliai paprastai būna rusvos spalvos, patelės pilkšvos. Nugaros žvynai lygūs. Išilgai nugaros yra dvi–keturios juostos, sudarytos iš tamsių dėmių. Nuo galvos per kaklo šonus driekiasi dvi tamsios juostelės ar dėmės, viena iš jų eina per akį, juostos susijungia viršugalvyje.
Gyvena sausose, gerai saulės įšildomose vietose: kalvotose miško aikštelėse, pamiškėse, kirtavietėse, sausuose spygliuočių miškuose, pamiškėse, žemyninėse apypelkių kopose, retuose gerai įšylančiuose viržynuose. Lygiažvynis žaltys aktyvus dieną, slepiasi po kelmais, apleistuose smulkiųjų žinduolių urvuose, po nuvirtusiais medžiais, stuobriais ir kitomis priedangomis. Žiemoja slėptuvėse – gilesniuose graužikų urveliuose, ertmėse po medžių šaknimis ir kelmais, po yrančių šakų ar rąstų krūvomis.

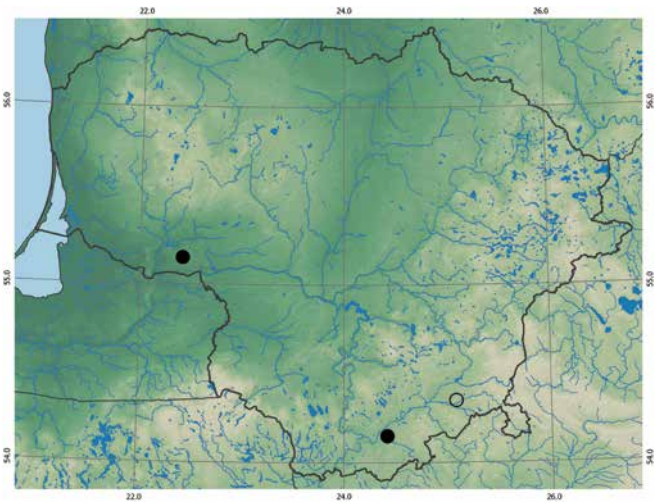

Nuotraukos autorius – Lubomír Hlásek

Žiemovietes palieka kovo–balandžio mėn. Poruojasi gegužės mėn. Pusiau gyvavedis, kiaušiniai vystosi ir beveik visiškai subręsta patelių kūno viduje. Jauniklius veda rugpjūtį–spalio pradžioje, viena patelė atveda du–penkiolika jauniklių. Subręsta trečiaisiais–ketvirtaisiais gyvenimo metais. Daugiausia minta gyvavedžiais ir vikriaisiais driežais, smulkiais gluodenais, jaunomis gyvatėmis, rečiau smulkiais žinduoliais, paukščių jaunikliais, vabzdžiais.

Populiacijos gausumas. Specialūs lygiažvynio žalčio paplitimo ir populiacijų būklės tyrimai ilgą laiką nebuvo vykdomi. Nors tinkamų buveinių šalyje yra pakankamai, lygiažvynis žaltys nuolat stebimas tik vienoje radavietėje Čepkeliuose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra gyvenamosios buveinės pakeitimas: atvirų plotų apželdinimas medžiais, negyvos medienos pašalinimas, dirvožemio suarimas, miško gaisrai, žolės deginimas.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *A very rare species, currently known in only three localities in the country: Viešvilė, Čepkeliai and Rūdninkai. The species prefers open xerotermic habitats and the main threats are afforestation of open areas, fires in woodland or scrubland, and isolation.*

Autorė – Jolanta Rimšaitė

Paukščiai
Aves

Juodakaklis naras

Gavia arctica (Linnaeus, 1758)

Nariniai (Gaviidae)
Nariniai paukščiai (Gaviiformes)

CR D1

Paplitimas. Itin plačiai paplitusi rūšis – perėjimo arealas apima visą šiaurinę Eurazijos dalį nuo pat Arkties vandenyno krantų šiaurėje. Pietinė paplitimo riba siekia Škotiją, Pietų Skandinaviją, Lietuvą, šiaurinę Baltarusijos dalį, Kazachiją, Mongolijos šiaurę. Taip pat peri ir Aliaskos vakaruose. Žiemoti migruoja į piečiau esančius seklius jūrinius vandenis, rečiau žiemai apsistoja gėluosiuose vandenyse. Lietuvoje juodakaklis naras aptinkamas veisimosi, migracijų ir žiemojimo laikotarpiais. Reguliariai peri tik Rytų Lietuvos ežeruose. Žiemoja Baltijos jūros priekrantėje, o migracijų metu aptinkamas ir didesniuose vandens telkiniuose įvairiuose šalies regionuose.

Biologija ir ekologija. Stambus vandens paukštis, daugiausia laiko (išskyrus kiaušinių inkubaciją) praleidžiantis vandenyje. Perėjimo laikotarpiu apdare vyrauja juoda spalva, pamarginta baltomis dėmėmis nugaroje ir kūno šonuose bei smulkiais baltais dryželiais krūtinėje ir kaklo šonuose. Kaklo priekis juodas. Galva, sprandas ir kaklo užpakalinė pusė tamsiai pilkos spalvos. Snapas ir akys juodi. Žiemą apdare vyrauja pilka spalva, tik smakras, kaklo priekis ir kūno apačia bei šonai šviesesni. Patino ir patelės apdaras nesiskiria.
Peri švariuose, skaidriavandeniuose, retai žmonių lankomuose ežeruose, kur randa saugią vietą lizdui. Sausumoje yra labai nerangus. Lizdus krauna nedidelėse salelėse arba ant augalų dalių sąnašų labai arti vandens telkinio pakraščio. Deda du kiaušinius. Peri 25–29 dienas. Išsiritę jaunikliai po dienos palieka lizdą. Juos tėvai prižiūri 60–70 dienų.

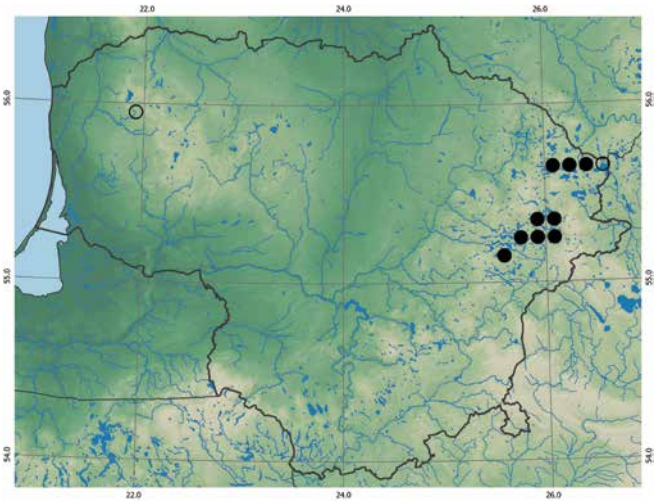

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Tipiškas ichtiofagas – maitinasi daugiausia žuvimis, kurias persekioja po vandeniu, tačiau racioną gali papildyti ir įvairiais bestuburiais.
Artimasis migrantas. Lietuvos Baltijos jūros priekrantėje negausiai žiemoja šiauriniuose Europos regionuose perintys paukščiai.

Populiacijos gausumas. Kasmet randama tik pavienių perinčių porų ne daugiau kaip dešimtyje šalies ežerų. 2013 m. perinti populiacija vertinta septyniomis–penkiolika porų. Pastarąjį dešimtmetį ji gana stabili.

Grėsmės ir apsauga. Jautriai reaguoja į trikdymą, todėl perinčios poros įsikuria tik nuošaliose ežerų vietose, kurių mažėja dėl intensyvėjančio jų lankymo. Neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui taip pat daro plėšrūnai, todėl būtina reguliuoti varninių paukščių skaičių. Žiemojantys paukščiai žūsta žvejų tinkluose.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Šablevičius, 2014.

Summary. *Though fairly common as a wintering bird in the coastal waters of the Baltic Sea, this species is an extremely rare breeder in Lithuania, with only 7–15 pairs estimated to breed annually on secluded lakes within forests in eastern Lithuania. The breeding population has been rather stable over the last decade. It is sensitive to disturbance in the breeding areas, while it also frequently falls victim to the by-catch of commercial fishing on the wintering sites.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Raguotasis kragas
Podiceps auritus (Linnaeus, 1758)

Kraginiai (Podicipedidae)
Kraginiai paukščiai (Podicipediformes)

CR D1

Paplitimas. Eurazijoje rūšis paplitusi nuo Skandinavijos pusiasalio iki Ochotsko jūros. Europos šiaurėje arealas siekia Botnijos įlanką ir Onegos ežerą. Per Lietuvą driekiasi pietinė rūšies paplitimo riba.
Pirmą kartą perintis raguotasis kragas rastas 1974 m. Biržų r. Po keliasdešimties metų pertraukos aptiktas Miškinio ežere Kelmės r., kur perėjo kelerius metus iš eilės. Taip pat dvejus metus paeiliui perėjo Liūniuko ežerėlyje (Švenčionių r.). Beveik dešimt metų buvo žinoma peravietė Klaipėdos r., Kalvių karjere. Vėliau aptiktas ir Plungės r. Migracijų metu stebimas dažniau, tačiau visada negausiai.

Biologija ir ekologija. Pailgo kūno sudėjimo kragas trumpu kaklu ir neilgu, tiesiu snapu. Pavasarį lengvai atpažįstamas iš ryškiai rudų šonų ir priekinės kaklo dalies, juodų skruostų ir dvigubo auksinės spalvos kuoduko, vėliau apdare vyrauja tamsios ir pilkšvos spalvos. Artimasis migrantas, nors negausiai žiemoja Baltijos priekrantėje. Dažniausiai stebimas balandžio pabaigoje–spalio mėn. Peri nedideliuose, sekliuose, gausiai vandens augalija apžėlusiuose arba užpelkėjusiuose vandens telkiniuose, rečiau apsemtose pievose. Ant iš žolių suneštame plaukiojančiame lizde gegužės pabaigoje deda keturis arba penkis kiaušinius, kuriuos abu poros nariai peri 22–25 dienas. Labai atsargus ir paslaptingas paukštis, vengiantis kontakto su žmogumi.
Minta įvairiais vandens bestuburiais ir jų lervomis, kurių randa vandens telkinio dugne arba ant povandeninių augalų. Gaudo mailių.

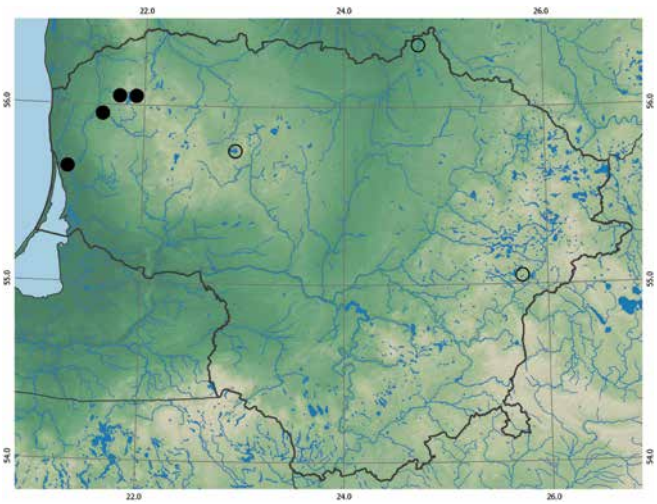

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

Populiacijos gausumas. Dažniausiai aptinkama tik pavienių perinčių porų keliose šalies vietose, tačiau ne kasmet. 2013 m. perinti populiacija vertinta penkiomis–dvidešimčia porų, nurodant gausumo didėjimą XXI a., bet vėlesni metai parodė, kad naujų peraviečių aptikimas greičiau siejamas su geresniu šalies ornitofaunos ištirtumu nei rūšies plitimu.

Grėsmės ir apsauga. Galimos grėsmės iki šiol nėra įvardytos. Dėl rūšies retumo jas sunku išsiaiškinti, tačiau akivaizdžiai nepalankus yra trikdymo veiksnys, todėl būtina riboti žinomų peraviečių lankymą. Galima įtarti, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai (kanadinės audinės, varniniai paukščiai).

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *Although this species was first confirmed as breeding in Lithuania in 1975, the last decade has still only seen single cases per year of confirmed breeding. That said, there is a lack of research regarding the species in Lithuania and the current national population is estimated at 5–20 breeding pairs. Lithuania is at the very southern boundary of the distribution range of this species, this accounts for the low abundance.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Rudakaklis kragas

Podiceps grisegena (Boddaert, 1783)

Kraginiai (Podicipedidae)
Kraginiai paukščiai (Podicipediformes)

NT

Paplitimas. Holarktinė borealinio, vidutinio ir stepių klimato juostų rūšis. Palearktikoje arealas fragmentiškas. Vakarų Eurazijoje rūšis paplitusi Vakarų Europos šiaurėje ir visoje Rytų Europoje, didesnėje Kazachijos dalyje ir Obės vidurupio regione.
Lietuvoje dėl buveinių specifikos peri sporadiškai. Dalis peraviečių trumpalaikės.

Biologija ir ekologija. Mažesnis ir kompaktiškesnio kūno nei ausuotasis kragas. Kuodukas nežymus. Pavasarį atpažįstamas iš ryškiai rudo kaklo priekio ir kontrastingai šviesiai pilkų skruostų. Parskrenda balandžio ir išskrenda spalio mėn. Kartais peri nedidelėmis, pakrikomis kolonijomis. Įsikuria didesniuose nei 0,1 ha vandenyse ir iki 1,5 m gylio vietose su mozaikine viršvandenine ir gausia povandenine bei plūduriuojančia augalija ir užpelkėjusiais krantais: žuvininkystės tvenkiniuose, durpynuose, kūdrose, mažuose ežeruose ir didelių ežerų sekliose įlankose, dažnai prie rudagalvių kirų kolonijų. Lizdą krauna ten, kur jo pagrindas gali pasiekti dugną. Lizdas – plokščias šlapių vandens augalų plaustas, kurio pagrindinė dalis panirusi. Kiaušinius deda gegužės mėn., dėtyje dažniausiai – trys arba keturi kiaušiniai, abu poros nariai peri 23 dienas. Dažniausiai minta nardydami iki 1 m arba panardinę į vandenį galvą, rečiau grobį graibo nuo vandens paviršiaus. Maitinasi vandens vabzdžiais, smulkiomis žuvimis, jaunais varliagyviais (išskyrus rupūžes).

Populiacijos gausumas. Lietuvoje peri 300–500 porų. Vietomis gausėja. Didžiausia Tyrulių durpyno gausėjanti populiacija: trys poros 1998 m., dešimt – 2010 m., dvidešimt – 2014 m. ir trisdešimt porų – 2016 m. Kitos svarbios peravietės: Pavėžupio (Kelmės r.) tvenkiniai – iki dvidešimt porų, Sulinkių durpynas ir Biržulio-Stervo draustinis po kelias poras. Dažniausi pavieniai perėjimo atvejai.

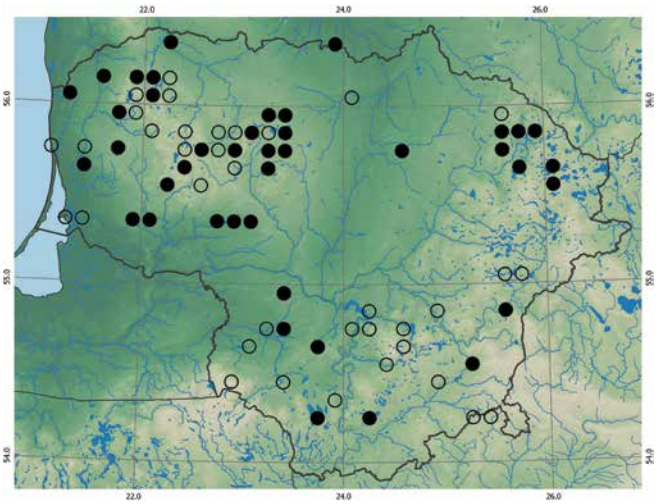

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Grėsmės ir apsauga. Veisiasi siauro spektro buveinėse. Palankios tik pradinės buveinių užaugimo ir užpelkėjimo stadijos. Kai perinčius paukščius nubaido lankytojai, dėtis išplėšia pilkosios varnos. Pradėjus žuvis auginti uždaruose baseinuose ar traukiantis tvenkininės žuvininkystės sektoriui, sumažėtų veisimosi buveinių plotas. Pasiteisinusi rūšies apsaugos priemonė – viršvandeninės augalijos (helofitų) ištisinių masyvų fragmentacija.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Raudonikis ir kt., 2016b.

Summary. *Preferring pools in peat cuttings and fish ponds, the population in Lithuania consists of 300–500 breeding pairs and is locally increasing. The two largest populations are at Tyrulis peat extraction site (up to 30 pairs) and Šilo Pavėžupis fish ponds (20 pairs). Major threats include nest predation by Hooded Crows at sites visited by anglers and excessive overgrowth with helophytes. Fragmentation of large homogeneous reedbeds at breeding sites has appeared to be an effective conservation measure for the species.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Juodakaklis kragas

Podiceps nigricollis (Brehm, 1831)

Kraginiai (Podicipedidae)
Kraginiai paukščiai (Podicipediformes)

DD

Paplitimas. Holarktinė rūšis. Eurazijoje fragmentiškas arealas driekiasi nuo Ispanijos ir Didžiosios Britanijos iki Kinijos, pietuose pasiekia Šiaurės Afriką. Vakarų Palearktikoje nominalus porūšis išplitęs iki Pietų Skandinavijos, Volgos vidurupio ir Vakarų Sibiro šiaurėje bei Mažosios Azijos, Užkaukazės, Centrinės Azijos pietuose.
Lietuvoje dėl buveinių specifikos juodakaklis kragas paplitęs sporadiškai ir netolygiai.

Biologija ir ekologija. Kryklės dydžio kragas tamsiu kūno viršumi, rudais šonais ir balta apačia. Išsiskiria geltonomis, žvilgančiomis skruostų plunksnomis ir staigiai iš apačios į viršų užlenktu posnapiu. Parskrenda balandžio viduryje. Rudenį migruoja rugsėjį. Veisiasi negiliuose (bet ne seklesniuose nei 0,5 m) su gausia (bet fragmentiška) viršvandenine augalija (nendrėmis, švendrais, meldais, ajerais, viksvomis, asiūkliais) ir turtinga povandenine ir plūduriuojančia augalija neužterštuose vandenyse: eutrofiniuose ežeruose, žuvininkystės tvenkiniuose, apsemtuose durpynuose, karjeruose, žemapelkių balose. Peri dažniau grupėmis nei pavieniui, dažniausiai greta rudagalvių kirų. Lizdas – plaustas iš šlapių vandens augalų su purvo priemaiša, kraunamas 40–80 cm gylio zonose su išretėjusia, aukštąja augalija netoli atviro vandens. Retai sunešamas ant kieto substrato (viksvų kupsto, dumblo salelės). Dėčių aptinkama nuo gegužės pabaigos. Jose – trys arba keturi, kartais penki–aštuoni kiaušiniai. Peri 21 dieną. Peri abu poros nariai. Vadą tėvai dalijasi. Minta daugiausia vandens vabzdžiais ir jų lervomis.

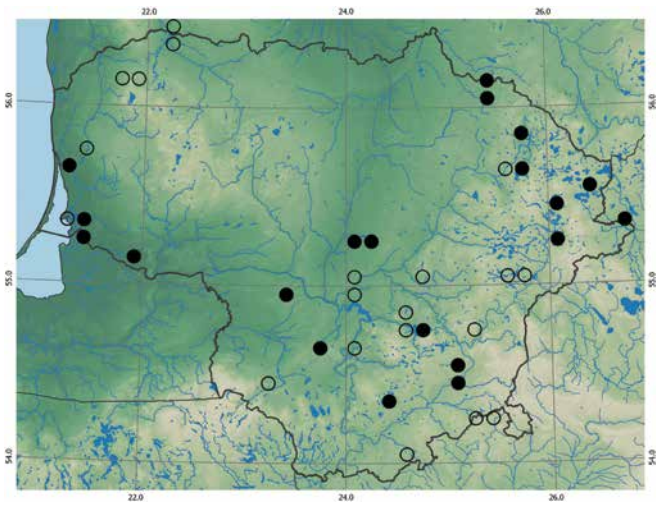

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Nardo gaudydami mažas žuvis, smulkius vėžiagyvius, jaunas varles ir buožgalvius.

Populiacijos gausumas. Gali perėti iki 150 porų. Nyksta tiek ilgalaikėje, tiek trumpalaikėje perspektyvoje, tačiau pastaraisiais metais stebimas spartesnis nykimas. Vietinės populiacijos dažniausiai mažos ir nestabilios, tačiau trūksta duomenų apie jų paplitimą šalyje ir jų pokyčių priežastis.

Grėsmės ir apsauga. Veisiasi siauro spektro nestabiliose buveinėse. Palankios tik pradinės jų užaugimo ir užpelkėjimo stadijos. Svarbu išsaugoti mozaikinę viršvandeninės augalijos struktūrą potencialiose buveinėse, mažinti vandens telkinių taršą, riboti žmonių lankymąsi žinomose veisimosi vietose.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Mačiulis, 2000; Kurlavičius, 2006.

Summary. *The population is poorly investigated, but is decreasing both over the long term and short term. The breeding population is currently estimated at up to 150 pairs, with the birds breeding in different types of shallow small water bodies with abundant but fragmented emergent vegetation and rich floating and submerged vegetation. For reasons not always clear, local populations are mostly ephemeral.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Didysis baublys

Botaurus stellaris (Linnaeus, 1758)

Garniniai (Ardeidae)
Gandriniai paukščiai (Ciconiiformes)

LC

Paplitimas. Vidutinio ir iš dalies borealinio klimato juostų rūšis. Eurazijoje paplitusi nuo Atlanto iki Ramiojo vandenynų.
Peri visoje Lietuvoje, tolygiau paplitusi ežeringuose Rytų ir Pietų Lietuvos bei Žemaitijos aukštumos regionuose, Nemuno deltoje.

Biologija ir ekologija. Kresno kūno paukštis gelsvai rusvomis, sudėtingu tamsių dryžių ir dėmelių raštu išmargintomis plunksnomis, žalsvos spalvos snapu ir kojomis. Veisimosi metu patinas skleidžia iš toli girdimą, kelis kartus pakartojamą duslų baubimą. Parskrenda kovo antrojoje pusėje. Užima didesnius nei 2–3 ha vandens telkinius su ne mažesniu nei 0,5–1 ha helofitų sąžalynų plotu. Specifinė nendrynų rūšis. Reta švendrynuose. Peri augalijos perėjimo iš vandens į sausumą zonoje. Patinai daug metų užima tas pačias vandens telkinio vietas. Patino teritorijoje aptinkama iki trijų–penkių lizdų. Jie kraunami sekliai apsemtos augalijos apačioje, kartais ant jos pernykščių sąvartų. Dėtyje – keturi arba penki kiaušiniai. Patelės peri gegužės mėn. nuo pirmo padėto kiaušinio. Perėjimo trukmė – 25–26 dienos. Jaunikliai lizdą palieka po 15, maitinami 40–50, skraidyti pradeda po 50–55 dienų. Maitinasi sąžalynų pakraštyje, kur gylis neviršija 0,70 m, o augalijos tankis leidžia įplaukti smulkioms žuvims. Minta daugiausia žuvimis. Rudeninė migracija vyksta rugsėjį–spalį. Pavieniai paukščiai kartais žiemoja.

Populiacijos gausumas. Didėjančią šalies populiaciją sudaro iki 1000 teritorinių patinų. Daugiausia Nemuno deltos regione (40–60). Žuvinto biosferos rezervate pagausėjo nuo 15 (2007 m.) iki 26 (2016 m.), o Tyrulių durpyne – nuo 13–15 (2009 m.) iki 26 (2016 m.). Aukštaitijos nacionalinio parko 18-oje vietų suskaičiuojama iki trisdešimt patinų. Iki dešimties patinų girdima Biržulio-Stervo pelkių komplekse ir Drūkšių ežere. Aptikta (nuo vieno iki aštuonių, dažniau iki trijų–penkių patinų) beveik visuose didesniuose žuvininkystės ūkiuose. Kauno mariose iš septynių–penkiolikos patinų, girdėtų iki 2007 m., liko tik du trys (2018 m.).

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

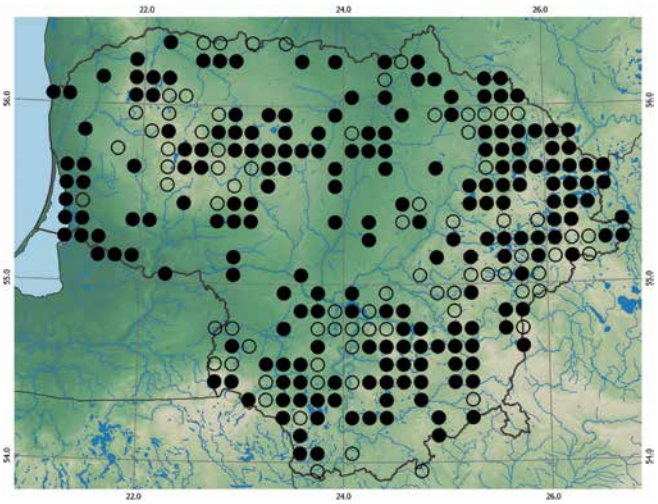

Grėsmės ir apsauga. Paukščiui palankus vandens telkinių užaugimas ir pelkėjimas. Vis dėlto vietomis didysis baublys nukenčia dėl tankių, ištisinių nendrynų formavimosi. Tinkama homogeniškų užpelkėjusių sąžalynų fragmentacija yra patikrinta apsaugos priemonė. Kartais buveinės suprastėja dėl nendrynų perteklinio šalinimo (ar per smulkios fragmentacijos), kai nesilaikoma gamtotvarkos ir rūšių apsaugos veiksmų planuose nurodytų priemonių apimčių. Paukščiai gali žūti, kai, pavasarį sugrįžus šalčiams, užšąla seklios maitinimosi vietos.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys ir kt., 1999; Švažas, Kozulin, 2002; Šablevičius, 2014; Raudonikis ir kt., 2019a, 2016b.

Summary. *Lithuania's population consists of 1000 territorial males, with the most important localities being the Nemunas River Delta (40–60 males), Žuvintas biosphere reserve (26), Tyrulis peat extraction site (26) and lakes of Aukštaitija National Park (30). The species is also common on some other large lakes, as well as on fish ponds. Benefiting from the spread of reedbeds in wetlands, the species is locally increasing, but excessive overgrowth of peat cuttings can lead to degradation of species habitats.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Mažasis baublys

Ixobrychus minutus (Linnaeus, 1766)

Garniniai (Ardeidae)
Gandriniai paukščiai (Ciconiiformes)

VU D

Paplitimas. Europoje rūšis paplitusi nuo Pirėnų pusiasalio iki Rytų Baltijos. Šiaurėje perėjimo arealas siekia Leningrado sritį, pietuose aptinkama iki Viduržemio jūros pakrančių.
Lietuvoje per pastaruosius 10 metų aptikta daugiau nei dvidešimties šalies rajonų vietovėse. Reguliariai peri Baltosios Vokės durpyne ir žuvininkystės tvenkiniuose, Kauno mariose, Ilgės ežere (Elektrėnų sav.), Nemuno deltoje.

Biologija ir ekologija. Patino nugara ir viršugalvis juodi, didelė sparnų dėmė ir apačia baltai gelsva. Patelei būdinga mažiau kontrastinga rusva sparnų dėmė, rudesni sparnai ir kiek dryžuota nugara. Puikiai maskuojasi augalijos sąžalynuose. Peri dažniausiai nedideliuose tiek natūraliuose, tiek dirbtiniuose (karjeruose, tvenkiniuose, kūdrose) vandens telkiniuose, gausiai apaugusiuose viršvandenine augalija su krūmų ar medelių priemaiša. Pakenčia artimą žmogaus kaimynystę, tačiau paslaptingas ir sunkiai pastebimas, nes juda laipiodamas augalų stiebais ir retai rodosi atviroje aplinkoje. Ypač aktyvus naktį ir sutemus, todėl balsas dažniausiai girdimas tuo metu ir tik visai ramiu oru dieną. Lizdą sukrauna iš nendrių stiebų ir medžių šakelių žemuose krūmuose ar ant išgulusių nendrių. Dažnai peri nedidelėmis kolonijomis. Gegužės pabaigoje–birželio mėn. deda penkis arba šešis baltus kiaušinius. Abu poros nariai pakaitomis peri 17–19 dienų. Jaunikliai, kuriais rūpinasi abu tėvai, lizdą palieka 17–18 dienų amžiaus. Išveda vieną vadą. Minta daugiausia vandens vabzdžiais ir jų lervomis, rečiau mažomis žuvimis ar kitais vandens bestuburiais. Rudenį išskrenda rugpjūčio–rugsėjo mėn. Tolimasis migrantas.

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

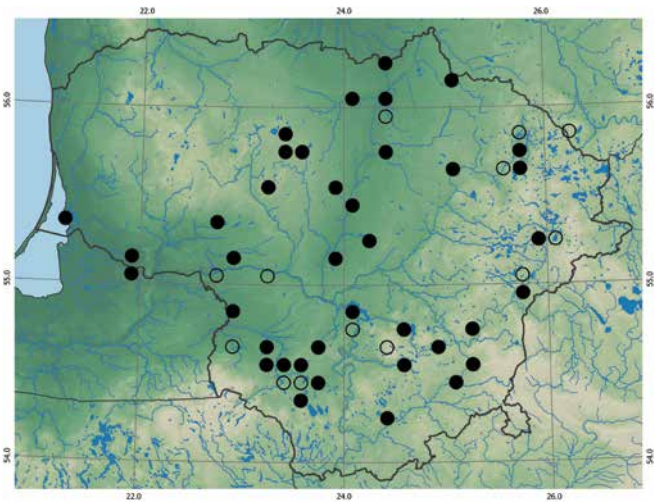

Populiacijos gausumas. Dėl slapto rūšies gyvenimo būdo apie paplitimą šalyje duomenų nepakanka. Akivaizdu, kad mažųjų baublių yra negausu, nes Lietuva yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje. 2013 m. perinti populiacija įvertinta trisdešimčia–šešiasdešimčia porų, nurodant, kad gausumas XXI a. išlieka stabilus. Tačiau pastaraisiais metais yra aptinkama naujų peraviečių.

Grėsmės ir apsauga. Reikšmingos grėsmės iki šiol nėra įvardytos, nes jas buvo sunku išsiaiškinti dėl prasto rūšies ištirtumo. Tačiau svarbu užtikrinti esamų buveinių žinomose peravietėse išsaugojimą. Galima įtarti, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai, ypač varniniai paukščiai.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *The national population of this species was estimated at 30–60 nesting pairs in 2013. However, new breeding sites have been identified in recent years and, subsequently, the population is now considered larger. This might be related to both expansion of the species distribution range in Lithuania, taking advantage of the diversity of suitable breeding habitats.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Juodasis gandras

Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)

Gandriniai (Ciconiidae)
Gandriniai paukščiai (Ciconiiformes)

EN C1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, nuo Pirėnų pusiasalio iki Ramiojo vandenyno. Šiaurinė arealo riba tęsiasi nuo Baltijos jūros Suomijos įlankos link Jenisiejaus vidurupio, pietinė arealo riba – per Kiniją, Turkmėniją ir Balkanų pusiasalį.
Lietuvoje rūšis aptinkama visoje šalies teritorijoje, daugiau porų peri Vidurio, Šiaurės ir Šiaurės Rytų regione, neperi Kuršių nerijoje.

Biologija ir ekologija. Didelis paukštis metališkai juodomis viršutinės kūno dalies ir sparnų plunksnomis, baltu pilvu, raudonu snapu ir kojomis. Monogamas. Iš žiemoviečių į Lietuvą grįžta kovo pabaigoje, balandžio pradžioje. Dažniausiai įsikuria dideliuose miškų masyvuose: drėgnuose mišriuosiuose arba sausuose spygliuočių miškuose, bet tada netoli pelkių ar vandens telkinių. Lizdams vietas renkasi senuose medynuose. Didelį lizdą iš šakų sukrauna 12–15 m aukštyje, dažniausiai senuose ąžuoluose, rečiau uosiuose, drebulėse, juodalksniuose, pušyse. Gūžtą iškloja žaliomis samanomis. Veda vieną vadą per metus. Deda iki penkių kiaušinių, peri patelė, patinas ją keičia, inkubacijos trukmė – ne mažiau kaip 30 dienų. Dažniausiai išaugina du–keturis jauniklius, kurie lizdus palieka liepos mėn. Minta varliagyviais, žuvimis, vandens bestuburiais. Grobio ieško braidydami sekliuose vandens telkiniuose, užmirkusiose atvirose vietovėse, šlapiuose miškuose. Grobio ieškoti gali skristi net iki keliolikos kilometrų. Į tas pačias lizdavietes grįžta metai iš metų, kartais iš naujo sukrauna ir visai išbyrėjusius lizdus. Migracija prasideda rugpjūtį.

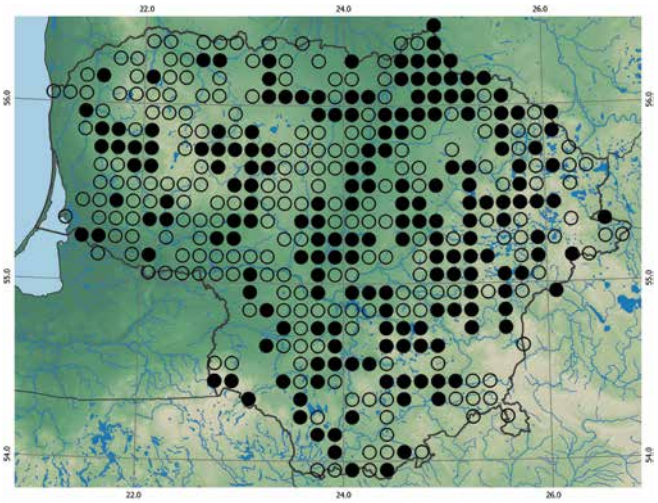

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Populiacijos gausumas. Lietuvoje juodojo gandro populiacija 2017 m. įvertinta 480–720 porų. Pastaruosius du dešimtmečius registruotas populiacijos mažėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Dėl plynųjų miškų kirtimų sunaikinamos lizdavietės arba potencialios veisimosi buveinės, tinkamos įsikurti naujoms poroms. Juodasis gandras jautriai reaguoja į žmonių lankymąsi netoli lizdaviečių veisimosi laiku. Jautrus drėgmės kiekio, vandens kokybės pokyčiams, dėl kurių sumažėja pagrindinio grobio – vandens stuburinių ir bestuburių – populiacijos. Dėl plėšrūnų (kiaunių, vištvanagių, jūrinių erelių) veiklos gali nesėkmingai perėti ar apleisti tinkamas buveines. Rūšies būklę pagerintų blogos būklės lizdaviečių atkūrimas, dirbtinių lizdaviečių įrengimas tinkamose vietose.

Informacijos šaltiniai: Treinys *et al*., 2008.

Summary. *This is a widespread species in Lithuania, occurring at low breeding densities. It breeds in large mixed, deciduous dominant forests or in coniferous forests near wetlands and usually selects tall old trees, mostly oaks, for nest placement, these being in mature stands. The population has decreased over the last two decades and is currently estimated 480–720 pairs. Local threats relate to forestry operations, as well as to brood losses due to avian and mammalian predators.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Smailiauodegė antis

Anas acuta (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

CR D1

Paplitimas. Holarktinė borealinio ir vidutinių platumų klimato, tundros, aukštapelkių, pievų, rečiau stepių rūšis. Eurazijoje paplitusi nuo Atlanto iki Ramiojo vandenynų, šiaurėje arealas siekia arktinę pakrantę, pietuose – Primorę, Kazachiją, Vengriją, Bulgariją, Šiaurės Italiją ir Ispaniją.
Lietuvoje dažnesnė Nemuno žemupyje ir pamaryje.

Biologija ir ekologija. Stambi upinė antis. Patinas išsiskiria smailia dėl pailgėjusių centrinių vairuojamųjų plunksnų uodega, o abi lytys – ilgesniu, palyginti su kitų ančių, kaklu. Patelė pilkai ruda, patinų veisimosi apdaras pilkas su baltu kaklo priekiu, kontrastuojančiu su šokolado spalvos galva. Parskrenda kovo mėn. Užtrunka iki pirmųjų šalčių. Peri paupių ir paežerių pievose, kartais šalia žuvininkystės tvenkinių, pievų augalija apaugusiose salose. Lizdą gali sukrauti iki 1 km nuo vandens telkinio. Dėtys (aštuoni–vienuolika kiaušinių) pradedamos dėti balandžio pabaigoje. Patelė peri gegužės mėn. 22–23 dienas. Patinas ją netrukus palieka. Jaunikliai ritasi birželio pradžioje, po 50 dienų skraido. Maitinasi sekliuose dumblinguose vandenyse, kuriuose gausu povandeninės ir plūduriuojančios augalijos, išskrenda į javų laukus. Pavasarį apsistoja užtvindytose pievose. Daugiau sulesa gyvūninio nei augalinio maisto.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje smailiauodegė antis visada buvo reta. Peri dešimt–dvidešimt porų (iki penkių Nemuno deltoje ir viena–trys Kretuono ežero saloje). Kitur nereguliariai peri pavienės poros. Įprasta, nors ir negausi, per pavasarinę migraciją.

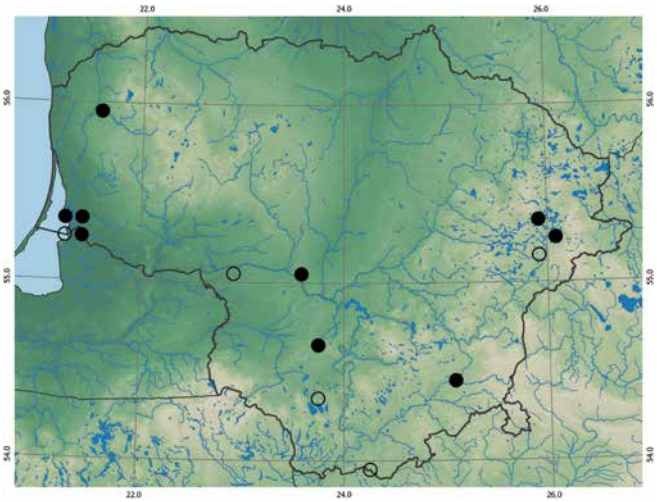

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Grėsmės ir apsauga. Nenaudojamos pievos užauga nendrėmis ir krūmais. Pakrantėse suvešėję tankūs ištisiniai nendrynai trukdo jauniklius pervesti iš peraviečių į vandenį. Gali būti sumedžiojama žuvininkystės tvenkiniuose. Rūšies apsaugai svarbu šienauti paežerių ir paupių pievas iki pat vandens, potencialiose peravietėse mažinti pilkųjų varnų, lapių ir mangutų gausumą.

Informacijos šaltiniai: Valius, 1980, 1990; Logminas, 1990; Jusys ir kt., 1999; Viksne *et al*., 2010.

Summary. *With less than 20 pairs, this is a very rare breeding species and has an extremely patchy and changing distribution. Up to five pairs tend to breed in coastal flood meadows of the lower reaches of the River Nemunas and around the Curonian Lagoon and, less stable, up to three pairs on a treeless island on Lake Kretuonas. Abandonment of waterside meadows and subsequent encroachment of bushes and reeds are major threats for the species. It is however more common during the migration periods.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Šaukštasnapė antis

Anas clypeata (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

NT D1

Paplitimas. Holarktinė rūšis, perinti borealinio, vidutinių platumų, vidužemio, stepių ir dykumų klimato juostose. Eurazijoje arealas driekiasi tarp Atlanto ir Ramiojo vandenynų, šiaurėje pasiekia arktinius regionus, pietinė riba tęsiasi nuo Pietų Primorės rytuose iki Prancūzijos vakaruose. Gausiausia šiaurinių ir vidutinių platumų regionuose. Kitur pasiskirstymas fragmentiškas. Jam įtakos turi pajūrio, upių ir ežerų užliejamų pievų geografija. Sporadiškai peri visoje Lietuvoje, tankiausiai – Nemuno žemupyje ir pamaryje.

Biologija ir ekologija. Šaukštasnapė antis išsiskiria platėjančiu snapu su ilgomis, raginėmis plokštelėmis kraštuose, o patinas – dar ir kontrastingomis, žalia, balta ir oranžine, tuoktuvinio apdaro spalvomis. Intensyviai traukdamos balandį, šaukštasnapės antys būriais maitinasi apsemtose pievose. Išskrenda iki spalio pradžios. Peri netoli vandens, atvirose drėgnose (ypač užliejamosiose) pievose ir žemapelkėse greta seklių, dumblingais krantais ir dugnu vandens telkinių su gausia dugno ir plūduriuojančia augalija, bekrūmėse salose. Buveinių pasirinkimą riboja specializuotas mitybos būdas – smulkių organizmų filtravimas (košimas). Masiškai kiaušinius deda balandžio ir gegužės sandūroje. Dėtyje – dešimt–dvylika kiaušinių. Peri 23 dienas. Patinai palieka perinčias pateles ir išskrenda šertis. Dauguma jauniklių ritasi gegužės ir birželio sandūroje. Maitinasi smulkiais moliuskais, planktoniniais vėžiagyviais, uodų lervomis; dažnai kolektyviai – plaukdamos ratu ir perkošdamos savo pačių su drumzlėmis sukeltus organizmus.

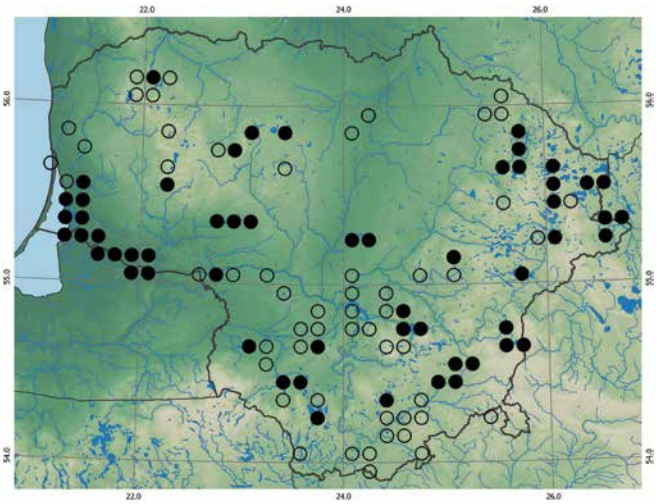

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. XX a. populiacija mažėjo. Dabartinė (300 porų) santykinai stabili. 1999 m. gausiausiai perėjo Nemuno ir pamario užliejamosiose pievose – 150–200 porų (iki 40–70 porų/100 ha). Vėlesni pokyčiai neaiškūs. Kretuono ežero salos 1963–1970 m. dešimties porų populiacija sunyko, tačiau iki dešimties porų peri gretimose Žemaitiškių ir Pervieniškių balose. Kitur, taip pat daugelyje žuvininkystės ūkių ir Žuvinto rezervate, peri po vieną arba kelias poras.

Grėsmės ir apsauga. Nuo XX a. septintojo dešimtmečio, liovusis ganyti atvirose klampiose vietose arba jas sausinant, degradavo dalis tinkamų buveinių. Svarbu saugoti potencialias buveines nuo užaugimo nendrynais ir sumedėjusia augalija arba jas atkurti, taip pat riboti lankymąsi peravietėse balandį–birželio pirmojoje pusėje.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1972, 1990; Jusys ir kt., 1999; Stanevičius, Švažas, Raudonikis, 2003; Viksne *et al*., 2010; Karlonas, 2017.

Summary. *A relatively stable population of 300 pairs in Lithuania, of which approximately 150–200 pairs breed in the Nemunas Delta and coastal flood meadows. In remaining areas, the species breeds sparsely and is subject to both local increases and decreases. The species prefers open poorly drained grasslands with nearby stagnant shallow water bodies and marshes with muddy bottoms and banks and abundant submerged vegetation.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Dryžagalvė kryklė
Anas querquedula (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

VU C2a(i)

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

Paplitimas. Palearktinė rūšis, perinti borealinio, vidutinių platumų, vidužemio, stepinio ir dykumų klimato juostose. Eurazijoje peri nuo Atlanto vandenyno iki Kamčiatkos ir Sachalino. Pastaruosius 50 metų arealas plečiasi šiaurės kryptimi.
Aptinkama visoje Lietuvoje. Retesnė mažiau ežeringoje jos dalyje – vidurio ir pietryčių rajonuose ir tankesnė – Nemuno žemupyje ir pamaryje.

Biologija ir ekologija. Peri paežerių ir paupių bekrūmėse su žema žole pievose, pelkiapievėse, žemapelkėse, salose ir žuvininkystės tvenkiniuose. Į peravietes parskrenda kovo pabaigoje–balandžio pradžioje. Lizdus krauna ant žemės. Dauguma dėčių pradedamos dėti balandžio pabaigoje–gegužės pradžioje, jaunikliai masiškai ritasi gegužės pabaigoje–birželio pradžioje. Poros nepastovios. Patinai neperi ir nevedžioja jauniklių – nuo gegužės būriuojasi ir išskrenda į šėrimosi vietas. Jaunikliams pradėjus skraidyti, klajoja ir rugpjūtį–rugsėjį palieka Lietuvą. Pavieniai paukščiai užtrunka ilgiau. Minta daugiausia bestuburiais gyvūnais, kuriuos filtruoja vandens paviršiuje ar renka nuo augalų.

Populiacijos gausumas. Nuo XX a. vidurio sumažėjo nuo 10 000 porų iki dabar perinčių 2000–3000 porų. Tai sutapo su 1970 m. Vakarų ir Centrinėje Europoje prasidėjusiu perinčių ir migruojančių paukščių skaičiaus mažėjimu. Gausiausiai Klaipėdos krašte – 500–700 porų, kurių dauguma koncentruojasi Nemuno ir pamario užliejamosiose pievose. Žuvinto rezervate tarp 1965 ir 1990 m. vietinė perinti populiacija sumažėjo 60–70 proc. ir teliko apie dešimt porų. Daugumoje vietų įsikuria tik pavienės poros.

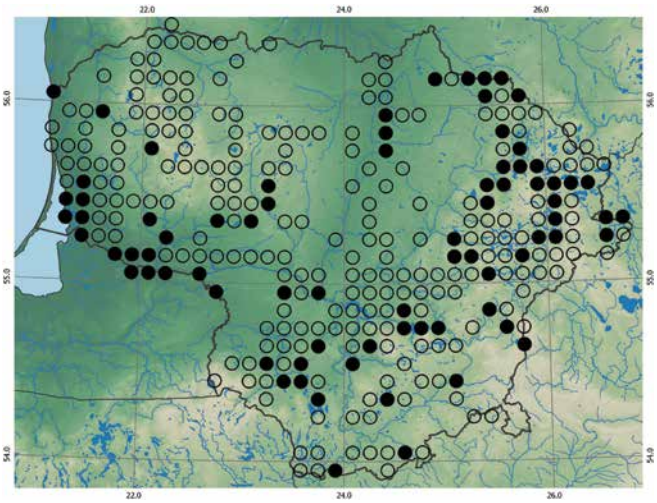

Grėsmės ir apsauga. Būklė pablogėjo, kai liautasi ganyti ir šienauti paupių ir paežerių pievose, pelkiapievėse, žemapelkėse, ežerų salose ir nusausinta didžioji dalis smulkių šlapumų. Gausumo mažėjimas susijęs ir su buveinių degradacija žiemovietėse Afrikoje. Svarbu saugoti potencialias buveines nuo užaugimo nendrynais ir sumedėjusia augalija ir, kur įmanoma, jas atkurti, taip pat riboti lankymąsi peravietėse balandį–birželio pirmojoje pusėje.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1972; Budrys, Kretavičiūtė, 1992; Pranaitis, 1992; Jusys ir kt., 1999; Stanevičius, Švažas, Raudonikis, 2003; Švažas *et al*., 2010.

Summary. *This species breeds mostly in open short-grass moist meadows and sedge fens aside lakes and rivers. It is most abundant in the floodplains of the western part of Kuršių lagoon and the lower reach of the Nemunas river. Habitats have significantly deteriorated with the abandonment of hay making and grazing in wet areas and with the large-scale land melioration. The population has decreased from 10,000 pairs in the mid-20th century to about 2000–3000 pairs today.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Pilkoji antis

Anas strepera (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

NT D1

Paplitimas. Holarktinė vidutinių platumų, vidutinio ir vidužemio klimato juostų rūšis. Eurazijoje arealas tęsiasi nuo Europos vakarų iki Šiaurės Rytų Kinijos. Dėl buveinių specifikos peri netolygiai ir fragmentiškai. Istoriškai – stepių ir miškastepių rūšis, tačiau Europoje jau 200 metų plinta, užimdama ir įvairesnes buveines.
Sporadiškai peri visoje Lietuvoje, tankiausiai – Nemuno žemupyje.

Biologija ir ekologija. Abiejų lyčių apdare vyrauja ramios, pilkšvos spalvos. Skiriamasis bruožas – baltas (greta juodo) veidrodėlio rombas ir juodas pauodegys. Pavasarį traukia nuo kovo ir balandžio sandūros. Nuo balandžio vidurio pasklinda po peravietes. Peri vietose, kur pievos ribojasi su nedideliais, sekliais vandens telkiniais ar didelių vandenų užutekiais su užpelkėjusiais krantais bei gausia povandenine ir plūduriuojančia augalija, nendrynų ir krūmų neužgožtose, vandeningose žemapelkėse ir salose. Lizdas – duobutė žemėje – gali būti atokiau nuo vandens. Kiaušinius intensyviai deda gegužę. Dėtyje – septyni–vienuolika kiaušinių. Patinai palieka perinčias pateles ir išskrenda šertis. Peri 27 dienas. Jaunikliai ritasi birželio mėn., skraido po 55 dienų. Peravietes palieka nuo rugpjūčio iki rugsėjo pabaigos, šiaurinių migrantų aptinkama iki lapkričio. Suaugusių paukščių racione vyrauja augalinės kilmės maistas, bet veisimosi metu lesa vabzdžius ir moliuskus. Lankosi javų laukuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje perinti pilkoji antis aptikta tik 1961 m. Pastaraisiais metais peri 250–350 porų. Lėtai tebegausėja. Nemuno žemupyje peri iki 50 porų, Birvėtos ir Daugų žuvininkystės tvenkiniuose atitinkamai iki šešiolikos ir dešimties porų. Kretuono ežero saloje porų skaičius 2009–2014 m. padidėjo nuo keturių iki 35, nors 1967–1971 m. dar neperėjo. Žuvinto rezervate iš 1971–1980 m. perėjusių penkių–dešimties porų liko viena pora, Žemaitiškių balose netoli Kretuono ežero pradėjo perėti nuo 2002 m. (šešios poros), bet vėliau populiacija mažėjo. Nuo vienos iki kelių porų peri dar bent dešimtyje žuvininkystės tvenkinių.

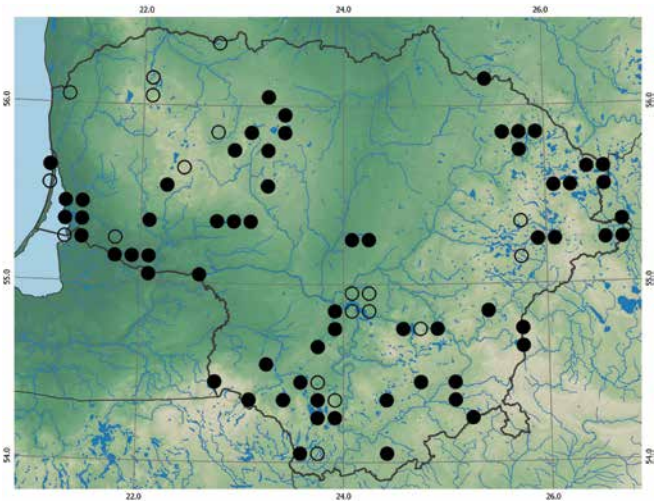

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Grėsmės ir apsauga. Liovusis ganyti klampiose paežerėse, pelkių pakraščiuose ir šienauti žemapelkes, degradavo dalis buveinių. Paukščiai sumedžiojami žuvininkystės tvenkiniuose. Pilkajai ančiai palankus žuvininkystės tvenkinių tinklo sukūrimas XX a. antrojoje pusėje ir klimato šiltėjimas. Svarbu saugoti nuo užaugimo nendrynais ir sumedėjusia augalija esamas ir atkurti jau užaugusias buveines, užtikrinti priėjimą prie vandens pievose išperėtoms vadoms, riboti lankymąsi peravietėse gegužės–birželio mėn.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1972, 1990; Jusys ir kt., 1999; Švažas, Kozulin, 2002; Viksne *et al*. 2010; Šablevičius 2014; Karlonas 2017.

Summary. *The population consists of 250–350 pairs and, locally, is increasing. The species is common in flood meadow wetlands in the Nemunas Delta (50 pairs), Kretuonas Lake (increased up to 35 pairs) and the fish ponds at Birvėta and Daugai (up to 16 and 10 pairs), but has almost disappeared at the Žuvintas biosphere reserve. Preferring open grasslands adjacent to shallow wetlands rich in submerged and floating plants, the major threat facing the species is the expansion of reed and bush as grazing declines in lake-side grasslands.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Mažoji žąsis

Anser erythropus (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

CR D1

Paplitimas. Mažosios žąsys – tolimosios migrantės, Lietuvoje aptinkamos mažosios žąsies populiacijos perėjimo arealas apima tik Norvegijos šiaurę, nors neseniai šie paukščiai perėjo ir šiaurinėje Suomijos dalyje, kur šiuo metu išnyko. Migracijos metu Lietuvoje taip pat pastebėta Švedijoje reintrodukuotų paukščių, kurie žiemą praleidžia Nyderlanduose, skirtingai nei Graikijoje žiemojančios rūšies natūralios Fenoskandijos populiacijos.
Lietuvoje labai retai aptinkama migracijų ir tik išskirtiniais atvejais žiemos laikotarpiais. Pastarąjį dešimtmetį paukščiai stebimi tik Nemuno žemupyje, vieną kartą matyti Žuvinto apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Mažiausia iš žąsų, labai panašios išvaizdos į gausiai matomas baltakaktes žąsis. Lietuvoje dažniausiai stebima pavasarinės migracijos metu, žinoma tik pavienių paukščių žiemojimo atvejų. Rudeninės migracijos kelias aplenkia Lietuvą. Peri miškingoje ar atviroje tundroje, netoli gėlo vandens telkinių. Būdinga migracija į šėrimosi vietas, kurios dažniausiai yra šiauriau nei veisimosi vietos. Būtent dėl šios priežasties pavasarinės ir rudeninės migracijų keliai skiriasi.
Minta tik augaliniu maistu. Peravietėse tenkinasi tundrų augalais, per migraciją mūsų krašte dažniausiai aptinkama pavasario potvynio apsemiamose pievose, o žiemovietėse neretai maitinasi želmenų plotuose.

Populiacijos gausumas. Visais laikais buvo rečiausia iš žąsų. Nuo 1980 m. Lietuvoje registruota 43 kartus, iš viso stebėti 88 paukščiai. Tai atitinka per mūsų šalį migruojančios Fenoskandijos populiacijos, kurioje šiuo metu yra apie šimtą individų, esamą būklę. Kita dalis Lietuvoje stebimų paukščių (dažniausiai pavieniai individai) priklauso Švedijoje reintrodukuotai populiacijai, kurios gausumas taip pat yra labai nedidelis.

Nuotraukos autorius – Julius Morkūnas

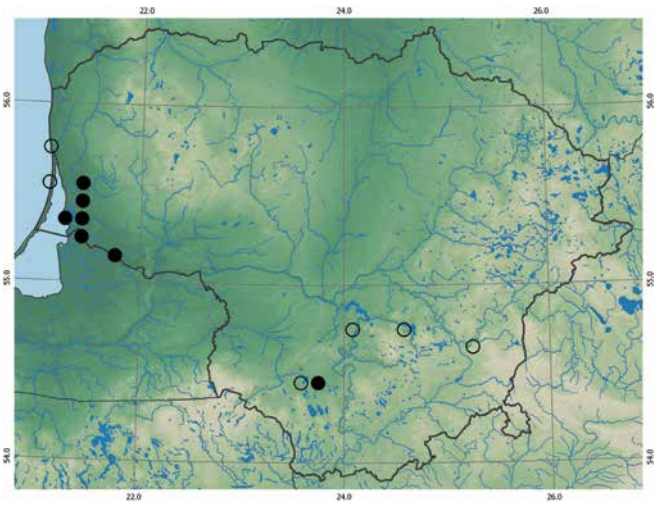

Grėsmės ir apsauga. Tikėtina, kad gausumo mažėjimą lemia padidėjęs mirtingumas žiemovietėse (dėl medžioklės) ir sumažėjęs rūšies produktyvumas (dėl plėšrūnų poveikio peravietėse). Todėl veisimosi vietose vykdomos plėšrūnų, daugiausia lapių, skaičiaus reguliavimas, o žiemovietėse siekiama sustabdyti rūšies medžioklę.

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *At present, Lesser White-fronted Goose has the status of a very rare, but regular migrant. Since 1980, there have been 43 registrations of 88 individuals, most of which have been taken in the spring and 90% of which have been recorded in the Nemunas Delta region.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Rudagalvė antis
Aythya ferina (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

VU A2bc+4cd

Paplitimas. Palearktinė vidutinių platumų rūšis. Eurazijoje aptinkama nuo Atlanto vandenyno iki Baikalo ežero ir Šiaurės Rytų Kinijos. Izoliuotos populiacijos peri Turkijoje ir Šiaurės Vakarų Afrikoje. Rūšis gausiausia stepių zonoje.
Paplitusi visoje Lietuvoje, bet netolygiai – tankiausiai ežeringose Baltijos ir Žemaičių aukštumose bei pamaryje.

Biologija ir ekologija. Peri vandens telkiniuose su užpelkėjusiomis pakrantėmis ir gausia povandenine augalija, kinėse, nekrūmuotose salose. Parskrenda kovo pabaigoje–balandžio pradžioje. Lizdus krauna ant žemės, arti vandens. Dauguma dėčių pradedamos dėti gegužę, jaunikliai masiškai ritasi birželio pirmojoje pusėje. Jauniklius patelės vedžioja vienos. Sekliuose, su gausiomis maurabraginių (*Characeae*) bendrijomis vandenyse nuo rugpjūčio pabaigos formuojasi nelizdinės sankaupos, kurios gausumo piką pasiekia rugsėjį–spalio pradžioje. Rudeninė migracija vyksta rugsėjo ir lapkričio mėn. Lesa povandeninę ir plūduriuojančią augaliją, bestuburius gyvūnus, dirbtinius žuvų pašarus. Dažniausias maisto pasiekimo būdas – nardant iki 3,5 m gylio.

Populiacijos gausumas. Iš viso Lietuvoje peri apie 2500 porų. Iki XX a. pabaigos porų skaičius svarbiose peravietėse sumažėjo beveik 75 proc., kai kurios peravietės apskritai išnyko. Žuvininkystės ūkių teritorijose 2009–2013 m. perėjo 130–180 porų, tačiau jų gausumas čia taip pat sumažėjo: 60 proc. (1996–2001–2009 m.) ir 35 proc. (2009–2013 m.). Per pastarąjį dešimtmetį beveik išnyko nelizdinės sankaupos ežeruose, daugiau kaip per pusę jų sumažėjo žuvininkystės tvenkiniuose. Didesnės sankaupos (siekiančios 1500 vienetų) išliko Kuršių mariose.

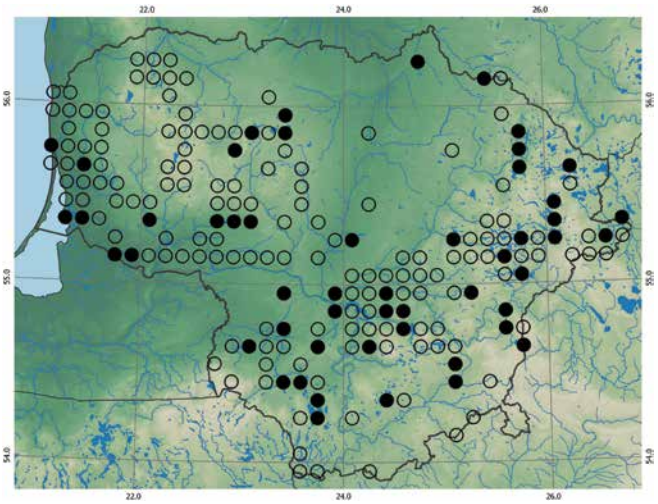

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

Grėsmės ir apsauga. Dėl vandens telkinių antropogeninės eutrofikacijos degraduoja rudagalvės anties veisimosi buveinės: tęsiasi perteklinis užpelkėjimas, mažėja maurabraginių dumblių. Dėtis sunaikina pilkosios varnos, jaunikliai žūsta statomuosiuose tinkluose, suaugę paukščiai nušaunami žuvininkystės tvenkiniuose. Norint apsaugoti rūšį, būtina prižiūrėti vandens telkinius, kad į juos nepatektų per daug maisto medžiagų. Papildomos priemonės – perteklinės augalijos šalinimas, plaukiojimo valtimis ir tinklų statymo draudimas perėjimo ir jauniklių vedžiojimo vietose, varninių paukščių skaičiaus reguliavimas.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1972; Stanevičius *et al*., 2002; Stanevičius *et al*., 2008; Viksne *et al*., 2010.

Summary. *This species nests mostly in moderately shallow water bodies with swampy shores. Submerged vegetation characterised by stoneworts (Chara spp.) is of great importance to the species for feeding, as are artificial foods in fish ponds. The numbers of both breeding pairs and staging birds have decreased continuously since 1961. Leading to excessive spread of helophytes and the extinction of stonewort beds, increased nutrient levels in the water, and phosphorus levels in particular, are a major threat to the species. The breeding population currently consists of 2500 pairs.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Paprastoji rudė

Aythya nyroca (Güldenstädt, 1770)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

CR A4abc; D1

Paplitimas. Palearktinė daugiau stepių ir pusdykumių rūšis. Vakaruose veisimosi arealas prasideda izoliuotomis populiacijomis Šiaurės Afrikoje, nuo Ispanijos, tęsiasi per Centrinę ir Rytų Europą, Centrinę ir Pietvakarių Aziją.
Lietuva yra arealo šiauriniame pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio nardančioji antis. Apdare vyrauja kaštoninė spalva. Nuo panašių rūšių ančių rudžių patinai skiriasi balta akių spalva, o abi lytys – kontrastingu baltu pauodegiu. Peri eutrofiniuose ežeruose, žuvininkystės tvenkiniuose, paežerių vandeningose žemapelkėse. Čia renkasi fragmentiškus užpelkėjusių nendrynų ir švendrynų sąžalynus maurabragių ir plūdžių bendrijų kaimynystėje. Lizdus krauna arti vandens, viksvomis, paparčiais ir retomis nendrėmis apaugusiose kinėse ir plovose, viksvų kupstuose, pievų žole apaugusiose salose. Anksčiausiai parskrenda kovo pabaigoje. Kiaušinius deda nuo gegužės vidurio. Dėtyse – septyni–dvylika kiaušinių. Peri (25–28 dienas) ir jauniklius vedžioja patelė. Jaunikliai ritasi birželio pabaigoje–liepą, po dviejų mėnesių pradeda skraidyti. Migruoja nuo rugsėjo pabaigos, pavieniai paukščiai pasilieka iki lapkričio pradžios. Daugiau sulesa augalinio nei gyvūninio maisto. Maistą renka nuo vandens arba nardydama.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje peri apie dešimt porų. XX a. pradžioje Žuvinto ežere populiacija buvo gausi, 1920–1935 m. perėjo penkiolika–dvidešimt porų, 1966–1985 m. – trys–aštuonios poros, tačiau iki devintojo dešimtmečio išnyko. Metelio ir

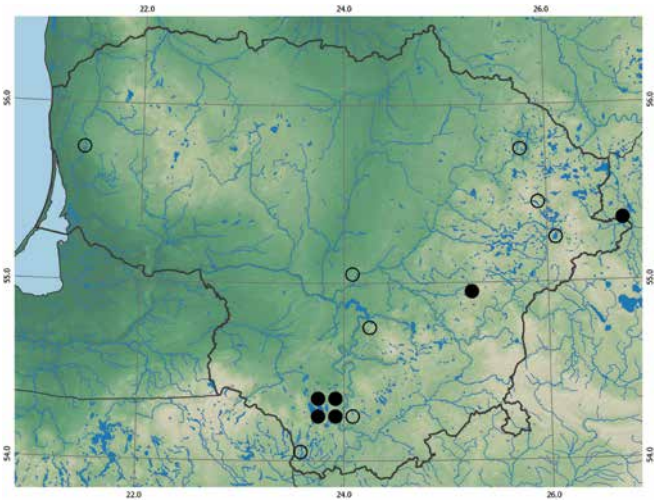

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Obelijos ežeruose 1983–1986 m. perėjo aštuonios poros, iki 2014 m. išliko dvi trys poros. Kitur nereguliariai peri pavienės poros. Rūšis jau nebeperi Simno ir Žaltyčio ežeruose, Kauno mariose ir Nemuno deltoje.

Grėsmės ir apsauga. Dėl vandens telkinių hipertrofizacijos nyksta mitybai svarbūs augalai ir su jais susiję bestuburiai gyvūnai. Peravietės užauga tankiais nendrynais. Dėtis naikina pilkosios varnos, jaunikliai žūsta statomuosiuose tinkluose. Svarbu riboti trąšų patekimą į vandens telkinius, fragmentuoti nendrynus, neplaukioti valtimis ir nestatyti tinklų perėjimo ir jauniklių vedžiojimo vietose, mažinti pilkųjų varnų skaičių.

Informacijos šaltiniai: Valius, 1980, 1990; Logminas, 1990; Stanevičius, Švažas, 1997; Viksne *et al*., 2010; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *With less than 10 pairs currently, this is a very rare species in Lithuania. With an ongoing decline, it disappeared from its stronghold on Lake Žuvintas in the 1990s and the only permanent breeding sites remaining are Lakes Meteliai and Obelija, these supporting 2–3 pairs. The main threat is that of hypertrofication of lakes, with other threats being gill nets and nest predation by Hooded crow. Limiting the use of fertilizers in the catchments of the lakes and the fragmentation of homogenous reedbeds are major measures required for species protection.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Ledinė antis

Clangula hyemalis (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

EN A2ace

Paplitimas. Ledinės antys – tolimosios migrantės, perinčios Arktyje, o žiemoti skrendančios į piečiau esančias jūras. Perėjimo arealas cirkumpoliarinis, Eurazijoje peri daugiausia Rusijos šiaurėje, taip pat Suomijoje, Švedijoje ir Norvegijoje.
Lietuvoje aptinkama tik migracijų ir žiemojimo laikotarpiais – spalio–balandžio mėn. Vidaus vandenyse labai reta. Baltijos jūroje aptinkama išilgai visos Lietuvos priekrantės, tačiau iki pirmojo XXI a. dešimtmečio didžiausios sankaupos buvo stebimos šiaurinėje Lietuvos Baltijos jūros priekrantės dalyje – nuo Karklės pietuose iki Šventosios šiaurėje.

Biologija ir ekologija. Nedidelė jūrinė nardančioji antis, gerokai mažesnė už didžiąją antį. Žiemos laikotarpiu patinai išsiskiria kontrastingu apdaru, kuriame vyrauja balta, pilka ir tamsiai ruda spalvos, bei labai ilga smailia uodega. Patelių apdaras blankesnis, jame vyrauja ruda spalva, galva su šviesiomis dėmėmis, apatinė kūno dalis šviesi.
Peri tundroje, netoli gėlo vandens telkinių, kartais įsikuria salose. Žiemoja jūriniuose vandenyse, dažniausiai renkasi seklias (iki 25 m gylio) akvatorijas, neretai toli nuo kranto. Žiemodamos maitinasi dugno bestuburiais, daugiausia moliuskais.

Populiacijos gausumas. Nuo XX a. devintojo dešimtmečio iki XXI a. pradžios ledinių ančių gausumas Lietuvoje svyravo nuo 7000 iki 30 000 individų, o nuo 2006–2007 m. pradėjo itin smarkiai mažėti, ypač šiaurinėje priekrantės dalyje. Tai, tikėtina, sietina su invazinio juodažiočio grundalo (*Neogobius melanostomus*) neigiamu poveikiu dugno bendrijoms. Pastaraisiais metais žiemojančių ledinių ančių gausumas Lietuvos priekrantėje retai siekia 1000 individų.
Visoje Baltijos jūroje, kurioje žiemoja daugiau nei 90 proc. visos Vakarų Sibiro / Šiaurės Europos ledinės anties populiacijos, rūšies gausumas sumažėjo nuo 4,3 mln. individų 1993–1995 m. iki mažiau nei 1,5 mln. individų 2007–2009 m., t. y. apie 65 proc.

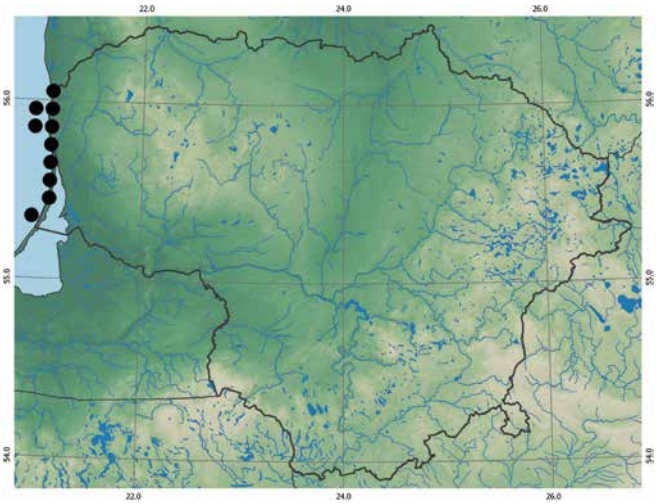

Nuotraukos autorius – Julius Morkūnas

Grėsmės ir apsauga. Tikėtina, kad gausumo mažėjimą lemia sumažėjęs rūšies produktyvumas (dėl kintančių aplinkos sąlygų ir padidėjusio plėšrūnų poveikio peravietėse) ir padidėjęs mirtingumas žiemovietėse (dėl priegaudos verslinės žvejybos statomuosiuose tinkluose, naftos išsiliejimų jūroje ir medžioklės). Neigiamą įtaką gali daryti ir invazinės svetimžemės žuvų rūšys. Svarbios priemonės šios rūšies būklei pagerinti yra verslinės žvejybos ribojimas rūšies sankaupų vietose ir priegaudos mažinimo priemonių įdiegimas verslinėje žvejyboje.

Informacijos šaltiniai: Skov *et al*., 2011; Hearn, Harrison, Cranswick, 2015.

Summary. *In Lithuania, this species primarily occurs in marine waters during the migration periods and wintering season. Its abundance has declined sharply in recent decades and possible causes for this decline include mortalities as a result of by-catch in commercial fishing, oil pollution and hunting on the wintering grounds as well as reduced breeding productivity.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Paprastoji nuodėgulė
Melanitta fusca (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

EN A2a

Paplitimas. Nuodėgulės – tolimosios migrantės. Lietuvoje aptinkamos nuodėgulės populiacijos perėjimo arealas driekiasi Eurazijos šiaurėje nuo Jenisiejaus upės ir Taimyro pusiasalio rytuose iki Skandinavijos pusiasalio vakaruose. Skandinavijoje rūšis paplitusi iki pietinės Norvegijos dalies ir Švedijos, negausiai peri Estijoje. Vidurio Rusijoje perėjimo arealas driekiasi į pietus iki Šiaurės Kazachijos. Žiemoja piečiau esančiose jūrose.
Lietuvoje aptinkama migracijų ir žiemojimo laikotarpiais – spalio–balandžio mėn. Vidaus vandenyse labai reta. Baltijos jūroje aptinkama išilgai visos Lietuvos priekrantės, tačiau pagrindinės sankaupos stebimos ties Kuršių nerija; šiaurinėje Lietuvos Baltijos jūros dalyje sankaupos stebimos toliau nuo kranto.

Biologija ir ekologija. Jūrinė nardančioji antis, panašaus dydžio kaip didžioji antis. Patinų apdaras beveik vientisai juodas, išskyrus baltą dėmę paakyje, baltus sparnų veidrodėlius ir ryškiai oranžinį snapą. Patelės vientisai tamsiai rudos, išskyrus baltą sparnų veidrodėlį ir kelias šviesesnes galvos dėmes.
Peri miškingoje ar atviroje tundroje, netoli gėlo vandens telkinių; Estijoje įsikuria atvirose ar miškingose salose; Fenoskandijoje – dar ir kalnuose virš medžių linijos. Žiemoja jūriniuose vandenyse, dažniausiai 10–30 m gylio akvatorijose, kur vyrauja smėlėtas dugnas. Žiemodamos maitinasi moliuskais, kuriuos išsikasa iš minkšto dugno, rečiau kitais bestuburiais ar net žuvimis.

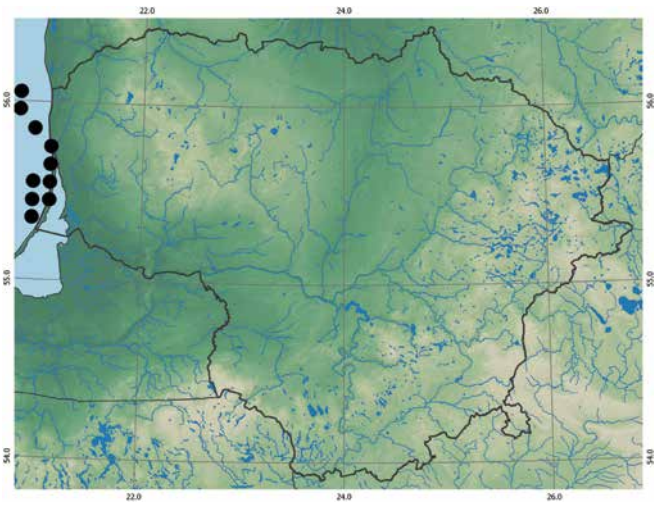

Nuotraukos autorius – Julius Morkūnas

Populiacijos gausumas. Pastaraisiais metais nuodėgulių gausumas Lietuvoje svyruoja nuo 2000 iki 11 000 individų. Gausumas yra smarkiai sumažėjęs, palyginti su XX a. paskutiniuoju ir XXI a. pirmuoju dešimtmečiais, kai dažnai buvo stebima 20 000–50 000 žiemojančių individų.
Visa Vakarų Sibiro ir Šiaurės / Šiaurės Vakarų Europos nuodėgulės populiacija, kuriai priklauso ir Lietuvoje žiemojantys paukščiai, sumažėjo nuo apie 1 mln. individų 1993–1994 m. iki apie 0,5 mln. 2007–2009 m.

Grėsmės ir apsauga. Tikėtina, kad gausumo mažėjimą lemia padidėjęs mirtingumas žiemovietėse (dėl priegaudos verslinės žvejybos statomuosiuose tinkluose, naftos išsiliejimų jūroje, vėjo jėgainių poveikio) ir sumažėjęs rūšies produktyvumas (dėl trikdymo ir svetimžemių plėšrūnų poveikio peravietėse). Svarbios priemonės šios rūšies būklei pagerinti yra verslinės žvejybos ribojimas rūšies sankaupų vietose ir priegaudos mažinimo priemonių įdiegimas verslinėje žvejyboje.

Informacijos šaltiniai: Skov *et al*., 2011; Dagys, Hearn, 2018.

Summary. *In Lithuania, this species primarily occurs in marine waters during the migration periods and wintering season. Its abundance has declined considerably in recent years and possible causes for this decline include mortalities as a result of by-catch in commercial fishing, oil pollution and offshore wind power developments on the wintering grounds as well as reduced breeding productivity.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Vidutinis dančiasnapis

Mergus serrator (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

RE

Paplitimas. Holarktinė rūšis. Vakarų Palearktikoje arealas apima Islandiją, Airiją, dalį Didžiosios Britanijos, Fenoskandiją, Estiją ir Šiaurės Rusiją. Jo pietinė riba siekia Vokietijos, Lenkijos pakrantes, Baltarusijos šiaurę ir Lietuvą. Azijoje padengia visą Sibirą, Šiaurės Kazachiją ir Mandžiūriją.
Lietuvoje veisimosi laikotarpiu ankstesniais metais vidutinis dančiasnapis buvo aptinkamas epizodiškai, dažniausiai Aukštaitijos ežeringoje dalyje – Molėtų, Zarasų r.

Biologija ir ekologija. Santykinai didelė nardančioji antis su ilgu, laibu, dantytu snapu. Nuo didžiojo dančiasnapio patinas skiriasi baltu kaklo žiedu, atskiriančiu rudą krūtinę nuo juodos galvos, ir dvigubu plonų, retų plunksnų kuodu, o patelė – šviesiai ruda galva, tarp kurios ir šviesesnės gerklės bei kaklo nėra aiškios ribos, ir mažesniu kuoduku. Pajūriu pavasarį traukia kovą–gegužės pradžioje, o rudenį – rugsėjį–spalį. Duomenų apie veisimosi fenologiją ir buveinių pasirinkimo ypatumus Lietuvoje nepakanka. Arealo žemyninėje dalyje renkasi skaidrius, žuvingus miškingų regionų vandenis: oligotrofinius ežerus, upes, sraunius upelius, o pajūryje – seklumų supamas salas ir ramias seklias įlankas. Lizdų aptinkama tik ant žemės, netoli vandens. Jie slepiami po medžių sąvartomis, žemai nusvirusiomis šakomis, plyšiuose tarp akmenų, medžių pašaknėse susidariusiose ertmėse, augalijos priedangoje. Palyginti su kitais antiniais paukščiais peri vėlai. Dėtyje – septyni–dvylika kiaušinių. Inkubacija trunka 28–30 dienų. Patinas perinčią patelę netrukus palieka. Jaunikliai pradeda skraidyti po 60–65 dienų.

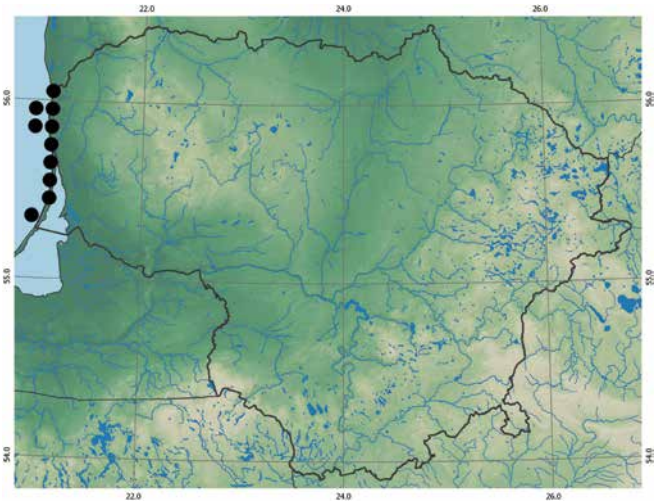

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Minta daugiausia smulkiomis žuvimis, rečiau – varliagyviais ir vandens bestuburiais.

Populiacijos gausumas. Nuo 2013 m. nėra patvirtintų perėjimo atvejų, tačiau veisimosi metu vidutinis dančiasnapis stebėtas Samavo, Platelių ežeruose. Nors perinti populiacija įvertinta 0–3 poromis, pastarąjį dešimtmetį nežinoma veisimosi atvejų, todėl rūšis šalyje laikoma išnykusia. Kadangi pavienių porų galėjo būti ir neaptikta, ateityje statusas gali pasikeisti. Paplitimo ir gausos pokyčiai šalyje nestebimi, nes rūšies veisimosi atvejai ir ankstesniais metais buvo labai reti ir nereguliarūs. Neretai stebimas (ypač pavasarį) migracijos metu pajūryje.

Grėsmės ir apsauga. Apsaugos priemones itin retai rūšiai sunku numatyti.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *Very rare during the breeding season: there are no confirmed breeding records in the last two decades and only three records in total during the breeding season since 2013. However, the breeding population is estimated at 0–3 breeding pairs, based on the assumption that single pairs may have been overlooked. Rather common on passages along the sea coast, in particular in spring. Gill-nets remain a major threat to migratory birds.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Sibirinė gaga
Polysticta stelleri (Palas, 1769)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

CR Aac; D1

Paplitimas. Migruojanti rūšis. Peri Eurazijos Arktyje nuo Jamalo pusiasalio vakaruose iki Kolymos upės deltos rytuose. Paukščiai, perintys į vakarus nuo Chatangos upės deltos, žiemoja Baltijos ir Barenco jūrose.
Lietuvoje aptinkama migracijų ir žiemojimo laikotarpiais – lapkričio–balandžio mėn. Lietuvos Baltijos jūros priekrantėje žinoma piečiausia šios rūšies žiemovietė Europoje – čia sibirinės gagos buvo stebimos nedideliame priekrantės ruože nuo Nemirsetos pietuose iki Kunigiškių šiaurėje. Kitur stebimi tik atsitiktiniai individai.

Biologija ir ekologija. Nedidelė jūrinė nardančioji antis, mažiausia iš gagų. Patinai išsiskiria ryškiu ir kontrastingu apdaru: balta galva su juoda dėme aplink tamsias akis, žalsvos spalvos kuoduku pakaušyje, žalsvomis dėmėmis tarp akių ir snapo, juodu smakru ir tamsiai pilku snapu. Kaklas juodas, krūtinė ir kūno šonai šviesiai rusvi, pereinantys į tamsiai rudą papilvę. Nugara, antuodegis, pauodegys ir uodega juodi. Trečios eilės plasnojamosios plunksnos juodos su melsvu atspalviu ir baltais apvadais, todėl suglaustais sparnais nugara atrodo skersai dryžuota. Patelės apdaras yra tamsiai rudas.
Peri Arkties tundroje, prie įvairaus dydžio vandens telkinių, tačiau netoli jūros pakrantės. Jaunikliams išsiritus, persikelia į jūros priekrantės vandenis. Žiemoja jūriniuose vandenyse, dažniausiai pasirinkdamos seklias (iki 10 m gylio) akvatorijas. Žiemodamos maitinasi dugno bestuburiais, daugiausia moliuskais ir vėžiagyviais.

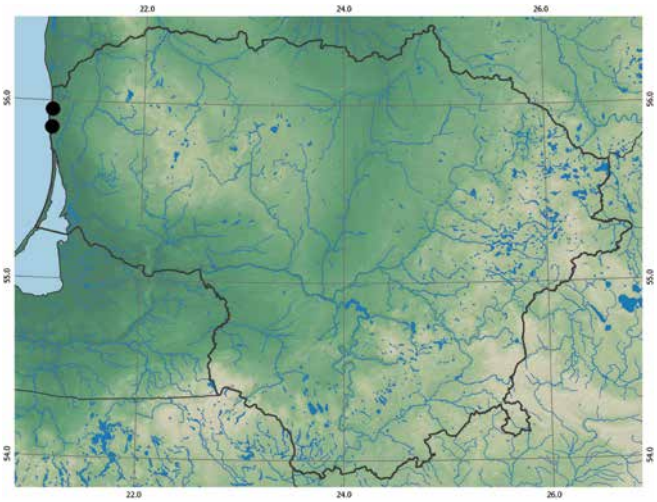

Nuotraukos autorius – Saulius Karalius

Populiacijos gausumas. Pirmą kartą šios rūšies individai Lietuvoje stebėti 1969 m. Vėliau gausumas pamažu augo, ypač smarkiai – nuo XX a. devintojo dešimtmečio vidurio, kol 1996–1997 m. pasiekė apie 2000 žiemojančių individų. Po to šios rūšies gausumas ėmė staigiai mažėti, o nuo 2010 m. rūšis beveik išnyko Lietuvos Baltijos jūros priekrantėje – ne kasmet yra stebimi tik pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Tikėtina, kad staigų gausumo mažėjimą Lietuvos priekrantėje bent iš dalies nulėmė žiemoviečių persiskirstymas, kuriam galbūt turėjo įtakos klimato kaita – yra duomenų, kad vis didesnė dalis paukščių pastaraisiais metais nebeskrenda žiemoti į Baltijos jūrą, o pasilieka Barenco jūroje. Tarp pagrindinių grėsmių šiai rūšiai paminėtina priegauda verslinės žvejybos įrankiuose ir naftos produktų išsiliejimai žiemovietėse, plėšrūnų įtaka peravietėse. Neigiamą įtaką gali daryti ir invazinės svetimžemės žuvų rūšys. Svarbios priemonės šios rūšies būklei pagerinti yra verslinės žvejybos ribojimas rūšies sankaupų vietose ir priegaudos mažinimo priemonių įdiegimas verslinėje žvejyboje.

Informacijos šaltiniai: Schäffer, Gallo-Orsi, 2001; Skov *et al*., 2011.

Summary. *In Lithuania, this species historically occurred in marine waters during the migration periods and in winter. However, after peaking in numbers in the mid 1990s, the species has declined dramatically and has pretty much disappeared from Lithuanian marine waters. Possible causes for this decline include a shift in the wintering grounds and the effects of oil pollution and by-catch in commercial fishing on the wintering grounds, as well as predation on the breeding grounds.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Urvinė antis

Tadorna tadorna (Linnaeus, 1758)

Antiniai (Anatidae)
Žąsiniai paukščiai (Anseriformes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Europoje ir Azijoje – nuo Islandijos ir Skandinavijos Europos šiaurėje iki Viduržemio jūros pakrančių pietuose; rytuose paplitimas siekia Mongoliją ir Užbaikalę, Pietvakarių ir Centrinę Aziją. Migruojanti rūšis, žiemoti skrendanti į subtropines platumas, tačiau kai kur Vakarų Europoje gyvena sėsliai. Pasaulinė populiacija vertinama 625 000–750 000 individų.
Lietuvoje dažniau aptinkama Kuršių mariose ir Nemuno deltoje, kur migracijų metu stebimi keliasdešimties paukščių būriai. Vidaus vandenyse stebimi tik pavieniai paukščiai. Reguliariai peri tik pamaryje ir Nemuno deltoje, rečiau – gretimuose vandens telkiniuose. Šalies vidaus regionuose perėjo tik du kartus – Kauno mariose ir Žuvinto apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Stambi kontrastingo apdaro antis, išvaizda dažnai gretinama su žąsimis. Dydžiu nenusileidžia didžiajai ančiai. Patinai nuo patelių šiek tiek skiriasi tik dydžiu. Apdare vyrauja balta, juoda ir kaštoninė spalvos, kaklas ir galva tamsiai žalios spalvos, snapas ryškiai raudonas, kojos rausvos.
Urvinės antys perėti renkasi jūrų, lagūnų ir gretimų vandens telkinių pakrantes. Lizdui vietą pasirenka dažniausiai arti kranto įvairiuose plyšiuose po medžių šaknimis, akmenimis, žmogaus statiniais, kitų gyvūnų iškastuose urvuose, kurie gali būti ir kelių metrų ilgio. Peri dažniausiai pavieniui. Monogamės. Dėtyje – aštuoni–dvylika kiaušinių, kuriuos peri 27–29 dienas. Tik išsiritę jaunikliai paskui tėvus nuseka iki artimiausio vandens telkinio. Jaunikliai užauga ir tampa savarankiški maždaug per du mėnesius. Maitinasi daugiausia vandens bestuburiais ir moliuskais, taip pat racioną gali papildyti nedidelėmis žuvytėmis ar augaliniu maistu.
Artimosios migrantės. Lietuvoje urvinių ančių dažniausiai aptinkama kovo–rugsėjo mėn. Tačiau pavieniai paukščiai stebėti ir šaltuoju laikotarpiu.

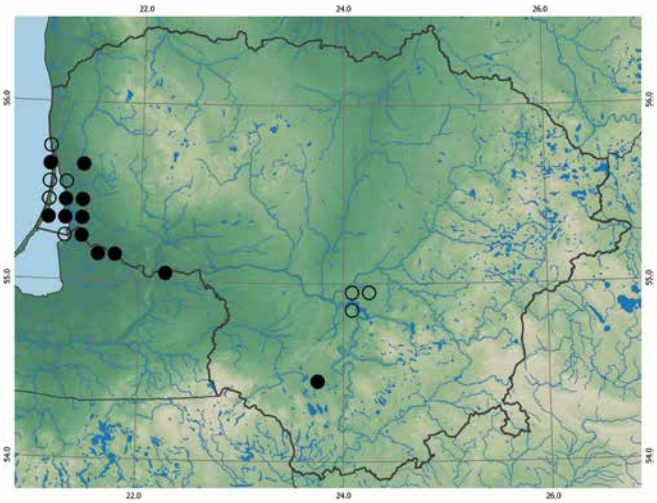

Nuotraukos autorius – Marius Karlonas

Populiacijos gausumas. Pirmą kartą perėjimas patvirtintas tik 1975 m. ties Ventės ragu. 2013 m. perinti populiacija vertinta 35–50 porų. Per pastaruosius trisdešimt metų stebėtas didelis (20–50 proc.) šios rūšies gausumo mažėjimas, ypač Kuršių nerijoje.

Grėsmės ir apsauga. Galimos grėsmės iki šiol nėra įvardytos. Tikėtina, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai, todėl būtina reguliuoti lapių, mangutų ir kanadinių audinių skaičių. Manoma, jog perinti populiacija Kuršių nerijoje mažėja nykstant atvirų pamario pakrančių ruožams. Gausumas galbūt padidėtų įrengus dirbtinių lizdaviečių.

Informacijos šaltiniai: Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *Breeding is mostly restricted to coastal areas of the Curonian Lagoon and the Nemunas River Delta. However, having declined significantly (by up to 20–50%) in Lithuania over the last 30 years, the current population estimate does not exceed 50 breeding pairs, though it is more common during migration. Causes for this decline are not fully understood, though predation and the lack of suitable habitats are likely to have a negative effect on the species.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Paprastasis startsakalis

Falco columbarius Linnaeus, 1758

Sakaliniai (Falconidae)
Sakaliniai paukščiai (Falconiformes)

EN° D

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Amerikoje (Kanadoje, Aliaskoje), Eurazijoje. Eurazijoje arealas tęsiasi nuo Norvegijos vakaruose iki Beringo jūros rytuose. Pietinė arealo riba kerta Baltarusiją, centrinę Kazachijos dalį.
Lietuva yra pietvakariniame arealo paribyje. Daugiau aptinkama rytinėje ir pietinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Mažas sakalas, viršutinė pusė melsvai pilka, apačia ryški, dryžuota. Patelės viršutinė kūno ir sparnų pusė ruda, apačia balsva, ryškiai tamsiai dryžuota. Ilgiausia gyvenimo trukmė laisvėje – apie trylika metų. Lietuvoje aptinkamas ištisus metus. Gali įsikurti agrariniame kraštovaizdyje, tačiau tai būdinga didelių aukštapelkių ir durpynų rūšis. Pats lizdų nekrauna, paprastai užima senus varninių paukščių lizdus. Lietuvoje žinoma perėjimo atvejų tik pušyse. Deda dažniausiai trisšešis kiaušinius, peri patelė, inkubacijos trukmė – apie mėnesį. Jaunikliai lizde būna apie 27–32 dienas. Palikusius lizdą jauniklius suaugę paukščiai dar prižiūri ne mažiau kaip dvi savaites. Minta dažniausiai smulkiais laukų, pievų, pelkių paukščiais, taip pat smulkiais žinduoliais, dideliais vabzdžiais.

Populiacijos gausumas. Dėl Lietuvos padėties startsakalių areale rūšis labai retai peri mūsų šalyje. Aptinkama pavienių porų rytinėje šalies dalyje, peri ne daugiau kaip dešimt porų.

Grėsmės ir apsauga. Dėl retų perėjimo atvejų grėsmių Lietuvoje nenustatyta.

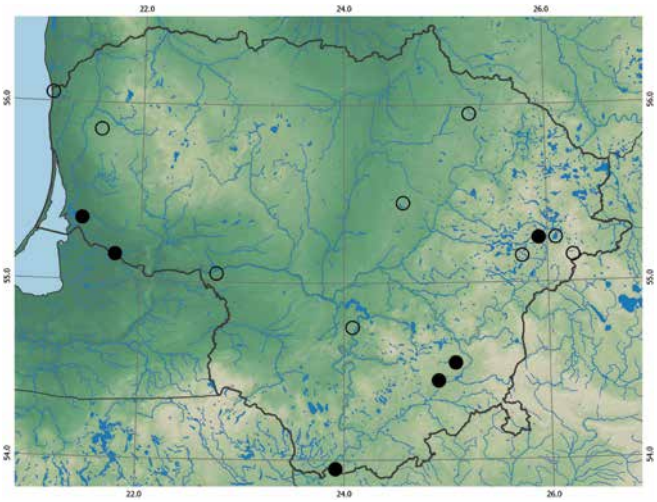

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *A very rare breeder, with just a few breeding records in eastern Lithuania. The population size is estimated to be less than 10 pairs.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Sakalas keleivis

Falco peregrinus Tunstall, 1771

Sakaliniai (Falconidae)
Sakaliniai paukščiai (Falconiformes)

CR D1

Paplitimas. Kosmopolitinis paplitimas, didžiausias arealas tarp plėšriųjų ir sakalinių paukščių. Lietuvoje rūšis aptinkama įvairiuose regionuose veisimosi, migracijos ir žiemos metu. Perėjimo atvejai stebėti Klaipėdos ir Mažeikių m.

Biologija ir ekologija. Didelis sakalas, viršutinė pusė tamsiai pilka, apačia balta, tankiai juodai skersai dryžuota. Monogamas. Ilgiausia gyvenimo trukmė laisvėje – apie aštuoniolika metų. Lietuvoje aptinkamas ištisus metus. Gali įsikurti miškuose, didelėse pelkėse, taip pat miestuose. Užima plėšriųjų paukščių, kranklių lizdus, gali perėti ir bokštuose, ant pastatų. Veda vieną vadą per metus. Deda dažniausiai tris arba keturis kiaušinius, peri patelė, inkubacijos trukmė – apie mėnesį. Jaunikliai lizde būna apie 35–40 dienų. Lizdą palikusius jauniklius suaugę paukščiai dar prižiūri ne mažiau kaip šešias savaites. Būdingas lizdinis konservatyvizmas, tinkamose buveinėse peri dešimtmečiais. Maitinasi daugiausia paukščiais. Rūšinė grobio sudėtis nesvarbi ir priklauso nuo regiono ar buveinės: miestuose gaudo naminius karvelius, varninius paukščius ar smulkius žvirblinius paukščius, gamtiniame kraštovaizdyje perintys sakalai medžioja šlapynių paukščius.

Populiacijos gausumas. Žinomos tik kelios perėjimo ir (ar) galimo perėjimo vietos: Klaipėdos m., Krokų Lanka (Šilutės r.) ir Kretuono ežero apylinkės (Švenčionių r.). Populiacija šalyje ne didesnė kaip viena–penkios poros. Pastaraisiais dešimtmečiais gausumo pokyčių neregistruota.

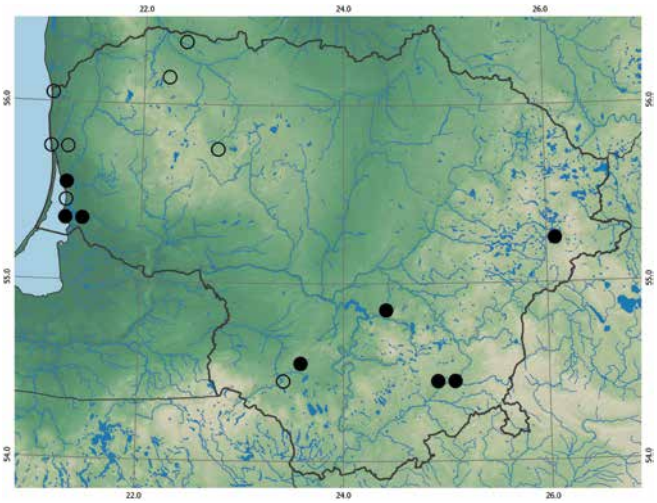

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Grėsmės ir apsauga. Dėl retų perėjimo atvejų grėsmių mūsų šalyje nenustatyta.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *An extremely rare breeder, with just a few breeding or possible breeding records in recent decades. Population size is estimated to be 1–5 pairs.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Eurazinis sketsakalis

Falco subbuteo Linnaeus, 1758

Sakaliniai (Falconidae)
Sakaliniai paukščiai (Falconiformes)

LC

Nuotraukos autorius – Eugenijus Drobelis

Paplitimas. Didžioji rūšies arealo dalis yra Eurazijoje. Arealas nuo Švedijos, Anglijos, Portugalijos vakaruose tęsiasi rytų kryptimi iki pat Ramiojo vandenyno. Pietrytinis arealo pakraštys siekia Rytų ir Pietų Kinijos jūras. Neperi pietinėje ir centrinėje Mongolijos dalyse, vakarinėje Kinijos dalyje. Pietuose arealas siekia Iraną, o pietvakariuose – Maroką. Lietuvoje sketsakalis paplitęs visoje teritorijoje, tačiau nelabai tankiai.

Biologija ir ekologija. Mažas plėšrusis paukštis. Viršutinės kūno dalies ir sparnų plunksnos tamsiai pilkos spalvos, apatinės kūno dalies ir sparnų plunksnos balsvos spalvos su ryškiomis juodomis išilginėmis juostelėmis. Monogamas. Perėti pradeda paprastai ne anksčiau kaip antraisiais ar trečiaisiais gyvenimo metais. Ilgiausia žinoma gyvenimo trukmė laisvėje yra penkiolika metų. Veisimosi vietose Lietuvoje pasirodo balandžio mėn., tačiau veisimosi sezono pradžia vėlesnė. Įsikuria įvairaus tipo ir dydžio miškuose, atvirame kraštovaizdyje augančiose giraitėse. Lizdų nekrauna, užima senus varninių paukščių, dažniausiai kranklių, lizdus, sukrautus medžiuose arba ant elektros perdavimo linijų stulpų. Kartais peri ir kitų plėšriųjų paukščių, tokių kaip jūriniai ereliai, lizduose. Deda dažniausiai tris, rečiau du ar keturis kiaušinius, peri 28–31 dieną. Jaunikliai lizduose auga 28–34 dienas. Lizdus palieka dažniausiai rugpjūčio pradžioje. Sėkmingoje vadoje dažniausiai išauga vienas du jaunikliai, palikusius lizdus jauniklius dar maitina suaugę paukščiai. Minta smulkiais atvirų vietų paukščiais ir vabzdžiais. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn.

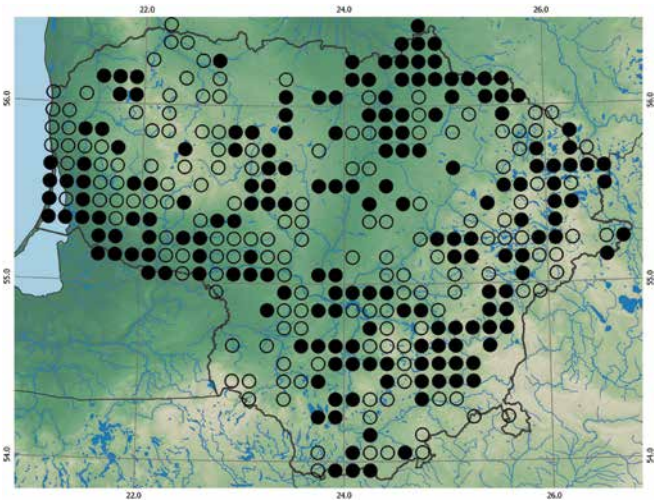

Populiacijos gausumas. Lietuvoje sketsakalio populiaciją sudaro 700–1000 porų. Pastaruoju dešimtmečiu didelių pokyčių neregistruota.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė veisimosi vietose yra intensyvi žemės ūkio veikla, pesticidų naudojimas, dėl to mažėja pagrindinio grobio – atvirų vietų paukščių ir vabzdžių – gausa.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *The Eurasian Hobby is a widespread species in Lithuania with an estimated population of 700–1000 pairs. It inhabits a wide range of habitats, but typically at low local densities. In Lithuania, the species usually occupies and breeds in the nests of Common Ravens. No negative or positive trends have been observed in recent decades.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Paprastasis pelėsakalis

Falco tinnunculus Linnaeus, 1758

Sakaliniai (Falconidae)
Sakaliniai paukščiai (Falconiformes)

VU D1

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Paplitimas. Rūšis paplitusi Afrikoje, Eurazijoje. Eurazijoje arealas tęsiasi nuo Pirėnų pusiasalio, Airijos, Didžiosios Britanijos, Skandinavijos pusiasalio vakaruose iki pat Ochotsko jūros, Japonijos rytuose. Pietuose arealas eina per Kiniją, Iraną, Arabijos pusiasalį.
Lietuvoje paplitusi visoje teritorijoje, tačiau negausiai. Būdingesnė rajonuose, kuriuose vyrauja agrarinis kraštovaizdis, o miškingų vietovių vengia.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio sakalas, viršutinės pusės plunksnų danga ryškiai ruda. Apačia šviesi, taškuota. Lytiškai subręsta vienų metų amžiaus. Ilgiausia gyvenimo trukmė laisvėje – apie šešiolika metų. Lietuvoje, ypač pamaryje, paprastasis pelėsakalis aptinkamas ištisus metus, tačiau įprastai paukščiai lizdavietėse pasirodo kovo pabaigoje, balandžio pradžioje. Būdingas atviro kraštovaizdžio paukštis, gyvena ir miestuose. Patys lizdų nekrauna, paprastai užima senus varninių paukščių lizdus, sukrautus giraitėse, medžių juostose ir pan. Taip pat gali perėti pastatų ertmėse. Deda dažniausiai tris–šešis kiaušinius, peri patelė, inkubacijos trukmė – 27–31 diena. Jaunikliai lizde būna apie 27–35 dienas. Lizdą palikusius jauniklius suaugę paukščiai dar prižiūri dvi–keturias savaites. Minta dažniausiai smulkiais graužikais, paukščiais, ropliais, taip pat vabzdžiais. Svarbiausias grobis yra pelėnai. Medžioja grobį iš oro, tankiai plazdendamas pakibęs vienoje vietoje. Rugpjūčio mėn. prasideda pelėsakalių migracija.

Populiacijos gausumas. Paprastojo pelėsakalio populiaciją šalyje sudaro 300–400 porų. Pastarąjį dešimtmetį stebimas palaipsnis populiacijos gausumo didėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Intensyvi žemės ūkio veikla mažina pagrindinio grobio tankį. Paprastieji pelėsakaliai žūsta susidūrę su automobiliais, kai medžioja pakelėse. Užima inkilus, todėl ši priemonė yra palanki pritraukti rūšį į mitybos požiūriu tinkamas buveines.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *A widespread species in the country, though with low breeding densities. It usually inhabits open terrain such as agricultural areas, but also breeds within city areas (Klaipėda). The population consists of 300–400 breeding pairs and positive population trends have been observed over both the short- and long-term.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

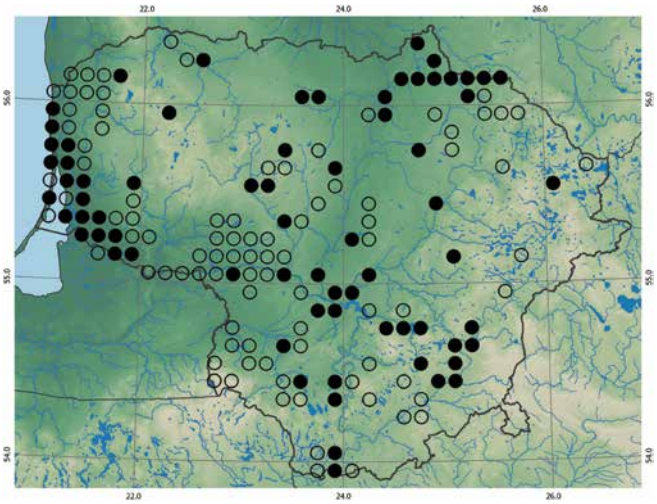

Paprastasis vištvanagis

Accipiter gentilis (Linnaeus, 1758)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

NT

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Amerikoje ir Eurazijoje. Eurazijoje arealas nuo Norvegijos jūros tęsiasi per Rusiją šiaurėje siekdamas Obės žemupį ir Lenos vidurupį iki Japonijos, Beringo jūros, o pietuose – Mongolijos ir Kazachijos šiaurinę dalį, Kaspijos ir Juodąsias jūras.
Lietuvos teritorijoje rūšis aptinkama visuose šalies regionuose. Labiausiai vištvanagiai paplitę miškingose šalies vietovėse, didžiosiose giriose, kur 100 km² plote peri dvi trys poros. Rečiausiai šių paukščių aptinkama vietovėse, kuriose vyrauja agrarinis, mažai miškingas kraštovaizdis, kur tankumas siekia 0,6–1 porą 100 km² plote.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio plėšrusis paukštis. Viršutinės kūno dalies ir sparnų plunksnos pilkšvai melsvos spalvos, apatinės kūno dalies ir sparnų plunksnos baltos spalvos su smulkiais skersiniais juodais dryžiais. Monogamas. Perėti jau gali pirmaisiais gyvenimo metais, tačiau paprastai pradeda ne anksčiau kaip trečiaisiais. Suaugę paukščiai sėslūs. Veisimosi sezonas prasideda kovo mėn. Įsikuria įvairaus tipo miškuose, dažniausiai dideliuose miško masyvuose. Retkarčiais gali perėti ir mažuose miškuose, ir miestų parkuose. Lizdams vietas renkasi brandžiuose, įvairios rūšinės sudėties medynuose. Lizdą iš šakų sukrauna daugiausia eglėse, pušyse, beržuose, juodalksniuose. Lizdai būna sukrauti vidutiniškai 15 m aukštyje nuo žemės. Pavasarį lizdą taiso žaliomis šakomis. Deda du–penkis kiaušinius, dažniausiai tris ar keturis, peri daugiausia patelė, patinas ją maitina. Inkubacijos trukmė – apie 38–42 dienos. Jaunikliai lizde auga

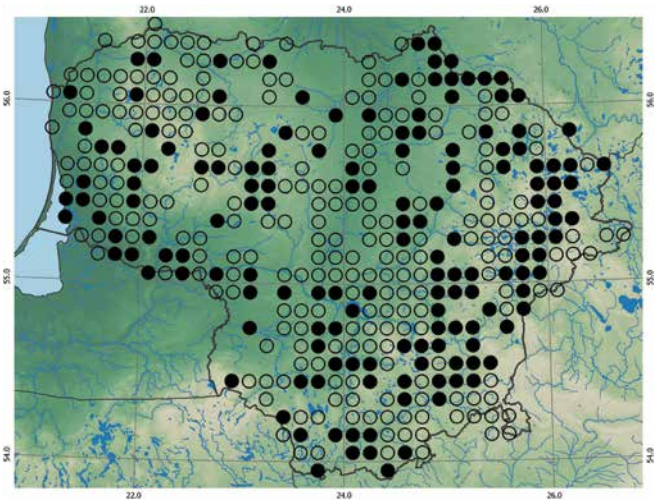

Nuotraukos autorius – Vytautas Knyva

36–40 dienų ir jį palieka birželio mėn. Sėkmingoje vadoje dažniausiai išauga du trys jaunikliai, jaunikliams palikus lizdus, juos dar apie mėnesį maitina suaugę paukščiai. Jaunikliai klajoja, suaugusiems paukščiams sezoninė migracija nebūdinga. Minta įvairaus dydžio, dažniausiai miško paukščiais. Galima porų specializacija, pavyzdžiui, tetervinai gali sudaryti gausią raciono dalį miškuose, o miestuose vištvanagiai specializuojasi gaudydami karvelius. Grobio ieško miškuose, šlapynėse. Tose pačiose lizdavietėse netrikdomi gali perėti daug metų.

Populiacijos gausumas. Lietuvos vištvanagio populiaciją sudaro 500–800 porų. Pastaruoju dešimtmečiu didelių pokyčių tipiškose buveinėse neregistruota, tačiau stebimas lokalus sumažėjimas Vidurio Lietuvoje.

Grėsmės ir apsauga. Vištvanagis jautrus trikdymui lizdavietėse ir jų artimoje aplinkoje veisimosi sezono metu. Jauni ir suaugę paukščiai gaudomi ir naikinami siekiant apsaugoti naminius paukščius. Miško fragmentacija dėl plynųjų miškų kirtimų ir sumažėjęs būdingo grobio – tetervinų – gausumas yra šios rūšies būklei nepalankūs veiksniai.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *The Northern Goshawk is a widespread species in Lithuania with an estimated population of 500–800 pairs. Higher local breeding densities occur in eastern parts of the country where large coniferous forest tracks dominate, while lower densities occur in areas with low forest coverage. At a local level, still persecuted by capturing with traps to protect domestic birds. The population has been stable over the last decade in typical habitat, but has decreased in central Lithuania.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Kilnusis erelis

Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Amerikoje, Eurazijoje, nuo Vakarų Europos iki Japonijos. Europoje kilnusis erelis dažnesnis Skandinavijoje, šiaurinėje Didžiosios Britanijos dalyje, Alpėse, Italijoje ir Pirėnų pusiasalyje.
Lietuvoje aptinkamas migracijos metu ir žiemą.

Biologija ir ekologija. Didelis erelis, viršutinė pusė tamsiai ruda, sprandas šviesiai rudas. Monogamas. Perėti pradeda ketvirtaisiais arba penktaisiais gyvenimo metais, ilgiausia gyvenimo trukmė laisvėje – 38 metai. Suaugę paukščiai sėslūs, Lietuvoje aptinkami ištisus metus. Lygumose įsikuria didelėse pelkėse ar miškų masyvuose šalia pelkių. Lizdams vietas renkasi senuose medynuose, dažniausiai pelkėse esančiose miško salose. Lizdą krauna viršutinėje lajos dalyje. Veda vieną vadą per metus. Mūsų platumose perėti pradeda kovo mėn. Deda dažniausiai du kiaušinius, peri patelė, inkubacijos trukmė – 41–45 dienos. Dažniau išauga vienas jauniklis vadoje. Jauniklis lizde būna apie 70–80 dienų. Lizdą palikusį jauniklį suaugę paukščiai dar prižiūri kelis mėnesius. Minta labai įvairiu grobiu, vidutinio dydžio žinduoliais (pavyzdžiui, kiškiais), vandens ir pelkių paukščiais, vištiniais paukščiais. Tose pačiose vietovėse įsikuria ilgam, tik gali perėti skirtinguose lizduose, pamečiui juos keisdami.

Populiacijos gausumas. Daugiau kaip šimtą metų Lietuvoje nėra įrodytų kilniojo erelio perėjimo atvejų. Tačiau paukščiai reguliariai stebimi Lietuvoje. 1981 m. galimas perėjimo atvejis registruotas Ignalinos r., o 1984 m. – Marijampolės r. 2005 m. stebėtas suaugęs paukštis, rodantis teritorinę elgseną ir kraunantis lizdą Labanoro girioje, Švenčionių r. 2016 m. suaugusių paukščių pora veisimosi sezono pradžioje stebėta Čepkelių raisto apylinkėse, Varėnos r. Rūšies negalima laikyti išnykusia Lietuvoje, nes pavienės poros vis dar gali perėti.

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra tipiškų buveinių – didelių pelkių – sunaikinimas, trikdymas veisimosi metu, individų naikinimas.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a; Treinys, 2006.

Summary. *There have been no confirmed breeding records of this species in Lithuania over the last 100 years, but adult birds are observed regularly and an adult was observed building a nest in 2005 in eastern Lithuania and a further pair of adult birds were observed at the beginning of the breeding season in southern Lithuania in 2016.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

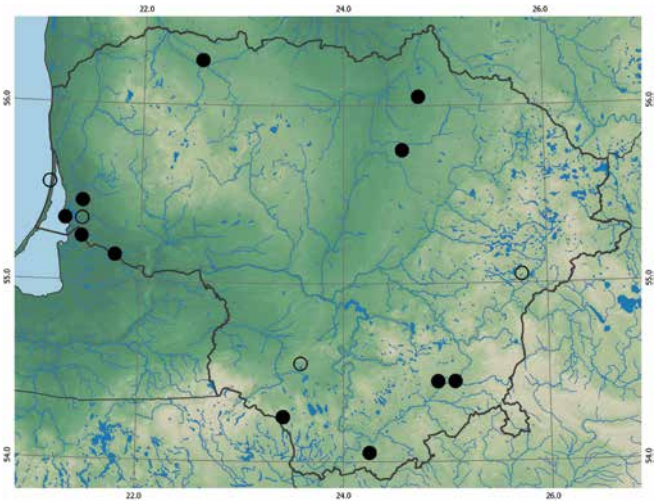

Paprastasis gyvatėdis
Circaetus gallicus (Gmelin, 1788)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi mažoje Šiaurės Vakarų Afrikos dalyje, Eurazijoje. Pietvakarinė arealo dalis apima Pirėnų pusiasalį, Prancūziją, pietinė arealo dalis – Balkanų pusiasalį, Turkiją, Iraną. Šiaurėje arealas nuo Baltijos jūros rytinės pakrantės ties Estija tęsiasi į pietryčius per vakarinę Rusijos dalį, Baltarusiją, Ukrainą link Kazachijos iki Mongolijos. Indijoje yra sėsli subpopuliacija.
Lietuva yra vakariniame arealo paribyje, gyvatėdis dažniau stebimas pietinėje, rytinėje ir centrinėje mūsų šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Didelis erelis, viršutinė pusė pilkai ruda, o kūno ir sparnų apačia balta su tamsiomis dėmėmis. Monogamas. Gyvena laisvėje iki trisdešimt metų. Migruoja, pasirodo balandį. Mūsų platumose įsikuria pelkėse, dideliuose sausuose miškų masyvuose. Lizdams vietas renkasi raistuose ar pelkių miško salose. Palyginti nedidelį lizdą krauna viršutinėje lajos dalyje. Išperi vieną vadą per metus. Dėtyje – tik vienas kiaušinis. Inkubacijos trukmė – 45–47 dienos. Jauniklis lizde būna apie 70–80 dienų. Lizdą palikusį jauniklį suaugę paukščiai dar kurį laiką maitina. Daugiausia minta ropliais (gyvatėmis, žalčiais), rečiau varliagyviais, smulkiais paukščiais. Grobio ieško dideliu atstumu nuo lizdo, gali skristi keletą kilometrų.

Populiacijos gausumas. Paukščiai reguliariai stebimi tipiškose buveinėse veisimosi sezono metu Vidurio, Pietryčių, Pietų, Rytų Lietuvoje. Ilgą laiką gyvatėdžio perėjimo atvejų Lietuvoje nebuvo registruota. 2003 m. spėjamas perėjimo atvejis Varėnos r., ir tik 2018 m. Čepkelių raiste aptiktas gyvatėdžio lizdas su jaunikliu.

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Grėsmės ir apsauga. Gyvatėdis Lietuvoje retas dėl geografinės padėties rūšies areale. Tipiškų buveinių, didelių šlapynių sausinimas, eksploatacija yra pagrindinės grėsmės artimame šaliai regione. Dėl mitybos ropliais gyvatėdis jautrus pagrindinio grobio gausos pokyčiams, sukeltiems bet kokių priežasčių.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *Solitary adult birds are regularly observed in suitable habitat during the breeding season, mostly in southern and eastern parts of Lithuania. During the last 100 years however, only one successful breeding case has been confirmed in Lithuania, this being in 2018.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

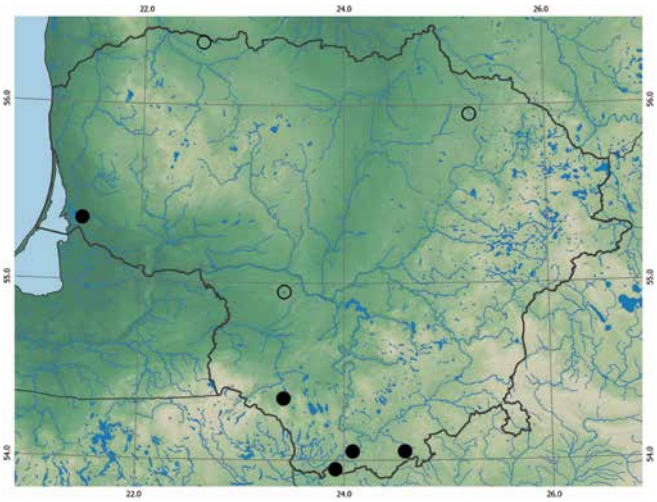

Pievinė lingė

Circus pygargus (Linnaeus, 1758)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

VU D1

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje ir labai mažoje Šiaurės Vakarų Afrikos dalyje. Arealas pietvakariuose nuo Pirėnų pusiasalio, per Vakarų Europą iki Pietų Švedijos, šiaurėje siekia Baltijos jūros Suomijos įlankos pakrantes, tęsiasi per pietvakarinę Rusijos dalį, Kazachiją iki Mongolijos. Pietuose izoliuotų populiacijų aptinkama Turkijoje, šiaurvakarinėje Irano dalyje.
Lietuvoje rūšis aptinkama įvairiose šalies vietose, dažniau mažo miškingumo regionuose su didelėmis ekstensyvios žemdirbystės teritorijomis.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio plėšrusis paukštis. Patinas ir patelės skiriasi plunksnų dangos spalva. Patinas šviesiai pilkas su juodais sparnų galais, patelė vidutinės rudos spalvos, raiba. Dažnai peri poromis, tačiau pasitaiko ir bigamijos atvejų, t. y. vienas patinas dauginasi su dviem patelėmis. Peri paprastai pavieniui, bet optimaliose buveinėse gali perėti mažomis grupėmis. Iš žiemoviečių į Lietuvą paprastai grįžta balandžio antrojoje pusėje. Dažniausiai įsikuria pievose, pelkėse, apleistuose ar neintensyviai dirbamuose laukuose. Lizdus kraunа ant žemės iš žolių. Veda vieną vadą per metus. Deda dažniausiai 3–5 kiaušinius, peri patelė apie 30 dienų. Jauniklius augina 35–40 dienų. Po to dar porą savaičių jauniklius prižiūri suaugę paukščiai. Pievinė lingė daugiausia minta graužikais, mažais paukščiais, driežais, dideliais vabzdžiais. Grobio ieško atvirame kraštovaizdyje – pievose, laukuose, pelkėse – žemai skrisdama virš žemės paviršiaus. Migracija vyksta rugsėjį, tačiau gali būti matoma dar ir spalio mėn.

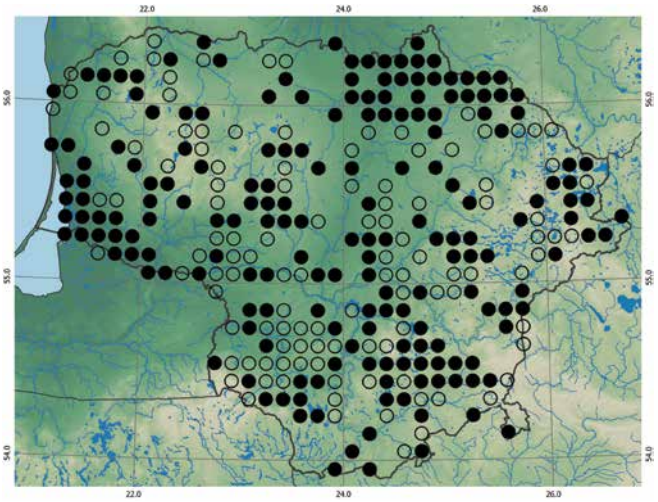

Populiacijos gausumas. Pievinės lingės populiacija šalyje vertinama 300–400 patelių, o bendras suaugusių individų skaičius ne didesnis nei 600–800 (esant palankioms sąlygoms, patinų skaičius populiacijoje panašus arba mažesnis nei patelių). Tiesioginiai stebėjimai rodo, kad kai kuriose teritorijose perinčių porų yra sumažėję.

Grėsmės ir apsauga. Rūšiai yra nepalanki intensyvi žemės ūkio veikla, kuri mažina optimalių mitybos plotų kiekį, grobio gausumą. Vados žūsta ir dėl tiesioginių žemės ūkio darbų, nes lizdai ant žemės sunaikinami, pavyzdžiui, šienaujant.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *This is a widespread species in Lithuania, mostly in regions with extensive agricultural areas. The population is estimated at 300–400 females and, according to monitoring at Natura 2000 sites designated for species, decreases have occurred in some plots since 2004.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Didysis erelis rėksnys

Clanga clanga (Pallas, 1881)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, nuo Baltijos jūros rytinės pakrantės iki Ramiojo vandenyno. Arealas nuo šiaurrytinės Lenkijos ir pietinės Suomijos dalies vakaruose tęsiasi per centrinę Rusijos dalį, Pietryčių Sibirą, šiaurinę Kazachijos ir Mongolijos dalį, per šiaurrytinę Kinijos dalį iki Japonijos jūros. Lietuvoje didysis erelis rėksnys aptinkamas migracijos metu, veisimosi metu dažniausiai stebimi pavieniai individai vakarinėje dalyje, ypač Nemuno žemupyje. Reguliariai rūšis šalyje neperi.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio erelis, tiek viršutinės, tiek apatinės kūno dalies ir sparnų plunksnos tamsiai rudos. Monogamas. Perėti pradeda ketvirtaisiais–penktaisiais gyvenimo metais, gyvenimo trukmė – ne mažiau kaip dvidešimt metų. Lietuvoje grįždami iš migracijos pasirodo kovo antrojoje pusėje, balandžio pradžioje. Įsikuria įvairaus tipo šlapynėse, ypač užliejamuose, pelkėtuose miškuose, didelėse žemapelkėse ar prie užliejamųjų pievų. Lizdams vietas renkasi senuose medynuose, tačiau žemapelkėse gali perėti ir skurdžiuose, neaukštuose medynuose. Lizdą iš šakų sukrauna įvairiuose medžiuose, dažniausiai lapuočiuose (juodalksniuose, beržuose). Gūžtą iškloja žaliomis šakelėmis, kuriomis papildo lizdą visą veisimosi sezoną. Veda vieną vadą per metus. Deda dažniausiai du kiaušinius, peri patelė, inkubacijos trukmė – apie 42 dienos. Apie 50–80 proc. porų sėkmingai išaugina vadas. Europoje perinčių porų sėkmingose vadose dažniausiai išauga tik po vieną jauniklį. Antrasis žūsta ankstyvoje augimo stadijoje dėl agresyvaus vyresniojo jauniklio elgesio. Jauniklis lizde būna apie 60–67 dienas. Lizdus palieka rugpjūčio pirmojoje pusėje. Lizdą palikusį jauniklį suaugę paukščiai maitina dar mėnesį. Minta smulkiais žinduoliais, smulkiais ir vidutinio dydžio šlapynių paukščiais, varliagyviais, ropliais. Grobio ieško dažniausiai atvirose vietose, pievose, šlapynėse. Grobio ieškoti gali skristi iki kelių kilometrų. Į tas pačias lizdavietes grįžta metai iš metų, naudoja tą patį lizdą kelerius metus. Migracija prasideda rugsėjo antrojoje–spalio pirmojoje pusėje.

Nuotraukos autorius – Marius Karlonas

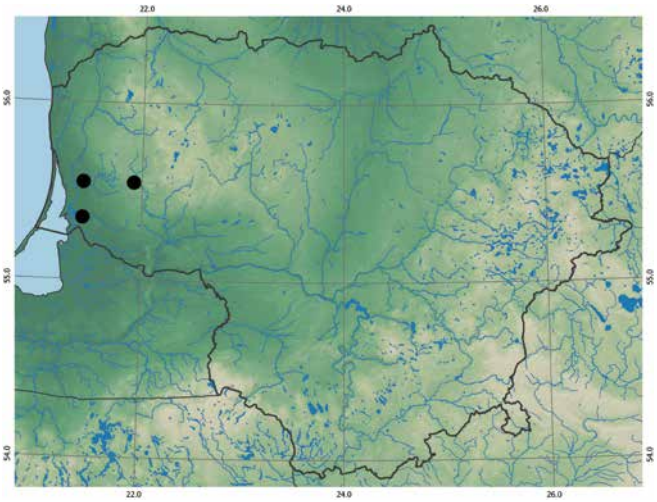

Populiacijos gausumas. Pastaraisiais dešimtmečiais perinčių porų nenustatyta. Nemuno žemupyje pastaruosius dešimt metų reguliariai stebimos viena arba dvi poros, kurias sudaro didžiojo ir mažojo erelio rėksnio individai. Tokios mišrios poros išaugina tarprūšinius hibridus.

Grėsmės ir apsauga. Vakarinėje arealo dalyje didieji ereliai rėksniai beveik išnyko dėl didžiųjų šlapynių eksploatacijos, melioracijos ir pavertimo į žemės ūkio naudmenas.

Informacijos šaltiniai: Treinys, 2005, 2009.

Summary. *This is an extremely rare species in Lithuania, with just a few individuals regularly forming mixed pairs with Lesser Spotted Eagles and raising hybrids in flooded areas of the Nemunas Delta.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Mažasis erelis rėksnys

Clanga pomarina (Brehm, 1831)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

VU C1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Šiaurėje arealas baigiasi Estijoje, o pietuose – Graikijoje, Vakarų Turkijoje. Vakarinis arealo pakraštys kerta šiaurrytinę Vokietijos dalį, rytinė arealo dalis eina per vakarinę Rusijos dalį (Maskvos, Vladimiro ir Ivanovo sritis). Nedidelė izoliuota arealo dalis yra Kaukaze. Paplitusi visoje Lietuvos teritorijoje, išskyrus Kuršių neriją. Didelis perinčių porų tankumas yra Vidurio, Šiaurės, Rytų Lietuvoje. Retai peri žmonių tankiai gyvenamose vietovėse, taip pat Pietų, Pietryčių Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio erelis, tiek viršutinės, tiek apatinės kūno dalies ir sparnų plunksnos varijuoja nuo šviesiai iki tamsiai rudos. Monogamas. Perėti pradeda ketvirtaisiais arba penktaisiais gyvenimo metais, ilgiausia žinoma gyvenimo trukmė – 26 metai. Lietuvoje pasirodo kovo pabaigoje, balandžio pradžioje. Įsikuria įvairaus tipo miškuose, netoli žemės ūkio naudmenų. Lizdams vietas renkasi brandžiuose, įvairios rūšinės sudėties medynuose. Lizdą iš šakų sukrauna daugiausia eglėse, ąžuoluose, beržuose, juodalksniuose. Lizdai būna vidutiniškai 15 m aukštyje nuo žemės. Gūžtą iškloja žaliomis šakelėmis, kuriomis papildo lizdą visą veisimosi sezoną. Deda dažniausiai du kiaušinius, peri patelė, inkubacijos trukmė – apie 38–46 dienos. Vidutiniškai 60 proc. porų sėkmingai išaugina vadas. Sėkmingoje vadoje dažniausiai išauga vienas jauniklis. Kitas žūsta ankstyvoje augimo stadijoje dėl agresyvaus vyresniojo jauniklio elgesio. Jaunikliai lizduose auga 52–63 dienas ir juos palieka liepos trečiąją–rugpjūčio pirmąją dekadą. Jaunikliį iki migracijos maitina suaugę paukščiai. Minta smulkiais žinduoliais, ypač pelėnais, paukščiais, varliagyviais. Grobio ieško dažniausiai pievose, kirtavietėse, upių, griovių pakraščiuose, raistuose. Į tas pačias lizdavietes grįžta metai iš metų, naudoja tą patį lizdą ne vienus metus. Migracija prasideda rugsėjo mėn.

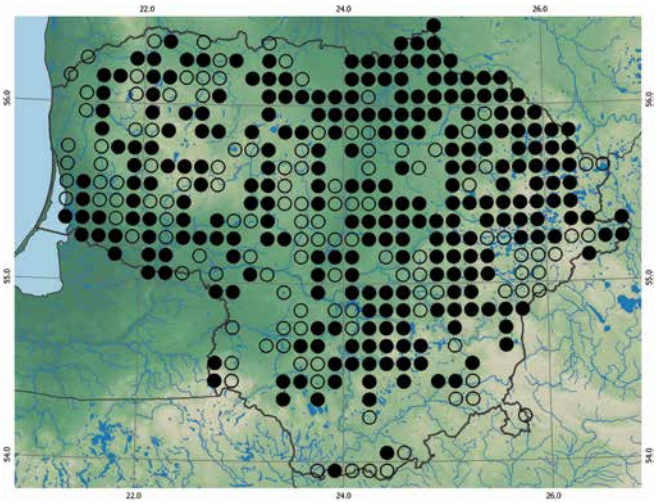

Nuotraukos autorius – Marius Karlonas

Populiacijos gausumas. Lietuva yra pasaulinės populiacijos gausumo epicentre, šalyje peri apie 1900–2900 porų. Lokalaus gausumo tyrimai stacionaruose rodo, kad iki 1995 m. porų perėjo daugiau nei 2012–2014 m. Pastarąjį dešimtmetį ženklių gausumo pokyčių neregistruota.

Grėsmės ir apsauga. Dėl plynųjų miškų kirtimų sunaikinamos oficialiai neregistruotos lizdavietės, potencialios veisimosi buveinės. Optimalios mitybinės buveinės degraduoja dėl pievų pavertimo dirbamąja žeme, joms savaime apaugant ar jas užsodinant medžiais. Registruojama suaugusių paukščių žūties atvejų, atsitrenkus į vėjo jėgaines.

Informacijos šaltiniai: Treinys, 2009; Treinys ir kt., 2013.

Summary. *This is a widespread species in Lithuania with an estimated population 1900–2900 pairs. The highest breeding densities are in central, northern and eastern parts of the country and the species usually selects mature stands near agricultural areas, with the nests mostly built in spruce, oak, birch or black alder. The current population is lower than that of the mid-1990s, but has been stable over the last decade.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Jūrinis erelis

Haliaeetus albicilla (Linnaeus, 1758)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

NT˚ D

Paplitimas. Didžioji populiacijos dalis paplitusi Eurazijoje. Šiaurėje arealas siekia Barenco, Karos ir Laptevų jūras, o pietuose – Mongolijos šiaurinę dalį, Kazachiją, Kaspijos ir Juodąsias jūras. Arealas nuo pietvakarinio Grenlandijos pakraščio tęsiasi per Euraziją iki Beringo jūros, Japonijos.
Lietuvos teritorijoje rūšis plinta pastaruosius tris dešimtmečius ir šiuo metu aptinkama visoje teritorijoje, išskyrus šiaurinę šalies dalį. Didžiausia perinčių porų koncentracija yra Kuršių nerijoje, Klaipėdos ir Šilutės r.

Biologija ir ekologija. Didžiausias plėšrusis paukštis Europoje. Tiek viršutinės, tiek apatinės kūno dalies ir sparnų plunksnos varijuoja nuo šviesiai iki tamsiai rudos. Monogamas. Perėti pradeda ne anksčiau kaip ketvirtaisiais arba penktaisiais gyvenimo metais, ilgiausia žinoma gyvenimo trukmė laisvėje yra 36 metai. Suaugę paukščiai sėslūs, lizdavietėse lankosi ištisus metus, tačiau veisimosi sezonas prasideda vasario–kovo mėn. Įsikuria įvairaus tipo miškuose, šalia arba iki kelių kilometrų nuo didesnių vandens telkinių. Lizdams vietas renkasi brandžiuose, įvairios rūšinės sudėties medynuose, tačiau gali perėti ir pavieniuose senuose medžiuose, augančiuose plynose kirtavietėse, jaunuolynuose. Lizdą iš sausų, stambių šakų sukrauna daugiausia pušyse, drebulėse, beržuose, juodalksniuose. Lizdai būna sukrauti 7–34 m, vidutiniškai 22 m aukštyje nuo žemės. Gūžtą iškloja sausa žole, šiaudais, nendrėmis. Deda vieną–tris kiaušinius, didžiausią laiko dalį peri patelė, patinas gali dalį laiko ją pakeisti, inkubacijos trukmė – 36–38 dienos. Sėkmingoje vadoje išauga nuo vieno iki trijų jauniklių. Jaunikliai lizduose auga 70–90 dienas ir juos palieka birželio–liepos mėn. Palikusius lizdus jauniklius iki rudens maitina suaugę paukščiai. Jaunikliai ir nesubrendę paukščiai klajoja, migruoja, intensyviausias judėjimas stebimas spalio–lapkričio mėn. Minta daugiausia žuvimis ir vandens paukščiais, rečiau įvairaus dydžio žinduoliais, taip pat kritusiais gyvūnais, ypač žiemą. Grobio ieško dažniausiai vandens telkiniuose, šlapynėse, tykodami medžiuose ar skraidydami. Tas pačias lizdavietes naudoja metai iš metų, naujus lizdus krauna netoli buvusių lizdų.

Nuotraukos autorius – Vytautas Knyva

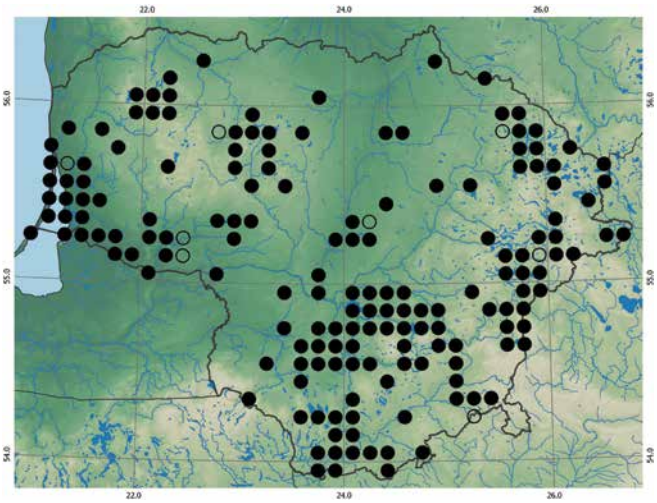

Populiacijos gausumas. Lietuvoje jūrinio erelio populiacija atsikūrė nuo 1985 m., kai buvo aptiktos pirmosios perinčios poros. Nuo to laiko populiacija pamažu didėja, šiuo metu ją sudaro apie 150–170 porų.

Grėsmės ir apsauga. Jautriai reaguoja į žmonių lankymąsi, miškininkavimą lizdavietėse ir artimoje aplinkoje vasario–liepos mėn. Jauni ir suaugę paukščiai žūsta apsinuodiję švinu, atsitrenkę į vėjo jėgainių propelerių mentes, elektros perdavimo linijas.

Informacijos šaltiniai: Dementavičius, 2007; Treinys *et al*., 2016.

Summary. *After several decades of absence as a breeding species, White-tailed Eagles reestablished from 1985, with the population increasing thereafter to a current population of 150–170 breeding pairs. Threats facing the species include wind energy development especially in coastal areas, lead poisoning and forestry activities in the vicinity of nest sites during the breeding season.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Juodasis peslys

Milvus migrans (Boddaert, 1783)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, Afrikoje, Australijoje. Europoje peri daugumoje šalių. Vakarinė arealo riba eina nuo Šiaurės Afrikos per Portugaliją, Prancūziją, Vokietiją, Baltijos jūros rytine pakrante iki pat Kolos pusiasalio šiaurėje. Arealas tęsiasi per Obės žemupį, apima Kazachiją ir tęsiasi iki pat Ramiojo vandenyno, Ochotsko jūros.
Lietuvoje juodasis peslys dažnesnis Rytų, Pietų, Vidurio regionuose, taip pat Nemuno žemupyje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio plėšrusis paukštis tamsiai rudos spalvos plunksnomis ir skelta uodega. Monogamas. Perėti pradeda ketvirtaisiais arba penktaisiais gyvenimo metais, laisvėje ilgiausiai žinoma gyvenimo trukmė – 24 metai. Lietuvoje grįždami iš migracijos pasirodo kovo pabaigoje, balandžio pradžioje. Įsikuria dažniausiai spygliuočių miškuose arti didelių vandens telkinių. Lizdams vietas renkasi brandžiuose, įvairios rūšinės sudėties medynuose. Lizdą iš šakų sukrauna įvairiuose medžiuose, bet daugiausia pušyse, viršutinėse lajų dalyse. Gūžtą iškloja žaliomis šakelėmis, tačiau dažnai lizde būna ir įvairių buitinių atliekų. Veda vieną vadą per metus. Deda dažniausiai du arba tris kiaušinius, inkubacijos trukmė – 25–38 dienos. Jaunikliai lizde būna apie 42–56 dienas. Lizdą palieka liepos mėn. Lizdą palikusius jauniklius maitina suaugę paukščiai dar mažiausiai dvi savaites. Minta žuvimis, smulkiais žinduoliais, paukščiais, maita. Grobio ieško dažniausiai virš vandens telkinių, pievose. Migracija prasideda dažniausiai rugpjūčio mėn.

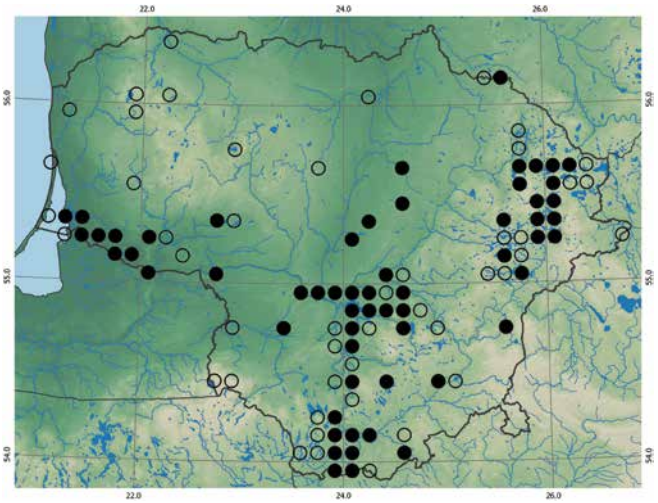

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

Populiacijos gausumas. Lietuvoje juodojo peslio populiaciją sudaro 40–70 porų, be to, pavieniai ar mažomis grupėmis neperintys individai vasarą gali laikytis tinkamose buveinėse, t. y. netoli vandens telkinių, pievose, sąvartynuose. Per pastaruosius du dešimtmečius sumažėjo žinoma populiacija prie Kauno marių, tačiau apskritai yra stebima nacionalinės populiacijos atsikūrimo tendencija.

Grėsmės ir apsauga. Rekreacija neigiamai veikia paukščius, perinčius pakrantėse ir besimaitinančius vandens telkiniuose. Vandens užterštumas mažina grobio gausą. Veisimosi vietose gali žūti individai, atsitrenkę į elektros perdavimo linijas, vėjo jėgaines.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *This is a rare species in Lithuania, usually inhabiting coniferous forests near large water bodies in eastern, southern and central Lithuania. With a current breeding population of 40–70 pairs, the population has decreased over the last two decades, though has shown signs of recovery more recently.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Rudasis peslys

Milvus milvus (Linnaeus, 1758)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

VU° D

Paplitimas. Bendrasis arealas mažas, apima Europą, išskyrus mažą populiaciją Šiaurės Afrikoje. Arealas vakaruose tęsiasi nuo Maroko per Pirėnų pusiasalį iki Anglijos, šiaurėje siekia pietinę Švedijos dalį, kerta Latviją, Baltarusiją, centrinę Ukrainos dalį. Pietuose arealas baigiasi Italijoje, Sicilijoje. Lietuva yra šiaurrytiniame arealo pakraštyje. Rūšis reta, aptinkama dažniau Vakarų, Pietų, Pietvakarių Lietuvoje, dažniausiai netoli Nemuno.

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Biologija ir ekologija. Didelis plėšrusis paukštis intensyviai rudos spalvos plunksnomis ir giliai skelta uodega. Monogamas. Laisvėje ilgiausia žinoma gyvenimo trukmė – beveik trisdešimt metų. Lietuvoje pasirodo kovo antrojoje pusėje. Įsikuria dažniausiai miškuose netoli vandens telkinių. Lizdams vietas renkasi brandžiuose medynuose. Lizdą iš šakų sukrauna įvairiuose medžiuose, dažniausiai lapuočiuose, viršutinėje lajos dalyje. Gūžtą iškloja buitinėmis atliekomis: skudurais, virvagaliais, polietileno skiautėmis. Veda vieną vadą per metus. Deda dažniausiai vieną–tris kiaušinius, inkubacijos trukmė – apie 32 dienos. Jauniklių augimo trukmė lizduose labai įvairi – nuo 48 iki 70 dienų. Lizdus palieka liepos mėn. Lizdą palikusius jauniklius maitina suaugę paukščiai dar apie mėnesį. Nors mūsų šalyje įsikuria netoli vandens telkinių, grobio čia ieško retai. Minta smulkiais žinduoliais, paukščiais, dažnai maita. Grobio ieško atvirame kraštovaizdyje. Lietuvoje rudasis peslys aptinkamas iki spalio vidurio.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje rudojo peslio populiaciją sudaro 20–35 poros. Dėl labai mažo porų skaičiaus ir plataus pasiskirstymo šalyje populiacija nėra stabili. Pastarąjį dešimtmetį užregistruotas perinčių porų palaipsnis gausėjimas Lietuvoje susijęs su piečiau esančios didelės rudojo peslio populiacijos gausėjimu Lenkijoje.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė rūšiai yra apsinuodijimas žemės ūkyje, buityje naudojamais cheminiais junginiais dėl oportunistinio mitybos pobūdžio, maitos vartojimo. Veisimosi vietose gali žūti individai, atsitrenkę į elektros perdavimo linijas, vėjo jėgaines.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *This is a rare species in Lithuania, usually inhabiting forests near water bodies in southern, south-western and western Lithuania. The distribution is very much linked with the River Nemunas and the population consists of 20–35 breeding pairs. Numbers have slowly increased over the last decade.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

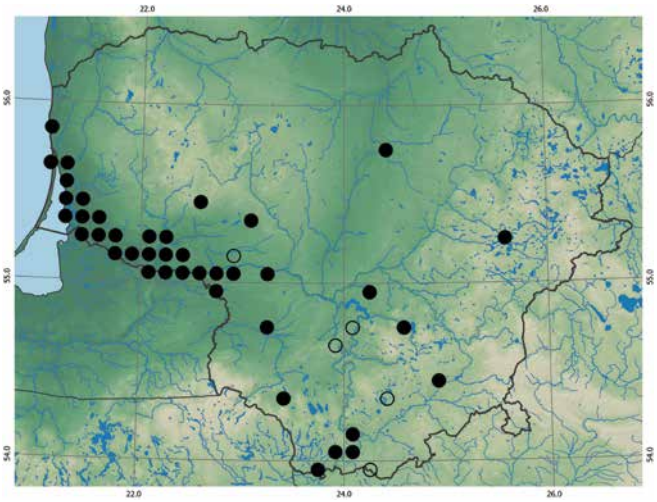

Vakarinis vapsvaėdis

Pernis apivorus (Linnaeus, 1758)

Vanaginiai (Accipitridae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi vakarinėje Eurazijos dalyje. Arealas šiaurės vakaruose tęsiasi nuo Švedijos pietryčių kryptimi per Rusiją ir baigiasi Vakarų Sibire, Obės aukštupyje. Pietuose arealas siekia Irano ir Turkijos šiaurines dalis, Graikiją, šiaurinę Ispanijos dalį. Vakarinė arealo riba kerta Anglijos teritoriją. Lietuvos teritorijoje rūšis aptinkama visuose šalies regionuose. Vapsvaėdis dažnesnis miškingose šalies vietovėse, taip pat mažesnio miškingumo vietovėse, kuriose gausu pievų ir ganyklų.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio plėšrusis paukštis. Viršutinės kūno dalies ir sparnų plunksnos pilkai rusvos spalvos, apatinės kūno dalies ir sparnų plunksnos balsvos spalvos su skersinėmis tamsiomis juostelėmis. Patinai ir patelės skiriasi plunksnų dangos raštais. Monogamas. Perėti paprastai pradeda ne anksčiau kaip trečiaisiais gyvenimo metais. Ilgiausia žinoma gyvenimo trukmė laisvėje – 29 metai. Veisimosi vietose Lietuvoje pasirodo gegužės pirmojoje pusėje. Įsikuria įvairaus tipo ir dydžio miškuose. Lizdams vietas renkasi pribręstančiuose ir brandžiuose, įvairios rūšinės sudėties medynuose. Lizdą iš šakų sukrauna daugiausia eglėse, beržuose. Lizdai būna sukrauti įprastai 9–19 m aukštyje nuo žemės. Į lizdą veisimosi sezono metu krauna žalias šakas. Deda dažniausiai du kiaušinius, peri 30–37 dienas. Jaunikliai lizduose auga 35–48 dienas. Lizdus palieka dažniausiai rugpjūčio pirmojoje pusėje. Sėkmingoje vadoje išauga vienas arba du, vidutiniškai 1,7 jauniklio, palikusius lizdus jauniklius dar kurį laiką maitina bent vienas iš suaugusių paukščių. Minta smulkiais paukščiais, jų kiaušiniais, driežais, varliagyviais, bet svarbiausią raciono dalį sudaro vabzdžiai ir vapsvų lervos. Jų ieško miškuose, pievose, ganyklose, pelkėse. Radęs vapsvų lizdų žemėje, iškasa kojomis.

Nuotraukos autorius – Vytautas Knyva

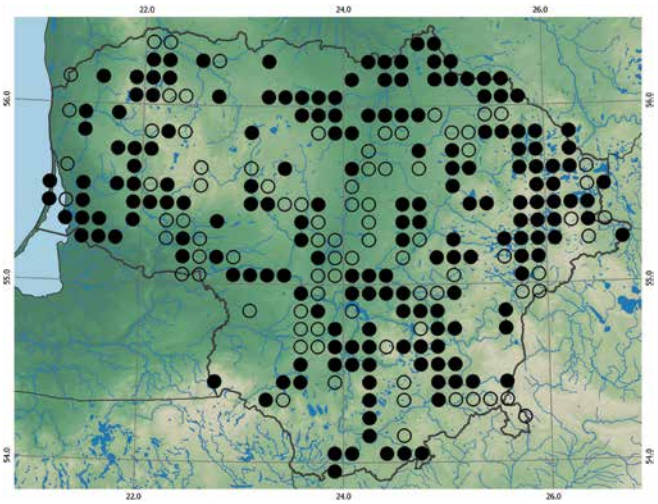

Populiacijos gausumas. Rūšiai būdingi nemaži perinčių porų gausumo svyravimai skirtingais metais. Lietuvoje vapsvaėdžio populiaciją sudaro apie 2000 porų. Pastaruoju dešimtmečiu didelių gausos pokyčių būdingose buveinėse neregistruota.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė veisimosi vietose yra intensyvi žemės ūkio veikla, pesticidų naudojimas, dėl to mažėja pagrindinio grobio – vabzdžių – gausa.

Informacijos šaltiniai: Drobelis, 2004a.

Summary. *The European Honey Buzzard is a widespread species in Lithuania with an estimated population of at least 2000 pairs. Inhabits a wide range of habitats including coniferous dominant woodlands and small fragmented forests. The number of occupied territories fluctuates annually, but neither negative nor positive trends have been observed over the last decade.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Erelis žuvininkas

Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758)

Žuvininkai (Pandionidae)
Vanaginiai paukščiai (Accipitriformes)

EN D1

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, veisimosi ar migracijos metu aptinkama beveik visuose žemynuose, išskyrus Antarktidą. Eurazijoje paplitusi nuo Škotijos, Pietų Norvegijos, Švedijos, Suomijos, Šiaurės Rytų Vokietijos, Lenkijos, Baltijos šalių, Baltarusijos per subarktinės ir vidutinių platumų klimato juostų Rusiją iki Kamčiatkos, Kurilų salų, Sachalino ir Japonijos.
Lietuvoje perinti dažniausiai aptinkama rytinėje, pietrytinėje ir pietinėje dalyse. Didžiausia perinčių porų koncentracija yra Ignalinos, Zarasų ir Švenčionių r.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio erelis, viršutinės kūno dalies ir sparnų plunksnos pilkai rudos spalvos, kūno apačia balta. Monogamas. Perėti pradeda trečiaisiais gyvenimo metais, ilgiausia žinoma gyvenimo trukmė yra 32 metai. Lietuvoje pasirodo kovo pabaigoje. Įsikuria dažniausiai spygliuočių masyvuose esančiose pelkėse ar ežerų pakrantėse. Lizdams vietas renkasi senuose paežerių medynuose, pelkių salose, pelkinių ežerų pakrantėse, pavieniuose senuose kirtavietėse augančiuose medžiuose. Lizdai paprastai būna sukrauti aukščiausiame medyno medyje, pačioje lajos viršūnėje. Veda vieną vadą per metus. Dėtyje – vienas–keturi rausvos ir rusvos spalvų dėmėmis išmarginti kiaušiniai. Peri apie 38 dienas. Lizde jaunikliai auga 52–64 dienas. Lizdus daugiausia jauniklių palieka liepos trečiąją dekadą. Sėkmingai perėjusi pora išaugina 1–4, vidutiniškai 2,6 jauniklio. Minta vien žuvimis, kurias gaudo vandens paviršiuje. Grobio ieško dažniausiai įvairaus dydžio telkiniuose, maitintis gali

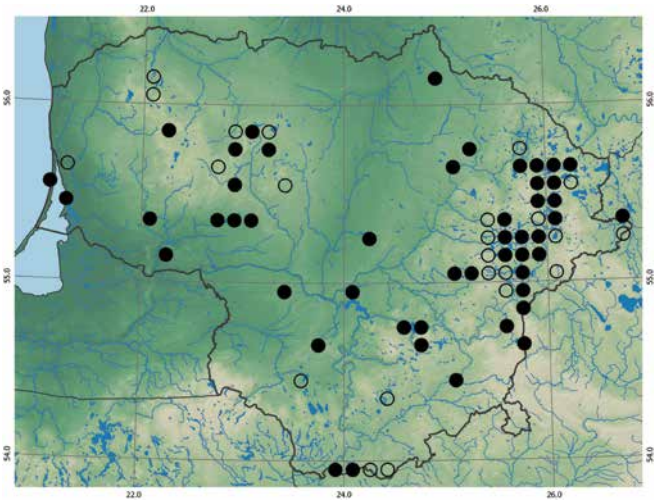

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

skristi iki keliolikos kilometrų. Į tas pačias lizdavietes grįžta metai iš metų, naudoja ir tą patį lizdą. Migracija prasideda rugpjūčio mėn.

Populiacijos gausumas. Žuvininko populiacija vertinama 30–50 porų, maitintis tinkamose vietose taip pat stebimi pavieniai nesiveisiantys individai. Populiacijos gausumas pastaruoju metu stabilus, nors perinčių porų gausumas svarbiausiose rūšies radavietėse svyruoja.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės yra susijusios su rekreacijos keliamu trikdymu lizdavietėse, esančiose paežerėse, lizdams krauti tinkamų medžių stoka, žūtimis atsitrenkus į elektros perdavimo linijas, tarprūšine konkurencija su jūriniu ereliu. Dėl specifinių poreikių lizdavietėms trūksta perėti tinkamų medžių. Žuvininkai noriai užima dirbtinius lizdus, įrengtus atsižvelgiant į rūšies buveinių poreikius.

Informacijos šaltiniai: Šablevičius, 2001b; Drobelis, 2004a.

Summary. *This species breeds in eastern, south-eastern and southern parts of Lithuania with a population of 30–50 breeding pairs. The population is stable, but the number of pairs fluctuates annually in the core population area in eastern Lithuania.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Pilkoji kurapka

Perdix perdix Linnaeus, 1758

Fazaniniai (Phasianidae)
Vištiniai paukščiai (Galliformes)

VU C1

Paplitimas. Rūšis paplitusi nuo Pirėnų iki Altajaus. Šiaurėje arealas siekia Vidurio Skandinaviją, Karelią, Tiumenės sritį. Pietuose paplitusi iki Tian Šanio, Mažosios Azijos, Portugalijos. Peri Britų ir Sicilijos salose. Žiemoja įprastame areale.
Lietuvoje paplitusi didesnėje jos dalyje, kur vyrauja agrarinis kraštovaizdis.

Biologija ir ekologija. Sėslus atviro kraštovaizdžio paukštis. Renkasi vietoves, kuriose dirbami laukai kaitaliojasi su pievomis ir laukų želdiniais. Žiemos metu laikosi būreliais. Kurapkos yra monogamės. Poruojasi kovo mėn. dar neišsiskirsčius būreliams. Peri ant žemės, lizdą įsirengia nedidelių daugiamečių žolių, pasėlių nedidelių sklypų pakraščiuose, rečiau soduose ir krūmynuose. Kiaušinius deda maždaug po mėnesio nuo susiporavimo, kasdien po vieną, lizde dažniausiai būna nuo 18 iki 22 kiaušinių. Žuvus pirmajai dėčiai, deda pakartotinai. Peri 24 dienas. Jaunikliai ritasi birželio pabaigoje–liepos mėn. Tik išsiritę jaunikliai su tėvais palieka lizdą.
Minta labai įvairiu maistu. Šiltuoju laiku, ypač jaunikliai, noriai lesa bestuburius gyvūnus. Tačiau mityboje vyrauja augalinis maistas, ypač laukinių augalų sėklos. Žiemą mėgsta iš po sniego išsikapstyti želmenų.

Populiacijos gausumas. Šio amžiaus pirmajame dešimtmetyje stebėtas didelis (30–60 proc.) šios rūšies populiacijos mažėjimas. Įvertinta, kad 2013 m. populiaciją sudarė 4000–7000 porų, nors tikslių duomenų apie rūšies gausumą šalies mastu trūksta.

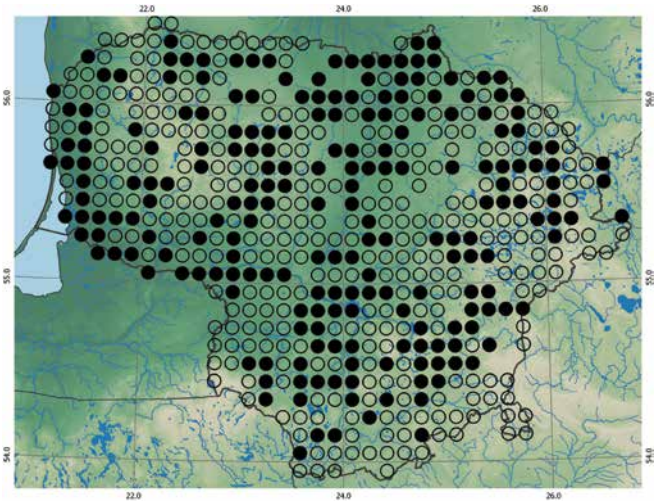

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis siejama su agrarinio kraštovaizdžio struktūros pokyčiais: įsivyrauja dideli monokultūrų plotai, didėja augalininkystės intensyvumas (švarūs, nepiktžolėti pasėliai, žemės ūkio agregatų nenutrūkstamas važinėjimas ir kt.). Dėl to sumažėja mitybai svarbių piktžolių kiekis, didėja trikdymas. Didelę žalą populiacijai daro išaugęs lapių ir kiaunių skaičius. Atskirais metais daug paukščių nukenčia dėl užsitęsusių šalčių su stora sniego danga. Todėl šaltomis žiemomis tikslinga kurapkas papildomai lesinti, tose vietose reguliuojant lapių skaičių.

Informacijos šaltiniai: Kurlavičius, 2006; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Duomenų bazės: LPPA

Summary. *The national population was estimated at 4000–7000 breeding pairs in 2013, representing a 30–60% decrease over the previous ten years. Significant changes in the structure of the agricultural landscape, as well as increased numbers of foxes, are considered the main threats.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Eurazinis tetervinas

Tetrao tetrix (Linnaeus, 1758)

Tetervininiai (Tetraonidae)
Vištiniai paukščiai (Galliformes)

VU A2ac; C1

Paplitimas. Sėsli rūšis, plačiai paplitusi Eurazijoje. Arealas driekiasi nuo Britų salų vakaruose iki Šiaurės Rytų Kinijos rytuose. Šiaurėje paplitimas siekia šiaurės poliaratį, tik Skandinavijoje ir Kolos pusiasalyje paplitusi dar toliau į šiaurę. Vakarų Europoje arealas labai fragmentiškas, pietuose siekia Prancūziją, Italijos šiaurę ir Albaniją.
Lietuvoje tetervinai gyvena tik atskirose vietose, kurios išsidėsčiusios po visą šalies teritoriją. Dažnesni miškingesnėje ir mozaikiniu kraštovaizdžiu pasižyminčioje Rytų ir Pietų Lietuvoje. Ypač jų retai aptinkama Vidurio, Šiaurės ir Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Stambus vištinis paukštis, dydžiu nusileidžiantis kurtiniui. Patino apdare vyrauja juoda su melsvu blizgesiu spalva. Pauodegys ryškiai baltas. Uodegos kelios kraštinės plunksnos yra gerokai ilgesnės už likusias ir išlinkusios į išorę. Virš akių ryškiai matomi raudoni plikos odos antakiai. Patelės yra kiek mažesnės, raibos, jų apdare vyrauja ruda spalva.
Tetervinai įsikuria miškų, pelkių ir atvirų buveinių mozaikoje, vengia didelių vientisų miškų masyvų ar atviro kraštovaizdžio plotų. Tuokvietėms pasirenkamos atviros pelkių plynės ar miško kirtimai ir laukymės, nevengiama pamiškių pievų ar ganyklų. Balandžio–gegužės mėn. jose susirenka nuo kelių iki keliolikos patinų. Patelės lizdus įrengia netoli tuokviečių, paprastai iki 1 km atstumu. Veda vieną vadą. Vidutiniškai deda aštuonis kiaušinius, kuriuos patelė peri 24–28 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti jau savaitės amžiaus, o po mėnesio jau pasiekia motinos dydį.

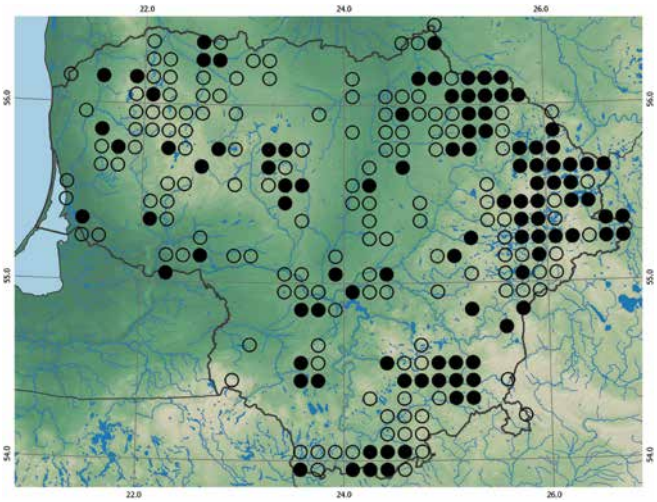

Nuotraukos autorius – Eugenijus Drobelis

Maitinasi daugiausia augaliniu maistu, kurio racionas keičiasi per metus. Taip pat lesa ir įvairius vabzdžius.

Populiacijos gausumas. Rūšies radaviečių skaičius per pastaruosius 50 metų sumažėjo dvigubai, stebimas didelis (iki 70 proc.) populiacijos mažėjimas. 2013 m. tuokvietėse registruotų patinų gausumas įvertintas 1500–3000 individų. 2017 m. vertinimu, jų maksimalus gausumas neviršijo 2000 patinų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės siejamos su optimalių veisimosi buveinių – atvirų pelkių, miško laukymių ir pamiškės pievų – nykimu. Tikėtina, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai. Būtini atvirų buveinių palaikymo, o sunykusių – atkūrimo darbai, lapių, mangutų ir kranklių skaičiaus mažinimas.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *Preferring a mosaic of forests, bogs and open habitats, this species breeds at various localities across Lithuania, but is more common in eastern and southern parts of the country. Having declined by up to 70% over the last 20 years, the current population is estimated at up to 2000 displaying males. The main threats facing this species include habitat degradation and fragmentation, as well as predation.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Vakarinis kurtinys

Tetrao urogallus Linnaeus, 1758

Tetervininiai (Tetraonidae)
Vištiniai paukščiai (Galliformes)

VU A4ce; C1; D1

Paplitimas. Labai sėsli borealinių miškų rūšis. Paplitusi Eurazijoje nuo Škotijos, Skandinavijos ir Ispanijos vakaruose iki Lenos upės baseino rytuose. Šiaurinė riba susijusi su borealinių miškų paplitimu. Europos pietuose labai fragmentiškas arealas siekia Graikijos, Albanijos bei Ispanijos šiaurės kalnuotas vietoves.
Lietuvoje šiuo metu pasitaiko tik didesnėse Rytų ir Pietų Lietuvos giriose – Labanoro, Rūdninkų, Dainavos, Kapčiamiesčio. Nedidelės populiacijos taip pat aptiktos Rokiškio r. pelkėse ties pasieniu su Latvija ir Vilniaus r. ties pasieniu su Baltarusija.

Biologija ir ekologija. Stambiausias Lietuvoje vištinis paukštis – suaugęs patinas sveria apie 4 kg. Patelės yra beveik perpus mažesnės. Patino apdare vyrauja įvairių atspalvių juoda spalva. Sparnų viršutinė pusė yra tamsiai ruda su balta dėme ties sparno sulenkimu. Uodega ilga, su baltomis dėmelėmis, tuoktuvių metu išskleidžiama į plačią vėduoklę. Snapas šviesus, virš akies – ryškiai raudonas plikos odos antakis. Patelės ryškiai raibos, jų apdare vyrauja ruda ir pilka spalvos.
Didelių borealinių miškų masyvų paukštis, dažniausiai įsikuriantis brandžiuose pušynuose. Pirmenybę teikia netoli pelkių esantiems miškams. Poligamas. Tuokvietės, kuriose susirenka nuo kelių iki keliolikos patinų, dažnai išlieka tose pačiose vietose daug metų. Patelės lizdus įsirengia kelių kilometrų atstumu nuo jų. Dažniausiai deda septynis–devynis kiaušinius, kuriuos patelė peri 26–29 dienas. Ji ir augina jauniklius.
Žiemą daugiausia minta pušų spygliais. Kitu metu racionas įvairesnis, tačiau vis vien vyrauja augalinis maistas – uogos, pumpurai, lapai. Tik jauniklių svarbią raciono dalį pirmosiomis gyvenimo savaitėmis sudaro įvairūs bestuburiai.

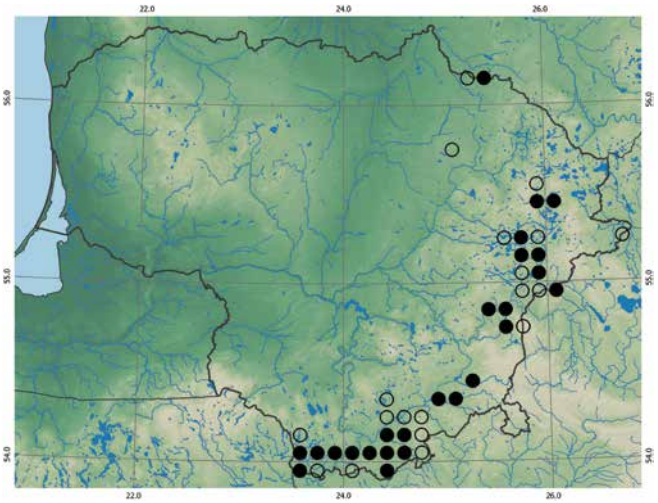

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kadaise buvo plačiau paplitęs, tačiau dėl miškų fragmentacijos ir medžioklės išnyko didesnėje teritorijos dalyje. 2013 m. perinti populiacija vertinta 300–400 tuokvietėse registruojamų patinų. Nors per pastaruosius dvidešimt metų stebimas atskirų nedidelių tuokviečių nykimas, bendras gausumas išlieka gana stabilus.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės siejamos su veisimosi buveinių – brandžių pušynų prie įvairaus dydžio miško pelkių – nykimu. Buveinių fragmentacija daro didžiulį neigiamą poveikį labai sėsliai rūšiai. Todėl medynų išsaugojimas yra svarbiausia rūšies apsaugos priemonė. Be to, tuoktuvių metu reikia riboti šių vietų lankymą dėl rūšies didelio jautrumo trikdymui. Tikėtina, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai, todėl būtina reguliuoti lapių, mangutų ir kranklių skaičių.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *A highly sedentary species inhabiting mature boreal forests, the current population is estimated at 300–400 displaying males and is considered stable, though some leks have disappeared over the last 20 years. The greatest threats are a reduction in the amount of mature pine forests and fragmentation of habitat, with disturbance and predation also possibly having a negative effect. Key conservation measures relate to the preservation of suitable forest habitats, limiting disturbance and controlling predators.*

Autoriai – Mindaugas Dagys ir Liutauras Raudonikis

Paprastoji griežlė

Crex crex (Linnaeus, 1758)

Vandeninės vištos (Rallidae)
Gerviniai paukščiai (Gruiformes)

NT

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Eurazijoje. Perėjimo arealas plyti nuo Britų salų vakaruose iki Užbaikalės rytuose; pietuose siekia Prancūziją, Bulgariją, Pietų Kaukazą, Kirgiziją, Šiaurės Mongoliją. Į šiaurę paplitusi iki pietinės Suomijos dalies, Vidurio Rusijos. Griežlė – tolimoji migrantė. Žiemoja Pietų ir Pietryčių Afrikoje – nuo Tanzanijos iki Pietų Afrikos Respublikos.
Tinkamose buveinėse paplitusi visoje Lietuvoje, tačiau netolygiai. Retesnė regionuose, kur vyrauja intensyvesnė žemdirbystė – pietvakarinėje, centrinėje, šiaurinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Žymiai mažesnė už panašiose buveinėse įsikuriančią kurapką, bet didesnė už putpelę. Patinų ir patelių išvaizda nesiskiria. Apdare vyrauja įvairūs rudi ir pilki atspalviai. Kūno viršus tamsesnis su beveik juodomis dėmelėmis, sparnų viršus ryškiai rudas. Galvos šonai, kaklo priekis ir krūtinė – pilki, snapas santykinai trumpas, šviesus. Kūno šonai rudi su šviesiais dryžiukais. Kojos šviesios, ilgos, skrendant išsikiša už uodegos, nors skraido retai.
Nors sistematiškai priskiriamos prie vandeninių vištų, griežlės yra mažiau susijusios su šlapynių buveinėmis. Tipiškas agrarinio kraštovaizdžio paukštis. Pirmenybę teikia neintensyviai naudojamoms vidutinio drėgnumo pievoms su aukšta žoline augalija. Rečiau įsikuria ariamuose laukuose, žemapelkėse ar jaunose miškų kirtavietėse. Pavasarį parskrenda gegužės mėn. Dėtyje – iki dešimties kiaušinių. Peri pavieniui, lizdus įsirengia ant žemės tarp aukštesnių žolinių augalų. Peri šešiolika–devyniolika dienų.

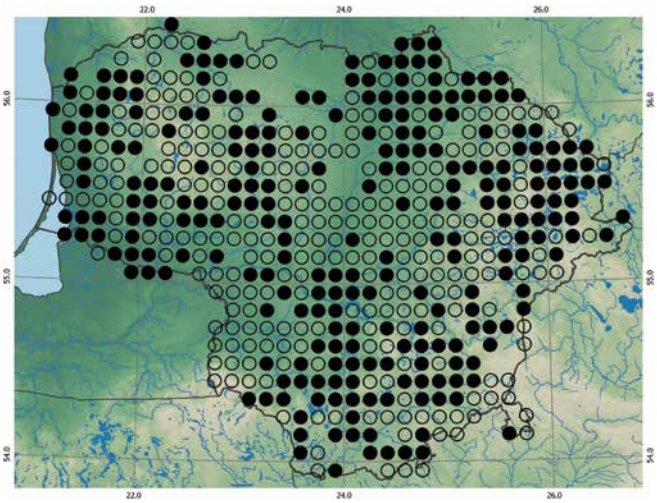

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Per metus veda vieną vadą. Visaėdė, daugiausia maitinasi įvairiais bestuburiais (vabzdžiais, sliekais, moliuskais, voragyviais), tačiau nevengia ir augalų sėklų ar net smulkių varliagyvių.

Populiacijos gausumas. Griežlės populiacija šalyje vertinama 23 000–30 000 giedančių patinų. Pastaraisiais dešimtmečiais populiacijos dydis stabilus, tačiau rūšiai būdingi dideli gausumo svyravimai, kuriuos nulemia konkrečių metų orų sąlygos. Ilgalaikiams rūšies gausumo pokyčiams didžiausią įtaką turi pokyčiai žemės ūkyje.

Grėsmės ir apsauga. Griežlei palankiausias neintensyvus, ekologinis ūkininkavimas. Jai nepalankus tiek intensyvus žemės ūkis (monokultūros, intensyvus ganymas, ankstyvas šienavimas, chemijos naudojimas), tiek ir žemės ūkio plotų ilgalaikis apleidimas. Ekologinis ūkininkavimas, mozaikinio agrarinio kraštovaizdžio formavimas intensyvaus ūkininkavimo plotuose, sukuriant griežlėms (ir kitoms agrarinio kraštovaizdžio rūšims) perėti tinkamų buveinių plotus, vėlyvas šienavimas ir griežlėms palankių šienavimo metodų taikymas galėtų būti efektyvios priemonės šios rūšies apsaugos būklei pagerinti.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Kurlavičius, 2006; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *A typical species of agricultural landscapes, it is especially vulnerable to changes in agricultural practices – both the intensification of agriculture (monocultures, intensive grazing, early mowing, etc.) and land abandonment may result in rapid declines in population. The promotion of ecological and low-intensity farming could be an effective measure in the conservation of this species.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Paprastoji švygžda

Porzana porzana (Linnaeus, 1769)

Vištelinai (Rallidae)
Gerviniai paukščiai (Gruiformes)

VU A4bc

Paplitimas. Žemyninių lygumų, borealinio ir vidutinių platumų klimato rūšis. Paplitusi nuo Vakarų Europos ir Pietų Fenoskandijos iki Sibiro centrinės dalies.
Aptinkama visoje Lietuvoje, retesnė intensyviu žemės ūkiu ir mažu ežeringumu išsiskiriančiuose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Varnėno dydžio, iš toli tamsios spalvos paukštis šviesesniu baltai taškuotu ir dryžuotu kūno priekiu. Snapo pamatas raudonas. Retai matoma atvirose vietose, tačiau išsiduoda charakteringu balsu – vienodais tarpais dažnai kartojamais švilpčiojimais. Parskrenda balandžio pradžioje. Migracija trunka iki gegužės pradžios. Rudenį dauguma švygždų išskrenda iki lapkričio pradžios. Peri šlapiose paežerių ir paupių pievose, žemapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, durpynuose, ežerų didelėse kinėse ir plovose. Vengia aukštos tankios augalijos, bet pakenčia retus nendrynus ir pavienius krūmus. Teritorinė rūšis, tačiau lizdai gali būti sukraunami tik 10–75 m vienas nuo kito. Jie įrengiami žolių kupste ar po pernykščių augalų sąvartomis. Kiaušinius deda nuo gegužės vidurio, tačiau ilgai apsemtas vietas užima tik birželį. Per sausras išdžiūvusias veisimosi buveines palieka. Dažniausiai deda aštuonis kiaušinius. Peri 18–24 dienas. Jaunikliais rūpinasi abu tėvai. Maitinasi augalų sąžalynų ir atvirų dumblo plotelių ar seklaus vandens sandūroje. Maistą renka bėgiodama sausumoje, braidydama ar plaukiodama sekliame vandenyje. Lesa vabzdžius, jų lervas, kirmėles, voragyvius ir moliuskus, retai augalų sėklas ir vegetatyvines dalis. Maistą renka nuo žemės ir vandens paviršiaus, dumble, nuo augalų.

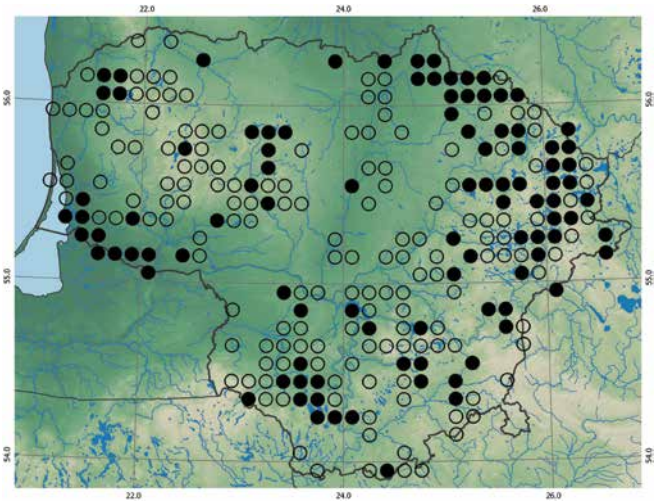

Nuotraukos autorius – Simonas Minkevičius

Populiacijos gausumas. Lietuvoje peri 1000–1500 porų. Gausiausia Žuvinte (28 poros) ir Nemuno deltoje (60–70). Čia jų populiacijos nuo 2004–2005 m. sumažėjo atitinkamai 3,74 ir 2,43–2,61 karto.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – melioracija, ganymo ir šienavimo nutraukimas peravietėse. Veisimosi buveinės jautrios klimato atšilimui. Rūšies apsaugai būtina stabdyti perteklinį buveinių užaugimą nendrynais ir sumedėjusia augalija.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Raudonikis ir kt., 2016a.

Summary. *With a breeding population of 1000–1500 pairs, this species prefers wet meadows alongside lakes and rivers, open sedge fens and abandoned peat quarries. The number of breeding sites varies in relation to hydrometeorological conditions of the year. The cessation of haymaking and grazing in potential habitats is a major threat to species. Since 2004–2005, the species has decreased by more than 2–3 times in its strongholds of Žuvintas and the Nemunas Delta.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Eurazinė jūršarkė

Haematopus ostralegus (Linnaeus, 1758)

Jūršarkiniai (Haematopodidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Palearktinė rūšis. Nominalus porūšis daugiausia paplitęs per visą Vakarų Europą, ypač palei Viduržemio ir Baltijos jūros pakrantes. Einant į žemyno gilumą toliau nuo jūrų pakrančių, perinčių porų mažėja.
Lietuvoje veisimosi metu dabar aptinkama tik palei Nemuną žemiau Jurbarko ir Nemuno deltoje. Iki 2007 m. perėjo Drūkšių ežere, Birvėtos žuvininkystės tvenkinių apylinkėse, tačiau vėliau čia išnyko. Kitur šalyje atskirais metais aptikta tik pavienių porų. Migracijų metu rūšis negausi, bet įprasta Baltijos pajūryje.

Biologija ir ekologija. Kontrastingų juodos (kūno viršus) ir baltos (apačia) spalvų, karvelio dydžio paukštis su ilgu, tiesiu ir tvirtu raudonu snapu ir raudonomis kojomis. Dažniausiai jūršarkė aptinkama balandžio–rugsėjo mėn. Dažniausiai peri Nemuno ar didelių vandens telkinių smėlio ar žvirgždo salose, rečiau įsikuria vandens telkinių pakrančių paplūdimiuose, nuleistuose tvenkiniuose, žole apaugusiose buveinėse ar net dirbamuose laukuose. Du tris kiaušinius į negilią duobutę grunte deda gegužės mėn. Peri 26–28 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 34–36 dienų amžiaus.
Geriausios mitybinės sąlygos yra jūros pakrančių paplūdimiuose, ypač atoslūgių zonose, kur maitinasi moliuskais, vėžiagyviais, daugiašerėmis kirmėlėmis, rečiau mailiumi. Vidaus vandens telkiniuose minta įvairiais vandens bestuburiais, taip pat sliekais, vabzdžiais. Tolimoji migrantė.

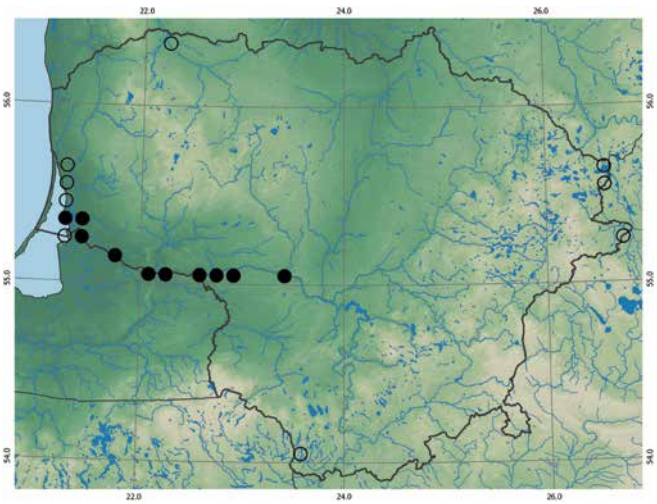

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Populiacijos gausumas. Pirmą kartą perėjimas patvirtintas tik 1980 m. 2013 m. perinti populiacija vertinta dešimčia–trisdešimčia porų. Per pastaruosius trisdešimt metų stebėtas iki 90 proc. šios rūšies perinčios populiacijos mažėjimas. Rūšis išnyko Dysnos upės baseine, kur perėjo daugelį dešimtmečių. Pastarąjį dešimtmetį Nemuno žemupyje išlikusios populiacijos būklė stabilizavosi.

Grėsmės ir apsauga. Perinčios populiacijos gausumą riboja veisimosi buveinių – atvirų smėlio salelių ar dumblingų seklumų Nemuno žemupyje – nepakankamas kiekis. Kita grėsmė – perinčių paukščių trikdymas, todėl reikėtų riboti žinomų veisimosi vietų lankymą veisimosi laikotarpiu. Galima įtarti, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai, todėl būtina reguliuoti kanadinių audinių ir varninių paukščių skaičių.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *Having declined by 90% over the last 30 years and having disappeared from most former breeding sites, the current population consists of 10–30 pairs in the Nemunas area, this population has stabilised over the last 10 years. Nests are found on sparsely vegetated sand islands or sand and gravel beaches and the growth of the population is limited by the ephemeral nature of sand islands and their susceptibility to plant cover succession, as well as by disturbance by visitors and, possibly, by nest predation.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Paprastoji avocetė

Recurvirostra avosetta Linnaeus, 1758

Avocetiniai (Recurvirostridae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

CR A2a; C2a(ii); D1

Paplitimas. Avocetė – tolimoji migrantė, nors dalis paukščių gali pasilikti žiemoti ir pietinėse perėjimo arealo dalyse. Perėjimo arealas didelis ir fragmentiškas – peri nuo Anglijos vakaruose iki Užbaikalės rytuose, daugiausia vidutinio klimato juostoje. Žiemoja Afrikoje ir Pietų Azijoje. Taip pat sėsliai gyvena Pietų ir Vakarų Afrikoje. Pasaulinė rūšies populiacija vertinama 280 000–470 000 individų.
Lietuvoje veisimosi metu aptikta tik Nemuno deltoje – dažniausiai priešakinės deltos salelėse. Traukimo metu taip pat stebėta pajūryje, rečiau vidiniuose šalies regionuose, kur registruota tik pavienių individų.

Biologija ir ekologija. Dydžiu prilygsta paprastajam griciukui. Išvaizda išskirtinė ir nesupainiojama su kitomis rūšimis – paukštis baltas su juoda galvos viršutine dalimi ir pakaušiu bei juodomis plunksnomis sparnuose ir nugaroje. Smailėjantis ilgas snapas taip pat juodas ir riestas į viršų. Ilgos kojos pilkai melsvo atspalvio. Patinai išvaizda nesiskiria nuo patelių.
Peri atvirose šlapynėse, vandens telkinių smėlio salose ir pusiasaliuose, dumblingose pakrantėse, tarp jų ir žuvininkystės tvenkinių. Monogamai. Dažnai peri grupėmis, tačiau kartais ir pavieniui. Lizdas – duobutė smėlyje ar kitokiame substrate. Deda tris arba keturis kiaušinius. Veda vieną vadą. Maitinasi vandens bestuburiais, tačiau racioną gali papildyti ir augalų sėklomis ar šaknimis, smulkiomis žuvytėmis.
Lietuvoje aptinkama nuo balandžio pradžios iki rugsėjo vidurio.

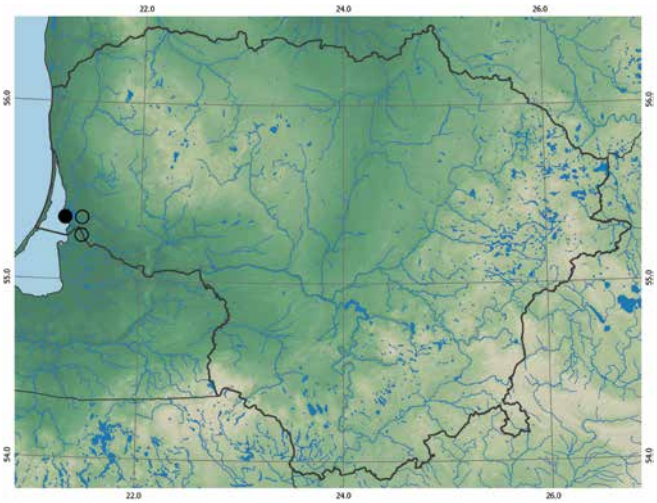

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Populiacijos gausumas. Pirmą kartą perėjimas patvirtintas tik 1993 m., kai Nemuno deltoje aptiktos penkios šešios poros. Panašus gausumas išsilaikė iki XX a. pabaigos, tačiau vėliau jis stipriai svyravo atskirais metais. 2013 m. perinti populiacija vertinta penkiomis–dešimčia porų, o vėliau registruota tik pavienių veisimosi atvejų.

Grėsmės ir apsauga. Akivaizdu, jog perinčios populiacijos gausumą riboja veisimosi buveinių – atvirų smėlio salelių ar dumblingų seklumų – trūkumas Nemuno deltoje. Todėl rūšį išsaugoti galima tik užtikrinant natūraliai susiformavusių tokių buveinių palaikymą arba tikslingai jas formuoti pajūrio regione. Kita grėsmė – perinčių paukščių trikdymas, todėl reikėtų riboti lankymąsi žinomose veisimosi vietose perėjimo laikotarpiu.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Šablevičius, 2014; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *With the first confirmed case of breeding only in 1993, this species remains an extremely rare breeder in Lithuania, occurring mostly on sandy islets in the lower Nemunas River Delta. During migration, it may also be observed along the Baltic coast and even at some inland sites. Lack of suitable habitat, predation and disturbance of breeding sites are the main threats to this species in Lithuania.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Jūrinis kirlikas

Charadrius hiaticula (Linnaeus, 1758)

Sėjikiniai (Charadriidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi šiaurinėje Eurazijos dalyje nuo Šiaurės Prancūzijos, Airijos, Islandijos, Šiaurės, Baltijos ir Baltosios jūrų pakrančių, Skandinavijos, palei visą Arkties vandenyno pakrantę iki Ramiojo vandenyno.
Lietuvoje nuolat peri pajūryje, Kuršių marių pakrantėse, Nemuno deltoje, kai kuriuose Vakarų Lietuvos karjeruose, tvenkiniuose ir Nemuno upės salose. Taip pat perėjo Nemuno salose ties Birštonu ir netoli Druskininkų, tačiau pastaraisiais metais čia jų nebepastebima. Migracijų metu rūšis gausesnė pajūrio regione, nors aptinkama ir kitose šalies vietose.

Biologija ir ekologija. Kiek didesnis už į jį panašų upinį kirliką. Skrydžio metu nuo upinio lengvai atskiriamas iš baltų skersinių sparno juostų, taip pat iš trumpesnių ir tvirtesnių oranžinių kojų bei storesnio oranžinio snapo su juodu galiuku. Geltono akių žiedelio neturi. Kakta rusvai balta, virš akių aiškiai matomi rusvai balsvi antakiai. Tamsi apykaklė platesnė.
Peri smėlėtose Nemuno ir kitų vandens telkinių salose, rečiau pakrantėse ar pajūrio paplūdimiuose, nuleistuose tvenkiniuose, apsemtų pievų ir žvyrkelių salose ar net dirbamuose laukuose. Monogamas. Pavasarį parskrenda kovo mėn. Kiaušinius deda balandžio–gegužės mėn. Lizdas – negili duobutė grunte, negausiai išklota akmenukais ar šapeliais. Deda keturis kiaušinius. Dalis porų išveda dvi vadas, tačiau žuvus pirmajai dėčiai, peri pakartotinai. Inkubacija užtrunka 23–27 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 24–26 dienų amžiaus. Subręsta

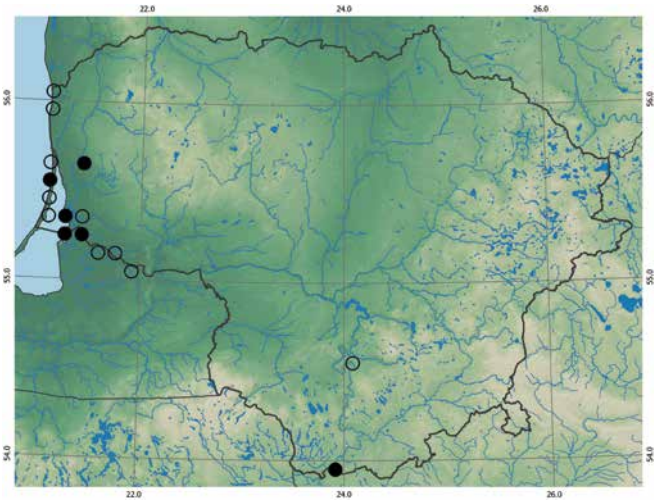

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

antraisiais gyvenimo metais. Minta smulkiais bestuburiais – vabzdžiais, jų lervomis, smulkiais vėžiagyviais, kirmėlėmis. Tolimasis migrantas. Rudeninė migracija vyksta rugpjūčio–spalio mėn.

Populiacijos gausumas. Pirmą kartą perėjimas patvirtintas tik 1981 m. Gargždų žvyro karjeruose. 2013 m. perinti populiacija vertinta 20–40 porų. Sunykus peravietėms už Nemuno žemupio ir pajūrio regiono ribų, nuo XXI a. pradžios stebėtas nežymus (iki 20 proc.) šios rūšies perinčios populiacijos mažėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Perinčios populiacijos gausumą riboja veisimosi buveinių – atvirų smėlio salelių ar dumblingų seklumų – trūkumas Nemuno upėje. Taip pat nepalankus yra buvusių atvirų karjerų užaugimas sumedėjusia augalija. Grėsmę kelia perinčių paukščių trikdymas.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *The first confirmed breeding case for this species in Lithuania was in 1981. Currently, the national population is estimated at 20–40 nesting pairs, most of which are along the Nemunas River and the Nemunas River Delta. In recent years however, decreases in numbers (20%) and a loss of some breeding areas have been noted, mostly caused by the transformation of breeding habitats and disturbance of breeding pairs.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Dirvinis sėjikas

Pluvialis apricaria (Linnaeus, 1758)

Sėjikiniai (Charadriidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

EN D1

Paplitimas. Tundros, viržynų ir aukštapelkių rūšis, perinti nuo Islandijos vakaruose iki Vidurio Sibiro rytuose.
Lietuvoje paplitimas sutampa su didžiųjų aukštapelkių išsidėstymu.

Biologija ir ekologija. Pempės dydžio paukštis su geltona ir juoda spalvomis marginta nugara, juodu kaklo priekiu, krūtine ir pilvu bei balta juosta kūno šonuose. Parskrenda kovo pabaigoje. Peri aukštapelkių plynėse. Lizdas – menkai išklota duobutė žemėje. Kraunamas tokiose vietose, kuriose bent 200 m spinduliu vyrauja 15–25 cm aukščio žoline augalija padengtas apžvalgos plotas. Dėtyje – keturi kiaušiniai. Juos peri nuo balandžio mėn. antrosios pusės. Minta įvairių vystymosi stadijų vabalais, drugių lervomis, žiogais, vorais, moliuskais, sliekais, retai augaliniu maistu. Jauniklių mitybai svarbūs ilgakojai uodai (*Tipulidae*). Gali skristi maitintis už aukštapelkės ribų. Vadą prižiūri abu tėvai. Nuo rugpjūčio vidurio, kai jaunikliai tampa savarankiški, veisimosi buveines palieka. Šiaurinių populiacijų paukščiai į Lietuvą praskrenda rugsėjo–lapkričio mėn.

Populiacijos gausumas. Dar neseniai dėl suprastėjusių buveinių dirvinių sėjikų mažėjo, 2004–2016 m. jų populiacijų būklė stabilizavosi. Dvylikoje Lietuvos aukštapelkių peri 35–45 poros: Kamanų pelkėje peri penkios–šešios poros, Reiskių tyre – septynios–aštuonios, Aukštajame tyre – penkios–septynios, Artosios pelkėje – keturios penkios, Čepkelių raiste – dvi trys, Svencelės pelkėje – viena–trys, Žuvinto paliose – ne kasmet viena arba dvi poros, Mūšos tyrelyje – viena pora. Rudenį kai kuriuose nuleistuose žuvininkystės tvenkiniuose gali apsistoti iki 1000–2000 migruojančių paukščių.

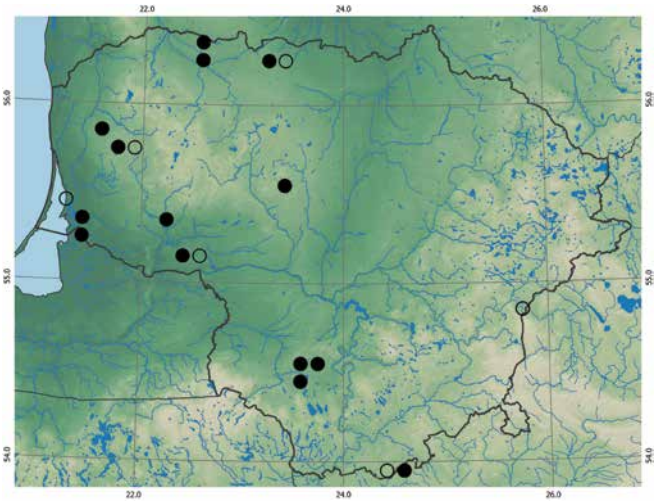

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

Grėsmės ir apsauga. Dėl šiltėjančio klimato ilgakojų uodų spietimasis pradeda nebesutapti su jauniklių išsiritimu, mažėja bestuburių gyvūnų sausėjančiame pelkiniame substrate. Plynės užauga dėl aukštapelkių hidrologinio režimo pažeidimo. Todėl būtina stabdyti dirbtinį vandens nuotėkį ir retinti sumedėjusią augaliją.

Informacijos šaltiniai: Ivanauskas, 1959; Logminas, 1990; Raudonikis ir kt., 2016a.

Summary. *Occurring on 12 raised bogs across the country, the current population is 35–45 pairs and populations are predominantly stable. However, populations were depressed during the 20th century due to melioration and peat exploitation followed by invasion of the woodland. Key conservation measures should include restoring hydrological regimes to prevent the ongoing overgrowth of open parts of raised bogs and the cutting of excessive woody vegetation.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Juodakrūtis bėgikas
Calidris alpina (Linnaeus, 1758)

Tilvikiniai (Scolopacidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

CR A2a; C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje nuo Jutlandijos ir Skandinavijos iki Ochotsko jūros. Šiaurėje arealas siekia arktinę pakrantę, pietuose tęsiasi iki tundros zonos ribos, Baltijos ir Šiaurės jūrų pakrančių. Lietuvoje perėjimo metu fragmentiškai aptikta įvairiose vietose: Žuvinto apylinkėse, Kretuono ir Drūkšių ežerų salose, Kauno marių pakrantėse, Balčio ežerėlyje ir kitur. Tačiau pastaraisiais metais reguliariai peri tik Nemuno deltos užliejamosiose pievose, ne kasmet – Kuršių marių pakrantės užliejamosiose pievose. Migracijų metu vienas dažniausių tilvikų, tam tikrais laikotarpiais net gausi rūšis.

Biologija ir ekologija. Pavasarį lengva atpažinti iš ryškios juodos dėmės ant krūtinės ir ryškiai rudos, juodai dėmėtos nugaros. Snapas vidutinio ilgio, jo galas nežymiai lenktas žemyn. Migracijų metu apdaro viršus, galva ir krūtinė gana lygiai pilki, antakiai neryškūs. Dažniausiai stebimas balandžio–spalio mėn. Peri šlapiose, drėgnose, užliejamose, žemažolėse, taip pat polderinėse pievose, ganyklose, didesnėse ežerų salose. Monogamas. Tris arba keturis kiaušinius deda balandžio–birželio mėn. Lizdas – negili duobutė pievoje, dažnai didesniame žolių kupste, išklota sausa žole. Veda vieną vadą, tačiau žuvus pirmajai dėčiai peri pakartotinai. Inkubacija trunka 21–22 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti maždaug po 25 dienų amžiaus.
Minta įvairiais bestuburiais, dažniausiai vabzdžiais ir jų lervomis, nors traukimo metu žymią dalį sudaro vandens bestuburiai, kurių randa sekliuose vandenyse ar net balutėse. Tolimasis migrantas.

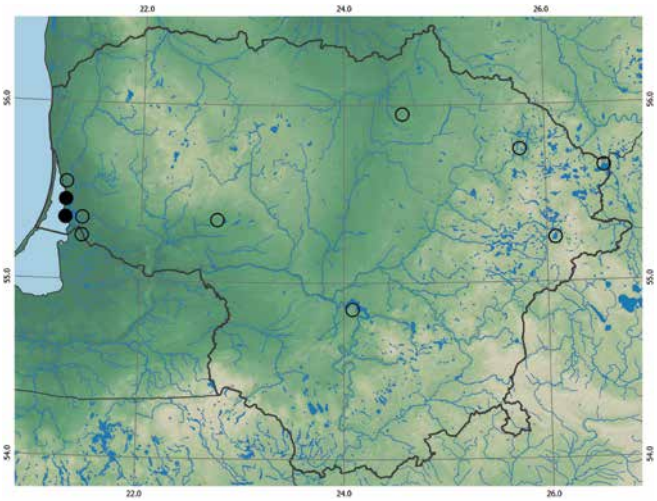

Nuotraukos autorius – Saulius Karalius

Rudeninė migracija prasideda liepos, tačiau suintensyvėja rugsėjo–spalio mėn.

Populiacijos gausumas. 2013 m. perinti populiacija vertinta penkiomis–dešimčia porų, pabrėžiant didžiulį rūšies nykimo mastą per pastaruosius trisdešimt metų. Per šį laikotarpį išnyko visose žinomose peravietėse, išskyrus Nemuno deltą.

Grėsmės ir apsauga. Galimai pavojingos grėsmės iki šiol nėra įvardytos. Dėl rūšies retumo jas sunku tiksliau identifikuoti, tačiau akivaizdžiai nepalankių pokyčių yra agrariniame kraštovaizdyje, daugiausia jie susiję su šlapių pievų ir ganyklų sausinimu ir suarimu, taip pat ankstyvu pievų šienavimu ir ganymo nutraukimu. Vietomis neigiamą poveikį daro rūšies veisimosi buveinių užaugimas sumedėjusia augalija dėl apleidimo. Todėl svarbiausia yra užtikrinti išlikusių pievų išsaugojimą ir tinkamą jų naudojimą.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012.

Summary. *The national population is currently estimated at 5–10 nesting pairs, most of which are in the Nemunas River Delta. A marked decrease in number (90%) has occurred over the last 30 years and all inland breeding sites have been lost since the 1980s. These declines are due to changes in land use and subsequent transformation of the breeding habitats.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Paprastasis stulgys
Gallinago media (Latham, 1787)

Tilvikiniai (Scolopacidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

EN A2ac; C1+2a(i)b

Paplitimas. Eurazijoje rūšis paplitusi nuo Skandinavijos ir Baltijos šalių iki Jenisiejaus. Šiaurėje arealas siekia Barenco ir Baltąją jūras, Obės, Jenisiejaus žemupius. Pietuose tęsiasi iki Volgos žemupio, Karpatų priekalnių, Lenkijos.
Lietuvoje paplitusi tik atskirose Nemuno žemupio ir Rytų Lietuvos vietose. Nuo XX a. pradžios žinoma peravietė Katros upės slėnyje, tačiau pastarąjį dešimtmetį šioje teritorijoje aptinkama retai. Atskirais metais registruota Žuvinto apyl. ir pamaryje.

Biologija ir ekologija. Kresnas, trumpakojis, ilgasnapis tilvikas. Nuo panašaus perkūno oželio skiriasi tiesiu skrydžiu ir baltomis uodegos šoninėmis plunksnomis. Išskirtinė savybė – tarškantis tuoktuvinis balsas, kuris girdimas prieblandoje ir naktį, vykstant tuoktuvėms. Peri šlapiose, dažnai užpelkėjusiose viksvinėse užliejamosiose pievose. Retesnis sausose atvirose salose ar žemapelkėse ir durpynuose. Poligamas. Parskrenda balandžio pabaigoje. Gegužę nuo keleto iki kelių dešimčių patinų susirenka į sausesnėse šlapžemių vietose esančias tuokvietes. Patelės peri netoliese. Lizdas – negili duobutė ant žemės, negausiai išklota žole. Dažniausiai keturis kiaušinius peri 22–24 dienas. Veda vieną vadą. Nuo 21–28 dienos jaunikliai skraido. Maitinasi derlingose pievose ir dumblingose seklumose. Maistą pasiekia varpydamas minkštą dirvą ar dumblą snapu arba aptinka paviršiuje. Minta bestuburiais gyvūnais, tarp kurių vyrauja sliekai. Taip pat lesa vabzdžius ir jų lervas, moliuskus. Rudeninė migracija prasideda rugpjūčio mėn. Tolimasis migrantas.

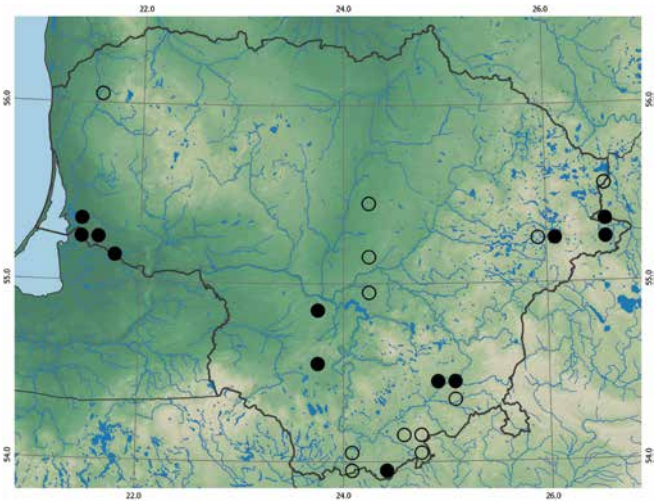

Nuotraukos autorius – Eugenijus Drobelis

Populiacijos gausumas. Per pastaruosius dešimtmečius stebėtas didelis (50–70 proc.) šios rūšies populiacijos mažėjimas. 2013 m. tuokvietėse registruojamų patinų gausumas įvertintas 100–150 individų. Maždaug du trečdaliai stulgių aptinkama Nemuno žemupyje, likusieji – Rytų Lietuvoje (Svylos upės slėnyje, Kretuono ežero apylinkėse).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis siejama su pokyčiais agrariniame kraštovaizdyje: derlingų šlapių pievų suarimu, jų sausinimu, taip pat ankstyvu šienavimu. Vietomis neigiamą poveikį daro užliejamųjų pievų ir žemapelkių užaugimas sumedėjusia augalija dėl apleidimo. Todėl svarbiausia yra užtikrinti išlikusių pievų išsaugojimą ir tinkamą jų naudojimą.

Informacijos šaltiniai: Švažas ir kt., 2001; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Raudonikis ir kt., 2016a.

Summary. *This species nests only in limited areas of the lower reaches of Nemunas River (two-thirds of breeders) and at sites in eastern Lithuania. Nesting habitats include flood plains, sedge tussock meadows and, less frequently, lake islands, fens and boggy peat quarries. Largely due to agricultural intensification, wetland drainage and habitat overgrowth following land abandonment, the population has decreased by 50–70% since the beginning of the 21st century and currently consists of 100–150 pairs.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Paprastasis griciukas

Limosa limosa (Linnaeus, 1758)

Tilvikiniai (Scolopacidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

EN A4ac; C1+2a(i)

Paplitimas. Europoje paprastasis griciukas peri nuo Islandijos iki Vakarų Sibiro, Pietų Švedijos ir Suomijos įlankos šiaurėje ir iki Juodosios jūros, Italijos, Olandijos pietuose.
Nors Lietuvoje aptinkamas įvairiose šalies vietovėse, peri tik vietomis. Dažnesnis Nemuno žemupyje.

Biologija ir ekologija. Ilgakojis maždaug karvelio dydžio tilvikas ilgu tiesiu snapu. Patino galva ir kūno priekis rudi. Peri visiškai atvirose, patogiose apžvelgti, dažniausiai užliejamosiose paupių, paežerių, didelių pelkių pakraščių pievose, žemapelkėse, salose. Kartais peri nedidelėmis pakrikomis grupėmis. Parskrenda kovo pabaigoje. Intensyviausiai kiaušinius deda nuo balandžio iki gegužės vidurio. Peri ant žemės. Lizdas – tai nedidelė, menkai žolėmis išklota duobutė žemoje žolėje. Dažniausiai keturis kiaušinius abu poros nariai peri 22–24 dienas. Lizdus aktyviai gina. Vos apdžiūvę jaunikliai palieka lizdą ir greitai pradeda savarankiškai maitintis. Po mėnesio pradeda skraidyti. Suaugę paukščiai birželio pabaigoje palikę jauniklius išskrenda iš Lietuvos. Veisimosi sezono metu minta vabzdžiais, vorais, sliekais, moliuskais, mažais vėžiagyviais. Dažnai (ypač ne veisimosi sezono metu) maitinasi sekliuose vandenyse ar dumblo paplūdimiuose. Tolimasis migrantas.

Populiacijos gausumas. Per pastaruosius 50 metų išnyko daugiau nei pusėje ankstesnių peraviečių. 2013 m. perinti populiacija vertinta 250–350 porų. Šiuo metu nuolatinės veisimosi vietos žinomos Dysnos upės baseine, Kretuono ežero Didžiojoje

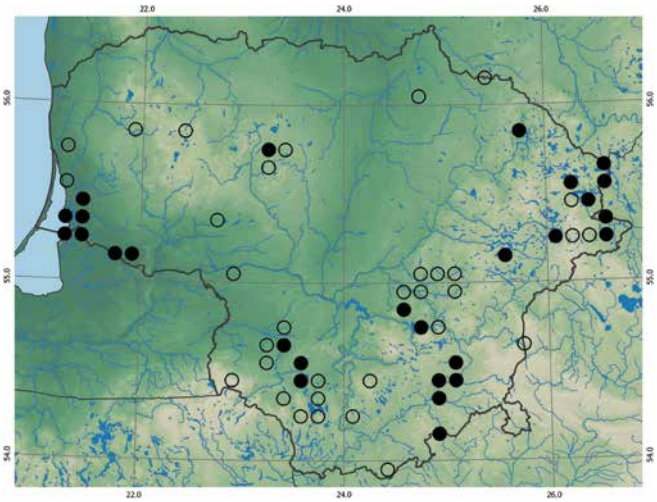

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

saloje ir pakrantės pievose, Baltosios Vokės šlapynių ir Merkio užliejamųjų pievų komplekse ir jo apylinkėse, Nemuno žemupyje nuo Pagėgių iki deltos. Nemuno slėnyje aptinkama maždaug du trečdaliai paprastojo griciuko populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis siejama su agrarinio kraštovaizdžio struktūros pokyčiais: šlapių pievų suarimu, jų sausinimu, taip pat ankstyvu šienavimu. Vietomis neigiamą poveikį daro užliejamųjų pievų, o ypač žemapelkių užaugimas sumedėjusia augalija dėl apleidimo.
Galima įtarti, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai, todėl būtina reguliuoti lapių, mangutų ir varninių paukščių skaičių.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Raudonikis, 1999; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Šablevičius, 2014; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *Having disappeared from more than 50% of breeding grounds over the last 50 years, accounting for a 20% decline in the total population, the current population consists of 250–350 pairs, two-thirds of which are in the lower reaches of Nemunas River. The species disappeared from raised bogs 30 years ago and today only inhabits large wet meadows alongside rivers, marshes and lakes, as well as sedge fens and lake islands. Drainage and the conversion of meadows to arable land are major threats to the species, along with overgrowth of habitats due to meadow abandonment and, presumably, nest predation.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Didžioji kuolinga

Numenius arquata (Linnaeus, 1758)

Tilvikiniai (Scolopacidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

CR A2ac; C2a(i)

Paplitimas. Palearktinė vidutinio ir borealinio klimato juostų rūšis. Eurazijoje arealas nuo Britų salų tęsiasi per Šiaurės Vakarų ir Pietryčių Europą, Rusijos europinę dalį ir, nuo Uralo siaurėdamas, borealine juosta pasiekia Amūro aukštupį.
Nors Lietuvoje randama įvairiose vietose, peri labai negausiai. Dažnesnė Nemuno žemupyje.

Biologija ir ekologija. Kiek stambesnis už varną tilvikas ilgomis kojomis, ilgu lenktu snapu, pilkšvai ir rusvai dėmėtu kūno viršumi ir šviesesne apačia. Parskrenda kovo pabaigoje. Anksčiau pagrindinė veisimosi buveinė buvo aukštapelkių plynės, tačiau pastaraisiais metais jose kuolingų beveik nebeaptinkama. Taip pat peri įvairaus dydžio užliejamosiose paupių, paežerių ir su pelkėmis besiribojančiose atvirose pievose ir ganyklose, žemapelkėse, apsuptose agrarinio kraštovaizdžio, kuriame paukščiai maitinasi. Negilus lizdas – duobutė – įrengiamas sausesnėje vietoje, paprastai kupste. Dažniausiai keturių kaušinių dėčių aptinkama balandžio–gegužės mėn. Peri 26–30 dienų. Veda vieną vadą. Jaunikliai skraido nuo penkių–šešių savaičių amžiaus. Rudeninė migracija prasideda liepos pabaigoje. Tolimoji migrantė. Minta daugiausia sliekais ir sausumos vabzdžiais. Migracijų metu lesa ir vandens bestuburius, uogas ir sėklas, kartais mažas žuvis, varliagyvius, driežus ar net mažus pelinius graužikus.

Populiacijos gausumas. Per pastaruosius trisdešimt metų išnyko daugumoje ankstesnių peraviečių. XXI a. stebėtas 60–80 proc. šios rūšies populiacijos mažėjimas, 2013 m. perinti populiacija vertinta

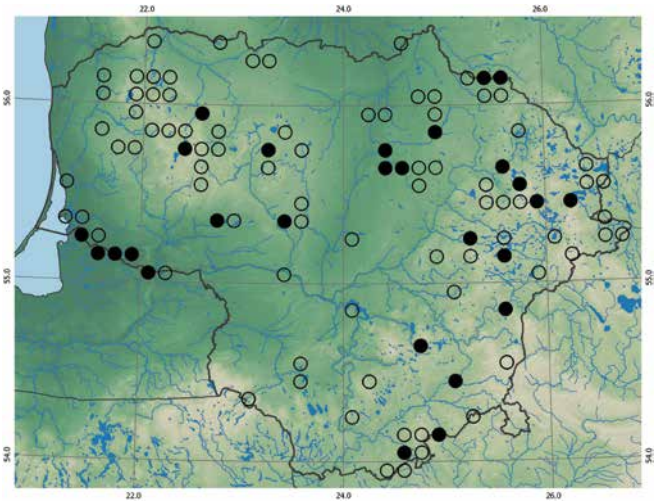

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

50–100 porų. Nuolatinės veisimosi vietos žinomos Dysnos upės baseine ir Nemuno žemupyje nuo Pagėgių iki deltos. Nemuno žemupyje aptinkama maždaug du trečdaliai šalies didžiosios kuolingos populiacijos. Aukštaitijoje ir Žemaitijoje kai kur stebėtos pavienės poros. Migracijų metu Lietuvoje neretas paukštis, apsistojantis įvairiose atvirose seklių vandenų pakrantėse.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis siejama su pokyčiais agrariniame kraštovaizdyje: šlapių pievų suarimu, jų sausinimu, taip pat ankstyvu šienavimu. Vietomis neigiamą poveikį daro tarp dirbamų laukų išlikusių šlapių pievų ir žemapelkių užaugimas sumedėjusia augalija dėl apleidimo. Todėl būtina užtikrinti išlikusių pievų išsaugojimą rūšies veisimosi vietose ir tinkamą jų naudojimą. Galima įtarti, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai. Rūšies buveinės aukštapelkėse jautrios klimato pokyčiams.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *The population of this species has dropped by 60–80% in Lithuania since 2001 and is currently 50–100 pairs, two-thirds of which are in flood meadows of the lower reaches of the River Nemunas. Having almost disappeared as a breeding species on raised bogs – the major breeding habitat in former times it inhabits wet meadows, pastures and sedge fens that border with fields that serve as feeding habitats. The major threats facing this species are the ploughing of wet meadows, early mowing dates and, locally, the overgrowth of abandoned wet meadows and fens that remained within arable land.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Gaidukas

Calidris pugnax (Linnaeus, 1758)

Tilvikiniai (Scolopacidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

DD

Paplitimas. Rūšies arealas driekiasi per visą Šiaurės Euraziją, siekia Arkties vandenyną, o pietinė riba dažniausiai yra aukščiau kaip 60º šiaurės platumos. Lietuvoje peravietės retos, tankiausiai peri Nemuno žemupyje – Pagėgių ir Šilutės sav.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio tilvikas. Patinai vestuviniais apdarais vienas nuo kito skiriasi apykaklių spalva (balta, juoda, ruda, oranžine). Patelių (po tuoktuvių – ir patinų) apdaras yra pilkšvai rusvai dėmėtas. Parskrenda nuo balandžio vidurio, būriai dažni gegužės pirmojoje pusėje. Atgal skrenda liepą–rugpjūtį, bet optimaliose mitybinėse vietose užtrunka iki spalio pradžios. Peri didelėse, visiškai atvirose, žemažolėse, šienaujamose užliejamosiose pievose, ypač tose, kuriose ganomi gyvuliai; žemapelkėse, salose, dažnai netoli balučių, plikos žemės šlapių lopinėlių. Veisimosi sezonas prasideda grupinėmis tuoktuvėmis. Peri (20–23 dienas) ir jauniklius vedžioja (dešimt dienų) patelė. Lizdas – žolėse paslėpta, menkai stiebeliais išklota duobutė. Jie dažnai įrengiami iki 450 m nuo tuokvietės, kartais arti vienas kito. Dėčių (keturi kiaušiniai) dažniausiai randama nuo gegužės vidurio iki birželio vidurio. Jaunikliai išsirita gegužę–birželį ir tuoj palieka lizdą, po 25–28 dienų skraido. Paukštis maitinasi varpydamas minkštą gruntą arba bėgiodamas ar braidydamas ir stvarstydamas. Veisimosi vietose minta daugiausia sausumos ir vandens vabzdžiais ir jų lervomis. Nelizdiniu metu renkasi dumblo paplūdimius, nuleistus žuvininkystės tvenkinius. Tuomet racione atsiranda kitų bestuburių gyvūnų.

Populiacijos gausumas. 2019 m. populiacija vertinta 200–300 besiveisiančių patinų, kurių maždaug

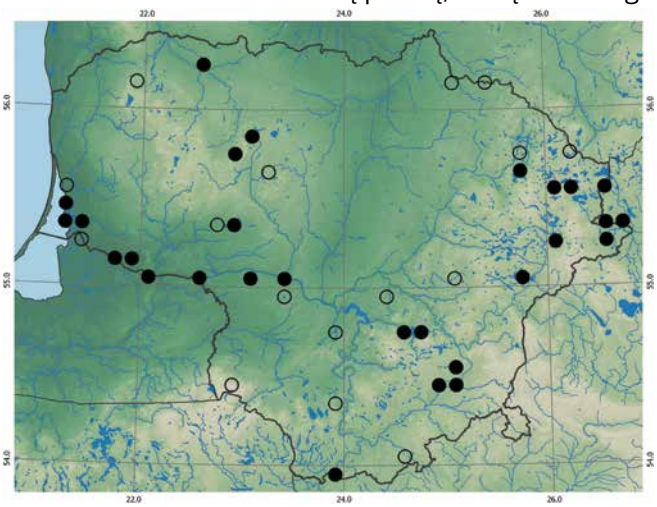

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

pusė peri Nemuno žemupyje. Tačiau rūšiai būdingi dideli gausos svyravimai skirtingais metais, siejami su hidrologine situacija. Nuo XX a. vidurio perinčios populiacijos gausumas šalyje mažėjo. Daugmaž stabili išliko tik Nemuno žemupyje ir Dysnos baseine. Svarbesnės vietos: Kretuono ežero Didžioji sala, Paluknio pievos Trakų r., Svylos ir Dysnos upių užliejamosios pievos, Birvėtos žuvininkystės tvenkiniai. Populiacijos įvertinimą komplikuoja tai, kad gaiduko lizdus yra labai sunku surasti.

Grėsmės ir apsauga. Peri siauro spektro santykinai natūraliose buveinėse, dažniausiai susijusiose su užliejamosiomis pievomis. Lietuvoje natūralios buveinės nestabilios – net reguliariai užliejamos pievos nešienaujamos ir neganomos užauga sumedėjusia augalija ar nendrynais, ir jose gaidukai nebesikuria. XX a. daugelis natūralių buveinių prarastos dėl melioracijos. Efektyviausia apsaugos priemonė yra atvirų su žema žoline danga pievų atkūrimas ir palaikymas, taip pat naujų atvirų salų formavimas.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Kurlavičius, 2006; Šablevičius, 2014; Raudonikis ir kt., 2016a.

Summary. *With large annual fluctuations, recent population estimates suggest that 200–300 breeding pairs occur in Lithuania, most of which breed in the flooded meadows of the lower part of the Nemunas River. Additionally, a common spring and autumn migrant. In terms of habitat, it mostly breeds on large fairly open floodplains and bare islands, while the muddy bottoms of semi-drained fish ponds are also attractive feeding habitat for autumn migrants. This species has suffered significantly since the middle of the 20th century due to the drainage of wet grassland, the cessation of grazing in meadows and sedge fens are also a major threat in recent years.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Miškinis tikutis

Tringa glareola (Linnaeus, 1758)

Tilvikiniai (Scolopacidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

VU D1

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Paplitimas. Rūšies veisimosi arealas labai platus. Eurazijoje paplitusi nuo Skandinavijos iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Barenco jūrą, Obės, Lenos žemupį, pietuose – Pietų Užbaikalę, Volgos vidurupį, Pietų Baltarusiją. Žiemoja Afrikoje. Lietuvoje migracijų metu tikutis dažnai aptinkamas įvairiuose atviruose sekliuose vandenyse. Peri nedaugelyje Lietuvos pelkių ir kitų atvirų šlapžemių, kurios išsidėsčiusios įvairiuose šalies regionuose.

Biologija ir ekologija. Varnėno dydžio tilvikas. Nuo panašaus brastinio tilviko skiriasi pilkesniu kūno viršumi. Parskrenda balandžio pradžioje. Migrantai stebimi visą gegužę. Jie apsistoja prie balų pievose ir dirbamuose laukuose, žuvininkystės tvenkinių seklumose, paežerių paplūdimiuose. Užmirkusių veisimosi buveinių rūšis. Be atvirų aukštapelkių plynių ir tarpinių pelkių dar peri durpynuose, šlapiose, krūmais užželiančiose ar pamiškių pievose, rečiau žemapelkėse ir prie žuvininkystės tvenkinių. Renkasi vietas su retai pasklidusiais plonais medeliais (giedojimo ir pakilimo tuoktuviniams skrydžiams postai) ir atviro vandens ploteliais (maitinimosi vietos). Po žolių priedanga ant žemės ar kupste įrengtame negiliame lizde-duobutėje sudėtus keturis kiaušinius peri 22–23 dienas. Kartais peri medžiuose paliktuose strazdų lizduose. Jaunikliai ritasi nuo gegužės vidurio, juos vedžioja abu tėvai. Kai 30–35 dienų amžiaus jaunikliai pradeda skraidyti, suaugę paukščiai birželio mėn. palieka perėjimo buveines. Maitinasi vabzdžiais, dvisparnių lervomis, vorais, moliuskais, vėžiagyviais, iki 2 cm ilgio žuvimis. Suaugusių tikučių migracija prasideda liepos mėn. Jaunikliai migruoja rugpjūtį. Traukimas baigiasi iki spalio vidurio. Tolimasis migrantas.

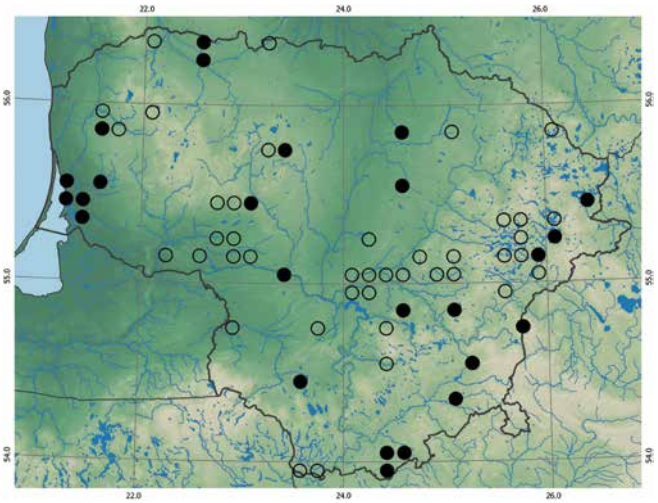

Populiacijos gausumas. Per pastaruosius trisdešimt metų stebimas šios rūšies populiacijos mažėjimas: mažėja peraviečių skaičius, rūšies paplitimas. 2013 m. perinti populiacija vertinta 100–200 porų. Gausiausiai tikučių aptinkama didžiausiose Lietuvos pelkėse ir užpelkėjusiuose durpynuose.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis siejama su pelkių sausinimu. Rūšies buveinės aukštapelkėse jautrios klimato pokyčiams. Vietomis neigiamą poveikį daro rūšiai perėti tinkamų šlapžemių užaugimas sumedėjusia augalija ir nendrėmis. Todėl svarbiausia yra užtikrinti, kad atviros šlapžemės nebūtų sausinamos ar kitaip sunaikinamos, taip pat būtų tinkamai tvarkomos, išsaugant atviras buveines.

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013, Raudonikis ir kt., 2016a.

Summary. *The current population of this species consists of 100–200 pairs, though a decline has been noted over the past 30 years. It breeds on the open parts of raised bogs, including small mossy forest swamps and transitional mires and, less frequently, in fens, marshy peat quarries, wet bushy meadows near forests and, occasionally, in abandoned fish ponds. Major threats facing the species include the drainage of marshy areas, peat extraction and, locally, excessive invasion of woody vegetation. Climate change is also possibly a factor.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Raudonkojis tulikas

Tringa totanus (Linnaeus, 1758)

Tilvikiniai (Scolopacidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

VU A4ace; C1

Paplitimas. Borealinio ir vidutinio klimato juostų rūšis, perinti nuo Islandijos iki Rytų Kinijos. Veisimosi arealo šiaurinė riba sutampa su liepos 9 °C izoterma.
Lietuvoje sporadiškai paplitusi daugelyje regionų. Tolygiau ir tankiau aptinkama Nemuno žemupyje.

Biologija ir ekologija. Strazdo dydžio tilvikas rusvai pilku dėmėtu viršumi, šviesesne apačia, išilgai dėmėtu priekiu, ilgomis raudonomis kojomis. Pasirodo kovo pabaigoje. Balandžio mėn. gausesni šiauriniai migrantai aptinkami kartu su perinčiais paukščiais. Peri šienaujamose drėgnose, ypač užliejamosiose pievose, atvirose salose, smulkiųjų viksvų pelkiapievėse, neužpildytuose žuvininkystės tvenkiniuose. Optimalios buveinės yra prie seklaus atviro vandens su gera atviro ploto (daugiau nei 10 ha) apžvalga. Bet gali perėti ir mažose klampynėse. Kiaušinius masiškai deda nuo balandžio vidurio iki gegužės pradžios. Lizdas – menkai išklota duobutė. Dėties (keturi kiaušiniai) inkubacija trunka 23 dienas. Dauguma jauniklių išsirita gegužės mėn. antrojoje pusėje. Skraido nuo 25 dienų amžiaus. Vadas abu tėvai prižiūri iki liepos mėn. Rudeninė migracija prasideda rugsėjo mėn. Nelizdiniu laikotarpiu renkasi dumblingus vandenų pakraščius. Maitinasi dirvoje, jos paviršiuje ir vandenyje gyvenančiais bestuburiais, daugiausia įvairių vystymosi stadijų vabzdžiais.

Populiacijos gausumas. Populiacija yra sumažėjusi nuo 600–800 (2001 m.) iki dabar perinčių 400–600 porų: Nemuno žemupyje peri iki 70 porų,

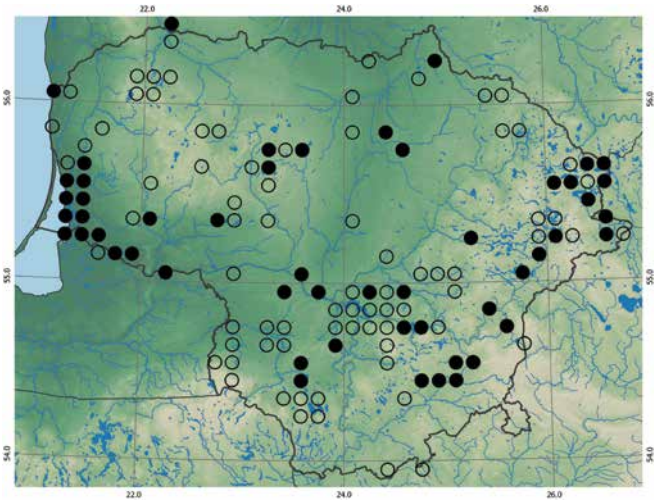

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Žuvinto paežerėse – iki devynių, Kretuono ežero saloje – šešios–aštuonios poros. Žuvinto populiacija 2001–2016 m. svyravo tarp trijų–vienuolikos porų, Kretuono ežero saloje nuo 2002 m. ji vėl padidėjo iki keturių–aštuonių. Nemuno deltoje porų skaičius nuo 2007 m. sumažėjo apie 20 proc.

Grėsmės ir apsauga. Vietovėse, kur liautasi šienauti, plinta nendrės ir krūmai, blogėja buveinių būklė. Dėtis naikina varniniai paukščiai, lingės ir plėšrieji žinduoliai, jauniklius medžioja stambieji kirai. Žuvininkystės ūkiuose lizdai žūsta tvenkinius užpildant vandeniu. Rūšies apsaugai būtina perteklinio buveinių užaugimo ir plėšrūnų skaičiaus kontrolė.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Šablevičius, 2014; Raudonikis ir kt., 2016a.

Summary. *The breeding population in Lithuania decreased from 600–800 pairs in 2007 to 400–600 pairs in recent years. While the greatest concentrations occur in the lower reaches of the Nemunas River (up to 70 pairs), Žuvintas biosphere reserve (9 pairs) and on an island in Lake Kretuonas (6–8 pairs), single pairs also occur at many other localities throughout the country. The continuing decrease has been caused by the cessation of hay making and grazing in meadows alongside rivers and lakes, as well as nest predation.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Mažasis kiras

Larus minutus (Pallas, 1776)

Kiriniai (Laridae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

CR A2a; C2a(i)

Paplitimas. Rūšies arealas fragmentiškas. Europoje mažasis kiras paplitęs nuo Šiaurės jūros pakrančių, Skandinavijos, Baltijos šalių, iki Kamos upės baseino, pietuose tęsiasi iki Dniepro, Dono aukštupio, Lenkijos. Gyvena Vakarų Sibire ir Šiaurės Kazachijoje, Lenos baseine ir Užbaikalėje.
Nors Lietuvoje randamas įvairiose vietose, tačiau retai įsikuria ilgesniam laikui ir yra labai negausus.

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Biologija ir ekologija. Juoda galva, balti sparnų galai ir tamsi sparnų apačia jį skiria nuo kiek stambesnio rudagalvio kiro. Parskrenda balandžio–gegužės mėn., tačiau dažniausiai tai migruojantys individai. Peri nedidelėmis kolonijomis sekliuose, dažniausiai užpelkėjusiomis pakrantėmis arba turinčiuose kinių vandens telkiniuose, rečiau apsemtose pievose. Linkę perėti greta rudagalvių kirų ar juodųjų žuvėdrų kolonijų. Labai būdingas ne visada paaiškinamas peraviečių nepastovumas. Lizdai kraunami ant plūduriuojančių augalų, kinių pakraščiuose, o salose – ant žemės. Du tris kiaušinius deda gegužės pabaigoje–birželio pirmojoje pusėje. Peri 22–23 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti po trijų–keturių savaičių. Liepos pabaigoje lizdavietės paliekamos. Maitinasi vikriai ore ar nuo vandens paviršiaus gaudydamas vabzdžius. Traukimo metu masiškai minta gausiai skraidančiais vabzdžiais, lesa planktoną ar mailių. Migracija prasideda jau liepos, bet intensyviausia rugpjūčio mėn. Artimasis migrantas.

Populiacijos gausumas. Per pastaruosius trisdešimt metų išnyko daugumoje ankstesnių peraviečių. Nuolatinės veisimosi vietos dabar žinomos Nemuno deltoje (beveik 90 proc. visos populiacijos) ir Vasaknų žuvininkystės tvenkiniuose. Kretuono ežere peri ne nuolat, o kitur aptinkama tik pavienių porų. 2013 m. perinti populiacija vertinta 50–100 porų. Migracijų (ypač pavasarinės) metu nors trumpai pastebimas daugumoje didesnių vandens telkinių, kur neretai gausus. Vasaros pabaigoje masiškai traukia Baltijos pajūryje.

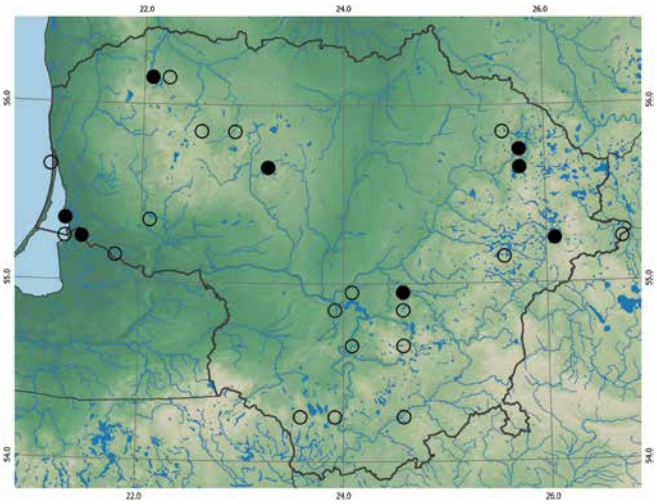

Grėsmės ir apsauga. Galimai pavojingos grėsmės iki šiol nėra įvardytos. Akivaizdžiai nepalankus veisimosi buveinių – atvirų salų ar plovų – praradimas dėl užaugimo nendrėmis ar sumedėjusia augalija. Galima įtarti, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai, todėl būtina reguliuoti kanadinių audinių ir varninių paukščių skaičių.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Šablevičius, 2014.

Summary. *Having declined by 90% since 2001, the population currently consists of 50–100 pairs, 90% of which breed in the Nemunas Delta. The species inhabits water bodies (lakes and fish ponds) with marshy shores and floating structures, as well as grassy lake-islands and sometimes flooded meadows. They frequently form sub-colonies at the periphery of colonies of terns and Larus ridibundus. The reasons for the large annual variations in numbers and breeding sites, as well as negative long-term trend, are poorly understood.*

Autoriai – Vitas Stanevičius ir Liutauras Raudonikis

Baltaskruostė žuvėdra
Chlidonias hybrida (Pallas, 1811)

Žuvėdriniai (Sternidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

CR C2a(ii)

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Paplitimas. Europoje rūšis daugiausia paplitusi stepių ir vidužemio klimato juostose, rečiau Centrinės ir Rytų Europos vidutinio klimato juostos regionuose. Arealas driekiasi nuo Pirėnų pusiasalio iki Rusijos Federacijos Primorės krašto. Itin fragmentiško arealo šiaurinė riba eina per Lenkiją, Lietuvą, Baltarusiją, Ukrainą, Volgos žemupį, Šiaurės Kazachiją, Obės aukštupį.

Biologija ir ekologija. Šviesesnis už kitas *Chlidonias* genties žuvėdras paukštis tamsiu galvos viršumi, baltais skruostais ir sparnų apačia. Parskrenda balandžio pabaigoje. Dažniausiai peri senvaginiuose ežerėliuose ir žuvininkystės tvenkiniuose, kartais su juodosiomis žuvėdromis. Lizdus krauna ant alijošinių aštrių, dumblo salelėse, mažose kinelėse, ant pernykštės augalijos samplovų, švendrų išplukusių šaknų. Kiaušinius (du tris) peri aštuoniolika–dvidešimt dienų. Jaunikliai pradeda skraidyti liepos mėn. antrojoje pusėje. Rugpjūtį prasideda polizdinės klajonės, pereinančios į migraciją. Išskrenda iki rugsėjo mėn. pabaigos. Maisto sudėtis priklauso nuo peravietės. Daugiausia sulesa smulkių žuvų, vandens vabzdžių ir jų lervų, sausumos vabzdžių, buožgalvių.

Populiacijos gausumas. Nuo 1943 m. žinoma apie dvidešimt peraviečių. Šiuo metu peri iki šimto porų. Populiacija didėja, tačiau tik Nemuno žemupyje. Reguliariai peri tik dviejose vietose – Nemuno deltoje ir Nemuno senvaginiuose ežerėliuose. Gausiausios Senrusnės (2005–2009 m. iki dvidešimt–trisdešimt porų) ir Velnežerio (2014–2017 m. 35–70 poros) ežerėliuose. Kitur pavienės poros arba mažos jų grupės peri tik vienus ar kelerius metus.

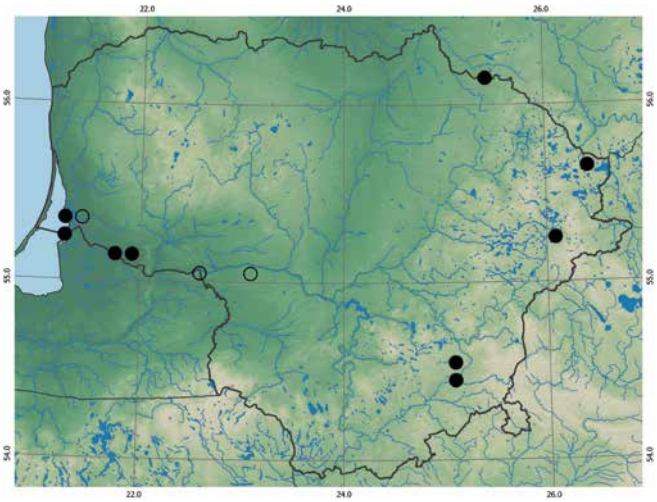

Grėsmės ir apsauga. Gausumo pokyčių priežastys nėra aiškios. Baltaskruostė žuvėdra peravietes keičia reaguodama į buveinių sukcesinius pokyčius. Lankymosi peravietėse ribojimas ir stabilaus vandens lygio palaikymas – svarbiausios rūšies apsaugos priemonės.

Informacijos šaltiniai: Ivanauskas 1957, Logminas, 1990; Raudonikis ir kt., 2016a; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *A rare breeder in Lithuania, occupying small marshy lakes and fish ponds, preferring localities with beds of Stratiotes aloides. The breeding population has increased from 20 pairs at the end of 20th century to 100 pairs in recent years, with the stronghold being in the lower reaches of the Nemunas River. Elsewhere, it remains an irregular breeding species.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Baltasparnė žuvėdra

Chlidonias leucopterus (Temminck, 1815)

Žuvėdriniai (Sternidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

EN C2b

Paplitimas. Rūšis paplitusi nuo Centrinės Europos iki Primorės krašto. Šiaurėje arealas siekia Estiją, Maskvos sritį, Obės aukštupį. Pietuose paplitimas tęsiasi iki Huanghės baseino, Pietų Kazachijos, Mažosios Azijos. Žiemoja Afrikoje ir Pietryčių Azijoje.
Migracijų metu Lietuvoje baltasparnės žuvėdros vietomis aptinkamos gausiai, per dieną registruojama iki kelių tūkstančių individų. Perėjimo faktas pirmą kartą įrodytas 1955 m. Žuvinto ežere. Vėliau atskirais metais susiformuodavo iki keliasdešimties porų dydžio kolonijos. XX a. pabaigoje pavienės poros būdavo aptinkamos juodųjų žuvėdrų kolonijose. Pastaraisiais dešimtmečiais susiformavo nuolatinės peravietės Nemuno žemupyje ir Žuvinto rezervate. Be šių, trumpalaikės peravietės nustatytos dar maždaug dešimtyje šalies vietų.

Biologija ir ekologija. Baltasparnės žuvėdros – tolimosios migrantės. Anksčiausiai pavasarį stebėtos balandžio paskutinėmis dienomis, vėliausiai rudenį – rugsėjo pirmomis dienomis. Peravietėse pasirodo gegužės mėn., veisimosi sezonas apima birželio–liepos mėn. Monogamės. Peri ant žemos viršvandeninės augalijos (pavyzdžiui, alijošinių aštrių), apsemtų pievų augalijos. Svarbu, kad šiuos vandens telkinius suptų atviras kraštovaizdis. Dėtyje – dažniausiai trys kiaušiniai. Palikuonimis rūpinasi abu tėvai.
Maitinasi dažniausiai vandens vabzdžiais, nors nemažą maisto dalį sudaro sausumoje sumedžioti žiogai, vabalai ir kiti bestuburiai.

Populiacijos gausumas. Perinčių paukščių gausumas labai varijuoja atskirais metais, nes rūšiai

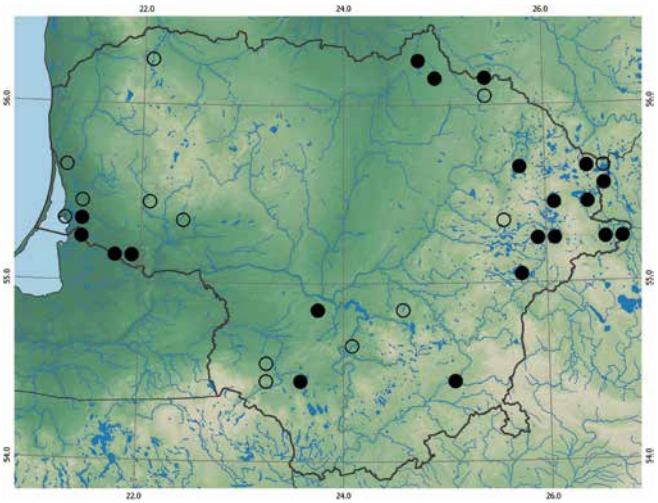

Nuotraukos autorius – Marius Čepulis

būdingas invazinio pobūdžio paplitimas. Tais metais, kai Nemuno žemupyje susiformuoja dideli apsemtų pievų plotai, juose bando perėti iki 500 šios rūšies porų. Tačiau nė karto tokie mėginimai nesibaigė sėkmingai nė vienai porai. Kasmetinis perinčių porų gausumas šalyje šiuo metu vertinamas ne daugiau kaip 200 porų.

Grėsmės ir apsauga. Galimai pavojingų grėsmių iki šiol nėra įvardyta. Tačiau akivaizdžiai nepalankus veisimosi buveinių – apsemtų pievų – ankstyvas sausinimas, kai lizdai lieka sausumoje dar neužaugus jaunikliams. Galima įtarti, kad neigiamą poveikį perėjimo sėkmingumui daro plėšrūnai, todėl būtina reguliuoti kanadinių audinių ir varninių paukščių skaičių.

Informacijos šaltiniai: Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *Over the last decade, there are two known localities in the country where the species is a regular breeder – the lower part of the Nemunas river basin and Lake Žuvintas. However, characteristic of the species, short-term breeding has also occurred in more than ten other localities. In high numbers, this species attempts to breed in certain flooded meadows of the Nemunas Delta, but breeding fails due to decreased water levels in all cases.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Juodoji žuvėdra

Chlidonias niger (Linnaeus, 1758)

Žuvėdriniai (Sternidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

LC

Paplitimas. Peri Eurazijoje ir Šiaurės Amerikoje. Eurazijoje rūšis paplitusi nuo Prancūzijos ir Ispanijos vakaruose iki Vakarų Mongolijos rytuose. Šiaurėje paplitimas siekia Onegos ežerą. Vakarų ir Pietų Europoje paplitimas itin fragmentiškas. Juodoji žuvėdra – tolimoji migrantė, Europoje perintys paukščiai žiemoja palei vakarinę Afrikos pakrantę, nuo Senegalo šiaurėje iki Pietų Afrikos pietuose.
Lietuvoje paplitusi visoje šalyje, tačiau paplitimas fragmentiškas, susijęs su tinkamomis buveinėmis vidaus vandens telkiniuose. Dažnai įsikuria žuvininkystės ūkiuose, užželiančiuose ežeruose. Dažnesnė Nemuno deltoje ir Nemuno senvagėse, Rytų, Pietryčių ir Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Nedidelė žuvėdra, žymiai mažesnė už dažnesnę upinę žuvėdrą, bet kiek didesnė už mažąją žuvėdrą. Suaugusių paukščių visa galva, priekinė ir apatinė kūno dalys bei snapas juodi; nugara, sparnų viršus, uodega ir pauodegys – pilki, pasparnės – šviesios.
Peri stovinčio vandens telkinių, rečiau – upių užutekiuose, kur gausu vandens augalijos, ypač alijošinių aštrių sąžalynų. Peri dažniausiai kolonijomis, neretai įsikuria plaukiojančiose augalų salelėse. Lizdą krauna iš augalų dalių, deda vieną–keturis margus kiaušinius, peri 21–24 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti apie trijų savaičių amžiaus. Per metus veda vieną vadą. Maitinasi įvairiais bestuburiais, smulkiomis žuvytėmis.

Populiacijos gausumas. Juodosios žuvėdros populiacija šalyje vertinama 3000–6000 perinčių porų.

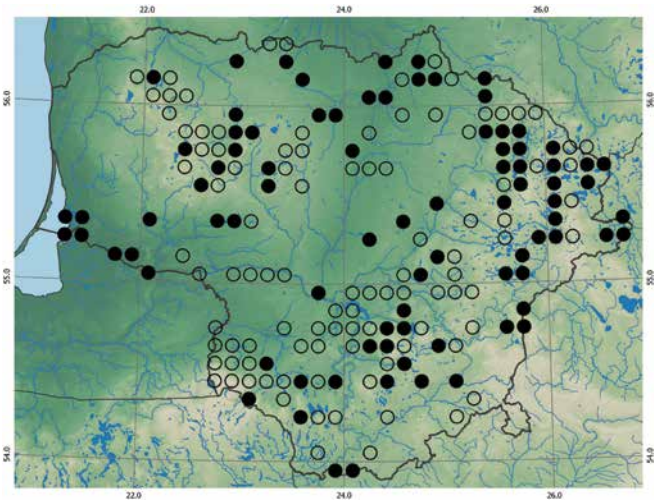

Nuotraukos autorius – Armandas Naudžius

Pastaraisiais metais stebimas rūšies gausumo nežymus didėjimas, o ilgalaikėje perspektyvoje – gausumo svyravimas, kuris būdingas šiai rūšiai – net ir trumpalaikiai hidrologinio režimo pokyčiai gali nulemti didelius perėjimo sėkmingumo pokyčius.

Grėsmės ir apsauga. Paukštis yra jautrus vandens telkinių, kuriuose peri, hidrologinio režimo pokyčiams, jie gali smarkiai pakeisti buveinių tinkamumą šiai rūšiai perėti. Taip pat nemenką įtaką perėjimo sėkmingumui gali daryti ir plėšrūnai bei trikdymas kolonijose. Efektyvios priemonės šios rūšies apsaugos būklei pagerinti galėtų būti plėšrūnų kontrolė ir trikdymo ribojimas juodųjų žuvėdrų kolonijose perėjimo laikotarpiu.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Kurlavičius, 2006; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *A long distance migrant with a very patchy breeding distribution in Lithuania. Long-term fluctuations in population abundance are typical. Preferring well-vegetated water bodies and fishponds, the species is sensitive to changes in hydrological regime and may also suffer from predators and disturbance of breeding colonies.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Mažoji žuvėdra

Sterna albifrons (Pallas, 1764)

Žuvėdriniai (Sternidae)
Sėjikiniai paukščiai (Charadriiformes)

VU A4ce; C1; D1

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis. Peri didesnėje Europos dalyje, išskyrus jos šiaurę, nors niekur nėra gausi ar plačiau išplitusi.
Lietuvoje peri Nemuno upėje nuo valstybinės sienos su Baltarusija iki priešakinės deltos, tačiau įsikuria tik atskiruose upės ruožuose. Dažniau aptinkama Nemune ties Druskininkais, Merkine, Birštonu ir žemiau Kauno. Nuolat taip pat peri Pakruojo r. dolomito karjeruose. Kitur įsikuria tik trumpam. Migracijų metu rūšis gausesnė Nemune, o kitur aptinkama tik pavienių individų.

Biologija ir ekologija. Mažiausia Lietuvos žuvėdra, atpažįstama dėl dydžio, labai tankių sparnų mostų, juodų priekinių sparnų plunksnų, geltono snapo su juoda viršūnėle, geltonai oranžinių kojų ir baltos kaktos. Jaunikliai iš viršaus šviesiai pilki, tankiai skersai dryžuoti. Jauniklių snapai tamsūs. Peri Nemuno ir kitų vandens telkinių smėlėtose salose, rečiau pakrantėse, žvyro ar smėlio karjeruose, nuleistuose žuvininkystės tvenkiniuose, jūros paplūdimiuose. Monogamė. Pavasarį parskrenda gegužės mėn. Kiaušinius deda birželio mėn. Lizdas – negili duobutė grunte. Dėtyje – du trys kiaušiniai. Veda vieną vadą, tačiau žuvus pirmajai dėčiai peri pakartotinai. Inkubacija užtrunka 18–22 dienas. Jaunikliai pradeda skraidyti 15–17 dienų amžiaus. Subręsta antraisiais gyvenimo metais. Minta smulkiomis žuvytėmis, rečiau vandens bestuburiais. Tolimoji migrantė. Rudeninė migracija intensyviausia rugpjūčio mėn.

Populiacijos gausumas. Perinčių porų gausumas stipriai svyruoja atskirais metais priklausomai nuo

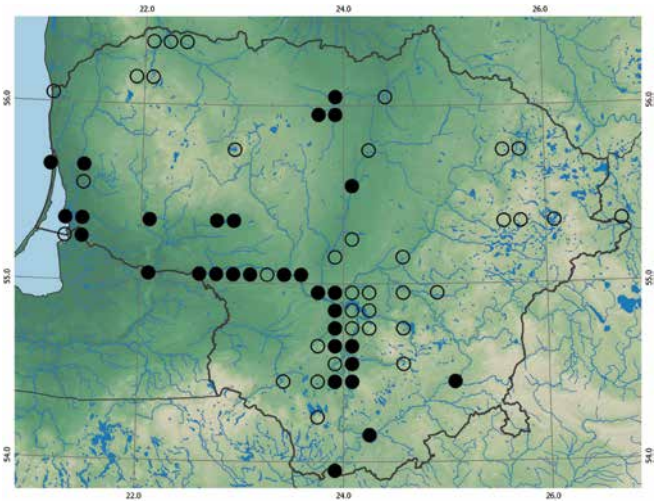

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Nemuno hidrologinių sąlygų, nes apie 90 proc. šalies mažosios žuvėdros populiacijos įsikuria prie šios upės. 2013 m. perinti populiacija vertinta 200–300 porų. Per pastaruosius trisdešimt metų stebėtas iki 50 proc. šios rūšies perinčios populiacijos mažėjimas, ir tai pirmiausia susiję su veisimosi buveinių nykimu kitose šalies vietovėse.

Grėsmės ir apsauga. Perinčios populiacijos gausumą riboja nepakankamas atvirų smėlio salelių ar pakrantės paplūdimių kiekis Nemune. Tačiau pagrindinė grėsmė yra perinčių paukščių trikdymas žmonėms lankantis peravietėse. Žalos perinčiai populiacijai padaro Nemuno vagos gilinimo darbai, kai nukasamos sąnašinės salos. Natūraliai peravietės prarandamos joms užželiant augalija.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *The abundance of the breeding population of this species fluctuates significantly depending on the hydrological conditions in the breeding grounds in any particular year. Due to a loss of suitable habitats and disturbance of breeding birds, the population has seen a 50% decrease in abundance over the last 30 years and is currently estimated at a few hundred pairs, mostly distributed along the Nemunas River.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Paprastasis uldukas

Columba oenas Linnaeus, 1758

Karveliniai (Columbidae)
Karveliniai paukščiai (Columbiformes)

NT D1

Paplitimas. Eurazijoje rūšis aptinkama nuo Atlanto vandenyno iki Obės aukštupio rytuose. Šiaurėje arealas siekia Botnijos įlanką, o pietuose jis tęsiasi iki Šiaurės Kazachijos, Uralo, Užkaukazės, Mažosios Azijos, Viduržemio jūros pakrantės. Gyvena šiaurvakarinėje Afrikos dalyje.
Lietuvoje pastaraisiais metais dažniau stebima dideliuose pušynų masyvuose pietinėje ir rytinėje šalies dalyse. Kiek rečiau aptinkama Vidurio Lietuvoje ir Suvalkijoje.

Biologija ir ekologija. Migruojantis paukštis. Lietuvoje aptinkamas balandžio–spalio mėn. Naminio karvelio dydžio, nuo jo skiriasi pilku antuodegiu ir neištisine tamsia juostele, einančia per sparnus. Turi tipišką, išsiskiriantį balsą. Peri uoksuose, kartais inkiluose, dažniausiai užima juodųjų meletų iškaltus uoksus. Dėtyje padeda du kiaušinius. Išaugina dvi vadas. Minta tik augaliniu maistu: sėklomis, grūdeliais, ūgliais, lapeliais, vaisiais.
Didesnių miškų gyventojas. Dažniausiai aptinkamas miško sklypuose, kuriuose yra uoksų, drevių. Dažniausiai įsikuria pušų uoksuose. Nevengia mišriųjų ir lapuočių miškų. Sėkmingai peri kirtavietėse paliktuose sausuose ar žaliuose medžiuose. Baikštus, peri pavienėmis poromis. Maisto ieško atvirose vietose, todėl pasirenka mozaikinio kraštovaizdžio teritorijas. Vienamžiuose kultūriniuose medynuose neaptinkamas ar labai retas. Migracijų metu telkiasi į pulkus su kitais karveliais ir pastebimas laukuose, ražienose ar arimuose.

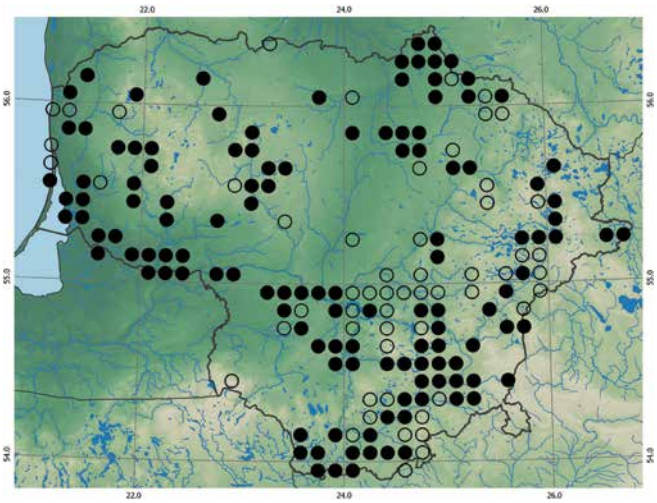

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kasmet peri 400–600 porų. Atrodo, kad populiacija stabili, tačiau trūksta duomenų daryti patikimesnes išvadas. Įvairiuose Lietuvos pušynuose vidutinė uldukų gausa 2012–2013 m. vykdytų tyrimų metu siekė 0,32 poros / 100 ha.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia senų uoksinių medžių, sausuolių su uoksais kirtimas. Senų medynų kirtimas mažina uoksinių medžių skaičių kraštovaizdyje. Kiaunių gausa kelia didelį pavojų lizdams ir jaunikliams, būtina reguliuoti jų skaičių.

Informacijos šaltiniai: Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012, 2017.

Summary. *A migratory species of bird that occurs in southern and eastern Lithuania in extensive mosaic forest areas dominated by pine. The population is 400–600 pairs in Lithuania, with a density that can reach 0.32 pair/1000 ha. A critical negative factor affecting the survival of this species is the felling of hollow trees, both dead and alive. Additionally, martens often destroy nests.*

Autorius – Gediminas Brazaitis

Paprastasis purplelis

Streptopelia turtur (Linnaeus, 1758)

Karveliniai (Columbidae)
Karveliniai paukščiai (Columbiformes)

EN A2bc+3bc+4bc

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Paplitimas. Veisimosi arealas apima didelę dalį Centrinės ir Pietų Europos, Centrinę Aziją, Vidurio Rytus ir Šiaurės Afriką. Žiemojimo arealas driekiasi Afrikoje, daugiausia Sachelio srityje.
Lietuvoje prieš dvidešimt–trisdešimt metų paprastasis purplelis buvo įprastas visoje šalyje, dabar randamas tik kai kur. Dažnesnis vakarinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Svarbiausios veisimosi buveinės yra agrarinio kraštovaizdžio laukų miškeliai (didesnės nei 0,2 ha ploto miško „salos“ laukuose) ir miškų masyvų pamiškės. Rinkdamasis veisimosi vietą, paprastasis purplelis pirmenybę teikia lapuočių su eglėmis medynams, ypač tankiems jaunuolynams. Lizdus suka tankiose medžių (ypač eglių) lajose, maitinasi gretimuose, dažniausiai neaukštų pasėlių, laukuose. Maitinasi ant žemės. Racioną daugiausia sudaro laukinių ir kultūrinių augalų sėklos.

Populiacijos gausumas. Praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio antrojoje pusėje išaiškintas besiveisiančios populiacijos vidutinis tankis – 0,75 porų / 10 ha laukų želdinių. Nuo 1994 iki 2017 m. populiacija šalyje sumažėjo daugiau nei 90 proc.

Grėsmės ir apsauga. Ankstesniais laikais vykdyta masinė agrarinio kraštovaizdžio melioravimo programa apčiuopiamos neigiamos įtakos rūšies populiacijai Lietuvoje neturėjo. Ši rūšis šalyje nėra įtraukta į medžiojamųjų paukščių sąrašą.
Įvairių autorių teigimu, kitur Europoje laukų želdinių ir kitokių pusiau natūralių agrarinio kraštovaizdžio buveinių naikinimas, per intensyvus herbicidų naudojimas ir mitybinės bazės blogėjimas (laukinių augalų sėklų mažėjimas laukuose), netvari medžioklė, parazitozės, klimato kaitos pasekmės žiemovietėse (ypač sausros), kai kur padidėjusi konkurencija su kitomis purplelių genties (*Streptopelia*) paukščių rūšimis, trikdymas ir kt. gali neigiamai paveikti paprastojo purplelio populiacijų stabilumą.

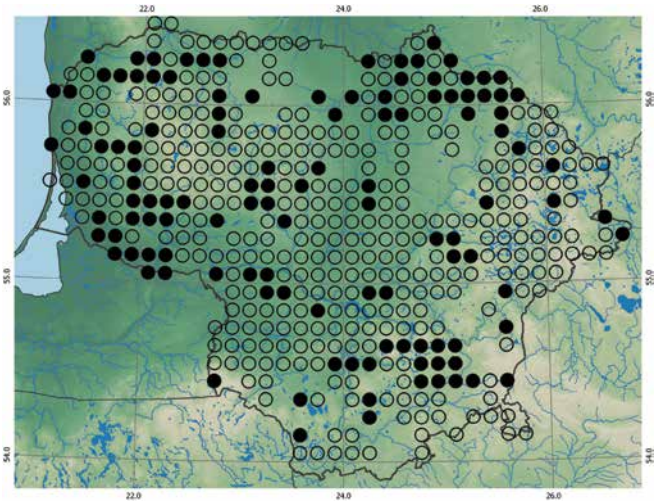

Informacijos šaltiniai: Kurlavičius, 1995.

Summary. *In Lithuania, the European turtle dove was widely distributed until the late 1980s, inhabiting agricultural landscapes and the edges of forest blocks with an average breeding density estimated at 7.5 pairs/100 ha of forest islands among fields. Since then, the national breeding population has declined very rapidly (an average of more than 12% per year from 1994–2017). In recent years, the species is most frequently found in western parts of the country (especially in Žemaitija region).*

Autorius – Petras Kurlavičius

Liepsnotoji pelėda
Tyto alba (Scopoli, 1769)

Liepsnotosios pelėdos (Tytonidae)
Pelėdiniai paukščiai (Strigiformes)

CR° D

Paplitimas. Rūšis paplitusi didelėje dalyje Šiaurės Amerikos, Pietų Amerikoje, Afrikoje, Australijoje, Pietų, Pietryčių Azijoje, Europoje. Arealas Europoje nuo Didžiosios Britanijos šiaurės vakaruose tęsiasi per Daniją, Latviją iki Baltarusijos rytinės dalies. Rytinė arealo riba kerta vakarinę Ukrainos dalį, pietuose paplitusi Balkanų, Apeninų ir Pirėnų pusiasaliuose.
Lietuva yra rūšies europinio arealo šiaurrytiniame pakraštyje, todėl rūšis peri labai retai.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio pelėda, tupinti – 29–44 cm ilgio. Viršutinė kūno ir sparnų plunksnų danga melsvai pilka, apatinė kūno dalis gelsvai oranžinė. Išskirtinis visai šviesus „veido“ ovalas, palyginti su kitomis mūsų krašto pelėdomis. Lytiškai subręsta pirmaisiais gyvenimo metais. Lietuvoje aptinkama ištisus metus, sėsli, įsikuria miestuose, gyvenvietėse, sodybose. Peri įvairių pastatų ertmėse (fermose, ūkiniuose pastatuose, bažnyčiose ir pan.). Deda tris–šešis baltus kiaušinius. Peri patelė nuo pirmo kiaušinio 30–35 dienas. Patinas maitina patelę perėjimo metu. Jaunikliai lizde būna apie 50–60 dienų. Po to kurį laiką dar laikosi netoli lizdaviečių, bet greitai iš veisimosi teritorijų yra išvejami suaugusių paukščių. Specializuojasi medžioti smulkius žinduolius, svarbiausias grobis yra graužikai. Taip pat gali gaudyti varliagyvius, vabzdžius, driežus, smulkius paukščius.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kiek dažniau šių pelėdų aptinkama Pietvakarių Lietuvoje, taip pat stebima Vidurio ir Vakarų Lietuvoje. Aptinkama dažniausiai suaugusių individų perėti tinkamose buveinėse veisimosi periodu ar po jo. 2012–2014 m. Vilkaviškio r. aptiktos penkios vietos, kuriose tikėtinas liepsnotosios pelėdos reguliarus perėjimas. Pagal stebėtus paukščius ir jų veiklos požymius, negyvų individų aptikimą šaltomis žiemomis (rūšis sėsli, nemigruoja), populiacijos dydis šalyje vertinamas 30–50 porų. Populiacijos būklės tendencija nežinoma.

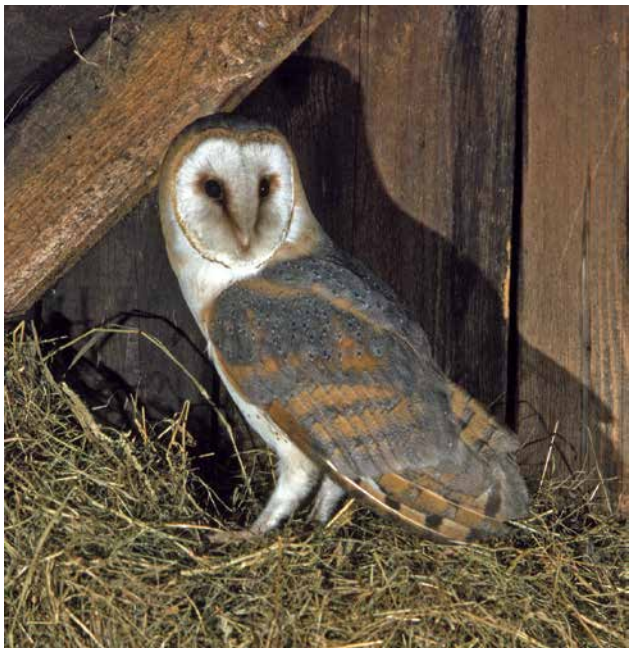

Nuotraukos autorius – Lubomír Hlásek

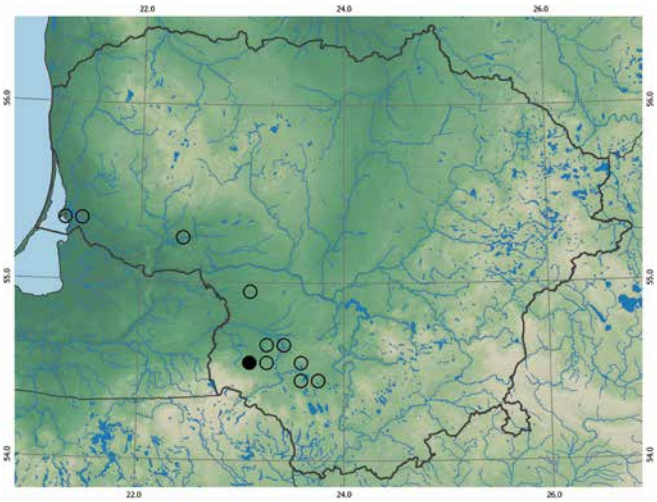

Grėsmės ir apsauga. Rūšis reta dėl natūralių paplitimo priežasčių. Dėl retų perėjimo atvejų grėsmių šiai rūšiai Lietuvoje nenustatyta. Kitose šalyse Lietuvai artimame regione daug individų žūsta atšiauriomis žiemomis, nes liepsnotoji pelėda yra šilto klimato rūšis. Dėl intensyvėjančio žemės ūkio mažėja tipiškų maitinimosi buveinių plotų, kuriuose gausu pagrindinio grobio. Senų pastatų renovacija ar likvidavimas sunaikina perėti tinkamas vietas.

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *This species is a rare breeder in Lithuania, with most records being in the south-western part of the country. According to observations of individuals in suitable habitat during or outside the breeding period, the population is estimated at 30–50 pairs. Due to the rarity of the species, population trends are unknown.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Paprastoji lututė

Aegolius funereus (Linnaeus, 1758)

Pelėdiniai (Strigidae)
Pelėdiniai paukščiai (Strigiformes)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Amerikoje, Eurazijoje. Eurazijoje arealas nuo Fenoskandijos pusiasalio vakaruose tęsiasi rytų kryptimi per centrinę Rusijos dalį iki Beringo ir Japonijos jūrų. Šiaurėje arealas kerta Obės ir Lenos upių žemupius, pietuose – Mongolijos centrinę dalį, Kazachijos šiaurinį pakraštį. Pietvakariuose arealas nėra ištisinis, rūšis aptinkama teritorijose, esančiose Alpių, Pirėnų kalnų regione.
Lietuvoje aptinkama miškingose teritorijose, gausiau – Rytų, Pietryčių ir Pietų Lietuvos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Maža pelėda, aktyvi tamsiuoju paros metu. Viršutinės kūno dalies ir sparnų plunksnos rudos, baltai taškuotos, o apatinės kūno dalies plunksnos šviesios su rudomis dėmėmis. Monogamė, tačiau graužikų gausos metais patinas gali auginti jauniklius su dviem patelėmis. Perėti pradeda paprastai pirmaisiais gyvenimo metais, gyvenimo trukmė – apie septyneri–aštuoneri metai, ilgiausia žinoma – penkiolika metų. Suaugę paukščiai, ypač patinai, laikosi veisimosi vietose ištisus metus, tačiau trūkstant grobio gali pasitraukti iš pastovių teritorijų. Veisimosi sezono pradžia Lietuvoje įprastai prasideda kovo mėn. Tipiškos buveinės yra dideli miškų masyvai, kuriuose vyrauja pušų medynai. Peri brandžiuose medynuose, senuose paprastai juodųjų meletų iškaltuose uoksuose, natūraliose drevėse. Dėtys Lietuvoje sudedamos balandžio–gegužės mėn. Deda tris–aštuonis kiaušinius, peri apie 28 dienas. Peri patelė, tuo metu ją maitina patinas. Jaunikliai uoksuose auga 30–32 dienas. Jaunikliams palikus lizdus birželio–liepos mėn., juos dar keturias–šešias savaites maitina suaugę paukščiai. Pagrindinis grobis – pelėnai, pelės, kirstukai.

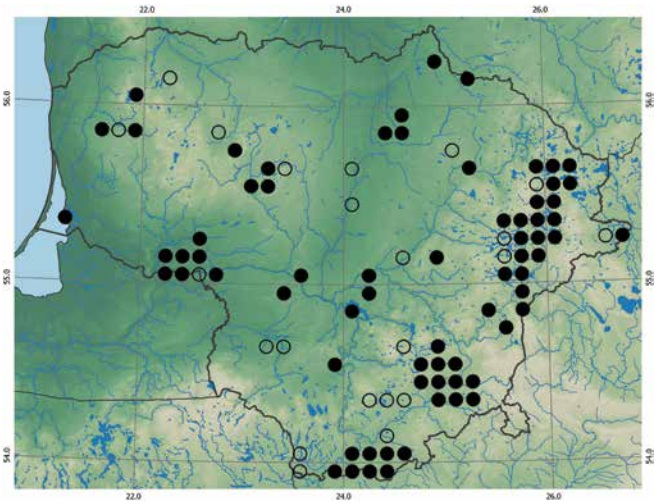

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Populiacijos gausumas. Lietuvoje lututės populiaciją sudaro apie 700 porų. Pastaruoju dešimtmečiu atliekant monitoringą, būdingose buveinėse žymių gausos pokyčių neregistruota.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra miškų kirtimai, kurių metu sunaikinamos tipiškos lututės veisimosi vietos – brandūs pušynai.

Informacijos šaltiniai: Šablevičius, 2013.

Summary. *Tengmalm's Owl has a patchy distribution with most of the country's estimated 700 pairs concentrated in southern and eastern Lithuania. Inhabits typically large coniferous dominant forest tracks. During recent years, no changes in numbers have been registered in typical habitats, though clear felling of mature coniferous stands might limit the availability of typical breeding habitat.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Balinė pelėda

Asio flammeus (Pontoppidan, 1763)

Pelėdiniai (Strigidae)
Pelėdiniai paukščiai (Strigiformes)

EN° D

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje. Eurazijoje arealas tęsiasi nuo Skandinavijos pusiasalio šiaurės vakaruose per Rusiją iki Laptevų jūros šiaurėje, Beringo sąsiaurio. Pietuose arealas siekia Kirgiziją, Azerbaidžaną. Vakarų ir Centrinėje Europoje paplitimas labai fragmentiškas.
Lietuva yra rūšies ištisinio arealo vakariniame pakraštyje. Retai aptinkama įvairiose šalies dalyse, kiek dažniau Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio pelėda, tupinti – 33–43 cm ilgio. Plunksnų danga šviesiai gelsvos, rusvos spalvos, tankiai dryžuota, su tamsiomis dėmėmis. Turi mažas plunksnų „auseles“. Migruojanti, nors retkarčiais gali žiemoti Lietuvoje. Mūsų šalyje aptinkama kovo–spalio mėn. Įsikuria atvirame kraštovaizdyje, apleistose ar ekstensyviai naudojamose pievose, aukštapelkėse, durpynuose. Ant žemės perinti rūšis. Lizdą iškloja žolėmis. Dėtys didelės, iki keturiolikos kiaušinių, tačiau vidutiniškai dėtyje yra penki–septyni balti kiaušiniai. Peri daugiausia patelė 21–37 dienas nuo pirmo padėto kiaušinio. Patinas maitina patelę perėjimo metu, trumpam gali vietoje jos perėti. Jaunikliai vadoje ritasi skirtingu laiku ir sulaukę maždaug dvylikos dienų išeina iš lizdo, nors visiškai apsiplunksnuoja būdami mėnesio amžiaus. Minta daugiausia smulkiais žinduoliais, ypač pelėnais, rečiau smulkiais atvirų vietų paukščiais. Balinė pelėda grobio ieško žemai skraidydama virš žemės paviršiaus. Nuo pelėnų gausos aplinkoje priklauso perinčių porų lokalus gausumas.

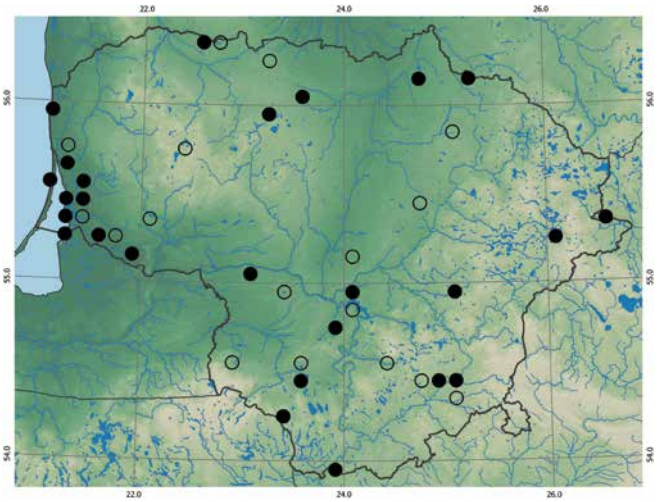

Populiacijos gausumas. Balinės pelėdos populiacijai Lietuvoje būdingas invazinis pobūdis, kai išskirtinai palankiais šiai rūšiai metais peri daug porų, o grobio nuosmukio metais – pavienės poros. Paskutiniuoju žinomu balinių pelėdų gausumo laikotarpiu 1999 m. populiacijos dydis Lietuvoje įvertintas 100–150 porų. 2000–2006 m. periodu nebuvo registruojama perėjimo atvejų. 2007–2017 m. tinkamose buveinėse veisimosi metu kasmet stebėta nuo trijų iki vienuolikos individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė rūšiai yra optimalių buveinių stoka mažėjant ekstensyviai naudojamiems atviriems plotams, verčiant juos dirbamąja žeme, pelkėms užaugant mišku. Neretai balinių pelėdų dėtis ir vadas sunaikina natūralūs priešai (žinduoliai ir plėšrieji paukščiai).

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012.

Summary. *This species rarely breeds in Lithuania, the occasional records being registered in different parts of the country. A species characterised by an invasive breeding pattern, the last year of abundance was 1999 when an estimated 100–150 pairs bred. During last decade, however, only solitary suspected breeding cases have been recorded.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Paprastoji pelėdikė

Athene noctua (Scopoli, 1769)

Pelėdiniai (Strigidae)
Pelėdiniai paukščiai (Strigiformes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, šiaurvakarinėje ir šiaurrytinėje Afrikos dalyse. Eurazijoje arealas tęsiasi nuo Latvijos šiaurės vakaruose per Rusiją iki Japonijos jūros rytuose. Pietuose arealas siekia Nepalą, Arabijos pusiasalį. Paplitusi Vakarų Europoje nuo Danijos per visą Pirėnų pusiasalį. Introdukuota į Didžiąją Britaniją.
Lietuva yra rūšies arealo šiaurvakarinėje dalyje, todėl rūšis labai retai peri.

Biologija ir ekologija. Maža pelėda, tupinti – 21–23 cm ilgio. Viršutinė kūno ir sparnų plunksnų danga pilkai rudos spalvos, išmarginta baltomis dėmėmis. Lytiškai subręsta pirmaisiais gyvenimo metais, ilgiausia gyvenimo trukmė – apie penkiolika metų, bet paprastai trumpesnė. Lietuvoje gali būti aptinkama ištisus metus. Aktyvi ir dieną, skirtingai nei daugelis pelėdų. Įsikuria atvirame kraštovaizdyje, kur yra senų medžių, pastatų, daugiausia aptikta gyvenvietėse, kaimuose ar prie sodybų. Paprastai peri medžių uoksuose, pastatų ertmėse. Veisimosi sezonas prasideda balandžio mėn., gegužės pirmojoje pusėje. Deda tris–šešis baltus kiaušinius. Peri daugiausia patelė 22–28 dienas. Perėti pradeda nebaigusi sudėti visos dėties. Patinas maitina patelę perėjimo metu. Jaunikliai lizde būna apie 35 dienas. Jaunikliai skraidyti pradeda būdami 38–46 dienų amžiaus, tačiau netoli lizdaviečių dar laikosi du–tris mėnesius prižiūrimi suaugusių paukščių. Minta vabzdžiais, bestuburiais gyvūnais, smulkiais ropliais, varliagyviais, paukščiais. Grobį medžioja dažniausiai tykodama.

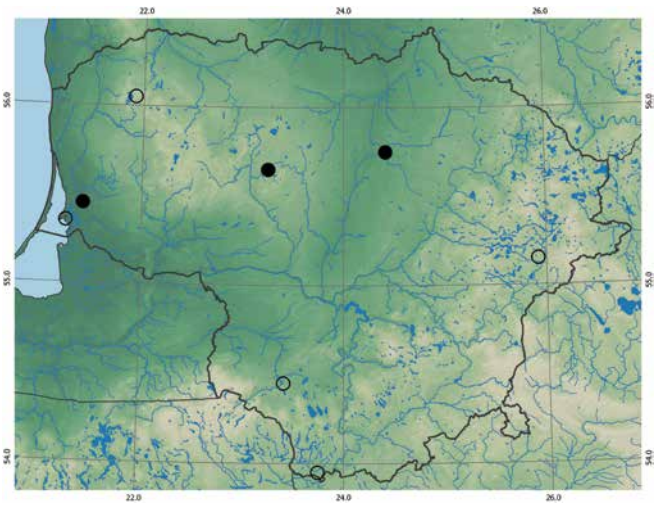

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Populiacijos gausumas. Per pastaruosius du dešimtmečius Lietuvoje registruota pavienių pelėdikės perėjimo atvejų. Suaugusių paukščių tinkamose buveinėse aptinkama įvairiuose rajonuose, o perinčių porų aptikta Šilutės, Lazdijų, Marijampolės, Vilniaus, Švenčionių r.

Grėsmės ir apsauga. Mūsų šalyje rūšis reta dėl natūralių paplitimo priežasčių. Dėl retų perėjimo atvejų grėsmių šiai rūšiai Lietuvoje nenustatyta. Kitose šalyse Lietuvai artimame regione daug individų žūsta atšiauriomis žiemomis, lizdavietės sunaikinamos iškirtus senus medžius tinkamose buveinėse, grobio gausa mažėja dėl intensyvėjančio žemės ūkio, kuris keičia rūšiai palankaus kraštovaizdžio struktūrą.

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *This is a rare breeding species in Lithuania. Successful breeding has been recorded in western, southern and eastern parts of the country during the last decades.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Didysis apuokas

Bubo bubo (Linnaeus, 1758)

Pelėdiniai (Strigidae)
Pelėdiniai paukščiai (Strigiformes)

EN° D

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje, nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Šiaurėje arealas siekia Kolos pusiasalį ir Skandinaviją, Obės, Lenos žemupius, Ochotsko jūros pakrantes. Pietuose rūšies arealas nusitęsia iki okeaninių Eurazijos pakrančių, išskyrus Indokinijos pusiasalį.
Lietuvoje peri pavienės poros rytiniame, pietrytiniame, pietiniame ir vakariniame šalies pakraščiuose.

Biologija ir ekologija. Didžiausias Europos pelėdinis paukštis. Viršutinėje pusėje kūno danga tamsiai ruda, juodai dėmėta, su gelsvai rudų, balsvų dėmių eilutėmis, apatinė pusė šviesesnė, vyrauja gelsvai ruda spalva, išilgai juodai dryžuota ir smulkiai skersai raiba. Ant galvos yra ilgų plunksnų „auselės“. Monogamas. Didieji apuokai lytiškai subręsta per metus, tačiau paprastai perėti pradeda sulaukę ar būdami vyresni nei dvejų trejų metų. Gyvenimo trukmė laisvėje – ne mažiau kaip dvidešimt metų. Sėslūs. Įsikuria tiek užliejamuose, tiek sausuose miškuose, bet dažniausiai arti didelių šlapynių. Patys lizdų nekrauna, užima plėšriųjų paukščių lizdus arba peri ant kupstų, žemės, po išvartomis, jaunų eglių lajomis. Veda vieną vadą per metus. Dėtyje – vienas–šeši baltos spalvos kiaušiniai. Peri patelė 32–35 dienas nuo antro padėto kiaušinio, jei dėtis didesnė. Patinas maitina patelę perėjimo metu. Jaunikliai ritasi dažniausiai balandžio mėn., lizde jie būna apytikriai 28–35 dienas ir lizdą palieka neskraidydami. Sėkmingai jauniklius Lietuvoje išaugina 70 proc. perėti pradėjusių didžiųjų apuokų porų. Skraidyti pradeda būdami ne jaunesni nei 50 dienų amžiaus. Neskraidančius didžiojo apuoko jauniklius, kurie dažniausiai laikosi ne daugiau kaip pusės kilometro atstumu nuo lizdaviečių, suaugę paukščiai maitina per vasarą. Minta daugiausia šlapynių paukščiais, taip pat smulkiais žinduoliais.

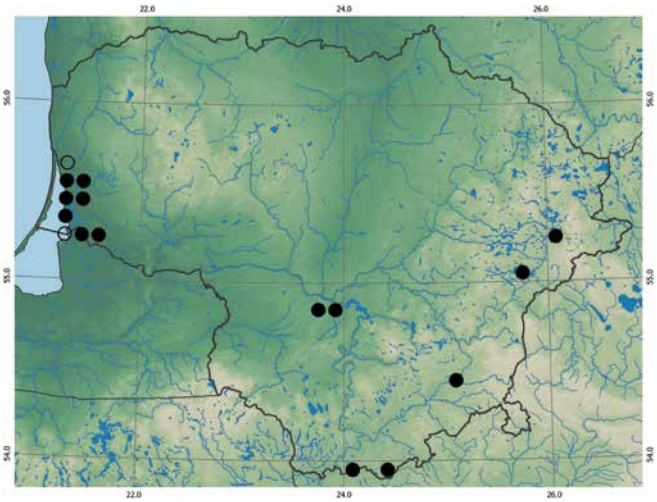

Nuotraukos autorius – Eugenijus Drobelis

Populiacijos gausumas. Šalyje peri iki dvidešimties didžiųjų apuokų porų. Didžiausia didžiojo apuoko perinčių porų koncentracija yra Nemuno deltoje ir pamaryje. Šiame regione peri nuo pusės iki dviejų trečdalių visų žinomų porų. Pastaruosius dvidešimt metų ženklių populiacijos pokyčių neregistruota.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra perinčių paukščių trikdymas lizdavietėse veisimosi metu, plėšrūnų sunaikintos vados, suaugusių paukščių žūtys dėl antropogeninių priežasčių, labai mažas individų tankumas dėl fragmentiško paplitimo šalyje. Populiacija dėl ypač mažo skaičiaus ir paplitimo pobūdžio savarankiškai ilgą laiką negali funkcionuoti ir priklauso nuo iš kaimyninių šalių imigruojančių individų. Populiacijos būklę gali pagerinti peraviečių apsauga, saugių dirbtinių lizdaviečių įrengimas ir populiacijos papildymas nelaisvėje veisiamais individais.

Informacijos šaltiniai: Mečionis, Jusys, 1994; Drobelis, 2003.

Summary. *Isolated pairs and clusters of pairs of this species occur scattered across eastern, south-eastern, southern and western parts of the country. The population consists of up to 20 pairs, half of which are in the coastal area, and no changes in numbers have been observed over the last two decades. The main threats to the species relate to disturbance of nesting sites, anthropogenic-induced mortality and brood destruction by predators.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Žvirblinė pelėda

Glaucidium passerinum (Linnaeus, 1758)

Pelėdiniai (Strigidae)
Pelėdiniai paukščiai (Strigiformes)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje. Arealas nuo Norvegijos vakaruose tęsiasi rytų kryptimi per centrinę Rusijos dalį iki Ochotsko ir Japonijos jūrų. Šiaurėje arealas siekia Jenisiejaus vidurupį, pietuose – Kazachijos ir Mongolijos šiaurines dalis. Pietvakariuose arealas nėra ištisinis, rūšis aptinkama Bulgarijoje, šiaurinėje Italijos dalyje, pietrytiniame Prancūzijos pakraštyje.
Lietuvoje šiuo metu aptinkama visoje teritorijoje, tačiau dažniausiai stebima šiaurinėje, rytinėje ir pietinėje šalies dalyse esančiuose dideliuose miškų masyvuose ir izoliuotuose didesniuose miškuose.

Biologija ir ekologija. Mažiausia pelėdų rūšis Lietuvoje. Viršutinės kūno dalies ir sparnų plunksnos pilkai rudos spalvos, baltai taškuotos, o apatinės kūno dalies ir sparnų plunksnos balsvos spalvos su išilginėmis, tamsiomis juostelėmis. Monogamė. Perėti pradeda paprastai pirmaisiais gyvenimo metais, gyvenimo trukmė – apie šešeri–septyneri metai. Žvirblinės pelėdos veisimosi vietose laikosi ištisus metus. Porų formavimas prasideda rudens pabaigoje, paskui tęsiasi žiemos pabaigoje. Veisimosi sezono pradžia nėra pastovi ir priklauso nuo gamtinių sąlygų. Dažniausiai Lietuvoje prasideda kovo mėn. Tipiškos buveinės yra dideli mišriųjų, spygliuočių miškų masyvai, tačiau gali įsikurti ir nedideliuose, izoliuotuose miškuose. Dažniausiai peri didžiojo genio ir tripirščio genio iškaltuose uoksuose. Deda tris–aštuonis kiaušinius kas dvi dienas, peri apie 28 dienas. Peri patelė, tuo metu ją maitina patinas. Jaunikliai uoksuose auga 30–34 dienas. Jaunikliams palikus lizdus, juos dar tris–keturias savaites maitina suaugę paukščiai. Pagrindinis grobis – smulkūs miško paukščiai, graužikai. Žiemą gali laikytis ir atvirose vietose, netoli žmonių gyvenamųjų vietų.

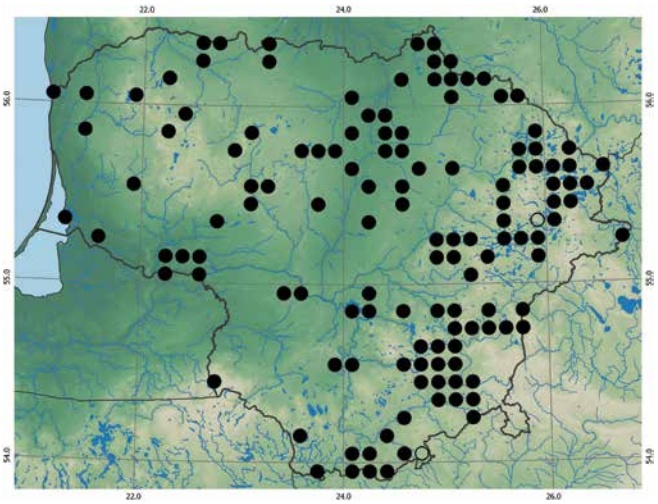

Nuotraukos autorius – Kęstutis Čepėnas

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žvirblinės pelėdos populiaciją sudaro ne mažiau kaip 900 porų. Reikšmingai populiacija didėjo nuo 2000-ųjų, o pastaraisiais metais atliekant monitoringą būdingose buveinėse didelių gausos pokyčių neregistruota.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė yra miškų kirtimai pelėdų veisimosi metu.

Informacijos šaltiniai: Grašytė, 2012.

Summary. *The Eurasian Pygmy Owl is a widespread species in Lithuania with an estimated population of at least 900 pairs. Inhabits a wide range of forest habitats, but typically breeds in large coniferous and mixed forest tracks. The population has markedly increased in numbers and distribution since the 2000s, but during recent years no changes in numbers have been registered in typical habitats.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Uralinė pelėda

Strix uralensis Pallas, 1771

Pelėdiniai (Strigidae)
Pelėdiniai paukščiai (Strigiformes)

VU° D

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje. Šiaurvakarinė rūšies arealo dalis nuo Švedijos tęsiasi per centrinę Rusijos dalį iki Ramiojo vandenyno, apima Japoniją, Korėjos pusiasalį. Aptinkama Centrinėje Europoje, toliausiai į pietvakarius paplitusi Balkanų pusiasalyje.
Lietuva yra rūšies ištisinio arealo vakariniame pakraštyje. Paplitusi Šiaurės, Rytų, Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Didelė pelėda, tupinti – apie 50 cm ilgio. Kūno danga šviesiai pilka, tamsiai rudai išilgai dryžuota. Lytiškai subręsta pirmaisiais gyvenimo metais. Sėsli. Įsikuria dideliuose miškų masyvuose, pelkėse. Peri įvairios rūšinės sudėties ir drėgnumo miškuose. Pelėdos pačios lizdų nekrauna, peri senose medžių drevėse, išpuvusiuose stuobriuose, taip pat užima plėšriųjų paukščių lizdus, tačiau jų netaiso šakomis. Veda vieną vadą per metus. Dėtyje – vienas–šeši, dažniausiai du–keturi baltos spalvos kiaušiniai. Peri patelė 28–35 dienas nuo pirmo padėto kiaušinio. Patinas maitina patelę perėjimo metu. Jaunikliai ritasi dažniausiai balandžio mėn., lizde jie būna apie 35 dienas ir lizdą palieka dar neskraidydami. Uralinės pelėdos jaunikliai skraidyti pradeda būdami apie 45 dienų amžiaus. Lizdą palikę jaunikliai laikosi netoli jo, suaugę paukščiai maitina juos dar apie du mėnesius. Minta daugiausia smulkiais žinduoliais, ypač pelėnais, taip pat smulkiais miško paukščiais. Nuo pelėnų gausos aplinkoje priklauso perinčių porų gausumas vietinėse populiacijose ir vadų dydis.

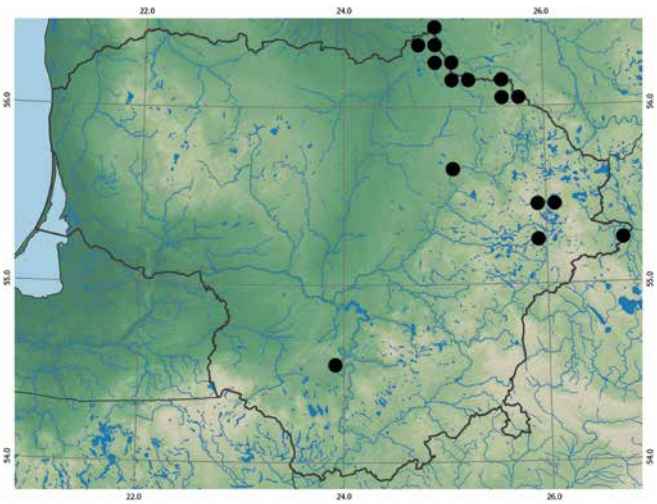

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Populiacijos gausumas. Iki 2000 m. perinčių uralinių pelėdų Lietuvoje nebuvo aptikta. Pirmosios perinčios poros pastebėtos 2001 m. Biržų girioje. Nuo to laiko aptinkama daugiau miškų, kuriuose registruojamas perėjimas ar bent jau teritorinis patinų elgesys veisimosi sezono metu. Naujausių tyrimų duomenimis, populiacija vertinama 80–100 porų, o tai rodo palankią rūšies būklės tendenciją.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė rūšiai yra miško kirtimai veisimosi metu, kurių metu gali būti sunaikinamos lizdavietės su vadomis. Medžių su senomis drevėmis, išpuvusių stuobrių ar plėšriųjų paukščių lizdų stoka gali taip pat lemti lokalų gausumą. Uralinė pelėda peri ir inkiluose, todėl jų iškėlimas yra tinkama ir pasiteisinusi priemonė, siekiant kompensuoti natūralių lizdaviečių stoką miškuose.

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017; Skuja, 2017.

Summary. *There were no known breeding records of this species in the last decades of the 20th century, but breeding pairs were discovered in northern Lithuania in 2001. Since then, breeding pairs have been found in a number of forests and the species is currently known to breed in northern, eastern and southern Lithuania. The population is estimated to be 80–100 pairs.*

Autorius – Rimgaudas Treinys

Paprastasis tulžys

Alcedo atthis (Linnaeus, 1758)

Tulžiniai (Alcedinidae)
Žalvarniniai paukščiai (Coraciiformes)

DD

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Eurazijoje nuo Portugalijos ir Britų salų vakaruose iki Japonijos ir Kurilų salų rytuose. Šiaurėje paplitimas siekia centrinę ir pietinę Rusijos dalis – Volgos aukštupį, Pietų Uralą, Baikalo ežerą, Primorės kraštą; pietuose – Indoneziją, Indiją, Šiaurės Afriką.
Lietuvoje tulžys – artimasis migrantas, tačiau dalis paukščių kasmet žiemoja prie neužšąlančių vandens telkinių. Tulžiai paplitę visoje Lietuvoje, tačiau netolygiai. Gausesni didesnėse švariavandenėse upėse.

Biologija ir ekologija. Nedidelis (naminio žvirblio dydžio) paukštis, išsiskiriantis itin ryškiu plunksnų apdaru ir ilgu (ilgesniu už galvą), smailėjančiu, tamsiu snapu. Viršutinėje kūno dalyje (viršugalvis, nugara, antuodegis, sparnai, uodega) vyrauja žvilgiai žalsvai melsva spalva su šviesesnėmis dėmelėmis; apatinė kūno pusė ir ausų dėmės ryškiai rudos spalvos. Kojos trumpos, raudonos.
Peri upių, ežerų ar kitų vandens pakrančių skardžiuose abiejų poros narių išsikastuose urveliuose. Kartais gali įsikurti iki 1 km nuo vandens. Urvelius kasa neaukštai, jų gylis – iki 1 m. Lizdinės medžiagos neneša, tačiau ilgainiui aplink lizdą prisikaupia žuvų likučių ir išvamų. Paprastai deda penkis–septynis kiaušinius, peri apie dvidešimt dienų, jaunikliai lizde gali išbūti iki keturių savaičių. Per metus veda kelias jauniklių vadas. Maitinasi beveik vien smulkiomis žuvimis, kurių tyko tupėdamas ant virš vandens svyrančių ar iš vandens kyšančių medžių šakų ar kitų patogių tupyklų. Perėjimo laikotarpiu atkakliai gina savo teritoriją.

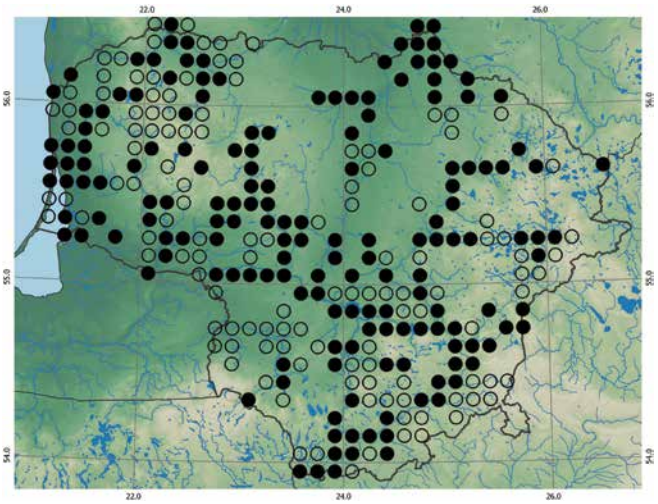

Populiacijos gausumas. Detalios informacijos apie rūšies gausumo pokyčius šalies mastu trūksta. Populiacija šalyje pastaraisiais metais vertinama 500–1000 perinčių porų. Šalies mastu tiek ilgalaikėje (apie trisdešimt metų), tiek trumpalaikėje perspektyvoje stebimas perinčios populiacijos gausumo sumažėjimas, tačiau šis pokytis nėra vienareikšmis – atskirose tiriamose teritorijose stebimas ir gausumo padidėjimas arba jo svyravimai.

Grėsmės ir apsauga. Paukštis yra jautrus vandens telkinių, prie kurių jis peri, hidrologinio režimo pokyčiams, kurie, savo ruožtu, gali keisti krantų morfologiją ar rūšies mitybinę bazę. Tulžiai taip pat gali nukentėti nuo padidėjusio trikdymo poilsiautojams įsikuriant šalia jų lizdaviečių ar nuo vis intensyvėjančio vandens turizmo paukščių pamėgtose upėse. Trikdymo ribojimas žinomose tulžių peravietėse perėjimo laikotarpiu galėtų būti efektyvi priemonė šios rūšies apsaugos būklei pagerinti.

Informacijos šaltiniai: Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *A widespread, but not numerous species. Inhabiting banks of water courses and other water bodies, the species breeds in deep burrows excavated in steep banks. The species may be threatened by changes in the hydrological regime of water bodies, as well as by increasing disturbance from recreational activities.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Europinis žalvarnis

Coracias garrulus (Linnaeus, 1758)

Žalvarniniai (Coraciidae)
Žalvarniniai paukščiai (Coraciiformes)

CR A2ac; C2a(i); D1

Paplitimas. Europoje rūšis paplitusi nuo Pirėnų pusiasalio iki Uralo: šiaurėje arealas siekia rytinę Baltijos pakrantę, Volgos aukštupį, pietuose tęsiasi iki Viduržemio jūros pakrančių.
Lietuvoje dar prieš 50 metų perėjo beveik visoje teritorijoje, XXI a. pradžioje buvo aptinkama Anykščių, Ignalinos, Jonavos, Kauno, Lazdijų, Molėtų, Rokiškio, Šalčininkų Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilniaus ir Zarasų r. Šiuo metu peravietės žinomos tik Druskininkų sav. ir Utenos r.

Biologija ir ekologija. Spalvingas kuosos dydžio paukštis ryškiai ruda nugara, žydrai žalia galva ir apačia. Priekinė sparnų dalis ir antuodegis tamsios, sodrios mėlynos spalvos. Galva stambi, snapas juodas. Lietuvoje dažniausiai įsikuria miško pakraščiuose, kur brandūs medynai ribojasi su neintensyviai naudojamomis pievomis. Peri ir miškuose prie laukymių, kirtaviečių, parkuose ar senais medžiais apsodintose sodybose. Pirmenybę teikia pušynams. Peravietėje įsikuria gegužės mėn. ir čia laikosi daugelį metų. Peri uoksuose, noriai užima inkilus. Birželio mėn. tiesiai ant trūnėsių deda tris arba keturis kiaušinius, kuriuos peri 18–19 dienų. Jaunikliai gūžtose išbūna 26–28 dienas. Tėvai juos dar globoja dvi savaites. Grobio tyko tupėdamas aukštesnėje vietoje, auką nutveria ore arba nuo žemės. Minta įvairaus dydžio vabalais, žiogais, rečiau dvisparniais ar drugiais. Sugauna ir smulkių stuburinių: varlių, driežų. Tolimasis migrantas. Išskrenda rugpjūčio mėn.

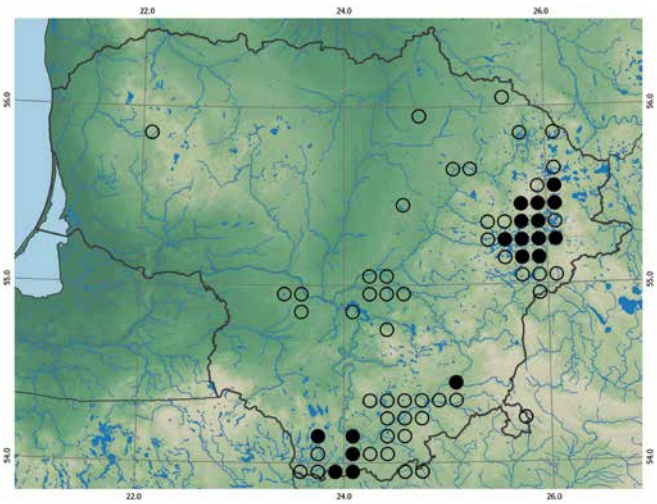

Nuotraukos autorius – Eugenijus Drobelis

Populiacijos gausumas. Dar prieš tris–keturis dešimtmečius perinti populiacija buvo vertinama ne mažiau kaip 1000 porų. Tai bene sparčiausiai nykstanti paukščių rūšis. 2013 m. perinti populiacija vertinta dešimčia–penkiolika porų, o per pastaruosius penkerius metus randama ne daugiau kaip dešimt porų.

Grėsmės ir apsauga. Aiškių nykimo grėsmių nežinoma. Matyt, rūšiai nėra palankios sąlygos žiemovietėse ar migracijos keliuose, nes gausumas mažėja ir kituose kraštuose, nepaisant taikomų apsaugos priemonių. Ilgalaikio populiacijos mažėjimo tendencija siejama su pokyčiais kaimo kraštovaizdyje – sausos pievos ir ganyklos suariamos, nutrūkus ekstensyviam ūkininkavimui atviros erdvės užauga sumedėjusia augalija. Neigiamą poveikį daro ir senų medžių mažėjimas miško pakraščiuose ir galbūt plėšrūnai, ypač kiaunės. Populiaciją galima palaikyti iškabinus specialius rūšiai skirtus inkilus.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012, 2017; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *With a population of around 1000 pairs, this species was a rather common bird in Lithuania in the 1980s. However, the population has since undergone a dramatic decrease in number and distribution, with the population falling to 100–150 breeding pairs by the end of the 20th century and just 10 pairs by 2017. The causes of such a dramatic decline are not fully understood, although changes in land use may be a factor.*

Autorius – Liutauras Raudonikis

Kukutis

Upupa epops Linnaeus, 1758

Kukutiniai (Upupidae)
Žalvarniniai paukščiai (Coraciiformes)

NT

Paplitimas. Rūšis labai plačiai paplitusi Eurazijoje bei Šiaurės ir Užsachario Afrikoje. Eurazijoje arealas siekia nuo Portugalijos vakaruose iki Rusijos Primorės krašto rytuose. Šiaurinė paplitimo riba siekia Estijos šiaurę, Sankt Peterburgą, Kazachijos šiaurę, Novosibirską, Baikalo ežerą. Europoje ir Azijoje perintys paukščiai žiemoti migruoja į Afrikos ir Azijos atogrąžas. Afrikoje ir Pietų Azijoje perintys paukščiai sėslūs.
Lietuvoje rūšis paplitusi plačiai, bet netolygiai. Ji retai aptinkama Vidurio Lietuvoje, Žemaitijoje, nors ten ir gausu tinkamų buveinių.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio (sulig smilginiu strazdu), išskirtinės, su kitomis rūšimis nesupainiojamos išvaizdos paukštis. Apdare vyrauja rusvai gelsva, juoda ir balta spalvos. Itin pastebimas didelis, ryškios molio spalvos su juodais plunksnų galiukais kuodas ant galvos (suglaustas atrodo ilgas ir smailus). Sparnai juodai ir baltai margi, uodega juoda su baltu skersiniu dryželiu per vidurį. Galva, kaklas, nugaros viršutinė dalis, krūtinė, pasparnės ir kūno apačia – įvairių rusvai gelsvų atspalvių. Snapas šviesus, ilgas, šiek tiek lenktas žemyn.
Mėgsta mozaikinį kraštovaizdį. Įsikuria įvairaus dydžio miškų pamiškėse, medžių grupėse, įvairiuose laukų ir sodybų želdiniuose, kur randa lizdams krauti tinkamas vietas, o šalia yra tinkamos mitybinės sąlygos – ganyklos, dirvonai, sausos pievos, arimai, smėlynai, kirtimai. Peri įvairiose drevėse, uoksuose, tinkamo dydžio inkiluose. Gali įsikurti akmenų ar malkų krūvose, senų pastatų pamatuose. Dėtyje paprastai šeši–aštuoni kiaušiniai, peri dvi

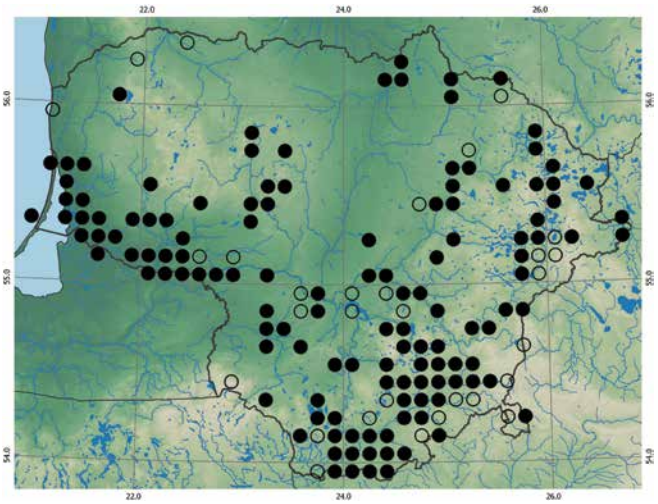

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

su puse savaitės, jaunikliai lizde išbūna iki keturių savaičių. Maitinasi ant žemės. Raciono pagrindą sudaro vabalai, vabalų lervos, sliekai.

Populiacijos gausumas. Šiuo metu kukučio populiacija šalyje vertinama 300–500 perinčių porų. Anksčiau kai kuriuose regionuose rūšies populiacijos gausumas buvęs įprastas, kukučių žymiai sumažėjo XX a. pabaigoje, tačiau pastaraisiais metais gausumas vėl pamažu auga.

Grėsmės ir apsauga. Kukutis jautrus žemės ūkio pokyčiams – jam nepalankus intensyvus ūkininkavimas, ypač žemės ūkio chemikalų naudojimas, pievų suarimas, tačiau tinka intensyvus ganymas, kuris pagerina mitybos sąlygas. Neigiamą įtaką gali daryti tinkamų lizdaviečių trūkumas. Kukučiai taip pat nukenčia dėl medžiojimo migracijos kelyje.

Informacijos šaltiniai: Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *Inhabiting small forest patches and various tree stands and foraging in open habitats primarily for beetles and other invertebrates, this distinctive cavity-nesting bird experienced a large population decline in the past. In recent years however, the population has been recovering. Threats facing the species can include unfavourable agricultural practices, lack of suitable nest-sites and hunting along migration routes.*

Autorius – Mindaugas Dagys

Baltanugaris genys

Dendrocopos leucotos (Bechstein, 1803)

Geniniai (Picidae)
Geniniai paukščiai (Piciformes)

VU A3c

Nuotraukos autorius – Renatas Jakaitis

Paplitimas. Eurazijoje rūšis aptinkama nuo Karelijos, Baltijos šalių, Rytų Lenkijos ir Vakarų Ukrainos vakaruose iki Japonijos rytuose. Europoje izoliuotos populiacijos aptinkamos kalnuotuose Centrinės ir Pietų Europos regionuose, Pietų Skandinavijoje ir Kaukaze.
Aptinkama Vidurio ir Rytų Lietuvoje. Šiaurės vakarų ir pietryčių regionuose reta.

Biologija ir ekologija. Sėslus, šiek tiek didesnis už įprastą didįjį genį paukštis. Atpažįstamas pagal ryškiai baltą antuodegį, nugarą ir margus sparnus. Peri uoksuose, kuriuos pats išsikala puvinio pažeistuose medžiuose ar stuobriuose. Maitinasi po žieve ar žievės paviršiuje spygliuočių medžiuose gyvenančiomis vabzdžių lervomis ir voragyviais.
Didesnių miškų gyventojas. Baltanugaris genys dažniausiai aptinkamas įvairiaamžiuose, natūralios sukcesijos miško sklypuose. Lietuvoje šiai rūšiai būdingos dviejų tipų buveinės: seni lapuočių medynai su ąžuolais bei pelkėti juodalksnynai ir beržynai. Taip pat aptinkamas vidutinio amžiaus medynuose, kuriuose yra pavienių senų ąžuolų ar jų grupių. Palyginti dažnai apsigyvena netoli kirtaviečių, miško pakraščiuose, pakrančių miškuose. Retai aptinkamas atvirame kraštovaizdyje su nedidelėmis medžių grupėmis, miestų želdiniuose. Pasiskirstymas miško masyve priklauso nuo stovinčių sausuolių ir šviežių virtuolių kiekio. Dėl didesnio medžių pažaidų skaičiaus mėgsta būti greta plynų kirtaviečių. Baltanugarių genių nuolat aptinkama ir jie veisiasi medynuose, kuriuose tokio mitybai tinkančio substrato yra daugiau nei 10–20 m³/ha. Vienamžiuose kultūriniuose medynuose neaptinkamas ar labai retas.

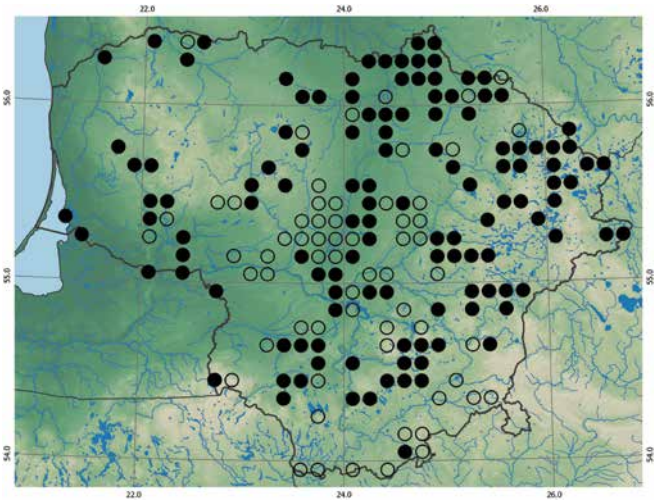

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kasmet peri 700–1000 porų. Tirtuose pušynuose ir mišriuosiuose lapuočių medynuose apskaičiuotas vidutinis gausumas yra atitinkamai 0,11–1,22 poros / 100 ha. Lietuvoje didžiausios ir vertingiausios populiacijos įsikūrusios Taujėnų-Užulėnio, Buktos, Babtų-Varluvos, Lančiūnavos ir Padauguvos miškuose.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia senų mišriųjų lapuočių medynų kirtimai ir fragmentacija, įvairių irimo stadijų ir būklės negyvos medienos trūkumas. Siekiant išsaugoti šią rūšį, būtina dideliuose miško masyvuose išsaugoti bent 20 proc. gyventi tinkamų brandžių ir perbrendusių medynų, kuriuose saugoma stambi, ypač stovinti, negyva mediena (bendras kiekis didesnis nei 10–20 m³/ha).

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012, 2017; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *A sedentary species that occurs in central and eastern Lithuania in extensive forest areas dominated by mixed deciduous tree species, typically with oaks or birch and black alder. The population is 700–1000 pairs in Lithuania with a mean density of 0.11–1.2 pair/100 ha of pine forest and mixed deciduous forest. Key threats include forest cutting, fragmentation of habitat, lack of deadwood and dying trees.*

Autorius – Gediminas Brazaitis

Tripirštis genys

Picoides tridactylus (Linnaeus, 1758)

Geniniai (Picidae)
Geniniai paukščiai (Piciformes)

VU D1

Paplitimas. Eurazijoje rūšis aptinkama nuo Skandinavijos, pietinės Baltijos vakaruose iki Ochotsko ir Japonijos jūrų rytuose. Šiaurėje arealą riboja poliarinis ratas, o pietuose – Kazachijos ir Mongolijos stepės bei dykumos. Europoje izoliuotos populiacijos randamos kalnuotuose Alpių regionuose. Aptinkama ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje pastebima šiauriniuose, šiaurrytiniuose ir šalies vidurio rajonuose. Vakarų Lietuvos regione labai reta.

Biologija ir ekologija. Sėslus, šiek tiek didesnis už varnėną paukštis. Vyrauja gan tamsios spalvos, apdare visiškai nėra raudonos spalvos. Turi tris pirštus. Peri uoksuose, kuriuos pats išsikala puvinio pažeistuose medžiuose ar stuobriuose. Maitinasi po žieve ar žievės paviršiuje spygliuočiuose medžiuose gyvenančiomis vabzdžių lervomis ir voragyviais.
Tripirštis genys dažniausiai pasirenka brandžius eglynus, rečiau apsigyvena natūraliai besivystančiuose mišriuosiuose minkštųjų lapuočių medynuose bei pušynuose. Pasirenka miško kraštovaizdžius, kuriuose vyrauja natūralūs procesai – yra daug džiūstančių medžių, sausuolių ir vėjavartų. Taip pat aptinkamas drėgnose ar pelkėtose vietose, kur auga lapuočiai pramaišiui su eglėmis, ir ypač juodalksnynuose bei senose degavietėse (spygliuočių medynuose), jeigu ten yra likusių džiūstančių medžių. Vienamžiuose kultūriniuose medynuose neaptinkamas ar labai retas.

Populiacijos gausumas. Perinti tripirščio genio populiacija įvertinta 40–100 porų. Tirtuose medynuose apskaičiuotas vidutinis gausumas yra 0,22–0,3 poros / 100 ha (atitinkamai pušynuose ir mišriuosiuose lapuočių miškuose), tačiau 90 proc. tyrimo plotų neaptiktas.
Lietuvoje didžiausios ir vertingiausios populiacijos yra Būdos-Pravieniškių miškuose, Rūdninkų girioje, Rokantiškių-Taurijos miškuose, Biržų girioje, Adutiškio-Guntauninkų ir Padauguvos miškuose.

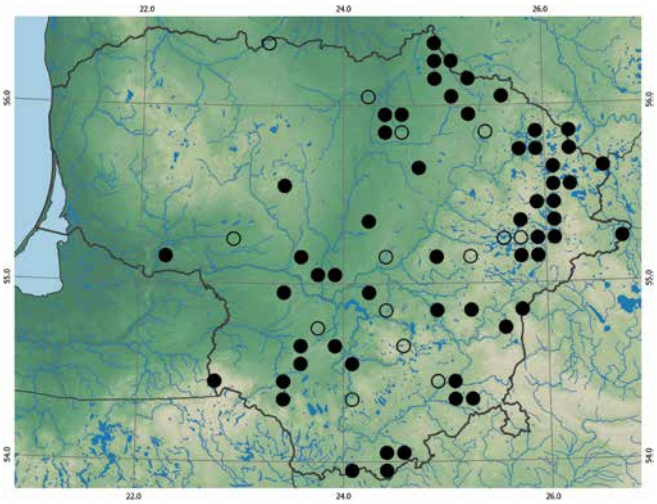

Nuotraukos autorius – Mindaugas Kirstukas

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia senų medynų, ypač tų, kuriuose yra senų eglių, kirtimai ir fragmentacija, įvairių irimo stadijų ir būklės negyvos medienos trūkumas, senų medžių šalinimas gaisravietėse.
Siekiant išsaugoti šią rūšį, būtina dideliuose miško masyvuose išsaugoti bent 20 proc. gyventi tinkamų brandžių ir perbrendusių medynų, kuriuose saugoma stambi, ypač stovinti, negyva mediena (bendras jos kiekis > 15 m³/ha).

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012, 2017; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *A sedentary species that occurs in extensive spruce-dominated forests mixed with softwood deciduous trees in north, central and eastern Lithuania, as well as less frequently in monocultural stands. The population is 40–100 pairs in Lithuania with a mean density of 0.22–0.3 pair/100 ha. In 90% of studied areas however, the species was not found. Key threats include forest cutting, fragmentation of habitat, lack of deadwood and the cutting of dying trees in zones affected by fire.*

Autorius – Gediminas Brazaitis

Pilkoji meleta

Picus canus Gmelin, 1788

Geniniai (Picidae)
Geniniai paukščiai (Piciformes)

NT

Nuotraukos autorius – Armandas Naudžius

Paplitimas. Europoje rūšis aptinkama nuo Prancūzijos, Kroatijos iki Ramiojo vandenyno pakrančių. Šiaurėje arealas siekia Pietų Švediją, Suomiją, Pečioros aukštupį, Obės vidurupį, Šiaurės Primorę. Pietuose arealas tęsiasi iki Prancūzijos vidurio, Balkanų pusiasalio, Dniestro deltos, Volgos vidurupio ir Šiaurės Kazachijos.
Lietuvoje aptinkama beveik visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Sėsli, gali klajoti nedideliu atstumu. Atpažįstama pagal pilkšvai žalsvas spalvas, raudoną kaktą. Skleidžia tipišką balsą. Peri uoksuose, kuriuos pati išsikala puvinio pažeistuose medžiuose ar stuobriuose. Mėgsta drebules. Kiaušinius deda gegužės mėn., o birželio pabaigoje jaunikliai palieka lizdą. Dažniausiai maitinasi ant žemės ar netoli jos. Mėgsta rausti urvus skruzdėlynuose, maitinasi beveik vien tik miško rudosiomis skruzdėlėmis, kitais vabzdžiais.
Lietuvoje aptinkama mišriuosiuose ir lapuočių miškuose, mėgsta mozaikinį kraštovaizdį. Dažnai įsikuria įvairiuose miškuose prie kirtaviečių, aikštelių ir pievų. Gana dažnai stebima senose kirtavietėse, kuriose gausiai palikta senų medžių. Kartais apsigyvena atvirose, medžiais apaugusiose vietose, palei upes ir ežerus, pelkių pakraščiuose, parkuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kasmet peri 500–800 porų. Tirtuose mišriuosiuose lapuočių miškuose vidutinė gausa siekė 0,91 poros / 100 ha, o pušynuose apskaičiuota vidutinė gausa buvo atitinkamai 0,33 poros / 100 ha. Populiacija pastaraisiais metais gausėja, greičiausiai dėl kirtavietėse paliekamų senų medžių.
Pilkoji meleta aptinkama beveik visoje šalyje. Vertingiausios vietos yra Taujėnų-Užulėnio, Adutiškio-Guntauninkų, Plinkšių ir Lančiūnavos miškai, Biržų giria ir Čepkelių pelkė.

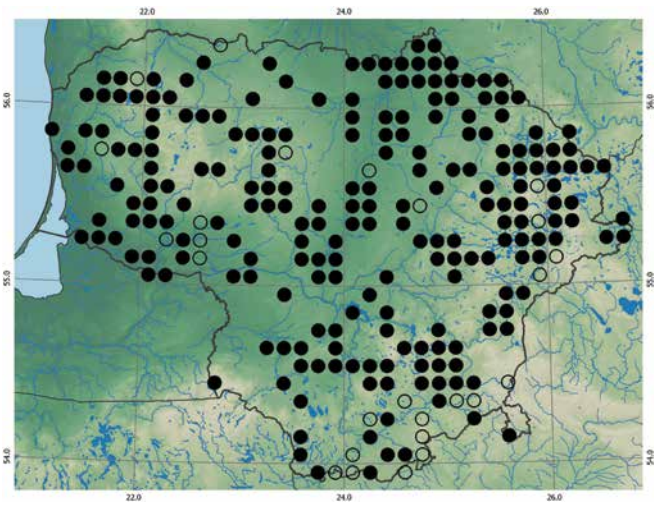

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia stovinčios didelių matmenų negyvos medienos šalinimas, lapuočių ir mišriųjų medynų kirtimai rūšies gyvenamose vietose. Šiai rūšiai yra svarbus skruzdėlynų saugojimas, ypač miško ūkinės veiklos metu.

Informacijos šaltiniai: Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012, 2017.

Summary. *A sedentary species that occurs in all parts of Lithuania, though most frequent in extensive deciduous and mixed forest areas. The population is 500–800 pairs in Lithuania, with recorded densities of 0.91 pair/100 ha in mixed deciduous forest and 0.33 pair/100 ha in pine-dominated forest landscapes. Key factors that negatively impact the species include a lack of standing deadwood to excavate nest holes trees and the depression of ant nests.*

Autorius – Gediminas Brazaitis

Žalioji meleta

Picus viridis Linnaeus, 1758

Geniniai (Picidae)
Geniniai paukščiai (Piciformes)

VU A2c

Paplitimas. Europoje rūšies arealas nusidriekęs nuo Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Italijos per Pietų Skandinaviją šiaurėje ir Graikiją, Juodosios jūros pietines pakrantes, Kaukazą pietuose iki Leningrado, Vologdos, Kazanės, Samaros sričių Rusijoje, rytuose.
Lietuvoje aptinkama rytinėje ir pietrytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Sėslus paukštis, šiek tiek didesnis už varnėną. Žalioji meleta atpažįstama iš ryškiai žalsvos spalvos ir raudono viršugalvio. Peri uoksuose, kuriuos pati išsikala puvinio pažeistuose medžiuose ar stuobriuose. Maitinasi beveik vien tik miško rudosiomis skruzdėlėmis.
Žalioji meleta dažniausiai aptinkama lapuočių ir mišriuosiuose miško sklypuose palei aikštes, pievas ir upelius. Mėgsta paupių želdinius. Pasirenka pusiau atviras ir atviras vietas su augančiais pavieniais medžiais. Vengia vienamžių tankių pušynų ir eglynų, tačiau retkarčiais aptinkama šių medžių išretėjusiuose želdiniuose. Maitinasi daugiausia skruzdėlėmis, gaudydama jas ant žemės. Tai lemia sausų ir greitai įšildomų dirvožemių pasirinkimą. Taip pat maisto ieško medžių kamienų, ypač stambesnių šakų paviršiuje. Dažnai maitinasi skraidydama išilgai miško pakraščio.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kasmet peri 500–800 porų. Tirtuose pušynuose apskaičiuotas vidutinis gausumas yra atitinkamai 0,11 poros / 100 ha.
Vertingiausios vietos populiacijos aptinkamos pušynų kraštovaizdžiuose, mozaikiniuose su upeliais ir pievomis miško masyvuose.

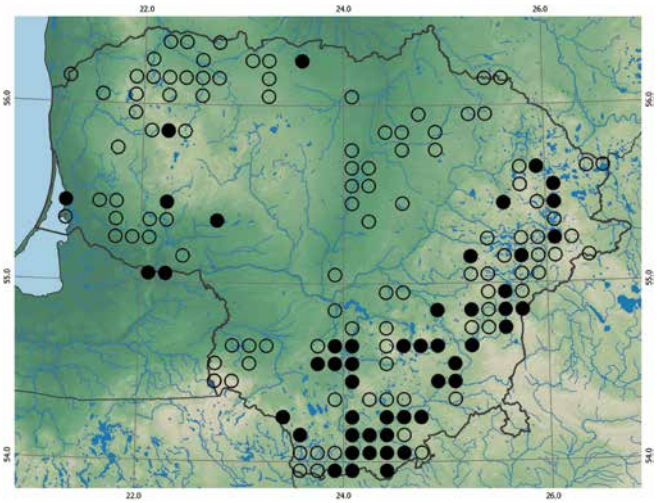

Nuotraukos autorius – Eugenijus Drobelis

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia stovinčios didelių matmenų negyvos medienos šalinimas, lapuočių ir mišriųjų medynų kirtimai ir miško masyvo fragmentacija šiai rūšiai gyventi tinkamose vietose. Šiai rūšiai yra svarbus skruzdėlynų saugojimas, ypač miško ūkinės veiklos metu.

Informacijos šaltiniai: Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012, 2017; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *A sedentary species that occurs in eastern and southern parts of Lithuania in open deciduous forests in extensive pine-dominated landscapes. The population is 500–800 pairs in Lithuania and the mean density is 0.11 pair/100 ha of pine-dominated forest landscape. The main threats to this species are the lack of standing deadwood for excavating nesting holes and reductions in the number of ant nests.*

Autorius – Gediminas Brazaitis

Dirvoninis kalviukas

Anthus campestris (Linnaeus, 1758)

Kieliniai (Motacillidae)
Žvirbliniai paukščiai (Passeriformes)

NT D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi vakarinėje Eurazijos dalyje nuo Atlanto iki Altajaus. Šiaurėje arealas siekia Pietų Švediją, Jenisiejaus aukštupį, o pietuose tęsiasi iki Afganistano, Mažosios Azijos, Viduržemio jūros pakrančių. Aptinkama ir Šiaurės Vakarų Afrikoje. Lietuvoje pastebima vakarinėje dalyje, ypač Kuršių nerijoje, kitose pajūrio dalyse, taip pat ir didesniuose buvusiuose kariniuose poligonuose. Didžiąją dalį radaviečių sudaro pavienės registracijos.

Biologija ir ekologija. Dirvoninis kalviukas – tolimasis migrantas, žiemoja Afrikoje. Lietuvoje aptinkamas nuo gegužės iki rugsėjo mėn. Miškinio kalviuko dydžio. Būdingos vienspalvė viršutinė ir apatinė kūno dalys. Laikosi nederlinguose laukuose, atviruose smėlynuose, ten, kur žolių danga pažeista: smėlio ir žvyro karjeruose, naudojamuose durpynuose, kariniuose poligonuose, didelėse kirtavietėse ar degavietėse. Lizdas ant žemės. Deda keturis arba penkis kiaušinius. Peri trylika–keturiolika dienų. Jaunikliai palieka lizdą būdami dviejų savaičių amžiaus. Išaugina vieną vadą. Minta vabzdžiais, vikšrais, vorais, smulkiais sliekais ir moliuskais.

Populiacijos gausumas. Perinti populiacija įvertinta 400–600 porų. Didžioji populiacijos dalis susitelkusi Kuršių nerijoje, Baltijos pajūryje. Be Kuršių nerijos, didžiausios ir vertingiausios populiacijos yra Rūdninkų girioje, Nemirsetos ir Pabradės smiltpievėse. Būklė greičiausiai nepalanki dėl gyvenamų buveinių nestabilumo. Per pastarąjį dešimtmetį daugiausia radaviečių sumažėjo Vidurio Lietuvoje.

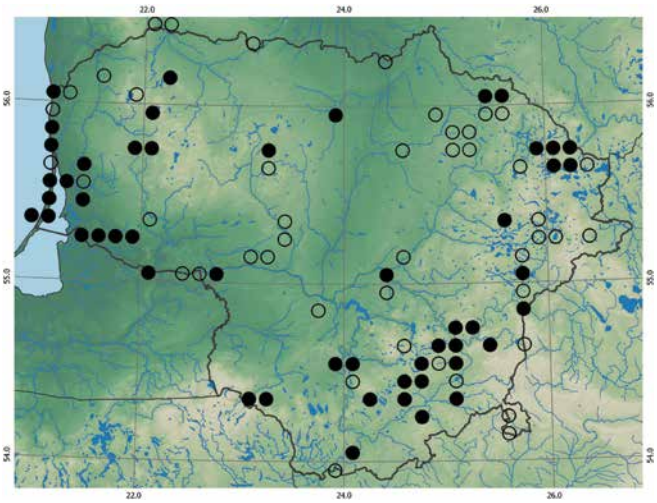

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Pajūryje didžiausią grėsmę kelia paukščių trikdymas perėjimo metu. Karjerų rekultivavimas, natūralus smėlynų užžėlimas, dykviečių apželdinimas – potencialios šios rūšies nykimo priežastys kitose teritorijose. Žemyninėje Lietuvos dalyje perinčios populiacijos yra mažiausiai gausios, izoliuotos ir greičiausiai pažeidžiamos.

Informacijos šaltiniai: Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2012, 2017.

Summary. *A migratory species mainly found on the Curonian Spit, along the Baltic coastline and parts of south-east Lithuania. The species prefers damaged soils, dunes, quarries, exploited peatlands, firing grounds and extensive clear-cuts. Potential hazards facing the species include habitat degradation due to regrowth, planting of trees and re-cultivation of areas, as well as increased human disturbance at the coastline.*

Autorius – Gediminas Brazaitis

Geltongalvė kielė

Motacilla citreola (Pallas, 1776)

Kieliniai (Motacillidae)
Žvirbliniai paukščiai (Passeriformes)

VU D1

Paplitimas. Europos šiaurėje peri arktinio ir borealinio klimato regionuose, pietuose – Turkijoje, Ukrainoje, Šiaurės Kazachijoje. Nominalaus porūšio veisimosi arealas prasideda nuo Vakarų Lenkijos ir tęsiasi iki Centrinio Sibiro.
Rūšis sporadiškai aptinkama visoje Lietuvoje. Svarbiausios paplitimo vietos: Žuvinto ir Čepkelių apylinkės, Nemuno delta ir pamarys, Novaraisčio ir Sulinkių durpynai, Birvėtos ir Baltosios Vokės žuvininkystės tvenkiniai.

Biologija ir ekologija. Smulkus grakštaus kūno sudėjimo paukštis ilga uodega. Viršutinė kūno dalis pilka, o priekinė (patino ir galva) geltona. Parskrenda balandžio pradžioje, rudeninė migracija vyksta rugpjūčio mėn. Pavieniai paukščiai užtrunka iki rugsėjo mėn. pabaigos. Peri aukštapelkių nendrėtose plynėse ir tarpinėse pelkėse, durpynuose, žuvininkystės tvenkinių užpelkėjančiuose pakraščiuose, šlapiose pievose ir žemapelkėse. Buveinėms būdingos viksvų bendrijos ir silpnas užaugimas nendrėmis. Toleruoja nedidelį krūmuotumą. Dažnai kelios poros peri arti viena kitos. Kiaušinius (penkis šešis) į ant žemės sukrautą ir žolėse paslėptą lizdą deda gegužės mėn. Peri abu poros nariai trylika–keturiolika dienų. Jaunikliai lizdą palieka po trylikos–keturiolikos dienų. Išaugina vieną vadą. Minta įvairiais bestuburiais, daugiausia vabzdžiais. Tolimoji migrantė.

Populiacijos gausumas. Perint aptikta 1986 m., o 2001 m. populiacija įvertinta 50–100 porų. Šiuo metu peri 100–200 porų. Pastaraisiais metais populiacija nebedidėja. Rūšis liovėsi perėti kai kuriose

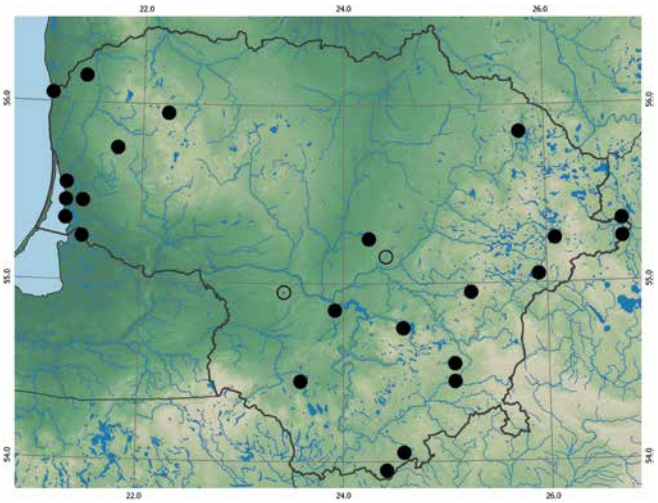

Nuotraukos autorė – Dalia Račkauskaitė

ankstesnėse peravietėse, o naujų peraviečių neberandama.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra pavasariniai gaisrai ir buveinių sausėjimas. Baigti eksploatuoti durpynai ir apleistų tvenkinių dugnai po kurio laiko užauga nendrynais bei krūmais ir perėti nebetinka. Rūšies apsaugai svarbu nekeisti hidrologinio režimo ir stabdyti nendrynų bei krūmų plitimą peravietėse.

Informacijos šaltiniai: Pranaitis, 1990; Kurlavičius, Raudonikis, 2001.

Summary. *Since the first breeding record in 1986, the species has spread across the country and the population currently consists of 100–200 pairs. Recently however, the population expansion has stopped and some breeding sites have been lost. The species mostly breeds in groups of several pairs and occupies open sparsely vegetated reed peat-bogs, fens, transitional mires, wet sedge-tussock meadows, abandoned peat-quarries and semi-dry fish ponds. Major threats are spring fires and excessive overgrowth of habitats by reeds and bushes.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Paprastoji mėlyngurklė

Luscinia svecica (Linnaeus, 1758)

Strazdiniai (Turdidae)
Žvirbliniai paukščiai (Passeriformes)

DD

Paplitimas. Rūšis labai plačiai paplitusi Eurazijoje – nuo Portugalijos ir Norvegijos vakaruose iki pat Beringo sąsiaurio rytuose. Neaptinkama tik pačioje azijinės Rusijos šiaurėje. Pietuose arealas fragmentiškas, ypač Pietų ir Vakarų Europoje. Mėlyngurklė yra tolimoji migrantė – žiemoti skrenda į Užsacharo Afriką, Arabijos pusiasalį, Indijos subkontinentą ir Indokinijos pusiasalį.
Lietuvoje paplitimas mažai ištirtas – tikėtina, kad rūšis negausiai paplitusi visoje šalies teritorijoje, bet stebima retai dėl slapto gyvenimo būdo.

Biologija ir ekologija. Nedidelis žvirblinis paukštis, dydžiu prilygstantis liepsnelei. Patinas išsiskiria ryškiai mėlyna pasmakre ir pagurkliu su ryškiai ruda dėme per vidurį bei juoda ir ryškiai ruda juostomis ant krūtinės, atribojančiomis nuo šviesios papilvės. Skersai tamsios uodegos – plati, ryškiai ruda juosta. Tiek patinui, tiek patelei būdingas šviesus antakis. Patelės apdaras blankus, tik krūtinėje matoma skersinė juosva juosta.
Būdinga didelė perėti tinkamų buveinių įvairovė – mėlyngurklė Lietuvoje peri paupių sausuose karklynuose, užželiančiuose, užpelkėjusiuose durpynuose, šlapiose pievose ir žemapelkėse, negausiai apaugusiose krūmais ar net prie žuvininkystės tvenkinių ir dykvietėse. Lizdą suka ant žemės. Deda dažniausiai penkis šešis kiaušinius, peri dvi savaites. Per sezoną gali išauginti iki dviejų vadų. Minta įvairiais bestuburiais – vabzdžiais, jų lervomis, moliuskais.

Nuotraukos autorė Dalia Račkauskaitė

Populiacijos gausumas. Ekspertų vertinimu, šalyje peri apie 200–300 porų, tačiau tikslių duomenų trūksta dėl mažo rūšies ištirtumo.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis jautri hidrologinio režimo pokyčiams, ypač vandens lygio mažėjimui. Taip pat buveinių kokybę gali neigiamai paveikti augalijos pokyčiai – užaugimas nendrėmis, krūmynų sutankėjimas. Lizdams pavojų kelia plėšrūnai.

Informacijos šaltiniai: Kurlavičius, 2006; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013.

Summary. *Rare, but thought to be widely distributed across the country in suitable habitats. Information on the distribution and abundance of this species in the country is scarce, partly due to the very secretive behaviour of the species. It is sensitive to changes in hydrological regime and to plant composition in breeding habitats.*

Autorius – Mindaugas Dagys

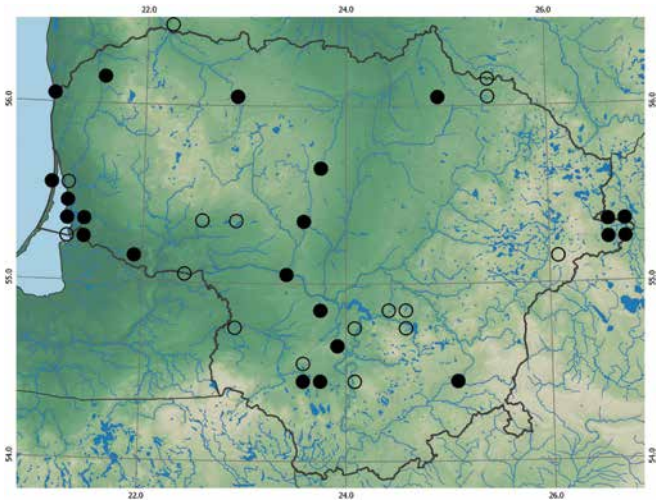

Meldinė nendrinukė

Acrocephalus paludicola (Vieillot, 1817)

Devynbalsiniai (Sylviidae)
Žvirbliniai paukščiai (Passeriformes)

VU A1ac; C1

Paplitimas. Smarkiai fragmentiškas perėjimo arealas tęsiasi nuo Rytų Vokietijos vakaruose iki Centrinės Ukrainos rytuose. Manoma, kad anksčiau nustatyta nedidelė subpopuliacija Rytų Sibire jau yra išnykusi. Pastaraisiais metais perėjimas patvirtintas tik keturiose valstybėse: Lenkijoje, Lietuvoje, Baltarusijoje ir Ukrainoje. Žiemoja piečiau Sacharos Vakarų Afrikoje.
Lietuvoje šiuo metu aptinkama tik Nemuno deltos ir rytinės Kuršių marių pakrantės užliejamosiose pievose bei Žuvinto žemapelkėse. Dysnos upės baseino žemapelkėse ir užliejamosiose pievose išnyko per pastaruosius dvidešimt metų.

Biologija ir ekologija. Nedidelis žvirblinis paukštis, išvaizda labai panašus į Lietuvoje dažną ežerinę nendrinukę. Nuo jos aiškiai skiriasi šviesiu išilginiu gelsvu dryžiu viršugalvyje ir kontrastingiau marga nugara.
Rūšis susijusi su labai specifinėmis buveinėmis – perėti renkasi užliejamąsias viksvines pievas ir žemapelkes be aukštų augalų. Lizdas – negili duobutė ant žemės, negausiai išklota žole ar samanomis, iš viršaus pridengtas žoline augalija. Dažniausiai lizdai būna viksvų kupstuose, kiek rečiau augalijoje virš vandens. Poravimosi sistema sudėtinga – tiek patelės, tiek patinai gali poruotis su keliais priešingos lyties individais. Veda dvi vadas. Deda iki šešių kiaušinių, kuriuos patelė peri trylika–keturiolika dienų. Ji ir maitina jauniklius. Minta įvairiais smulkiais bestuburiais.
Tolimoji migrantė. Lietuvoje aptinkama gegužės–rugpjūčio mėn.

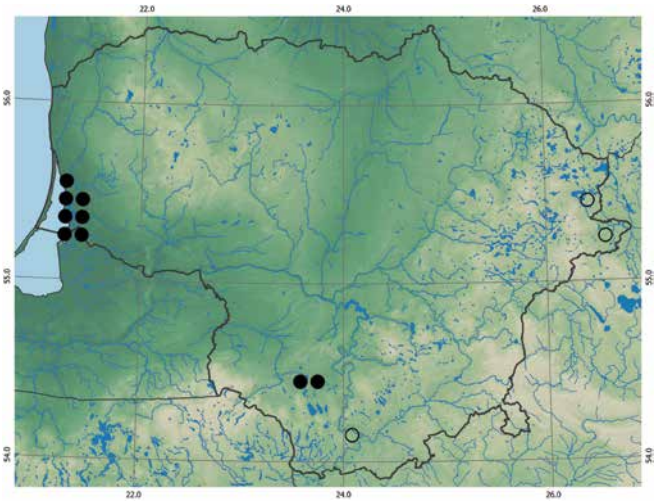

Nuotraukos autorius – Marius Karlonas

Populiacijos gausumas. 2013 m. perinti populiacija vertinta 60–90 giedančių patinų. XX a. stebėtas didelis (60–80 proc.) šios rūšies populiacijos mažėjimas. Tačiau per praėjusius penkerius metus stebėtas perinčios populiacijos augimas įgyvendinus specialias, rūšies buveinėms skirtas apsaugos priemones. Daugiau kaip 95 proc. šalies meldinės nendrinukės populiacijos peri Nemuno deltoje ir pamario pievose. Likę paukščiai aptinkami Žuvinto žemapelkėse.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis siejama su žemapelkių ir užliejamųjų pievų sausinimu, taip pat ankstyvu jų šienavimu. Vietomis neigiamą poveikį daro užliejamųjų pievų ir žemapelkių užaugimas sumedėjusia augalija dėl apleidimo. Todėl svarbiausia yra užtikrinti išlikusių rūšiai svarbių buveinių išsaugojimą ir tinkamą jų naudojimą bei tvarkymą.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1990; Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo, 2013; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *Lithuania is one of only four countries with recent confirmed breeding records. Restricted mostly to seasonally flooded sedge meadows and fen mires in the Nemunas River Delta and the coastal meadows of the Curonian Lagoon, the Lithuanian population fluctuates widely. Habitat degradation and lack of appropriate management are the main threats.*

Autoriai – Mindaugas Dagys ir Liutauras Raudonikis

Sodinė starta

Emberiza hortulana (Linnaeus, 1758)

Startiniai (Emberizidae)
Žvirbliniai paukščiai (Passeriformes)

EN A4ac; D1

Paplitimas. Rūšies veisimosi arealo didžioji dalis yra Vakarų Palearktikoje, žemyninio klimato juostoje. Eurazijoje paplitusi nuo Skandinavijos iki Rytų Sibiro. Šiaurėje arealas siekia Baltąją jūrą, Jenisiejaus aukštupį, pietuose tęsiasi iki Altajaus, Mažosios Azijos, Viduržemio jūros pakrančių.
Aptinkama visoje Lietuvoje, tačiau populiacija labai fragmentiška.

Biologija ir ekologija. Sodinė starta kiek mažesnė už naminį žvirblį. Nuo geltonosios startos skiriasi pilka galva, geltona gerkle ir rusvu pilvu. Mozaikinio agrarinio kraštovaizdžio rūšis. Perėti renkasi sausas, neintensyvios žemdirbystės zonas. Optimalios buveinės – nedideli vasarojaus, ankštinių kultūrų, bulvių laukai, besikaitaliojantys su nedidelėms pievomis ir ganyklomis. Būdingas jų elementas turėtų būti pakelių alėjos, pamiškės, pavieniai medžių guotai, elektros perdavimo linijos. Parskrenda balandžio pabaigoje. Peri pakrikomis penkių–septynių porų grupėmis arba pavienėmis poromis. Iki 50 proc. patinų nesudaro porų ir klajoja intensyviai giedodami iki liepos vidurio. Lizdą įrengia ant žemės gegužės pirmojoje pusėje. Dėtį (keturis–šešis kiaušinius) peri vienuolika–keturiolika dienų. Jaunikliai lizdą palieka po dvylikos dienų dar nesugebėdami skraidyti ir dar kurį laiką yra tėvų maitinami, daugiausia vabzdžiais. Suaugę paukščiai taip pat minta įvairių vystymosi stadijų vabzdžiais, o rudenį ir anksti pavasarį daugiausia augalų sėklomis. Migracija prasideda rugpjūčio mėn.

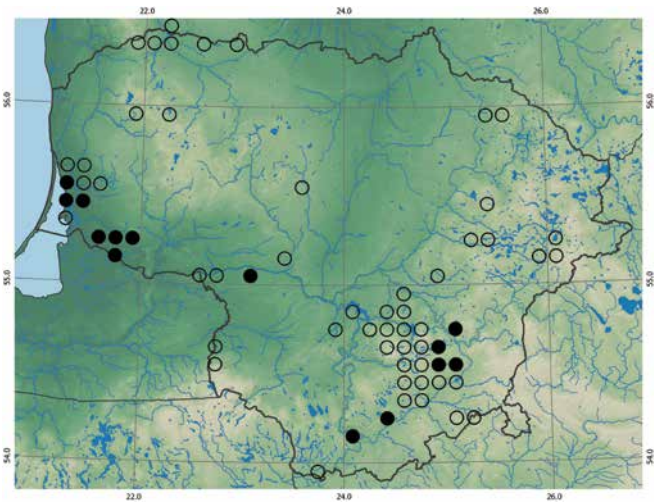

Nuotraukos autorius – Marius Karlonas

Populiacijos gausumas. Šalyje sodinės startos populiacija sumažėjo nuo 200–800 porų 2007 m. iki 60–100 porų 2012 m., kelios peravietės Vilniaus ir Trakų r. šiuo metu sunyko. Gausiausiai aptinkama Vakarų Lietuvoje – Pagėgių sav., Šilutės ir Klaipėdos r.

Grėsmės ir apsauga. Veisimosi buveinės prarandamos stambinant laukus ir mažinant žemės ūkio kultūrų įvairovę. Naudojant herbicidus ir pesticidus, mažėja maisto gausa ir įvairovė, ypač bestuburių gyvūnų veisimosi sezono metu. Veisimosi vietose reikėtų plėtoti ekologinę žemdirbystę, išlaikant kuo įvairesnį kraštovaizdį.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1991; Raudonikis ir kt., 2016a.

Summary. *Inhabiting dry agrolandscapes with a mosaic of small fields containing cereals, potatoes and legumes, interspersed with meadows and pastures, this species breeds in single pairs or loose groups of 3–7 pairs. A near essential characteristic of the habitat required for the species to breed in groups is the presence of long lines of trees. In Lithuania, up to 50% of males remain unpaired and the population declined from 200–800 pairs in 2007 to 60–100 pairs in 2012, this being a result of agricultural intensification.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Pilkoji starta

Miliaria calandra (Linnaeus, 1758)

Startiniai (Emberizidae)
Žvirbliniai paukščiai (Paseriformes)

EN A4ac; D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi nuo Kanarų ir Britų salų vakaruose iki Centrinės Azijos rytuose. Europoje arealo šiaurinė riba eina per Švedijos pietus, Baltijos šalis, Baltarusiją, Ukrainą, Rusijos pietus. Europinės populiacijos pagrindinė dalis peri pietuose, dažnai sausų pievų ir stepių regionuose. Šiaurėje paplitimas dispersiškas, būdingas išskirtinai agrarinio kraštovaizdžio regionams.

Biologija ir ekologija. Didesnė už žvirblį starta apvalia galva, storu snapu, kresnu pilkai rusvai dryžuotu kūnu. Migruoja, bet klajojančių grūdlesių būriuose pastebima ir žiemą. Pradeda giedoti balandžio pradžioje. Dažni ir laikini (vienos ar kelių dienų) tokio patinų teritorinio aktyvumo atvejai. Atviro mozaikinio, ekstensyvaus agrarinio kraštovaizdžio rūšis. Peri sausose pievose ir ganyklose, javų pasėliuose, dirvonuose, kartais želdinių pakraštyje. Lizdinėje teritorijoje būtinas giedojimo postas – medis ar elektros perdavimo linija. Lizdus krauna ant žemės, neaukštai krūme ar tarp žolių stambių stiebų. Dėtyje – keturi arba penki kiaušiniai. Galimos dvi vados. Veisimosi fenologija Lietuvoje neištirta. Minta daugiausia augalų sėklomis. Vasarą sulesa daug bestuburių. Jaunikliai maitinami vabzdžiais.

Populiacijos gausumas. Sparčiai nykti pradėjo nuo 1980 m., 1996–1998 m. perėjo 20–50, o 1999–2001 m. – 10–30 porų. Nuo XXI a. pradžios populiacija vėl padidėjo iki 30–50 porų. Pagrindinė populiacijos dalis peri pietinėje ir pietvakarinėje Lietuvos dalyse. Pastoviausiai aptinkama Alytaus, Trakų, Šalčininkų, Šilutės, Varėnos, Vilniaus r.

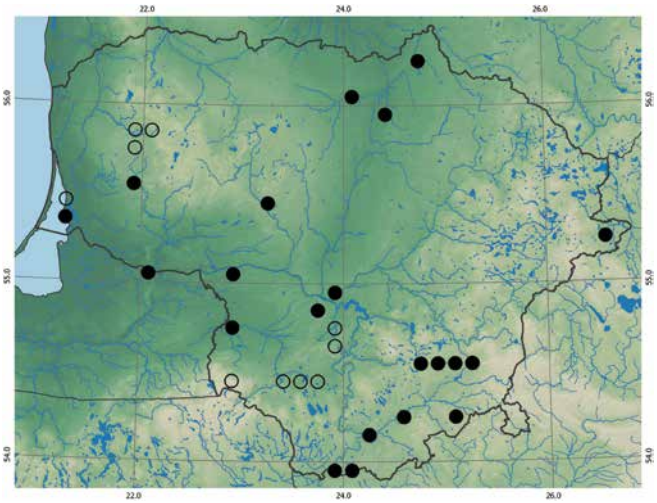

Nuotraukos autorius – Marius Karlonas

Grėsmės ir apsauga. Rūšiai nepalankus pernelyg didėjantis ariamų laukų ir mažėjantis pievų bei ganyklų plotas. Situacija blogėja ir dėl vasarinių javų, ypač miežių, plotų mažėjimo, nes žieminiai javai anksčiau nuimami, o maitinimuisi svarbios ražienos suariamos. Populiacijos paskutinis pagausėjimas iš dalies sutapo su žemės laikinu apleidimu po 1990 m. Rūšiai palankus klimato atšilimas, tačiau tolesnis gausėjimas mažai tikėtinas dėl vėl intensyvėjančio žemės ūkio. Parinkti ir taikyti apsaugos priemones sudėtinga.

Informacijos šaltiniai: Logminas, 1991; Raudonikis ir kt., 2016a; Jusys, Karalius, Raudonikis, 2017.

Summary. *This species inhabits open sparsely wooded farmland. It has been scarce since declines in the mid-20th century, even more so following declines in the 1980s and 1990s. Some recovery, however, has occurred since the beginning of the 21st century and the current breeding population is considered to be 30–50 pairs. The species is negatively affected by the intensification of agriculture.*

Autorius – Vitas Stanevičius

Žinduoliai
Mammalia

Europinis plačiaausis

Barbastella barbastellus (Schreber, 1774)

Lygianosiniai (Vespertilionidae)
Šikšnosparniai (Chiroptera)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi nuo Anglijos ir Kanarų salų iki Kaukazo ir Anatolijos bei nuo Latvijos iki Maroko. Europinis plačiaausis dažniausias centrinėje ir pietinėje Europos dalyse. Kalnuotose vietovėse aptinkamas iki 2 km aukštyje virš jūros lygio.
Lietuvoje europinis plačiaausis visada buvo retas. Pastaraisiais metais dažniausiai aptinkamas Vidurio Lietuvoje, po kelias radavietes užregistruota vakarinėje ir rytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Nedidelis šikšnosparnis, kurio ausys suaugusios pagrindais galvos viršuje. Ausies oželis didelis, trikampio formos. Nosis trumpa, akys mažos. Kailis tamsus, nugara juodai ruda, pilvas tamsiai pilkas. Jaunikliai tamsesnės spalvos nei suaugėliai. Kūno ilgis – 40–55 mm, dilbio – 35–43 mm, ausies – 12–18 mm. Sveria iki 13 g. Poruojasi rudenį ir žiemą, neretai žiemovietėse. Vieną jauniklį veda birželio viduryje. Patelės tuo metu gyvena dauginimosi kolonijose, patinai atsiskiria. Gamtoje išgyvena iki 23 metų amžiaus.
Maitintis išskrenda vos pradėjus temti. Skraido greitai ir vikriai, ties medžių viršūnėmis arba žemai virš vandens. Maitinasi tik smulkiais ir gležnais vabzdžiais, nes jų burnos mažos, dantys silpni. Buveinės – seni lapuočių medynai. Dienoja po atšokusia medžių žieve, plyšiuose. Dažnai keičia dienojimo vietas. Žiemoja požemiuose, rūsiuose.

Populiacijos gausumas. Duomenų apie populiacijų dydį ir jo pokyčius trūksta. Lietuvoje vasarą europiniai plačiaausiai stebimi retai: iki 2007 m. buvo žinoma 14 radaviečių, po 2007 m. – 33 radavietės. Dažniausiai tai pavieniai ultragarso detektoriumi registruoti individai. Veisimosi kolonijų nežinoma. Žiemovietėse gausėja: 1995–1997 m. Kauno fortuose žiemojo 150–300 individų. Monitoringo metu Kauno ir Vilniaus žiemovietėse 2007–2008 m. rasti 166, 2009–2010 m. – 308, 2013–2014 m. – 342 individai.

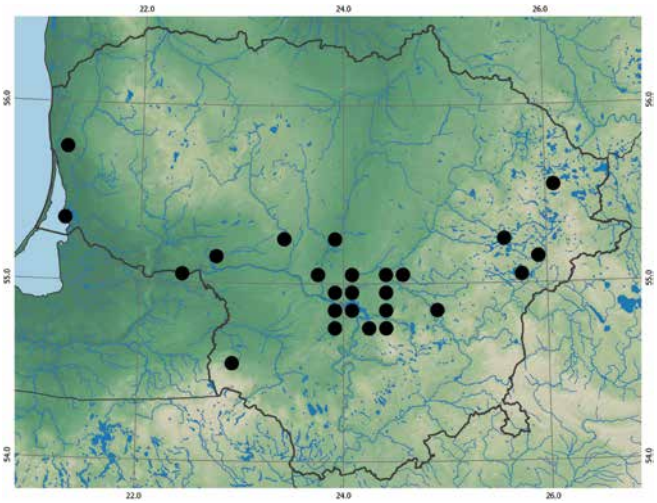

Nuotraukos autorius – Deividas Makavičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės Lietuvoje – brandžių ir perbrendusių medynų mažėjimas dėl intensyvaus miško naudojimo, žiemoviečių kokybės blogėjimas ir trikdymas jose, senų pastatų renovacija. Itin svarbu, kad žiemovietėse, kuriose pradeda poruotis, europiniai plačiaausiai nebūtų trikdomi nuo rugpjūčio.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *A scarce species in Lithuania, the main locations are restricted to central parts of the country, though a few findings have been registered in western and eastern localities recently. Summer population numbers and dynamics are unknown, while the population in hibernation places is increasing. The main threats are a deterioration of hibernaculas and disturbance, as well as a reduction in the number of summer roosting places.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Vėlyvasis šikšnys
Eptesicus serotinus Schreber, 1774

Lygianosiniai (Vespertilionidae)
Šikšnosparniai (Chiroptera)

LC

Paplitimas. Nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno ir nuo Danijos iki Šiaurės Afrikos paplitusi palearktinė rūšis. Alpėse vėlyvasis šikšnys aptinkamas iki 1440 m aukštyje.
Lietuvoje po 2000 m. rūšis nebeaptinkama pietinėje ir pietrytinėje Lietuvos dalyse, pajūryje, tačiau radaviečių žymiai padaugėjo centrinėje, vakarinėje ir pietvakarinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Stambus šikšnosparnis santykinai didelėmis ausimis, siauru ir smailiu ausies oželiu. Dilbio ilgis – iki 57 mm, sparnų tarpugalis – iki 370 mm. Kailiuko plaukai ilgi, pilkšvai rudos spalvos, pilvas gelsvai rudas. Nosis, ausys ir sparnų plėvės tamsiai rudos arba juodos. Jaunikliai tamsesni už suaugėlius. Gegužės gale patelės susiburia į veisimosi kolonijas. Dažniausiai veda vieną jauniklį. Šešių savaičių amžiaus jaunikliai pradeda skraidyti. Poruojasi rudenį.
Maitinasi stambesniais vabalais, naktiniais drugiais, dvisparniais vabzdžiais. Skraido lėtai. Vasarą dažniausiai laikosi pastatuose – po stogais, sienų ertmėse. Maitinasi netoli medžių parkuose, soduose, pamiškėse. Žiemoja pavieniui arba mažomis grupėmis šaltose ir sausose vietose – pastatuose, olose. Gana sėsli rūšis.

Populiacijos gausumas. 1990–2000 m. Lietuvoje vėlyvasis šikšnys buvo aptinkamas neretai, žinomos 57 radavietės, 2007 m. buvo žinomos keturios, po 2007 m. – 110 radaviečių. Dažniausiai tai būdavo pavieniai individai, registruoti 2015–2016 m. ultragarso detektoriumi. Veisimosi kolonijų nežinoma. Žiemovietėse neaptinkamas, išskyrus vieną individą, rastą 2013–2014 m. žiemą Žagariškių forte.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

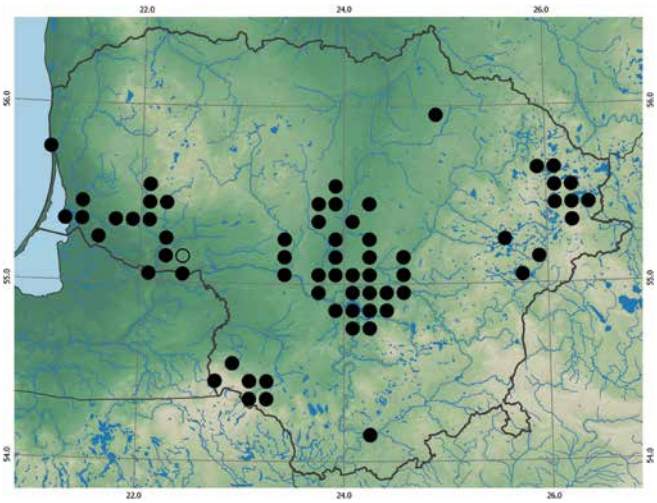

Grėsmės ir apsauga. Rūšies areale didžiausia grėsmė yra maitinimosi buveinių mažėjimas. Lietuvoje grėsmę kelia vasaros slėptuvių skaičiaus mažėjimas dėl pastatų renovacijos. Rūšies apsaugai reikėtų išsaugoti pastatuose esančias ertmes.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *A fairly large species of bat that roosts mainly in buildings and hunts near trees. Since the year 2000, the species has become scarce in southern and south-eastern parts of the country, with the main locations now being central, western and south-western Lithuania. The main threats are a deterioration of summer roosting sites in buildings, as well as a reduction of feeding habitats.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Branto pelėausis

Myotis brandtii (Eversmann, 1845)

Lygianosiniai (Vespertilionidae)
Šikšnosparniai (Chiroptera)

VU A2ac; D1

Paplitimas. Palearktinė rūšis, paplitusi vakarinėje ir centrinėje Europos dalyse, Skandinavijoje, Rusijoje ir centrinėje Azijos dalyje (Mongolijoje, Kinijoje) iki Tolimųjų Rytų ir Hokaido salos.
Lietuvoje po 2007 m. aptinkama retai. Daugiausia naujų radaviečių yra centrinėje ir pietvakarinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Smulkus šikšnosparnis santykinai ilgomis ausimis, siauru ir smailiu ausies oželiu. Kailis ilgas, nugara šviesiai ruda, kai kada su gelsvu atspalviu, pilvas pilkšvas. Kūno ilgis – iki 51 mm, uodegos – iki 44 mm, dilbio – iki 39 mm, ausies – 12–17 mm. Veda vieną, labai retai du jauniklius. Vasarą jauniklius auginančios patelės sudaro veisimosi kolonijas. Mėnesio amžiaus jaunikliai pradeda skraidyti. Poruojasi rudenį. Gamtoje išgyvena iki 41 metų amžiaus.
Maitinasi vabzdžiais, kuriuos gaudo skraidydami žemai. Skraido labai manevringai. Gyvena mišriuosiuose ir lapuočių miškuose, dažniausiai netoli vandens. Kai kada aptinkami gyvenvietėse. Vasarinės slėptuvės būna medžių drevėse, rečiau pastatuose, paukščių ir šikšnosparnių inkiluose. Žiemoja olose, tuneliuose, rūsiuose ir požemiuose. Migruoja.

Populiacijos gausumas. 1990–2000 m. Lietuvoje buvo aptinkamas retai, žinoma 21 radavietė, 2007 m. – 30 radaviečių, po 2007 m. – 17 radaviečių. Dažniausiai tai buvo pavieniai individai, registruoti pastaraisiais metais ultragarso detektoriumi. Veisimosi kolonijų nežinoma. Žiemovietėse gausėja: 2007–2008 m. rasti 85, 2009–2010 m. – 183, 2013–2014 m. – 449 individai.

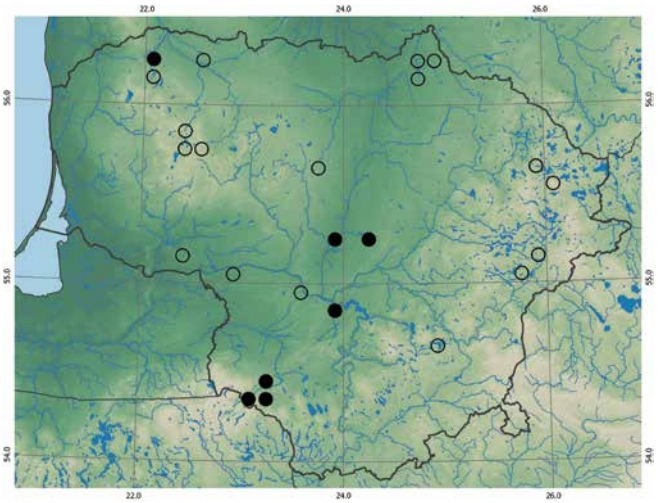

Nuotraukos autorius – Deividas Makavičius

Grėsmės ir apsauga. Rūšies areale didžiausios grėsmės yra intensyvėjanti žemdirbystė ir pesticidų naudojimas, intensyvi miškininkystė, urbanizacija ir pastatų pertvarkymas (sunaikinamos slėptuvės). Lietuvoje Branto pelėausiui grėsmę kelia blogėjanti žiemoviečių būklė ir trikdymas jose dėl žmonių lankymosi, taip pat mažėjantis vasaros slėptuvių skaičius dėl pastatų renovacijos ir naudojamų miškų. Gyvenimo sąlygoms pagerinti tinkamose buveinėse yra iškeliami specialūs šikšnosparniams skirti inkilai, nustatomas žiemoviečių apsaugos režimas.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *In the last decade, this species has became scarce in Lithuania, with the main locations restricted to central and south-western parts of the country. The population in hibernation places is increasing, though population numbers and dynamics are insufficiently investigated. The main threats are a deterioration of hibernaculas and disturbance, as well as a reduction in the number of summer roosting places due to the renovation of buildings and forest use.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Kūdrinis pelėausis
Myotis dasycneme (Boie, 1825)

Lygianosiniai (Vespertilionidae)
Šikšnosparniai (Chiroptera)

NT

Paplitimas. Palearktinė rūšis, paplitusi Eurazijoje nuo Prancūzijos ir Skandinavijos pietinės dalies iki Serbijos, Ukrainos ir Jenisiejaus upės rytuose. Lietuvoje po 2007 m. aptinkama dažnai. Daugiausia naujų radaviečių yra Lietuvos centrinėje ir šiaurrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis trumpu ausies oželiu. Kailis tankus, juodos arba tamsiai rudos spalvos. Nugaros plaukų galai rusvi arba gelsvai pilki, pilvo – balkšvi, pilki, gelsvi. Kūno ilgis – iki 51–73 mm, svoris – 10,5–28,5 g. Veda vieną jauniklį. Gegužės mėn. jauniklius auginančios patelės sudaro veisimosi kolonijas, kurios įsikuria palėpėse ar bažnyčių pastogėse. Patelės subręsta antraisiais gyvenimo metais. Poruojasi rudenį. Gamtoje išgyvena iki 19 metų amžiaus.
Maitinasi iš vandens kylančiais vabzdžiais, kuriuos gaudo skraidydami iki 1 m aukštyje virš telkinių, kartais renka vabzdžius nuo vandens paviršiaus. Gyvena buveinėse, kuriose daug atvirų vietų ir vandens telkinių. Vasaros slėptuvės būna pastatuose, rečiau medžių drevėse arba inkiluose. Žiemoja erdviuose požemiuose, kurių oro temperatūra yra teigiama. Migruoja netolimais atstumais.

Populiacijos gausumas. 1990–2000 m. Lietuvoje kūdrinių pelėausių buvo aptinkama retai, žinotos 25 radavietės, 2007 m. registruotos 22 radavietės, po 2007 m. – 68 radavietės. Dažniausiai tai būdavo pavieniai individai, registruoti 2015–2016 m. ultragarso detektoriumi, žinomos kelios veisimosi kolonijos. Žiemovietėse gausėja: 2007–2008 m. rasta 195, 2009–2010 m. – 224, 2013–2014 m. – 1515 individų.

Nuotraukos autorius – Ján Svetlík

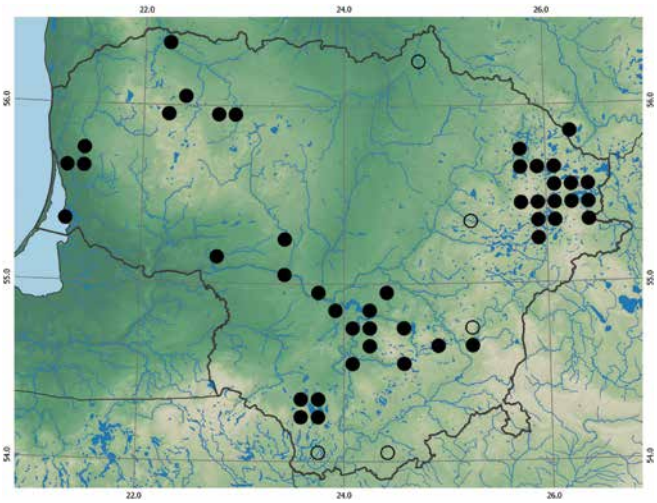

Grėsmės ir apsauga. Rūšies areale didžiausios grėsmės yra pastatų pertvarkymas ir medienos antiseptikų naudojimas palėpėse. Lietuvoje kūdriniam pelėausiui grėsmę kelia žiemoviečių kokybės blogėjimas ir trikdymas, taip pat mitybos sąlygų blogėjimas dėl vandens telkinių užaugimo ir taršos. Gyvenimo sąlygoms pagerinti tinkamose buveinėse taikomas žiemoviečių apsaugos režimas.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *In Lithuania, the numbers of pond bats in hibernaculas are increasing, while summer population numbers and dynamics are unknown. New locations are mostly restricted to central and north-eastern parts of the country. The main threats facing this species are the deterioration of hibernaculas, as well as a reduction in the number of summer roosting places and feeding habitats.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Natererio pelėausis

Myotis nattereri (Kuhl, 1817)

Lygianosiniai (Vespertilionidae)
Šikšnosparniai (Chiroptera)

DD

Nuotraukos autorius – Ján Svetlík

Paplitimas. Vakarų Palearktikos rūšis, paplitusi Afrikos šiaurinėje ir vakarinėje dalyse (Maroke ir Alžyre), Europoje (išskyrus Skandinaviją), Mažojoje Azijoje, Kaukazo regione, Turkmėnijoje, Irane ir Kazachijos šiaurinėje dalyje. Taksonomija neaiški – *nattereri* grupei priklauso mažiausiai trys šikšnosparnių rūšys, kurių dvi išskirtos tik 2019 m.
Lietuvoje po 2007 m. vasarą Natererio pelėausių aptinkama tik vakarinėje šalies dalyje. Kauno fortuose žiemojančių individų gausėja.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis gana ilgomis, lenktomis ausimis. Ausies oželis siekia pusę jos ilgio. Kailiukas trumpas ir tankus, nugara ir galvos viršutinė pusė pilkšvai ruda, pilvas balkšvos arba pilkos spalvos. Ausys ir sparnų plėvės pilkos. Kūno ilgis – 44–51 mm, svoris – 5–9,5 g, sparnai platūs, jų tarpugalis – iki 245–330 mm pločio. Pentinas „S“ raidės formos. Pavasarį patelės susiburia į veisimosi kolonijas. Nėštumas trunka 50–60 dienų, veda vieną, retai du jauniklius. Žindo šešias–septynias savaites. Gamtoje išgyvena iki dvidešimties metų amžiaus.
Maitinasi vabzdžiais ir kitais bestuburiais, kuriuos gaudo ore arba renka nuo žemės. Gyvena miškuose, parkuose ir atvirose vietovėse su medžių guotais. Vasaros slėptuvės būna lapuočių ir spygliuočių medžių drevėse, pastatuose, inkiluose. Žiemoja olose, tuneliuose ir rūsiuose, slepiasi plyšiuose arti įėjimo. Dažniausiai sėslūs, migruoja tik pavieniai individai.

Populiacijos gausumas. 1990–2000 m. Lietuvoje rūšis buvo aptinkama retai, užregistruota 20 radaviečių, 2007 m. žinoma 33, po 2007 m. – dešimt radaviečių. Dažniausiai tai būdavo pavieniai individai, registruoti 2014–2016 m. ultragarso detektoriumi. Veisimosi kolonijų nežinoma. Žiemovietėse gausėja: 2007–2008 m. rastas 121 individas, 2009–2010 m. – 146, 2013–2014 m. – 535 individai. Duomenų populiacijos dydžiui įvertinti nepakanka.

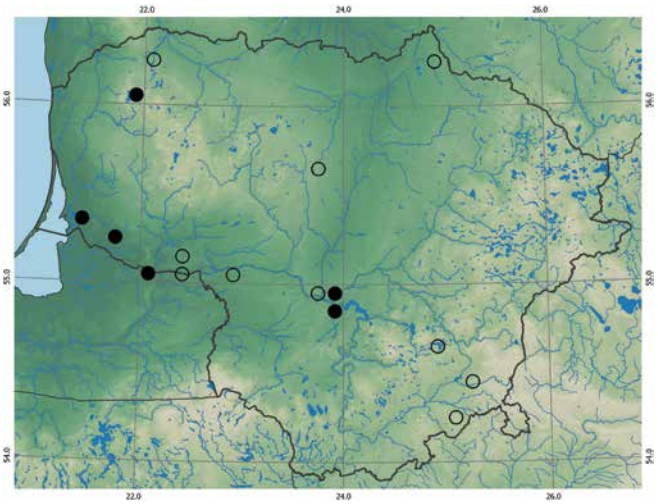

Grėsmės ir apsauga. Areale didelių grėsmių rūšiai nėra, turi įtakos miškų mažėjimas ir dienojimo vietų bei žiemoviečių skaičiaus mažėjimas. Būklė Lietuvoje žinoma nepakankamai, kad būtų numatytos konkrečios apsaugos priemonės.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *An insufficiently known species in Lithuania, all new registrations are located in the western part of the country. The numbers of Natterer's Bats in hibernaculas are increasing. Specific threats in the country are not known.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Dvispalvis plikšnys

Vespertilio murinus Linnaeus, 1758

Lygianosiniai (Vespertilionidae)
Šikšnosparniai (Chiroptera)

DD

Paplitimas. Plačiai paplitusi šiaurinės Palearktikos dalies rūšis. Dvispalvių plikšnių aptinkama vakarinėje, centrinėje, šiaurinėje ir rytinėje Europos bei Sibiro dalyse iki Ramiojo vandenyno. Šiaurinė paplitimo riba – 60° šiaurės platumos Fenoskandijoje ir 63° šiaurės platumos Rusijoje, pietinė – Balkanai, Iranas, Kinija.
Lietuvoje po 2007 m. aptinkama dažniau. Piečiausiose radavietėse aptinkama tik žiemojančių individų. Šalyje rūšis nedažna. Daugiausia naujų radaviečių yra rytinėje, centrinėje ir vakarinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio šikšnosparnis trumpomis ir plačiomis ausimis. Kailis dvispalvis, nugara tamsiai ruda (plaukų galiukai sidabro spalvos arba balti), pilvas – baltos arba pilkos spalvos. Ausys, sparnai ir snukis juodi arba tamsiai rudi. Kūno ilgis – 48–64 mm, svoris – 11–24 g, sparnų tarpugalis – iki 330 mm. Sparnai siauri. Veda du jauniklius, kuriuos žindo šešias savaites. Patelės turi dvi poras pieno liaukų. Nuo gegužės iki liepos jauniklius auginančios patelės praleidžia veisimosi kolonijose. Gamtoje išgyvena iki dvylikos metų amžiaus. Maitinasi uodais, smulkiais naktiniais drugiais, apsiuvomis. Medžioja po saulės laidos, skraidydami 20–40 metrų aukštyje atvirose vietose – virš vandens, pievų ir laukų, prie gatvių žibintų. Gyvena miškuose ir urbanizuotose vietovėse, vasaros slėptuvės būna po atšokusia medžių žieve, palėpėse, ertmėse už sienų apdailos. Lietuvoje žiemoja tik pastatuose. Žiemoja pavieniui, išgyvena iki –5 °C temperatūroje. Migruoja.

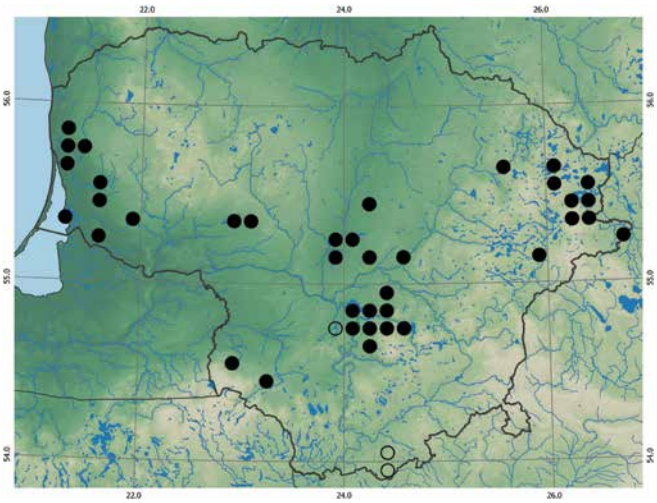

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. 1990–2000 m. Lietuvoje buvo aptinkamas retai, žinoma dvylika radaviečių, 2007 m. žinomos devynios, po 2007 m. – 62 radavietės. Daugeliu atvejų tai buvo pavieniai individai, registruoti 2015–2016 m. ultragarso detektoriumi. Veisimosi kolonijų nežinoma. Po 2012 m. padaugėjo pranešimų apie žiemoti pastatuose likusius individus. Duomenų populiacijos dydžiui įvertinti nepakanka.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies areale didžiausios grėsmės yra trikdymas ir slėptuvių sunaikinimas. Norint numatyti konkrečias apsaugos priemones būklė Lietuvoje žinoma nepakankamai gerai.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *An insufficiently known species in Lithuania, most new registrations are from eastern, central and western parts of the country. Since 2012, solitary individuals have been registered wintering in buildings. Specific threats in the country are not known.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Miškinė miegapelė

Dryomys nitedula (Pallas, 1778)

Miegapeliniai (Gliridae)
Graužikai (Rodentia)

EN B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)

Paplitimas. Miškinės miegapelės arealas tęsiasi nuo Šveicarijos vakaruose iki Mongolijos rytuose. Lietuva yra pačiame šiaurvakariniame šio didžiulio arealo kampe. Šiuo metu šalyje, Pravieniškių ir Kazlų Rūdos miškų masyvuose, žinomos tik dvi miškinės miegapelės populiacijos, kurias sudaro nedidelės izoliuotos subpopuliacijos. 1934 m. miškinė miegapelė buvo sugauta Jonavos apylinkėse, bet tiksli vieta nežinoma.

Nuotraukos autorius – Rimvydas Juškaitis

Biologija ir ekologija. Stambios pelės dydžio žvėrelis pūkuota uodega. Kailiukas rudai pilkos spalvos. Snukučio šonuose yra juodi ruožai, kurie supa akis ir baigiasi ties ausimis. Žiemos įmygis trunka apie 8 mėnesius: nuo rugpjūčio pabaigos iki balandžio pabaigos–gegužės pradžios. Aktyvi sutemus ir naktį. Gerai laipioja medžių ir krūmų kamienais, šakomis. Mitybos racionas keičiasi sezoniškai, bet jame vyrauja gyvūninės kilmės maistas (vabzdžiai ir jų lervos, šimtakojai, paukščiai ir jų kiaušiniai). Nuo vasaros vidurio daugiau minta uogomis, vaisiais ir sėklomis. Per trumpą aktyvumo laikotarpį atveda tik vieną vadą, kurioje būna vienas–penki (dažniausiai keturi) jaunikliai. Tinkamiausios buveinės – mišrieji medynai su gerai išsivysčiusiu įvairiarūšiu pomiškiu ir traku. Aptinkamos ir sodintuose tankiuose eglių jaunuolynuose. Natūralios miškinių miegapelių slėptuvės Lietuvoje nežinomos, bet noriai įsikuria žmogaus iškeltuose inkiluose.

Populiacijos gausumas. Kazlų Rūdos miškų masyve miškinės miegapelės subpopuliacijos yra mažos ir izoliuotos netinkamų buveinių (grynų pušynų). Viena subpopuliacija netoli Lekėčių, stebėta nuo 1999 m., dėl nepalankaus lyčių santykio ir miško kirtimo baigia išnykti (2002 m. joje užregistruota 11 suaugusių individų, 2017–2018 m. – tik vienas individas). Vidutinis šios subpopuliacijos tankumas buvo labai nedidelis: pavasarį – 4,5 ind./10 ha, prieš žiemos įmygį – 6,7 ind./10 ha.

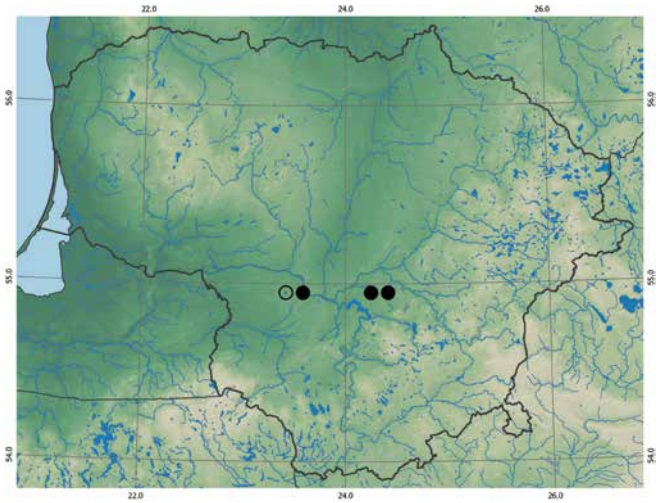

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė – miegapelių buveinėse vykdomi miško kirtimai, ypač ten, kur buveinių plotas yra labai nedidelis. Tinkamiausios apsaugos priemonės – išsaugoti buveines ir iškelti jose inkilų. Reikalingi papildomi miškinių miegapelių paplitimo Pravieniškių ir Kazlų Rūdos miškų masyvuose tyrimai.

Informacijos šaltiniai: Juškaitis, 2015, 2018.

Summary. *Only two populations of forest dormouse are known in Lithuania. Both situated in large forest tracts, these populations are considered metapopulations, i.e. a system of local populations living in suitable habitat patches. Of these local populations, one that has been investigated since 1999 was on the verge of extinction in 2018. Forest felling in dormouse habitats is the main threat to this species.*

Autorius – Rimvydas Juškaitis

Didžioji miegapelė

Glis glis (Linnaeus, 1766)

Miegapeliniai (Gliridae)
Graužikai (Rodentia)

EN A2c; B2ab(iii,iv)

Paplitimas. Didžiosios miegapelės paplitusios Pietų ir Centrinėje Europoje bei nedidelėje Azijos dalyje.
Lietuva yra šiauriniame didžiosios miegapelės arealo pakraštyje. Šiuo metu šalyje žinoma dešimt didžiosios miegapelės populiacijų, kurių dauguma yra miškuose palei Nemuno ir Neries upes. Išnyko dviejose vietovėse, kuriose buvo rastos 1936 m., ir gali būti, kad išnyko dar keliuose miškuose.

Biologija ir ekologija. Kūno dydžiu didžioji miegapelė truputį mažesnė už pilkąją žiurkę, o dėl purios plaukuotos uodegos išvaizda primena voverę. Žiemos įmygis trunka apie septynis–aštuonis mėnesius. Aktyvi sutemus ir naktį. Gerai laipioja medžių kamienais ir šakomis. Mityba kinta sezoniškai, bet pagrindą sudaro augalinis maistas: medžių žiedynai, vegetatyvinės augalų dalys, uogos, vaisiai ir sėklos, lazdynų riešutai, gilės. Per trumpą aktyvumo sezoną atveda tik vieną vadą, kurioje būna trys–aštuoni (dažniausiai penki–šeši) jaunikliai. Gali visiškai nesidauginti tais metais, kai nebūna pagrindinių mitybinių augalų derliaus arba jis būna menkas.
Lietuvoje tipiškos didžiosios miegapelės buveinės yra seni ąžuolynai arba brandūs mišrieji medynai, kuriuose auga seni ąžuolai kartu su eglėmis ar pušimis bei lapuočiais medžiais, ir yra lazdynų trakas. Miegapelių slėptuvės yra senuose drevėtuose medžiuose. Kai trūksta natūralių slėptuvių, didžiosios miegapelės noriai įsikuria žmogaus iškeltuose inkiluose.

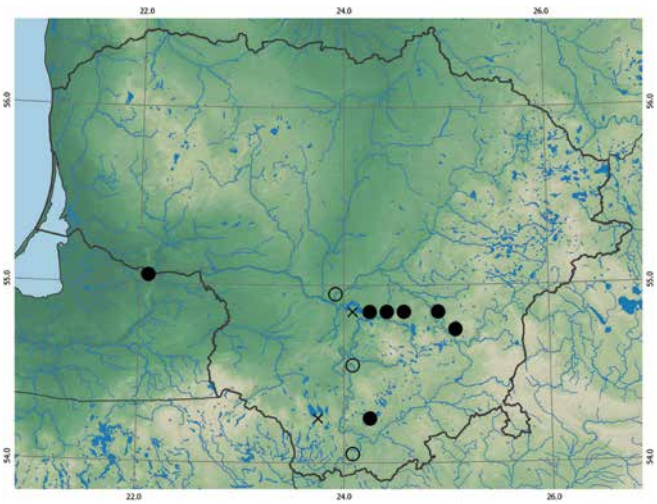

Nuotraukos autorius – Rimvydas Juškaitis

Populiacijos gausumas. Bendras Lietuvoje galimai gyvenančių didžiųjų miegapelių skaičius ir jų užimamų buveinių plotas nėra žinomas. Rumšiškių girioje nustatyta, kad didžiosios miegapelės populiacijos tankumas 2012–2014 m. buvo nedidelis: 0,8–2,0 ind./ha pavasarį ir 1,2–4,8 ind./ha rudenį. Šiame miške miegapelių gausumas buvo labai sumažėjęs 2004–2006 m., bet vėlesniais metais atsikūrė.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – buveinių ploto mažėjimas ir jų kokybės blogėjimas dėl miškų kirtimo. Kai kuriose radavietėse didžiosioms miegapelėms tinkamos buveinės užima nedidelius, vos kelių dešimčių hektarų plotus, ir tokios mažos populiacijos yra labai pažeidžiamos, ypač jei kai kuriais metais dėl maisto trūkumo nesidaugina. Tinkamiausios apsaugos priemonės – išsaugoti buveines ir jose iškelti inkilų.

Informacijos šaltiniai: Juškaitis, Augutė, 2015.

Summary. *A rare species in Lithuania, with only ten populations known at present, all concentrated in the southern part of the country along the two biggest rivers – the Nemunas and Neris. They have become extinct in two localities in which they were discovered in 1936, and presumably in some other forests. With the main habitats for this species in Lithuania being mature mixed forests with old pedunculate oaks and old hazels, the felling of such forests is the main reason for the decline of this species in the country.*

Autorius – Rimvydas Juškaitis

Baltasis kiškis

Lepus timidus Linnaeus, 1758

Kiškiniai (Leporidae)
Kiškiažvėriai (Lagomorpha)

VU A2ac; C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi šiaurinėje Palearktikos dalyje nuo Airijos iki Hokaido salos. Europoje paplitusi Skandinavijoje ir Baltijos šalyse, Lenkijos šiaurrytinėje dalyje ir Baltarusijoje, taip pat Alpių kalnuose.
Lietuvoje ši rūšis iki 2000 m. buvo plačiai paplitusi, tačiau nedažna, gausesnė šiaurinėje, rytinėje ir vakarinėje šalies dalyse. Pastarąjį dešimtmetį dažniau aptinkama tik Rytų Lietuvoje ir Žemaitijoje. Pietinėje ir pietvakarinėje šalies dalyse išnyko, likusioje šalies dalyje išliko izoliuotų radaviečių pelkėtuose miškuose.

Biologija ir ekologija. Mažesnis ir lengvesnis už pilkąjį kiškį, žiemą išsiskiria baltos spalvos kailiu. Vasarinis kailis pilkšvas arba rusvas. Ausų galai juodi, priekiniame krašte matoma balta juosta. Ausys trumpos, palenktos į priekį vos siekia nosį. Užpakalinių kojų letenos plačios ir apaugusios plaukais. Veisimosi sezonas trunka nuo vasario mėn. iki rudens. Veda tris (retai keturias) vadas po du–keturis (iki aštuonių) jauniklių.
Gyvena didesniuose miškuose, kuriuose yra aukštapelkių, kirtaviečių ir aikščių. Vengia kultūrinio kraštovaizdžio, retai aptinkamas pamiškėse ir atvirose vietose. Minta beržų, kadagių, drebulių, gluosnių ir kitų medžių ūgliais ir šakelėmis, žieve, mėlynių ir bruknių stiebais, žole ir žiemkenčiais.

Populiacijos gausumas. Baltųjų kiškių žymiai sumažėjo po 1980-ųjų, nuo 5–7 iki 2–3 tūkst. individų. Baltieji kiškiai stebimi vis rečiau: iki 2007 m. buvo žinomos 449 radavietės, po 2007 m. – tik 96. Pastaruosius kelis dešimtmečius baltųjų kiškių apskaitos

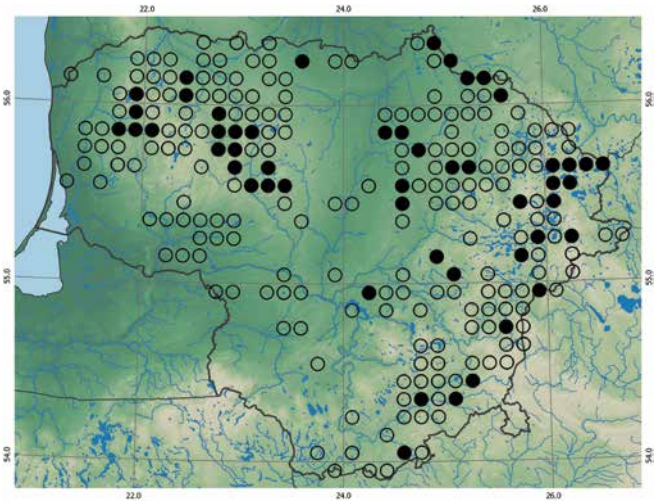

Nuotraukos autorius – Vitalijus Stirkė

ir moksliniai tyrimai neatliekami, todėl tiksli populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – didėjantis baltaisiais kiškiais mintančių plėšrūnų (lapių, mangutų, kiaunių, o pastaraisiais metais – vilkų ir lūšių) skaičius. Tinkamų buveinių plotai mažėja dėl pelkių ir miškų sausinimo, miško naudojimo ir trikdymo.
Būklei pagerinti reikia reguliuoti plėšrūnų skaičių ir išsaugoti šlapias pelkėtas miškų buveines.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *Declining in both population and range since the 1980s, the size of the current population is unknown and the species is mostly restricted to eastern Lithuania and Žemaitija. The main threats are increased numbers of predators (foxes, raccoon dogs and martens, as well as wolves and lynxes in recent years) and the destruction of suitable habitats (wet forest and bogs).*

Autorius – Linas Balčiauskas

Rudasis lokys

Ursus arctos Linnaeus, 1758

Lokiniai (Ursidae)
Plėšrieji (Carnivora)

NA

Paplitimas. Palearktinė rūšis, paplitusi Šiaurės Amerikoje, Europoje ir Azijoje. Gausiausia Aliaskoje, Kanadoje ir Rusijoje. Europinės subpopuliacijos, išskyrus Kareliją, yra negausios ir fragmentiškos. Lietuvoje rudasis lokys išnykęs, nuolat negyvena, registruojami užklystantys individai.

Biologija ir ekologija. Labai stambus plėšrūnas, patinų kūno ilgis – iki 2 m, svoris – iki 300 kg, patelės mažesnės. Visos letenos penkiapirštės, 8–10 cm ilgio neįtraukiamais nagais. Kailis rudas, gelsvas arba beveik juodas, tankus ir storas. Gyvena pavieniui, išskyrus rujos metą. Rujoja birželį–liepos pradžioje. Kas antrus metus patelė žiemą irštvoje atsiveda du arba tris jauniklius, kuriuos prižiūri iki dvejų metų. Gamtoje išgyvena iki trisdešimt metų amžiaus.
Visaėdis. Pavasarį dažniausiai maitinasi maita, žole ir ūgliais, vasarą ir rudenį dažniausiai ėda vaisius ir uogas, mėsingas augalų šaknis, grybus. Mėgsta avižas, kukurūzus. Gyvūninės kilmės maistą sudaro vabzdžiai ir jų lervos, paukščiai ir jų kiaušiniai, įvairaus dydžio žinduoliai. Pjauna naminius gyvulius, išplėšia avilius.
Aptinkamas įvairiose buveinėse, kuriose pakanka maisto ir yra saugių žiemoviečių: miškuose, krūmynuose, pelkėse. Žiemai dažniausiai įminga nuošaliose vietose, irštvas įsirengia po vėjavartomis, medžių krūvomis, duobėse. Trikdomi rudieji lokiai neįminga.

Populiacijos gausumas. 1990–2000 m. Lietuvoje buvo aptiktas apie dešimt kartų, 2015–2019 m. – daugiau kaip trisdešimt kartų, dažniausiai Biržų, Širvintų, Švenčionių ir Ukmergės r. 2017–2019 m. Širvintų ir Ukmergės r. registruotas žiemą.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

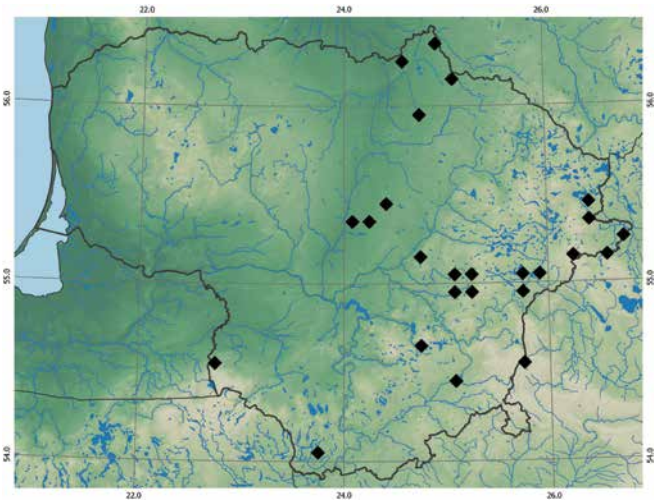

Grėsmės ir apsauga. Lietuvoje gamtinių priešų ir mitybos konkurentų neturi. Svarbiausios grėsmės, neleidžiančios rūšiai įsitvirtinti Lietuvoje, yra buveinių fragmentacija ir trikdymas. Rūšies priimtinumą visuomenėje skatintų tikslesnė informacija švietimo ir informavimo priemonėse.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999; Balčiauskas *et al*., 2020.

Summary. *Although extinct in terms of a permanent population in the country, the species was registered over 30 times in the period of 2015–2019, with several winter registrations also occurring. The main factors preventing population re-establishment are habitat fragmentation and disturbance. Bear-related education and mass media support are required to sustain species acceptance.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Šermuonėlis

Mustela erminea Linnaeus, 1758

Kiauniniai (Mustelidae)
Plėšrieji (Carnivora)

EN A2ae; C1; D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama centrinėje ir šiaurinėje Europos dalyse, Azijoje, šiaurinėje Šiaurės Amerikos dalyje, šiaurrytinėje Grenlandijos dalyje.
Lietuvoje iki 2000 m. šermuonėliai buvo plačiai paplitę, bet nedažni. Paskutinįjį dešimtmetį dažniausiai stebėti Pietvakarių Lietuvoje (Karšuvos girioje, Nemuno deltoje) ir vos keliose vietose vakarinėje, centrinėje ir pietinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Tipiškas kiauninis žinduolis labai ilgu kūnu, trumpomis kojomis, ilgu kaklu ir maža galva. Kūno ilgis – iki 36 cm, aukštis – 5–5,5 cm. Kojos penkiapirštės. Uodega trečdalio kūno ilgio. Ausys trumpos ir bukos. Ūsai labai ilgi. Vasarinis galvos ir kūno viršutinės dalies kailis kaštonų rudumo, pilvas baltas arba kreminės spalvos. Žieminis kailis baltas. Jauniklius veda pavasarį, balandžio–gegužės mėn. Vados dydis – du–devyni (iki keturiolikos) jaunikliai, priklauso nuo maisto kiekio. Patelės subręsta ir poruojasi nuo dvidešimties dienų amžiaus. Apvaisintas kiaušinėlis lieka ramybės būsenos, implantuojasi tik kitais metais. Išgyvena iki trejų metų.
Gyvena pelkėse, nendrynuose, upių slėniuose, apyežerėse, miško pakraščiuose, atželiančiose kirtavietėse, mėgsta drėgnas buveines. Minta peliniais graužikais, ypač pelėnais, rečiau paukščiais ir varliagyviais. Žiemą, trūkstant grobio, maitinasi dvėseliena.

Populiacijos gausumas. 1990–2000 m. šermuonėlių negausiai buvo aptinkama visoje Lietuvoje. Pastarąjį dešimtmetį stebėjimų skaičius ir apgyventa teritorija labai sumažėjo. Pasitaiko pavienių gyvūnų; naujų duomenų apie vadas nėra, todėl numanomas žymus individų skaičiaus sumažėjimas.

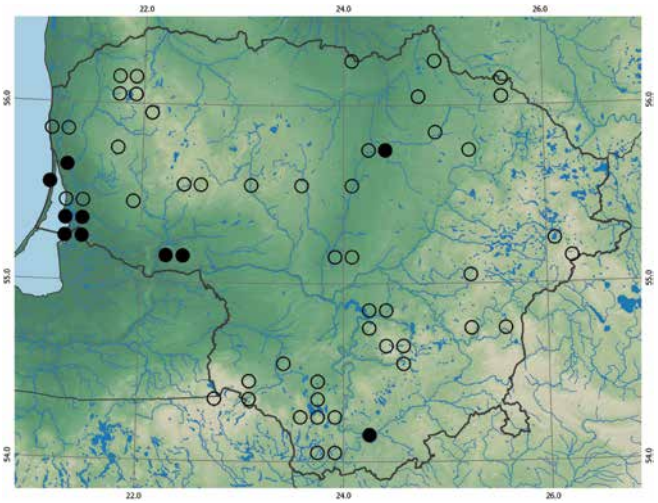

Nuotraukos autorius – Lubomír Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė šermuonėliui – mitybinė konkurencija su kitais vidutinio dydžio plėšrūnais, mintančiais peliniais graužikais ir dvėseliena (kanadinėmis audinėmis, lapėmis, mangutais). Šermuonėlio mitybinė bazė labai susiaurėjo nykstant svarbiausiam maisto šaltiniui – vandeniniams pelėnams. Šermuonėlius gaudo pelėdos ir plėšrieji paukščiai, lapės ir kiti vidutinio dydžio plėšrūnai. Rūšies būklei pagerinti būtina mažinti kanadinių audinių, mangutų, lapių ir kiaunių skaičių.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999.

Summary. *In the last decade, this species has become very scarce, with good-sized populations only known in Viešvilė SNR and the Nemunas Delta. Elsewhere, the population is scattered in western, central and eastern parts of the country. Population numbers and dynamics are insufficiently investigated and the main threat is considered food competition with other medium-sized vole-eating predators (American mink, fox, raccoon dog and martens).*

Autorius – Linas Balčiauskas

Lūšis

Lynx lynx (Linnaeus, 1758)

Katiniai (Felidae)
Plėšrieji (Carnivora)

VU A1ac

Paplitimas. Rūšis paplitusi šiaurinėje ir centrinėje Europos dalyse, Sibire iki Ramiojo vandenyno. Pietinė paplitimo riba yra Centrinė Azija ir Tibetas.
Lietuvoje iki 2000 m. buvo reta, vėliau pavienių lūšių buvo aptinkama vos dešimtyje vietų, veisėsi dviejose vietose. Pastaraisiais metais gausėja, aptinkama beveik visoje šalyje.

Biologija ir ekologija. Būdingiausi išvaizdos bruožai – trumpa uodega juodu galu, trikampės ausys su plaukų kuokšteliais galuose, trumpas iš šonų susiplojęs kūnas. Kojos ilgos ir stambios, užpakalinės ilgesnės už priekines. Kailis pilkos, rusvos ir baltos spalvos, tamsesnės dėmės ryškesnės vasarą. Sveria iki 30 kg. Ruja vyksta nuo vasario iki balandžio mėn. Nėštumas trunka apie 70 dienų, jauniklius veda gegužės mėn., vadoje būna vienas–penki (dažniausiai du–trys) jaunikliai. Gamtoje išgyvena iki septyniolikos metų.
Gyvena dideliuose mišriuosiuose miškuose. Labiau mėgsta plotus su tankiu pomiškiu, gausiomis atželiančiomis kirtavietėmis. Pagausėjus populiacijai, ilgesniam laikui įsikuria ir mažesniuose miškuose. Apie 90 proc. maisto sudaro stirnos, likusią dalį – peliniai graužikai, bebrai, kiškiai, mangutai ir kt.

Populiacijos gausumas. Lietuva yra ištisinio lūšies paplitimo arealo pakraštyje, todėl ši rūšis negali būti labai gausi. Per 1990–2000 m. Lietuvoje lūšių sumažėjo nuo 200 iki 100, 2000–2010 m. jų buvo likę tik 30–40. Pastarąjį dešimtmetį populiacija išaugo: 2017–2018 m. buvo aptinkama apie 150 lūšių, per 2015–2018 m. registruota daugiau kaip trisdešimt vadų. Nepaisant skaičiaus padidėjimo, populiacija išlieka fragmentiška ir nepakankamai gausi.

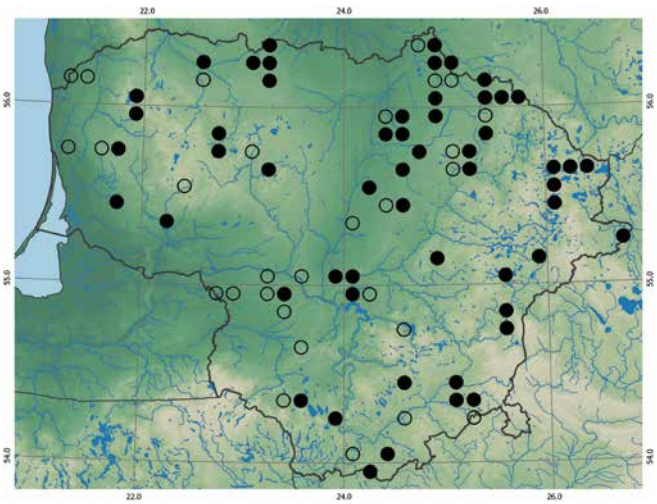

Nuotraukos autorius – Vitalijus Stirkė

Grėsmės ir apsauga. Svarbiausios grėsmės lūšiai yra tinkamų buveinių stoka, didelė miškų fragmentacija, trikdymas ir mitybinė vilkų bei kitų plėšrūnų konkurencija. Lūšims reikia didelių seno miško plotų, kuriuose pakaktų nuošalių vietų, kerplėšų, virtuolių ir kitokių natūralių brūzgynų, tinkamų slėptis ir vesti vaikus. Didėjant lūšių skaičiui, didėja brakonieriavimo tikimybė.
Rūšies būklė gerėja apsaugant veisimosi vietų buveines ir stabdant trikdymą veisimosi metu.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt., 1999; Balčiauskas, 2018.

Summary. *After a 20 year period of low numbers, numbers of lynx in Lithuania have recently expanded. Surveys revealed over 150 individuals in 2017–2018, while over 30 breeding cases were registered in 2015–2018. However, the population is still fragmented and the main threats are a lack of primary habitats, especially those suitable for breeding, along with forest fragmentation, disturbance and food competition with other predators. An increase in illegal killing is foreseen.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Ilgasnukis ruonis

Halichoerus grypus (Fabricius, 1791)

Tikrieji ruoniai (Phocidae)
Plėšrieji (Carnivora)

DD

Paplitimas. Palearktinė rūšis, paplitusi vandenyno pakrančių vandenyse Šiaurės ir Vakarų Europoje, Kanadoje ir JAV bei Baltijos ir Šiaurės jūrose. Baltijos jūros Lietuvos pakrantėse ilgasnukių ruonių aptinkama nereguliariai, jie nesiveisia. Artimiausios veisimosi vietos Baltijos jūroje yra Estijos, Suomijos ir Švedijos pakrantės ir salos.

Biologija ir ekologija. Ilgasnukiai ruoniai neturi išorinių ausų kaušelių, nosis didelė. Patelių kailio spalva sidabriškai pilka arba ruda, su tamsesnėmis dėmėmis. Patinų kailis tamsesnis, dėmės šviesesnės. Patinai didesni už pateles, iki 3 m ilgio, sveria 170–310 kg. Rujoja vasario ir kovo mėn. Kasmet sausio mėn. veda po vieną iki 14 kg sveriantį jauniklį. Žindo dvi–tris savaites. Prieš pradėdami savarankišką gyvenimą ruoniukai kurį laiką badauja. Gamtoje išgyvena iki 25–35 metų amžiaus.
Maitinasi žuvimis, aštuonkojais ir vėžiagyviais, kuriuos gaudo nardydami. Didžiąją laiko dalį praleidžia jūroje, poruojasi ir jauniklius veda sausumoje arba ant ledo.

Populiacijos gausumas. Lietuvos teritoriniuose vandenyse negyvena, rūšis aptinkama tik tada, kai atplaukia prie kranto, arba stebima jūroje, tačiau nesidaugina. Pavasarį pakrantėse randama atsiskyrusių jauniklių. 1960–1998 m. stebėti apie 50 kartų, pakrantėje rasti trys apie mėnesio amžiaus jaunikliai. Po 2007 m. rūšis stebima dažniau, per pirmą 2019 m. pusmetį rasti aštuoni jaunikliai ir keliolika negyvų ruonių.

Nuotraukos autorė Vaida Survilienė

Grėsmės ir apsauga. Ilgasnukiai ruoniai daro žalą žvejams, nes sudrasko tinklus, išbaido arba ištraukia iš tinklų žuvis. Žuvimas žvejų tinkluose ir yra didžiausia grėsmė rūšiai. Dėl neigiamo žvejų požiūrio pasitaiko brakonieriavimo atvejų. Žemės ūkio ir pramonės teršalai, patekę į jūros vandenį, kaupiasi jūrų gyvūnuose, taip pat ir ruoniuose. Ypač pavojinga vandenų tarša nafta ir jos produktais. Lietuvoje ilgasnukiams ruoniams tinkamų buveinių (salelių, akmenuotų pakrančių) nėra, todėl jie negali nuolat gyventi ir veistis.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas ir kt.

Summary. *Irregular observations along the Lithuanian coastline, mostly lost pups and dead animals. The main threats are drowning in fishing gear, poaching and accumulated pollutants. A lack of suitable habitat prevents the establishment of a Grey Seal population in Lithuania.*

Autorius – Linas Balčiauskas

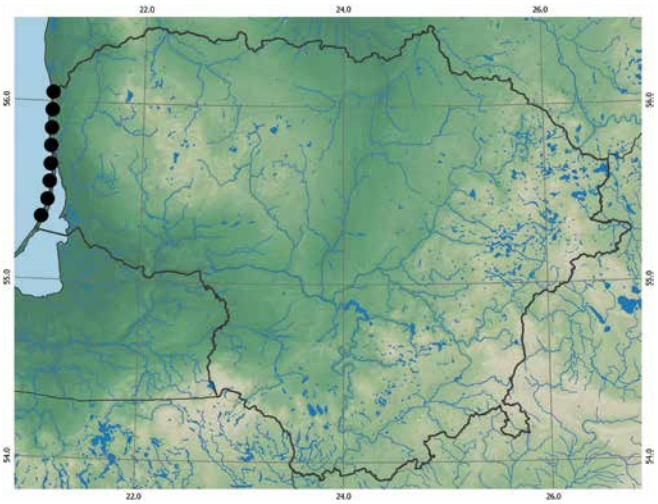

Stumbras

Bison bonasus (Linnaeus, 1758)

Dykaraginiai (Bovidae)
Porakanopiai (Artiodactyla)

NT

Paplitimas. Laisvų arba pusiau laisvų introdukuotų ir reintrodukuotų stumbrų bandos gyvena Lenkijoje, Baltarusijoje, Lietuvoje, Rusijoje, Ukrainoje, Slovakijoje, Rumunijoje ir Vokietijoje, nelaisvėje laikomi dar 30-yje šalių.
Lietuvoje trys laisvųjų stumbrų bandos susiformavo centrinėje šalies dalyje – Panevėžio ir Kėdainių r., nuo Naujamiesčio iki Nociūnų. Migruojantys laisvieji stumbrai dažniausiai keliauja vakarų ir šiaurės kryptimis. Pavieniai stumbrai iš kitų šalių užklysta į Pietų Lietuvą.

Biologija ir ekologija. Didžiausias Europos laukinis žinduolis: patino kūno ilgis – 2,1–3,5 m, aukštis – 1,6–2,1 m, svoris – iki 1000 kg. Patelės mažesnės, sveria 300–540 kg. Kailis ilgas, rudos spalvos. Rujoja rugpjūčio–spalio mėn. Rujos metu stipriausias bulius iš bandos išveja visus konkurentus. Nėštumas trunka apie devynis mėnesius, veda vieną 15–35 kg svorio jauniklį. Patelės vislios iki dvidešimties metų amžiaus. Nelaisvėje išgyvena iki trisdešimties metų, gamtoje trumpiau.
Sudaro mišrias arba vien tik patinų bandas, kurios neretai išsiskiria ir vėl susijungia. Lietuva išsiskiria ypač dideliu (iki 100 individų) bandos dydžiu. Teritorijos negina. Stumbrai nėra lapuočių ir mišriųjų miškų gyvūnai, kaip buvo manoma. Naujausi duomenys rodo, kad stumbrai ir dabartiniu laiku yra geriausiai prisitaikę gyventi atvirose, į stepę panašiose buveinėse, kuriose yra vandens telkinių. Maitinasi žoliniais augalais, medžių lapais ir ūgliais, žiemą – šakelėmis.

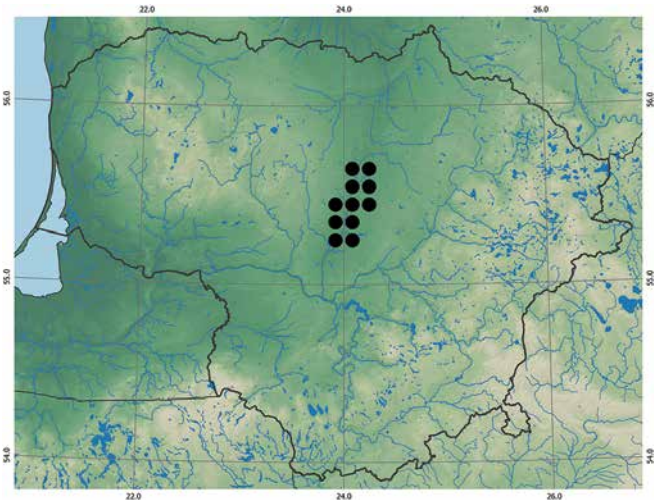

Nuotraukos autorius – Vitalijus Stirkė

Populiacijos gausumas. Lietuvoje stumbrai į laisvę paleisti 1973 m. Iki 2000 m. laisvėje buvo 20–40, 2005–2010 m. – 40–60 individų. Po 2013 m. laisvųjų stumbrų skaičius ėmė sparčiai didėti ir 2018 m. pasiekė 260 individų.

Grėsmės ir apsauga. Gamtoje priešų neturi. Rūšies arealo ir gausumo didėjimą stabdo urbanizacija. Svarbios grėsmės: ribota genetinė įvairovė, įvaisa (inbrydingas) ir ligos (balanopostitas, tuberkuliozė, snukio ir nagų liga). Intensyvus žemės ir miškų ūkis stumbrams neigiamos įtakos neturi, tačiau jų daroma žala lemia neigiamą gyventojų požiūrį į šią rūšį. Politinių suiručių metu bandas sunaikina brakonieriai. Tolesnei rūšies plėtrai būtinas kompaktiškų metapopuliacijų formavimas, sudarantis galimybes gyvūnų migracijai ir genetiniams mainams, bei priimtinumo visuomenei didinimas.

Informacijos šaltiniai: Balčiauskas, Kazlauskas, Balčiauskienė, 2017; Marozas ir kt., 2019.

Summary. *Located in an agricultural landscape in the central part of the country, this is a restored species in Lithuania with a population of 260 individuals in 2018. Due to the density of these large herbivores and the damage they cause, constant effort is required to increase acceptance of the species.*

Autorius – Linas Balčiauskas

Augalai

Plantae

Maurabragūnai
Charophyta

Baltijinis maurabragis

Chara baltica (Hartman) Bruzelius

Maurabraginiai (Characeae)
Maurabragainiai (Charophyceae)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Pagrindinis arealas – Baltijos jūra. Už jos ribų yra nuorodų apie rūšies paplitimą Viduržemio jūros regione ir šalyse, besiribojančiose su Atlanto vandenynu. Tačiau abejotina, ar už Baltijos ribų paplitę augalai tikrai priklauso tam pačiam taksonui.
Šiuo metu baltijinio maurabragio paplitimas Lietuvoje apsiriboja Kuršių mariomis ir tik šiaurrytine jos dalimi ties Kliošių mišku. Anksčiau galėjo augti upių, įtekančių į Baltijos jūrą, žiotyse.

Biologija ir ekologija. Apysūrių vandenų povandeninis dumblis. Kerai 10–35 cm aukščio. Nuo kitų maurabragių skiriasi permatomais galiniais šakų nareliais ir daugialąsčiais baltais rizoidų gumbeliais. Vienanamiai. Dauginasi oosporomis, rizoidų gumbeliais, augalų dalimis. Sekliose vietose gniužulai rudenį sunyksta, pavasarį išauga iš gumbelių arba oosporų. Gali būti, kad beveik gėlose Kuršių mariose oosporos nesubręsta, nes įprastose jų augavietėse Baltijos jūroje vandens druskingumas daug didesnis. Kuršių mariose auga iki 0,9 m gylio. Tipiškos jų augavietės – nendrynų balos, kuriose vanduo telkšo ir nuosėkio metu. Aptinkamas povandeninių augalų (*Charetum asperae, Potamogetonetum pectinati*) arba helofitų (*Scirpetum tabernaemontani, Phragmitetum australis*) bendrijose, retai sudaro monodominantines *Charetum balticae* bendrijas.

Populiacijos gausumas. Baltijinis maurabragis aptinkamas gana ribotame Kuršių marių plote. Populiacija nėra gausi. Didesnis individų gausumas būna retų nendrynų cenopopuliacijose, mažesnis – povandeninių augalų bendrijose. Labai retai sudaro didesnius sąžalynus, kuriuose padengia iki 50 proc. bendrijų ploto.

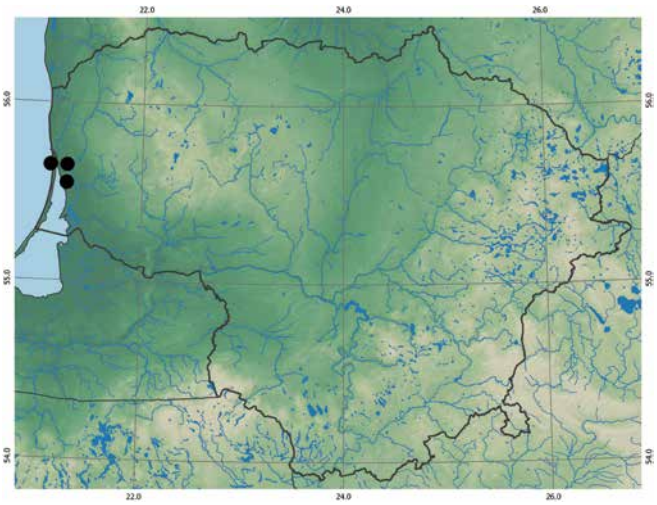

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Grėsmės ir apsauga. Nors rūšis gana tolerantiška eutrofinėms sąlygoms, bet jai labai svarbus vandens skaidrumas. Eutrofinėmis sąlygomis nyksta dėl siūlinių žaliadumblių ir planktono dumblių suvešėjimo, užžėlimo tankiais nendrynais. Nuo 2010 m. stebimas Kuršių marių vandens kokybės gerėjimas yra palankus baltijinio maurabragio būklei – didžiausias dumblių augimo gylis padidėjo nuo 0,6 iki 0,9 m. Rūšiai išlikti palankus ir saikingas nendrynų šalinimas.

Informacijos šaltiniai: Sinkevičienė, 2004; Sinkevičienė *et al*., 2017.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species occurs only in the north-eastern part of the Curonian Lagoon alongside the Kliošiai forest. Typical habitats of the species are pools in the red belt depressions. Sometimes it grows in communities of submerged plants (other charophytes or pondweeds) and seldom forms monodominant overgrowth. The main threats are water eutrophication, mass development of filamentous green algae and plankton algae as well as formation of dense reed stands.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Pilkšvasis maurabragis
Chara canescens Loisel.

Maurabraginiai (Characeae)
Maurabragainiai (Charophyceae)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Pagrindinis rūšies arealas plyti Šiaurės pusrutulyje, tačiau neseniai aptikta Australijoje, kur, manoma, pateko su migruojančiais paukščiais. Europoje paplitusi daugelyje šalių, tačiau yra gana reta ir nykstanti. Pietinėje arealo dalyje vyrauja vyriškieji individai, šiaurinėje – moteriškieji.
Paplitimas Lietuvoje labai ribotas. Rūšis aptinkama tik Kuršių marių šiaurrytinėje dalyje, nėra naujų duomenų apie rūšies paplitimą po 2007 m. XIX a. augo upių, įtekančių į Baltijos jūrą, žiotyse.

Biologija ir ekologija. Tipiška apysūrio vandens povandeninių dumblių rūšis. Auga žemyniniuose vandenyse ir jūrose. Vandens druskingumas jų augavietėse svyruoja nuo 3 iki 21 PSU, tačiau kai kuriose įlankose ir lagūnose gali būti ir mažesnis. Kuršių mariose auga ekstremaliomis druskingumo atžvilgiu sąlygomis. Sudaro žemus, iki 10 cm aukščio kerelius. Dėl gausių stiebo dyglių augalas atrodo pasišiaušęs ir pilkšvas. Dvinamis, tačiau Lietuvoje auga tik moteriškieji augalai, aptinkami seklumose iki 0,5 m gylio. Fertilūs augalai pastebėti liepos mėn. pradžioje, tačiau neaišku, ar oosporos subręsta. Auga nendrių juostos retmėse susiformuojančiose maurabragūnų (*Charetum asperae*) bendrijose, su helofitų (paprastosios nendrės, melsvojo meldo, nariuotalapio vikšrio) priemaiša, dažnai kartu su lizdiškuoju dumblabragiu (*Tolypella nidifica*). Sąžalynus paprastai dengia siūliniai žaliadumbliai.

Populiacijos gausumas. Populiacija labai negausi, paplitusi palyginti labai nedideliame plote ir tik nendrynų juostos seklumose.

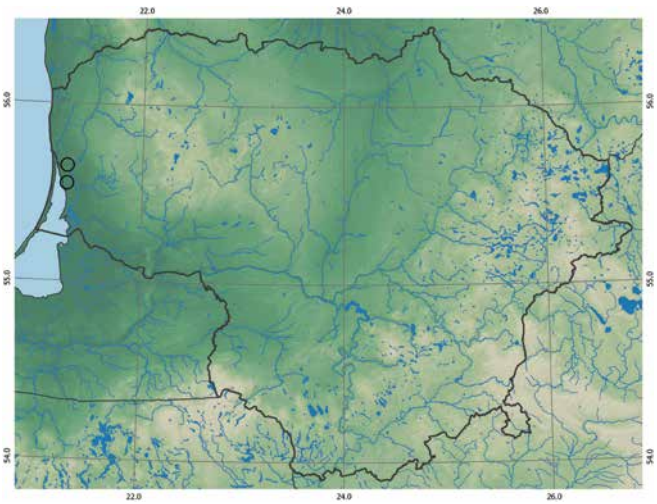

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos ir eutrofizacijos, konkurencijos su siūliniais ir planktono dumbliais, augaviečių užaugimo nendrėmis. Gali būti, kad normaliai vystytis marių vandens druskingumas yra per mažas. Būtina stebėti rūšies būklę ir nustatyti reikiamas apsaugos priemones.

Informacijos šaltiniai: Sinkevičienė, 2004; Sinkevičienė *et al*., 2017.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *The distribution of this species is restricted to the north-eastern part of the Curonian Lagoon, south from the Smeltė peninsula. It grows sparsely in communities of Chara aspera, situated in the reed belt. Colonisation by emergent vegetation, turbidity caused by nutrient enrichment, mass development of filamentous algae and blooms of plankton algae are significant threat factors.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Šiurpinis žvakidumblis

Lychnothamnus barbatus (Meyen) Leonh.

Maurabraginiai (Characeae)
Maurabragainiai (Charophyceae)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Ilgą laiką šiurpinis žvakidumblis buvo laikomas paplitusiu Europoje, Australijoje ir Azijoje, tačiau neseniai aptiktas ir Šiaurės Amerikoje. Retas visame areale.
Lietuvoje yra šiauriniame arealo pakraštyje. Auga Balsio, Mažojo Gulbino (Vilniaus r.), Šventininkų, Viesų (Trakų r.), Vygrio (Vilkaviškio r.), Liškiavio (Varėnos r.) ežeruose. Nepatvirtinta radavietė Sągardo ežere (Ignalinos r.). Galimai išnykęs Gulbino ežere (Vilniaus r.).

Biologija ir ekologija. Stambus, gėlavandenis, povandeninis dumblis, kurio aukštis, priklausomai nuo augimo gylio, gali kisti nuo 15 iki 80 cm. Nuo kitų šeimos augalų skiriasi nevisiškai išsivysčiusia žieve ir dauginimosi organų – oogonių ir anteridžių – išsidėstymu vienas šalia kito „lapukų“ pažastyse. Dėl ilgų prielapių ir lapukų žvakidumblis atrodo „barzdotas“. Pagrindinės jo augavietės – švarūs ežerai, kuriuose gausu karbonatų, tačiau gali augti ir eutrofinėmis sąlygomis, jeigu vanduo išlieka skaidrus. Giliose vietose auga kaip daugiametis – žiemoja visas gniužulas. Sekliose vietose rudenį sunyksta ir išauga pavasarį iš sustorėjusių stiebo bamblių ir rizoidų gumbelių. Fertilių augalų aptinkama birželio–rugsėjo mėn. Auga 0,5–8 m gylyje. Sudaro tankius monodominantinius sąžalynus, auga kartu su kitais maurabraginiais (stambiuoju, kietuoju ir kuoduotuoju maurabragiais, žvaigždėtuoju maurašakiu), samanomis (trieile nertve), žiediniais augalais (standžialape kurkle, paprastąja nertimi, permautalape, blizgančiąja ir plūduriuojančiąja plūdėmis, paprastąja lūgne).

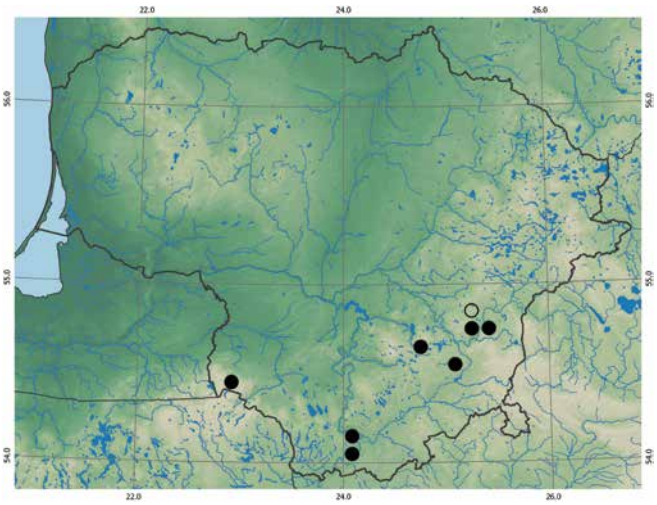

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Populiacijos gausumas. Šiuo metu gausiausia yra Balsio ežero populiacija (Vilnius), kur žvakidumblis paplitęs pietinėje ežero dalyje, iki 6 m gylyje. Šiurpinis žvakidumblis gana gausus Vygrio, Liškiavio ir Šventininkų ežeruose. Mažiau gausios Mažojo Gulbino ir Viesių ežerų populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Kadangi rūšis labai jautri vandens skaidrumo pokyčiams, nyksta dėl vandens taršos, antropogeninės eutrofizacijos, siūlinių žaliadumblių suvešėjimo. Praėjusio šimtmečio pabaigoje dėl taršos gyvulininkystės fermos nuotekomis žvakidumblis buvo išnykęs arba beveik išnykęs Šventininkų ežere, kuriame šiuo metu stebima gana gausi populiacija. Balsio ežere didelė grėsmė rūšies išlikimui dėl intensyvios rekreacinės veiklos. Mažojo Gulbino ežero populiacija galimai nyksta dėl natūralaus ežero apšviestumo mažėjimo statiems ežero šlaitams apaugant mišku.

Informacijos šaltiniai: Galinis, 1963; Šarkinienė, 1961; Balevičius, 2001; Sinkevičienė, Urbaitė-Maževič, 2012.

Kolekcijos: WI, BILAS.

Summary. *This species is very rare in Europe and the Lithuanian localities are the northernmost in Europe. In recent times, the species has been recorded in six lakes, with the most abundant populations observed in Lakes Balsys, Vygris and Šventininkai. In Lake Šventininkai, the species has re-established after intense pollution by waste water from a cattle farm.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Kurklinis menturdumblis

Nitella confervacea (Bréb.) A. Braun

Maurabraginiai (Characeae)
Maurabragainiai (Charophyceae)

CR A2ac

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje – Šiaurės Amerikoje, Europoje, Šiaurės Afrikoje, Azijoje. Europoje reta ir nykstanti.
Lietuvoje šiuo metu žinoma tik viena radavietė Alytaus r., prie Žuvinto ežero. Rūšis išnykusi XIX a. nurodomose radavietėse (Alytaus, Trakų r.).

Biologija ir ekologija. Gėlavandenis dumblis, kartais aptinkamas posūrių jūrų įlankose. Vienmetis, mažas (iki 5 cm aukščio), labai šakotas. „Lapai" išsidėstę menturiais, viršūnėje suformuoja tankias galvutes. Vienanamis, dauginasi oosporomis. Auga sekliuose vandenyse: nuolatinėse ir laikinose balose, kūdrose, upeliuose, grioviuose, ežerų pakraščiuose iki 0,5 m gylio. Aptinkamas tik neužžėlusiuose vandens telkiniuose, nes dėl savo smulkumo negali konkuruoti su stambiais žiediniais augalais. Augavietės gali būti ir ganomų galvijų girdyklos. Kartais pasirodo efemeriškai tik vienais metais, subrandina oosporas ir išnyksta iki tol, kol vėl susidaro palankios augimo sąlygos. Šie dumbliai turėtų būti paplitę plačiau, tačiau nepastebimi dėl savo mažumo ir efemeriškumo.

Populiacijos gausumas. 2004 m. birželio mėn. Žuvinto ežero pakrantėje ties Žuvintų k., dviejose apie 1 m² ploto reljefo įdubose, apsemtose vandens, aptikta apie 50 fertilių individų, kai kurie jų – su subrendusiomis oosporomis. Antrojoje vasaros pusėje balos išdžiūvo. Kitais metais dumblių nerasta, balos užaugo viksvomis ir kitais augalais. 2015 m. rugsėjo mėn. fertilių augalų rasta valčių prieplaukos pakraščiuose.

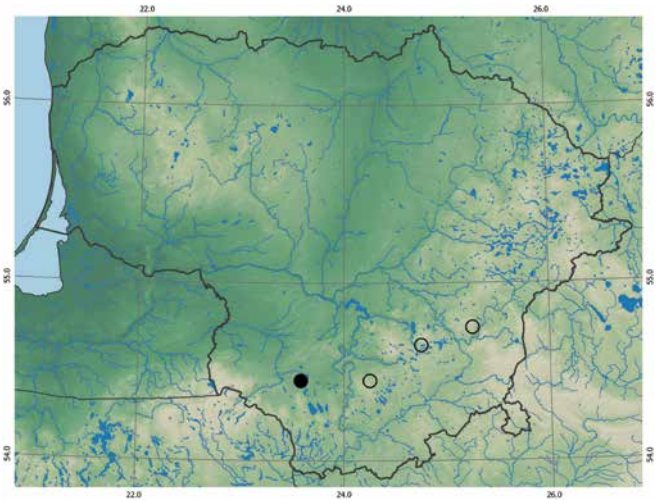

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

Grėsmės ir apsauga. Kurklinis menturdumblis nyksta dėl specifinių augaviečių – smulkių vandens telkinių (kūdrų, skirtų gyvuliams girdyti, negilių dažnai rankomis kastų griovių, skirtų šlapioms pievoms nusausinti ir pan.) – drastiško sumažėjimo po sausinamosios melioracijos ir apskritai pastaraisiais metais pakitusios žemėnaudos. Negali konkuruoti su stambiais daugiamečiais žiediniais augalais. Rūšies išlikimui palanki neintensyvi žmogaus veikla – smulkių vandens telkinių (girdyklų) įrengimas, jų valymas (perteklinės augalijos šalinimas), nendrynų šienavimas.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, Trainauskaitė, 1970; Kostkevičienė, Sinkevičienė, 2008.

Kolekcijos: WI, BILAS.

Summary. *Currently, this species is known from one locality on the shore of Lake Žuvintas (Alytus district). At this site, it was found in 2004 in two temporary pools in an area where reeds had been removed, while in 2015 it was observed on the shore of the same lake in an area used as a cattle watering place.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Lizdiškasis dumblabragis

Tolypella nidifica (O. F. Müll.) A. Braun

Maurabraginiai (Characeae)
Maurabragainiai (Charophyceae)

EN B1ab(iii)

Paplitimas. Pagrindinis rūšies arealas Šiaurės pusrutulyje apima Europą, Aziją, Šiaurės Afriką, Šiaurės Ameriką. Europoje aptinkama nuo Pietų Norvegijos ir Anglijos iki Pirėnų pusiasalio ir Viduržemio jūros, dažna Baltijos jūroje.
Lietuvoje aptinkama tik Kuršių mariose. XIX a. augo upių, įtekančių į Baltijos jūrą, žiotyse.

Biologija ir ekologija. Povandeninis apysūrių vandenų dumblis. Seklumose mažas, 5–10 cm aukščio, giliau išaugantis iki 25 cm. Vienanamis, fertilūs lapai su oogonėmis ir anteridžiais sudaro tankią galvutę. Fertilių augalų aptinkama nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Išaugina daugybę oosporų, kurioms subrendus sunyksta. Pavasarį nauji augalai išauga iš oosporų. Auga apysūriuose žemyniniuose vandens telkiniuose ir įtekančių upių gėlu vandeniu praskiestuose jūrų pakraščiuose. Lietuvoje auga Kuršių marių šiaurrytiniame pakraštyje, nendrių juostos seklumose, 5–10 cm gylyje ir atvirose vietose iki 1,2 m gylio. Aptinkamas kitų maurabragių (*Charetum asperae*, *Charetum contrariae*) ir nendrynų (*Phragmitetum australis*) bendrijose

Populiacijos gausumas. Kuršių marių populiacija negausi. Cenopopuliacijose su vyraujančiais maurabragiais ir helofitų retmėse padengia iki 30 proc. bendrijos ploto. Tankesniuose nendrynuose arba meldynuose gausumas dar mažesnis. Tankiuose nendrynuose visai neauga.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos ir eutrofizacijos, konkurencijos su siūliniais ir planktono dumbliais, augaviečių užaugimo helofitais, ypač nendrėmis. Gerėjanti Kuršių marių vandens kokybė yra palanki rūšiai išlikti, tačiau reikia stebėti rūšies būklę ir, esant būtinybei, nustatyti gamtotvarkos priemones. Rūšiai išlikti gali būti palankus saikingas nendrynų šalinimas.

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

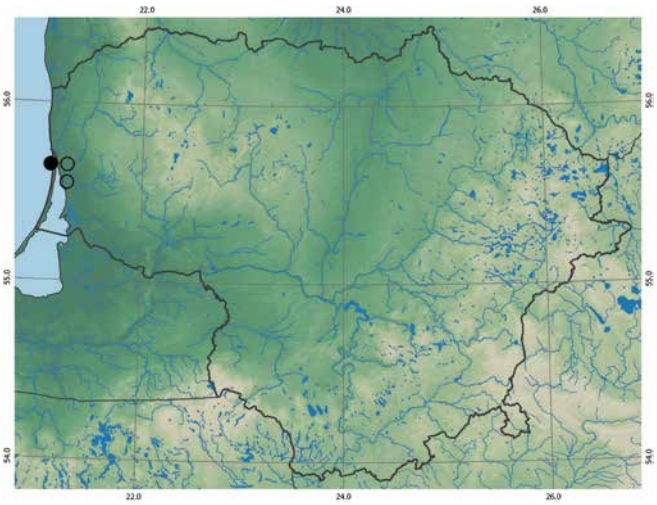

Informacijos šaltiniai: Sinkevičienė, 2004; Sinkevičienė *et al*., 2017.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is restricted to the north-eastern part of the Curonian Lagoon south of Smeltė peninsula. Solitary plants occur with dominant Chara aspera or Chara contraria, also among sparse reed stands. The most important threat factors are eutrophication and pollution of water, mass development of filamentous algae, blooms of plankton algae and competition with helophytes.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Maršantijūnai (Kerpsamanės)

Marchantiophyta

Barzdotoji barzdenė

Barbilophozia barbata (Schmidel ex Schreb.) Loeske

Pileliniai (Anastrophyllaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio vėsaus ir vidutinio klimato juostose. Aptinkama Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje tiek kalnuose, tiek žemumose.
Lietuvoje žinoma keletas radaviečių: Palangos ir Vievio apylinkėse, Akmenės, Kretingos, Tauragės ir Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Gelsvai ar rusvai žalios stuomeninės kerpsamanės. Lapai iki 2 mm pločio, iki ketvirtadalio suskaidyti į tris ar keturias, kartais penkias, skiautes. Dvinamės kerpsamanės. Dauginasi sporomis. Nors gemalinių kūnelių nesudaro, dauginasi ir vegetatyviškai, stiebo dalimis.
Barzdotoji barzdenė auga ant rūgščių ar neutralių substratų, dažniausiai ant dirvožemio su neišsivysčiusia žolių danga ar akmenų. Augaviečių ekologinės sąlygos gali būti įvairios. Aptinkama sausose ir drėgnose, ūksmingose ir saulės apšviestose vietose.

Populiacijos gausumas. Populiacija yra negausi ir fragmentiška. Radavietėse ši kerpsamanė dažniausiai aptinkama ant pavienių akmenų arba auga nedideliais lopinėliais ant pliko dirvožemio. Sporifikuojančių individų neaptikta.

Grėsmės ir apsauga. Kai kurios buveinės yra pažeidžiamos. Miškuose ar po medžiais ant akmenų augančių samanų kokybę gali veikti besikaupiantis humusas. Tada barzdotoji barzdenė negali konkuruoti su įprastinėmis ruderalinėmis ar miško samanomis, kurios ją išstumia natūralios sukcesijos metu. Populiacijos gali nukentėti nuo antropogeninės veiklos (akmeninių tvorų valymo, akmenų naudojimo statiniams ir pan.).

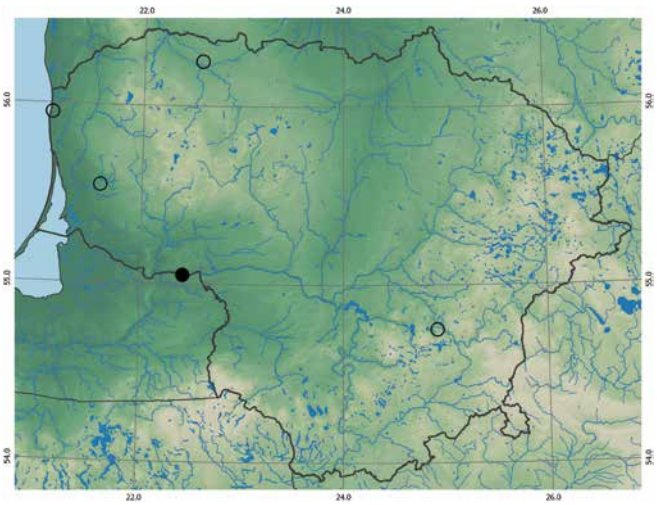

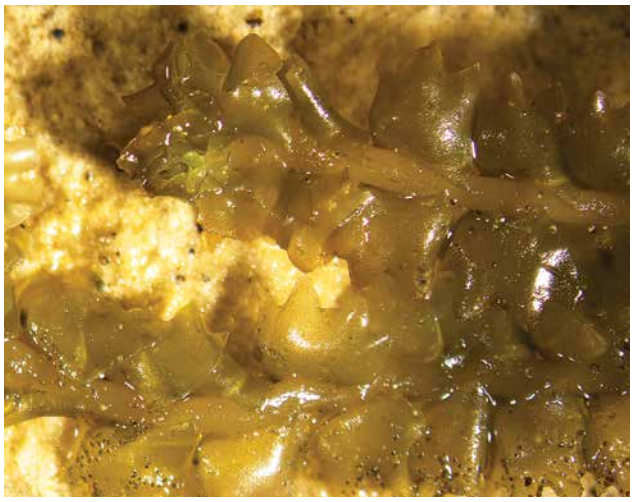

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Jukonienė, 2003b.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in only a few localities across Lithuania. Usually growing on stones and bare soil, natural succession and anthropogenic activity (use of stones in construction and cleaning of stone fences) are the main threats to this species.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Helerio kryžmataurė

Crossocalyx hellerianus (Nees ex Lindenb.) Meyl.

Pileliniai (Anastrophyllaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio vėsaus klimato juostoje ir vidutinio klimato juostos šiaurinėje dalyje. Aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje tiek kalnuose, tiek žemumose. Lietuvoje žinomos radavietės išsidėsčiusios visoje teritorijoje. Pastaruoju metu ši kerpsamanė daugiausia aptikta vakarinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Labai smulkios kerpsamanės. Jų stiebai vos 1 mm ilgio, apaugę smulkiais dviskiaučiais, iki 0,5 mm ilgio lapeliais. Ant gausių ištįsusių į viršų augančių stiebų išaugina ryškiai raudonus gemalinius kūnelius, pagal kuriuos Helerio kryžmataurę nesunku atskirti nuo kitų smulkių kerpsamanių. Dvinamės samanos. Nors kartais ant pavienių individų susiformuoja sporofitai, ši kerpsamanė gemaliniais kūneliais dauginasi daug sėkmingiau nei sporomis. Gemaliniai kūneliai ne tik yra žymiai gausesni, bet ir geriau bei greičiau sudygsta. Helerio kryžmataurė dažniausiai auga ant stambios, su nukritusia žieve ankstyvųjų irimo stadijų medienos, dažnai įsimaišiusi tarp riestalapės raguotės (*Nowellia curvifolia*) patiesalų. Vėlesnėse medienos irimo stadijose natūralios sukcesijos metu ji yra išstumiama kitų kerpsamanių ar lapsamanių. Lietuvoje dažniausiai aptinkama ant spygliuočių (eglių ar pušų) medienos drėgnuose ar vidutinio drėgnumo spygliuočių ar mišriuosiuose miškuose. Auga tiek užpavėsintose, tiek atviresnėse vietose, todėl gali būti aptinkama vėjavartų plotuose, kur gausu stambios negyvos medienos.

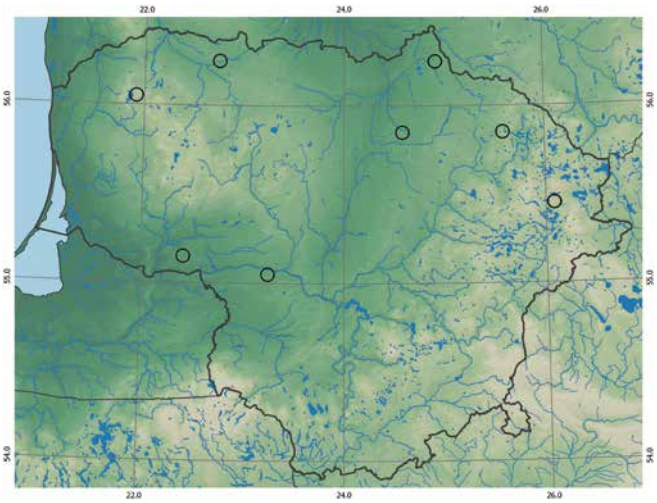

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Populiacijos gausumas. Populiacija fragmentiška. Daugumoje radaviečių Helerio kryžmataurė aptinkama ant pavienių rąstų nedideliais ploteliais. Gausiausiai paplitusi Ažvinčių sengirėje. Populiacijų dydis svyruoja priklausomai nuo aplinkos sąlygų. Drėgnais metais jos gana gausios, užsitęsus sausiems metams, gali visai išnykti.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies retumą šalyje lemia stambios negyvos medienos stoka, todėl dažniausiai aptinkama rezervatiniuose miškuose. Gyvybingai populiacijai palaikyti būtinas tinkamų substratų (pradinių stadijų negyvos medienos) atsinaujinimas. Miškų fragmentacija yra viena iš pagrindinių kliūčių šiai samanai plisti.

Informacijos šaltiniai: Kuzas, 1976; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This epixylic species is known to be found in several localities in various parts of Lithuania, mostly from strictly protected areas. Such territories enhance suitable substrates for the species.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Lieknoji statplaukė

Neoorthocaulis attenuatus (Mart.) L. Söderstr.

Pileliniai (Anastrophyllaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

VU C1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio vėsaus ir vidutinio klimato juostose. Aptinkama Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje.
Žinomos radavietės išsidėsčiusios visoje Lietuvos teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Atpažįstama pagal labai gausius stačiai augančius ir balsvai žalius gemalinius kūnelius išauginančius stiebus. Jie labai ploni (iki 0,5 mm), standūs, apaugę stipriai prigludusiais smulkiais žvyniškais lapeliais. Šių lapų pakraščiuose gausu balsvai žalių (labai retai oranžinių ar raudonų) gemalinių kūnelių. Pagrindiniai stiebai, apaugę triskiaučiais, rečiau dviskiaučiais lapais, prisiploję prie substrato ir sunkiai aptinkami. Dvinamės samanos. Dauginasi vegetatyviniais kūneliais. Lietuvoje sporifikuojančių individų nebuvo aptikta.
Lieknoji statplaukė auga ant vėlesnių nei pionieriniai epiksilai irimo stadijų medienos ir išlieka, kol mediena visiškai suyra. Aptinkama ant spygliuočių (eglių ar pušų) medienos drėgnuose ar vidutinio drėgnumo spygliuočių ar mišriuosiuose miškuose. Ypač tinkamos buveinės – pelkiniai miškai.

Populiacijos gausumas. Radavietėse, kur yra pakankamai tinkamos negyvos medienos, aptinkama gausiai. Tokios sąlygos užtikrinamos rezervatiniuose ir intensyviai miškininkystei sunkiai prieinamuose miško plotuose (pelkiniuose miškuose, jų pakraščiuose, stačiuose šlaituose). Daugumoje radaviečių aptinkama ant pavienių yrančių rąstų.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų stadijų negyvos medienos nuolatinis buvimas – būtina sąlyga lieknosios statplaukės gyvybingai populiacijai palaikyti. Ant pavienių substratų aptinkamos nors ir gausios populiacijos sunyksta, jeigu šalia nėra tinkamų substratų joms atsinaujinti, todėl pagrindinė grėsmė šios kerpsamanės egzistavimui – negyvos medienos šalinimas. Kuo fragmentiškesnės buveinės, tuo jas sunkiau pasiekia lieknosios statplaukės vegetatyvinės diasporos iš tų buveinių, kur ji gausiau aptinkama.

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Kuzas, 1975; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Kalinauskaitė, Naujalis, 2001; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This epixylic species is known from various parts of Lithuania. Removal of dead wood from forests is the main threat to this species.*

Autorė – Ilona Jukonienė

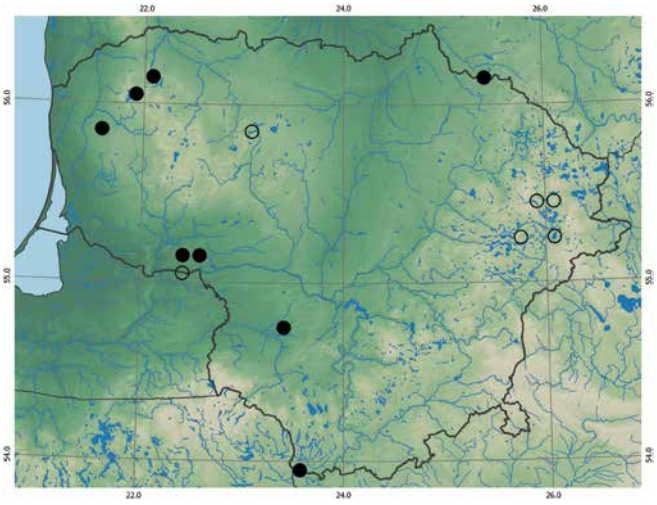

Kirptalapė tritomarija

Tritomaria exsectiformis (Breidl.) Schiffn. ex Loeske

Skiauteniniai (Lophoziaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

EN B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)

Paplitimas Rūšis plačiai paplitusi Eurazijos ir Šiaurės Amerikos šiaurinėse ir vidutinėse platumose. Vakarų ir Centrinėje Europoje telkiasi kalnuotuose regionuose, kur auga spygliuočių miškai. Šiaurėje siekia tundros zoną.
Lietuvoje aptikta trijose vietovėse Rytų Lietuvoje: Anykščių r., Šeimyniškėliuose, Ignalinos r., Ažubalio miške, Švenčionių r., Labanoro girioje. Anksčiausia (1924 m.) ir vėliausia (2008 m.) radavietės yra Vakarų Lietuvoje, Karšuvos girioje.

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Biologija ir ekologija. Gana smulki, žalios ar rusvos spalvos stuomeninė kerpsamanė, kurios ūgliai yra 1–3 mm pločio ir iki 3 cm ilgio. Stiebas tankiai apaugęs 0,5–1,2 mm ilgio ir iki 1 mm pločio lovelio formos lapeliais. Skirtingai nei panašių kerpsamanių, lapai asimetriški – su iškirpimu iki ketvirčio ilgio, dalijančiu į dvi nelygias skiautes, iš kurių užpakalinė gerokai ilgesnė ir dažnai yra dvidantė. Gemaliniai kūneliai viršūninių lapų viršūnėlėse rusvai raudonos spalvos. Sporogonus išaugina retai.
Auga senuose pelkėtuose ar miškingų upelių slėnių eglynuose ir mišriuosiuose miškuose ant drėgnos trūnijančios medienos puriais kilimėliais dažnai kartu su riestalape raguote (*Nowellia curvifolia*) ir kitomis smulkesnėmis samanomis. Kituose kraštuose gali augti ir ant humusu padengtų nekalkingų uolų, senų akmeninių mūrų ir kitų paviršių.

Populiacijos gausumas. Dėl duomenų stokos populiacijos būklė neaiški. Trijose iš keturių radaviečių aptikta seniau nei prieš 40 metų. Visur stebėta tik ant pavienių substratų.

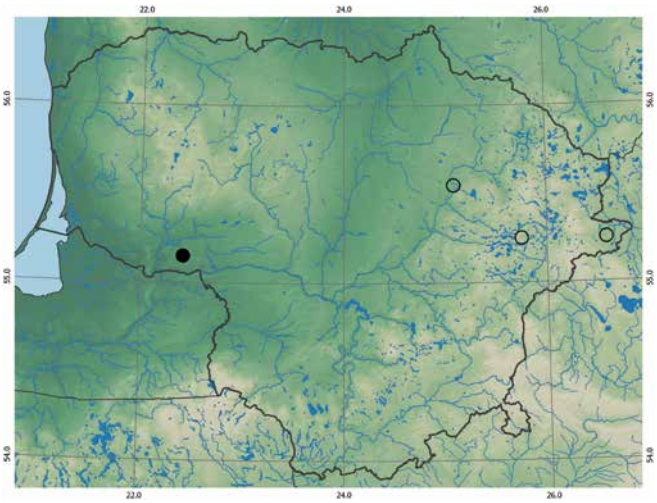

Grėsmės ir apsauga. Rūšis reikli drėgnam mikroklimatui ir dideliam negyvos medienos kiekiui, nes ne bet koks pūvantis rąstas yra tinkamas. Nykimą lemia plynieji senų pelkėtų miškų kirtimai, jų sausinimas, negyvos medienos šalinimas. Gali būti, kad neigiamą įtaką turi ir klimato kaita su pasikartojančiais sausringais periodais.

Informacijos šaltiniai: Reimers, Hueck, 1929; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Andriušaitytė, Jukonienė, 2000; Jukonienė, 2003b.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *There are four known sites for this species in Lithuania, three of which are older than 40 years. It has been detected on single logs and grows in wet spruce and mixed forests on decaying wood. Threats include clear felling, drying and removal of dead wood.*

Autorė – Asta Uselienė

Kvapioji žemtaurė

Geocalyx graveolens (Schrad.) Nees

Žemtauriniai (Geocalycaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Azorų salose), dažniausiai vidutinio klimato juostoje. Aptinkama visoje Lietuvos teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė, stiebas iki 2 cm ilgio ir 1–1,5 mm pločio. Šoniniai lapai iki trečdalio pasidaliję į dvi trikampes skiautes, plokšti. Apatiniai lapai panašūs, tik mažesni, su daugybe rizoidų apatinėje dalyje. Be šių požymių, iš kitų kerpsamanių kvapioji žemtaurė išsiskiria terpentino kvapu. Vienanamės samanos. Sporogonus išaugina retai, gemalinių kūnelių nesudaro.
Auga plačiais, gelsvai žaliais ar šviesiai žaliais patiesalais ant humuso, durpingo dirvožemio, pūvančios medienos, medžių kamienų apatinės dalies drėgnuose ir šlapiuose miškuose. Ypač dažnai aptinkama juodalksnynuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje šios kerpsamanės populiacija gana gausi. Populiacijų dydis radavietėse priklauso nuo tinkamų augaviečių kiekio ir būklės. Gausiai auga saugomose teritorijose: Viešvilės rezervate (Jurbarko, Tauragės r.), Žemaitijos nacionaliniame parke (Plungės r.).

Grėsmės ir apsauga. Neigiamai veikia miškų sausinimas, medynų retinimas, negyvos medienos šalinimas.

Informacijos šaltiniai: Kuzas, 1976; Kalinauskaitė, Grinevičienė, Naujalis, 1995; Jukonienė 2003b, 2018; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

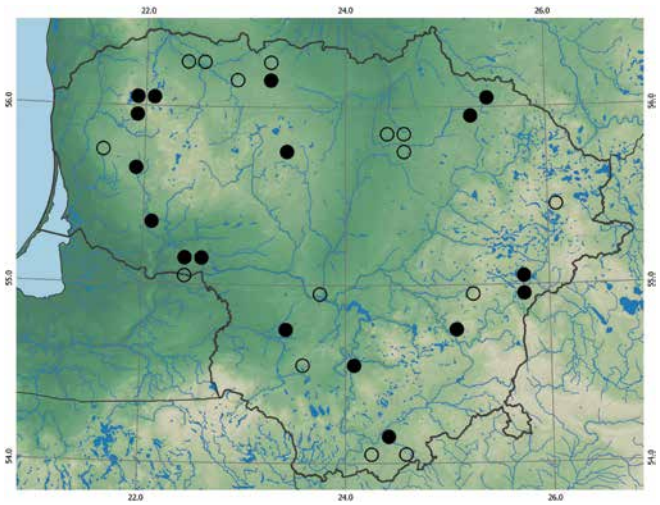

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *With distribution across various parts of Lithuania, this species grows on humus rich soil, the bases of tress and decaying wood in wet deciduous or mixed forests. The main threats facing the species are wood cutting and drainage.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Pelkinė džiugma

Mesoptychia rutheana (Limpr.) L. Söderstr. & Váňa

Jungermanijiniai (Jungermaniaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis labiausiai paplitusi Šiaurės pusrutulio šalto klimato juostoje. Vėsaus ir vidutinio klimato juostose Europoje aptinkama sporadiškai. Pastaruoju metu Lietuvoje žinoma tik viena radavietė Plungės r. Ankstesniais duomenimis, buvo aptinkama ir Rytų Lietuvoje. Švenčionių r. buvo rasta 1937 m., Zarasų r. – 1953 m.

Biologija ir ekologija. Stuomeninės kerpsamanės. Stiebas prigludęs prie substrato, 4–8 cm ilgio ir iki 5 mm pločio. Lapai rausvai ar rusvai žali, platūs, kiaušiniškai trikampiai, negiliai susiskaldę į dvi arba tris smailias ar bukas nevienodo dydžio skiautes. Vienanamės kerpsamanės.
Auga kalkingose žemapelkėse, įsiterpusi tarp kitų šioms buveinėms būdingų samanų – tarpinės vingursamanės (*Scorpidium cossonii*) ir žvaigždinės auksotės (*Campylium stellatum*).

Populiacijos gausumas. Pastaruoju metu žinomoje radavietėje Siberijos pelkėje buvo aptikta negausiai įsiterpusi tarp kitų samanų. Augavietės dviejose kitose anksčiau žinotose radavietėse Rytų Lietuvoje buvo sunaikintos praėjusio amžiaus antrojoje pusėje sausinant pelkes, vietoj kurių šiuo metu yra kultūrinės pievos.

Grėsmės ir apsauga. Ypač neigiamai pelkinės džiugmos populiacijas veikia hidrologinio režimo pokyčiai pelkėse. Vienintelėje žinomoje radavietėje turėtų būti numatytas detalesnis šios rūšies populiacijos ištyrimas ir numatytos specifinės apsaugos priemonės.

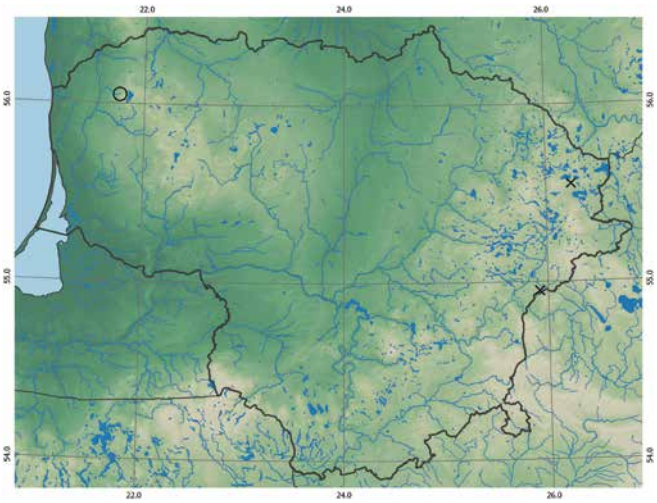

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Pipinys, 1961; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Andriušaitytė, Jukonienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is currently known to be found in one locality in Žemaitija National Park. Two former localities in eastern Lithuania were destroyed in the 1960s by drainage of the mires.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Tridantė bazanija

Bazzania trilobata (L.) Gray

Lepidozijiniai (Lepidoziaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

NT B2

Paplitimas. Dažniausiai rūšis aptinkama Šiaurės pusrutulio vidutinio, rečiau vėsaus klimato juostoje. Šiaurinėje Europos dalyje reta. Lietuvoje žinomos radavietės išsibarsčiusios visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Gana stambi stuomeninė kerpsamanė. Stiebas iki 10 (20) cm ilgio, status arba gulsčias, dvišakis. Lapai stambūs, viršutinėje dalyje baigiasi tridante viršūne, kuri dažnai būna nulinkusi žemyn. Apatiniai lapai gerokai platesni už stiebą, dantytais kraštais. Dvinamės kerpsamanės. Sporogonų aptinkama retai, specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Dažniausiai dauginasi gniužulo dalimis, todėl plitimas didesniais atstumais sudėtingas. Nuo kitų kerpsamanių tridantė bazanija lengvai atskiriama pagal tridančius lapus ir dvišakius stiebus.

Populiacijos gausumas. Rūšis žinoma iš daugiau nei 200 visoje Lietuvos teritorijoje išsidėsčiusių radaviečių. Dauguma populiacijų negausios. Gausesnės žinomos Biržų, Kėdainių, Marijampolės, Tauragės, Vilniaus r.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – miškų sausinimas. Ūkinė veikla (miškų kirtimas, sausinimas) gali ne tik tiesiogiai sunaikinti tinkamas buveines, bet ir fragmentuoti populiacijas.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1955; Kuzas, 1976; Kalinauskaitė, Grinevičienė, Naujalis, 1995; Jukonienė, 2003b; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013; Jukonienė, 2018.

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Populations of varying size are distributed throughout Lithuania, mostly in dry and wet deciduous forests. The species prefers the basal part of deciduous trees, decaying wood and humus rich hummocks. The main threats facing the species are forest cutting and drainage causing loss and fragmentation of habitats.*

Autorė – Ilona Jukonienė

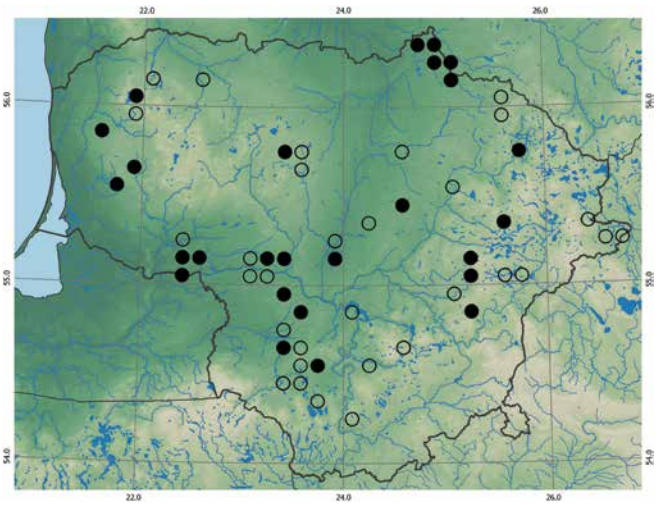

Pūkuotoji apuokė
Trichocolea tomentella (Ehrh.) Dumort.

Apuokiniai (Trichocoleaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

NT

Paplitimas. Pūkuotoji apuokė paplitusi Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje, rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje, Šiaurės Afrikoje), dažniausiai vidutinio klimato juostoje, ypač okeaninio ir subokeaninio klimato regionuose ir kalnuose.
Aptinkama visoje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Stambi stuomeninė kerpsamanė. Stiebas – iki 15 cm ilgio, du tris kartus plunksniškai šakotas. Lapai suskaidyti į keturias penkias siauras, blakstienotas skiautes. Dvinamės kerpsamanės. Lytinio dauginimosi organų ir sporofitų aptinkama ypač retai. Dažniausiai dauginasi gniužulo dalimis. Toks dauginimosi būdas palankus užimti didelius tinkamų augaviečių plotus, tačiau apsunkina rūšies plitimą tolimesniais atstumais. Pagal stambumą ir blakstienotus lapus lengvai atskiriama nuo kitų kerpsamanių. Kartais gali būti painiojama su blakstienėmis (*Ptilidium*), tačiau šios auga sausose, smėlėtose augavietėse arba ant beržų kamienų.
Auga šviesiai žaliais ar balsvai žaliais patiesalais drėgnuose, ūksminguose miškuose, ypač šaltiniuotuose eglynuose ir mišriuosiuose miškuose, palei šaltiniuotų upelių pakrantes. Dažnai aptinkama juodalksnynuose. Kartu su pūkuotąja apuoke dažniausiai aptinkamos žaliosios samanos: daugiašakė tujinutė, vingialapė lapūnė, taškuotoji gaurenė, upelinė trumpė, iš kerpsamanių dažnai pasitaiko dvidantė gludutė.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje aptinkama gausi pūkuotosios apuokės populiacija. Rūšis žinoma

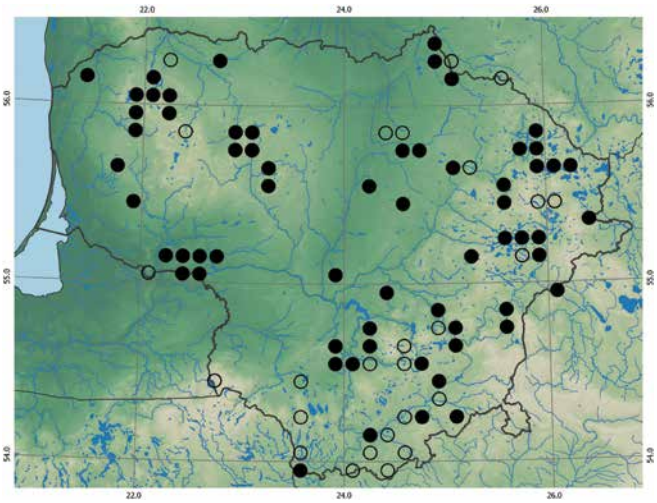

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

iš daugiau nei 400 radaviečių. Visoje teritorijoje paplitusi samana auga labai įvairaus dydžio patiesalais – nuo mažų lopinėlių iki plotų, apimančių ištisus miško kvartalus.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis jautri miškų sausinimui. Populiacijų būklė blogėja ir po medynų kirtimų pasikeitus apšviestumo sąlygoms. Pūkuotoji apuokė kurį laiką gali išlikti nusausintose ir prašviesintose augavietėse, tačiau tokiu atveju jos užimami plotai sumažėja iki mažų lopinėlių, kurie ilgainiui sunyksta.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Kuzas, 1976; Jukonienė, 2003b, 2018; Rašomavičius 1994; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *The species is distributed throughout Lithuania, most populations are abundant. The main habitats are springy areas within spruce and mixed forests. Forest drainage and cutting can lead to declines.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Tįsioji frulanija

Frullania tamarisci (L.) Dumort.

Frulanijiniai (Frullaniaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

EN A2c; B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis labiausiai paplitusi vidutinio klimato juostos plačialapių miškų zonoje – tiek kalnuose, tiek žemumose. Dažnesnė jūrinio klimato regionuose.
Lietuvoje dažniausiai aptinkama vakarinėje ir šiaurinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Stuomeninės kerpsamanės. Stiebas prigludęs prie substrato, 3–10 cm ilgio ir iki 1,5 mm pločio. Lapai sudaryti iš dviejų skiaučių, kurių apatinė yra ąsotėlio formos. Pagal šios skiautės formą tįsioji frulanija skiriasi nuo dažnos į ją panašios dėmėtosios frulanijos (*Frullania dilatata*). Tįsiosios frulanijos ji yra siauresnė ir ilgesnė (ilgis beveik du kartus viršija plotį), o dėmėtosios frulanijos beveik tokio pat ilgio ir pločio. Dvinamės kerpsamanės. Dažnai aptinkamos tiek su lytinio dauginimosi organais, tiek su sporogonais.
Auga ant senų lapuočių medžių kamienų, ant uolų ir riedulių. Ūksmiamėgė samana. Geriausiai auga drėgno mikroklimato sąlygomis, nepakanti uždžiūvimui.

Populiacijos gausumas. Gausiausios populiacijos aptiktos Biržų ir Karšuvos giriose. Kitos radavietės daugiausia žinomos Vakarų Lietuvoje. Pirmųjų tįsiųjų frulanijų rasta Biržų girioje ant uosių kamienų. Vėliau samanų dažniausiai buvo randama ant kitų lapuočių medžių (drebulių, juodalksnių, liepų). Gali būti, kad tai susiję su uosių džiūtimi. Tikėtina, kad apie dvidešimt metų trukusi uosių džiūtis turėjo neigiamą įtaką šios samanos paplitimui, apie pusė potencialių ir buvusių buveinių gali būti sunykusios.

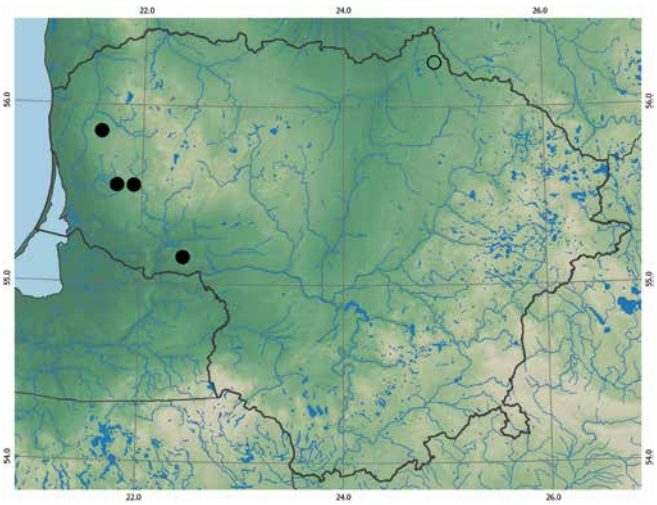

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės rūšiai yra miškų kirtimai, nepaliekant senų medžių kamienų, augaviečių mikroklimato sutrikdymas, augaviečių suskaidymas. Neigiamai tįsiosios frulanijos populiacijas veikia natūralūs gamtiniai procesai, pavyzdžiui, ligos, sukeliančios lapuočių medžių žūtį.

Informacijos šaltiniai: Kuzas, 1977; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This epiphytic liverwort species is known to be found in several localities in various parts of Lithuania. Occurring on the trunks of deciduous trees, the sites range from areas within strict nature reserves to localities under intensive forestry use.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Paprastoji plojenė
Lejeunea cavifolia (Ehrh.) Lindb.

Plojeniniai (Lejeuneaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

VU A2

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje rūšis aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje ir Šiaurės Afrikoje. Europoje plačiai paplitusi kerpsamanė. Šiaurinėje Lietuvos dalyje dažniausiai aptinkama Biržų girioje. Nemažai radaviečių žinoma Vidurio Lietuvoje, taip pat pasitaiko šiaurrytinėje, pietvakarinėje ir vakarinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Stuomeninė kerpsamanė. Stiebas 0,9–1,3 mm pločio, 1–2 cm ilgio, netaisyklingai plunksniškai šakotas. Lapai dviskiaučiai. Viršutinė skiautė stambi, šiek tiek gaubta, apatinė smulkesnė, iki ketvirtadalio viršutinės. Iš viršaus žiūrint apatinės skiautės nematyti, todėl atrodo, kad stiebas apaugęs smulkiais apvaliais neskiautėtais lapeliais. Apatinė skiautė matoma tik žiūrint iš apačios, tačiau ir čia ją dažniausiai užstoja labai stambūs giliai skelti apatiniai lapai. Vienanamės kerpsamanės. Sporofitų aptinkama retai. Specialių vegetatyvinio dauginimosi organų nesudaro. Auga šviesiai žaliais ar gelsvai žaliais patiesalais, kartais pavieniais stiebais įsiterpusi tarp kitų samanų ant senų lapuočių medžių kamienų; kituose kraštuose aptinkama ir ant uolų. Dažniausiai auga kartu su dvišake skirste (*Metzgeria furcata*), plokščiąja miltuote (*Radula complanata*), dėmėtąja frulanija (*Frullania dilatata*). Nuo šių kerpsamanių atskiriama pagal požymių visumą – šviesiai žalią spalvą, apvalias viršutines lapų skiautes ir stambius giliai skeltus apatinius lapus. Auga ūksmingose drėgno mikroklimato vietose.

Populiacijos gausumas. Pati gausiausia populiacija buvo žinoma Biržų girioje, kur paprastoji plojenė buvo paplitusi beveik visame girios masyve ant senų medžių, dažniausiai uosių ir drebulių kamienų. Kitur dažniausiai negausiai aptinkama ant pavienių senų medžių.

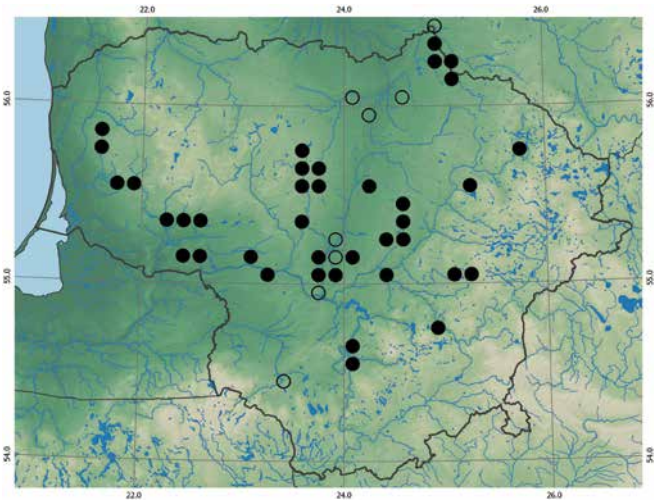

Nuotraukos autoriai Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra senų lapuočių medžių kirtimas ar natūrali jų griūtis. Kadangi ši kerpsamanė dažniausiai įsikuria ant uosių, didelę grėsmę jos populiacijoms galėjo padaryti beveik dvidešimt metų trukusi uosių džiūtis. Paprastoji plojenė taip pat jautri augavietės mikroklimato pokyčiams (drėgmės ir apšviestumo), todėl kenkia ne tik senų medžių kirtimas, bet ir pernelyg didelis medynų išretinimas augavietėje. Ant paliktų pavienių senų medžių kamienų paprastoji plojenė išlieka tik trumpą laiką.

Informacijos šaltiniai: Kuzas, 1975; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is distributed in various parts of Lithuania, where it usually grows on old deciduous trees, especially ash. The most abundant populations are known to be found in northern Lithuania. The main threat to the species is the felling of old trees and population abundance may be reduced due to long-term ash disease.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Plačialapė plikūnė

Porella platyphylla (L.) Pfeiff.

Plikūniniai (Porellaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

NT B2

Paplitimas. Cirkumpoliarinės rūšis, paplitusi Šiaurės pusrutulio vidutinio, rečiau vėsaus klimato juostose.
Lietuvoje radavietės žinomos įvairiose vietose.

Biologija ir ekologija. Stambi stuomeninė kerpsamanė. Stiebas iki 8 (10) cm ilgio, du tris kartus plunksniškai šakotas. Lapai iki 2 mm ilgio ir pločio, sudaryti iš dviejų skirtingo dydžio skiaučių. Mažesnioji skiautė prigludusi prie didesniosios apatinės pusės. Be šoninių lapų, stiebas yra padengtas stambiais apatiniais lapais, todėl žiūrint iš apačios stiebas atrodo labai tankiai lapuotas. Tiek šoninių, tiek apatinių lapų kraštai lenkti į viršų. Samanos tik pagrindu prisitvirtinusios prie substrato, ūgliai dažnai nukreipti žemyn, kabo ant substrato. Per kelerius metus jie pradeda dengti vienas kitą ir sudaro storą sluoksnį. Plačioji plikūnė dydžiu, stambiais apatiniais lapais ir augimo pobūdžiu išsiskiria iš kitų ant medžių kamienų augančių kerpsamanių. Dvinamės kerpsamanės. Vienoje vejoje dažniausiai randama arba vyriškųjų, arba moteriškųjų individų. Aptinkama ant senų lapuočių medžių (uosių, ąžuolų, klevų, liepų) kamienų, žemių sluoksniu apneštų akmenų, kalkingo dirvožemio šlaituose su nesusivėrusia žolių danga.

Populiacijos gausumas. Rūšis žinoma iš beveik 50 radaviečių. Nors jos, išsibarsčiusios visoje Lietuvoje, bendras užimamas plotas yra apie 150 km². Dažnai radavietėse plačiųjų plikūnių aptinkama tik ant pavienių medžių kamienų.

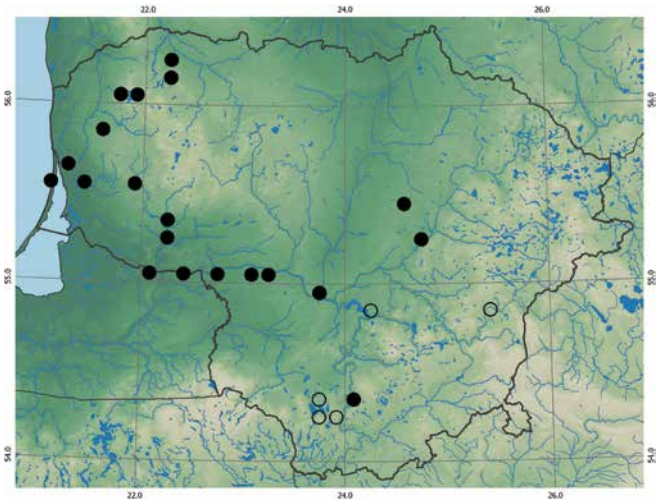

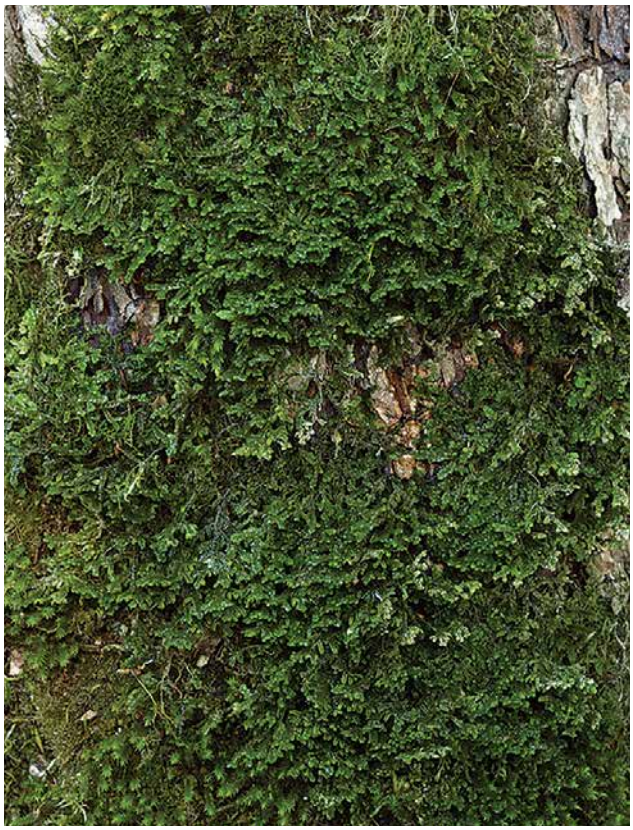

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

Grėsmės ir apsauga. Kadangi rūšis dažniausiai aptinkama ant lapuočių medžių kamienų, pagrindinė grėsmė jos populiacijoms – senų medynų kirtimai.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1931, 1935, 1955; Kuzas, 1976; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995; Andriušaitytė, Jukonienė, 2000; Jukonienė, 2003b, 2018; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *With nearly 50 known localities, this species can be found throughout Lithuania, though populations are not abundant. At most localities, it grows on solitary trees. Tree cutting is the main threat facing the populations.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Vingrioji rikardija
Riccardia chamedryfolia (With.) Grolle

Aneuriniai (Aneuraceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio žemumose ir kalnuose. Aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Afrikoje. Europoje dažnesnė šiaurinėje dalyje.
Lietuvoje žinoma viena radavietė Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Gniužulinės kerpsamanės. Gniužulas 0,3–1,6 mm pločio ir iki 3 (5) cm ilgio, plunksniškai šakotas. Šakutės nevienodo ilgio. Vienanamės kerpsamanės. Dauginasi gniužulo dalimis ar gemaliniais kūneliais.
Drėgmiamėgė samana. Auga ant rūgščių ar beveik neutralių substratų šlapiose vietose. Dažnai aptinkama upelių ar ežerų pakrantėse ant smėlio, pūvančios medienos ar nekalkingų uolų. Gali augti pelkėse ant plikų durpių. Lietuvoje rasta upelio pakrantėje ant įvairių skalaujamų substratų (smėlio, akmenų ir ant negyvos medienos).

Populiacijos gausumas. Vienintelėje radavietėje prie Viešvilės upelio augo nedideliais lopinėliais keliose vietose ant skirtingų substratų.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis prisitaikiusi augti šlapiomis sąlygomis, todėl kenkia tiek dirbtiniai, tiek natūralūs vandens režimo pokyčiai. Užsitęsus sausiems laikotarpiams, populiacija gali sunykti. Jos būklei gali pakenkti substratų sunaikinimas.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003b.

Kolekcijos: BILAS.

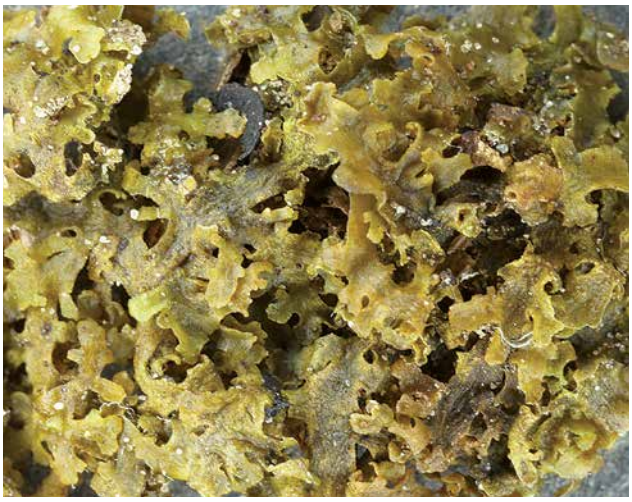

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Summary. *This species has been recorded in Viešvilė growing near a river on various substrates (sand, decaying wood and stones).*

Autorė – Ilona Jukonienė

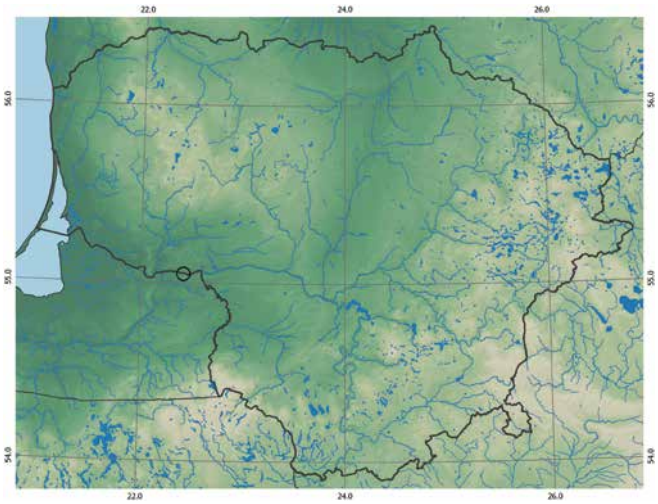

Šiaurinė merkija

Moerckia hibernica (Hook.) Gottsche

Merkijiniai (Moerckiaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

VU D2

Paplitimas. Plačiai paplitusi, bet retai aptinkama kerpsamanė. Arealas apima Šiaurės Ameriką, Šiaurės ir Centrinę Aziją, Europą ir Šiaurės Afriką. Lietuvoje šiaurinė merkija labai reta, žinomos tik dvi radavietės (Kauno ir Šiaulių r.).

Biologija ir ekologija. Šviesiai geltonos ar žalios spalvos gniužulinė samana. Gniužulai 3–7 mm pločio ir 1–3,5 cm ilgio, linijiški arba pirštiški. Gniužulų paviršius lygus, beveik permatomas, kraštai aiškiai banguoti. Dvinamė kerpsamanė, dažnai aptinkama su sporogonais. Sporinė elipsoidinė, raudonos arba rudos spalvos. Moteriškieji individai paprastai mažesni ir siauresni nei vyriškieji. Kerpsamanės dažniausiai sudaro savotiškus kilimus, padengdamos substrato paviršių, arba auga kaip pavieniai individai, dažniausiai apsivydami samanų stiebus. Rūšis skleidžia stiprų nemalonų kvapą. Aptinkama kalkingose, pelkėtose, maisto medžiagų gausa pasižyminčiose augavietėse, šalia upių, ežerų, šaltinių. Taip pat auga grioviuose, tarpukalvių žemumose.

Populiacijos gausumas. 1936 m. Kačerginės apylinkėse ir 1993 m. Raudoniuko ežero pakrantėje buvo aptiktos kelios negausios populiacijos. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies buveinės itin jautrios aplinkos pokyčiams, dėl to kyla grėsmė populiacijoms išnykti. Pagrindinės grėsmės yra vandens lygio svyravimai, pelkių sausinimas, augaviečių užžėlimas medžiais ir krūmais, dirvožemio rūgštėjimas.

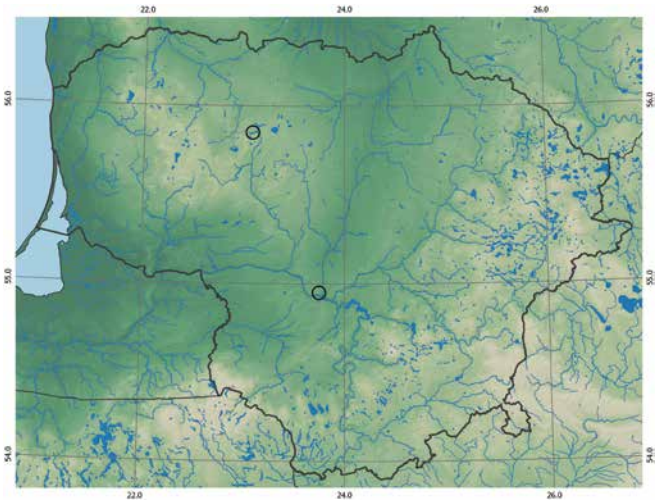

Nuotraukos autorė – Monika Subkaitė

Informacijos šaltiniai: Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare species in Lithuania – a small population was found in Kaunas district in 1936 and another population beside Lake Raudoniukas in Šiauliai district in 1993. The current population status is unknown. It is necessary to recheck earlier localities and search for new ones.*

Autorė – Monika Subkaitė

Durpyninė žvynutė
Pallavicinia lyellii (Hook.) Gray

Žvynuotiniai (Pallaviciniaceae)
Jungermanijainiai (Jungermanniopsida)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Subokeaninė rūšis, paplitusi nuo atogrąžų iki vidutinio klimato juostų. Aptinkama Europoje, Šiaurės, Centrinėje ir Pietų Amerikoje, Šiaurės ir Centrinėje Afrikoje. Europoje paplitusi Centrinės Europos šalyse, Prancūzijoje, Airijoje, Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Skandinavijos pusiasalio pietuose, Rusijos pietvakarinėje dalyje.
Lietuvoje žinoma Aukštumalos pelkėje (Šilutės r.). Tai labiausiai į šiaurės rytus nutolęs šios rūšies paplitimo Europoje taškas.

Biologija ir ekologija. Gniužulinės kerpsamanės. Gniužulas 2–6 mm pločio ir iki 4 cm ilgio, nešakotas, per vidurį matoma labai ryški gysla, o gniužulo kraštai peršviečiami. Dvinamės kerpsamanės. Vyriškieji individai smulkesni už moteriškuosius. Ant vyriškųjų individų gyslos gausu žvynelių pavidalo išaugų. Panašiais dariniais apsuptos ir moteriškųjų individų archegonės. Specialių vegetatyvinio dauginimosi kūnelių neturi. Sporofitai išauga retai. Auga patiesalais arba pavieniui įsiterpusi tarp kitų samanų. Aptinkama ant rūgščių (nuo labai rūgščių iki vidutinio rūgštumo) substratų. Drėgmiamėgė samana, tačiau išgyvena ir sausesniais periodais. Labai dažnai auga ant nuolatos drėgnų aukštapelkinių durpių. Panašiose augavietėse dažnai aptinkama ir pelijos (*Pellia*) genties gniužulinių kerpsamanių. Nuo jų švieži žvynutės gniužulai atskiriami pagal jai būdingą žuvies kvapą.

Populiacijos gausumas. Aukštumalos pelkėje negausi durpyninės žvynutės populiacija buvo aptikta daugiau nei prieš 40 metų.

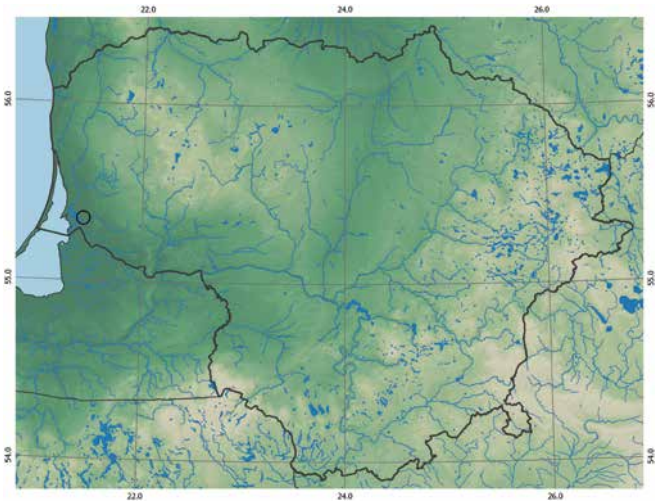

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra durpių kasimas ir vandens lygio keitimas.

Informacijos šaltiniai: Kuzas, 1975; Naujalis, Kalinauskaitė, Grinevičienė, 1995.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species was recorded in one locality in western Lithuania more than 40 years ago.*

Autorė – Ilona Jukonienė

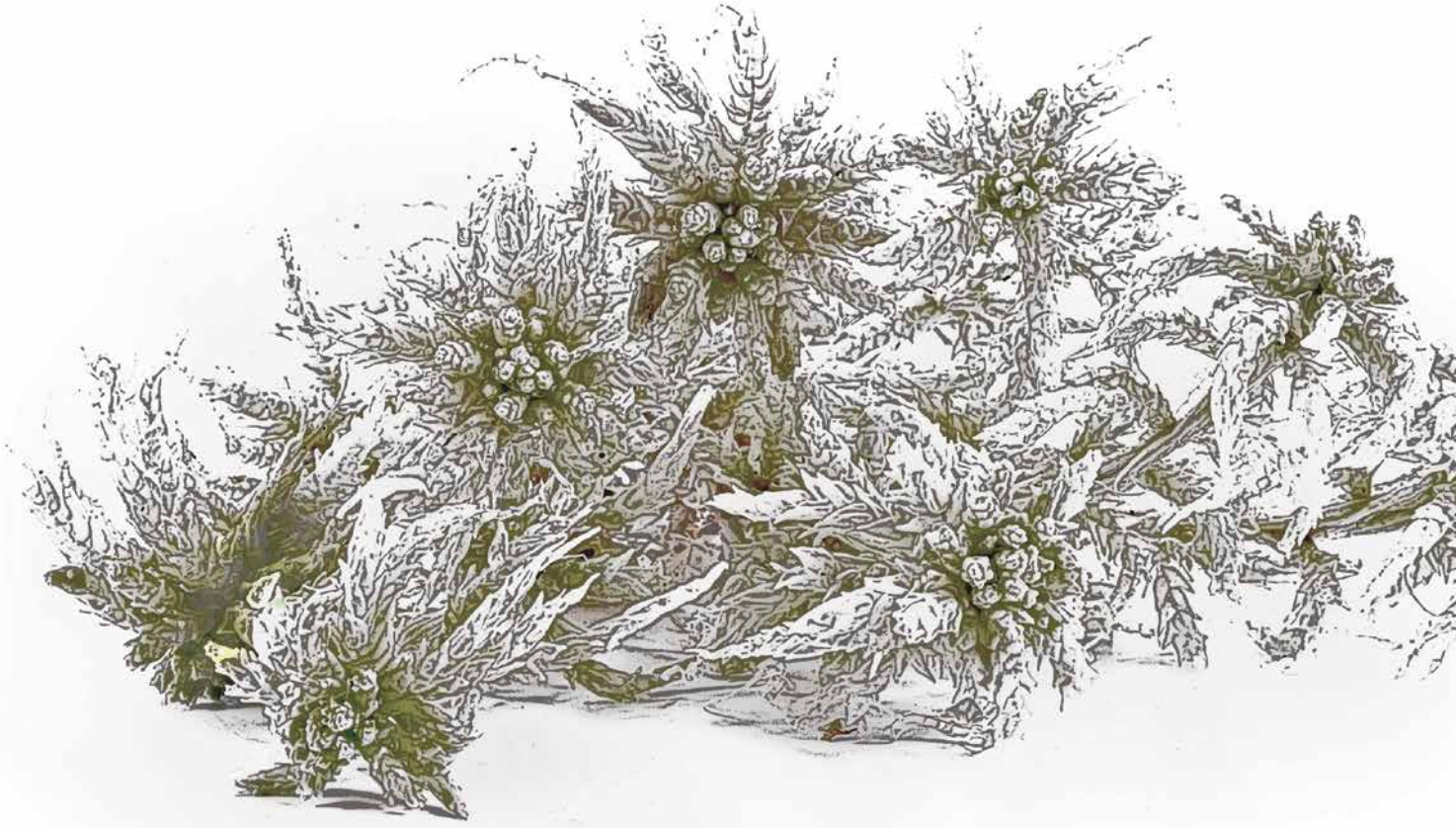

Brijūnai (Lapsamanės)

Bryophyta

Skiauterėtasis kiminas

Sphagnum austinii Sull.

Kimininiai (Sphagnaceae)
Kiminainiai (Sphagnopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Okeaninė rūšis, paplitusi šiaurvakarinėje Europos dalyje, Šiaurės Amerikos šiaurės rytuose ir šiaurės vakaruose.
Lietuvoje skiauterėtasis kiminas gali augti tik vakarinėje dalyje, pajūrinio tipo aukštapelkėse. Pirmą kartą rūšis paminėta A. Weberio monografijoje, skirtoje Aukštumalos pelkei (1902 m). Iki 2011 m., kol pakartotinai nebuvo rasta Aukštumalos pelkėje (Šilutės r.), apie šią rūšį nieko nebuvo žinoma. Vėliau dar buvo aptikta Aukštojo tyro pelkėje (Rietavo sav.).

Biologija ir ekologija. Kimino sudarytos vejos iki 15 cm aukščio, rausvai rudos, rudos, tamsiai žalios, kartais gelsvos, kompaktiškos, tvirtos. Kartais formuoja kemsus. Stiebas tamsiai rudas. Šakutės ant stiebo išsidėsčiusios tankiomis puokštelėmis, smailėjančios, tvirtai susipynusios. Puokštelėse trys šakutės: dvi įstrižinės ir viena svyranti. Dvinamis augalas.
Auga atvirose aukštapelkėse, kuriose yra storas durpių sluoksnis. Aptinkamas gretimai su panašiais kiminais – Magelano ir karpotuoju (*Sphagnum magellanicum*, *S. papillosum*), nuo kurių atskiriamas pagal šakučių formą, jų kiekį puokštelėse ir chlorofilinių ląstelių išaugas. Aukštumalos pelkėje aptiktas duburio pakraštyje, o Aukštajame tyre gana gausiai auga tiek palei duburius, tiek kupstuotose vietose su krūmokšniais ir retomis skurdžiomis pušelėmis.

Populiacijos gausumas. Aukštumalos aukštapelkėje aptikta labai nedaug augalų, tačiau detalesni pelkės briologiniai tyrimai galėtų duomenis apie populiacijos dydį išplėsti. Istorinė radavietė rytinėje

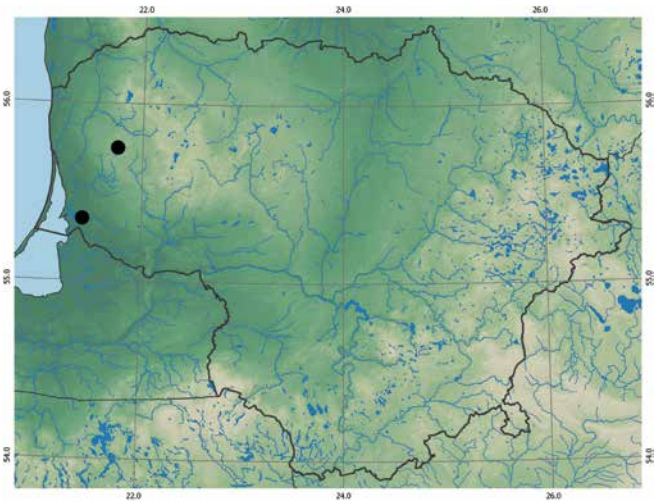

Nuotraukos autorė – Asta Uselienė

dalyje (Šyšgalvių klampupis) sunaikinta kasant durpes. Aukštojo tyro pelkės populiacija gana gausi ir gyvybinga.

Grėsmės ir apsauga. Buveinės sunaikinamos dėl pelkių sausinimo ir durpių kasimo, gaisrų. Taip pat galimi buveinių savybių pasikeitimai (pelkių sausėjimas, apaugimas krūmokšniais ir medžiais) dėl klimato kaitos. Rekomenduojama palaikyti natūralų pelkės ir apypelkio hidrologinį režimą, uždaryti jį pažeidžiančius sausinimo griovius. Aukštumalos pelkėje atliktos svarbios hidrologinio režimo atkūrimo priemonės, tačiau reikalinga nuolatinė jų veikimo priežiūra.

Informacijos šaltiniai: Weber, 1902.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in two raised bogs in the western part of Lithuania. It was first recorded in 1902 by A. Weber in Aukštumala (Augstumal) bog, though these historical localities in Aukštumala have since been destroyed during the process of peat mining. In recent times, a less abundant sub-population has been discovered in the western part of Aukštumala. In 2016, a quite abundant population has also been discovered in Aukštasis tyras telmological reserve.*

Autorė – Asta Uselienė

Tankusis kiminas
Sphagnum compactum Lam. & DC.

Kimininiai (Sphagnaceae)
Kiminainiai (Sphagnopsida)

VU D2

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje paplitusi rūšis, bet aptinkama ir pietiniame: Pietų Amerikoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Okeanijos salose: Havajuose.
Lietuvoje iš viso žinomos šešios taksono radavietės.

Biologija ir ekologija. Žemaūgiai kiminai balkšvai žali, geltoni, oranžiniai, kartais turi violetinio atspalvio, bet niekada nebūna raudonos spalvos. Ūksmingose vietose gali būti ir žalios spalvos. Vienas iš skiriamųjų šios rūšies bruožų – itin tankūs kiminų kupsteliai, dėl kurių kartais sunku įžiūrėti atskirus individus. Stiebas geltonas ar rausvai rudas, puokštelėse po keturias penkias šakutes, kimino viršūnėse šakutės nukreiptos į viršų. Stiebo lapai tris–šešis kartus trumpesni nei šakučių lapai (1,8–3 mm). Auga atvirose, turinčiose mažai maisto medžiagų, augavietėse: aukštapelkėse, užpelkėjusiuose miškuose. Dažnai įsikuria pažeistose, suardytose bendrijose arba būna vieni iš pirmųjų augalų, įsikuriančių degavietėse. Lietuvoje aptikta mėlyniniuose eglynuose, liūnuose, aukštapelkėse.

Populiacijos gausumas. Tankiojo kimino populiacijos negausios, didelių plotų neužima. 1909 m. Raseinių r. aptikta populiacija išnykusi, kitų populiacijų dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Tai menkomis konkurencinėmis savybėmis pasižyminti rūšis, jos gausumui didelę įtaką turi tarprūšinė konkurencija. Taip pat grėsmę sukelia antropogeninė žmogaus veikla: pelkių ir kitų šlapžemių pertvarkymas, sausinimas. Nusausintos pelkės apauginėja medžiais ir krūmais, kurie sukuria nepalankias sąlygas tankiajam kiminui augti. Rengiant pelkių atkūrimo planus, svarbu atsižvelgti į kimino ekologines sąlygas.

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

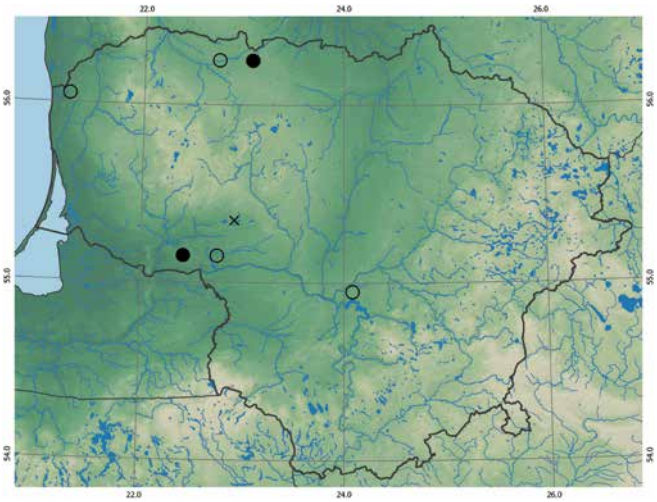

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, WI, KRAM.

Summary. *There are six localities for this species in Lithuania: Akmenė, Jurbarkas (two localities), Kaunas, Kretinga and Raseiniai districts (becoming extinct in the latter location). The populations are usually not abundant, but their status is unknown in many known localities.*

Autorė – Monika Subkaitė

Minkštasis kiminas
Sphagnum molle Sull.

Kimininiai (Sphagnaceae)
Kiminainiai (Sphagnopsida)

VU D2

Paplitimas. Šiaurinėse Atlanto vandenyno pakrantėse paplitusi rūšis. Aptinkama Šiaurės, Vakarų ir Centrinėje Europoje; Šiaurės Amerikos pietinėje pakrantėje nuo Niufaundlando ir Labradoro iki Floridos.
Lietuvoje rūšis paplitusi tik vakarinėje ir pietinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Vidutinio dydžio kiminai (3–5 cm), dažniausiai sudaro blyškius kupstelius. Būdingos spalvos: balkšvai žalia, geltona, rečiau išblukusios raudonos ar violetinės spalvos, bet niekuomet nebūna ryškių spalvų. Stiebas plonas, balkšvos ar gelsvos spalvos, trapus. Stiebo lapai dideli (1,3–2 mm ilgio ir 1,3 mm pločio), dažniausiai kiaušiniškai liežuviški, plačiausi vidurinėje lapo dalyje, apvalia ir dantyta viršūne. Šakučių lapai taip pat gan dideli (1,6–2,2 mm ilgio), kiaušiniški ar lancetiški, užlinkusiais kraštais, kaip ir stiebo lapai, plačiausi ties lapo viduriu. Puokštelės dažniausiai tankios, po tris keturias šakutes. Vienanamis kiminas.
Minkštasis kiminas auga pelkėtose, atvirose, augavietėse, kuriose nėra gausu maisto medžiagų. Menkomis konkurencinėmis savybėmis pasižyminti rūšis, dažnai nustelbiama kitų kiminų. Dėl šios priežasties kiminas įsikuria žmogaus veiklos pažeistose aukštapelkėse (po gaisrų, pelkių sausinimo ar ištrypimo).

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo. Tinkamose augavietėse populiacijos gausios ir stabilios, bet dažniausiai užima nedidelius plotelius. Mažiau palankiomis sąlygomis populiacijas sudaro pavieniai individai.

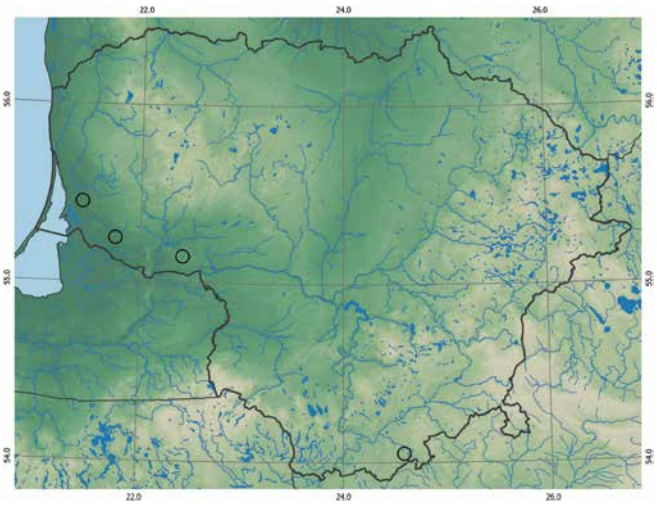

Nuotraukos autorė – Monika Subkaitė

Grėsmės ir apsauga. Pelkių eksploatacija ir pertvarkymas naikina minkštajam kiminui tinkamas buveines. Didelę žalą daro pelkių sausinimas, kuris paskatina jų užžėlimą medžiais ir krūmais. Minkštasis kiminas yra šviesomėgis augalas, todėl apaugančiose pelkėse ilgai neišsilaiko. Tai neigiamai veikia kimino populiacijos gausumą ir egzistavimą. Rengiant pelkių atkūrimo planus, svarbu atsižvelgti į kimino ekologines sąlygas.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Populations of this species are concentrated in the western part of Lithuania. The species usually prefers open habitats on raised bogs and the populations vary from small to quite abundant and stable.*

Autorė – Monika Subkaitė

Plačialapis kiminas

Sphagnum platyphyllum (Lindb. ex Braithw.) Warnst.

Kimininiai (Sphagnaceae)
Kiminainiai (Sphagnopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio vėsaus ir šalto klimato juostose. Pietiniuose regionuose aptinkama kalnuose, žemumose pasitaiko retai. Lietuvoje žinoma keliose radavietėse – Lazdijų, Plungės, Trakų, Varėnos r. Rastas Kamanų pelkėje (Akmenės r.). Praėjusio amžiaus pirmojoje pusėje buvo nurodoma, jog šis kiminas augo dabar eksploatuojamo Šepetos durpyno (Kupiškio r.) apypelkyje.

Biologija ir ekologija. Auga retomis žaliomis ar gelsvai žaliomis vejomis. Kimino galvutė labai maža, jos viduryje labai ryškūs į pumpurą panašūs dariniai, kuriuose tankiai susitelkę lapai. Juos supa tik keletas šakelių. Puokštelėse ant stiebo būna po vieną–tris beveik vienodas šakutes. Šakučių galai tiek puokštelėse, tiek prie galvutės riesti. Šakučių lapai stambūs, iki 2,2 mm ilgio, kiaušiniški, gaubti. Stiebo lapai beveik tokio pat dydžio kaip šakučių ar net didesni. Tuo šis kiminas skiriasi nuo kitų panašiose augavietėse aptinkamų kiminų.
Auga žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse; dažniausiai tose, kurių vandens reakcija artima neutraliai.

Populiacijos gausumas. Visose radavietėse augo negausiai, nedideliais lopinėliais įsiterpęs tarp kitų samanų. Ypač negausi populiacija Lazdijų r., kur buvo rasta vos keletas individų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė šios rūšies populiacijoms – antropogeniniai ar gamtiniai hidrologinio režimo pokyčiai. Populiacijos gali būti sunaikinamos tiesiogiai vietoj pelkių iškasant kūdras.

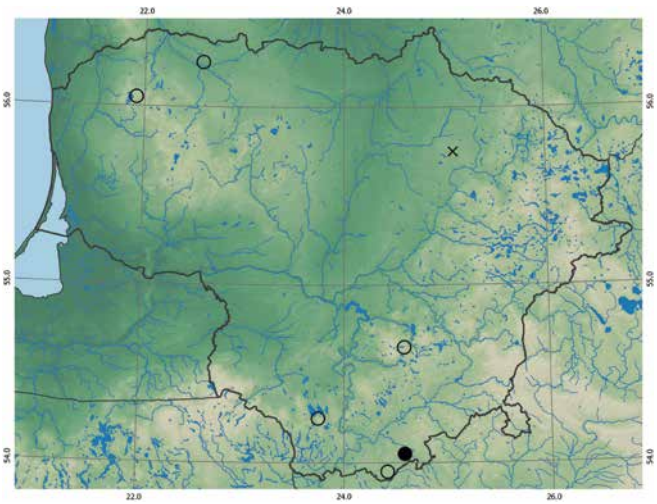

Nuotraukos autorė – Shanon Pilkington

Informacijos šaltiniai: Brundza, 1937, 1940; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species has been recorded in several localities in fens and transitional mires. The populations are not abundant.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Žvilgusis kiminas

Sphagnum subnitens Russow & Warnst.

Kimininiai (Sphagnaceae)
Kiminainiai (Sphagnopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje, tačiau arealas nėra vientisas. Aptinkama Europoje ir rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje, Azijoje. Pietų pusrutulyje žinoma Pietų Amerikoje, Naujojoje Zelandijoje ir Antarktidoje.
Lietuvoje žinoma įvairių regionų radavietėse. Buvo rasta Akmenės, Alytaus, Klaipėdos, Panevėžio, Plungės, Rokiškio ir Švenčionių r.

Biologija ir ekologija. Šio kimino vejos išsiskiria rausva lašišų spalva, rečiau būna vien rusvos ar gelsvos spalvos. Sausos vejos blizga kaip metalas. Galvutė stambi. Ryškesnės spalvos būna galvutės pakraščiai nei vidurys. Puokštelės tankios, sudarytos iš trijų arba keturių šakučių, tarp jų dvi įstrižinės. Stiebo lapai trikampiai, nusmailėjusia ir ištįsusia, užlinkusiais kraštais viršūne.
Auga tarpinėse pelkėse ir liūnuose bei žemapelkėse, kurių vandens reakcija artima neutraliai ar silpnai rūgšti.

Populiacijos gausumas. Dauguma radaviečių buvo aptiktos daugiau nei prieš dvidešimt metų, Alytaus, Rokiškio ir Švenčionių r. – daugiau nei prieš 80 metų. Duomenų apie populiacijos gausumą yra tik radavietėje Plungės r.: kiminas augo pelkės duburyje, maždaug 1 m² plote svyrančiosios viksvos bendrijoje.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė šios rūšies populiacijoms – antropogeniniai ar gamtiniai hidrologinio režimo pokyčiai. Augavietės gali būti tiesiogiai sunaikinamos vietoj pelkių iškasus kūdras ar durpių gavybos metu.

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1931, 1955; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Although this species has been recorded on several mires in various parts of Lithuania, the populations are not abundant.*

Autorė – Ilona Jukonienė

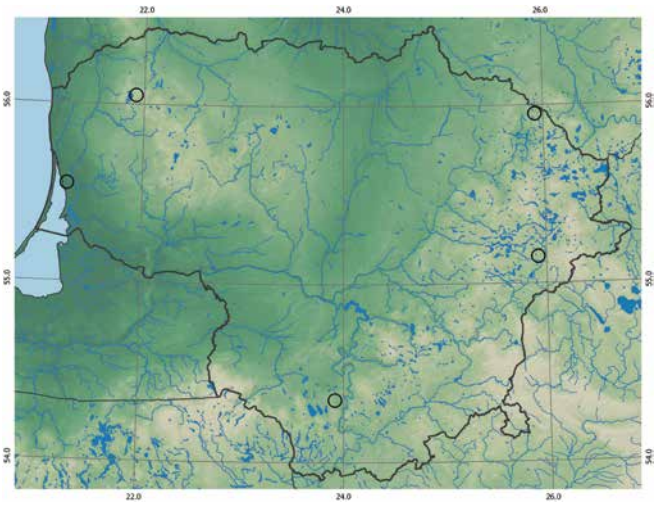

Vulfo kiminas
Sphagnum wulfianum Girg.

Kimininiai (Sphagnaceae)
Kiminainiai (Sphagnopsida)

EN B2ab(iii,iv)

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio taigos ir mišrių-jų miškų zonos rūšis, paplitusi Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Europoje, Rusijoje, išskyrus stepių ir arktinę zonas, Šiaurės Kinijoje.
Lietuva yra pietiniame arealo pakraštyje. Žinoma apie dvidešimt radaviečių, kurių dauguma išsidėsčiusios grupėmis didesniuose girių masyvuose ar pelkynuose. Gausesnės radavietės telkiasi Karšuvos girioje, kurioje žinoma nuo 1931 m., taip pat Žemaitijoje ir Dzūkijoje.

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

Biologija ir ekologija. Gana stambi samana, išsiskirianti stambiomis tankiomis rutuliškomis galvutėmis. Stiebas rudas, juodai rudas, trapus, penkiabriaunio pjūvio. Šakutės tvirtos, tiesios, ant stiebo išsidėsčiusios puokštelėmis po septynias–trylika (kitų rūšių kiminai jų turi mažiau), iš jų trys–penkios stačios. Šakučių galai dažnai būna rausvi. Stiebo lapai maži, trikampiškai liežuviški. Dauginasi sporomis, sporogonai susidaro retai. Augalai susitelkę į aukštas tvirtas vejas, kurios pavėsyje yra žalios spalvos, o šiek tiek apšviestose vietose rusvos ar su rausvu margumu. Tokiose pat buveinėse išoriškai panaši ir dažna rūšis yra smailialapis kiminas (*Sphagnum capillifolium*), kuris taip pat turi tankias, tik gerokai mažesnes galvutes ir būna nuo rausvai žalios iki ryškiai raudonos spalvos. Panašios išvaizdos gali būti ir centrinis kiminas (*S. centrale*), kurio galvutės irgi kartais atrodo gana aiškios ir didelės, tik ne tokios tankios, be to, jo šakelės labai stambios, o patys augalai niekada neturi rausvo atspalvio ar margumo.

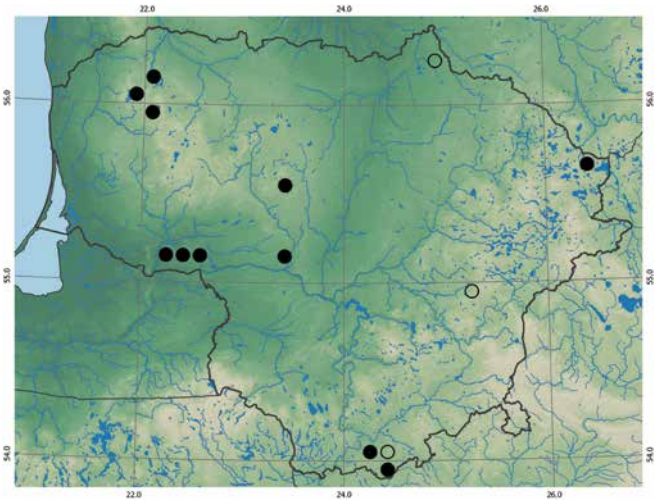

Auga pelkėtuose spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose, dažniausiai mezotrofiniuose kimininiuose eglynuose, pušų ir eglių ar eglių ir juodalksnių medynuose. Kartais pasitaiko siauroje pereinamoje zonoje tarp viksvinių juodalksnynų ir sausumoje augančių eglynų. Vengia rūgštesnio durpinio dirvožemio, kuriam būdinga aukštapelkinių kiminų danga arba sausesnių šilų samanos – paprastoji šilsamanė ar atžalinė gūžtvė. Mėgsta ūksmę ir pastovų mikroklimatą. Paprastai randama sengirių fragmentuose, nedideliais lopinėliais įsiterpusi tarp kitų samanų. Natūralių miškų indikatorius.

Populiacijos gausumas. Senose radavietėse gausumas neįvertintas, o naujose vejų dydis įvairuoja nuo nedidelių kupstelių iki keleto kvadratinių metrų.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia pelkinių miškų sausinimas ir kirtimai, nes dėl to nelieka pavėsio, pasikeičia hidrologinis režimas ir mikroklimatas. Rūšiai išsaugoti reikalingas rezervatinis režimas, kertinių miško buveinių steigimas.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A boreal forest species with a scattered distribution throughout the country. It grows in tussocks or in small lawns of up to several square meters and is found in old swampy spruce forests with a mixture of pine or black alder. Threats facing this species include felling of old forest and drainage.*

Autorė – Asta Uselienė

Žaliasis sėmainis

Buxbaumia viridis (Moug. ex Lam. & DC.) Brid. ex Moug. & Nestl.

Sėmaininiai (Buxbaumiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

CR B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

Paplitimas. Euroamerikinė rūšis, paplitusi Šiaurės Amerikos ir Europos žemynų vakarinėse dalyse, spygliuočių ir mišriųjų miškų zonose ir kalnų miškuose. Europoje dažnesnė Skandinavijos pietinėje dalyje, Alpėse ir Karpatuose. Taip pat randama Pietų Suomijoje, Škotijoje, Pirėnų kalnuose, Italijoje, Balkanuose, Kryme, Vakarų Kaukaze. Nykstanti Danijoje, lyguminėje Vokietijos ir Lenkijos dalyje.
Lietuvoje iki šiol aptiktos dvi radavietės – Varėnos ir Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Sėmainių genties samanos lengvai atskiriamos nuo kitų pagal tai, kad matomas tik sporofitas – 0,5–1 cm ilgio sporinė su maždaug tokio pat ilgio koteliu. Gametofitas (stiebas su lapais) nesiekia 1 mm ir išaugus sporofitui nunyksta. Žaliojo sėmainio sporofitai pradeda vystytis rugpjūčio pradžioje, per žiemą būna žali ir tiesūs, vėliau palinkę, blyškiai rudi. Vasaros pradžioje subrendus sporinei jos odelė viršutinėje dalyje plyšta ir atsisluoksniuoja. Panašios rūšies – belapio sėmainio (*Buxbaumia aphylla*) – sporinė smarkiai asimetriška, raudonai ruda, su plokščia viršutine dalimi, kuri nuo apatinės atskirta ryškiu apvadu ir subrendusi lupasi nuo žiočių. Aptinkama drėgnuose ūksminguose eglynuose, eglių ir lapuočių miškuose, kur gausu suirusios negyvos medienos. Auga pavieniui ar nedideliais telkinėliais ant stipriai sutrūnijusių ar jau humusu virtusių medžių liekanų dažnai kartu su kitomis smulkiomis samanomis. Silpnai konkuruoja su stambesnėmis samanomis, todėl ant to paties substrato išbūna tik kelerius metus.

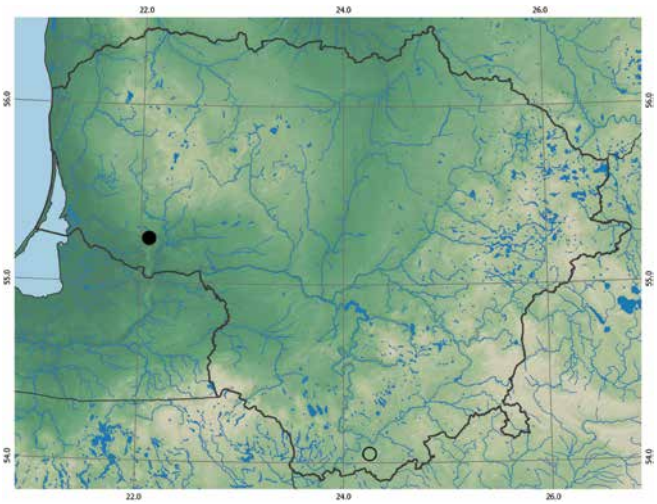

Populiacijos gausumas. Varėnos r. 2004 m. buvo rasta apie trisdešimt sporofitų ant negyvos nuvirtusios pušies. Pakartotinai neberandama. Tauragės r. rastas tik vienas augalas.

Grėsmės ir apsauga. Rūšiai reikalingas stabilus mikroklimatas, aukšta oro drėgmė ir didelis kiekis negyvos medienos. Plynieji miškų kirtimai smarkiai pakeičia mikroklimato sąlygas ne tik kirtimo vietose, bet ir aplink jas. Dėl sanitarinių kirtimų miškuose pritrūksta trūnijančios stambios medienos. Neigiamą įtaką daro ir miškų sausinimas. Todėl rūšis gali išlikti tik rezervatinio ar artimo jam režimo sąlygomis.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is found in shady spruce and spruce-deciduous forests with a high density of dead wood. It was found in 2004 in southern Lithuania, but has not subsequently been re-discovered. One specimen was also found in western Lithuania in 2013. Clear cutting, sanitary forest felling and forest drainage are the main threats facing this species.*

Autorė – Asta Uselienė

Lygioji seligerija
Seligeria donniana (Sm.) Müll. Hal.

Seligerijiniai (Seligeriaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

CR A3c

Paplitimas. Lygioji seligerija paplitusi visuose Europos kalnuose nuo Britų salų ir Pirėnų pusiasalio vakaruose iki Karpatų rytuose, dažniausiai aptinkama Pietų ir Centrinėje Europoje. Ji reta į rytus nuo Baltijos jūros: Latvijoje nerasta, Estijoje, Suomijoje ir Švedijoje – reta rūšis.
Lietuvoje žinoma viena populiacija Bražuolės upės žemupyje, Trakų r.

Biologija ir ekologija. Tai smulki samana. Stiebelių su sporų dėžutėmis ilgis – apie 2 mm, linijiškų lapelių ilgis – apie 1 mm. Auga pavieniui arba telkinėliais ant pavėsyje esančių drėgnų kalkakmenio uolų, skardžių, riedulių ir jų plyšiuose. Rečiau randama ant kalkingo smiltainio. Vienanamės samanos, labai dažnai aptinkamos su sporogonais. Plinta sporomis. Lietuvoje spalio mėn. šių samanų sporinės dažniausiai buvo subrendusios, su lengvai nukrintančiais dangteliais.

Populiacijos gausumas. Vienintelė šalyje žinoma populiacija rasta ant 3 m aukščio ir 4 m pločio upės vagoje stovinčio kalkakmenio luito, mišriuoju mišku apaugusiame slėnyje. Įvairaus tankumo vejomis lygioji seligerija auga apie 1 m² plote. Populiacijoje aptikta subrendusių ir jaunų sporofitų. Radavietė žinoma nuo 2005 m.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies retumą Lietuvoje lemia tinkamų buveinių trūkumas. Artimiausios potencialiai tinkamos buveinės – dolomito atodangos Nemunėlio upės slėnyje, Biržų r. Vienintelė žinoma populiacija gali išnykti dėl natūralių veiksnių poveikio: kalkakmenio, ant kurio auga samana, ir upės šlaito erozijos (dirvožemio slinkimas ant augavietės), kitų augalų konkurencijos.

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

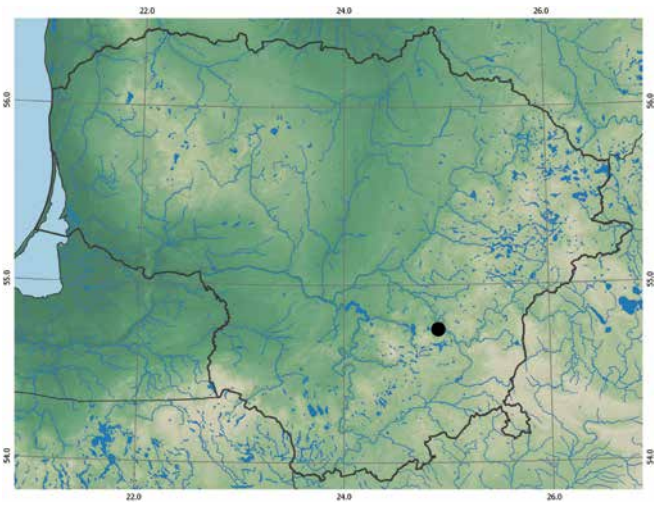

Informacijos šaltiniai: Ellis *et al*., 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Only one locality for this species is known in the country, this being on a limestone outcrop exposed by water erosion in a river bed and shaded by trees and shrubs. The moss covers an area of ~1 m². This population is threatened by natural factors such as erosion of the outcrop and the slope of the river valley (soil drift), as well as competition with other mosses and vascular plants.*

Autorius – Darius Stončius

Arnoldo skeltadantė

Fissidens arnoldii R. Ruthe

Skeltadantiniai (Fissidentaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D1+2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir Šiaurės Amerikoje, įvairiose klimato juostose. Žemumų rūšis, kalnuose neaptinkama. Visoje Europoje reta. Šiauriau Lietuvos žinoma tik Latvijoje ir Estijoje. Lietuvoje buvo aptikta penkiose vietovėse Alytaus, Anykščių, Joniškio, Vilkaviškio ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, vos 2–3 mm aukščio, nuo trijų iki penkių lapų porų ant stiebo išsidėsčiusios dviem eilėmis. Lapai pailgai liežuviški, be pakraščio, dažniausiai lygiais arba neryškiai rinčiuotais kraštais, buka viršūne. Auga netankiomis vejomis arba telkinėliais. Dvinamės samanos. Sporinė kiaušiniška, tiesi ir stati.
Auga drėgnose augavietėse, dažniausiai palei upelius ar jų vagoje ant vandens skalaujamų akmenų ar uolienų.

Populiacijos gausumas. Arnoldo skeltadantės radavietės nutolusios viena nuo kitos, populiacija fragmentiška. Dažniausiai randama ant pavienių nedidelių akmenų. Kiek gausesnė populiacija aptinkama Joniškio r. Vilkijos upelyje. Visose radavietėse gausu sporifikuojančių individų.

Grėsmės ir apsauga. Jautri vandens lygio svyravimams. Substratai, ant kurių auga šios samanos, turi būti ne nuolat apsemti vandeniu, bet ilgesnį laiką skalaujami, todėl populiacijoms kenkia tiek nuolatinis upelių išdžiūvimas, tiek per didelis vandens lygio pakilimas. Ant neskalaujamų substratų gali pradėti kauptis humuso ar dirvos sluoksnis, tuomet, vykstant natūraliai sukcesijai, įsivyrauja kitos samanos. Iš netoli gyvenamųjų vietovių esančių upelių akmenys gali būti išimami ir panaudojami įvairiems statiniams.

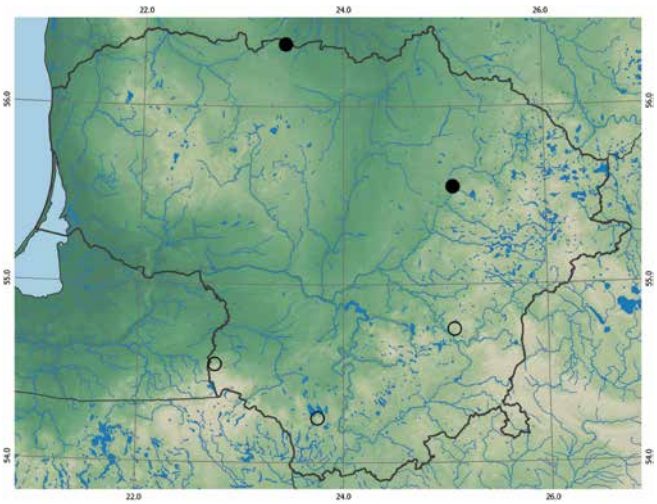

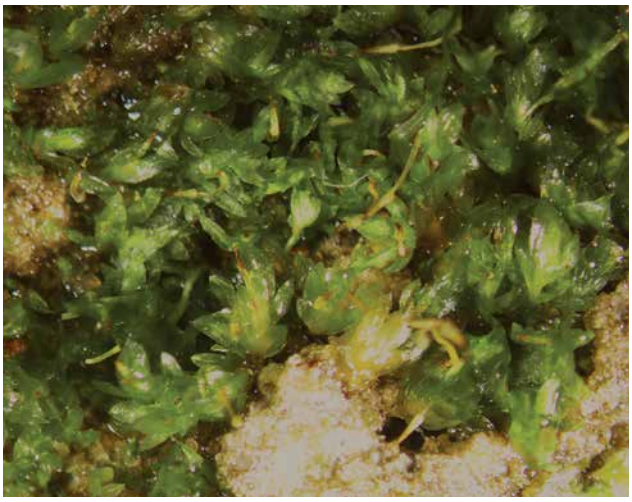

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in five localities in various parts of Lithuania. The species grows on stones near the banks or in the beds of rivulets.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Smailioji kuplė
Distichium capillaceum (Hedw.) Bruch & Schimp.

Dvilypdantiniai (Ditrichaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi visuose žemynuose. Dažniausiai aptinkama kalnuose ir regionuose, kuriuose gausu kalkingų substratų. Šiaurės pusrutulio šalto ir vėsaus klimato juostose šios rūšies arealas ištisinis, labiau į pietus dažniausiai išplitusi kalnuose. Pietų pusrutulyje aptinkama Andų ir Rytų Afrikos kalnuose, Naujojoje Gvinėjoje ir Havajuose, dažna vidutinio klimato juostoje, aptinkama Antarktidoje.
Lietuvoje žinoma tik viena radavietė Šiaurės Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 5 cm aukščio. Lapai ant stiebo išsidėstę dviem eilėmis, 2–4 mm ilgio, nuo plačios į makštį panašios apatinės dalies staiga nusmailėjantys į ilgą ir dantytą viršūnę. Pagal dvieilį lapų išsidėstymą ir formą smailiąją kuplę galima atskirti nuo kitų panašių samanų. Vienanamės samanos. Labai dažnai sporifikuoja. Sporos subręsta vasarą. Sporinė cilindrinė, tiesi.
Auga sausose ir pavėsingose augavietėse ant kalkingų substratų (uolų plyšiuose, ant plonu humuso ar dirvožemio sluoksniu padengtų atodangų). Žemumose aptinkama ant kalkingo dirvožemio lapuočių miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma tik viena smailiosios kuplės radavietė Biržų r., Karvės oloje, kur ji auga ant gipso. Aptinkama visame plote įsimaišiusi tarp kitų samanų, tokių kaip kriaušinis sterpis (*Leptobryum pyriforme*), kalkiamėgė džiugma (*Mesoptychia badensis*). Gausiai sporifikuoja.

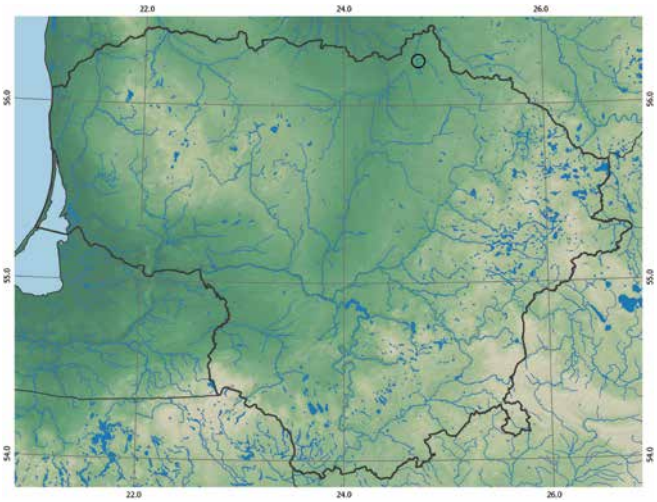

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Grėsmės ir apsauga. Rūšis gali išnykti ir dėl lėtų gamtinių procesų: augavietės (atodangos) erozijos, sąnašų kaupimosi. Susikaupus didesniam sąnašų kiekiui, ji nebus pajėgi konkuruoti su kitomis samanomis. Laipiojimas ola gali mechaniškai suardyti paviršinį gipso sluoksnį, ant kurio auga ši samana.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is a very rare basiphytic species preferring dry and shady basic rocks. It has been recorded in one locality in Lithuania and may be threatened by slow natural processes, such as erosion or overlying by detritus, also by intensive tourism activity damaging the substrate.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Ilgakaklė driušė

Trematodon ambiguus (Hedw.) Hornsch.

Bruchijiniai (Bruchiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis labiausiai paplitusi Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje). Aptinkama ir Pietų Amerikoje. Dažnesnė jūrinio klimato regionuose.
Lietuvoje žinoma viena radavietė Biržų girioje.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 1 cm aukščio. Lapai nuo plataus pagrindo pamažu siaurėjantys į ilgą viršūnę, iki 4 mm ilgio. Vienanamės, kartais dvinamės, samanos. Labai dažnai aptinkamos su sporogonais. Sporogono kotelis ilgas. Sporinė pailga, labai ilgu kakleliu. Pati sporinės dėžutė būna rusva, o ilgas ir siauras kaklelis purpurinis. Dangtelis su ilgu snapeliu. Sporos subręsta vasarą. Ant rizoidų dažnai aptinkama gemalinių kūnelių, kuriais ilgakaklė driušė dauginasi vegetatyviškai.
Dažniausiai auga pavieniais augalais įsiterpusi tarp kitų samanų, rečiau sudaro vienarūšes netankias vejas arba auga telkinėliais. Vengia labai rūgščių ir šarminių substratų. Auga atvirose vietose su nesusivėrusia žolių danga, paprastai ant molingo ar smėlingo dirvožemio. Dažniausiai įsikuria griovių ir upelių šlaituose, pelkėse, pievose, dirvonuose.

Populiacijos gausumas. Biržų girioje gausi populiacija rasta melioracijos griovio šlaite prieš dvidešimt metų. Samanos augo maždaug 50 m² plote įsiterpusios tarp smulkiosios ąsotės (*Blasia pusilla*), taškuotosios ylvaisės (*Anthoceros agrestis*) ir jautriojo perkūnrugio (*Funaria hygrometrica*). Dauguma individų liepos mėn. buvo su sporogonais. Pastaraisiais metais toje pačioje vietoje ilgakaklių driušių nebuvo aptikta. Tinkamų augaviečių Biržų girioje yra pakankamai, todėl tikėtina, kad populiacija gali atsinaujinti.

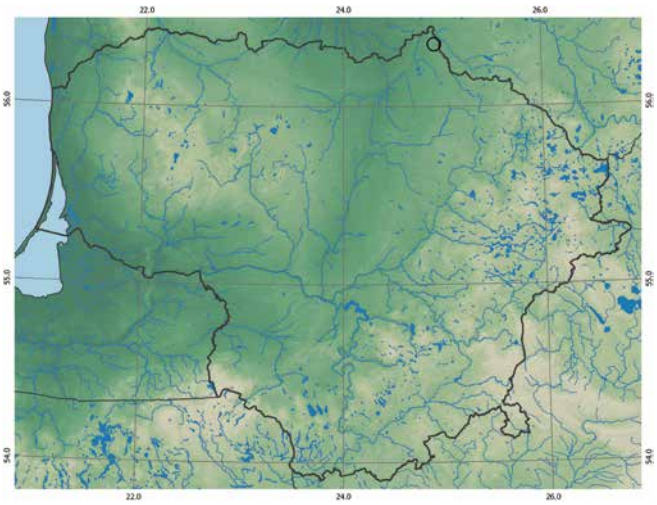

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę ilgakaklės driušės populiacijoms sudaro gamtinės sukcesijos ir žemėnaudos pasikeitimai.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is only known to be found in a single locality in northern Lithuania (Biržų Giria forest).*

Autorė – Ilona Jukonienė

Vaiskioji uolenė
Dichodontium pellucidum (Hedw.) Schimp.

Rabdoveizijiniai (Rhabdoweisiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje nuo šilto iki šalto klimato juostų. Baltijos regione reta rūšis.
Lietuvoje vaiskioji uolenė žinoma tik trijose radavietėse. Ji buvo aptikta Anykščių, Biržų ir Plungės r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, 2–8 cm aukščio. Lapai atspurę arba atsilenkę, susisukę, iki 2,5 mm ilgio, kiaušiniški, grubiai dantyta viršūne. Auga šviesiai žaliomis plačiomis vejomis. Dvinamės samanos. Sporofitai išauga retai. Dažniausiai dauginasi vegetatyviškai ant rizoidų išaugusiais gemaliniais kūneliais arba stiebo dalimis. Auga drėgnose ar šlapiose augavietėse, dažniausiai palei upelius ar jų vagose ant vandens skalaujamų akmenų ar uolienų, gali būti aptinkama ant smėlio. Substratai beveik neutralios reakcijos ar silpnai rūgštūs.

Populiacijos gausumas. Vaiskioji uolenė Lietuvoje žinoma trijose viena nuo kitos nutolusiose radavietėse. Šiaurės Lietuvoje ant vandens skalaujamų dolomitų augančios samanų populiacijos stabilios, geros būklės. Prieš beveik 70 metų Anykščių r. aptiktos populiacijos būklė pastaruoju metu nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis jautri vandens lygio svyravimams. Substratai gali būti sunaikinami dėl antropogeninės veiklos ar vykstant natūraliems gamtiniams procesams, pavyzdžiui, erozijai. Ant substrato kaupiantis sąnašoms, rūšis tampa nekonkurencinga su kitų rūšių samanomis ir induočiais augalais.

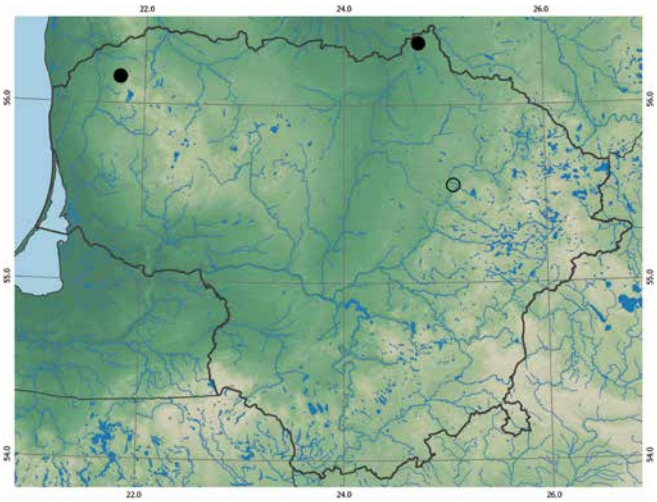

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in several localities in Lithuania.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Plunksninė švitrelė

Schistostega pennata (Hedw.) F. Weber & D. Mohr

Švitreliniai (Schistostegaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje) nuo šilto iki vėsaus klimato juostų. Aptinkama daugelyje Centrinės ir Šiaurės Europos šalių. Retesnė regionuose, kuriuose vyrauja kalkingi dirvožemiai.
Lietuvoje rasta tik Biržų girioje.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 1 cm aukščio, nešakotas. Lapai išsidėstę dviem eilėmis. Lapų pagrindas prisitvirtinęs išilgai stiebo. Apatinis lapo kraštas nuauga stiebu žemyn ir pasiekia žemiau esančio lapo viršutinį kraštą. Šiai samanai būdinga, kad net jai išaugus ilgai išlieka prodaigis (protonema), ant kurio gausu lęšio formos ląstelių, sugebančių atspindėti net pačią menkiausią šviesą. Dėl to pati samana įgauna gelsvai žalsvą švytintį atspalvį. Dvinamė samana. Sporogono kotelis ilgas, beveik permatomas. Sporinė stati, kiaušiniška arba rutuliška. Joje susiformuoja tarpusavyje sulipusios sporos, kurias vėjas sunkiai gali išnešioti. Jas dažniausiai išplatina gyvūnai (paukščiai, smulkūs žinduoliai, vabzdžiai ar vorai). Dauginasi ir gemaliniais kūneliais.
Auga telkinėliais ūksmingose drėgnose vietose ant rūgščių substratų. Lietuvoje buvo aptikta eglyne, ant eglių išvartų šaknų. Kitose šalyse auga ant smiltainio atodangų.

Populiacijos gausumas. Aptikta negausiai: tik Biržų girioje ir tik vienoje vietoje. Visi individai liepos mėn. buvo be sporogonų.

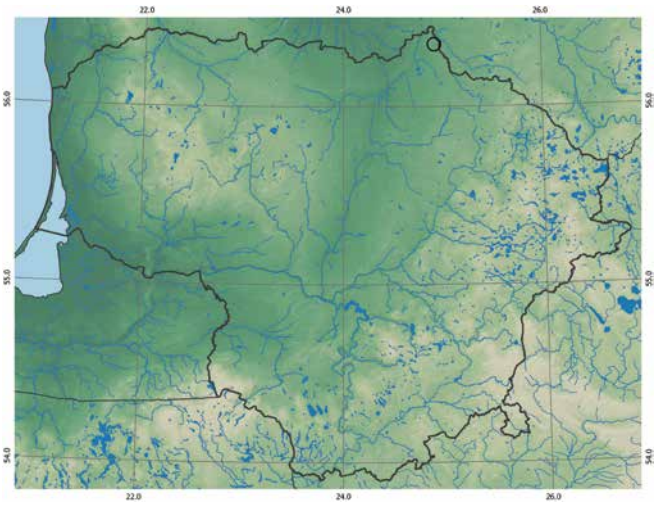

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę šios samanos potencialioms augavietėms sudaro išvartų su šaknimis šalinimas, išankstinis senų medžių, kurie greitai gali išvirsti patys, kirtimas. Kadangi samanos auga ūksmingose vietose, medynų retinimas gali pakenkti jų augaviečių kokybei.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A small population of this species has been recorded in northern Lithuania (Biržų Giria forest).*

Autorė – Ilona Jukonienė

Raukšlėtoji dvyndantė
Dicranum drummondii Müll. Hall.

Dvyndantiniai (Dicranaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

EN B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)

Paplitimas. Eurazinė rūšis. Dažnesnė jūrinio klimato kraštuose. Arealas tęsiasi nuo Skandinavijos, per visą Rusiją iki Tolimųjų Rytų, Kinijos ir Japonijos. Šiaurės Amerikoje rasta Aleutų salose.
Lietuva yra pietiniame arealo pakraštyje. Pirmą kartą rasta Kuršių nerijoje 1995 m. Vėliau aptikta Karšuvos girioje ir Pagėgių miške.

Biologija ir ekologija. Daugiametė šviesiai žalios ar gelsvai žalios, apačioje rudos spalvos samana. Stiebas status, 4–8 cm aukščio, paprastas arba šakotas, apaugęs rizoidais. Lapai 5–10 mm ilgio, vienašališkai lenkti, lancetiški, ilgai nusmailėję, sausi – labai susisukę. Sporogonų Lietuvoje neaptikta. Auga vejomis ar kuokštais. Samanų išvaizda gerokai skiriasi joms esant drėgnoms ir sausoms. Drėgni augalai panašūs į dažnų rūšių dvyndantes – puriąją (*Dicranum polysetum*), šakotąją (*D. scoparium*) ir didžiąją (*D. majus*), kurių sausi lapai nesusisuka. Sausa raukšlėtoji dvyndantė panaši į tokiose pat buveinėse augančią garbanotąją dvyndantę (*D. spurium*), tačiau nuo jos skiriasi ilgesniais, pamažu smailėjančiais viršutiniais lapais.
Auga pajūrio ir žemyninių kopų sausuose šviesiuose, retuose, brandesniuose pušynuose ar jų aikštelėse, buvusiose pušynų gaisravietėse, nedideliais lopinėliais įsiterpusi tarp kerpių ir sausrą pakeliančių samanų. Vengia tankesnės žolių, krūmokšnių ir vešlių samanų dangos.

Populiacijos gausumas. Visose radavietėse samanos auga kelių dešimčių kvadratinių centimetrų ploteliais.

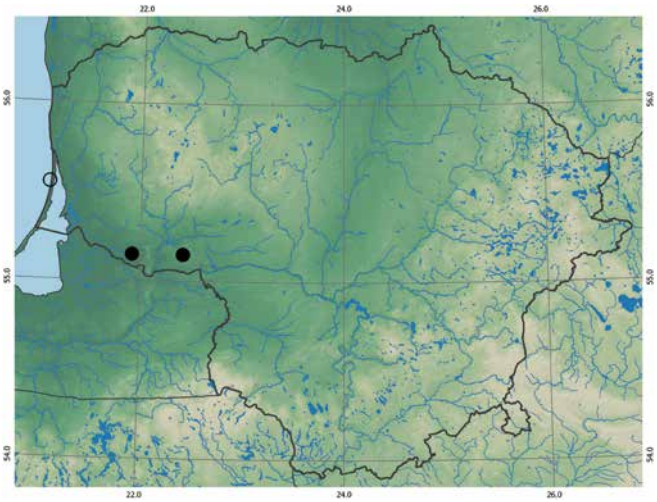

Nuotraukos autorius – Vytautas Uselis

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę kelia medynų sutankėjimas ir dėl padidėjusio pavėsio suvešėjusi samanų bei krūmokšnių danga. Radavietės taip pat gali būti mechaniškai sunaikintos vykdant miško kirtimus. Rūšiai išsaugoti ar atsikurti reikalinga palikti neužsodintas skurdžiausių pušynų augaviečių aikšteles arba palikti dalį kirtaviečių ir gaisraviečių, kad savaime natūraliai retai atželtų. Kirtavietėse būtina surinkti kirtimo atliekas, nes joms yrant didėja dirvožemio eutrofiškumas ir susidaro tankesnė žolių ir krūmokšnių danga.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A boreal species located on the southern edge of the distribution area, it is found at three sites in western Lithuania, these being patches of a few dozen square centimetres within pine forests on coastal and continental dunes. Threats to this species include forest densification, lack of forest gaps and burnt areas and intensive reforestation.*

Autorė – Asta Uselienė

Žalioji dvyndantė

Dicranum viride (Sull. & Lesq.) Lindb.

Dvyndantiniai (Dicranaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Azijoje) rūšis paplitusi vėsaus klimato juostoje. Labiau į pietus dažniausiai aptinkama kalnuose subkontinentinio klimato sąlygomis.
Lietuvoje žalioji dvyndantė XX a. pradžioje buvo aptinkama Vilniaus apylinkėse, kur žinoma ir dabar. Vėliau jos radavietės buvo nustatytos ne tik rytinėje, bet ir pietinėje bei vakarinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Stiebai iki 4 cm aukščio. Auga tamsiai žaliomis nedidelėmis vejomis, išsidėsčiusiomis ant lapuočių medžių kamienų. Žalioji dvyndantė iš kitų dvyndantės genties samanų išsiskiria trapiais lapais, todėl dažniausiai jų viršūnės būna nutrupėjusios. Dvinamės samanos. Dažniausiai dauginasi vegetatyviškai. Sporogonus išaugina retai.
Žalioji dvyndantė dažniausiai aptinkama senuose miškuose ar medynuose, kuriuose yra pavienių senų medžių. Auga plačialapių miškuose, dažniausiai ant ąžuolų kamienų ar jų šviežių kelmų. Rečiau aptinkama ant kitų lapuočių (juodalksnių, klevų, liepų) kamienų. Dažniausiai pasirenka vidutinio apšviestumo medynus. Jautri oro užterštumui.

Populiacijos gausumas. Žalioji dvyndantė Lietuvoje žinoma mažiau nei dešimtyje radaviečių. Populiacijos negausios.

Grėsmės ir apsauga. Žaliosios dvyndantės populiacijoms svarbūs ilgalaikiai seni medynai, kur yra susidariusios tinkamos mikroklimato (drėgmės ir apšviestumo) sąlygos ir galima aptikti tinkamų substratų, t. y. senų lapuočių medžių kamienų. Augavietėms pavojingi tiek plynieji miškų kirtimai, naikinantys tinkamus substratus, tiek atrankinis senų medžių kirtimas ar per didelis senų medynų retinimas, kai pasikeičia augavietės mikroklimatas. Dažniausiai vegetatyviškai besidauginančios samanos sėkmingai ilgesnį laiką gali augti miške tik tada, jeigu netoliese yra tinkamų substratų.

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

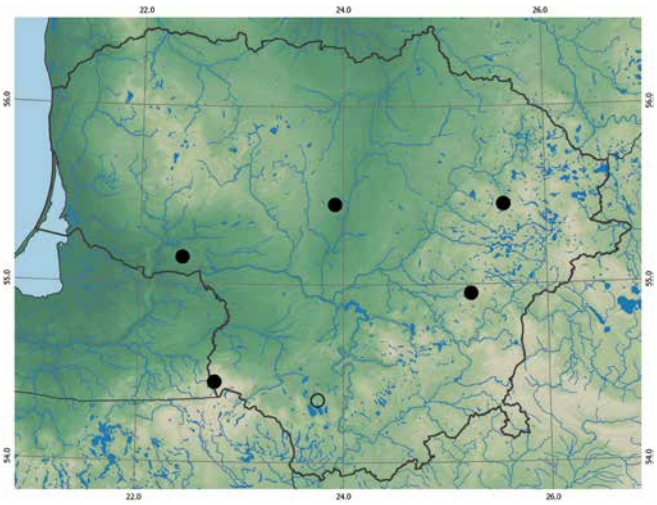

Informacijos šaltiniai: Mowszowicz, 1938; Jukonienė, 2003a; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in less than 10 localities in Lithuania, most occurring on single trees (oak, lime or black alder trees). The main threats to the species are clear cutting and excessive thinning of stands.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Ilgalapė sukutė

Paraleucobryum longifolium (Hedw.) Loeske

Dvyndantiniai (Dicranaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Azijoje) rūšis paplitusi vėsaus ir vidutinio klimato juostose. Dažnesnė tuose regionuose, kur gausu nekalkingų uolienų ir riedulių.
Dažniausiai aptinkama pietvakarinėje Lietuvos dalyje, kiek rečiau pietrytinėje. Pavienės radavietės žinomos ir vakarinėje bei rytinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas iki 5 cm aukščio. Lapai iš kiaušiniško pagrindo, pamažu nusmailėjantys į ilgą vamzdeliu susisukusią viršūnę, smarkiai pjautuviškai lenkti. Dvinamės samanos. Dažniausiai be sporogonų. Išoriškai panaši į dvyndantę (*Dicranum*). Nuo jų atpažįstama pagal labai plačią, užimančią didesniąją lapo pagrindo dalį, gyslą. Auga tamsiai žaliomis vejomis ant nekalkingų akmenų ir uolienų. Ūksmiamėgė samana. Dažniausiai aptinkama plačialapių ar mišriuosiuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Nors ilgalapė sukutė žinoma daugiau nei dvidešimtyje radaviečių, jos populiacijos labai mažos, paplitimo vietovės gali būti aptinkamos tik ant pavienių akmenų. Gausiau aptinkama Marijampolės sav., Vilkaviškio ir Vilniaus r. miškuose. Su sporogonais neaptikta.

Grėsmės ir apsauga. Palyginti su kitomis šalimis, Lietuvoje labai mažai tinkamų substratų (žemių ar humuso sluoksniu neužneštų granitinių akmenų), aptinkamų tinkamomis apšviestumo sąlygomis. Pastaraisiais metais akmenys labai plačiai naudojami įvairiems statiniams ir dažnai paimami iš gamtos. Vykdant kirtimus, pasikeičia apšvietimo sąlygos. Samanos taip pat nyksta ant akmenų natūraliai ar dirbtinai kaupiantis humuso sluoksniui, nes tuomet negali konkuruoti su dirvožemio samanomis ar fakultatyviniais epilitais.

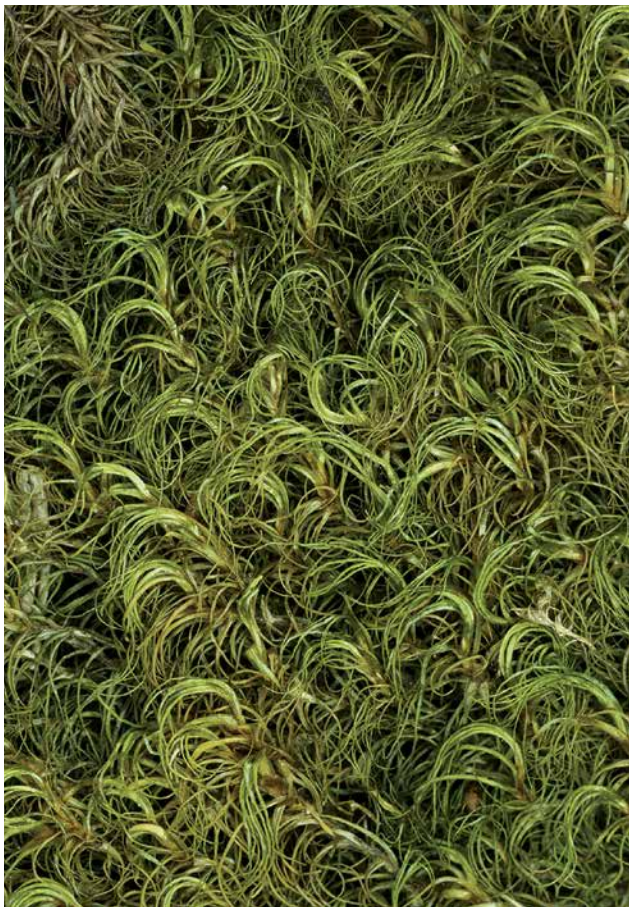

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

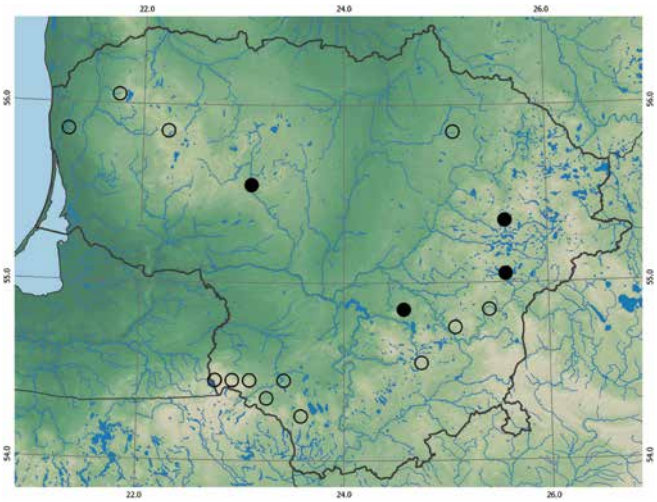

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Jukonienė, 1994; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is quite rare in Lithuania due to a shortage of substrates – acid stones or rocks. Most commonly it occurs in the south-western and eastern parts of Lithuania and the populations are usually not abundant, in most localities the species occurring just on single stones.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Menturinė skylenė

Eucladium verticillatum (With.) Bruch et Schimp.

Potijiniai (Pottiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

CR B1ab(v)+2ab(v); C2a(i,ii); D1

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis, paplitusi nuo tropikų iki pietinės borealinės juostos dalies. Gana plačiai paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Pietų Europoje, o šiauresniuose Europos regionuose reta arba neaptinkama. Labiausiai į šiaurės rytus nutolę paplitimo taškai yra žinomi Latvijoje ir Estijoje.
Lietuvoje žinoma tik viena populiacija Trakų r., Bražuolės žemupyje.

Biologija ir ekologija. Auga gana tankiomis žaliomis dažniausiai kalkėmis persisunkusiomis vejomis. Stiebas nuo pusės iki kelių centimetrų aukščio. Lapai linijiškai lancetiški, sausi būna užlinkę į vidų. Ląstelės karpotos, todėl lapų pakraštys atrodo gruoblėtas.
Pagal išorinius požymius nuo kitų smulkių samanų sunkiai atskiriama rūšis, tačiau lengvai atpažįstama pagal lapo pagrindo viršutinės dalies dantytumą. Dvinamės samanos. Sporogonų aptinkama retai. Drėgnų kalkingų augaviečių samana. Auga įvairiomis apšviestumo sąlygomis, tačiau labiausiai mėgsta labai ūksmėtas vietas. Lietuvoje žinomoje augavietėje menturinė skylenė įsikūrusi ant upės vandens skalaujamo užpavėsinto kalkakmenio, jo plyšiuose.

Populiacijos gausumas. Populiacija labai negausi. Vienintelėje radavietėje aptikta pavienių vejų lopinėlių (apie 1 cm skersmens). Visi individai be sporogonų.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies retumą šalyje lemia tiek natūralių buveinių trūkumas, tiek jos pačios biologinės savybės. Dėl retai susiformuojančių ar visai nesusiformuojančių sporų šioms samanoms sunkiau išplisti dideliais atstumais, o tinkamų substratų (kalkingų ir drėgnų atodangų) greta neaptinkama. Rūšis gali išnykti ir dėl lėtų gamtinių procesų: augavietės (atodangos) erozijos, sąnašų kaupimosi, išdžiūvimo ar užtvinimo.

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Ellis *et al*., 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A rare species recorded in one locality only in Lithuania. Furthermore, the species is not abundant at this site and sporophytes have not been observed. Eucladium verticillatum is a basiphytic species preferring moist to wet basic rocks. The habitat in this single locality may be threatened by slow natural processes, such as erosion, flooding, desiccation or burial by detritus.*

Autorė – Ilona Jukonienė

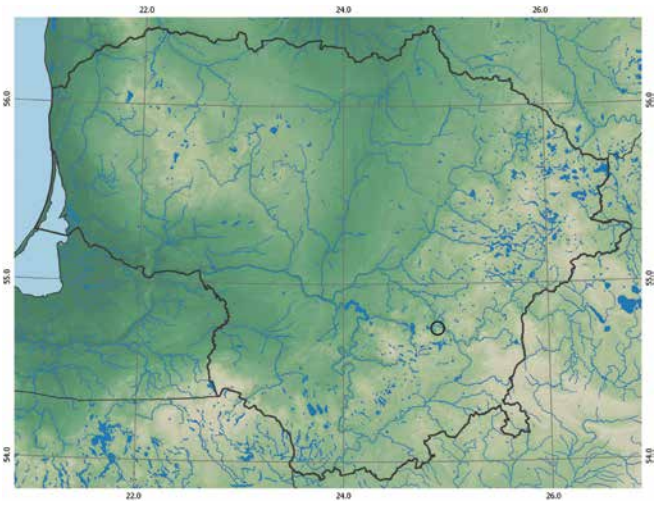

Brijinė kapšutė

Protobryum bryoides (Dicks.) J. Guerra & M. J. Cano

Potijiniai (Pottiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Pagrindinis arealas driekiasi Šiaurės pusrutulyje nuo šilto iki vėsaus klimato juostų. Lietuvoje rasta Joniškio, Jurbarko, Kelmės ir Varėnos r. XX a. pradžioje dar buvo rasta Vilniaus apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 1 cm aukščio. Viršutiniai lapai daug ilgesni už apatinius, su ilgai išsišovusia gysla. Vienanamė samana. Sporogono kotelis trumpas. Sporinė kiaušiniška, su nenukrintančiu dangteliu. Sporinės trumpos, apvaliai kiaušiniškos, iškilusios ant 3–4 cm ilgio rausvo kotelio, kuris tik vos iškelia jas virš lapų. Auga telkinėliais ant kalkingų dirvožemių karjeruose, dirbamuose laukuose ir kitose vietose su nepastovia žolių danga, aptinkama ant plonu dirvos sluoksniu apneštų uolienų. Mėgsta gana sausas ir šviesias augavietes.

Populiacijos gausumas. Negausių populiacijų aptikta antropogeninės kilmės augavietėse (dirbamuose laukuose, karjeruose).

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos gali sunykti dėl gamtinių sukcesijų. Kita grėsmė – intensyvi žemdirbystė. Dirbamų laukų plotuose populiacijos ilgesnį laiką išlieka gyvybingos ir gali subrandinti sporas, kai per žiemą paliekami nesuarti laukai.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a; Andriušaitytė, Jukonienė, 2013.

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Associated with habitats of anthropogenic origin, four not abundant populations of this species are known in Lithuania.*

Autorė – Ilona Jukonienė

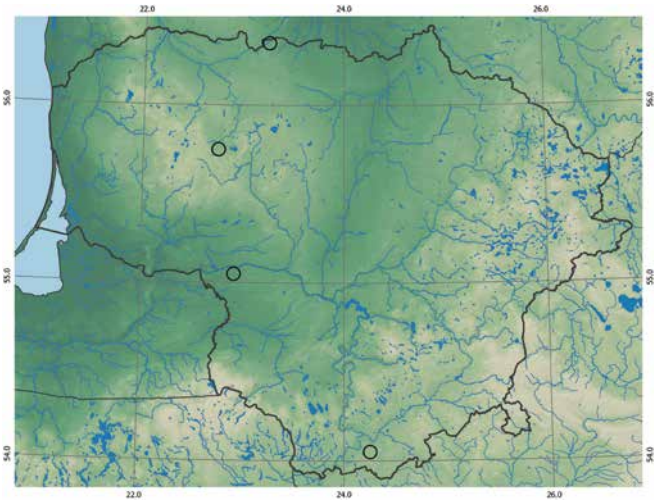

Pūpsninė žilutė

Pterygoneurum subsessile (Brid.) Jur.

Potijiniai (Pottiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis labiausiai paplitusi Šiaurės pusrutulio vidutinio klimato juostoje ir piečiau, tačiau aptinkama ir labiau į šiaurę, net šaltojo klimato juostoje. Be Europos, dar aptinkama Centrinėje ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinoma viena radavietė Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 0,5 cm aukščio. Lapai čerpiškai prigludę prie stiebo, gaubti, gysla išsišauna ilgu baltu šereliu. Vienanamė samana. Sporogono kotelis labai trumpas, vos 0,2 mm ilgio, sulinkęs. Sporinė rusvai ruda, beveik rutuliška, plačiomis žiotimis, dangtelis su ilgu snapeliu. Trumpas kotelis neiškelia jos virš lapų. Panašiose augavietėse gali būti aptinkama pailgoji žilutė (*Pterygoneurum ovatum*), tačiau jos sporinė ilgesniu koteliu iškyla virš lapų.
Kalkiamėgė samana. Auga telkinėliais ant kalkingų dirvožemių karjeruose, dirbamuose laukuose, ant atodangų ir kitose vietose su nepastovia žolių danga. Mėgsta gana sausas ir šviesias augavietes.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje negausi populiacija rasta tik vieną kartą Margionių apylinkių dirvone. Liepos mėn. surinkti augalai buvo su sporinėmis.

Grėsmės ir apsauga. Populiacija gali sunykti dėl natūralios gamtinės sukcesijos. Jos išlikimui nepalankus žemėnaudos pasikeitimas. Palankiausios sąlygos susidaro, kai dirbamoji žemė kurį laiką dirvonuoja. Tuomet pūpsninės žilutės populiacijos sugeba atsinaujinti iš sporų. Tokios galimybės nesusidaro intensyviai kiekvienais metais anksti suariant dirvą. Jeigu dirbami laukai visiškai apleidžiami, ilgainiui susiformavus nuolatinei žolių ir samanų dangai, populiacija gali sunykti.

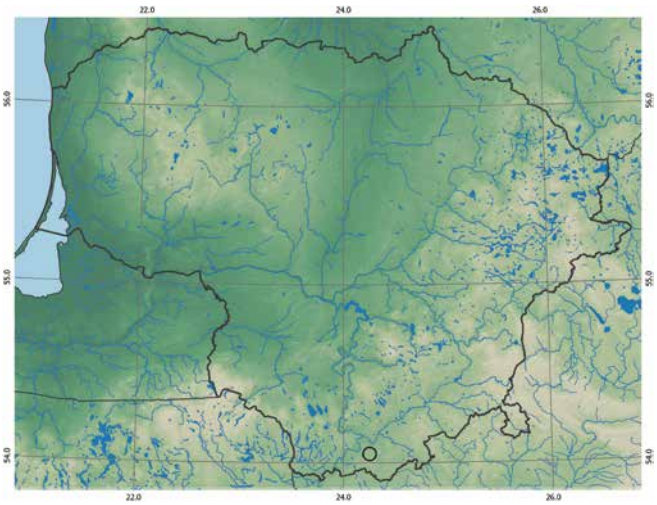

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a; Andriušaitytė, Jukonienė, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *One not abundant population of this species is known to be found in one locality in southern Lithuania.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Lieknoji teilorija
Tayloria tenuis (Dicks.) Schimp.

Mėšliniai (Splachnaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje. Aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje, dažniausiai vėsaus ir šalto klimato juostose bei atitinkamomis sąlygomis kalnuose.
Lietuvoje žinoma viena radavietė Plungės r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 3 cm aukščio. Lapai siauru pagrindu, iš kurio praplatėja, o po to viršūnės link trumpai nusmailėja, dantyti. Vienanamės samanos. Sporogono kotelis ilgas, iš pradžių būna raudonas, vėliau pajuoduoja. Sporinė juosvai rusva, trumpa, pamažu pereinanti į siaurą ir ilgą apofizę. Išbyrėjus sporoms, ji dar labiau sutrumpėja ir atsiveria plačiomis žiotimis. Vienmetės samanos. Sporos subręsta vasarą. Lipnias sporas išplatina musės. Jas privilioja gausiai pro sporinės apofizės ir kaklelio žioteles išsiskiriantis nemalonaus kvapo skystis. Sporos sudygsta patekusios ant yrančių augalinės kilmės liekanų, esančių drėgnoje aplinkoje (pelkėje, drėgname miške, prie vandens telkinių). Lieknoji teilorija auga upių pakrantėse ant žolių liekanų ar drėgnuose, dažniausiai spygliuočių, miškuose, ant yrančios medienos.

Populiacijos gausumas. Vienintelėje žinomoje radavietėje lieknoji teilorija buvo aptikta ant kelmo apypelkio eglyne. Populiacija negausi.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinę grėsmę lieknosios teilorijos populiacijoms sudaro tiesioginis tinkamų substratų naikinimas (kelmų šalinimas) ir augavietės sausinimas bei jos mikroklimato keitimas atliekant pernelyg intensyvius miško kirtimus.

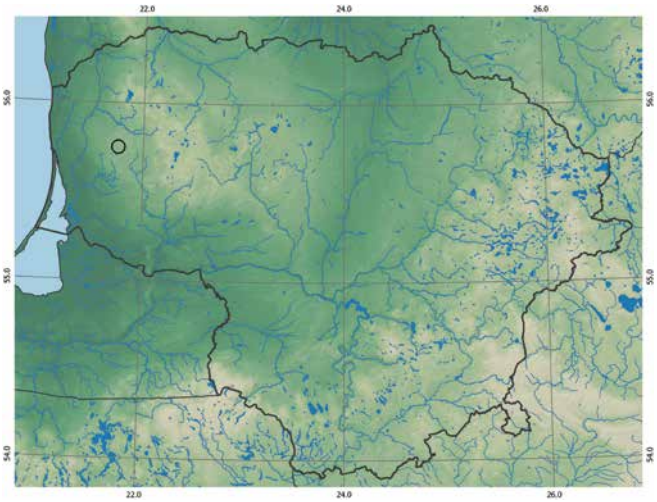

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2000; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Not abundant populations of this species are known to be found in one locality in western Lithuania.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Tribriaunė mezija

Meesia triquetra (L. ex Jolycl.) Ångstr.

Mezijiniai (Meesiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

EN A2c; B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio šalto klimato juostoje ir vėsaus klimato juostos šiaurinėje dalyje bei pietinių regionų kalnuose.
Lietuvoje dažniausiai aptinkama vakarinėje ir rytinėje dalyse. Pavienės radavietės žinomos Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, 10–15 cm aukščio. Lapai kiaušiniškai lancetiški, smailia viršūne ir dantytais kraštais, ant stiebo išsidėstę trimis eilėmis. Dvinamės samanos. Sporogono kotelis iki 10 cm ilgio, sporinė pailgai kriaušiška, ilgu kakleliu.
Dažniausiai aptinkama kalkingose žemapelkėse kartu su tarpine vingursamane (*Scorpidium cossonii*) ir žvaigždine auksote (*Campylium stellatum*).

Populiacijos gausumas. Tinkamos augavietės yra negrįžtamai sunaikintos 40 proc. lig šiol žinotų radaviečių, dalyje išlikusių tribriaunės mezijos populiacijos yra sumažėjusios. Daugiausia radaviečių sunaikinta praėjusio amžiaus antrojoje pusėje sausinant žemapelkes žemės ūkio poreikiams arba rengiant pelkes durpių kasybai. Šiuo metu rūšis yra žinoma vienuolikoje radaviečių, didžioji jų dalis telkiasi Žemaitijoje. Daugumoje radaviečių tribriaunė mezija auga negausiai, pavieniais individais ar nedideliais lopinėliais įsiterpusi tarp kitų samanų. Gausiau aptinkama kai kuriose Platelių apylinkių pelkėse.

Grėsmės ir apsauga. Jautri vandens lygio svyravimams. Šiuo metu pelkės tiesiogiai nesausinamos, tačiau iškyla pavojus, kai hidrologinis režimas pasikeičia gretimose teritorijoje kasant tvenkinius. Pelkių vandens režimas pasikeičia atnaujinant melioracijos griovius. Rengiant teritorijų tvarkymo planus, jeigu numatyta pakelti vandens režimą žemapelkėse, būtina atsižvelgti į ten augančių retų samanų rūšių ekologinius poreikius, kad jos nebūtų užtvindytos.

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

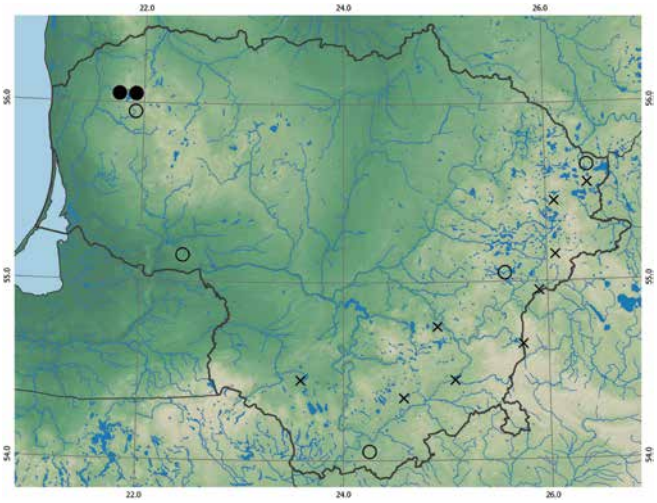

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1931, 1955; Pipinys, 1961; Andriušaitytė, Jukonienė, 2000; Jukonienė, 2003a; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In recent times, this species is known to be found in 11 localities, mostly in western and eastern parts of Lithuania. In the second half of the 20th century, about 40% of all known localities were destroyed due to drainage of mires.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Tikroji didšepšė

Pulvigera lyellii (Hook. & Taylor) Plášek, Sawicki & Ochyra

Šepšiniai (Orthotrichaceae)
Lapsamanės (Bryopsida)

VU A2c; B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje rūšis aptinkama Europoje, vakarinėje Šiaurės Amerikos dalyje, Centrinėje Amerikoje, Pietryčių Azijoje. Dažnesnė jūrinio, tačiau aptinkama ir žemyninio klimato regionuose.
Lietuvoje žinomos radavietės susitelkusios vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas kylantis, 3–4 (7) cm aukščio. Lapai linijiškai lancetiški, iki 3,5 mm ilgio, tankiai nusėti pailgais, rusvais gemaliniais kūneliais. Dvinamės samanos. Sporinės aptinkamos retai, jos neiškyla virš lapų. Pagal augimo pobūdį ir dydį tikroji didšepšė panaši į voverinę balnadantę (*Leucodon sciuroides*), dažnai ant medžių kamienų aptinkamą samaną, nuo kurios skiriasi gausiais gemaliniais kūneliais ir mikroskopiniais lapų požymiais.
Auga gana plačiomis vejomis ant lapuočių medžių, ypač ant senų uosių ir klevų, dažniausiai parkuose ir sodybvietėse. Aptinkama ir miškuose. Jautri oro užterštumui sieros dioksidu.

Populiacijos gausumas. Šiuo metu rūšis yra žinoma aštuoniose radavietėse, kuriose auga ant pavienių medžių.

Grėsmės ir apsauga. Neigiamą reikšmę populiacijos gausumui galėjo turėti uosių džiūtis. Tinkamų substratų mažėja nykstant senoms sodybvietėms ar išlikusiose kertant senus medžius. Dauginasi išimtinai vegetatyviškai, todėl retesnis augti tinkamų medžių paplitimas neigiamai veikia populiacijų atsinaujinimo galimybes. Dėl jautrumo sieros dioksidui nyksta gyvenvietėse, kur naudojamas sieros turintis kuras, ir pramoniniuose rajonuose.

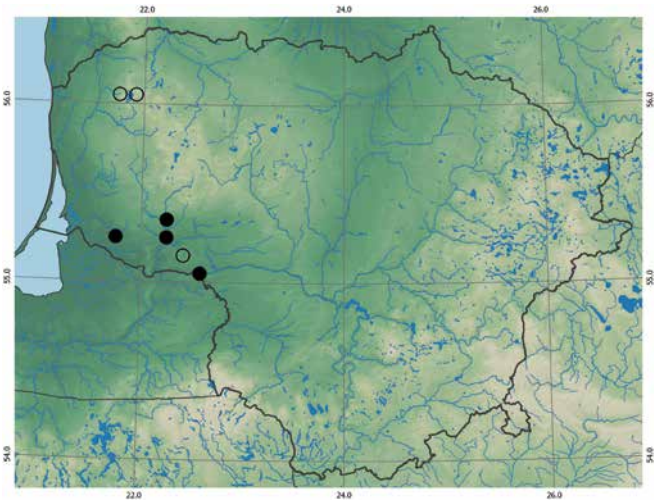

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a, b.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is currently known to be found in eight localities in western Lithuania. It is mostly distributed on old ash and maple trees.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Velėninė versmenė

Philonotis caespitosa Jur.

Bartramijiniai (Bartramiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšies arealas apima Šiaurės, Vakarų ir Centrinę Europą, Šiaurės, Vakarų ir Centrinę Aziją, Šiaurės Ameriką ir Grenlandiją.
Lietuvoje žinomos trys rūšies radavietės: dvi Pietvakarių Lietuvoje (Marijampolės r. ir Vilkaviškio r.) ir viena Rytų Lietuvoje (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Žalios ar gelsvai žalios spalvos stačiosios samanos. Auga tankiomis vejomis. Stiebai ploni, 1–5 cm aukščio, apatinė jų dalis dažniausiai apaugusi rudais rizoidais. Lapai kiaušinišku pagrindu, iš kurio nusmailėja į lancetišką viršūnę, dantyti, neraukšlėti, nežymiai pjautuviškai lenkti, 0,6–1,7 mm ilgio. Gysla siaura, baigiasi prieš lapo viršūnę ar šiek tiek išsišauna. Ant samanos stiebo išsidėstę lapai nesudaro ryškių išilginių eilių, dėl to gerai matomas stiebas. Dvinamė samana. Sporogono kotelis ilgas, sporinė beveik rutuliška, perigono lapeliai labai dideli, smailėjantys. Sporos subręsta vasarą. Auga ant drėgnų substratų (dirvožemio, uolų) skalaujamų tekančio vandens, dažniausiai upeliuose, šalia šaltinių ar ežerų. Rečiau gali būti aptinkama grioviuose, pelkėse ar šlapiose pievose.

Populiacijos gausumas. 1929 m. Marijampolės r. rasta populiacija nebuvo gausi, matyt, todėl, kad buvo įsikūrusi nebūdingoje augavietėje – dobilų lauke. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma, bet tikėtina, kad augavietė per daugiau nei 90 metų yra pakitusi arba sunaikinta. 1985 m. velėninė versmenė rasta ežero pakrantėje Vilkaviškio r., tačiau populiacija iki šių dienų taip pat neišliko. 2017 m. negausi populiacija aptikta prie Sudotos ežero (Švenčionių r.).

Nuotraukos autorė – Monika Subkaitė

Grėsmės ir apsauga. Velėninei versmenei reikalingas drėgmės režimo palaikymas, todėl viena iš didžiausių grėsmių yra vandens telkinių sausinimas, hidrografinio tinklo pertvarkymas, ūkinė veikla. Taip pat nyksta dėl vandens telkinių užaugimo ir konkurencijos su kitais augalais. Norint išsaugoti populiacijas, tikslinga atlikti populiacijų stebėseną ir taikyti veiksmingas gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare and vulnerable in Lithuania. In the 20th century, the species was recorded in two localities in the south-western part of the country, but has become extinct in Vilkaviškis district and probably in Marijampolė district. Only one locality has been found in eastern Lithuania since 2000. Nature management measures are recommended for the protection of this species.*

Autorė – Monika Subkaitė

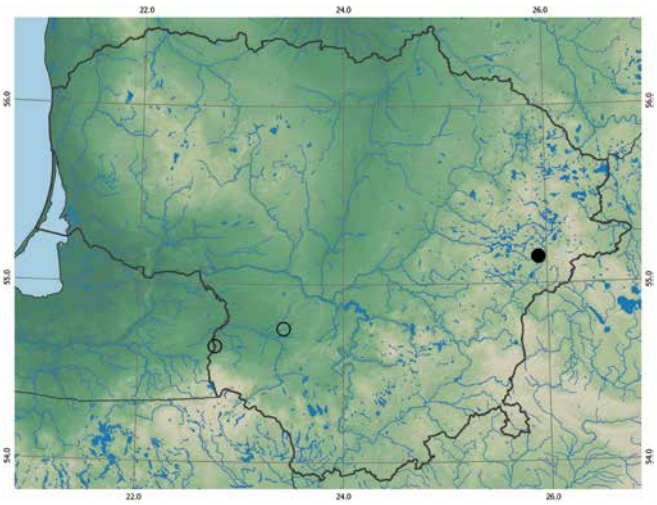

Funko brija
Bryum funckii Schwägr.

Brijiniai (Bryaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

CR D1

Paplitimas. Pagrindinis arealas driekiasi Šiaurės pusrutulyje nuo šilto iki vėsaus (retai šalto) klimato juostos. Pietų pusrutulyje aptinkama Naujojoje Zelandijoje.
Lietuvoje pastaruoju metu žinoma tik Žagarės apylinkėse (Joniškio r.). XIX a. buvo aptikta Vilniaus apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 2 cm aukščio. Sterilūs ūgliai trumpi, stori, čerpiškai lapuoti. Lapai trumpai nusmailėjusia viršūne, labai gaubti, stiebo viršūnėje susitelkę į kietą blizgantį pumpuro pavidalo darinį. Auga telkinėliais arba sudaro nedideles žemas vejas. Dvinamės samanos. Dažniausiai dauginasi nulūžinėjusiomis ūglių viršūnėmis. Sporogonus išaugina retai.
Kalkiamėgės ir šviesomėgės samanos. Auga atvirose akmeningose ar uolėtose vietose, taip pat aptinkama šlaituose ant molio ar smėlio dirvožemių. Dažnai įsikuria apleistuose karjeruose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma tik vienoje radavietėje, kur auga ant dolomito atodangos buvusiame karjere. Populiacija negausi, aptinkama pavienių nesporifikuojančių individų.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų substratų šiai rūšiai Lietuvoje yra mažai, todėl negausi populiacija vienintelėje žinomoje radavietėje turi būti stebima ir saugoma. Pagrindinės grėsmės buveinei – substrato erozija ir mechaniniai populiacijos pažeidimai. Pagal gyvenimo strategiją rūšis priskiriama kolonistų grupei, todėl gali išnykti vykstant natūraliai augalijos sukcesijai, ypač substratui pasidengiant humusu. Populiacija gali sunykti radavietei apaugant medžiais ir krūmais.

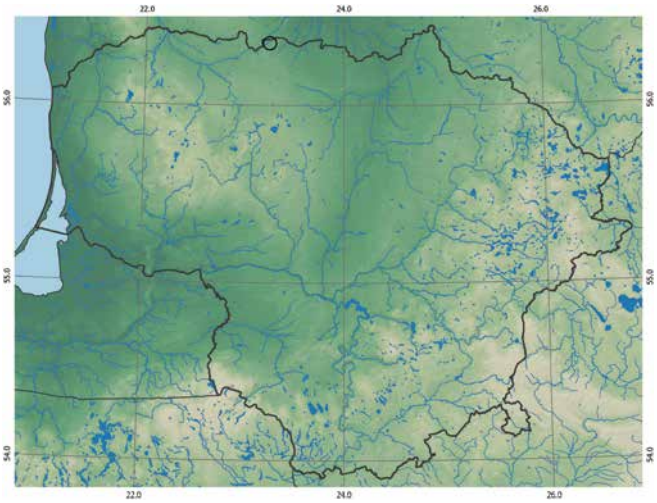

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Köhler, 1994; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, KRAM.

Summary. *This species is known to be found in one locality in Lithuania, this being a former dolomite quarry in the north of the country. With a population that is not abundant, the main threats are substrate erosion, mechanical damage to the population and natural succession of vegetation.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Šleicherio brija
Bryum schleicheri DC.

Brijiniai (Bryaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

CR A2c

Paplitimas. Rūšis išplitusi Šiaurės pusrutulio kalnuose (Europoje, Šiaurės Amerikoje, Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje). Alpėse aptinkama iki 325 m virš jūros lygio. Pavienės radavietės žinomos Pietų Amerikos kalnuose. Žemumose aptinkama retai.
Lietuvoje praėjusio amžiaus šeštajame dešimtmetyje aptikta Kaišiadorių, Kauno ir Prienų r. Nemuno pakrantėse.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas status, iki 12 cm aukščio. Auga tankiomis arba palaidomis gelsvos ar gelsvai žalsvos spalvos vejomis. Lapai plačiai ovaliniai, trumpai, bet labai ryškiai nuaugę stiebu žemyn. Gali būti painiojama su panašiose augavietėse aptinkama dažna liūnine brija (*Bryum pseudotriquetrum*). Kitaip nei Šleicherio brija, ši samana yra sodriai žalios spalvos, o jos lapai apatinėje dalyje dažnai būna rausvi, visuomet ilgai nuaugę stiebu žemyn.
Auga šaltiniuotose mažai žolėmis apaugusiose vietose.

Populiacijos gausumas. Visos anksčiau žinomos radavietės yra šaltiniuotose Nemuno pakrantėse, kurių daugiau nei 80 proc. XX a. šeštajame dešimtmetyje buvo užlietos Kauno mariomis arba sunyko pakilus Nemuno vandens lygiui. Iš buvusių radaviečių galbūt yra išlikusi tik viena. Galėtų būti aptinkama panašiose augavietėse palei Nemuną kitose vietose.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė šiai rūšiai vandens lygio pakėlimas, kai tiesiogiai sunaikinamos tinkamos buveinės, arba aplinkinių teritorijų sausinimas.

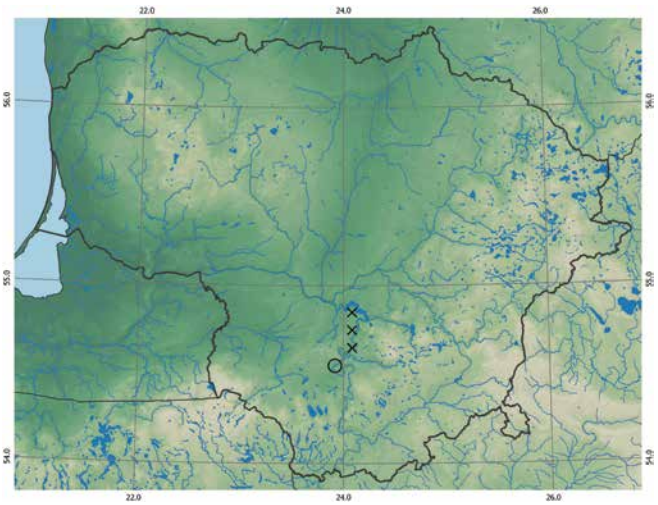

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Andriušaitytė, Jukonienė, 2000; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species was known to be found in several localities in the 20th century, all located on the banks of the River Nemunas rich in springs. Most localities, however, were lost with the building of the Kaunas hydroelectric power plant.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Mažoji nertvė
Fontinalis dalecarlica Schimp.

Nertviniai (Fontinalaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Pagrindinis rūšies arealas driekiasi vėsaus ir vidutinio klimato juostose, aptinkama Azijoje, Grenlandijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės ir Centrinėje Europoje.
Lietuvoje vienintelė šiuo metu žinoma rūšies radavietė yra Kupiškio r.

Biologija ir ekologija. Stambios vandens samanos. Augalams būdinga tamsiai žalia ar švelniai geltona spalva, rečiau pasitaiko raudonų atspalvių. Stiebo ilgis siekia iki 40 cm, bet kai kuriuose regionuose samana išauga net iki 1 m ilgio ar daugiau. Lapai pailgai lancetiški, išilgai perlinkę, lygiais kraštais, be gyslos, 0,5–0,7 mm pločio, 2–3 mm ilgio. Lapai gana tankiai apaugę stiebą. Dvinamės samanos. Sporinė pailgai kiaušiniška, rausva, pasislėpusi tarp pericheto lapelių.
Reikli augavietėms samana, vėsaus klimato srityse dažnai aptinkama kalnų upeliuose ar kituose skaidriuose ir neužterštuose vandens telkiniuose. Skirtingai negu į šiaurę nutolusiuose regionuose, kuriuose samana auga rūgštesnėse augavietėse, Centrinėje Europoje įsikuria neutralios reakcijos vandenyse. Dažniausiai aptinkama tekančio, bet gali augti ir stovinčio vandens telkiniuose, kuriuose nedaug maisto medžiagų. Mažajai nertvei įsikurti reikalingi substratai (uolos, akmenys ar medžio šaknys), prie kurių samana prisitvirtina rizoidais.

Populiacijos gausumas. 1929 m. samana aptikta Notigalės ežere ant medžio šaknų. Populiacija buvusi nedidelė. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

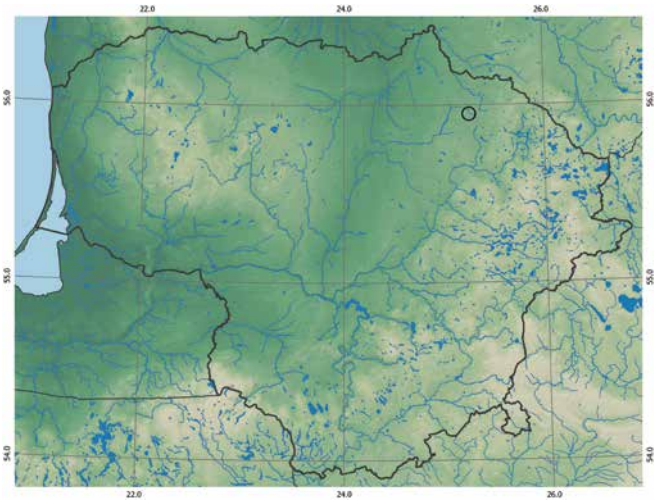

Nuotraukos autorė – Monika Subkaitė

Grėsmės ir apsauga. Augavietes būtina saugoti nuo vandens lygio svyravimų, aplinkinių teritorijų hidrologinių sąlygų pokyčių, vandens taršos, substratų naikinimo.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: WI.

Summary. *A very rare species in Lithuania, the only recent finding being in the Kupiškis district. In 1929, the species was found in Lake Notigalė among tree roots. The current state of this population is unknown. It is necessary to recheck this earlier locality and search for new ones.*

Autorė – Monika Subkaitė

Patisinė nertvė

Fontinalis hypnoides C. Hartm.

Nertviniai (Fontinalaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis aptinkama Šiaurės pusrutulyje: Šiaurės Amerikoje, Europoje, Azijoje. Taip pat populiacijų aptinkama ir Šiaurės Afrikoje. Arktikoje aptiktos tik pavienės rūšies populiacijos. Europoje daugiausia paplitusi šiaurinėje ir centrinėje dalyje. Lietuvoje reta rūšis. Žinomos trys patisinės nertvės populiacijos Pietų ir Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Dažniausiai tamsiai žalios ar gelsvos, rečiau rausvos spalvos vandens samanos. Stiebo ilgis siekia 10–15 cm, stiebas plonas, padrikai šakotas, apaugęs retais lapais. Lapai kiaušiniški, plokšti arba nežymiai gaubti, be apykraščio ir gyslos, su apskrita nugarėle, dantyta viršūne. Šakučių lapai panašios formos kaip stiebo lapai, tik smulkesni. Dvinamės samanos. Sporogono kotelis labai trumpas (iki 3 mm), sporinė pusiau išlindusi virš pericheto lapelių, elipsoidinė. Auga mezotrofiniuose vandens telkiniuose, dažniausiai ežeruose ar tvenkiniuose, kur nėra smarkios vandens tėkmės. Kaip ir daugumai *Fontinalis* genties rūšių, būtini substratai: akmenys, medžiai.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje aptiktos populiacijos nebuvo gausios. Jų dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Dugno nuosėdų šalinimas, pakrančių ir atabrado seklumų užaugimas kitais augalais, intensyvus vandens telkinių naudojimas vandens pramogoms, substratų naikinimas, sausinimas yra nepalankūs veiksniai samanai išlikti.

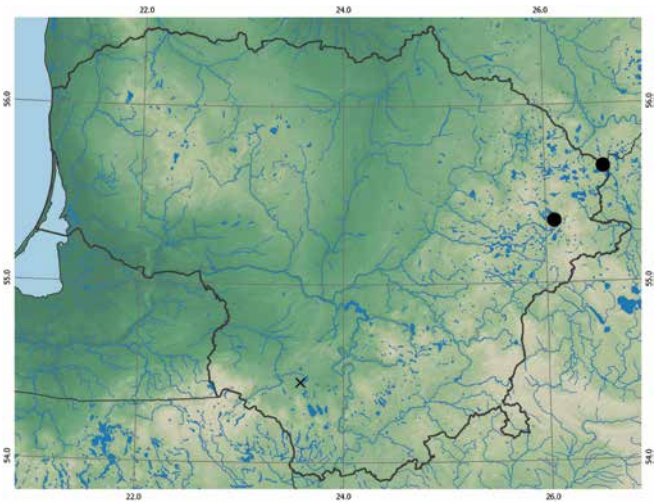

Nuotraukos autorė – Monika Subkaitė

Būtina stebėti populiacijos būklę, esant būtinybei taikyti veiksmingas gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai: Malakauskienė ir kt., 1968; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare species in Lithuania, with one known locality in the south of the country and two in the east. Populations are not abundant and the current state of the populations is unknown. It is necessary to recheck earlier localities and search for new ones.*

Autorė – Monika Subkaitė

Pataisinė dygva

Pseudocalliergon lycopodioides (Brid.) Hedenäs

Bukasnapiniai (Amblystegiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje nuo vidutinio iki šalto klimato juostų.
Negausios radavietės išsidėsčiusios visoje Lietuvos teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas gulsčias, nuo keleto iki 30 cm ilgio. Visas augalas žalias ar rusvai žalias, o jo viršūnė ir šakučių galai dažnai šviesesni (gelsvi). Lapai pjautuviškai lenkti, apie 3 mm ilgio. Stambumu pataisinė dygva primena panašiose augavietėse aptinkamą samaną – vandeninę vingursamanę (*Scorpidium scorpioides*). Nuo jos atskiriama pagal ilgą, viršūnę siekiančią gyslą, kurios vingursamanė neturi arba ši būna trumpa ir dviguba. Kitos Lietuvoje žinomos vingursamanės ar dygvos genčių rūšys, įsikuriančios panašiose augavietėse, yra smulkesnės nei pataisinė dygva.
Auga žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse. Dažniausiai aptinkama šarmingose augavietėse, nors Lietuvoje visose radavietėse ji aptikta auganti neutralesnėje aplinkoje. Pakanti trumpalaikiam augavietės išdžiūvimui.

Populiacijos gausumas. Pastaruoju metu šios rūšies samanos žinomos aštuoniose radavietėse. Pagal herbariumo duomenis, anksčiau buvusios dar trys radavietės Rytų ir Pietų Lietuvoje buvo sunaikintos sausinant pelkes XX a. šeštajame dešimtmetyje, viena buvo užlieta Kauno mariomis. Dar viena radavietė sunaikinta sausinant Aukštumalos durpyno aplinkines žemapelkes. Pastaruoju metu pataisinė dygva neaptinkama Kamanų ir Šepetos apypelkiuose, kur buvo rasta XX a. pirmojoje pusėje. Dabar žinomose radavietėse pataisinių dygvų gausumas nevienodas nuo pavienių individų iki vyraujančios rūšies žemapelkės samanų dangoje.

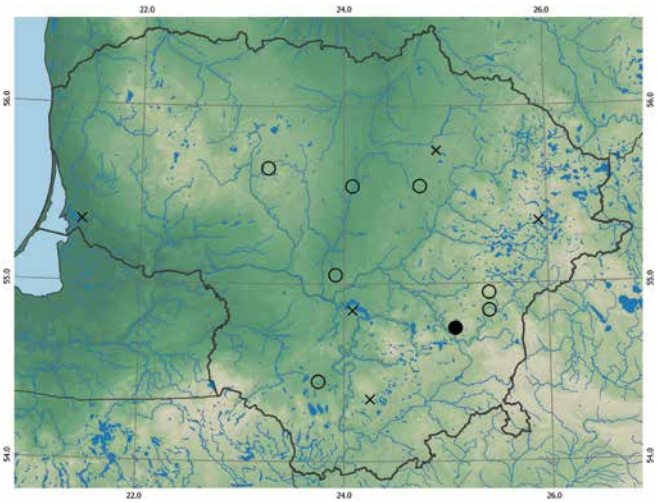

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės pataisinės dygvos populiacijoms yra buveinių hidrologinio režimo pokyčiai. Ilgam laikui nukritus vandens lygiui, pataisinė dygva yra išstumiama sausesnėse augavietėse sparčiai įsikuriančių kitų rūšių samanų. Nedidelės pelkutės netoli gyvenamųjų namų ar sodybų gali būti sunaikintos kasant kūdras. Populiacijoms žalingi ir gamtiniai veiksniai, pavyzdžiui, bebrų veikla.

Informacijos šaltiniai: Brundza, 1937, 1940; Pipinys, 1961; Andriušaitytė, Jukonienė, 2000; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is currently known to be found in eight localities in various parts of Lithuania. A similar number of former localities have been destroyed by drainage or flooding.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Vingiastiebė dygva

Pseudocalliergon trifarium (F. Weber & D. Mohr) Loeske

Bukasnapiniai (Amblystegiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU A3c; B2ab(iii)

Paplitimas. Arealas plyti Šiaurės pusrutulio šalto ir vėsaus klimato juostose. Ypač paplitusi arktiniuose regionuose ir kalnuose. Labiau į pietus kaip ledynmečio reliktas aptinkama retai. Pietų pusrutulyje žinomos tik pavienės radavietės. Europoje dažniausiai aptinkama Skandinavijoje, Suomijoje ir Centrinės Europos kalnuose.
Lietuvoje gausiausiai aptinkama vakarinėje, šiek tiek rečiau rytinėje dalyje. Pietų Lietuvoje žinoma tik viena radavietė Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Žaliosios samanos. Stiebas nuo keleto iki 30 cm ilgio, vingiuotas, beveik nešakotas. Lapai plačiai kiaušiniški arba beveik apskriti, gaubti. Dvinamės samanos. Sporogonų aptinkama retai.
Auga grynais sąžalynais arba įsiterpusi tarp kitų samanų sekliuose žemapelkių duburiuose. Ištisus metus būna apsemta vandens arba truputį iškilusi. Dažniausiai auga kartu su vandenine vingursamane (*Scorpidium scorpioides*). Sausesnėse vietose aptinkama kartu su pievine auksote (*Campylium stellatum*) ir tarpine vingursamane (*Scorpidium cossonii*). Augaviečių vandens reakcija yra nuo beveik neutralios iki šarminės. Vingiastiebė dygva nėra prieraiši labai didelėms kalcio koncentracijoms.

Populiacijos gausumas. Pastaruoju metu rūšis žinoma septyniose radavietėse. Vakarų ir Rytų Lietuvos žemapelkėse samanos gana gausiai auga šarmingose žemapelkėse skendenių ar ganyklinės viksvos bendrijose. Pietų Lietuvoje prieš dvidešimt metų buvo aptikta tik viena radavietė. Jos dabartinė būklė nežinoma.

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

Grėsmės ir apsauga. Pelkių sausėjimas dėl antropogeninės veiklos ar klimato kaitos nepalankus šių samanų populiacijų būklei. Didelę grėsmę kelia pelkių vandens eutrofikacija ir rūgštėjimas.

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *In recent years, this species has been recorded in seven localities, mostly fens in western and eastern parts of the country.*

Autorė – Ilona Jukonienė

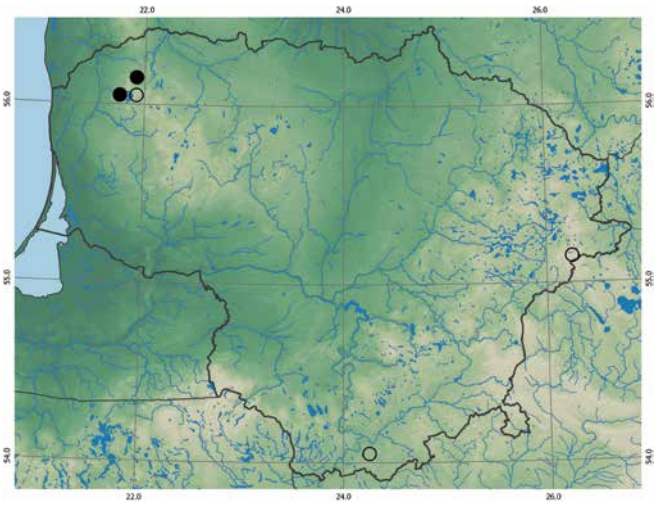

Ričardsono dygė
Calliergon richardsonii (Mitt.) Kindb.

Dyginiai (Calliergonaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Pagrindinis rūšies arealas yra šalto klimato juostoje. Vėsaus klimato juostoje aptinkama retai. Pietiniuose regionuose išplitusi atitinkamo klimato sąlygomis kalnuose.
Lietuvoje žinomos dvi radavietės: Plungės ir Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Stambios šlapių vietų žaliosios samanos. Stiebas nuo keleto iki 15 cm ilgio, nešakotas arba neryškiai šakotas. Stiebas ir šakutės baigiasi dygiomis viršūnėmis. Lapai gaubti, pailgai širdiški, apskrita viršūne. Gysla dažnai būna išsišakojusi, viršūnės nesiekia, dažniausiai baigiasi truputį aukščiau lapo vidurio (iki trijų ketvirtadalių lapo). Pagal lapo gyslos ilgį Ričardsono dygė atskiriama nuo didžiosios dygės (*Calliergon giganteum*), kurios gysla baigiasi lapo viršūnėje.
Auga grynais sąžalynais arba įsiterpusi tarp kitų vandens samanų pelkių grioviuose ar duburiuose neutraliame ar šarmingame vandenyje.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi ir fragmentiška. Negausiai aptikta dviejose radavietėse. Artosios pelkėje Ričardsono dygė auga tarpinės pelkės duburyje. Šios negausios populiacijos būklė stabili. Plungės r. prieš daugiau kaip dvidešimt metų buvo aptikta pelkę juosiančiame griovyje negausiai įsimaišiusi tarp didžiosios dygės (*Calliergon giganteum*) ir pelkinės dygutės (*Calliergonella cuspidata*). Dabartinė radavietės būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės Ričardsono dygės populiacijoms yra antropogeniniai ar gamtiniai buveinių hidrologinio režimo pokyčiai. Pelkėse nukritus vandens lygiui, duburiuose pradeda augti sausesnių augaviečių samanos. Nors Ričardsono dygė auga didžiąja dalimi panirusi vandenyje, per didelis vandens lygio pakėlimas taip pat yra nepalankus jos populiacijoms.

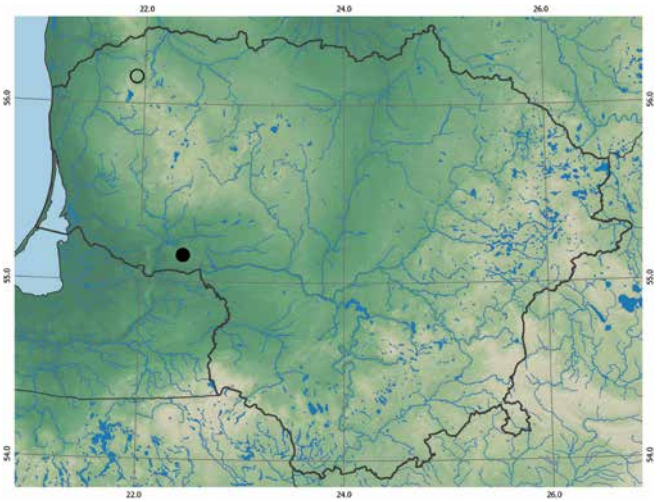

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *The species is known from two localities. The population is not abundant at one of these locations, while the species was recorded more than 20 years ago at the second location, current status is unknown.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Žvilgančioji riestūnė

Hamatocaulis vernicosus (Mitt.) Hedenäs

Dyginiai (Calliergonaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU A2c

Paplitimas. Rūšis paplitusi šalto ir vidutinio klimato srityse tiek Šiaurės, tiek Pietų pusrutuliuose. Lietuvoje dauguma žvilgančiosios riestūnės radaviečių yra rytinėje ir pietinėje šalies dalyse. Labai retai arba visai neaptinkama centrinėje ir šiaurinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Gelsvai žalia blizganti samana. Stiebas iki 15 cm ilgio, plunksniškai šakotas, jo viršūnė ir šakučių galai pjautuviškai riesti. Pagal šiuos požymius žvilgančioji riestūnė panaši į kitą žemapelkėse aptinkamą samaną – tarpinę vingursamanę (*Scorpidium cossonii*). Nuo jos atskiriama pagal stambią stiebo viršūnę ir raukšlėtus lapus.
Auga žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse. Labai dažna šaltiniuotose žemapelkėse, kuriose gausu geležies junginių, tačiau rečiau aptinkama augavietėse, jeigu jose daug kalcio. Šiai samanai palankios sąlygos pelkėse, kuriose gana aukštas ir pastovus vandens lygis.

Populiacijos gausumas. Žvilgančiosios riestūnės populiacijos pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyse, kur daugiausia ekologinį šios rūšies optimumą atitinkančių buveinių, vietomis gausios ir gyvybingos. Nemaža dalis radaviečių yra sunaikintos praėjusio amžiaus antrojoje pusėje sausinant pelkes.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės žvilgančiosios riestūnės populiacijoms yra buveinių hidrologinio režimo pokyčiai. Nukritus vandens lygiui, buveinės užauga krūmais ir nendrėmis, o pati

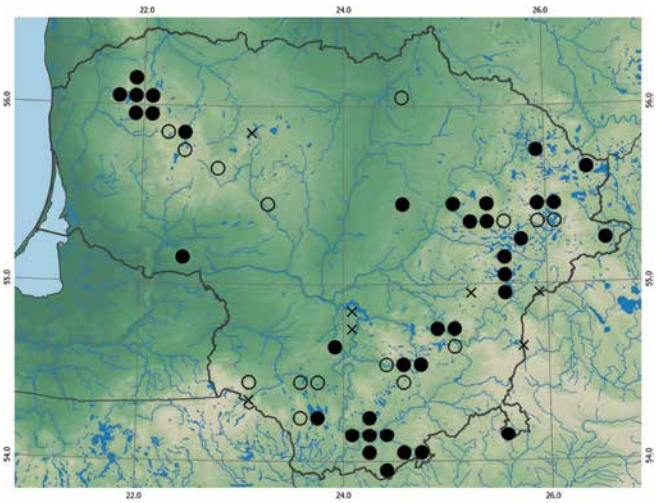

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

žvilgančioji riestūnė dažniausiai yra išstumiama sausesnėse augavietėse sparčiai įsikuriančių kitų rūšių samanų. Ji sunkiai išgyvena po susikaupusiomis nendrių nuokritomis. Pelkėse pradėjus vystytis kiminų dangai, ilgainiui žvilgančioji riestūnė yra nustelbiama. Šios samanos gali žūti apsemtos vandeniu, todėl joms labai kenkia bebrų veikla. Tokie pavojai prognozuojami daugiau nei trečdalyje rūšies radaviečių.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Pipinys, 1961; Jukonienė, 1994; Andriušaitytė, Jukonienė, 2000; Jukonienė, 2003a, 2003b.

Kolekcijos: BILAS, KRAM, WI.

Summary. *This species is mainly distributed in eastern and southern parts of Lithuania, in the middle and northern parts of the country it is rare. Despite the destruction of some of the populations in the 1960s and 1970s, existing populations are quite abundant and of good quality. Current threats include both anthropogenic activity, especially the excavation of ponds in the habitats of the species or neighbouring areas, and natural causes (beaver activities).*

Autorė – Ilona Jukonienė

Tundrinė liūnsamanė
Warnstorfia tundrae (Arnell) Loeske

Dyginiai (Calliergonaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio vėsaus ir šalto klimato juostose. Aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Europoje ši rūšis dažniausia Skandinavijos pusiasalyje, Suomijoje ir Islandijoje; Latvijoje ir Estijoje aptinkama retai, labiau pietiniuose regionuose buvo rasta tik Rumunijoje. Lietuvoje žinoma viena radavietė Telšių r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas šliaužiantis arba kylantis, iki 30 cm ilgio, plunksniškai šakotas. Stiebo ir šakučių galai pjautuviškai lenkti. Lapai iš kiaušiniško pagrindo pamažu nusmailėjantys, truputį lenkti arba tiesūs, vidun lenkta viršūne, ilgai ir plačiai nuaugę stiebu žemyn. Jų gysla baigiasi prieš lapo viršūnę. Kitaip nei kitų Lietuvoje aptinkamų liūnsamanių, šių samanų vejoms nebūdingas rausvas atspalvis. Dvinamė samana. Sporogonus išaugina retai.
Drėgmiamėgės samanos. Auga silpnai rūgščioje arba beveik neutralioje aplinkoje. Dažniausiai aptinkama šarmingose žemapelkėse. Rečiau auga pasinėrusios vandens telkiniuose (ežeruose, kūdrose, grioviuose ar pelkių duburiuose).

Populiacijos gausumas. Aptikta tik vienintelėje vietoje – Telšių r., kur buvo rasta žemapelkę juosiančiame griovyje. Populiacija negausi. Tinkamų augaviečių gali būti ir kitose šio regiono vietose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė šios samanos populiacijoms – augaviečių antropogeniniai ir gamtiniai hidrologinio režimo pokyčiai, aplinkos rūgštėjimas ir buveinių apaugimas krūmais.

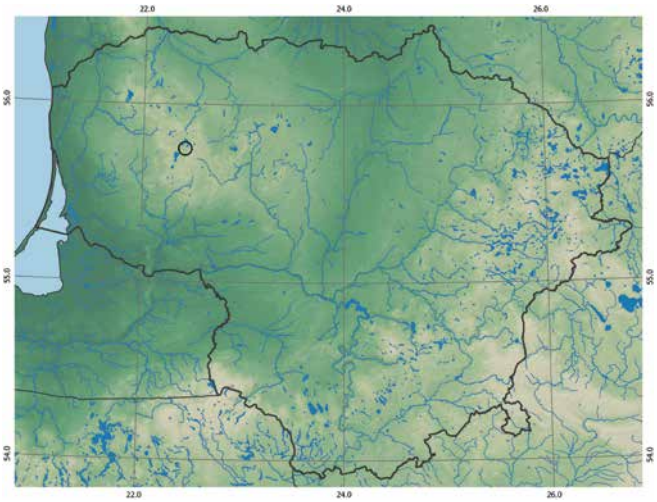

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in one locality in the western part of Lithuania (Telšiai district).*

Autorė – Ilona Jukonienė

Smulkioji tujinėlė

Pelekium minutulum (Hedw.) Touw

Tujinutiniai (Thuidiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų, Centrinėje ir Šiaurės Amerikoje bei Europoje. Šiaurės Europoje neaptinkama, Pietų ir Centrinėje Europoje dažniausiai reta.
Lietuvoje rasta Panevėžio r. Tai labiausiai į šiaurės vakarus nutolęs šios samanos paplitimo taškas Europoje.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas šliaužiantis, iki 2–3 cm ilgio, nešakotas arba vienąkart plunksniškai šakotas, apaugęs lancetiškomis ir siūliškomis nešakotomis žaliomis išaugomis (parafilais). Lapai iš širdiško pagrindo staiga nusmailėjantys, jų gysla stambi, baigiasi viršūnėje. Dvinamė samana. Sporogonus išaugina retai. Pagal lapų formą gali būti painiojama su *Thuidium* genties samanomis, tačiau, skirtingai nei mažosios tujinėlės, jų stiebas visuomet būna du tris kartus šakotesnis, be to, išaugos ant stiebo (parafilai) būna išsišakojusios. Pavėsingų vietų samana. Įsikuria ant labiau neutralių nei rūgščių ar šarminių substratų. Auga miškuose apie medžių kamienus, ant kelmų, kituose regionuose aptinkama ir ant kalkingų uolų.

Populiacijos gausumas. Smulkioji tujinėlė pirmą kartą Žaliojoje girioje buvo aptikta 1931 m. ant drebulės kamieno, vėliau beveik po 50 metų (1980 m.) buvo rasta pakartotinai. Tinkamų substratų šiame miške yra aptinkama ir dabar.

Grėsmės ir apsauga. Tiesioginę grėsmę populiacijoms sudaro tinkamų substratų, ypač negyvos medienos, šalinimas. Nepalankus yra augavietės sąlygų, ypač apšvietimo ir drėgmės, keitimas, retinant ar iškertant medynus.

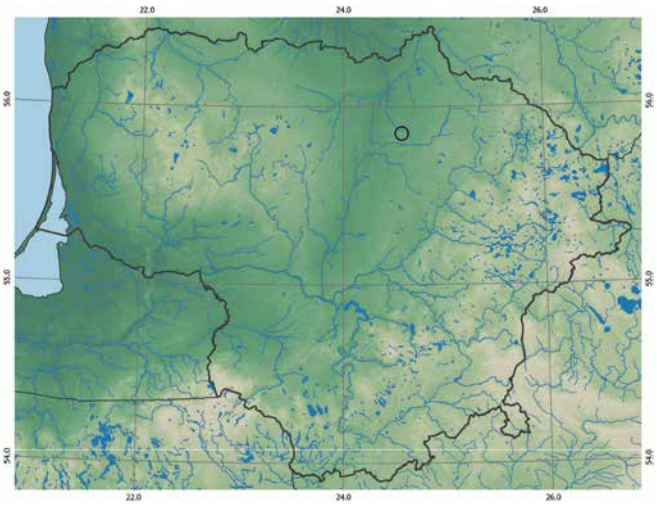

Nuotraukos autorė – Monika Subkaitė

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1935, 1955; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: WI.

Summary. *Recorded in 1931 and 1981, a locality in the northern part of Lithuania is the only known site for this species in Lithuania.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Smailiašakis tensmenis
Pterigynandrum filiforme Hedw.

Tensmeniniai (Pterigynandraceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Dažniausiai Šiaurės pusrutulio kalnuose paplitusi samana, žemumose retesnė. Aptinkama Europoje, Šiaurės Afrikoje, Azijos pietuose, Centrinėje Amerikoje.
Lietuvoje rasta Elektrėnų sav., Jurbarko, Trakų ir Vilkaviškio r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas šliaužiantis arba kylantis, šakutės išlinkusios. Stiebas ir šakutės žali, tik šakučių galai gelsvi. Lapai iki 0,75 mm ilgio, trumpai nusmailėję, dažniausiai su trumpa ir dviguba gysla. Dvinamė samana. Sporogonų išaugina retai. Sporinės cilindrinės, stačios. Kartais ant stiebo aptinkama pailgų, rausvai rudų gemalinių kūnelių.
Auga ant kalkingų uolų ar lapuočių medžių kamienų. Aptinkamas sausose ar vidutinio drėgnumo, atvirose ar ūksmingose augavietėse. Samana jautri oro užterštumui.

Populiacijos gausumas. Visose radavietėse smailiašakis tensmenis augo negausiai ant pavienių lapuočių medžių kamienų. Radavietė Trakų r. yra medžių saloje tarp dirbamų laukų, Elektrėnų sav. – kapinaitėse.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės yra senų medžių kirtimas miškuose, parkuose ir kapinaitėse, miško salų tarp dirbamų laukų naikinimas, akmeninių tvorų valymas. Populiacijos gali išnykti padidėjus oro užterštumui.

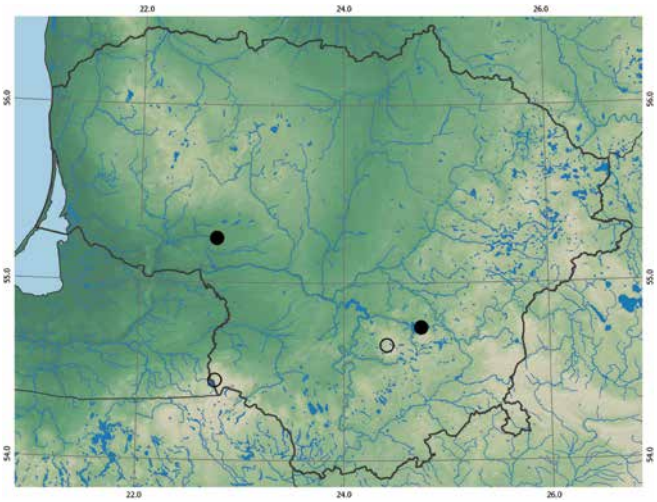

Nuotraukos autoriai – Mindaugas Ryla, Ilona Jukonienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 1994; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in several not abundant populations in the southern part of Lithuania.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Šikšninė kerėža

Rhytidiadelphus loreus (Hedw.) Warnst.

Gūžtviniai (Hylocomiaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Subokeaninė Šiaurės pusrutulio rūšis. Aptinkama Europoje, Šiaurės Amerikoje, pavienių radaviečių žinoma Azijoje. Paplitusi vėsaus klimato juostoje, dažniausiai kalnuose ir atlantinio klimato veikiamuose žemumų regionuose. Centrinėje ir Vakarų Europoje gausiai aptinkama kalnų ir priekalnių regionuose. Gausi Skandinavijos pusiasalio vakarinėje dalyje. Žemumose aptinkama retai.
Lietuvoje pirmą kartą rasta Šalčininkų r., pastaraisiais metais aptikta ir vakarinėje dalyje – Šilalės ir Kretingos r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas gulsčias, netaisyklingai plunksniškai šakotas, 10–30 cm ilgio. Šakutės ir stiebo viršūnė lenktais galiukais. Stiebo lapai kiaušinišku, raukšlėtu pagrindu, pamažu ilgai nusmailėję, begysliai, viršutiniai dažniausiai būna pjautuviškai lenkti. Dvinamė samana. Sporinė plačiai kiaušiniška, išlinkusi. Šikšninė kerėža kartais gali atrodyti panaši į garbanotąją kerėžą (*Rhytidiadelphus squarrosus*), tačiau pastarosios lapai visuomet būna smarkiai atsilošę ir atlinkę, stiebo ir šakučių galai buki.
Auga ant rūgščių substratų, dažniausiai ant dirvožemio, humuso ar nuokritų eglynuose. Rečiau aptinkama ant humuso ar nuokritų sluoksniu padengtų uolų.

Populiacijos gausumas. Visose radavietėse šikšninė kerėža augo negausiai nedideliais lopinėliais. Su sporogonais individų neaptikta.

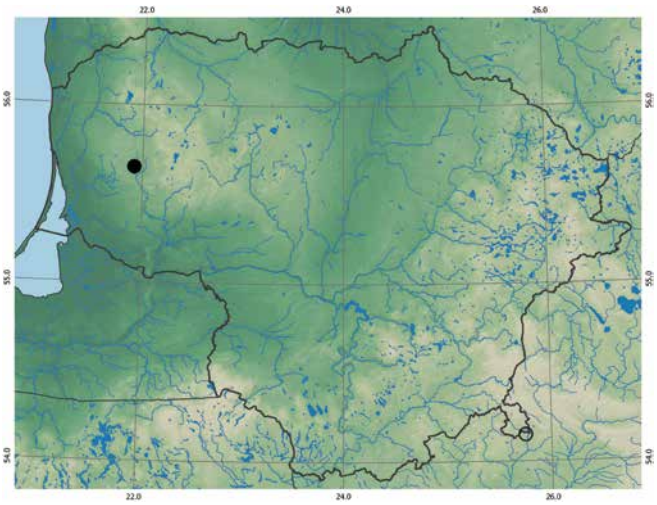

Nuotraukos autorė – Ilona Jukonienė

Grėsmės ir apsauga. Miškuose, kuriuose vykdoma ūkinė veikla, populiacijos gali nukentėti įvairių darbų metu pažeidžiant miško paklotę. Netiesiogiai gali nukentėti nuo veiksnių (miško kirtimo, hidrologinio režimo keitimo), turinčių įtakos augavietės mikroklimato pokyčiams.

Informacijos šaltiniai: Patalauskaitė, 2002; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in several not abundant populations in southern and western parts of Lithuania.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Vingialapė pažulnė
Buckiella undulata (Hedw.) Ireland

Pažulnutiniai (Plagiotheciaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir Azijoje, dažnesnė jūrinio klimato regionuose.
Lietuvoje aptinkama vakarinėje dalyje. Rasta Kuršių nerijoje, Plungės, Šilalės ir Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Žalioji samana. Stiebas iki 15 cm ilgio, šliaužiantis arba kylantis, plokščiai lapuotas, kartu su lapais būna apie 5 mm pločio. Lapai stambūs, iki 3 mm ilgio, trumpai nusmailėjantys, skersai banguoti. Kartais banguotais lapais būna dantytoji pažulnutė (*Plagiothecium denticulatum*), tačiau jos stiebai su lapais siauresni, o lapai trumpesni nei vingialapės pažulnės. Auga balkšvai ar gelsvai žaliais patiesalais. Dvinamė samana. Sporogonus dažniau išaugina drėgno klimato sąlygomis. Auga ant rūgščių substratų. Dažniausiai įsikuria eglynuose ir pelkiniuose pušynuose ant miško paklotės.

Populiacijos gausumas. Populiacijos nevienodo gausumo. Pati gausiausia aptikta Kuršių nerijoje, eglyne, tarpkopėje. Keletas radaviečių žinoma Platelių apylinkėse, tačiau čia vingialapė pažulnė nėra gausi, auga nuo 0,01 iki 2 m² ploteliais šlapiuose ar vidutinio drėgnumo eglynuose ir pušynuose. Karšuvos girioje augo negausiai, tačiau vienoje iš augaviečių stebėta net 16 m² plote.

Grėsmės ir apsauga. Miškuose, kuriuose vykdoma ūkinė veikla, populiacijos gali nukentėti įvairių darbų metu pažeidžiant miško paklotę. Netiesiogiai jos gali nukentėti nuo veiksnių (miško kirtimo, hidrologinio režimo keitimo), turinčių įtakos augavietės mikroklimato pokyčiams.

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Informacijos šaltiniai: Jukonienė, 1995; Jukonienė, 2003a; Jukonienė, Uselienė, Uselis, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Several populations are known in the western part of Lithuania, the most abundant of which are on the Curonian Spit and at Viešvilė.*

Autorė – Ilona Jukonienė

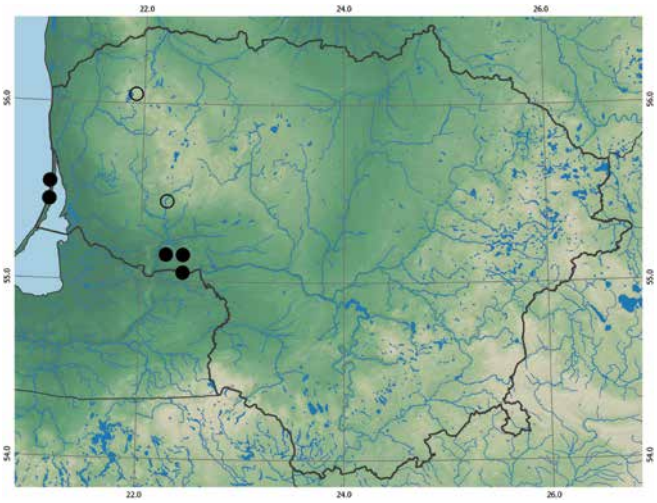

Karoklinė skliautenė

Antitrichia curtipendula (Hedw.) Brid.

Balnadantiniai (Leucodontaceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Subokeaninė rūšis, paplitusi Europoje, Makaronezijoje, Šiaurės ir Centrinėje Afrikoje, Pietų ir Vakarų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje daugiausia žinoma vakarinėje Lietuvos dalyje, kur buvo aptikta Plungės, Kretingos ir Tauragės r. Pavienės radavietės žinomos ir kituose regionuose. Viena radavietė aptikta Šiaulių r. XX a. pirmojoje pusėje buvo rasta auganti Kauno apylinkėse ir pietrytiniame šalies pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Dažniausiai auga ant senų lapuočių medžių, ypač ąžuolų ir uosių. Įsikuria ne tik ant kamienų, bet ir ant medžių šakų. Medžių kamienus gali padengti beveik ištisai. Vėliau dažnai nukrinta kartu su senų medžių žieve, jos stiebus nuo medžių kamienų ištampo paukščiai. Be lapuočių medžių kamienų, aptinkama ir ant žemių sluoksniu apneštų akmenų. Nors dažniausiai įsikuria ant lapuočių medžių kamienų, karoklinė skliautenė nepakanti didelei ūksmei, geriau auga vidutiniškai užpavėsintose ar gana saulės apšviestose vietose.
Šių samanų žemyn nukarę stiebai kartais siekia daugiau kaip 20 cm. Pagal į viršų užsirietusius šakučių galus karoklinė skliautenė painiojama su dažna taip pat ant medžių kamienų augančia voverine balnadante (*Leucodon sciuroides*). Nuo jos atskiriama ne tik pagal ilgesnius stiebus, bet ir lapų požymius: viršūnėje esančius žemyn nulinkusius ir lapo išorėn lenktus dantukus bei abipus ilgos pagrindinės gyslos išsidėsčiusias trumpas šonines gyslas. Dvinamės samanos. Dauginasi vegetatyviškai ir sporomis.

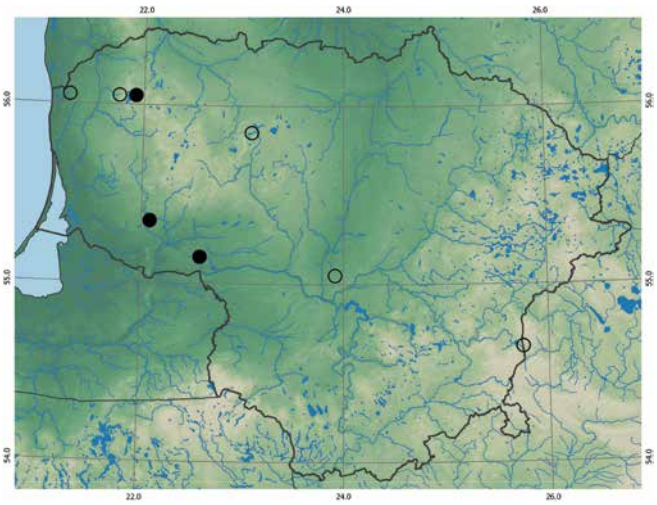

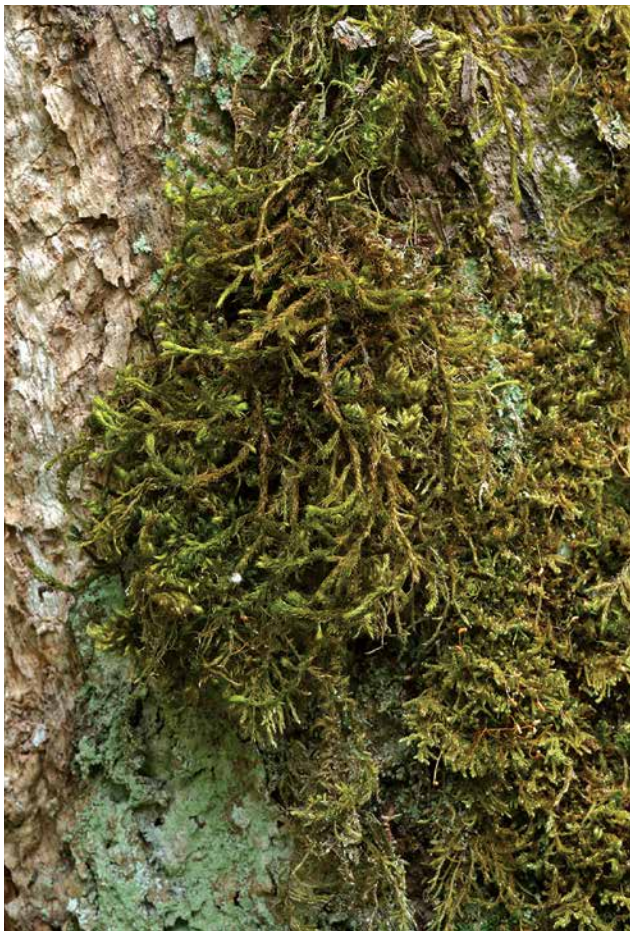

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

Populiacijos gausumas. Dažniausiai plačiai padengia substratą, išstumdama kitas samanų rūšis, tačiau visose radavietėse aptinkama ant pavienių medžių ar akmenų.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies retumą šalyje lemia natūralių buveinių (senų lapuočių medžių kamienų) stoka. Karoklinė skliautenė labai jautri oro užterštumui, todėl gali išnykti šalia pramoninių ar žemės ūkio taršos šaltinių. Populiacijų gausumui gali turėti įtakos medžių, ant kurių kamienų ji auga, ligos ir džiūtis. Augavietėse būtina palaikyti tinkamas apšviestumo sąlygas.

Informacijos šaltiniai: Minkevičius, 1931, 1955; Jukonienė, 2003a.

Kolekcijos: BILAS, KRAM, WI.

Summary. *This suboceanic species has been recorded mostly in the western part of Lithuania. It prefers the trunks of old trees (oaks, ashes) and stones. The populations are vulnerable to the cutting of old trees and the species is sensitive to air pollution.*

Autorė – Ilona Jukonienė

Dantytoji skomenė

Thamnobryum subseratum (Hook. ex Harv.) Nog. & Z. Iwats.

Pliusniniai (Neckeraceae)
Brijainiai (Bryopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų Azijoje, Šiaurės Amerikos rytinėje dalyje, Šiaurės Europoje (Baltijos šalys, Švedija), Austrijoje.
Lietuvoje labai reta, aptikta 2013 m. dviejose vietose, Šilalės ir Jurbarko r. prie Jūros ir Mituvos upių.

Biologija ir ekologija. Gana stambi medelio formos samana 3–7 cm aukščio išlenktu stiebu, su horizontaliomis, 2–4 cm ilgio šakelėmis. Išvaizda šiek tiek panaši į dažną palminę junetę (*Climacium dendroides*), tik šios stiebas status ir standesnis. Dantytosios skomenės stiebo lapai maži, trikampiai. Šakelių lapai dideli, ovalūs, jų viršūnė smaili, stambiai dantyta. Tuo ji skiriasi nuo kitų *Thamnobryum* genties rūšių. Sporogonai išauga labai retai.
Auga tamsiai žaliais puriais kilimais pavėsingose vietose ant akmenų, kurie guli šaltiniuotose vietose, miško upeliuose, raguvose, senvagių pakrantėse. Taip pat gali augti ant plikos žemės, senų kelmų, medžių kamienų pagrindų.

Populiacijos gausumas. Jurbarko r. esanti radavietė apima maždaug vieno aro plotą, kuriame samanos auga ant dešimties stambių akmenų. Šilalės r. populiacijos dydis nežinomas.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis gali išnykti vykdant plynuosius miškų kirtimus, dėl kurių nelieka pavėsio ir buveinės tampa netinkamos. Lengviau prieinamose vietose galimas buveinių sunaikinimas dėl akmenų rinkimo statyboms ir sodyboms puošti. Saugant radavietes reikia vengti jų įtraukimo į rekreacinius maršrutus, kad nebūtų poveikio dėl dažno žmonių lankymosi ir laipiojimo ant akmenų.

Nuotraukos autorė – Asta Uselienė

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Thamnobryum subserratum has been recorded in two localities since 2013. The species prefers shady habitats – occurring on stones in areas of springs or on stones rising above the water in the river channels. One of the known populations occupies an area of only 100 square metres in which about 10 stones serve as suitable substrates for the species.*

Autorė – Asta Uselienė

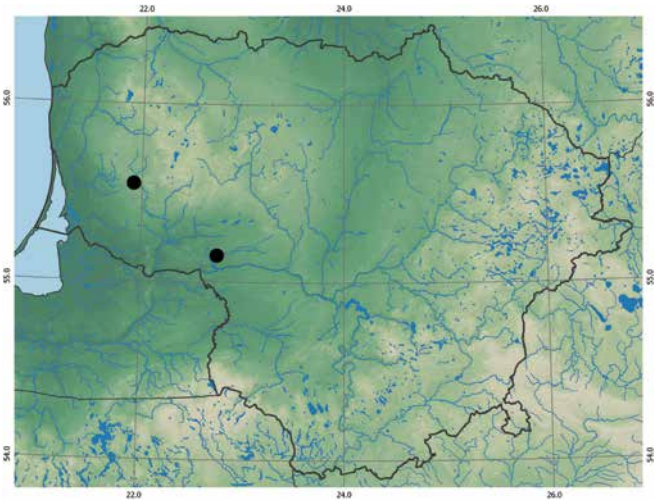

Induočiai augalai
Tracheophyta

Patvankinis pataisiukas

Lycopodiella inundata (L.) Holub

Pataisiniai (Lycopodiaceae)
Pataisainiai (Lycopodiopsida)

EN B2b(iii)c(iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikos rytinėje dalyje, Japonijoje, kitiems pasaulio regionams būdingos atitrūkusios nuo pagrindinio arealo dalys ar pavienės radavietės; laikoma temperatine okeaninio prieraišumo rūšimi.
Lietuvoje reta rūšis, pagrindinis arealas išsidėstęs pietinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, visžalis, iki 10 cm aukščio, žolinis, sporinis augalas. Pagrindinis apie 15 cm ilgio stiebas šliaužiantis, nedažnai dvišakai besišakojantis, gausiai apaugęs siaurais, yliškais, 5–8 mm ilgio, pridengiančiais vieni kitus lapais. Vasaros pradžioje iš pagrindinio horizontalaus stiebo išauga dažniausiai vienas, apie 10 cm aukščio, vertikalus, nešakotas ūglis, kurio viršutinėje dalyje susidaro 1–3 cm ilgio sporinė varputė. Liepos–rugsėjo mėn. sporinės varputės sporangėse susidaro smulkios dulkių pavidalo sporos, kurias išnešioja vėjas. Iš sporų atsiranda nedideli, runkelio formos greitai bręstantys lytinės kartos atstovai – gametofitai, kurie produkuoja lytinio dauginimosi organus. Iš apvaisintų kiaušialąsčių išauga nauji patvankiniai pataisiukai. Vegetatyviniu būdu dauginasi gemaliniais pumpurais ir stiebų dalimis.
Pagal ekologinius poreikius tai mažai konkurencingas, šviesinis, aukštapelkių ir tarpinio tipo pelkių pakraščių, pelkėtų vandens telkinių pakrančių augalas. Tinkamos augavietės – durpingi atviro tipo ar nuolat šlapio smėlio substratai, patvankinis pataisiukas dažnokai išauga greta takelių aukštapelkėse.

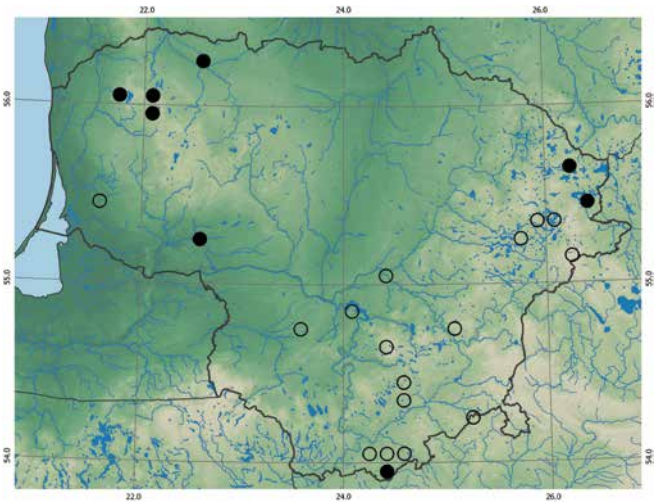

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Populiacijos gausumas. Tinkamose buveinėse patvankinis pataisiukas gali būti netgi vyraujantis augalas nedideliuose kelių kvadratinių metrų plotuose. Tačiau dėl silpnos konkurencijos su kitais augalais populiacijos yra fliuktuojančios, o paties augalo dominavimas paprastai yra laikinas.

Grėsmės ir apsauga. Pelkių sausinimas ar durpių kasimas, lemiantis buveinės hidrologinio režimo kaitą, yra pagrindinis antropogeninis veiksnys, keliantis grėsmę rūšiai. Atviro ar pusiau atviro tipo substratų intensyvus apaugimas kitais augalais yra irgi itin svarbus biotinis veiksnys, keliantis grėsmę rūšies išlikimui.

Informacijos šaltiniai: Juzėnas, 1994; Matulevičiūtė, 1994; Stukonis, Obelevičius, 1994; Grigaitė, 1995.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is a rare species in Lithuania, mostly found in southern and eastern parts of the country. It commonly grows on raised bogs and on peaty substratum or wet sand. Populations are viable, but unstable.*

Autorius – Jonas Remigijus Naujalis

Ežerinė slepišerė
Isoetes lacustris L.

Slepišeriniai (Isoetaceae)
Pataisainiai (Lycopodiopsida)

EN B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)

Paplitimas. Ežerinė slepišerė paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje. Daugiausia radaviečių subatlantinio klimato srityse.
Lietuvoje reta rūšis, aptikta tik 1961 m. už ištisinio arealo ribos. Rasta Molėtų, Radviliškio, Švenčionių, Telšių r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–20 cm aukščio, povandeninis augalas. Stiebas trumpas, gumbelio pavidalo. Žali, pusiau apvalūs, yliški lapai išsidėstę jo viršuje. Dauginasi sporomis, išaugančiomis vaisingų lapų (sporofilų) pamatinėse dalyse. Stambiose sporose vystosi labai redukuoti moteriškieji polaiškiai, smulkiose – vyriškieji. Po apvaisinimo susiformavę daigai lieka prisitvirtinę prie moteriškojo polaiškio ir plauko, kol įsitvirtina dugne. Auga skaidriuose, mažai mineralinių ir maisto medžiagų turinčiuose minkšto vandens ežeruose su smėlėtu dugnu. Jų vandens reakcija silpnai rūgšti arba neutrali. Sudaro įvairaus dydžio sąžalynus 0,5–3 m gylyje. Neretai auga kartu su dantytuoju kiminu. Ežerinės slepišerės formuojamos bendrijos priklauso *Littoreletea uniflorae* klasei. Lietuvoje ji niekada neauga kartu su panašios ekologijos ežerine lobelija (*Lobelia dortmanna*).

Populiacijos gausumas. Gausiausia dabar žinoma populiacija yra Ešerinio ežere ties Pašerinės k. (Švenčionių r.). Kiek mažesnė kito Ešerinio ežero (Švenčionių r.) populiacija. Nuo 1961 m. ežerinė slepišerė išnyko Laudingių ežere (Molėtų r.), nyksta Praviršulio (Radviliškio r.) ir Saloto (Telšių r.) ežeruose.

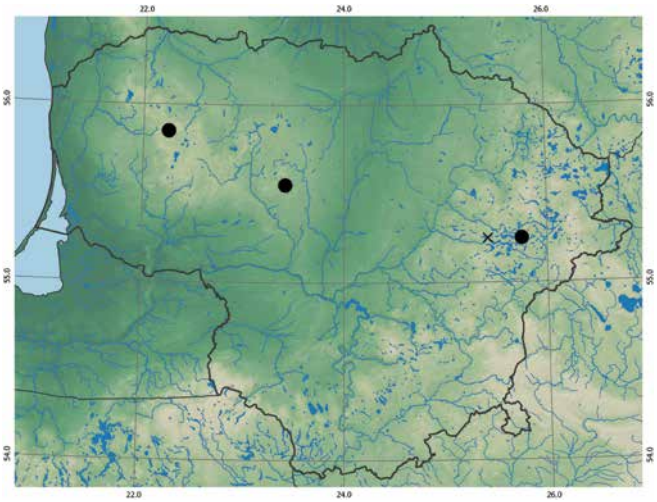

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Grėsmės ir apsauga. Svarbi rūšies nykimo priežastis yra sparti jos buveinių – minkšto vandens ežerų – būklės kaita: rūgštėjimas, skaidrumo mažėjimas dėl taršos, maisto medžiagų gausėjimo ir humuso medžiagų prietakos iš aplinkinių pelkių. Neretai grėsmę kelia intensyvus šio tipo ežerų naudojimas poilsiavimui, nebūdingų žuvų įveisimas ir auginimas. Eutrofiniuose ežeruose slepišerių gyvybingumą mažina gausiai apaugantys dumbliai. Kadangi minkšto vandens ežerai neturi medžiagų, surišančių iš aplinkos patenkančias medžiagas, santykinai nepakitę gali išlikti ilgesnį laiką tik žmogaus veiklos nepaliestose ir apsaugotose vietose, tačiau ir jose populiacijų būklę reikia nuolat stebėti.

Informacijos šaltiniai: Lekavičius, 1962; Strazdaitė, Jankevičienė, Lazdauskaitė, 1976; Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This plant is very rare in Lithuania. The most viable populations are in two lakes called Ešerinis (Švenčionys district) in the eastern part of the country. The species has become extinct in Lake Laudingis (Molėtai district) and is vanishing in Lakes Salotas (Telšiai district) and Praviršulis (Radviliškis district).*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Didysis asiūklis

Equisetum telmateia Ehrh.

Asiūkliniai (Equisetaceae)
Šertvainiai (Polypodiopsida)

EN B2ab(iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Turkijoje, Kaukaze, Šiaurės Irane ir Šiaurės Amerikos vakaruose.
Lietuvoje reta. Dauguma populiacijų aptinkamos pietinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, sporinis, žolinis augalas. Atskirai užauginantis šviesiai rudus ar gelsvus (nefotosintetinančius) sporifikuojančius ir žalius vegetatyvinius ūglius. Sporifikuojantys ūgliai 10–25 cm aukščio, su 4–10 cm ilgio sporine varpute, išaugantys anksti pavasarį iki pasirodant vegetatyviniams, išbarsto sporas ir nunyksta. Vegetatyviniai ūgliai šakoti, iki 1,5 m, kartais 2 m aukščio, išaugantys pavasario pabaigoje, vasaros pradžioje, nunyksta rudenį po šalnų.
Lietuvoje auga upių slėniuose ir šlaituose. Dažniausiai didysis asiūklis aptinkamas aliuvinių miškų, nekalkingų šaltinių ar šaltinių su besiformuojančiais tufais buveinėse. Pasitaiko aukštųjų eutrofinių žolynų, mezofitinių pievų ar šlaitų miškų buveinėse.

Populiacijos gausumas. 2015–2016 m. duomenimis, visos didžiojo asiūklio populiacijos Lietuvoje užima apie 2,5 ha plotą. Didžiausios populiacijos nustatytos Kaišiadorių (0,88 ha), Utenos (0,64 ha) ir Varėnos (0,45 ha), mažiausios – Kauno (0,05 ha) ir Alytaus (0,02 ha) r. Pastarojoje surasti tik 104 vegetatyviniai ūgliai ir nė vieno generatyvinio ūglio. Didžiausias didžiojo asiūklio sporifikuojančių ūglių tankis stebėtas Kauno (6,67/100 m²) ir Varėnos (4,17/100 m²) r. esančiose populiacijose. Kitose populiacijose sporifikuojančių ūglių skaičius gerokai mažesnis, dviejose apskritai generatyvinių ūglių nesurasta.

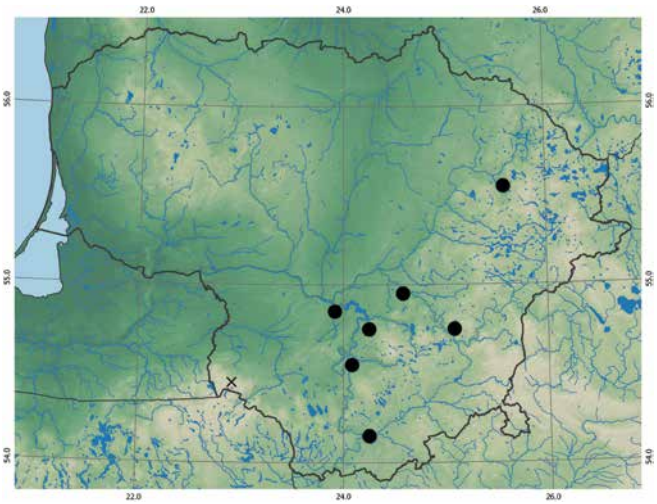

Nuotraukos autorius – Mindaugas Rasimavičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiojo asiūklio populiacijų išlikimui didžiausią grėsmę Lietuvoje kelia buveinių pažaidos dėl miškų kirtimo ir natūraliai vykstantys arba žmogaus veiklos sukelti drėkinimo režimo pokyčiai. Taip pat nemažą pavojų kelia svetimžemių augalų rūšių invazijos į buveines. Kai kuriose vietovėse didžiojo asiūklio radavietes sudarko šernai, išknisdami jas arba įsirengdami gulyklas.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Rasimavičius, 2017.

Kolekcijos: BILAS, WI

Summary. *This is a rare horsetail species. It has been found in seven locations in Lithuania, usually growing in river valleys and occupying alluvial forest habitats, frequently creating complexes with habitats of mineral-rich springs or springs with tufa formations. Occasionally it grows in hay meadows or tall herb fringe communities and habitats on forests slopes.*

Autorius – Mindaugas Rasimavičius

Šakotasis varpenis
Botrychium matricariifolium W. D. J. Koch

Driežlieliniai (Ophioglossaceae)
Šertvainiai (Polypodiopsida)

EN B2ab(iii,v)c(iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje, Škotijoje, Rusijos europinės dalies šiaurėje, Šiaurės Amerikos rytinėje ir Pietų Amerikos pietinėje dalyse bei Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje reta. Dažniausiai aptinkama Baltijos ir Žemaičių aukštumose, taip pat pajūryje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, sporinis augalas trumpu šakniastiebiu. Geofitas. Auga iki 20 cm aukščio, turi vieną lapą, susidedantį iš sterilios (trofoforo) ir sporifikuojančios (sporofito) dalių. Kotelis dažnai storas, standus. Trofoforo lakštas trikampis, vieną arba du kartus plunksniškai šakotas. Sporofitas šluotelės pavidalo, du arba tris kartus plunksniškai šakotas. Sporangės tankios, geltonos ar šviesiai rudos. Dauginasi sporomis. Sporifikuoja birželio–liepos mėn. Po sporifikacijos antžeminė dalis nunyksta. Tai mažai konkurencingi, jautriai į aplinkos sąlygų pasikeitimus, ypač į užsitęsusius sausros periodus ir augaviečių užžėlimą aukštaūgiais augalais, reaguojantys augalai. Augalams būdinga antrinė ramybės būsena. Vidutinio šviesumo buveinių augalas, augantis maisto medžiagų stokojančiuose, rūgščiuose, sausuose ar vidutinio drėgnumo dirvožemiuose.
Lietuvoje auga nederlingose žemažolėse sausose pievose, briedgaurynuose, pamiškėse, miško aikštelėse, sausuose pušynuose, taip pat pakelėse ir laukymėse po elektros linijomis.

Populiacijos gausumas. Populiacijos negausios ir nedidelės. Dažniausiai aptinkama pavienių augalų, kartais sudaro ganėtinai gausias grupeles, tačiau populiacijose retai pasitaiko daugiau nei šimtas augalų. Populiacijoms būdingos fliuktuacijos.

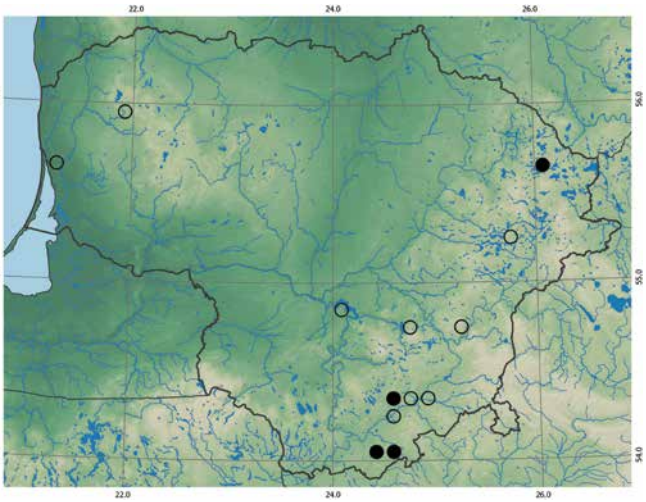

Nuotraukos autorius – Mindaugas Rasimavičius

Grėsmės ir apsauga. Daugeliui populiacijų gresia išnykimas dėl besikeičiančių aplinkos sąlygų. Nyksta dėl augaviečių užžėlimo aukštaūgėmis žolėmis ir krūmais, ištrypimo, gilaus suarimo, miškų atkūrimo, taip pat dėl ganymo ar šienavimo nutraukimo. Rūšies apsauga susijusi su atviro tipo buveinių palaikymu, ganymo ir šienavimo tęstinumu. Be to, individų gausumas ir gyvybingumas populiacijose priklauso nuo drėgmės gausos.

Informacijos šaltiniai: Naujalis, 1995.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Botrychium matricarifolium is a rare moonwort species in Lithuania. It grows in dwarf grasslands, forest outskirts, dry pine forests, roadsides, and at electrification lines. The populations are small and sparse. The species is threatened by the overgrowth of tall grass and shrubs, trampling, deep tillage, and reforestation as well as terminated grazing and mowing.*

Autorius – Mindaugas Rasimavičius

Daugiaskiltis varpenis

Botrychium multifidum (S. G. Gmel.) Rupr.

Driežlieliniai (Ophioglossaceae)
Šertvainiai (Polypodiopsida)

EN B2b(iii,v)c(iii,iv)

Paplitimas. Cirkumpoliarinė ir subkontinentinė rūšis. Paplitusi Šiaurės, Centrinėje ir Rytų Europoje, Vakarų ir Rytų Sibire, Himalajuose, Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Pietų Grenlandijoje.
Lietuvoje reta. Dažniausiai aptinkama Baltijos aukštumose ir pajūryje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žiemžalis, sporinis augalas trumpu šakniastiebiu. Geofitas. Auga iki 25 cm aukščio. Sterili lapo dalis (trofoforas) žiemojanti, atsišakoja arti kotelio pagrindo, lakštas dažnai horizontalus, prigludęs prie žemės paviršiaus, su ilgu lapkočiu, plačiai trikampis, du arba tris kartus plunksniškai šakotas. Sporofitas šluotelės pavidalo, du arba tris kartus plunksniškai šakotas. Dauginasi sporomis, kurios susiformuoja rausvose, rutuliškose sporangėse. Sporifikuoja liepos–rugpjūčio mėn. Po sporifikacijos sporofitas nunyksta. Trofoforas žiemoja, nunyksta išsivysčius naujam trofoforui, kartais gyvybingas gali išlikti keletą vegetacijos sezonų. Vidutinio ūksmingumo buveinių augalas. Auga rūgščiuose ar vidutinio rūgštingumo, drėgnuose ar vidutiniškai drėgnuose dirvožemiuose, kuriuose mažai maisto medžiagų.
Lietuvoje auga sausose žemažolėse pievose, smiltpievėse, briedgaurynuose, pušynuose, eglynų ir pušynų aikštelėse, pasitaiko beržynuose, durpynuose, miškų plynėse po elektros linijomis.

Populiacijos gausumas. Dažniausiai aptinkama negausių šių augalų grupelių arba pavienių individų. Populiacijose retai pasitaiko daugiau nei šimtas augalų. Būdingos sporifikuojančių individų skaičiaus fliuktuacijos.

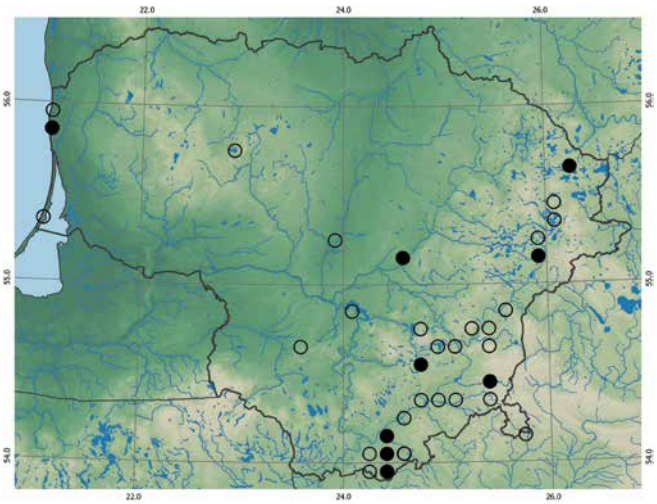

Nuotraukos autorius – Mindaugas Rasimavičius

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl besikeičiančių augaviečių sąlygų. Žemažolėse pievose, smiltpievėse, briedgaurynuose esančios populiacijos nyksta dėl jų užaugimo aukštaūgėmis žolėmis, krūmais, krūmokšniais. Miškuose esančioms populiacijoms didžiausią pavojų kelia plynieji miškų kirtimai. Gali nykti dėl ištrypimo ar augaviečių suarimo. Rekomenduojama miškų kirtimą vykdyti tik žiemą. Pievas šienauti tik vasaros antroje pusėje, pašalinant šieną.

Informacijos šaltiniai: Naujalis, 1995.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is a rare species in Lithuania and grows in dwarf grasslands, dry pine forests, forest edges and under power lines. The populations are sparse and rarely exceed 100 individuals. The species is threatened by habitat change, especially overgrowth of shrubs and brushwoods.*

Autorius – Mindaugas Rasimavičius

Mažasis varpenis
Botrychium simplex E. Hitchc.

Driežlieliniai (Ophioglossaceae)
Šertvainiai (Polypodiopsida)

DD

Paplitimas. Rūšis daugiau paplitusi Šiaurės ir Centrinės Europos, Šiaurės Amerikos temperatinėje juostoje, yra žinoma Japonijoje ir Pietų Grenlandijoje. Europoje tai vienas rečiausių *Botrychium* genties augalų, šiuo metu nykstantis visame žemyne. Lietuvoje žinomos dvi šios rūšies populiacijos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, sporinis augalas. Geofitas. Augalas iki 8 cm aukščio. Sterilios lapo dalies (trofoforo) lakštas pavienis, labai retai būna du. Lygus. Trofoforas su koteliu atsišakoja augalo pamatinėje dalyje arba ties viduriu. Trofoforas su trimis skiautėmis, iš kurių vidurinė didžiausia, du arba tris kartus plunksniškai šakota. Pinulių – viena–trys poros, jos kiaušiniškos, varpiškos, retai inkstiškos su neišreikšta vidurine gysla. Sporifikuojanti dalis (sporoforas) šluotelės pavidalo, vieną arba du kartus plunksniškai šakotas. Dauginasi sporomis, kurios susiformuoja rutuliškose sporangėse. Sporifikuoja birželio–liepos mėn. Dauginimasis sporomis – lėtas, neefektyvus procesas. Gametofitui susiformuoti reikalingos specifinės mikroaplinkos sąlygos, o apvaisinimui būtinas vanduo. Šie augalai sudaro mikorizę. Tai vieni iš veiksnių, ribojančių šio augalo plitimą. Mažieji varpeniai – vidutinio ūksmingumo ar vidutinio šviesumo buveinių augalai. Auga labai rūgščiuose, vidutinio drėgnumo dirvožemiuose, kuriuose nedaug arba labai mažai maisto medžiagų.
Lietuvoje auga sausuose briedgaurynuose, ganyklose, žemažolėse nesusivėrusiose pievose.

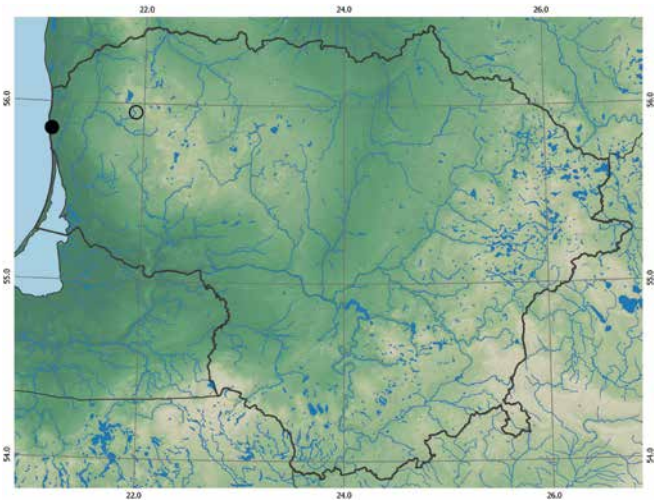

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Populiacijos gausumas. Prie Uošnos upelio (Plungės r.) esanti populiacija buvo negausi, rasta tik sporifikuojančių individų. Nemirsetoje, pajūrio smėlynuose aptikta 1500 tiek sporifikuojančių, tiek vegetatyvinių individų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl augaviečių apaugimo aukštaūgėmis, tankiakerėmis žolėmis, krūmokšniais ar krūmais. Didžiausiomis grėsmėmis šių augalų populiacijų gyvybingumui dažnai laikoma sukcesija, dirvožemio suslėgimas ir augaviečių išdžiūvimas, invazinių augalų įsigalėjimas augavietėse ir aktyvi rekreacija.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in two localities. In the first (the Plungė district), only a few sporifying individuals have been observed, while the second (the Nemirseta locality) a newly found population in grey dunes that consists of approximately 1500 sporifying and vegetative individuals.*

Autorius – Mindaugas Rasimavičius

Virgininis varpenis

Botrychium virginianum (L.) Sw.

Driežlieliniai (Ophioglossaceae)
Šertvainiai (Polypodiopsida)

EN B2b(iii,v)c(iv)

Paplitimas. Cirkumpoliarinė ir žemyninė rūšis. Paplitusi Šiaurės Rytų Europoje, Alpėse, Karpatuose, Vakarų Sibire, Himalajuose, Mandžiūrijoje, Japonijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje labai reta. Dažniausiai aptinkama Baltijos aukštumose, taip pat Vidurio Lietuvos žemumos prieigose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, vasaržalis, sporinis augalas. Geofitas. Augalas 15–40 cm aukščio. Sterilios lapo dalies (trofoforo) lakštas pavienis, jaunas gali būti šiek tiek plaukuotas. Trofoforo lakštas su koteliu atsišakoja ties augalo viduriu arba šiek tiek žemiau, plačiai trikampis, du arba tris kartus plunksniškai šakotas. Apatinė pinulių pora didžiausia. Fertili lapo dalis (sporofitas) šluotelės pavidalo su ilgu koteliu, du arba tris kartus plunksniškai šakotas. Dauginasi sporomis, kurios susidaro rutuliškose sporangėse. Sporifikuoja birželio–rugpjūčio mėn.
Vidutiniškai ūksmingų ar vidutiniškai šviesių buveinių augalas. Auga rūgščiuose ar vidutiniškai rūgščiuose ir vidutiniškai drėgnuose dirvožemiuose, kuriuose labai mažai maisto medžiagų. Lietuvoje įsikuria beržynuose, mišriuosiuose ir lapuočių miškuose, pasitaiko eglynų pakraščiuose, miškų aikštelėse, upelių ar melioracijos griovių šlaituose.

Populiacijos gausumas. Populiacijos itin negausios ir nedidelės. Dažniausiai aptinkama pavienių sporifikuojančių arba sterilių individų. Kartais sudaro grupeles iki dešimt individų, ir tik retai individų skaičius populiacijose viršija 50.

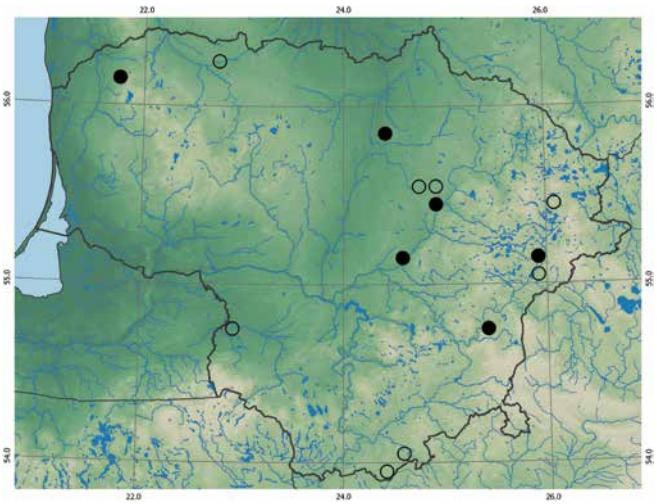

Nuotraukos autorius – Mindaugas Rasimavičius

Grėsmės ir apsauga. Daugeliui populiacijų gresia išnykimas dėl augaviečių apaugimo krūmais. Gali nykti dėl miškų kirtimo ar augaviečių sausinimo.

Informacijos šaltiniai: Grigaitė, Lapelė, 1993; Lazdauskaitė, Patalauskaitė, 1994; Šablevičius, 1994; Obelevičius, Stukonis, 1995; Obelevičius, Maskoliūnas, 1996; Obelevičius, 1998.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is a very rare moonwort species. It commonly grows in coniferous and small-leaved forests, as well as along roadsides, banks of streams and irrigation canals. The populations are very small and sparse. Many populations are threatened by overgrowth of shrubs.*

Autorius – Mindaugas Rasimavičius

Šerinė kalnarūtė
Asplenium trichomanes L.

Kalnarūtiniai (Aspleniaceae)
Šertvainiai (Polypodiopsida)

VU B2ab(ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis daugiausia paplitusi Europos ir Šiaurės Amerikos kalnuotose vietovėse, kitose pasaulio dalyse pasitaiko tik fragmentiškai, laikoma okeaninio prieraišumo uolynų kalnuose rūšimi, kurios pagrindinio arealo rytinio paplitimo riba praeina ties Lietuva.
Lietuvoje labai reta rūšis, pirmą kartą Vilniaus apylinkėse aptikta 1941 m. Šerinių kalnarūčių pasitaiko įvairiose Lietuvos vietose Akmenės, Alytaus, Anykščių, Pasvalio, Utenos r.

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Biologija ir ekologija. Daugiametis, visžalis, 10–20 cm aukščio, sporinis, žolinis augalas trumpu šakniastiebiu. Siauri plunksniški lapai yra 3–30 cm ilgio. Plinta sporomis, kurios susidaro apatinėse lapų pusėse esančiose sporangėse. Šviesiai rudos spalvos sporos subręsta birželio–rugpjūčio mėn. Labai smulkias iš sporangių pasklidusias sporas išplatina vėjas. Iš sudygusių sporų paprastai rudenį, lietingu metu, išauga iki 1 cm skersmens plokštelės pavidalo gniužuliška trumpaamžė lytinės kartos struktūra (gametofitas), kurioje iš apvaisintos kiaušialąstės išsivysto nauja šerinė kalnarūtė. Vegetatyviniu būdu dauginasi šakniastiebiais.
Pagal ekologinius poreikius tai mažai konkurencingas, šviesinis ar pusiau ūksminis drėgnų, granito ir kitų kristalinių su gausiais plyšiais, uolingų substratų ir šlaitų augalas. Lygumų regionuose auga miškuose prie medžių šaknų ir antropogeninės kilmės buveinėse – ant senų mūrinių statinių, klinčių karjeruose. Lietuvoje dažniausiai auga senų akmeninių tvorų, kurias statant naudotos kalkės, plyšiuose.

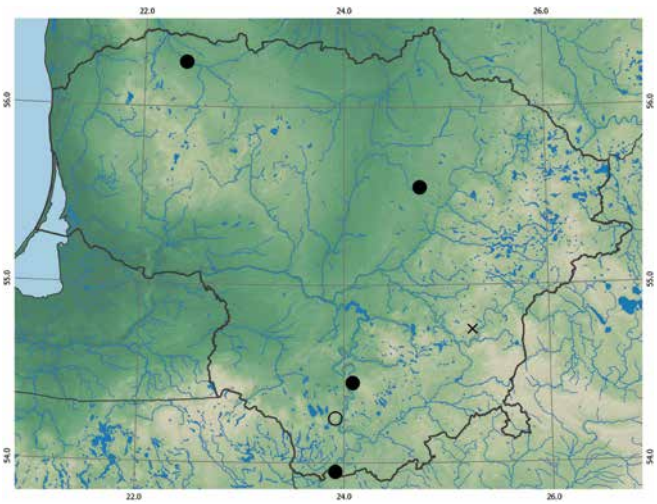

Populiacijos gausumas. Dėl tinkamų buveinių stokos šerinės kalnarūtės populiacija labai fragmentiška. Natūraliose buveinėse mišriųjų miškų šlaituose paprastai auga pavieniai sporifikuojantys augalai. Antropogeninės kilmės buveinėse ant senų akmeninių tvorų auga dešimtys ar net šimtai sporifikuojančių nedidelių augalų. Yra nemaža tikimybė, kad klimato kaita gali turėti teigiamos reikšmės rūšies populiacijos gausumui.

Grėsmės ir apsauga. Miško kirtimas ar šlaitų erozija gali būti pagrindinis rūšies negausios natūralios populiacijos grėsmės veiksnys. Antropogeninėse buveinėse gali nykti dėl akmeninių tvorų savaiminio irimo, jų priežiūros ar remonto naudojant naujas modernias medžiagas.

Informacijos šaltiniai: Obelevičius, 1996a, b, 1997.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is a very rare evergreen pteridophyte in Lithuania. Only a single plant has been found on a steep slope in a mixed forest. It commonly grows on secondary substratum or in the cracks of old cemetery stone fences.*

Autorius – Jonas Remigijus Naujalis

Miškinis spyglainis
Polystichum aculeatum (L.) Roth

Papartiniai (Dryopteridaceae)
Šertvainiai (Polypodiopsida)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Vakarų Afrikoje, Vakarų ir Pietų Azijos kalnuose, Vakarų Sibire. Prieraiši jūrinio klimato sritims. Lietuvoje labai reta. Šiuo metu žinomos dvi radavietės Druskininkų ir Jurbarko apylinkėse.
Literatūroje nurodoma, kad Lietuvoje pirmą kartą rasta 1821 m. Sudervės upelio šlaite prie Pilaitės Vilniaus apylinkėse ir 1822 m. Žemaitijoje. Šiuo metu istorinėse radavietėse nėra žinoma. 1996 m. vienas keras rastas Druskininkų sav. (Raigardas), 2013 m. Jurbarko apylinkėse rasta apie dešimt miškinio spyglainio kerų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, sporinis, žiemžalis, žolinis, šakniastiebinis 40–50 cm aukščio augalas su 40–85 cm ilgio lapais. Hemikriptofitas. Šakniastiebis trumpas, gausiai padengtas tamsiai rudais žvyneliais. Lapalakščiai elipsiški ar ovaliai lancetiški, vieną arba du kartus plunksniškai šakoti, tamsiai žali, odiški. Lapkotis penkis–dešimt kartų trumpesnis už lapalakštį, tankiai padengtas rudais žvyneliais. Dauginasi sporomis, kurios susidaro ant lapų apatinės pusės esančiose sporangėse. Sporifikuoja rugpjūčio–rugsėjo mėn. Ūksmingų buveinių augalas. Auga vidutiniškai rūgščiuose ar neutralios reakcijos, vidutiniškai drėgnuose ar drėgnuose dirvožemiuose, kuriuose gausu maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Populiacijas sudaro nuo vieno iki dešimties kerų.

Nuotrauka: *http://floredupaysbasque.com*

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią pavojų populiacijų išlikimui kelia miško kirtimai ir su tuo susiję esminiai augalinės dangos pokyčiai bei dėl rekreacijos ardoma miško paklotė.

Informacijos šaltiniai: Jundziłł, 1822; Lazdauskaitė, 1996.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This is a very rare pteridophyte in Lithuania. There are only two known locations in the country, both consisting of 1 to 10 individuals. The populations are mainly threatened by deforestation, severe changes in the herb layer and recreation.*

Autorius – Mindaugas Rasimavičius

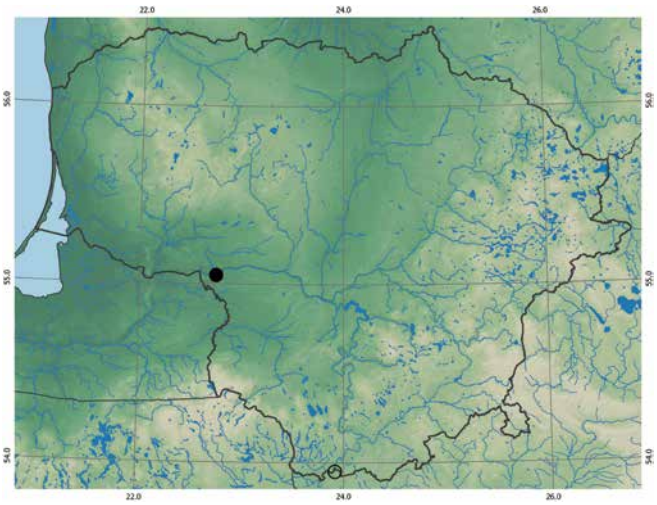

Mažažiedė lūgnė
Nuphar pumila (Timm) DC.

Lūgniniai (Nymphaeaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijos šalto ir vidutinio klimato juostose.
Lietuvoje daugiausia istorinių radaviečių yra rytinėje ir pietrytinėje dalyse. Mažai žinoma apie dabartinį rūšies paplitimą.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebinis vandens augalas su povandeniniais ir plūduriuojančiais lapais. Žiedai dvilyčiai, geltoni. Purka aiškiai dantytais pakraščiais. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurios subręsta ąsotėlio pavidalo vaisiuje. Auga mažuose, dažniausiai pelkiniuose ežeruose. Būdinga minkšto vandens ežerų rūšis. Auga nedidelėmis grupėmis arba kelių metrų ilgio, siauromis juostomis 0,5–2 (3) m gylyje. Toje pačioje augavietėje gali gyvuoti pakankamai ilgai – pavyzdžiui, Salotės ežere (Vilniaus m.) buvo pakartotinai rasta beveik po 200 metų. Dažnai auga kartu su paprastosiomis lūgnėmis ir mažažiedėmis vandens lelijomis. Pelkiniuose ežeruose vyrauja monodominantinės *Nupharetum pumili* bendrijos, rečiau kartu auga kiminai ar *Batrachospermum* genties raudondumbliai.

Populiacijos gausumas. Daugelyje radaviečių populiacijų būklė nežinoma. 2019 m. gausiausios mažažiedės lūgnės populiacijos buvo žinomos Balžio ir Tapelių ežeruose (Vilniaus m. sav.). Nuolatos mažažiedė lūgnė auga kai kuriuose Girutiškio rezervato (Švenčionių r.) pelkiniuose ežerėliuose. Buvusi gausi ir gyvybinga jos populiacija Kaliūkščio ežere (Trakų r.) yra labai sunykusi.

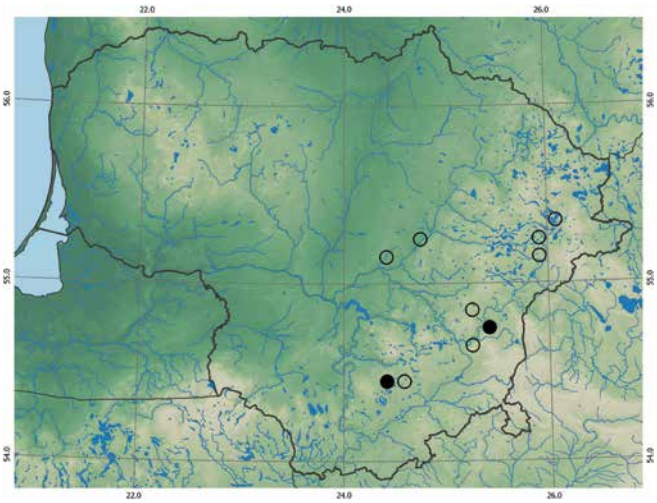

Nuotraukos autorius – Lukas Petrulaitis

Grėsmės ir apsauga. Bendros grėsmės rūšiai išlikti yra vandens tarša ir eutrofizacija, apyežerių sausinimas. Tačiau apie realias grėsmes šalyje, kaip ir apie rūšies paplitimą, duomenų yra nedaug. Galima įtarti, kad nurodomos augavietės upėse, upeliuose, kūdrose, tvenkiniuose priskirtinos mažažiedės lūgnės ir paprastosios lūgnės hibridams arba smulkioms paprastosios lūgnės formoms. Grėsmės tendencijoms įvertinti būtina patikrinti žinomas augavietes, nustatyti dabartinį rūšies paplitimą, populiacijos gausumą ir būklę.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Rare in Lithuania, the main known localities are situated in eastern and south-eastern parts of the country. Very few localities have been found since 1990. In many former habitats, the state of populations is unknown and, thus, an assessment of the current species distribution and the state of population is necessary for evaluation of real threats to this species.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Taurinė pudmė

Tofieldia calyculata (L.) Wahlenb.

Pudminiai (Tofieldiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Vakarų ir Centrinėje Europoje, o Rytų Europoje aptinkama tik vakariniuose regionuose. Per Latviją, Lietuvą, Baltarusiją ir Ukrainą eina rytinė rūšies arealo riba.
Lietuvoje labai reta rūšis, dabar aptinkama tik vienoje vietoje (Lazdijų r.). Anksčiau buvo rasta dviejose vietovėse rytinėje šalies dalyje (XIX a. pradžioje ir XX a. pirmojoje pusėje, Vilniaus krašte), bet dabar nerandama ir manoma, kad tose vietose rūšis išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 30–60 cm aukščio augalas, išauginantis trumpus šakniastiebius. Stiebas lapuotas tik apatinėje dalyje. Lapai linijiški, plokšti, bekočiai, daugiagysliai, 2–4 mm pločio, 5–23 cm ilgio. Viršutiniai stiebo lapai maži, pažiedžių pavidalo. Žiedai trumpakočiai, gelsvi ar žalsvi, kartais rausvo atspalvio, apyžiedis 3–3,5 mm ilgio. Žiedynas – viršūninė ritinio, retai galvutės pavidalo, 2–6 cm ilgio kekė. Žydi birželio–liepos mėn. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Augalas subrandina daugiau kaip 500 sėklų. Jos smulkios, menkai daigios. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – pasidalijus kerui.
Taurinės pudmės Lietuvoje aptinkamos pamiškių pievose, kuriose gausu augalų rūšių, ir retuose beržynuose, kalkingame dirvožemyje. Istorinė augavietė buvo šarmingoje žemapelkėje.

Populiacijos gausumas. Vienintelėje dabar šalyje žinomoje augavietėje iš viso auga apie 200 subrendusių augalų. Žydintys ir jauni augalai populiacijoje sudaro maždaug po 40 proc., o subrendę, bet nežydintys – apie 20 proc. visų individų. Visa populiacija sudaryta iš trijų grupių, užimančių po 20–30 m², ir kelių mažų grupių, sudarytų iš mažiau kaip dešimties individų.

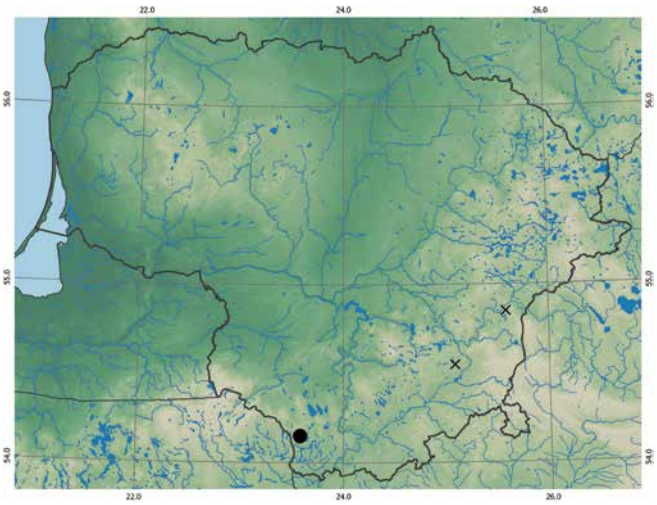

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmė rūšies populiacijai kelia buveinės pokyčiai, atsirandantys dėl tankaus krūmų ardo. Stingant šviesos, taurinės pudmės menkai žydi, kerai išretėja ir nusilpsta, nevyksta populiacijos atsinaujinimas iš sėklų. Sėkloms dygti ir daigams įsitvirtinti reikia praardyto dirvožemio plotelių. Taurinės pudmės populiacijai išsaugoti rekomenduojama buveinėje nuolat reguliuoti sumedėjusių augalų, ypač krūmų, tankumą ir periodiškai šalinti jų atžalas. Buveinėje reikia kas dveji ar treji metai nupjauti žolę, išdžiovinti, kad išbyrėtų augalų sėklos, sugrėbti ir išvežti. Rekomenduojama buveinėje rudenį (rugsėjo mėn.) ekstensyviai ganyti avis.

Informacijos šaltiniai: Baranauskas ir kt., 2015; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare species, currently known to be found in a single locality in the southern part of Lithuania. Growing on lime-rich soil in sparse woodland and grasslands, the single Lithuanian population consists of ca. 200 mature individuals and the main threat facing the species is loss of suitable habitat due to the development of a dense shrub layer and overgrowth by shrubs and tall herbs.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Širdžialapė kaldezija
Caldesia parnassifolia (L.) Parl.

Dumblialaiškiniai (Alismataceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2c

Paplitimas. Širdžialapė kaldezija paplitusi Europoje, Pietryčių Azijoje, Šiaurės Australijoje ir Afrikoje. Europoje labai reta ir nykstanti rūšis.
Lietuvoje yra šiauriniame arealo pakraštyje. Lietuvoje širdžialapė kaldezija buvo rasta tik vieną kartą XIX a. pradžioje Vilniaus apylinkėse ir du kartus XX a. viduryje Alytaus ir Lazdijų r. Didžiulio ir Ilgio ežeruose. Paskutinį kartą pastebėta 1957 m. ir vėliau laikyta išnykusia. Beveik po 60 metų iš naujo rasta Ignalinos r. Rūžo ežere.

Biologija ir ekologija. Drėgnų vandens telkinių pakrančių arba seklių vandenų augalai. Daugiametės žolės su trumpu šakniastiebiu ir lapų skrotele. Plūduriuojančių lapų lapkočių ilgis priklauso nuo augalo augimo gylio ir gali kisti nuo 5–20 cm (sausminių formų) iki 1 m (vandeninių formų). Menturiškos kekės pavidalo žiedynai ilgesni už lapus. Žiedai smulkūs, balti. Lietuvoje randama žydinčių augalų, tačiau nežinoma, ar jų sėklos subręsta. Vegetatyviškai dauginasi žiemojančiais pumpurais (turionais). Dažniausiai auga sekliuose oligotrofiniuose arba mezotrofiniuose vandens telkiniuose ant kalkingų dugno nuosėdų, rečiau natūraliuose eutrofiniuose vandenyse, kaip Rūžo ežere. Didžiulio ežero Banduragio įlankoje ir Rūžo ežere paplitusi širdžialapės kaldezijos vandeninė forma augo 0,5–1 m gylyje plūdurlapių augalų juostoje kartu su lūgnėmis, plūduriuojančiomis plūdėmis, Ilgio ežere – sausminė forma – helofitų juostoje iki 30 cm gylio.

Populiacijos gausumas. Sprendžiant pagal herbariumo rinkinius, tarp išnykusių gausiausia buvusi

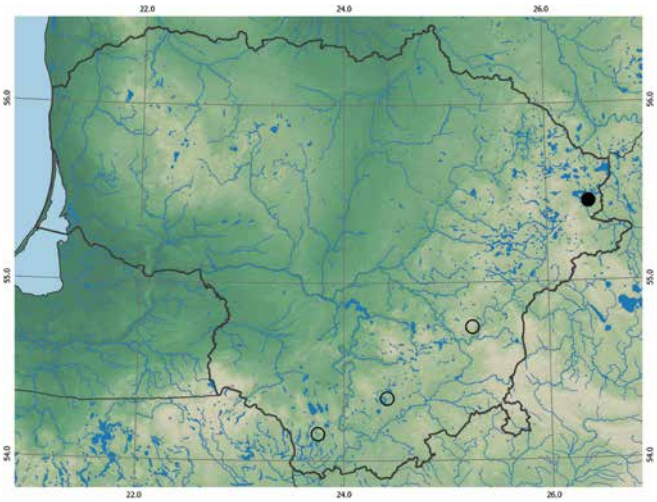

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Verkių apylinkių populiacija. Didžiulio ir Ilgio ežere buvo rasta tik pavienių augalų. Dabartinė Rūžo ežero populiacija yra gausi ir galimai gyvybinga, sudaryta iš žydinčių ir (ar) turionus formuojančių augalų seklesnėse augavietėse (apie 0,5 m gylyje) ir vegetuojančių augalų (iki 1 m gylyje).

Grėsmės ir apsauga. Svarbiausios nykimo priežastys yra sausinimo darbai vandens telkinių pakrantėse ir bet kokia kita veikla, sukelianti vandens režimo pokyčius, taip pat vandenų tarša. Kadangi rūšis Lietuvoje yra arealo pakraštyje, jos išlikimą gali riboti nepalankūs klimato veiksniai, su jais susijusi galimybė daugintis tik vegetatyviniu būdu. Kadangi vienintelėje dabar žinomoje radavietėje širdžialapė kaldezija auga kartu su pūslėtąja aldrūne, jos gamtotvarkos planas turėtų būti suderintas ir su antrosios rūšies poreikiais.

Informacijos šaltiniai: Šarkinienė, 1961; Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Sinkevičienė, 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare and endangered throughout the whole of Europe. In Lithuania, it is at the northern edge of its distribution range and historically was known to be found in three localities (Verkiai, Banduragis Bay on Didžiulis Lake and Lake Ilgis), though has not been recorded at any of these sites since the middle of the last century. It has however been recently discovered in one new locality, namely Rūžas Lake, in the Ignalina district.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Lankstusis plukenis

Najas flexilis (Willd.) Rostk. & W. L. E. Schmidt

Vandenplūkiniai (Hydrocharitaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1ab(iii)

Paplitimas. Lankstusis plukenis paplitęs Šiaurės Amerikoje, Azijoje, Europoje. Visoje Europoje labai reta ir nykstanti rūšis.
Lietuvoje labai reta. Sągardo ežere (Ignalinos r.) rasta tik 1998 m., Germanto ežere (Telšių r.) žinoma iš maurabragio (*Chara aspera*) herbariumo pavyzdžio, surinkto 1966 m. Augalai sunkiai pastebimi, todėl paplitimas Lietuvoje ištirtas nepakankamai.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, gležnas, povandeninis augalas, įsišaknijantis dugne. Lietuvoje rasti augalai labai žemi, 4–5 cm aukščio, nors gali išaugti 30–40 cm. Visas jo vystymosi ciklas vyksta po vandeniu. Žiedai ir vaisiai išauga menturiais išsidėsčiusių lapų pažastyse. Nuo kito smulkaus mažojo plukenio (*Najas minor*) skiriasi beveik tiesiais, tankiai ir smulkiai dantytais lapais, bet geriausiai atskirti pagal subrendusias sėklas. Jos būna pailgai elipsiškos, 2–3,5 mm ilgio, gelsva arba rusva blizgančia odele, su neryškiu kvadratinių duobučių ornamentu, matomu smarkiai padidinus. Manoma, kad lankstusis plukenis dauginasi tik sėklomis. Lietuvoje augalai su subrendusiais vaisiais buvo surinkti rugpjūčio mėn. Auga stovinčiuose arba lėtai tekančiuose vandenyse, dažniausiai švariuose, mezotrofiniuose ežeruose smėlėtu dugnu, rečiau eutrofiniuose vandenyse. Sągardo ežere augo 2–3 m gylyje kartu su vyraujančiomis vandeninėmis samanomis arba maurabragiais ir menturdumbliais.

Populiacijos gausumas. Sągardo ežere 1998 m. lankstusis plukenis buvo labai negausus ir aptiktas tik šiaurinėje ir pietrytinėje dalyse tarp kitų povandeninių augalų. 2015 m. tose vietose neaptiktas, bet rastas pietinėje dalyje (vienas individas). Germanto ežero populiacijos ankstesnis gausumas nežinomas, pakartotinai augalų nerasta.

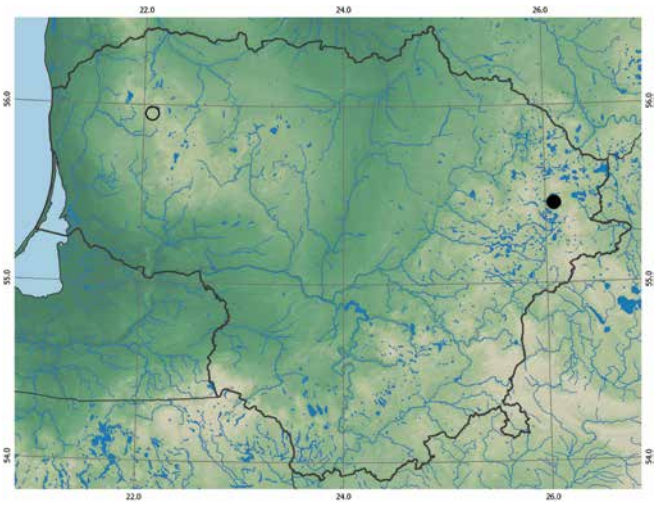

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Grėsmės ir apsauga. Manoma, kad ežerų vandens cheminės sudėties (rūgštėjimas ir eutrofikacija), hidrologinio režimo pokyčiai ir konkurencija su kitais augalais, ypač invazinėmis rūšimis, kelia didžiausią grėsmę. Būtina tikrinti ir stebėti populiacijų būklę žinomose radavietėse, ieškoti naujų.

Informacijos šaltiniai: Sinkevičienė, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, known to be found in only in two lakes situated in the western and eastern parts of the country. The population in Lake Sągardas (Ignalina district) was rather sparse in both 1998 and 2015, while the population in Lake Germantas (Telšiai district) has not been found since 1966.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Mažasis plukenis
Najas minor All.

Vandenplūkiniai (Hydrocharitaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Pagrindinė rūšies arealo dalis plyti Šiaurės pusrutulyje. Natūraliai auga Europoje, Šiaurės Afrikoje, Azijoje, introdukuota ir plinta Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje reta. Galimai išnykusi Švenčiaus (Trakų r.) ir Skritelio (Zarasų r.) ežeruose. Po 2007 m. atrasta kituose vandens telkiniuose, daugiausia rytinėje šalies dalyje, Ignalinos r. ežeruose (Alksnas, Almajas, Dringis, Dūkštas, Sągardas).

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Biologija ir ekologija. Vienmečiai, povandeniniai, dugne įsišaknijantys augalai. Stiebas apie 20 cm ilgio, siūliškas, dažnai gausiai dichotomiškai šakotas. Lapai siaurai linijiški, iki 2 cm ilgio, plika akimi matomais retai dantytais pakraščiais, smarkiai išsilenkę. Lapamakštės širdiškos. Augalas žydi ir sėklas subrandina po vandeniu. Sėklų luobelės ornamentą sudaro horizontaliai ištįsę narveliai – tuo mažasis plukenis aiškiai skiriasi nuo lanksčiojo plukenio (*Najas flexilis*). Dauginasi ne tik sėklomis, bet ir vegetatyviniu būdu – augalo dalimis. Lietuvoje gausiai derančių mažųjų plukenių rasta rugpjūčio mėn. Gali būti, kad šie vienmečiai augalai išauga ne kiekvienais metais. Auga įvairaus tipo ežeruose, lėtai tekančiose upėse, kartais grioviuose ir ryžių laukuose. Lietuvoje mažasis plukenis rastas tik ežeruose, iki 3,5 m gylio. Sągardo ežere augo 1–3 m gylyje kartu su paprastąja drepane, maurabragiais ir žiediniais augalais – lanksčiuoju plukeniu, standžialape kurkle, kanadine elodėja, varpotąja plunksnalape. Alksno ežere augo apie 1 m gylyje kartu su pakrantės helofitais, maurašakiu, menturlape ežerute, paprastąja lūgne, plūduriuojančiąja ir permautalape plūdėmis. Labai panašioje augavietėje mažasis plukenis augo ir Skritelio ežere.

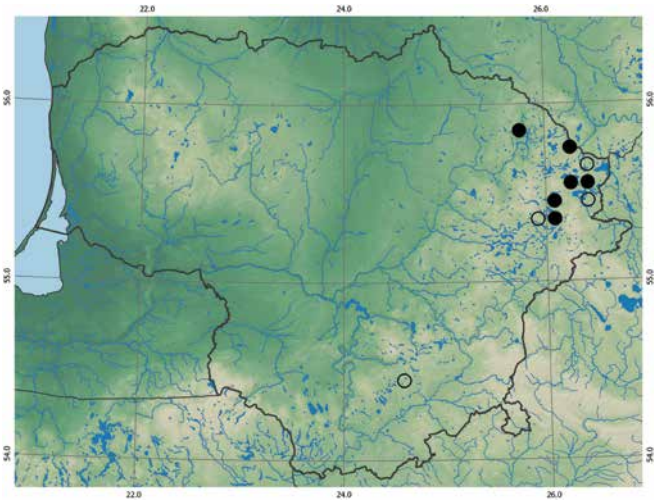

Populiacijos gausumas. Po 2007 m. apie Alksno ežero populiaciją naujų duomenų nėra. 2015 m. duomenimis, labai negausi Sągardo ežero populiacija. Paprastai populiacijos būna mažos, neretai randama tik pavienių augalų. Kaip vienmečiai augalai labiau gali išplisti tik laisvose nuo povandeninės augalijos dugno vietose.

Grėsmės ir apsauga. Mažasis plukenis priskiriamas prie silpnai konkurencingų augalų. Nors yra gana tolerantiškas eutrofinėms sąlygoms, joms esant negali konkuruoti su sparčiau besiplečiančiais daugiamečiais augalais.

Informacijos šaltiniai: Sinkevičienė, 2001.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania and is concentrated in the eastern part of the country, mostly in the lakes of Ignalina district. It is probably extinct in Lake Švenčius (Trakai district) and Lake Skritelis (Zarasai district), but several new localities have been recorded since 2007.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Pajūrinė narytžolė
Triglochin maritima L.

Narytžoliniai (Juncaginaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus pietinius regionus, Vakarų Azijos kalnų regionuose, Šiaurės Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje daugiausia aptinkama pamaryje ir pajūryje, žemyninėje šalies dalyje retai, rasta tik Kaune ir Birštone.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis augalas su trumpais storais šakniastiebiais. Sudaro įvairaus tankumo kerus. Dauginasi sėklomis, bet plisti gali ir šakniastiebiais, padengtais senų lapų makštimis. Stiebai 15–75 cm aukščio, statūs. Lapai trumpesni už stiebus, telkiasi prie stiebo pagrindo, linijiški, pusrutuliško skerspjūvio, mėsingi. Žiedynas stiebo viršūnėje, tanki varpiška kekė. Žiedkočiai įstrižai statūs, prigludę prie stiebo. Žiedai smulkūs, trimis žalsvais vainiklapiais. Plunksniškai susiskaidžiusios piestelių purkos purpurinės spalvos. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisiai matiniai, šviesiai rudi, kiaušiniški, žemiau purkos persmaugti, subrendę išilgai suskyla į šešias dalis. Augale yra nuodingų medžiagų – cianogeninių glikozidų.
Druskamėgis augalas. Auga druskingose, periodiškai užliejamose ar nuolat drėgnose ir šlapiose ar pelkėtose vietose. Aptinkama Kuršių marių užliejamose pievose ir drėgnose pakrantėse, neretai – pakrančių nendrynų retmėse. Į marias ir jūrą įtekančių upių žiočių krantuose auga gėlo ir sūraus vandens maišymosi zonoje. Žemyninėje dalyje pajūrinių narytžolių pasitaiko druskingų šaltinių drėkinamose vietose.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi. Didelių sąžalynų nesudaro – aptinkama 1–50 m² ploteliais. Kai kur auga pavieniai augalai.

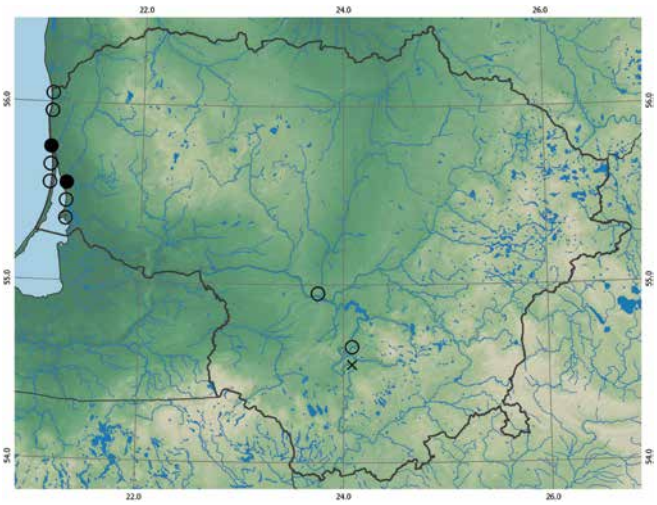

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Grėsmės ir apsauga. Pajūrinė narytžolė yra stenoekinė rūšis, o Lietuvoje jai tinkamų augaviečių plotų nedaug. Be to, yra mažai konkurencinga. Todėl didžiausios grėsmės yra nebešienavimas, ganyklų apleidimas, tręšimas, antropogeninis vandens režimo pertvarkymas, vandens ir pakrančių augalijos tvarkymas sausinant, paviršinių ir jūros vandenų tarša, urbanizacija. Neigiamos įtakos turi ir šių veiksnių aktyvinama buveinių sukcesija.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Occurring on the coast of the Curonian Lagoon and banks of river mouths influenced by sea water, as well as around saline springs elsewhere in the country, this species is very rare in Lithuania. The area occupied by plants at each locality ranges from 1 to 50 m². The number of localities and individuals is declining due to urbanisation, abandonment of grasslands and anthropogenic, especially hydrological, and trophic changes of the habitats.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Smailialapė plūdė
Potamogeton acutifolius Link

Plūdiniai (Potamogetonaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Ištisinis rūšies arealas apima Europą. Nurodomos atskiros radavietės Rytų Azijoje gali būti netikros.
Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje. Palyginti ilgai apie rūšies paplitimą tikrų duomenų buvo labai mažai, nes ji buvo painiojama su *Potamogeton compressus* arba panašios išvaizdos hibridais. Tipiški šios rūšies herbariumo pavyzdžiai nustatyti iš radaviečių Alytaus, Marijampolės, Raseinių, Vilkaviškio r., Kaune. Naujų radinių nėra nuo 1998 m. Išnykusi Žuvinto ežere (Alytaus r.).

Biologija ir ekologija. Povandeninis augalas, įsišaknijantis dugne, iškeliantis virš vandens žiedynus. Stiebas apie 60 cm ilgio, susiplojęs. Lapai bekočiai, linijiški, apie 3,5 mm pločio. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Žiedynas labai trumpas, iš keturių–šešių žiedų. Dauginimasis sėklomis netirtas. Gali būti, kad Lietuvoje dėl nepalankių klimato sąlygų sėklos nesubręsta. Dauguma rastų augalų buvo išaugę iš turionų, kuriuos naudodama ši plūdė žiemoja, vegetatyviškai dauginasi ir plinta. Kitose šalyse nurodoma kaip tipiška gyvulių ganyklų kūdrų ir griovių, žuvininkystės tvenkinių rūšis. Lietuvoje auga nedideliuose ir sekliuose vandens telkiniuose: ežeruose, kūdrose, tvenkiniuose, senvagėse, grioviuose. Piečiau Lietuvos esančiuose kraštuose sudaro *Potamogetonetum acutifolii* bendrijas.

Populiacijos gausumas. Pagal herbariumų duomenis, individų gausumas būna labai mažas. Dabartinė rūšies būklė radavietėse nežinoma. Žuvinto ežere nerandama po 1960 m.

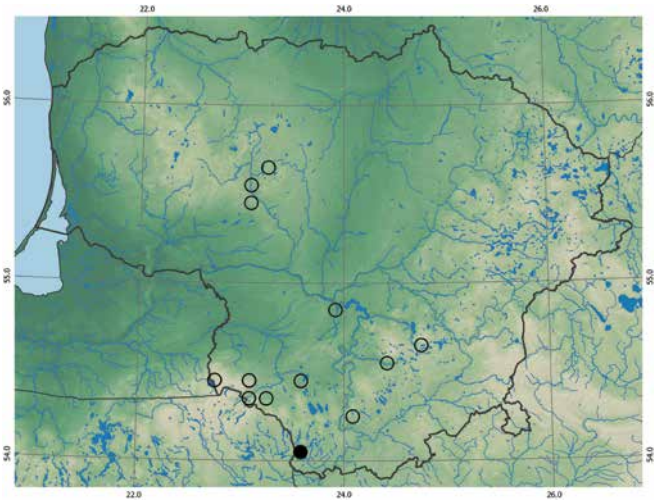

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Grėsmės ir apsauga. Nykimo priežastys nėra aiškios. Viena iš jų gali būti klimato sąlygų ribojamas dauginimasis sėklomis, kita (Žuvinto atveju) – antropogeninė vandenų eutrofizacija ir tarša. Rūšiai išsaugoti reikia patikrinti žinomas radavietes ir parinkti tinkamiausias vietas apsaugai, parengus gamtotvarkos planą.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, this species is at the northern edge of its distribution range. According to current data, the species is very rare in Lithuania and is mostly distributed in the north-western part of the country. Its distribution, however, is insufficiently studied and no localities have been found since 1989. It is probably extinct in Lake Žuvintas and the current state of the species in other locations is unknown.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Siūlinė plūdė
Potamogeton trichoides Cham. & Schltdl.

Plūdiniai (Potamogetonaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(iii)c(ii,iv)+2ab(iii)c(ii,iv)

Paplitimas. Pagrindinis rūšies arealas plyti Europoje ir Afrikoje (išskyrus Sacharos dykumą), apima nedidelę dalį Azijos.
Lietuvoje rūšis arti šiaurinės arealo ribos, reta. Pavienės radavietės žinomos Alytaus, Lazdijų, Trakų, Panevėžio, Raseinių r., abejotina radavietė Palangos apylinkėse. Galimai išnykusi Žuvinto ežere.

Biologija ir ekologija. Labai gležnas povandeninis augalas, iškeliantis į paviršių žiedynus. Stiebas siūliškas, 30–60 cm ilgio, labai šakotas. Lapai labai siauri, apie 0,5 mm pločio, bekočiai. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dažniausiai žiedyne subręsta tik viena sėkla. Dauginasi sėklomis arba turionais. Auga sekliuose stovinčiuose arba lėtai tekančiuose vandenyse, kuriuose neretai gausu maisto medžiagų. Lietuvoje aptinkamas upių senvagėse, kūdrose, tvenkiniuose, durpių duobėse, upeliuose ir grioviuose, retai ežeruose. Natūraliuose vandens telkiniuose, upėse ar grioviuose auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis. Dirbtiniuose vandens telkiniuose pradinėse užaugimo stadijose arba po jų išvalymo sudaro didelius sąžalynus seklumose iki 1 m gylio. Bendrijos priskiriamos *Potamogetonetum trichoides* asociacijai.

Populiacijos gausumas. Įvairiose augavietėse individų gausumas labai nevienodas. Labai gausios populiacijos stebėtos dirbtiniuose vandens telkiniuose. Pavyzdžiui, tvenkinyje prie Rykantų (Trakų r.) siūlinės plūdės sudarė apie 2 m pločio ištisą juostą nuo pakraščio iki 1 m gylio. Vėliau buvo randama tik pavienių augalų ir daug mažesniame plote, nes juos nustelbė kiti augalai, ypač plūduriuojančioji

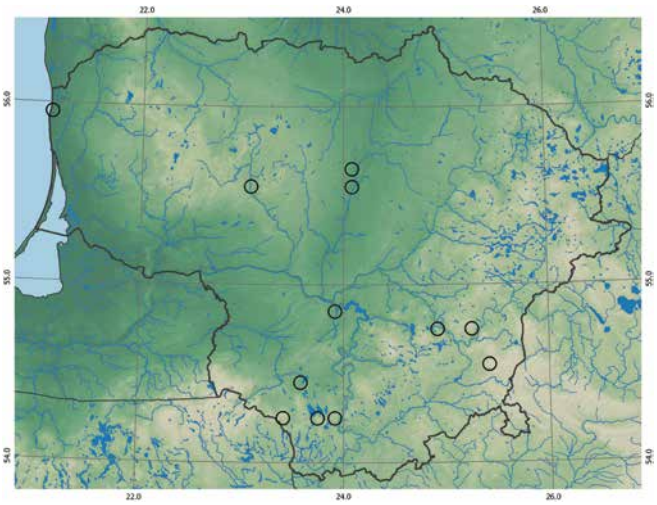

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

plūdė. 1998 m. kūdroje Aleknonių k. (Alytaus r.) aptikta tuo metu visą vandens telkinio plotą užimanti populiacija. Kelerius metus jos gausumas kito priklausomai nuo kūdros valymo dažnumo ir pašalinamo augalų kiekio. Natūraliuose vandenyse gausiau auga upių senvagėse.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia tiesioginis augaviečių sunaikinimas, vandenų tarša, konkurencija su kitais vandens augalais. Rūšiai išlikti palanki upių senvagių apsauga, saikingas užželiančių dirbtinių vandens telkinių valymas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Close to the northern border of the distribution range, this species is very rare in Lithuania. The most abundant populations are recorded in artificial standing waters and oxbow of rivers, while populations in lakes and flowing waters are sparse. Major threats include water pollution and competition with other plants.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Baltasis čemerys
Veratrum album L.

Melantiniai (Melanthiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN D1

Paplitimas. Plačiai paplitusi rūšis, kurios arealas apima beveik visą Europą, Aziją ir Šiaurės Amerikos šiaurvakarinę dalį. Auga šilto, vidutiniškai šilto, vėsaus ir iš dalies šalto klimato juostose dažniausiai aptinkama kalnuotuose regionuose. Lygumose ir žemumose reta arba labai reta.
Lietuvoje labai reta rūšis, dabar aptinkama tik vienoje vietoje (Anykščių r.). XIX a. rūšis buvo užregistruota Kauno apylinkėse, XX a. – dar keturiose vietovėse rytinėje šalies dalyje (Anykščių, Kaišiadorių, Trakų ir Vilniaus r.), bet dabar tose vietose rūšis išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 50–180 cm aukščio augalas, išauginantis trumpus storus šakniastiebius ir sudarantis gana stambius kerus. Stiebas status, ištisai lapuotas. Lapai pražanginiai, plačiai kiaušiniški arba plačiai lancetiški, 15–25 cm ilgio ir iki 20 cm pločio, ryškiai gysloti. Žiedai stiebo viršūnėje susitelkę stambiomis šluotelėmis. Apyžiedžio lapeliai balsvi, gelsvi, žalsvi, kartais rusvo atspalvio. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Vaisius – kiaušiniška daugiasėklė dėžutė. Sėklos subręsta rugsėjo mėn., jos plokščios, su plėviniais sparneliais, išnešiojamos vėjo. Dauginasi sėklomis, rečiau – vegetatyviniu būdu.
Lietuvoje aptinkama drėgnose ar vidutinio drėgnumo natūraliose pievose. Istorinėse augavietėse buvo rasta šienaujamose pievose ir ganyklose.

Populiacijos gausumas. Vienintelėje šalyje dabar žinomoje augavietėje iš viso auga apie 180 subrendusių individų. Jauni ir nesubrendę (nežydintys) augalai populiacijoje sudaro mažiau kaip 15 proc. Visa populiacija užima mažiau kaip 0,2 ha plotą.

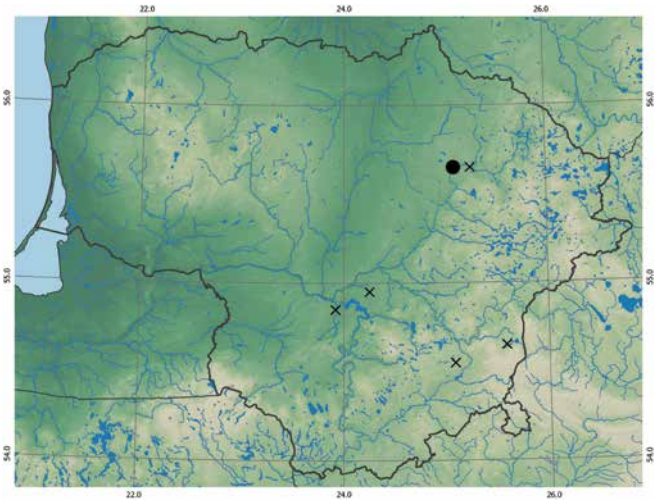

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių pokyčiai, atsirandantys dėl menko pievų naudojimo. Dėl to kyla pavojus, kad buveinė apaugs krūmais ir rūšies populiacija išnyks. Taip pat yra grėsmė, kad buveinė gali būti apželdinta mišku ar kitaip sunaikinta. Sėkloms dygti ir daigams įsitvirtinti reikia praardyto dirvožemio plotelių, o apleistose buveinėse susikaupia storas nuokritų sluoksnis, neleidžiantis sėkloms dygti. Buveinėje kas dveji ar treji metai reikia vėlai rudenį (rugsėjo–spalio mėn.) nupjauti žolę, ją išdžiovinti, kad išbyrėtų augalų sėklos, sugrėbti ir išvežti.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Extinct in four localities known during the 20th century, this very rare species currently occurs in just a single locality in eastern Lithuania. The single population consists of about 180 mature individuals. It grows in wet and mesic grasslands and along forest edges. The main threat facing the species is a loss of suitable habitats due to abandonment of meadows and overgrowth by shrubs, as well as by intentional afforestation. This known habitat should be constantly managed.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Pievinė vištapienė

Gagea pratensis (Pers.) Dumort.

Lelijiniai (Liliaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2ac

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Paplitimas. Rūšis paplitusi rytinėje Vakarų Europos dalyje, Pietų ir Centrinėje Europoje, pietinėje Skandinavijos ir vakarinėje Rytų Europoje dalyse. Lietuvoje reta rūšis, dabar aptinkama pietinėje Aukštaičių aukštumos, Neries žemupio plynaukštėje, Dzūkų aukštumoje ir Dainavos lygumoje. XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje rūšis buvo rasta Vakarų Lietuvoje, bet dabar ten neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–15 cm aukščio, dažniausiai kuokštais augantis augalas. Geofitas. Augalas turi vieną stambų gulsčią ir du arba tris mažesnius gumbasvogūnius. Pamatiniai lapai linijiški, stori, trikampiai. Stiebo lapai platesni, linijiškai lancetiški. Žiedai po tris–šešis, retai daugiau, susitelkę į skėtišką žiedyną. Apyžiedžio lapeliai lancetiški, nusmailėjusia viršūne, ryškiai geltoni, blizgūs. Žydi balandžio–gegužės mėn. Vaisius – dėžutė. Sėklos subręsta gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis ir gumbasvogūniais.
Pievinės vištapienės Lietuvoje auga vidutinio drėgnumo pievose ir ganyklose, upių, upelių ir kalvų šlaituose, pakrūmėse. Retai pasitaiko pievų vietose įrengtuose dirbamuose laukuose ir kitose antropogeninėse buveinėse, kuriose tam tikrą laiką išlieka suardžius natūralias buveines. Šviesomėgis augalas. Tankiuose medynuose augantys augalai paprastai nežydi arba žydi labai retai. Tankiuose krūmynuose ilgainiui išnyksta.

Populiacijos gausumas. Visose dabar žinomose vietovėse aptinkama nedidelius plotus (20–100 m², retai 1–2 arus) užimančių, padrikais kuokštais išsidėsčiusių augalų grupių. Didžiausios ir gyvybingiausios subpopuliacijos išlikusios Lapainios, Verknės ir Nemuno upių pakrantėse Kaišiadorių, Prienų ir Alytaus r.

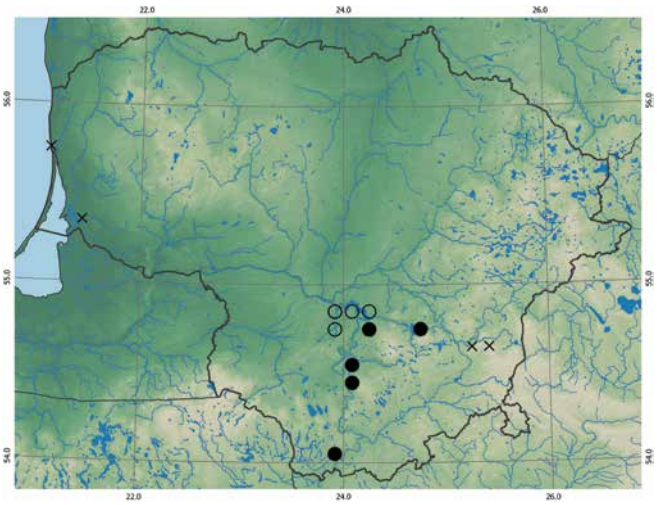

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia tinkamų buveinių plotų mažėjimas ir jų kokybės blogėjimas. Maži natūralių pievų ir ganyklų plotai nebenaudojami ir apauga aukštaūgėmis žolėmis bei krūmais arba apsodinami mišku. Dėl to pievinės vištapienės nebežydi, subpopuliacijos nusilpsta ar išnyksta. Svarbu išsaugoti rūšiai svarbių natūralių paupių pievų ir ganyklų būklę jas naudojant tradiciniu, ūkininkavimui palankiu būdu – taikyti įprastą šienavimo ir ganiavos režimą.

Informacijos šaltiniai: Abromeit, Neuhoff, Steffen, 1940.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Extinct at localities in western Lithuania, this rare species is currently known to be found in localities in southern Lithuania. It grows in natural meadows and pastures in river valleys and on slopes, occasionally also on wooded slopes of rivers. Most subpopulations occupy small areas (10–100 m²). The main threat facing the species is the loss of suitable habitats due to the abandonment of small meadow and pasture habitats and their overgrowth or afforestation. The main measure for the protection of this species is the maintenance of traditional usage of natural meadows and pastures.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Mažasis anakamptis

Anacamptis morio (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2c

Paplitimas. Rūšies arealas apima Europą, išskyrus šiaurinę ir šiaurrytinę dalis, nedidelė dalis įsiterpia į Šiaurės Afriką ir Viduriniuosius Rytus. Aptinkama iki 2000 m virš jūros lygio.
Lietuvoje iš viso žinoma per šimtą rūšies radaviečių, kurios pasiskirsčiusios beveik visoje šalies teritorijoje. Per pastaruosius dešimt metų rūšis buvo užfiksuota aštuoniolika kartų, tačiau surastos tik kelios naujos negausios populiacijos.

Biologija ir ekologija. Mažasis anakamptis yra nedidelis, iki 25 cm aukščio užaugantis, žolinis augalas. Augalai žydi anksti, gegužės mėn., kol bendrijose dar nesuveša kita augalija. Žiedyną sudaro nuo 5 iki 25 žiedų, jų spalva dažniausiai purpurinė, bet pasitaiko rausvų ir baltų. Dauginasi sėklomis, iš sėklų išaugę individai subręsta po ketverių ar penkerių metų.
Augalas šviesomėgis, todėl nepakelia kitų augalų konkurencijos, dažniausiai įsikuria žemažolėse pievose, silpnai rūgščios ar šarminės reakcijos dirvožemiuose. Augalai tarpsta natūraliose pievose, kuriose nuolat ganoma ir šienaujama. Ganymas – svarbus veiksnys populiacijoms išlikti, nes gyvuliai padaro nedidelių pažaidų buveinėse (atviro dirvožemio lopinėlius) ir įmina sėklas į dirvožemį.

Populiacijos gausumas. Paprastai populiacijose aptinkama tik pavienių individų, nors istoriškai žinoma ir labai gausių populiacijų, kurias sudarė 200–300 individų. Dabar nemažai populiacijų nyksta arba jau yra išnykusios, kai kurių būklė nežinoma, trečdalio šiuolaikinių populiacijų situacija kritinė dėl buveinių apleidimo. Bent šešios populiacijos susiformavusios geros būklės buveinėse ir turi galimybę išlikti, jeigu sąlygos nepasikeis.

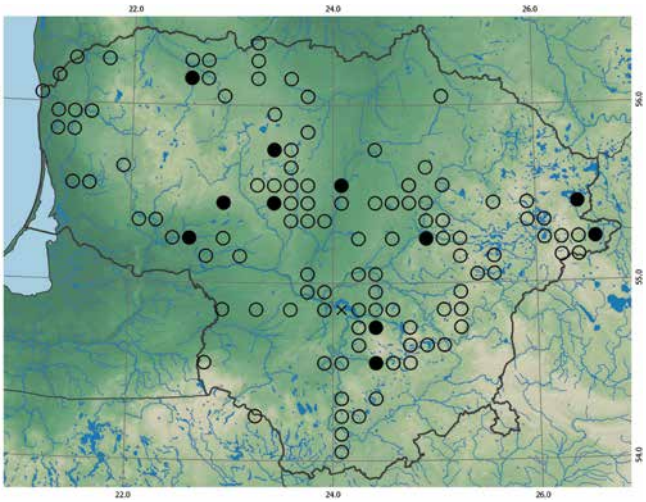

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis yra pasikeitusios ūkininkavimo tradicijos – dirbamų laukų plotų didėjimas, žemės ūkio intensyvėjimas ir chemizacija. Kita vertus, mažų, neretai izoliuotų ir sunkiai pasiekiamų pievų apleidimas ir vėliau jų didelis susivėrimas ir apaugimas krūmais. Siekiant išsaugoti mažosios gegužraibės populiacijas, reikėtų sukurti ekstensyviai naudojamų ganyklų ir pievų tinklą.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: BIGIS, EU-LT-001.

Summary. *This species used to be widespread in Lithuania, but only 18 observations have been recorded during the last decade, each of these consisting of just several individuals. The main causes of population decrease are changes in land usage techniques and traditions, i.e. very intense agriculture and abandonment of isolated and small patches of suitable habitat.*

Autorius – Domas Uogintas

Kardalapis garbenis

Cephalanthera longifolia (L.) R. M. Fritsch

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iii,iv,v)+2ab(iii,iv,v)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Afrikoje, Mažojoje Azijoje, kalnuose į rytus – iki Himalajų. Per Lietuvą eina šiaurrytinė arealo riba.
Lietuvoje kardalapio garbenio populiacijos aptinkamos pietrytinėje dalyje (Šalčininkų, Trakų, Vilniaus r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 60 cm aukščio, žolinis augalas gulsčiu šakniastiebiu. Stiebas status, plikas, lapuotas. Lapai stambūs, lancetiški, ryškiai gysloti. Žiedai balti, po du–dvidešimt susitelkę į apyretį žiedyną. Žydi gegužės ar birželio mėn., žydėjimas tęsiasi vieną–dvi savaites. Žiedai nektaro neišskiria, todėl apdulkinama tik dalis jų. Vaisius – dėžutė, kurioje rudenį subręsta apie 6000 smulkių sėklų. Sėklas išplatina vėjas, tačiau joms sudygti būtina mikorizė, kuri išlieka per visą augalo gyvenimą. Auga lėtai, pirmąsyk pražysta senesni nei dešimties metų individai.
Pagal ekologinius poreikius pusiau ūksminis, vidutiniškai šilumamėgis augalas. Aptinkamas vidutiniškai drėgnuose, laidžiuose vandeniui ir orui, vidutinio derlingumo, nuo silpnai rūgščių iki silpnai šarminių dirvožemiuose. Jam palankiausios sąlygos – miško aikštelės, retmės, miško pakraščiai su menka žolių danga, kadangi nepakantus kitų žolinių augalų konkurencijai. Esant nepalankioms sąlygoms, pereina į antrinę ramybės būseną ir gali net kelerius metus neišleisti ūglių. Lietuvoje aptinkamas retuose mišriuosiuose miškuose ir tų miškų pamiškėse. Medžių arduose vyrauja paprastosios pušys, paprastosios eglės, karpotieji beržai, pasitaiko plačialapių medžių.

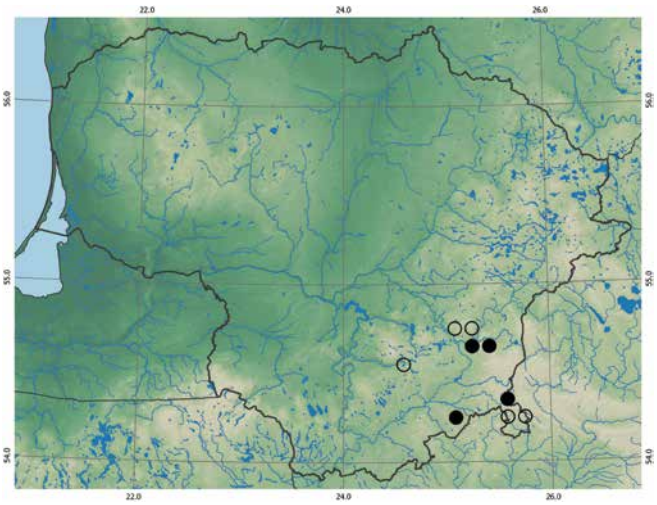

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Populiacijos gausumas. Antžeminės dalies populiacijos gausumas smarkiai svyruoja ir, žinant augalų sugebėjimą net kelerius metus neišleisti ūglių, sunku spręsti apie jos tikrąjį dydį. Pastaruosius kelerius metus gausiausia buvo Poškonių populiacija – apie 250 augalų. Dieveniškių populiacijoje prieš dešimtmetį buvo apie šimtą individų, o prieš kelerius metus registruoti tik devyni. Panerių miške vietoje anksčiau stebėtos itin gausios populiacijos dabar registruojama tik pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindiniai grėsmės veiksniai – plynieji miškų kirtimai, natūrali bendrijų kaita, kai sutankėja žolių danga, suveši krūmai, medžiai, kurie per daug užpavėsina augavietę.
Norint išsaugoti populiacijas, būtina praretinti medyną, ypač jaunas eglaites.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Gudžinskas, Ryla, 2006; Baranauskas ir kt., 2015.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *The north-eastern edge of the distribution range of this species crosses the territory of Lithuania and all known populations are in the south-east of the country. It occurs in mixed open woodland and on the edges of these forests. The largest population consists of about 250 individuals. The main threats are clear cuttings of forests and natural changes of habitat, including the encroachment of the canopy and of shrub and herb layers.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Raudonasis garbenis
Cephalanthera rubra (L.) Rich.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv,v); C2b

Paplitimas. Rūšis paplitusi didelėje Europos dalyje, taip pat aptinkama Šiaurės Afrikoje ir Azijoje. Lietuvoje reta, žinomos tik kelios radavietės pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyse. Kitur šalyje niekada nebuvo aptikta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 25–60 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas status, viršūnėje plaukuotas. Lapai pailgi, ryškiai gysloti. Žiedai gana stambūs, rausvi arba raudonai violetiniai. Žiedyne paprastai būna du–aštuoni, retai daugiau kaip dešimt žiedų. Žydi birželio–liepos mėn. Sėklos smulkios, neturi maisto medžiagų atsargų ir sudygsta tik sudariusios simbiozę su grybais. Augalai daugiausia dauginasi sėklomis, nors retai plinta ir vegetatyviniu būdu išsišakojus šakniastiebiui ir ant šaknų susidarius pridėtiniams pumpurams.
Raudonasis garbenis Lietuvoje auga įvairių tipų retuose, sausuose miškuose, dažniausiai gerai įšildomuose šlaituose kalkinguose dirvožemiuose. Tipiškos buveinės gerai apšviestos su reta žolinių augalų danga. Rūšis šviesomėgė, labai nekonkurencinga ir jautri mechaniniams pažeidimams. Esant nepakankamam buveinės apšvietimui, augalai nežydi, o ypač pablogėjus apšvietimo sąlygoms gali pereiti į ramybės būseną.

Populiacijos gausumas. Visose šiuo metu žinomose septyniose radavietėse augalų negausu, registruojama ne daugiau kaip po šimtą individų. Augalai dažniausiai pasklidę pavieniui arba nedidelėmis grupėmis, vyrauja vegetuojantys augalai, o žydinčių paprastai būna labai nedaug. Tikėtina, kad blogos

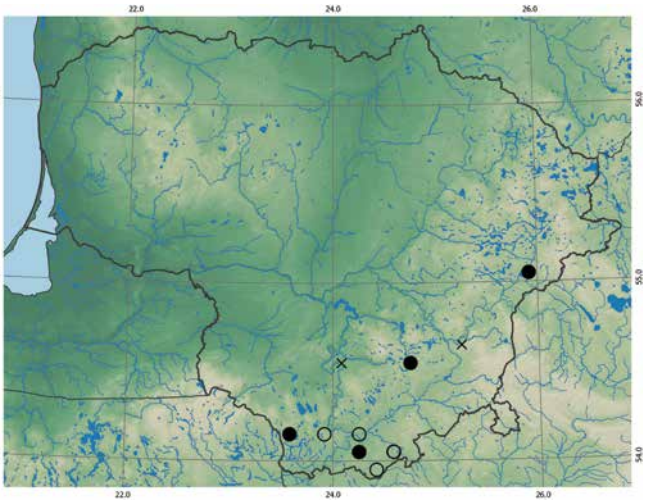

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

būklės buveinėse yra nemažai į ramybės būseną perėjusių individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė rūšies nykimo priežastis yra tinkamų buveinių plotų mažėjimas. Dėl per tankaus medžių ir krūmų projekcinio padengimo buveinėse ima stigti šviesos, todėl raudonieji garbeniai ima skursti ir prastai žydi. Rūšiai grėsmę kelia ir žolėdžiai miško gyvūnai, pastebėta, kad augalai neretai būna nugraužti. Siekiant sudaryti rūšiai palankias sąlygas, reikia palaikyti optimalų buveinių apšvietimą retinant medžių ir krūmų ardus. Miškapievių buveines rekomenduojama šienauti bent kas dveji metai po augalų žydėjimo, tačiau svarbu nenupjauti raudonųjų garbenių, nes pažeisti augalai gali ilgam pereiti į ramybės būseną.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006; Mildažienė ir kt., 2016; Tałałaj *et al*., 2017.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare species, with only seven subpopulations known in the southern and south-eastern parts of the country. It mostly occurs in sparse forests on dry calcareous soils. Currently known subpopulations are quite small and composed of solitary individuals or groups of up to 100 individuals. The main reason for the decline of this species is the loss of suitable habitat.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Nariuotoji ilgalūpė
Corallorhiza trifida Châtel.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje nariuotoji ilgalūpė randama didžiojoje šalies dalyje. Didesnės ištisinės teritorijos, kur nebuvo rasta, yra šiaurinėje (Joniškio, Pasvalio, Pakruojo, Biržų, Rokiškio, Kupiškio r.) ir centrinėje (Kauno, Kėdainių, Raseinių r.) Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 30 cm aukščio, žolinis, bechlorofilis, saprofitinis, plikas gelsvos, rusvos ar vos žalsvos spalvos augalas. Šakniastiebis išsikerojęs, mėsingas, karolių pavidalo, be šaknų. Stiebas status arba kylantis, nešakotas, plonas, dažniausiai su trimis plėvinėmis makštimis. Lapai redukuoti. Žiedynas retas, su keturiais–dvylika žiedų, dažniausiai būna iki aštuonių. Žiedai maži, gelsvai balkšvi, su 1,5–2 mm ilgio, plėvinėmis pažiedėmis. Apyžiedžio lapeliai arba visi susiglaudę kaip šalmas, arba išorinio rato šoniniai lapeliai styro į šalis. Lūpa trumpa, dažniausiai triskiautė, nusvirusi žemyn, 2–4 mm ilgio, balta su raudonais taškeliais. Žiedkočiai susisukę. Vaisius – daugiasėklė dėžutė. Sėklos labai mažos.
Žydi gegužės–birželio mėn. Augalams peržydėjus, paprastai užsimezga dvi–keturios dėžutės. Dauginasi sėklomis; vegetatyvinis dauginimasis netirtas. Sėklos sudygsta ne mažiau nei po keturių mėnesių ramybės periodo, sudaro mikorizę. Didžiąją gyvenimo dalį praleidžia po žeme ir stiebą su žiedynu išleidžia tik tada, kai išsiaugina pakankamai ilgą šakniastiebį ir sukaupia pakankamai maisto medžiagų. Auga lėtai ir, paprastai, gali žydėti po dvejų–ketverių metų. Peržydėjęs augalas gali po to daugelį metų nežydėti.

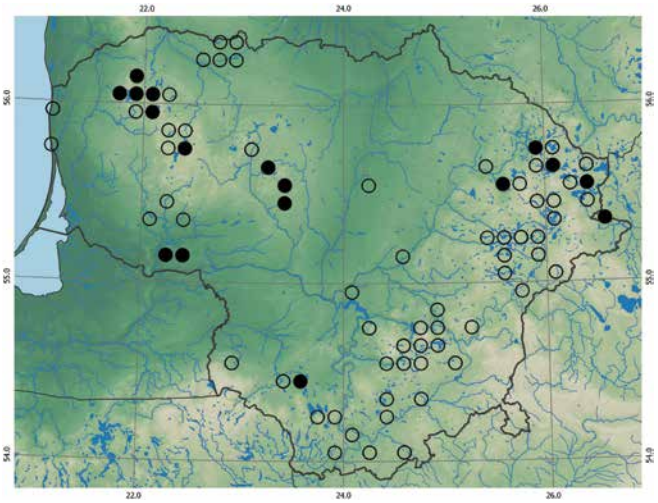

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Auga rūgščiuose, drėgnuose dirvožemiuose. Aptinkama pelkėtuose ir drėgnuose miškuose (dažniausiai pelkėtuose eglynuose ir mišriuosiuose miškuose), žemapelkių ir tarpinių pelkių pakraščiuose. Visose augavietėse nuolat būna drėgna.

Populiacijos gausumas. Randama pavienių augalų arba nedidelių jų grupių, tačiau apie populiacijų dydžius sunku spręsti, kadangi didžioji populiacijos dalis dėl nariuotosios ilgalūpės gyvenimo būdo vegetuoja žemėje ir generatyvinių ūglių gali neišleisti kelerius metus.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra augaviečių ekologinių sąlygų pokyčiai, atsiradę nusausinus pelkes ir miškus, augaviečių sunaikinimas kertant miškus, šernų veikla.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs in many districts of Lithuania, but has not been found in northern or central parts of the country. The populations vary in size from solitary individuals to small groups, but the exact number of plants per population is unknown due to its saprophytic nature. The main threats it faces are the drying up of bogs and forests, clear felling and boar activities.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Plačialapė klumpaitė
Cypripedium calceolus L.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2ac; C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus arktines sritis, Sibire ir Rytų Azijoje. Vakarų ir Centrinėje Europoje daugelyje šalių rūšis reta arba labai reta.
Lietuvoje gana reta rūšis, aptinkama beveik visoje teritorijoje, išskyrus Pajūrio ir Užnemunės žemumas. Iš viso užregistruota maždaug šimtas augaviečių, tačiau ne mažiau kaip dvidešimtyje tų vietovių rūšis išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 20–50 cm aukščio augalas storu, gana trumpu, šakotu šakniastiebiu. Stiebas status, tolygiai lapuotas, su plačiai kiaušiniškais arba plačiai lancetiškais lapais. Lapai ir stiebas apaugę trumpais tankiais plaukeliais. Žiedai stambūs, po vieną–tris, retai daugiau, išaugę stiebo viršūnėje. Išoriniai apyžiedžio lapeliai tamsiai rausvai rudi. Lūpa didelė, geltona, pūslės pavidalo. Žydi gegužės–birželio mėn. Žiedai nektaro neišskiria, bet juos apdulkina vabzdžiai. Sėklos labai smulkios, mažai daigios. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis.
Auga mišriuosiuose ir lapuočių, rečiau spygliuočių miškuose, miško aikštelėse, pamiškėse, retai pievose, dažniausiai kalkingame dirvožemyje. Gero apšvietimo sąlygomis sudaro didelius kerus, gausiai žydi, o stingant šviesos žydi negausiai, kerai išretėja.

Populiacijos gausumas. Šalyje rūšies populiacija gana didelė, tačiau pasiskirsčiusi nevienodai. Gausiausios augavietės telkiasi šiaurinėje ir rytinėje šalies dalyse. Jose priskaičiuojama po kelis šimtus, rečiau daugiau kaip 1000 individų. Daugiau kaip pusėje visų registruotų vietų aptinkama nedidelių plačialapių klumpaičių grupių arba tik pavienių jų individų. Visose subpopuliacijose vyrauja subrendę individai.

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

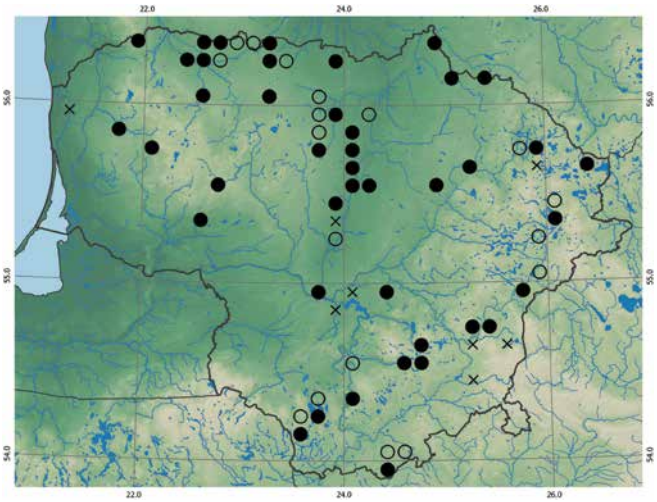

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta dėl netinkamo miškų ūkinio naudojimo – intensyvių kirtimų ir vienarūšių spygliuočių medynų formavimo. Rūšį nepalankiai veikia susidarantis tankus krūmų ardas. Kai kuriose vietovėse augalus tiesiogiai naikina žmonės juos iškasdami. Šakniastiebius išknisa ir suėda šernai. Buveinėse labai svarbu palaikyti tinkamą apšvietimą, neleisti suvešėti krūmų ardui. Svarbu buveinėje išsaugoti tinkamą medyno struktūrą su įvairiaamžiais medžiais ir atvirų aikštelių mozaika. Parengtas ir įgyvendinamas rūšies apsaugos planas.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2001, 2012c; Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Although quite rare, this species is distributed across most of Lithuania, except western and south-western districts. The largest subpopulations occur in the northern and eastern parts of the country. Usually in calcareous soil, it grows in mature broad-leaved mixed forests, forest glades, along forest edges and occasionally in meadows. This species is threatened by habitat changes and destruction due to inappropriate forest management and digging of plants.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Raiboji gegūnė

Dactylorhiza cruenta (O. F. Müll.) Soó

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje, nedidelė arealo dalis išsidėsčiusi Vakarų ir Pietvakarių Azijoje. Europoje arealas sudarytas iš dviejų dalių, kurių viena apima Alpių kalnų regioną, o kita – šiaurinę Europos dalį.
Lietuvoje reta, netolygiai paplitusi rūšis. Dažnesnė Žemaičių aukštumos rytinėje, Aukštaičių aukštumos šiaurinėje dalyse ir Vidurio Lietuvos žemumoje, o kitose šalies dalyse labai reta. Vakarų Lietuvoje iki šiol rūšis nerasta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 10–40 cm aukščio augalas su plaštakiškais šakniagumbiais. Stiebas status, šiek tiek briaunotas, tolygiai lapuotas, po žiedynu dažnai ištisai tamsiai pigmentuotas, žemiau dėmėtas. Lapai linijiški arba linijiškai lancetiški, iš abiejų pusių gausiai dėmėti, kartais dėmės susiliejusios ir beveik visas paviršius tamsiai pigmentuotas. Žiedų daug, jie susitelkę į 5–10 cm ilgio viršūninę kekę. Apyžiedžio lapeliai rausvai violetiniai, kartais tamsiai violetiniai. Lūpa rombinė, neryškiai triskiautė, išmarginta dryžiais ir dėmelėmis. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, bet gali daugintis ir vegetatyviniu būdu.
Raibosios gegūnės dažniausiai auga šarmingose žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse, retai pasitaiko šaltiniuotose pelkėse. Labai retai rūšis įsikuria antrinėse buveinėse, pavyzdžiui, molio ar klinčių karjeruose. Šviesomėgis augalas, bet pakenčia nestiprų pavėsį.

Populiacijos gausumas. Šalyje rūšies populiacija nedidelė ir daugumoje vietovių aptinkama tik pavienių augalų ar nedidelių jų grupių. Gausesnės, iš 200–300 individų sudarytos subpopuliacijos žinomos tik Aukštaičių aukštumos šiaurinėje ir Žemaičių aukštumos rytinėje dalyse. Anksčiau buvusi gausi populiacija Akmenės r., klinčių karjere, dabar beveik sunykusi.

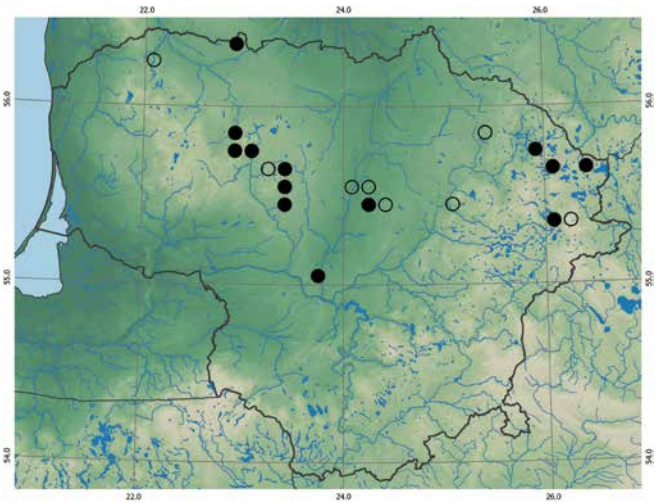

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta dėl tinkamų buveinių plotų mažėjimo, kurį sukelia buveinių kaita: šarmingos žemapelkės ir tarpinės pelkės apauga krūmais arba nendrėmis. Vešliais krūmais apaugusiose buveinėse išnyksta per kelerius metus. Svarbu palaikyti palankią buveinių būklę: periodiškai pjauti ir šalinti žolę, retinti ir šalinti krūmus bei jų atžalas, slopinti nendrių ekspansiją.

Informacijos šaltiniai: Ryla, 2001, 2003; Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare species with an uneven distribution across the country, it usually occurs in alkaline fens, transitional mires, occasionally in spring fens, and more rarely in limestone or clay quarries. Most of the known subpopulations consist of several individuals and only a few subpopulations consist of 200–300 mature individuals. The main threat to this species is habitat change due to overgrowth of reeds, trees and shrubs.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Dėmėtoji gegūnė
Dactylorhiza maculata (L.) Soó

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2ab; B2b(iii,v),c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus pietinius sausringus regionus, ir Vakarų Sibire. Lietuvoje gana reta, netolygiai paplitusi rūšis, nors užregistruota beveik visose šalies dalyse. Kiek dažniau aptinkama Žemaičių ir Baltijos aukštumose, žemumose reta. Daugelyje vietovių, kuriose rūšis registruota iki XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigos, dabar nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 20–70 cm aukščio augalas su plaštakiškais šakniagumbiais. Stiebas status, lapuotas, po žiedynu dažnai tamsiai pigmentuotas. Lapai linijiški arba linijiškai lancetiški, jų viršutinė pusė tamsiai žalia, dėmėta stambiomis maždaug vienodo dydžio dėmėmis, apatinė melsvo atspalvio. Žiedynas – 5–10 cm ilgio, vidutinio tankumo kekė. Apyžiedžio lapeliai šviesiai violetiniai, kartais rausvi ar tamsiai violetiniai. Lūpa plati, aiškiai triskiautė, su maždaug vienodomis skiautėmis, išmarginta taškais, dėmelėmis ir dryžiais. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis, retai vegetatyviniu būdu.
Dėmėtosios gegūnės dažniausiai auga tarpinėse pelkėse, aukštapelkių pakraščiuose, pelkiniuose spygliuočių miškuose, rečiau žemapelkėse, briedgaurynuose, rūgščiame ar neutralios reakcijos dirvožemyje. Šviesomėgis, silpnai konkurencingas augalas, bet pakantus nestipriam pavėsiui.

Populiacijos gausumas. Šalyje rūšies populiacija gana didelė, tačiau labai netolygiai pasiskirsčiusi, augalai užima gana nedidelius plotus. Daugumoje vietovių aptinkama nedidelių jų grupių ir tik apie

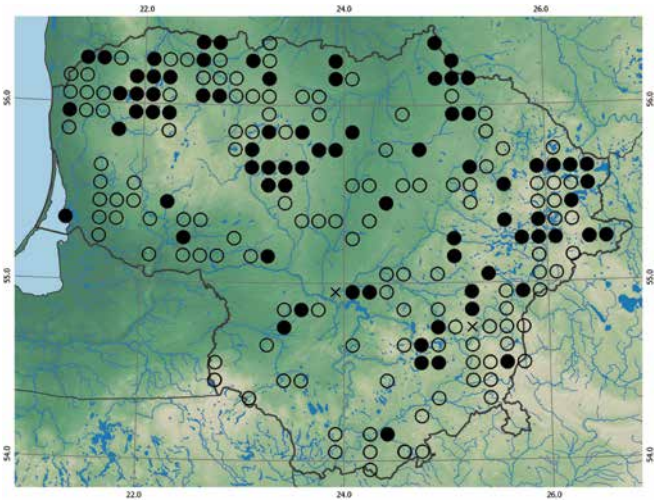

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

10 proc. augaviečių aptinkamos gausesnės, daugiau kaip iš 300 subrendusių individų sudarytos subpopuliacijos. Tipinio porūšio (subsp. *maculata*) dėmėtosios gegūnės ypač retos ir jų subpopuliacijos mažos, dažnai sudarytos iš mažiau kaip dešimties subrendusių individų.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta dėl tinkamų buveinių plotų mažėjimo, kurį sukelia buveinių kaita: tarpinės pelkės apauga krūmais arba nendrėmis, aukštapelkėse ima augti aukštaūgiai medžiai arba susidaro tankus krūmokšnių ardas. Svarbu palaikyti palankią buveinių būklę: tarpinėse pelkėse periodiškai retinti ir šalinti krūmus bei jų atžalas, slopinti nendrių ekspansiją, aukštapelkėse palaikyti atvirų buveinių mozaiką.

Informacijos šaltiniai: Ryla, 2001, 2003; Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Quite widely but unevenly distributed across the country, this species usually occurs in transitional mires, raised bogs, bog woodlands and occasionally in grasslands. Many of the subpopulations known prior to the 1990s have since become extinct and only about 10% of current subpopulations consist of more than 300 mature individuals. Most others are quite small. The main threat facing this species is habitat change due to overgrowth of reeds, trees and shrubs.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Plačialapė gegūnė

Dactylorhiza majalis (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN A2ac; B2ab(i,ii,iii,iv,v); C1+C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų ir Centrinėje Europoje, per Rytų Europą eina rytinė rūšies arealo riba. Lietuvoje reta, sparčiai nykstanti rūšis. Anksčiau buvo aptinkama pietinėje Aukštaičių aukštumos dalyje, Dzūkų ir Medininkų aukštumose, Pietryčių lygumoje, bet per pastaruosius dešimtmečius ne mažiau kaip šešiose vietovėse Aukštaičių ir Dzūkų aukštumoje rūšis išnyko. Per Lietuvą eina šiaurrytinė rūšies arealo riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 10–40 cm aukščio augalas su plaštakiškais šakniagumbiais. Stiebas status, tolygiai lapuotas. Apatiniai lapai kiaušiniški arba plačiai lancetiški, viršutiniai lancetiški, tamsiai žali, jų viršutinė pusė su stambiomis, netaisyklingai išsidėsčiusiomis, neretai po kelias susiliejančiomis dėmėmis. Žiedai susitelkę į 3–10 cm ilgio gausiažiedę viršūninę kekę. Apyžiedžio lapeliai tamsiai purpuriniai, kartais šviesiai arba sodriai violetiniai. Lūpa inkstiška, aiškiai triskiautė, jos šoninės skiautės dažnai dantytos. Lūpa išmarginta tamsesnės spalvos juostomis ir dėmelėmis. Žydi gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis.
Plačialapės gegūnės dažniausiai auga mezofitinėse pievose, rūšių gausiose ganyklose, kartais šarmingose žemapelkėse, šaltiniuotų žemapelkių ir tarpinių pelkių pakraščiuose, retai pasitaiko antropogeninėse buveinėse – pakelių grioviuose, karjeruose. Šviesomėgis, silpnai konkurencingas augalas.

Populiacijos gausumas. Rūšies subpopuliacijos mažos arba labai mažos, retai pasitaiko augaviečių, kuriose yra daugiau kaip šimtas subrendusių individų. Pietryčių lygumoje, upelių pakrančių pievose anksčiau buvusios gausios subpopuliacijos dabar sudarytos iš pavienių, atokiai vienas nuo kito augančių individų. Visą plačialapės gegūnės populiaciją šalyje sudaro mažiau kaip 2500 subrendusių individų.

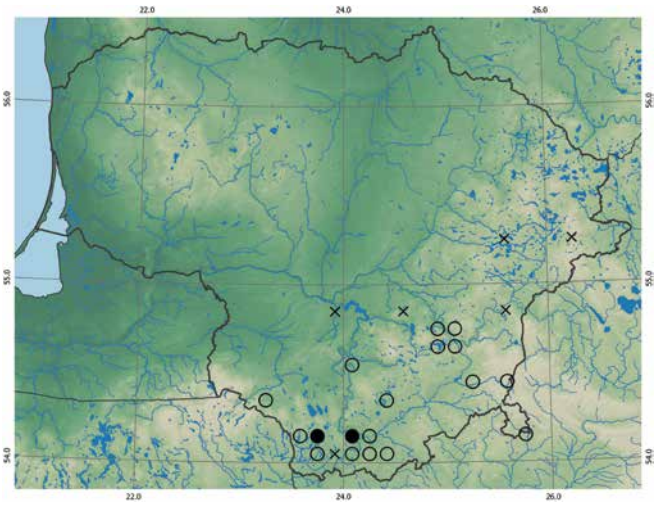

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta dėl tinkamų buveinių plotų mažėjimo. Daugumoje upių ir upelių pakrantėse, pelkių pakraščiuose buvusių pievų nebešienaujama ir nebeganoma, todėl jos apauga krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis. Svarbiausia apsaugos priemonė yra ekstensyvus buveinių naudojimas. Jose rekomenduojama vasaros pabaigoje pjauti žolę, sugrėbti ir išgabenti šieną, ekstensyviai ganyti gyvulius, nuolat šalinti krūmus.

Informacijos šaltiniai: Ryla, 2001, 2003; Gudžinskas, Ryla, 2006; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare and rapidly vanishing species distributed across south-eastern and southern parts of Lithuania. It usually occurs in natural meadows and pastures, occasionally at the edges of transitional mires and alkaline fens. Most known subpopulations consist of just several individuals and only a few subpopulations consist of more than 100 mature individuals. The main threat facing this species is habitat change due to abandonment and overgrowth of tall herbs and shrubs.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Gelsvoji gegūnė

Dactylorhiza ochroleuca (Wüstnei ex Boll) Holub

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų ir Centrinėje Europoje, pietinėje Skandinavijos dalyje ir vakarinėje Rytų Europos dalyje. Tikslios rytinės rūšies arealo ribos nežinomos.
Lietuvoje reta, netolygiai paplitusi ir nykstanti rūšis. Aptinkama Žemaičių ir Baltijos aukštumose, labai reta Vidurio Lietuvos žemumoje, o kitose šalies dalyse neaptikta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 10–50 cm aukščio augalas su plaštakiškais šakniagumbiais. Stiebas status, neryškiai briaunotas, tolygiai lapuotas. Lapai linijiškai lancetiški arba lancetiški, šviesiai žali arba gelsvai žali. Žiedai susitelkę į 5–10 cm ilgio gausiažiedę viršūninę kekę. Išoriniai apyžiedžio lapeliai gelsvai žali, vidiniai gelsvi. Lūpa kiaušiniška ar trikampė, aiškiai triskiautė, gelsva, ties žiotimis sodresnės geltonos spalvos. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis.
Gelsvosios gegūnės dažniausiai auga šarmingose žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse, retai pasitaiko šaltiniuotose pelkėse, šlapiose pievose. Šviesomėgis augalas, jautrus aukštaūgių augalų konkurencijai.

Populiacijos gausumas. Šalyje rūšies populiaciją sudaro maždaug 5000–6000 subrendusių individų. Daugumoje vietovių aptinkamos nedidelės augalų grupės, sudarytos iš 20–50 individų. Gana gausių, iš maždaug 300 individų sudarytų subpopuliacijų yra Aukštaičių aukštumos ir Žemaičių aukštumos šiaurinėse dalyse. Maždaug 20 proc. subpopuliacijų labai mažos, sudarytos iš pavienių individų. Ne mažiau kaip keturiose vietovėse rūšis išnykusi.

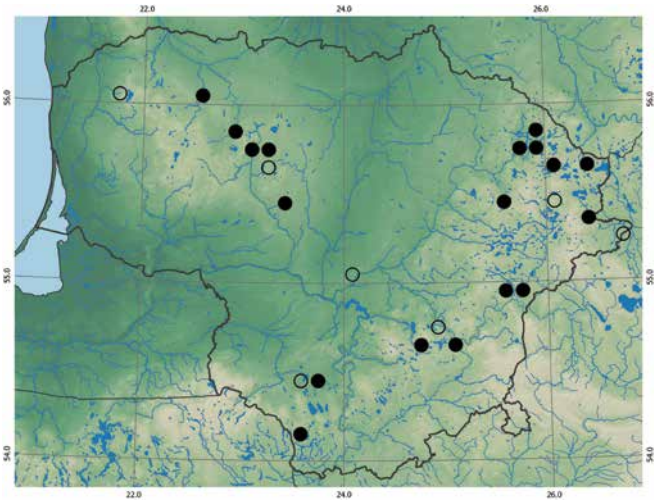

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšiai kelia tinkamų buveinių plotų mažėjimas dėl jų natūralios ir antropogeninės kaitos. Svarbiausios rūšiai šarmingos žemapelkės dėl menko jų naudojimo ir tarpinės pelkės dėl eutrofikacijos apauga nendrėmis arba krūmais. Nemažai žalos augalams padaro buveines išknisantys ir šakniagumbius suėdantys šernai. Svarbiausia apsaugos priemonė – palaikyti palankią buveinių būklę. Būtina žemapelkėse periodiškai pjauti ir šalinti žolę, retinti ir šalinti krūmus bei jų atžalas, slopinti nendrių ekspansiją.

Informacijos šaltiniai: Ryla, 2001, 2003; Gudžinskas, Ryla, 1997, 2006; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is a rare species distributed mainly in the Žemaičiai and Baltic elevations. It usually occurs in alkaline fens, transitional mires, occasionally in spring fens, and more rarely in wet meadows. The total population of this species in Lithuania consists of 5000–6000 mature individuals. Most known subpopulations are quite small, represented by 20–50 mature individuals. Only a few subpopulations consist of about 300 individuals.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Siauralapė gegūnė

Dactylorhiza traunsteineri (Saut. ex Rchb.) Soó

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje, Šiaurės ir Rytų Europoje, vidutiniškai šilto, vėsaus, iš dalies šalto klimato juostose ir kalnuose.
Lietuvoje reta, nykstanti, labai netolygiai paplitusi rūšis. Dauguma subpopuliacijų telkiasi Žemaičių ir Baltijos aukštumose, Vidurio Lietuvos ir Užnemunės žemumose rūšis aptikta vos keliose vietose, o kitose šalies dalyse iki šiol nerasta. Rūšis išnykusi ne mažiau kaip šešiose anksčiau registruotose augavietėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 10–50 cm aukščio augalas su plaštakiškais šakniagumbiais. Stiebas status, gana laibas, po žiedynu dažnai gausiai pigmentuotas, tamsiai raudonas. Lapai linijiški arba linijiškai lancetiški, paprastai 1–2 cm pločio, tamsiai žali, viršutinėje pusėje su gana retomis nevienodo dydžio dėmėmis. Žiedų nedaug, jie susitelkę į gana retą viršūninę 3–10 cm ilgio kekę. Apyžiedžio lapeliai raudonai violetiniai, kartais sodriai purpuriniai. Lūpa rombinė, triskiautė, išmarginta tamsesniais brūkšniais ir dėmelėmis. Žydi birželio–liepos, kartais ir rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis.
Siauralapės gegūnės dažniausiai auga tarpinėse pelkėse ir šarmingose žemapelkėse, retai pasitaiko kitų tipų pelkėse. Šviesomėgis, kitų augalų konkurencijai jautrus augalas.

Populiacijos gausumas. Šalyje rūšies populiaciją sudaro 10 000–12 000 subrendusių individų. Maždaug pusėje vietovių šios rūšies augalų gana gausu, registruojama po 200–500 subrendusių individų, tačiau apie 30 proc. subpopuliacijų yra mažos, jose ne daugiau kaip dvidešimt individų. Siauralapės gegūnės paprastai būna gana tolygiai pasiskirsčiusios visame tinkamos buveinės plote.

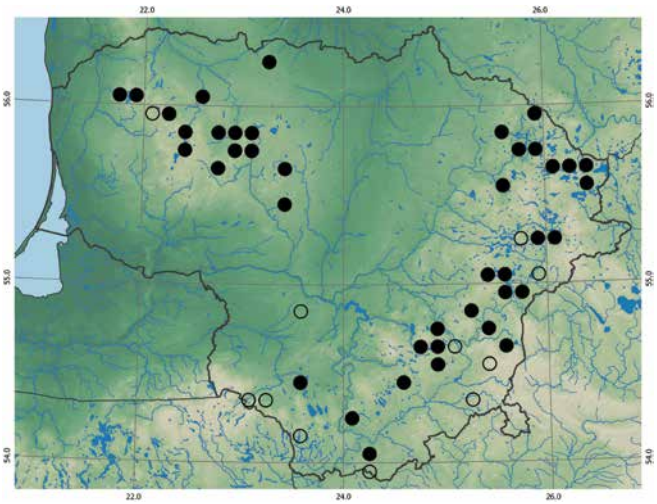

Nuotraukos autorius – Mindaugas Ryla

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšiai kelia tinkamų buveinių plotų mažėjimas. Labiausiai buveinių mažėja dėl to, kad nenaudojamos šarmingos žemapelkės apauga krūmais, nendrėmis ar kitomis aukštaūgėmis žolėmis. Vešliais krūmais ar tankiomis nendrėmis apaugusiose buveinėse rūšis išnyksta per kelerius metus. Siekiant išsaugoti rūšį, būtina periodiškai tvarkyti buveines: pjauti ir šalinti žolę, retinti ir šalinti krūmus bei jų atžalas, slopinti nendrių ekspansiją.

Informacijos šaltiniai: Ryla, 2001, 2003; Gudžinskas, Ryla, 2006; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare and endangered species mainly distributed in the Žemaitija and Baltic uplands, with just a few localities known elsewhere. It usually occurs in transitional mires and alkaline fens. About half of known subpopulations consist of 200–500 mature individuals, while other subpopulations are significantly smaller. The main threat facing this species is habitat change caused by expansion of reeds and overgrowth of shrubs.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Žalioji gegūnė

Dactylorhiza viridis (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2ac

Paplitimas. Rūšies arealas apima visą Šiaurės pusrutulį – Aziją, Europą ir Šiaurės Ameriką, išskyrus arktines sritis, aptinkama beveik visame Europos žemyne. Pietinėje arealo dalyje auga kalnuose iki 2900 m virš jūros lygio.
Lietuvoje populiacijos daugiausia telkiasi Baltijos aukštumose, kelios populiacijos aptiktos Žemaičių aukštumoje ir Vidurio Lietuvos žemumoje.

Biologija ir ekologija. Žalioji gegūnė yra 10–20 cm aukščio, daugiametis, žolinis augalas. Vegetacijos metu turi du šakniagumbius, iš kurių tik vienas lieka žiemoti. Žiedai žalsvos spalvos, kartais su rausvu ar rudu atspalviu, susitelkę į žiedyną. Dauginasi sėklomis, iš sėklų išaugę augalai apie dvejus–trejus metus vystosi po žeme, pirmąjį tikrą lapą dažniausiai išaugina ketvirtaisiais metais. Literatūroje nurodoma, kad antrąkart žydi tik apie ketvirtadalis visų augalų.
Žalioji gegūnė auga gerai drenuojamose žemažolėse pievose, žemapelkėse, pamiškėse, apleistuose karjeruose ar šviesiuose miškuose. Mėgsta šarminės reakcijos dirvožemį, bet gali augti ir neutraliame ar silpnai rūgščiame, svarbiausia, kad dirvožemyje nebūtų gausu azoto junginių. Geriau jaučiasi saulės apšviestose vietose, bet gali augti ir daliniame pavėsyje. Lietuvoje dažniausiai aptinkama tyrulinėse pievose.

Populiacijos gausumas. Populiacijos negausios, nors senesnių rinkinių herbariumų etiketėse kartais nurodoma, kad augalų buvo gana gausu arba labai gausu. Iš beveik 80 žinomų radaviečių tik penkios registruotos per pastarąjį dešimtmetį. Jose paprastai buvo fiksuojama pavienių generatyvinių žaliosios gegūnės individų.

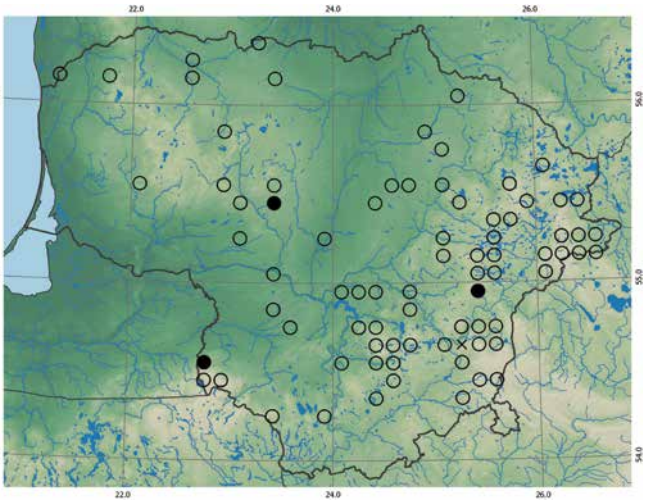

Nuotraukos autorius – Laurynas Novikas

Grėsmės ir apsauga. Didelę grėsmę kelia mineralinių ir organinių trąšų naudojimas pievoms gerinti. Augalai nepakantūs kitų žolinių augalų konkurencijai, tad suvešėjęs žolynas kelia grėsmę rūšies išlikimui buveinėje. Kita vertus, žolynai, kuriuose įsikuria gegūnė, ūkiniu požiūriu paprastai yra menkaverčiai, retai benaudojami, todėl juose formuojasi nuokritų sluoksnis, keičiasi sudėtis ir struktūra nepalankia žaliajai gegūnei išlikti kryptimi. Vidutinio intensyvumo ganymas ar šienavimas tinkamose buveinėse būtų tinkama priemonė augalui išsaugoti.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *In Lithuania, this species mostly occurs in the eastern part of the country, though several localities are known in the western and middle of the country. In total, there are 79 known localities, but only five of them were found during last decade, these consisting of only several individuals.*

Autorius – Domas Uogintas

Tamsialapis skiautalūpis

Epipactis atrorubens (Hoffm.) Besser

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Eurosibirinė rūšis, paplitusi beveik visoje Europoje, rytuose arealas siekia Vakarų Sibirą, Kaukazą, Mažosios Azijos pakrančių sritis.
Lietuvoje gana dažna rytinėje ir pietinėje dalyse, kitur reta ar visai nepasitaiko. Vakarinėje Lietuvos dalyje randama pajūrio ir Nemuno slėnio smėlynuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas gulsčiu požeminiu šakniastiebiu. Palankiais metais iš vieno šakniastiebio gali išaugti keletas antžeminių stiebų, todėl augalai ilgainiui sudaro tankų kerą. Stiebas lapuotas, gerai apšviestose augavietėse violetinio atspalvio. Lapai plačiai kiaušiniški. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. raudonai violetiniais žiedais, kurie sukrauti tankioje vienašalėje kekėje. Apdulkina vabzdžiai. Augalai dažniausiai dauginasi sėklomis ir labai retai vegetatyviškai, dalijantis kerui. Sėkloms sudygti ir augalams vystytis būtina mikorizė, tačiau subrendusių augalų saitai su mikoriziniu grybu yra silpni.
Pusiau šviesomėgis augalas, ūksmėje augdamas dažniausiai nežydi. Prieraišus lengviems dirvožemiams, kuriuose mažai maisto medžiagų, tačiau yra karbonatų, sausoms ir šiltoms augavietėms. Dažniausiai auga retuose pušynuose ar beržynuose arba visiškai atvirose, nesusivėrusiose buveinėse (pajūrio ar žemyninėse kopose, paupių nuobirynuose).

Populiacijos gausumas. Tamsialapiai skiautalūpiai daugiausia auga pavieniui ar negausiomis grupėmis. Gausių ir gyvybingų populiacijų aptinkama Merkio ir Ūlos slėnių terasose, Kuršių nerijoje ir žemyninėje pajūrio dalyje. Kartais gausiau pasitaiko antrinėse buveinėse – ant pakelių pylimų, smėlėtų miško kvartalinių linijų, kur pažeista žolių danga.

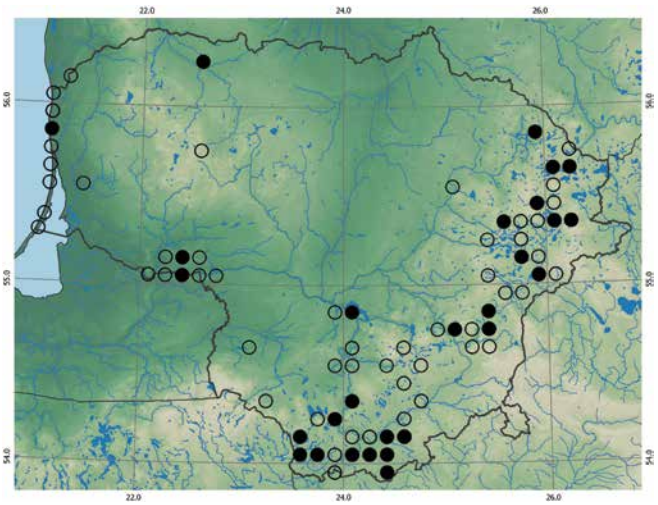

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Miškų buveinėse nyksta pernelyg susivėrus medynui ar mechaniškai sunaikinus augavietes. Populiacijoms atvirose buveinėse kyla grėsmė, kai smėlynai apsodinami spygliuočių plantacijomis arba, susilpnėjus erozijos procesams, sutankėja žolinė augalija. Pajūryje tamsialapio skiautalūpio populiacijos kenčia nuo intensyvios rekreacijos.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2001; Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is quite common in eastern and southern parts of Lithuania and in the dunes of the Baltic Sea coast. In other areas, it is extremely rare or absent. Heliophilous, it grows best in fully open or areas only slightly shaded. It is most often found in open pine or birch forests, in open coastal and continental sand dunes and on sandy deposits of river terraces.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Belapė antbarzdė
Epipogium aphyllum Sw.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv); C2a(i)b

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus Vidužemio jūros regioną ir stepių sritis, Azijos šiaurinėje dalyje iki Himalajų kalnų. Rūšies arealas labai didelis, tačiau stipriai fragmentiškas ir ji visur reta. Lietuvoje labai reta rūšis, dabar žinoma trijose vietovėse, esančiose Aukštaičių aukštumoje. XIX a. pirmojoje pusėje buvo rasta dabartiniame Trakų r., XX a. aštuntajame dešimtmetyje – Varėnos r. Dabar tose vietovėse belapių antbarzdžių neaptinkama ir manoma, kad rūšis yra išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, rausvos arba rusvos spalvos, 5–20 cm aukščio, žolinis augalas, neturintis chlorofilo. Maisto medžiagų gauna mikotrofiniu būdu, sudarydamas simbiozę su grybais. Šakniastiebis labai šakotas. Stiebas status, sultingas, su smulkiais žvyniškais rusvos spalvos lapais; žiedyną sudaro vienas–trys, labai retai daugiau žiedų. Žiedai stambūs, iki 2 cm skersmens. Išoriniai apyžiedžio lapeliai gelsvi ar rusvi, lūpa, kuri yra žiedo viršuje, šviesiai rausva. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Tas pats individas gali žydėti kas kelerius ar net keliolika metų. Žiedus apdulkina vabzdžiai, sėklas užmezga tik po kryžminio apdulkinimo. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – šakniastiebiais.
Lietuvoje rūšis aptinkama drėgnuose, ūksminguose eglynuose, mišriuosiuose ir lapuočių miškuose su storu pūvančių nuokritų sluoksniu. Belapės antbarzdės labai jautrios bet kokiems buveinių sąlygų, ypač apšviestumo, pokyčiams.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje rūšies populiacija nedidelė, nors tikslus skaičius nežinomas. Sprendžiant pagal žydinčių individų skaičių, visą populiaciją gali sudaryti maždaug 50–80 individų. Būdingos didelės žydinčių individų skaičiaus fliuktuacijos. Dauguma augalų telkiasi Ažvinčių girioje esančiose dviejose subpopuliacijose. Subpopuliacija Švenčionių r. labai maža, 2001 m. joje aptikti trys žydintys augalai.

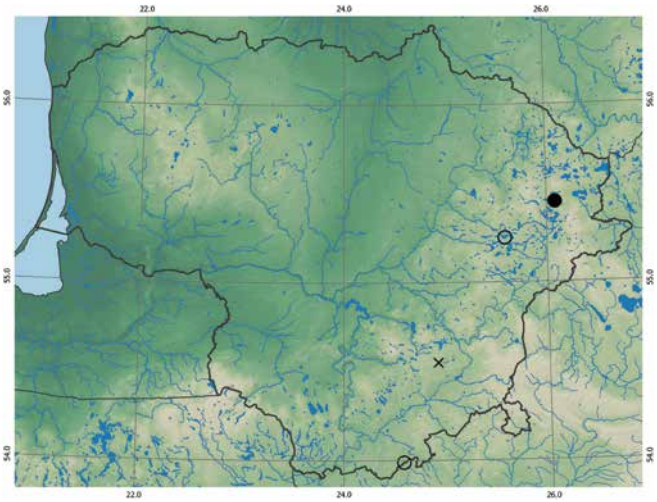

Nuotraukos autorius – Bronius Šablevičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšiai kelia buveinės sąlygų pokyčiai, galintys kilti dėl ūkinio miškų naudojimo. Taip pat augalus naikina paklotę knisantys šernai, šakniastiebius ėda graužikai, o žiedynus neretai nugraužia sraigės. Svarbiausia rūšies apsaugos priemonė yra palankių buveinių sąlygų išsaugojimas ir populiacijos apsauga nuo tiesioginio augalų naikinimo.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2001; Šablevičius, 2001a; Gudžinskas, Ryla, 2006; Šablevičius, Survilaitė, 2017.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare species currently known in two localities in the Aukštaičiai uplands. It is presumed extinct at two further localities. The population of this species in Lithuania is very small, consisting of 50–80 individuals. This species occurs in wet spruce and mixed and broad-leaved forest habitats. The main threat to this species is inappropriate forest usage and management. It is also threatened by the activity of wild boars, rodents and snails.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas.

Pievinis plauretis

Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2c; B2b(iii,v)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje ir didelėje Azijos dalyje. Europoje neauga tik pačiose atšiauriausiose arktinėse srityse ir labai sausringuose Vidužemio jūros regionuose.
Lietuvoje gana retas augalas, nors aptinkamas beveik visoje šalies teritorijoje. Daugiausia augaviečių telkiasi šiauriniuose ir rytiniuose rajonuose bei Vidurio Lietuvoje, pietvakariniuose rajonuose rūšis labai reta, vakarinėje šalies dalyje neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–65 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas status, apvalus arba neryškiai briaunotas. Lapai melsvai žali, linijiški arba linijiškai lancetiški, ryškiai gysloti. Žiedynas iki 20 cm ilgio, sudarytas iš 15–50 žiedų. Žiedai nedideli, paprastai raudonai violetiniai. Žydi gegužės–liepos mėn. Vaisiai sunoksta ir sėklos išbarstomos rugpjūčio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis. Antžeminės augalų dalys paprastai pasirodo trečiaisiais metais, o augalai pražysta šeštaisiais–septintaisiais gyvenimo metais. Lietuvoje dažniausiai įsikuria drėgnose ar šlapiose pievose, žemapelkių pakraščiuose, tarpinėse pelkėse, nors pasitaiko ir sausose pievose, miškų pakraščiuose. Paprastai mėgsta kalkingą dirvožemį. Šviesomėgė rūšis, labai jautri aukštaūgių žolių konkurencijai.

Populiacijos gausumas. Geros būklės buveinėse auga gausiai, po kelis šimtus individų. Nepaisant to, daugumoje rūšies radaviečių per pastaruosius dešimtmečius stebimas individų mažėjimas, jose dažniausiai aptinkama tik pavienių individų, retai randama keliolika ar keliasdešimt augalų. Lietuvoje

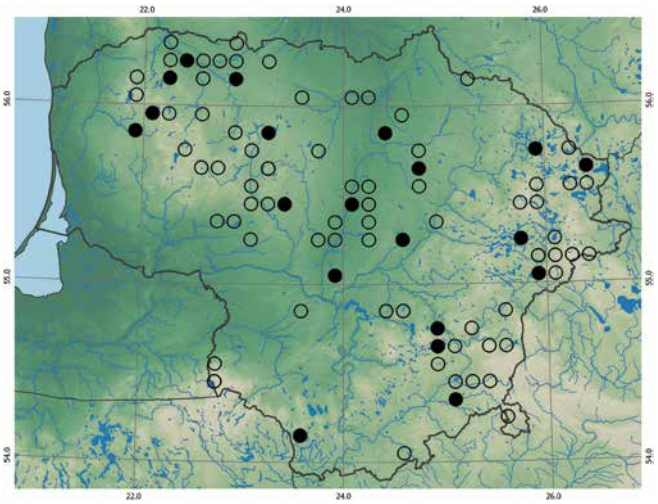

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

buvo rasta maždaug šimte vietovių, tačiau dalyje jų rūšis neaptinkama ir manoma, kad yra išnykusi.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė rūšiai kyla dėl buveinių būklės blogėjimo, kurį sukelia jose įsivyraujantys medžiai, krūmai, nendrės ir kiti aukštaūgiai žoliniai augalai. Buveinėse, kuriose nešienaujama ir neganoma, kaupiasi storas nesuirusių augalų liekanų sluoksnis, neleidžiantis jauniems individams augti. Norint pagerinti subpopuliacijų būklę, buveinėse turėtų būti kertami pertekliniai medeliai ir krūmai, taip pat reguliariai šienaujami žoliniai augalai, o visa susidariusi biomasė pašalinama iš tvarkomų plotų.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2001; Gudžinskas, Ryla, 2006; Kirillova, Kirillov, 2015; Mildažienė ir kt., 2016; Tałałaj *et al*., 2017.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Although this species is found throughout most of the territory of Lithuania, it is quite rare. It occurs mostly in wet meadows, alkaline fens and transition mires. In habitats with favourable conditions, subpopulations of this species sometimes consist of several hundred individuals. However, most subpopulations are small and are composed of only a few solitary individuals. The main threat to the species is the loss of habitat, mostly induced by the expansion of shrubs and reeds.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Kvapusis plauretis
Gymnadenia odoratissima (L.) Rich.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Pietų ir Centrinėje Europoje. Arealo vakarinis kraštas kerta šiaurinę Ispanijos dalį, pietryčiuose apima Karpatų regioną, o šiaurėje paplitusi iki Estijos šiaurinės dalies. Lietuvoje labai reta rūšis, žinomos tik dvi radavietės Zarasų ir Lazdijų r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15–40 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas status, laibas, lapai linijiški. Žiedynas kūgiškas, iki 15 cm ilgio. Žiedai kvapnūs, paprastai blyškios rausvos, rečiau ryškios rausvos spalvos. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis.
Zarasų r. esanti subpopuliacija įsikūrusi nendrėmis apaugančioje šarmingoje žemapelkėje, o Lazdijų r. – miško aikštelės pievoje, sausame, labai kalkingame dirvožemyje. Europoje rūšis auga ganyklose, pievose, pelkių buveinėse, pakelėse, paprastai drėgnuose ir kalkinguose dirvožemiuose. Augalai šviesomėgiai, nepakantūs pavėsiui.

Populiacijos gausumas. Zarasų r. esanti subpopuliacija negausi, paskutiniais duomenimis, joje buvo užregistruoti devyni žydintys augalai, nors tikėtina, kad individų skaičius kartu su nežydėjusiais individais galėtų būti didesnis. Lazdijų r. subpopuliaciją 2000 m. sudarė apie šimtą individų, o vėliau buvo stebėtas nuoseklus individų skaičiaus mažėjimas. Maždaug nuo 2007 m. šioje radavietėje rūšis buvo nebeaptinkama ir subpopuliacija laikyta išnykusia, tačiau 2018 m. rastas vienas kvapiojo plaurečio individas. Nepaisant to, šią subpopuliaciją reikėtų laikyti kritinės būklės.

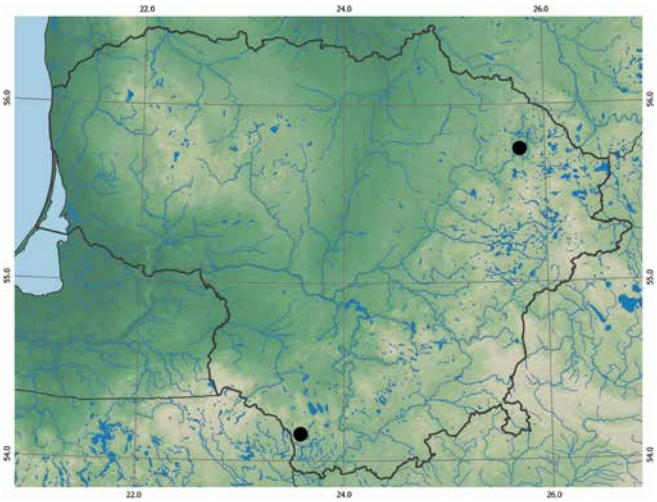

Nuotraukos autorė – Daiva Norkūnienė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė rūšiai kyla dėl tinkamų buveinių ploto mažėjimo. Lazdijų r. subpopuliacija įsikūrusi miško aikštelės pievoje, kuri nustojus ganyti gyvulius apaugo krūmais ir medžiais, žolių arde suvešėjo aukštaūgiai žoliniai augalai. Dėl pablogėjusių buveinės apšvietimo sąlygų, didėjančios konkurencijos su kitais augalais ir šernų veiklos kvapieji plaurečiai šioje teritorijoje pamažu beveik išnyko. Zarasų r. esančios subpopuliacijos buveinės būklė šiuo metu yra patenkinama, tačiau blogėja dėl apaugimo krūmais, nendrėmis ir sparčiai besikaupiančio storo nesuirusių augalų nuokritų sluoksnio. Norint palaikyti palankią rūšies apsaugos būklę, buveinėse reikėtų iškirsti krūmus ir reguliariai šienauti žolę, o susidariusią biomasę pašalinti iš tvarkomų plotų.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2001; Gudžinskas, Ryla, 2006; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Two subpopulations of this species have been recorded in Lithuania. One subpopulation occurs in an alkaline fen with dense cover of reeds, whereas the other subpopulation is located on dry, calcareous soil in a forest glade meadow. The species is threatened by changes in habitat conditions, especially by the overgrowth of shrubs, reeds and other tall herbs.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Pelkinė laksva

Hammarbya paludosa (L.) Kuntze

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje šiaurinėje Šiaurės pusrutulio dalyje. Pagrindinis rūšies arealas išsidėstęs Centrinėje ir Rytų Europoje, apima Britų salas, Skandinavijos pusiasalį, piečiau priartėja prie Viduržemio jūros regiono, o rytuose tęsiasi iki Kaukazo. Lietuvoje gana retas augalas, daugiausia paplitęs rytinėje šalies dalyje, taip pat nemažai radaviečių yra Žemaičių aukštumoje. Kitur šalyje žinomos tik kelios pavienės rūšies radavietės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–15 cm aukščio, smulkus, žolinis augalas. Stiebas stačias, laibas, plikas. Augalai turi vieną du smulkius pamatinius, kiaušiniškus, gyslotus, gelsvai žalius lapus. Žiedynas siauras, tankus, daugiažiedis. Žiedai smulkūs, gelsvai žali. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – lapų galuose susidarant gemaliniams pumpurams.
Dažniausiai auga tarpinėse pelkėse, aukštapelkėse, rečiau – žemapelkėse ar liūnuose, retai aptinkama pelkiniuose miškuose. Buveinėse paprastai įsikuria ant kemsų tarp kiminų ir samanų, kur nedidelis kitų žolinių augalų projekcinis padengimas.

Populiacijos gausumas. Geros būklės buveinėse aptinkamos gana gausios pelkinių laksvų grupės, kuriose suskaičiuojama daugiau kaip po šimtą individų. Nepaisant to, daugumoje vietovių aptinkama tik po kelis ar keliolika individų. Dabar šalyje žinoma apie 40 rūšies radaviečių, dar mažiausiai dešimtyje radaviečių rūšis laikoma išnykusia. Tikėtina, kad rūšies radaviečių šalyje gali būti daugiau, nes potencialiai tinkamų buveinių plotas gana didelis.

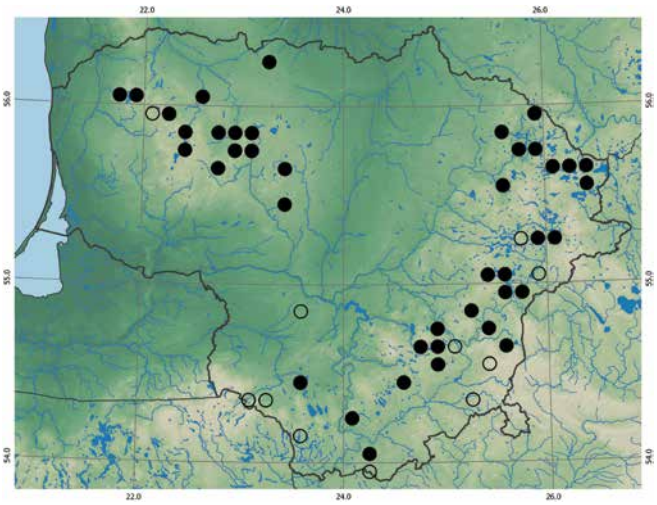

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė rūšies nykimo priežastis yra buveinių būklės blogėjimas dėl jų apaugimo krūmais, aukštaūgiais žoliniais augalais ir ant dirvožemio besikaupiančio storo nesuirusių augalų nuokritų sluoksnio, kuris trukdo jauniems individams normaliai augti. Norint palaikyti stabilias ir gyvybingas pelkinės laksvos subpopuliacijas, buveinėse būtina kirsti krūmus ir reguliariai šienauti žolinius augalus, o susidariusią biomasę iš buveinių pašalinti.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2001; Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is distributed over a large part of Lithuania, but it is more common in the eastern and north-western parts of the country. Most frequently it occurs in transition mires and active raised bogs. In the most abundant subpopulations, up to a hundred individuals may occur, though most subpopulations usually consist of several individuals. The main reason for the decline of this species is the loss of suitable habitat due to overgrowth by shrubs and tall herbs.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Vienagumbis medauninkas
Herminium monorchis (L.) R. Br.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2c

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje. Europoje aptinkama vakarinėje ir centrinėje dalyse, nerandama šiauriniuose ir pietiniuose Viduržemio jūros regionuose. Azijoje paplitimas nusitęsia vidutine klimato juosta, aptinkama Sibire, Kinijoje, Mongolijoje ir Japonijoje.
Lietuvoje ypač retai aptinkama rūšis, dauguma radaviečių buvo žinomos Šventosios, Ventos ir Nemuno upių slėniuose.

Biologija ir ekologija. Vienagumbis medauninkas yra nedidelė, 10–15 cm aukščio, daugiametė žolė. Turi du arba tris ovalius arba lancetiškus, už stiebą trumpesnius lapus. Augalas sunkiai pastebimas dėl būdingų smulkių žalsvų žiedų. Lietuvoje žydi gegužės–liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Po žydėjimo išaugina vieną–keturis plonus šakniastiebius, kurių galuose suformuoja naujus mažus šakniagumbius, iš kurių vėliau išauga kitas augalas.
Vienagumbis medauninkas dažniausiai auga drėgnose žemažolėse pievose, kurios susiformuoja ant karbonatingo dirvožemio, nors gali augti ir neutralios reakcijos dirvožemiuose.

Populiacijos gausumas. Tarpukario Lietuvoje augalas buvo renkamas tarptautiniams herbariumų mainams, todėl populiacijos turėjo būti pakankamai gausios. Iki praeito amžiaus aštuntojo dešimtmečio buvo žinoma iki dešimties skirtingų populiacijų. Po poros dešimtmečių jos buvo patikrintos, bet augalų nerasta, todėl buvo manoma, kad ši rūšis Lietuvoje išnyko. Ir tik 2000 m. Šventosios upės slėnio terasoje ties Upninkais buvo surasta nauja,

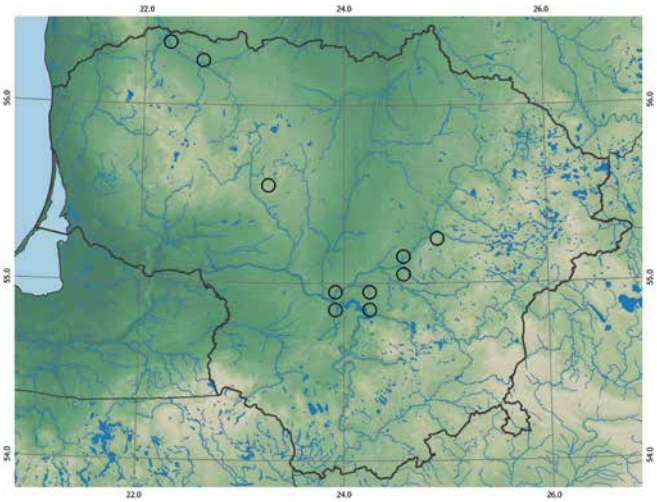

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

iki tol nežinoma, negausi populiacija, kurią sudarė aštuoni generatyviniai individai.
Deja, per pastarąjį dešimtmetį naujų duomenų apie vienagumbio medauninko populiacijas neatsirado – nėra naujų radaviečių, nežinoma paskutinės populiacijos būklė.

Grėsmės ir apsauga. Drastiško vienagumbio medauninko radaviečių ir buveinių sumažėjimo praėjusio šimtmečio antrojoje pusėje priežastys – intensyvus drėgnų žemių sausinimas, natūralių žolynų kultūrinimas ir pievų suarimas, miško įveisimas, ypač upių slėnių terasose ir šlaituose. Tikėtina, kad populiacijos galėtų atsikurti pradėjus tvarkyti senųjų populiacijų buveines ir palaikant natūralią pievų dinamiką. Buveinėms išlaikyti geriausiai tiktų vidutinio intensyvumo arba ekstensyvus ganymas, kuris neleistų suvešėti krūmams ir ekspansyviems žoliniams augalams.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006,

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is a very rarely found species in Lithuania, occurring mostly in the Šventoji, Venta and Nemunas river valleys. Lithuanian botanists had presumed that this species was extinct in Lithuania, but two decades ago the species was found in the Sventoji river valley near Upninkai. The current status of the population is unknown, but one can predict the population is decreasing in comparison to the population status in the 1980s.*

Autorius – Domas Uogintas

Dvilapis purvuolis

Liparis loeselii (L.) Rich.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2ac; B2b(iii,iv)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje šiaurinėje Šiaurės pusrutulio dalyje, aptinkama Vakarų, Centrinėje ir Rytų Europoje, Šiaurės Amerikoje, o rytuose rūšies arealas siekia Sibiro regioną.
Lietuvoje gana reta rūšis, daugiausia paplitusi pietinėje ir rytinėje šalies dalyse, Baltijos, taip pat Žemaičių aukštumose. Kitur šalyje žinomos pavienės radavietės, Vidurio ir Šiaurės Lietuvoje rūšis neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 8–20 cm aukščio, žolinis augalas. Jauni individai turi vieną arba du lapus, o žydintys – du lapus. Žiedyne paprastai būna trys–šeši, retai – iki dvidešimties žiedų. Žydi vasaros pradžioje, žiedai smulkūs, žalsvai gelsvi. Vaisius – dėžutė, kurioje susiformuoja nuo kelių iki keliolikos tūkstančių labai smulkių sėklų. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, atsiskiriant gumbams.
Lietuvoje dažniausiai įsikuria šarmingų žemapelkių, tarpinių pelkių ir liūnų, rečiau šaltiniuotų pelkių buveinėse. Retai aptinkami liūnuose, melvenynuose, smėlėtose vandens telkinių pakrantėse ir karjeruose. Paprastai auga atviresnėse, gerai apšviestose vietose, neretai įsikuria ant kemsų tarp samanų.

Populiacijos gausumas. Šalyje žinomos tik kelios rūšies radavietės, kuriose suskaičiuojama po kelis tūkstančius augalų. Daugelyje kitų vietovių augalai paprastai būna pasklidę nedideliame plote po kelis šimtus ar keliasdešimt individų, retai – iki dešimties individų. Iki šiol užregistruota apie 120 rūšies radaviečių, iš kurių maždaug 30-yje rūšis šiuo metu nebeaptinkama. Daugumoje vietovių stebimas nuolatinis individų mažėjimas.

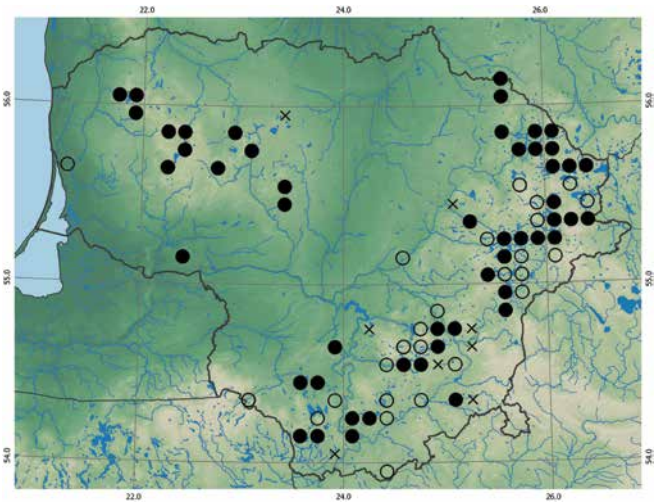

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

Grėsmės ir apsauga. Rūšies nykimui daugiausia įtakos turi tinkamų buveinių plotų mažėjimas dėl jų apaugimo krūmais, aukštais žoliniais augalais ir spartaus nesuirusių augalų liekanų sluoksnio formavimosi. Žinoma atvejų, kai dėl bebrų veiklos pelkėse pakilus vandens lygiui kelios rūšies subpopuliacijos ilgainiui išnyko. Norint palaikyti rūšiai tinkamas buveinių sąlygas, jose būtina kirsti krūmus, reguliariai rudenį nušienauti žolinius augalus, o susidariusią biomasę pašalinti.

Informacijos šaltiniai: McMaster, 2001; Gudžinskas, Ryla, 2006; Mildažienė ir kt., 2016; Žalneravičius, Gudžinskas, 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is quite a rare species, mainly distributed in the south-eastern and north-western parts of the country. It usually occurs in transition mires, quaking bogs and alkaline fens. Several known subpopulations consist of several thousand individuals, though most subpopulations contain just a few individuals. The main threat to this species is the loss of suitable habitat due to overgrowth with shrubs and tall herbs.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Širdinė dviguonė
Listera cordata (L.) R. Br.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2b(iii,iv)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje aptinkama įvairiose šalies dalyse, bet dažnesnė Aukštaičių aukštumoje, Vidurio Žemaičių aukštumoje, Rytų Žemaičių plynaukštėje, Ventos vidurupio lygumoje, Baltijos pakrantės lygumoje ir Nemuno žemupio lygumos vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, išauginantis ploną šliaužiantį šakniastiebį. Stiebas 5–20 cm, kartais išauga iki 30 cm aukščio, liaunas, apaugęs liaukiniais plaukeliais. Lapai du, beveik priešiniai, bekočiai, širdiškai kiaušiniški ar širdiškai trikampiai, blizgančia viršutine puse, tamsiai žali. Žiedynas retas, iš penkių–penkiolikos smulkių žiedų. Žydi gegužės–birželio mėn., bet apyžiedžiai nesunyksta ir užsimezgus vaisiams bei pradėjus byrėti sėkloms. Dauginasi sėklomis. Joms sudygti ir augalams vystytis būtina mikorizė. Širdinės dviguonės auga ūksminguose, drėgnuose ir pelkėtuose eglynuose ir mišriuosiuose miškuose, humusingame dirvožemyje, rečiau pasitaiko aukštapelkių pakraščiuose ir aukštapelkiniuose raistuose tarp kiminų. Kuršių nerijoje širdinių dviguonių aptinkama gana sausuose pušynuose smėlio dirvožemyje, kur dirvožemio drėgmę kompensuoja nuolat drėgnas oras.

Populiacijos gausumas. Širdinė dviguonė nėra labai reta, jos populiacija palyginti gausi, bet atskirose radavietėse gausumas labai skiriasi. Palankiomis sąlygomis augalų tankumas gali siekti 100 individų 1 m² ir daugiau, nors jų užimamas plotas nedidelis – dažniausiai keli ar keliolika kvadratinių metrų.

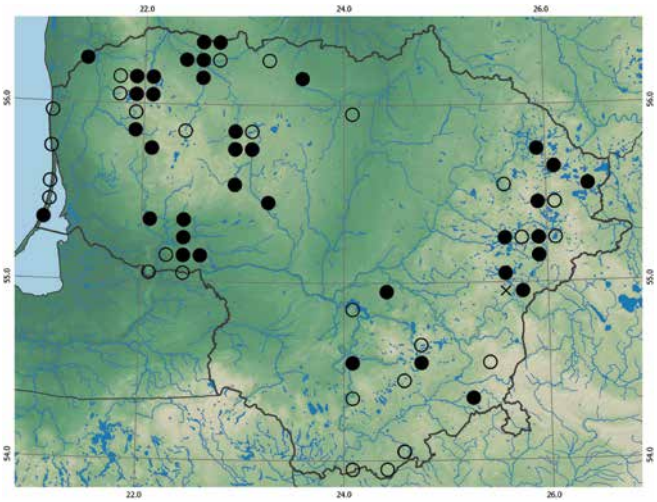

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

Tačiau daugelyje radaviečių aptinkama vos keliolika ar kelios dešimtys augalų. Paprastai žydi nedidelė augalų dalis. Be to, žydinčių individų skaičius toje pačioje radavietėje skirtingais metais būna nevienodas. Populiacijos gausesnės ūksmingose drėgnose augavietėse, ypač senuose miškuose. Gausiausia radavietė yra Kamanų pelkiniame komplekse.

Grėsmės ir apsauga. Širdinė dviguonė yra jautri aplinkos sąlygų pokyčiams. Jai kenkia miškų kirtimai, ypač plynieji, pomiškio šalinimas, medyno retinimas, miškų tręšimas, pesticidų ir kitų medžiagų naudojimas miškininkystėje, išsklaidytoji paviršinių vandenų tarša dėl žemės ūkio ir miškininkystės veiklos, antropogeninis vandens režimo pertvarkymas, natūrali ir antropogeninė buveinių sukcesija.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Gudžinskas, 2001; Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is not a very rare species in Lithuania and, with the number of plants per locality ranging between ten and one thousand, the population is rather abundant. The species is most abundant in Kamanos State Strict Nature Reserve. It occurs widely in shaded wet and paludificated spruce and mixed forests on humus rich soils, as well as on the margins of raised bogs and in bog woodlands between peat moss. It also grows in rather dry pine forests on the sandy soils of the Curonian Spit.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Vienalapis gedutis
Malaxis monophyllos (L.) Sw.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2b(iii)c(iv)

Paplitimas. Beveik visame Šiaurės pusrutulyje paplitusi rūšis. Aptinkama Centrinės ir Rytų Europos vidutinio ir vėsaus klimato juostose, Pietų Europoje – tik kalnuose.
Lietuvoje daugelis populiacijų susitelkusios rytinėje ir pietrytinėje šalies dalyse, Vakarų Lietuvoje rūšis beveik neaptinkama, o Šiaurės Lietuvoje žinomos tik istorinės rūšies radavietės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 15–35 cm aukščio augalas, dažniausiai turintis vieną 4–10 cm ilgio kiaušinišką ar elipsišką lapą ir išauginantis 8–30 cm ilgio tankų žiedyną. Žiedai smulkūs, apie 3 mm skersmens, gelsvai žali. Žydi birželio–liepos mėn., žiedus apdulkina smulkūs vabzdžiai, dažniausiai uodai. Stiebo apačioje vienalapiai gedučiai turi stiebagumbį, kuriame kaupiamos maisto medžiagos. Dauginasi sėklomis, kartais šalia užaugina atskirą stiebagumbį, iš kurio išauga naujas augalas.
Vienalapių gedučių aptinkama pelkiniuose miškuose, juodalksnynuose, drėgnuose krūmynuose ar tarpinėse pelkėse. Apšvietimo sąlygoms nėra reiklūs ir yra aptinkami tiek labai ūksmingose, tiek šviesiose buveinėse. Kalcifilas, prieraišus augavietėms, kuriose gausu maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Tinkamose augavietėse dažniausiai aptinkama keletas augalų, pasklidusių nedideliame plote. Tik retais atvejais augalų aptinkama iki kelių dešimčių. Vienalapio gedučio populiacijos Lietuvoje netirtos, todėl sunku pasakyti, ar rūšis iš tiesų sparčiai nyksta, be to, gamtoje augalai yra sunkiai pastebimi, todėl iš tiesų šios rūšies augalai galėtų būti dažnesni.

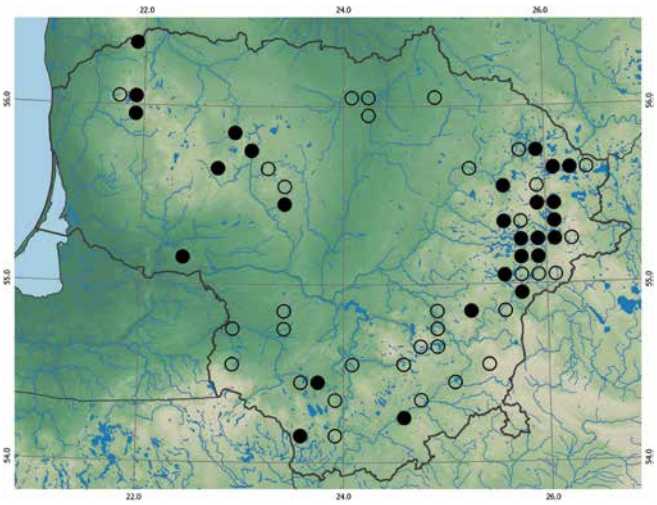

Nuotraukos autorius – Lukas Petrulaitis

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plynieji miškų kirtimai ir pelkėtų miškų, juodalksnynų hidrologiniai pokyčiai (buveinių sausėjimas). Dėl prieš kelis dešimtmečius vykusio intensyvaus pelkių ir miškų sausinimo daug vienalapio gedučio ankstesnių radaviečių yra sunaikinta.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006.

Summary. *In Lithuania, this species is distributed mostly in eastern and south-eastern parts, though it has also been recorded at several sites in the western part of the country. At all sites, plants grow scarcely, with often just a few individuals in a small patch. The main threats to the populations are changes of hydrological regime in the habitats and habitat destruction.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Smulkiažiedė svila

Neotinea ustulata (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR C2a(i)b

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir vakarinėje Sibiro dalyje. Šiaurinė arealo dalis siekia Daniją, pietinę Švedijos dalį, Sankt Peterburgo regioną, pietinė dalis apima šiaurinę Ispanijos ir Graikijos dalis, Italiją ir Kaukazą. Pietinėje arealo dalyje populiacijos įsikuria kalnuose, iki 2400 m virš jūros lygio.
Lietuvoje žinoma dvylika rūšies radaviečių, keturios iš jų – Akmenės, Pasvalio, Trakų ir Varėnos r. – stebimos iki šiol.

Biologija ir ekologija. Daugiametė iki 30 cm aukščio užauganti žolė, turinti šakniagumbius. Lapai paprasti, ištisiniai, lygiakraščiai su stiebą apimančiomis makštimis. Žiedai susitelkę į tankų cilindrinį žiedyną, kuriame gali būti iki 70 žiedų. Paprastai augalai pradeda žydėti birželio viduryje arba liepos pradžioje, žiedams būdinga balta su violetiniais taškeliais lūpa. Vaisius – dėžutė, kurioje subręsta labai daug ypač smulkių sėklų. Dauginasi sėklomis, kurioms sudygti reikalinga mikorizė su *Rhizoctonia* genties grybais. Augalai vystosi labai ilgai – nuo sėklos sudygimo iki pirmojo žydėjimo gali praeiti dešimt–penkiolika metų.
Augalas prieraišus gerai apšviestoms ir įšildomoms atviroms buveinėms. Dažniausiai įsikuria žemažolėse sausose pievose, ganyklose, pamiškėse dirvožemyje, kuriame gausu karbonatų, nors gali augti ir neutralios ar rūgščios reakcijos dirvožemiuose.

Populiacijos gausumas. Populiacijos negausios, subrendusių individų skaičius nepastovus, stebimos didelės fliuktuacijos. Didžiausią ir stabiliausią populiaciją Varėnos r. sudaro keliasdešimt subrendusių individų (2000 m. jų buvo 180, 2005 m. – 50), kitose vietose randama tik pavienių individų, Pasvalio r. pastaraisiais metais apskritai buvo pastebėtas tik vienas žydintis augalas.

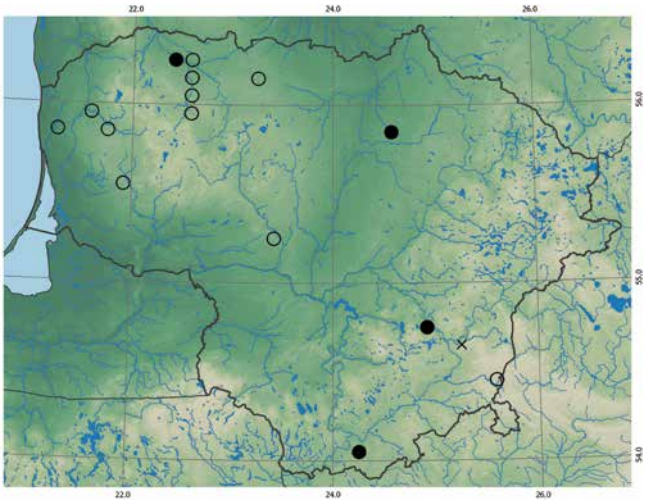

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Didelę žalą rūšies gausumui padarė natūralių pievų kultūrinimas, šlaitų apaugimas krūmais ir apsodinimas medžiais, tradicinės žemės ūkio veiklos kaita į intensyvų ir chemizuotą žemės ūkį. Augalai yra ypač jautrūs herbicidams ir trąšoms. Buveinėse, kuriose auga smulkiažiedė svila, geriausia ekstensyviai ganyti, ganymą reikėtų pradėti rugpjūčio mėn., kai augalai subrandina sėklas. Likusią žolę nušienauti rugpjūčio pabaigoje.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: BIGIS, EU-LT-001.

Summary. *With just 12 known populations, this is one of the rarest species in the Orchidaceae family in Lithuania. Of these, only a single locality in the Varėna district consists of a viable and abundant population. All other populations are in critical condition, for example only a single generative individual has been observed in a population in the Pasvalys district and it is possible that the majority of populations are in fact extinct.*

Autorius – Domas Uogintas

Miškinė plikaplaiskė
Neottianthe cuculata (L.) Schltr.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2ace

Paplitimas. Rūšis paplitusi Rytų Europoje ir Azijoje vidutiniškai šilto klimato regionuose. Baltijos jūros regione rūšis aptinkama tik Lietuvoje, Latvijoje ir šiaurrytinėje Lenkijos dalyje.
Lietuvoje reta ir labai sparčiai nykstanti rūšis. Iki XX a. septintojo dešimtmečio buvo aptinkama Rytų ir Pietų Lietuvoje, rasta Vidurio Lietuvos žemumoje ir Žemaičių aukštumoje, bet iki šiol daugumoje anksčiau registruotų vietovių išnykusi. Dabar šalyje žinomos rūšies radavietės telkiasi Aukštaičių aukštumoje ir Pietryčių lygumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 10–30 cm aukščio augalas su sveikais kiaušiniškais arba rutuliškais šakniagumbiais. Stiebas status, laibas, briaunotas. Lapai du, dažniausiai prigludę prie dirvožemio paviršiaus, kiaušiniški. Žiedai susitelkę į 3–9 cm ilgio viršūninę kekę, dažnai visi pasisukę į vieną žiedyno pusę. Apyžiedžio lapeliai rausvai violetiniai. Lūpa triskiautė, jos pamatas baltas arba vos rausvas, dažnai išmargintas tamsiomis dėmelėmis. Žydėti pradeda liepos mėn. viduryje, kai kuriais metais – rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis, labai retai gali daugintis ir vegetatyviniu būdu.
Miškinės plikaplaiskės auga spygliuočių (pušų ir eglių su pušimis), rečiau šviesiuose mišriuosiuose miškuose, dažniausiai karbonatinio smėlio dirvožemyje. Beveik visose žinomose vietovėse šie augalai įsikūrę menkos erozijos veikiamuose šlaituose ar miško plotuose su reta žolių ir negausia samanų danga. Augalai mažai konkurencingi ir jautrūs staigiems buveinių pokyčiams.

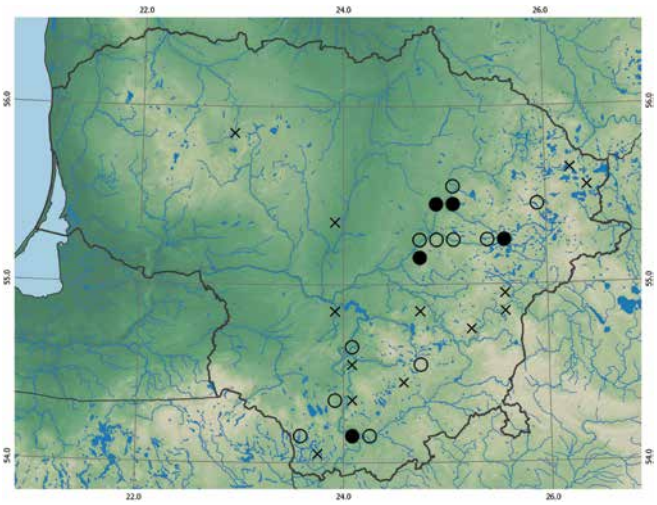

Nuotraukos autorius – Bronius Šablevičius

Populiacijos gausumas. Šalyje rūšies populiacija nedidelė, daugumoje augaviečių stebimas nuolatinis individų skaičiaus mažėjimas. Paprastai aptinkama po kelias dešimtis subrendusių individų, tik Ukmergės ir Varėnos r. esančiose augavietėse priskaičiuojama daugiau kaip po šimtą žydinčių augalų. Anykščių r. buvusioje gausioje subpopuliacijoje po miško kirtimo didelė dalis augalų išnyko.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta dėl tinkamų buveinių plotų mažėjimo, kurį sukelia savaiminė buveinių kaita, intensyvus miškų naudojimas ir invazinių rūšių skverbimasis į miškus. Iškirstuose miško plotuose miškinės plikaplaiskės išnyksta per kelerius metus. Būtina rūšies buveinėse griežtai riboti ūkinę veiklą.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2001; Gudžinskas, Ryla, 2006; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species usually occurs in pine or mixed pine and spruce forests with sparse herb and moss layers. Most of the known subpopulations consist of several dozens of individuals and only two subpopulations have more than a hundred mature individuals. The main threat to this species is habitat destruction due to tree cutting.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Musinis ofris
Ophrys insectifera L.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR C2a(i)b

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus sausringus pietinius regionus ir arktines sritis bei rytinę Rytų Europos dalį. Labiausiai paplitusi Centrinės Europos kalnuose, o kituose regionuose reta arba labai reta.
Lietuvoje reta rūšis, iki šiol užregistruota keturiose vietovėse Vidurio Lietuvos žemumoje, Žemaičių aukštumoje ir Ventos vidurupio lygumoje. Vienoje vietovėje musinis ofris išnykęs.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 10–60 cm aukščio augalas su sveikais kiaušiniškais šakniagumbiais. Stiebas status, lapai telkiasi apatinėje stiebo dalyje. Jie lancetiški arba atvirkščiai kiaušiniški, šviesiai žali, blizgūs. Žiedai susitelkę į gana retą viršūninę 5–30 cm ilgio kekę, kurioje paprastai būna trys–dvylika, kartais iki šešiolikos žiedų. Išoriniai apyžiedžio lapeliai žali. Vidiniai apyžiedžio lapeliai primena vabzdį: du iš jų maži, linijiški, lūpa stambi, triskiautė, juosvai violetinė ar tamsiai purpurinė, apaugusi trumpais plaukeliais, viduryje su plika, melsva ar violetine dėme. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, labai retai gali daugintis ir vegetatyviniu būdu.
Musiniai ofriai auga šarmingose žemapelkėse, kalkingame dirvožemyje. Vienoje vietovėje auga klinčių karjero pakraščiuose susiformavusiame beržyne. Augalai mažai konkurencingi, geriausiai auga žemaūgių, gana retas vejas sudarančių augalų bendrijose.

Populiacijos gausumas. Šalyje rūšies populiacija nedidelė, dabar ją sudaro mažiau kaip 250 subrendusių individų. Dviejose vietovėse aptinkama tik pavienių šios rūšies individų arba nedidelių jų grupių. Akmenės r., klinčių karjero pakraštyje esančioje subpopuliacijoje, 1998 m. buvo užregistruota daugiau kaip 1000 žydinčių individų, o dabar ten likę ne daugiau kaip 200 subrendusių individų.

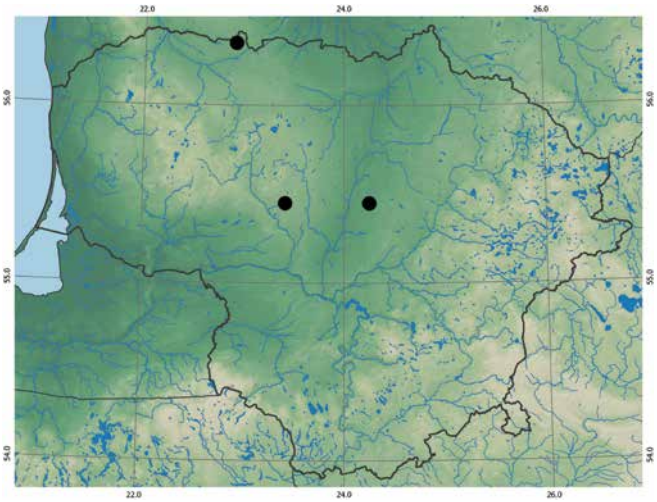

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta dėl tinkamų buveinių plotų mažėjimo, kurį sukelia dėl eutrofikacijos ir menko žemapelkių naudojimo vykstanti kaita, ypač apaugimas krūmais. Vienai subpopuliacijai grėsmę kelia naudingųjų iškasenų (klinčių) gavyba ir netinkamai vykdyta karjero rekultivacija (apsodinta dygliuotaisiais šaltalankiais). Žemapelkių ir šlapių pievų buveinėse rekomenduojamas vėlyvas žolės pjovimas ir vėlyva ekstensyvi ganiava.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 1998, 2006; Gudžinskas, 2001.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Recorded in four localities in central and north Lithuania, this is a very rare species. Growing in calcareous fens and in the vicinity of a limestone quarry, the total population of this species consists of less than 250 mature individuals. The main threat facing this species is habitat change due to the abandonment of calcareous fens and overgrowth with shrubs and tall herbs. The largest subpopulation of this species is threatened by limestone excavation.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Vyriškoji gegužraibė
Orchis mascula (L.) L.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2b(iii,iv)c(iv)

Paplitimas. Rūšies arealas tęsiasi nuo Kanarų salų ir šiaurinės Afrikos dalies pietuose iki Farerų salų ir poliarinio rato Norvegijos šiaurėje. Pietinio ir rytinio arealo pakraščių nustatymas sudėtingas dėl susijusių panašių rūšių ar skirtingo jų taksonominio traktavimo. Rytuose rūšis registruota Bulgarijoje ir Turkijoje. Vyriškoji gegužraibė aptinkama iki 3000 m virš jūros lygio.
Lietuvoje vyriškoji gegužraibė paplitusi beveik visoje šalies teritorijoje, tačiau dažnesnė vakarinėje ir šiaurvakarinėje šalies dalyse, pietinėje ir pietrytinėje dalyse žinomos vos kelios radavietės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 50–60 cm aukščio užaugantis, žolinis augalas, turintis du rutuliškus arba elipsiškus šakniagumbius. Lapai telkiasi ties stiebo pamatu, yra iki 14 cm ilgio ir 3,5 cm pločio. Žydėti pradeda birželio mėn., žiedų spalva įvairuoja nuo rausvai violetinės iki violetinės. Dauginasi sėklomis, kartais vegetatyviškai, kai išaugina kelis šakniagumbius. Po sėklų subrandinimo augalai sunyksta. Nuo sėklos sudygimo iki pirmojo tikrojo lapo išaugimo praeina apie 4 metai, dar keleri metai praeina, kol augalai pradeda žydėti. Palankiomis sąlygomis augalas vystosi greičiau.
Augalai gali ištverti dalinį užpavėsinimą, todėl kartais jų aptinkama šviesiuose miškuose. Tipišku atveju tai yra šviesomėgis augalas, įsikuriantis įvairių tipų vidutinio drėgnumo pievose, molio ar priemolio dirvožemiuose, kuriuose gausu karbonatų. Geriausios augimo sąlygos – gerai apšviesti, bet tiesiogiai saulės nekaitinami šlaitai ar pamiškės.

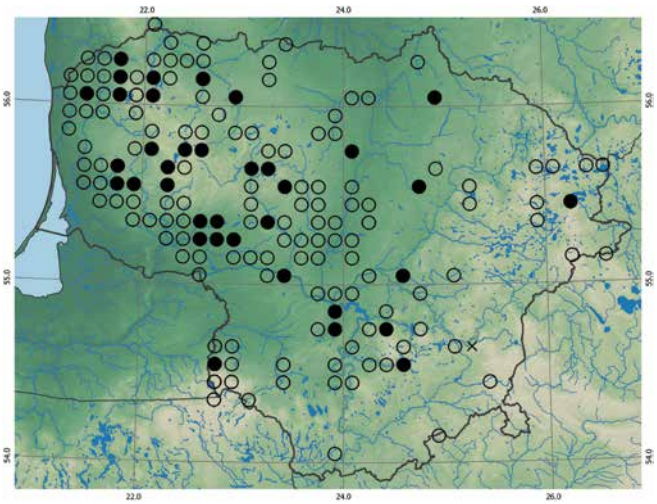

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Populiacijos gausumas. Suaugusių individų skaičius populiacijose ekstremaliai svyruoja dėl sudėtingos augalo biologijos (sudėtingo ir santykinai ilgo augalo vystymosi, daugumos individų žūties subrandinus sėklas ir kt.) ir meteorologinių sąlygų. Populiacijos paprastai sudarytos iš kelių ar keliasdešimties individų.

Grėsmės ir apsauga. Didelė žala vyriškosios gegužraibės populiacijai šalyje buvo padaryta užsodinant kalvų šlaitus medžiais, natūralias pievas verčiant kultūrinėmis arba jas suariant. Šiuo metu grėsmė kyla dėl nedidelius plotelius užimančių žemažolių pievų natūralios sukcesijos, ypač melvenynų ir miškapievių, kurių ūkinio naudojimo intensyvumas labai sumenkęs.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: BIGIS, EU-LT-001.

Summary. *This species is quite common in northern and north-western Lithuania, with populations consisting of several or several dozens of individuals. The most significant threats facing the species are changes in land usage traditions and natural succession of small patches of the Molinia meadows and Fennoscandian wooded meadows.*

Autorius – Domas Uogintas

Šalmuotoji gegužraibė
Orchis militaris L.

Gegužraibiniai (Orchidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2b(iv,v)c(iv)

Paplitimas. Šalmuotoji gegužraibė paplitusi didžiojoje Europos dalyje ir Vakarų bei Rytų Sibire iki Altajaus kalnų ir Baikalo ežero. Šiaurinis arealo pakraštys Europoje kerta Angliją, šiaurinę Vokietijos dalį, pietryčių Švedijos dalį ir Estiją. Pietinė arealo dalis siekia Šiaurės Ispaniją, Centrinę Italiją, Balkanus ir europinę Turkijos dalį.
Lietuvoje radavietės daugiausia susijusios su trijų upių ir jų intakų slėniais – Ventos, Nevėžio ir Šventosios, tačiau pavienių populiacijų užregistruota beveik visuose šalies regionuose, išskyrus šiaurrytinę ir pietinę šalies dalis.

Biologija ir ekologija. Daugiametė 20–50 cm aukštį pasiekianti žolė. Būdingi du kiaušiniški šakniagumbiai. Lapai pamatiniai, žali, augalui nužydėjus kurį laiką išlieka. Žiedai iki 1,5 cm ilgio ir po 10–40 telkiasi į vieną žiedyną. Viršutiniai apyžiedžio lapeliai suformuoja į šalmą panašią struktūrą. Dauginasi sėklomis, bręsta lėtai – iš sėklos sudygęs augalas pradeda žydėti tik po septynerių–aštuonerių metų, išimtiniais atvejais – po trejų–ketverių metų.
Šalmuotosios gegužraibės tarpsta gerai apšviestose, karbonatingų dirvožemių retažolėse sausose pievose. Tačiau augalai pakantūs daliniam užpavėsinimui ir kitų augalų konkurencijai, taip pat auga vidutinio drėgnumo ar drėgnose pievose, miško aikštelėse ar krūmynuose.

Populiacijos gausumas. Populiacijos paprastai nedidelės, sudarytos iš kelių individų, nors pasitaiko pakankamai gausių, ypač antrinėse augavietėse, kai kelių arų plote aptinkama apie šimtą individų.

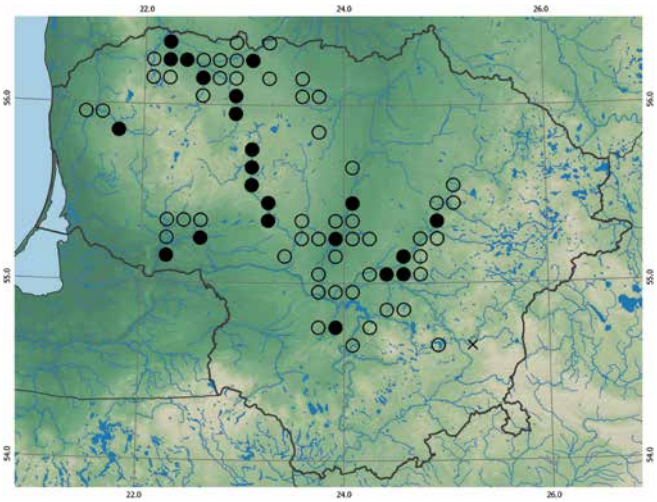

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Joms būdinga ekstremali fliuktuacija, kai vienais metais tame pačiame plote galima aptikti dešimtis individų, kitais – tik pavienius arba net nė vieno.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia žala šalmuotosios gegužraibės populiacijoms buvo padaryta sunaikinus ar visiškai apleidus natūralias pievas, dalis jų buvo apsodinta medžiais, kitos jais apaugo natūraliai. Galima grėsmė kyla dėl besiribojančiose su šalmuotosios gegužraibės buveinėmis teritorijose vykdomos intensyvios žemės ūkio veiklos, ypač įvairių cheminių preparatų naudojimo. Jų šakniagumbiais minta graužikai ir šernai. Esamos populiacijos gali būti išsaugotos ekstensyviai naudojant buveines, stabdant ekspansyvių rūšių išvešėjimą ir tankios velėnos susiformavimą.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, Ryla, 2006.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: BIGIS, EU-LT-001.

Summary. *Populations of this species are distributed in the north-western and central parts of Lithuania. Some populations are small, consisting only of several individuals, while populations on secondary habitats such as quarries and roadsides can consist of hundreds of individuals, albeit these populations are temporary.*

Autorius – Domas Uogintas

Paprastasis kardelis
Gladiolus imbricatus L.

Vilkdalginiai (Iridaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2a

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje, Rytų ir Pietryčių Europoje – šiaurinėje žemyno dalyje iki Estijos, pietuose iki Graikijos, taip pat randama Kaukaze ir vakarinėje Sibiro dalyje.
Lietuvoje rūšis nedažna, bet randama daugelyje Lietuvos rajonų, retai aptinkama arba nerandama šiaurvakariniuose ir pietvakariniuose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Paprastasis kardelis yra daugiametis, žolinis 40–60 cm aukščio augalas. Stiebas plonas, būdingi paprasti, ištisiniai, lancetiški lapai, kurie visi yra trumpesni už žiedyną. Žiedyną dažniausiai sudaro penki–dešimt purpuriškai violetinių žiedų. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis arba vegetatyviškai – 1–2 cm skersmens gumbasvogūniais. Iš sėklų išaugę individai pražysta tik po kelerių metų. Nors paprastasis kardelis yra šviesomėgis augalas, tačiau šios rūšies individai auga ir drėgnuose krūmynuose, mišriuosiuose miškuose ar pamiškėse bei ant kvartalinių linijų. Optimali šios rūšies buveinė yra drėgni melvenynai (*Molinion* bendrijos), nors auga ir kitų tipų užliejamosiose ir žemyninėse pievose, dažniausiai derlingame neutralios ar silpnai šarminės reakcijos dirvožemyje.

Populiacijos gausumas. Kai kurios populiacijos labai gausios, sudarytos iš kelių šimtų individų. Vidurio Lietuvoje yra pievų bendrijų, kuriose paprastojo kardelio projekcinis padengimas vertinamas daugiau kaip 25 proc. Tačiau dažniausiai aptinkama populiacijų, sudarytų iš kelių ar keliolikos individų.

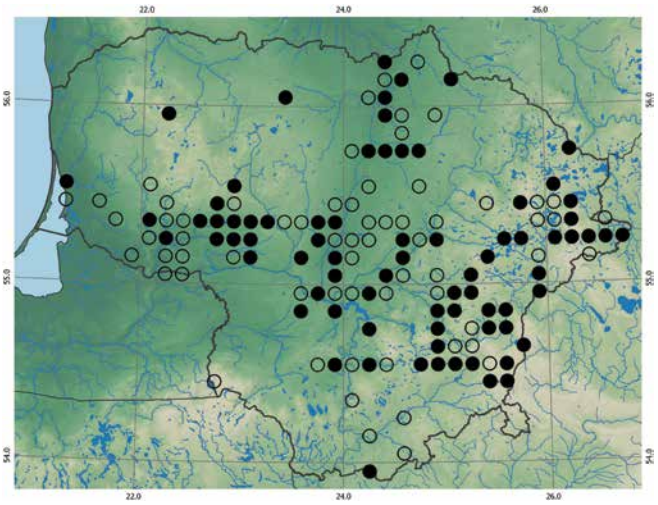

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Nemažai populiacijų įsikūrusios antrinėse arba netipiškose buveinėse, todėl jų ilgaamžiškumas nėra garantuotas. Užtamsintose buveinėse kardeliai nežydi, todėl populiacijos individai sensta ir nyksta. Be to, gumbasvogūnius mėgsta graužikai ir šernai, todėl tai apriboja ir vegetatyvinį augalų dauginimąsi. Optimaliai populiacijų struktūrai išlaikyti geriausiai pievų bendrijas šienauti antrojoje liepos pusėje arba pamečiui keisti pievos naudojimo būdą – šienavimą su ganymu.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *This species is uncommon, but grows in all Lithuania, except north-western and south-western parts of the country. The most abundant populations contain several or several dozen individuals, though a few populations consist of thousands of individuals. Many populations grow in secondary habitats and the future prospects of such populations are unclear.*

Autorius – *Domas Uogintas*

Sibirinis vilkdalgis
Iris sibirica L.

Vilkdalginiai (Iridaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus šiaurinę dalį, Šiaurės ir Pietvakarių Azijoje.
Lietuvoje gana daug radaviečių vakarinėje, šiaurvakarinėje, centrinėje dalyse, tačiau likusioje šalies dalyje aptinkama retai arba visai nerandama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,4–0,95 m aukščio, žolinis augalas šliaužiančiu šakniastiebiu, padengtu gausiomis rudomis pernykščių lapų liekanomis. Stiebas apvalus, status, tuščiaviduris, viršutinėje dalyje išsišakojęs. Lapai siauri, linijiški, pamatiniai trumpesni už stiebą, išaugę kuokštu, stiebiniai trumpesni nei pamatiniai. Žiedai dažniausiai du arba trys, mėlyni arba violetiniai, iki 4 cm ilgio, su šviesiai rudomis plėvinėmis pažiedėmis, susitelkę į stačius žiedynus. Vaisius – tribriaunė, pailgai ovali, į viršūnę apvaliai nusmailėjusi daugiasėklė dėžutė ant ilgo kotelio. Dėžutės sienelės skersai raukšlėtos. Sėklos plokščios, smulkokos.
Žydi gegužės pabaigoje–birželį. Dekoratyvus. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Įsikuria šlapiuose ar užmirkusiuose, silpnai rūgščiuose dirvožemiuose, kuriuose nedaug azoto. Šviesomėgis. Aptinkamas šlapiose, pelkėtose ir užliejamosiose pievose, krūmynuose, šlapiuose lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, miško aikštelėse, ant kvartalinių linijų, pamiškėse, pasitaiko pažeistose bendrijose palei ištiesintus upelius, nusausintas šlapynes.

Populiacijos gausumas. Dažniausiai auga įvairaus dydžio grupėmis, bet pasitaiko augančių pavieniui. Optimaliomis sąlygomis sudaro bendrijas, kuriose dominuoja ir dengia didesnę paviršiaus ploto pusę.

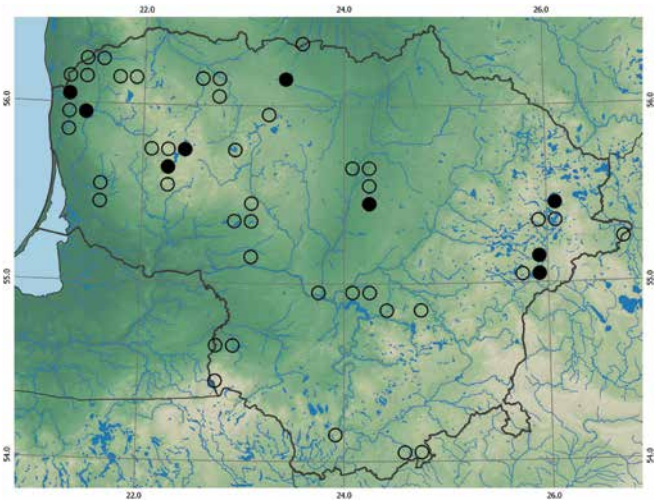

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra augaviečių ekologinių sąlygų pokyčiai (pievų apaugimas krūmais, miškuose per didelis medžių ir krūmų susivėrimas), augaviečių sausinimas, vandens lygio keitimas greta esančiuose vandens telkiniuose, per intensyvus ganymas, augaviečių sunaikinimas (pievų suarimas, miškų kirtimas), žiedų skynimas, augalų iškasimas ir perkėlimas į gėlynus.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Many localities are known for this species in central, western, and south-western parts of the country, but it is rare elsewhere. The populations vary in size from solitary individuals to groups of different size. The main threats it faces are bush and tree overgrowth, encroachment of canopy cover or shrubs, drainage of habitats, intensive grazing and trambling, forest cutting, ploughing of meadows and the picking of flowers.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Kampuotasis česnakas
Allium angulosum L.

Amariliniai (Amaryllidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)

Nuotraukos autorė – Laima Šveistytė

Paplitimas. Rūšies arealas apima Centrinę Europą, Šiaurės Balkanus, Kaukazą ir Sibirą iki Jenisiejaus. Per Lietuvą eina šiaurinė paplitimo riba. Šiauriau – Latvijoje ir Estijoje – randama tik adventyvinės kilmės populiacijų.
Auga Pietų Lietuvoje – Marcinkonių bei Merkinės apylinkėse ir Vakarų Lietuvoje – Nemuno žemupio lankose Bitėnų ir Girėnų apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15–60 cm aukščio, svogūninis augalas. Svogūnai išaugę iš šakotų šakniastiebių, todėl augalai auga kerais. Lapai skroteliniai, linijiški, plokšti, daug trumpesni už stiebą. Žiedynas daugiažiedis, pusiau rutuliškas ar rutuliškas, be svogūnėlių. Žiedai šviesiai purpuriniai. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviškai. Tai šviesomėgis augalas, pakantus laikinam užtvindymui ir sausrai. Lietuvoje kampuotasis česnakas auga upių vidurinės ekologinės juostos aukštesnio lygmens pievose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos šešios populiacijos. Mažiausia, tik 4 m² užimanti, populiacija registruota Marcinkonyse, netipiškoje šiai rūšiai augavietėje – sausoje pamiškės pievoje. Didžiausioje populiacijoje Bitėnų apylinkėse kampuotasis česnakas auga maždaug 0,5 ha plote Nemuno lankoje ir sudaro gana tankų sąžalyną, kurio 1 m² auga iki 70 žydinčių individų.

Grėsmės ir apsauga. Kampuotojo česnako išlikimui grėsmę kelia augaviečių nykimas, kurį lemia ūkinės veiklos pokyčiai ir intensyvus mindymas. Nemuno žemupyje dalis pievų, kuriose augo ši rūšis, paversta dirbamais laukais, dalis nebešienaujama. Apleistose pievose pradeda augti krūmai, kaupiasi augalų liekanos, kurios trukdo dygti sėkloms. Pievas, kuriose auga kampuotasis česnakas, reikia šienauti vasaros pabaigoje ne rečiau kas dvejus ar trejus metus.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Kuusk, Tabaka, Jankevičienė, 2003; Karpavičienė, 2004.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is found in six locations in Lithuania. The most significant threats are the replacement of grassland by arable land and other transformations of habitats.*

Autorė – Birutė Karpavičienė

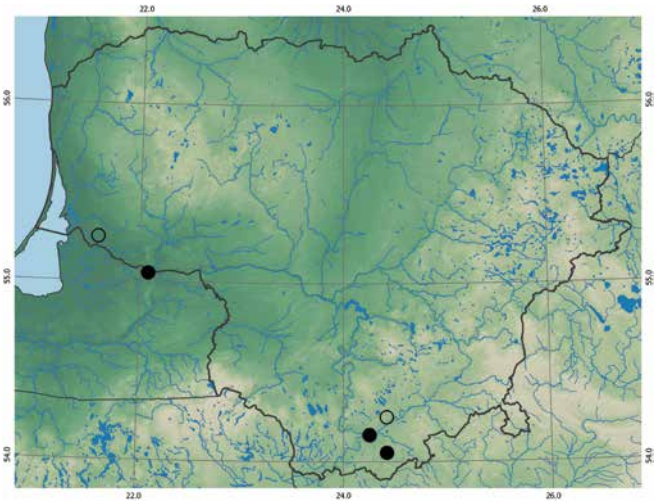

Porinis česnakas
Allium scorodoprasum L.

Amariliniai (Amaryllidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A4ac

Paplitimas. Rūšies arealas apima Centrinę ir atlantinę Europą, Vidužemio pajūrį, Mažąją Aziją, Krymą ir Kaukazą. Šiaurinė paplitimo riba eina per Estiją ir Pietų Skandinaviją.
Lietuvoje riboto paplitimo rūšis, paplitusi tik vakarinėje ir šiaurinėje dalyse. Dažniausiai aptinkama Nemuno žemupio, Minijos, Ventos ir Mūšos slėniuose (Pagėgių sav., Akmenės, Klaipėdos, Kretingos, Pasvalio ir Šilutės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis svogūninis augalas. Stiebas tiesus, nešakotas, 35–90 cm aukščio. Lapai 6–15 mm pločio, plokšti, nudžiūstantys iki žydėjimo. Žiedyne būna iki 75 žiedų ir nuo 10 iki 160 svogūnėlių. Žiedai purpuriniai. Žydi birželio–liepos mėn., tačiau sėklų dažniausiai nebrandina. Dauginasi svogūnėliais, išaugančiais žiedyne, ir požeminiais dukteriniais svogūnėliais.
Auga upių slėnių trąšiose pievose ir pakrūmėse. Pakantus tiek laikinam užtvindymui, tiek sausrai.

Populiacijos gausumas. Tinkamose buveinėse, tokiose kaip Nemuno žemupio užliejamos pievos, porinių česnakų gali būti gausu. Čia 1 m² gali augti iki 40 žydinčių individų. Tačiau kai kuriose, ypač arealo rytinio pakraščio, populiacijose žydi tik pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Nemuno užliejamose pievose įsikūrusi porinio česnako populiacija yra gausi ir stabili, o jos buveinė geros būklės – kasmet šienaujama. Tačiau kitose vietovėse poriniam česnakui grėsmė kyla dėl augaviečių nykimo: pievų pavertimo dirbamais laukais, apaugimo krūmais ir medžiais. Buveinėms apaugant krūmais ar medžiais, porinio česnako populiacijų būklė blogėja – mažėja individų skaičius ir dydis, jie nustoja žydėti, išaugina mažiau ir mažesnių svogūnėlių. Pievas, kuriose auga porinis česnakas, būtina šienauti vasaros pabaigoje ne rečiau kaip dveji ar treji metai.

Nuotraukos autorė – Laima Šveistytė

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Karpavičienė, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is concentrated mostly in the valleys of big and medium-sized rivers in western Lithuania. The most significant threats are the replacement of grassland by arable land and other transformations of habitats.*

Autorė – Birutė Karpavičienė

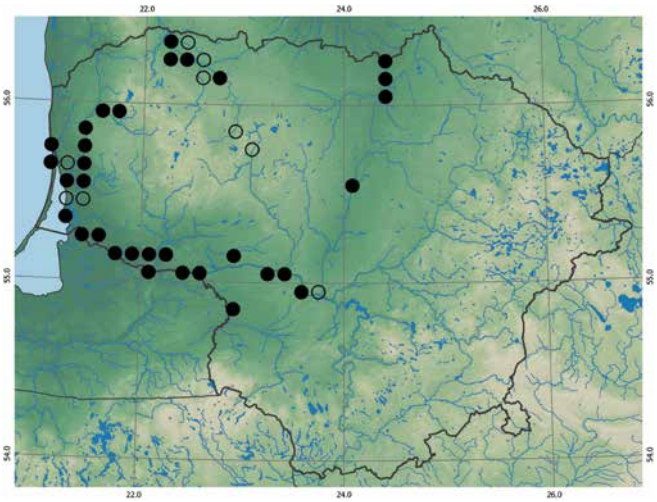

Dirvinis česnakas
Allium vineale L.

Amariliniai (Amaryllidaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Kryme, Kaukaze, Mažojoje Azijoje. Kaip svetimžemė rūšis – Šiaurės Amerikoje, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje.
Lietuvoje dirvinis česnakas yra riboto paplitimo. Dažnesnis Pietų Lietuvos aukštumoje (Elektrėnų ir Kalvarijos sav., Alytaus, Marijampolės, Prienų ir Trakų r.), kitur labai retas arba visai neaptinkamas.

Biologija ir ekologija. Daugiametis svogūninis augalas. Stiebas tiesus, nešakotas, 30–80 cm aukščio. Lapai siauri, apatinėje dalyje tuščiaviduriai. Žiedynas nedidelis, su svogūnėliais, kartais žiedų nebūna – tik svogūnėliai. Žiedai purpuriniai, rečiau žalsvi. Žydi liepos mėn. Sėklos subręsta ne kasmet, todėl dažniausiai dauginasi vegetatyviškai. Subrendęs augalas išaugina 20–50 žiedyno svogūnėlių ir vieną–keturis požeminius dukterinius svogūnėlius. Žiedyno svogūnėliai sudygsta rudenį, dukteriniai kelerius metus gali išlikti ramybės būsenos.
Auga sausose, smėlėtose ar žvyringose šlaitų pievose, pakelėse, pamiškėse, pakrūmėse.

Populiacijos gausumas. Didžiausia, apie 0,5 ha plotą užimanti, dirvinio česnako populiacija yra sausoje pievoje netoli Palangos. Kitos populiacijos yra negausios – jas sudaro pavieniai žydintys augalai ar nedidelės jų grupės. Augaviečių registraciją apsunkina tai, kad pastebėti galima tik subrendusius, žiedynus išauginančius augalus, kurių populiacijoje būna ne visuomet.

Nuotraukos autorė – Laima Šveistytė

Grėsmės ir apsauga. Rūšies išlikimui grėsmę kelia smėlio ir žvyro kasimas, pievų arimas, statybos, apaugimas krūmais bei mišku ir kitoks augaviečių sunaikinimas. Kadangi dauguma populiacijų yra negausios, užimančios mažą plotą, jos yra labai pažeidžiamos. Norint išsaugoti augavietes, būtina jose šalinti krūmus, šienauti ar ganyti.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Karpavičienė, 2004.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs most frequently in southern Lithuania, though its populations are not large. The most significant threats are the replacement of grassland by arable land and other transformations of habitats.*

Autorė – Birutė Karpavičienė

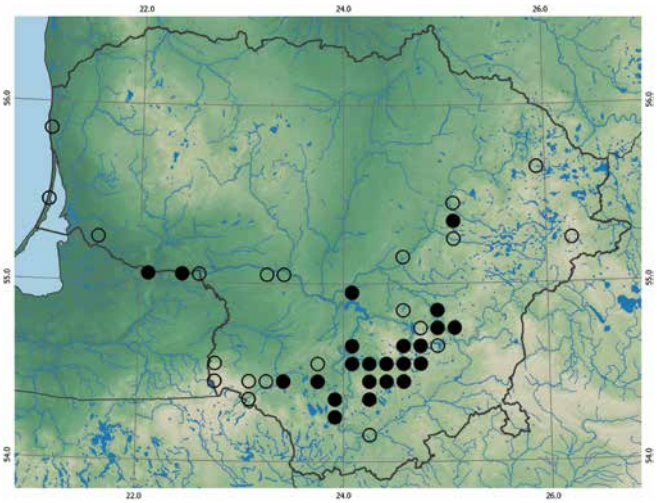

Siauralapis šiurpis
Sparganium angustifolium Michx

Švendriniai (Typhaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Europoje daugiausia paplitusi šiaurinėse srityse ir kalnuose. Ištisinis arealas apima Norvegiją, Švediją, Suomiją, kitur – pavieniai taškai ar jų santalkos.
Lietuvoje riboto paplitimo. Siauralapių šiurpių rasta apie dešimtyje ežerų: daugiausia Labanoro apylinkėse, pavienės radavietės aukštapelkių (Praviršulio, Notigalės) ežeruose, Graužeryje.

Biologija ir ekologija. Dugne įsišaknijantis vandens augalas. Stiebas plūduriuojantis arba rečiau status, gali siekti iki 1 m ir daugiau ilgio. Lapai ilgi, viršuje siauri ir besidriekiantys vandens paviršiumi. Žiedynas kyšantis iš vandens, sudarytas iš kelių piestelinių ir viršūnėje glaudžiai suartėjusių kuokelinių žiedų galvučių. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Auga minkšto vandens ežeruose, dažniausiai rūgščiuose arba distrofiniuose, kuriuose mažai maisto medžiagų. Jų pakrantės užpelkėjusios arba ežerai yra didesniuose aukštapelkių, tarpinių pelkių masyvuose ar jų pakraščiuose. Atsparesnis vandens rūgštėjimui negu panašiuose vandenyse augančios ežerinė slepišerė ir ežerinė lobelija, tačiau ypač rūgščiuose, huminių medžiagų prisotintuose (distrofiniuose) vandenyse ilgainiui išnyksta.

Populiacijos gausumas. Apie pusėje radaviečių populiacijų dabartinė būklė nežinoma. Pastaruoju metu gausiausia populiacija stebėta Graužeryje (Trakų r.), kur sąžalynai išplitę apie 40 m² plote.

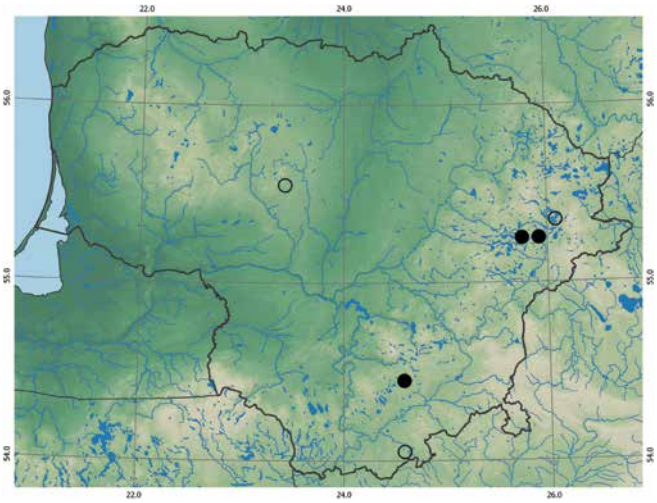

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Panašiai gausi populiacija yra Ešerinio ežere prie Pašerinės k. (Švenčionių r.). Kitose radavietėse populiacijos negausios, sąžalynai užima vos keleto kvadratinių metrų plotus. Gali būti išnykęs Praviršulio ežere (Radviliškio r.), labai sumažėjusios Žiotelių ir Terpežio ežerų populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl ežerų eutrofikacijos, huminių medžiagų kaupimosi ir rūgštėjimo. Šie procesai gali vykti natūraliai, bet juos ypač paspartina žmogaus veikla. Praviršulyje ypač neigiamą reikšmę šiam augalui (ir visai vandens augalijai apskritai) turėjo ežere įsikūrusių bebrų veikla.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Restricted to soft water lakes, there are about 10 localities for this species in Lithuania, mostly in the north-eastern part of the country, though also in several other scattered locations. It grows with other isoetids (Isoetes lacustris, Lobelia dortmanna) in lakes in the Labanoras area. Eutrophication and humification of water threaten the populations and, in the case of Praviršulis Lake, beaver activities have had destructive effects on the vegetation of this soft water lake.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Galvinis vikšris

Juncus capitatus Weigel

Vikšriniai (Juncaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje ankstesnės radavietės telkiasi pietiniuose rajonuose, taip pat yra buvusi aptikta Jonavos, Klaipėdos, Skuodo, Trakų r.

Biologija ir ekologija. Vienmetis 5–15 cm aukščio augalas. Stiebai laibi, ties pamatu šakoti. Visi lapai pamatiniai, šeriški, du tris kartus trumpesni už stiebą. Žiedai po keturis–aštuonis susitelkę į vieną–tris žvaigždiškas galvutes stiebo viršūnėje. Yliškas žiedynlapis dažniausiai šiek tiek ilgesnis už žiedyną. Apyžiedžio lapeliai gelsvai žalsvi arba rudi: išoriniai – plačiais plėviniais kraštais, vidiniai – ištisai plėviniai.
Žydi birželio mėn., bet dažniausiai vasaros antrojoje pusėje. Dėžutė kiaušiniškai tribriaunė, trumpesnė už vidinius apyžiedžio lapelius arba lygi su jais.
Galvinis vikšris auga drėgnose (laikinai užliejamose) nedidelėse dirbamų laukų ir ganyklų, smėlynų įlomėse, ant lauko keliukų, yra susijęs su rūgštokais, nederlingais, drėgnais smėlio dirvožemiais (*Isoëto-Nanojuncetea* klasės bendrijos). Šviesomėgis.

Populiacijos gausumas. Populiacijų gausumas labai priklauso nuo meteorologinių sąlygų – drėgnomis vasaromis, ypač antrojoje vegetacijos sezono pusėje, augavietėse augalų gali būti gausu. Sausringais metais galvinis vikšris gali apskritai nesudygti ir likti nepastebėtas.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl tinkamų augaviečių trūkumo ir buveinių sąlygų keitimosi: grūdinių kultūrų pasėliai įveisiami tik nusausintuose ir išlygintuose laukuose, mažėja lauko keliukų tinklas, pasėlių priežiūrai taikomos intensyvios technologijos. Pastarąjį dešimtmetį stebėta buvusi gausi populiacija pajūrio smėlynų keliukuose ir slėsnumose ties Šaipiais (Klaipėdos r.) beveik sunyko – silpnai konkurencingus terofitus baigia išstumti susiverianti daugiamečių psamofitų velėna. Mažėjant tinkamų augaviečių, būtina atkurti populiacijas anksčiau žinomose radavietėse ir taikyti palaikomąsias gamtotvarkos priemones.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

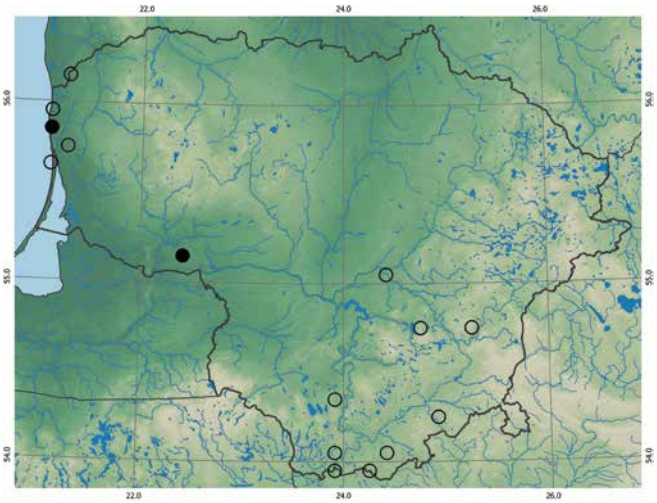

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *There is data only on two recent localities for this species in the last decade. The population status in previous localities is not known – the species may be extinct due to a scarcity of suitable habitats and changing habitat conditions. The abundance of the populations are also very much dependent upon meteorological conditions and it may not occur at all during the dry season.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Druskinis vikšris
Juncus gerardi Loisel.

Vikšriniai (Juncaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje, rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje (Grenlandija, Kanada, JAV), Šiaurės Afrikoje (Alžyras, Marokas) ir Azijos vidutinių platumų klimato juostoje, apimančioje Vakarų Aziją, Kaukazą, Sibirą, Centrinę Aziją ir Mongoliją. Lietuvoje rūšis aptinkama šiaurinėse Kuršių marių pakrantėse ties Klaipėda – Smeltės pusiasalyje, Kopgalyje (Kuršių nerija) ir Lūžijoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šviesomėgis, 12–30 cm aukščio, halofitinis, žolinis augalas ilgu šakniastiebiu. Stiebas beveik apvalus, su vienu arba dviem vagotais lapais ties viduriu. Visi kiti lapai pamatiniai. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Žiedai 2,6–3,2 mm ilgio, tamsiai rudi, žiedynas – pailga šluotelė, žiedynlapis trumpesnis už žiedyną. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga apysūriame sąnašiniame smėlyje, dažnai užliejamame jūros (Lietuvoje – marių) vandenimis, žemynų centrinėse dalyse – druskožemiuose.

Populiacijos gausumas. Smeltės pusiasalyje buvusi geriausios būklės augavietė (apie 0,5 ha halofitinė pieva) sunaikinta 1981 m. šalinant tanklaivio „Globe Asimi“ avarijos pasekmes ir vėliau šiaurinėje pusiasalio dalyje įrengus Tarptautinę jūrų perkėlą. Dabar Lietuvos pajūryje žinomos tik trys itin negausios natūralios druskinio vikšrio subpopuliacijos. Smeltės pusiasalyje (Klaipėdos jūrų uosto teritorija) druskinių vikšrių sąžalynai dengia vos 3–3,5 m² plotą. Kopgalyje natūraliai auga pavieniai augalai, kiek gausesnė Lūžijos subpopuliacija.

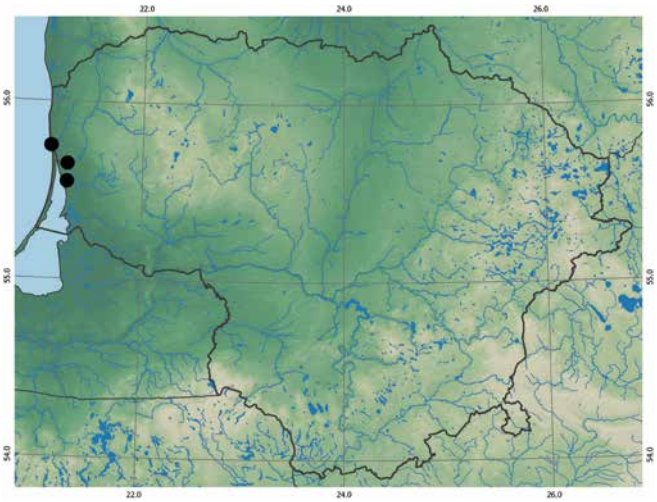

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė rūšiai yra buveinių praradimas dėl urbanizacijos, kitos antropogeninės veiklos (rekreacijos, augaviečių pažeidimo ir naikinimo) ir Kuršių marių pakrančių užžėlimo (ypač nendrynais).

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Sendžikaitė ir kt., 2010.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Three restricted subpopulations of this species are known along the northern shores of the Curonian Lagoon (Western Lithuania). The main threats are lack of suitable habitats and their destruction.*

Autorė – Jūratė Sendžikaitė

Pelkinis vikšris
Juncus stygius L.

Vikšriniai (Juncaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje, Šiaurės Azijoje, Šiaurės Amerikoje vėsaus klimato regionuose.
Lietuvoje pelkinis vikšris yra retas, aptinkamas tik Ignalinos, Lazdijų, Švenčionių ir Zarasų r. Pastaraisiais metais neberandamas Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, retakeris, dažnai rausvo atspalvio, žolinis augalas. Stiebai smulkūs, 10–30 cm aukščio, su keliais pamatiniais ir vienu–trimis stiebiniais lapais. Prie pat stiebo pagrindo esančios lapų makštys yra belakštės, rudos ar purpuriškai raudonos. Stiebinių lapų makštys viršuje su dviem bukomis ausytėmis, lapalakščiai trumpi ir siauri. Žiedynas stiebo viršūnėje, sudarytas iš vienos galvutės, nors gali būti ir iš dviejų–keturių atokiai viena nuo kitos išsidėsčiusių ilgakočių galvučių. Apatinis žiedynlapis panašus į stiebinius lapus, ilgesnis už apatinę galvutę. Galvutės smulkios, sudarytos dažniausiai iš dviejų trijų žiedų, bet jų gali būti ir vienas–penki. Žiedai dažniausiai susitelkę vienas prie kito. Vaisiai – dėžutės, apie 1,5 karto ilgesnės už apyžiedį, blizgios. Jų spalva varijuoja nuo šviesiai rudos iki šiaudų geltonumo. Žydi birželio–liepos mėn., bet pasitaiko žydinčių ir rugpjūtį. Sėklų subrandina nedaug. Auga šarmingose tarpinio tipo pelkėse, paežerių liūnuose. Augavietės šlapios, gali būti trumpą laiką negiliai užlietos. Dirvožemiai durpiniai, kartais su dumblo priemaiša. Dažniausiai auga šakotosios ratainytės augavietėse.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi. Radavietėse paprastai būna 20–50 pelkinio vikšrio individų. Daugiausia šios rūšies augalų telkiasi Zarasų r. radavietėse.

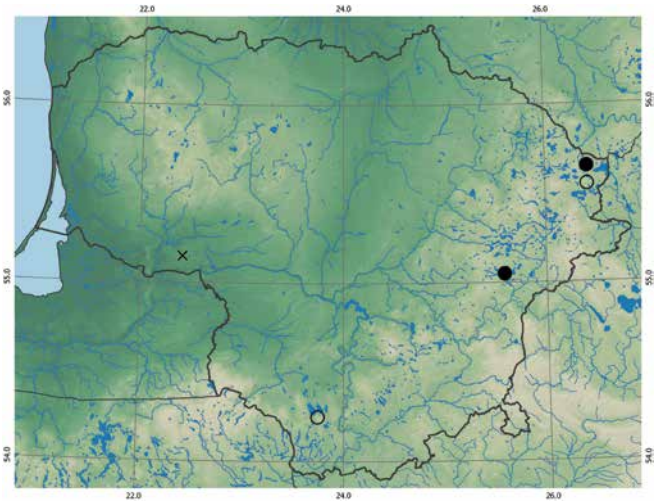

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Pelkinis vikšris jautrus hidrologinių ir trofinių sąlygų pokyčiams. Todėl didžiausios grėsmės – pelkių sausinimas ir durpių kasimas, paviršinių vandenų tarša ir reakcijos pokyčiai. Neigiamos įtakos turi ir šių veiksnių skatinama buveinių sukcesija. Klimato kaita ir invazinių rūšių įtaka laikytinos potencialiomis grėsmėmis.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare species in Lithuania, mostly occurring in the Zarasai district. The population is not abundant. Occurring on carbonate rich transition mires and quaking bogs, the number of individuals per locality is usually about 30–50. The main threats are hydrological, trophic and pH changes to the habitats, though succession of habitats is also a factor.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Pievinė viksva
Carex buxbaumii Wahlenb.

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2a

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės, Centrinėje ir Rytų Europoje, Šiaurės Vakarų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje pievinė viksva yra labai reta, aptinkama Biržų, Ignalinos, Kėdainių, Klaipėdos, Kretingos, Panevėžio, Raseinių, Švenčionių, Tauragės ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, sudarantis retus kerus, iki 20 cm ilgio požemines palaipas išauginantis augalas. Stiebai statūs, kartais šiek tiek išlinkusiomis viršūnėmis. Lapai telkiasi prie stiebo pagrindo. Žydi gegužės–birželio mėn. Žiedynas 3–10 cm ilgio, sudarytas iš viršūninės dvilytės (viršutinėje dalyje žiedai piesteliniai, apatinėje kuokeliniai) ir šoninių vienalyčių (piestelinių) varpučių. Vaisiaus dangalas (maišelis) neryškiai gyslotas, viršūnėje su dviem į šalis išsiskėtusiais danteliais. Vaisius užpildo ne visą maišelį. Pievinė viksva yra kalcifilas, todėl auga šarmingose žemapelkėse ir šarmingų šaltinių drėkinamose pievose ir pelkėse, šaltiniuotose pašlaitėse ir vandens telkinių pakrantėse. Rečiau pasitaiko šlapiuose krūmynuose bei pelkėtuose miškuose: beržynuose, pušynuose ir juodalksnynuose, ypač jų retmėse. Dirvožemis pelkinis ar molingas, nuolat įmirkęs ar periodiškai užliejamas, vidutinio derlingumo.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi. Didžioji pievinės viksvos individų dalis telkiasi radavietėse Kėdainių ir Panevėžio r. Kitur augalų skaičius nesiekia 100 arba jų būklė nežinoma.

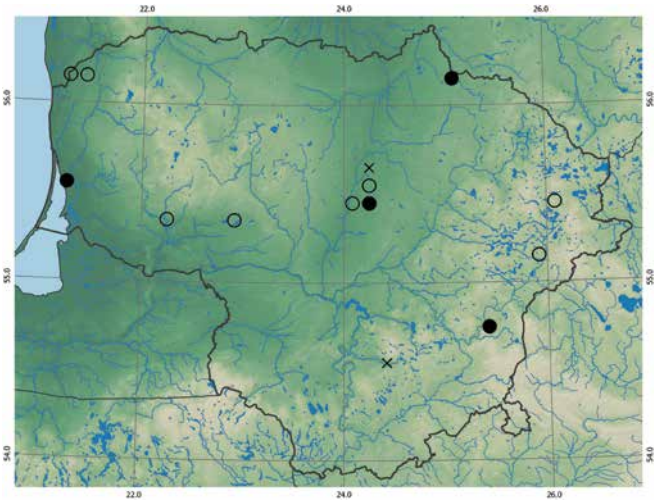

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Pievinė viksva jautri hidrologinių ir trofinių sąlygų pokyčiams, todėl pagrindinės grėsmės susijusios su antropogeniniais drėkinimo ir maitinimo sąlygų bei natūraliais ir antropogeniniais buveinių apšviestumo pokyčiais. Pievinę viksvą neigiamai veikia buveinių sausinimas, pievų apleidimas, plynieji miškų kirtimai, miškų tręšimas ir tarša azotinėmis medžiagomis bei išsklaidytoji paviršinių vandenų tarša dėl žemės ūkio ir miškininkystės veiklos. Neigiamos įtakos turi ir šių veiksnių skatinama buveinių sukcesija.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963, Kuusk, Tabaka, Jankevičienė, 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare species in Lithuania with a population that is not abundant, most localities are in Kėdainiai and Panevėžys districts, though it does also occur in various other parts of the country. The number of localities is declining due to anthropogenic, especially hydrological, and trophic changes to the habitats, though succession of habitats is also a factor.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Protarpinė viksva
Carex distans L.

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje, išskyrus vakarinę jos dalį, Šiaurės, Vakarų ir Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje protarpinė viksva aptinkama pietinėje ir vakarinėje dalyse: Alytaus, Kaišiadorių, Kretingos, Lazdijų, Prienų, Šilutės, Tauragės r., Trakų, Varėnos, Vilkaviškio r., Vilniuje.

Biologija ir ekologija. Augalas žolinis, daugiametis, 20–60 cm aukščio stačiais stiebais, daug trumpesniais už stiebus tamsiai žaliais lapais. Stiebo apatinė dalis lapuota. Augalai sudaro tankius kerus ir išaugina tvirtus šakniastiebius. Žydi birželio–liepos mėn. Žiedynas ilgas, sudaro beveik pusę stiebo ilgio. Susideda iš vienos viršūninės kuokelinės ir dviejų ar trijų, rečiau keturių šoninių piestelinių varpučių. Apatinės varputės nutolusios viena nuo kitos, kitos daugiau ar mažiau suartėjusios. Vaisiaus dangalas (maišelis) dvidante viršūne. Dantelių vidinė pusė šeriuota. Dauginasi sėklomis, bet gali plisti ir šakniastiebiais. Kalcifilas. Dėl šios savybės ir menko konkurencingumo rūšis reta visame areale. Auga drėgnose karbonatingose ir šaltiniuotose pievose bei šarmingose žemapelkėse. Dirvožemiai – derlingi, neretai druskingi.

Populiacijos gausumas. Tikslių duomenų apie populiaciją nėra, nes duomenys apie daugumą radaviečių yra senesni nei dešimties metų. Esamais duomenimis, populiacija yra negausi. Negausios ir individų radavietės. Dažniausiai auga grupėmis iki trisdešimties augalų, o daugiau nei šimtas individų radavietėje pasitaiko retai.

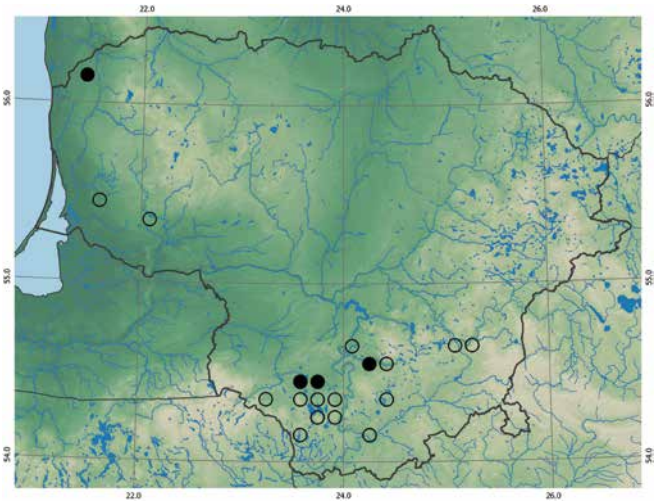

Nuotraukos autorius – Jaan Liira

Grėsmės ir apsauga. Protarpinei viksvai grėsmė išnykti kyla pertvarkant buveines, jas sausinant, tręšiant ar biogeninėms medžiagoms patenkant iš kitų buveinių, apleidžiant pievas. Neigiamos įtakos turi ir šių veiksnių skatinama buveinių sukcesija. Pažeistas buveines būtina prižiūrėti: atkurti hidrologines sąlygas, kirsti įsiveisiančius medžius ir krūmus, jose šienauti ar ganyti gyvulius.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Kuusk, Tabaka, Jankevičienė, 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania. Localities are concentrated in southern and western parts of the country and populations are not abundant – the number of the individuals per locality is usually low, rarely reaching 100. The number of the localities is declining due to anthropogenic, especially hydrological, and trophic changes to the habitats, as well as abandonment of meadows and the subsequent succession of the habitats.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Gauruotoji viksva
Carex filiformis L.

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir Vakarų bei Centrinėje Azijoje.
Lietuvoje gauruotoji viksva aptinkama tik Kauno ir Ukmergės r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas storais šakniastiebiais. Išaugina iki 20 cm ilgio požemines palaipas. Stiebas status, iki 60 cm aukščio, bukai tribriaunis. Lapuota tik apatinė jo dalis. Apatinių lapų makštys raudonai rudos ar purpurinės, blizgančios, plaušingais kraštais. Lapai pilkai žali, plokšti, šiek tiek žemyn užsirietusiais šiurkščiais kraštais, statūs, apaugę smulkiais plaukeliais. Apatinis žiedynlapis status, ilgesnis už varputę, bet trumpesnis už visą žiedyną. Žiedynas trumpas (2–5 cm ilgio), sudarytas iš viršūninės kuokelinės ir vienos ar dviejų šoninių piestelinių varpučių. Piestelinės varputės bekotės, tankiažiedės. Vaisiaus dangalai (maišeliai) begysliai, atvirkščiai kiaušiniški ar apvalūs, neryškiai tribriauniai, viršūnėje staiga nusmailėjantys į labai trumpą snapelį, šviesiai žali, vėliau paruduojantys, tankiai apaugę trumpais balsvais plaukeliais. Žydi gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir palaipomis. Auga karbonatingo molio ar priemolio dirvožemiuose. Aptinkama sausose ar vidutinio drėgnumo, bet vasarą išsausėjančiose pievose. Termofilinė rūšis, vešinti atvirose vietose, o pavėsingose tik vegetuojanti.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi ir mažėjanti, iš viso užimanti mažiau nei 300 m² plotą.

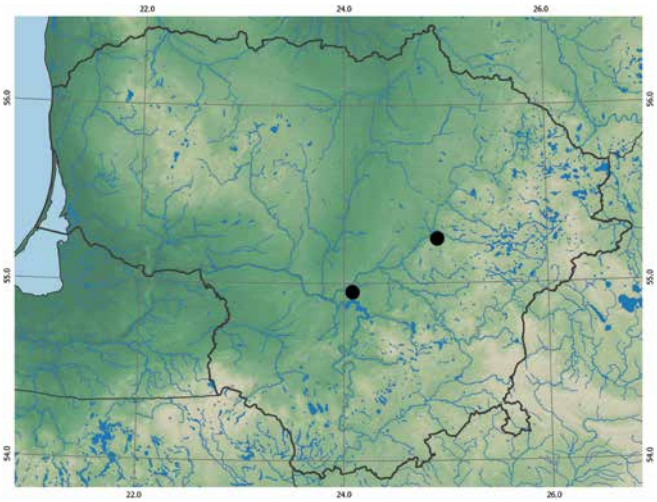

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Populiacija mažėja dėl pievų apleidimo. Pievoms apaugant sumedėjusiais ir aukštaūgiais žoliniais augalais bei tankėjant žolynui, gauruotųjų viksvų skaičius mažėja dėl suintensyvėjusios konkurencijos. Be to, suvešint krūmams ir platėjant augavietėse esančių medžių lajoms, augavietės užpavėsinamos. Pavėsyje gauruotosios viksvos ūglių tankumas sumažėja, jie skursta, generatyviniai ūgliai visai neišsivysto. Ypač didelę grėsmę gauruotajai viksvai kelia apleistose pievose sparčiai plintantis smiltyninis lendrūnas. Siekiant išsaugoti gauruotąją viksvą Lietuvoje, jos augavietėse būtina ganyti arba šienauti.

Informacijos šaltiniai: Matulevičiūtė, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, with an extremely small population and a total area occupied by individuals of this species not exceeding 300 m². It occurs on dry to mesic grasslands on carbonate rich loam or clay soils. The main threats are abandonment of the grasslands and competition by Calamagrostis epigejos. Only sparse and stunted vegetative shoots occur in shaded parts of the habitats.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Liūninė viksva
Carex heleonastes L. f.

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje, Šiaurės Amerikos šiaurinėje dalyje.
Lietuvoje liūninė viksva yra reta, rasta Anykščių, Ignalinos, Lazdijų, Plungės, Šalčininkų, Šiaulių, Šilutės, Švenčionių, Telšių, Ukmergės, Utenos, Varėnos, Vilniaus ir Zarasų r. Daugiau radaviečių telkiasi Švenčionių ir Zarasų r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, tankius ar retus kerus sudarantis augalas. Stiebai 15–30 (40) cm aukščio, statūs, šiek tiek ilgesni už lapus. Lapai siauri, 1,5–2 mm pločio, statūs. Žydi gegužės–birželio mėn. Žiedynas trumpas, iki 2 cm ilgio, tankus, sudarytas dažniausiai iš trijų arba keturių, retais atvejais penkių arba šešių vienodų, apvalių ar pailgai kiaušiniškų, iki 1 cm ilgio ir iki 5 mm skersmens varpučių. Jose žiedų nedaug (6–10). Kuokeliniai žiedai telkiasi varpučių apatinėje dalyje. Vaisiaus dangalai (maišeliai) rudi ar pilkai rudi, abiejose pusėse gysloti, viršuje nusmailėja į trumpą, šiek tiek skeltą, šiurkštokais šonais snapelį. Liūninė viksva dažniausiai auga paežerių liūnuose ir tarpinėse pelkėse, rečiau – šaltiniuotose ir šarmingose žemapelkėse. Dirvožemiai durpiniai, nuolat įmirkę, silpnai rūgščios ar neutralios reakcijos, vidutinio derlingumo.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi ir mažėjanti. Nustatyta, kad gausiausioje radavietėje liūninės viksvos išnyko dėl buveinės pokyčių šiai apaugus nendrėmis. Naujų duomenų apie augalų būklę kitose radavietėse nėra. Remiantis iki 2007 m. surinktais duomenimis, liūninių viksvų buvo negausu ir jos užėmė nedidelius plotus: augalų skaičius dažniausiai nesiekė 50 individų, plotai – nuo kelių iki keliasdešimties kvadratinių metrų.

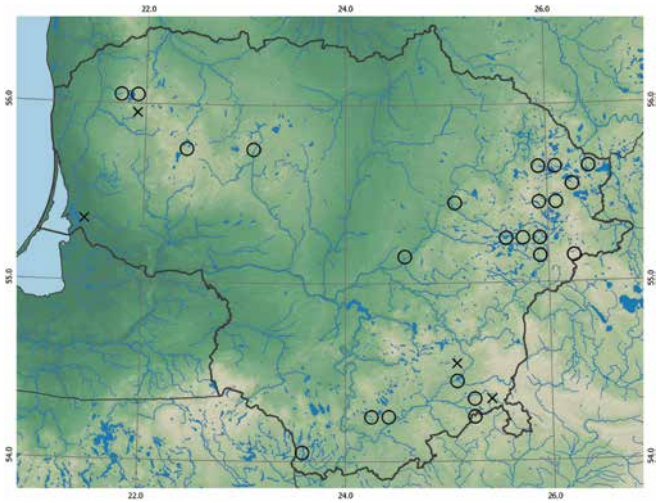

Nuotraukos autorė – Thea Kull

Grėsmės ir apsauga. Liūninė viksva yra jautri augaviečių hidrologinių ir trofinių sąlygų pokyčiams. Ją neigiamai veikia buveinių sausinimas, tarša azotinėmis medžiagomis bei išsklaidytoji paviršinių vandenų tarša dėl žemės ūkio ir miškininkystės veiklos. Neigiamos įtakos turi ir šių veiksnių skatinama buveinių sukcesija. Anksčiau liūninė viksva buvo naikinama tarpines pelkes paverčiant dirbama žeme.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare in Lithuania. While localities are scattered across the country, populations are not abundant and the number of the individuals per locality does not reach 50. The populations occupy very small areas, generally less than 100 m². The number of the localities is declining due to hydrological and trophic changes to the habitats, as well as subsequent succession of the habitats.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Raistinė viksva
Carex magellanica Lam.

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje. Europoje aptinkama vieno raistinės viksvos porūšio (*Carex magellanica* subsp. *irrigua*) augalų.
Lietuvoje rasta vakarinėje, rytinėje ir pietinėje šalies dalyse: Ignalinos, Molėtų, Plungės, Šilutės, Švenčionių, Tauragės, Telšių ir Varėnos r. bei Rietavo sav. Anksčiau buvo aptinkama ir Akmenės r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, išauginantis šakniastiebį su trumpomis palaipomis. Stiebas status, 10–30 (40) cm aukščio, iki 1 mm skersmens, aštriai tribriaunis. Lapai gležni, plokšti, 2–4 mm pločio, trumpesni už stiebą ar tokio pat ilgio, tamsiai žali. Apatinės varputės žiedynlapis status, platus, beveik tokio pat ilgio kaip žiedynas, rečiau ilgesnis, su labai trumpa makštimi. Žydi gegužės–birželio, rečiau liepos mėn. Žiedynas 3–5 cm ilgio, sudarytas iš viršūninės kuokelinės ir dviejų arba trijų šoninių piestelinių varpučių, kurių viršūnėse neretai būna keletas kuokelinių žiedų. Pastarosios ilgakotės: koteliai iki 2 cm ilgio, liauni, ilgainiui dažniausiai nusvyrantys žemyn. Vaisiaus dangalai (maišeliai) abipus susiploję, tamsiai žali, ilgainiui paruduojantys. Raistinė viksva dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Auga šaltiniuotuose paežerių liūnuose, šaltiniuotose miškų pelkėse, pelkėtuose ir drėgnuose apypelkių miškuose – pelkiniuose juodalksnynuose, kimininiuose eglynuose, rečiau šlapiuose beržynuose ir mišriuosiuose miškuose. Augavietėse telkšo vanduo arba jo lygis netoli dirvožemio paviršiaus. Dirvožemiams

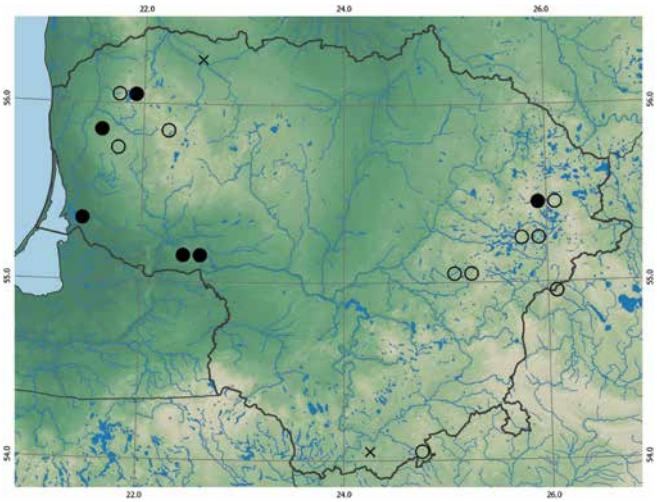

Nuotraukos autorė – Jūratė Sendžikaitė

būdingos vidutinio derlingumo, rūgščios, nekalkingos liūninės durpės.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi. Radavietėse individų būna nedaug – nuo pavienių iki šimto.

Grėsmės ir apsauga. Raistinė viksva jautri hidrologinių ir trofinių sąlygų pokyčiams buveinėse, todėl ją neigiamai veikia plynieji miškų kirtimai, miškų tręšimas ir oro tarša azotinėmis medžiagomis bei išsklaidytoji paviršinių vandenų tarša dėl žemės ūkio ir miškininkystės veiklos, buveinių sausinimas ar užliejimas. Yra raistinės viksvos išnykimo atvejų buveines užtvindžius bebrams.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *While scattered across Lithuania, this species is very rare and the number of individuals per locality rarely reaches 100, frequently being only about 10. The number of localities is declining due to anthropogenic, especially hydrological, and trophic changes to the habitats. Additionally, flooding of habitats by beavers has also destroyed a number of localities.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Palaipinė viksva

Carex pediformis C. A. Mey.

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi didžiojoje Europos dalyje ir Azijoje.
Lietuvoje ji yra ypač reta, aptinkama Kaune ir Kauno bei Pasvalio r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, sudarantis tankius kerus. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Šakniastiebiai stori, 10–20 cm ilgio, gausiai šakoti, šliaužiantys dirvožemio paviršiumi, su gausiais juosvai rudų lapų makščių likučiais. Stiebų daug, jie statūs ar šiek tiek išlinkę, 15–50 (60) cm aukščio, apie 1 mm skersmens, tribriauniai, beveik iki pat pagrindo šiurkštūs. Lapai auga tik prie stiebo pagrindo. Pamatinės lapų makštys purpurinės ar raudonai rudos, susiskaidžiusios į plaušus. Lapai gležni, plokšti, tokio pat ilgio kaip stiebas ar šiek tiek ilgesni už jį, šiurkščiais kraštais. Apatinės varputės žiedynlapis yliškas. Žydi balandžio–gegužės mėn. Žiedyną sudaro viršūninė kuokelinė ir dvi trys, rečiau keturios šoninės piestelinės varputės. Visos varputės išsidėsčiusios atokiai viena nuo kitos. Piestelinės varputės retažiedės (dešimt–penkiolika žiedų), ilgakotės. Kotelis liaunas, todėl ilgainiui varputės nusvyra. Tiek piestelinių, tiek kuokelinių varpučių pažiedės yra plačiais baltais plėviniais kraštais. Vaisiaus dangalai (maišeliai) žalios spalvos, padengti trumpais plaukeliais.
Auga lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, paprastai stačiuose upių slėnių šlaituose. Dirvožemiuose gausu karbonatingo molio. Prieraišumas karbonatingiems dirvožemiams iš dalies lemia palaipinės viksvos retumą Lietuvoje.

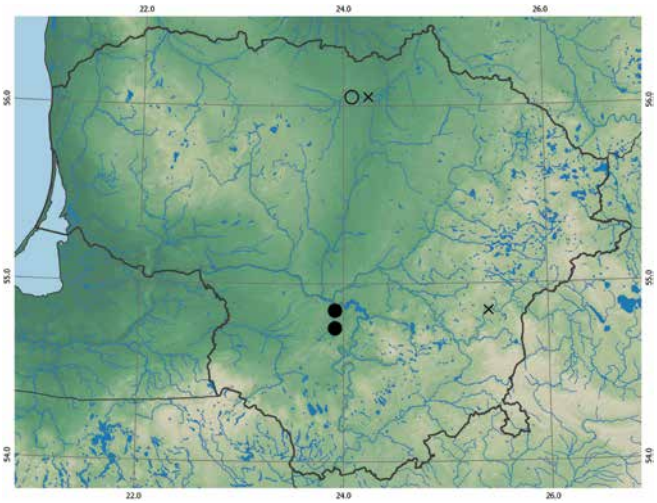

Nuotraukos autorius – Jaan Liira

Populiacijos gausumas. Populiacija ypač negausi. Užimamų plotų visose išlikusiose radavietėse suma nesiekia 300 m². Pusėje radaviečių augalai užima mažesnius nei 1 m² plotus.

Grėsmės ir apsauga. Palaipinė viksva auga geomorfologiniu požiūriu nestabiliose vietose – stačiuose eroduojamuose šlaituose, kur pasitaiko nuošliaužų. Tik esant gyvybingai subpopuliacijai, kur augalai subrandina sėklas, galimas atsikūrimas po šlaito dalies nuošliaužos. Labai pavėsingose vietose augalai nežydi. Didžiausios antropogeninės grėsmės – upių šlaitų transformacija, plynieji miškų kirtimai ir intensyvus medyno retinimas, tręšimas, rūgštusis lietus bei tarša azotinėmis medžiagomis. Neigiamos įtakos turi ir šių veiksnių skatinama buveinių sukcesija.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is a very rare and endangered species in Lithuania, the population is extremely small and the total area occupied by the plants does not reach 300 m². Occurring on carbonate rich clay soils in deciduous and mixed forests on steep, eroded slopes of river valleys, the number of the localities and individuals is declining due to clear cutting transformation of the valley slopes and natural landslips.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Šakotoji ratainytė
Cladium mariscus (L.) Pohl

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Šakotoji ratainytė aptinkama visuose žemynuose. Tačiau tipinio porūšio, kuriam priskiriamos Lietuvoje augančios šakotosios ratainytės, arealas apima Europą ir Vakarų Aziją bei Šiaurės Afriką.
Lietuvoje rūšis paplitusi netolygiai: beveik visos radavietės koncentruojasi ežeringų aukštumų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, aukštas (0,5–2,5 m), žolinis, pilkšvai žalias augalas ilgais (iki 2 m) plačiais (iki 15 mm) lapais. Stiebas storas, apie 1 cm skersmens (prie pagrindo storesnis), beveik iki viršūnės atokiai lapuotas, lygus. Lapai aštrūs: apatinė pusė aštriai skiauterėta, kraštai pjūkliški. Pagal juos net nežydinčius ratainytės augalus galima lengvai atskirti nuo kitų viksvuolinių šeimos augalų. Žiedynas – sudėtinė šluotelė, kurios šakelės sudarytos iš trijų–aštuonių rudų, iki 4 mm ilgio varpučių. Žydi birželį ir liepą. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu – ilgais, storais (apie 1 cm skersmens) šakniastiebiais. Rūšies retumą lemia specifiniai ekologiniai poreikiai: šakotoji ratainytė aptinkama tik kalkingų sedimentų turinčių užaugančių ežerų pakraščiuose ir šarmingose žemapelkėse.

Populiacijos gausumas. Populiacija nėra gausi, nors radaviečių skaičius nemažas. Daugelyje radaviečių šakotosios ratainytės užima nedidelius plotus. Ežerų pakraščiuose dažniausiai sudaro 1–4 m pločio ir iki 100 m ilgio juostas. Žemapelkėse subpopuliacijos paprastai mažesnės, užima nuo keliolikos iki kelių šimtų kvadratinių metrų plotus.
Per pastarąjį dešimtmetį stebimas populiacijos mažėjimas. Mažėja ne tik radaviečių skaičius, bet ir

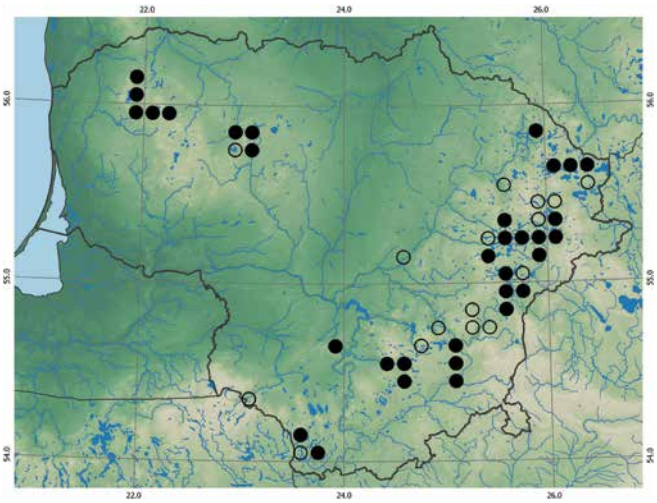

Nuotraukos autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Cladium mariscus užimami plotai. Taip pat stebimas augalų būklės blogėjimas. Dalyje radaviečių šakotosios ratainytės per pastarąjį dešimtmetį išnyko.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės susijusios su antropogeniniais hidrologinių ir trofinių sąlygų pokyčiais: šakotoji ratainytė nyksta žemėjant ežerų vandens lygiui, pakrantėms apaugant nendrėmis dėl biogeninių medžiagų pagausėjimo vandens telkiniuose; žemapelkėse, ypač sausintose, šios rūšies augalai nyksta dėl buveinių apaugimo krūmais, medžiais ir nendrėmis. Šakotoji ratainytė neišlieka ir bebrų užtvindytose augavietėse.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, this species is found in the helophyte belt of lakes rich in calcareous sediments and in calcareous fens. The population is not abundant and unevenly distributed. In the last decade, declines have been observed, both in the number of localities and of individuals in several localities. The main threats are anthropogenic changes of hydrological and trophic conditions of the habitats. In several localities, the species has become extinct due to flooding caused by beaver activity.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Lieknasis švylys
Eriophorum gracile Roth

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2ab(iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus piečiausius jos regionus, Šiaurės Vakarų Azijoje ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje lieknasis švylys aptinkamas įvairiose šalies dalyse, bet dauguma radaviečių telkiasi Aukštaičių, Pietų Lietuvos, Žemaičių aukštumose, Rytų ir Vakarų Žemaičių bei Nemuno vidurupio ir Neries žemupio plynaukštėse bei Pietryčių lygumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, sudarantis retus kerus. Šakniastiebis su iki 15 cm ilgio palaipomis. Stiebas bukai tribriaunis, liaunas, status ar išlinkęs, lygus, 10–70 cm aukščio. Visos lapų makštys su lapalakščiais, neišsipūtusios, apatinės rudos ar švelniai rausvos, viršutinės raudonai rudos. Lapalakščiai šiurkščiais kraštais, bukomis viršūnėmis. Apatiniai lapalakščiai dažniausiai perpus trumpesni už stiebus, viršutiniai ištisai ar bent jau didžioji jų ilgio dalis – tribriauniai, iki 5 cm ilgio. Žiedyną sudaro dvi–penkios varputės, kurių dalis yra kotuotos. Koteliai iki 5 cm ilgio, liauni, tankiai apaugę trumpais, šiurkščiais plaukeliais. Žydi gegužės–birželio mėn. Vaisiai bukai tribriauniai, su skristukais, kurių plaukelių ilgis siekia iki 2,5 cm. Dažniausiai auga tarpinėse pelkėse ir liūnuose, pasitaiko retuose mezotrofiniuose raistuose, šarmingose ir šaltiniuotose žemapelkėse. Dirvožemiai įmirkę, silpnai rūgščios, rečiau neutralios reakcijos, durpiniai, juose nedaug maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Yra radaviečių, kuriose individų skaičius siekia kelis tūkstančius. Tačiau daugelyje vietovių augalų skaičius yra nedidelis – nuo pavienių iki kelių dešimčių augalų.

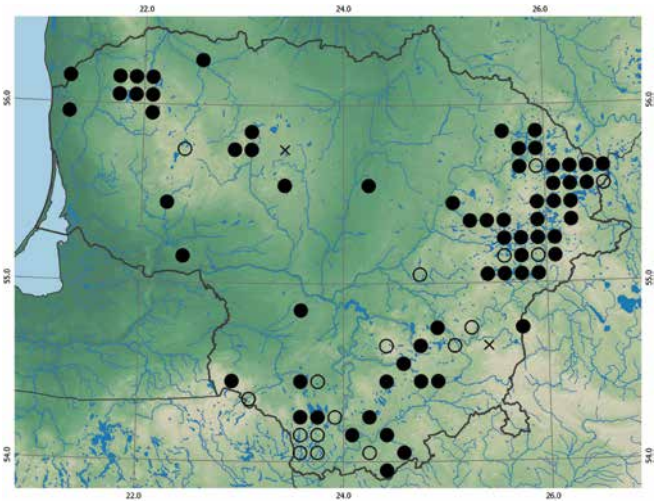

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

Grėsmės ir apsauga. Lieknasis švylys yra jautrus hidrologinių ir trofinių sąlygų pokyčiams, tačiau nyksta ne tik tiesiogiai dėl sausinimo ir maisto medžiagų pagausėjimo, bet ir dėl pažeistų pelkių apaugimo krūmais ir nendrėmis bei kitais aukštaūgiais augalais. Nepažeistose augavietėse nyksta dėl natūralios augalijos sukcesijos. Dalis istorinių radaviečių yra sunaikintos kasant durpes.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Despite being abundant in the largest wetlands in Lithuania, this species does not have a large population in the country. At most localities, the number of individuals is low, ranging from single to several dozen plants. The number of the localities and plants is declining due to draining and eutrophication of the habitats, overgrowing of the mires with shrubs and reed and natural succession. In several localities, the species has become extinct due to peat extraction.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Rusvoji saidra
Rhynchospora fusca (L.) W. T. Aiton

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus arktinius, rytinius ir pačius piečiausius regionus, taip pat Šiaurės Amerikos rytuose. Lietuvoje labai reta. Literatūroje nurodoma, kad šis augalas augo Gačkiškiuose (Pabradės apylinkėse) ir Šilutės r. Nemuno žemupio pievose. Vienintelė šiuo metu žinoma radavietė yra Varėnos r. (Merkinės apylinkėse).

Biologija ir ekologija. Daugiametis 20–40 cm aukščio augalas ilgais, šliaužiančiais šakniastiebiais. Stiebai statūs, laibi, lapuoti. Lapai siaurai linijiški, gelsvi. Žiedai susitelkę į purios galvutės pavidalo žiedyną, kurio pamate esantis viršūninis lapas žymiai viršija žiedyną. Pažiedės kiaušiniškos, smailiomis viršūnėmis, rudos spalvos. Apyžiedžio šereliai ilgesni už vaisių. Vaisius atvirkščiai kiaušiniškas, raudonai rudas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviškai ir sėklomis. Rūgščių ir maisto medžiagų stokojančių augaviečių augalas: auga atvirose vietose tarp kiminų ir ant atvirų durpių aukštapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse, durpynuose. Lietuvoje žinoma augavietė yra reljefo pažemėjime susidariusios, pušyno apsuptos pelkutės lago zonoje.

Populiacijos gausumas. Vienintelė šiuo metu žinoma populiacija, kuri užima apie 100 m² plotą, yra gausi fertilių individų.

Grėsmės ir apsauga. Augavietė pakankamai stabili. Jos būklę galėtų paveikti miško kirtimas pelkės pakraščiais. Galimas ir klimato kaitos poveikis, užsitęsę sausringi laikotarpiai.

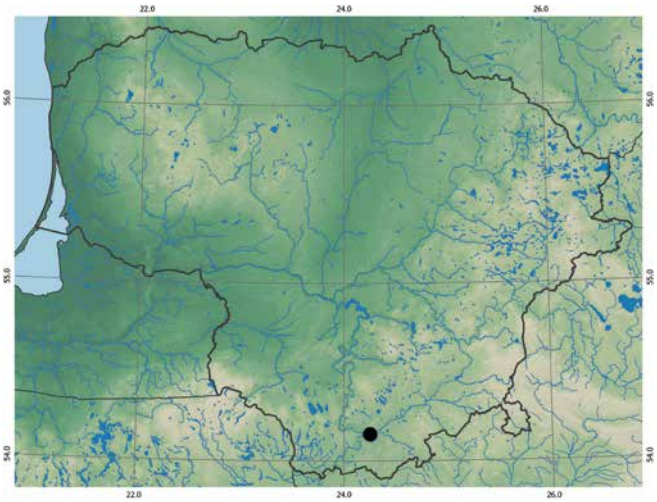

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *In recent years, there is only a single known locality for this species, located near Merkinė, Varėna district. The population is stable and covers an area of 100 m².*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Rusvasis vikšrenis
Schoenus ferrugineus L.

Viksvuoliniai (Cyperaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(i,ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus vakarinius ir pietinius regionus. Lietuvoje aptinkama Alytaus, Anykščių, Kelmės, Kretingos, Trakų ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankius kupstus sudarantis, žolinis augalas. Stiebai standūs, statūs, lygūs, 10–35 cm aukščio. Lapai telkiasi stiebo apatinėje dalyje. Jie daug trumpesni už stiebą, labai siauri, standūs. Lapų makštys ilgos, standžios, tankiai gyslotos, blizgios, tamsiai rudos su raudonu atspalviu. Žiedynlapis tokio pat ilgio kaip žiedynas ar šiek tiek už jį ilgesnis, plačiu pagrindu, raudonai rudas su siaurais juodais plėviniais kraštais. Išilgai žiedynlapio eina gūbrelis, kuris viršūnėje virsta žalia spygliška išauga. Žiedynas susideda iš dviejų, rečiau trijų trumpakočių greta susitelkusių varpučių. Varputės pailgai lancetiškos, 8–10 mm ilgio, sudarytos iš 2–3 žiedų. Pažiedės tamsiai rudos su raudonu atspalviu, su žalia išilgine juosta ir baltais plėviniais kraštais. Žydi birželio–liepos mėn. Kalkiamėgis, auga neutralios ar silpnai rūgščios reakcijos pažliugusiose ar drėgnose durpėse, kuriose gausu bazių. Aptinkamas negiliose šaltiniuotose ir kalkingose žemapelkėse bei durpingose žemažolėse pievose.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi. Radavietėse rusvųjų vikšrenių paprastai negausu, jų skaičius dažniausiai neviršija 50, o užimami plotai nedideli, dažniausiai nuo kelių iki 100 m². Didžiausios augavietės plotas siekia 3 ha, bet jos būklė yra bloga dėl apsausėjimo ir apaugimo krūmais bei nendrėmis. Šalyje didžioji rusvojo vikšrenio populiacijos dalis yra Anykščių r. Abejotina, ar rūšis išlikusi Kretingos r.

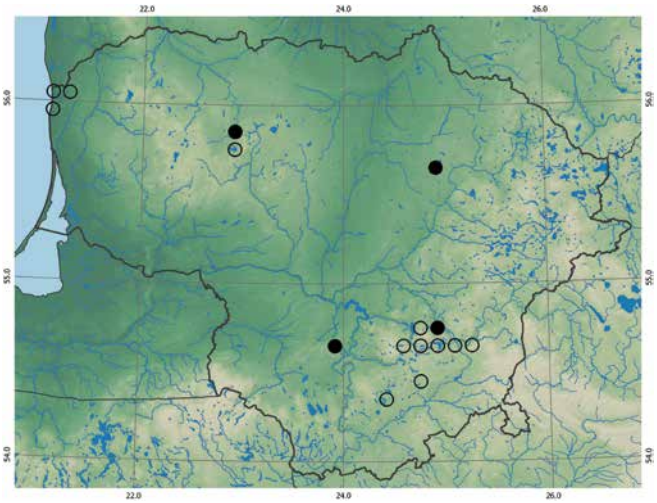

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Rusvasis vikšrenis yra jautrus hidrologinių ir trofinių sąlygų pokyčiams, todėl pagrindinės grėsmės susijusios su antropogeniniais drėkinimo ir maitinimo sąlygų pokyčiais: durpių kasimu, durpingų pievų nebešienavimu, ganyklų apleidimu, tręšimu, apželdinimu mišku. Neigiamos įtakos turi ir šių veiksnių skatinama buveinių sukcesija. Daugeliui augaviečių reikalingos gamtotvarkos priemonės – sumedėjusių augalų ir nendrių šalinimas, kurios gana palankiai veikia rusvojo vikšrenio populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare species in Lithuania, the number of individuals per locality does not usually exceed 50 and the area occupied by plants is frequently small, ranging from several to 100 m². The number of the localities and individuals is declining due to abandonment of peat grasslands and anthropogenic, especially hydrological, and trophic changes to the habitats. Succession of habitats is also a factor.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Ankstyvoji smilgenė
Aira praecox L.

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Natūralus rūšies arealas driekiasi Europoje, šiaurinis arealo pakraštys kerta pietinę Skandinavijos dalį. Šiaurės Amerikoje tai svetimžemė rūšis, priskiriama prie invazinių rūšių grupės.
Lietuvoje augalas retas, aptinkamas tik pajūryje – Kuršių nerijoje (ties Nida, Preila ir Pervalka) ir žemyninėje dalyje – Nemirsetos apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Ankstyvoji smilgenė yra vienmetis, nedidelis, 4–10 cm aukščio, žolinis augalas, retkarčiais pasitaiko individų, užaugančių iki 20 cm aukščio. Stiebai pavieniai arba keli, nešiurkštūs ir ploni. Lapai siauri, išsidėsto stiebo apačioje. Turi siaurą, glaustašakį, iki 3 cm ilgio šluotelės tipo žiedyną. Žydi anksti pavasarį, gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis. Žydėjimo metu gausioms populiacijoms būdingas raudonos, o vasaros pabaigoje šviesiai rudos spalvos aspektas.
Auga lengvame smėlio dirvožemyje, kuriame nėra gausu maisto medžiagų, daugiausia atvirose vietose, smiltpievėse su retu žolynu, ant miško kvartalinių linijų, miškų keliukų ir takų.

Populiacijos gausumas. Tinkamose buveinėse ankstyvoji smilgenė sudaro vejas, kitur aptinkama pavienių individų. Nemirsetos apylinkėse praeito amžiaus pabaigoje fiksuotos ypač gausios populiacijos, augalijos aprašymuose augalų projekcinis padengimas buvo iki 50 proc. Dabar populiacijos sumažėjusios, istorinėje radavietėje Palangoje augalų visai nebeaptinkama.

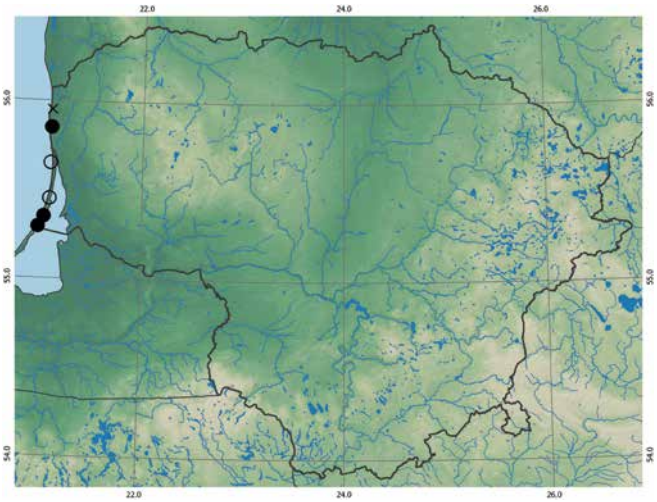

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Didelė grėsmė kyla dėl buveinių kokybės prastėjimo – atvirų smėlynų buveinių velėnėjimo ir apaugimo krūmais. Tinkamose buveinėse reikia palaikyti atviro substrato plotelius, kuriuose galėtų įsitvirtinti šios rūšies augalai.

Informacijos šaltiniai: Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *This species is very rare and found only on coastal dunes in Lithuania. The most significant threat facing the species is the changing structure of the communities. Due to natural succession, vegetation cover is increasing and, in some places, overgrowth of habitats by shrubs has resulted in a decrease in the quality of communities.*

Autorius – Domas Uogintas

Juosvavarpis pašiaušėlis
Alopecurus arundinaceus Poir.

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Natūralus rūšies arealas apima beveik visą Europą, dalį Vakarų Azijos ir Šiaurės Afriką, juosvavarpis pašiaušėlis introdukuotas arba užneštinis daugelyje kitų netropinių regionų. Lietuvoje ilgą laiką nurodomos dvi radavietės (Vilnelės slėnyje Vilniaus apylinkėse ir Šiaulių apylinkėse), tačiau jose surinktų herbariumo pavyzdžių priskyrimas *Alopecurus arundinaceus* rūšiai abejotinas. Nuo 2005 m. žinoma augavietė Pakruojo r. Kruojos upės slėnyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis aukštaūgis (50–150 cm) augalas ilgais šakniastiebiais. Žiedynas cilindro formos, pilkšvai žalias, žydėjimo pabaigoje pajuosta, varpažvyniai viršūnėje prasiskėtę ir vienas nuo kito atsilenkę. Akuotas išaugęs žiedažvynio nugarėlėje maždaug ties viduriu, tiesus arba laužtinis. Žydi gegužės–birželio mėn., dauginasi sėklomis ir vegetatyviškai. Laikomas geru pašariniu augalu. Gali augti drėgnose ir pelkėtose pievose, pagrioviuose, šlapiuose paupiuose ir paežerėse. Silpnas halofitas, todėl gali būti aptiktas pajūrio drėgnose pievose.

Populiacijos gausumas. Žinomoje radavietėje buveinė (vingiorykštynų ir pašiaušėlynų fragmentai) užima maždaug du arus, kurioje juosvavarpiai pašiaušėliai auga padrikais ploteliais. Buveinės būklė jau dešimtmetis kaip nesikeičia: pievoje ganoma, populiacijos būklė patenkinama.

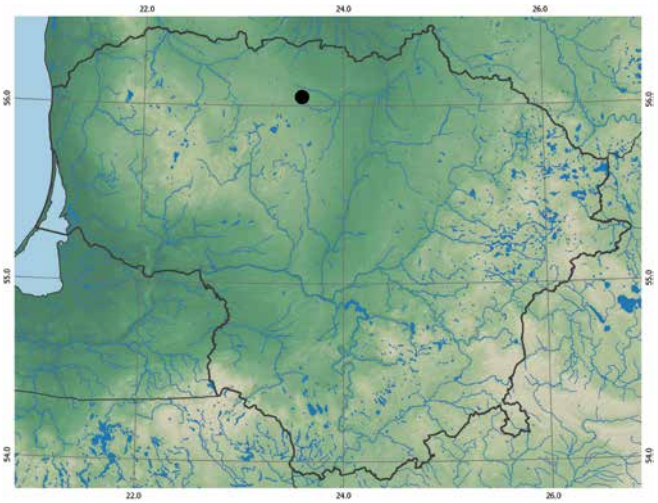

Nuotraukos autorius – Valentas Ramonas

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nėra įvertintos. Būtina naujų radaviečių paieška ir populiacijų būklės tikslinimas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Only one locality in northern Lithuania is known, a wet meadow that is still used as a pasture. The population is small, but is stable.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Miškinė dirsuolė

Bromopsis benekenii (Lange) Holub

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus šiaurrytinius regionus, Šiaurės Afrikoje ir Rytų Azijoje.
Lietuvoje apyretė rūšis, paplitusi Vidurio Lietuvos žemumoje ir Ventos vidurupio lygumoje, rečiau aptinkama Baltijos ir Žemaičių aukštumose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–150 cm aukščio, retus kerus sudarantis augalas trumpais šakniastiebiais. Stiebas status. Lapai linijiški, jų makštys apaugusios žemyn nulinkusiais plaukeliais. Varputėse – po tris–šešis žiedus, jos susitelkusios į 15–20 cm ilgio žemyn palinkusias šluoteles. Varpažvyniai su trumpais akuotais. Žydi birželio–liepos mėn. Sėklos sunoksta rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Miškinės dirsuolės auga lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, miškų aikštelėse, retmėse, kartais pamiškėse, kirtavietėse, vidutinio drėgnumo, paprastai trąšiame priemolio ar molio, rečiau priesmėlio dirvožemyje. Pakenčia nestiprią ūksmę, tačiau gausiai žydi tik gerai apšviestose vietose.

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Populiacijos gausumas. Daugelyje vietų populiacijos nedidelės, jas sudaro pavieniai individai, rečiau auga nedidelėmis grupėmis. Didžiausios ir gausiausios populiacijos aptinkamos Vidurio Lietuvos žemumos šiaurinėje dalyje ir Ventos vidurupio lygumoje.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijai didžiausią grėsmę kelia miško buveinių būklės blogėjimas dėl intensyvaus ūkinio miškų naudojimo, ypač plynųjų kirtimų, kirtaviečių apželdinimo monokultūromis. Palankiausios sąlygos rūšiai augti susidaro brandžiuose lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, kuriuose yra atvirų aikštelių ir retmių mozaika. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią lapuočių ir mišriųjų miškų buveinių būklę.

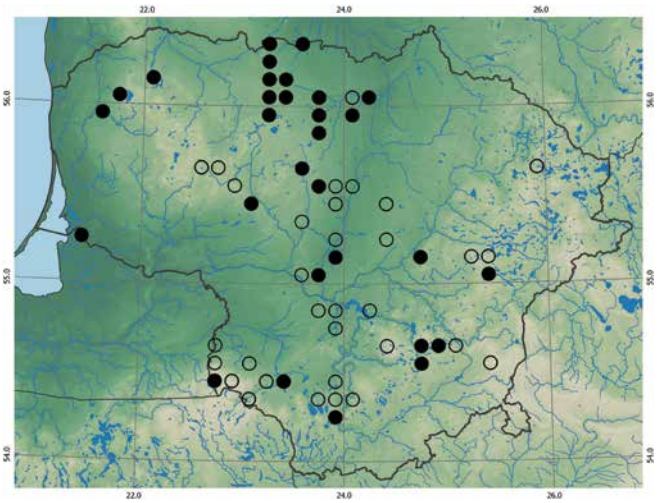

Informacijos šaltiniai: Rašomavičius, 1994; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species occurs across almost all Lithuania, though the largest populations are concentrated in the lowland regions of the country, where broad-leaved and mixed forests on fertile soils prevail. The main threats to this species are changes to habitats due to intense forest usage and a decrease of mature woodlands with a mosaic of glades. The main measure for the protection of this species should be the maintenance of favourable forest habitat conditions.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Stačioji dirsuolė

Bromopsis erecta (Huds.) Fourr.

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus šiaurinius regionus, Šiaurės Afrikoje ir Rytų Azijoje. Lietuvoje reta rūšis, aptinkama Vidurio Lietuvos, Pajūrio ir Karšuvos žemumose bei vakarinėje Baltijos aukštumų dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–120 cm aukščio, tankius kerus sudarantis augalas. Stiebas status, lygus, plikas. Lapai linijiški, jų kraštas blakstienotas, lapamakštės su retais plaukeliais. Varputėse – po penkis–dvylika žiedų, jos susitelkusios į 10–15 cm ilgio, stačias šluoteles. Apatinis žiedažvynis su 4–10 mm ilgio akuotu. Žydi birželio, kartais ir liepos mėn. Sėklos sunoksta liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Stačiosios dirsuolės auga upių slėniuose, kalvų šlaituose, sausose ir vidutinio drėgnumo pievose, rečiau pasitaiko nuo upių slėnių nutolusiose vietovėse. Kalkiamėgis augalas, dažniausiai įsikuria neutralios ar silpnai šarminės reakcijos molio arba priemolio dirvožemyje.

Populiacijos gausumas. Dauguma populiacijų nedidelės, tačiau jose individų gana tanku. Palankiomis sąlygomis 1 m² būna vidutiniškai po 360 ūglių. Rečiau populiacijos užima gana didelius plotus. Didžiausios ir gausiausios populiacijos telkiasi Nemuno ir Nevėžio slėnių pievose.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijai didžiausią grėsmę kelia pievų buveinių būklės blogėjimas dėl jų menko naudojimo arba šlaitų apželdinimo mišku. Palankiausios sąlygos rūšiai augti susidaro nuolat šienaujamose pievose. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti upių slėnių ir šlaitų pievų buveinių būklę.

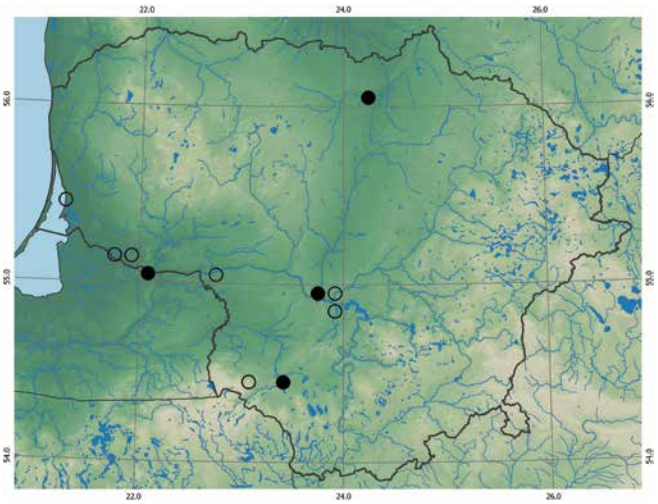

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Informacijos šaltiniai: Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs in southern and western parts of Lithuania, mainly in meadows of river valleys and on slopes of hills. Under favourable conditions, it forms dense stands up to 360 shoots/m². The largest populations are concentrated in the valleys of the River Nemunas and Nevėžis. The main threats facing this species are changes to habitats due to abandonment of meadows or afforestation of slopes. The main measure for the protection of this species should be the maintenance of favourable grassland habitat conditions.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Miškinis eraičinas
Festuca altissima All.

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus rytinius regionus, ir Kaukaze.
Lietuvoje reta rūšis, aptikta Žiemgalos žemumoje, vakarinėje Baltijos aukštumų dalyje, Medininkų aukštumoje ir Žemaičių aukštumos pietinėje dalyje. Paplitimas šalyje nepakankamai ištirtas.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 60–150 cm aukščio augalas. Šakniastiebiai trumpi, padengti geltonais, žvyniškais lapais. Stiebas status, lygus. Lapai linijiški, kaip ir jų makštys, apaugę trumpais dygliukais, šiurkštūs. Varputėse – po du–penkis žiedus, jos susitelkusios į 10–20 cm ilgio, išsiskėtusią šluotelę laibomis šakomis. Varpažvyniai ir žiedažvyniai be akuoto. Žydi birželio–liepos mėn. Sėklos sunoksta rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Miškiniai eraičinai auga lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, miškų aikštelėse, retmėse, kirtavietėse, vidutinio drėgnumo, paprastai trąšiame priemolio ar molio dirvožemyje. Palankiausios sąlygos augti susidaro brandžiuose miškuose, kuriuose susiformuoja gerai apšviestų aikštelių mozaika. Pakenčia nestiprią ūksmę, tačiau vešliausiai auga ir gausiai žydi tik gerai apšviestose vietose.

Populiacijos gausumas. Duomenų apie populiacijų dydį ir gausumą yra nedaug. Didžiausios žinomos populiacijos yra Pietvakarių Lietuvoje (Tadarinės ir Drausgirio miškuose), kurias sudaro nuo 50 iki 70 individų. Kitose vietovėse registruotų populiacijų būklė nežinoma.

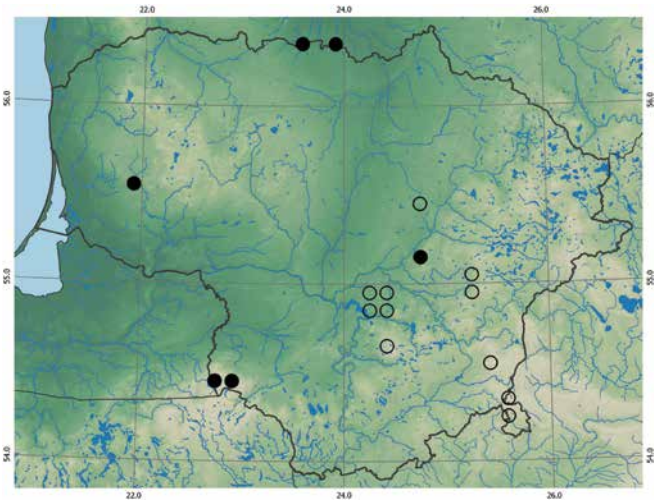

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijai didžiausią grėsmę kelia miško buveinių būklės blogėjimas dėl intensyvaus ūkinio miškų naudojimo, ypač dėl plynųjų kirtimų ir kirtaviečių apželdinimo monokultūromis. Palankiausios sąlygos rūšiai augti susidaro brandžiuose lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, kuriuose yra atvirų aikštelių ir retmių mozaika. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią lapuočių ir mišriųjų miškų buveinių būklę. Būtina išsamiai įvertinti rūšies populiaciją šalyje ir jos kaitos tendencijas.

Informacijos šaltiniai: Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A rare species, recorded in the Žiemgala lowland and the Baltic, Medininkai and Žemaičiai elevations. The current state of populations is insufficiently known, though the largest populations in the south-western part of the country consist of 50–70 individuals. The main threats facing this species are changes to habitats because of intense forest usage and decrease of mature woodlands with mosaics of glades. The main measure for the protection of this species should be the maintenance of favourable forest habitat conditions. Additionally, an exhaustive study of its population is required.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Smėlyninis eraičinas

Festuca psammophila (Čelak.) R. M. Fritsch

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)

Paplitimas. Centrinės ir Rytų Europos rūšis, tačiau bendrasis rūšies arealas nėra tiksliai apibrėžtas. Per Lietuvą eina rūšies paplitimo šiaurvakarinė riba, rasta Pietryčių smėlėtosios lygumos rajonuose (Alytaus, Lazdijų, Varėnos r.), Nemuno, Merkio, Stangės, Skroblaus upių slėnių šlaituose ir gretimose vietovėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris, nedidelius kupstus sudarantis 20–60 cm aukščio augalas. Būdingos šviesiai violetinio (ametistų) atspalvio lapų makštys, plikas žiedynstiebis, nešiurkšti žiedyno ašis. Apatinis žiedažvynis viršūnėje su smaigalėliu, be akuoto arba šis labai trumpas. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis.
Išskirtinai šviesomėgis ir šilumamėgis augalas, galintis augti maisto medžiagų stokojančiuose, sausuose smėlio dirvožemiuose. Pagrindinės augavietės yra smėlėti upių slėnių šlaitai ir terasos. Pasitaiko pamiškėse, žemyninėse kopose, pušynų retmėse.

Populiacijos gausumas. Populiacija labai fragmentiška, augavietės užima nedidelius plotus, tačiau tinkamose vietose smėlyninių eraičinų gana gausu, jie auga sąžalynais. Patikimų duomenų apie populiacijų dinamikos kryptis nėra. Gali būti, kad radaviečių yra daugiau, nes rūšis nėra lengvai atpažįstama.

Grėsmės ir apsauga. Augalas jautrus sukcesinei kaitai – įsivyravus aukštesnėms žolėms, įsiveisus krūmams ar medžiams išnyksta, todėl smiltpievių palaikymas sausų pušynų aikštelėse, pamiškėse, upių terasų šlaituose yra vienintelė rūšies išsaugojimo priemonė.

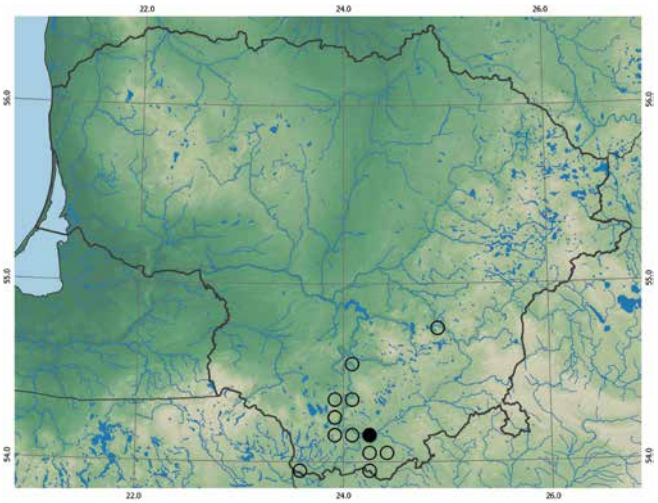

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *With Lithuania located on the north-western boundary of the distribution range of this species, this species is restricted in sandy plain areas in the south-east of the country. The species occurs on continental dunes, dry terraces of river valleys and in dry pine forests and the fringes. The population is very fragmented and the habitats occupy small areas, but the species is rather abundant in suitable places. As the species is not easily recognizable, there may be further localities.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Lietuvinė monažolė
Glyceria lithuanica (Gorski) Gorski

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Eurazijoje – nuo Šiaurės ir Centrinės Europos iki Tolimųjų Rytų ir Japonijos. Lietuvoje reta, aptinkama stambesniuose Biržų, Kaišiadorių, Šalčininkų, Širvintų, Ukmergės r. miškų masyvuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 150 cm aukščio, retakeris, žolinis augalas trumpais šakniastiebiais. Žiedynas – reta, dažniausiai nusvirusi šluotelė su labai laibomis šakutėmis ir smulkiomis 4–8 mm ilgio varputėmis. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Sėklas nedideliu atstumu išplatina vanduo. Dažniausiai auga senuose, drėgnuose ir šlapiuose lapuočių miškuose, jų duburiuose ir miško upelių šaltiniuotuose pakraščiuose, pasitaiko miškų kirtavietėse. Dėl savo išvaizdos ilgą laiką buvo painiojama su panašia dryžuotąja monažole (*Glyceria striata*), kilusia iš Šiaurės Amerikos ir sparčiai plintančia svetimkrašte rūšimi.

Populiacijos gausumas. Paprastai lietuvinė monažolė nesudaro didelių sąžalynų, bet jų fragmentų gali būti aptinkama gana dideliame miško plote. Tikėtina, kad gausesnės galėtų būti didžiausių miškų masyvų – Biržų ir Rūdninkų girių – populiacijos. Atskirų miškų radavietės pakankamai nutolusios ir izoliuotos viena nuo kitos. Detalių populiacijų būklės ir gausumo tyrimų nėra. Naujų rūšies radimo atvejų neužregistruota nuo 1998 m.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta dėl šlapių miškų sausinimo, plynųjų miškų kirtimų, medynų ugdymo paliekant spygliuočius medžius, ypač egles. Labai ūksminguose miškuose, kuriuose vyrauja eglės, augalai dažniausiai tik vegetuoja. Gyvybingoms populiacijoms palaikyti labai svarbios brandžių šlapių lapuočių miškų buveinės, kurioms būdinga atviresnių vietų ir tankmių mozaika. Rūšiai išsaugoti būtina patikrinti žinomas radavietes ir, esant poreikiui, paruošti gamtotvarkos planą.

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

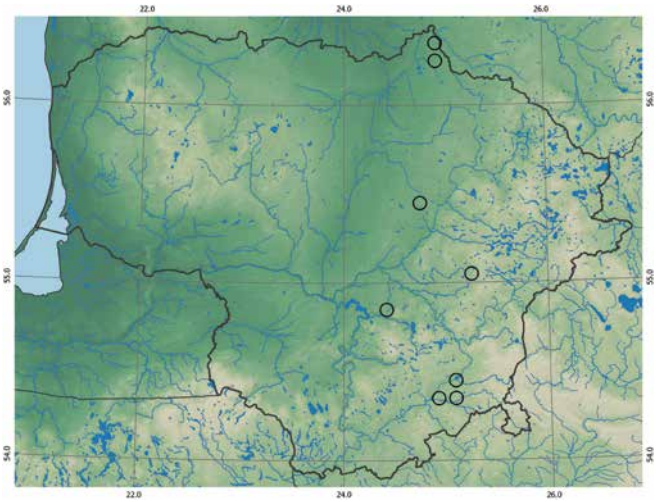

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Gudžinskas, Sinkevičienė, 2002.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in several locations in Lithuania, in the Biržai, Kaišiadorys, Ukmergė, Širvintos and Šalčininkai districts. The most abundant populations occur in larger forests (such as the Biržai and Rūdninkai), probably the most favourable conditions for the survival of this species, but there are no recent records of this species since 1998.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Pievinė avižaitė

Helictochloa pratensis (L.) Romero Zarco

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, Skandinavijoje, Kaukaze.
Dabartinės žinomos radavietės Lietuvoje yra Joniškio r., netoli sienos su Latvija, kurioje rūšis yra daug dažnesnė. Yra duomenų apie radavietes vakarinėje šalies dalyje (Klaipėdos, Šilutės ir Šilalės r.), tačiau jau daugiau kaip 50 metų nėra patvirtinta, kad jos ten būtų išlikusios.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris 30–100 cm aukščio augalas. Lapai pliki, daugiau ar mažiau šeriškai susiklostę. Lapų makštys plikos. Šluotelė siaura, viršutinėje dalyje varpiška. Dažniausiai viena apatinė šakutė atsišakoja nuo pagrindinės žiedyno ašies. Varpučių koteliai trumpi, ašis apaugusi trumpais plaukeliais. Varputėje – trys–penki žiedai. Apatinis žiedažvynis viršūnėje dvidantis, su 2 cm ilgio laužtiniu akuotu, prisitvirtinusiu ties nugarėlės viduriu.
Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis. Auga sausose pievose, šlaituose, miško aikštelėse ir pamiškėse. Prieraišus tik karbonatingiems priesmėlio ir priemolio dirvožemiams, kuriuose gali būti nedaug maisto medžiagų (*Festuco-Brometea* klasės bendrijos). Šviesomėgis augalas, tik šiek tiek pakantus pavėsiui.

Populiacijos gausumas. Žagarės apylinkių populiacija gana gausi ir pakankamai stabili. Kai kuriuose ozo atvirų erdvių žolynuose ir Švėtės pievose pievinės avižaitės vyrauja.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos gali sunykti apželdinus mišku atvirus šlaitus ir aikšteles, arba joms savaime užaugant krūmais nustojus naudoti (šienauti) žolynus.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A very rare species, now only known in the vicinity of Žagarė in northern Lithuania. The population is relatively abundant and stable, but the habitat is a dry meadow that is no longer mowed and overgrowing with shrubs – succession directions are not favourable.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

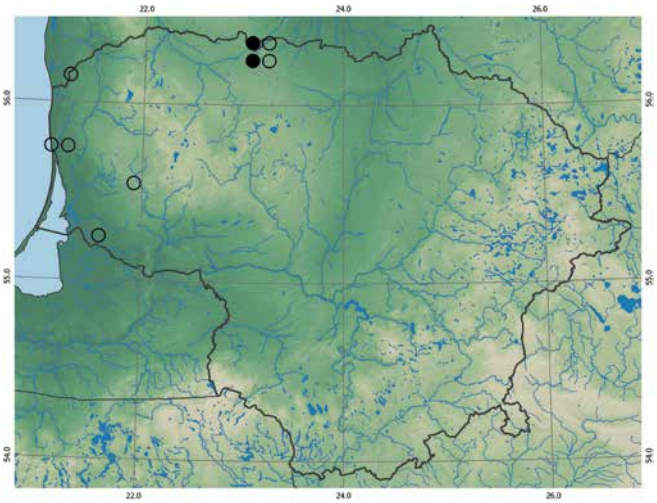

Europinis miežvienis
Hordelymus europaeus (L.) Harz

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ac(iv)+2ac(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus šiaurinius regionus, Šiaurės Afrikoje, Vakarų ir Pietvakarių Azijoje.
Lietuvoje labai reta, nykstanti rūšis. Aptinkama tik pietinėje šalies dalyje: Dzūkų aukštumoje, Užnemunės žemumoje, o didžiausia dalis radaviečių telkiasi Sūduvos aukštumoje. Lietuva yra ties šiaurine rūšies arealo riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–120 cm aukščio, netankius kerus sudarantis, žolinis augalas. Stiebas status, plikas, tik ties bambliais plaukuotas. Lapai plokšti, linijiški, apie 1 cm pločio, jų makštys apaugusios žemyn palinkusiais plaukeliais. Varpa 4–15 cm ilgio. Apatinis žiedažvynis su 20–25 mm ilgio akuotu. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Vaisius – grūdas. Sėklos subręsta rugpjūčio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis.
Europiniai miežvieniai auga lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, trąšiame priesmėlio arba priemolio dirvožemyje. Svarbiausios šios rūšies augalų buveinės yra brandūs plačialapių ir mišrieji miškai, skroblynai, retai rūšių turtingi eglynai, tačiau dažniausiai šie augalai įsikuria tokių miškų aikštelėse, retmėse, miško proskynų pakraščiuose ir kitose vietose, kurias pasiekia daugiau šviesos. Būdingi gana reikšmingi žydinčių individų skaičiaus svyravimai.

Populiacijos gausumas. Beveik visose vietose europiniai miežvieniai auga negausiai, dažnai individai pasklidę pavieniui arba nedidelėmis grupėmis, jų vidutinis tankumas mažesnis nei 1 ind./m². Didžiausią plotą užimanti ir tankiausia šios rūšies augalų

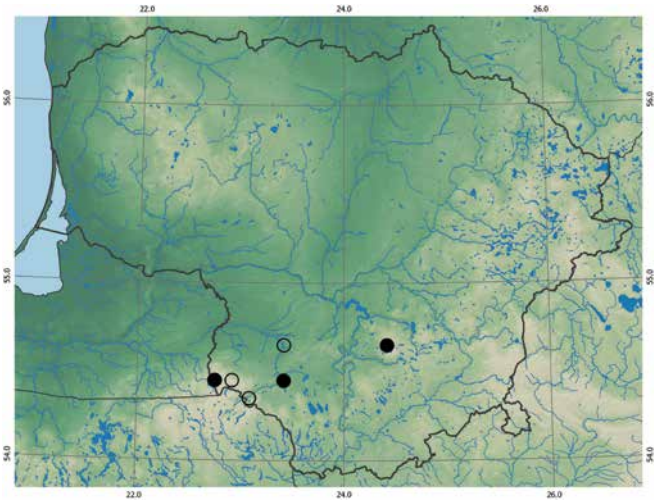

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

subpopuliacija yra Buktos miške, kuriame vidutinis tankumas yra daugiau kaip 7 ind./m². Aukštadvario apylinkėse esančioje augavietėje individų nedaug, bet jų skaičius išlieka maždaug pastovus.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių plotų mažėjimas dėl miško kirtimų ir jų kokybės blogėjimas dėl natūralių buveinių kaitos. Labiausiai augalai nukenčia, kai smarkiai sutankėja antrasis medžių ir krūmų ardas ir pablogėja buveinių apšvietimo sąlygos. Kirtavietėse augalų pagausėja, bet vėliau jų gausumas staigiai sumažėja. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią plačialapių ir mišriųjų miškų buveinių, kurioms būdingi brandūs medžiai ir retmių mozaika, būklę.

Informacijos šaltiniai: Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Occurring only in southern Lithuania, this species is rare and declining. Most subpopulations occupy quite small areas and species density is low – only at a single locality is the density of this species more than 7 individuals/m². It grows in broadleaved and mixed oak-hornbeam forests, occasionally in herb-rich spruce forests. The main threat facing this species is habitat change due to eutrophication and improper management. The main measure for the protection of this species is the maintenance of favourable habitat structure.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Retažiedė miglė

Poa remota Forselles

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje, subarktinėje žemyninėje klimato juostoje, arealas nusitęsia iki Rytų Azijos, o Vakarų Azijoje aptinkama kalnuose.
Lietuvoje aptinkama beveik visoje šalyje, dažnesnė Vakarų ir Pietvakarių Lietuvoje, gerokai retesnė šiaurrytinėje ir rytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametė 60–150 cm aukščio žolė, auganti nedideliais kereliais. Stiebas status, susiplojęs, aštriomis briaunomis. Lapai plokšti, šviesiai žali, staigiai nusmailėjantys. Žiedynas – reta šluotelė, iki 30 cm ilgio, varputės prisitvirtinusios tik viršutinėje jos dalyje. Žiedus apdulkina vėjas. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebių atžalomis.
Žydi birželio–liepos mėn. Auga aliuviniuose miškuose, šaltiniuotuose miškuose, juodalksnynuose, derlingame, trąšiame, drėgname, bet ne šlapiame dirvožemyje. Pasitaiko kirtavietėse. Pusiau pavėsio augalas.

Populiacijos gausumas. Beveik visose radavietėse retažiedės miglės auga negausiai, tik retais atvejais sudaro gausesnius sąžalynus. Detalūs populiacijų tyrimai nėra vykdyti. Gali būti, kad rūšis yra dažnesnė, bet lieka nepastebėta arba neatpažinta.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis prieraiši aliuviniams miškams, kuriems didžiausią pavojų kelia vandens režimo pokyčiai ir intensyvus miškų naudojimas. Buveinėms išsausėjus, retažiedes migles nustelbia suvešėjusios dilgėlės, o buveinėms patvinus (dažnai dėl bebrų veiklos) jos išnyksta apskritai. Išliekant tokiai pačiai buveinių būklei, grėsmės šiai rūšiai išnykti nėra.

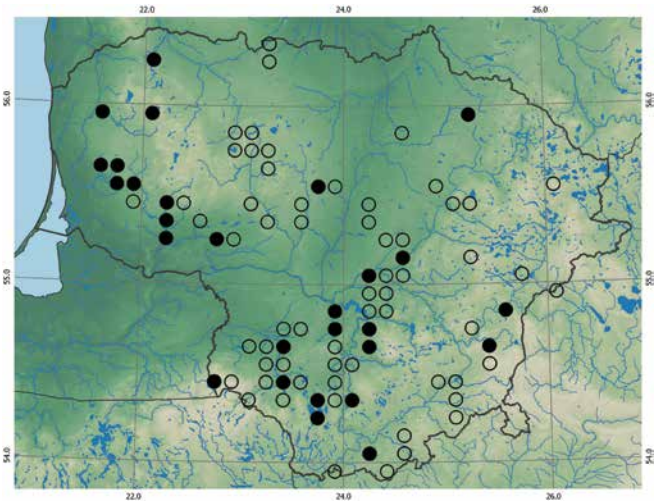

Nuotraukos autorius – Anton Lafenthaler

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Rašomavičius, 1994.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Distributed throughout the whole country, but more common in west and middle-west parts of the country. In the north-east and eastern parts of Lithuania, the species is rare. It grows in alluvial wet forests and black alder stands, especially those with rich and wet soil. Major threats are changes in hydrological regime and intensive use of forests where this species grows.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Eraičininė nendrūnė
Scolochloa festucacea (Willd.) Link

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Amerikoje, Azijoje ir Europoje, kurioje dažnesnė šiaurinėje ir rytinėje dalyse.
Lietuva yra vakariniame eurazinio arealo pakraštyje. Reta rūšis. Aptikta tik 1979 m. Varėnos r., tačiau dabar daugiausia radaviečių yra rytinėje šalies dalyje – Ignalinos ir Zarasų r. Pavienių radaviečių žinoma Lazdijų, Plungės, Utenos, Varėnos, Vilniaus r. Labai mažai duomenų apie rūšies paplitimą po 2007 m.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 1–2 m aukščio, vandens telkinių pakrančių augalas. Žydi liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga užpelkėjančių ežerų, rečiau upių pakraščiuose, iki 1,5 m gylio, taip pat periodiškai užliejamose paežerių pievose, upių senvagių pakraščiuose. Sudaro *Scolochloetum festucaceae* bendrijas arba auga kitų pakrantės helofitų bendrijose. Gilesnėse augavietėse auga su tikraisiais vandens augalais. Tik nuolatos vandens užlietose vietose auganti eraičininė nendrūnė žydi ir subrandina sėklas. Laikinai užliejamose vietose dažniausiai auga tik vegetuojantys augalai, kurie sudaro labai vešlius sąžalynus arba negausiai auga viksvynuose. Neretai tame pačiame vandens telkinyje aptinkama abiejų ekologinių formų cenopopuliacijų, kurios gali užtikrinti rūšies išlikimą kintančio vandens lygio sąlygomis.

Populiacijos gausumas. Vandeninėse fertilių augalų cenopopuliacijose individų skaičius nėra didelis, taip pat mažesni ir jų užimami plotai. Gausumu išsiskiria sausesnėse augavietėse susidarę vegetuojančių individų sąžalynai, kuriuose gali augti dešimtys tūkstančių augalų.

Nuotraukos autorius – Jan Thomas Johansson

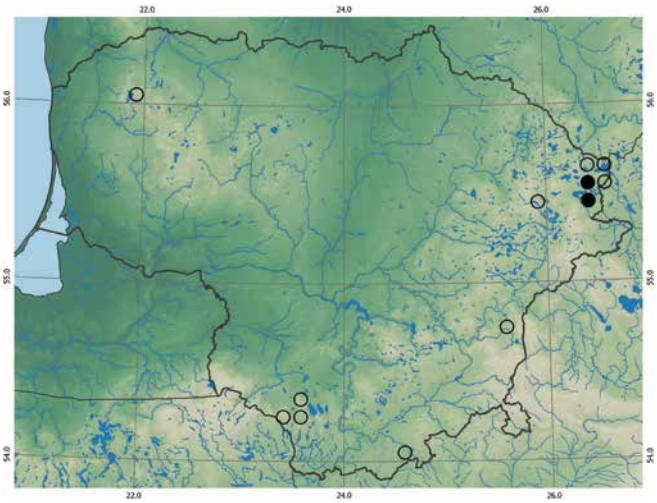

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia užpelkėjusių vandens telkinių pakrančių sausinimas ir krantų pertvarkymas. Teršiamuose vandens telkiniuose gali išnykti dėl konkurencijos su nendrėmis ir kitais stambiais šakniastiebiniais pakrančių augalais.
Realioms grėsmėms nustatyti trūksta duomenų apie dabartinį rūšies paplitimą ir nuolatinių stebėjimų duomenų apie galimus populiacijų užimamos teritorijos, gausumo ir būklės svyravimus žinomose rūšies augavietėse.

Informacijos šaltiniai: Kizienė, 1980; Kizienė, Šidla, 1984; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *First recorded in 1979, the species is rare throughout the country, except within eastern regions. Fertile plants usually grow in permanently flooded habitats, whereas overgrowths of vegetative plants are common in periodically flooded habitats. The plant is threatened by drainage of boggy banks, reconstruction of lakeshores and riverbanks and competition with other helophyte species. Current data on species distribution and the state of population are insufficient to assess trends of threat.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Melsvasis mėlitas
Sesleria caerulea (L.) Ard.

Migliniai (Poaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2ac

Paplitimas. Rūšis paplitusi didelėje Europos dalyje. Arealas apima atlantines Vakarų Europos sritis, šiaurinę Centrinės Europos dalį, Šiaurės Europą, pietuose siekia vakarinę Viduržemio jūros dalį ir Balkanų pusiasalį, o rytuose rūšis paplitusi šiaurvakarinėje Rusijos dalyje.
Lietuvoje gana reta, riboto paplitimo rūšis, aptinkama tik vakarinėje ir šiaurvakarinėje šalies dalyse. Viena istorinė, labai nuo pagrindinės paplitimo ribos nutolusi melsvojo mėlito radavietė buvo aprašyta Vilniaus r., tačiau dabar ten šių augalų nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–50 cm aukščio, kupstus sudarantis, žolinis augalas trumpu, šliaužiančiu šakniastiebiu. Lapai linijiški, viršūnėje nusmailėjantys, melsvo atspalvio. Žiedynas trumpas, pailgai kiaušiniškas. Žydi gegužės–birželio mėn. Plinta sėklomis ir vegetatyviniu būdu – šakniastiebiais. Šviesomėgis augalas.
Lietuvoje rūšis dažniausiai aptinkama drėgname, durpingame arba karbonatų turinčiame neutralios arba šarminės reakcijos dirvožemyje. Paprastai įsikuria melvenynų, šarmingų žemapelkių, tarpinių pelkių ir liūnų buveinėse, miškapievėse, įvairiose kitokio tipo drėgnose pievose, nors kartais auga ir gana sausose pievose, pušynų pakraščiuose. Aptinkama antropogeninėse buveinėse, pavyzdžiui, sausinamųjų kanalų šlaituose.

Populiacijos gausumas. Atskirose šalyje žinomose rūšies radavietėse augalų gausumas įvairus, tačiau daugumoje jų aptinkama pavienių augalų, pasklidusių nedideliuose plotuose. Žinomos tik kelios

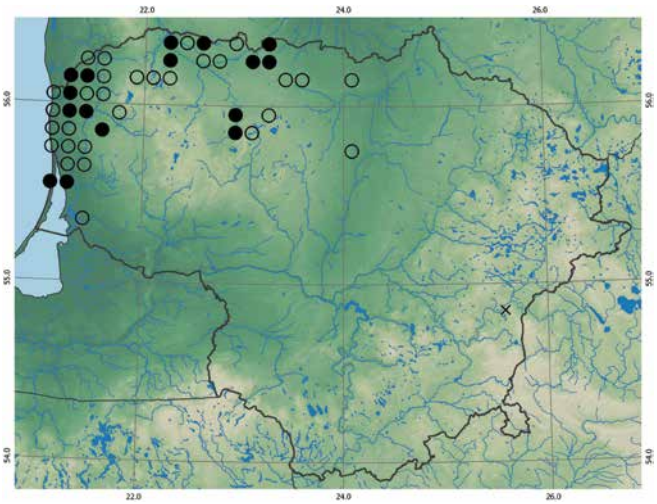

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

radavietės, kuriose aptinkama apie kelis šimtus augalų, pasklidusių didelėje teritorijoje. Turimais duomenimis, Lietuvoje rūšis iš viso buvo užregistruota maždaug šimte vietovių, tačiau dalyje jų melsvasis mėlitas jau išnykęs. Pastaruoju metu daugelyje radaviečių stebimas individų skaičiaus mažėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė rūšies nykimo priežastis yra tinkamų buveinių plotų mažėjimas dėl jų apaugimo krūmais ir aukštomis žolėmis. Norint palaikyti stabilias ir geros būklės melsvojo mėlito buveines, būtina įgyvendinti gamtotvarkos priemones, kurių metu turėtų būti kertami pertekliniai medeliai ir krūmai; taip pat svarbu reguliariai, bent kas dveji metai, nušienauti žolinius augalus, o susidariusią biomasę pašalinti iš tvarkomų teritorijų.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963; Kuusk, Tabaka, Jankevičienė, 2003; Budzáková *et al*., 2014.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is quite a rare species, distributed in the western and north-western parts of the country. It usually occurs on peat soils in wet meadows, alkaline fens and transition mires, but sometimes is found in dry meadows and dry pine forest edges. Most subpopulations are sparse and occupy several square meters. The main reason for species decline is the loss of suitable habitat due to overgrowth with shrubs and tall herbs.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Tuščiaviduris rūtenis
Corydalis cava (L.) Schweigg. & Körte

Žvirbliarūtiniai (Fumariaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus šiaurrytinę jos dalį, ir Pietvakarių Azijoje.
Lietuvoje yra ties šiaurrytiniu arealo pakraščiu. Randama didžiojoje šalies dalyje, tačiau nebuvo aptikta pietuose bei šiaurinėje ir šiaurrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 30 cm aukščio, žolinis augalas tuščiaviduriu asimetrišku stiebagumbiu, kurio paviršiuje išaugusios šaknelės. Stiebas status, nešakotas, jo pamatas be žvynelių. Lapai dukart arba triskart trilapiai. Žiedai su pažiedėmis, violetiškai rausvi ar gelsvai balti, 18–25 mm ilgio, susitelkę į stačią, gausiažiedę kekę. Pažiedės stambios, pailgos arba atvirkščiai kiaušiniškos, lygiakraštės. Vainiklapiai keturi, laisvi, išoriniai su pentinu. Pentinas storas, gale užsilenkęs žemyn, vienodo ilgio su vainiklapiu. Vaisius – daugiasėklė dėžutė, atsidaranti dviem sąvaromis. Sėklos juodos, blizgančios, apie 2 mm dydžio, turi plėvinį lygiakraštį sėklagūbrį.
Pavasarinis efemeroidas, pavasarį išaugantis iš tuščiavidurio stiebagumbio, kuriame buvo sukaupęs maisto medžiagų. Žydi balandžio pabaigoje–gegužės pradžioje, medžiams dar nesulapojus. Sėkloms subrendus, paprastai liepos mėn., antžeminė dalis nudžiūsta.
Įsikuria vidutiniškai drėgnuose ir drėgnuose, šarminės reakcijos, derlinguose, turtinguose perpuvusių nuokritų ir azoto dirvožemiuose. Unksminis. Tuščiavidurių rūtenių aptinkama plačialapių miškuose, krūmuose, paprastai įsikūrusiuose upių slėniuose, raguvose, miško medynuose, kur vyrauja paprastieji uosiai, mažalapės liepos, paprastieji klevai, paprastieji ąžuolai.

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

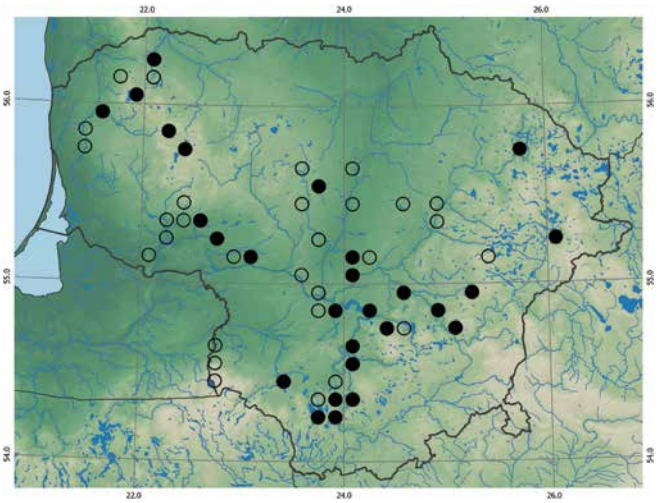

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo – nuo pavienių augalų iki įvairaus dydžio grupių, kai kur žydėjimo metu sudaro ištisinę dangą. Dažnai sudaro dideles vienarūšes grupes arba auga kartu su kitomis rūtenių rūšimis ir žydėjimo metu dažnai vyrauja žolinėje dangoje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra ekologinių sąlygų pakeitimas dėl miškų kirtimo, augaviečių sunaikinimas miškų kirtimo metu išdraskant dirvožemį arba suariant po miškų kirtimo, paliekant neišvežtas šakų krūvas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961**.**

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Lithuania is at the north-eastern border of the distribution range of the species. It occurs in many districts of Lithuania, but has not been found in the southern, northern or north-eastern parts of the country. Threats to the species include forest cutting, ploughing of clear cuts and leaving bunches of branches.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Tarpinis rūtenis

Corydalis intermedia (L.) Mérat

Žvirbliarūtiniai (Fumariaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

LC

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus jos rytinę dalį, ir Pietvakarių Azijoje. Lietuva yra rytiniame tarpinio rūtenio arealo pakraštyje.
Mūsų šalyje jis paplitęs centrinėje, pietinėje, pietrytinėje ir rytinėje dalyse. Visai nerastas pietvakarinėje ir šiaurrytinėje dalyse, o šiaurinėje ir vakarinėje dalyse retas (aptiktas tik Žagarės apylinkėse ir Plungės r. Stirbaičių miške).

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–15 cm aukščio, žolinis augalas 0,8–1,5 cm skersmens, pilnaviduriu, rutulišku, šviesiai rudu stiebagumbiu, iš kurio šaknelės išaugusios tik apatinėje dalyje. Stiebas status, nešakotas arba turi vieną šaką, išaugusią žvyniško lapo pažastyje. Lapai du, dukart trilapiai. Žiedai su pažiedėmis, violetiškai rausvi, apie 1,5 cm ilgio, susitelkę į stačią kekę, kurioje vienas–penki žiedai. Vainiklapiai keturi, laisvi, išoriniai plačiai atsilenkę. Pentinas bukas, beveik tiesus, truputį ilgesnis už vainiklapį. Vaisius – daugiasėklė dėžutė, atsidaranti dviem sąvaromis. Sėklos juodos, blizgančios, apie 2–2,5 mm dydžio, turi plėvinį sėklagūbrį.
Pavasarinis efemeroidas, pavasarį išaugantis iš stiebagumbio, kuriame buvo sukaupęs maisto medžiagų. Žydi balandžio pabaigoje–gegužės pradžioje, medžiams dar nesulapojus. Sėkloms subrendus, paprastai vasaros antrojoje pusėje, antžeminė augalo dalis nunyksta. Dauginasi sėklomis, kurias išnešioja skruzdės. Skruzdes privilioja balti mėsingi sėklų priedėliai.
Įsikuria drėgnuose, nuo silpnai rūgščių iki silpnai šarminių, dirvožemiuose, kuriuose dažniausiai gausu azoto. Unksminis. Tarpinių rūtenių aptinkama plačialapių ir mišriųjų miškų bendrijose, kurių medžių arduose vyrauja paprastieji uosiai, baltalksniai, paprastieji klevai, mažalapės liepos, paprastieji ąžuolai, taip pat krūmuose, pamiškėse, piliakalnių šlaituose ar papėdėse, apaugusiose ir neapaugusiose mišku. Tarpinių rūtenių dažniausiai randama miškinguose upių slėnių šlaituose, raguvose, kuriose arti paviršiaus yra karbonatų.

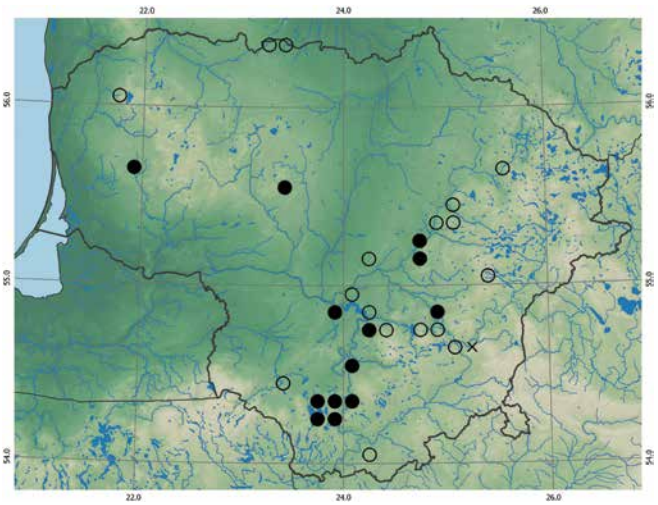

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo – nuo pavienių augalų iki įvairaus dydžio grupių. Dažnai auga kartu su kitomis rūtenių rūšimis. Didžiausia žinoma populiacija užima 0,5 ha plotą.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra ekologinių sąlygų pakeitimas dėl miškų kirtimo, augaviečių sunaikinimas miškų kirtimo metu išdraskant dirvožemį arba suariant po miškų kirtimo, paliekant neišvežtas šakų krūvas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, the species occurs in central, southern, and south-eastern parts of the country. The populations vary in size from solitary individuals to groups of various sizes. Often it is found with other species of Corydalis. The largest population occupies 0.5 ha. Threats to the species include forest cutting, ploughing of clear cuts and leaving bunches of branches.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Trilapė bligna
Isopyrum thalictroides L.

Vėdryniniai (Ranunculaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje, Pietų ir vakarinėje Rytų Europos dalyje, šilto ir viduti niškai šilto klimato juostose. Būdinga plačialapių ir mišriųjų miškų buveinių rūšis.
Lietuvoje labai reta, nykstanti rūšis. Dabar rūšis žinoma trijose vietovėse, esančiose Žemaičių aukštumos pietinėje dalyje, Karšuvos žemumoje ir Užnemunės žemumos šiauriniame pakraštyje. XIX ir XX a. rūšis dar buvo rasta Raseinių ir Šalčininkų r., Vilniaus apylinkėse, bet dabar tose vietovėse išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio, žolinis augalas, išauginantis plonus šakniastiebius. Stiebas status, laibas, negausiai šakotas. Lapai sudėtiniai. Apatiniai du kartus, viršutiniai – vieną kartą trilapiai, jų lapeliai atvirkščiai kiaušiniški, su triskiaute viršūne, kartais triskilčiai. Žiedai pavieniai arba po du tris išaugę viršutinių lapų pažastyse, 4–6 mm skersmens. Apyžiedžio lapeliai balti. Žydi balandžio–gegužės mėn. Vaisius – apie 1 cm ilgio lapavaisis su dviem arba trimis sėklomis. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Trilapės blignos auga lapuočių, rečiau mišriuosiuose miškuose, trąšiame priesmėlio arba priemolio dirvožemyje. Svarbiausios šios rūšies augalų buveinės yra brandūs šlaitų ir griovų miškai, skroblynai, plačialapių ir mišrieji miškai, kuriuose miško paklotė būna gerai apšviesta tik pavasarį, o vėliau susidaro vidutinio stiprumo ūksmė. Trilapė bligna jautri aukštaūgių azotamėgių augalų konkurencijai.

Populiacijos gausumas. Visą rūšies populiaciją šalyje sudaro ne daugiau kaip 1500 subrendusių individų. Gausiausios iš dabar žinomų subpopuliacijų yra Dubysos šlaituose (Raseinių r.) ir Kamšos miške (Kauno m.). Kamšos miško subpopuliacijos gausumas ir užimamas plotas per pastaruosius trisdešimt metų sumažėjo maždaug 50 proc.

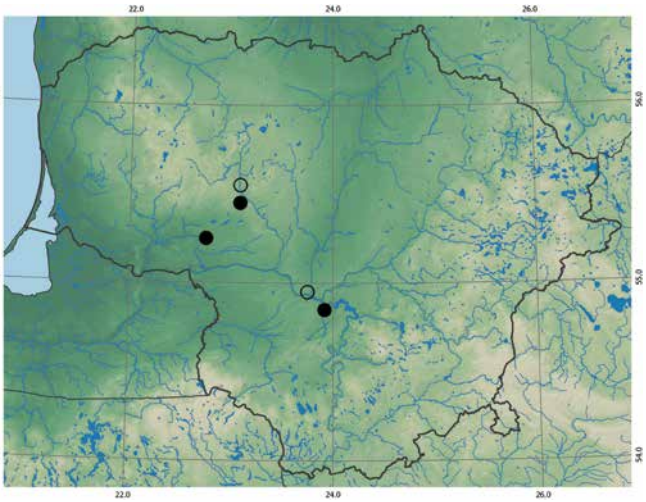

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių plotų mažėjimas ir jų kokybės blogėjimas dėl miškų eutrofikacijos, jų taršos, rūšiai nepalankaus ūkinio naudojimo ir invazinių rūšių skverbimosi. Tam tikrą žalą populiacijoms daro paklotę suknisantys šernai. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią griovų ir šlaitų miškų, taip pat plačialapių ir mišriųjų miškų buveinių būklę, jose riboti visų rūšių kirtimus.

Informacijos šaltiniai: Jurkuvienė, 1999.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Rare and declining, this species currently occurs in three isolated areas in west and central Lithuania. With a total population of about 1500 mature individuals, it grows in oak-hornbeam and broadleaved and mixed forests, forest slopes and screes and ravines. The main threat facing this species is habitat change due to eutrophication, improper management and invasion of alien species. The main measure for the protection of this species is the maintenance of favourable habitat conditions.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Vėjalandė šilagėlė
Pulsatilla patens (L.) Mill.

Vėdryniniai (Ranunculaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2ace; B2b(i,ii,iii,iv,v),c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje, Skandinavijos pietinėje dalyje, Vakarų Azijoje. Centrinėje Europoje reta arba labai reta.
Lietuvoje gana reta, netolygiai paplitusi, nykstanti rūšis. Labiausiai paplitusi Baltijos aukštumose ir Užnemunės žemumoje, izoliuotų salų yra Žemaičių aukštumos vakarinėje dalyje, Karšuvos žemumoje. Vidurio Lietuvos žemumoje labai reta, daugumoje vietovių jau išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–50 cm aukščio, žolinis augalas, išauginantis storą liemeninę šaknį. Lapai plaštakiškai susiskaldę į tris–septynias dalis, kurios dar kartą susiskaldžiusios į kelias linijiškas ar lancetiškas skiautes. Žiedynstiebis status, apaugęs tankiais plaukeliais, ties viduriu su redukuotais, linijiškai susiskaldžiusiais lapais. Žiedai žiedynstiebio viršūnėje sukrauti po vieną, stambūs, 7–9 cm skersmens. Apyžiedžio lapeliai šviesiai arba tamsiai violetiniai, kartais melsvai violetiniai. Žydi balandžio–gegužės mėn. Vaisius – riešutėlis su ilga akuoto pavidalo išauga. Sunoksta birželio mėn., juos išnešioja vėjas. Dauginasi sėklomis.
Vėjalandės šilagėlės auga sausuose vakarų taigos ir kerpiniuose pušynuose, sausuosiuose ąžuolynuose, kartais mišriųjų miškų aikštelėse, viržynuose, rečiau – karbonatinių smėlynų pievose. Dažniausiai augalas aptinkamas kalkingame smėlio dirvožemyje. Kryžmadulkis augalas, todėl pavieniui augantys individai sėklų neužmezga. Apdulkina kamanės. Atskiri individai išgyvena iki dvidešimties metų. Silpnai konkurencingas, šviesomėgis augalas.

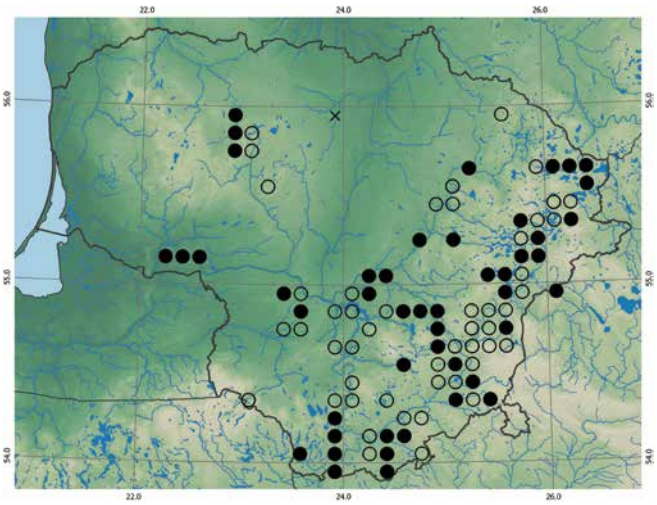

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Populiacijos gausumas. Daugumoje vietovių auga pavieniui, pasklidusios dideliuose plotuose. Gausiausios, po kelis šimtus subrendusių individų turinčios populiacijos išlikusios Šiaulių, Švenčionių, Šalčininkų ir Varėnos r. Dalyje vietovių anksčiau buvusios gana gausios subpopuliacijos sumažėjo iki pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių būklės blogėjimas dėl sukcesijos, eutrofikacijos, rūšiai nepalankaus ūkinio naudojimo ir invazinių rūšių poveikio. Augalus tiesiogiai naikina žmonės, skindami žiedus ir iškasdami augalus. Kurtiniai ir tetervinai kartais nulesa visus žiedus. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią buveinių būklę, išlaikant medyno struktūrą ir šalinant samanas bei nuokritas.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2012a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Quite rare and declining, this species occurs mostly in eastern and southern parts of Lithuania, with two isolated areas in Žemaitija uplands and Karšuva lowlands. It grows in dry pine forests of western taiga and lichen forest habitats, in dry heaths and in calcareous sand grasslands. The main threat facing the species is habitat change due to eutrophication, improper management, invasion of alien species and direct destruction of plants. The main measure for the protection of this species is the maintenance of favourable woodland habitat conditions with patches of bare soil.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Pelkinė uolaskėlė
Saxifraga hirculus L.

Uolaskėliniai (Saxifragaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2b(iii,iv,v)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Šiaurės Europoje, Šiaurės Azijoje ir Šiaurės Amerikos šiaurinėje dalyje.
Lietuvoje reta rūšis, daugiausia paplitusi pietinėje ir rytinėje šalies dalyse. Kelios rūšies radavietės žinomos Žemaičių aukštumoje (Plungės ir Kelmės r.), dar viena – Karšuvos žemumoje (Tauragės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–20 (30) cm aukščio, žolinis augalas. Stiebai auga po vieną arba po kelis, jie statūs, lapuoti. Apatiniai lapai atvirkščiai kiaušiniški arba lancetiški, stiebo lapai siaurai arba linijiškai lancetiški, lygiakraščiai. Žiedai geltoni, dažniausiai po vieną–tris sukrauti stiebo viršūnėje. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Paprastai dauginasi sėklomis, tačiau gali plisti vegetatyviniu būdu – įsišaknijančiomis palaipomis.
Pelkinėms uolaskėlėms geriausios sąlygos augti yra šaltiniuotose žemapelkėse, nors jų pasitaiko ir šarmingose žemapelkėse bei tarpinėse pelkėse. Ekologiniu požiūriu mažai plastiška rūšis, dažnai dėl nedidelių buveinių pokyčių ima sparčiai nykti. Ypač jautri hidrologiniams buveinių pokyčiams. Nekonkurencingas augalas, paprastai įsikuria atvirose, gerai apšviestose buveinėse.

Populiacijos gausumas. Šiuo metu šalyje žinoma apie trisdešimt rūšies radaviečių, tačiau dauguma jų yra negausios, paprastai aptinkama iki 50, rečiau iki šimto individų. Tik 2 radavietėse yra suskaičiuojama daugiau kaip po 1000 individų. 2013–2014 m. dvi išnykusios pelkinės uolaskėlės subpopuliacijos (Ignalinos ir Kelmės r.) buvo sėkmingai atkurtos.

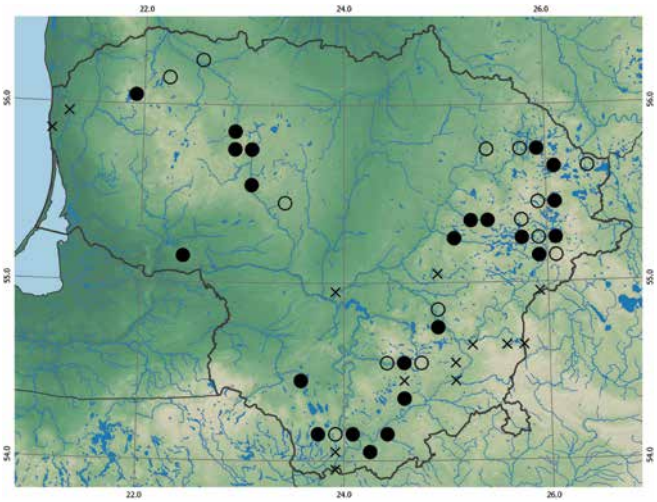

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

Dar mažiausiai dešimtyje anksčiau žinotų radaviečių individų šiuo metu nebeaptinkama.

Grėsmės ir apsauga. Daugelyje šalyje esančių radaviečių pastebimas individų nykimas. Didžiausia grėsmė kyla dėl tinkamų augaviečių plotų mažėjimo, buveinėms apaugant krūmais ir aukštaūgiais žoliniais augalais. Neigiamos įtakos turi storo nesuirusių augalų liekanų sluoksnio formavimasis, dėl kurio sumažėja vegetatyvinio dauginimosi galimybės. Norint užtikrinti palankią pelkinės uolaskėlės apsaugos būklę, buveinėse būtina kirsti krūmus ir taip palaikyti atviras, gerai apšviestas buveines, taip pat svarbu reguliariai šienauti žolinius augalus, o susidariusią biomasę išgabenti iš tvarkomų teritorijų.

Informacijos šaltiniai: Meškauskaitė, Naujalis, 2006; Meškauskaitė ir kt., 2010; Gudžinskas, 2012b.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is mostly distributed in the southern and eastern parts of the country. It usually occurs in spring fens, less frequently in alkaline fens and transition mires. About 30 subpopulations of this species are known in the country, though most of them are quite small, comprised of up to 50 individuals, rarely up to 100 individuals. Only two subpopulations consist of more than 1000 individuals. The species is threatened by habitat change.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Pražangiažiedė plunksnalapė
Myriophyllum alterniflorum DC.

Jūruoginiai (Haloragaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1ab(iii)c(ii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos ir Šiaurės Afrikos okeaninėse srityse. Lietuvoje labai reta. Nuo 1953 m. žinoma viena radavietė Švento ežere (Zarasų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, labai gležnas ir šakotas, povandeninis augalas. Nuo kitų plunksnalapių aiškiai skiriasi savo smulkumu ir pražanginiais žiedais. Žiedynas stiebo viršūnėje, žydėjimo metu iškeliamas į vandens paviršių. Žydi seklumose augantys augalai, o gilumoje dažnos povandeninės formos. Dauginimasis sėklomis Lietuvoje netyrinėtas. Vegetatyviškai dauginasi įsišaknijančiomis augalo dalimis. Dažniausiai auga šaltuose, skaidriuose, neutralios reakcijos stovinčiuose ir tekančiuose vandenyse, kuriuose nedaug karbonatų, tačiau gali augti ir karbonatinguose vandenyse. Lietuvoje auga tik Švento ežere. Vegetuojančių individų aptinkama iki 3 m gylyje, žydinčių – seklumose iki 0,5 m gylyje. 1953 m. pražangiažiedė plunksnalapė daugiausia augo maurabragūnų formuojamose bendrijose. 1998 m. vegetuojantys povandeniniai augalai sudarė grynus sąžalynus. 2018 m. duomenimis, povandeninių augalų yra labai mažai.

Populiacijos gausumas. Švento ežero populiacijos gausumas labai priklauso nuo vandens lygio svyravimų. Pražangiažiedė plunksnalapė buvo labai gausi ir išplitusi beveik visame ežere apie 1953 m. 1973 m., ežerui labai nusekus, pagrindinės jos augavietės atsidūrė sausumoje, ir populiacija buvo sumažėjusi iki pavienių individų dviejose ežero vietose. 1998 m. stebėtas šios rūšies pagausėjimas – 1–4 m gylyje daugelyje ežero vietų buvo paplitę vegetuojančių augalų sąžalynai, o šiaurrytinės dalies seklumose (10–50 cm gylyje) – žydintys augalai. Vėliau gilumoje augančių augalų nerasta. Pastaruoju metu pavienių žydinčių ir vegetuojančių individų daugiausia aptinkama iki 1 m gylyje. Nors nuo 1973 m. iki 2007 m. vandens lygis nuolatos kilo, plunksnalapių populiacija neatsikūrė. Gali būti, kad jų gausumui turi įtakos ne tik ilgalaikiai, bet ir metiniai vandens lygio svyravimai.

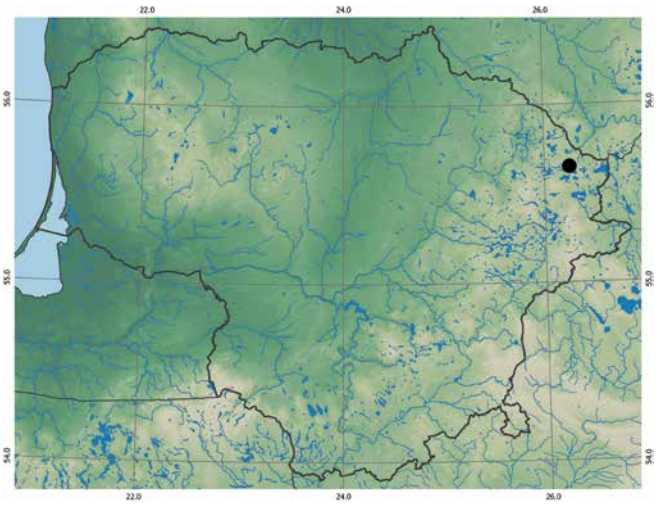

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Grėsmės ir apsauga. Kadangi pražangiažiedė plunksnalapė yra šviesomėgis augalas, jai reikia atvirų, gerai apšviečiamų augaviečių ir skaidraus vandens. Todėl pagrindinės grėsmės jos išlikimui yra ežero eutrofizacija, nendrių įsigalėjimas seklumose. Siekiant išsaugoti šią populiaciją, būtina ištirti augalo dauginimosi sėklomis galimybes, nuolat stebėti būklę. Gali būti tikslinga keisti nuolatines maudymosi vietas, siekiant sumažinti pakrančių užaugimą nendrėmis.

Informacijos šaltiniai: Bagdonaitė, 1962.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Since 1953, the only known locality for this species has been Lake Šventas (Zarasai district). The abundance of the species is closely related to the large fluctuations in lake water level. The highest abundance of the species was observed in 1953 and 1998, while currently only scattered plants occur mostly in depths of up to one meter.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Juodadantė kulkšnė
Astragalus danicus Retz.

Pupiniai (Fabaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2b(iii); B1b(iii)

Paplitimas. Cirkumpoliarinis temperatinis floros elementas. Rūšis aptinkama Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, pietinėje Skandinavijos dalyje, Centrinėje Europoje, europinėje Rusijos dalyje, Sibire, vakarinėje Šiaurės Amerikos dalyje.
Lietuvoje tai apyretis augalas, dažniau aptinkamas šiaurrytinėje ar pietinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Juodadantė kulkšnė yra daugiametis, 10–30 cm aukščio, žolinis augalas su keletu kylančių stiebų ir gulsčių palaipų. Lapai sudėtiniai, neporiškai plunksniški, iki 10 cm ilgio, sudaryti iš 7–29 pailgai elipsiškų lapelių. Lapkočiai labai trumpi. Žiedai violetiniai, šviesiai mėlyni, labai retai balti, 12–16 mm ilgio, susitelkę į kiaušiniškus kekės tipo žiedynus. Žydi gegužės–birželio mėn. Vaisiai – bekotės ir plikos 7–8 mm ilgio ankštys.
Rūšies individai tarpsta žemažolėse kalkingo dirvožemio stepinėse pievose, bet auga ir sausose miško aikštelėse ar pamiškėse, šlaituose, pasitaiko pakelėse. Augalai ypač prieraišūs kalkingiems dirvožemiams.

Populiacijos gausumas. Tinkamomis sąlygomis, pavyzdžiui, Šventosios slėnyje prie Upninkų (Jonavos r.), populiacijos gali būti labai tankios ir gausios. Minėtoje vietoje juodadantės kulkšnės individų projekcinis padengimas gali siekti 30–50 proc.

Grėsmės ir apsauga. Didelius plotus užimančiose pievose susiformavusių populiacijų būklė išliks gera, jeigu nepasikeis žolyno naudojimo intensyvumas arba apskritai žemės naudojimo pobūdis. Tikėtina, kad atokiose ir nedidelius plotus užimančiose pievose esančios populiacijos nyksta dėl antrinės sukcesijos. Nemažą grėsmę kelia žolynų kaita, kai dėl padidėjusios biogenų koncentracijos pievų bendrijose įsivyrauja aukštos, ekspansyvios vietinės rūšys. Siekiant išsaugoti populiacijas, esančias sukcesijos paveiktose pievose, reikėtų šias bendrijas reguliariai ir ekstensyviai naudoti.

Nuotraukos autorius – Jonas Barzdėnas

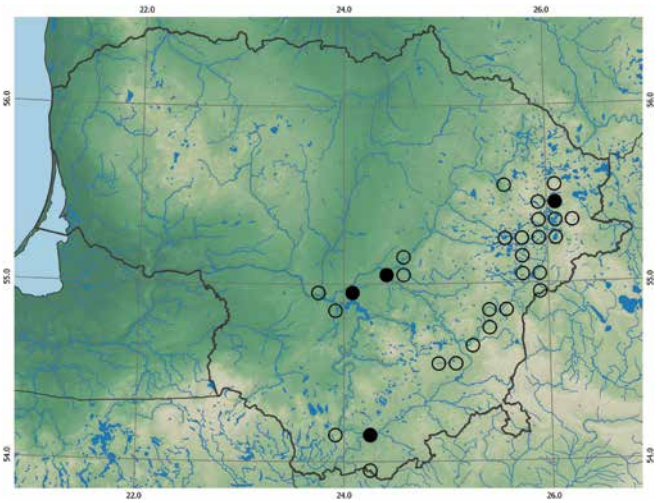

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *This is a rare species in Lithuania, most localities are found in the north-eastern and southern part of the country. Most populations consist of small patches, but it can form a dense layer below graminoids in suitable habitats such as steppic grasslands. Usually, small populations grow in abandoned grasslands, with overgrowth being the main threat to populations.*

Autorius – Domas Uogintas

Geltonžiedis pelėžirnis

Lathyrus laevigatus (Waldst. & Kit.) Gren.

Pupiniai (Fabaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje, Viduržemio jūros regiono šalių kalnų regionuose.
Lietuvoje gausiausiai aptinkama pietvakarinėje ir vakarinėje dalyse, pasitaiko Pietryčių Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 20–80 cm aukščio augalas gulsčiu šakniastiebiu ir pavieniu tvirtu stiebu. Stiebas kampuotas, jo pamatas be lapų, įprastai plikas, kai kada apaugęs retais plaukeliais. Lapai sudėtiniai, priešiškai plunksniški, sudaryti iš šešių–aštuonių (kartais dešimties) lapelių. Žydi gegužės–liepos mėn. Žydėjimo pradžioje žiedai šviesiai geltoni, vėliau kiek paruduoja ir tampa oranžiškai rudi ar gelsvi. Augalui nužydėjus susidaro ankštys, kurios būna nulinkusios, plokščios, su ilgu aštriu snapeliu, tamsiai rudos spalvos.
Geltonžiedis pelėžirnis aptinkamas lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, upių slėnių šlaituose. Auga priemolio ar priesmėlio dirvožemiuose, kuriuose gausu karbonatų ir maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Seniau rūšis buvo aptinkama gana retai ir tik pietinėje šalies dalyje. Per pastarąjį dešimtmetį naujų radaviečių skaičius padidėjo daugiau nei du kartus, daugelyje jų individų nėra daug, nors retais atvejais sudaro sąžalynus. Per daug ūksmingose augavietėse didžioji dalis augalų yra vegetatyviniai individai, kurie, nepasikeitus apšviestumo sąlygoms, įprastai išnyksta.

Grėsmės ir apsauga. Miškų sutankėjimas ir plynieji miškų kirtimai yra pagrindinės grėsmės geltonžiedžio pelėžirnio subpopuliacijoms. Svarbu palaikyti gerą esamų buveinių būklę, retinant medžius ir krūmus per daug susivėrusiose geltonžiedžio pelėžirnio buveinėse.

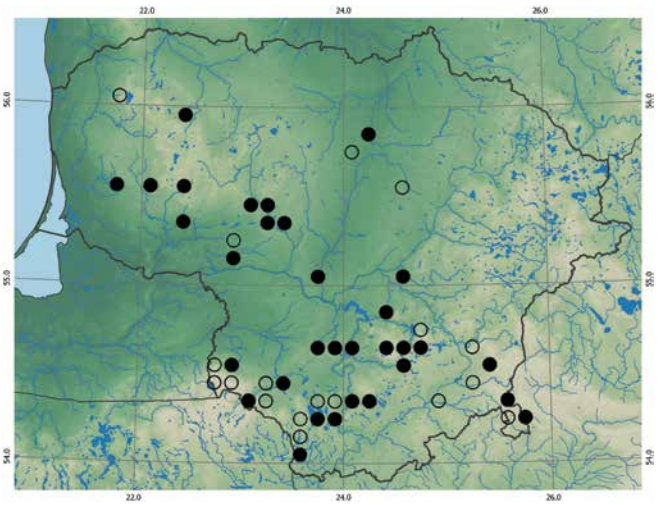

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is mainly distributed in south-west and middle-west parts of Lithuania, though is also sometimes found in the south-east. Previously this species was very rare, the number of records in recent years has increased by more than two times. The main threats facing sub-populations of this species are overgrowth by trees and clear cutting of forests.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Žirnialapis pelėžirnis
Lathyrus pisiformis L.

Pupiniai (Fabaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iv)+2ab(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje, Sibire ir Šiaurės Vakarų Kinijoje.
Lietuvoje pagrindinės buvusios ir esamos radavietės išsidėsčiusios pietinėje Lietuvos dalyje (Kalvarijos r. sav., Vilniaus ir Trakų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis 40–80 cm aukščio augalas ilgu šakotu šakniastiebiu ir vienu ar keliais tvirtais, laipiojančiais stiebais. Žiedai 1–1,5 cm ilgio, šviesiai violetiniai su tamsesnėmis gyslomis ir 2 mm ilgio žiedkočiais. Žiedų yra po penkis–penkiolika, jie susitelkę į vienašales, apvaliai kiaušiniškas kekes. Žirnialapiam pelėžirniui būdingos augavietės yra sausi, karbonatų turtingi dirvožemiai, pamiškės, miškų aikštelės, šlaitai. Kaimyninėse šalyse aptinkamas antropogeninėse buveinėse: pakelėse, po elektros perdavimo linijomis. Apšviestumui nėra reiklus, auga tiek atvirose vietose, tiek nedideliame pavėsyje, tačiau visiškai ūksmingose augavietėse augalai žūsta. Sudaro simbiozę su azotą fiksuojančiomis bakterijomis.

Populiacijos gausumas. Vienintelėje šiuo metu žinomoje populiacijoje, kuri įsikūrusi Kalvarijos sav., individų skaičius per pastaruosius dešimtmečius sumažėjo daugiau nei ketvirtadaliu. Gretimai buvusi radavietė sunykusi. Duomenų apie istorinių žirnialapio pelėžirnio radaviečių Pietų Lietuvoje dabartinę būklę nėra.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę žirnialapio pelėžirnio populiacijai kelia tinkamų augaviečių apaugimas krūmais arba kitais žoliniais augalais.

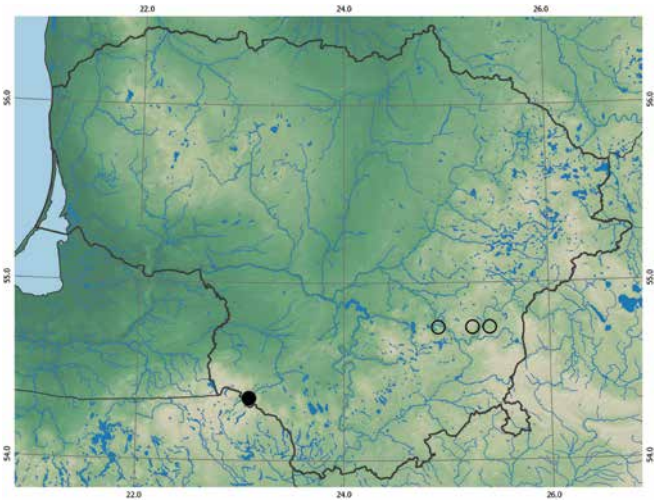

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

Labiausiai augalus paveikia per didelis krūmų arba medžių sukeltas pavėsis. Rūšiai įsitvirtinti augavietėse reikia nedidelių pažeistų plotų, kurie būtini sėkloms sudygti. Nušienavus augalas neatželia, todėl taikant gamtotvarkos priemones svarbu atsižvelgti į tai, kad šienauti reikėtų tik rudenį.

Informacijos šaltiniai: Mildažienė ir kt., 2016.

Summary. *Currently, this species is known to be found in only one locality. At this site, the size of population has decreased by about 25%. At another nearby site, the species has become extinct. The main threat facing this species is habitat overgrowth by other herb species.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Penkialapis dobilas

Trifolium lupinaster L.

Pupiniai (Fabaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2b(iii)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, o Azijoje – tik vidutinio klimato juostoje. Lietuvoje reta, riboto paplitimo. Pagrindinis arealas driekiasi pietrytinėje dalyje Varėnos ir Šalčininkų r. Žinomos tik dvi pavienės radavietės, nutolusios į šiaurės rytus nuo pagrindinio arealo – viena Vilniaus r., kita Ignalinos r., Ažvinčių girioje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas šakota, verpstiškai sustorėjusia šaknimi ir keletu stačių stiebų. Stiebas paprastai nešakotas, apatinėje dalyje be lapų, su ilgomis plėvinėmis makštimis. Lapai sudėtiniai, viršutiniai sudaryti iš penkių–septynių lapelių, apatiniai dažniausiai trilapiai. Lapeliai lancetiški ar siaurai lancetiški. Lapo pakraštys aštriai, nelygiai pjūkliškai dantytas. Žiedai gelsvi, rožiniai ar raudoni, peržydėję – gelsvai rudi, po tris–dvidešimt penkis susitelkę į galvutes ar skėčiukų pavidalo žiedynus, susiformavusius stiebo viršūnėje. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis.
Pagal ekologinius poreikius šviesomėgis augalas, įsikuriantis sausame priesmėlyje, labai atsparus šalčiams. Dažniausiai aptinkamas sausuose retuose pušynuose, priskiriamuose *Dicrano-Pinion* sąjungai, kartais mišriuosiuose beržų ir pušų miškuose. Taip pat išauga pušynų aikštelėse, pamiškėse, palei miško keliukus, kvartalines linijas, kirtimuose, sausuose termofiliniuose šlaituose, pamiškės dirvonuose. Mėgsta įsikurti suardytuose miško paklotės plotuose, įvairios kilmės pažaidose. Tačiau tose vietose sparčiai vyksta natūrali kaita ir dauguma individų sunyksta.

Populiacijos gausumas. Auga pavieniui ir nedidelėmis grupėmis. Atsiradusiuose atvirų smėlynų

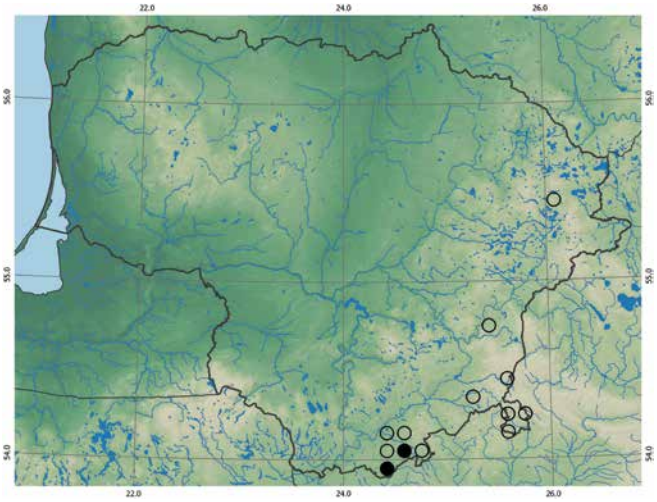

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

stabilesniuose pakraščiuose auga gausiau, augalai vešlesni. Miško bendrijose pasklinda kur ne kur, netolygiai.

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų augaviečių mažėjimas yra pagrindinis rūšies populiacijos grėsmės veiksnys. Tinkamų augaviečių mažėja ir dėl natūralios bendrijų kaitos: atvirų plotų užaugimo vešlia, tankia žoline danga, o miške – kai suveši ir pernelyg susiveria krūmai, medžiai, per daug užpavėsindami augavietę. Kertant mišką, tvarkant miško keliukus ir pakeles, suariant miško kvartalų linijas, penkialapis dobilas gali būti sunaikintas.
Norint išsaugoti populiacijas atvirose augavietėse, reikia palaikyti nesusivėrusios augalijos plotus, išlaikyti optimalų šviesos režimą, retinti krūmus ir medžius.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *The localities of this species are concentrated in south-eastern Lithuania. The species occurs in pine and mixed pine-birch forests, as well as forest openings and edges, along forest quarter lines and forest tracks, in forest felling areas and on dry warm slopes. It prefers disturbed forest soil cover areas. The populations are variable, ranging from solitary individuals to groups.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Ilgagalvis dobilas

Trifolium rubens L.

Pupiniai (Fabaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(i,ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir Pietvakarių Azijoje.
Lietuvoje ilgagalvių dobilų arealas yra ties šiaurine paplitimo riba, jis yra aptinkamas pietvakarinėje, pietinėje, pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas ilga, smarkiai išsišakojusia, dažniausiai šliaužiančia šaknimi ir pavieniu stiebu. Stiebas status, iki 80 cm aukščio, be šakų, lapuotas, nežymiai vagotas, dažniausiai rausvo atspalvio. Lapai sudėtiniai, pliki, sudaryti iš trijų pailgų lancetiškų lapelių. Lapo kraštai smulkiai, aštriai dantyti. Žiedai purpuriniai, kartais šviesiai raudoni ar balsvi, po šimtą ir daugiau susitelkę į tankias galvutes stiebo viršūnėje. Galvutės žydėjimo pradžioje būna kiaušiniškos, vėliau ištįsta iki cilindro formos. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis. Sėklos susiplojusios, kiaušiniškos, pradžioje būna gelsvos, vėliau patamsėja ir tampa rausvai rudos.
Pagal ekologinius poreikius kalcifilas, pusiau šviesomėgis, didesnę dienos dalį mėgstantis būti visiškai apšviestas saulės, šilumamėgis augalas. Gerai pakenčia sausrą. Auga išretėjusiuose, sausuose, šviesiuose pušynuose, ąžuolynuose ar mišriuosiuose miškuose, miško aikštelėse, senose kirtavietėse, palei miško kvartalų ar elektros linijas, miško keliukus, pamiškėse, sausose termofilinėse pievose, dažnai įsikūrusiose pietinės, pietvakarinės ar rytinės ekspozicijų šlaituose, kuriems būdingi sausi, šarminės reakcijos, kalkingi, mažai azoto turintys dirvožemiai.

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus dydžio, auga pavieniui ir nedidelėmis, iki dvidešimt augalų, grupėmis.

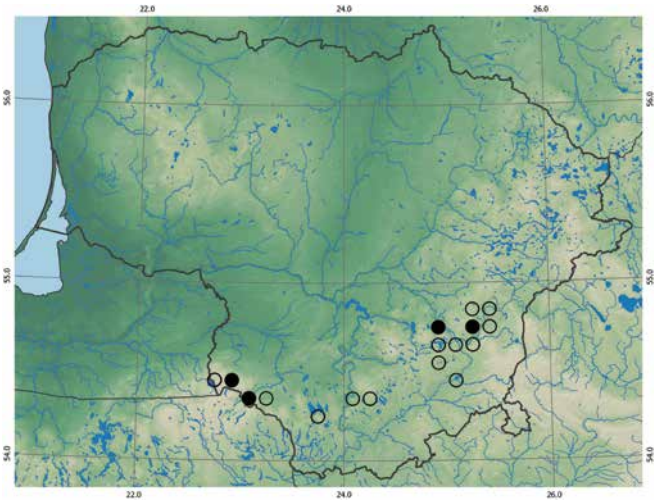

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Augalai sunyksta dėl antropogeninės veiklos: miškų kirtimo, pievų suarimo, kai mechaniškai yra sunaikinamos jų augavietės ir jie patys, per daug intensyviai ganant, per anksti šienaujant – kol dar neišplatino sėklų. Didelė grėsmė yra ir natūrali bendrijų kaita: augaviečių užpavėsinimas sutankėjus miško bendrijoms, pievoms užželiant krūmais ar medžiais.
Norint išsaugoti populiacijas, reikia pievas šienauti, kai augalai išbarstys sėklas, išvežti nušienautą žolę ar šieną, riboti ganymą, neleisti pievoms užželti krūmais ir medžiais, miškuose išlaikyti optimalų šviesos režimą, retinti krūmus ir medžius.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, this species is at the northern border of the distribution range and it occurs in south-western, southern and south-eastern parts of the country. It is recorded in dry, open, light pinewoods, oakwoods and mixed forests, as well as forest glades, old forest felling areas, along forest quarter lines and forest tracks and on dry, warm meadow slopes. The populations are variable, ranging from solitary individuals to small groups of about 20 individuals.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Pavasarinis vikis

Vicia lathyroides L.

Pupiniai (Fabaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2b(iii)c(ii)

Paplitimas. Rūšis aptinkama visoje Europoje, nuo Pietų Skandinavijos iki pat Viduržemio jūros regiono šalių, Šiaurės Afrikos ir nuo Didžiosios Britanijos iki Kaukazo. Šiaurės Amerikoje laikomas svetimžemiu augalu.
Palyginti ilgai Lietuvoje rūšis buvo aptinkama tik pajūryje ir vakariniuose šalies rajonuose (Jurbarko r.). Neseniai rasta pietinėje šalies dalyje, o 2018 m. nauja augavietė aptikta Pagėgių sav.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, žiemojantis, žolinis augalas 5–30 cm ilgio stiebu. Lapai sudėtiniai, plunksniški, apatiniai sudaryti iš dviejų–keturių, viršutiniai iš keturių–šešių lapelių. Žiedai susitelkę lapų pažastyse po vieną ar du ant trumpų 2–4 mm ilgio žiedkočių. Žydi balandžio–birželio mėn. Ankštys 2–2,5 cm ilgio, linijiškos, gale su smailiu, lenktu snapeliu. Jose subrandinama apie penkias–aštuonias (kartais dešimt) sėklų. Augalai žydi trumpai, o sėklas sunokina greit – kol daugelis kitų augalų, augančių tose pačiose augavietėse, dar tik pradeda žydėti. Išbarstytos sėklos sudygsta, jauni augalai peržiemoja ir žydi kitų metų pavasarį–vasarą. Pavasarinis vikis aptinkamas tiek natūraliose, tiek antropogeninės kilmės augavietėse. Auga sausose pievose, kalvose, šviesiuose pušynuose, pakelėse, dykvietėse, dažniausiai nekalkinguose smėlio dirvožemiuose. Sudaro simbiozę su azotą fiksuojančiomis bakterijomis.

Populiacijos gausumas. Pavasarinio vikio populiacijos gana gausios, dažniausiai aptinkama ištisais sąžalynais augančių augalų. Augavietėse su šviežio atviro smėlio plotais pavasarinių vikių būna gausu, tačiau, laikui bėgant ir augalinei dangai susiveriant, individų laipsniškai mažėja.

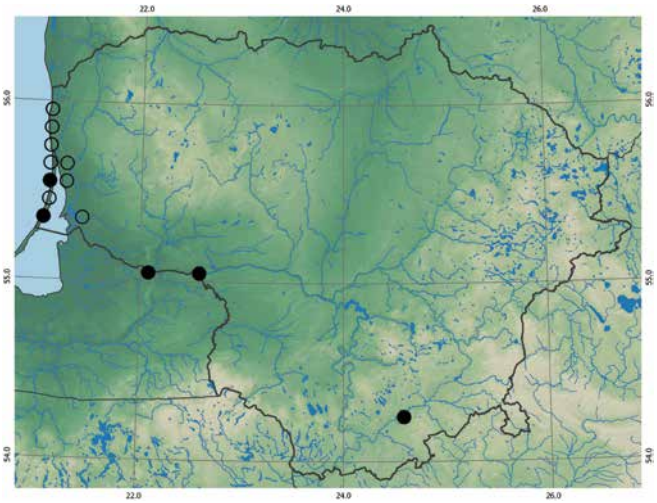

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

Grėsmės ir apsauga. Kadangi pavasarinis vikis auga sukcesiniu požiūriu trumpalaikėse bendrijose, laikui bėgant, jose keičiasi rūšinė sudėtis, žolynas tankėja. Dėl šių pokyčių pavasarinis vikis neatlaiko kitų augalų konkurencijos ir pamažu išnyksta. Tinkamos tvarkymo priemonės – radavietėse formuoti atviro smėlio plotus, t. y. pašalinti samanų ir susikaupusių nuokritų sluoksnį.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is mostly distributed in the western part of the country, though one population is also found in the south. In known populations, the plants are quite abundant and often cover a considerable area. The main threat facing the population is overgrowth by herbs, as this species grows only in periodically disturbed sand habitats.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Žirnialapis vikis

Vicia pisiformis L.

Pupiniai (Fabaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B1+2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų Skandinavijoje, Centrinėje Europoje iki pat Šiaurės Italijos, rytuose – iki Kaukazo ir Uralo.
Lietuvoje rūšis paplitusi pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyse. Pavienių populiacijų seniau buvo aptikta ir pietvakarinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 90–200 cm aukščio augalas, turintis sumedėjusį šakniastiebį ir pavienį stiebą. Stiebas plikas, beveik nešakotas, tuščiaviduris. Lapai sudėtiniai, plunksniški, sudaryti iš šešių–dešimties bekočių lapelių, kurie baigiasi paprastu arba šakotu ūseliu. Žiedai gelsvi ar geltoni, susitelkę į pasvirusias purias kekes, po dešimt–penkiolika, kartais dvidešimt viename žiedyne. Žydi gana ilgai, nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis, kartais ir šakniastiebiais.
Auga šviesiuose miškuose, jų pakraščiuose (*Trifolio-Geranietea* bendrijose), upių eroduojamuose šlaituose. Pasitaiko miško aikštelėse, kirtavietėse, vėjavartose. Prieraišus kalkingam ir maisto medžiagų turtingam dirvožemiui.

Populiacijos gausumas. Naujausiais duomenimis, Lietuvoje šiuo metu yra žinomos dvi žirnialapio vikio augavietės. Rūšies populiacijos atskirai nebuvo tirtos, tačiau remiantis herbariumų duomenimis, individų skaičius skirtingose augavietėse būna nedidelis. Individų gausumas priklauso nuo buveinės – medžiais ir krūmais apaugusiose buveinėse augalų būna negausu, o neseniai eroduotose ir vidutiniškai šviesiose buveinėse žirnialapiai vikiai auga gausiai.

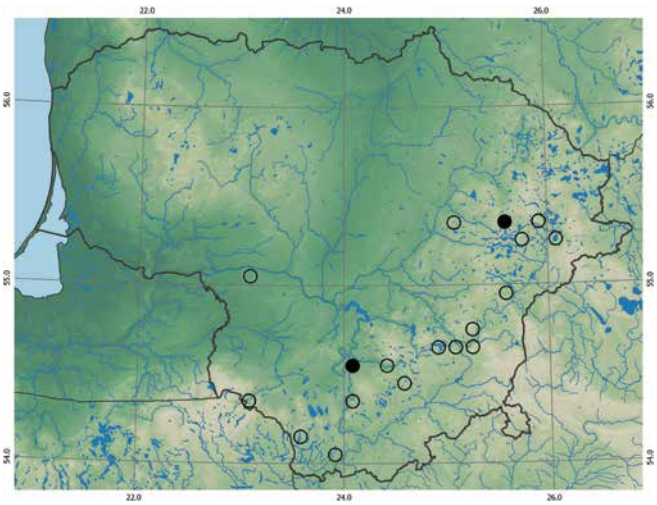

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia tinkamų buveinių mažėjimas ir jų kokybės prastėjimas. Sutankėjus buveinei ir susidarius ūksminėms sąlygoms, žirnialapiai vikiai skursta ir pamažu išnyksta. Svarbu palaikyti esamas tinkamas buveinių sąlygas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is mainly distributed in south and south-east Lithuania, though sporadic sub-populations have been recorded in the south-west. Currently however, this species is known only to be found in two localities. The main threats facing the species are destruction of suitable habitats and decrease of quality of suitable habitats. The species is not tolerant of dense overgrowth by trees and shrubs.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Kvapioji dirvuolė

Agrimonia procera Wallr.

Erškėtiniai (Rosaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2c

Paplitimas. Vidutinio klimato europinė rūšis, paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Pietų Europoje.
Lietuvoje kvapioji dirvuolė laikoma pietų kraštams prieraišia rūšimi. Gana reta, daugiausia radaviečių telkiasi šalies pietvakarinėje dalyje, Lazdijų, Vilkaviškio ir Alytaus r., Druskininkų, Kalvarijos ir Marijampolės sav. Kitur labai reta, žinomos tik kelios pavienės subpopuliacijos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–150 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas status, viršūnėje šakotas, briaunotas, apaugęs smulkiais plaukeliais. Lapai sudėtiniai, sudaryti iš kelių, pailgai kiaušiniškų, dantytų lapelių. Žiedynas iki 45 cm ilgio, žiedai gana stambūs, geltoni. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, kurias platina gyvūnai, taip pat vegetatyviniu būdu šakniastiebiais.
Kvapioji dirvuolė paprastai auga sausose, rūšių gausiose pamiškių pievose, miškų aikštelėse, retuose lapuočių ir spygliuočių miškuose, upių pakrančių šlaitų pievose. Kartais įsikuria antropogeninės kilmės buveinėse – ant miškų keliukų ir jų pakraščiuose, miškų kirtavietėse, ant kvartalinių linijų, sausinamųjų kanalų šlaituose, po elektros perdavimo linijomis. Dažniausiai auga atvirose, gerai apšviestose buveinėse, nors aptinkama ir gana ūksmingose vietose.

Populiacijos gausumas. Rūšies subpopuliacijos paprastai negausios, sudarytos iš pavienių augalų arba nedidelių jų grupių. Per paskutiniuosius dešimtmečius daugelyje radaviečių stebimas nuolatinis individų skaičiaus mažėjimas.

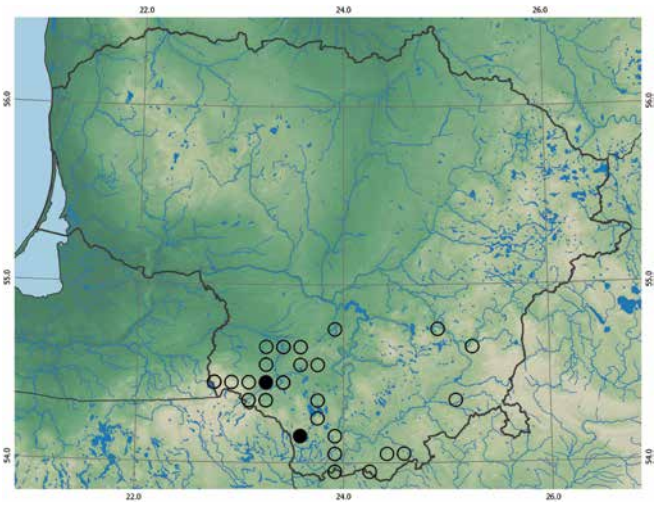

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė rūšiai kyla dėl natūralių buveinių būklės blogėjimo, daugiausia dėl jų apaugimo medžiais ir krūmais. Rūšis taip pat nyksta dėl buveinių pakeitimo – pievas verčiant dirbamais laukais, vykdant plynuosius miškų kirtimus. Tiek pievų, tiek miškų buveinėse grėsmę kelia invazinės rūšys, ypač gausialapis lubinas, kuris sudaro tankius sąžalynus ir iš buveinių išstumia kvapiąsias dirvuoles. Norint pagerinti buveinių būklę, pievas reikėtų reguliariai šienauti, neleidžiant joms apaugti krūmais ir aukštaūgiais žoliniais augalais. Miškų buveinėse reikėtų palaikyti optimalų medžių ir krūmų ardų projekcinį padengimą, taip suformuojant rūšiai palankias apšvietimo sąlygas. Ir pievų, ir miškų buveinėse galimas ekstensyvus ganymas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971; Kuusk, Tabaka, Jankevičienė, 1996.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rather rare species, mostly distributed in the south-western part of the country. It usually occurs in dry, species-rich forest edge meadows, sparse woodlands and valley slopes. It also occurs along forest tracks, along the edges of ditches and under electric power lines. Most subpopulations are small, composed of solitary individuals or small groups. The main threat is the loss of suitable habitats due to overgrowth of shrubs and tall nitrophilous herbs.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Dygioji slyva

Prunus spinosa L.

Erškėtiniai (Rosaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)

Paplitimas. Rūšis natūraliai paplitusi Vakarų ir Rytų Europoje, Skandinavijoje, Vidužemio jūros kraštuose, Kaukaze, Mažojoje Azijoje, Šiaurės Afrikoje; užnešta į Šiaurės Ameriką, kai kur auginama. Lietuvoje labai retai pasitaiko pietinėje ir centrinėje dalyse. Pagrindinės radavietės telkiasi Nemuno tarp Seredžiaus ir Skirsnemunės bei jo intakų ir griovų šlaituose.

Biologija ir ekologija. Iki 4 m aukščio krūmas arba medelis, kurio trumposios šakelės baigiasi dygliu. Lapai atvirkščiai pailgai kiaušiniški, pleištišku pagrindu, pjūklišku arba dvigubai pjūklišku pakraščiu, smailiaviršūniai. Žydi balandžio–gegužės mėn. pavieniais, bet labai gausiais baltais žiedais. Vaisiai melsvai juodi, rutuliški, minkštimas aitrus, kauliukas plokščias ir nuo minkštimo neatsiskiria. Sunoksta rugpjūčio–rugsėjo mėn. Plinta labai gausiomis šaknų atžalomis ir sėklomis.
Auga upių, upelių ir griovų šlaituose, pakelėse, pamiškių krūmynuose, sausame, kalkingame dirvožemyje (*Rhamno-Prunetea* klasės bendrijose).

Populiacijos gausumas. Nemuno slėnio šlaituose dygiosios slyvos sudaro kelių tipų buveines, kuriose jų populiacijų struktūra skirtinga: pavieniai iki 1,5 m aukščio individai, išsidėstę termofilinėse pievose ir stačiuose, stipriai eroduojamuose šlaituose; susivėrę sąžalynai, siekiantys 2–3 m aukštį, į kuriuos įsiterpia tik pavieniai kiti medžiai; kartu su kitais krūmais sudaromos juostos, supančios lapuočių medžių pavienius guotus.

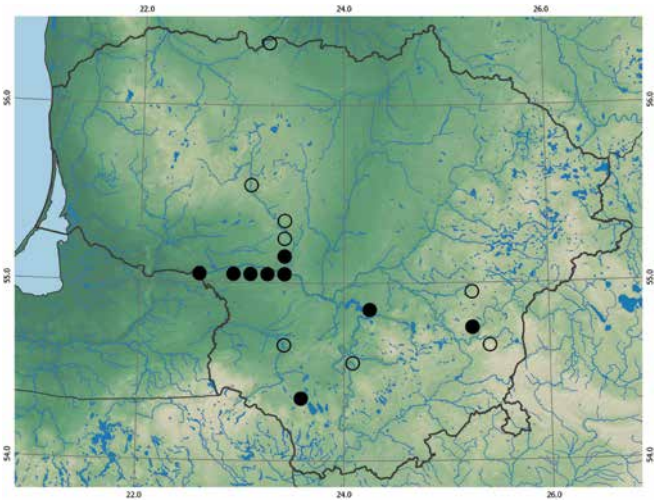

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Prieš kelis dešimtmečius pagrindinėse augavietėse vykusi buveinių kaita buvo palanki dygiajai slyvai – nebešienaujamuose šlaituose ji plito, tačiau tolesnės sukcesijos metu, formuojantis *Querco-Fagetea* klasės lapuočių bendrijoms, dygiosios slyvos krūmai ir nedideli medeliai yra užgožiami. Ypač didelę grėsmę kelia kaukazinė slyva (*Prunus cerasifera*), kuri jau ankstyvų sukcesijos stadijų metu iš buveinių išstumia dygiąją slyvą. Taip pat stebima stipri genetinė tarša dėl kryžminimosi su kultūrinėmis slyvomis ir kaukazine slyva. Būtinos gamtotvarkos priemonės, ypač svarbu iškirsti ir pašalinti plintančius svetimžemius krūmus ir medžius.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare and occurs in the southern and central parts of the country. The main localities are concentrated on the slopes of the River Nemunas and its tributaries and ravines between Seredžius and Skirsnemunė. The plant forms overgrowths and spreads onto slopes that are no longer mowed, but is then pushed out in later stages of succession. There is also a strong genetic contamination due to hybridization with cultivated prunes and Prunus cerasifera.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Pajūrinis sotvaras

Myrica gale L.

Sotvariniai (Myricaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir atlantinėje Europoje, Rytų Azijoje ir Šiaurės Amerikoje jūrinio klimato regionuose.
Lietuvoje aptinkama šalies vakariniame pakraštyje, nes teritorija yra rytiniame rūšies arealo pakraštyje. Už arealo ribos Vilniaus apyl. natūralioje augavietėje aptinkami pajūriniai sotvarai yra pasodinti 1962 m. moksliniais sumetimais.

Biologija ir ekologija. Vasaržalis, dvinamis, gausiai šakotas, 30–150 cm, kartais iki 2,5 m aukščio išaugantis krūmas. Stiebai rudi, šakelių žievė raudonai ruda su ryškiai geltonomis liaukutėmis. Jaunos šakelės plaukuotos. Lapai pražanginiai, odiški, atvirkščiai kiaušiniški ar atvirkščiai lancetiški, pamatas pleištiškas. Lapų viršutinio trečdalio kraštai stambiai dantyti, žemiau banguoti. Viršutinė pusė tamsiai žalia, apatinė šviesiai žalia, plaukuota. Ryškiai geltonų liaukučių aptinkama abiejose lapų pusėse. Patrynus medieną ar lapus, jaučiamas stiprus aromatas. Žydi balandžio–gegužės mėn. Žiedai vienalyčiai, susitelkę į žirginius, išsivysto ant antramečių ūglių prieš išaugant lapams. Pasitaiko, kad abiejų lyčių augalų žiedai išauga ant to paties krūmo. Vaisiai ryškiai geltoni, dervingi. Nors dauginasi sėklomis, bet krūmai gali plisti šaknų atžalomis, sudarydami tankius sąžalynus. Pajūrinis sotvaras auga tarpinėse pelkėse, užpelkėjusiose pamario pievose, rečiau pelkėtuose miškuose, nes yra šviesomėgis. Dirvožemiai nederlingi, durpiniai. Drėgnais metais vanduo slūgso dirvožemio paviršiuje. Vandens reakcija augavietėse varijuoja nuo rūgščios iki neutralios.

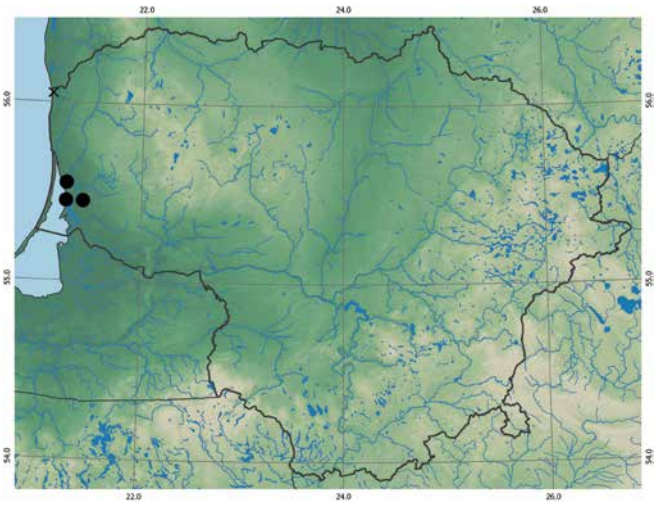

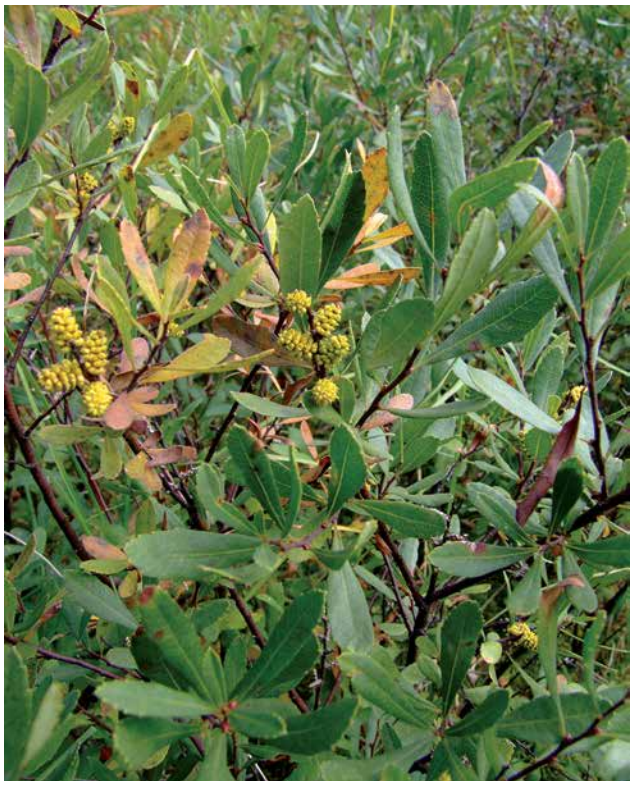

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi, telkiasi nedidelėje teritorijoje. Tinkamose augavietėse gali sudaryti tankius sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis jautri hidrologinių sąlygų pokyčiams. Didžiausios grėsmės yra antropogeninis vandens režimo pertvarkymas, durpių kasimas, išsklaidytoji paviršinių vandenų tarša dėl žemės ūkio ir miškininkystės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare in Lithuania, with a small population restricted to an area of less than 40 km². Though several plants were introduced to the Vilnius area in 1962 and still survive there today, the species naturally occurs only in wetlands in the western part of the country, where it occupies transition mires, fens and wet meadows periodically flooded by water of the Curonian lagoon. The main threats are habitat draining, peat extraction and eutrophication.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Liekninis beržas

Betula humilis Schrank

Beržiniai (Betulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Europoje (iki Alpių prieškalnių, Karpatų) ir Pietvakarių Sibire tundroje, aukštapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, pelkėtose vietovėse esančiose lygumose ir kalnuose. Dažniausiai sudaro sąžalynus.
Lietuvoje liekninis beržas aptinkamas daugelyje rajonų, tačiau daugiausia radaviečių yra rytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Iki 3 m aukščio vasaržalis krūmas kylančiomis šakomis, tamsiai ruda lygia žieve (jaunų ūglių žievė karpota ir retai plaukuota). Pumpurai pražanginiai. Lapai iki 3,5 cm ilgio, su keturiomis–šešiomis poromis gyslų, kiaušiniški ar pailgai kiaušiniški, kartais beveik apskriti, ilgis viršija plotį, viršūnėlė beveik apvali ar bukai nusmailėjusi. Lapkotis nesiekia 1 cm ilgio. Lapų kraštai pjūkliškai dantyti, pamatas apskritas. Viršutinė lapalakščio pusė tamsesnė, apatinė šviesesnė. Žiedai susitelkę į stačius vyriškuosius (kuokelinius) ir moteriškuosius (piestelinius) žirginius. Vyriškieji žirginiai ilgesni už moteriškuosius, jie susiformuoja vasaros pabaigoje ir žiemoja, tankiai susiglaudus dengiamiesiems žvyneliams. Pavasarį žirginiai pradeda augti, dengiamieji žvyneliai prasiskleidžia, žirginiai pailgėja. Moteriškieji žirginiai siekia 0,5–1,5 cm ilgį. Žydi skleidžiantis lapams. Apdulkina vėjas. Vaisiai – maži, ovalūs riešutėliai su dviem sparneliais, du tris kartus siauresniais, bet ne ilgesniais už riešutėlį.
Platina vėjas ir polaidžio vanduo. Pusiau šviesomėgis. Įsikuria vidutiniškai rūgščiuose, šlapiuose pelkiniuose dirvožemiuose, kuriuose stinga deguonies ir yra nedidelis ar vidutinis kiekis azoto. Palankiomis sąlygomis sudaro sąžalynus. Dažniausiai auga tarpinio tipo pelkėse, pelkėtuose upių ir ežerų pakrančių ar apypelkių miškuose, tačiau yra rastas ir aukštapelkėse, žemapelkėse, durpingose pievose ar numelioruotose šlapžemėse.

Nuotraukos autorius – Jonas Barzdėnas

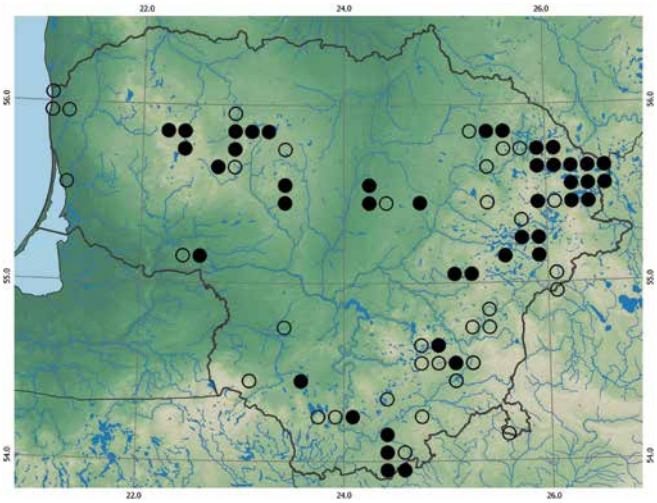

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo – nuo pavienių augalų iki įvairaus dydžio grupių ir sąžalynų. Sudaro vienarūšius arba bendrus su karklais sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra augaviečių ekologinių sąlygų pokyčiai dėl klimato šiltėjimo, augaviečių sunaikinimas dėl pelkių sausinimo, durpių kasimo.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961; Navasaitis ir kt., 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs in many districts of Lithuania, but it is more frequent in the eastern part of the country. The populations vary in size from solitary individuals to small groups or thickets. The main threats it faces are the drying up of bogs, peat digging and climatic warming.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Beržas keružis

Betula nana L.

Beržiniai (Betulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2b(ii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Sibire, Šiaurės Amerikoje tundros ir kalnų tundros zonose, kur sudaro sąžalynus.
Lietuvoje ši rūšis yra ledynmečio reliktas. Aptinkama aukštapelkėse šiaurrytinėje dalyje (Anykščių, Kupiškio, Panevėžio, Rokiškio, Švenčionių, Utenos, Zarasų r.) ir vienoje vietovėje vakarinėje dalyje (Tauragės r.). Buvusiose augavietėse Radviliškio r. Sulinkių ir Tauragės r. Laukesų pelkėse neberandama.

Biologija ir ekologija. Žemas, 0,2–1,2 m aukščio, vasaržalis, išsišakojęs krūmas kylančiomis šakomis, tamsiai ruda lygia, be karpelių žieve. Pumpurai pražanginiai. Lapai trumpakočiai, maži, 5–15 mm ilgio, su dviem–keturiomis gyslomis, apskriti, kartais plotis būna didesnis už ilgį. Lapų kraštai bukai dantyti ar rinčiuoti, pamatas apskritas. Viršutinė lapalakščio pusė blizganti, apatinė matinė. Žiedai susitelkę į stačius vyriškuosius (kuokelinius) ir moteriškuosius (piestelinius) žirginius, žvynelių skiautelės lygios, nukreiptos į viršūnėlę. Vyriškieji žirginiai ilgesni už moteriškuosius. Kuokeliniai žirginiai susiformuoja šakelių viršūnėlėse ir žiemoja, tankiai susiglaudus dengiamiesiems žvyneliams. Pavasarį žirginiai pradeda augti, dengiamieji žvyneliai prasiskleidžia, žirginiai pailgėja ir gali išaugti iki 2 cm. Moteriškieji žirginiai išauga pavasarį iš pumpurų, esančių ant trumpųjų ūglių, jie siekia iki 1,2 cm ilgio. Žydi skleidžiantis lapams. Vaisiai – maži, iki 2 mm ilgio ir 1 mm pločio, riešutėliai su dviem sparneliais, keletą kartų siauresniais už riešutėlį. Platina vėjas.
Įsikuria stipriai rūgščiuose, šlapiuose, nederlinguose pelkių dirvožemiuose. Šviesomėgis. Auga lėtai, palankiomis sąlygomis sudaro sąžalynus. Tinkamos augavietės – aukštapelkių raistai ir plynraisčiai. Viešvilės pelkėje aptiktas krūmuotoje tarpinio tipo pelkėje, tačiau nežydi ir nedera.

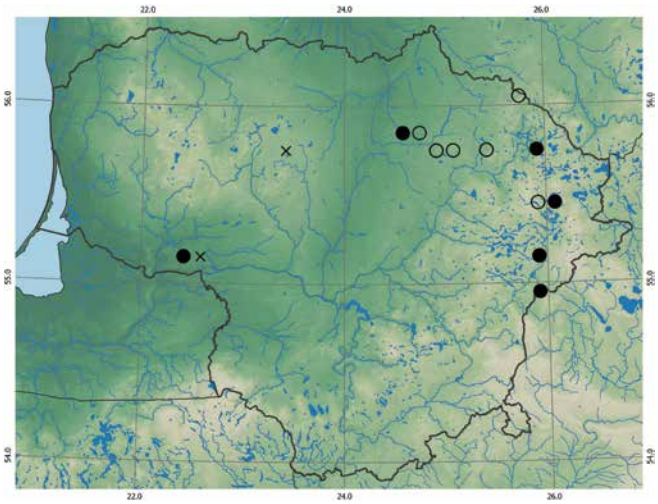

Nuotraukos autorė – Daiva Patalauskaitė

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo – nuo pavienių augalų iki nedidelių grupių ir sąžalynų. Kai kur palei aukštapelkių ežerus ar durpynų pakraščiuose sudaro juostas, o raistuose ant miško kvartalų linijų – sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra augaviečių ekologinių sąlygų pokyčiai, augaviečių sunaikinimas dėl pelkių sausinimo, durpių kasimo. Dėl šių priežasčių beržai keružiai sunyko Sulinkių ir Laukesų pelkėse. Klimato šiltėjimas šiai rūšiai taip pat yra grėsmės veiksnys, kadangi ji – šalto klimato juostų rūšis.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961; Navasaitis ir kt., 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, this species is a relic of the glacial period. It has been recorded on raised bogs in the north-eastern part of Lithuania and from a single locality in the western part. The populations are variable, ranging from solitary individuals to small groups or thickets. Growing beside lakes of raised bogs or along the edges of peat bogs, it forms entire belts and thickets. The main threats it faces are the drying of raised bogs, peat digging and climatic warming.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Plaukuotoji jonažolė

Hypericum hirsutum L.

Jonažoliniai (Hypericaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Eurosibirinė rūšis, paplitusi visoje Europoje (išskyrus pačius šiauriausius regionus), Kaukaze, Vakarų ir Rytų Sibire, Centrinėje Azijoje. Lietuvoje dažnesnė šiaurinėje ir pietvakarinėje šalies dalyse. Yra radaviečių Vidurio Lietuvoje, esama istorinių duomenų apie paplitimą Švenčionių ir Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Plaukuotoji jonažolė – daugiametis, šakniastiebinis, žolinis augalas. Stiebas status, tiesus, nebriaunotas, 40–70 cm aukščio. Apaugęs minkštais, rausvai baltais, garbanotais plaukeliais. Lapai priešiniai, melsvai žali, plaukuoti, su peršviečiamais taškeliais, bet be juodų liaukinių taškelių, kuriuos turi paprastoji ir keturbriaunė jonažolės. Žiedai gausiai telkiasi į apyretes pailgas šluoteles. Taurėlapiai su liaukiniais danteliais. Trumpakotes liaukutes viršūnėse turi ir vainiklapiai. Vainiklapiai geltoni arba šviesiai geltoni. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi smulkiomis sėklomis. Pusiau šviesomėgis augalas, ūksmėje augdamas dažniausiai nežydi arba nesubrandina sėklų. Prieraišus dirvožemiams, kuriuose pakanka maisto medžiagų ir yra daug karbonatų, drėgnesnėms augavietėms. Auga lapuočių ir mišriųjų miškų išretėjusiuose medynuose, atvirose aikštelėse, ant netvarkomų kvartalinių linijų, platesnių miško kelių pakraščiuose, pagrioviuose, kartais kirtavietėse.

Populiacijos gausumas. Naujų duomenų apie rūšies populiacijos būklę šalyje trūksta, dauguma radaviečių nėra pakartotinai tikrintos. Įprastai augalai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Retai pasitaiko nedidelio ploto sąžalynų, kuriuos sudaro nuo keliolikos iki kelių dešimčių individų.

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

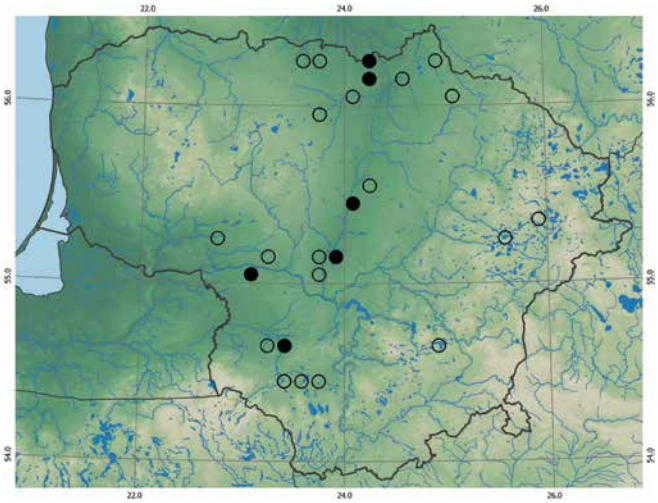

Grėsmės ir apsauga. Augalai gali išnykti susiveriant medynui ir krūmams. Vietomis gali prireikti medyno retinimo, krūmų kirtimo, šienavimo, mažo intensyvumo ganymo. Natūralių atvirų miško erdvių užsodinimas yra didelė grėsmė plaukuotosios jonažolės išlikimui.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Although recent data on the state of populations in the country are lacking and most localities have not been re-inspected, this species is more common in the northern and south-western parts of Lithuania. It usually grows singly or in small groups in deciduous and mixed forests. It prefers shrub stands, open areas, unmanaged quarter lines, edges of wider forest roads, the edges of ditches and, sometimes, logging areas. Plants may disappear when the tree and shrub layer becomes closed. Planting of natural open spaces in forests is a particular threat to the survival of this species.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Kalninė jonažolė

Hypericum montanum L.

Jonažoliniai (Hypericaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Europinio paplitimo rūšis, kurios arealas plyti nuo Vidužemio jūros regionų iki pietinės Skandinavijos dalies. Aptinkama taip pat Šiaurės Afrikoje ir Kaukaze. Svetimžemė Naujojoje Zelandijoje.
Lietuvoje dauguma rūšies radaviečių telkiasi pietinėje dalyje. Apie paplitimą šalyje naujesnių duomenų trūksta.

Biologija ir ekologija. Daugiametė 30–70 cm aukščio žolė. Stiebas apvalus, nebriaunotas ir plikas. Šiais požymiais kalninė jonažolė skiriasi nuo kitų jonažolių. Lapai bekočiai, kiaušiniški arba pailgi, su juodomis retomis liaukutėmis, jų apatinė pusė melsva. Žiedai pavieniai arba grupėmis sukrauti į retą šluotelės pavidalo žiedyną. Pažiedžių ir taurėlapių dantelių viršūnės su juodomis liaukutėmis. Vainiklapiai be juodų liaukinių taškelių. Žydi geltonai birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis, gali plisti ir vegetatyviniu būdu.
Pusiau pavėsio, tačiau šiltų buveinių augalas. Yra geras neutralios reakcijos dirvožemių indikatorius, pakenčia augavietes, kuriose nedaug maisto medžiagų.
Auga mišriuosiuose miškuose, šlaituose, pamiškėse ir miško aikštelėse, gali pasitaikyti kirtavietėse, prie miško keliukų, kvartalinių linijų.

Populiacijos gausumas. Detalių duomenų apie dabartinę populiacijų būklę nėra. Įprastai auga pavieniui arba keliolikos augalų grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Augalai gali išnykti augavietėse susiveriant medžių ardui arba sutankėjus trakokrūmams. Visiškai atvirose buveinėse, pavyzdžiui, kirtavietėse, taip pat ilgai neišsilaiko. Populiacijų išlikimui radavietėse būtina palaikyti retmiškių, šešėliuotų miško aikštelių ar pamiškių mozaiką.

Nuotraukos autorė – Kristin Vigander

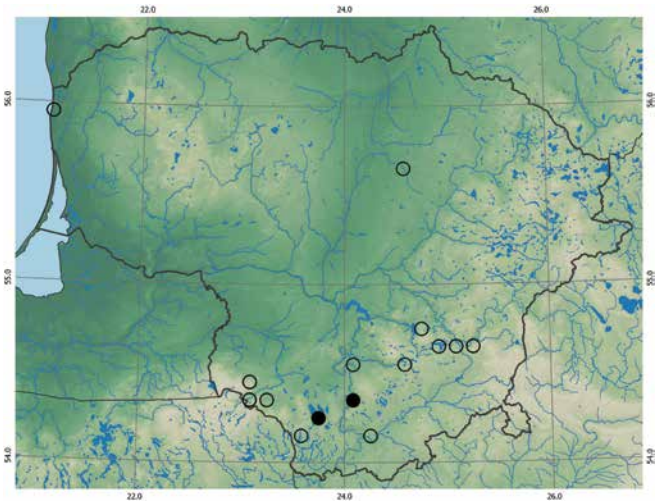

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, most localities for this species are concentrated in the south of the country. There is a lack of recent data on distribution and population status. It grows on slopes in mixed forests and can occur in felling sites, along forest paths and in clearings. It usually grows singly or in groups of up to a dozen plants.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Griovinė našlaitė

Viola stagnina Schult.

Našlaitiniai (Violaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Skandinavijoje, Vakarų, Centrinėje ir Rytų Europoje, Šiaurės Azijoje. Lietuvoje griovinė našlaitė yra reta, aptikta Alytaus, Joniškio, Kretingos, Šilutės, Trakų r. ir Pagėgių sav., Vilniuje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, bet trumpaamžis, šviesiai žalias, plikas ar šiek tiek plaukuotas augalas ilgais šakniastiebiais. Stiebai apačioje gulsti, aukščiau kylantys ir statūs, 10–30 cm aukščio, plaukuoti, lapuoti. Pamatinės lapų skrotelės nėra. Lapai lancetiški arba pailgai lancetiški, apaugę labai trumpais plaukeliais. Lapkočiai sparnuoti. Prielapiai lancetiški, dantyti. Viršutinių lapų prielapiai trumpesni už lapkočius. Žiedai smulkūs, šviesiai mėlyni arba balsvi. Pentinas tik šiek tiek ilgesnis už taurėlapių priedėlius. Žydi gegužės–liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis. Sėklos subręsta birželio–rugpjūčio mėn. Vaisius – dėžutė. Dėžutėje sėklų būna vidutiniškai apie 18. Subrendusiai dėžutei plyštant, sėklos išsvaidomos 1–1,5 m atstumu. Toliau jas išnešioja skruzdės. Sėklos sudygsta tik ten, kur šiek tiek praardyta velėna. Reikšmingas ir vegetatyvinis dauginimasis ant šaknų besivystančiais pridėtiniais pumpurais. Auga drėgnose, šlapiose ir pelkėtose pievose, ypač pažliugusiose jų vietose, žemapelkėse ir jų pakraščiuose, grioviuose. Dirvožemis – drėgnas ar laikinai įmirkęs, periodiškai užtvindytas, derlingas ir turtingas bazių, nekalkingas neutralios ar silpnai rūgščios reakcijos humusingas molis ar žemapelkinės durpės. Augalas pusiau šviesomėgis – pakantus nedideliam pavėsiui.

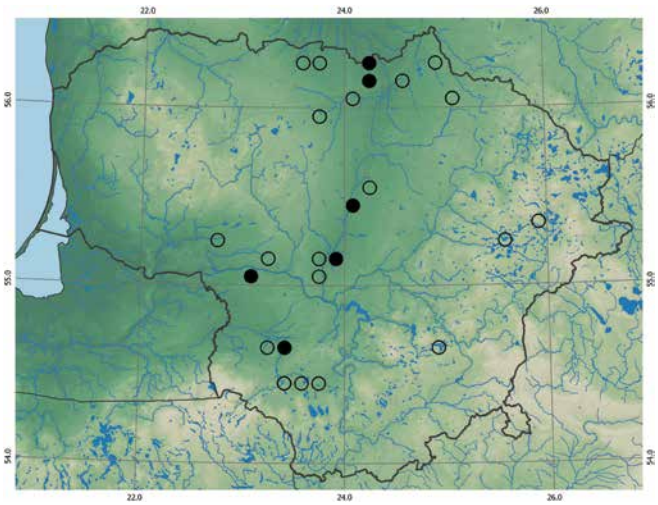

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi. Dažniau buvo aptikta pavienių individų ar nedidelių jų grupių. Dviejose gausiausiose radavietėse augo ne daugiau kaip 200 individų, jie užėmė ne didesnius nei 100 m² plotus. Nors rūšiai būdingos gausumo fliuktuacijos, bet ilgamečiai stebėjimai vienoje iš radaviečių rodo individų mažėjimo tendenciją.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl nebešienavimo ir ganyklų apleidimo, tręšimo, antropogeninio vandens režimo ir buveinių pertvarkymo. Apsausintose buveinėse griovinei našlaitei grėsmę gali kelti hibridizacija su šunine našlaite.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare species in Lithuania – most of the known localities consist of just solitary individuals or small groups, while even at the two localities with the highest populations, the number of individuals does not exceed 200 and they occupy areas of less than 100 m². The population is decreasing due to abandonment of grasslands, draining and transformation of wetlands into cultivated meadows.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Liūninė našlaitė

Viola uliginosa Besser

Našlaitiniai (Violaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi atlantinėje, Centrinėje ir Rytų Europoje. Reta rūšis visame areale.
Lietuvoje liūninė našlaitė aptikta Akmenės, Kretingos, Kupiškio, Pasvalio, Šilutės ir Trakų r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis 10–15 cm aukščio augalas ilgu, plonu, šliaužiančiu šakniastiebiu ir gausiomis požeminėmis palaipomis. Bestiebis – žiedkočiai išauga į skroteles susitelkusių lapų pažastyse. Lapkočiai iki 12 cm ilgio, pliki, ištisai sparnuoti. Lapai širdiškai kiaušiniški, jų ilgis akivaizdžiai didesnis už plotį, plika apatine puse ir su retais plaukeliais viršutinėje pusėje, tankiai nusėti rudomis liaukutėmis. Lapalakščio kraštas rinčiuotas. Prielapiai lancetiški, dantyti, iki pusės ilgio suaugę su lapkočiu. Žiedai gana dideli. Taurėlapiai pailgai kiaušiniški, buki. Vainikėlis šviesiai violetinis su šviesesniu pamatu, išmargintu tamsiai violetiniais ruoželiais. Žydi balandį–gegužę. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Auga dažniausiai netoli upių ir upelių, paprastai aliuviniuose ir pelkėtuose lapuočių miškuose, bet pasitaiko ir drėgnose pamiškėse, šlapiose pievose ir žemapelkėse. Dirvožemiai – derlingi, nuolat šlapi ar sezoniškai užliejami, daugiau ar mažiau pliki. Pakantumas užliejimams ir menkas konkurencingumas greičiausiai lemia tokių augaviečių pasirinkimą.
Gali kryžmintis su kitomis našlaičių rūšimis (šunine, miškine, smiltynine, Rivinio ir griovine našlaitėmis).

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi. Radavietėse aptinkama 10–50 individų grupelių.

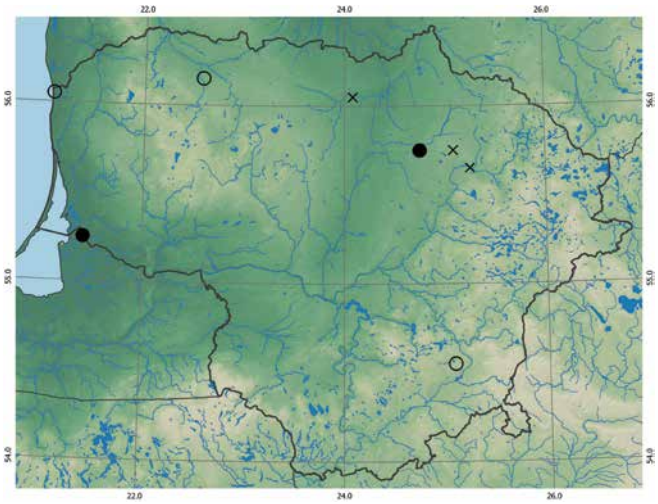

Nuotraukos autorius – Michal Hroneš

Grėsmės ir apsauga. Menkos konkurencinės savybės lemia ypatingą jautrumą rūšių sudėties pokyčiams augavietėje. Liūninė našlaitė yra jautri hidrologinių sąlygų pokyčiams. Todėl pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai, pomiškio šalinimas, medynų retinimas, miško tręšimas, pesticidų ir kitų cheminių medžiagų naudojimas miškininkystėje, išsklaidytoji paviršinių vandenų tarša dėl žemės ūkio ir miškininkystės veiklos, hidrografinio tinklo pertvarkymas, rūšių sudėties pokyčiai (sukcesija), hibridizacija su kitų rūšių našlaitėmis.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971; Matulevičiūtė, 2015.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A very rare and endangered species in Lithuania, the number of individuals per locality does not exceed 50. Occurring in deciduous alluvial and swamp forests and forest edges, wet meadows and fens, the species is very sensitive to habitat changes and is declining due to clear cutting and changes of hydrological conditions.*

Autorė – Dalytė Matulevičiūtė

Laplandinis karklas

Salix lapponum L.

Gluosniniai (Salicaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europos ir Azijos miškuose, miškatundrės zonoje.
Lietuva yra vakariniame rūšies arealo pakraštyje. Rūšis gausiau aptinkama pietinėje ir rytinėje šalies dalyse, pastaraisiais metais – ir šiaurvakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Krūmas, užaugantis iki 100–150 cm aukščio. Jaunos šakelės tamsiai raudonos, padengtos tankiais baltais plaukeliais, subrendusios – rudos, be plaukelių ir žvilgančios. Lapai plačiai lancetiški ar pailgai ovalūs, standūs, apačia padengta tankiais baltais plaukeliais. Žiedai pasirodo prieš išsiskleidžiant lapams, jie dvilyčiai – moteriškieji iki 5 cm ilgio, vyriškieji šiek tiek trumpesni. Žydi gegužės–birželio mėn.
Laplandinis gluosnis auga žemapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse, kartais – drėgnų miškų pakraščiuose, durpynuose. Prieraišus rūgščios reakcijos dirvožemiui, kuris yra nuolatos drėgnas ir kuriame gausu bendro azoto. Dauginasi sėklomis ir prigulusiais įsišaknijančiais stiebais. Populiacijose generatyvinių ir vegetatyvinių individų santykis gali labai stipriai varijuoti.

Populiacijos gausumas. Per pastarąjį dešimtmetį naujų radaviečių skaičius padidėjo. Augavietėse gali būti pavienių individų, kartais sudaro sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Laplandinio karklo populiacijoms didžiausią grėsmę kelia tinkamų buveinių nykimas ir jų pokyčiai, susiję su eutrofikacija, hidrologinėmis sąlygomis. Neretai tarpinio tipo pelkėse ar žemapelkėse įsigalėjusios paprastosios nendrės nustelbia laplandinio karklo individus, kurie laikui bėgant visai sunyksta. Svarbu palaikyti esamą buveinių būklę dabartinėse subpopuliacijose. Augavietėse kartu augant ir kitų rūšių karklams, sudaro hibridus, dėl kurių gali kilti grėsmė laplandinio karklo populiacijų stabilumui.

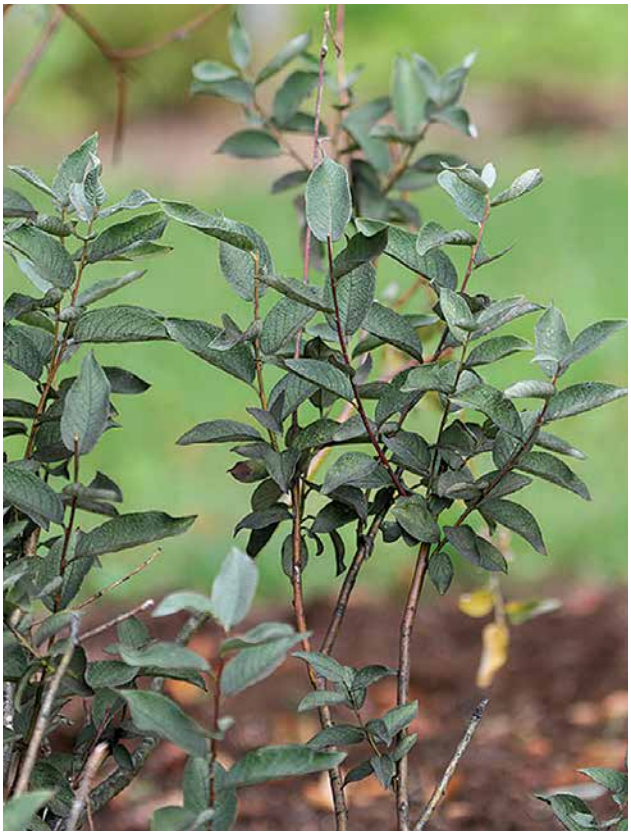

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

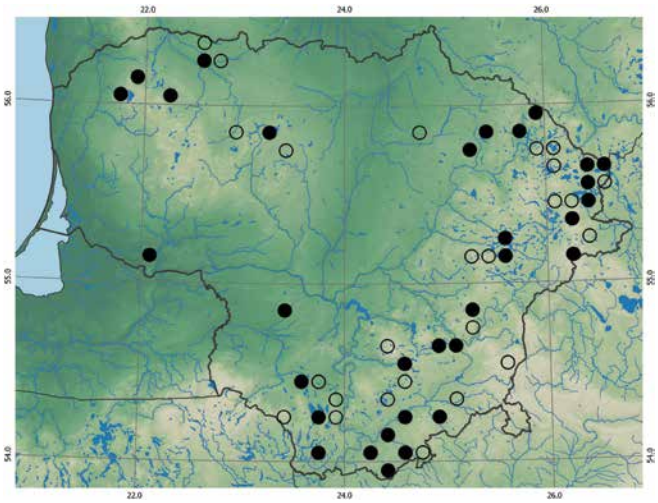

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, this species reaches the western limit of its distribution range. The most abundant sub-populations are found in the east and south of the country, but it has become more abundant in the west part of Lithuania in recent years. Major threats to the species include destruction of habitats and hydrological changes.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Mėlynialapis karklas

Salix myrtilloides L.

Gluosniniai (Salicaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje. Europoje arealas driekiasi beveik per visą Skandinaviją, piečiau apima Centrinę Europą ir Alpių bei Karpatų kalnų regionus ir tęsiasi iki Juodosios jūros, kur daugiausia aptinkamos pavienės izoliuotos populiacijos.
Lietuvoje gana reta rūšis, daugiausia paplitusi pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyse. Kelios pavienės rūšies radavietės žinomos šalies šiaurinėje dalyje, Mažeikių, Akmenės, Šiaulių ir Panevėžio r.

Biologija ir ekologija. Žemas, 30–80 cm aukščio, krūmas pažeme šliaužiančiu stiebu. Ūgliai rudi, pliki arba vos plaukuoti. Lapai pailgai kiaušiniški arba elipsiški, lygiakraščiai, retai nežymiai dantyti, viršutinė pusė žalia, apatinė – melsvai žalia. Žydi gegužės mėn., sėklos sunoksta birželio mėn. Dauginasi sėklomis ir įsišaknijančiais stiebais. Gana atsparus pažeidimams, nes nupjauti krūmai nesunkiai atželia. Buveinėse esant kitų rūšių karklų, neretai kryžminasi ir sudaro hibridus.
Mėlynialapiai karklai paprastai įsikuria tarpinių pelkių ir liūnų, aktyvių aukštapelkių buveinėse, pasitaiko kitokių tipų šlapynėse, pereinamose vietose tarp pelkių ir miškų. Taip pat auga pelkiniuose pušynuose ar beržynuose su gausia kiminų danga.

Populiacijos gausumas. Turimais duomenimis, mėlynialapis karklas Lietuvoje buvo užregistruotas dvidešimt keturiose vietovėse, tačiau dalyje jų rūšis, tikėtina, yra išnykusi. Žinomose augavietėse augalų gausumas paprastai nedidelis, jose dažniausiai aptinkama pavienių individų arba nedidelių jų grupių iki keliasdešimties augalų. Didesniuose pelkių masyvuose augalai paprastai būna pasklidę nedidelėmis grupėmis beveik visoje teritorijoje. Tik vienoje vietovėje (Trakų r.) suskaičiuojama apie tūkstantį augalų, tačiau pastaruosius keletą metų šioje vietoje stebimas gana staigus augalų nykimas.

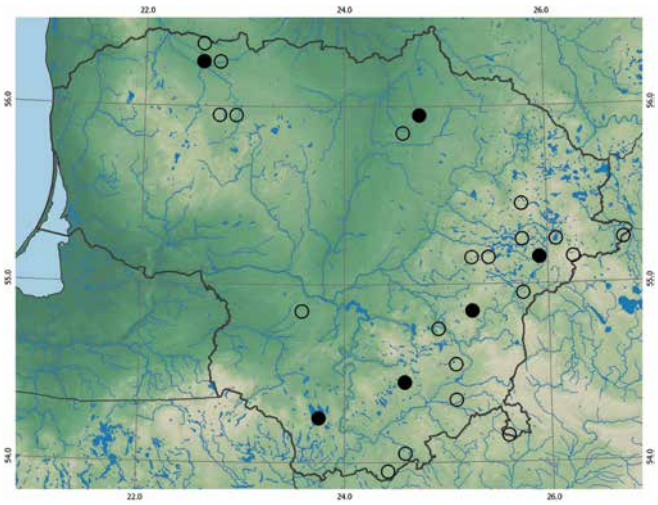

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė rūšies nykimo priežastis yra tinkamų buveinių plotų mažėjimas dėl to, kad jos apauga kitais krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis, ypač nendrėmis. Nendrėmis apaugančiose buveinėse ima kauptis storas sluoksnis nuokritų, kurios pūdamos išskiria didelį kiekį biogeninių medžiagų ir paskatina buveinių eutrofikaciją. Rūšis jautri hidrologinio režimo pokyčiams, todėl svarbu stebėti vandens lygį buveinėse, ypač vietovėse, kur tikėtinos bebrų sukeltos patvankos. Augalų gyvybingumą neigiamai veikia lapgraužiai vabzdžiai ir ligos.

Informacijos šaltiniai: Navasaitis ir kt., 2003; Pogorzelec *et al*., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Quite a rare species, it is mostly distributed in eastern and south-eastern parts of the country and usually occurs in transition mires, active raised bogs and bog woodlands. Most subpopulations consist of small groups of individuals, with only one known subpopulation consisting of more than one thousand individuals. The main threat facing this species is the reduction of suitable habitats because of their overgrowth with shrubs and reeds.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Gulsčiasis karklas

Salix repens L.

Gluosniniai (Salicaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Šiaurės Europoje, daugiausia jūrų pakrantėse. Pagrindinis rūšies arealas vakaruose driekiasi per Britų salas, pietuose kerta šiaurinę Italijos dalį ir, apimdamas visą Centrinę Europą, priartėja prie Baltijos jūros regiono. Šiaurėje arealas apima didelę Skandinavijos dalį. Pirėnų pusiasalio šiaurinėje dalyje aptinkama pavienių izoliuotų subpopuliacijų.
Lietuvoje labai reta rūšis, aptinkama tik vakarinėje šalies dalyje, Kuršių nerijoje ir žemyninėje pajūrio dalyje (Klaipėdos ir Palangos m. sav.). Per Lietuvos pajūrį eina rytinė rūšies arealo riba.

Biologija ir ekologija. Gana žemas, 50–100 cm aukščio, krūmas. Stiebas gulsčias arba kylantis nuo įsišaknijančio šakniastiebio. Stiebas žalsvai ar rusvai pilkas, metūgliai laibi, gelsvai žalsvi arba rausvi, apaugę trumpais plaukeliais. Lapai smulkūs, ryškiai arba pilkšvai žali. Žydi balandžio–gegužės mėn., vaisiai prinoksta gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis. Plinta iš šliaužiančio šakniastiebio išaugančiais ūgliais. Buveinėse esant kitų rūšių karklų, gali kryžmintis ir sudaryti hibridus.
Šviesomėgis augalas, paprastai įsikuria smėlio dirvožemiuose, atvirose arba vos užpavėsintose buveinėse. Lietuvoje rūšis aptinkama pilkųjų kopų, medžiais apaugusių pajūrio kopų ir drėgnų tarpkopių buveinėse.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje šiuo metu žinoma apie dešimt rūšies subpopuliacijų, kurios yra negausios, jose aptinkama pavienių augalų arba nedidelių sąžalynų. Kadangi augalai ilgaamžiai, jų buveinės yra patenkinamos būklės, galima numanyti, kad rūšies subpopuliacijos ilgą laiką išliks pakankamai stabilios. Taip pat tikėtina, kad ne visos subpopuliacijos yra inventorizuotos.

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

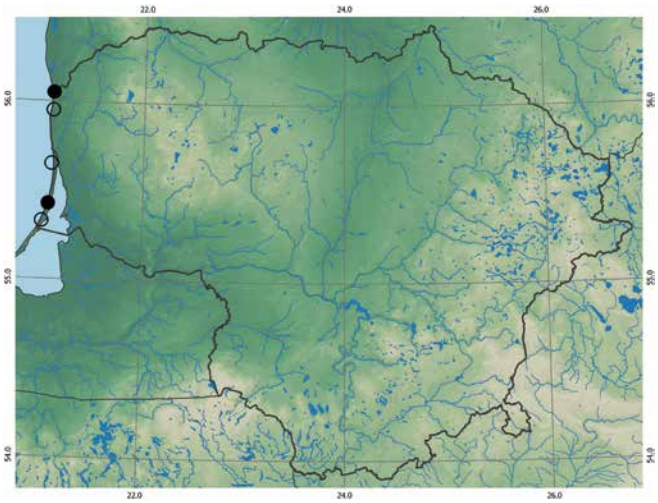

Grėsmės ir apsauga. Detalių gulsčiojo karklo tyrimų šalyje nėra atlikta, todėl nėra aiški subpopuliacijų dinamika, reakcija į besikeičiančias aplinkos sąlygas, ypač buveinių apaugimą medžiais ir kitais krūmais. Augavietes reikėtų reguliariai tikrinti ir stebėti gulsčiųjų karklų būklę, o esant reikalui – buveines tvarkyti atsižvelgiant į rūšies ekologines savybes, pirmiausia sudarant palankias apšvietimo sąlygas. Arčiau rekreacinių zonų esančias rūšies subpopuliacijas reikėtų saugoti nuo intensyvaus poilsiautojų trypimo. Gulsčiojo karklo subpopuliacijas vietomis išstumia sparčiai plintančios invazinės rūšys – raukšlėtalapis erškėtis ir šluotinis sausakrūmis.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961; Navasaitis ir kt., 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A very rare species, recorded only in a few localities in the western part of the country. It mostly occurs in grey dunes, wooded dunes and dune slacks habitats. Sub-populations are usually composed of solitary individuals. The main threats facing the species are recreation activities and invasion of alien species, such as Rosa rugosa and Cytisus scoparius.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Lininė žarotūnė

Radiola linoides Roth

Lininiai (Linaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN 2ab(ii,iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europos temperatinėje juostoje, Skandinavijoje, Viduržemio pajūryje, Mažojoje Azijoje, Šiaurės ir Vakarų Afrikoje.
Lietuvoje žinomos radavietės telkiasi pietinėje dalyje ir pajūryje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis 2–10 cm aukščio efemeras. Stiebas siūliškas, beveik nuo pat apačios dvišakai šakotas. Lapai smulkūs, bekočiai. Žiedai labai maži, šakų viršūnėse gausiai susitelkę į skydelius. Žydi liepos–rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis. Auga drėgnose, bet ne šlapiose nedidelėse vandens telkinių pakrančių, laukų, ganyklų, keliukų, viržynų įlomėse, susijęs su nederlingu drėgnu smėliu arba smėlingais nekalkingais dirvožemiais (*Isoëto-Nanojuncetea* klasės bendrijose). Šviesomėgis augalas, kurį lengvai nukonkuruoja susiveriančios daugiametės žolės.

Populiacijos gausumas. Per pastarąjį dešimtmetį registruota tik po vieną naują populiaciją Pietų ir Vakarų Lietuvoje, beveik visi istoriniai radiniai naujai nėra pakartoti (išskyrus populiaciją pajūryje tarp Nemirsetos ir Karklės). Lininės žarotūnės paplitimą ir gausumą riboja augaviečių stoka, populiacijų gausumas jose priklauso nuo kasmetinio drėgmės režimo. Tinkamose augavietėse palankiais metais augalų būta labai gausu (augalas labai smulkus).

Grėsmės ir apsauga. Laikinose augavietėse populiacijos egzistuoja trumpai ir formuojantis nuolatinei augalinei dangai savaime išnyksta. Dirvoje išlieka gyvybingos sėklos, kurios palankiomis sąlygomis duoda pradžią naujoms populiacijos generatyvinėms kartoms. Pastaraisiais metais stebimas aiškus augalų populiacijoms formuotis tinkamų augaviečių mažėjimas. Buvusi didžiausia šalyje populiacija pajūrio smėlynuose visiškai sunyko: nustojus naudotis drėgnais keliukais, jie užaugo daugiamete smėlynų augalijos velėna. Mažėjant tinkamų augaviečių atsiradimo tikimybei, būtina atkurti populiacijas anksčiau dokumentuotose radavietėse ir taikyti palaikomąsias gamtotvarkos priemones.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

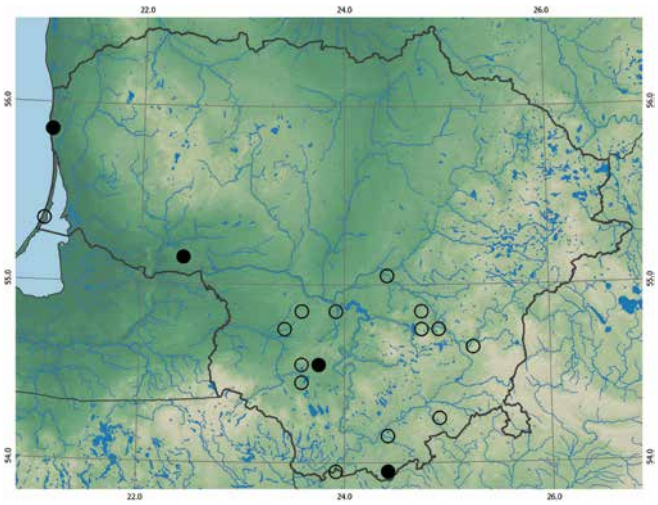

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1971.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A scarcity of habitats limits the spread and abundance of this species; the abundance of the populations depends upon the annual humidity regime. In recent years, a decrease in the amount of habitat suitable for the formation of the populations has been noticeable. A total decline of the formerly largest population on the seacoast of the country has been registered.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Smiltyninis laibenis

Alyssum gmelinii Jord. & Fourr.

Bastutiniai (Brassicaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida

EN B2ab(ii,iii,iv); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje, Vakarų ir Pietvakarių Azijoje vėsaus, vidutiniškai šilto ir šilto klimato juostose.
Lietuvoje reta, labai netolygiai paplitusi, nykstanti rūšis. Smiltyninio laibenio populiaciją šalyje sudaro keturios izoliuotos augaviečių grupės, esančios Pajūrio žemumos šiaurvakarinėje dalyje, Vilkijos kalvagūbrio pietiniame pakraštyje, Aukštaičių aukštumos pietinėje dalyje ir Dainavos lygumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–25 cm aukščio, gausiai šakotas augalas apatinėje dalyje sumedėjusiu stiebu. Lapai atvirkščiai kiaušiniški, kaip ir visos augalo dalys, apaugę prigludusiais žvaigždiškais plaukeliais. Žiedai susitelkę ūglių viršūnėse gana tankiomis, 3–10 cm ilgio kekėmis. Vainiklapiai šviesiai arba sodriai geltoni. Žydi gegužės–birželio, kartais pakartotinai rugpjūčio–rugsėjo mėn. Vaisius – beveik apskrita, 3–4 mm skersmens ankštarėlė. Dauginasi sėklomis.
Smiltyniniai laibeniai auga karbonatinių smėlynų pievose, stačiuose, silpnos erozijos veikiamuose šlaituose, pilkųjų kopų buveinėse, sausuose gerai apšviestuose sausų miškų pakraščiuose, retai nesusivėrusiose žemyninėse smiltpievėse. Šviesomėgė, silpnai konkurencinga rūšis, kuriai daugintis būtini atviro dirvožemio ploteliai.

Populiacijos gausumas. Visą rūšies populiaciją šalyje sudaro mažiau kaip 2000 subrendusių individų, o atskirose vietovėse aptinkama nuo kelių dešimčių iki 300 individų. Gausiausios iš dabar žinomų subpopuliacijų yra prie Vilkijos (Kauno r.) ir Kapiniškių k. (Varėnos r.). Dabartinė subpopuliacijų būklė Druskininkų ir Palangos apyl. nežinoma. Augalai paprastai užima nedidelį, 100–200 m², retai didesnį plotą.

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

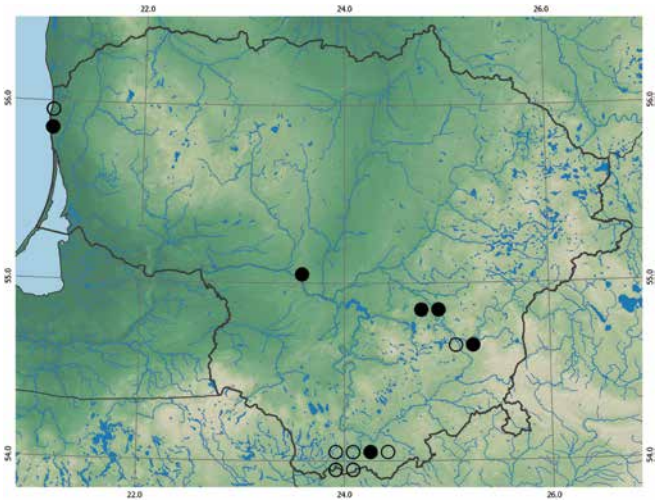

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių plotų mažėjimas ir jų kokybės blogėjimas dėl savaiminio apaugimo medžiais ar tikslingo jų įveisimo smėlynuose, invazinių rūšių (labiausiai raukšlėtalapių erškėčių) skverbimosi į buveines. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti mažus karbonatinių smėlynų buveinių plotus, kuriuose auga šios rūšies augalai. Svarbu kontroliuoti ir naikinti invazinius augalus.

Informacijos šaltiniai: Stankevičiūtė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Rare and declining, this species occurs in four quite small isolated areas in western, central, eastern and southern parts of Lithuania. It grows in sandy calcareous grasslands, on grey dunes, along dry forest edges and on steep eroded slopes. The total population consists of less than 2000 mature individuals. The main threat facing the species is the loss of suitable habitats due to succession, afforestation and the invasion of alien species. The main measure for the protection of this species is the conservation of its highly fragmented habitats.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Svogūninė kartenė

Cardamine bulbifera (L.) Crantz

Bastutiniai (Brassicaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Vakarų, Centrinėje ir Rytų Europoje, išskyrus Pirėnų pusiasalį ir arktines sritis, Vakarų Sibire ir Pietvakarių Azijoje. Būdingas plačialapių ir mišriųjų miškų augalas. Lietuvoje reta, nykstanti rūšis. Šalyje paplitusi labai netolygiai. Dauguma radaviečių telkiasi pietinėje šalies dalyje, Dzūkų aukštumoje ir Dainavos lygumoje bei pietinėje Žemaičių aukštumos dalyje. Aukštaičių aukštumoje, vakarinėje Žemaičių aukštumos dalyje, Neries žemupio plynaukštėje ir šiaurinėje Vidurio Lietuvos žemumos dalyje užregistruota tik pavienių radaviečių. Dalyje XX a. antrojoje pusėje registruotų augaviečių rūšis nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–60 cm aukščio, žolinis augalas šakotu šakniastiebiu. Stiebas status, mažai šakotas. Lapai sudėtiniai. Apatiniai plunksniški, su viena–trimis poromis kiaušiniškų lapelių, stiebo lapai trilapiai, dantyti. Žiedai po šešis–dvylika susitelkę į viršūnines kekes. Vainiklapiai šviesiai violetiniai. Žydi balandžio–birželio mėn. Lietuvoje sėklos subręsta labai retai. Dauginasi vegetatyviniu būdu – stiebo lapų pažastyse susidarančiais svogūnėlių pavidalo lengvai nukrintančiais pumpurais ir šakniastiebiais.
Svogūninės kartenės auga lapuočių, rečiau mišriuosiuose miškuose, trąšiame priesmėlio arba priemolio dirvožemyje. Svarbiausios šios rūšies augalų buveinės yra brandūs medynai, kuriuose miško paklotė būna gerai apšviesta tik pavasarį, o vėliau susidaro vidutinio stiprumo ūksmė.

Populiacijos gausumas. Dauguma dabar žinomų šios rūšies subpopuliacijų yra mažos, sudarytos iš

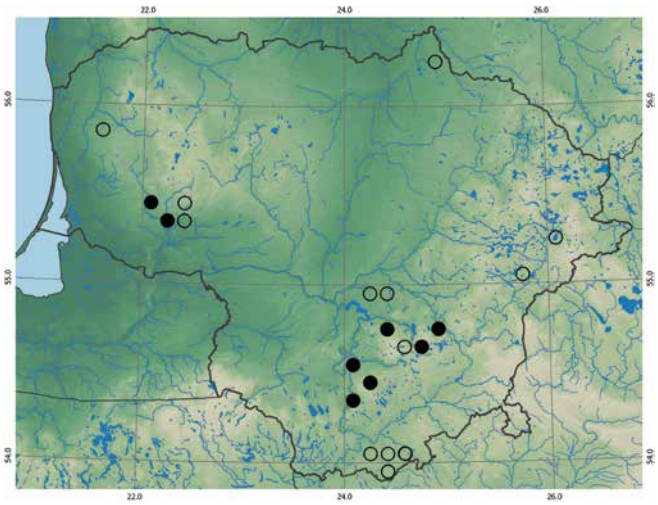

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

kelių dešimčių subrendusių individų, tik keliose augalų yra šiek tiek gausiau – 200–300 subrendusių individų. Daugumai subpopuliacijų būdingos gana didelės žydinčių individų fliuktuacijos. Po kirtimų ar retinimų pažeistose buveinėse individų skaičius staiga padidėja, bet vėliau jų staigiai sumažėja ar jie net visiškai išnyksta.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia tinkamų buveinių plotų mažėjimas ir jų kokybės blogėjimas dėl brandžių medynų kirtimo ir buveinių eutrofikacijos. Kartais augalai nukenčia nuo šakniastiebius iškisančių šernų. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią buveinių būklę, išsaugant brandžius medynus, kuriuose susidariusi atvirų aikštelių ir medžių lajų pusiausvyra.

Informacijos šaltiniai: Grigaitė, Lapelė, 1993; Rašomavičius, 1994.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Rare and declining, this species has a fragmented distribution mostly in western, eastern and southern parts of Lithuania, with a further isolated locality in the northern part of the country. It grows in mature stands of broadleaved and mixed forests and the main threat facing the species relates to changes in habitat due to wood-cutting and eutrophication. The main measure for the protection of this species is the maintenance of favourable habitat conditions.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Paprastasis rėžiukas

Nasturtium officinale W. T. Aiton

Bastutiniai (Brassicaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)

Paplitimas. Rūšis natūraliai paplitusi Europoje (išskyrus šiaurines sritis), Mažojoje Azijoje; kituose žemynuose ir kraštuose užneštinė arba auginama kaip prieskoninė daržovė.
Lietuvoje labai reta, XIX–XX a. paprastasis rėžiukas buvo aptiktas keliose vietose, daugiausia Vilniaus apskr. Per pastaruosius dešimtmečius buvo rasta tik Trakų r., Aukštadvaryje (Verknės pakrantės) ir Vilniuje, Verkių dvarvietės tvenkinių pakrantėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebinis 15–60 cm aukščio augalas. Stiebai kylantys, prie pamato įsišaknijantys, tuščiaviduriai. Lapai kiek mėsingi, blizgančia viršutine puse, plunksniški. Pradeda žydėti gegužės mėn. ir žydi iki vėlyvo rudens. Žiedų vainiklapiai balti arba šviesiai rožiniai. Ankštaros pailgos, nusmailėjusiomis viršūnėmis. Labai lengvai dauginasi vegetatyviškai ir sėklomis. Vaistinis, prieskoninis augalas. Auga versmėtose ir šiaip šlapiose vietose, upių ir upelių, tvenkinių krantuose (*Montio-Cardaminetea* klasės bendrijose). Mėgsta aplinką, kurioje pakanka maisto medžiagų, toleruoja nedidelį jos druskingumą, yra šviesomėgis.

Populiacijos gausumas. Verknės upės pakrantėje ties Aukštadvariu per pastaruosius dešimtmečius paprastojo rėžiuko populiacijos smarkiai sumenko – iš įspūdingo sąžalyno yra likę pavienių augalų pakrantėje ir upelio vagos laikinose salelėse. Pavieniai augalo individai taip pat stebimi kelis kilometrus pasroviui (žemiau Paverknės miško). Verkių radavietėje per pastarąjį dešimtmetį individų nestebėta, augavietė labai pasikeitusi – tvenkinio pakrantės bendrijose vyrauja aukštieji hidrofitai.

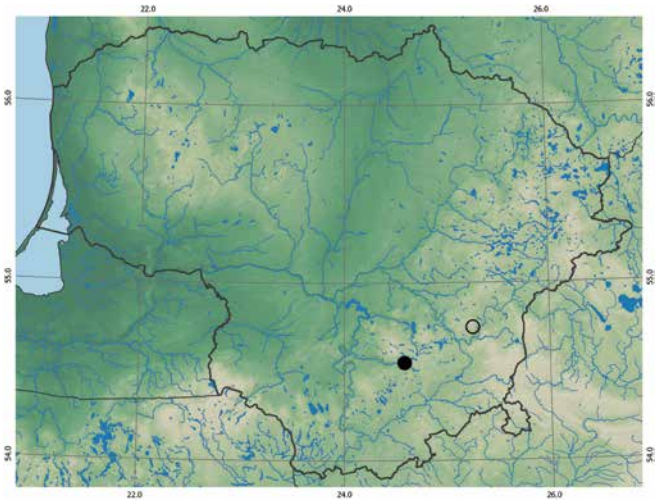

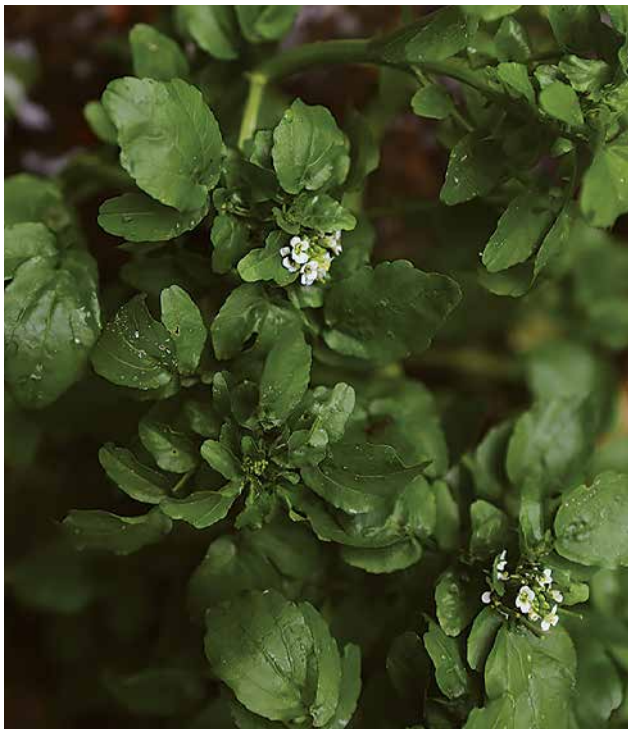

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos prie Verknės upės susilpnėjimo priežastis – aukštaūgių ir velėną sudarančių pakrantės augalų suvešėjimas ir šešėlį sukuriančių medžių pagausėjimas. Šie buveinės keitimosi procesai prasidėjo sunykus pakrantėje buvusiai ekstensyviai gyvulių girdyklai. Palanki populiacijos apsaugos būklė galėtų būti atkurta pritaikius kitos augalijos konkurenciją mažinančias priemones.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961; Rašomavičius, 1994.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *In the 19th and 20th centuries, this plant was found in several places, mostly in the south-eastern part of the country. Currently, however, only two populations are known and, of these, the previously very abundant population at the Verknė River continues to decline due to thriving tall and sward-forming littoral plants.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Plikažiedis linlapis

Thesium ebracteatum Hayne

Santaliniai (Santalaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2b(ii,iv)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje. Pietinė arealo riba eina per Čekiją, rytinę Austrijos dalį, Šiaurės Bulgariją, Vidurio Ukrainą, o šiaurėje toliausiai nutolusi iki Estijos.
Lietuvoje gana reta rūšis, daugiausia paplitusi pietinėje ir rytinėje šalies dalyse. Toliausiai į vakarus nutolusi radavietė yra Karšuvos žemumoje (Pagėgių sav.). Kitur šalyje plikažiedis linlapis labai retas, o šiaurinėje ir šiaurvakarinėje šalies dalyse visai neaptinkamas.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio, šviesomėgis ir šilumamėgis augalas gausiai šakotu požeminiu šakniastiebiu. Pusiau parazitinis augalas. Stiebas status, lygus, apaugęs retais, siaurais, linijiškais lapais. Žiedai maži, balti, trumpais koteliais, dvilyčiai. Žydi gegužės–birželio mėn., vaisiai subręsta liepos mėn. Dauginasi generatyviniu ir vegetatyviniu būdais.
Plikažiedis linlapis paprastai įsikuria sausuose karbonatingo priesmėlio, priemolio ar molio dirvožemiuose, gerai įšildomuose pietiniuose ar pietrytiniuose šlaituose, šlaitų, pamiškių ir miško aikštelių (*Trifolio-Geranietea*) ir stepinių pievų (*Festuco-Brometea*) klasių bendrijose.

Populiacijos gausumas. Daugelyje žinomų rūšies radaviečių paprastai aptinkama nedidelių, įvairaus tankumo individų grupių, kurios užima kelių kvadratinių metrų plotą. Tipiškose, mažiausiai sukcesinių pokyčių paveiktose ir rūšies ekologinius poreikius geriausiai atitinkančiose buveinėse individai sudaro gana tankias grupes, kurios gali būti paskliusios didesniame kaip 100 m² plote.

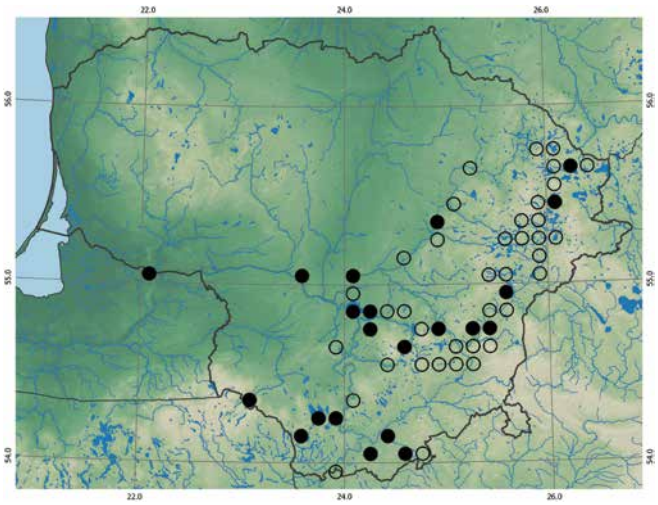

Nuotraukos autorius – Egidijus Žalneravičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė rūšiai kyla dėl tipiškų buveinių plotų mažėjimo. Ūkiniais tikslais nebenaudojamos pievos pamažu apauga krūmais ir medžiais, jose ima vyrauti buveinėms nebūdingi žoliniai augalai, kaupiasi storas nesuirusių augalų liekanų sluoksnis, todėl plikažiedis linlapis ima sparčiai nykti. Didelę grėsmę rūšiai kelia buveinėse plintančios svetimžemės invazinės rūšys (ypač gausialapis lubinas), kurios per trumpą laiką pakeičia buveinių sąlygas ir rūšių sudėtį bendrijoje. Siekiant palaikyti palankią buveinių būklę, jose reikėtų sudaryti optimalias apšvietimo sąlygas reguliuojant krūmų ir medžių projekcinį padengimą, taip pat svarbu reguliariai vasaros pabaigoje šienauti žolinius augalus, o susidariusią biomasę iš tvarkomų plotų pašalinti.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961; Dostálek, Münzbergová, 2010; Dostálek, Münzbergová, Plačkova, 2014.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This is quite a rare species, distributed in the eastern and southern parts of the country. It usually occurs on dry, well-illuminated slopes and along forest edges. Most known subpopulations are small and occupy an area of several square meters. Only in a few subpopulations are individuals spread over more than 100 square meters. The major threat to this species is habitat loss due to overgrowth with trees and shrubs and invasion of alien species, such as Lupinus polyphyllus.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Pūslėtoji aldrūnė

Aldrovanda vesiculosa L.

Saulašariniai (Droseraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iii)c(ii)+2ab(iii)c(ii)

Paplitimas. Pūslėtoji aldrūnė paplitusi Europoje, Afrikoje, Azijoje, Australijoje. Pliurizoninė rūšis, auganti žemyniniuose vandenyse nuo tropinio iki vidutinio klimato juostos, tačiau visame areale reta, daugelyje vietų išnykusi, vietomis reintrodukuota. Lietuvoje iki šiol rasta tik penkiuose Ignalinos r. ežeruose.

Biologija ir ekologija. Laisvai plūduriuojantys vandenyje vabzdžiaėdžiai augalai. Siūliški stiebai nešakoti arba labai mažai šakoti, 8–23 cm ilgio. Lapai auga menturiais, su stambiomis susiveriančiomis gaudyklėmis, pritaikytomis smulkiems vandens gyvūnams gaudyti. Virškinamosios liaukutės ir jautrieji plaukeliai susitelkę lapalakščio viršutinėje dalyje, prie vidurinės gyslos. Lapkotis 5–9 mm ilgio, viršuje su šereliu. Žiedai po vieną lapų pažastyse, jų žiedkočiai ilgesni už lapus. Vidutinio klimato juostoje, taigi ir Lietuvos sąlygomis, augalai paprastai nežydi. Labai šiltomis vasaromis gali pasitaikyti žydinčių, bet nesubrandinančių sėklų augalų. Vegetatyviniu būdu dauginasi stiebo dalimis. Žiemoja pakitusios (sutankėjusios ir sukietėjusios) viršutinės stiebo dalys – turionai, kurie susidaro vegetacijos pabaigoje ir nugrimzta į dumblą. Kad augalas gerai augtų ir vystytųsi, būtinos ekologinės sąlygos: geras apšvietimas, aukšta vandens temperatūra, didelė anglies dioksido koncentracija, nedidelė mineralinių medžiagų koncentracija ir tam tikras humuso medžiagų kiekis. Auga mažuose ir sekliuose, užpelkėjusiuose ir uždumblėjusiuose ežeruose arba didesnių ežerų įlankose ir pratakuose. Dažniausiai įsikuria tarp kitų plūduriuojančių augalų arba lapų ir pelkinių liūnų pakraščiuose.

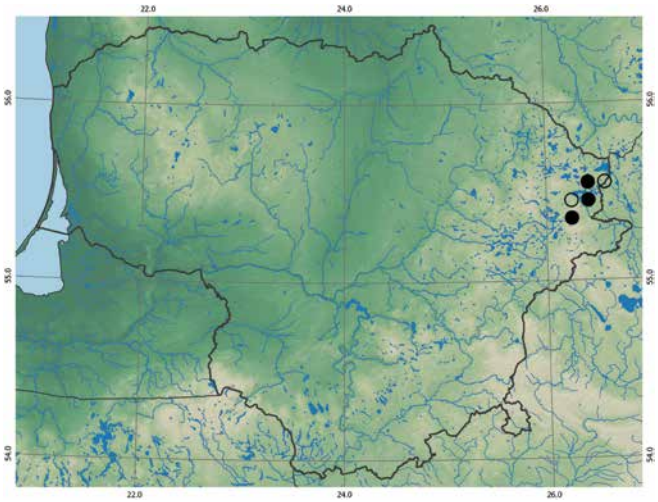

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Populiacijos gausumas. Didžiausia ir gausiausia iki šiol žinoma Lietuvoje yra Rūžo ežero populiacija. Ją sudaro apie 100 tūkst. individų. Gali būti, kad šiuo metu tai viena didžiausių populiacijų Europoje. Kitų ežerų populiacijos yra daug mažesnės ir joms būdingos gausumo fliuktuacijos. Ypač tai būdinga Dysnų ežero populiacijai, kuri žinoma nuo 1955 m.

Grėsmės ir apsauga. Augalas labai jautrus net mažiausiems augavietės pokyčiams. Didžiausią grėsmę kelia žmogaus veikla: vandens tarša ir eutrofizacija, tiesioginis buveinės sunaikinimas valant uždumblėjusius ežerus. Aldrūnės nyksta ir dėl natūralaus vandens telkinių užaugimo bei rūgštėjimo. Perteklinės augalijos šalinimas yra vienas iš būdų išsaugoti pūslėtąją aldrūnę.

Informacijos šaltiniai: Šarkinienė, 1961; Obelevičius, 2001; Sinkevičienė, Gudžinskas, 2012.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare across its entire distribution range. In Lithuania, located at the northern edge of the range, it is found in five lakes in the Ignalina district. The largest population occurs in Lake Rūžas. It was rediscovered for the first time since 1955 in Lake Dysnai in 2005.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Dirvinė raugė

Agrostemma githago L.

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2c+3c

Paplitimas. Manoma, kad rūšis kilusi iš Viduržemio jūros regiono, kitur Europoje, taip pat Centrinėje Azijoje, Sibire, Rytų Azijoje yra archeofitas. Šiaurės Amerikoje laikoma invazine rūšimi.
Lietuvoje dažniausiai aptinkama pietiniuose ir pietrytiniuose rajonuose, beveik nerandama derlingų dirvožemių Vidurio lygumoje, mažai duomenų iš vakarinių rajonų.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, dažniausiai peržiemojantis, 50–100 cm aukščio, stačiais, gana tvirtais stiebais augalas, visas padengtas pilkšvos spalvos plaukeliais. Žiedai dideli, išsidėstę pavieniui, raudonos spalvos, dekoratyvūs. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Sėklos labai daigios (net iki dešimties metų), nuodingos (turi gliukozidų – gitagino arba agrostemino). Auga javuose, dažniausiai rugių pasėliuose, ant ežių, dirvonuose, dykvietėse (*Stellarietea mediae* klasės bendrijose).

Populiacijos gausumas. Rūšies paplitimas ir gausumas visiškai priklauso nuo krašto žemdirbystės kultūros lygio. Literatūroje yra nuorodų, kad praėjusio amžiaus pirmojoje pusėje dirvinė raugė buvo viena iš vyraujančių piktžolių, aptinkamų beveik kiekviename rugių lauke. Kolūkinės santvarkos klestėjimo laikais (praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje) rūšis buvo beveik išnykusi. Žemės reformos pradžioje (paskutiniajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje) dirvinė raugė vėl tapo dažna piktžolė rugių pasėliuose, kurie būdavo įveisiami mažuose sklypuose kasmet naudojant vietoje išaugintą ir nevalytą sėklą. Tai buvo ypač būdinga Pietryčių Lietuvos kalvotiems rajonams. Pastaruoju

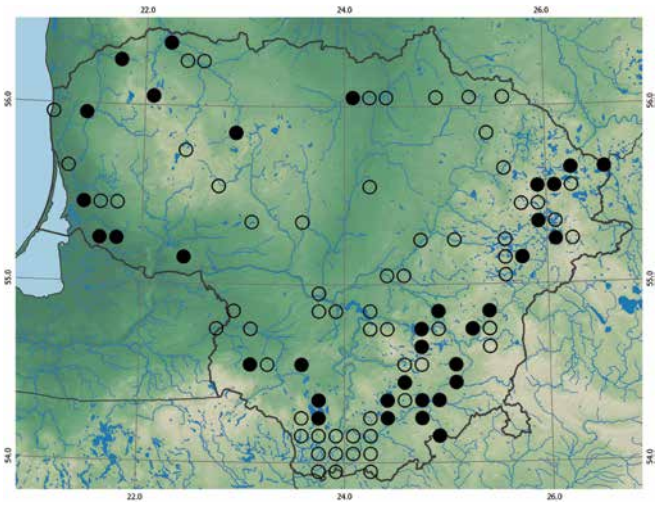

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

metu pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyse dar pasitaiko pakankamai gausių, žydėjimo metu būdingą raudoną aspektą pasėliui suteikiančių dirvinės raugės populiacijų. Paprastai jų randama nedidelių sklypelių rugių pasėliuose prie sodybų arba kiek izoliuotose gyvenamosiose vietovėse.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl javų auginimo intensyvių technologijų – sėjama kruopščiai išvalyta sėkla (tai tipinė su sėklomis plintanti piktžolė), sudygusių piktžolių kontrolei naudojami cheminiai preparatai. Tikėtinas tolesnis dirvinės raugės radaviečių mažėjimas dėl augalininkystės ūkių stambėjimo ir pasėlių struktūros kaitos. Populiacijas šalyje galima išsaugoti atkuriant ir jas dirbtinai palaikant ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose) ir botanikos soduose.

Informacijos šaltiniai: Regelis, 1939; Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is most frequently recorded in the southern and south-eastern parts of the country, and is almost absent from the rich fertile soils of the central plain. Data from western Lithuania are scarce. After almost becoming extinct in the 1990s, land reform and subsequent changes in land use and ownership have resulted in the recovery of populations and, currently, small rye fields with abundant Agrostemma githago still exist in the south and south-east of the country.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Siauralapė smiltė

Arenaria procera Spreng.

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšies arealas nėra pakankamai gerai apibrėžtas, žinoma Centrinės ir Rytų Europos šalyse (Austrijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Ukrainoje, Baltijos šalyse).
Lietuvoje aptinkama pietrytiniuose ir pietiniuose rajonuose. Pavienės radavietės žinomos Kauno, Kelmės ir Raseinių r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 20–40 cm aukščio augalas. Turi ilgą šakotą šakniastiebį. Stiebų daug, jie nešakoti, dažnai išsilenkusiu pamatu, pliki, su šeriškų lapų kuokštais pamatuose. Lapai linijiški arba linijiškai lancetiški, šiurkščiais, labai smulkiai dantytais kraštais. Žiedai sukrauti į gausiažiedes skėtiškas šluoteles. Viršutinės pažiedės ištisai plėvinės, apatinės ištisai žolinės. Vainiklapiai balti, du kartus ilgesni už taurelę. Žydi birželio–liepos mėn., dauginasi sėklomis ir vegetatyviškai. Auga sausuose pušynuose, šlaituose, smiltpievėse ir sausose pievose.

Populiacijos gausumas. Yra duomenų apie buvusias gausias populiacijas (sąžalynus) Pietryčių Lietuvos pušynų retmėse ir aikštelėse, kurie yra tinkamiausios rūšies buveinės. Naujos patikimos informacijos apie tokį populiacijų gausumą trūksta. Kitose, nebūdingose buveinėse (išartose miškų kvartalinėse linijose, pamiškėse) taip pat gali susiformuoti laikinos gausios grupės, kurios vėliau nunyksta arba lieka pavieniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Augalas retas dėl tinkamų augaviečių stokos. Pagrindinė grėsmė – sukcesinė buveinių kaita, t. y. atvirų buveinių apaugimas medžiais ir krūmais.

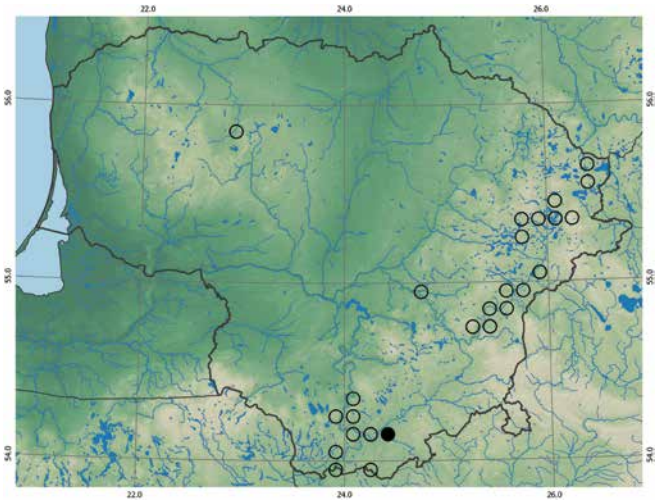

Nuotraukos autorius – Josef Weinzettl

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This continental species has a rather limited distribution in south-eastern Lithuania. It occurs mainly in dry pine forests. A decline of localities has been observed due to natural habitat successions.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Smiltyninis gvazdikas

Dianthus arenarius L.

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

LC

Paplitimas. Rūšies arealas apima Centrinę, Pietų ir Rytų Europą bei Skandinavijos pietinę dalį. Lietuvoje apyretė rūšis, dažniau aptinkama Aukštaičių ir Dzūkų aukštumose, kitur reta arba labai reta, šiauriniuose šalies rajonuose žinomos tik pavienės populiacijos. Tipinio porūšio augalai (*D. arenarius* subsp. *arenarius*) labai reti, aptinkami tik Dainavos žemumoje. Labiausiai šalyje paplitę borusinio porūšio (*D. arenarius* subsp. *borussicus*) augalai.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, įvairaus tankumo kerus sudarantis 10–40 cm aukščio augalas. Tipinio porūšio augalų nežydintys ūgliai sudaro labai tankią pagalvėlę, kitų porūšių ūgliai sudaro purias arba retas pagalvėles. Lapai priešiniai, linijiški arba linijiškai lancetiški, melsvo atspalvio. Žiedai po vieną arba kelis susitelkę nešakotų arba mažai šakotų stiebų viršūnėse, kvapūs. Vainiklapiai balti arba rausvi, kartais rausvai violetiniai, maždaug iki pusės arba giliau plunksniškai suskaidyti. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisius – atsidarančioji daugiasėklė dėžutė. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Smiltyniniai gvazdikai auga smėlio arba priesmėlio dirvožemyje, dažniausiai retuose pušynuose ar jų pakraščiuose, smėlynuose, smiltpievėse, silpnos erozijos veikiamuose šlaituose.

Populiacijos gausumas. Dauguma populiacijų negausios, sudarytos iš 10–50 individų ir užima po kelis ar kelias dešimtis kvadratinių metrų. Esant palankioms sąlygoms, daugiausia Dainavos žemumoje, populiacijos užima gana didelius plotus ir jas sudaro po kelis šimtus individų.

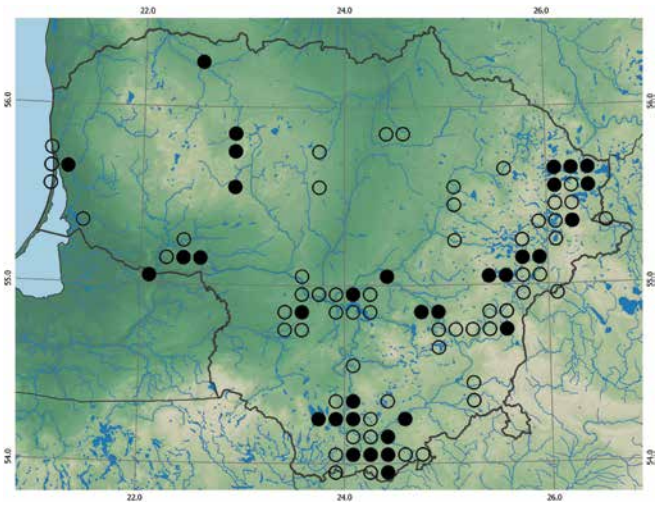

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijai didžiausią grėsmę kelia buveinių būklės blogėjimas, kurį sukelia atvirų ir pusiau atvirų smėlynų plotų apaugimas krūmais, medžiais. Neigiamą poveikį daro žolių ir samanų ardų sutankėjimas, kuris trukdo augalams daugintis sėklomis.

Informacijos šaltiniai: Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is mainly distributed in higher areas of Aukštaitija and Dzūkija, it is quite rare in other regions. Only isolated populations are known in the northern part of the country. In Lithuania, this species is represented mainly by the subsp. borussicus, the subsp. arenarius is very rare (recorded only on the Dainava Plain). Most populations are quite small, though larger populations occur in the southern part of the country. The main threats to this species are changes to the sandy semi-open habitats due to their overgrowth of shrubs and trees or the forming of dense herb and moss cover. The main measure for the protection of this species should be the maintenance of favourable sandy habitat conditions.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Gauruotasis gvazdikas

Dianthus armeria L.

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšies arealas apima Vakarų, Centrinę ir Rytų Europą (siekia Pietų Švediją, Mažąją Aziją ir Šiaurės Iraną). Rūšis užneštinė Šiaurės Amerikoje, Pietų Amerikos pietinėje dalyje, Rytų Azijos kraštuose, Japonijoje.
Lietuvoje auga už šiaurinės ištisinio arealo ribos, rasta tik Kauno apyl. ir Šakių r. (Ilguvoje).

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba dvimetis 30–50 cm aukščio augalas, dažniausiai daugiastiebis. Stiebai statūs, viršutinėje dalyje plaukuoti. Lapai linijiški arba linijiškai lancetiški, plaukuoti. Žiedų būna iki dešimt viename žiedyne. Potaurio žvyneliai lancetiškai yliški, tokio pat ilgio arba ilgesni kaip taurelė. Žiedų vainiklapiai maži, purpuriškai raudoni, dažnai baltai taškuoti, tamsiai purpuriškai taškuotomis ir nežymiai plaukuotomis žiotimis. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Yra laikoma šviesomėge rūšimi, tačiau pakenčia išsklaidytos saulės šviesos apšviestas augavietes, kurių dirvožemis sausas, nederlingas, nuo silpnai rūgščios iki neutralios reakcijos. Pagrindinio arealo vietovėse gali pasitaikyti suardytose vietose, žemažolėse ganyklose, pakelėse ar palaukėse. Lietuvoje auga pamiškėse arba pievose, dažniausiai nesaulėtuose, bet šiltuose šlaituose stepinių pievų bendrijose.

Populiacijos gausumas. Auga pavieniui ar negausiomis grupėmis. Gausiausia populiacija įsikūrusi Arlaviškių kadagyno atviruose žolynuose, kur galima rasti iki penkių vienetų 1 m². Radavietėje Šakių r. gauruotojo gvazdiko pakartotinai nerandama jau keli dešimtmečiai.

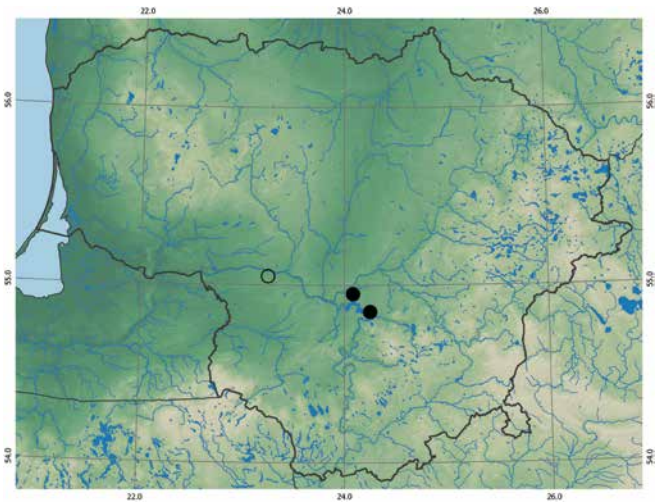

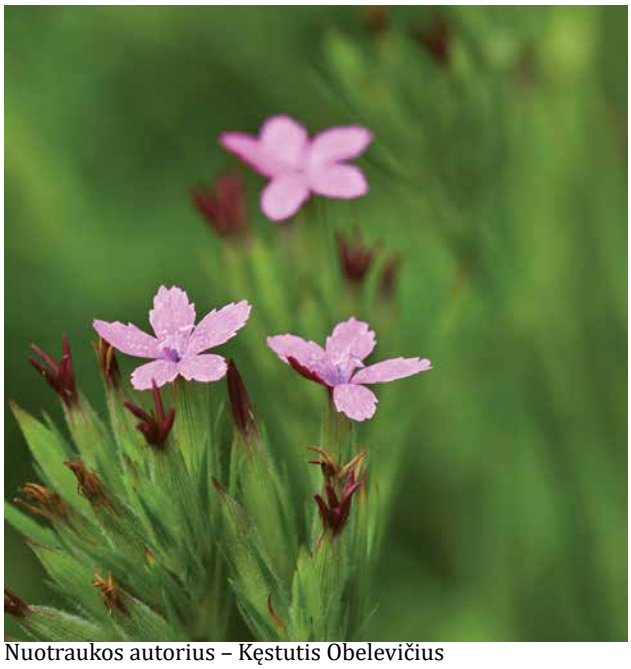
Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos būklei grėsmė kyla dėl buveinių sukcesinės kaitos, užaugimo ar užsodinimo medžiais. Gauruotasis gvazdikas sunkiai konkuruoja su aukštomis ar tankią velėną formuojančiomis žolėmis, tačiau yra pakantus nesmarkiam mindymui, ganymui, kitokiems žolinės dangos praardymams. Kitos augavietės Kauno marių šlaituose gali būti sunaikintos suintensyvėjus marių krantų ardymui.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, beyond the usual northern border of the species range, the small known populations of this species occur on the dry slopes of Kaunas Reservoir, where it grows alone or in groups.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Borbašo gvazdikas

Dianthus borbasii Vandas

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Rytų Europoje nuo Kaukazo iki Baltijos šalių, taip pat Vakarų Sibire ir Kazachijoje.
Lietuvoje žinoma po kelias radavietes Kaišiadorių ir Varėnos r., taip pat Švenčionių r. (Pažeimenėje).

Biologija ir ekologija. Daugiametis augalas 30–50 cm aukščio stiebais. Stiebai statūs, apatinėje dalyje šiurkštūs, augalas dažniausiai turi du arba tris stiebus. Labai siauri, linijiški, nežymiai vagoti, šiek tiek užsilenkusiais kraštais. Žiedai susitelkę į mažažiedžius žiedynus. Potaurio žvyneliai balsvai gelsvi, baltais plėviniais pakraščiais, viršūnės baigiasi dygleliu, žiedų vainiklapiai dantytomis viršūnėmis, purpuriniai. Žydi birželio–rugpjūčio mėn., dekoratyvus. Dauginasi sėklomis. Šilumamėgis, šviesomėgis augalas. Auga sausose pievose upių salpose ir kalvose, sausuose pušynuose ir pamiškėse. Kai kurios radavietės yra antrinėse buveinėse – pakelėse, geležinkelių pylimuose arba laukymėse, po elektros perdavimo linijomis.

Populiacijos gausumas. Tinkamose buveinėse populiacijos gausios, nors didelių plotų neužima. Stebimose radavietėse (Merkinė, Strošiūnai, Pažeimenė) jų būklė stabili. Strošiūnų miško pakraštyje atvirame plote po elektros perdavimo linija įsikūrusi populiacija užima apie 0,2–0,4 ha plotą ir ją sudaro keli tūkstančiai individų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis pavojus yra tankios miglinių augalų velėnos susidarymas, buveinių užaugimas krūmais. Taip pat galimas neigiamas rekreacijos poveikis, mindymas. Norint išsaugoti rūšį, būtina išlaikyti tradicinį buveinių naudojimą (ekstensyvų ganymą ar šienavimą), apsaugoti nuo savaiminio užaugimo ar užsodinimo mišku.

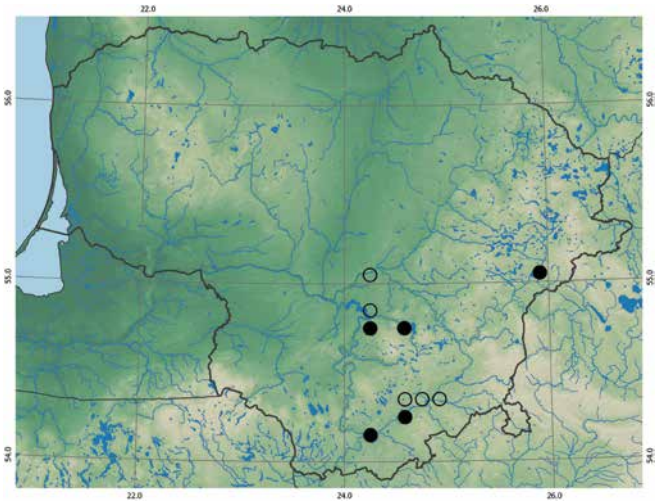

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in several localities in the southern and central parts of Lithuania. Favourable habitats have large populations of up to thousands of individuals, although it does not occupy large areas. In some places, it occurs in open warm anthropogenic habitats (along railway lines and under electricity transmission lines).*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Puošnusis gvazdikas

Dianthus superbus L.

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1ab(iii,v)+2ab(iii,v); C2a(ii); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje (išskyrus pietinį ir vakarinį pakraščius), Azijoje (išskyrus tropikus).
Lietuvoje buvo rasta pietinėje dalyje, herbariumo pavyzdžiais patvirtintos tik radavietės Kalvarijos sav. ir Trakų r. (Daugirdiškėse), nurodoma ir iš Druskininkų, Varėnos, Vilkaviškio, Vilniaus apyl., Šalčininkų r. (Eišiškių). Šiuo metu žinoma tik viena populiacija Kalvarijos sav. (Jurgežeriuose).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–60 cm aukščio, žolinis augalas. Turi žydinčiuosius ir nežydinčiuosius stiebus. Stiebai apvalūs, pliki, žydintieji – su storais bambliais, viršūnėse šakoti. Lapai linijiškai lancetiški arba linijiški, pliki, šiurkščiais kraštais. Žiedai dideli, ilgakočiai, sukrauti skydeliuose. Žiedų vainikėlis violetinis, kartais baltas su žalsvai dėmėtu ir raudonai plaukuotu pamatu. Žiedai labai kvapūs. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviškai, tačiau neintensyviai. Yra laikoma atvirų, šiltų, bet gerai drėkinamų augaviečių, kuriose dirvožemis humusingas, neutralios ar bazinės reakcijos, rūšimi. Būdingos augavietės – laikinai drėgnos, kartais durpinės pievos, dažniausiai pamiškėse, *Molinion* sąjungos bendrijose. Vienintelė dabar žinoma augavietė nėra tipinė: populiacija įsikūrusi pakankamai sausame lapuotyne, kurio medžių ardą sudaro beržai, drebulės, klevai ir ąžuolai. Žolių arde yra nemažai stepinėms pievoms ir melvenynams būdingų rūšių, kurios parodo, kad anksčiau toje vietoje buvo atviresnių buveinių, manoma, retų miškelių ar pakrūmių, kuriuose ganyti gyvuliai.

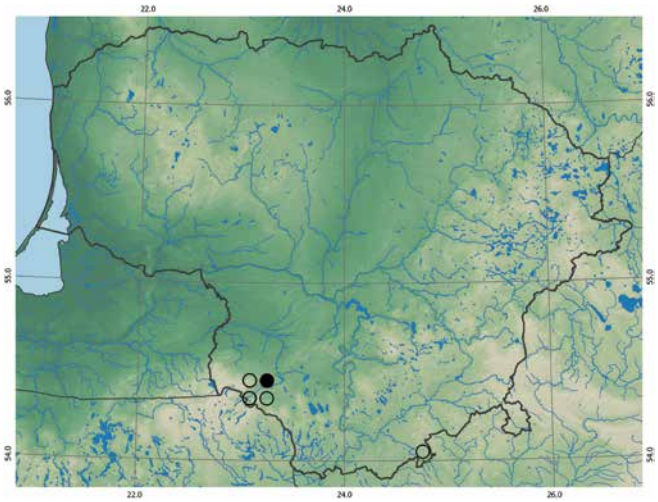

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Populiacijos gausumas. Radavietėje auga negausiai, užima kelis kvadratinius metrus. Ankstesnė augavietė tame pačiame regione prieš kelerius metus smarkiai pasikeitė, ir puošniųjų gvazdikų joje nebėra.

Grėsmės ir apsauga. Nykstanti populiacija dėl per didelio užpavėsinimo. Nors pastaraisiais metais keletas individų dar žydėjo, nebetęsiant tradicijos ganyti miškuose ir taip formuoti šviesius retmiškius, būdingos buvusių atvirų buveinių rūšys turėtų išnykti.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is currently known to be found in a single locality in the Kalvarija district in southern Lithuania. Populations are small and decreasing and are located in atypical habitats.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Žalsvoji naktižiedė

Silene chlorantha (Willd.) Ehrh.

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Rytų ir Centrinėje Europoje, Kaukaze, Vakarų Sibire, Centrinėje Azijoje. Lietuvoje aptinkama pietiniuose ir pietrytiniuose rajonuose: Alytaus, Ignalinos, Lazdijų, Prienų, Šalčininkų, Vilniaus, Varėnos r., taip pat pajūryje Klaipėdos r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio, vienastiebis arba daugiastiebis augalas. Stiebas apvalus, status, viršutinėje dalyje įprastai kiek išsilenkęs. Skroteliniai lapai lancetiškai kastuviški, ilgakočiai, stiebiniai viršutiniai lapai siauresni. Žiedai susitelkę į siauras, pasvirusias kekiškas šluoteles. Pažiedės plėvinės, blakstienotais kraštais. Žiedų vainiklapiai gelsvai žalsvi arba žalsvi, beveik iki pamato perskelti pusiau. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis, kurios yra labai smulkios ir karpotos. Šviesomėgis augalas, prisitaikęs augti maisto medžiagų neturinčiuose, nerūgščiuose, sausuose smėlio dirvožemiuose. Auga sausų, šviesių pušynų aikštelėse, šlaituose, viržynuose, pakelių sankasose.

Populiacijos gausumas. Auga nedidelėmis grupėmis po kelis ar keliolika egzempliorių arba pavieniui. Užimamos buveinės labai fragmentiškos, augalai nėra ryškiaspalviai, todėl jų populiacijos, nevykdant specialių paieškinių tyrimų, gali būti nepastebėtos.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis pavojus yra atvirų aikštelių užsodinimas medžiais ar savaiminis užaugimas. Nors Lietuvos miškuose po kirtimų atsiranda nemažai atvirų vietų, žalsvosios naktižiedės plitimas į jas nėra stebimas.

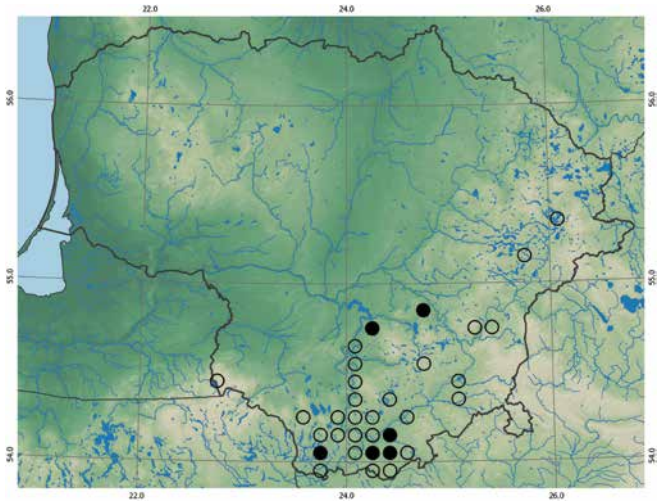

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Known localities for this species are concentrated in south and south-east Lithuania, mainly on the margins of dry pine forests and forest lots as well as on slopes in heathlands. A decrease of known populations has been caused by the overgrowth of open habitats.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Lietuvinė naktižiedė

Silene lituanica Zapał.

Gvazdikiniai (Caryophyllaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Rytų Europoje. Per Lietuvą eina šiaurvakarinė arealo riba – radavietės telkiasi Pietryčių Lietuvos smėlėtoje lygumoje (Alytaus, Lazdijų, Šalčininkų, Trakų, Varėnos, Vilniaus r.).

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba dvimetis, 20–45 cm aukščio, visiškai plikas, vaškiniu dangalu padengtas augalas. Stiebas status, viršutinėje dalyje šakotas, po bambliais lipnus. Lapai prisiglaudę prie stiebo ir jį šiek tiek apgaubia. Žiedai trumpakočiai, sukrauti skydeliais. Pažiedės plėvinės. Vainiklapiai purpuriniai, kartais rožiniai arba balti, sveikomis viršūnėmis, ilgesni už taurelę. Žydi gegužės–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis, terofitas. Šviesomėgis augalas, prisitaikęs augti maisto medžiagų neturinčiuose sausuose smėlio dirvožemiuose. Įprastai auga sausuose pušynuose, pamiškėse, viržynuose, dirvonuose, atviruose upių skardžiuose. Aptinkamas ir antrinėse augavietėse – pakelėse, kirtimuose, ant miškų kvartalinių linijų.

Populiacijos gausumas. Auga pavieniui arba grupelėmis dažniausiai atvirame smėlyje. Kai kurios populiacijos nuolat ardomuose upių skardžiuose išsilaiko keliolika metų. Nepaisant antropogeninės kilmės augaviečių, kurios iš pažiūros galėtų būti tinkamos lietuvinei naktižiedei įsikurti, daugėjimo, rūšies plitimas nestebimas. Atvirkščiai, yra vietovių, kuriose augalas nebeaptinkamas.

Grėsmės ir apsauga. Augalas jautrus sukcesinei kaitai – susivėrus augalinei dangai, išnyksta. Gerai dauginasi kultūrose, todėl galimas atkūrimas naudojant vietinių populiacijų sėklas.

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Localities in Lithuania are on the north-western border of the distribution area. It occurs mostly in the Dainava sandy lowlands of the south-eastern part of the country, where the populations rely on open habitats with naturally disturbed vegetation cover.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

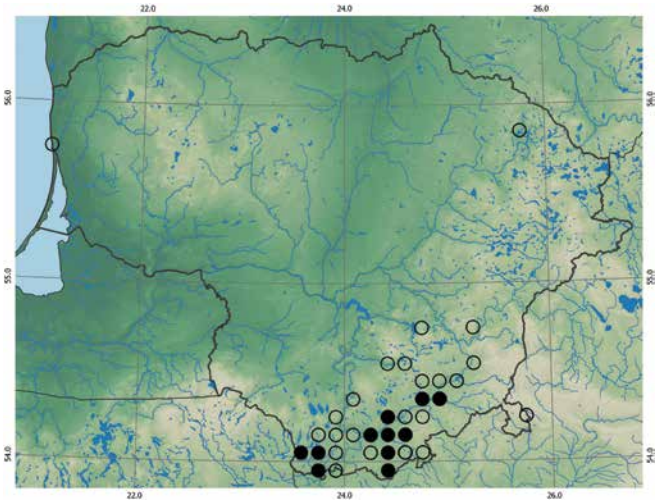

Smiltyninė druskė

Salsola kali L.

Burnotiniai (Amaranthaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1b(ii,iii,iv)c(iv)+2b(ii,iii,iv)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Vidurio, Šiaurės ir Šiaurės Rytų Europoje, Atlanto vandenyno, Viduržemio jūros vakarinės dalies, Šiaurės ir Baltijos jūrų pakrantėse.
Lietuvoje gana reta, nykstanti rūšis. Visa dabar žinoma rūšies populiacija telkiasi Baltijos jūros ir Kuršių marių (labai nedidelė populiacijos dalis) pakrantėse. XX a. pirmojoje pusėje smiltyninių druskių buvo aptinkama Nemuno pakrančių smėlynuose ties Kaunu, bet dabar tose vietose rūšis išnykusi.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 10–40 cm aukščio, negausiai plaukuotas augalas. Stiebas stačias, paprastai šakotas, su lanku kylančiomis šakomis. Apatiniai lapai bekočiai, linijiški, sultingi, viršūnėje baigiasi gelsvu ar rausvu dygliu. Viršutiniai lapai trumpi, plačiu pamatu, kartais žvyniški. Žiedai žalsvi, neišvaizdūs, dvilyčiai, po vieną–tris išaugę lapų pažastyse. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Vaisiai subręsta rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis, kurias platina vėjas ir vanduo.
Smiltyninės druskės auga drėgname smėlyje, dažniausiai užuomazginių pustomų kopų buveinėse, Baltijos jūros paplūdimio zonoje. Kitose buveinėse – baltosiose kopose, dumblingose marių pakrantėse – pasitaiko retai ir tik pavienių individų. Paprastai augalai užima iki 10 m pločio paplūdimio pakraščio juostą prieš apsauginį kopagūbrį ir apatinėje jo šlaito dalyje. Šviesomėgis ir druskamėgis augalas.

Populiacijos gausumas. Rūšies subpopuliacijos negausios, labai fragmentiškos, užima nedidelius plotus, o augalai auga atokiai vienas nuo kito. Kiek gausesnių ir tankesnių individų grupių aptinkama poilsiautojų nelankomose pajūrio vietose, pavyzdžiui, Kuršių nerijoje, Baltijos jūros pakrantėje ties Naglių gamtiniu rezervatu. Būdinga didelė individų fliuktuacija, kurią lemia tiek biologinės savybės, tiek aplinkos veiksniai.

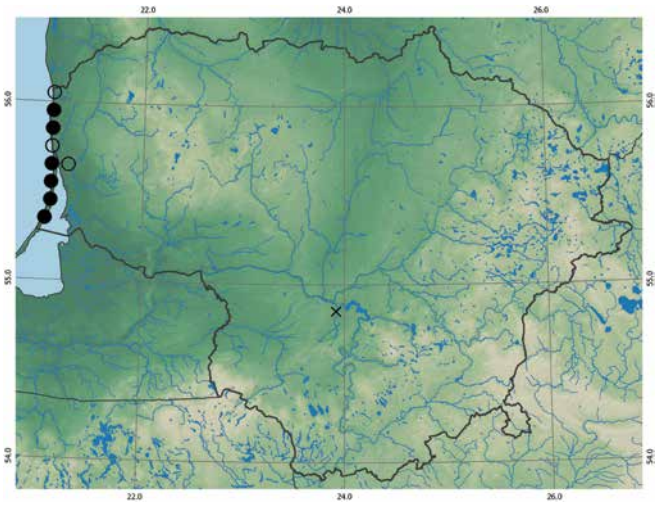

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių plotų mažėjimas dėl jūros krantų erozijos. Intensyvios rekreacijos zonose augalams daug žalos padaro (mechaniškai pažeidžia) poilsiautojai. Dalį anksčiau buvusių tinkamų buveinių užėmė invaziniai augalai (muilinės gubojos, raukšlėtalapiai erškėčiai, siaurasparniai drugialaišiai). Būtina saugoti rūšiai palankiausias buveines, jose riboti rekreaciją, kontroliuoti ir naikinti invazinius augalus.

Informacijos šaltiniai: Stankevičiūtė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This rare and declining species occurs only along the coasts of the Baltic Sea, where it grows in embryonic shifting dunes, occasionally in white dune habitats. The population of this species is small and highly fragmented. The main threat facing the species is a loss of suitable habitat due to erosion of the sea-coasts, intense recreation and the impact of alien plant species. The main measures for the protection of this species are a reduction of recreation intensity and control and eradication of invasive species.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Mėlynasis palemonas

Polemonium caeruleum L.

Palemoniniai (Polemoniaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2 ab(ii,iii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi visame Šiaurės pusrutulyje. Europoje daugiausia centrinėje, šiaurinėje ir rytinėje žemyno dalyse iki šiaurinės Skandinavijos dalies, taip pat aptinkama Sibire, Japonijoje, Aliaskoje ir Kanadoje. Šiaurės Amerikoje ir Vakarų bei Pietų Europoje laukėja.
Lietuvoje dažniausiai aptinkama rytinėse šalies teritorijose, kitur nerandama arba aptinkama labai retai.

Biologija ir ekologija. Daugiametė 30–120 cm aukščio žolė. Turi būdingą storą šakniastiebį, kuris gausiai apaugęs šaknimis. Stiebas status, jo viršutinė dalis gausiai apaugusi liaukiniais plaukeliais. Lapai neporiškai plunksniški, pamatiniai lapai turi ilgus lapkočius, viduriniai – trumpus, o viršutiniai – bekočiai. Žiedai su pažiedėmis, susitelkę į šluotelės tipo žiedynus. Žydi birželio–liepos mėn. mėlynos, kartais baltos spalvos žiedais. Augalai savidulkiai arba apdulkinami įvairių plėviasparnių. Dauginasi vegetatyviškai ir sėklomis. Dekoratyvus ir medingas augalas, dažnai auginamas gėlynuose.
Augalas mėgsta rūgščius durpingus dirvožemius, auga drėgnose pievose, krūmynuose, upių ir ežerų pakrančių aukštažolynuose ar aliuvinėse pievose, kartais aptinkamas lapuočių miškuose, taip pat įsikuria antrinės kilmės augavietėse – pagrioviuose ir drėgnose pakelėse. Yra tikimybė, kad tokiose buveinėse įsitvirtina iš gėlynų patekę laukėjantys palemonai.

Populiacijos gausumas. Dažniausiai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Tačiau tinkamose buveinėse yra rasta ištisų mėlynojo palemono sąžalynų.

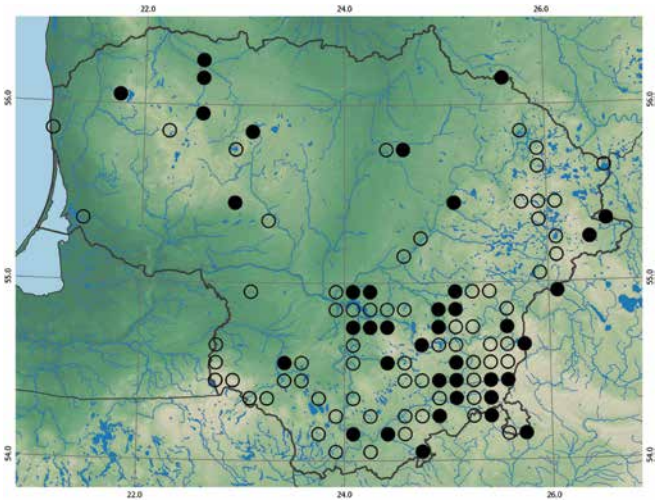

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Mėlynasis palemonas auga ūkiniu požiūriu nepatraukliose buveinėse, kurios ilgainiui apželia krūmais ir medžiais, ir tai yra pagrindinė grėsmė rūšies populiacijoms. Kita vertus, intensyvus buveinių naudojimas neleistų subrandinti sėklų ir populiacijoms atsinaujinti, todėl geriausiai tiktų buveines naudoti ekstensyviai – jose ganyti arba šienauti, nebūtinai kiekvienais metais.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: BIGIS, EU-LT-001.

Summary. *This species is mostly found in eastern and southern parts of the country, while elsewhere it is very rare. Populations usually consist of several individuals or several small groups of individuals, but in favourable conditions overgrowths were observed. The most important threat facing the species is habitat overgrowth by shrubs and trees.*

Autorius – Domas Uogintas

Mažasis progailis

Anagallis minima (L.) E. H. L. Krause

Raktažoliniai (Primulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2c

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, Mažojoje Azijoje, Šiaurės ir Vakarų Afrikoje, randama Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Australijoje. Lietuvoje istorinės radavietės išsidėsčiusios po visą teritoriją.

Biologija ir ekologija. Vienmetis 2–8 cm aukščio augalas stačiu, kartais šakotu stiebu. Žiedai pavieniai, labai smulkūs ir neišvaizdūs, bekočiai, išaugę lapų pažastyse, išsiskleidžia tik vidurdienį. Žiedo vainikėlis trumpesnis už taurelę, baltas arba rausvas. Žydi ir brandina sėklas visą vasarą. Sėklos labai smulkios. Auga drėgnuose, lengvo dirvožemio dirbamuose laukuose, palaukių vagose, lauko keliukų išdžiūstančiose įlomėse, pagrioviuose, vandens telkinių pakrantėse. Šviesomėgis augalas, kurį lengvai nukonkuruoja susiveriančios daugiametės žolės.

Populiacijos gausumas. Per paskutinįjį dešimtmetį registruota tik viena nauja radavietė, beveik nė vienas istorinis radinys nėra iš naujo pakartotas. Šių augalų paplitimą ir gausumą riboja augaviečių stoka, populiacijų gausumas jose priklauso nuo kasmetinio drėgmės režimo. Tinkamose augavietėse palankiais metais populiacijų būta labai gausių (augalas itin smulkus).

Grėsmės ir apsauga. Kadangi svarbiausios buveinės yra grūdinių kultūrų pasėliai, tinkamų augaviečių labai sumažėjo nusausinus ir išlyginus dirbamąsias žemes. Nyksta intensyviai dirbant žemę, nebelaikant ražienų ir piktžoles naikinant cheminėmis priemonėmis. Būtina atkurti ir dirbtinai palaikyti populiacijas ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose).

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

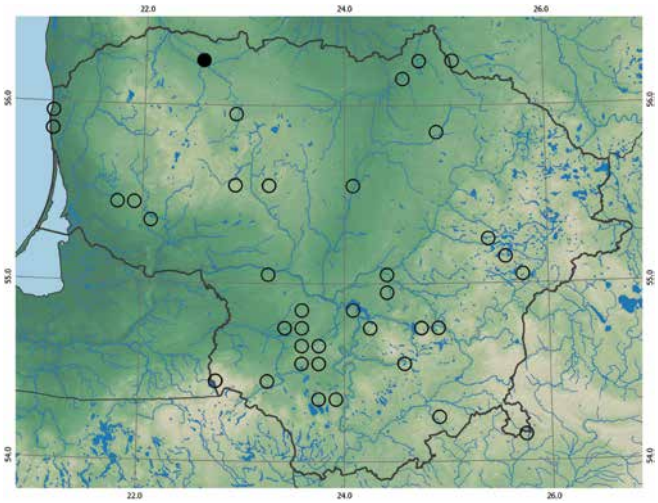

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *In the past, this species was widespread throughout Lithuania, but in the last decade, only one locality has been recorded. With the draining and levelling of arable land, suitable habitats have considerably decreased. Intensive land use and weed control, by applying herbicides, continue to be the main threats facing the species***.**

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Laiboji vyrskydė

Androsace filiformis Retz.

Raktažoliniai (Primulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ac(iv)+2ac(iv)

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis, aptinkama Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Azijoje, tačiau neauga Aliaskoje ir Kanadoje.
Lietuvoje rūšis aptinkama tik dviejose vietose šiaurinėje šalies dalyje (Šiaulių ir Joniškio r.).

Biologija ir ekologija. Dvimetė, smulki (žiedynkotis 5–15 cm aukščio) žolė su prie žemės prigludusia tankia lapų skrotele. Pavasarį iš skrotelės išauga belapis žiedynkotis, žydi baltais žiedais, išsidėsčiusiais ant skirtingo ilgio žiedkočių. Augalai žydi keletą savaičių, tada pamažu sunyksta, išbarstytos sėklos dygsta tais pačiais metais. Žiemoja lapų skrotelė. Sėklas išplatina ir sunkioji miško technika, prie kurios ratų jos prilimpa. Literatūroje minima, kad vyrskydžių sėklos gali būti pervežamos kartu su mediena ir taip plisti nebūdingose augavietėse. Rūšiai būdingas efemeriškumas, todėl laibosios vyrskydės individų aptinkama ne kiekvienais metais.
Augalas aptinkamas nuolat lengvai pažeidžiamose augavietėse – miško keliukų, balų pakraščiuose. Auga tik drėgname dirvožemyje. Palei gausiai naudojamus miško kelius rūšis negali įsitvirtinti, o esant per mažam naudojimui užželia kitais augalais. Gali būti, kad rūšis yra labiau paplitusi, tik dėl mažo dydžio ir trumpo žydėjimo yra sunkiai pastebima, todėl gali nebūti užfiksuota natūraliose buveinėse.

Populiacijos gausumas. Esant tinkamoms sąlygoms, laibosios vyrskydės auga labai gausiai. Šiuo metu abiejose populiacijose individų aptinkama gausiai. Kadangi rūšiai būdingas efemeriškumas, pavasarį vyraujant netinkamoms klimato sąlygoms dalis populiacijos gali smarkiai sumažėti.

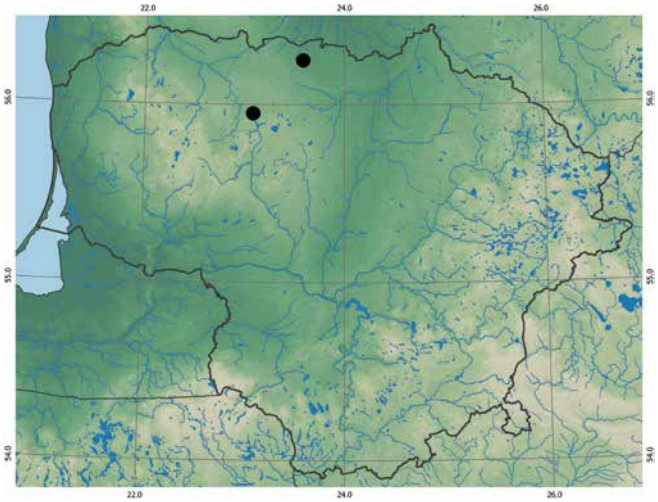

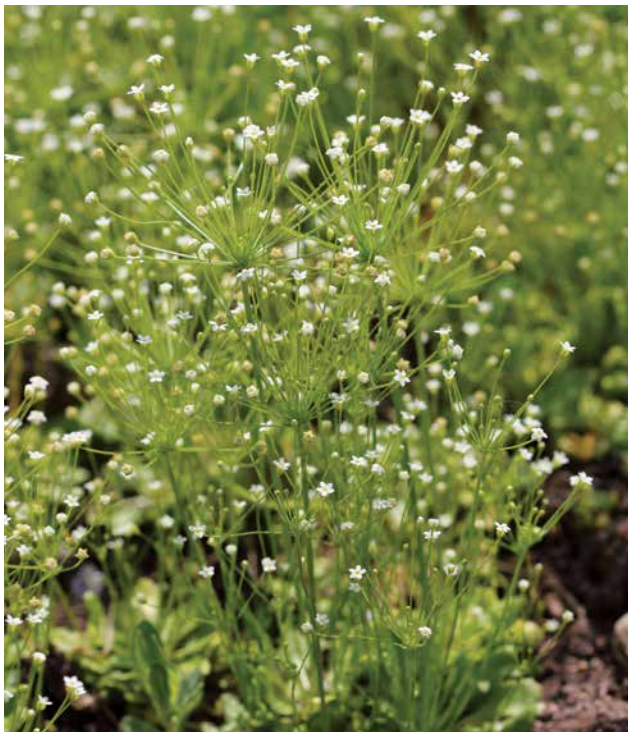

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Lietuvoje laiboji vyrskydė aptikta tik tose augavietės, kurios yra tiesiogiai priklausomos nuo žmogaus veiklos, todėl jų palanki būklė priklausys nuo jos tęstinumo.

Informacijos šaltiniai: Lopeta, 2004.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in two localities in Lithuania, these being the Joniškis and Šiauliai districts. At both sites, the species grows abundantly in anthropogenic habitats, specifically the edges of periodically disturbed forest roads. It is possible that the species is more widespread, but due to its small size and short flowering period, it might be overlooked in natural habitats.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Pajūrinė pienažolė

Glaux maritima L.

Raktažoliniai (Primulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN A2ac; B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšies arealas apima Europą, Šiaurės Ameriką (Kanada, JAV) ir Azijos vidutinių platumų (Vakarų Azija, Kaukazas, Sibiras, Centrinė Azija, Mongolija, Rusijos Tolimieji Rytai, Kinija ir Rytų Azija) ir tropinio (Pakistanas) klimato juostas.
Lietuvoje rūšis aptinkama tik šiaurinėse Kuršių marių pakrantėse ties Klaipėda – Smeltės pusiasalyje, Kopgalyje (Kuršių nerija) ir Lūžijoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, smulkus, 5–20 cm aukščio, sukulentiškas, šviesomėgis, žolinis augalas gulsčiais ir kylančiais stiebais. Lapai smulkūs, bekočiai, apie 1 cm ilgio, elipsiški, šiek tiek mėsingi. Vienanamis, savidulkis arba vabzdžių apdulkinamas augalas. Smulkūs rausvi (rečiau – balti) žiedai po vieną prisitvirtinę lapų pažastyse. Žydi gegužės–birželio mėn. Vaisius – rutuliška dėžutė su smulkiomis sėklomis. Dauginasi vegetatyviniu būdu, rečiau – sėklomis.
Halofitas. Tinkamos augavietės – drėgnos, druskingos, smėlėtos, dumblingos ar akmenuotos užliejamos pajūrio ir vidaus vandenų pakrantės. Rūšiai išlikti svarbus augaviečių užtvindymo dažnumas, lemiantis ne tik dirvožemio druskingumą, bet ir optimalų augalų aprūpinimą maisto medžiagomis ir deguonimi.

Populiacijos gausumas. Lietuvos pajūryje mažai tinkamų augaviečių pajūrinei pienažolei įsikurti. Smeltės pusiasalyje buvusi 0,5 ha halofitų pieva sunaikinta 1981 m. šalinant tanklaivio avarijos pasekmes ir vėliau šiaurinėje pusiasalio dalyje įrengus Tarptautinę jūrų perkėlą. Pusiasalio rytinėje dalyje įkurtame botaniniame draustinyje šiuo metu telkiasi didžiausia, nors ir negausi pajūrinės pienažolės subpopuliacija. Nedideli juostų pavidalo sąžalynai auga tarp krantinę sutvirtinančių akmenų. Subpopuliacija nyksta – per 2007–2012 m. laikotarpį pienažolės sąžalynų plotas sumažėjo net 60 proc. (nuo 35 m² iki 12 m²). Mažos ir negausios natūralių pienažolių subpopuliacijos (iki 1–2 m² ploto sąžalynai) aptinkamos Kopgalyje ir Kuršių marių pakrantėje ties Lūžija.

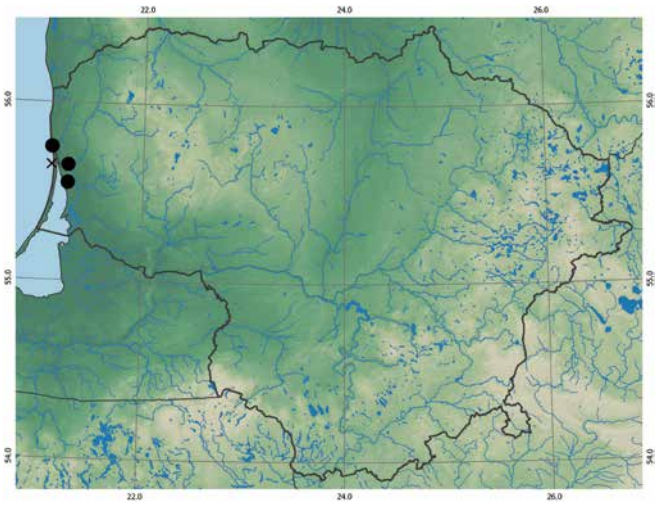

Nuotraukos autorė – Jūratė Sendžikaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės rūšiai yra buveinių praradimas dėl urbanizacijos (didžiausia augavietė plyti Klaipėdos uosto plėtros zonoje), atsitiktinė tarša naftos produktais, uosto ir buitinėmis atliekomis, nendrynų plėtimasis ir kt.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980; Sendžikaitė ir kt., 2010**.**

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs along the northern shores of the Curonian Lagoon and is influenced by the brackish water of the Baltic Sea. About 90 percent of the population is concentrated on the Smeltė peninsula (Klaipėda Seaport area). The main threats are the lack of suitable habitats, insufficient management, overgrowing by reeds, accidental oil spill pollution and possible expansion of the seaport.*

Autorė – Jūratė Sendžikaitė

Raktažolė pelenėlė

Primula farinosa L.

Raktažoliniai (Primulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2c

Paplitimas. Šiaurinių platumų rūšis, aptinkama Europoje ir Azijoje.
Lietuvoje nereta, tačiau gana sparčiai nykstanti. Paplitusi šalies šiauriniuose ir šiaurvakariniuose rajonuose. Vidurio ir Pietryčių Lietuvoje žinomos kelios istorinės radavietės, tačiau šiose vietose rūšis nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–25 cm aukščio, žolinis augalas. Lapai atvirkščiai kiaušiniški arba elipsiški, pliki, sudaro skrotelę. Žiedynas su keturiais–dvylika žiedų, žiedai šviesiai violetiniai. Žydi gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis.
Raktažolė pelenėlė paprastai įsikuria drėgnose ar šlapiose buveinėse, neretai daug karbonatų turinčiuose dirvožemiuose. Dažniausiai aptinkama įvairių tipų drėgnose pievose: melvenynuose, drėgnose šienaujamose mezofitinėse pievose, miškapievėse, taip pat auga šarmingose žemapelkėse, tarpinėse pelkėse, drėgnose vandens telkinių pakrantėse. Neretai įsikuria antropogeninėse buveinėse – sausinamųjų kanalų šlaituose, palei geležinkelio linijas, eksploatuojamų ar apleistų karjerų teritorijose.

Populiacijos gausumas. Šalyje esančiose rūšies radavietėse augalų gausumas įvairus, atskirose vietovėse aptinkama nuo kelių pavienių individų iki grupių, sudarytų iš kelių tūkstančių augalų. Natūraliose geros būklės buveinėse augalų paprastai gana gausu, tačiau daugumoje natūralių blogėjančios būklės buveinių individų gausumas nedidelis ir pastebimas jų nuolatinis nykimas. Gausių augalų santalkų dažnai aptinkama antropogeninėse buveinėse – griovių šlaituose, karjeruose, kur yra pažeisto dirvožemio plotų. Jeigu tokiose buveinėse nuolat

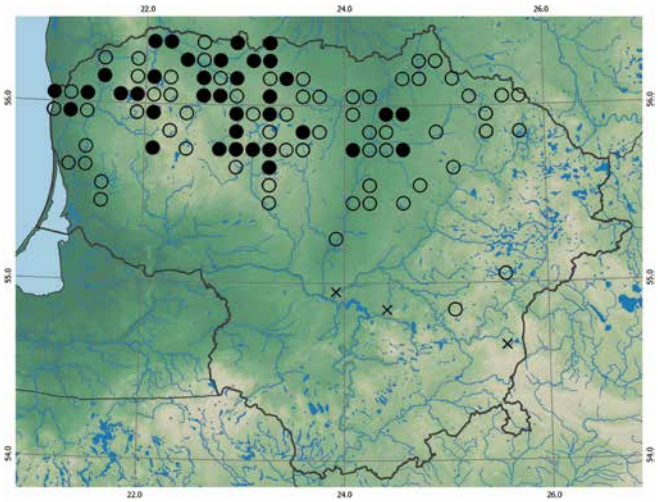

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

neatsiranda naujų atviro dirvožemio plotų, individų gausumas gana sparčiai mažėja.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labiausiai nyksta mažėjant tinkamų buveinių plotams. Pievų ir pelkių buveinės, kuriose nebešienaujama ir nebeganoma, apauga krūmais ir nebūdingais aukštaūgiais žoliniais augalais, blogėja jų apšvietimo sąlygos, buveinėse mažėja dirvožemio pažaidų, kurios sukuria sąlygas sėkloms dygti. Kadangi augalai dekoratyvūs, neretai jie skinami arba iškasami ir perkeliami į darželius. Rūšies apsauga nesudėtinga – buveinėse reikia reguliariai šienauti bent kas dveji metai. Esant galimybei, buveinėse naudinga suformuoti atviro dirvožemio plotų suardant velėną.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Meškauskaitė, Naujalis, 2001; Gajewski *et al*., 2018.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is distributed in the northern and north-western parts of the country. It usually occurs in wet meadows, alkaline fens and transition mires, and is frequently found in anthropogenic habitats, such as ditch slopes and abandoned quarries. Different subpopulations consist of numbers ranging from several individuals to more than a thousand. The main threats are changes in habitat conditions, especially the overgrowth of habitat by shrubs and tall herbs.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Tyrulinė erika

Erica tetralix L.

Erikiniai (Ericaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Jūriniam klimatui prieraiši rūšis, natūraliai paplitusi Vakarų ir Šiaurės Europoje palei Atlanto vandenyno ir Šiaurės jūros pakrantes nuo Portugalijos iki Britų salų, Islandijos ir Norvegijos (65° šiaurės platumos), Baltijos jūros regione aptinkama Lenkijoje, žinomos pavienės radavietės Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje, Lietuvoje, Latvijoje ir Suomijoje.
Lietuvoje rūšis rasta tik Kuršių nerijoje (Pervalkos apyl.) ir Nemuno deltoje (Aukštumalos aukštapelkė, Šilutės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 0,5 m aukščio, šviesomėgis, visžalis krūmokšnis. Šakelės apaugusios trumpais plaukeliais ir po keturis menturiais išsidėsčiusiais smulkiais pilkai žaliais lapeliais. Vienanamiai augalai, savidulkiai, žiedus gali apdulkinti smulkūs vabzdžiai, rečiau – vėjas. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Šviesiai rausvi žiedai po keletą sutelkti į viršūninius skėčius, dažniausiai ilgųjų ūglių viršūnėse. Sėklos subręsta rugpjūtį–spalį. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Mėgsta atviras drėgnas arba pelkėtas augavietes. Kuršių nerijoje auga drėgnuose palvių pušynuose, įsikūrusiuose rūgščiuose smėlžemiuose, kuriuose nedaug maisto medžiagų. Aukštumalos pelkėje auga degradavusių ir aktyvių aukštapelkių buveinėse.

Populiacijos gausumas. Kuršių nerijos subpopuliacija trijose radavietėse gana gyvybinga (augalai kasmet žydi ir brandina sėklas), kitose dviejose būklė blogėja (auga pavieniai skurdūs vegetatyviniai augalai, nežydi). Aukštumalos aukštapelkėje vešlūs kompaktiški krūmokšniai arba jų grupės auga sausinimo (ir net gaisro) pažeistuose durpiniuose dirvožemiuose, pavienių skurdesnių individų aptikta aktyvių aukštapelkių buveinėse. Tikėtina, kad klimato kaita (švelnėjanti žiema, ilgesnis vegetacijos laikotarpis) gali turėti teigiamos reikšmės rūšies populiacijų gausumui.

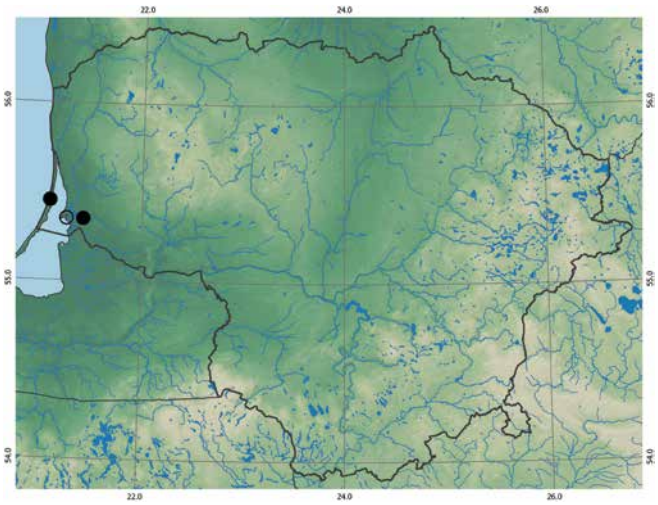

Nuotraukos autorė – Jūratė Sendžikaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės rūšiai kyla Kuršių nerijoje – kvartalinių linijų suarimas, buveinių pokyčiai (medynų ir krūmų ardo susivėrimas, ištisinės samanų dangos susiformavimas), mindymas, gaisrų pavojus. Aukštumalos pelkėje didelių grėsmių nenumatoma (telmologinio draustinio gamtotvarkos plane numatytos ir jau įgyvendintos pagrindinės pelkių buveinių būklės gerinimo priemonės).

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Čiuplys, 2001.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs only in western Lithuania and prefers moist coastal pine forests on the nutrient-pour acidic soils of the Curonian Spit and degraded and active raised bog habitats in Aukštumala raised bog (Šilutė district). The main threats are shading due to overgrowth of habitats by woody vegetation and fire risk (especially on the Curonian Spit).*

Autorė – Jūratė Sendžikaitė

Plačialapis lipikas

Galium rubioides L.

Raudiniai (Rubiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje, Sibire, Centrinėje ir Rytų Azijoje, vidutiniškai šilto ir šilto klimato juostose.
Lietuvoje labai reta rūšis, iki šiol užregistruota tik trijose vietovėse Aukštaičių aukštumos pietinėje dalyje ir Neries žemupio plynaukštėje. Rūšis XX a. pirmojoje pusėje buvo rasta Vilniuje, Žaliųjų ežerų apylinkėse, bet dabar išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–70 cm aukščio, žolinis augalas gana ilgais rausvais šakniastiebiais. Stiebas status arba kylantis, keturbriaunis, viršutinėje dalyje plaukuotas. Lapai išsidėstę menturiais po keturis, jie kiaušiniški arba kiaušiniškai lancetiški, 5–7 cm ilgio ir apie 2 cm pločio, apačioje apaugę standžiais šereliais. Žiedai susitelkę į viršūnines kūgio pavidalo kekes. Vainikėlis baltas, iki 5 mm skersmens. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisiai – 2–3 mm skersmens riešutėliai. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Plačialapiai lipikai auga sausose ir vidutinio drėgnumo pievose, miškų aikštelėse, pamiškėse, šlaituose. Paprastai įsikuria priesmėlio ar priemolio dirvožemyje. Šviesomėgis augalas, tačiau gali ištverti nestiprią ūksmę. Jautrus aukštaūgių augalų konkurencijai.

Populiacijos gausumas. Išsamių duomenų apie populiacijos dydį ir būklę nėra. Vilniuje, Žaliųjų ežerų apyl. buvo rasti tik du individai, bet augavietė sunaikinta kasant kreidą. Lazdėnų apyl. (Elektrėnų r.) augalai užėmė maždaug 8 m² plotą, o prie Pagirių (Kaišiadorių r.) užregistruotos subpopuliacijos dydis ir individų gausumas nežinomas.

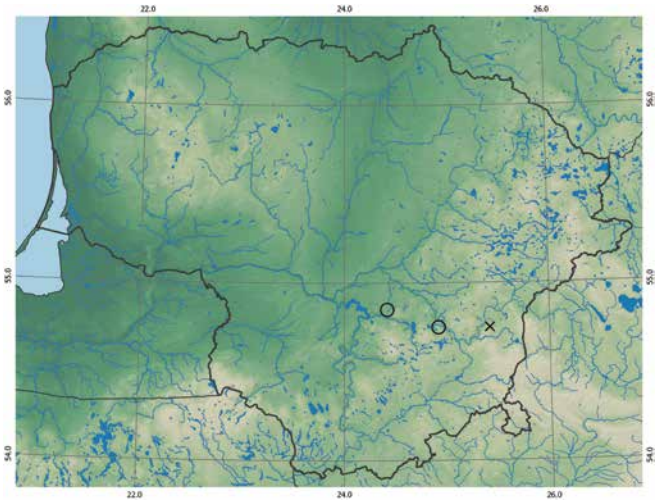

Nuotraukos autorius – Jan Lukavsky

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijai didžiausią grėsmę kelia buveinių būklės blogėjimas dėl eutrofikacijos ir aukštaūgių žolių konkurencijos, pievų apaugimo krūmais ir medžiais arba jų tikslingas apsodinimas mišku. Tam tikrą pavojų kelia invaziniai augalai, ypač gausialapiai lubinai. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią pievų, pamiškių ir miško aikštelių buveinių būklę. Būtina atlikti išsamius rūšies populiacijos tyrimus ir parengti apsaugos priemonių ir veiksmų planą.

Informacijos šaltiniai: Sławinski, 1924.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare and vanishing species known only from three localities in southern Lithuania. It grows in mesic and dry meadows, in forest glades, along forest edges and on slopes. The main threats facing this species relate to changes of suitable habitats due to eutrophication, overgrowth by shrubs, afforestation and invasion of alien species. The main measure for the protection of this species is the maintenance of favourable habitat conditions. The current state of the population should be investigated.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Trižiedis lipikas

Galium triflorum Michx.

Raudiniai (Rubiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Rūšies arealas suskaidytas į kelias dalis, kurios apima Skandinaviją, Rytų ir Šiaurės Rytų Europą, Vidurio ir Pietų Sibirą bei šiaurines Šiaurės Amerikos sritis.
Lietuvoje labai reta rūšis, iki šiol užregistruota tik penkiose vietovėse Aukštaičių, Dzūkų, Sūduvos ir Žemaičių aukštumose bei Nemuno vidurupio plynaukštėje. Paskutinį kartą rūšis buvo aptikta 2002 m., Šiaulių r., Bubių apylinkėse. Kitose vietovėse rūšis buvo aptikta XX a. pabaigoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–50 cm aukščio, žolinis augalas, išauginantis laibus požeminius šakniastiebius. Stiebas pagulęs arba gulsčias, keturbriaunis. Lapai elipsiški, stiebo apačioje ir viršuje išsidėstę menturiais po keturis, vidurinėje dalyje – po šešis, 2–3 cm ilgio ir apie 1 cm pločio. Žiedai susitelkę į pažastines paprastas arba dvigubas skėtiškas kekes, kiekvienoje iš jų po tris, kartais po du žiedus. Vainikėlis keturskiltis, baltas, iki 3 mm skersmens. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisiai – beveik apvalūs apie 2 mm skersmens riešutėliai. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Trižiedžiai lipikai auga spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose, drėgname arba vidutinio drėgnumo dirvožemyje. Pakenčia ūksmę, tačiau žydi tik gana retuose, brandžiuose miškuose su reta žolių ir vešlia samanų danga.

Populiacijos gausumas. Duomenų apie dabartinį populiacijos dydį ir būklę šalyje nėra. Anksčiau registruotose augavietėse užėmė mažus, paprastai maždaug 1 m², kartais mažesnius plotus. Būtini tikslingi rūšies tyrimai, siekiant nustatyti paplitimą ir populiacijos būklę.

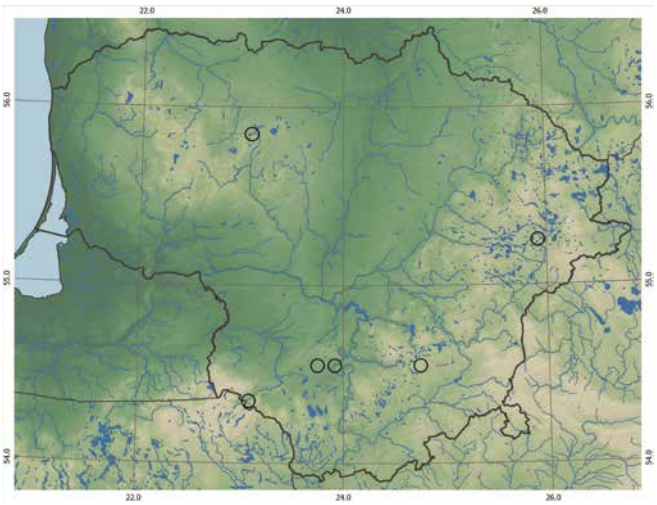

Nuotraukos autorius – Jonas Barzdėnas

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijai didžiausią grėsmę kelia buveinių būklės blogėjimas dėl intensyvaus ūkinio miškų naudojimo, ypač plynųjų kirtimų, kirtaviečių apželdinimo monokultūromis. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią spygliuočių ir mišriųjų miškų buveinių būklę. Būtina atlikti išsamius rūšies populiacijos tyrimus ir parengti apsaugos priemonių ir veiksmų planą.

Informacijos šaltiniai: Rašomavičius, 1994.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A very rare species that has been recorded at five localities in eastern, southern and northern parts of Lithuania. It grows in mesic or wet spruce and mixed forests. With the last known record in 2002, the current state of populations in Lithuania is unknown. The main threats facing this species are changes to habitats due to intense forest usage. The main measure for the protection of this species should be the maintenance of favourable forest habitat conditions. Additionally, the current distribution and state of the population should be investigated.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Pajūrinė širdažolė

Centaurium littorale (Turner) Gilmour

Gencijoniniai (Gentianaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1b(iii)c(iv)+2b(iii)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Vakarų Europoje, Vakarų Azijoje. Nors laikoma jūrinio prieraišumo rūšimi, aptinkama ir žemyninėje Europos dalyje. Lietuvoje auga tik vakarinėje dalyje, pajūryje.

Biologija ir ekologija. Vienmetė, smulki 3–15 cm aukščio žolė su mėsingų lapų skrotele, kuri išlieka ir augalui žydint. Lapai kastuviški arba pleištiški, stiebo labai linijiški, buka viršūne. Nuo stiebo vidurio išsišakoja keli stiebai. Žiedai ryškiai rausvi, susitelkę po vieną ar kelis. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Nužydėjus susiformuoja pailgos 8–10 mm ilgio sėklų dėžutės. Sėklos labai smulkios, tamsiai rudos. Pajūrinė širdažolė kartais gali būti painiojama su kita tos pačios genties rūšimi – skėtine širdažole. Ši rūšis nuo pajūrinės širdažolės skiriasi pamatiniais kiaušiniškais lapais ir trumpesniu taurelės vamzdeliu.
Pajūrinė širdažolė įeina į pionierinių praardyto drėgno smėlio bendrijų sudėtį tarpkopėse, pajūrio pievelėse, kurios palaipsniui apauga kitais žoliniais augalais. Šviesomėgis augalas, tik labai retai aptinkamas šiek tiek ūksminėmis sąlygomis. Literatūroje minima, kad seniau Lietuvoje pajūrinių širdažolių buvo aptinkama druskinguose upių slėniuose ir pievose. Rūšis prieraiši šiek tiek druskingam dirvožemiui.

Populiacijos gausumas. Pajūrinės širdažolės populiacijų dydis nevienodas, vietomis auga gausiai, kitur – pavieniai individai. Kasmet populiacijos dydis tiesiogiai priklauso nuo tų metų klimato sąlygų, kadangi sausesniais metais rūšies sėklos dygsta menkai.

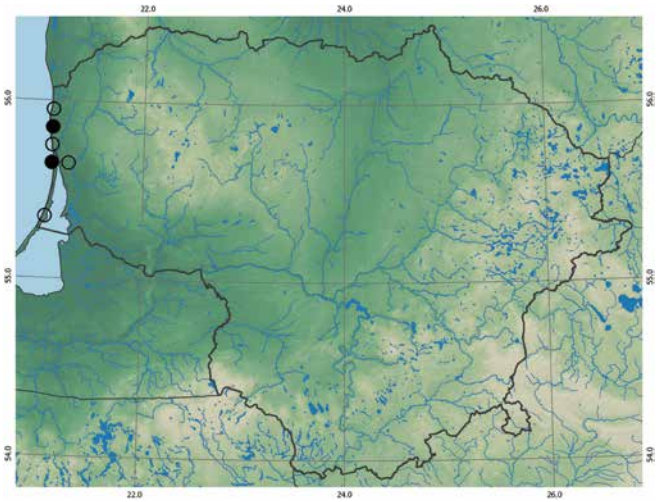

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Atvirų, drėgnų smėlynų plotų mažėjimas yra pagrindinis rūšies populiacijos grėsmės veiksnys. Kaip ir daugeliui terofitų, grėsmę kelia buveinių sukcesiniai pokyčiai – drėgnos, atviros smiltpievės užželia, todėl konkurencijos nepakelianti pajūrinė širdažolė ilgainiui išnyksta.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is distributed only along the coastal part of the country, where it can be found in wet sand meadows and dune slacks. The main threat to the population is habitat overgrowth by other species and a decrease of suitable habitats for the species.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Melsvasis gencijonas

Gentiana cruciata L.

Gencijoniniai (Gentianaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

LC

Paplitimas. Rūšis randama beveik visoje Europoje (išskyrus šiaurinę dalį), Kaukaze, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Vakarų Sibire.
Lietuvoje aptinkama daugelyje rajonų, iki šiol nepastebėta vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 50 cm aukščio, žolinis augalas storu šakniastiebiu. Pamatiniai lapai sudaro skrotelę, stiebo pamatą gaubia senų lapų plaušai. Stiebiniai lapai šviesiai žali, mėsingi, tankūs. Žiedai melsvi, aktinomorfiniai, labai trumpais kotais, susibūrę į kuokštiškus menturius stiebo viršūnėse ir viršutinių lapų pažastyse. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis.
Šviesomėgis, šiltų buveinių augalas, prieraišus karbonatų prisotintiems dirvožemiams, kuriuose nėra daug maisto medžiagų. Auga sausose pievose, kalvų ar ežerų ir upių slėnių sausuose šlaituose, miškų aikštelėse (*Trifolio-Geranietea, Festuco-Brometea* bendrijose).

Populiacijos gausumas. Auga pavieniui ir grupėmis. Tinkamos augavietės paprastai nesudaro didelių plotų, todėl didesnės, kelių šimtų kerų melsvojo gencijono grupės itin retos. Pastaruoju metu gyvybingos populiacijos stebėtos Neries, Šventosios, Mūšos, Dubysos, Nevėžio upių slėnių terasų šlaituose.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijų skaičius ir gausumas mažėja keičiantis buveinių sąlygoms – nustojus naudoti ūkiškai mažai vertingus augaviečių žolynus (jose ganyti), jos sparčiai užauga medžiais arba transformuojasi į aukštažolynus. Potenciali grėsmė – ilgalaikis ankstyvas šienavimas, nes augalas žydi palyginti vėlai ir dauginasi tik sėklomis.

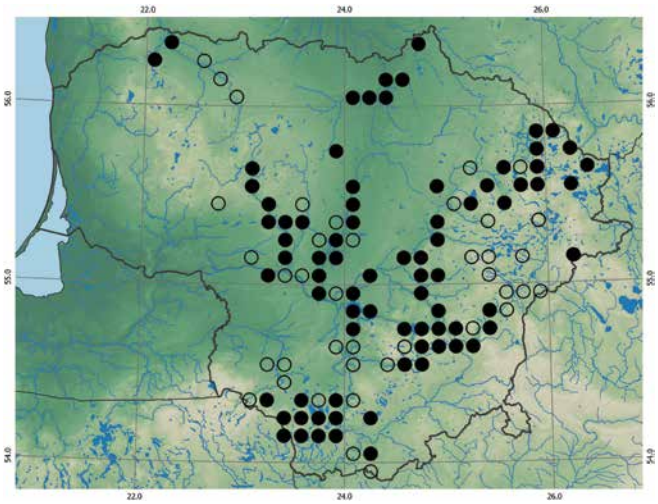

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is found in many areas, though has not been detected in western Lithuania so far. Growing individually and in groups, it occurs in dry meadows, on the dry slopes of hills and valleys and where openings occur in forest canopy. Viable populations have been observed in recent times on the slopes of the Neris, Šventoji, Mūša, Dubysa and Nevėžis river valleys. The number and abundance of populations can decline as habitat conditions change.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Siauralapis gencijonas

Gentiana pneumonanthe L.

Gencijoniniai (Gentianaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,v); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje (išskyrus salas ir pietinius bei šiaurinius pakraščius), Kaukaze, Vakarų Sibire ir Rytų Sibiro pietuose. Lietuvoje siauralapis gencijonas buvo rastas pietiniuose, pietrytiniuose ir kai kuriuose vakariniuose rajonuose, tačiau dauguma ankstesnių augaviečių nėra papildomai patikrintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis augalas trumpu, storu šakniastiebiu. Stiebai statūs, 25–60 cm aukščio, gausiai lapuoti. Lapai linijiški arba lancetiškai linijiški. Žiedai penkianariai, po vieną arba porą išsidėstę stiebo viršūnėje ir viršutinių lapų pažastyse. Žydi vėlai, liepos–rugpjūčio mėn., kartais net iki rudens vidurio, mėlynais žiedais. Dekoratyvus. Dauginasi sėklomis. Auga durpinėse ir laikinai perteklingai drėgnose pievose ir miškų aikštelėse, žemapelkių pakraščiuose, silpnai ir vidutiniškai rūgščios reakcijos dirvožemiuose (*Molinietalia* eilės bendrijose). Pakantus daliniam pavėsiui.

Populiacijos gausumas. Auga pavieniui, rečiau grupelėmis, dažniausiai nedideliame plote. Yra atvejų, kai po gamtotvarkos darbų radavietėse individų skaičius smarkiai šokteli, jie įsikuria mechaniškai pažeistose buveinės vietose (sunkiosios technikos provėžose, nugremžtos velėnos plotuose). Tačiau tolesnė tokių suklestėjusių populiacijų perspektyva dar nėra aiški.

Grėsmės ir apsauga. Ankstesnis populiacijų nykimas siejamas su augaviečių sausinimu, pievų kultūrinimu ir kitokia augaviečių bei aplinkinių teritorijų transformacija. Stacionarių stebėjimų duomenys rodo, kad dabartinės augavietės (krūmuoti pievokšniai, pakrūmės ar pamiškės), kuriose neganoma ir nešienaujama, galutinai užauga krūmais ir medžiais ir taip yra stipriai užpavėsinamos, todėl populiacijoms išsaugoti būtinos aktyvios gamtotvarkos priemonės.

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

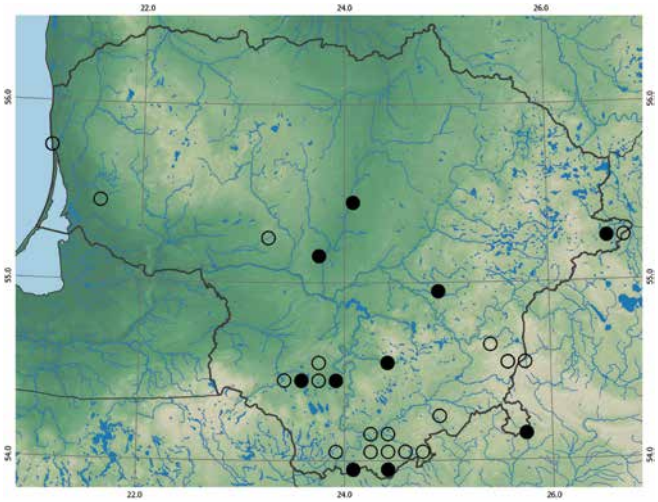

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species has been found in the southern, south-eastern and some western districts of Lithuania, but most formerly known localities have not been checked recently. It grows solitary, less frequently in small groups, usually over a limited area. Previously the decline of the populations was associated with habitat drainage and meadow improvement, though the main current threat is the overgrowth of habitat by shrubs and trees.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Pievinė gencijonėlė

Gentianella amarella (L.) Börner

Gencijoniniai (Gentianaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2ac

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje (išskyrus Pirėnų pusiasalį), Centrinėje Azijoje, Vakarų Sibire. Lietuvoje daugiausia būdavo randama rytiniuose ir vakariniuose rajonuose, labai retai Pietų Lietuvoje, nepastebėta Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis iki 15–40 cm aukščio augalas. Stiebai statūs, kiek šakoti. Žemutiniai lapai susitelkę į skroteles, kastuviški arba kiaušiniški, stiebiniai – lancetiški arba pailgai kiaušiniški. Žiedų gana daug, jie dažniausiai penkianariai, vainikėlis vamzdiškas, pilkai violetinis arba balkšvas. Žydi nuo birželio vidurio iki spalio pradžios. Dauginasi sėklomis. Rūšis labai polimorfinė, būdingos sezoninės rasės. Auga žemažolėse pievose, šlaituose. Šviesomėgis, neutralių dirvožemių augalas, įsikuriantis nederlingose, vidutinio drėgnumo augavietėse.

Populiacijos gausumas. Populiacijos paprastai užima nedidelius sklypus, augalų skaičius jose svyruoja nuo keleto iki kelių šimtų. Pavyzdžiui, radavietėje Akmenės r., kuri nuolat stebima, kasmet suskaičiuojama apie 20–50 individų.

Grėsmės ir apsauga. Dėl intensyvaus natūralių pievų, žemažolių ganyklų su būdingomis augalinės dangos pažaidomis kultūrinimo arba pavertimo ariamomis žemėmis daugelį ankstesnių radaviečių reikėtų jau laikyti istorinėmis. Dabar naujų populiacijų aptinkama labai retai. Grėsmių sąrašą papildo tinkamų augaviečių apsodinimas mišku. Yra populiacijų, įsikūrusių antropogeninės kilmės buveinėse (pavyzdžiui, senuose karjeruose Pakruojo r.), kurioms palaikyti būtinos aktyvios gamtotvarkos priemonės.

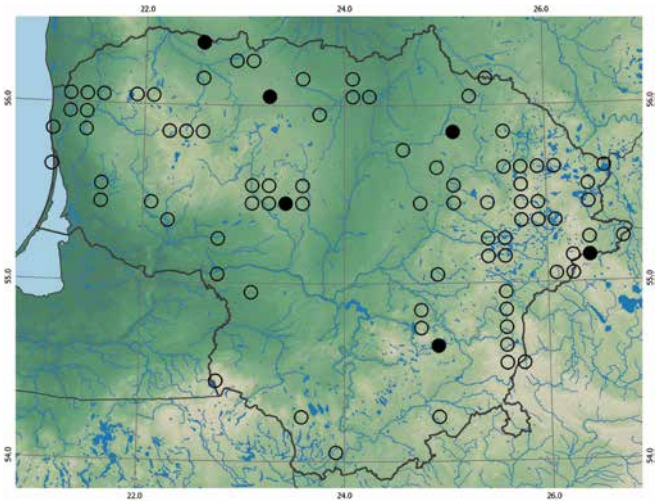

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Known localities for this species are concentrated in eastern and western districts, and very rarely in southern Lithuania. It has not been recorded in central Lithuania. Due to intensive management of natural meadows and the conversion of them into arable fields, many earlier localities should be treated as historical. There are very few recent records of populations.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Pelkinė gencijonėlė

Gentianella uliginosa (Willd.) Börner

Gencijoniniai (Gentianaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2ac

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų ir Šiaurės Europos atlantinėse srityse, Centrinės Europos šiaurinėje dalyje ir yra laikoma Šiaurės Europos endemu. Lietuvoje buvo žinomos kelios radavietės centrinėje ir šiaurinėje dalyse. Per pastarąjį dešimtmetį stebėta tik vienoje vietoje Joniškio r.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, žalias, plikas 20 cm aukščio augalas su stačiais, nelabai šakotais stiebais. Pamatiniai lapai atvirkščiai kiaušiniški arba lancetiški, su laipsniškai pereinančiais į lapkotį pamatais, stiebiniai lapai trumpesni ir smailesni. Žiedų nedaug, jie penkianariai ir keturnariai, vainikėlis vamzdiškas, nešvariai violetinis arba balsvas. Žydi rugpjūčio–spalio mėn. Dauginasi sėklomis. Rūšis labai polimorfinė, būdingos sezoninės rasės. Auga drėgnose žemažolėse pievose, šlaituose, paprastai vietose, kur reta žolinė danga arba pažeista velėna. Šviesomėgis, nerūgščių dirvožemių augalas.

Populiacijos gausumas. Augavietės paprastai būna nedidelės, augalų skaičius jose svyruoja nuo keleto iki kelių dešimčių ar šimtų. Sausringais metais gali apskritai neišdygti. Šiuo metu žinomoje augavietėje netoli Žagarės priskaičiuojama iki šimto individų.

Grėsmės ir apsauga. Dėl intensyvaus natūralių pievų sausinimo, kultūrinimo arba pavertimo ariamomis žemėmis daugelį ankstesnių radaviečių jau reikėtų laikyti istorinėmis. Vienintelė dabar stebima populiacija yra įsikūrusi apleistame dolomito karjere, kurio dugnas pradeda užaugti krūmais, todėl populiacijai palaikyti būtinos aktyvios gamtotvarkos priemonės.

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

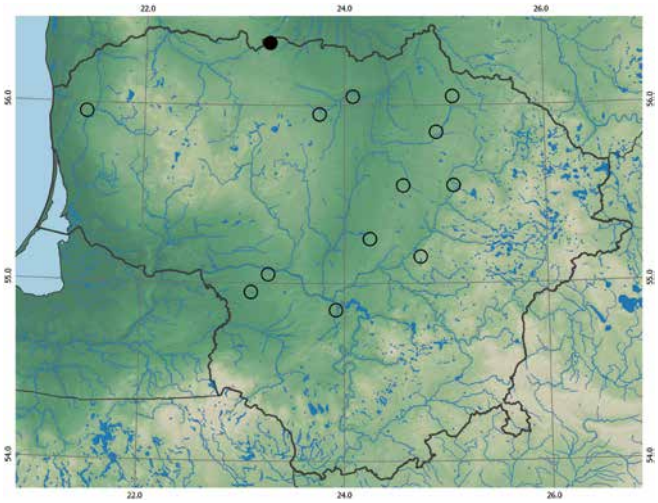

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *There is only one current population of this species known in Lithuania, located in the north of the country at the bottom of an abandoned dolomite quarry, where up to 100 individuals are observed. Due to intensive drainage and management of natural meadows and the conversion of them into arable fields, many earlier localities should be treated as historical.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Daugiametis patvenis

Swertia perennis L.

Gencijoniniai (Gentianaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europoje (šiaurėje pasiekia Suomiją ir Šiaurės Uralą) bei Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje radavietės telkiasi rytinėje ir vakarinėje dalyse, taip pat Prienų ir Ukmergės r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas stambiu šakniastiebiu ir žiemojančia lapų skrotele. Stiebas 15–50 cm aukščio, status ir nešakotas. Stiebiniai lapai priešiniai, lancetiški, apgaubia stiebą. Žiedynas pailgas, paprastai gausiažiedis. Žiedo vainikėlis pilkai melsvas arba melsvai violetinis, su tamsesnėmis dėmelėmis arba brūkšneliais. Žydi vėlai – liepos–rugsėjo mėn. Vaisius – dėžutė su daug sparnuotų sėklų. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu. Daugiametis patvenis auga žemapelkių neutralios reakcijos, turtingose bazių, neretai karbonatingose durpėse, kur vandens lygis vegetacijos laikotarpiu būna netoli substrato paviršiaus. Laikomas vėsių atvirų vietovių augalu. Lietuvoje aptinkamas šaltiniuotose ir šarmingose žemapelkėse.

Populiacijos gausumas. Augalai tinkamose augavietėse yra palyginti gausūs, individų skaičius jose dažnai viršija kelis šimtus. Visgi dėl nepalankios sukcesijos kai kuriose radavietėse yra stebimas individų mažėjimas arba jie visiškai išnyksta (Staniuliškėse).

Grėsmės ir apsauga. Daugiametis patvenis yra jautrus hidrologinių sąlygų pokyčiams, todėl šios rūšies buveinių ar jas supančių teritorijų sausinimas yra svarbiausia tiesioginė grėsmė. Vandens

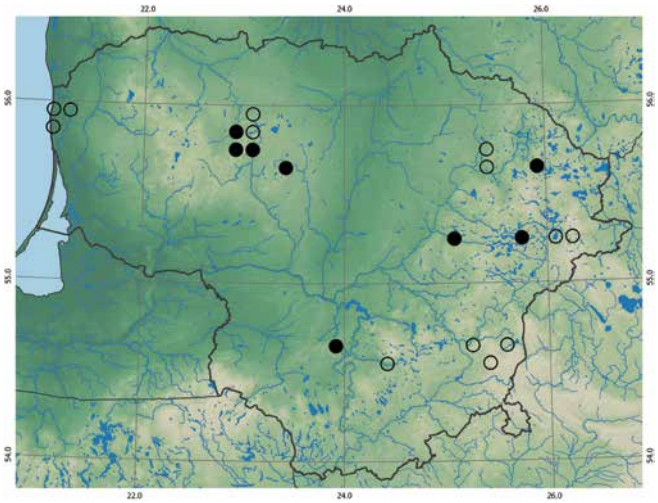

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

režimo pokyčiai indukuoja nepalankias augalijos sukcesijas – suveši aukštosios žolės, ypač nendrės, įsiveisia krūmai ir medžiai, kurie lengvai užgožia atviroms buveinėms prieraišų daugiametį patvenį.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is mostly found in eastern and western Lithuania, though solitary localities are also known in the central part of the country. In suitable habitats, the species can be abundant, but in most areas it suffers from unfavourable conditions of vegetation succession (spring fens and alkaline fens becoming overgrown by reeds, shrubs and trees).*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Vaistinis kietagrūdis

Lithospermum officinale L.

Agurkliniai (Boraginaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Vaistinis kietagrūdis yra eurosibirinė temperatinė rūšis, kurios arealas driekiasi per Europą bei šiaurvakarinę ir centrinę Azijos žemyno dalis, augalas taip pat plačiai introdukuotas už savo natūralaus arealo ribų.
Lietuvoje vaistinis kietagrūdis retas, dažniausiai aptinkamas didžiųjų Lietuvos upių – Nemuno, Ventos, Minijos, Šventosios – gerai įšildomuose šlaituose.

Biologija ir ekologija. Vaistinis kietagrūdis yra daugiametis, žolinis 30–80 cm aukščio augalas, kurio lapai ir stiebas apaugę šiurkščiais plaukeliais, stiebas status, šakotas. Lapai paprasti, lancetiški, iki 10 cm ilgio ir 0,6–1,5 cm pločio, su ryškiomis šoninėmis gyslomis. Žiedai išauga viršutinių lapų pažastyse ir sudaro ilgą žiedyną. Žiedų spalva gelsva arba gelsvai žalia, žydi gegužės–birželio mėn. Vaisius – lygus ir kietas, baltas ar melsvai pilkas riešutėlis.
Auga tiek atvirose buveinėse, tiek šviesiuose krūmynuose ar miškuose. Aptinkamas pievose, kirtavietėse su žoline augalija. Optimali buveinė – termofilinių miškų pakraščiai, Lietuvoje dažniausiai auga gerai įšildomų upių šlaitų miškų ar krūmynų pakraščiuose, neretai viršutinėje šlaitų dalyje, riboje tarp natūralios ir antropogeninės kilmės bendrijos. Prieraišus dirvožemiui, kuriame gausu molio ar priemolio karbonatų.

Populiacijos gausumas. Populiacijos negausios – nuo kelių iki keliasdešimties individų.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmė kyla dėl augaviečių struktūros pasikeitimo – krūmų ardo išvešėjimo ir dėl to sumažėjančio apšviestumo žolių arde. Žalą populiacijoms daro ir herbicidų naudojimas aplink populiacijas esančiuose intensyvios žemdirbystės laukuose, nes vaistinis kietagrūdis dažnai auga pakraščiuose ir dalis pesticidų paveikia šias populiacijas. Siekiant išsaugoti populiacijas, reikėtų retinti krūmų ardą ir riboti cheminių medžiagų naudojimą žemės ūkio paskirties teritorijose, šalia kurių yra įsikūrusios vaistinio kietagrūdžio populiacijos.

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

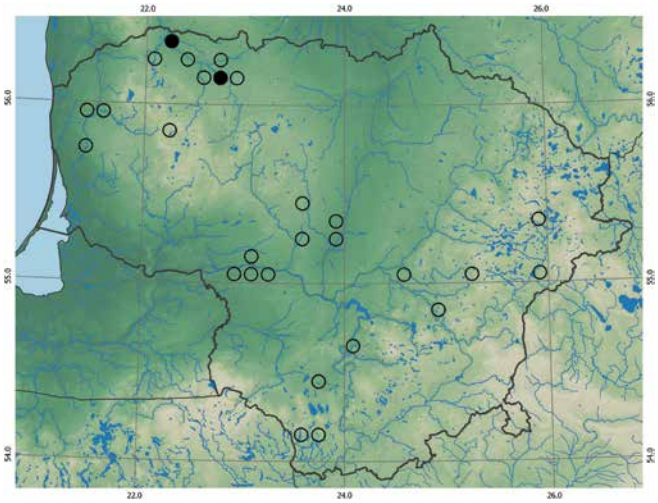

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1961.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *This species is rare and grows on the thermophilic slopes of the valleys of the biggest Lithuanian rivers – the Nemunas, Venta, Minija and Šventoji. Populations are small, frequently being only a few individuals. The main threats facing the species are changes of habitats, especially the expansion of shrub layers, as well as the use of pesticides in surrounding territories, this negatively affecting populations on the margins of forests on the slopes.*

Autorius – Domas Uogintas

Siauralapė plautė

Pulmonaria angustifolia L.

Agurkliniai (Boraginaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Rytų Europos miškų zonoje.
Lietuvoje ši rūšis aptinkama pietinėje, pietrytinėje, rytinėje dalyse. Labiausiai į šiaurės rytus nutolusios augavietės yra Zarasų ir Anykščių r. Į šiaurės vakarus – Kauno r., tačiau herbariumo pavyzdžiai šiame rajone paimti seniau nei prieš 50 metų ir pastaraisiais metais radinių čia nebuvo.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas neilgu, kartais šakotu šakniastiebiu, iš kurio pumpurų pavasarį išauga lapų skrotelės. Stiebas status arba kylantis, iki 30 cm aukščio, apaugęs šiurkščiais žemyn palinkusiais plaukeliais. Pamatiniai lapai kotuoti, lancetiški arba linijiškai, pailgai, elipsiškai lancetiški, susitelkę į skroteles. Stiebo lapai bekočiai, lancetiški arba pailgai lancetiški. Visi lapai lygiakraščiai, šiurkščiai plaukuoti. Žiedai žydėjimo pradžioje rožiniai, kartais būna mėlynai violetiniai, vėliau žydri. Žiedynai – suktukai, retai – skėtiškos kekės. Žydi balandžio–gegužės mėn. Vaisiai – pailgi riešutėliai, kuriuos išnešioja skruzdės.
Pagal ekologinius poreikius pusiau ūksminis, šilumamėgis augalas. Mėgsta vidutinio drėgnumo, silpnai rūgščius, nuo neturtingų iki vidutiniškai turtingų azoto dirvožemius. Dažniausiai randamas *Dicrano-Pinion* sąjungos pušynuose, pušų ir beržų miškuose, beržynuose, tačiau pasitaiko ir retuose ąžuolynuose, mišriuosiuose ar lapuočių miškuose su paprastaisiais lazdynais. Taip pat aptinkamas miško aikštelėse, pamiškėse, palei miško keliukus ir kvartalines linijas, kirtimuose.

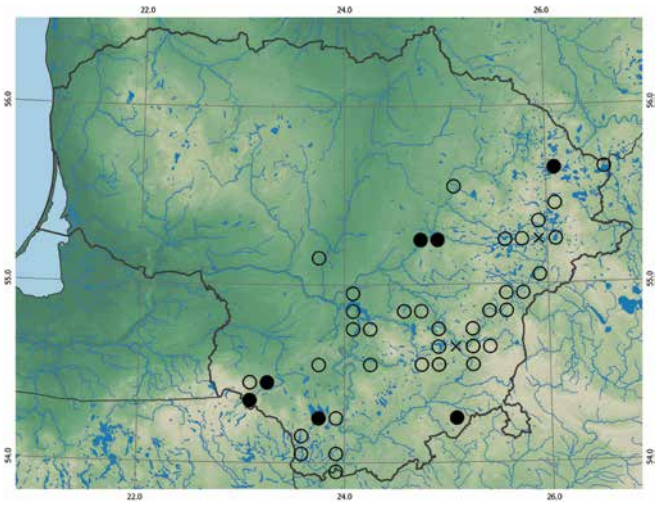

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Populiacijos gausumas. Paprastai populiacijos nebūna labai gausios. Dažniausiai auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis po keletą augalų pasklidę po augavietes.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra miško kirtimas, intensyvus ūkininkavimas miškuose, trypimas ir natūrali bendrijų kaita – per didelis medžių ir krūmų ardo sutankėjimas, augaviečių užpavėsinimas.
Norint išsaugoti populiacijas, reikia riboti ūkinę veiklą, palaikyti joms tinkamą šviesos režimą.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, this species has been recorded in southern, south-eastern and eastern parts of the country. Usually it occurs in pinewoods of the Dicrano-Pinion alliance, but it is recorded in mixed and deciduous forests. It is found in forest glades, along edges, forest tracks and quarter lines. The populations are variable, from solitary individuals to small groups. The main threats are forest cuttings, and natural changes of habitat - the encroachment of the canopy, shrub, and overshading of habitats.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Vaistinė raitinytė

Gratiola officinalis L.

Gyslotiniai (Plantaginaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europos ir Vakarų Azijos temperatinėje ir meridionalinėje juostose, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje labai reta. Pietvakarinėje dalyje buvo aptikta penkiose vietovėse (patvirtinta herbariumo pavyzdžiais), tačiau pastaruoju metu pakartotinai aptinkama tik Nemuno slėnyje ties Bitėnais.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas šliaužiančiu šakniastiebiu, apaugusiu smulkiais žvyniškais lapeliais. Stiebas status arba kylantis, plikas, tuščiaviduris, viršutinėje dalyje keturbriaunis, lapuotas, išauga iki 40 cm aukščio. Lapai daugiausia trigysliai, abipus turi smulkias liaukutes, lancetiški, priešiniai, bekočiai, apgaubiantys stiebą. Daugumos lapų kraštas pjūkliškas, tik prie pagrindo lygus, tačiau žemutiniai lapai gali būti ištisai lygiakraščiai. Žiedai gelsvi, šiek tiek įkirpta arba lygia viršutine lūpa ir triskiaute apatine. Vaisius – atsidaranti daugiasėklė dėžutė su keturiais vožtuvėliais, kurioje subręsta tiesios, pailgos ar šiek tiek išsilenkusios sėklos. Žydi birželio–rugsėjo mėn.
Pagal ekologinius poreikius pusiau šviesomėgis, šilumamėgis augalas, augantis nuo drėgnų iki šlapių, nuo silpnai rūgščių iki silpnai šarminių dirvožemių, pakantus silpnai sūriai terpei. Auga drėgnuose upių slėnių ir senvagių pakrančių krūmynuose, pievose, dumblingame dirvožemyje. Vienintelė dabar žinoma augavietė – senvaginio ežero krantuose.

Populiacijos gausumas. Ankstesnių stebėjimų duomenimis, vaistinė raitinytė augo keliose Mergu-

Nuotraukos autorė – Daiva Patalauskaitė

vos ežero pakrantės vietose. Šiuo metu populiacija maža, aptinkama tik iki dešimt kerų. Individų skaičius pamečiui smarkiai keičiasi, nes augaviečių savybės yra priklausomos nuo telkinio vandens lygio svyravimų.

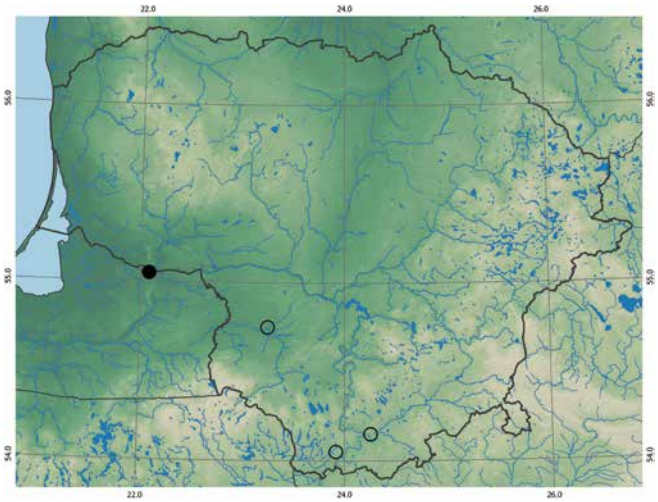

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė – per didelis augaviečių užpavėsinimas, apžėlimas krūmais ir medžiais. Norint išlaikyti populiaciją, reikia neleisti augavietėms užželti.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania: the only known population is in Pagėgiai district where it grows on an old river bed together with other species. The main threats are the overshading of habitat and bush and tree overgrowth.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Baltijinė linažolė

Linaria loeselii Schweigg.

Gyslotiniai (Plantaginaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN A2ace; B1b(i,ii,iii)c(iv)+2b(i,ii,iii)c(iv)

Paplitimas. Pietrytinių Baltijos jūros pakrančių endeminė rūšis, paplitusi Lenkijoje, Kaliningrado sr. (Rusija), Lietuvoje ir Latvijoje.
Lietuvoje reta rūšis, aptinkama tik Baltijos jūros pakrantėse. Kuršių nerijoje gana reta, žemyninėje pajūrio dalyje reta rūšis. Urbanizuotose teritorijose prie Klaipėdos ir Palangos baltijinės linažolės išnykusios ne mažiau kaip septyniose vietovėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–40 cm aukščio, melsvai žalias augalas, išauginantis ilgus laibus šakniastiebius. Stiebas stačias ar paguleęs, dažnai gausiai šakotas. Lapai pražanginiai, linijiški ar linijiškai lancetiški, 1–4 mm pločio, lygiakraščiai, pliki. Žiedai susitelkę ūglių viršūnėse retomis, 1–10 cm ilgio kekėmis. Taurėlapiai kiaušiniškai lancetiški, su plėviniu pakraščiu. Vainikėlis šviesiai geltonas, kartais sodriai geltonas ar vos oranžinio atspalvio. Pentinas 5–6 mm ilgio. Žydi birželio–rugpjūčio, kartais ir rugsėjo mėn. Vaisius – kiaušiniška 5–7 mm ilgio dėžutė. Sėklos su plėviniais sparneliais, jas išnešioja vėjas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Baltijinės linažolės Lietuvoje auga pustomuose pajūrio smėlynuose, dažniausiai baltųjų kopų buveinėse, retai pasitaiko ankstyvųjų sukcesijos stadijų pilkųjų kopų buveinėse. Buveinėje sutankėjus žoliniams augalams ir susidarius samanų bei kerpių dangai, baltijinė linažolė per kelerius metus išnyksta. Šviesomėgė, labai silpnai konkurencinga rūšis. Būdingos didelės individų skaičiaus fliuktuacijos.

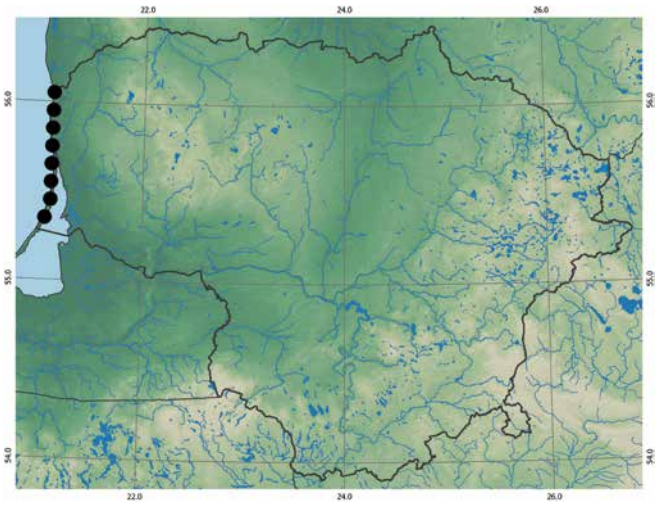

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Populiacijos gausumas. Didžioji rūšies populiacijos (apie 80 proc.) dalis telkiasi Kuršių nerijoje, o žemyninėje pajūrio dalyje ji daug mažesnė (apie 20 proc.). Tinkamose buveinėse Kuršių nerijoje auga gana gausiai, po kelis šimtus individų. Žemyninėje dalyje dažniausiai auga nedidelėmis grupėmis kelių dešimčių kvadratinių metrų ploteliuose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių plotų mažėjimas ir jų kokybės blogėjimas dėl natūralios baltųjų kopų sukcesijos, invazinių rūšių (muilinių gubojų, raukšlėtalapių erškėčių ir kt.) skverbimosi ir plitimo, intensyvios rekreacijos ir kitos ūkinės veiklos. Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti baltųjų kopų buveines su nuolat pustomo smėlio plotais, kontroliuoti ir naikinti invazinius augalus.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare endemic species of the south-eastern coasts of the Baltic Sea, the main part of the population occurs on the Curonian Spit where it grows on shifting white dunes, occasionally on grey dunes of early successional stages. The main threat to this species is the loss of suitable habitats due to succession, invasion of alien species and human activities. The main measure for the protection of this species is conservation of shifting dune habitats.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Paprastoji tuklė

Pinguicula vulgaris L.

Skendeniniai (Lentibulariaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2b(iii)

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis, kurios arealas disjunkcinis – paplitusi daugelyje arktinės, borealinės ir šiaurinės temperatinės juostų regionų, šiltesnio klimato juostose būdingesnė kalnų vietovėms. Lietuvoje paprastoji tuklė paplitusi dviejuose regionuose – šiaurvakarinėje ir rytinėje šalies dalyse, kitur labai reta arba visai nerandama.

Biologija ir ekologija. Paprastoji tuklė yra daugiametis, žolinis, vabzdžiaėdis augalas, kuriam būdingas trumpas šakniastiebis. Lapai paprasti, pailgai lancetiški, pamatiniai, susitelkę į tankią skrotelę. Viršutinė lapų pusė šviesiai žalia, lapų pakraščiai užsirietę. Lapams būdingos dviejų tipų liaukos – kotuotos, kurios išskiria lipnų skystį, ir mažesnės, bekotės, kurios gamina vabzdžių virškinimo fermentus. Žiedkočiai iki 25 cm ilgio, išauga iš skrotelės vidurio, žiedai pavieniai, violetinės spalvos. Žydi nuo gegužės vidurio iki liepos mėn.
Lietuvoje paprastoji tuklė auga šarmingose ir šaltiniuotose pelkėse, šlapiose, durpinėse pievose, kartais aptinkama ir antropogeninės kilmės buveinėse – apleistuose smėlio karjeruose, melioracijos griovių šlaituose.

Populiacijos gausumas. Apie dalį populiacijų tikslių duomenų nėra, tačiau žinoma, kad populiacijų gausumas labai įvairus. Gausiausią populiaciją natūralioje buveinėje sudaro ne mažiau kaip 1000 individų, tačiau dažniausiai populiacijose randama tik pavienių individų. Šiek tiek gausesnės populiacijos būdingos antropogeninės kilmės buveinėms.

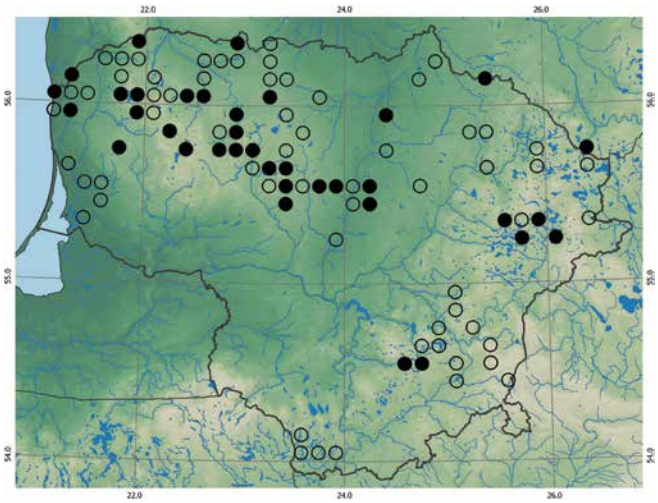

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Nemaža grėsmė populiacijoms kyla dėl eutrofikacijos, kai durpinėse pievose įsigali nitrofiliniai augalai ir pakinta bendrijų struktūra. Grėsmė kyla ir dėl įrengtų bei atnaujinamų melioracijos kanalų, bebrų veiklos – visa tai pakeičia bendrijų hidrologinį režimą, šarmingų ir šaltiniuotų žemapelkių bendrijų plotai nyksta dėl apaugimo krūmais. Siekiant palaikyti gerą populiacijų būklę, reikėtų mažinti krūmų ardo įsigalėjimą optimaliose buveinėse.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *In Lithuania, this species is predominantly found in the north-west and east of the country, in other regions it is very rare or not found. The biggest known population contains more than 1000 individuals, but frequently populations are small. The main threat facing the species is a decline of natural habitats.*

Autorius – Domas Uogintas

Stačioji vaisgina

Ajuga pyramidalis L.

Notreliniai (Lamiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B1+2

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, nuo Pietų Skandinavijos iki Viduržemio jūros regiono, rytuose – iki Kaukazo. Pietų Europoje stačioji vaisgina aptinkama tik kalnuose.
Lietuvoje rūšis riboto paplitimo, aptinkama rytinėje ir pietrytinėje šalies dalyse – gausiausiai auga Aukštaičių aukštumoje ir Pietryčių lygumoje. Pavienių subpopuliacijų seniau buvo randama pietinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 10–30 cm aukščio augalas stačiu, plaukuotu stiebu. Skroteliniai lapai gerokai didesni už stiebinius, lygiais arba stambiai dantytais kraštais. Žiedynas piramidiškas, keturbriaunis, sudarytas iš menturių. Žiedai nedideli, 10–13 mm ilgio, bekočiai. Vaisius – rutuliškas riešutėlis. Ant vaisiaus esantis prielipas privilioja skruzdėles, kurios išplatina sėklas.
Stačioji vaisgina įsikuria šviesiuose miškuose, dažniausiai pušynuose, jų pakraščiuose, ten, kur nėra gausios kitų žolinių augalų dangos.

Populiacijos gausumas. Rūšies subpopuliacijos negausios ir netolygiai paplitusios. Dažniausiai randama pavienių stačiosios vaisginos individų, kurie auga pasklidę nedideliame plote, todėl sunku įvertinti bendrą populiacijos būklę šalyje.

Grėsmės ir apsauga. Stačioji vaisgina dažniausiai įsikuria ekotoninio pobūdžio buveinėse, todėl rūšies populiacijos gali nykti dėl buveinių sukcesijos. Augavietėse sutankėjus medyno ardui ir susidarius ūksminėms sąlygoms, augalai dažniausiai nežydi. Taip pat grėsmę kelia ir invazinės rūšys – gausialapis lubinas, šluotinis sausakrūmis, kurios labai dažnai aptinkamos tokiose pat buveinėse, kaip ir stačioji vaisgina.

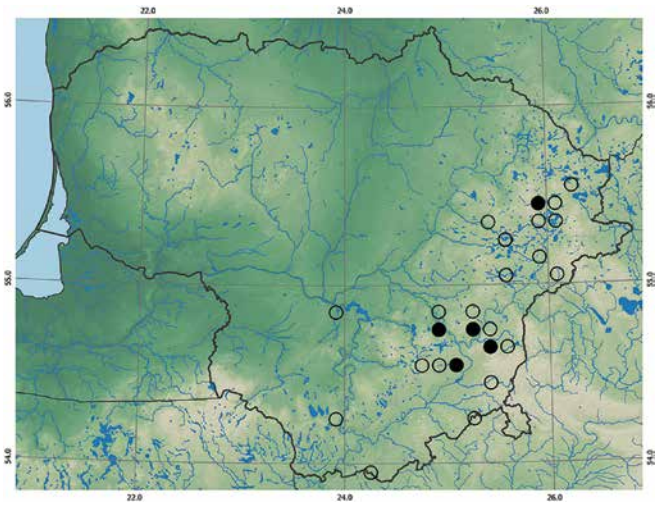

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Most populations of this species are distributed in and along the edges of pine forests in eastern and south-eastern parts of the country. Habitat loss and habitat succession are the main threats facing the sub-populations of this species, as well as the negative impact of some invasive species.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Miškinė žiomenė

Dracocephalum ruyschiana L.

Notreliniai (Lamiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii,iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje Europoje, Kaukaze, Sibire, šiaurinėje Mongolijos dalyje.
Lietuvoje pagrindinis arealas išsidėstęs rytinėje dalyje (Anykščių, Ignalinos, Švenčionių, Ukmergės, Utenos, Zarasų r.), vakarinėje dalyje žinomos tik dvi populiacijos (Kelmės ir Šilutės r.). Yra herbariumo pavyzdžių iš Vilniaus, Trakų, Kauno r., tačiau dauguma jų senesni nei 50 m. ir pastaraisiais metais minėtose vietovėse miškinių žiomenių neberandama.

Biologija ir ekologija. Daugiamečiai žoliniai augalai šakotais trumpais šakniastiebiais. Dažnai išaugina keletą stačių plikų stiebų su negausiomis šakomis. Stiebai lapuoti, išauga iki 60 cm aukščio. Lapai pliki, tamsiai žalia viršutine ir šviesiai žalia taškuota apatine puse, linijiškai lancetiški, bekočiai. Kraštai lygūs, šiek tiek užsirietę žemyn. Žiedai mėlynai violetiniai, bekočiai arba su labai trumpais koteliais, po du–aštuonis susitelkę į menturius, kurie sudaro ilgas varpas stiebo viršūnėje. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Augalas dekoratyvus.
Pagal ekologinius poreikius pusiau šviesomėgis, vidutiniškai šilumamėgis augalas, įsikuriantis sausuose arba vidutinio drėgnumo, nuo silpnai rūgščių iki silpnai šarminių dirvožemiuose, kuriuose mažai azoto. Lietuvoje randamas retuose šviesiuose pušynuose ar pušynuose su beržais (*Dicrano-Pinion* sąjunga), beržynuose, šių miškų aikštelėse, pamiškėse ar palei miško keliukus, retuose pušų jaunuolynuose, kartais atviruose smėlėtuose šlaituose. Anykščių ir Zarasų r. pasitaikė turtingesnėse augavietėse – mišriuosiuose miškuose, kurių krūmų arde augo paprastieji lazdynai.

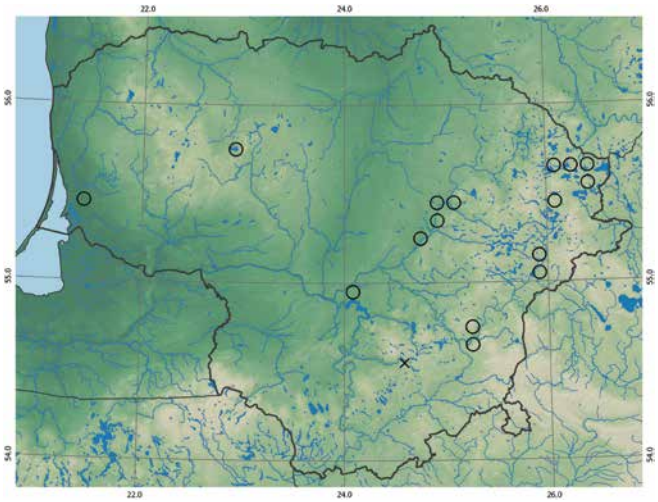

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Populiacijos gausumas. Tinkamomis sąlygomis augantys augalai būna vešlūs, išsikeroję; didesniuose miško sklypuose pasklidę pavieniui ar grupėmis. Didžiausioje, Ažvinčių girios, populiacijoje sudaro grupes po keliasdešimt augalų.

Grėsmės ir apsauga. Augalai ilgai auga tose pačiose vietose, ribotai plinta sėklomis. Pagrindinės grėsmės yra miško kirtimas, trypimas, natūrali bendrijų kaita – medžių ir krūmų ardo sutankėjimas, per didelis augaviečių užpavėsinimas.
Norint išsaugoti populiacijas, reikia riboti ūkinę veiklą miškuose, išlaikyti optimalų šviesos režimą, retinti krūmus ir medžius.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976**.**

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is more frequent in the eastern part of the country, while only two populations are known in the western part. The species occurs alone or in groups in open light pinewoods, birchwoods and mixed pine-birch forests, as well as forest glades and edges, beside forest tracks and sometimes on open sandy slopes. The main threats are clear cutting of forests, trampling and natural changes of habitat, including overshading of habitats and the encroachment of the canopy and shrub layers.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Melisalapė medumėlė

Melittis melissophyllum L.

Notreliniai (Lamiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iv,v)+2ab(iv,v); C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Centrinėje ir Pietų Europoje. Vakarinė arealo riba kerta Britų salas ir Pirėnų pusiasalį, pietryčiuose apima Balkanų pusiasalį ir Ukrainą, o šiaurrytinis pakraštys siekia Lietuvą. Lietuvoje labai reta rūšis, šiuo metu žinomos tik dvi radavietės, esančios pietvakarinėje šalies dalyje, Kalvarijos sav. Dar viena istorinė melisalapės medumėlės radavietė buvo Vilniaus m. apylinkėse, tačiau ten rūšis laikoma jau išnykusia.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 25–80 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas stačias, plaukuotas, lapai kiaušiniški, stambiai dantyti. Rausvi žiedai išaugę po du arba tris. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, retai vegetatyviniu būdu – šakniastiebiais.
Viena Lietuvoje esanti melisalapės medumėlės subpopuliacija įsikūrusi pakankamai šviesiame, termofilinių rūšių gausiame lapuočių miške ant kalvos šlaito, o kita – vidutinio drėgnumo ir derlingumo griovų ir šlaitų miškų buveinėje. Gausesnės individų grupės telkiasi miškų retmėse ir aikštelėse, miškų pakraščiuose, kuriuos pasiekia gana daug saulės šviesos. Vietose, kur dėl didesnio medžių ir krūmų projekcinio padengimo buveinės apšvietimas mažesnis, melisalapės medumėlės individų tankumas nedidelis, individai menkai žydi arba nežydi.

Populiacijos gausumas. Abi šalyje esančios rūšies subpopuliacijos nėra gausios, tačiau jų būklė patenkinama. Buveinėse individai gana dideliame plote pasiskirstę nedidelėmis grupėmis arba auga pavieniui. Individų pasiskirstymui įtakos turi buveinių apšvietimo sąlygos, kitų žolinių augalų sąžalynų fragmentacija. Šiuo metu abiejose subpopuliacijose suskaičiuojama daugiau kaip 200 individų.

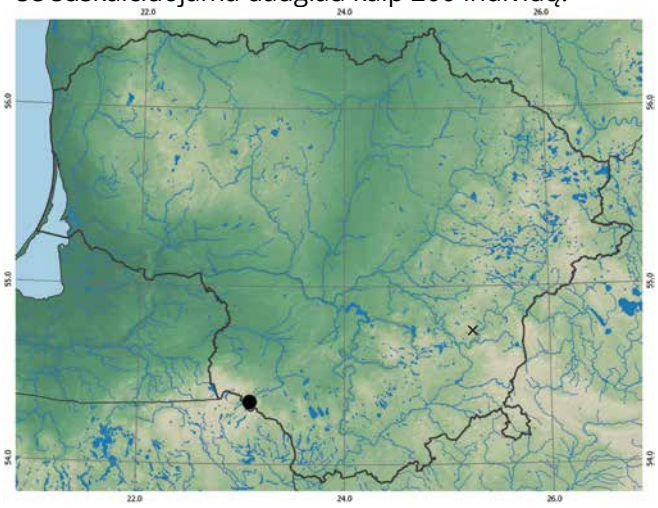

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Melisalapei medumėlei grėsmę kelia nevisiškai rūšies ekologinius poreikius atitinkančios buveinių apšvietimo sąlygos dėl susiformavusio per didelio medžių ir krūmų ardų susivėrimo. Juodelių k. karjero šlaito viršuje esančiai subpopuliacijai grėsmė kyla dėl šlaito erozijos, kurią sukelia savavališki smėlio kasimo darbai. Minėtoje teritorijoje įrengta stovyklavietė, kurioje besilankantys poilsiautojai trypia miško paklotę kartu su melisalapėmis medumėlėmis. Norint užtikrinti palankią rūšies subpopuliacijų būklę, buveinėse reikėtų formuoti gana atvirus medynus, taip sudarant pakankamas apšvietimo sąlygas. Būtina sustabdyti tolesnį savavališką Juodelių k. karjero eksploatavimą.

Informacijos šaltiniai: Balsevičius, 2012; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Currently, only two subpopulations of this species are known in the south-western part of the country. One subpopulation occurs in a well-illuminated thermophilic forest, while the other on a forest slope habitat. Both subpopulations consist of about 200 individuals. The major threats to this species are considered to be insufficient habitat illumination, soil erosion, habitat trampling by tourists and plant picking.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Didžiažiedė juodgalvė

Prunella grandiflora (L.) Scholler

Notreliniai (Lamiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,iv)

Paplitimas. Rūšies arealas driekiasi per Europą, Kaukazą iki Pietvakarių Azijos.
Lietuvoje ši rūšis yra netoli savo arealo šiaurinės ribos, aptinkama pietinėje ir pietrytinėje dalyse. Labiausiai į pietvakarius nutolusios augavietės yra Kalvarijos sav., į šiaurės vakarus – Kauno ir Kaišiadorių r., o į šiaurės rytus – Utenos r.

Biologija ir ekologija. Daugiametės žolės su šliaužiančiu šakniastiebiu, stačiu arba kylančiu, raudonai violetiniu su baltais nariuotais plaukeliais, iki 60 cm aukščio stiebu. Lapai ištisiniai, abipus plaukuoti, kotuoti, pailgai lancetiški arba pailgai kiaušiniški. Lapo kraštas lygus arba neryškiai rinčiuotas. Žiedai violetiniai, melsvai violetiniai arba rausvi, susitelkę į menturius po keturis–šešis. Stiebo viršūnėje jie sudaro 3–5 cm ilgio tankius varpos arba galvutės pavidalo žiedynus. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisiai – apskriti arba pailgi, neryškiai grublėti riešutėliai. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Pagal ekologinius poreikius kalcifilas, pusiau šviesomėgis augalas, didesnę dienos dalį mėgstantis būti visiškai apšviestas saulės. Auga retuose, sausuose, šviesiuose miškuose (dažniausiai *Dicrano-Pinion* sąjungai priskiriamuose pušynuose ar beržynuose), miško aikštelėse, kirtavietėse, palei kvartalų linijas, miško keliukus, pamiškėse, sausose pievose, dažnai įsikūrusiose pietinės, pietvakarinės ar rytinės ekspozicijų šlaituose.

Populiacijos gausumas. Paprastai auga pavieniui ir grupėmis. Tinkamomis sąlygomis gali sudaryti sąžalynus.

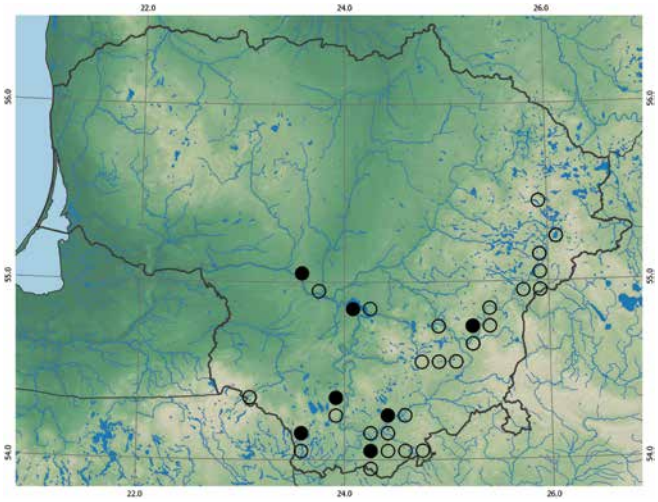

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra pievų suarimas ir natūrali bendrijų kaita – medžių ir krūmų ardo sutankėjimas, per didelis augaviečių užpavėsinimas, pievų užaugimas krūmais ir medžiais, stačių šlaitų erozija.
Norint išsaugoti populiacijas, reikia neleisti pievoms užželti krūmais ir medžiais, miškuose riboti ūkinę veiklą, išlaikyti optimalų šviesos režimą, retinti krūmus ir medžius.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *In Lithuania, this species has been recorded in southern and south-eastern parts of the country. It occurs in dry, open, light forests, usually pinewoods or birchwoods, as well as forest glades, along forest quarter lines, forest tracks and edges, and in dry meadows. The populations are variable, ranging from solitary individuals to groups.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Pievinis šalavijas

Salvia pratensis L.

Notreliniai (Lamiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšies arealas apima beveik visą Europą (išskyrus šiaurinę žemyno dalį) ir nedidelę dalį Šiaurės Afrikos. Būdingas temperatinės juostos elementas. Šiaurės Amerikoje – svetimžemė rūšis.
Lietuvoje aptinkamas tik pietinėje dalyje, o daugiausia radaviečių telkiasi Nemuno slėnio šlaituose, ruože nuo Kauno iki Jurbarko.

Biologija ir ekologija. Daugiametė 30–80 cm aukščio žolė. Stiebas keturbriaunis, status, negausiai lapuotas, plaukuotas, viršutinėje stiebo dalyje gausu liaukų. Pamatiniai lapai ilgais lapkočiais, kiaušiniški, apskritu arba širdišku pamatu ir buka viršutine dalimi. Viršutiniai lapai bekočiai. Žiedynas susideda iš keleto retų menturių, kurie sutankėja viršutinėje žiedyno dalyje. Žydi gegužės–liepos mėn. violetiniais arba mėlynais žiedais.
Pievinis šalavijas daugiausia auga stepinių pievų bendrijose, kurios formuojasi pavaginiuose gūbriuose ar salpų aukšto lygmens ekologinėje juostoje, tačiau dažniausiai šlaituose. Pasitaiko ir antrinės kilmės buveinėse (pakelėse). Auga priesmėlio ir priemolio dirvožemiuose.

Populiacijos gausumas. Tinkamose vietose (pavyzdžiui, Seredžiaus piliakalnio šlaituose) pievinių šalavijų gana gausu, ir tuo lengvai galima įsitikinti jiems žydint, kai išryškėja mėlynas jais apaugusių stepinių pievų aspektas.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę pievinio šalavijo išlikimui kelia tiek natūrali buveinių kaita, tiek intensyvus buveinių naudojimas. Ūkinei veiklai nepatogios šlaitų bendrijos nyksta dėl spartaus užaugimo

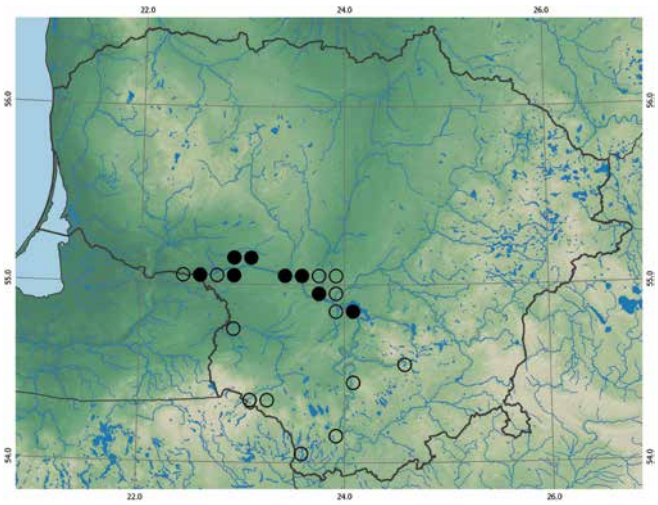

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

krūmais, o intensyviai naudojant pievų bendrijas, augalai nespėja subrandinti sėklų ir populiacija neatsinaujina. Ne mažesnę grėsmę kelia tinkamų buveinių suarimas arba pievų persėjimas ir sukultūrinimas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: BIGIS, EU-LT-001.

Summary. *This species mostly exists in a few localities near the Nemunas river valley, though in suitable habitats, populations can be very dense. It is important to harmonize land use in the habitats of this species, as abandoned slopes result in overgrowth with shrubs, while untimely and intense mowing and grazing can also have a negative impact on the viability of the population.*

Autorius – Domas Uogintas

Stačioji notra

Stachys recta L.

Notreliniai (Lamiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų, Centrinėje ir Rytų Europoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze. Užneštinė Šiaurės Amerikoje.
Lietuvos teritorija yra už šiaurinės ištisinio arealo ribos. Pagrindinės radavietės telkiasi Nemuno slėnyje nuo Vilkijos iki Raudonės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis augalas trumpu šakniastiebiu. Stiebai statūs, tvirti, kartais kylantys, 10–50 cm aukščio. Žemutiniai lapai pailgai lancetiški, rinčiuotai dantyti, trumpakočiai, viršutiniai kiaušiniški, lygiakraščiai, bekočiai. Žiedynas ilgas, žiedai po šešis–dešimt sukrauti menturiais, kurie viršūnėje tankesni, prie pagrindo išretėję. Žiedų vainikėlis šviesiai geltonas, su oranžinės spalvos žiotimis. Žydi birželio–spalio mėn., žiedus apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis.
Auga sausų saulėtų šlaitų pievose, pakrūmėse, palaukėse (*Trifolio-Geranietea* klasės bendrijose). Gali įsikurti antropogeninėse augavietėse. Šviesomėgis ir šilumamėgis augalas, obligatinis kalcifilas, augantis tik dirvožemiuose, kuriuose gausu karbonatų, nors jie ir menkai derlingi. Eroziofilas, gerai prisitaikęs išsilaikyti nuolat ardomose buveinėse.

Populiacijos gausumas. Įprastai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Per pastarąjį dešimtmetį individų skaičius pagrindinėse radavietėse yra stipriai sumažėjęs, o kai kuriose augalas apskritai nebeaptinkamas.

Grėsmės ir apsauga. Realią grėsmę populiacijoms kelia nebenaudojamų šlaitų, kuriuose nešienaujama ir neganoma, apaugimas krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis, ypač smiltyniniu lendrūnu (*Calamagrostis epigejos*). Stačioji notra, šviesomėgis atvirų vietų augalas, nepakanti pavėsiui. Būtina rūšies paplitimo svarbiausiose vietose – dešiniojo Nemuno slėnio šlaituose – dirbtinėmis priemonėmis palaikyti atvirų erdvių ir dygliuotais krūmynais apaugusių plotų santykį.

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

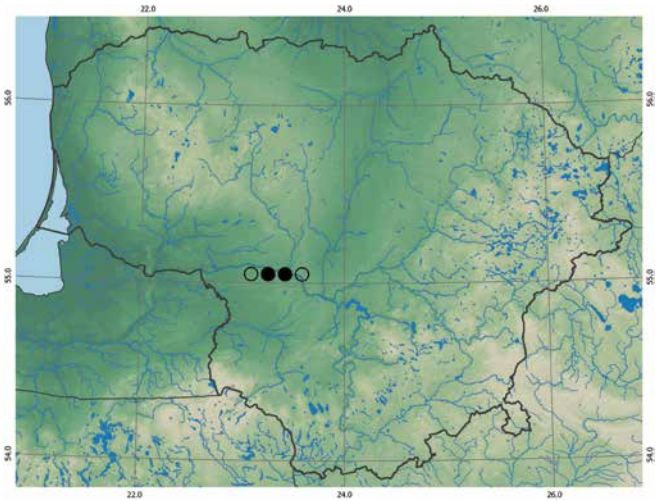

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Occurring mostly on south-facing slopes of the middle Nemunas valley, this species usually grows singly or in small groups. As meadows are abandoned and no longer mowed or grazed, the main threat facing the populations is the overgrowth of habitats by shrubs and tall grasses, especially Calamagrostis epigejos.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Raudonžiedis berutis

Teucrium scordium L.

Notreliniai (Lamiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B1+2

Paplitimas. Raudonžiedis berutis yra eurosibirinė temperatinė rūšis, jos arealas driekiasi per Europą ir vakarinę Azijos žemyno dalį.
Lietuvoje šis augalas yra retas, randamas tik dviejų upių slėniuose – Nemuno (Jurbarko, Šilutės ir Varėnos r., Pagėgių sav.) ir Nevėžio (Kauno ir Panevėžio r.).

Biologija ir ekologija. Raudonžiedis berutis – daugiametis žolinis augalas būdingu šliaužiančiu šakniastiebiu. Stiebas status, paprastas arba šakotas, dažniausiai 10–25 cm aukščio, bet pasitaiko ir aukštesnių, iki 50 cm aukščio, augalų. Lapai tankūs, pailgai elipsiški, 1,5–3 cm ilgio, bekočiai, apatiniai lapai širdišku arba apskritu pagrindu, apaugę plaukeliais. Žiedai trumpakočiai, telkiasi į menturius po vieną–keturis žiedus. Žydi purpuriškai raudonai liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu.
Raudonžiedis berutis auga nepastovaus vandens lygio buveinėse: drėgnose, užliejamosiose pievose, upių, senvagių ir griovių krantuose, lėkštose pakrantėse ar pakrančių krūmynuose. Centrinėje Europoje kaip optimalios buveinės nurodomos kalkingos žemapelkės, druskingos žemyninės pievos.

Populiacijos gausumas. Optimalių sąlygų buveinėse – drėgnų pievų, senvagių pakrančių žolynuose – raudonžiedžiai beručiai gali būti pakankamai gausus augalų bendrijų komponentas. Pasitaiko nedidelių sąžalynų.

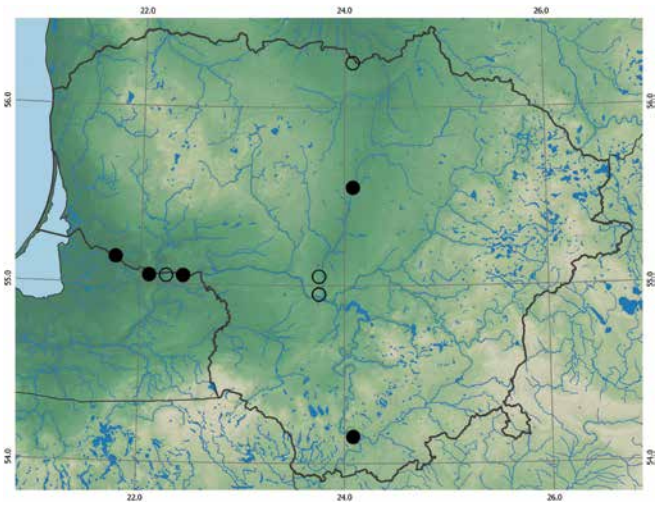

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia pakrančių juostų didelis krūmų susivėrimas ar apaugimas aukštais žoliniais augalais, ypač nendrėmis, kurios sudaro monodominantinius sąžalynus. Dabar žinomose populiacijose didelių grėsmių augalams nėra fiksuota.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *This is a very rare species in Lithuania, growing only in the Nemunas (Pagėgiai, Jurbarkas and Varėna districts) and Nevėžis (Panevėžys district) river valleys. Usually, populations contain several generative and vegetative individuals. The main threat facing the species is the overgrowing of riversides by tall herb vegetation, especially by Phragmites australis.*

Autorius – Domas Uogintas

Didžioji džioveklė

Orobanche elatior Sutton

Džiovekliniai (Orobanchaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Centrinėje ir Vakarų Europoje, Rytų Europos pietinėje dalyje, Azijos centrinėje ir pietvakarinėje dalyse.
Lietuvoje šiuo metu žinomos didžiosios džioveklės populiacijos telkiasi centrinėje dalyje: Kėdainių r. (Šušvės, Kruosto, Šarkupio upių slėniuose), Kauno r., Panevėžio r. (Nevėžio, Liaudės upių slėniuose), Raseinių r. (Dubysos, Mūkės upių slėniuose) ir viena radavietė – šiaurvakarinėje dalyje (Mažeikių r., Ventos slėnyje).

Biologija ir ekologija. Parazitinis, bechlorofilis, rusvos arba rausvos spalvos, daugiametis, iki 80 cm aukščio, žolinis augalas. Šaknys virtusios haustorijomis. Stiebas status, nešakotas, sustorėjusiu pamatu, tolygiai gausiai lapuotas, apaugęs trumpais rudais liaukiniais plaukeliais. Lapai pražanginiai, žvyniški, trikampiškai kiaušiniški ar lancetiški, ilgesni už tarpubamblius. Žiedai susitelkę į žiedyną stiebo viršūnėje, kiekvienas turi vieną pažiedę, vainikėlis rausvai gelsvas, suaugtinis. Žiedynas tankus, gausiažiedis, panašaus ilgio kaip stiebas. Žydi nuo birželio iki rugsėjo mėn. Vaisius – dėžutė, kurioje subręsta daug smulkių sėklų. Platina vėjas. Sėklos sudygsta tik patekusios ant parazituojamo augalo šaknų ar prie pat jų. Parazituoja ant didžiagalvės bajorės (*Centaurea scabiosa*) ir kai kurių kitų graižažiedžių augalų.
Pagal ekologinius poreikius pusiau šviesomėgis, didesnę dienos dalį mėgstantis būti visiškai apšviestas saulės, šilumamėgis augalas. Lietuvoje visos šiuo metu žinomos populiacijos įsikūrusios šiltuose upių ir upelių slėniuose, dažniausiai slėnių šlaitų sausose pievose, kur gausiai auga didžiagalvės bajorės.

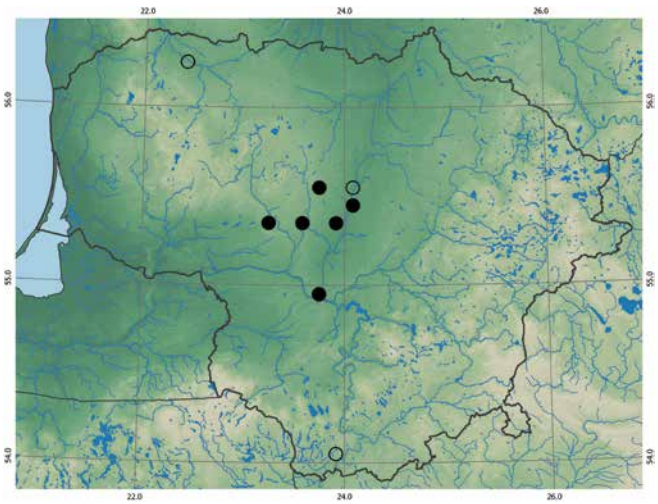

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Populiacijos gausumas. Dauguma didžiosios džioveklės populiacijų užima nedidelį plotą. Populiacijų gausumas priklauso nuo didžiagalvės bajorės, kurią parazituoja, populiacijų dydžio. Didžiausios didžiosios džioveklės populiacijos (apie 200–300 individų) įsikūrusios Kėdainių r., Šušvės upės slėnyje, Skinderiškio dendrologiniame parke ir Panevėžio r., Nevėžio upės slėnio šlaite, Stuomeniškių k.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – natūrali bendrijų kaita. Pievose, kuriose nebešienaujama ir nebeganoma, pakinta organinių nuokritų kiekis, storas sudžiūvusios žolės sluoksnis trukdo plisti didžiosios džioveklės sėkloms. Pievos apauga krūmais ir medžiais, pakinta šviesos režimas.
Norint išsaugoti populiacijas, reikia pievas šienauti, kai augalai išbarsto sėklas, išvežti nušienautą žolę ar šieną, neleisti pievoms užželti krūmais ir medžiais.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI**.**

Summary. *The currently known populations of this species are currently concentrated in the central part of Lithuania. Orobanche elatior is almost exclusively parasitic upon Centaurea scabiosa and is found in warm river valleys, commonly in dry meadows on valley slopes. The most abundant population consists of 200 to 300 individuals. The species are threatened by alteration of habitat conditions.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Blyškioji džioveklė

Orobanche reticulata Wallr.

Džiovekliniai (Orobanchaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų ir Centrinėje Europoje, Rytų Europos pietinėje dalyje, Kaukaze, Sibire, Šiaurės Afrikoje.
Lietuvoje reta. Randama rytinėje (Ignalinos, Švenčionių, Utenos r.), šiaurinėje (Biržų, Mažeikių, Panevėžio r.) ir vakarinėje (Raseinių ir Šiaulių r.) šalies dalyse bei Prienų r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis arba dvimetis, 0,15–1 m aukščio, žolinis, bechlorofilis, parazitinis augalas, apaugęs liaukiniais plaukeliais. Šaknimis, virtusiomis haustorijomis, prisitvirtina ir parazituoja ant gelsvalapės usnies (*Cirsium oleraceum*). Stiebas gelsvas arba rusvas, nešakotas, iki 1 cm skersmens, sustorėjusia apatine dalimi. Lapai maži, žvyniški, apatiniai trikampiai, viršutiniai lancetiški. Žiedynas ilgas, kekės pavidalo, gali sudaryti pusę stiebo ilgio, gausiažiedis, apatinėje dalyje retas. Žiedai dvilyčiai, netaisyklingi, turi po vieną kiaušiniškai lancetišką pažiedę. Vainikėlis suaugtinis, dvilūpis. Žiedai iki 2 cm ilgio, gelsvi arba balkšvi, viršutinė lūpa ir žiotys rausvos, apaugusios tamsesniais plaukeliais. Vainikėlio užpakalinė linija tiesi, staigiai išlinksta tik ties lūpa. Viršutinė lūpa dviskiautė, apatinė triskiautė. Vaisius – daugiasėklė dėžutė, suskylanti į dvi dalis.
Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Pusiau šviesomėgis. Įsikuria silpnai šarminės reakcijos dirvožemiuose. Blyškiųjų džioveklių aptinkama pelkėtose, šaltiniuotose pievose, pelkėtuose ir drėgnuose juodalksnynuose, eglynuose, beržynuose ar mišriuosiuose miškuose, ant kvartalinių linijų, kirtimuose, pagrioviuose, kuriuose yra gelsvalapių usnių sąžalynų.

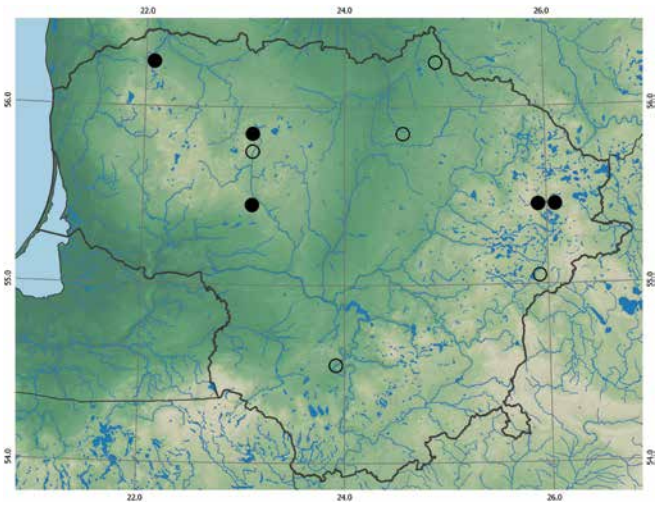

Nuotraukos autorius – Jonas Barzdėnas

Populiacijos gausumas. Dažniausiai blyškiųjų džioveklių randama grupėse po keliasdešimt augalų, išilgai upelių 100–200 metrų ruožuose. Gausiausioje populiacijoje rasta apie 120 individų 800 m² plote.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra augaviečių ekologinių sąlygų pokyčiai (pievų apaugimas tankiais krūmais, miškuose – per didelis medžių ir krūmų susivėrimas), augaviečių sausinimas ir sunaikinimas (suarimas po miškų kirtimo ar pievų suarimas).

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare in Lithuania. It occurs in the east, north and west, with one locality also known in the southern part of the country. It is usually found in groups of a few dozen individuals. The main threats it faces are bush and tree overgrowth, encroachment of canopy cover or shrubs, drainage of habitats and ploughing of clear cuts and meadows.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Karališkoji glindė

Pedicularis sceptrum-carolinum L.

Džiovekliniai (Orobanchaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2ac(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir Azijoje. Arealas apima Šiaurės ir Centrinę Europą, piečiau rūšis aptinkama kalnų regionuose (Rytų Alpėse, Karpatuose). Azijoje arealas tęsiasi per visą Sibiro regioną ir Vidurio Aziją iki pat Japonijos, apimdamas dalį Kinijos.
Lietuvoje labai reta rūšis, nors žinomos radavietės plačiai pasklidusios didelėje šalies teritorijoje. Rūšis registruota Pietų, Rytų, Vidurio ir Šiaurės Vakarų Lietuvoje. Daugelyje vietovių rūšis šiuo metu nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas status, nešakotas, su nedaug lapų, plikas arba šiek tiek pūkuotas. Pamatiniai lapai sudaro skrotelę. Žiedai geltoni, apatinė lūpa raudonu kraštu. Žiedai išsidėstę pavieniui arba po tris menturiais ir sudaro pailgą, retažiedę viršūninę kekę. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Sėklos geriausiai sudygsta buveinėse, kuriose yra atviro dirvožemio plotų.
Karališkoji glindė įsikuria drėgnuose durpiniuose dirvožemiuose, dažniausiai šarmingų žemapelkių ir tarpinių pelkių buveinėse, rečiau drėgnose pievose, pelkiniuose miškuose. Taip pat aptinkama antropogeninės kilmės buveinėse – sausinamųjų kanalų šlaituose, ant miško kvartalinių linijų, karjeruose.

Populiacijos gausumas. Atskirose radavietėse augalų paprastai negausu, aptinkama pavienių individų arba nedidelių jų grupių. Žinoma viena kiek gausesnė, Radviliškio r. esanti, rūšies subpopuliacija, kurioje suskaičiuojama apie šimtą augalų. Buveinėse paprastai vyrauja generatyviniai augalai, todėl

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

manoma, kad rūšies individų atsinaujinimas labai mažas. Pastebima, kad subpopuliacijoms būdingos didelės generatyvinių individų fliuktuacijos, kurios ypač ryškios buveinėse įgyvendinus gamtotvarkos priemones.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė rūšies nykimo priežastis yra buveinių būklės blogėjimas dėl jų apaugimo krūmais ir aukštais žoliniais augalais. Rūšis jautri tręšimui, todėl jos nykimą taip pat spartina buveinių eutrofikacija. Rūšies ekologinių poreikių neatitinkančiose buveinėse reikėtų įgyvendinti gamtotvarkos priemones, kurių metu turėtų būti kertami krūmai ir reguliariai šienaujami žoliniai augalai, o susidariusi biomasė iš buveinių pašalinama. Esant galimybei, buveinėse būtų tikslinga formuoti paklotės pažaidas, kurios palengvintų karališkosios glindės sėklų patekimą į dirvožemį ir jų dygimą.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Kuusk, Tabaka, Jankevičienė, 1996; Wróblewska, 2013.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A rare species, although sparsely recorded almost throughout the country. It usually occurs on wet peat soils in alkaline fens, transition mires, wet meadows and swamp forests. Most subpopulations are composed of several individuals, with only one known subpopulation containing up to one hundred individuals. The species is in decline due to the loss of suitable habitat.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

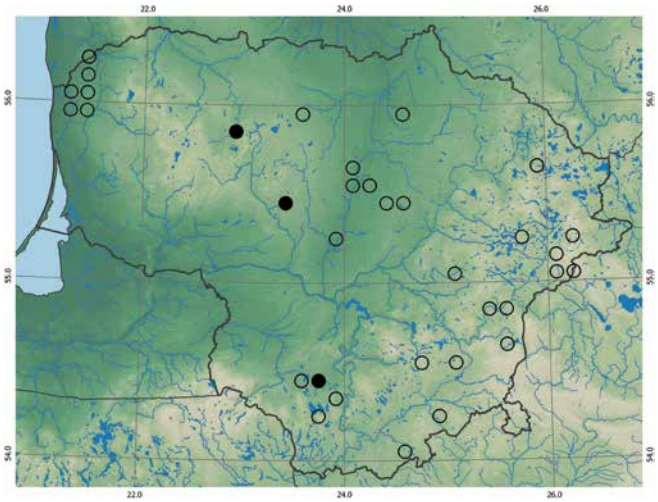

Miškinė glindė

Pedicularis sylvatica L.

Džiovekliniai (Orobanchaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR A2ac

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų Europoje. Subatlantinė europinė rūšis, kurios radavietės Lietuvoje būtų vienos iš labiausiai į šiaurės rytus nutolusių nuo pagrindinio arealo. Šiuo metu šalyje žinoma tik viena miškinės glindės populiacija Balskuose (Tauragės r.).

Biologija ir ekologija. Miškinė glindė – dvimetis arba daugiametis augalas. Stiebai keli, žemi (5–15 cm), statūs arba kylantys. Pamatiniai lygiakraščiai lapai sudaro skrotelę, stiebiniai – trumpai kotuoti, plunksniškai susiskaldę. Žiedai susitelkę į retas kekes, žiedų vainikėliai rožiniai arba šviesiai purpuriniai, jų viršutinė lūpa viršuje pjautuviškai išsilenkusi. Žiedo taurelė, vaisiams išaugus, išsipūtusi. Dauginasi sėklomis. Šakninis pusiau parazitas. Miškinės glindės pakančios vėsesnėms augavietėms, mėgsta rūgščius, oligotrofinius, bet humuso turinčius dirvožemius. Lietuvoje tokiose vietose įprastai formuojasi briedgaurynai ir viržynai. Vieną iš tokių pamiškės briedgaurynų, kartu su stačiąja briedgaure, paprastąja smilga, kvapiąja gardūnyte, miškine sidabražole, kitomis žemomis žolėmis, ir sudaro vienintelė dabar žinoma miškinės glindės populiacija šalyje.

Populiacijos gausumas. Žinomoje radavietėje miškinės glindės individai pasklidę 40–60 m² plote, per pastaruosius penkerius metus individų skaičius sumažėjo kelis kartus. Buvusių labai gausių populiacijų kitos augavietės Šilalės, Tauragės, Šilutės r. per pastarąjį dešimtmetį visai sunyko ir individų jose aptikti nebepavyksta.

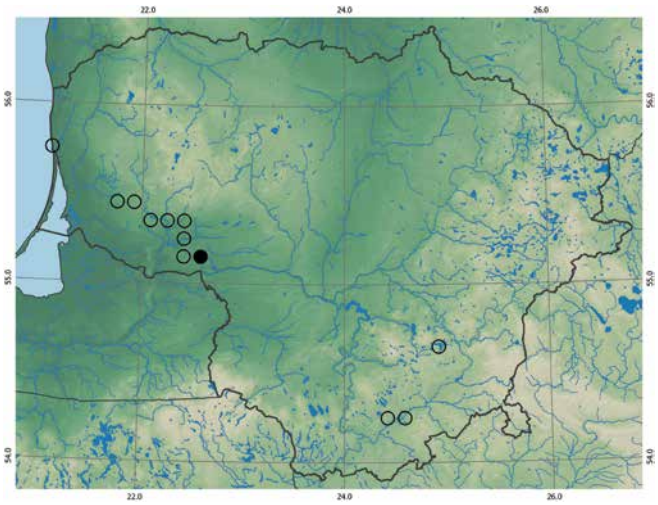

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Ankstesnėse radavietėse rūšis išnyko dėl buveinių struktūros ir sudėties pasikeitimo: nustojus jas ūkiškai naudoti, suvešėjo aukštos ir velėną sudarančios žolės (smiltyninis lendrūnas, kupstinė šluotsmilgė, pelkinė vingiorykštė), susiformavo stora samanų danga, įsiveisė pavėsį sudarantys krūmai ir medžiai. Pavėsis ir prarastos galimybės atsinaujinti (atviros žemės lopinėlių stoka) nulėmė populiacijų sunykimą. Dabartinėje augavietėje pamiškės pieva reguliariai šienaujama, tačiau palankesnis naudojimo režimas būtų ekstensyvus ganymas. Neigiamai paveiktų pievų žolyno sudėties gerinimas, dirvožemio tręšimas ir kalkinimas, sausinimas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Located in the western part of the country, there is one known locality for this species. At this locality, the number of individuals has decreased by several times in the last five years. It is suspected that this is due to the lack of suitable land management - the most suitable would be extensive grazing, but not mowing. In former localities, the species has become extinct due to changes in the structure and composition of habitats.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Boloninis katilėlis

Campanula bononiensis L.

Katilėliniai (Campanulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, išskyrus arktinę sritį, Kaukaze, Vakarų Sibire, Centrinės Azijos šiaurinėje dalyje.
Lietuvoje pagrindinės populiacijos telkiasi centrinės ir vakarinės dalių didžiųjų upių (Nemuno, Neries, Dubysos, Nevėžio) ir jų intakų slėniuose ir raguvose**.**

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas trumpu šakniastiebiu, 60–120 cm aukščio stačiu stiebu. Lapai rinčiuotai dantyti, apatinė pusė pilkai gauruota, apatiniai ilgakočiai, viršutiniai bekočiai, pamatais apgaubia stiebą. Nusvirę, trumpakočiai šviesiai mėlyni arba violetiniai žiedai susitelkę į siaurą, ilgą, paprastai daugiašalę kekę arba šluotelę. Žydi liepos–rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis, šiek tiek vegetatyviškai. Auga miško aikštelėse, pamiškėse ir pakrūmėse, sausose pievose, upių slėnių terasų ir šlaitų pievose (*Trifolio-Geranietea* klasės bendrijose). Mėgsta kalkingus dirvožemius, kuriuose nebūtinai daug maisto medžiagų, yra šviesomėgis ir šilumamėgis augalas.

Populiacijos gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Duomenų apie labai gausiai augančius boloninius katilėlius nėra, atvirkščiai, daugumoje dabar žinomų radaviečių stebimas individų skaičiaus mažėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Potencialią grėsmę populiacijoms kelia nebenaudojamų šlaitų, kuriuose nešienaujama ir neganoma, apaugimas krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis, ypač smiltyniniu lendrūnu (*Calamagrostis epigejos*), nes augalai nepakantūs užpavėsinimui. Pasitaiko atvejų, kada boloninio katilėlio augavietės, ypač sausose upių terasose, yra užsodinamos medžiais. Būtina boloninio katilėlio paplitimo svarbiausiose vietose – didžiųjų upių šlaituose – dirbtinėmis priemonėmis palaikyti atvirų erdvių plotus.

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

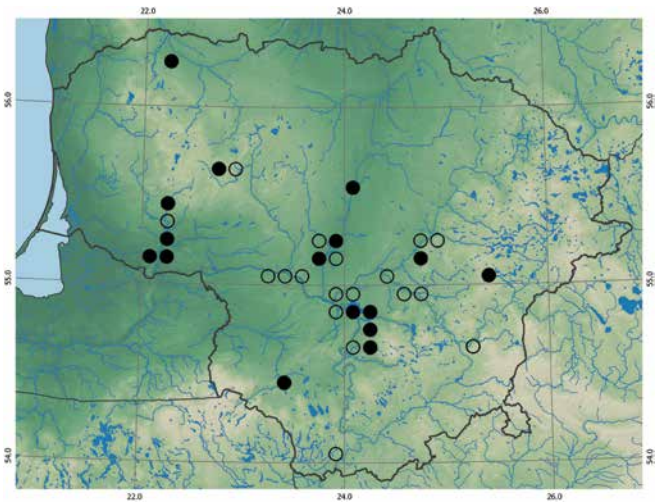

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *The main populations are situated in valleys and ravines of the largest rivers (the Nemunas, Neris, Dubysa, Nevėžis) and their tributaries in the central and western parts of the country. The plant grows sporadically or in small groups. Potential threats to the populations include the overgrowth of abandoned slopes (not mowed or pastured) with shrubs and tall grasses, especially Calamagrostis epigejos.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Ežerinė lobelija

Lobelia dortmanna L.

Katilėliniai (Campanulaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1b(iii,iv)c(iv)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Amerikos ir Europos vidutinio ir šalto klimato juostų okeaninėse srityse. Lietuvoje buvo rasta tik Ešerinio, Girutiškio, Keročio, Salinio ir Salaičių ežeruose (Švenčionių r.). Girutiškio ežere neberandama nuo 1972 m.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–70 cm aukščio, vandens augalas. Šaknys baltos, kuokštinės, prisitaikiusios pasisavinti iš dugno nuosėdų anglies dioksidą. Trumpi povandeniniai lapai, padengti stora kutikule, sudaro skrotelę. Švelniai melsvi žiedai sudaro retažiedes, kyšančias virš vandens kekes. Žydi birželio pabaigoje, liepos mėn. Vaisius – gausiasėklė dėžutė. Kitaip negu daugeliui vandens augalų, ežerinei lobelijai svarbesnis ne vegetatyvinis, o generatyvinis dauginimasis sėklomis. Ji gali žydėti ir subrandinti sėklas po vandeniu. Gyvybingose populiacijose gausu daigų ir juvenilinių individų, iš kurių tik dalis pasiekia brandą. Retai dauginasi vegetatyviškai šakniastiebio dalimis su lapo skrotele. Auga rūgščiuose arba neutralios reakcijos, minkšto vandens ežeruose, kuriuose nėra gausu maisto ir mineralinių medžiagų. Jų pakrantės neretai daugiau ar mažiau užpelkėjusios. Sudaro įvairaus dydžio sąžalynus smėlėtose arba kiek uždumblėjusiose seklumose iki 0,5 (1,0) m gylio. Lietuvoje niekada neauga kartu su panašios ekologijos ežerine slepišere (*Isoetes lacustris*).

Populiacijos gausumas. Šiuo metu didžiausios ir gausiausios populiacijos yra Salaičių ir Ešerinio ežeruose. Tačiau ir jų sekliausiose augavietėse arčiausiai kranto neretai įsigali pakrančių augalai, o giliau lobelija negali augti dėl mažo vandens skaidrumo.

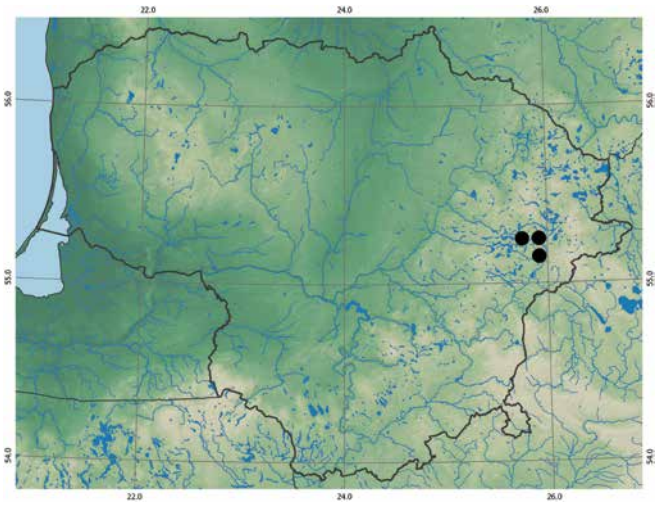

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Pastaruoju metu labai suprastėjo Salinio ežero populiacijos būklė, užstačius vasarnamiais smėlėtą pakrantę. Keročio ežere lobelija išlikusi tik šiaurinėje ežero dalyje, tačiau, galbūt dėl ženklių vandens lygio svyravimų, išauga ne kiekvienais metais.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl ežerų taršos, eutrofikacijos ir rūgštėjimo, per intensyvaus naudojimo rekreacijai ir žuvivaisai, taip pat dėl konkurencijos su pakrančių augalais ir apaugančiais dumbliais. Kadangi Salaičių ir Ešerinio ežerai yra saugomose teritorijose su nedidele antropogeninės veiklos įtaka, didžiausią grėsmę kelia natūralus ir visuotinis vandens rūgštingumo didėjimas ir konkurencija su pakrančių augalais. Blogesnės būklės augavietėms reikėtų parengti apsaugos planą.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius 1980; Makavičiūtė, Sinkevičienė, 2010.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, currently known only in Lakes Kerotis, Salinis, Salaičių and Ešerinis (Švenčionys district). The most abundant and viable populations are observed in Lakes Ešerinis and Salaičių. In one historical locality, Lake Girutiškis, the species has not been found since 1972. The main threats are natural and global acidification and extensive use of oligotrophic lakes for recreation and fish farming.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Vandeninė plaumuonė

Nymphoides peltata (S. G. Gmel.) Kuntze

Pupalaiškiniai (Menyanthaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1b(i,ii,iii)c(i,ii,iv)+2b(i,ii,iii)c(ii,iii,iv)

Paplitimas. Rūšis natūraliai paplitusi Europoje ir Azijoje, introdukuota ir natūralizavusis Šiaurės Amerikoje. Nors aptinkama daugelyje Europos šalių, daug kur reta ir nykstanti. Lietuvoje reta, paplitusi tik vakarinėje dalyje (Klaipėdos, Šilutės r., Pagėgių sav.), su Baltijos jūra ir Kuršių mariomis susijusiuose vandenyse. Galimai išnyko Rąžės ir Minijos upėse, Krokų Lankos ežere. Pastarajame dešimtmetyje aptikta Danės upėje, kur ilgą laiką nebuvo randama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 2 m aukščio, vandens augalas plūduriuojančiais lapais, įsišaknijantis vandens telkinių dugne. Žiedai ryškiai geltoni, kyšantys virš vandens. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviškai – stiebo dalimis. Dažniausiai auga natūraliai eutrofiniuose, su upių sistemomis susijusiuose vandenyse: lėtai tekančiose upėse, senvagėse, kanaluose. Lietuvoje auga arba augo lėtai tekančiuose arba stovinčiuose vandenyse: Krokų Lankos ežere, Kuršių marių įlankose, upių, įtekančių į Nemuną, Baltijos jūrą ir Kuršių marias, žemupiuose, žiotyse, senvagėse, Klaipėdos kanale. Sudaro *Nymphoidetum peltatae* bendrijas.

Populiacijos gausumas. Specialių populiacijų gausumo ir būklės tyrimų nėra, tačiau apie rūšies gausumo pokyčius galima spręsti iš gausių herbariumo rinkinių, neretai rinktų tose pačiose vietose daugelį metų. Ryškiausia vandeninės plaumuonės nykimo tendencija pastebėta XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais Minijos, Rąžės, Danės upėse. Pastoviausiai ir, ko gero, gausiausiai vandeninė plaumuonė auga

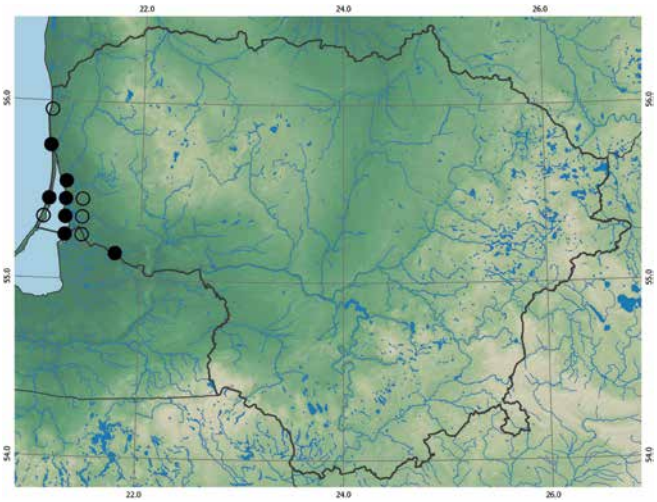

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Kniaupo įlankoje, Nemuno deltos atšakų žiotyse ir Nemuno senvagėse ties Lazdėnais (Pagėgių sav.). Ypač dideli radaviečių skaičiaus ir augalų gausumo svyravimai stebimi vakarinės Kuršių marių dalies augavietėse.

Grėsmės ir apsauga. XX a. pabaigoje pastebėta, kad vandeninė plaumuonė sparčiai nyksta pramonės ir buities nuotekomis teršiamuose vandenyse. Tokiomis sąlygomis ją nustelbia paprastoji lūgnė ir paprastoji nendrė. Vandenų apsauga nuo taršos yra labai svarbi šiai rūšiai išlikti. Kita visos Europos mastu nurodoma grėsmė vietinėms laukinėms plaumuonės populiacijoms – kultūrinių augalų plitimas ir natūralizacija. Todėl parduodamų augalų sodinimas natūraliuose vandens telkiniuose, ypač natūralaus plaumuonės paplitimo areale, turėtų būti griežtai kontroliuojamas.

Informacijos šaltiniai: Sinkevičienė, 1999; Balevičienė, Gudžinskas, Sinkevičienė, 2000; Ilginė, 2017.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, recorded only in the western part of the country (Klaipėda, Šilutė and Pagėgiai districts). At the end of the 20th century, it disappeared from the Rivers Minija, Danė and Rąžė, as well as Lake Krokų Lanka. The most abundant and constant populations are in Kniaupas Bay, in the mouths of the branches of the River Nemunas and in oxbows of the River Nemunas near Lazdėnai. This species recently reappeared in the River Danė.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Kalninė arnika

Arnica montana L.

Astriniai (Asteraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2ab(ii,iv,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europos kalnuose: Alpėse, Šiaurės Balkanuose, Pirėnuose, Karpatuose, Pietų Skandinavijos kalnuose, Rytų Europos lygumose.
Lietuvoje kalninė arnika laikoma reliktine kalnine rūšimi. Lietuvoje, prie savo šiaurvakarinės paplitimo ribos, aptinkama pietrytinėje dalyje. Labiausiai į šiaurės rytus nutolusios pavienės radavietės Utenos, Ignalinos r., į vakarus – Kaišiadorių r., Kazlų Rūdos sav.; Švenčionių, Molėtų, Širvintų, Prienų, Alytaus r. ir Vilniaus r. šiaurinėje dalyje žinomos tik pavienės radavietės, gausiau aptinkama tik piečiau šių rajonų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebinis, žolinis augalas, kurio šakniastiebis apaugęs plonomis šaknimis ir driekiasi lygiagrečiai dirvos paviršiui. Stiebas mažai šakotas, retai lapuotas, apaugęs paprastais ir liaukiniais plaukeliais, išauga 30–70 cm aukščio. Lapai lygiakraščiai, stiebiniai – pailgai kiaušiniški, poriniai sudaro vieną–tris poras. Pamatiniai lapai plačiai kiaušiniški, išauga skrotelėse po keturis–dešimt. Žiedai geltoni, susitelkę į graižus, kurie po vieną išauga stiebo ir šoninių šakų viršūnėse. Žydi birželio–rugpjūčio mėn., vaisiai subręsta rugpjūtį.
Pagal ekologinius poreikius vidutiniškai šilumamėgis, labai šviesomėgis augalas, geriausiai augantis visiškai apšviestoje vietoje. Įsikuria vidutinio drėgnumo rūgščiuose dirvožemiuose, kuriuose nedaug azoto. Lietuvoje šios rūšies augalų aptinkama vidutinio drėgnumo ir sausų, rūgščių, nederlingų dirvožemių bendrijose: retuose šviesiuose pušynuose ar beržynuose, miško aikštelėse, pamiškėse arba briedgaurynuose.

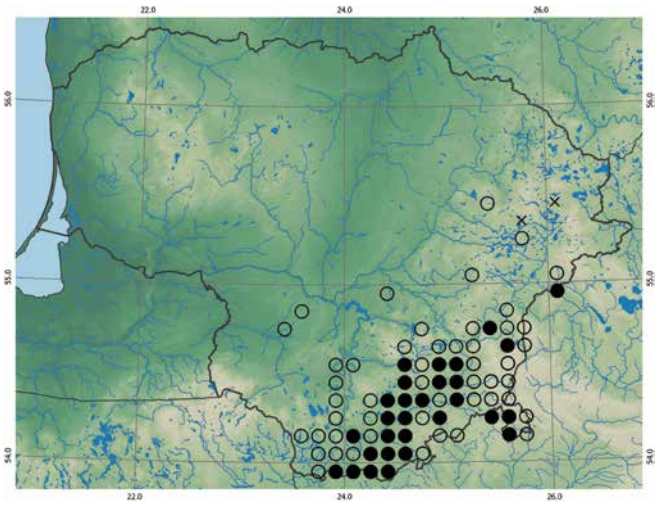

Nuotraukos autorius – Mindaugas Lapelė

Populiacijos gausumas. Populiacijos labai įvairios, aptinkama nuo pavienių individų iki įvairaus dydžio grupių, didžiausios užima keletą dešimčių kvadratinių metrų. Atviruose plotuose, esant visiškam apšvietimui, susidaro didesnės grupės. Miške paprastai aptinkamos pasklidusios po keletą individų. Kuo miškas tankesnis, tuo mažesnės grupelės.

Grėsmės ir apsauga. Augalai sunyksta dėl miškų kirtimo, pievų suarimo, kai mechaniškai yra sunaikinamos jų augavietės ir jie patys. Didelė grėsmė yra augaviečių užtamsinimas sutankėjus miško bendrijoms, pievoms užželiant krūmais ar medžiais. Nustojus šienauti pievas ar jose ganyti, kalninėms arnikoms kyla grėsmė neatlaikyti suvešėjusių kitų augalų konkurencijos. Vaistinei žaliavai renkant jų žiedynus, ribojama galimybė plisti sėkloms.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1963, Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Occurring in south-eastern Lithuania, this species inhabits dry and middle dry, acid soils in pine and birch forests, forest openings and edges and meadows. The populations are variable, ranging from solitary individuals to groups. The main threats are forest cuttings, ploughing of meadows, bush and tree overgrowth and discontinued grazing and haymaking in meadows and forests.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Juodgalvė bajorė

Centaurea phrygia L.

Astriniai (Asteraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės, Rytų ir Centrinėje Europoje: nuo pietinės Suomijos dalies iki Albanijos bei nuo rytinės Vokietijos dalies iki Ukrainos, Bulgarijos. Danijoje, Norvegijoje ir Švedijoje rūšis laikoma svetimžeme.
Lietuvoje aptinkama beveik visoje teritorijoje, tačiau negausiai. Seniau buvo gausiai aptinkama Vakarų Lietuvoje, dabar pavienių populiacijų randama tik Šiaurės ir Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 50–80 cm aukščio augalas stora, medėjančia šaknimi. Stiebo lapai pailgi, pamatiniai negiliai plunksniškai skiautėti. Žiedai susitelkę į graižus, kurie ant žiedynkočių būna po vieną ar kelis. Graižą dengia plunksniški ar šukiški skraistlapiai. Skristuko plaukeliai du kartus trumpesni už vaisių.
Juodgalvių bajorių populiacijų aptinkama pievose, pamiškėse, miškų aikštelėse. Dalis populiacijų randama rūšiai nebūdingose, antropogeninėse buveinėse: ant kvartalinių linijų, pakelėse ar kitose pažeistose buveinėse. Plinta sėklomis, labai retai atžalomis.

Populiacijos gausumas. Per pastarąjį dešimtmetį juodgalvė bajorė stebėta tik penkiose radavietėse, kurių didžioji dalis susitelkusi šiaurinėje Lietuvos dalyje. Rūšiai būdingų tinkamų augaviečių skaičius mažėja, bet populiacijos gali atsikurti iš antropogeninėse buveinėse įsikūrusių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės juodgalvei bajorei yra tinkamų buveinių mažėjimas, šienaujamų pievų apaugimas krūmais, miško aikštelių žolinės dangos susivėrimas ir apaugimas samanų danga.

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

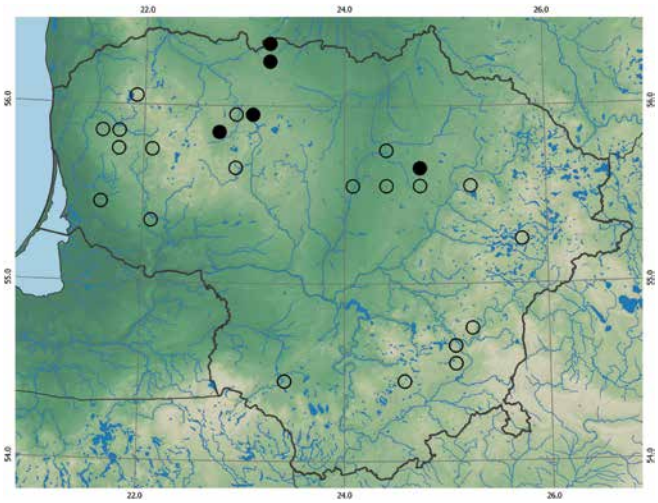

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Previously distributed throughout the country, especially in the western part, currently it remains in only five sites, mostly in the northern part of Lithuania. Habitat loss is one of the main threats to the population, though the species is found in disturbed, anthropogenic habitats.*

Autorius – Lukas Petrulaitis

Įvairialapė usnis

Cirsium heterophyllum (L.) Hill

Astriniai (Asteraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU B2ab(ii,iii,iv,v); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje, išskyrus pietinę Balkanų dalį, Kaukaze ir Vakarų Azijoje. Šilto klimato srityse daugiausia auga kalnuose. Lietuvoje gana reta, nevienodai paplitusi rūšis. Dauguma radaviečių telkiasi šiaurinėje šalies dalyje: Pajūrio žemumos šiaurinėje dalyje, Ventos vidurupio lygumoje ir Aukštaičių aukštumos šiaurrytinėje dalyje, o Vidurio Lietuvos žemumoje buvo užregistruotos tik pavienės radavietės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–130 cm aukščio, žolinis augalas nestorais šakniastiebiais. Stiebas status, vagotas, beveik tolygiai apaugęs lapais, su voratinkliškais plaukeliais. Lapai gana stambūs, plačiai lancetiški, lygiakraščiai, dygliuotai dantyti, kartais apatiniai lapai plunksniškai skiautėti. Graižai, išaugę po vieną, retai po kelis šakų viršūnėse, iki 5 cm skersmens. Žiedai tamsiai purpuriniai. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Vaisiai – apie 5 mm ilgio lukštavaisiai. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Sėklos ilgalaikio sėklų banko nesudaro.
Įvairialapės usnys dažniausiai auga gerai apšviestose vietose, nors yra pakančios nestipriai ūksmei. Paprastai įsikuria šlapiose ir vidutinio drėgnumo pievose, pelkių pakraščiuose, pakrūmėse, pamiškėse, drėgnose miškų aikštelėse. Stingant šviesos, augalai mažai žydi arba nežydi visai.

Populiacijos gausumas. Tikslus populiacijos dydis Lietuvoje nežinomas, bet dauguma subpopuliacijų yra nedidelės ir užima mažus, paprastai kelių dešimčių kvadratinių metrų plotus. Pačiose didžiausiose subpopuliacijose priskaičiuojama iki 1000 individų. Mažus kelių kvadratinių metrų sąžalynus

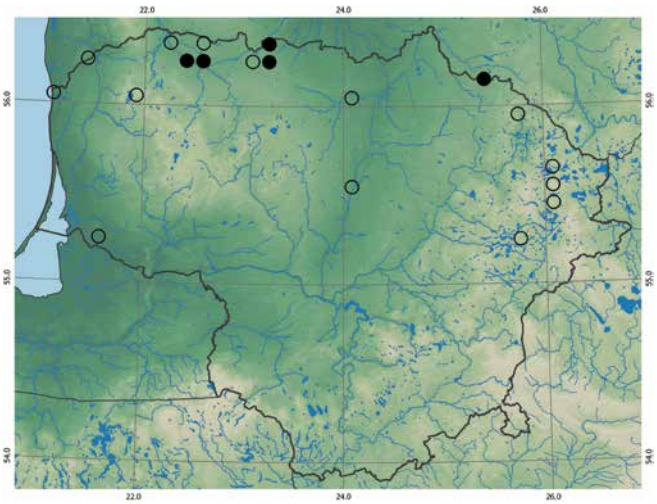

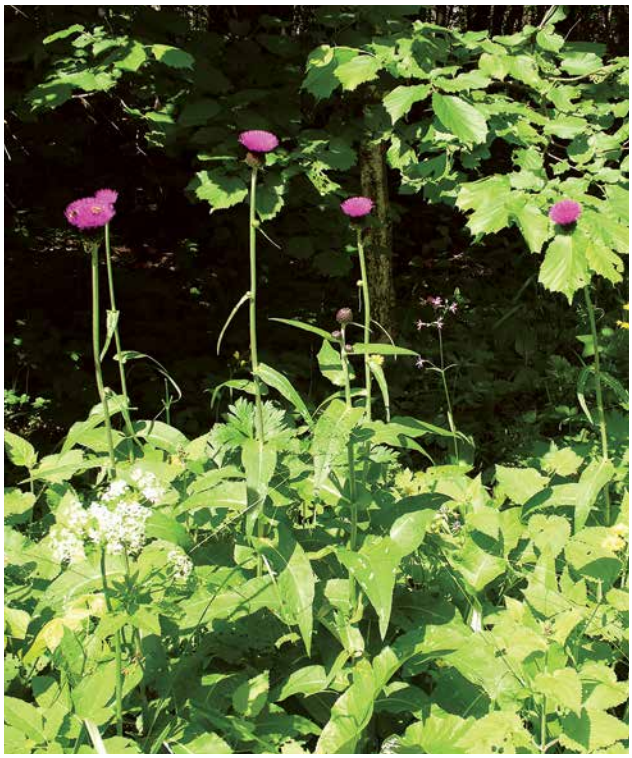

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

dažnai sudaro vieno individo sudarytas klonas. Būdingos labai didelės žydinčių individų fliuktuacijos.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijai didžiausią grėsmę kelia buveinių būklės blogėjimas. Dėl menko šlapių pievų naudojimo jos apauga krūmais ir medžiais, augalai nustoja žydėti ir daugintis sėklomis. Nyksta ir dėl eutrofikacijos sukeltų buveinių pokyčių. Kai kuriose atvirose buveinėse šiai rūšiai pavojų kelia kryžminimasis su kitomis usnimis (labiausiai su gelsvąja usnimi). Svarbiausia apsaugos priemonė – išsaugoti ir palaikyti palankią šlapių pievų, pamiškių ir miško aikštelių buveinių būklę, jose periodiškai nupjauti žolę.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is quite rare, declining and has an uneven distribution, mostly occurring across northern Lithuania. It grows in wet and mesic meadows, in forest glades and along forest and wetland edges. The main threat facing this species is habitat change due to eutrophication and overgrowth by shrubs. This species is also threatened by hybridization with other species of the genus, mainly with Cirsium oleraceum. The main measure for the protection of this species is the maintenance of favourable wet grassland and other habitat conditions.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Gelsvasis palėnas

Laphangium luteoalbum (L.) Tzvelev

Astriniai (Asterceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Rūšis natūraliai paplitusi arba natūralizavusis (Šiaurės Amerikoje) visuose žemynuose. Laikoma eurosibiriniu pietinių klimato juostų floros elementu.
Lietuva yra arealo šiaurrytiniame pakraštyje. Buvo žinomos kelios radavietės Nemuno krantuose, ruože tarp Druskininkų ir Kauno.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, kartais dvimetis augalas. Stiebai kylantys arba statūs, 10–60 cm aukščio, dažniausiai tik viršūnėse šakoti, apaugę baltais pūkais. Lapai taip pat pūkuoti, pamatais pusiau apkabina stiebą. Graižai susitelkę į tankias krūveles skėtiškose šluotelėse. Skraistlapiai beveik ištisai plėveliniai, gelsvai balti, pliki. Vainikėlis oranžinis arba gelsvai baltas. Žydi birželio–spalio mėn. Vaisių skristukai iš siūliškų plaukelių. Auga eroduojamuose upių krantų šlaituose, drėgnuose smėlynuose.

Populiacijos gausumas. Pastaraisiais metais duomenų apie populiacijų gausumą ir jų dinamiką nėra. Ankstesniais laikais stebėti daugiausia pavieniai individai arba nedidelės grupės.

Grėsmės ir apsauga. Labai retai pasitaikiusi rūšis dėl tinkamų augaviečių stokos. Saikingai birūs, smėlingi Nemuno krantai – gana retas reiškinys. Stiprios erozijos veikiamuose stačiuose šlaituose nespėja įsitvirtinti net terofitai, o lėkštesnius greitai sutvirtina daugiametės augalijos velėna. Kadangi šis vienmetis augalas jau daugiau kaip dešimt metų šalies teritorijoje nebėra aptinkamas, labai tikėtina, kad gali būti visiškai išnykęs. Rūšiai išsaugoti būtinos aktyvios gamtotvarkos priemonės. Galimas diasporų dirbtinis papildymas. Rekomenduojama potencialiose buveinėse sukurti palankesnes augimo sąlygas: apriboti erozijos mastą arba pašalinti daugiametę žolinę augaliją, suformuoti mikroterasas sėkloms sulaikyti.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

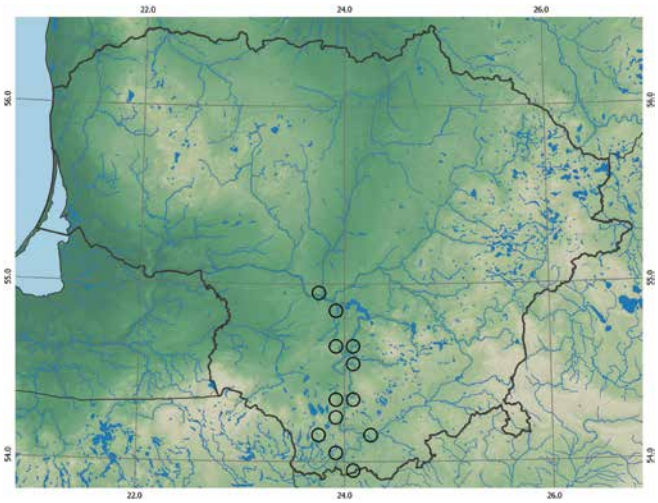

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Known only from a few historical localities on the banks of the River Nemunas along the stretch between Druskininkai and Kaunas. There are no observations in the last few decades. The plant grew on the eroding slopes of river banks and wet sands.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Šiurkščioji vanagutė

Pilosella echioides (Lumn.) F. W. Schultz & Sch. Bip.

Astriniai (Asteraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(i,ii,iii,iv,v)c(iv)+2ab(i,ii,iii,iv,v)c(iv); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vidurio ir Rytų Europoje, Vakarų ir Pietvakarių Azijoje, vidutiniškai šilto ir šilto klimato juostose. Manoma, kad Latvijoje ir Estijoje rūšis išnykusi.
Lietuvoje labai reta, sparčiai nykstanti rūšis, dabar aptinkama tik Pietryčių lygumoje, nors yra istorinių duomenų, kad iki XX a. vidurio rūšis buvo paplitusi beveik visoje rytinėje Baltijos aukštumų dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis 20–60 cm aukščio augalas. Stiebas stačias, gausiai apaugęs standžiais šereliais ir žvaigždiškais plaukeliais, netolygiai lapuotas. Pamatiniai lapai plačiai lancetiški, iki 15 cm ilgio, stiebo lapai lancetiški, susitelkę apatinėje stiebo dalyje ir viršūnės link tolygiai smulkėjantys, apaugę tankiais pilkšvais šereliais. Graižai 1–2 cm skersmens, po penkis–trisdešimt susitelkę į skėtišką sudėtinį žiedyną. Žiedai sodriai geltoni. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisius – juodas, apie 2 mm ilgio lukštavaisis. Dauginasi sėklomis.
Šiurkščiosios vanagutės Lietuvoje auga atviruose žemyniniuose smėlynuose, žemyninių kopų šlaituose, sausų pušynų pakraščiuose, dažniausiai silpnos erozijos veikiamose vietose, kuriose susidaro atviro smėlio plotelių. Dėl to kartais įsikuria ant priešgaisrinių miško juostų, kvartalinių proskynų, miško degavietėse. Šviesomėgė ir šilumamėgė, silpnai konkurencinga rūšis.

Populiacijos gausumas. Visose dabar žinomose vietovėse šiurkščiosios vanagutės negausios, priskaičiuojama nuo dešimties iki šimto subrendusių individų. Gausiausios subpopuliacijos aptinkamos Marcinkonių (Varėnos r.) apylinkėse.

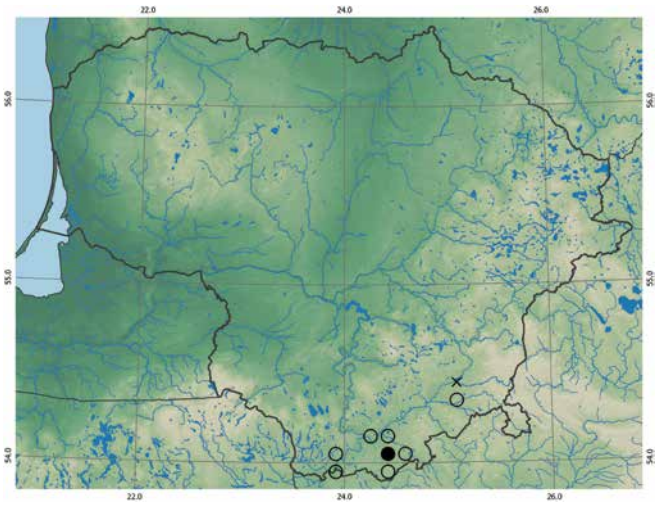

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijai kelia buveinių plotų mažėjimas ir jų kokybės blogėjimas dėl natūralių veiksnių (apauga medžiais ir krūmais) ir žmonių veiklos (smėlynai apželdinami mišku). Labai didelį neigiamą poveikį populiacijai daro kryžminimasis su kitomis vanagutės (*Pilosella*) genties rūšimis. Svarbiausia apsaugos priemonė – išlaikyti atviras žemyninių smėlynų buveines, periodiškai šalinti savaime išaugančius medelius ir tikslingai neapsodinti medžiais.

Informacijos šaltiniai: Gudžinskas, 2002.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Currently occurring in the southern part of Lithuania, this is a very rare and declining species. It grows on continental sands, slopes of continental dunes and along dry forest edges in slightly eroded soils. The main threat facing this species is the loss of suitable habitats due to succession and artificial afforestation. Hybridisation with other species of the genus Pilosella also significantly threatens the stability of its populations. The main measure for the protection of this species is the conservation of open continental sand habitats.*

Autorius – Zigmantas Gudžinskas

Gauruotoji žilstė

Tephroseris palustris (L.) Rchb.

Astriniai (Asteraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

DD

Paplitimas. Cirkumpoliarinė, plataus borealinio ir temperatinio paplitimo rūšis, kurios arealas apima Europą, išskyrus pietinę jos dalį, Sibirą, Rytų Aziją, Šiaurės Amerikos šiaurinius regionus. Lietuvoje rūšies radaviečių daugiausia pietinėje ir pietrytinėje dalyse, kitur – tik pavienės radavietės. Dauguma jų yra istorinės, datuotos praėjusio šimtmečio antrojoje pusėje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis žolinis augalas. Stiebas status, 20–70 cm aukščio, storas, briaunotas, liaukingas, gausiai apaugęs gauruotais, minkštais plaukeliais. Skroteliniai lapai sultingi, augalui žydint jau būna nudžiūvę. Stiebiniai lapai lancetiški, stambiai dantyti, pamatais šiek tiek apkabina stiebą. Žiedai graižuose, kurie susitelkę į skydines šluoteles stiebo ir šoninių šakų galuose. Liežuviški žiedai ryškiai geltoni. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, kurioms subrendus augalas nunyksta.
Auga atvirose, laikinai užliejamose buveinėse, humusingame, durpingame ar dumblingame dirvožemyje, kuriame gausu maisto medžiagų. Gauruotoji žilstė auga salpinėse ir pelkėtose pievose bei šaltiniuotose žemapelkėse, upelių ir ežerų šaltiniuotose pakrantėse ir šlapiose pakrančių pievose bei atvirose, dumblingose upių ir ežerų pakrantėse. Pasitaiko antropogeninėse buveinėse (tvenkinių krantuose, eksploatuojamuose durpynuose, šlapiose pakelėse ir grioviuose bei jų krantuose).

Populiacijos gausumas. Apie dabartinę gauruotosios žilstės populiacijų būklę informacijos trūksta. Archyvinių šaltinių duomenimis, dažniausiai auga pavieniui arba negausiomis grupelėmis, sąžalynus sudaro itin retai.

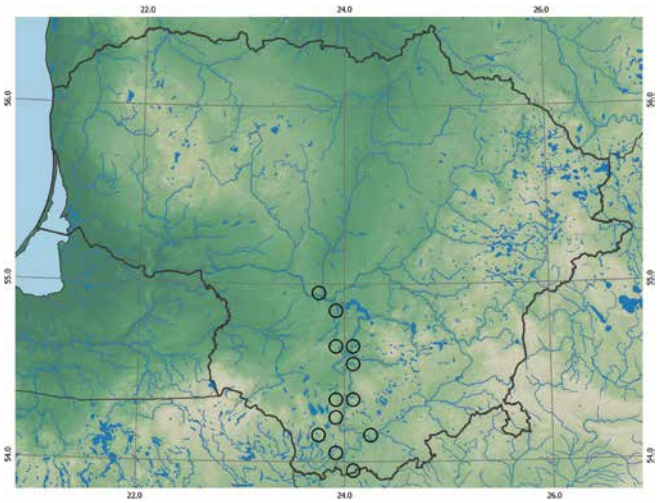

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Grėsmės ir apsauga. Tinkamų buveinių naikinimas ir jų keitimas – pelkių ir šlapių pievų sausinimas, upelių ir ežerų pakrančių transformavimas – kelia grėsmę rūšies išlikimui. Antropogeninės kilmės buveinės, kuriose gali įsikurti gauruotoji žilstė (durpynai, pagrioviai, šlapios pakelės), nėra stabilios, rūšies apsauga jose yra sudėtinga, todėl tokios buveinės gali būti tik laikinas prieglobstis šios rūšies augalams.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is mostly distributed in the southern and south-eastern parts of the country, whereas elsewhere only individual localities are found. Most known localities relate to historical records, dating back to the second half of the last century. The species grows in floodplains and swampy meadows, spring fens, on open silty riversides and the littoral zone of lakes. This species also occurs in anthropogenic habitats such as the banks of ponds. There is a lack of information on the current state of the populations in Lithuania.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Gorskio pūtelis

Tragopogon gorskianus Rchb. f.

Astriniai (Asteraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi tik Centrinės Europos rytinėje dalyje – Baltarusijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Ukrainoje, Kaliningrado srityje. Polesės smėlynų endeminė rūšis.
Lietuvoje Gorskio pūtelis aptinkamas pietinėje dalyje – Lazdijų, Varėnos r., laikoma Lietuvos Pietryčių smėlėtosios lygumos endemu.

Biologija ir ekologija. Dvimetis arba daugiametis 30–60 cm aukščio augalas su ilga liemenine šaknimi, vienu ar keliais šakotais stiebais, apaugusiais balsvu kuokštišku veltiniu. Pamatiniai lapai siauri, linijiški, stiebiniai kiek platesni, yliškai nusmailėję, melsvai pilkšvi. Šviesiai geltoni žiedai susitelkę į graižus. Skraistlapiai trumpesni už žiedus, yliškai nusmailėjusia viršūne. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisiai su skristukais, išplatinami vėjo. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis ir šilumamėgis skurdžių dirvožemių augalas.
Auga sausų pušynų pamiškėse, žemyninių kopų ir upių slėnių atviruose šlaituose, rečiau – antrinėse buveinėse: pakelėse, miškų kvartalinėse, atvirose erdvėse po elektros perdavimo linijomis.

Populiacijos gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis labai nedidelio ploto fragmentiškose buveinėse. Jeigu buveinės būklė palanki, toje pačioje vietoje vis galima aptikti Gorskio pūtelio individų, nors jų skaičius gali smarkiai svyruoti.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta mažėjant tinkamoms buveinėms – atviriems miško aikštelių ir pamiškių plotams dėl užsodinimo medžiais ar savaiminio užaugimo. Nors Pietų Lietuvos miškuose po kirtimų atsiranda nemažai atvirų vietų, Gorskio pūtelio plitimas į jas nėra stebimas. Spėjama, kad dėl nepakankamai intensyvaus dauginimosi.

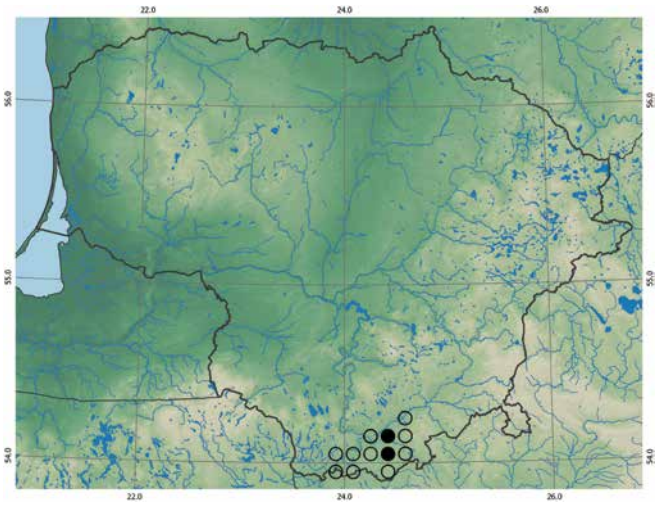

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This European endemic species occurs in south-eastern Lithuania on continental dunes and in some dry pine forests. Populations are scattered and small due to habitat fragmentation.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Druskinis astruolis

Tripolium pannonicum (Jacq.) Dobrocz.

Astriniai (Asteraceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iii)c(iv)+2ab(iii)c(iv); C2b

Paplitimas. Rūšies arealas apima Europą, Šiaurės Afriką (Alžyras, Tunisas) ir Azijos vidutinių platumų klimato juostą (Vakarų Azija, Kaukazas, Sibiras, Vidurinė Azija, Mongolija, Rusijos Tolimieji Rytai, Kinija ir Rytų Azija).
Lietuvoje rūšis aptinkama tik šiaurinėse Kuršių marių pakrantėse: Smeltės pusiasalyje, Kopgalyje (Kuršių nerija) ir Lūžijoje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis arba daugiametis, vienanamis, 15–90 cm aukščio, žolinis augalas stačiu, briaunotu, šakotu stiebu. Lapai storoki, pražanginiai, elipsiški arba pailgai lancetiški. Žiedynas – 2–2,5 cm pločio graižas, suformuotas iš melsvai violetinių liežuviškų ir centre susitelkusių geltonų vamzdiškų žiedų. Žiedynas – skydiška šluotelė. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Vaisius 1,5–2 mm ilgio, su skristuku. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis halofitas. Tinkama augavietė – sūrokas, drėgnas sąnašinis uždumblėjantis smėlis, kuriame gausu azoto junginių. Šaknyse išvystytas aerenchiminis audinys su oro pripildytais tarpuląsčiais, todėl gali augti dažnai užliejamose vietose.

Populiacijos gausumas. XX a. pradžioje druskinis astruolis formavo halofitų pievų bendrijas Kuršių marių pakrantėse. Smeltės pusiasalyje 0,5 ha pieva sunaikinta 1981 m. šalinant tanklaivio „Globe Asimi“ avarijos pasekmes ir vėliau šiaurinėje pusiasalio dalyje įrengus Tarptautinę jūrų perkėlą.
Šiuo metu Lietuvos pamaryje žinomos 3 šios rūšies subpopuliacijos. Ne mažiau kaip 95 proc. druskinio astruolio populiacijos sutelkta Smeltės pusiasalyje (Klaipėda). Jai būdingas nereguliarus daugiametis gausumo ir populiacijos amžiaus struktūros kitimas – per 2007–2012 m. laikotarpį subrendusių individų sumažėjo beveik 40 proc., o per 2010–2012 m. laikotarpį – beveik 80 proc. Kopgalyje ir Lūžijoje natūraliai auga tik pavieniai augalai.

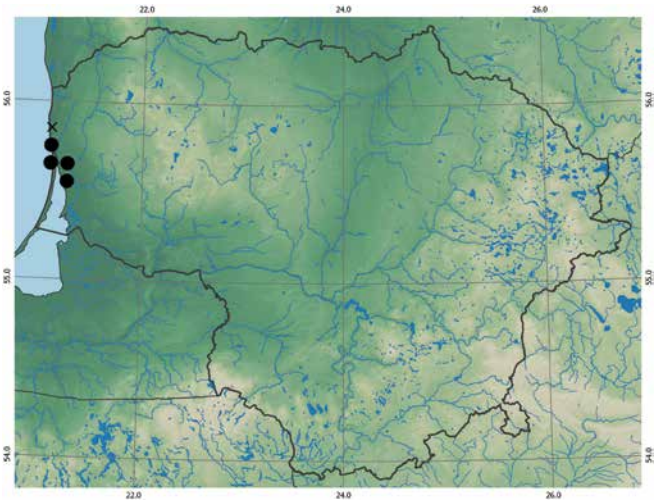

Nuotraukos autorė – Jūratė Sendžikaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė rūšiai yra buveinių praradimas dėl urbanizacijos, mechaninio augaviečių suardymo arba užaugimo nendrėmis. Didžioji subpopuliacijos dalis susitelkusi urbanizuotoje jūrų uosto teritorijoje, kurioje neišvengiama tarša naftos produktais, uosto ir buitinėmis atliekomis. Stinga veiksmingų aplinkosaugos ir buveinių tvarkymo priemonių.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, Jankevičienė, Lekavičius, 1980; Sendžikaitė ir kt., 2010.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs in only three localities along the northern coastlines of the Curonian Lagoon (Western Lithuania) and is influenced by the brackish water of the Baltic Sea. About 95 percent of the total population is concentrated on the Smeltė peninsula (an urbanized area of Klaipėda Seaport). The main threats are overgrowth by reeds, lack of proper habitat management and possible expansion of the seaport.*

Autorė – Jūratė Sendžikaitė

Balandinė žvaigždūnė

Scabiosa columbaria L.

Sausmediniai (Caprifoliaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B1+2

Paplitimas. Paplitusi didesnėje Europos dalyje, išskyrus rytinę dalį, ir Kaukaze.
Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba, aptinkama pietinėje, pietrytinėje ir rytinėje dalyse. Daugiausia radaviečių yra Švenčionių, Trakų, Vilniaus r., po keletą radaviečių Druskininkų sav., Ignalinos, Kaišiadorių, Šalčininkų, Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,3–0,8 m aukščio, žolinis augalas. Stiebas šakotas. Lapai ir žiedynkočių viršutinė dalis apaugę plaukeliais. Pamatiniai lapai ištisiniai, stiebo lapai žemutinėje dalyje lyriškai plunksniški, viršutinėje – plunksniškai susiskaldę į siauras, linijiškas skiltis. Žiedai su plėvinėmis, baltomis, plaukuotomis, skiauterėtomis pažiedėmis. Vainikėlis alyvinės spalvos, kartais balsvas, ryškiai zigomorfinis, kraštinių žiedų daug didesnis nei vidinių. Taurelė dviguba: išorinė plaukuota, su aštuoniomis briaunotomis vagelėmis, plėviniu pakraščiu, šešiolika dantelių; vidinė – dubenėlio pavidalo, su penkiais ties pamatu suaugusiais dygliais. Žiedynai rutuliški, galvutės pavidalo, iki 3 cm skersmens, ilgakočiai, su skraiste. Vaisius – lukštavaisis, prisitaikęs plisti su vėju, su išliekančia priaugusia dviguba taurele. Sėklos turi aliejingą endospermą.
Žydi birželio–rugsėjo mėn., pirmieji vaisiai subręsta rugpjūčio mėn. Platina vėjas. Įsikuria sausuose, nuo neturtingų iki vidutiniškai turtingų azoto, silpnai šarminės reakcijos dirvožemiuose. Šviesomėgis. Dekoratyvus. Medingas. Auga sausuose, šviesiuose, išretėjusiuose miškuose, dažniausiai pušynuose ar beržynuose, pamiškėse, miško aikštelėse, palei miško keliukus, ant miško kvartalinių linijų, termofiliniuose šlaituose, sausose pievose. Palankiausios sąlygos balandinei žvaigždūnei susidaro sausose šlaitų pievose, kuriose ji sudaro gausesnes populiacijas. Jose ji auga kartu su plaukuotuoju drugišiumi, paprastuoju raudonėliu, plunksnine struge, dirvine buožaine.

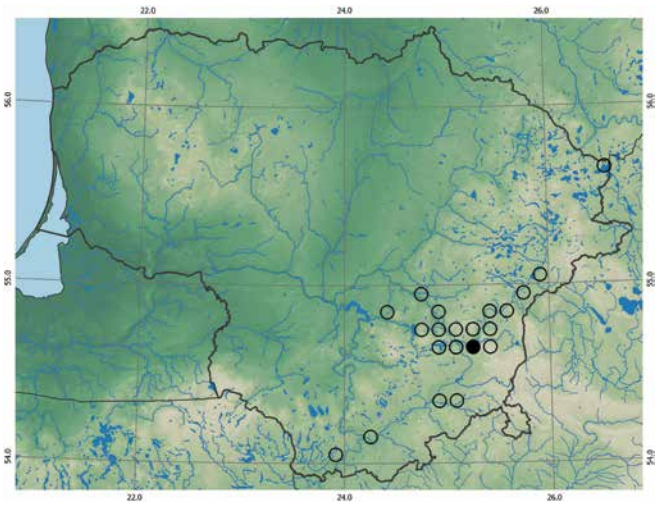

Nuotraukos autorius – Jonas Barzdėnas

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo – nuo pavienių augalų, išsimėčiusių skirtingo dydžio sklypuose, iki įvairaus dydžio grupių.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra augaviečių ekologinių sąlygų pokyčiai: pievose – apaugimas tankiais krūmais, miškuose – per didelis medžių ir krūmų susivėrimas, augaviečių sunaikinimas (miškų kirtimo metu suardžius dirvožemį, suarimas po miškų kirtimo ar pievų suarimas), trypimas, žiedų skynimas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Occurring in southern, eastern and south-eastern parts of the country, the north-eastern border of the distribution range of this species passes through Lithuania. The populations vary in size from solitary individuals growing in plots of different sizes to groups of various sizes. The main threats are overgrowth by bushes and trees, encroachment of canopy cover or shrubs, ploughing, forest cutting, trampling and the picking of flowers.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Pelkinis ratenas

Succisella inflexa (Kluk) Beck

Sausmediniai (Caprifoliaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iii,v)+2ab(iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje. Nuo Šiaurės Italijos arealas rytų kryptimi siekia Vakarų Rumuniją, Ukrainą, Baltarusiją ir pietinę Lietuvos dalį. Manoma, kad šioje arealo dalyje rūšis yra savaiminė, o nuo Šiaurės Italijos vakarų kryptimi – natūralizavusis. Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Lietuvoje rūšis labai riboto paplitimo – paplitusi tik pietrytinėje dalyje. Žinomos radavietės telkiasi Trakų, Varėnos, Šalčininkų r. paribyje, Merkio ir Šalčios upių slėniuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas su žemais vegetatyviniais ir apie 1 m aukščio generatyviniais stiebais. Žiedai šviesiai melsvai arba rausvai violetiniai, sutelkti į rutuliškus žiedynus. Žydi liepos–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviškai. Gali būti, kad sėklos Lietuvoje subręsta ne kasmet, tik esant ilgam ir šiltam rudeniui. Auga upių slėnių užliejamosiose pelkėjančiose pievose (*Molinietalia* bendrijose) ir viksvynuose (*Magnocaricetalia* ir *Scheuchzerietalia* bendrijose), pakrūmėse, pasitaiko apleistose kultūrinėse pievose.

Populiacijos gausumas. Iš laikotarpio iki 2007 m. apie rūšies gausumą žinomose radavietėse duomenų labai mažai. 2007 m. gyvybinga pelkinio rateno populiacija aptikta Šalčios upės slėnyje ties Žygmantiškėmis (Šalčininkų r.), 2009 m. – Merkio upės slėnyje ties Moliais (Varėnos r.). Tuo metu upių slėnių pievose dar buvo intensyviai ganoma. 2013 m. didesnių ar mažesnių pelkinio rateno sąžalynų rasta Šalčios upės slėnyje, ruože tarp Žygmantiškių ir Papiškių. Merkio upės slėnyje ties Moliais šie augalai beveik visai išnyko.

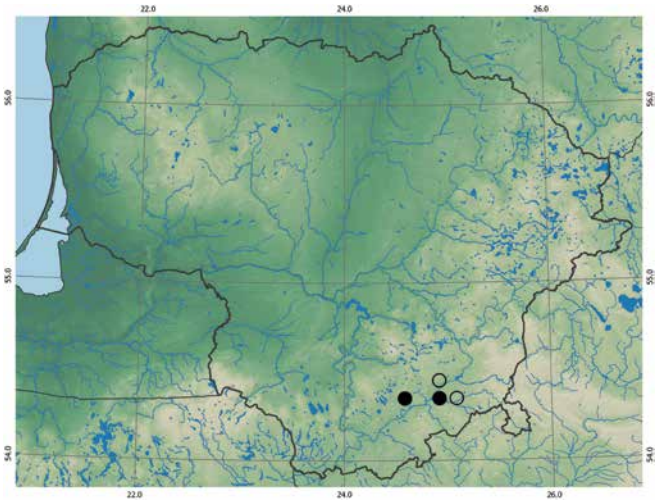

Nuotraukos autorė – Zofija Zinkevičienė

Grėsmės ir apsauga. Rūšis nyksta dėl tiesioginio buveinių sunaikinimo – upių slėnių pievų sausinimo, per intensyvaus ganymo, teritorijų užstatymo arba kitokio intensyvaus naudojimo. Lietuvoje labiausiai nyksta apleistose (kuriose nešienaujama ir neganoma) pievose, apaugančiose krūmais ir medžiais. Gyvybingoms populiacijoms išlaikyti būtinas tradicinis pievų naudojimas – šienavimas, neintensyvus ganymas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Sinkevičienė, 2013.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in the country and is close to extinction. The northern border of its distribution range crosses Lithuania and all known localities are in the south-eastern part of the country. The most recently known localities are in meadows along the valley of the Šalčia River between Žygmantiškės and Papiškės villages (Šalčininkai district).*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

Gebenė lipikė

Hedera helix L.

Aralijiniai (Araliaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B1+2

Paplitimas. Rūšies paplitimo arealas plyti nuo Pietų Skandinavijos, Vakarų, Centrinės ir Pietų Europos iki Kaukazo, Pietvakarių Azijos, Šiaurės Afrikos.
Per Lietuvą eina šiaurrytinė arealo riba. Savaime auga Lietuvos pietinės, pietvakarinės ir centrinės dalių miškuose, viena radavietė žinoma rytinėje dalyje – Dėdeliškių apylinkėse (Vilniaus r.).
Visoje Lietuvos teritorijoje auginama kaip dekoratyvinis augalas sodybose, kapinėse. Pasitaiko sulaukėjusių (Neringoje, Vilniaus m. ir kitur), todėl, paviršutiniškai žiūrint, gali atrodyti, kad rūšis paplitusi plačiau.

Biologija ir ekologija. Daugiametė, sumedėjusi, visžalė liana su orinėmis, kimbamosiomis šaknimis. Stiebas šakotas, apaugęs 6–8 mm ilgio orinėmis šaknelėmis. Lapai be prielapių, pražanginiai, visžaliai, odiški, paprasti, kiaušiniškos ar pailgai rombiškai kiaušiniškos formos, plaštakiškai skiautėti, su trimis–penkiomis skiautėmis. Būdinga vegetatyvinių ir generatyvinių ūglių lapų heterofilija: generatyvinių ūglių lapai neskiautėti, kiaušiniški arba elipsiški. Žiedai gelsvi, apie 0,5 cm skersmens, dvilyčiai, po keliolika ar keliasdešimt sukrauti į pusapvalius skėčius. Skėčiai susitelkę į kekes. Vainiklapiai 3–4 mm ilgio, šiek tiek mėsingi. Vaisius – rutuliška, melsvai juoda, 6–9 mm skersmens uoga. Žydi rugsėjo–spalio mėn., uogos prinoksta kovą–balandį ir išlieka visus metus.
Lietuvos miškuose (vidutinio klimato sąlygomis) gebenė lipikė nežydi, dauginasi vegetatyviškai, vegetatyviniai ūgliai driekiasi žeme arba kyla medžių kamienais. Šaltomis žiemomis virš sniego apšąla, todėl dažniausiai medžių kamienais pakyla tik apie 1–1,5 m aukščio, aukščiausiai buvo stebėta pakilusi iki 4 m. Įsikuria drėgnuose, paprastai derlinguose dirvožemiuose. Unksminis arba pusiau unksminis augalas. Aptinkama plačialapių miškuose, dažniausiai liepinių skroblynų bendrijose. Tokių bendrijų medžių arduose vyrauja paprastieji ąžuolai, mažalapės liepos, paprastieji skroblai, paprastieji klevai, vietomis įsimaišo paprastųjų eglių.

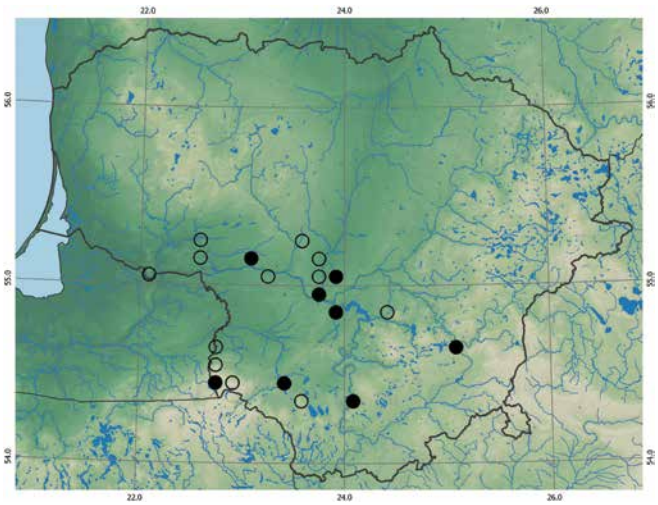

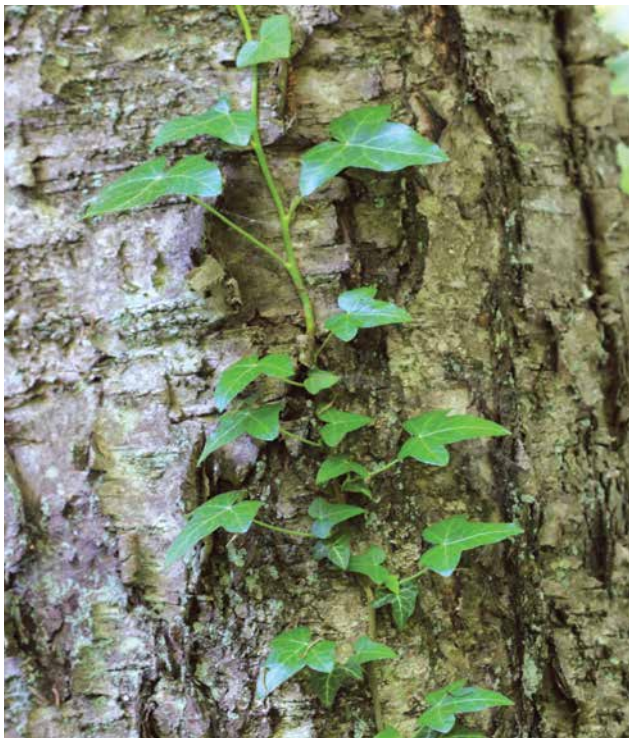

Nuotraukos autorius – Zigmantas Gudžinskas

Populiacijos gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo – nuo pavienių augalų iki įvairaus dydžio grupių. Didžiausia miško teritorija, kurioje išsidėsčiusios radavietės, yra Vištytgiryje (Vilkaviškio r.).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės – augaviečių sunaikinimas kertant mišką, trypimas, iškasimas ir perkėlimas į sodybas. Neigiamos įtakos gali turėti ir nepalankūs klimato veiksniai – šaltomis, besniegėmis žiemomis apšąla arba visai iššąla.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Navasaitis ir kt., 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *The north-eastern border of the distribution range of this species passes through Lithuania. The species grows in forests of the central, southern, and south-western parts of the country, with only one known locality in the eastern part. The populations vary in size from solitary individuals to groups of various sizes. Threats include forest cutting, trampling and moving to homesteads. In cold winters without snow cover, the species can also freeze with resultant damage.*

Autorė – Daiva Patalauskaitė

Pelkinė raistenė

Hydrocotyle vulgaris L.

Aralijiniai (Araliaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1ab(iii,v)+2ab(iii,v)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Vakarų, Pietų ir Centrinėje Europoje, pietinėje Skandinavijos dalyje. Priskiriamas subatlantiniam floros elementui.
Lietuvos teritorija yra už ištisinio arealo rytinės ribos. Literatūroje nurodomos dvi istorinės radavietės: Kupiškio r. Šimonių girioje (duomenys herbariumo medžiaga nepatvirtinti); Kelmės r. Tytuvėnų apylinkėse (augavietė sunaikinta eksploatuojant durpyną). Šiuo metu žinomos radavietės Kaišiadorių r. (Karčiupio miške) ir Kelmės r. (šalia Bijotės ežero).

Biologija ir ekologija. Daugiametis arba dvimetis 10–40 cm aukščio augalas plonais, pažeme besidriekiančiais ir ties bambliais įsišaknijančiais stiebais. Būdingi apskriti, negiliai rinčiuotai dantyti, ties viduriu prie lapkočio prisitvirtinantys lapai. Žiedynkočiai liauni, ne ilgesni už lapkočius. Žiedai neryškūs, po tris–penkis susitelkę į galvutes, vainiklapiai balti ar rausvi. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviškai ir sėklomis. Auga šlapiuose viksvynuose, žemapelkėse, durpinėse pievose, rūgščioje aplinkoje, kurioje nedaug maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Žinoma populiacija Kaišiadorių r. užima apie 20 m² plotą, įsiterpdama tarp nedidelio vandens telkinio ir pamiškės krūmynų. Pelkinės raistenės vyrauja dalyje drėgno briedgauryno, jų lapai vietomis sudaro ištisinę dangą. Panašaus dydžio pelkinių raistenių užimamas plotas yra ir pelkutėje prie Bijotės ežero, tik čia individai pasklidę padrikai. Per pastarąjį dešimtmetį abiejose radavietėse stebimas akivaizdus individų mažėjimas.

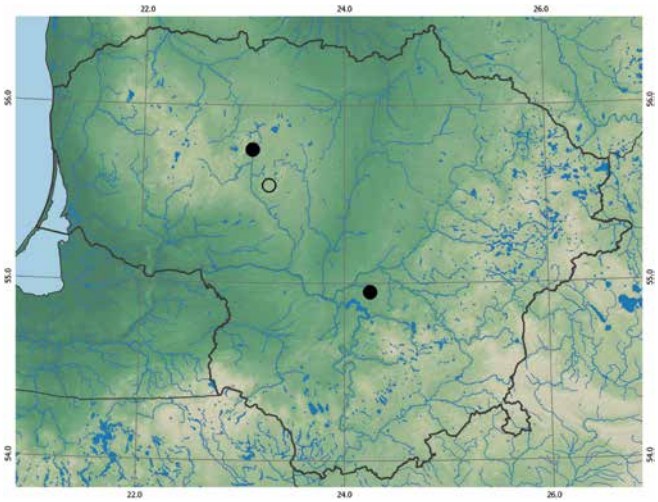

Nuotraukos autorius – Kęstutis Obelevičius

Grėsmės ir apsauga. Tikėtina, kad istorinės populiacijos sunyko dėl buveinių transformavimo. Dabar žinoma augavietė Kaišiadorių r. ir toliau užauginėja iš gretimos pamiškės plintančiais krūmais ir medžiais, nes menkavertė pieva menkai naudojama (šienaujama). Dalyje augavietės dėl natūralios sukcesijos formuojasi vis storesnė samanų danga, išstumianti raistenę iš buveinės. Tuo pat metu yra didelė grėsmė, kad radavietė gali būti sunaikinta fiziškai: ji yra kaimelio teritorijoje, arti gyvenamosios sodybos. Bijotės ežero baseino pelkutėje įsikūrusi populiacija kenčia nuo didėjančios aukštų žolių ir krūmų konkurencijos.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *The territory of Lithuania is situated outside the eastern boundary of the continuous range of this species. Currently, only two localities are known in the country, both of which have seen declines in their populations over the last decade due to unfavourable habitat conditions (overgrowth with forbs and shrubs, increase of moss cover). Two other historic sites are considered destroyed.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Plaukuotasis gurgždis

Chaerophyllum hirsutum L.

Salieriniai (Apiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU D2

Paplitimas. Rūšis natūraliai paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, daug kur užneštinė.
Lietuva yra šiaurrytiniame rūšies arealo pakraštyje. 1997 m. plaukuotasis gurgždis buvo aptinkamas Lazdijų r., Trako miške. Šiuo metu tai vienintelė tiksli, herbariumo pavyzdžiais patvirtinta šios rūšies radavietė Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, stiebas apvalus, šiurkščiai plaukuotas, 40–100 cm aukščio. Lapai du arba tris kartus trilapiai, lapeliai pjūkliškai dantyti. Žiedynas su dešimčia–dvidešimčia stipinų, skraistės nėra arba ji sudaryta iš pavienių lapelių. Yra penki–aštuoni žemyn atsilošę lancetiški skraistlapėliai. Žiedų vainiklapiai balti arba rožiniai, su giliu išliežiu ir blakstienotais kraštais. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisius pailgai linijiškas. Dauginasi sėklomis. Mezotrofinių, nerūgščių ir šlapių dirvožemių buveinėse aptinkamas augalas, pakantus daliniam užpavėsinimui.
Žinomoje radavietėje Trako miške plaukuotasis gurgždis auga juodalksnyne (*Circaeo-Alnetum* bendrija), kurio medyną kartu su juodalksniais sudaro uosiai ir prarečiui paprastieji ąžuolai. Bendrijoms būdingas palyginti netankus krūmų ardas, didelis žolių projekcinis padengimas ir reta samanų danga. Dirvožemis augavietėje derlingas, nuolat šlapias. Augavietė būna užlieta pavasario polaidžių ar didelių liūčių metu, bet vanduo ilgai neužsistovi.

Populiacijos gausumas. Praėjusio šimtmečio pabaigoje žinomą populiaciją sudarė keliolika šios rūšies individų. Naujesnių duomenų nėra.

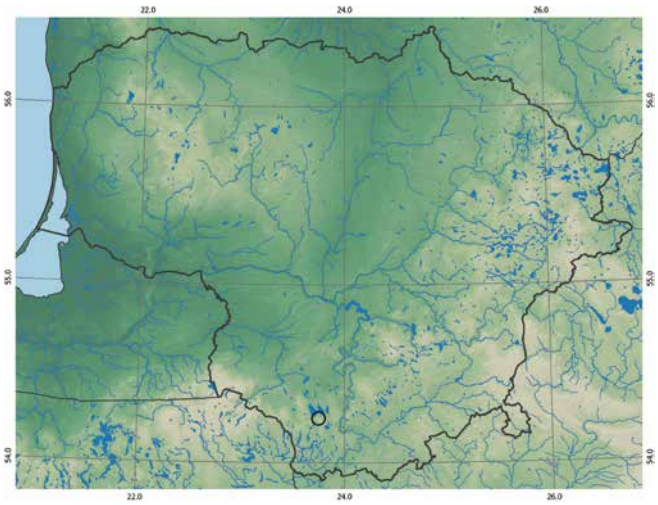

Nuotraukos autorė – Jasenka Topić, *Saxifraga Foundation*

Grėsmės ir apsauga. Plaukuotasis gurgždis jautrus hidrologinių ir apšviestumo sąlygų pokyčiams. Todėl miško sausinimas ir plynieji ar intensyvūs atrankiniai kirtimai, dėl kurių gali pasikeisti augavietės apšviestumas, padidėti žolinių augalų ir krūmų konkurencija, yra pražūtingas šiai rūšiai.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Confirmed by herbarium specimens, the only known locality for this species is a site in south-eastern Lithuania, the habitat being wet deciduous forest flooded in spring or after heavy rains. More than 10 individuals were observed at the end of the last century, but there is no more recent data on the abundance and state of the population.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Totorinė maludė

Conioselinum tataricum Hoffm.

Salieriniai (Apiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšies arealas apima Šiaurės, Centrinę ir Rytų Europą, Sibirą, Centrinę Aziją, Vakarų Kiniją, Mongoliją. Kalninė rūšis.
Lietuvoje totorinė maludė aptinkama rajonuose, kuriais prateka Airė, Ančia, Apaščia, Dubysa, Kražantė, Lapiškė, Lomena, Mūša, Nemunas (Jurbarko r.), Nemunėlis, Siesartis, Šušvė, Šventoji, Tetervė, Vilkija, Virinta, Virvytė. Daugiausia radaviečių žinoma Šušvės ir Šventosios upių slėniuose. Nėra informacijos apie jos galimą paplitimą Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Aukštaūgė daugiametė žolė. Stiebas pasiekia 1,50 m aukštį, yra apvalus, plikas, ties šakomis išsilankstęs. Lapai du ar tris kartus plunksniški, blizgantys, plačiai kiaušiniško kontūro. Jiems būdingos labai didelės, išsipūtusios makštys. Neryškiais žiedais žydi liepos–rugpjūčio mėn. Žiedynas iki 10 cm skersmens, sudarytas iš 15–30 stipinų; skraistė iš vieno dviejų lapelių arba jos nėra; skraistlapėlių gausu, jie linijiškai siūliški, dažnai susitelkę viename šone. Vaisius pailgai kiaušiniškas.
Pusiau šviesomėgis augalas, mėgstantis drėgnus dirvožemius, kuriuose gausu maisto medžiagų ir karbonatų. Aptinkamas paupių pakrūmėse ir pamiškėse, gali augti kalkingose atodangose.

Populiacijos gausumas. Totorinių maludžių radavietėse dažniausiai nėra gausu: auga pavieniui, prarečiui juostose palei paupių krūmynus arba nedidelėmis grupėmis. Žinių apie atskirų populiacijų dabartinę būklę nėra pakankamai, duomenų apie naujas radavietes taip pat nedaugėja.

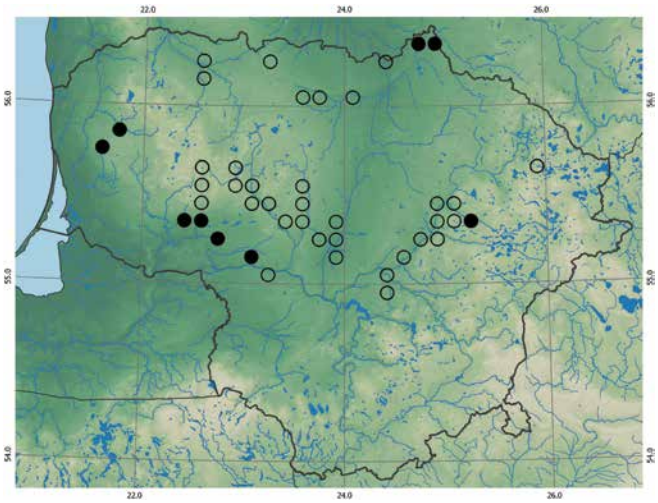

Nuotraukos autorė – Kristin Vigander

Grėsmės ir apsauga. Buveinės, kuriose įsikuria totorinės maludės, natūraliai nėra stabilios, jose vykstantys sukcesiniai reiškiniai priklauso nuo daugelio gamtinių veiksnių. Plečiantis krūmynams, jiems vis labiau susiveriant, tinkamų buveinių plotai mažėja. Kita vertus, antropogeninė buveinių transformacija – paupių miškų ir krūmų kirtimai, upių vagų tiesinimas, infrastruktūros įrengimas taip pat mažina tinkamų augaviečių kiekį.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs within areas of riverside bushes and forests along many rivers in the northern, central and western parts of the country. Most localities are concentrated alongside the Rivers Šušvė and Šventoji. Habitats of this species are naturally unstable – as shrubs grow and become more dense, suitable habitat areas decrease.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

Pajūrinė zunda

Eryngium maritimum L.

Salieriniai (Apiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

CR B1b(iii,v)c(iv)

Paplitimas. Rūšis natūraliai paplitusi Atlanto vandenyno, Šiaurės, Baltijos, Viduržemio, Juodosios ir Azovo jūrų pakrantėse. Auga Baltijos jūros regione nuo Skagerako sąsiaurio iki šiaurinės paplitimo ribos (60° šiaurės platumos) – Botnijos įlankos smėlėtose, rečiau žvirgždėtose pakrantėse.
Didžioji populiacijos dalis susitelkusi Kuršių nerijoje, žemyninėje Lietuvos dalyje išlikę pavieniai individai Karklės (Klaipėdos r.) apylinkėse.

Nuotraukos autorė – Jūratė Sendžikaitė

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šviesomėgis, iki 0,6 m aukščio, balsvai melsvai žalios spalvos, dygus, žolinis augalas su gerai išvystyta šaknų sistema. Į 1,2–1,8 m gylį galintis įsiskverbti mėsingas šakniastiebis aprūpina augalą vandeniu sausose augavietėse. Lapai standūs, odiški, kraštai stambiai dygliuotai dantyti, padengti vaško sluoksniu, padedančiu augalui taupyti drėgmę. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Žiedai žydrai arba melsvai žali, sukrauti į stambias (2–3 cm skersmens) pailgas arba rutuliškas galvutes, apsuptas penkių dygliuotų skraistlapių. Savidulkiai arba apdulkinami vabzdžių. Dalis žiedų sterilūs. Sėklos subręsta rugsėjo–spalio mėn. Dažniausiai dauginasi vegetatyviniu būdu, nes sėklų subręsta nedaug ir jos mažai daigios. Gausiausiai auga mažiau pustomuose pavėjiniuose apsauginio kopagūbrio šlaituose ir palvėje – baltųjų ir pilkųjų kopų buveinėse.

Populiacijos gausumas. Pagrindinė ir gausiausia populiacijos dalis sutelkta Kuršių nerijos pajūrio ruože nuo Nidos iki Pervalkos, kelios augavietės išlikusios ties Alksnyne. Per 1970–2016 m. laikotarpį Kuršių nerijos subpopuliacija sumažėjo apie 40 proc. Daugiausia individų inventorizuota 1972 m. – daugiau kaip 5600 augalų. 2016 m. duomenimis, Kuršių nerijoje augo apie 2800 individų, iš jų tik apie 25 proc. – generatyvinių. Žemyninė subpopuliacija ties Karkle (Klaipėdos r.) negausi, jai gresia išnykimas (1993 m. rasta vienuolika individų, 2017 m. – tik penki).

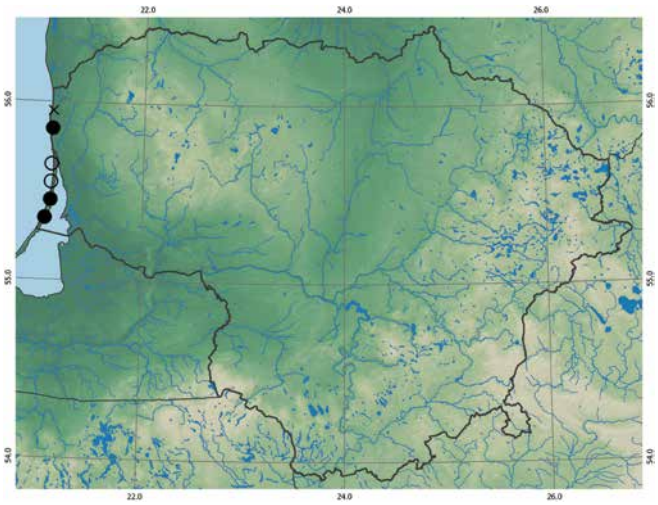

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia mažėjantis generatyvinių augalų. skaičius, mažas subrandinamų sėklų kiekis ir jų daigumas, buveinių pokyčiai dėl žolių ardo susivėrimo (nekonkurencinga susiveriančiose smiltyninės viksvos bendrijose), didelės rekreacinės apkrovos. Kuršių nerijoje ypač dažnos gyvūnų sukeltos augalų pažaidos: šernai išknisa ir nuėda storus brandžių augalų šakniastiebius, kuriuose sukaupta daug angliavandenių. Pažeisti augalai nunyksta arba suformuoja tankias jaunų augalų grupes.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Pancekauskienė, Urbaitytė, 2000; Avižienė, Pakalnis, Sendžikaitė, 2008.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species occurs mostly on the protective foredune and palve zone of the southern part of the Curonian Spit. A population decrease of about 40 percent was noted between 1970 and 2016. On the continental shore, the species has only been recorded in Karklė (five individuals). The main threats are low efficiency of generative reproduction, overgrowth of habitats by dense grassy vegetation, damaging of rhizomes by animals (especially by wild boars) and intensive recreation.*

Autorė – Jūratė Sendžikaitė

Plačialapis begalis

Laserpitium latifolium L.

Salieriniai (Apiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

NT B2

Paplitimas. Rūšies arealas tęsiasi Europos temperatinėje juostoje iki okeaninių regionų. Pietuose rūšies paplitimo arealas siekia centrinę Ispanijos dalį, Italiją, Balkanų šalis, šiaurinis arealo pakraštys kerta pietinę Skandinavijos dalį, rytuose arealas įsiterpia į europinę Rusijos dalį.
Lietuvoje plačialapio begalio populiacijos koncentruojasi pietrytinėje, pietvakarinėje ir šiaurvakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, stambus, šakniastiebinis, žolinis augalas, dažniausiai užaugantis iki 0,5–1,5 m aukščio, bet yra duomenų, kad tinkamomis sąlygomis gali užaugti iki 2 m aukščio. Lapai sudėtiniai, du tris kartus plunksniški, prie augalo stiebo tvirtinasi ilgais lapkočiais, kurių pamatas praplatėjęs ir suformuoja išsipūtusią makštį. Žiedai susitelkę į sudėtinį skėtį, kurį sudaro iki 50 nevienodo ilgio ašių. Žiedai balti, savidulkiai arba apdulkinami dvisparnių būrio vabzdžių. Dažniausiai dauginasi sėklomis, nors pasitaiko ir vegetatyvinio dauginimosi atvejų.
Plačialapis begalis prieraišus turtingiems karbonatų dirvožemiams, mėgsta vidutinio drėgnumo arba sausokas augavietes. Dažniausiai auga šviesiuose lapuočių miškuose, miško aikštelėse, pamiškėse ar krūmais apaugusiose pievose arba šlaituose. Optimali buveinė – termofilinių miškų pakraščių žolinės bendrijos, nes augalas yra pakantus daliniam užpavėsinimui. Tinkamomis sąlygomis gali suformuoti tankius sąžalynus.

Populiacijos gausumas. Populiacijos sudarytos iš įvairaus individų skaičiaus, pavyzdžiui, Kalvarijos sav. esančioje populiacijoje auga iki dešimties individų, o Virvytės upės slėnyje (Mažeikių r.) kai kuriose bendrijose plačialapis begalis sudaro ištisus sąžalynus.

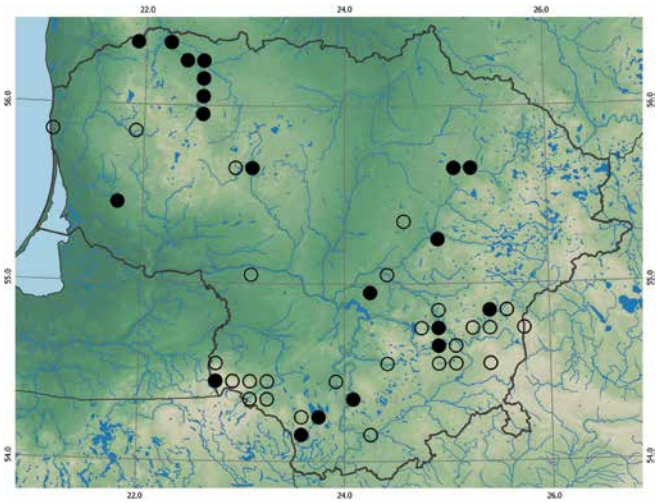

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Plačialapio begalio populiacijoms, kurios formuojasi miško aplinkoje, didžiausia grėsmė kyla dėl medyno didelio susivėrimo ir užkrūmijimo arba dėl plynųjų miškų kirtimų. Pievų bendrijų populiacijoms grėsmę kelia pievų bendrijų vertimas į dirbamų laukų plotus. Bendrijose, kuriose yra didelis krūmų ardo projekcinis padengimas, reikėtų dalį sumedėjusių augalų pašalinti, taip padidinat žolių ardui tenkantį šviesos kiekį.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Duomenų bazės: EU-LT-001.

Summary. *Populations of this species are mainly found in south-eastern, south-western and north-western parts of Lithuania. Optimal habitats are the herbaceous fringes of thermophilus forests, where it grows in dense and monodominance patches in some localities. The main threat is the overgrowing of habitats by shrubs.*

Autorius – Domas Uogintas

Prūsinis begalis

Laserpitium prutenicum L.

Salieriniai (Apiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

VU A2c

Paplitimas. Rūšis paplitusi beveik visoje Europoje. Vakarinis arealo pakraštys apima Portugaliją, pietuose siekia Vidužemio jūros pakrantę, pereina per šiaurinę Italijos dalį ir apima beveik visą Balkanų pusiasalį. Rytuose arealas apima Rusijos europinę dalį iki Volgos upės, o šiaurinė riba siekia Estiją. Lietuvoje gana reta rūšis, nors negausiai aptinkama beveik visoje šalies teritorijoje. Nerasta tik šiaurinėje ir šiaurrytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, 40–120 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas status, vagotas, ties bambliais tankiai apaugęs šereliais. Viršutinė augalo dalis šakota. Lapalakščiai trikampiai, du arba tris kartus plunksniški. Žiedynas skėtiškas, žiedai balti, žydi liepos–rugpjūčio mėn. Augalai savidulkiai arba juos apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis.
Prūsiniai begaliai yra šviesomėgiai, šilumamėgiai augalai, paprastai įsikuria lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, pušynuose, pamiškėse, miško aikštelėse, sausose pievose. Buveinės dažniausiai gana gerai apšviestos, gerai įšildomos, su karbonatingais dirvožemiais.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje prūsinis begalis užregistruotas mažiausiai 35 vietovėse, tačiau daugelio subpopuliacijų dabartinė būklė tiksliai nežinoma. Spėjama, kad dalis jų gali būti išnykusios. Radavietėse paprastai aptinkama pavienių augalų arba nedidelės jų grupės po keliolika ar keliasdešimt augalų. Šalyje žinoma tik viena gana gausi subpopuliacija Lazdijų r., kurioje kasmet aptinkama po kelis tūkstančius augalų.

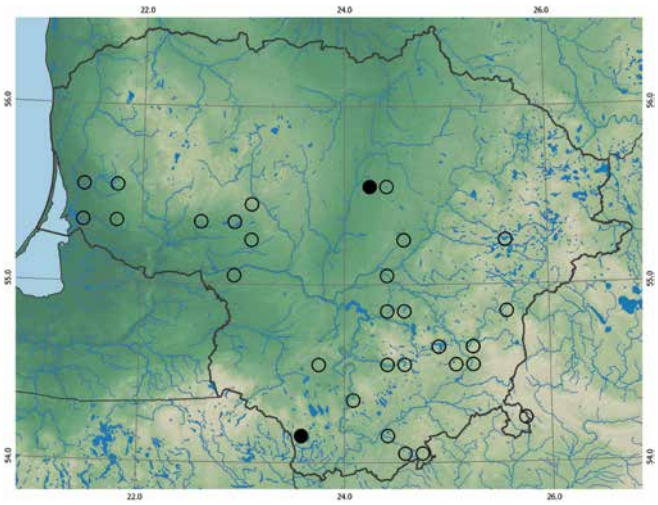

Nuotraukos autorius – Valerijus Rašomavičius

Grėsmės ir apsauga. Miškų buveinėse rūšiai didžiausia grėsmė kyla dėl buveinėse blogėjančių apšvietimo sąlygų formuojantis per tankiems medžių ir krūmų ardams. Grėsmę taip pat kelia miškuose vykdoma ūkinė veikla, ypač plynieji miškų kirtimai. Miškuose esančios augavietės gali būti palaikomos retinant perteklinius medžius ir krūmus, taip sudarant optimalias buveinių apšvietimo sąlygas. Miškų buveines, kuriose tankus žolių ardas, rekomenduojama šienauti arba jose ekstensyviai ganyti. Pievų buveinėse rūšiai grėsmė kyla dėl pievų apaugimo krūmais ir nebūdingais aukštaūgiais žoliniais augalais. Siekiant palaikyti tinkamą buveinių būklę, pievas reikia reguliariai šienauti vasaros pabaigoje, taip pat svarbu pašalinti krūmus ir jų atžalas. Nušienautą žolę būtina sugrėbti ir pašalinti iš tvarkomų plotų. Pievų buveinėse taip pat galimas ekstensyvus ganymas.

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976; Reichel, 2013; Mildažienė ir kt., 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is sparsely distributed throughout almost the entire country, except northern and north-eastern regions. It usually occurs in dry, warm, well-illuminated habitats, such as forest edges, forest glades and dry meadows. In total, 35 subpopulations have been recorded in Lithuania, though most of them comprise just several individuals. In one known subpopulation, however, a population of several thousand individuals occurs. This species is threatened due to habitat loss.*

Autorius – Egidijus Žalneravičius

Pelkinis kalnasargis

Selinum dubium (Schkuhr) Leute

Salieriniai (Apiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B2ab(ii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Europos pietinėje dalyje, Centrinėje ir Rytų Europoje (temperatinė rūšis), Šiaurės Vakarų ir Centrinėje Azijoje. Lietuvoje aptinkama tik pietrytinėje dalyje. Apie tai byloja herbariumo ir literatūriniai duomenys, nes per paskutinįjį dešimtmetį naujų radaviečių nėra aptikta.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, kartais daugiametis, 30–90 cm aukščio, žolinis augalas. Stiebas status, plikas, viršutinė dalis briaunota ir šakota. Lapai du ir tris kartus plunksniški, lapeliai siauri, žemyn riestais kraštais. Lapų makštys gana plačios, baltais pakraščiais. Žiedynas 5–7 cm skersmens, su 20–25 stipinais, skraistės paprastai nėra, skraistlapėliai gausūs, pliki, yliški. Žydi antrojoje vasaros pusėje ir ankstyvą rudenį neryškiais šviesiais žiedais. Vaisiai beveik rutuliški, merikarpiai su storomis skiauterinėmis briaunelėmis. Dauginasi sėklomis.
Auga permainingai šlapiose ar drėgnose buveinėse, kur dirvožemis vidutinio derlingumo, neutralios reakcijos, humusingas ar durpingas: pelkėtose pievose ir ganyklose, negiliose žemapelkėse, ežerų pakrantėse, šlapiose kirtavietėse ir miško aikštelėse.

Populiacijos gausumas. Tiesioginių duomenų apie populiacijų dydį ir dabartinę būklę nėra. Yra duomenų, kad istorinėse radavietėse augalų būta nuo pavienių iki 200.

Grėsmės ir apsauga. Lietuvoje augalas įsikuria ekotoninio pobūdžio buveinėse, kurios įprastai yra nestabilios. Nustojus tokiuose drėgnuose pievokšniuose, pamiškėse ar pakrūmėse ganyti ir prasidėjus gamtinei sukcesijai, pirmiausia įsiveisiant aukštoms nitrofilinėms žolėms, pradėjus augti krūmams ir medžiams, pelkinis kalnasargis išnyksta. Drėgnų buveinių sausinimas yra tiesioginę grėsmę pelkinio kalnasargio išlikimui keliantis veiksnys.

Nuotraukos autorius – Lars Andersen, *www.danske-natur.dk*

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *For this species, there is no recent data on localities, population size and condition. According to historical data, it is found in south-eastern Lithuania and establishes itself in ecotonic habitats, such as paludified meadows and pastures and the edges of forests. Such habitats are no longer used and soon overgrow with forbs, shrubs and trees.*

Autorius – Valerijus Rašomavičius

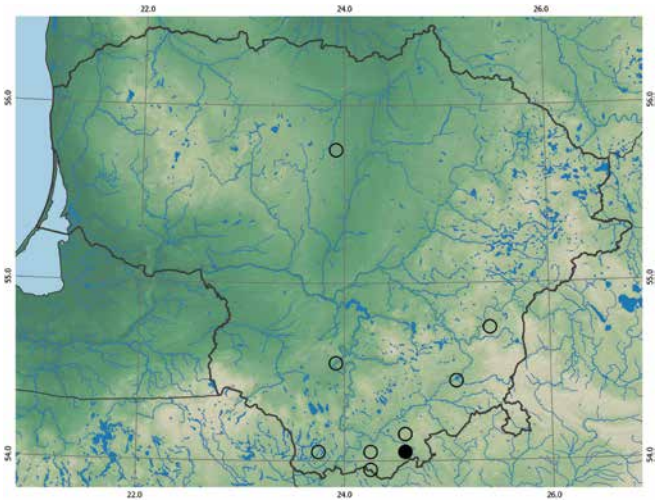

Pievinis auksveitis

Seseli annuum L.

Salieriniai (Apiaceae)
Magnolijainiai (Magnoliopsida)

EN B1b(ii,iii)c(iii,iv)+2b(ii,iii)c(iii,iv)

Paplitimas. Europoje paplitusi rūšis.
Per Lietuvą eina šiaurrytinė arealo riba. Čia taip pat paplitusi labai ribotai, daugiausia Trakų ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Augalas dažniausiai dvimetis, pirmaisiais metais išauginantis tik lapų skrotelę. Stiebas iki 80 cm aukščio, apvalus, smulkiai vagotas, kartais violetinio atspalvio, su trumpomis glaustomis šakomis. Lapai iki trijų kartų susiskaldę, linijiškomis smailiaviršūnėmis skiltimis, žemyn užsilenkusiais kraštais. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Žiedai susitelkę į skėtiškus žiedynus, balti arba rausvi. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis augalas, natūraliai auga kseroterminėse stepinėse pievose (*Festuco-Brometea, Trifolio-Geranietea* klasių bendrijose), paplitusiose kalvų, upių slėnių šlaituose, lengvos mechaninės sudėties karbonatinguose dirvožemiuose. Taip pat aptinkamas pakelėse, dirvonuose, pamiškėse.

Populiacijos gausumas. Populiacijos paprastai gausios, sudarytos ir vegetuojančių, ir žydinčių (sėklas brandinančių) augalų. Jų užimamas plotas priklauso nuo tinkamų augaviečių dydžio ir sąlygų. Kadangi augalas šviesomėgis, pamiškėse, mišku apsodintuose plotuose, užželiančiose medžiais ir krūmais natūraliose augavietėse ilgainiui sunyksta. Neretai pieviniai auksveičiai gausiai auga apleistuose dirbamuose laukuose.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė kyla dėl to, kad labai ribotas rūšies paplitimas šalyje sutampa su urbanizuotomis ir toliau urbanizuojamomis teritorijomis (Vilniaus, Trakų apylinkėse). Apleistos natūralios pievos, užželiančios krūmais, taip pat kaip ir apsodinamos mišku, tampa netinkamos pieviniam auksveičiui augti, todėl mažėja natūralių augaviečių plotai ir kokybė. Dėl to būtina išsaugoti bent keletą natūralių augaviečių, taikant gamtotvarkos priemones.

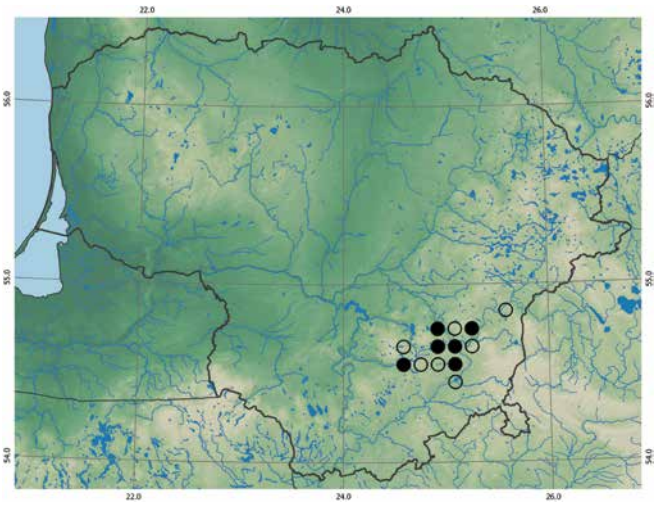

Nuotraukos autorė – Zofija Sinkevičienė

Informacijos šaltiniai: Natkevičaitė-Ivanauskienė, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Located near the north-eastern edge of its distribution range, this species is distributed in a limited area in the south-east of the country (Vilnius, Trakai environs). It is threatened mainly by urbanisation of territories, as well as abandonment and afforestation of natural dry meadows.*

Autorė – Zofija Sinkevičienė

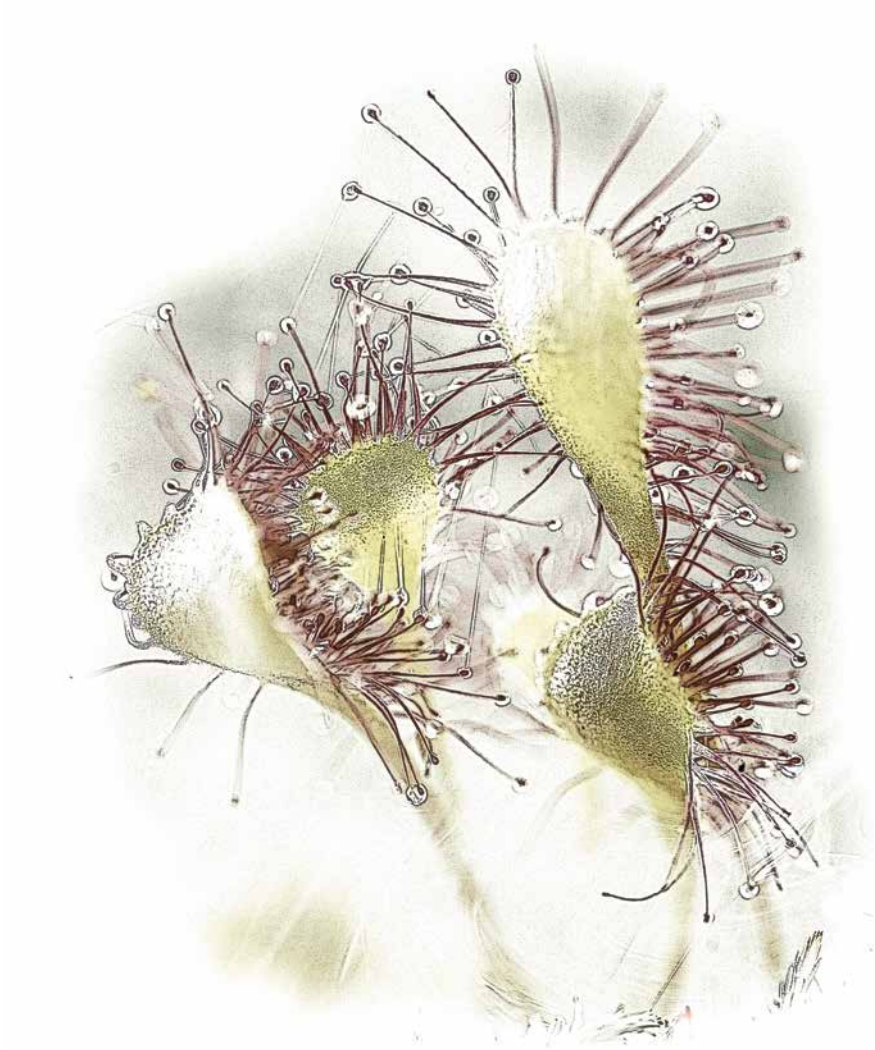

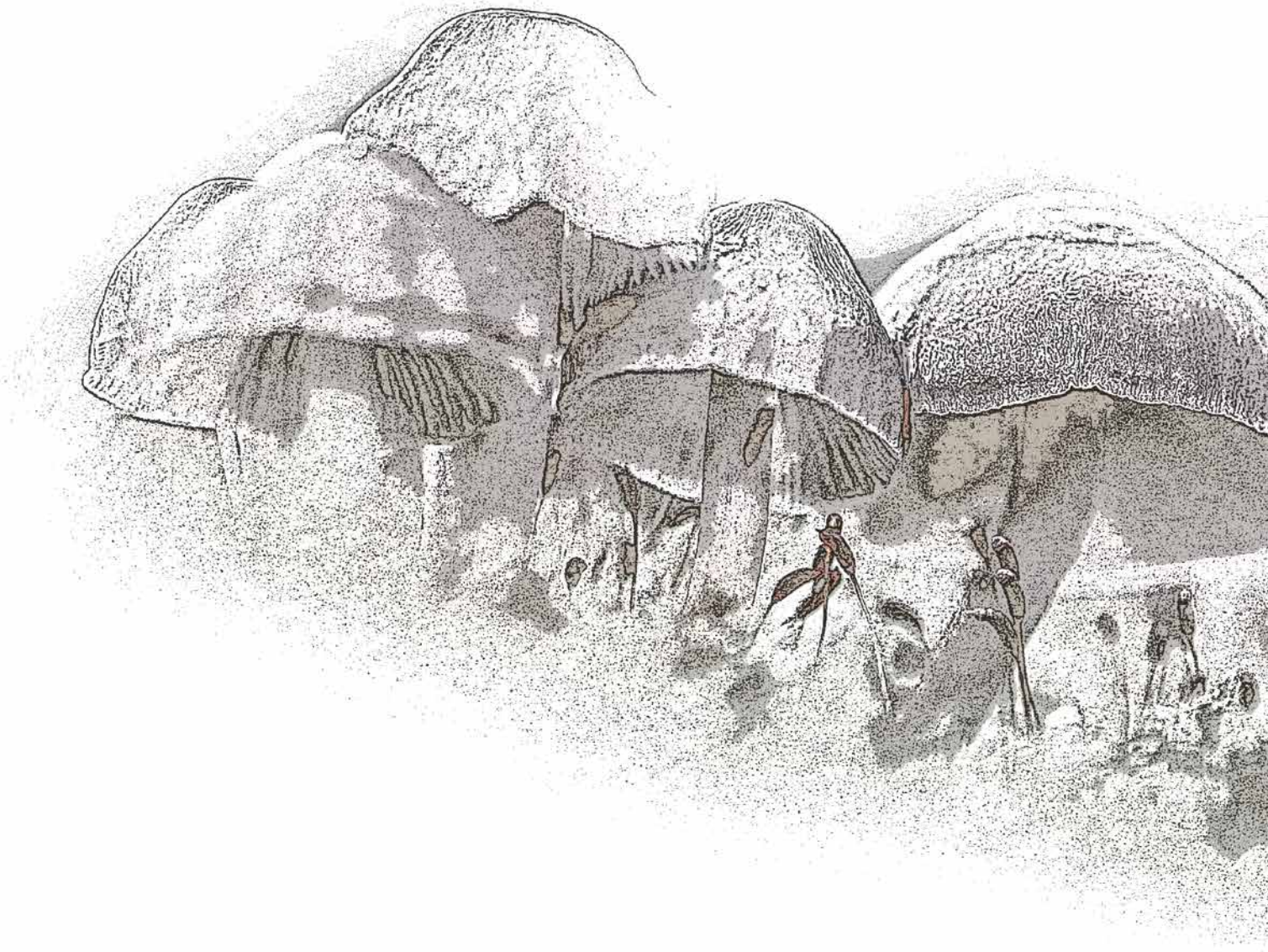

Grybai

Fungi

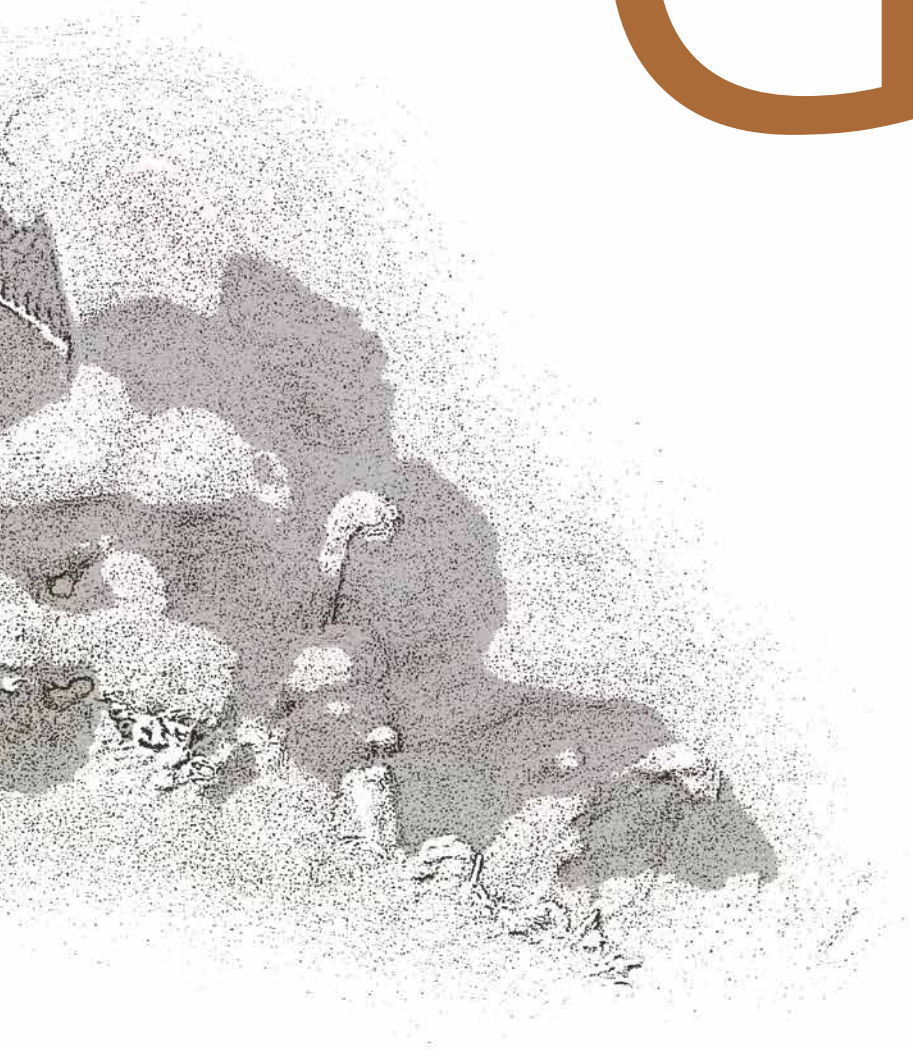

Aukšliagrybūnai
(įskaitant kerpes)
Ascomycota

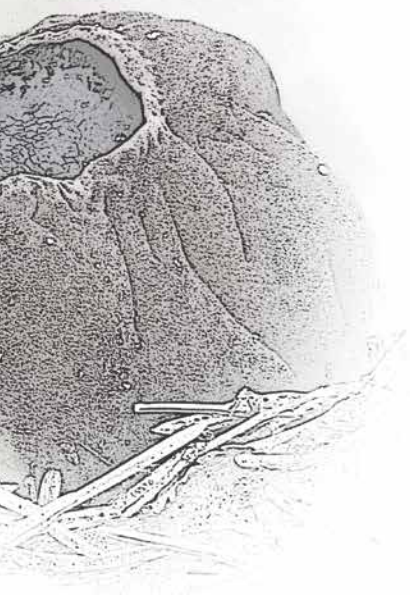

Kimininis žemlielys
Geoglossum sphagnophilum Ehrenb.

Žemlieliniai (Geoglossaceae)
Žemlieliagrybiai (Geoglossomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje, pelkėtose vietose, kuriose auga kiminai, visur reta.
Lietuvoje žinoma nuo 1975 m., labai retai aptinkama Rytų, Pietų ir Vakarų Lietuvos pelkėse.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) 4–10 cm aukščio, 1–1,5 cm pločio, tvirti, buožės ar irklo formos, juosvai rudi ar juodi, bekvapiai. Sporas produkuojanti vaisiakūnio dalis (kepurėlė) buožiška ar lancetiška, susiplojusi, sudaro trečiąją ar penktąją dalį viso vaisiakūnio ilgio, nuosekliai pereina į kotą, blizganti, juoda, neglеivėta. Kotas cilindrinis, truputį susiplojęs, lygus, pamatinėje dalyje apšepęs plaukeliais.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi liepos–spalio mėn., auga pavieniui ar grupėmis tarp kiminų, spanguolių ir saulašarių, aukštapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse. Šis siauros ekologinės nišos saprotrofinis aukšliagrybis vystosi ant apmirusių kiminų dalių ir kitų augalinių liekanų.
Kimininį žemlielį galima supainioti su šiurkščiuoju grybliežuviu (*Trichoglossum hirsutum*), kuris gali pasitaikyti panašiose augavietėse. Nuo šiurkščiojo grybliežuvio kimininis žemlielys skiriasi ilgų šerelių neturinčiais vaisiakūniais, aukšliasporių dydžiu ir sandara.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma aštuoniolika populiacijų, daugumoje jų šie grybai dera nereguliariai ir negausiai. Kiek gausesnės populiacijos yra Kamanų, Čepkelių, Artosios, Kiauneliškio, Kriogžlio, Siberijos ir Sūrinio pelkėse, Ažvinčių sengirėje. Kamanų pelkėje kimininių žemlielių aptinkama beveik kiekvienais metais, įvairiose vietose,

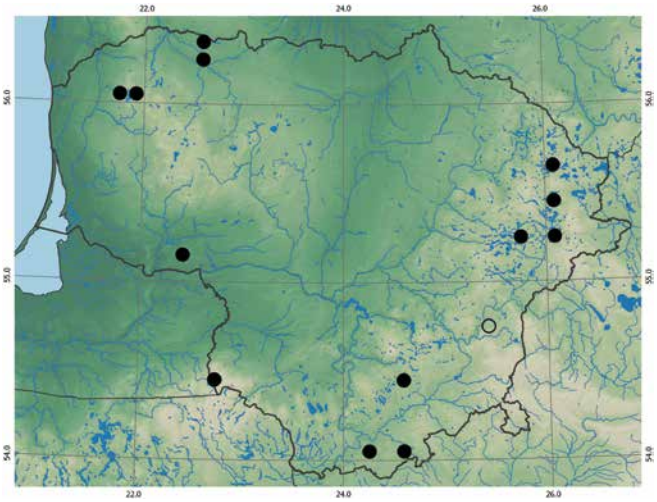

Nuotraukos autorė – Sigita Sprainaitytė

dera negausiai, nuo kelių iki dešimties vaisiakūnių vienoje vietoje. Kartais žemlieliai dera labai gausiai, pavyzdžiui, Viešvilės pelkėje kelių kvadratinių metrų plote aptikta daugiau kaip šimtas vaisiakūnių.

Grėsmės ir apsauga. Rūšiai neigiamą įtaką daro aukštapelkių, tarpinio tipo pelkių ir paežerių hidrologinio režimo pokyčiai (sausinimas, ilgalaikis užtvindymas), degradacija bei užaugimas krūmais ir kita augalija, kiminų dangos pažaidos. Pagrindinės apsaugos priemonės yra pelkių hidrologinio režimo palaikymo ir atkūrimo darbai.

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2002.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A vulnerable and rare species in Lithuania, known to be found in 18 localities, most of which are situated in strictly protected territories. Fruit-bodies develop from dead parts of Sphagnum in raised and transitional bogs. The main threats are changes in the hydrological regime of the bogs (drainage, prolonged flooding) and degradation of habitat through the growth of shrubs and other vegetation and disturbance of Sphagnum moss cover.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Šiurkštusis grybliežuvis
Trichoglossum hirsutum (Pers.) Boud.

Žemlieliniai (Geoglossaceae)
Žemlieliagrybiai (Geoglossomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje, Afrikoje, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje. Vienose šalyse rūšis yra gana dažna, kitose reta.
Lietuvoje rūšis žinoma nuo 1822 m. Tais metais Juozapas Jundzilas paskelbė medžiagą apie 1821 m. vykdytos ekspedicijos rezultatus. Tuomet rūšis buvo aptikta Vakarų Lietuvoje, tačiau nenurodyta tiksli radavietė, substratas ir augavietė. Rūšis paplitusi Rytų ir Vakarų Lietuvoje, labai reta.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) 3–9 cm aukščio, 0,5–2 cm pločio, tvirti, buožiški, kastuviški ar vėzdo formos, juosvai rudi ar juodi, bekvapiai. Sporas produkuojanti vaisiakūnio dalis (kepurėlė) buožės, elipsės ar beveik rutulio formos, paprastai susiplojusi ar iš dviejų trijų pusių įdubusi, sudaro mažiau nei pusę viso vaisiakūnio ilgio, nuosekliai pereina į kotą, šeriuota, rudai juoda ar juoda, negleivėta. Kotas cilindrinis, pamato link siaurėjantis, kartais truputį susiplojęs, šeriuotas, juodas.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi liepos–rugsėjo mėn., auga pavieniui ar mažomis grupėmis pelkėse, drėgnose pievose ir miškuose, ant drėgno smėlingo ar durpinio dirvožemio, tarp žaliųjų samanų ir kiminų, žolių ir nukritusių lapų. Saprotrofas.
Šiurkštųjį grybliežuvį galima supainioti su kimininiu žemlieliu (*Geoglossum sphagnophilum*), kuris taip pat auga pelkėtose vietose. Nuo kimininio žemlielio šiurkštusis grybliežuvis skiriasi ilgus šerelius turinčiais vaisiakūniais, aukšliasporių dydžiu ir sandara.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje visa šiurkščiojo grybliežuvio populiacija yra fragmentiška, žinomos keturios radavietės; paprastai šie grybai dera negausiai. Istorinėse radavietėse Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniaus r.) ąžuoliniame eglyne (1956 m.) ir Rambyno miške (Pagėgių sav.) (1987 m.) vėliau, atliekant mikologinius tyrimus, šiurkščiųjų grybliežuvių pakartotinai rasti nepavyko. Tarpinio tipo Kamanų pelkėje dešimties kvadratinių metrų plote aptikta trisdešimt šio grybo vaisiakūnių (2018 m.). Tarpinio tipo Siberijos pelkėje (Plungės r.) iš viso rasta ne mažiau kaip 20 šiurkščiojo grybliežuvio vaisiakūnių (2015 m.).

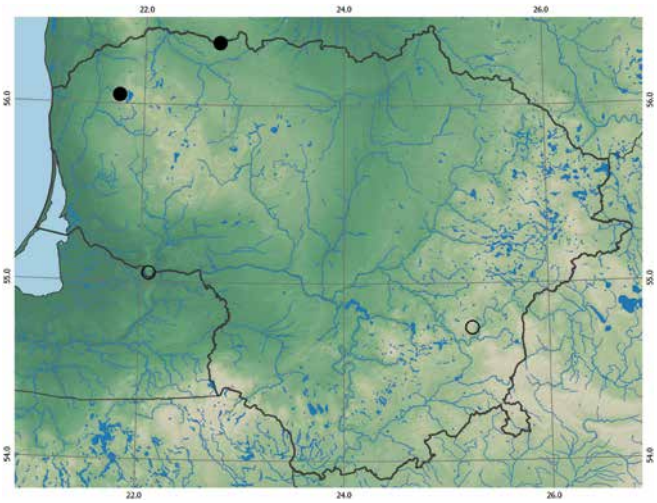

Nuotraukos autorė – Anna Fedosova

Grėsmės ir apsauga. Šiai grybų rūšiai neigiamą įtaką daro tarpinio tipo pelkių ir drėgnų pievų hidrologinio režimo pokyčiai (sausinimas, ilgalaikis užtvindymas) ir jų degradacija, kiminų dangos pažaidos. Pagrindinės apsaugos priemonės yra pelkių ir drėgnų pievų hidrologinio režimo palaikymo ir atkūrimo darbai.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, Urbonas, 1980.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *An endangered and very rare species in Lithuania, known to be found in four localities, two of which are situated in strictly protected territories. Fruit-bodies develop on peat soil among Sphagnum in transitional bogs and on moist soil in mixed forests. The main threats are changes in the hydrological regime of the bogs (drainage, prolonged flooding) and disturbance of Sphagnum moss cover.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Ryškioji gražiataurė
Caloscypha fulgens (Pers.) Boud.

Gražiatauriniai (Caloscyphaceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulio vidutinio klimato regionuose, Europoje (dažnesnė Centrinės Europos kalnuotose regionuose), Azijoje ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1994 m., labai retai randama Rytų, Pietų ir Vakarų Lietuvos miškuose.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) nedideli, 0,5–2,5 (4) cm skersmens, gilaus dubenėlio formos, bekočiai ar su trumpu kotu, sendami atvėpsta ir tampa lėkštelės formos, trapūs. Himenis ryškiai geltonas ar oranžinis. Išorinis paviršius gelsvas, senstant ar paspaudus keičia spalvą – pažaliuoja ar pamėlynuoja.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi nuo ankstyvo pavasario iki vasaros vidurio, auga pavieniui ar grupėmis ant dirvožemio ar miško paklotės (spyglių, sutrešusios medienos liekanų) tarp samanų, nukritusių lapų ir žolinių augalų, dažniausiai vidutinio amžiaus ir brandžiuose spygliuočių miškuose, ypač eglynuose. Taip pat pasitaiko mišriuosiuose ir lapuočių miškuose. Ryškiosios gražiataurės gyvenimo būdas kol kas nėra iki galo ištirtas: manoma, kad šis grybas gali augti saprotrofiškai dirvožemyje ir parazituoti spygliuočių medžių sėklas, tačiau neatmetama galimybė, kad ryškioji gražiataurė gali sudaryti mikorizę su medžiais.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma šešiolika populiacijų, daugumoje jų šie grybai dera nereguliariai ir negausiai. Radavietėse ryškiosios gražiataurės paprastai sudaro kelias grupes po vieną–penkis vaisiakūnius. Gausesnės populiacijos stebėtos Ažvinčių girioje sename spygliuočių miške

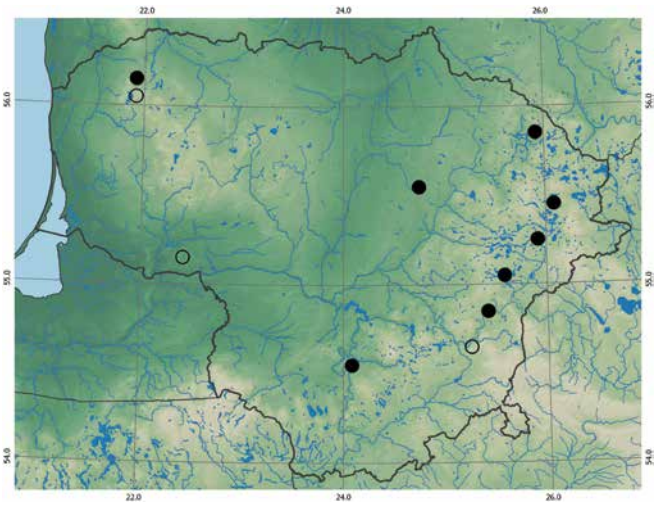

Nuotraukos autorius – Bronius Šablevičius

(2013 m. aptikta apie 100 vaisiakūnių) ir Mikytų miško vidutinio amžiaus pušyne su eglėmis (2013 m. augo apie 20 vaisiakūnių 1 m² plote).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė ryškiosios gražiataurės ir jos buveinių išlikimui kylanti grėsmė yra miško kirtimai, kai iškertami brandūs spygliuočiai medžiai, suardoma miško paklotė ir dirvožemis. Suardytame dirvožemyje sutrūkinėja grybienos tinklas, jos fragmentai gali tapti negyvybingi ir neformuoti vaisiakūnių. Pagrindinės apsaugos priemonės yra neleisti pagrindinių miško kirtimų ryškiosios gražiataurės buveinėse, saugoti dirvožemio ir miško paklotės vientisumą.

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2000; Kutorga, Iršėnaitė, Šablevičius, 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A vulnerable and rare species in Lithuania, known to be found in 16 localities. It mostly occurs in the soil and litter of middle-aged and mature coniferous forests, though it also occurs in mixed and deciduous forests. The main threat is the degradation of habitat through logging.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Apskritasporis bobausis

Gyromitra sphaerospora (Peck) Sacc.

Plokščiagrybiniai (Discinaceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje, spygliuočių ir lapuočių miškuose, visur reta.
Pirmą kartą Lietuvoje šis aukšliagrybis rastas 2003 m. Dusetų girioje (Rokiškio r.). Kita apskritasporio bobausio radavietė aptikta 2010 m. Punios šile (Prienų r.).

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) gana dideli, iki 10–15 cm aukščio. Kepurėlė netaisyklingai išsigaubusi ar balno formos, lygiu paviršiumi, ruda, trapi, iki 11 cm pločio, kraštai laisvi ir užsirietę į vidų. Kotas giliai vagotas, briaunos kampuotos ir tęsiasi ant kepurėlės vidinės dalies, augimo pradžioje baltas, vėliau apatinėje dalyje rožinės ar violetinės spalvos.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį ir vasarą, auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis ant labai sutrešusios, neretai apaugusios samanomis lapuočių ir spygliuočių medžių medienos, senuose lapuočių, spygliuočių ar mišriuosiuose miškuose, dažniausiai palyginti drėgnose ir ūksmingose vietose, kuriose yra daug stambių medienos nuokritų. Lietuvoje apskritasporis bobausis aptiktas ant paprastosios eglės kelmų, stuobrių pamatinės dalies, virtuolių, šakų trūnijančios medienos ir ant dirvožemyje esančių sutrešusių medienos liekanų. Medienos saprotrofas. Vaisiakūniai nevalgomi, turi toksinių medžiagų. Rūšis panaši į kitas bobausių rūšis, tačiau nuo jų skiriasi rožiniu kotu ir rutuliškomis aukšliasporėmis.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos dvi populiacijos. Dusetų miške aptikti keli vaisiakūniai (2003 m.), Punios šile (senų ąžuolų ir eglių medyne) – trisdešimt aštuoni vaisiakūniai (2011 m.).

Nuotraukos autorius – Ernestas Kutorga

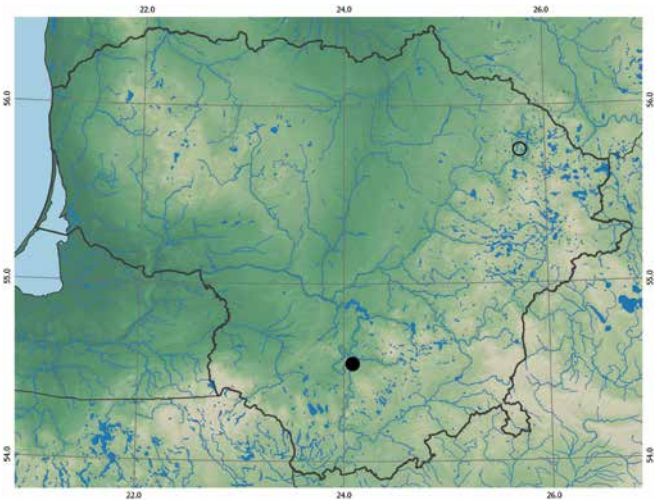

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė apskritasporio bobausio ir jo buveinių išlikimui kylanti grėsmė yra miško kirtimai, kurių metu iškertami brandūs lapuočiai ir spygliuočiai medžiai bei pašalinama stambi mediena. Pagrindinės apsaugos priemonės yra neleisti pagrindinių miško kirtimų šio grybo buveinėse.

Informacijos šaltiniai: Iršėnaitė, 2004; Žėbaitė, Iršėnaitė, Kutorga, 2012.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *An endangered and very rare species in Lithuania, known to be found in two isolated localities. It occurs on the decayed wood of Picea abies in old-growth coniferous forests. The main threats are the degradation of habitat through logging and the removal of coarse woody debris.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Puslaisvis briedžiukas
Morchella semilibera DC.

Briedžiukiniai (Morchellaceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir Azijoje, miškuose ir parkuose, upių ir ežerų pakrantėse, visur palyginti reta.
Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1965 m. Verkių parke Vilniuje, labai retai randama Rytų, Pietų ir Vakarų Lietuvos miškuose ir parkuose, retkarčiais pasitaiko antropogeninėse vietose.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) gana dideli, 4–20 cm aukščio. Kepurėlė kūgio ar varpelio formos, nusmailėjusia viršūne, 2–4 cm aukščio, korėta, ruda, vertikalios briaunos labiau iškilusios nei skersinės, sendamos ar džiūdamos briaunos pasidaro tamsiai rudos. Kepurėlė vidurine dalimi priaugusi prie koto, jos apatinis kraštas laisvas. Kotas cilindrinis, apatinėje dalyje išplatėjęs, tuščiaviduris, su įdubomis ar vagomis, grūdėtas, balsvas ar gelsvai rusvas.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga pavieniui ir nedidelėmis grupėmis humusingame dirvožemyje, tarp žolių ir pūvančių lapų, lapuočių (uosių, alksnių, beržų, ąžuolų, liepų ir kitų) miškuose ir parkuose, kartais pasitaiko sodybose. Dirvožemio saprotrofas arba mikorizinis. Vaisiakūniai valgomi.
Puslaisvį briedžiuką galima supainioti su bohemiškuoju aukšliavarpiu (*Verpa bohemica*), nes abiejų rūšių kepurėlės yra briaunotos ir laisvais kraštais. Rūšys skiriasi kepurėlių priaugimo prie koto vieta – puslaisvio briedžiuko kepurėlė prie koto prisitvirtinusi viduryje, o bohemiškojo aukšliavarpio – viršūnėje.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma dešimt populiacijų, daugumoje jų šie grybai dera nereguliariai ir negausiai, po vieną, kelis ar retais atvejais apie dvidešimt vaisiakūnių vienoje radavietėje. Verkių parke puslaisvių briedžiukų rasta keturis kartus (1965, 1967, 1992 ir 1997 m.), tačiau pastaruoju metu neaptinkama.

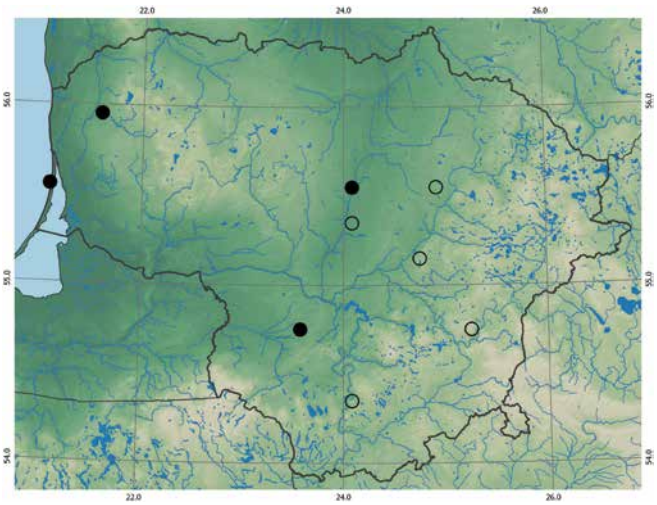

Nuotraukos autorius – Gintautas Steiblys

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės puslaisvio briedžiuko išlikimui kylančios grėsmės yra mažos populiacijos, pribręstančių ar brandžių lapuočių miškų kirtimas, vaisiakūnių rinkimas. Pagrindinė apsaugos priemonė yra neleisti miško kirtimų puslaisvio briedžiuko buveinėse.

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2000.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *An endangered and rare species in Lithuania, known to be found in 10 localities. Occurring on the soil of deciduous forests, parks and homesteads. The main threats relate to small population sizes and the degradation of habitat through logging and collecting of fruit-bodies.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Bohemiškasis aukšliavarpis

Verpa bohemica (Krombh.) J. Schröt.

Briedžiukiniai (Morchellaceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje, visur palyginti reta.
Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1978 m. Verkių parke Vilniuje, paplitusi Rytų, Pietų ir Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) gana dideli, 5–20 cm aukščio. Kepurėlė varpelio, cilindro ar kūgio formos, pusapvale viršūne, 2–7 cm aukščio, netaisyklingai raukšlėta, vingiuotomis vertikaliomis ir skersinėmis briaunomis, gelsvai ar tamsiai ruda, sendamos ar džiūdamos briaunos tampa tamsiai rudos. Kepurėlė trapi, priaugusi prie koto pačioje viršūnėje, apatinis kraštas laisvas. Kotas cilindrinis, lygiu paviršiumi ar grūdėtas, balsvas ar gelsvai rusvas.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga pavieniui ir grupėmis lapuočių ir mišriuosiuose lapuočių ir spygliuočių miškuose, pamiškėse ir parkuose, dažniausiai šalia drebulių ir lazdynų, tarp žolių ir pūvančių lapų, ant humusingo ir smėlėto dirvožemio. Dirvožemio saprotrofas arba sudaro mikorizę. Švieži vaisiakūniai turi toksinų.
Bohemiškąjį aukšliavarpį galima supainioti su puslaisviu briedžiuku (*Morchella semilibera*), nes abiejų rūšių grybų kepurėlės yra briaunotos ir laisvais kraštais. Skiriasi kepurėlių priaugimo prie koto vieta – puslaisvio briedžiuko kepurėlė prie koto prisitvirtinusi viduryje, o bohemiškojo aukšliavarpio – viršūnėje.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinomos dvidešimt aštuonios populiacijos, dera nereguliariai ir paprastai negausiai, tačiau kartais gali išaugti gana daug vaisiakūnių (pavyzdžiui, 1992 m. Naujokų miške Anykščių r. 800 m² plote suskaičiuoti 148 vaisiakūniai).

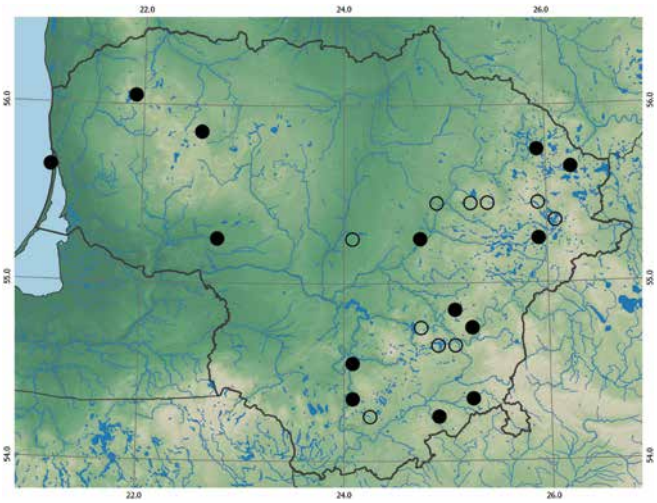

Nuotraukos autorė – Asta Uselienė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės bohemiškojo aukšliavarpio išlikimui kylančios grėsmės yra gana mažos populiacijos, lapuočių miškų kirtimas, drebulynų nykimas dėl ligų ir bebrų veiklos. Pagrindinė apsaugos priemonė yra neleisti miško kirtimų šio grybo buveinėse.

Informacijos šaltiniai: Šablevičius, 1993; Kutorga, 2000; Urbonas, 2007.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A vulnerable and rare species in Lithuania, known to be found in 28 localities. Occurring on the soil of deciduous and mixed forests and parks, the main threats relate to the rather small populations and the degradation of habitat through logging.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Pirštuotasis aukšliavarpis

Verpa conica (O. F. Müll.) Sw.

Briedžiukiniai (Morchellaceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Islandijoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje ir Afrikoje, visur reta. Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1979 m., paplitusi Rytų, Pietų ir Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) 4–12 cm aukščio, trapūs. Kepurėlė varpelio ar pusrutulio formos, 1,5–3 cm aukščio, lygi ar truputį banguota, gelsvai ar tamsiai ruda, priaugusi prie koto pačioje viršūnėje, apatinis kraštas laisvas. Kotas cilindrinis, lygiu paviršiumi ar grūdėtas, balsvas, dažnai su skersiniais rusvais dryžiais.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga pavieniui ir grupėmis ant smėlėto ir humusingo dirvožemio, tarp žolių, lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, pamiškėse ir parkuose, krūmynuose, upių slėnių pievelėse, kartais soduose, šalia įvairių lapuočių medžių (alksnių, gluosnių, beržų, vyšnių ir kitų), kartais po pušimis. Dirvožemio saprotrofas arba sudaro mikorizę. Švieži vaisiakūniai turi toksinų.
Galima supainioti su bohemiškuoju aukšliavarpiu (*Verpa bohemica*), kuris turi labai raukšlėtą kepurėlę.

Populiacijos gausumas. Visa pirštuotojo aukšliavarpio populiacija Lietuvoje yra fragmentiška. Žinomos septynios radavietės; dera nereguliariai ir negausiai, dažniausiai po kelis vaisiakūnius vienoje radavietėje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės pirštuotojo aukšliavarpio išlikimui kylančios grėsmės yra gana mažos populiacijos, lapuočių miškų kirtimas ir buveinių ardymas. Pagrindinė apsaugos priemonė yra palaikyti šiam grybui palankias aplinkos sąlygas jo buveinėse.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2000; Urbonas, 2007.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *An endangered and very rare species in Lithuania, known to be found in seven isolated localities. The species occurs on the soil of deciduous and mixed forests, parks, river valleys, and homesteads. The main threats relate to the rather small populations and the degradation of habitat through logging.*

Autorius – Ernestas Kutorga

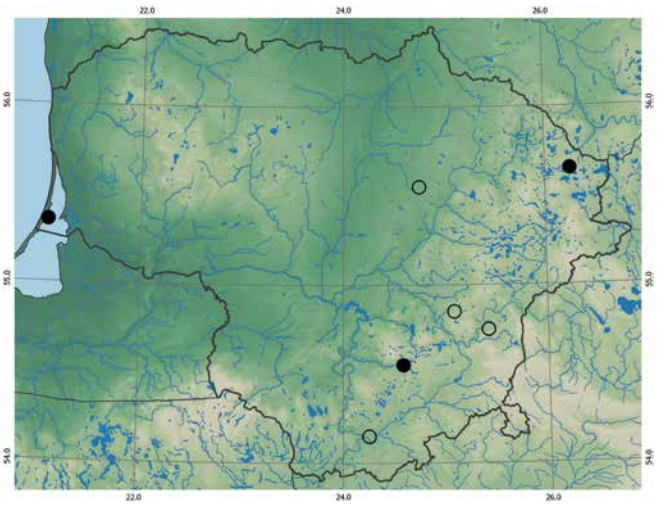

Smiltyninis ausūnis

Peziza ammophila Durieu & Lév.

Ausūniniai (Pezizaceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

CR B1b(iii,iv)c(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje bei Afrikoje, smėlio kopose ir pajūrio smėlynuose, visur reta.
Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1988 m., paplitusi Kuršių nerijoje, Baltijos jūros ir Kuršių marių pakrančių smėlynuose ir kopose, labai reta.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) 2–6 cm dydžio, rudi, trapūs, augimo pradžioje rutuliški ir uždari, vėliau viršūnėje atsiveria, tampa taurės ar piltuvo formos, kraštai atsilenkia į išorę ir sutrūkinėja į skiautes. Išorinis paviršius paprastai būna aplipęs smėlio smiltelėmis.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi vasarą ir rudenį, auga pavieniui ir nedidelėmis grupėmis, iš dalies panirę į pajūrio ir Kuršių marių krantų ir kopų smėlį, paprastai pajūrinės smiltlendrės, pajūrinio eraičino ir smiltyninės rugiaveidės augalų bendrijose. Smiltyninių ausūnių aptinkama vietose, kuriose žolynas netankus, neauga kerpės, samanos ir krūmai. Dirvožemio saprotrofas, druskamėgis. Vaisiakūniai nevalgomi.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma septyniolika radaviečių. Šie grybai dera nereguliariai ir negausiai, dažniausiai po kelis vaisiakūnius vienoje vietoje. Smiltyniniai ausūniai auga pajūrio apsauginio kopagūbrio ruože nuo Nidos iki Juodkrantės, didžiojo kopagūbrio pilkosiose kopose ir Smiltynėje. Pastebėta, kad kai kurios anksčiau aptiktos šių grybų augavietės yra sunaikintos per audras (nuplauti kopų šlaitai), jose smiltyninių ausūnių pakartotinai neaptikta.

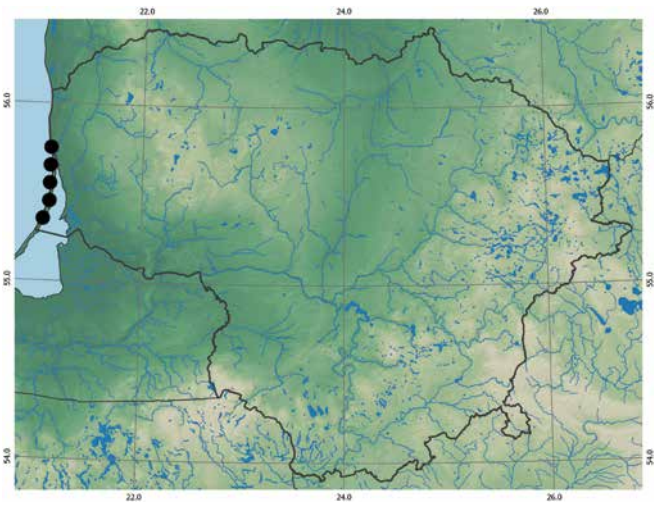

Nuotraukos autorius – Ernestas Kutorga

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė smiltyninio ausūnio išlikimui kylanti grėsmė yra buveinių nykimas ir jų kokybės blogėjimas. Šiai rūšiai kenkia kopų kaita dėl natūralių procesų (audrų, apžėlimo kerpėmis ir kita susiveriančia augalija), mindžiojimas ir dirbtinis kopų apželdinimas. Pagrindinės apsaugos priemonės – saugoti kopas su pustomu smėliu ir pajūrinių smiltlendrių sąžalynais, nesodinti krūmų ar medžių šio grybo augavietėse.

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2000; Urbonas, 2007.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A critically endangered and very rare species in Lithuania, known to be found in 17 localities. Occurring on the sand of dunes on the Curonian Spit, the main threats are the loss of habitats and the deterioration of quality of habitats due to storms, human trampling, overgrowing by vegetation and lichens and the planting of vegetation on the dunes.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Paprastasis taukius

Sarcosoma globosum (Schmidel) Casp.

Taukiniai (Sarcosomataceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

EN B1ab(iii,iv)+2ab(iii,iv); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje), borealiniuose ir hemiborealiniuose spygliuočių miškuose, visur reta, kai kuriose šalyse išnykusi.
Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1950 m., labai retai randama Rytų ir Šiaurės Rytų Lietuvos spygliuočių miškuose.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) vidutinio dydžio, 3–12 cm skersmens, augimo pradžioje rutuliški ar cilindriniai, su lėkštelės ar dubenėlio formos juosvai ruda įduba viršutinėje dalyje, vėliau puodelio ar dubenėlio formos, bekočiai, prie substrato prisitvirtinę rizomorfomis. Išorinis paviršius raukšlėtas, švelnus (padengtas trumpomis hifų ataugėlėmis), odiškas, tamsiai rudas. Vidinė dalis drebučių konsistencijos.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi tirpstant ar tik nutirpus sniegui pavasarį, kartais pasirodo lapkričio–gruodžio mėn. ir peržiemoję toliau vystosi pavasarį. Auga pavieniui ar grupėmis ant miško paklotės tarp spyglių ir samanų, spygliuočių miškuose, paprastai brandžiuose eglynuose. Dirvožemio saprotrofas. Literatūroje minima, kad anksčiau vaisiakūnius naudodavo vežimų ratų ašims tepti ir liaudies medicinoje kaip vaistą nuo reumato.

Populiacijos gausumas. Literatūros duomenimis, XX a. šeštajame dešimtmetyje paprastieji taukiai buvo dažni vakarinėje ir centrinėje Lietuvos dalyse, reti rytinėje dalyje. Vėliau palyginti ilgai (daugiau nei trisdešimt metų) aptikti šių grybų Lietuvoje nepavyko, todėl manyta, kad jų populiacijos pradėjo sparčiai nykti. 2008 m. paprastųjų taukių vėl rasta

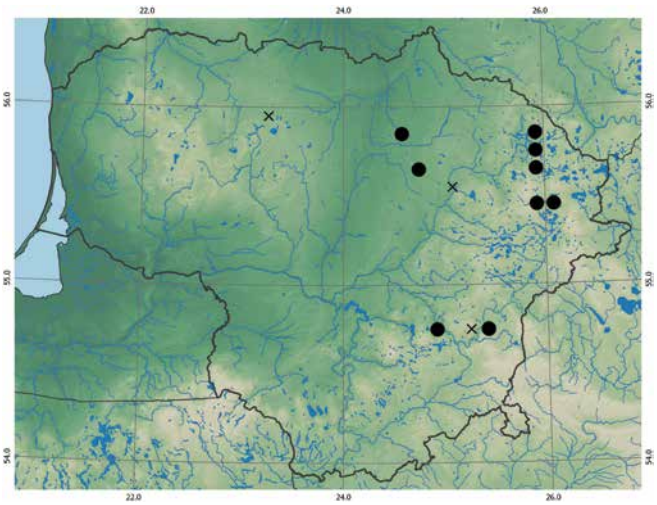

Nuotraukos autorius – Ernestas Kutorga

šalyje. Dabar žinoma dvidešimt radaviečių, kuriose šie grybai dera nereguliariai, po kelis ar keliasdešimt vaisiakūnių, kai kuriais metais vaisiakūnių iš viso nesusiformuoja. Gausesnės populiacijos yra Ignalinos r. Vyžių miške, Švenčionių r. Labanoro girioje, Zarasų r. Antazavės šile – visose jose rasta daugiau kaip keli šimtai derančių vaisiakūnių.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė paprastojo taukiaus ir jo buveinių išlikimui kylanti grėsmė yra miško kirtimai, kai iškertamos brandžios eglės, suardoma miško paklotė ir dirvožemis. Eglių džiūtis dėl kenkėjų invazijų yra viena iš šiam grybui tinkamų buveinių mažėjimo priežasčių. Pagrindinės apsaugos priemonės yra drausti pagrindinius miško kirtimus paprastojo taukiaus buveinėse, saugoti dirvožemio ir miško paklotės vientisumą, reguliuoti šernų skaičių, nes šviežiai šernų išknistose vietose šie grybai neformuoja vaisiakūnių.

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2000; Urbonas, 2007.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *An endangered and rare species in Lithuania, currently known to be found in 20 localities. Occurring on needle litter in coniferous forests, mainly in Picea abies stands, the main threats are habitat reduction due to logging of mature stands and the deterioration of the phytosanitary condition of spruce trees, which eventually results in tree felling.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Krateriškasis taurūnis

Urnula craterium (Schwein.) Fr.

Taukiniai (Sarcosomataceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės pusrutulyje (Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje). Europoje gana reta, daugelyje šalių stebimas populiacijų mažėjimas.
Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1975 m., retai randama rytinėje, šiaurrytinėje, pietinėje ir pietvakarinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai (apoteciai) 2–8 cm aukščio ir 1–4 cm pločio, augimo pradžioje uždari ir rutuliški, vėliau gilios taurės ar piltuvėlio formos, juosvai rudi, mėsingi, dar vėliau odiški. Kraštas dantytas ir skiautėtas. Išorinis paviršius švelnus (padengtas trumpomis hifų ataugėlėmis) ir pleiskanotas. Kotas cilindrinis, platėjantis viršūnės link.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi pavasarį, auga pavieniui ar grupėmis, kartais didelėmis, ant trūnijančios lapuočių medienos ir miško paklotės, lapuočių ir spygliuočių miškuose ir parkuose. Saprotrofas, paprastai vystosi ant lazdynų, alksnių, beržų ir ąžuolų nukritusių šakų ir stiebų, gulinčių vidutinio drėgnumo humusingame dirvožemyje. Būdingos augavietės yra brandūs ir ūksmingi eglynai ar ąžuolynai su senais lazdynais, drėgnokose raguvų ir šlaitų vietose, šalia upelių. Nevalgomas grybas.

Populiacijos gausumas. Žinoma apie 50 radaviečių, šie grybai dera nereguliariai, paprastai po kelis ar keliasdešimt vaisiakūnių. Kartais auga labai gausiai, iki 50–100 vaisiakūnių vienoje radavietėje. Gausesnės populiacijos yra Zarasų r. Antazavės šile, Trakų r. Moluvėnų miške, Elektrėnų sav. Panerių miške, Vilniaus r. Dūkštų ąžuolyne.

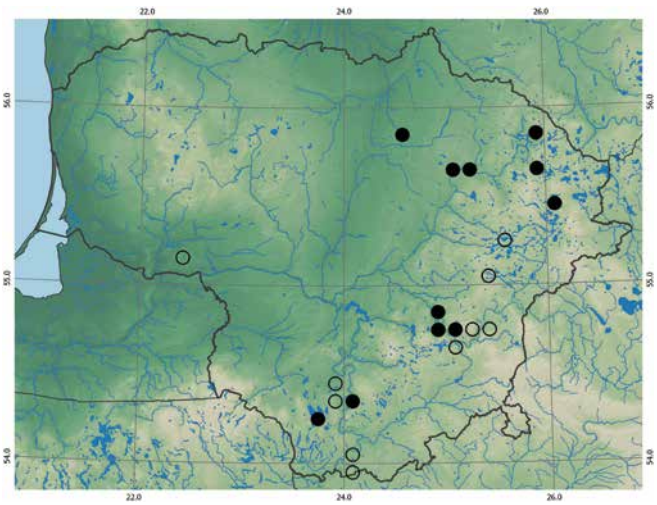

Nuotraukos autorius – Ernestas Kutorga

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės krateriškojo taurūnio ir jo buveinių išlikimui kylančios grėsmės yra brandžių ir ūkininkavimo nepaliestų miškų, ypač eglynų ir ąžuolynų su lazdynų priemaiša, mažėjimas ir fragmentacija, hidrologinio režimo kitimas ir dirvožemio sausėjimas, tinkamo substrato trūkumas.
Pagrindinės apsaugos priemonės yra drausti miško kirtimus šių grybų buveinėse, saugoti trake augančius lazdynus ir dirvožemio vientisumą.

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2000; Urbonas, 2007.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A vulnerable and rare species in Lithuania, known to be found in 50 localities. The species occurs on deciduous wood, especially on fallen branches of Corylus avellana, in coniferous and deciduous forests, especially in mature Picea abies and Quercus robur stands with C. avellana. The main threats are habitat loss and fragmentation through the logging of mature stands and a decrease in suitable substrates.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Baltasis godūnas

Choiromyces meandriformis Vittad.

Truminiai (Tuberaceae)
Ausūngrybiai (Pezizomycetes)

EN B2ab(iv); D1

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Europoje, išskyrus šiaurinę borealinės juostos dalį, lapuočių ir spygliuočių miškuose, visur gana reta.
Lietuvoje žinoma nuo 1957 m., labai retai aptinkama Rytų, Vidurio ir Pietų bei Vakarų Lietuvos miškuose.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai 4–15 cm dydžio, netaisyklingo rutulio ar gumbo formos, pilkšvai ar gelsvai rudi, kartais sveria iki 500 g, mėsingi ir tamprūs, sudžiūvę labai kieti. Išorinis paviršius lygus ar suaižėjęs. Vidinė dalis balta ar gelsvai rusva, išmarginta netaisyklingai vingiuotų rusvų juostų, šalia kurių ertmėse formuojasi sporos. Kvapas stiprus, aromatingas ar nemalonus.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi rugpjūčio–spalio mėn., auga nedidelėmis grupėmis, humusingame rūgštiniame priemolio dirvožemyje, iš dalies ar visiškai panirę į substratą, brandžiuose lapuočių (ypač ąžuolų medynuose), spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose. Simbiotrofas, dažniausiai su lapuočiais medžiais sudaro ektomikorizę. Šio grybo vaisiakūniais minta ir drauge jį platina miško gyvūnai, ypač šernai.

Populiacijos gausumas. Visa baltojo godūno populiacija Lietuvoje yra fragmentiška. Žinomos devynios radavietės, daugumoje jų šie grybai derėjo negausiai – aptikta po vieną ar kelis vaisiakūnius. Nuo 1990 m. ilgai baltųjų godūnų aptikti nepavyko ir tik 2017 m. jų vėl rasta šernų išknistoje vietoje, Janonių miške, Švenčionių r. Patikrinus žinomą jų augavietę Vilkaraisčio miške, Molėtų r., grybų vaisiakūnių neaptikta. Tikėtina, kad šiai grybų populiacijai neigiamą įtaką galėjo padaryti miške vykdyti brandžių medžių kirtimo darbai.

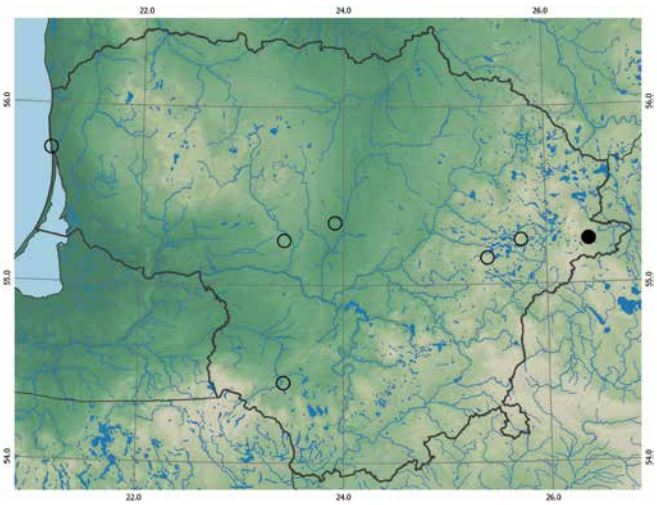

Nuotraukos autorius – Ernestas Kutorga

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė baltojo godūno ir jo buveinių išlikimui kylanti grėsmė yra miško kirtimai, kai iškertami brandūs lapuočiai ir spygliuočiai medžiai, suardoma miško paklotė ir dirvožemis. Neigiamą poveikį šių grybų populiacijų gausumui gali daryti pernelyg didelis šernų, kurie suėda jų vaisiakūnius, kiekis. Pagrindinės apsaugos priemonės yra neleisti pagrindinių miško kirtimų šių grybų buveinėse, reguliuoti miško gyvūnų, ypač šernų, skaičių.

Informacijos šaltiniai: Kutorga, 2000; Kataržytė, 2009.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *An endangered and rare species in Lithuania, known to be found in nine localities. It occurs in or on the soil of mature deciduous (mostly associated with Quercus robur), mixed and coniferous forests. The main threats are the degradation of habitat through logging and excess consumption of fruit-bodies by forest animals, particularly by wild boar.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Baltakraštė artonija

Felipes leucopellaeus (Ach.) Frisch & G. Thor

Artonijiniai (Arthoniaceae)
Artonijomicetai (Arthoniomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos ir Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje juostose. Dažnesnė jūrinio klimato vietovėse.
Lietuvoje gana dažna, žinomos šešiasdešimt dvi radavietės įvairiose šalies dalyse, išskyrus Pajūrio žemumų regioną ir rytinę Baltijos aukštumų regiono dalį, dauguma radaviečių telkiasi Biržų r., ypač Biržų girioje.

Biologija ir ekologija. Baltakraštė artonija – žiauberiškoji kerpė su plonu pilku, kartais violetinio atspalvio gniužulu, kuris retkarčiais gali priminti voratinklį. Įpjovus ar patrynus gniužulą, pažeistose vietose matomas neryškus oranžinis atspalvis. Kerpė visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie panašūs į netaisyklingas plokščias dėmeles, rudas arba juodas, kartais su plona balsvų dulkelių apnaša, visada su balsvais krašteliais. Ją sunku supainioti su kitomis kerpėmis dėl išsiskiriančių netaisyklingų plokščių balsvai kraštuotų vaisiakūnių ir pažeistose gniužulo vietose atsirandančio oranžinio atspalvio.
Baltakraštė artonija auga ant senų juodalksnių ir eglių kamienų senuose mažai žmogaus paveiktuose pelkiniuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje baltakraštės artonijos populiacija negausi, daugumoje radaviečių aptinkama po vieną ar kelis individus (substrato vienetus), išskyrus gausiausią subpopuliaciją Biržų girioje.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė, kylanti rūšiai, yra plynieji miškų kirtimai. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai rūšiai išlikti yra tuose miškų sklypuose, kuriuose nevykdoma jokia ūkinė veikla.

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS, LECB.

Summary. *This species is rather common in Lithuania, with 62 current localities known, most of which are concentrated in the Biržai district. With the exception of the largest sub-population in Biržai forest, one to several individuals (substrate units) have been found at most localities. The species grows on the trunks of old alders and spruces and is confined to humid and sheltered forests, especially to alder swamps. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

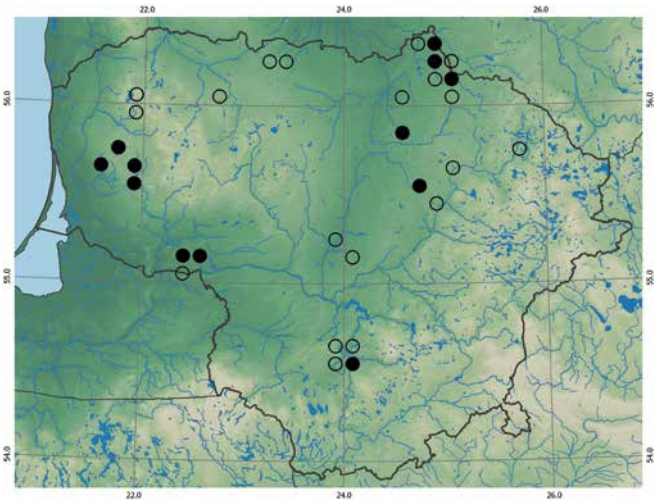

Ąžuolinė baktrospora

Bactrospora dryina (Ach.) A. Massal.

Ročeliniai (Roccellaceae)
Artonijomicetai (Arthoniomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos temperatinės iki paatogrąžių juostų. Daugelyje Europos šalių yra reta.
Lietuvoje apyretė, žinomos devynios radavietės, kurios beveik visos telkiasi Baltijos aukštumų regione, išskyrus vieną Biržų r.

Biologija ir ekologija. Ąžuolinė baktrospora – žiauberiškoji kerpė su plonu baltu kiek miltuotu gniužulu. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,2–0,4 mm (retai iki 1 mm) skersmens, apskriti ar ovalūs, plokšti ar kiek išsigaubę, juodi, netankiai išsidėstę ant gniužulo. Išoriškai panaši tokiose pat buveinėse auganti tikroji artonija (*Arthonia arthonioides*) skiriasi pilkesniu gniužulu, į kurį vaisiakūniai tarsi panyra, ir tuo, kad patrintas gniužulas pažeistose vietose įgauna neryškų oranžinį atspalvį. Be to, iš visų ant medžių žievės augančių kerpių ąžuolinė baktrospora išsiskiria specifinėmis stačiakampėmis sporomis.
Ąžuolinė baktrospora auga tik ant senų (daugiau kaip šimto metų amžiaus) ąžuolų kamienų miškuose, gerai apšviestose ar tik iš dalies pavėsyje esančiose vietose, tačiau visada ant mažiau apšviestos kamienų pusės.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje ąžuolinės baktrosporos populiacija negausi, labai fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių pasiskirstymas), visose radavietėse aptikta tik po vieną ar du individus (substrato vienetus).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų medžių, ypač ąžuolų, skaičiaus mažėjimas. Grėsmę gali kelti ir sužėlęs pomiškis, nes, sumažėjus apšvietimui, ąžuolines baktrosporas nukonkuruoja kitos kerpių rūšys. Šiai rūšiai palankiausias sąlygas augti sudaro neintensyvūs miškų kirtimai ir miško buveinių tvarkymas, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai bei reguliuojamas pomiškio tankis.

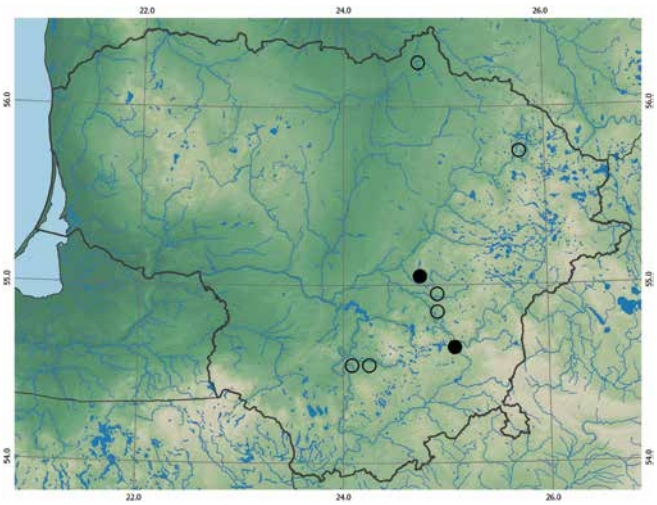

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Prigodina-Lukošienė, Kukwa, Naujalis, 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, at present known to be found in nine localities, all of which contain one to two individuals (substrate units). Growing on the trunks of old oaks, the species is threatened by clear cutting, the overgrowing of forest understorey and by traditional forest management where old trees are removed.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Žaliagalvė taurenė
Calicium adspersum Pers.

Taureniniai (Caliciaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama beveik visų žemynų, išskyrus Afrikos, temperatinėje juostoje ir kiek piečiau bei šiauriau jos. Daugelyje Europos šalių yra reta.
Lietuvoje rūšis apydažnė, žinoma aštuoniolika radaviečių įvairiose šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Žaliagalvė taurenė – žiauberiškoji kerpė su storu pilku gniužulu. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,6–1 mm aukščio, su lęšio formos 0,5–0,8 mm skersmens galvutėmis. Kotelis juodas, be apnašos, kartais labai trumpas. Galvutės juodos, viršutinis jų kraštas padengtas gelsvai žalia apnaša, jaunų apotecių visas galvutės viršus būna su apnaša. Iš visų panašius kotuotus vaisiakūnius turinčių žiauberiškųjų kerpių žaliagalvė taurenė išsiskiria gana stambiais juodais vaisiakūniais su žalsva apnaša ir storu pilku gniužulu. Panašios taurenių rūšys arba turi vaisiakūnius, kurių apnašos kitokių spalvų, arba jų gniužulų nematyti. Išoriškai panašios žiovenės (*Chaenotheca*) rūšys skiriasi rudu galvučių viršumi.
Žaliagalvė taurenė auga beveik vien tik ant senų (daugiau kaip šimto metų amžiaus) ąžuolų kamienų miškuose, tik vieną kartą buvo aptikta ant senos eglės kamieno, visada gerai apšviestose ar tik iš dalies pavėsyje esančiose vietose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žaliagalvės taurenės populiacija negausi, labai fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių pasiskirstymas), visose radavietėse aptikta tik po vieną ar kelis individus (substrato vienetus).

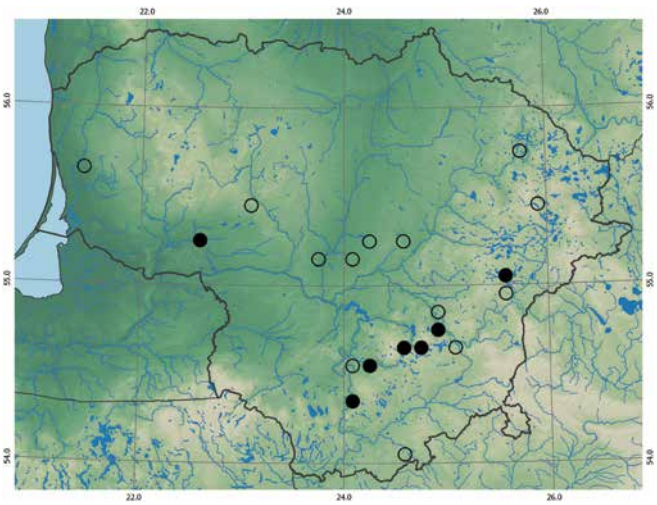

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų medžių, ypač ąžuolų, skaičiaus mažėjimas. Grėsmę gali kelti ir sužėlęs pomiškis, nes, sumažėjus apšvietimui, žaliagalves taurenes nukonkuruoja kitos kerpių rūšys. Šiai rūšiai palankiausias miško naudojimo būdas yra neintensyvūs kirtimai, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai bei reguliuojamas pomiškio tankis.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Andersson, 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rather frequent in Lithuania, currently known to be found in 18 localities, all of which contain one to several individuals (substrate units). The lichen grows on the trunks of old oaks, exceptionally on old spruces in forests. The lichen is threatened by clear cutting and traditional forest management where old trees are removed. An additional threat is the overgrowing of forest understorey.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Ąžuolinė taurenė
Calicium quercinum Pers.

Taureniniai (Caliciaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR C2a(1); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje juostoje ir kiek piečiau bei šiauriau jos. Daugelyje Europos šalių yra reta.
Lietuvoje apyretė, šiuo metu žinomos penkios radavietės įvairiose šalies dalyse. Vienoje istorinėje radavietėje buveinė sunykusi (dabar Vilniaus m. teritorija), kitoje (Plungės r.) kerpė taip pat nebeauga sunykus buveinei (seniems mediniams pastatams).

Biologija ir ekologija. Ąžuolinė taurenė – žiauberiškoji kerpė su storu pilku gniužulu. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,7–1 mm aukščio, su lęšio formos, 0,3–0,5 mm skersmens galvutėmis. Kotelis juodas, be apnašos. Galvutės juodos, apatinė jų dalis padengta balta apnaša. Iš visų panašius kotuotus vaisiakūnius turinčių žiauberiškųjų kerpių išsiskiria gana stambiais juodais vaisiakūniais su balta apnaša ir storu pilku gniužulu. Kitos panašios taurenių rūšys arba turi vaisiakūnius, kurių apnaša kitokių spalvų, arba jų gniužulo nematyti. Išoriškai panašios žiovenės (*Chaenotheca*) rūšys skiriasi rudu galvučių viršumi.
Ąžuolinė taurenė auga ant senų (daugiau kaip šimto metų amžiaus) ąžuolų kamienų miškuose, labai retai ant sausos ąžuolų medienos gerai apšviestose ar tik iš dalies pavėsyje esančiose vietose. Istorinėse ir dabar jau išnykusiose subpopuliacijose buvo aptikta miške ant senos tuopos kamieno ir ant medinės seno pastato sienos apleistoje sodybvietėje.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje ąžuolinės taurenės populiacija negausi, labai fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių pasiskirstymas), visose radavietėse, išskyrus vieną, aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

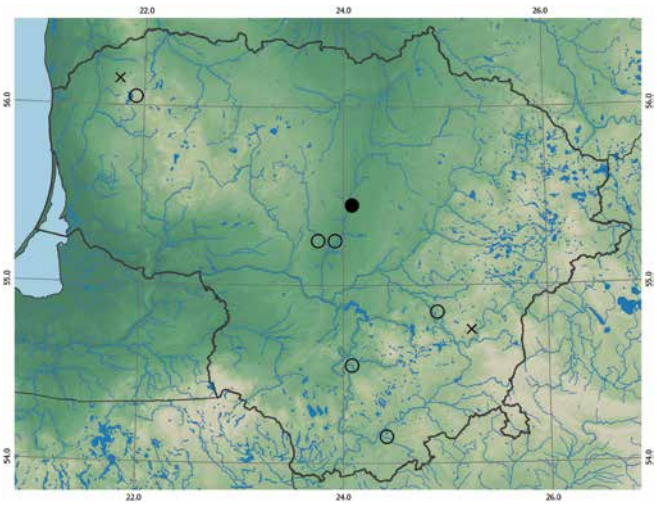

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų medžių skaičiaus mažėjimas bei aplinkos tarša, ypač padidėjęs azoto kiekis aplinkoje. Grėsmę gali kelti ir sužėlęs pomiškis, nes pernelyg stipriame pavėsyje ąžuolines taurenes nukonkuruoja kitos kerpių rūšys. Šiai rūšiai palankiausios sąlygos yra neintensyvūs miškų kirtimai ir miško buveinių tvarkymas, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai bei reguliuojamas pomiškio tankis.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, currently known to be found in six localities, most of which contain single individuals (substrate units). The species grows on the trunks of old oaks in forests, though in historical localities it was also known to be found on old poplars and on old wooden buildings. The species is threatened by nitrogen pollution, the overgrowing of forest understorey, clear cutting and traditional forest management where old trees are removed.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Pilkoji miltpuodė

Cyphelium inquinans (Sm.) Trevis.

Taureniniai (Caliciaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama visų žemynų borealinėje ir temperatinėje juostose, šiltesnio klimato juostose randama tik kalnuose. Dalyje Europos šalių pastaruoju metu nyksta.
Lietuvoje labai reta, žinomos dvi radavietės Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Pilkoji miltpuodė – žiauberiškoji kerpė su plonu ar gana storu pilku gniužulu. Vaisiakūniai dubenėlio formos, 0,6–1,5 mm skersmens, su storu krašteliu ir atrodo tarsi būtų pripildyti juodų miltelių masės. Panašiai atrodo geltonosios miltpuodės (*Cyphelium tigillare*) vaisiakūniai, tačiau šios gniužulas yra geltonos ar gelsvai žalsvos spalvos. Visos kitos Lietuvoje aptinkamos kerpės, kurių vaisiakūnių viršus atrodo kaip miltelių masė, turi mažesnius vaisiakūnius arba jų vaisiakūniai būna su koteliais.
Pilkoji miltpuodė Lietuvoje auga tik ant senų (daugiau kaip šimto metų) ąžuolų kamienų gerai apšviestose vietose. Kitose šalyse aptinkama ir ant kitų medžių bei ant senų medinių statinių sienų ir tvorų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje pilkosios miltpuodės populiacija itin negausi, žinomose radavietėse aptikta tik po kelis individus (substrato vienetus).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų medžių skaičiaus mažėjimas bei aplinkos tarša, ypač padidėjęs azoto kiekis aplinkoje. Grėsmę gali kelti ir sužėlęs pomiškis, nes, sumažėjus apšvietimui, pilkąsias miltpuodes nukonkuruoja kitos kerpių rūšys. Šiai rūšiai palankiausias miško naudojimo būdas yra neintensyvūs miškų kirtimai, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai bei reguliuojamas pomiškio tankis.

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Stončius, Kukwa, 2005.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *The species is very rare in Lithuania, with only two sub-populations known at present containing several individuals (substrate units). In Lithuania, the species grows on the trunks of old oaks in open or semi-open conditions. The main threats for the species are traditional forest management (where insufficient numbers of old trees are left) and nitrogen pollution.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

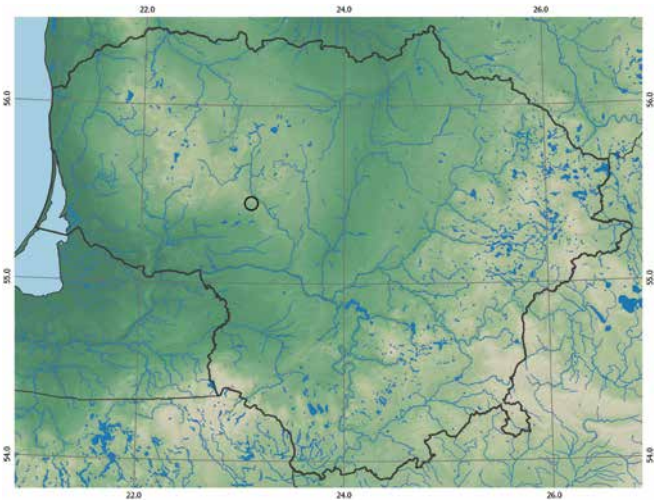

Geltonoji miltpuodė
Cyphelium tigillare (Ach.) Ach.

Taureniniai (Caliciaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos arktinėje ir borealinėje juostose, piečiau randama tik kalnuose. Aplink Lietuvą esančiose šalyse neaptinkama arba yra labai reta.
Lietuvoje labai reta, žinomos dvi radavietės Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Geltonoji miltpuodė – žiauberiškoji kerpė su plonu ar gana storu ryškiai geltonu ar žalsvai geltonu gniužulu. Vaisiakūniai glūdi ant gniužulo iškilusiose karputėse, 0,4–1 mm skersmens ir atrodo tarsi būtų pripildyti juodų miltelių masės. Panašūs yra pilkosios miltpuodės (*Cyphelium inquinans*) vaisiakūniai, tačiau jos gniužulas yra pilkos spalvos. Visos kitos Lietuvoje aptinkamos kerpės, kurių vaisiakūnių viršus atrodo kaip miltelių masė, turi mažesnius vaisiakūnius arba jų vaisiakūniai būna su koteliais.
Geltonoji miltpuodė auga ant sausos lėtai pūvančios negyvos medienos (dažniausiai spygliuočių) gerai apšviestose vietose. Lietuvoje aptikta tik ant pušų stuobrių pelkiniame pušyne. Kitose šalyse randama ir ant senų medinių statinių sienų bei tvorų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje geltonosios miltpuodės populiacija itin negausi, žinomose dviejose vietose aptikta tik po kelis individus (substrato vienetus).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė rūšiai iškylanti grėsmė yra tradicinis miško naudojimo būdas, kai pašalinami seni džiūstantys medžiai, ir nelieka pakankamo kiekio negyvos, ypač stačios, medienos.

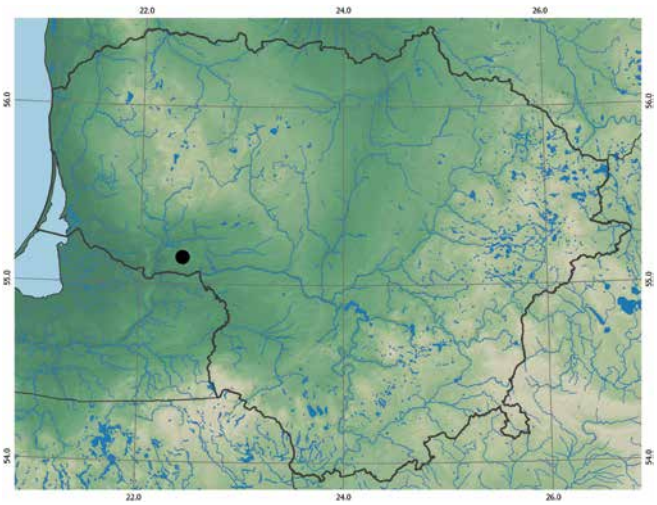

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Kitos grėsmės – aplinkos tarša azoto junginiais, taip pat pelkių sausinimas. Didžiausia galimybė išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nevykdoma jokia ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė *et al.*, 2007.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, with only two sub-populations known at present containing several individuals (substrate units). In Lithuania, the species grows on dry weathered wood on pine snags and is confined to open swamp forests. The main threats for the species are traditional forest management (where an insufficient amount of coarse woody debris is left) and nitrogen pollution.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Žalsvoji kežytė

Cetrelia olivetorum (Nyl.) W. L. Culb. & C. F. Culb.

Kežiniai (Parmeliaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

VU D1

Paplitimas. Aptinkama Šiaurės pusrutulyje temperatinėje juostoje ir paatogrąžių šiaurinėje dalyje. Dažnesnė jūrinio klimato vietovėse. Šalyse aplink Lietuvą randama tik senuose miškuose.
Lietuvoje gana dažna, žinoma per 40 radaviečių įvairiose šalies dalyse, išskyrus vakarinę.

Biologija ir ekologija. Žalsvoji kežytė – lapiškoji kerpė su netaisyklingos formos, iki 10 cm skersmens gniužulu. Gniužulo lakštai 0,5–1,5 cm pločio, banguoti. Jų galai apvalūs, pakilę nuo substrato. Viršutinė lakštų pusė melsvai žalsva, lygi, be raukšlių ar gūbrių, su gausiais smulkiais balsvos spalvos taškeliais, kurie tankesni ties lakštų pakraščiais. Apatinė lakštų pusė juoda, kraštai šviesesni, rusvi, be šaknelių formos darinių (rizinų). Lakštų kraštuose matoma balsvų dulkelių masės juosta (soraliai), kuri neretai būna ištisinė, nors kartais tik dalyje lakšto. Vaisiakūnių Lietuvoje neaptikta. Panašios išvaizdos gniužulus turi labai dažna mūsų šalyje melsvoji kerpenuotė (*Platismatia glauca*), tačiau jos lakštų paviršiuje nematyti balsvų taškelių, paviršius dažnai būna gūbriuotas, raukšlėtas ir su smulkiomis ataugėlėmis (izidėmis), o lakštų kraštai kiek kampuoti, be miltelių juostos, apaugę smulkiais grūdeliais ar išaugėlėmis.
Žalsvoji kežytė iš tiesų yra kelių morfologiškai identiškų tose pačiose augavietėse (neretai šalia viena kitos) augančių rūšių kompleksas. Rūšys tarpusavyje skiriasi tik chemine sudėtimi, bet jų identitetas molekuliniais tyrimais dar nėra patvirtintas, todėl ne visur šios rūšys atskiriamos, kompleksas laikomas viena rūšimi. Lauko sąlygomis atskirų kežyčių rūšių atskirti neįmanoma, tose šalyse, kur jos nykstanta, praktinės apsaugos požiūriu traktuojamos kaip viena rūšis.
Žalsvoji kežytė auga ant lapuočių medžių kamienų, tik senuose miškuose ir jų fragmentuose.

Nuotraukos autorius – Žydrūnas Sinkevičius

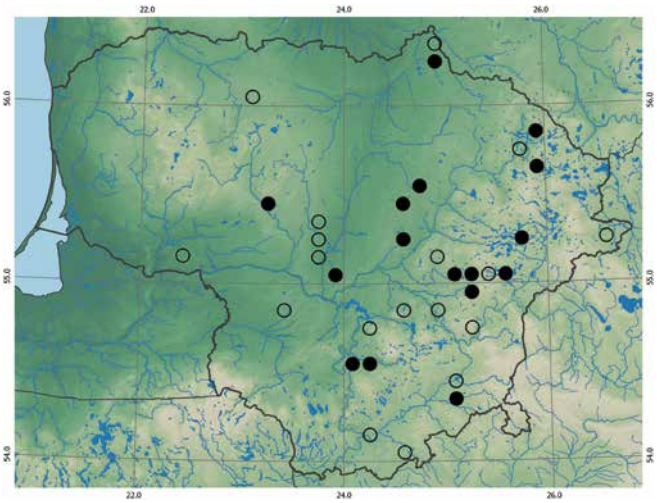

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žalsvosios kežytės populiacija palyginti gausi, tačiau fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių išsidėstymas), radaviečių tankiau yra tik rytinėje Lietuvoje. Beveik visose subpopuliacijose aptinkama tik po kelis individus (substrato vienetus), išskyrus keletą vietovių, tokių kaip Punios šilas ar Dusetų giria.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė, iškylanti rūšiai, yra plynieji miškų kirtimai. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai rūšiai išlikti yra tuose miškuose, kuriuose nevykdoma jokia ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002, 2016; Kukwa, Motiejūnaitė, 2012.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *With over 40 localities currently known, this species is quite common in Lithuania. In most localities, however, only a few individuals (substrate units) are found. The species grows on the trunks of deciduous trees and is confined to old forests or their fragments, especially humid ones and is often found growing close to water bodies. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Skėtrioji briedragė
Evernia divaricata (L.) Ach.

Kežiniai (Parmeliaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR B1ab(ii)+2ab(ii); C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėje juostoje, temperatinės juostos pietinėje dalyje ir paatogrąžiuose randama tik kalnuose. Daugelyje Europos šalių yra reta.
Lietuvoje labai reta, žinomos trys istorinės radavietės pietrytinėje šalies dalyje, iš kurių viena labai sena – dar XX a. pradžios (pagal senus herbariumo duomenis). Pastaraisiais dešimtmečiais aptikta tik Varėnos ir Alytaus r.

Biologija ir ekologija. Skėtrioji briedragė – krūmiškoji kerpė su labai minkštu, gelsvai žalsvu ar žalsvu gniužulu, galinčiu užaugti iki 30 cm ilgio, nors pastaraisiais metais Lietuvoje ilgesnių nei 10 cm nerasta. Gniužulo lakštai daugiau ar mažiau apvalūs, vietomis plokšti, 1–5 mm pločio, jų paviršius duobėtas, raukšlėtas, tarsi sulamdytas, kartais sutrūkinėjęs, įtrūkimuose matyti balta šerdis. Abi lakštų pusės vienodos spalvos. Panašios išvaizdos gniužulus turi kai kurios ramalinos (*Ramalina*) genties rūšys, tačiau nė vienos jų gniužulas nėra toks minkštas. Labai dažnos ir gana panašios sodinės briedragės (*Evernia prunastri*) gniužulo lakštų viršutinė ir apatinė pusės yra skirtingų spalvų.
Skėtrioji briedragė auga beveik vien tik ant eglių šakų senuose eglynuose, rečiau ant pušų kamienų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje skėtriosios briedragės populiacija negausi, pastaraisiais metais aptikta tik viena subpopuliacija Alytaus r., tačiau jos gausumas nebuvo įvertintas.

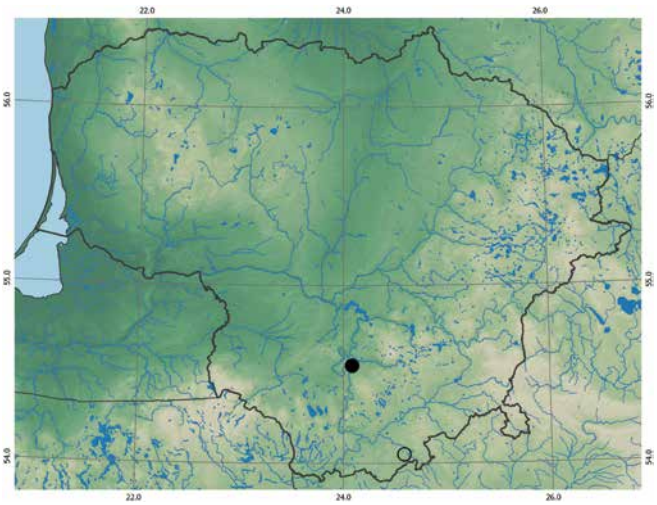

Nuotraukos autorius – Dmitry Himelbrant

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir oro tarša. Galimas klimato kaitos poveikis: skėtrioji briedragė yra šiaurinėse vietovėse paplitusi rūšis, Lietuvoje auga už lygumų arealo ribų ir yra jautresnė buveinės pokyčiams nei kitos kerpės. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės skėtriajai briedragei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė, Preikša, 2010.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present only one sub-population occupying a forest compartment in Alytus district is known. The sub-population contains an unknown number of individuals. There are no records in the last two decades relating to three historical populations. The species grows almost exclusively on twigs of old spruces and is confined to old forests. Although the main threat is forest logging, it is also susceptible to air pollution and, possibly, to climate change.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Kislioji briedragė
Evernia mesomorpha Nyl.

Kežiniai (Parmeliaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėje juostoje ir kiek šiauriau jos, temperatinėje juostoje randama tik kalnuose. Daugelyje Europos šalių yra reta.
Lietuvoje labai reta, žinomos trys radavietės Skuodo, Varėnos ir Utenos r.

Biologija ir ekologija. Kislioji briedragė – krūmiškoji kerpė su gelsvai žalsvu gniužulu, galinčiu užaugti iki 10 cm ilgio, nors Lietuvoje aptinkama tik 3–4 cm ilgio gniužulų. Gniužulo lakštai paprastai plokšti, 2–3 mm pločio, jų paviršius raukšlėtas, kartais kiek duobėtas, su gausiomis smulkiomis ataugėlėmis (izidėmis), dažnai suyrančiomis į miltelių sankaupas (soralius). Lakštų galai nusmailėję. Abi lakštų pusės vienodos spalvos. Panašiausios ir labai dažnos sodinės briedragės (*Evernia prunastri*) gniužulo lakštų viršutinė ir apatinė pusės yra skirtingų spalvų, o lakštų galiukai nebūna nusmailėję. Panašios išvaizdos gniužulus turi kai kurios ramalinos (*Ramalina*) genties rūšys, tačiau jų gniužulai standesni, paprastai kiek šviesesnės spalvos, o lakštų galiukai dažnai būna išsišakoję, ne taip aiškiai nusmailėję.
Kislioji briedragė auga ant pušų kamienų ir kadagių šakų pelkių pakraščiuose ir riedulynuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kisliosios briedragės populiacija itin negausi, žinomos trys radavietės, kuriose aptikta tik po vieną ar du individus (substrato vienetus).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir oro tarša, ypač azoto junginiais. Dar viena galima grėsmė yra klimato kaita:

Nuotraukos autorius – Dmitry Himelbrant

kislioji briedragė yra šiaurinėse vietovėse paplitusi rūšis, Lietuvoje auga už lygumų arealo ribų ir yra jautresnė buveinės pokyčiams nei kitos kerpės. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai rūšiai išlikti yra ten, kur nevykdoma ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, only three sub-populations are known, each consisting of one or two individuals (substrate units). The species grows on the trunks of pines and twigs of junipers at the edges of bogs and in boulder fields. It is threatened by forest logging and is susceptible to air pollution and, possibly, to climate change.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

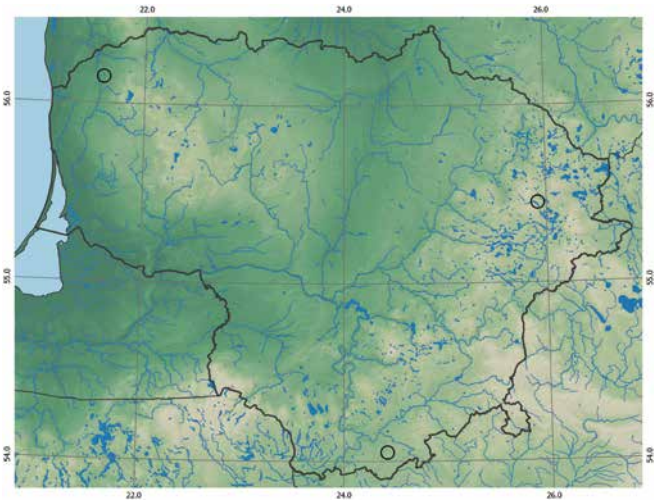

Alksninė hipotrachina

Hypotrachyna revoluta (Flörke) Hale

Kežiniai (Parmeliaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo visų žemynų temperatinės iki paatogrąžių juostų, atogrąžose auga tik kalnuose. Dažnesnė jūrinio klimato vietovėse.
Lietuvoje apydažnė, žinoma dvidešimt radaviečių įvairiose šalies dalyse, išskyrus Pajūrio žemumos regioną.

Biologija ir ekologija. Alksninė hipotrachina – lapiškoji kerpė su netaisyklingos formos, 1–5 cm skersmens gniužulu. Gniužulo lakštai 2–5 cm pločio, nestipriai prigludę prie substrato. Viršutinė lakštų pusė pilka ar žalsvai pilka, lygi. Lakštų galai nulinkę, paprastai padengti kiek žalsvesnių nei gniužulas dulkelių sankaupomis (soraliais). Apatinė lakštų pusė juoda, su gausiomis šaknelių pavidalo išaugėlėmis – rizinomis. Vaisiakūnių Lietuvoje neaptikta. Panašios išvaizdos gniužulus turi labai dažnos mūsų šalyje plynkežio (*Hypogymnia*) genties rūšys, tačiau jų lakštų apatinė pusė būna be rizinų. Panašios kežo (*Parmelia*) genties rūšys turi gniužulus, kurių viršutinė pusė nelygi, padengta vagelėmis ar smulkiomis ataugėlėmis (izidėmis).
Alksninė hipotrachina dažniausiai auga ant juodalksnių kamienų, rečiau ant kitų lapuočių medžių drėgnuose miškuose, ypač pelkiniuose, ir miškų fragmentuose palei vandens telkinius.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje alksninės hipotrachinos populiacija negausi, labai fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių išsidėstymas), žinoma dvidešimt subpopuliacijų, kuriose aptinkama po vieną ar kelis individus (substrato vienetus).

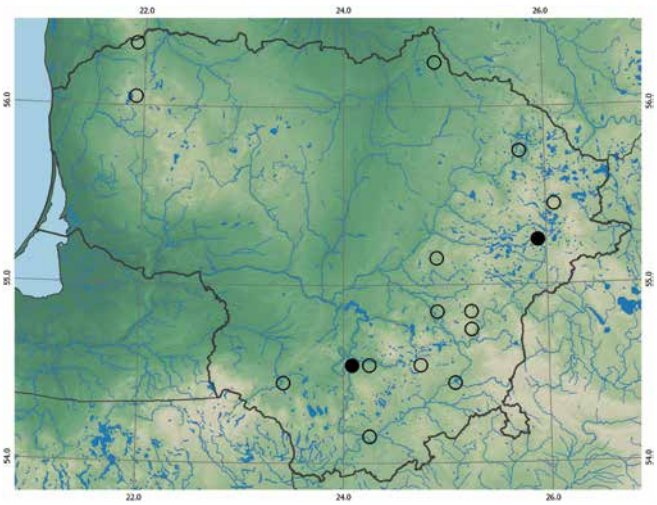

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra plynieji miškų kirtimai. Taip pat ši kerpė jautri aplinkos taršai, ypač azoto junginiais. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės alksninei hipotrachinai išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, at present 20 localities are known each consisting of one to several individuals (substrate units). The species grows mainly on trunks of black alders, less frequently on other deciduous trees and is confined to humid and sheltered forests and to the forested edges of water bodies. The main threat to the species is forest logging, though it is also susceptible to nitrogen pollution.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Smulkialakštis juodkežis

Montanelia panniformis (Nyl.) Divakar & al.

Kežiniai (Parmeliaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR D1

Paplitimas. Cirkumpoliarinė rūšis, paplitusi Europos, Šiaurės Amerikos, Azijos borealinėje juostoje, reta temperatinės juostos lygumose.
Lietuvoje žinoma viena radavietė šiaurvakarinėje šalies dalyje (Skuodo r.).

Biologija ir ekologija. Individams būdingas 3–5 cm skersmens juodai rudas, tamsiai rudas lapinis gniužulas, kurį sudaro smulkūs, (0,3–) 0,5–1 (–1,5) mm pločio, tarpusavyje suaugę, pailgi, tamsūs lakšteliai. Viršutinė gniužulo pusė rausvai rusva, kartais su balkšvomis apnašomis lakštelių galuose. Centrinėje gniužulo dalyje gausu pailgų, smulkių paprastų ar šakotų lakštelių. Apatinė gniužulo dalis juoda. Prie substrato tvirtinasi pavienėmis tamsiomis rizinomis. Tamsiai rudų 2–3 mm skersmens vaisiakūnių (apotecių) pasitaiko retai. Augaviete, ekologija ir biologija į smulkialakštį juodkežį panašiausios yra juodkežio (*Melanelia*) genties rūšys, kurios neturi smulkių siaurų lakštelių gniužulo viduryje.
Pagal ekologinius rodiklius – šviesomėgė rūšis, dažna riedulių viršūninėse (apikalinėse) vietose, atvirose ir gerai apliejamose vietose. Tinkamos augavietės – atvirose vietose esantys silikatiniai rieduliai ir statiniai.

Populiacijos gausumas. Populiacija labai negausi, kerpių gniužulai labai menki, vos pastebimi tarp kitų rūšių lapiškųjų kerpių. Šiuo metu žinomi tik du silikatiniai feldšpatinio granito rieduliai su šiomis kerpėmis, kurių gniužulai ant riedulių užima 5–6 cm² plotą. Gniužulų dydžiai populiacijoje varijuoja nuo 2,5 iki 4,5 cm.

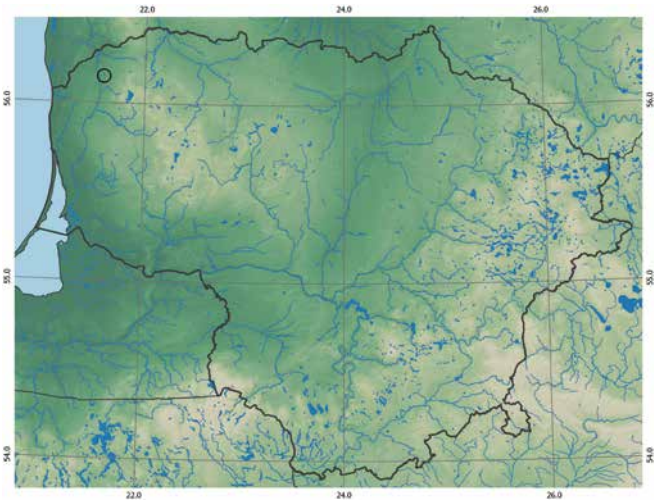

Nuotraukos autorius – Curtis Björk

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – akmenų užpavėsinimas riedulynui apaugant krūmais ir medžiais, riedulių valymas ir apaugimas samanomis. Pastaruoju metu buveinėje atliekami gamtotvarkos darbai, kurie sumažina grėsmių lygį.

Informacijos šaltiniai: Thell, Moberg, 2011.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A critically endangered species, with just two populations known on siliceous boulders in the north-western part of the country. The population is not abundant and the thallus of the lichens are very small. The lichen populations on the boulders occupy an area of 5–6 cm². The main threat is the overgrowing of the boulder meadow by shrubs.*

Autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

Skylėtoji menegacija

Menegazzia terebrata (Hoffm.) A. Massal.

Kežiniai (Parmeliaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama visų žemynų (išskyrus Afriką) temperatinėje juostoje, šiltesnio klimato juostose auga kalnuose. Dažnesnė jūrinio klimato vietovėse. Šalyse aplink Lietuvą randama tik senuose pelkėtuose miškuose.
Lietuvoje apydažnė, žinoma dvidešimt viena radavietė įvairiose šalies dalyse, išskyrus Vidurio Lietuvą.

Biologija ir ekologija. Skylėtoji menegacija – lapiškoji kerpė su apskritu ar netaisyklingos formos 3–4 cm skersmens gniužulu. Gniužulo lakštai 1–2 cm pločio, stipriai prigludę vienas prie kito ir prie substrato. Jų galai apvalūs, viršutinė lakštų pusė pilka, su taisyklingomis iki 0,5 mm skersmens skylutėmis neištrupėjusiais kraštais ir pusrutulio, žiedo ar lūpos formos balsvų dulkelių sankaupomis (soraliais). Apatinė lakštų pusė juoda, blizganti, raukšlėta. Vaisiakūnių Lietuvoje neaptikta. Panašios išvaizdos gniužulus turi labai dažnos mūsų šalyje plynkežio (*Hypogymnia*) genties rūšys, tačiau jų lakštai neprigludę prie substrato, lakštų galai pakilę, o jų paviršiuje nebūna skylučių; jei skylučių pasitaiko, jos būna netaisyklingos, ištrupėjusiais kraštais.
Skylėtoji menegacija auga beveik vien tik ant juodalksnių kamienų (vieną kartą aptikta ant uosio) senuose mažai žmogaus paveiktuose miškuose, ypač pelkiniuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje skylėtosios menegacijos populiacija negausi, labai fragmentiška (fragmentaciją nulemia tinkamų buveinių išsidėstymas), beveik visose subpopuliacijose aptinkama po vieną ar kelis individus (substrato vienetus). Gausiausia subpopuliacija yra Rūdninkų girioje, kur aptikti penki individai.

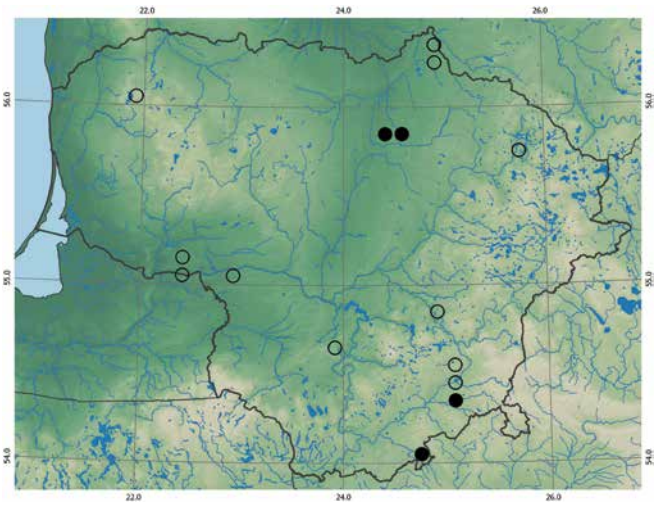

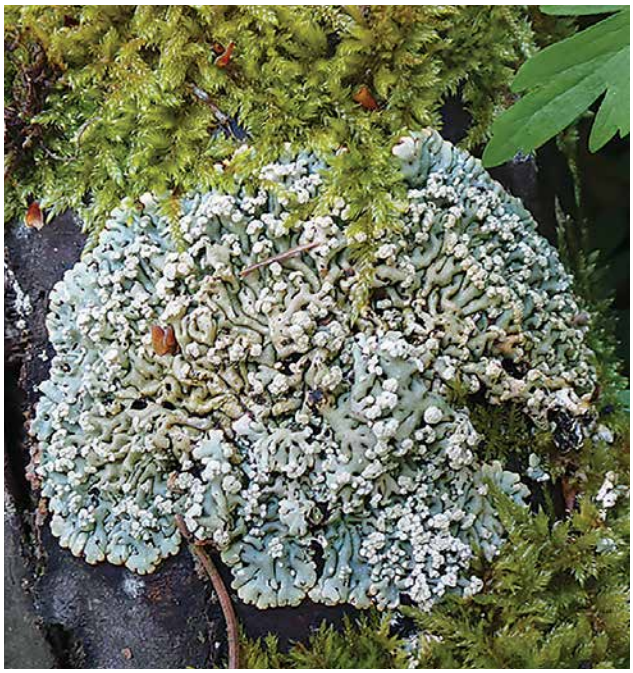

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra plynieji miškų kirtimai.
Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės skylėtajai menegacijai išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, at present 21 localities are known. Most localities support one to several individuals (substrate units), with the largest sub-population containing five individuals. The species grows on the trunks of alders, rarely on ash trees and is confined to humid and sheltered forests, especially to alder swamps. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Mužo auksakežis

Xanthoparmelia mougeotii (Schaer. ex D. Dietr.) Hale

Kežiniai (Parmeliaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR B1ab(iii); D1

Paplitimas. Subokeaninė rūšis, paplitusi Europos temperatinėje bei mediteraninėje juostose ir kalnuose. Lietuvoje žinomos dvi radavietės Skuodo ir Biržų r.

Biologija ir ekologija. Kerpei būdingas netaisyklingos rozetės formos, 1–3 cm skersmens, žalsvas, žalsvai pilkšvas, gelsvai žalsvas lapinis gniužulas, kurį sudaro (0,2–) 0,5–1 (–1,5) mm pločio blizgantys lakšteliai. Gniužulo centrinė dalis dažnai žiauberiškai lapinė, o pakraščiuose lapinė. Išskirtinis rūšies požymis – viršutinėje gniužulo pusėje, lakštų paviršiuje esantys rutuliški, iškilūs ar plokšti balkšvai gelsvi, tarytum miltai, 1 mm skersmens vegetatyviniai dariniai – soraliai. Apatinė gniužulo pusė rudai juoda, kuria prie substrato gniužulas tvirtinasi pavienėmis tamsiomis rizinomis. Rudų 1–2 mm skersmens vaisiakūnių – apotecių – pasitaiko retai. Augaviete, ekologija ir biologija į Mužo auksakežį panašiausios yra kitos auksakežio (*Xanthoparmelia*) genties rūšys, kurioms nėra būdingi rutuliški soraliai ir savo dydžiu gniužulai gerokai stambesni.
Individų aptinkama ant silikatinių riedulių ir akmenų, taip pat ant paminklų, stogų čerpių, šiferio. Pagal ekologinius rodiklius – šviesomėgė rūšis, dažna riedulių šoninėse, gerai apliejamose vietose, pietvakarinėse ekspozicijose. Tinkamos augavietės – atvirose vietose esantys silikatiniai rieduliai.

Populiacijos gausumas. Populiacija labai negausi, kerpių gniužulai labai smulkūs, vos pastebimi. Šiuo metu žinomi tik septyni silikatiniai rieduliai (feldšpatinis granitas, granitinis gneisas), ant kurių ši rūšis aptinkama ir kurios gniužulai ant riedulių užima

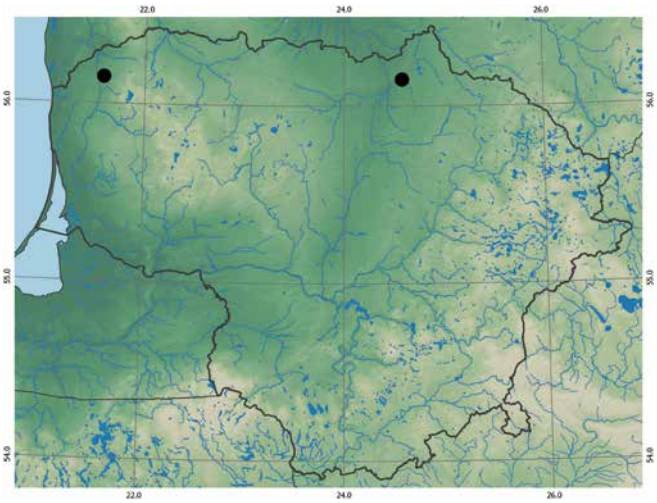

Nuotraukos autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

2–6 cm² plotą. Gniužulų dydžiai populiacijoje varijuoja nuo 2 iki 6 cm. Populiacijai šiuo metu grėsmės išnykti nėra, nes rieduliai yra atvirose pievose ir aplink juos nuolat šalinami krūmai (Skuodo r.) arba ganomi galvijai (Biržų r.).

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – riedulynų apaugimas krūmais ir medžiais bei kitoks riedulių užpavėsinimas, riedulių valymas ar, atvirkščiai, apaugimas samanomis.

Informacijos šaltiniai: Thell, Moberg, 2011.

Kolekcijos: WI.

Summary. *A critically endangered species. Two populations are known on siliceous boulders in the north part of the country. The population is not abundant and the thallus of the lichens is very small. Lichen populations on the boulders occupy an area of 2–6 cm². The main threat is the overgrowing of the boulder meadows by shrubs.*

Autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

Kupstinė šiurė

Cladonia caespiticia (Pers.) Flörke

Šiuriniai (Cladoniaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Subokeaninė rūšis, aptinkama įvairių žemynų temperatinėje juostoje ir piečiau jos, reta žemyniniuose regionuose, kur auga tik senuose miškuose.
Lietuvoje apyretė, šiuo metu žinomos penkios radavietės įvairiose šalies dalyse. Vienoje istorinėje radavietėje Kuršių nerijoje pastaraisiais dešimtmečiais nebeaptinkama, kitos būklė Varėnos r. nežinoma.

Biologija ir ekologija. Kupstinė šiurė – krūmiškoji kerpė su dimorfiniu gniužulu. Pirminio gniužulo lakšteliai gana dideli, 2–4 mm ilgio ir 0,5–1 mm pločio, giliai karpyti, lakštelių galai statmenai pakilę. Lakštelių viršus pilkšvai ar rusvai žalsvas, apačia balta, be miltelių ar grūdelių. Antrinis gniužulas – podeciai – negausūs, labai trumpi, 0,5–2 cm aukščio, dažnai juos sunku pastebėti tarp pirminio gniužulo lakštelių, kartais podecių gali visai nebūti. Podeciai balsvi, be žvynelių ar miltelių dangos, sudrėkę pusiau permatomi. Ant podecių viršūnėlių visada būna tamsiai rudų vaisiakūnių. Panašios išvaizdos gniužulus turi kai kurios kitos šiurių genties rūšys, tačiau jų lakšteliai būna arba mažesni, arba padengti milteliais ar grūdeliais, o podeciai visada bent iš dalies žalsvi, rusvai ar melsvai žalsvi, niekada visi nebūna ištisai balsvi.
Kupstinė šiurė auga ant minkštos pūvančios medienos senuose lapuočių ir mišriuosiuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kupstinės šiurės populiacija negausi, labai fragmentiška, šiuo metu žinomos penkios radavietės, kiekvienoje aptikta tik po vieną ar du individus (substrato vienetus).

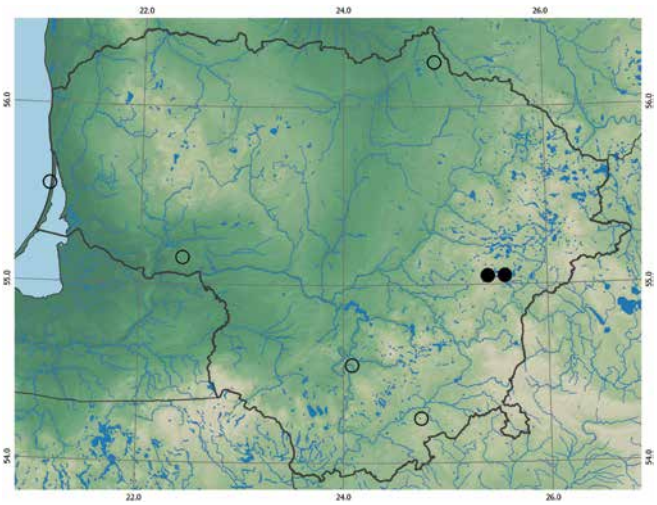

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir tradicinė miškininkystė, kai pašalinami seni, džiūstantys medžiai ir nelieka pakankamo kiekio stambios negyvos medienos. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės kupstinei šiurei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2000, 2002; Motiejūnaitė *et al*., 2008.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, with five sub-populations known at present, containing one to two individuals (substrate units) in each. The species grows on soft decaying wood and is confined to old forests. The main threat for the species is forest logging and traditional forest management where an insufficient amount of coarse woody debris is left.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Parazitinė šiurė

Cladonia parasitica (Hoffm.) Hoffm.

Šiuriniai (Cladoniaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje juostose. Nyksta daugelyje vietovių, ypač borealinėje juostoje.
Lietuvoje apyretė, žinomos aštuonios radavietės, visos išsidėsčiusios Baltijos aukštumų teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Parazitinė šiurė – krūmiškoji kerpė su dimorfiniu gniužulu, augančiu ištisiniais gana ryškiai apribotais ploteliais. Pirminio gniužulo lakšteliai pailgi, 1–5 mm ilgio, giliai karpyti, dažnai išsišakoję, primena koralus, labai trapūs, lakštelių galai statmenai pakilę. Lakštelių viršus melsvai pilkas, apačia balta, su gausiais grūdeliais (soredėmis), kartais ir lakštelių kraštai suyra į grūdelių sankaupas. Antrinis gniužulas – podeciai – negausūs, kartais jų gali visai nebūti. Jie išauga iš pirminio gniužulo lakštelių galų, būna 0,5–1 cm aukščio, išlinkę, kartais kiek išsišakoję, padengti grūdeliais ir žvyneliais, tarp kurių matyti balto šerdinio sluoksnio ploteliai. Ant podecių viršūnėlių beveik visada būna tamsiai rudų vaisiakūnių. Panašios išvaizdos gniužulus turi kai kurios kitos šiurių genties rūšys, tačiau jų lakšteliai, ir ypač antrinis gniužulas, būna kitokie. Panašiose buveinėse auganti šašuotoji šiurė (*Cladonia ramulosa*) kartais gali būti identiškos išvaizdos, skiriasi tik jos cheminė sudėtis.
Parazitinė šiurė auga senuose miškuose tik ant ypač stambios negyvos medienos (temperatinėje juostoje beveik vien ant ąžuolų, borealinėje juostoje ant pušų medienos). Lietuvoje aptinkama ant stambių ąžuolų virtuolių ir kelmų bei ant stambių pušų virtuolių, vieną kartą surasta ant eglės virtuolio.

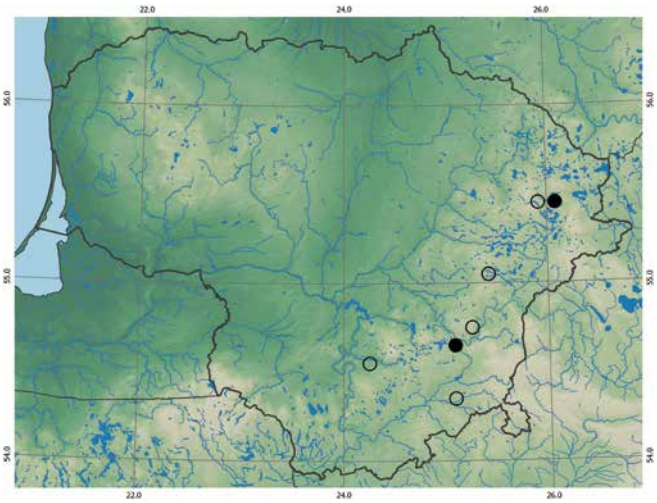

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Populiacijos gausumas. Lietuvoje parazitinės šiurės populiacija negausi, žinomos aštuonios radavietės, kiekvienoje aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir tradicinė miškininkystė, kai pašalinami seni džiūstantys medžiai ir nelieka pakankamo kiekio stambios negyvos medienos. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės išlikti parazitinei šiurei yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, with seven sub-populations known at present containing one individual (substrate unit) each. Confined to old forests, the species grows on coarse woody debris such as decaying logs and large stumps of pines, oaks and spruces. The main threat to the species is forest logging and traditional forest management where an insufficient amount of coarse woody debris is left.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Glebioji gleiviakerpė
Collema flaccidum (Ach.) Ach.

Gleiviakerpiniai (Collemataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje ir šiaurinėje Afrikos dalyje įvairiose gamtinėse zonose.
Lietuvoje apyretė, žinomos šešios radavietės vakarinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Glebioji gleiviakerpė – lapiškoji kerpė su žaliai juodu gniužulu, kuris sudrėkęs kiek išbrinksta. Gniužulo lakštai prigludę prie substrato, iki 6 mm pločio, kraštai apvalūs, užsirietę. Lakštų paviršius padengtas gausiomis grūdelių ir žvynelių formos išaugėlėmis (izidėmis). Abi lakštų pusės beveik vienodos spalvos, apatinė gali būti kiek šviesesnė. Vaisiakūnių Lietuvoje neaptikta. Panašios išvaizdos gniužulus turi kitos gleiviakerpės, tačiau jos paprastai aptinkamos kitokiose buveinėse. Labai retai panašiose buveinėse auga tvarioji gleiviakerpė (*Collema tenax*), kurios gniužulas storesnis, stipriai išbrinksta, primena drebučius ir paprastai turi dubenėlio formos vaisiakūnių. Panašiose vietose augančio kerpiškojo gleivyčio (*Scytinium lichenoides*) sausas gniužulas būna šviesesnis, o lakšteliai ilgesni, su nusmailėjusiomis ataugėlėmis.
Glebioji gleiviakerpė auga ant silikatinių akmenų upelių vagose, retai ant senų medžių šaknų palei vandenį upelių krantuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje glebiosios gleiviakerpės populiacija negausi, fragmentiška, žinomos šešios radavietės, kurių kiekvienoje stebėta nuo vieno iki septynių individų (substrato vienetų). Viena subpopuliacija Tauragės r. sumenko (nuo buvusių kelių individų sumažėjo iki vieno) bebrams pastačius užtvanką, užtvėrusią vandens tėkmę.

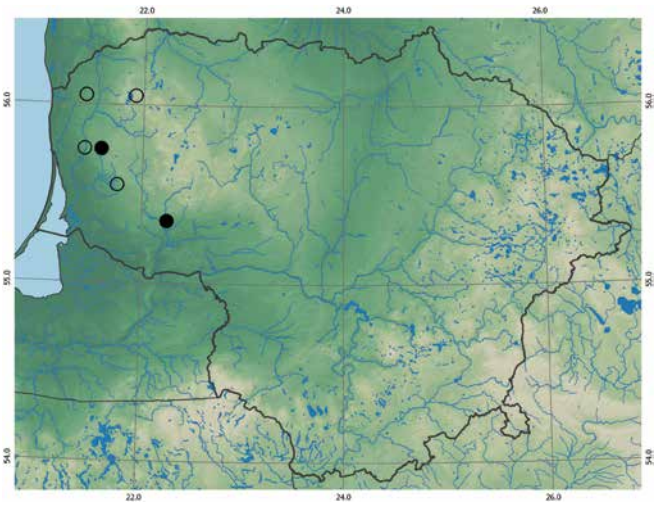

Nuotraukos autorius – Darius Stončius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra upelių vandens tarša, ypač nuotekomis iš dirbamų laukų. Glebiosios gleiviakerpės buveinėms grėsmę kelia upelių vagų keitimas, senų medžių šalinimas upelių pakrantėse ir didėjanti bebrų populiacija.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė, Golubkov, 2005; Motiejūnaitė, Kalinauskaitė, 1998.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, at present six fragmented sub-populations in western part of Lithuania are known. The sub-populations contain from one to seven individuals. In Lithuania, the species grows mainly on siliceous boulders in pristine stream beds, occasionally on roots and tree bases of old trees by stream edges. The main threats are pollution from agriculture, loss of old trees (especially at the edges of streams), anthropogenic changes to stream beds and increases in beaver population.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Upinis gleivytis

Leptogium rivulare (Ach.) Mont.

Gleiviakerpiniai (Collemataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos ir Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje juostose. Beveik visame areale yra reta ir nykstanti, išskyrus Rusijos Komijos Respubliką, Marių Respubliką ir Kanados Ontarijo provinciją. Estijoje ir Suomijoje laikoma išnykusia.
Lietuvoje labai reta, žinoma vienintelė radavietė Zarasų r.

Biologija ir ekologija. Upinis gleivytis – lapiškoji kerpė, kurios gniužulas plonas, melsvai pilkas, sudrėkęs tampa juosvas, nežymiai išbrinksta. Viršutinė gniužulo pusė lygi, neraukšlėta, be išaugų ar žvynelių, apatinė pusė šviesi, lygi. Gniužulo lakštai 2–3 mm pločio, galai apvalūs. Beveik visada turi dubenėlio formos, iki 1 mm skersmens vaisiakūnių. Jų kraštelis plonas, senų vaisiakūnių beveik nepastebimas, tokios pačios spalvos kaip ir gniužulas. Vidurinė dalis (diskas) raudonai ruda. Nė vienai iš tokiose pačiose augavietėse augančių lapiškųjų kerpių nebūdingi panašūs išvaizdos bruožai.
Auga ant pusiau panirusių į vandenį silikatinių riedulių miško upelių vagose, kitose šalyse upinis gleivytis aptinkamas ir ant vandens skalaujamų medžių šaknų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje upinio gleivyčio populiacija itin negausi, žinomas vienintelis individas (substrato vienetas).

Grėsmės ir apsauga. Tai itin jautri rūšis, kurios paplitimą ir egzistavimą veikia tiek gamtiniai (vandens kiekio svyravimas, pavasarinių potvynių ir ledonešių stiprumas, bebrų patvankos), tiek ir antropogeniniai (vandens tarša, rekreacinė veikla, upelių vagų keitimas) veiksniai. Pagrindinės apsaugos priemonės – apsauga nuo taršos (ypač nuo pesticidų ir trąšų patekimo iš dirbamų laukų bei nuotekų iš fermų), rekreacijos ribojimas, bebrų populiacijos kontrolė.

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

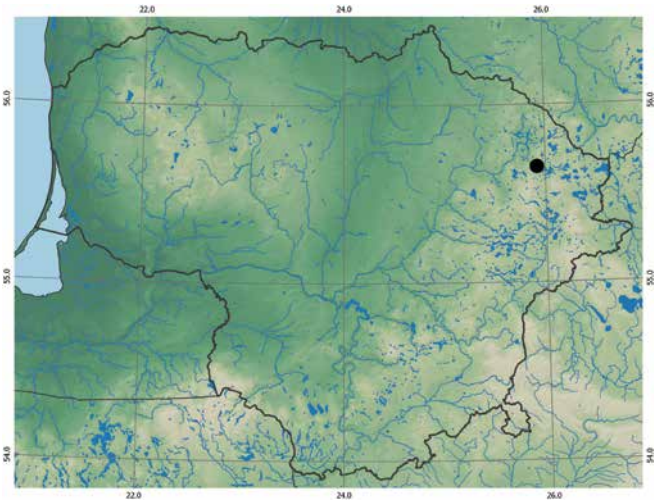

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, known from a single locality that contains a single individual (substrate unit). At this locality, the species grows on a periodically inundated boulder in a stream bed and is very susceptible both to natural processes (changes of water table during spring flooding, activities of beavers) and to human activities, such as water pollution and recreation.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Gauruotasis gleivytis

Leptogium saturninum (Dicks.) Nyl.

Gleiviakerpiniai (Collemataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR: B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(ii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama visame Šiaurės pusrutulyje nuo arktinės iki temperatinės juostos, temperatinės juostos pietinėje dalyje aptinkama kalnuose. Aplinkinėse šalyse ši rūšis yra arba reta, įtraukta į retų ir nykstančių rūšių sąrašus (Latvijoje), arba laikoma išnykusia (Baltarusijoje, Šiaurės Rytų Lenkijoje, Rusijos Kaliningrado srityje).
Lietuvoje labai reta, žinoma viena istorinė radavietė Švenčionių r. Pastaraisiais dešimtmečiais aptikta tik Biržų girioje. XIX a., matyt, buvo dažnesnė, sprendžiant iš neetiketuotų to laikotarpio Vilniaus universiteto herbariumo rinkinių.

Biologija ir ekologija. Gauruotasis gleivytis – lapiškoji kerpė, kurios gniužulas juodai rudas, lapiškas, iki 8 cm skersmens, kartais būna beveik taisyklingo apskritimo formos, sudrėkęs smarkiai išbrinksta, lakštų galai apvalūs. Viršutinė pusė lygi, neraukšlėta, su gausiomis apvaliomis, cilindrinėmis ar korališkomis išaugėlėmis. Apatinė pusė su pilkšvu gauruotu veltiniu. Vaisiakūnių pasitaiko labai retai, Lietuvos pavyzdžiuose nerasta. Gauruotasis gleivytis išsiskiria iš visų mūsų šalyje augančių, drėgmėje stipriai išbrinkstantį gniužulą turinčių kerpių tuo, kad jo gniužulo apatinę pusę dengia gauruotas veltinis.
Auga ant senų lapuočių medžių kamienų, daugiausia drebulių (Lietuvoje aptikta ant senos drebulės), drėgnose ir pavėsingose vietose, tik senuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje gauruotojo gleivyčio populiacija itin negausi, žinomas vienintelis individas (substrato vienetas).

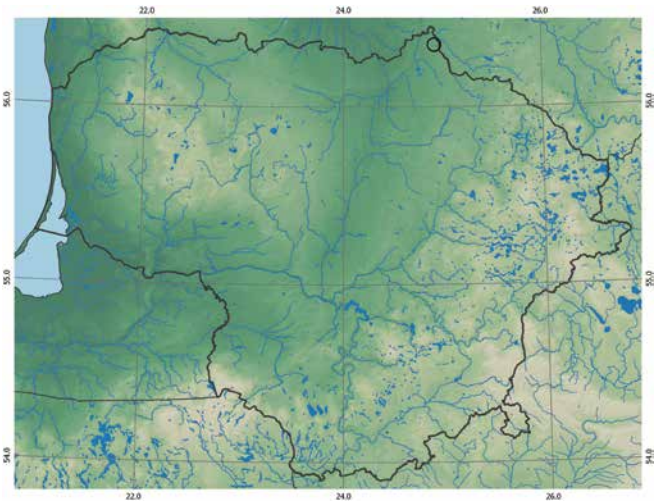

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės, iškylančios rūšiai, yra plynieji miškų kirtimai, medynų retinimas ir senų medžių šalinimas, kadangi pirmais dviem atvejais sunaikinama augavietė arba pabloginama jos kokybė, o antruoju nebelieka tinkamo substrato. Papildoma grėsmė yra miško melioracijos darbai, kurie keičia mikroklimatą. Rūšiai palankią apsaugos būklę užtikrintų visiškas ūkinės veiklos ribojimas senuose medynuose.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė *et al*., 2008.

Kolekcijos: BILAS, TU, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, known to be found in a single locality which contains a single individual (substrate unit). At this locality, the lichen grows on an old, rough-barked aspen and is confined to a fragment of old forest. It is threatened by clearcutting and traditional forest management where old trees are removed.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Kerpiškasis gleivytis

Scytinium lichenoides (L.) Otálora & al.

Gleiviakerpiniai (Collemataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje įvairiose klimato juostose.
Lietuvoje apyretė, žinoma keturiolika radaviečių rytinėje ir vakarinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Kerpė lapišku ar neaukštu krūmišku gniužulu, rusvai pilkos spalvos. Sudrėkęs gniužulas kiek išbrinksta ir atrodo juosvai žalias. Lakštai paprastai statūs, iki 2 cm ilgio ir 1–5 mm pločio, galai baigiasi adatiškomis ataugėlėmis, kurios kartais gali išaugti ir plokščiame gniužulo paviršiuje. Viršutinė lakštų pusė lygi arba raukšlėta, apatinė briaunotai raukšlėta. Vaisiakūnių pasitaiko nedažnai, jie būna 0,2–0,5 mm skersmens, dubenėlio formos, su ryškiais iškilusiais kraštais, kurie apaugę tokiomis pačiomis adatiškomis ataugėlėmis kaip ir gniužulas. Kraštelis tokios pat spalvos kaip gniužulas, dugnas rudas. Panašios išvaizdos gniužulus turi adatiškasis gleivytis (*Scytinium teretiusculum*), tačiau šios rūšies gniužulo lakštai gerokai smulkesni ir būna prigludę prie substrato.
Kerpiškasis gleivytis auga ant senų apsamanojusių uosių kamienų palei miško upelius ir ant apsamanojusių riedulių natūraliose upelių vagose. Kitose šalyse ši kerpė auga ant apsamanojusių kalkingų uolienų drėgnose vietose, tačiau Lietuvoje tokių jai tinkamų augaviečių nėra.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kerpiškojo gleivyčio populiacija negausi, labai fragmentiška, radavietėse aptinkama tik po vieną ar kelis individus (substrato vienetus). Kiek labiau koncentruotos radavietės yra rytinėje šalies dalyje.

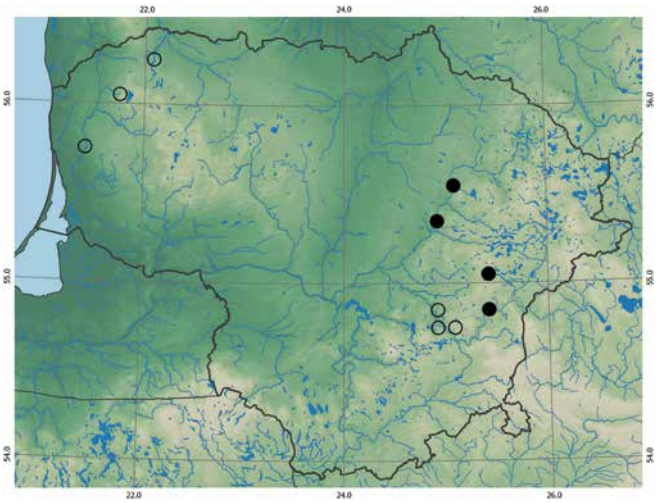

Nuotraukos autorius – Žydrūnas Sinkevičius

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės, kylančios rūšiai, yra senų, džiūstančių medžių šalinimas, upelių vagų keitimas, tarša, ypač žemės ūkio nuotekomis, ir bebrų sukeltos patvankos. Dar viena grėsmė yra uosių džiūtis. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai rūšiai išlikti yra miškuose, kuriuose nevykdoma jokia ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, with just 14 fragmented localities known, each containing one to several individuals. In Lithuania, the species is found exclusively on ancient ash trees along forest streams or on moss-covered boulders in stream beds. The main threats to the species are anthropogenic or beaver-induced changes in stream beds and water pollution. An additional threat is ash die-back.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Latakinis gleivytis
Scytinium palmatum (Huds.) Gray

Gleiviakerpiniai (Collemataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje įvairiose gamtinėse zonose, dažnesnė arti jūrų ir vandenynų pakrančių. Daugelyje Europos šalių populiacijos pastaruoju metu nyksta. Lietuvoje labai reta, pastaraisiais dešimtmečiais aptikta tik Kuršių nerijoje ir Palangos m. sav. teritorijoje. Žinoma viena istorinė radavietė dabartinėje Vilniaus m. teritorijoje, kurioje ši kerpė nebeauga.

Biologija ir ekologija. Latakinis gleivytis – lapiškoji kerpė, kartais atrodanti kaip krūmiškoji, su pilkšvai žalsvu ar pilkšvai rusvu, gana minkštu gniužulu, kuris sudrėkęs kiek išbrinksta ir atrodo juosvai žalias. Gniužulo lakštai daugiau ar mažiau statūs, iki 5 mm pločio, jų paviršius lygus ar kiek raukšlėtas, neblizga. Į vidų įlinkę lakštų kraštai suformuoja latakėlį. Abi lakštų pusės vienodos spalvos. Panašios išvaizdos gniužulus turi kerpiškasis gleivytis (*Scytinium lichenoides*), tačiau šios rūšies gniužulo lakštai nebūna į latakus susisukę, o kraštuose būna gausu adatiškų išaugėlių. Į latakus susisukusius lakštus turi panašiose augavietėse aptinkama stačioji kerpena (*Cetraria ericetorum*), tačiau jos sausas gniužulas kietas ir rusvos ar rudos spalvos, be pilko atspalvio.
Latakinis gleivytis auga velėnėlėmis tarp žolių ir samanų retažolėse pievose ant kalkingo smėlio.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje latakinio gleivyčio populiacija negausi, šiais laikais žinomos tik dvi subpopuliacijos, aptiktos nedideliuose plotuose. Jas sudarančių individų skaičius nėra žinomas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra aktyvėjanti rekreacinė veikla pajūryje, nes abi tebeegzistuojančios subpopuliacijos yra Baltijos jūros pakrančių kopose. Rūšis nepakanti kopų užžėlimui, nes nepakenčia pavėsio ir ją lengvai nukonkuruoja induočiai augalai.

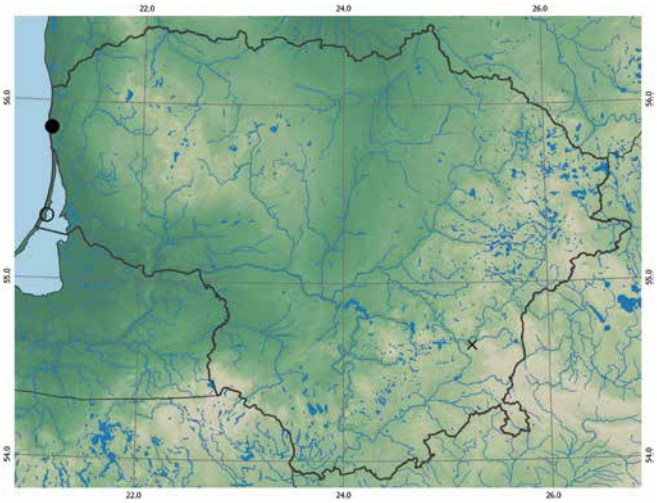

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė *et al*., 1998.

Kolekcijos: BILAS, WI, BG, UPS, UME, LD, OLS**.**

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present only two sub-populations are known, both in the coastal area of the Baltic Sea. The sub-populations contain an unknown number of individuals, but the areas occupied by the lichens are small. A historical population in the area of Vilnius city was destroyed due to development. In Lithuania, the species grows on slightly calcareous sand among bryophytes and scarce vascular plants. The main threats are intensified recreation and the overgrowing of coastal dunes.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Adatiškasis gleivytis

Scytinium teretiusculum (Wallr.) Otálora & al.

Gleiviakerpiniai (Collemataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo Europos, Azijos, Šiaurės ir Centrinės Amerikos borealinės iki paatogrąžių juostų.
Lietuvoje labai reta, aptikta tik vienoje radavietėje Švenčionių r.

Biologija ir ekologija. Adatiškasis gleivytis – lapiškoji kerpė su rudu ar rusvai pilku gniužulu, kuris sudrėkęs kiek išbrinksta ir atrodo juosvai žalias. Gniužulo lakštai prigludę prie substrato, labai smulkūs, iki 1 mm ilgio ir 0,2 mm pločio. Lakštų galai baigiasi adatiškomis ataugėlėmis, kurios kartais gali apaugti visą gniužulą. Vaisiakūnių pasitaiko nedažnai (nors Lietuvoje adatiškojo gleivyčio populiacijoje jų gausu). Vaisiakūniai iki 0,5 mm skersmens, dubenėlio formos, su ryškiais iškilusiais kraštais. Kraštelis tokios pat spalvos kaip gniužulas, dugnas kiek tamsesnis, rudas. Panašios išvaizdos gniužulai būdingi kerpiškajam gleivyčiui (*Scytinium lichenoides)*, tačiau šios rūšies gniužulo lakštai stambesni ir būna pakilę nuo substrato.
Adatiškasis gleivytis auga ant senų apsamanojusių lapuočių medžių kamienų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje adatiškojo gleivyčio populiacija itin negausi, žinoma tik viena subpopuliacija, kurioje rastas vienas individas (substrato vienetas).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų džiūstančių medžių šalinimas.
Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai kerpei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nevyksta ūkinė veikla.

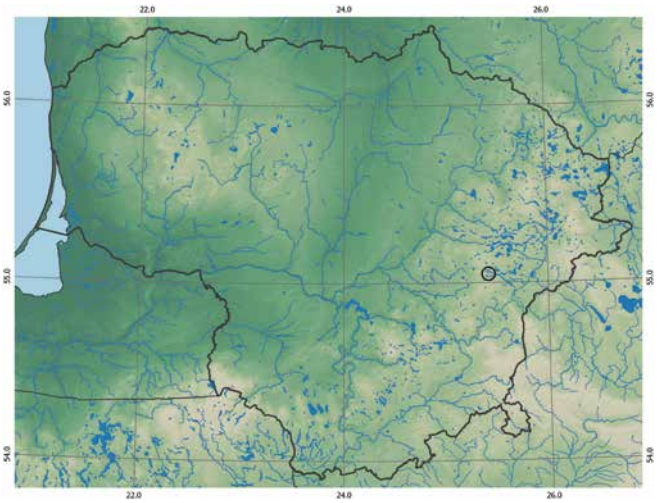

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Stončius, Kukwa, 2005.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, only one sub-population containing a single individual is known – this is on an ancient maple in a well-preserved old forest fragment. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Kraujaspalvis mikoblastas

Mycoblastus sanguinarius (L.) Norman

Mikoblastiniai (Mycoblastaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR B1ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos, Afrikos ir Šiaurės Amerikos arktinėje ir borealinėje juostose, temperatinės juostos pietinėje dalyje ir paatogrąžiuose randama tik kalnuose.
Lietuvoje labai reta, žinomos dvi radavietės Plungės r.

Biologija ir ekologija. Kraujaspalvis mikoblastas – žiauberiškoji kerpė su gana storu balsvu ar pilku dažnai karpotu gniužulu. Vaisiakūnių būna visada ir daug, jie juodi, stipriai išsigaubę, be ryškaus krašteliо. Vaisiakūnių apačia ryškiai raudona, matoma, jei vaisiakūnis nulūžęs ar nusitrynęs. Panašius juodus vaisiakūnius gali turėti įvairios kerpės, tačiau ryškiai raudonos dėmės, matomos nulūžusių vaisiakūnių vietoje, būdingos tik kraujaspalviam mikoblastui.
Lietuvoje kraujaspalvių mikoblastų randama tik ant beržų kamienų pelkiniuose miškuose, nors kitose šalyse aptikta ir ant kitokių medžių bei negyvos medienos.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kraujaspalvio mikoblasto populiacija itin negausi, žinomose radavietėse aptikta tik po kelis individus (substrato vienetus).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir oro tarša. Galimas klimato kaitos poveikis ir su juo susiję buveinių pokyčiai: kraujaspalvis mikoblastas yra šiaurinėse vietovėse paplitusi rūšis, Lietuvoje auga už lygumų arealo ribų, todėl yra jautrus buveinių pokyčiams.
Šiai kerpei palankiausios sąlygos yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

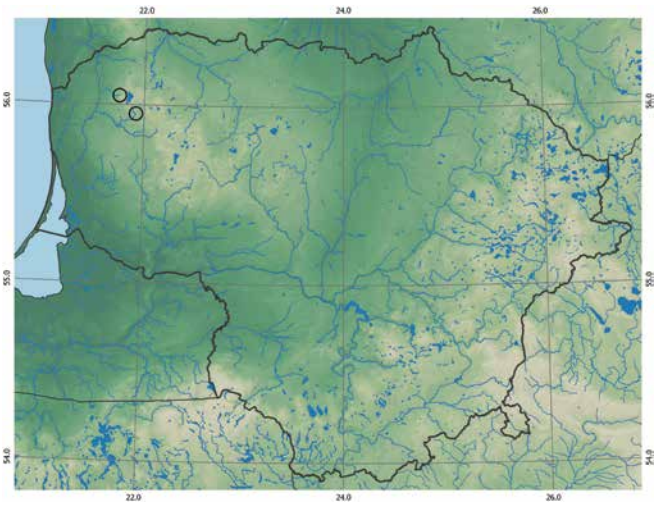

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Andersson, 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present only two sub-populations in the Plunge district are known. The sub-populations contain several individuals (substrate units). In Lithuania, the species grows exclusively on old birches and is confined to undisturbed swampy forests. Forest logging is the main threat, but it is also susceptible to air pollution and, possibly, to climate change.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Plonašakė ramalina

Ramalina thrausta (Ach.) Nyl.

Ramalininiai (Ramalinaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėje juostoje ir kiek piečiau jos, temperatinės juostos pietinėje dalyje ir paatogrąžiuose randama tik kalnuose.
Lietuvoje labai reta, žinomos dvi istorinės radavietės vakarinėje ir pietrytinėje šalies dalyse. Pastaraisiais dešimtmečiais aptikta tik Alytaus r.

Biologija ir ekologija. Plonašakė ramalina – krūmiškoji kerpė su žalsvu gniužulu, galinčiu užaugti iki 20 cm ilgio, nors Lietuvoje ilgesnių nei 10 cm nerasta. Gniužulo lakštai primena siūlus, tik ties pamatine dalimi būna kiek plokštesni ir iki 1 mm pločio. Lakštų galiukai užlinkę, primena žvejybos kabliukus, kurių galuose būna po vieną grūdelį (soredę). Panašios išvaizdos gniužulus turi laumagaurės (*Bryoria*) genties rūšys, bet jų gniužulai būna pilki ar juosvi, o lakštų galiukai tiesūs ir nepanašūs į kabliukus. Plonašakė ramalina auga ant eglių ir lapuočių medžių šakų senų eglynų ir mišriųjų miškų fragmentuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje plonašakės ramalinos populiacija negausi, šiais laikais žinoma tik viena subpopuliacija, kurią sudaro nežinomas skaičius individų trijuose miško kvartaluose Alytaus r.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir oro tarša.
Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai kerpei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nevykdoma ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė, Preikša, 2010.

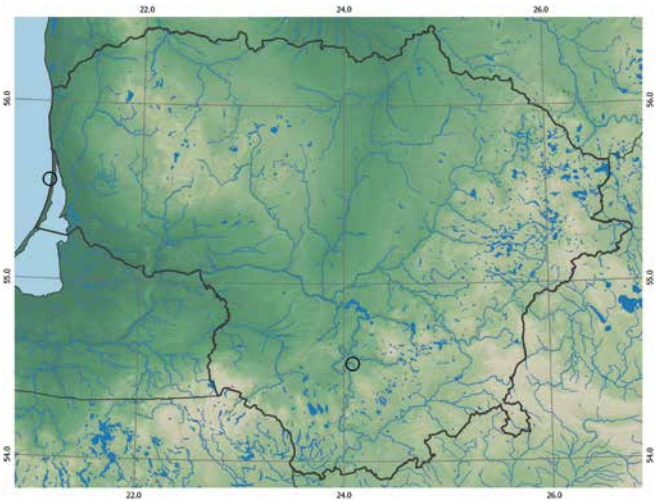

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present only one sub-population occupying three forest compartments in Alytus district is known. The sub-population contains an unknown number of individuals. There are no records in the last two decades from two historical populations. The species grows on twigs and branches of spruces and deciduous trees and is confined to old forests. It is susceptible to air pollution, though the main threat is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Plačioji platužė
Lobaria pulmonaria (L.) Hoffm.

Platužiniai (Lobariaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

NT

Paplitimas. Rūšis aptinkama beveik visuose žemynuose (išskyrus Australiją ir Pietų Ameriką), nuo borealinės iki paatogrąžių juostų. Dažnesnė jūrinio klimato vietovėse ir kalnuose, kitur sparčiai nyksta. Lietuvoje dažna, paplitusi visoje šalies teritorijoje, nerandama tik Pajūrio žemumoje.

Biologija ir ekologija. Plačioji platužė – lapiškoji kerpė su netaisyklingu, stambiu, iki 30 cm skersmens gniužulu (dabar Lietuvoje retai aptinkama stambesnių nei 15 cm skersmens gniužulų). Vienas gniužulo kraštas priaugęs prie substrato (medžio žievės), kitas kraštas dažniausiai pakilęs ir užsirietęs į viršų. Lakštai 1–4 cm pločio, daugiau ar mažiau dichotomiškai išsišakoję, jų galai tarsi nukirsti. Viršutinė pusė žalsvai rusva arba pilkšvai žalsva, sudrėkusi – ryškiai žalia, paviršius su ryškiu, tinkliško briaunų ir duobelių reljefu, kiek primenančiu plaučių paviršių. Ant briaunų dažnai formuojasi smulkios išaugėlės – izidės arba stambios miltelių sankaupos – soredės. Apatinė pusė ruda, ją dengia veltinis, paviršiuje gausu iškilimų, atitinkančių viršutinės pusės duobeles. Vaisiakūniai rudos spalvos, dubenėlio formos, pasitaiko retai, tik gausiose ir gyvybingose populiacijose. Lietuvoje šiuo metu nebeauga jokia kita kerpė, kuri dydžiu, forma ir spalva primintų plačiąją platužę. Ant medžių kamienų augančios stambesnės meškapėdės būna pilkos spalvos, sudrėkusios niekada nebūna ryškiai žalios, o jų paviršius niekada neturi tinkliško reljefo.
Plačioji platužė auga ant apsamanojusių, dažniausiai senų lapuočių medžių kamienų, senuose miškuose ir jų fragmentuose, ypač netoli vandens telkinių. Tai palyginti ilgaamžė kerpė, kurios seni gniužulai kurį laiką išlieka ir buveinės kokybei pablogėjus, tačiau tokiose augavietėse ji nebesidaugina, neplinta ir ilgainiui sunyksta.

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

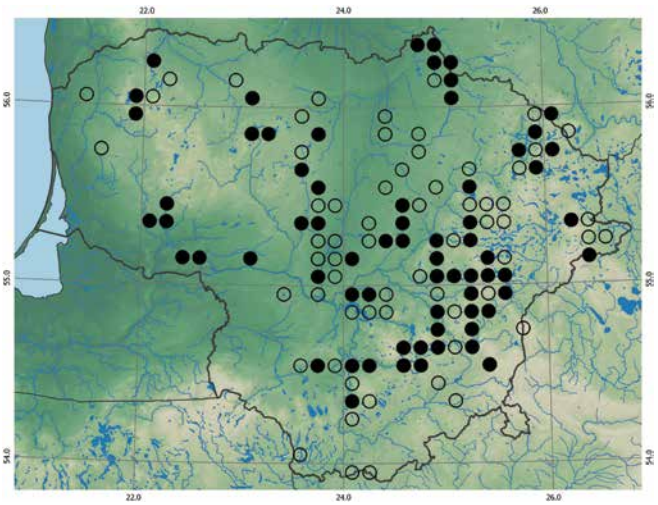

Populiacijos gausumas. Lietuvoje plačiosios platužės populiacija gana gausi, tačiau labai fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių išsidėstymas), daugelyje žinomų radaviečių aptinkamas nedidelis individų kiekis, be to, dažniausiai randama tik senų gniužulų, nestebimas populiacijos atsinaujinimas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra plynieji miškų kirtimai ir senų lapuočių bei mišriųjų miškų plotų mažėjimas. Taip pat ši kerpė jautri aplinkos taršai, ypač azoto junginiais. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės plačiajai platužei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002, 2006; Motiejūnaitė *et al*., 2008, 2012; Motiejūnaitė, Preikša, 2010; Motiejūnaitė, Prigodina-Lukošienė, 2010.

Kolekcijos: BILAS, WI, KRAM.

Summary. *This species is fairly frequent in Lithuania, known to be found in many localities. In most localities, however, only a few senescent thalli are found and renewal of the population is not observed. The species grows on trunks of deciduous trees, mostly old ones, and is confined to fragments of old forests, especially those situated close to water bodies. The main threat to the species is forest logging and a decrease in the area of old forests.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Miltuotoji nefroma

Nephroma parile (Ach.) Ach.

Nefrominiai (Nephromataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo Europos, Azijos, Šiaurės ir Pietų Amerikos arktinės iki temperatinės juostų, šiltesnio klimato juostose aptinkama kalnuose. Baltarusijoje ir Šiaurės Rytų Lenkijoje laikoma išnykusia.
Lietuvoje labai reta, žinomos trys radavietės Biržų, Švenčionių ir Vilniaus r. Viena istorinė radavietė žinoma Vilniaus m. teritorijoje, dabar ten nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Miltuotoji nefroma – lapiškoji kerpė su netaisyklingos formos iki 8 cm skersmens gniužulu (Lietuvoje neužauga didesnė nei 4 cm skersmens). Gniužulo lakštai 3–5 cm pločio, viršutinė jų pusė pilkai ruda, melsvai rusva, kartais tamsiai ruda. Viršutinėje pusėje visada būna rusvai pilkų grūdelių (soredžių) sankaupų: apskritų – lakštų viduryje ar juostos formos – lakštų pakraščiuose. Apatinė lakštų pusė šviesi, kiek pūkuota. Lakštų kraštai šiek tiek užsirietę į viršų. Panašios išvaizdos gana dažnų plačiosios meškapėdės (*Peltigera extenuata*) ir tariamosios meškapėdės (*Peltigera didactyla*) lakštai niekada neturi juostos formos soredžių sankaupų.
Miltuotoji nefroma auga ant apsamanojusių senų lapuočių medžių kamienų, dažniausiai ant pamatinių jų dalių, tik senuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje miltuotosios nefromos populiacija labai negausi, šiais laikais žinomose trijose vietovėse aptikta po vieną individą (substrato vienetą).

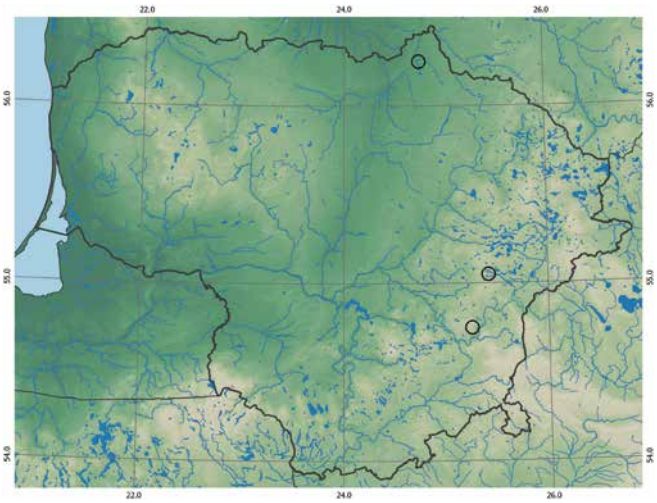

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir tradicinė miškininkystė, kai pašalinami seni džiūstantys medžiai.
Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai kerpei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Stončius, Kukwa, 2005; Motiejūnaitė *et al*., 2008.

Kolekcijos: BILAS, C, KRA.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present three sub-populations are known containing one individual (substrate unit) each. A historical population in the area of Vilnius city is no longer found. The species grows on trunks, especially at the bases of old deciduous trees, and is confined to old forests. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Riestalakštė nefroma

Nephroma resupinatum (L.) Ach.

Nefrominiai (Nephromataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėje juostoje, temperatinėje ir paatogrąžių juostose randama kalnuose. Lietuvoje labai reta, žinoma viena radavietė Biržų r. Viena istorinė radavietė buvusi Vilniaus m. teritorijoje, kurioje rūšis dabar nebeaptinkama.

Biologija ir ekologija. Riestalakštė nefroma – lapiškoji kerpė su netaisyklingos formos, iki 10 cm skersmens gniužulu. Gniužulo lakštai 5–15 cm pločio, viršutinė jų pusė pilkai ruda, jos paviršius kiek primena veltinį, kartais būna vagotas, sutrūkinėjęs, o plyšių vietose būna plokščių lakštelių formos ataugėlių. Apatinė lakštų pusė šviesiai rusva, tarytum veltinis, su negausiomis balsvomis karputėmis. Lakštų kraštai šiek tiek užsirietę į viršų. Vaisiakūnių būna ne visada, jie plokšti ar kiek įdubę, rudi, apskriti ar netaisyklingi, formuojasi stipriai užlinkusių lakštų galų apatinėje pusėje. Panašiai gali atrodyti kai kurios meškapėdės (*Peltigera*) genties rūšys, tačiau jų lakštų viršutinė pusė pilko atspalvio (kartais tik patys lakštų galai gali būti kiek rusvi), o vaisiakūniai visada būna viršutinėje lakštų pusėje ir dažniausiai susisukę į vamzdelį ar balno formos; jei plokšti, tai apatinė gniužulo pusė būna su tamsiomis gyslelėmis.
Riestalakštė nefroma auga ant apsamanojusių senų lapuočių medžių kamienų, dažniausiai ant pamatinių jų dalių bei nesenų stambių virtuolių ir tik senuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje riestalakštės nefromos populiacija labai negausi, šiais laikais žinomoje vienintelėje vietoje aptiktas vienas individas (substrato vienetas).

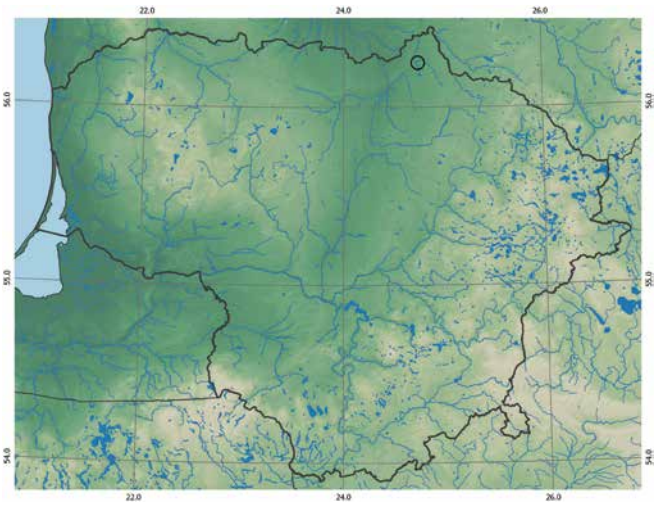

Nuotraukos autorius – Žydrūnas Preikša

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir tradicinė miškininkystė, kai pašalinami seni džiūstantys medžiai. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai kerpei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė *et al*., 2008.

Kolekcijos: C, KRAM.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present one sub-population is known containing one individual (substrate unit). A historical population in the area of Vilnius city is no longer found. The species grows on trunks, especially at the base of old deciduous trees and on recently up-ended trees and is confined to old forests. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Baltagyslė meškapėdė
Peltigera degenii Gyeln.

Meškapėdiniai (Peltigeraceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR B1ab(iv)+2ab(iv); C2a(ii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėje ir temperatinėje juostose, temperatinėje juostoje retesnė.
Lietuvoje labai reta, žinoma viena istorinė radavietė Trakų r. Pastaraisiais dešimtmečiais dar aptikta Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Baltagyslė meškapėdė – lapiškoji kerpė su netaisyklingos formos, iki 7 cm skersmens gniužulu. Gniužulo lakštai 0,5–1 cm pločio, viršutinė jų pusė lygi, blizganti, melsvai pilka, sudrėkusi tamsiai pilka. Apatinė lakštų pusė šviesi, ties kraštais balta, su ryškiomis gyslelėmis, kurios arčiau centro būna rusvos. Ant gyslelių matyti šakneles primenančios šviesios nešakotos ir tarpusavyje nesuaugusios rizinos. Panašios išvaizdos gniužulus turi kai kurios kitos meškapėdės genties rūšys, bet jų arba viršutinė lakštų pusė neblizga, arba apatinėje pusėje nėra gyslelių, arba gyslelės neryškios, arba tamsios.
Baltagyslė meškapėdė auga ant apsamanojusių virtuolių ir senų lapuočių medžių pamatinių dalių, paprastai drėgnuose senuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje baltagyslės meškapėdės populiacija labai negausi, šiais laikais žinomoje vienoje vietoje aptiktas vienas individas (substrato vienetas).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir tradicinė miškininkystė, kai pašalinami seni džiūstantys medžiai ir nelieka pakankamo kiekio negyvos medienos. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės baltagyslei meškapėdei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė, Miądlikowska, 1998.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present only one sub-population containing one individual (substrate unit) is known. There are no records in the last two decades from a historical population in the Trakai district. The species grows on mossy logs and the base of old deciduous trees and is confined to old wet forests. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

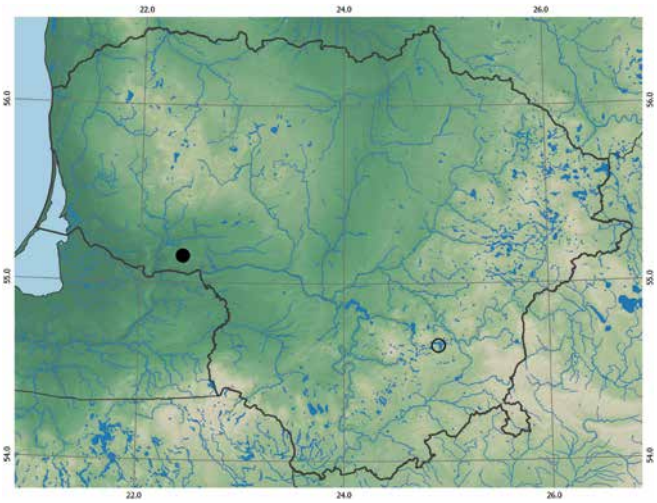

Gulsčioji meškapėdė

Peltigera horizontalis (Huds.) Baumg.

Meškapėdiniai (Peltigeraceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinės juostos pietinėje dalyje ir temperatinėje juostoje, jūrinio klimato vietovėse, žemyninėse vietovėse nerandama arba yra labai reta.
Lietuvoje reta, žinomos penkios radavietės, visos išsidėsčiusios Baltijos aukštumų teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Gulsčioji meškapėdė – lapiškoji kerpė su netaisyklingos formos iki 10 cm skersmens gniužulu. Gniužulo lakštai 1–2 cm pločio, viršutinė jų pusė lygi, blizganti, melsvai pilka, sudrėkusi tamsiai pilka. Apatinė lakštų pusė ties kraštais šviesi, vidurio link tamsėja, su ryškiomis tamsiomis gyslelėmis, kurios atrodo kaip tinklas. Ant gyslelių matyti šakneles primenančios tamsios šakotos kuokšteliais suaugusios rizinos, išsidėsčiusios koncentriškais ratais. Lakštų kraštai užsirietę į viršų. Vaisiakūnių pasitaiko gana dažnai, jie tamsiai rudi, plokšti, apskriti. Panašios išvaizdos gniužulus turi kai kurios kitos meškapėdės genties rūšys, bet jų arba viršutinė lakštų pusė neblizga, arba apatinėje pusėje nėra gyslelių, arba gyslelės neryškios, arba šviesios, be to, kitų rūšių vaisiakūniai būna balno formos ar susisukę į vamzdelį. Panašiausia rūšis yra daugiapirštė meškapėdė (*Peltigera polydactylon*), kurios rizinos išsidėsto netaisyklingai, niekada neauga koncentriškais ratais, o vaisiakūniai būna balno formos.
Gulsčioji meškapėdė auga ant senų lapuočių medžių, ypač ąžuolų kamienų pamatinių dalių ir ant apsamanojusių riedulių, senuose miškuose ir mažai žmogaus paveiktų upelių krantuose.

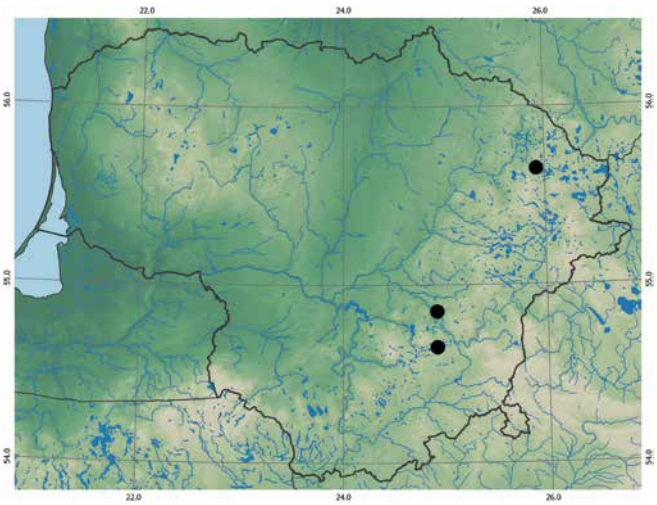

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Populiacijos gausumas. Lietuvoje gulsčiosios meškapėdės populiacija negausi, žinomos penkios radavietės, kuriose aptikta po vieną ar du individus (substrato vienetus).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir tradicinė miškininkystė, senų medžių, ypač ąžuolų, skaičiaus mažėjimas ir upelių vagų keitimas. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šiai kerpei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002; Motiejūnaitė, Miądlikowska, 1998.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare in Lithuania, at present five sub-populations containing one to two individuals (substrate units) are known. The species grows at the base of old deciduous trees, especially oaks, and on mossy boulders and is confined to old forests and the edges of undisturbed streams. The main threat to the species is forest logging and anthropogenic changes of stream beds.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Šilinė puvėseklė

Icmadophila ericetorum (L.) Zahlbr.

Puvėsekliniai (Icmadophilaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos ir Naujosios Zelandijos arktinės juostos iki temperatinės juostos šiaurinės dalies, piečiau auga tik kalnuose.
Lietuvoje šiuo metu labai reta, žinomos dvi radavietės Šalčininkų ir Utenos r. Šešiose istorinėse radavietėse pastaraisiais dešimtmečiais nebeaptikta.

Biologija ir ekologija. Šilinė puvėseklė – žiauberiškoji kerpė su gana storu žalsvu ar žalsvai pilku gniužulu. Vaisiakūnių būna visada, jie dubenėlio ar disko formos, 0,5–3 mm skersmens, rožiniai, prigludę prie gniužulo ar su labai trumpais (iki 0,5 mm ilgio) koteliais. Panašios išvaizdos yra rudoji šiurenė (*Baeomyces rufus*), bet jos vaisiakūniai būna rusvi ar rudi, ir rausvoji šiurenėlė (*Dibaeis baeomyces*), bet jos vaisiakūniai kupolo formos ir su ilgesniais (iki 1 mm ilgio) koteliais. Kartais panašiai gali atrodyti labai dažnos kerpės – grūduotojo trapeliopsio (*Trapeliopsis granulosa*) – gniužulai, bet jo vaisiakūniai būna įvairių spalvų: gelsvai rausvi, pilki ir margi.
Šilinė puvėseklė auga ant minkštos pūvančios spygliuočių medienos ir ant kemsų bei augalų liekanų senuose pelkiniuose miškuose ir aukštapelkėse.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje šilinės puvėseklės populiacija labai negausi ir fragmentiška, šiuo metu žinomos tik dvi radavietės, kiekvienoje aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai, tradicinė miškotvarka, kai pašalinami seni džiūstantys medžiai ir nelieka pakankamo kiekio stambios negyvos medienos, ir šlapynių

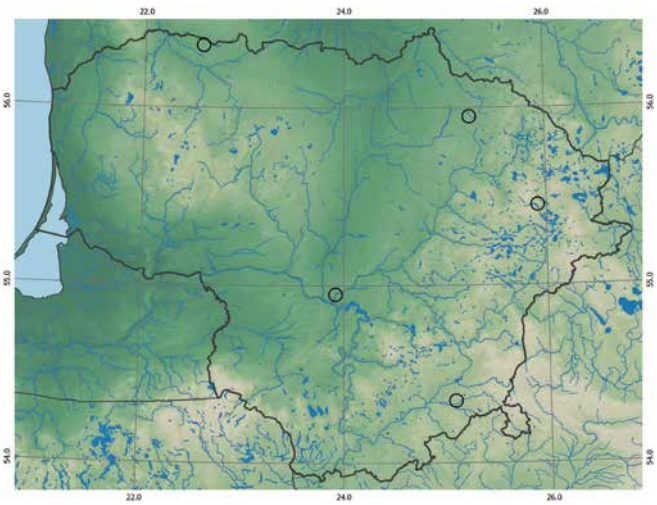

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

sausinimas. Galimas klimato kaitos poveikis: šilinė puvėseklė yra šiaurinėse vietovėse paplitusi rūšis, Lietuvoje auga už lygumų arealo ribų ir yra jautresnė buveinės pokyčiams nei kitos kerpės. Palankiausios sąlygos ir didžiausios galimybės šilinei puvėseklei išlikti yra tuose miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI, H.

Summary. *At present, this species is very rare in Lithuania, only two sub-populations containing one individual (substrate unit) in each are known. The species grows on soft decaying wood, on peat and on plant remains in swampy forests and bogs. The main threats to the species are changes of water regime in wetlands and forest logging and traditional forest management where an insufficient amount of coarse woody debris is left. It is also possibly susceptible to climate change.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Flotovo gialekta
Gyalecta flotowii Körb.

Gialektiniai (Gyalectaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR B1ab(iii)+2ab(iii); C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje ir paatogrąžių juostose.
Lietuvoje labai reta, žinomos dvi radavietės Plungės ir Biržų r.

Biologija ir ekologija. Flotovo gialekta – žiauberiškoji kerpė su labai plonu, kartais beveik nepastebimu, žalsvai pilku gniužulu. Visada su vaisiakūniais, kurių paprastai būna gausu. Vaisiakūniai iki 0,4 mm skersmens, stipriai įdubę, dubenėlio formos, kreminiai arba oranžiškai rusvi. Kraštelis ryškus, dažniausiai kiek šviesesnis nei centrinė dalis, dažnai sutrūkinėjęs. Panašios gali būti kitos gialektų genties rūšys, tačiau skiriasi jų vaisiakūniai – arba mažesnio skersmens, arba kraštelis storas ir padengtas balta apnaša. Įvairios lekanoros (*Lecanora*) genties rūšys gali turėti panašius vaisiakūnius, tačiau jie plokštesni, dugnas nebūna taip giliai įdubęs, be to, labai skiriasi jų aukšliasporės.
Flotovo gialekta auga miškuose ant senų lapuočių medžių, Lietuvoje aptikta tik ant senų uosių drėgnuose miškuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje Flotovo gialektos populiacija negausi, žinomos dvi radavietės, kuriose aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir tinkamų buveinių mažėjimas dėl uosių džiūties. Palankiausios gyvenimo sąlygos būtų miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos, tačiau, besitęsiant uosių džiūčiai, yra tikimybė, kad Lietuvoje Flotovo gialekta visiškai išnyks.

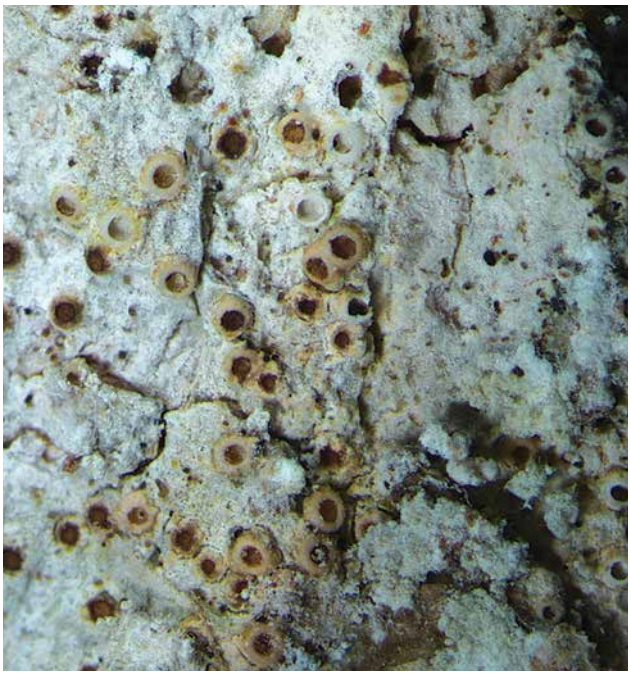
Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Andersson, 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present only two sub-populations are known. Every sub-population contains only one individual (substrate unit). In Lithuania, the species grows exclusively on the trunks of old ashes and is confined to old and humid forests. It is highly threatened by ash dieback and forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

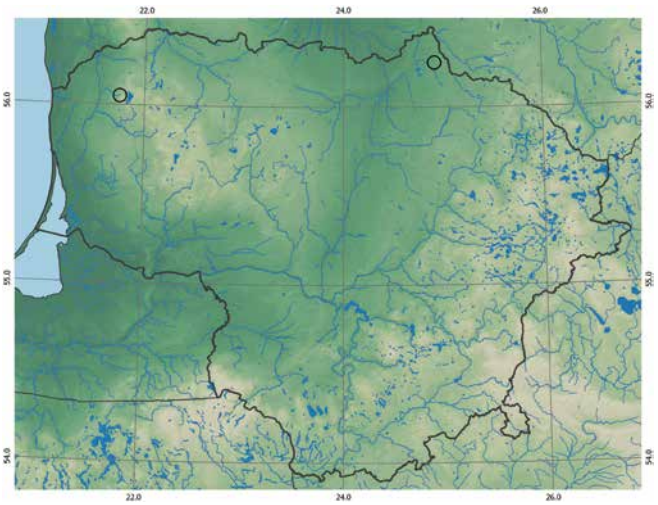

Guobinė gialekta

Gyalecta ulmi (Sw.) Zahlbr.

Gialektiniai (Gyalectaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo Europos ir Azijos borealinės iki paatogrąžių juostų.
Lietuvoje labai reta, žinomos trys radavietės Klaipėdos ir Biržų r.

Biologija ir ekologija. Guobinė gialekta – žiauberiškoji kerpė su plonu žalsvai pilku ar balsvu gniužulu. Visada su vaisiakūniais, kurių būna gausu. Vaisiakūniai iki 1,5 mm skersmens, stipriai įdubę, dubenėlio formos, rudi arba oranžiškai rusvi. Kraštelis ryškus, storas, šviesesnis nei centrinė dalis, dažnai sutrūkinėjęs, padengtas stora balta apnaša. Vaisiakūnių centras taip pat būna su apnaša, bet ji labai plona. Iš visų kitų gialektų genties rūšių išsiskiria stambesniais vaisiakūniais su storu balta apnaša padengtu krašteliu. Įvairios lekanoros (*Lecanora*) genties rūšys gali turėti panašius vaisiakūnius, tačiau jie plokštesni, dugnas nebūna taip giliai įdubęs, be to, labai skiriasi jų aukšliasporės.
Guobinė gialekta auga tik miškuose ant senų lapuočių medžių, Lietuvoje aptikta tik ant senų uosių ir guobų.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje guobinės gialektos populiacija negausi, žinomos trys radavietės, kuriose aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir ligos, sukeliančios masines medžių žūtis: uosių džiūtį ir guobų marą. Palankiausios gyvenimo sąlygos būtų miško sklypuose, kuriuose nėra ūkinės veiklos, tačiau, besitęsiant uosių džiūčiai ir guobų marui, yra tikimybė, kad Lietuvoje guobinė gialekta visiškai išnyks.

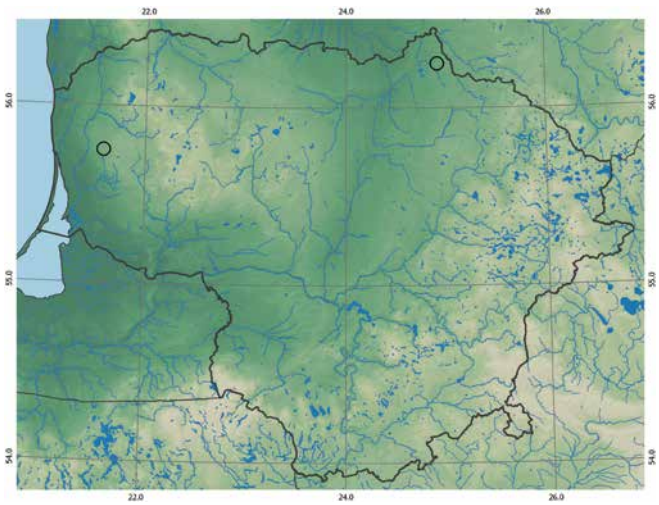

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; „Motiejūnaitė, Stončius, Kukwa, 2005.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, at present only three sub-populations are known. Every sub-population consists of only one individual (substrate unit). In Lithuania, the species grows exclusively on the trunks of old ashes and elms and is confined to old forests. It is highly threatened by forest logging and tree death caused by ash dieback and Dutch elm disease.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Dantytoji telotrema

Thelotrema lepadinum (Ach.) Ach.

Telotreminiai (Thelotremataceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo visų žemynų temperatinės iki atogrąžų juostų.
Lietuvoje gana dažna, žinoma trisdešimt viena radavietė įvairiose vietovėse, daugiau kaip pusė jų yra Biržų girioje. Neaptinkama Pajūrio žemumose ir Baltijos aukštumų rytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Dantytoji telotrema – žiauberiškoji kerpė su gelsvai ar rusvai pilku gniužulu, dažnai augančiu dideliais plotais. Visada su vaisiakūniais, kurių būna gausu. Vaisiakūniai 0,3–1,5 mm skersmens, glūdi iš gniužulo iškilusiose karputėse. Jose atsiveria 0,12–0,5 mm skersmens tamsi angelė, kurioje matyti balsva dantytais kraštais žiedo formos plėvelė – tikrasis vaisiakūnio kraštelis. Panašias gniužulo karputes, kuriose glūdi vaisiakūniai, turi kai kurios spuoguotės (*Pertusaria*) genties rūšys, tačiau jų karpučių angelės mažos, primena taškelius. Gana panašius vaisiakūnius turi metminio (*Diploschistes*) genties rūšys, tačiau jos niekada neauga ant medžių žievės.
Dantytoji telotrema auga ant įvairių lapuočių medžių kamienų senuose miškuose ir jų fragmentuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje dantytosios telotremos populiacija palyginti negausi, kiekvienoje radavietėje aptinkama po kelis individus (substrato vienetus), išskyrus subpopuliacijas Biržų ir Dusetų giriose, kurios yra pakankamai gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė yra plynieji miškų kirtimai, kadangi gyvybingai populiacijai

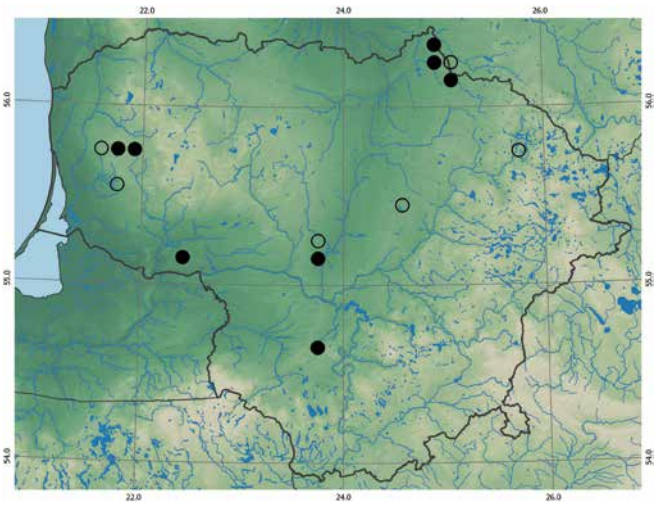

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

išsilaikyti ir plisti reikalingi arba didesni brandaus lapuočių miško plotai, arba pakankamas arti šalia vienas kito esančių brandaus miško fragmentų tinklas. Šiai rūšiai palankiausios sąlygos yra tuose miško sklypuose, kuriuose nevykdoma jokia ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Andersson, 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather common in Lithuania, at present 31 localities are known, most of which are concentrated in the Biržai district. In every locality, other than the two largest sub-populations in Biržai and Dusetos forests, just a few individuals (substrate units) have been found. The species grows on the trunks of various deciduous trees and is confined to old forests or their fragments. The main threat to the species is forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Gūbriuotoji pūsliakerpė
Lasallia pustulata (L.) Mérat

Saitakerpiniai (Umbilicariaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

EN D1

Paplitimas. Cirkumborealinė rūšis, paplitusi Europos, Šiaurės Amerikos, Azijos borealinėje juostoje, reta temperatinės juostos lygumose.
Lietuvoje žinomos penkios radavietės šiaurvakarinėje šalies dalyje (Skuodo r.).

Biologija ir ekologija. Kerpei būdingas 3–10 cm skersmens pilkas, žalsvai pilkas ar rudai pilkas lapinis plokštelės pavidalo gniužulas, kuris prie substrato tvirtinasi gomfu. Išskirtinis rūšies požymis – viršutinėje gniužulo pusėje esančios iškilios apvalios ar pailgos pūslelės ir smulkių korališkų izidžių (vegetatyvinių darinių) telkiniai. Juodų 1–3 mm dydžio vaisiakūnių – apotecių – pasitaiko retai. Augaviete, ekologija ir biologija į gūbriuotąją pūsliakerpę panašiausios yra saitakerpės (*Umbilicaria*) genties rūšys, kurios paviršiuje neturi pūslelių.
Individų aptinkama ant daug mineralinių maisto medžiagų turinčių silikatinių riedulių, rečiau ant pavienių akmenų ar akmeninių tvorų. Pagal ekologinius rodiklius – šviesomėgė kerpė, dažna riedulių viršūninėse (apikalinėse) vietose, pietinėse ir pietvakarinėse ekspozicijose. Tinkamos augavietės – atvirose vietose esantys rieduliai.

Populiacijos gausumas. Populiacija gana menka, kerpių gniužulai negausūs ir nedideli. Gniužulų dydžiai populiacijoje varijuoja nuo 3 iki 12 cm. Buveinė nedidelė. Šauklių riedulyne yra tik penki silikatiniai akmenys (feldšpatiniai ir smiltaininiai granitai), ant kurių aptikta šios kerpės gniužulų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – riedulių apaugimas krūmais ar kitoks riedulių užpavėsinimas, riedulių valymas. Šiuo metu žinomoje radavietėje grėsmės išnykti nėra, nes Šauklių riedulyne vykdomi gamtotvarkos darbai: aplink riedulius šalinami krūmai, šienaujama.

Nuotraukos autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002.

Kolekcijos: WI.

Summary. *This is an endangered species, with just five localities known on siliceous rocks. At each location, the populations are not abundant and the thallus of the lichens are not typically small. The main threat is the overgrowing of the boulder meadow by shrubs.*

Autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

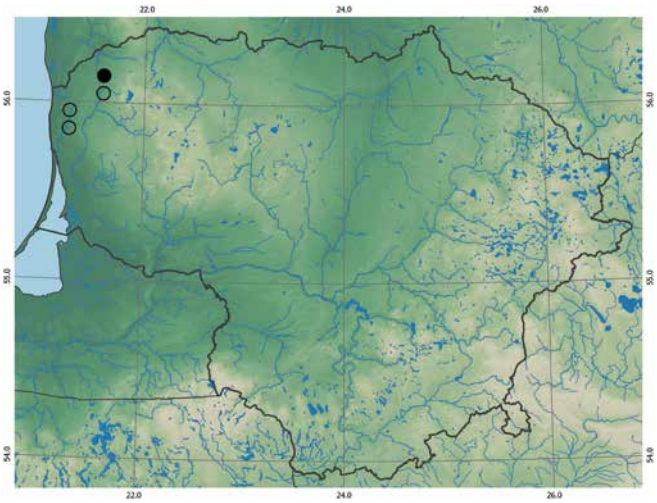

Suodinoji saitakerpė
Umbilicaria deusta (L.) Baumg.

Saitakerpiniai (Umbilicariaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

VU D1+2

Paplitimas. Cirkumborealinė rūšis, paplitusi Europos, Šiaurės Amerikos, Azijos borealinėje juostoje, reta temperatinės juostos lygumose.
Lietuvoje žinomos septynios radavietės šiaurvakarinėje dalyje (Skuodo r.) ir pavienės radavietės Tauragės ir Kelmės r.

Biologija ir ekologija. Kerpei būdingas 2–5 cm skersmens juodai rudas lapinis gniužulas, kurį sudaro prie substrato gomfu prisitvirtinę vienas ar keli lakštai, kurių kraštai dažnai užlinkę žemyn. Išskirtinis rūšies požymis – viršutinėje gniužulo pusėje gausios smulkios netaisyklingai išsidėsčiusios cilindro formos, šakotos ar paplokščios izidės (vegetatyviniai dariniai). Apatinė pusė šviesesnė už viršutinę, su giliomis įdubomis. Juodų, 2–4 mm skersmens vaisiakūnių – apotecių – pasitaiko labai retai. Augaviete, ekologija ir biologija į suodinąją saitakerpę panašiausia yra daugialakštė saitakerpė (*Umbilicaria polyphylla*), kurios gniužulo paviršiuje nebūna izidžių.
Individų aptinkama ant vidutiniškai turtingų maisto medžiagų silikatinių riedulių, pavienių akmenų. Pagal ekologinius rodiklius – šviesomėgė drėgmę mėgstanti rūšis, dažna riedulių viršūninėse (apikalinėse) vietose, pietvakarinėse ekspozicijose. Tinkamos augavietės – atvirose vietose esantys rieduliai.

Populiacijos gausumas. Populiacija stabili. Kerpių gniužulų aptinkama ant įvairios prigimties granitinių riedulių (feldšpatinių granitų, granitinio gneiso, smulkiagrūdžio diorito ar migmatito). Gniužulų užimami plotai radavietėse ant riedulių varijuoja nuo 5 iki 20 cm², o gniužulų dydžiai populiacijoje yra nuo 2 iki 5 cm. Buveinės, kuriose šių kerpių aptinkama, nedidelės, dažnai tai yra pavieniai rieduliai atvirose pievose.

Nuotraukos autorius – Curtis Björk

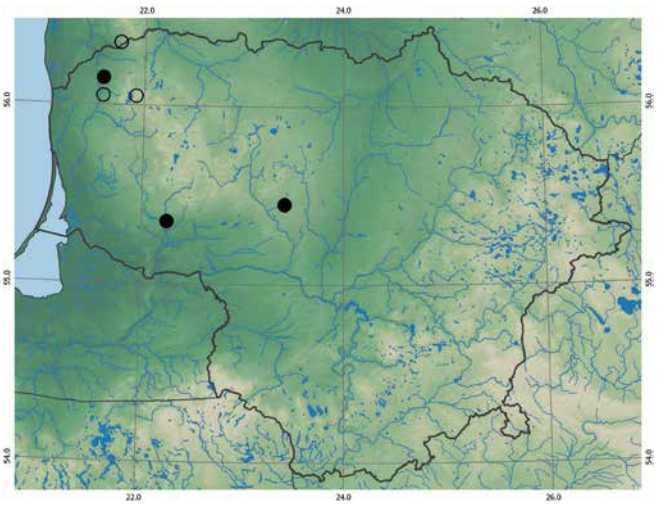

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – riedulių apaugimas krūmais ir medžiais ar kitokio pobūdžio užpavėsinimas, riedulių apaugimas samanomis. Populiacijai šiuo metu grėsmės išnykti nėra, nes radavietės yra prižiūrimos, jose nuolat šalinami krūmai aplink riedulius, šienaujamos pievos.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A vulnerable species, with seven known localities on siliceous boulders in the north-western part of the country. The lichen populations on the boulders occupy an area from 5 till 20 cm². The population is not abundant, but stable. The main threat is the overgrowing of the boulder meadow by shrubs.*

Autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

Daugialakštė saitakerpė
Umbilicaria polyphylla (L.) Baumg.

Saitakerpiniai (Umbilicariaceae)
Lekanoromicetai (Lecanoromycetes)

VU D2

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis, paplitusi visuose žemynuose, gausesnė borealinėje juostoje ir temperatinės juostos kalninėse zonose.
Lietuvoje yra šešios radavietės: dvi Salantų r. ir pavienės Raseinių, Vilniaus ir Vilkaviškio r.

Biologija ir ekologija. Kerpei būdingas 2–5 cm skersmens juodai rudas, tamsiai rudas lapinis gniužulas, kurį sudaro prie substrato gomfu prisitvirtinę vienas ar keli lakštai. Išskirtinis rūšies požymis – banguoti, į viršų užlinkę lakštų kraštai ir lygus (be vegetatyvinių dalelių) lakštų paviršius. Apatinė gniužulo pusė juoda, lygi, be rizinų. Juodų 1–2 mm skersmens vaisiakūnių – apotecių – pasitaiko labai retai. Augaviete, ekologija ir biologija į daugialakštę saitakerpę panašiausia yra suodinoji saitakerpė (*Umbilicaria deusta*), kurios gniužulo paviršiuje gausu izidžių.
Individų aptinkama ant mažai maisto medžiagų turinčių silikatinių riedulių, pavienių akmenų. Pagal ekologinius rodiklius – šviesomėgė rūšis, dažna riedulių viršūninėse gerai apliejamose vietose, pietinėse ir pietvakarinėse ekspozicijose. Tinkamos augavietės – atvirose vietose esantys rieduliai.

Populiacijos gausumas. Kūlalių riedulyno populiacija ypač gausi, kalio feldšpatinio ir stambiagrūdžio granito riedulių plokščiose viršūninėse dalyse sudaro ištisinius gniužulų kilimus: gniužulų dydžiai yra nuo 2 iki 5 cm, užimami plotai varijuoja nuo 5 iki 50 cm². Rieduliai dažniausiai pavieniui išsidėstę atvirose pievose. Populiacijai šiuo metu grėsmės išnykti nėra, nes radavietės yra prižiūrimos, jose nuolat šalinami krūmai aplink riedulius, šienaujamos pievos.

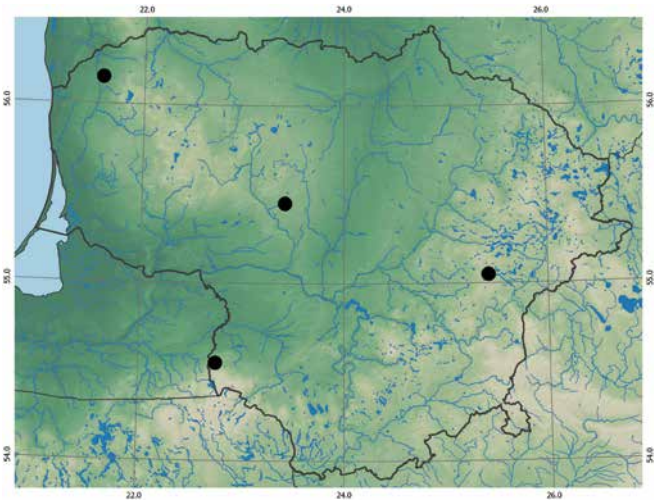

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – riedulių apaugimas samanomis, užpavėsinimas krūmais ar medžiais, riedulių valymas.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2002.

Kolekcijos: WI.

Summary. *A vulnerable species, with six known localities on siliceous boulders in different parts of the country. The population is both abundant and stable. Lichen populations on the boulders occupy an area from 5–50 cm². The main threat is the overgrowing of the boulder meadows by shrubs.*

Autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

Upinė odkerpė

Dermatocarpon luridum (With.) J. R. Laundon

Karpūniniai (Verrucariaceae)
Eurotiomicetai (Eurotiomycetes)

EN A3c; B2

Paplitimas. Dažna rūšis vidutinio klimato juostoje Šiaurės Amerikoje, tačiau reta Europoje. Dėl tinkamų buveinių trūkumo taip pat reta regione į rytus nuo Baltijos jūros. Žinoma Latvijoje ir Estijoje.
Lietuvoje populiacijos rastos šešių upių ruožuose, šalies rytinės ir vakarinės dalių aukštumose bei gretimose plynaukštėse.

Biologija ir ekologija. Stambi lapiškoji kerpė. Gniužulai dažniausiai netaisyklingi, sudaryti iš tarpusavyje besijungiančių 4–25 mm pločio lakštų. Upinės odkerpės gniužulų viršutinė pusė šviesiai žalsvos, pilkai žalsvos spalvos, todėl ji lengvai pastebima ant tamsių akmenų.
Auga ant drėgnų arba periodiškai užliejamų uolų, akmenų upeliuose, šaltiniuose ir ežerų pakrantėse. Tipiškos buveinės Lietuvoje – biogenais neužterštos upės, upeliai, kurių vagoje ir pakrantėse gausu įvairaus dydžio neapsemiamų arba laikinai apsemiamų akmenų.

Populiacijos gausumas. Bendras upių ruožų, kuriuose rasta rūšis, ilgis – apie 2 km. Dvi populiacijas sudaro pavieniai gniužulai ant vieno dviejų akmenų. Upinių odkerpių gausu tik dviejose upėse. Jų aptikta šių upių apie 0,5–1 km ilgio ruožuose.

Grėsmės ir apsauga. Nerasta biogenais teršiamose potencialiai tinkamose akmenuotose upėse. Žinomos populiacijos gali išnykti dėl biogenų patekimo iš dirbamų laukų, gyvenviečių, taip pat dėl melioracinių sistemų atnaujinimo, priežiūros darbų. Penkių upių, kuriose žinomos upinės odkerpės populiacijos, aukštupiai kanalizuoti. Aukščiau žinomų radaviečių šios upės teka per gyvenvietes arba dirbamus laukus.
Pagrindinės apsaugos priemonės – užtikrinti gerą upių vandens kokybę, aukštupiuose nevykdyti melioracijos sistemų plėtros, rekonstrukcijos projektų arba šią veiklą riboti.

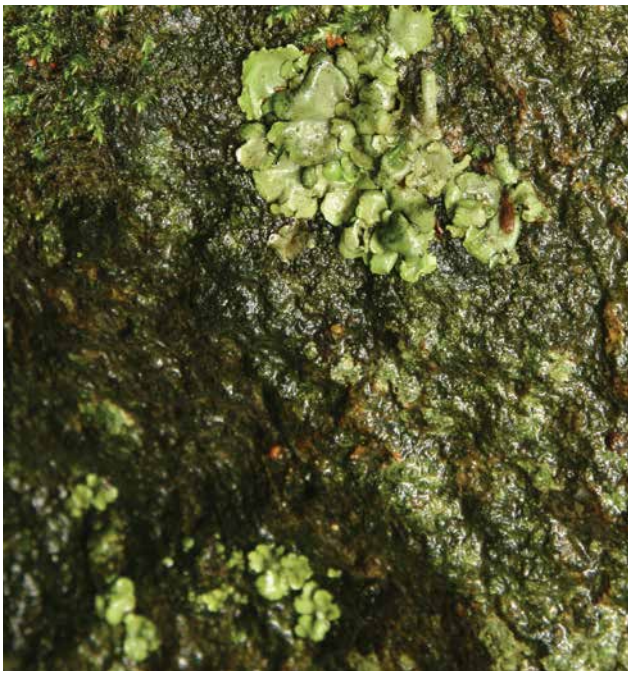

Nuotraukos autorius – Darius Stončius

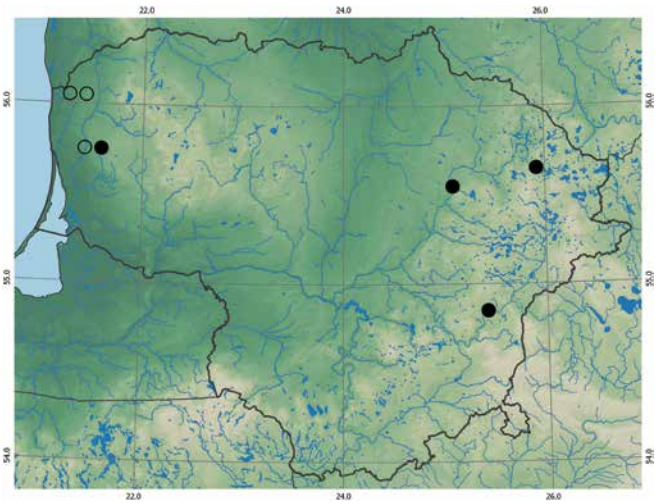

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *In Lithuania, populations of this species are known from six streams and rivers, the total length of areas inhabited by the lichen being ~2 km. Typical habitats are clear rivers and streams with abundant moist or temporarily submerged stones. The lichen is susceptible to deterioration of water quality due to nutrient inputs from agriculture and other sources or development and reconstruction of drainage systems upstream.*

Autorius – Darius Stončius

Melsvoji žiovenė
Chaenotheca cinerea (Pers.) Tibell

Brylūniniai (Coniocybaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje juostoje.
Lietuvoje apyretė, buvo žinomos aštuonios radavietės Vidurio Lietuvoje bei šiaurinėje ir rytinėje šalies dalyse, vienoje radavietėje Molėtų r. pastaraisiais metais nebeaptikta dėl uosių džiūties žuvus medžiui, ant kurio ji augo.

Biologija ir ekologija. Melsvoji žiovenė – žiauberiškoji kerpė su gana storu, pilkšvai baltu gniužulu. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,5–1 mm aukščio, su kiaušinio arba apversto kūgio formos, 0,2–0,4 mm skersmens galvutėmis netaisyklingu, tarsi išplėšytu krašteliu. Kotelio apatinė dalis šviesiai rusva, viršutinė dalis juoda, maždaug per pusę padengta balsva apnaša. Galvutės rudos, padengtos stora balta apnaša. Iš visų panašius kotuotus vaisiakūnius ir rudas galvutes turinčių žiauberiškųjų kerpių melsvoji žiovenė išsiskiria vaisiakūniais su netaisyklingu krašteliu ir stora balta apnaša. Nė viena iš panašių žiovenių rūšių neturi tokio nelygaus vaisiakūnių krašteliо.
Melsvoji žiovenė Lietuvoje auga tik ant senų uosių kamienų miškuose, gerai apšviestose ar tik iš dalies pavėsyje esančiose vietose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje melsvosios žiovenės populiacija negausi, labai fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių pasiskirstymas), visose radavietėse aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų medžių skaičiaus mažėjimas bei uosių džiūtis, dėl kurios sunyksta pagrindinis kerpės substratas. Grėsmę gali kelti ir pernelyg tankiai sužėlęs pomiškis, nes pavėsyje melsvąsias žiovenes nukonkuruoja kitos kerpių rūšys. Palankiausias miško naudojimo būdas yra neintensyvūs miškų kirtimai, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai bei reguliuojamas pomiškio tankis.

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

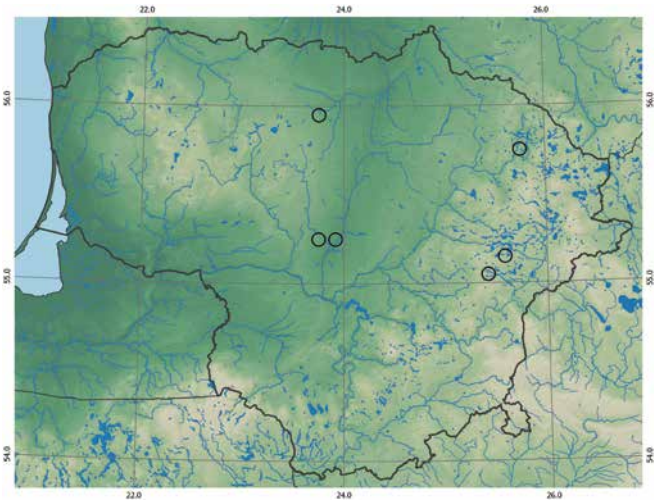

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, at present known to be found in seven localities, all of which contain single individuals (substrate units). The lichen grows on the trunks of old ash trees in forests. It is threatened by clear cutting, ash dieback and the overgrowing of forest understorey.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grakščioji žiovenė

Chaenotheca gracilenta (Ach.) J. Mattsson & Middelb.

Brylūniniai (Coniocybaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

CR C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama nuo Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinės iki temperatinės juostų, temperatinės juostos pietinėje dalyje ir paatogrąžiuose randama tik kalnuose. Daugelyje Europos šalių yra reta.
Lietuvoje apyretė, žinomos devynios radavietės, visos išsidėsčiusios Baltijos aukštumų teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Grakščioji žiovenė – žiauberiškoji kerpė su plonu pilkai žaliu ar tamsiai žaliu miltišku gniužulu. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 1,5–3,5 mm aukščio, ant ilgų, plauko formos, dažnai kiek išlinkusių kotelių, su apvaliomis 0,2–0,4 mm skersmens galvutėmis. Visas vaisiakūnis arba tik viršutinė jo dalis padengta stora balsvų ar rožinių dulkelių apnaša. Kotelis, jei be apnašos, būna juodas. Iš visų panašius kotuotus vaisiakūnius turinčių žiauberiškųjų kerpių išsiskiria rožinio atspalvio dulkelių apnaša ir aukštais vaisiakūniais. Panašaus aukščio vaisiakūnius turi kita reta ir saugoma kerpių rūšis – lieknoji žiovenė (*Chaenotheca gracillima*), tačiau jos vaisiakūnius dengia ne rožinės, o raudonai rudos plytų spalvos dulkelės.
Grakščioji žiovenė auga ant medienos gyvų medžių drevėse ir stuobrių bei kelmų įdubose, rečiau ant labai senų lapuočių medžių kamienų pamatinių dalių stipriai pavėsingose ir drėgnose vietose, senuose miškuose ar jų fragmentuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje grakščiosios žiovenės populiacija negausi, fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių pasiskirstymas). Beveik visose radavietėse aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą). Gausiau pasitaikė tik Dusetų girioje (Zarasų r.), kurioje žinomos dvi radavietės ir trys individai.

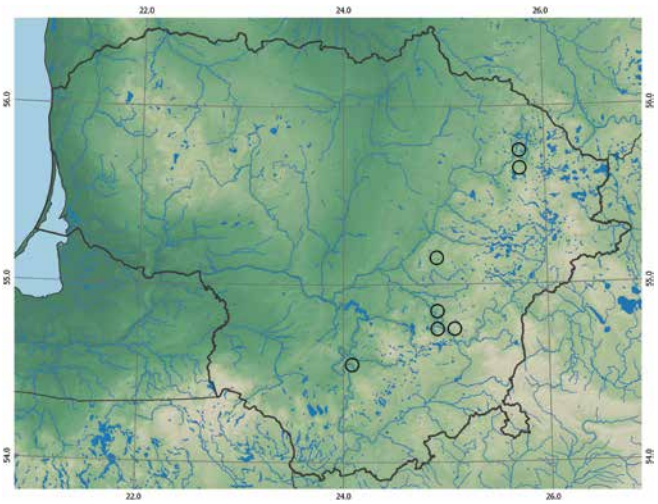

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir džiūstančių medžių bei medienos šalinimas. Palankiausias šios rūšies buveinės režimas – jokios miško ūkinės veiklos joje arba neintensyvūs miškų kirtimai, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai bei stuobriai.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, known to be found in only nine localities, eight of which are widely dispersed and contain only a single individual (substrate unit). The largest population is known in the Dusetos Forest (Zarasai distr.). The species grows mostly on soft lignum of standing deadwood, rarely on the bases of old deciduous trees. It is confined to fragments of old forests and is threatened by clear-cutting and traditional forest management where old trees and deadwood are removed.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Lieknoji žiovenė
Chaenotheca gracillima (Vain.) Tibell

Brylūniniai (Coniocybaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

CR D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama įvairių žemynų borealinėje juostoje, šiltesnio klimato juostose randama tik kalnuose.
Lietuvoje labai reta, žinomos dvi radavietės Plungės ir Širvintų r.

Biologija ir ekologija. Lieknoji žiovenė – žiauberiškoji kerpė su labai plonu pilkai žalsvu gniužulu, kurį kartais sunku įžiūrėti. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 1,5–3 mm aukščio, ant ilgų, plauko formos, dažnai kiek išlinkusių, juodų kotelių, su lęšio formos arba apvaliomis, 0,1–0,2 mm skersmens, rudomis galvutėmis. Galvutes ir viršutinę kotelio dalį dengia raudonai rudų dulkelių apnaša. Iš visų panašius kotuotus vaisiakūnius turinčių žiauberiškųjų kerpių išsiskiria raudonai rudų dulkelių apnaša ir aukštais vaisiakūniais. Panašaus aukščio vaisiakūnius turi grakščioji žiovenė (*Chaenotheca gracilenta*), tačiau jos vaisiakūnius dengia ne raudonai rudos, o rožinės spalvos dulkelės. Raudonai rudų dulkelių apnaša būdinga ir tamsiajai brylytei (*Sclerophora coniophaea*), tik jos vaisiakūniai gerokai trumpesni.
Lieknoji žiovenė auga ant minkštos stipriai supuvusios negyvos medienos, paprastai eglių ir beržų (Lietuvoje aptikta tik ant eglių), ypač stuobrių ir kelmų įdubose stipriai pavėsingose ir drėgnose vietose senuose miškuose, dažniausiai eglynuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje lieknosios žiovenės populiacija itin negausi, dviejose vietose aptikti keli individai (substrato vienetai).

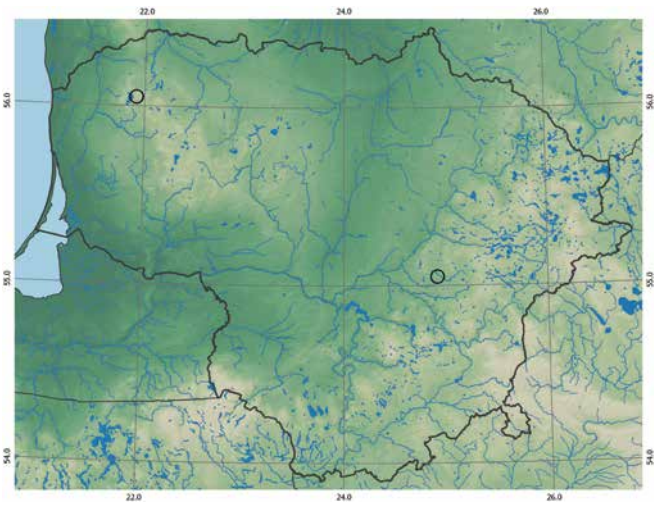

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir džiūstančių medžių bei medienos šalinimas. Dar viena galima grėsmė yra klimato kaita: lieknoji žiovenė yra šiaurinių platumų rūšis, Lietuvoje auga už lygumų arealo ribų ir yra jautresnė buveinės pokyčiams nei kitos kerpės. Lietuvoje šiai kerpei išlikti palankiausios sąlygos yra miško sklypuose, kuriuose nevykdoma jokia ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2007, 2016.

Kolekcijos: BILAS, BM.

Summary. *The species is very rare in Lithuania, known to be found in a single locality containing several individuals (substrate units). The species grows on soft lignum of standing coarse deadwood, in Lithuania it was found only on wood of spruces. It is confined to old forests and is threatened by clear cutting and traditional forest management where old trees and coarse deadwood are removed. Possibly it is also susceptible to climate change.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Šeriuotoji žiovenė
Chaenotheca hispidula (Ach.) Zahlbr.

Brylūniniai (Coniocybaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

CR D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje juostoje, piečiau ji randama tik kalnuose.
Lietuvoje reta, žinoma viena istorinė radavietė Vilniaus m. teritorijoje, dabar ten nebeauga. Pastaraisiais dešimtmečiais aptikta Molėtų, Švenčionių ir Zarasų r.

Biologija ir ekologija. Šeriuotoji žiovenė – žiauberiškoji kerpė, neturinti išorėje matomo gniužulo, tačiau, įpjovus medžių žievę, šalia vaisiakūnių dažnai galima pamatyti oranžinį atspalvį, kurį suteikia šiai rūšiai būdingi dumbliai. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,4–1 mm aukščio, su juodais koteliais ir apversto kūgio ar kiaušinio formos, 0,1–0,3 mm skersmens galvutėmis rudu viršumi. Galvutes ir viršutinę kotelio dalį dengia geltonų dulkelių apnaša. Iš panašius vaisiakūnius su geltona apnaša turinčių žiovenių išsiskiria tuo, kad neturi substrato paviršiuje matomo gniužulo. Į šeriuotąją žiovenę labai panaši švelnioji žiovenė (*Chaenotheca laevigata*) skiriasi anatomine sandara, be to, pažeistas po žieve esantis gniužulas nebūna oranžinės spalvos.
Šeriuotoji žiovenė auga ant senų ąžuolų ir uosių kamienų, retai ant lapuočių medienos (Lietuvoje aptikta tik ant žievės) senuose miškuose ir jų fragmentuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje šeriuotosios žiovenės populiacija negausi, labai fragmentiška (fragmentaciją lemia tinkamų buveinių pasiskirstymas), visose radavietėse aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

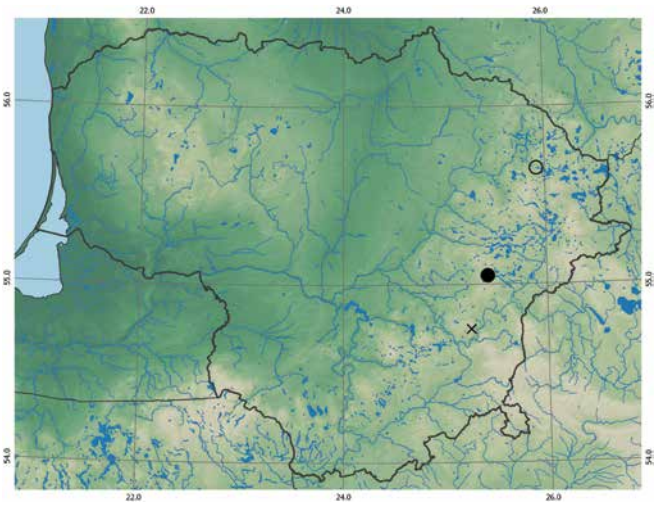

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir džiūstančių medžių bei medienos šalinimas. Dar viena grėsmė yra uosių džiūtis, dėl kurios nunyksta rūšiai svarbus substratas. Lietuvoje šiai kerpei palankiausios sąlygos išlikti yra miškų sklypuose, kuriuose nevykdoma jokia ūkinė veikla.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė *et al*., 2007, 2012.

Kolekcijos: BILAS, WI, GPN.

Summary. *The species is rare in Lithuania, at present to be found in three localities each containing one individual (substrate unit). The species grows on the trunks of old oaks and ash trees. It is confined to old forests and their fragments and is threatened by clear cutting and traditional forest management where old trees are removed. Another threat is ash die back which threatens the important habitat of the species.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Tamsioji brylytė

Sclerophora coniophaea (Norman) J. Mattsson & Middelb.

Brylūniniai (Coniocybaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos ir Azijos borealinėje ir temperatinėje juostose. Lygumose į pietus nuo Lietuvos yra arba labai reta, arba neaptinkama.
Lietuvoje apydažnė, žinoma septyniolika radaviečių, kurių beveik visos yra Baltijos aukštumų regione, išskyrus dvi radavietes Raseinių ir vieną Tauragės r.

Biologija ir ekologija. Tamsioji brylytė – žiauberiškoji kerpė, neturinti išorėje matomo gniužulo. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,5–1 mm aukščio, su lęšio ar pusrutulio formos 0,3–0,5 mm skersmens galvutėmis. Kotelis raudonai rudas, galvutės ochros spalvos, visas vaisiakūnis padengtas stora raudonai rudų dulkelių apnaša. Iš visų kitų brylyčių rūšių išsiskiria raudonai rudomis dulkelėmis padengtais vaisiakūniais. Tokios pat spalvos apnaša būna ir ant lieknosios žiovenės (*Chaenotheca gracillima*) vaisiakūnių, tačiau jie gerokai aukštesni, 1,5–3 mm aukščio, jų kotelis juodas ir bent dalis būna be apnašos, be to, auga tik ant minkštos pūvančios medienos.
Tamsioji brylytė Lietuvoje auga tik ant senų ąžuolų kamienų senuose miškuose ir medžiais apaugusiose pievose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje tamsiosios brylytės populiacija negausi, kiekvienoje radavietėje aptikta tik po vieną ar du individus (substrato vienetus).

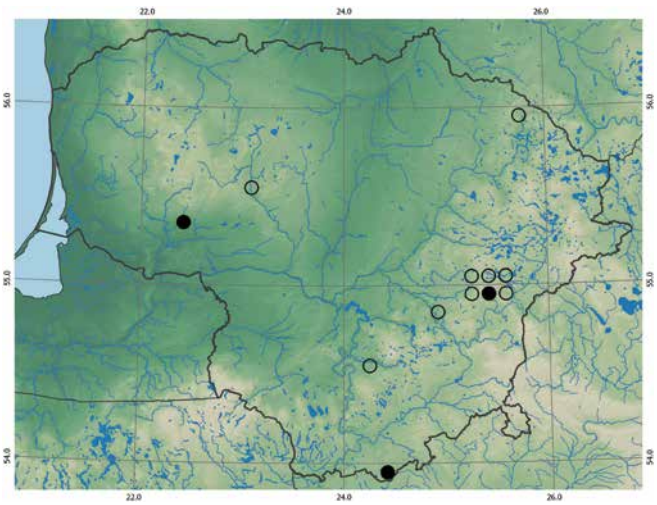

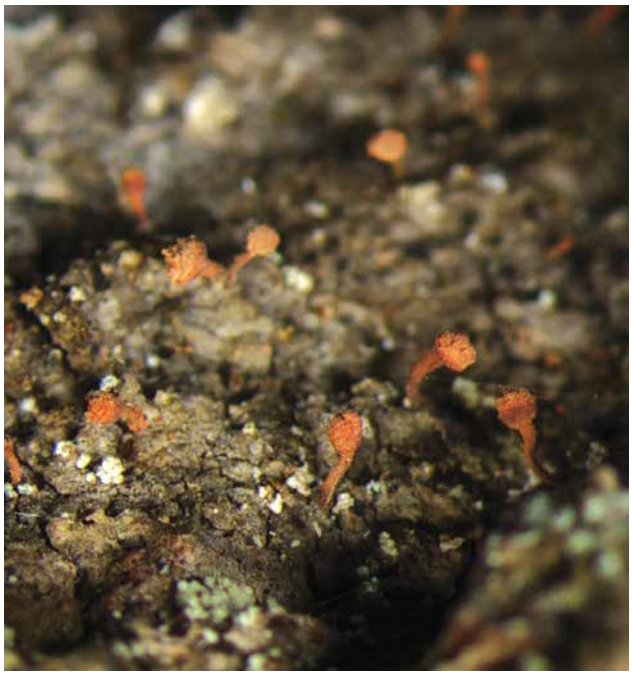

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų ąžuolų skaičiaus mažėjimas. Šiai rūšiai palankiausias toks miško tvarkymas, kai nevykdoma jokia ūkinė veikla arba neintensyvūs miškų kirtimai, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė *et al*., 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI, LECB, UGDA-L, S.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, known from seventeen localities, each of which contains one to two individuals (substrate units). In Lithuania, the species grows only on the trunks of old oaks in old forests and wooded meadows. The lichen is threatened by clear cutting and traditional forest management where old trees are removed, and by a general decrease of the numbers of old oaks.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Miltuotoji brylytė

Sclerophora farinacea (Chevall.) Chevall.

Brylūniniai (Coniocybaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

EN B2ab(iii); C2a(i); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos temperatinėje juostoje.
Lietuvoje apydažnė, žinoma vienuolika radaviečių įvairiose šalies dalyse, neaptinkama Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Miltuotoji brylytė – žiauberiškoji kerpė, neturinti išorėje matomo gniužulo. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,7–1,1 mm aukščio, su lęšio ar kiaušinio formos 0,25–0,3 mm skersmens galvutėmis. Kotelis rudas, be apnašos, galvutės šviesios ochros spalvos, visos ištisai ar tik jų dalis padengtos baltų dulkelių apnaša. Iš visų kitų brylyčių rūšių išsiskiria ilgais vaisiakūnių koteliais. Panašius šviesius vaisiakūnius turi blyškioji brylytė (*Sclerophora pallida*), tačiau jie beveik perpus žemesni, 0,4–0,7 mm aukščio, o jų kotelis šviesesnis. Žiovenės (*Chaenotheca*) genties vaisiakūniai visada būna tamsesni.
Miltuotoji brylytė Lietuvoje auga tik ant senų uosių kamienų senuose miškuose ir kaimo vietovių parkuose. Kitose šalyse randama ir ant kitų rūšių lapuočių medžių.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje miltuotosios brylytės populiacija negausi, kiekvienoje radavietėje aptikta tik po vieną ar du individus (substrato vienetus).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir uosių džiūtis. Šiai rūšiai palankiausios sąlygos yra ten, kur nevyksta jokia ūkinė veikla, tačiau, besitęsiant uosių džiūčiai, yra tikimybė, kad Lietuvoje miltuotosios brylytės populiacija sumenks iki kritinio dydžio.

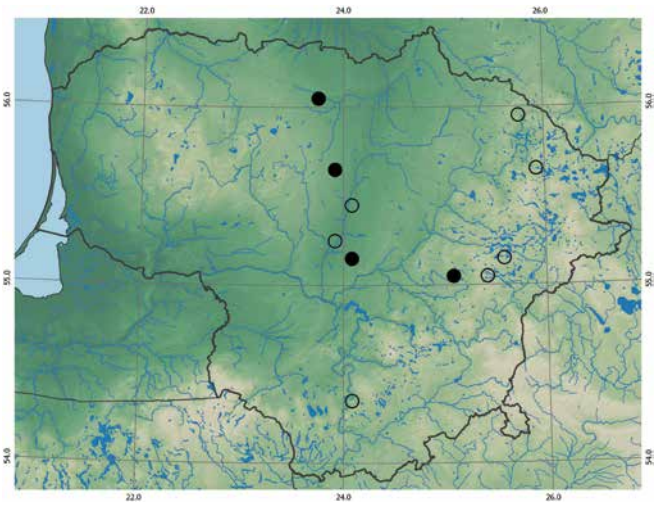

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Motiejūnaitė, Andersson, 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare in Lithuania, at present 11 sub-populations are known. Every sub-population contains one to two individuals (substrate units). In Lithuania, the species grows exclusively on the trunks of old ashes and is confined to old forests and manor parks. It is highly threatened by ash dieback and forest logging.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Šviesiagalvė brylytė
Sclerophora peronella (Ach.) Tibell

Brylūniniai (Coniocybaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

CR B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis aptinkama Europos borealinės juostos pietinėje dalyje ir temperatinėje juostoje. Lietuvoje labai reta, žinomos dvi radavietės Varėnos ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Šviesiagalvė brylytė – žiauberiškoji kerpė, neturinti išorėje matomo gniužulo. Visada aptinkama su vaisiakūniais, kurie būna 0,5–0,8 mm aukščio, su pusrutulio formos, 0,2–0,5 mm skersmens galvutėmis. Kotelis pilkas, be apnašos. Galvutės rausvai gelsvos ar šviesios ochros spalvos, paprastai padengtos stora balta apnaša, kuri dažnai būna sutrūkinėjusi. Įtrūkimai primena teniso kamuoliuko reljefą. Iš visų panašius kotuotus vaisiakūnius turinčių žiauberiškųjų kerpių išsiskiria sutrūkinėjusia apnaša ir į miniatiūrinius teniso kamuoliukus panašiomis vaisiakūnių galvutėmis.
Šviesiagalvė brylytė auga ant senų lapuočių medžių kamienų senuose miškuose, senuose parkuose kaimo vietovėse ar apleistose sodybvietėse. Lietuvoje aptikta ant klevo ir uosio miške ir senoje sodybvietėje.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje šviesiagalvės brylytės populiacija itin negausi, abiejose radavietėse aptikta tik po vieną individą (substrato vienetą).

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės yra plynieji miškų kirtimai ir senų medžių skaičiaus mažėjimas bei aplinkos tarša, ypač padidėjęs azoto kiekis aplinkoje, be to, grėsmę gali kelti tebesitęsianti uosių džiūtis. Šiai rūšiai palankiausias toks miško tvarkymas, kai nevykdoma jokia miškininkystės veikla arba neintensyvūs miškų kirtimai, kai paliekami nudžiūvę ir seni medžiai.

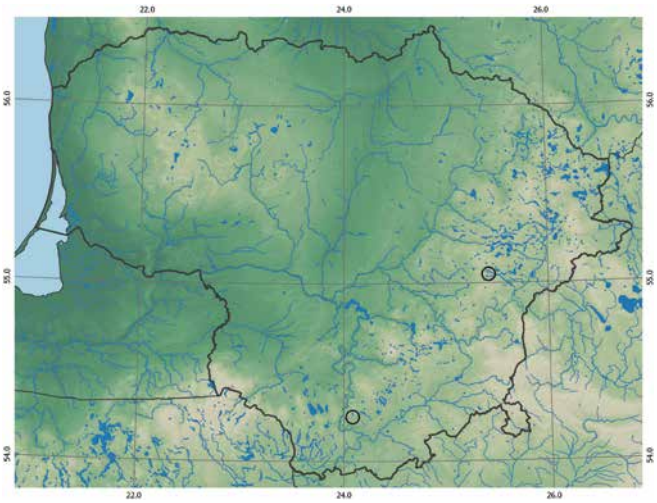

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016; Prigodina-Lukošienė, Kukwa, Naujalis, 2003.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare in Lithuania, known to be found in two localities, both containing a single individual (substrate unit). The species grows on the trunks of old deciduous trees and, in Lithuania, has been found in a fragment of old forest and on an abandoned farmstead. The lichen is threatened by clear cutting and traditional forest management where old trees are removed, also by nitrogen pollution and ash dieback.*

Autorė – Jurga Motiejūnaitė

Juodžalis rizokarpas

Rhizocarpon viridiatrum (Wulfen) Körb.

Rizokarpiniai (Rhizocarpaceae)
Aukšliagrybūnai (Ascomycota, incertae sedis)

EN D1

Paplitimas. Šiaurės pusrutulio rūšis, paplitusi nuo Europos, Azijos, Šiaurės Amerikos arktinės iki mediteraninės juostų.
Lietuvoje žinomos dvi radavietės Skuodo ir Plungės r.

Biologija ir ekologija. Kerpei būdingas iki 2 cm skersmens žiauberinis gniužulas su areolėmis. Individų dažnai aptinkama ant įvairių kitų žiauberiškųjų kerpių gniužulų, ant kurių sudaro nedidelius žalsvai geltonus plotelius. Kartais centrinė gniužulo dalis būna suardyta ir matomos tik gniužulo kraštų areolės. Gniužulo areolės 1 (–1,2) mm pločio, žalsvai gelsvos, citriniškai geltonos, matinės, kampuotos, plokščios arba dažniau išsigaubusios. Vaisiakūniai (apoteciai) dažni, juodi, 0,5–1 mm pločio, auga tarp areolių, plokšti, vėliau išsigaubę.
Individų aptinkama ant vidutiniškai turtingų mineralinių maisto medžiagų silikatinių riedulių, dažnai ant bazaltinių darinių. Pagal ekologinius rodiklius – vidutiniškai šviesomėgė rūšis, dažna riedulių nuolydžio, gerai apliejamose, tačiau nevėjuotose vietose, pietinėse ar pietvakarinėse ekspozicijose. Tinkamos augavietės – atvirose vietose esantys silikatiniai rieduliai.

Populiacijos gausumas. Populiacija negausi, dėl gniužulo smulkumo vos pastebima, bet stabili. Buveinė, kurioje šių kerpių aptinkama, nedidelė. Gniužulų dydžiai populiacijoje varijuoja nuo 1 iki 3 cm. Šauklių riedulyne yra tik šeši silikatiniai rieduliai (feldšpatiniai ir smulkiagrūdžiai granitai), ant kurių aptikta šios kerpės gniužulų.

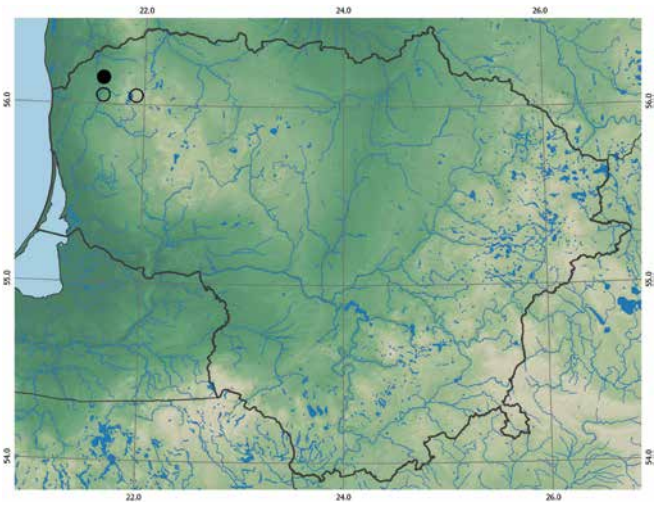

Nuotraukos autorė – Jurga Motiejūnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausios grėsmės – riedulyno apaugimas krūmais ir medžiais ar kitoks riedulių užpavėsinimas, riedulių valymas. Pastaruoju metu buveinėje atliekami gamtotvarkos darbai, kurie sumažina grėsmių lygį.

Informacijos šaltiniai: Motiejūnaitė, 2016.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *An endangered species, with two known localities on siliceous rocks. The populations are not abundant, but stable. The main threat is the overgrowing of the boulder meadows by shrubs*

Autorė – Ingrida Prigodina-Lukošienė

Papėdgrybūnai
Basidiomycota

Didysis pievagrybis

Agaricus langei (F. H. Møller) F. H. Møller

Pievagrybiniai (Agaricaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Visame areale pasiskirsčiusi labai netolygiai. Kiek dažnesnė žemyninėje Vakarų Europoje. Lietuvoje nedažna. Žinoma dešimt radaviečių vakarinėje, šiaurvakarinėje, centrinėje ir pietrytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 8–15 (20) cm skersmens, augimo pradžioje varpelio formos, vėliau iškila, paplokščia, centre tamsesnė, pilkšvai ruda, apaugusi rudais žvyneliais. Kepurėlės pakraštys su dalinio apdangalo atplaišomis. Jauni lakšteliai rožiniai, vėliau rusvai raudoni, rudi, platūs. Jų laisvi pakraščiai baltai taškuoti. Kotas su dideliu rudais žvynais padengtu žiedu, žemiau žiedo balsvai rusvas, plaušingas, žvynuotas, aukščiau balsvas, balsvai rožinis, kartais balsvai rusvas. Vienodo storumo ar prie pagrindo kiek smailėjantis, 8–15 (25) cm aukščio, 1,5–3 cm pločio, senas – su nedidele kiauryme. Paspaudus paraudonuoja. Minkštimas storas, mėsingas, baltas, perpjovus, paspaudus ar perlaužus paraudonuoja. Malonaus kvapo ir švelnaus skonio. Humuso saprotrofas. Auga pavieniui, retai grupelėmis, vasarą ir rudenį. Gali augti labai įvairaus tipo miškuose, tačiau dažniausiai aptinkamas brandžiuose spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose, dažniausiai eglynuose. Daug rečiau auga plačialapių miškuose.
Nuo miškinio pievagrybio (*Agaricus silvaticus*) skiriasi didesniais vaisiakūniais, ryškiai žvynuota kepurėle. Perlaužus ar perpjovus abu grybai parausta, tačiau miškinis pievagrybis po kurio laiko paruduoja, o didysis ne. Didysis pievagrybis skiriasi ir didesnėmis sporomis.

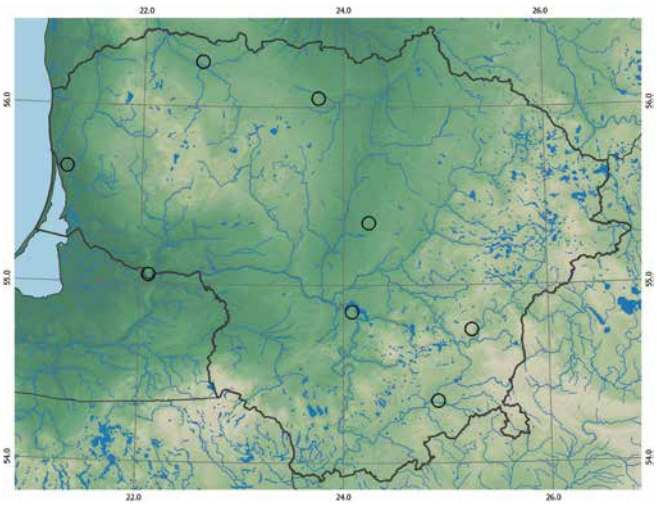

Nuotraukos autorius – Jean-Marc Moingeon

Populiacijos gausumas. Lietuvoje didžiojo pievagrybio populiacija yra maža, tačiau negalima atmesti tikimybės, kad ji kiek gausesnė, nei manoma, kadangi šiems grybams augti tinkamų vietų yra ir kitose šalies dalyse. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su didesniais ar mažesniais intervalais tarp stebėjimų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, keičiantys augavietės savybes, gaisrai.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1999.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Known to be found in only ten localities, this species is rare. It is a soil saprotroph and grows in coniferous or mixed woods. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, changes to the properties of habitat, fire and the destruction of habitat.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Pelkinė vilktabokė
Bovista paludosa Lév.

Pievagrybiniai (Agaricaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje (Altajuje, Sibire, Himalajuose) ir Šiaurės Amerikoje (Kanadoje). Daugelyje Europos šalių reta.
Lietuvoje labai reta, viena istorinė radavietė Telšių r. ir dvi pastarojo dešimtmečio radavietės Varėnos ir Radviliškio r.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, apie 1–4 (5) cm skersmens, kriaušės ar rutulio formos, su trumpu kotu. Paviršius lygus, baltas, senstant ir lupantis išoriniam sluoksniui, pagelsta ar rusvėja. Jauno grybo vidus baltas, vatos konsistencijos, senstant ir bręstant sporoms, tampa žalsvai rudos spalvos. Subrendusio grybo vaisiakūnio viršuje atsiveria netaisyklingos formos anga, pro kurią paskleidžiamos sporos. Vaisiakūnis vienmetis, išauga vasarą ar ankstyvą rudenį, seni vaisiakūniai sudžiūvę išlieka per žiemą. Yra keletas į pelkinę vilktabokę panašių grybų, tačiau daugiau augančių šarmingose žemapelkėse nėra.
Grybas yra augalų liekanų ardytojas, saprotrofas. Randamas pavieniui ar kelių vaisiakūnių grupėmis tarp samanų (*Aulacomnium*, *Scorpidium*, *Sphagnum*) ir viksvų (*Carex* spp.) šarmingose ar neutraliose žemapelkėse.

Populiacijos gausumas. Šių grybų paplitimas fragmentiškas, populiacijos toli atskirtos viena nuo kitos, apribotos mažose buveinėse. Dabartinės radavietės yra nedidelėse žemapelkėse, kiekvienoje rasta apie penkis–dešimt vaisiakūnių. Istorinės radavietės tiksli vieta ir būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė grybui yra šarmingų žemapelkių užaugimas aukštomis žolėmis, krūmais ir medžiais. Esant labai fragmentiškoms buveinėms, grybas sunkiai plinta ir įsikuria, net jei yra imtasi žemapelkių apsaugos ir atkūrimo priemonių. Tolimoji ir lokali tarša azotinėmis medžiagomis rūgština kalcifilinių grybų gyvenamąją aplinką, kuri pamažu tampa jiems nepalanki. Galimas ir klimato kaitos poveikis, kai užsitęsusios sausros keičia pelkių vandens režimą. Tinkama apsaugos priemonė grybo buveinėse – stabdyti pelkių užaugimą žemapelkėms nebūdingais augalais ir išsaugoti pelkei tinkamą vandens režimą.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

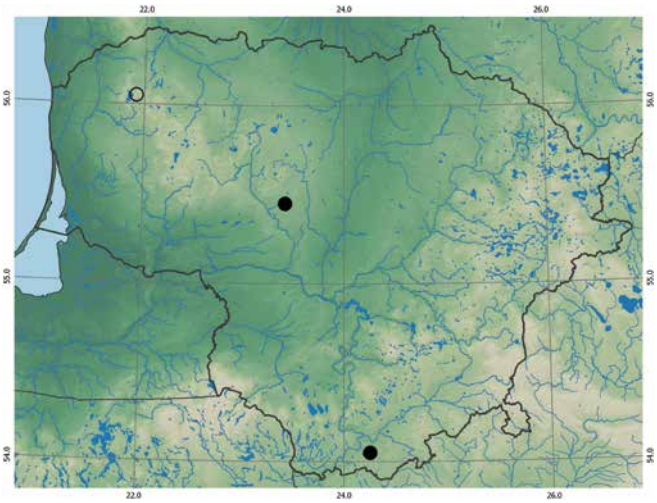

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1982.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *A very rare species in Lithuania, the only records in the last decade being a single locality in Varėna district and a single locality in the Radviliškis district both being in wet calcareous or near alkaline fens. Historically, the species is also known to be found in the Telšiai district. Major threats are considered to be the overgrowing of fens, increased nutritional loads and droughts.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Kalkiamėgė dygiabudė
Echinoderma calcicola (Knudsen) Bon

Pievagrybiniai (Agaricaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis daugiausia paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, rasta Švedijoje ir Danijoje, bet visose šalyse reta. Aptikta Japonijoje.
Lietuvoje labai reta, rasta septyniose vietose Pietryčių Lietuvoje. Pirmą kartą aptikta Vilniaus r. 2015 m.

Biologija ir ekologija. Grybas stambus, kepurėlė 3–7 cm skersmens, pusiau apvali, o visiškai išaugusi plokščia, tamsiai pilkšvai ruda. Kepurėlės paviršius padengtas 1–4 mm ilgio stačiais nenukrintančiais plaušingais žvyneliais. Kepurėlės centre jie tankiai suaugę, piramidės formos, o pakraščiuose plokštesni. Lakšteliai tankūs, balti ar šviesiai rusvi. Kotas 3–8 cm ilgio ir apie 1 cm storio, nežymiai į apačią storėjantis, su plaušingu žiedu. Virš žiedo kotas balkšvas ar rusvas, vilnotas, žemiau tankiai apaugęs plaušingais kepurėlės spalvos žvyneliais. Grybas yra nemalonaus dirvos ar gumos kvapo. Tose pat augavietėse randama panaši juodažvynė žvynabudėlė (*Lepiota hystrix*) su rudais taškeliais koto viršutinėje dalyje, jos kvapas primena kačių šlapimą. Dažnesnės ir plačiau paplitusios dygiažvynės žvynabudėlės (*L. echinaceae*) kepurėlės žvyneliai raudonai rudi, trumpesni ir lengvai nusitrinantys.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga pavieniui ar grupėmis rudenį lapuočių (klevų, liepų, guobų, juodalksnių) miškuose. Mėgsta drėgną, šaltiniuotą ir kalkingą dirvožemį, kuriame gausu maisto medžiagų. Grybas yra miško paklotės ir humuso ardytojas, saprotrofas.

Populiacijos gausumas. Kalkiamėgės dygiabudės populiacijos fragmentiškos, susitelkusios pietryti-niame šalies regione, nedidelio ploto buveinėse.

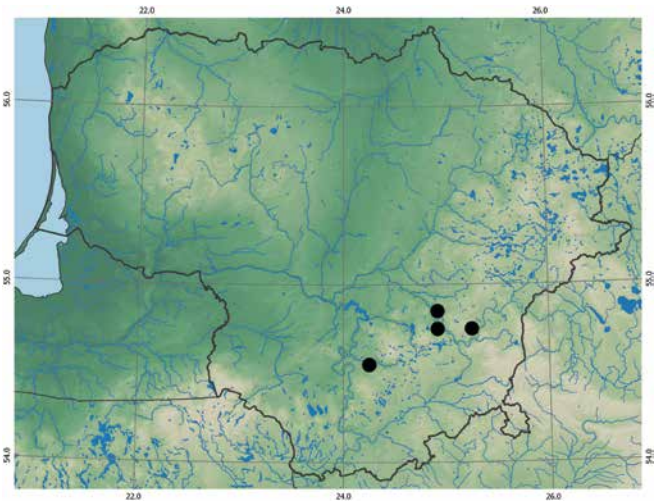

Nuotraukos autorius – Fredi Kasparek

Žinomos tik iš pastarųjų metų radaviečių, kurių gausiausia Vilniaus r. Neries upės šlaite. Joje aptikta apie du tris genetinius individus, išauginusius grupėmis po kelis vaisiakūnius. Tik po vieną du vaisiakūnius rasta Trakų r.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę grybui kelia medžių kirtimas buveinėse ar dirvožemio suardymas jose vykdant retinimus. Drėgnas, šaltiniuotas šlaitų buveinių dirvožemis yra jautrus mechaniniam poveikiui, ir jo suardymas sunaikintų grybieną. Buveinių užaugimas eglėmis taip pat turėtų neigiamą poveikį kalkiamėgiam grybui. Apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybui tinkamose buveinėse.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1999.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare, known to be found in seven recent localities in south-eastern Lithuania. It grows in wet deciduous forests on slopes and prefers calcareous soil. The population is rather fragmented in small pockets of habitat. Major threats to the fungus arise from tree felling and the changing of vegetation structure in their habitats.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Baltoji žvynabudėlė
Lepiota erminea (Fr.) P. Kumm.

Pievagrybiniai (Agaricaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje. Lietuvoje reta. Žinomos aštuonios radavietės vakarinėje, pietinėje ir šiaurrytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas mažas, kepurėlė 3–8 cm skersmens, augimo pradžioje varpelio formos, vėliau išsigaubusi ar net plokščia su gūbreliu centre, paviršius baltas, vėliau gelsvas, ypač centrinė dalis, kuri gali būti net rusvo atspalvio, baltai plaušinga, dribsniuota. Lakšteliai balti, vėliau šviesiai gelsvi, prie koto nepriaugę, smulkiai dėmėti. Kotas cilindro formos, į apačią kiek storėja, tuščiaviduris, baltas, su žiedu (sijonėliu) ar jo liekana, virš žiedo lygus, žemiau jo dribsniuotas ar plaušingas, 5–8 cm aukščio, 0,3–0,9 cm pločio. Minkštimas baltas, nemalonaus kvapo, aštroko skonio. Pažeidus spalvos nekeičia. Auga pavieniui ir grupėmis miškapievėse, žolėtuose miško pakraščiuose, pievose, parkuose, pajūrio ir žemyninėse kopose. Mėgsta kalkingus dirvožemius. Humuso saprotrofas. Auga antrojoje vasaros pusėje ir rudenį.
Nuo skydinės žvynabudėlės (*Lepiota clypeolaria*) labiausiai skiriasi augaviete, nes skydinė žvynabudėlė auga spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose, be to, ji yra kiek rusvesnė, o jos kotas žemiau žiedo yra gausiau apaugęs žvyneliais.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje baltosios žvynabudėlės populiacija yra maža, bet šiems grybams augti tinkamų vietų yra daugiau, nei iki šiol yra žinoma augaviečių, todėl populiacija gali būti didesnė, nei šiuo metu yra žinoma. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, dažnai dera grupėmis. Pasitaiko metų, kai grybų dera gausiau nei įprastai. Gali

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

būti, kad gausiau tuo metu dera ne visose žinomose augavietėse.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia neganomų ir nešienaujamų pievų užžėlimas mišku, kopų erozija ir degradacija dėl rekreacinio poveikio, blogėjanti augaviečių kokybė dėl oro taršos sukelto dirvožemių rūgštėjimo.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1999.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and is known to be found in eight localities. It is a soil saprotroph and grows in forest meadows, in grassy areas and pastures, in parks and in coastal or continental dunes on calcareous soil. The main threats are afforestation, re-growth of forest, dune erosion, degradation of habitat due to recreation activities and reduced habitat quality due to soil acidification induced by air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

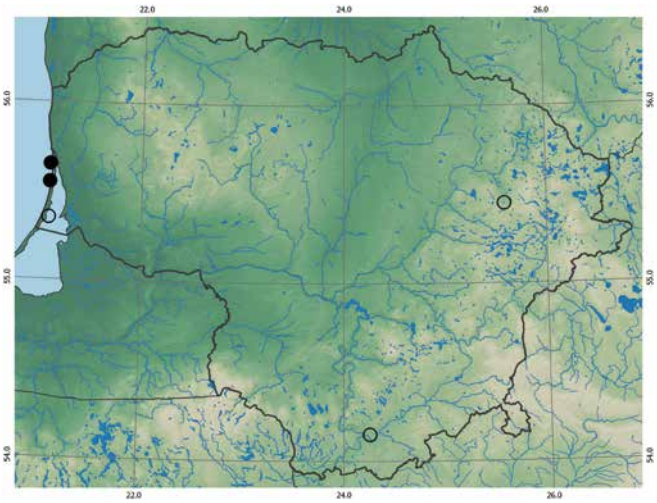

Rausvarudė žvynabudėlė

Lepiota fuscovinacea F. H. Møller & J. E. Lange

Pievagrybiniai (Agaricaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis reta visoje Europoje, rasta Rusijoje, Japonijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje labai reta, žinomos trys radavietės Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Grybo kepurėlė 3–5 cm skersmens, pusiau apvali, vėliau plokščia su buku gūbreliu, jauna – tamsiai purpuriškai pilkšva, sendama suskilinėja į plačius spinduliškai išsidėsčiusius plaušingus žvynelius, atidengdama baltą kepurėlės paviršiaus spalvą. Kepurėlės kraštas ilgesnis nei lakšteliai, kiek užsirietęs į viršų. Grybo apačioje esantys lakšteliai balti ir tankūs. Kotas cilindrinis, tuščiaviduris, jaunas – purpuriškas, sendamas tamsėja ir tampa purpuriškai rudos spalvos su vilnota žiedo liekana.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį, pavieniui ar mažomis grupėmis. Grybas prieraišus seniems kalkingo šaltiniuoto dirvožemio lapuočių, guobų, liepų, uosių, ąžuolų miškams. Paklotės ir humuso ardytojas, saprotrofas.

Populiacijos gausumas. Senesnėje radavietėje populiacijos būklė nežinoma, bet 2016 m. radiniai prie Balsio ežero ir Neries upės šlaite patvirtina, kad tinkamose buveinėse rausvarudžių žvynabudėlių randama negausiai, iki dviejų unikalių genetinių individų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė grybui yra buveinių pokyčiai, ypač medžių kirtimas. Kadangi populiacijos nedidelės, fragmentiškos, yra jautrios įvairioms pažaidoms ir paveiktos medynų kaitos dėl uosių ir guobų žūties, numatomas besitęsiantis būklės blogėjimas. Apsaugos priemonės – nevykdyti jokios ūkinės veiklos, taip sudarant sąlygas natūraliai buveinių sukcesijai. Ilgalaikėje perspektyvoje būtina išsaugoti kuo daugiau potencialiai grybui tinkamų plačialapių miškų buveinių.

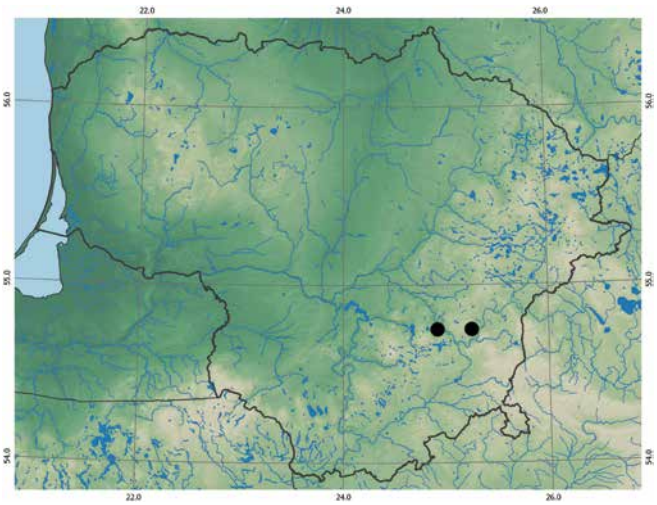

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1999.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A very rare species, with just three records, all on slopes and ravines of lakes and rivers in the Vilnius district. The fungus is a humus saprotroph and grows in deciduous forests on nutrient rich moist soil. A major threat is the cutting of trees and the changing structure of habitat due to a decline of ash and elm.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Lazdyninis nuosėdis

Cortinarius moënne-loccozii Bidaud

Nuosėdiniai (Cortinariaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis daugiau paplitusi Pietų ir Centrinėje Europoje. Bendras paplitimas nėra visiškai aiškus, nes palyginti ilgai lazdyninis nuosėdis buvo tapatinamas ir painiojamas su žydruoju nuosėdžiu (*Cortinarius caerulescens*).
Lietuvoje rūšis paplitusi pietrytinėje dalyje. Žinomos devynios pastarųjų dešimtmečių radavietės Ignalinos, Molėtų, Utenos ir Vilniaus r.

Biologija ir ekologija. Grybas stambus, 4–10 cm skersmens, ovalia, vėliau gaubta ar plokščia melsva kepurėle su spinduliškais rudais dryžiais ar dėmėmis ir su ilgai išliekančia pilko šydo liekana. Senesnių vaisiakūnių spalva išblunka iki pilkšvai rudos. Lakšteliai pilkšvai violetiniai. Kotas melsvas, storas, su gumbu pamatinėje dalyje ir su išnarą primenančia violetine šydo liekana. Senesnėje literatūroje ši rūšis buvo laikoma žydruoju nuosėdžiu (*C. caerulescens*), kuris yra labai panašus, bet neturi violetinės šydo išnaros, rudų dėmių ir auga bukynuose.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį, pavieniui ar po kelis grupėmis. Grybas sudaro mikorizę su lazdynais, manoma, ir su ąžuolais kalkingo dirvožemio, šviesiuose gana retuose plačialapių miškuose su lazdynais krūmų arde.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje rastas devyniose vietose, po vieną du skirtingus genetinius individus, išauginančius po keletą vaisiakūnių. Gausiausios populiacijos – Ąžuolijos miške, Utenos r. ir Žaliųjų ežerų apylinkėse, Vilniaus r. Rūšies populiacijos fragmentiškos, nes lazdyniniam nuosėdžiui tinkamos buveinės užima nedidelius plotus ir jų būklė blogėja.

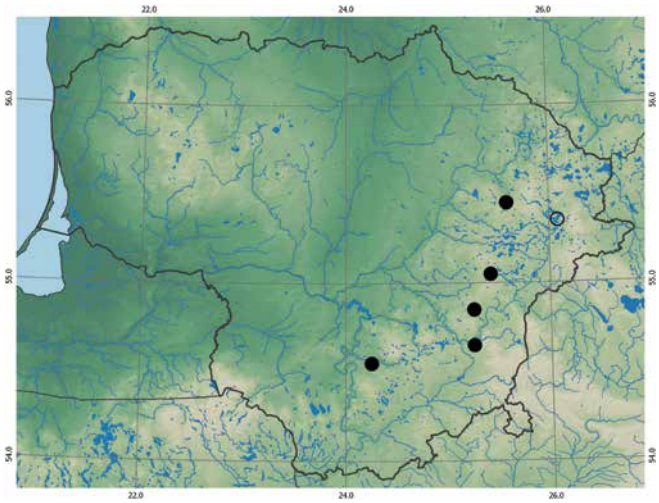

Nuotraukos autorius –Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę grybui kelia tinkamų buveinių, t. y. atvirų šviesių plačialapių miškų su lazdynų priemaiša plotų, mažėjimas ir buveinių būklės blogėjimas įsiveisiant eglėms. Pagrindinė apsaugos priemonė – nekirsti ąžuolų ir lazdynų grybui tinkamose buveinėse. Galima tvarkymo priemonė – miško prašviesinimas iškertant jaunas plintančias egles.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2005; Knudsen, Vesterholt, 2012.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *With a south-eastern distribution in Lithuania, this species is known to be found in nine localities, the most abundant populations being in the Utena and Vilnius districts. It forms mycorrhiza with hazel and possibly oak in old-growth, open, deciduous forests on calcareous soil. The species is threatened by habitat loss and habitat degradation.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Žalsvoji gijabudė
Entoloma incanum (Fr.) Hesler

Gijabudiniai (Entolomataceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Australijoje.
Lietuvoje nedažna. Žinoma vienuolika radaviečių, daugiausia pietinėje ir rytinėje, iš dalies šiaurinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas mažas, kepurėlė 1,5–3 (4) cm skersmens, augimo pradžioje varpelio formos, vėliau iškila, paplokščia ar net centre įdubusi, paviršius gelsvai žalsvas, alyviškai žalias, gali būti citriniškai geltonas ar rausvai rudas, bet dažniausiai geltonai žalias, higrofaninis, centre tamsesnis. Lakšteliai blyškiai geltoni, blyškiai rožiniai, rausvai rožiniai, kartais pilkai žali, rausvo atspalvio. Tarp normalių įsiterpę trys–septyni puslakšteliai (lakšteliukai). Lakšteliai priaugę prie koto ar kiek nuaugę kotu žemyn. Kotas geltonai žalias, į apačią daugiau žalios spalvos, pačioje apačioje balsvas, vienodo storumo, tuščiaviduris, lygus, blizgantis, paspaudus pažaliuoja, pamelsvėja, 3–6 (8) cm aukščio, 0,2–0,4 cm pločio. Minkštimas žalsvas, geltonai žalias, perpjovus, paspaudus mėlynuoja. Aštroko kvapo ir neypatingo arba nemalonaus skonio. Kalcifilas. Kalkingų dirvožemių, kuriuose nedaug maisto medžiagų, indikatorius. Humuso saprotrofas. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis netręšiamose ekstensyviai naudojamose ganyklose, pievose, retmiškiuose, parkuose, pakelėse.
Nuo panašiose augavietėse augančios žalsvosios guotenės (*Hygrocybe psittacina*) skiriasi tuo, kad guotenės vaisiakūniai nors ir taip pat žalsvi, slidūs, lipnūs, tačiau neturi nemalonaus kvapo ir kotas yra tokios pat spalvos kaip ir kepurėlė.

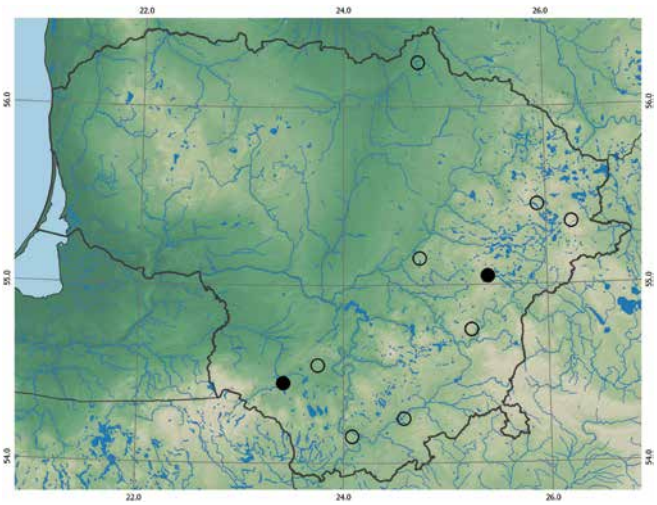

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žalsvosios gijabudės populiacija yra nedidelė. Tinkamų grybams augti vietų yra ir kituose šalies regionuose, todėl augaviečių gali būti šiek tiek daugiau ir populiacija kiek didesnė. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su didelėmis pertraukomis tarp stebėjimų, dera negausiai. Pasitaiko metų, kai grybai dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę grybų populiacijai kelia tai, kad nustojus ganyti ar šienauti pievose ar retmiškiuose, kur auga šie grybai, augavietėms kyla grėsmė užželti mišku, taip pat intensyviai naudojant ir tręšiant arba dėl vykstančio natūralaus eutrofikacijos proceso jos tampa netinkamos grybams augti.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1999.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Known to be found in eleven localities, this species is not common. It is a soil saprotroph and grows predominantly in unfertilized and extensively managed nutrient-poor (rich in base and low in nitrogen) meadows, pastures, parks, sparse forests and waysides on lime rich soil. It is an indicator species for calcareous and nutrient-poor soils. The main threats are the intensification or cessation of grassland management and the eutrophication of sites (e.g. due to nitrogen deposition from air pollution).*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Ąžuolinė kepena
Fistulina hepatica (Schaeff.) With.

Kepenaininiai (Fistulinaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU C1

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje, Australijoje, Afrikoje. Paplitimas šiaurinėje dalyje sutampa su ąžuolo arealu.
Paplitusi visoje Lietuvoje, gausiausiai centrinėje ir pietryčių dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas gumbo pavidalo, vėliau kepurėlė pailga, primenanti liežuvį, susiaurėjusiu pagrindu arba trumpu kotu priaugusi prie substrato, iki 10–30 cm skersmens. Kepurėlės paviršius oranžiškai raudonas ar tamsiai rausvai rudas, lygus ir gleivėtas. Apatinėje dalyje tankiai vienas prie kito susiglaudę laisvi vamzdeliai, jaunų vaisiakūnių balkšvi ar gelsvi, senesnių rudi. Šviežias vaisiakūnis minkštas ir sultingas, persisunkęs rausvomis sultimis.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasaros pabaigoje ir rudenį. Ąžuolinė kepena yra silpnas parazitinis grybas ir medienos ardytojas, saprotrofas. Auga ant senų ąžuolų kamienų, stuobrių, kelmų ar virtuolių. Randamas plačialapių ar mišriuosiuose miškuose, parkuose, miškapievėse ant pavienių ąžuolų. Vaisiakūniai dažniausiai išauga kamieno apatinėje dalyje, jo pašaknėje.

Populiacijos gausumas. Gerai pastebima ir atpažįstama rūšis, tad žinoma dauguma radaviečių (80–100). Tinkamose radavietėse auga gausiai. Didžiausios populiacijos Kauno ir Dūkštų ąžuolynuose. Po 2007 m. registruota apie 10 proc. mažiau radaviečių, numatomas panašus mažėjimas per ateinančius 50 metų dėl senų pažeistų drevėtų ąžuolų pašalinimo, ypač urbanistinėje aplinkoje.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Seni ąžuolynai ar pavieniai seni ąžuolai kitose buveinėse turi būti palikti, nes grybui labai svarbu, kad nuolat atsinaujintų tik per ilgą laiką susiformuojantis substratas. Tad išsaugoti potencialiai grybui tinkamus medžius buveinėse taip pat yra svarbi apsaugos priemonė. Šio grybo apsaugai tinkamos kitų retų rūšių, pavyzdžiui, niūriaspalvio auksavabalio (*Osmoderma eremita*), apsaugai taikomos priemonės.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is eye-catching and probably quite well-mapped. The number of localities is about 80–100. The fungus is a weak parasite that grows on the stems, stumps and roots of old living oaks. The species is threatened by the felling of host trees and suitable host trees. The decline is difficult to assess, but is thought to be in the range of 10% over the last three generations (50 years) due to the harvest of old oak trees, especially in urban environments.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

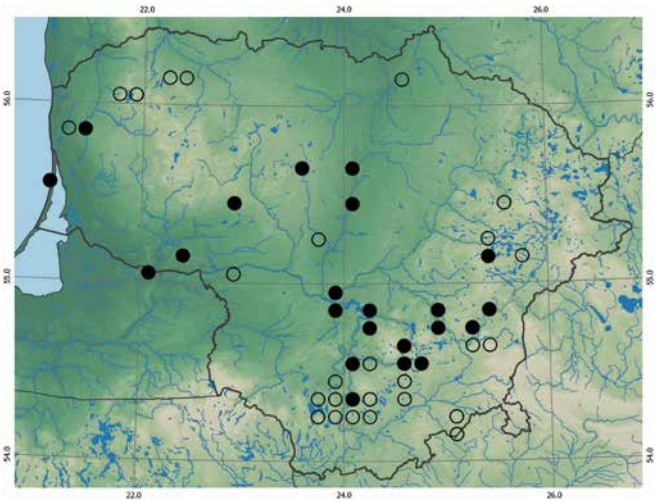

Juosvoji guotė

Hygrophorus atramentosus (Alb. & Schwein.) H. Haas & R. Haller Aar. ex Bon

Guotiniai (Hygrophoraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Didesnėje arealo dalyje reta.
Lietuvoje reta. Žinoma vienuolika radaviečių Vakarų ir Pietryčių Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 5–10 cm skersmens, augimo pradžioje išsigaubusi, vėliau paplokščia ar net įdubusi, paviršius pilkas, rudai pilkas, melsvai juodo atspalvio, juosvai plaušingas. Lakšteliai balti, gali būti pilko ar melsvo atspalvio, reti, stori, platūs. Ties pagrindu jungiasi skersinėmis raukšlėmis, priaugę prie koto ar net juo nuaugę žemyn. Kotas tokios pat spalvos kaip ir kepurėlė, link apačios kiek storėjantis, plaušingas, 5–10 cm aukščio, 0,5–2 cm pločio. Minkštimas baltas, vėliau pilkšvas, minkštas. Neturi ypatingo kvapo ar skonio. Kalcifilas. Kalkingų dirvožemių indikatorius. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose, brandesniuose atviresniuose su susiformavusiu žolių ir krūmokšnių ardu medynuose. Mėgsta kalkingus dirvožemius, kuriuose gausu maisto medžiagų. Simbiotrofas, susijęs su eglėmis, pušimis.
Nuo juosvarudės guotės (*Hygrophorus camarophyllus*) labiausiai skiriasi augaviete: juosvoji daugiausia auga eglynuose, o juosvarudė – pušynuose.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje juosvosios guotės populiacija nedidelė, didesnioji jos dalis yra vakarinėje dalyje, tačiau potencialiai šiems grybams tinkamų vietų šalyje yra daugiau nei iki šiol žinomų augaviečių, todėl gali būti, kad populiacija yra kiek didesnė, nei iki šiol žinoma. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, dera negausiai, bet pasitaiko metų, kai grybų dera gausiau nei įprastai, ir tuomet tikimybė jų rasti naujose augavietėse padidėja.

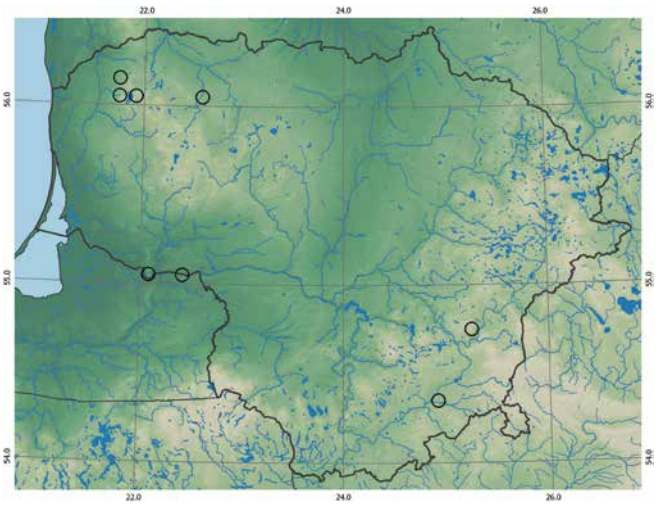

Nuotraukos autorius – Jean-Marc Moingeon

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Known to be found in eleven localities, this species is not common. It forms mycorrhiza with spruce and pine and grows on nutrient rich, calcareous soil in mature coniferous and mixed woods. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities and a reduction in habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Geltonžvynė guotė
Hygrophorus chrysodon (Batsch) Fr.

Guotiniai (Hygrophoraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje. Arealo viduje auga labai netolygiai.
Lietuvoje reta. Žinomos aštuonios radavietės Šiaurės Vakarų, Vidurio, Šiaurės ir Šiaurės Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 3–6 (8) cm skersmens, jauna – išsigaubusi, vėliau paplokščia su gūbreliu centre, paviršius matinis, baltas su gelsvais žvyneliais, gausesniais kepurėlės pakraščiuose. Lakšteliai balti, reti, stori, gelsvu pakraštėliu. Priaugę prie koto ar net juo nuaugę žemyn. Kotas baltas, geltonai taškuotas, plaušingas, ypač viršutinėje dalyje, nors kartais ir apatinėje, smulkiai žvynuotas, vienodo storumo, kartais link apačios smailėjantis, 3–8 cm aukščio, 0,5–1,5 cm pločio. Paspaudus geltonuoja. Minkštimas baltas, po odele gelsvas, sultingas, pažeidus spalvos nekeičia. Be ypatingo kvapo ar skonio. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis brandžiuose lapuočių, mišriuosiuose ir spygliuočių miškuose. Termofilas. Kalcifilas. Mėgsta kalkingą priemolio arba neutralų dirvožemį, kuriame gausu maisto medžiagų. Simbiotrofas, susijęs su įvairiais plačialapiais medžiais ir spygliuočiais: bukais, ąžuolais, liepomis, lazdynais, daug rečiau su eglėmis ir pušimis. Buko areale auga po bukais, šiauriau – po ąžuolais ar spygliuočiais. Lietuvoje auga po ąžuolais, liepomis, eglėmis. Nuo kitų baltų guočių skiriasi ryškiai geltonais žvyneliais kepurėlės pakraščiuose ir ant koto.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje geltonžvynės guotės populiacija yra maža, bet gali būti dar neatrastų augaviečių. Grybų derėjimas stebimas nereguliariai, su dideliais intervalais tarp stebėjimų, dera negausiai, tačiau pasitaiko metų, kai grybų dera daugiau nei įprastai.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

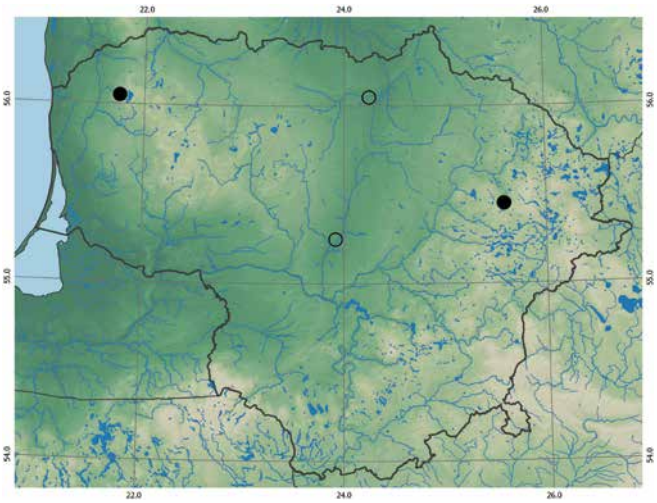

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and is known to be found in only eight localities. It forms mycorrhiza with oaks, other hardwoods and, less commonly, with coniferous trees. It grows in mature deciduous and mixed woods on nutrient rich, calcareous soil. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities and a reduction in habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Kietoji guotė
Hygrophorus penarius Fr.

Guotiniai (Hygrophoraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Arealo viduje pasiskirsčiusi labai netolygiai, fragmentiškai. Dažnesnė pietinėje jo dalyje.
Lietuvoje reta. Žinomos aštuonios radavietės rytinėje ir pietinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 4–8 (10) cm skersmens, augimo pradžioje kūgiškai iškila, vėliau iškila ar net plokščia, dažnai su buku gūbreliu centre, paviršius matinis, balsvas, dramblio kaulo spalvos, rožinio atspalvio, centre gelsvas. Kepurėlės pakraščiai kiek užlinkę žemyn. Lakšteliai balti, vėliau šviesiai kreminiai, reti, stori, nuaugę kotu žemyn. Kotas baltas, kreminis, viršuje baltai plaušingas, taškuotas, vienodo storumo, tačiau apačioje smailėjantis, 3–6 (8) cm aukščio, 0,5–1,5 (2) cm pločio. Jauno vaisiakūnio kotas glitus, vėliau sausas. Minkštimas baltas. Be ypatingo kvapo, malonaus skonio. Termofilas. Kalcifilas. Auga lapuočių miškuose, šarminės reakcijos kalkinguose dirvožemiuose, dažnai su gerai išsivysčiusia žoline danga. Yra tokių vietų – Pietų Europos sausų termofilinių ąžuolynų – viena iš indikatorinių grybų rūšių. Simbiotrofas, susijęs su įvairiais plačialapiais medžiais: bukais, ąžuolais, skroblais, uosiais. Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais, skroblais, liepomis.
Nuo kitų panašių guočių skiriasi kiek didesniais vaisiakūniais ir savo augaviete.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kietosios guotės populiacija yra maža, tačiau grybams augti tinkamų vietų daugiau, nei iki šiol buvo žinoma. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, dera negausiai, ne kiekvienais metais, nors kartais pasitaiko metų, kai dera kiek gausiau nei įprastai.

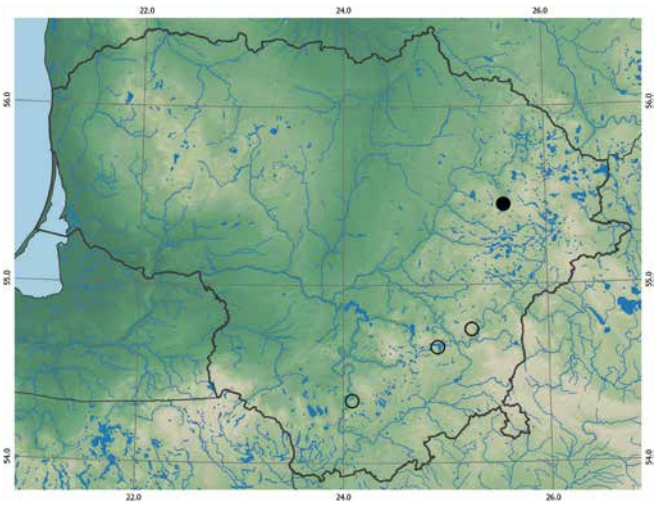

Nuotraukos autorė – Lucie Zíbarová

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and known to be found in only eight localities. It grows on nutrient rich, calcareous soil in mature deciduous and mixed woods. It forms mycorrhiza with oaks, hornbeams and other hardwoods. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, and a reduction in habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Ūmėdinė guotė

Hygrophorus russula (Schaeff.) Kauffman

Guotiniai (Hygrophoraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje. Arealo viduje pasiskirsčiusi labai netolygiai, fragmentiškai. Dažnesnė pietinėje jo dalyje.
Lietuvoje nedažna. Žinoma dvylika radaviečių vakarinėje, rytinėje ir pietinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 5–10 (15) cm skersmens, augimo pradžioje pusrutuliška, vėliau iškila ir galiausiai paplokščia. Paviršius gleivėtas, jaunos kepurėlės beveik baltas, vėliau rausvas, šviesiai rožinis, dar vėliau įvairių raudonų atspalvių, smulkiai žvynuotas, kraštai šviesesni, balsvi ar net gelsvi, plaušingi. Lakšteliai balti, vėliau gelsvi, su rausvomis dėmėmis, kartais raudoni, priaugę prie koto ar net truputį nuaugę kotu žemyn. Kotas balsvas, rožinio atspalvio, su rausvomis dėmėmis, viršuje baltai taškuotas, vienodo storumo, 6–12 cm aukščio, 1–2,5 cm pločio. Paspaudus parausta. Minkštimas baltas, rausvo atspalvio, perlaužus ar perpjovus parausta. Silpno miltų kvapo, malonaus skonio, nekarti. Termofilas. Kalcifilas. Auga lapuočių ir mišriuosiuose miškuose su ąžuolais ir lazdynais. Mėgsta sausą kalkingą dirvožemį. Tai yra viena iš indikatorinių Pietų Europos sausuose kalkinguose ąžuolynuose įprastų rūšių. Simbiotrofas, susijęs su įvairiais ąžuolais, Lietuvoje – su paprastaisiais ąžuolais.
Nuo purpurinės guotės (*Hygrophorus erubescens*) skiriasi tamsesne kepurėle, malonaus, o ne kartaus skonio minkštimu ir augaviete: purpurinė guotė auga spygliuočių miškuose ir yra susijusi su spygliuočiais.

Nuotraukos autorius – Jean-Marc Moingeon

Populiacijos gausumas. Lietuvoje ūmėdinės guotės populiacija nedidelė, tačiau grybams augti tinkamų vietų yra daugiau, nei iki šiol stebėta. Grybų derėjimas stebimas ne nuolat ir nereguliariai, dera negausiai, ne kiekvienais metais. Kartais gali derėti ir kelerius metus iš eilės arba pasitaikyti metų, kai grybų dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios, laikui bėgant, prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and is known to be found in twelve localities. It forms mycorrhiza with oaks and other hardwoods. It grows on dry calcareous soil in mature deciduous and mixed woods. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, and a reduction in habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

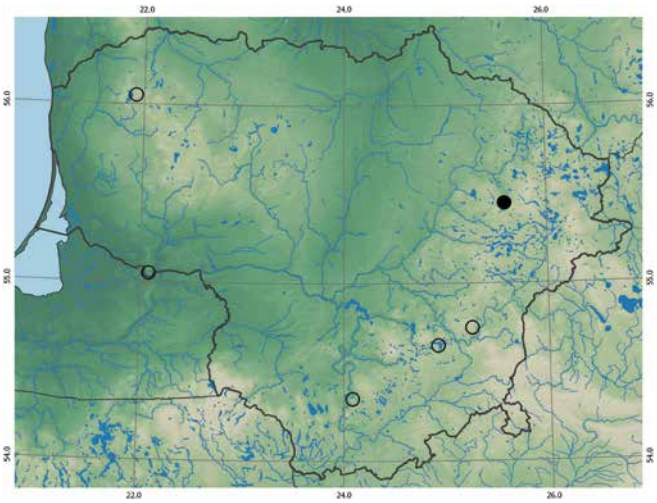

Gyslotoji kremzliabudė

Rhodotus palmatus (Bull.) Maire

Pūstelkiniai (Physalacriaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B1ab(iii)+2ab(iii); D1

Paplitimas. Borealinė rūšis, randama rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje, Šiaurės Afrikoje, Europoje ir Azijoje. Daugelyje Europos šalių reta ir nykstanti. Lietuvoje žinomos septynios radavietės šiaurinėje ir rytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūnis vidutinio dydžio, kepurėlė 4–15 cm skersmens, išsigaubusi, šoniniu trumpu kotu prisitvirtinusi prie substrato. Jos paviršius lygus ar tinkliškai gyslotas, elastingas, lašišą ar persiką primenančios rožinės spalvos. Kepurėlės apačioje esantys lakšteliai stori, retai išsidėstę, gelsvai rožiniai ar gelsvi. Kotas gali siekti 5 cm ir išlenktai išaugti iš kepurėlės centro arba būna trumpas ir šoninis. Grybas minkštos konsistencijos, viduje baltas ar gelsvas, nežymaus vaisių kvapo. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga pavasarį ir rudenį, kupstais po kelis ant guobų virtuolių ir šakų. Gyslotoji kremzliabudė yra medienos ardytojas, saprotrofas. Tai pionierinė rūšis, įsikurianti ant gana šviežiai išvirtusių medžių, o jiems gerokai suirus išnyksta. Auga ant virtuolių, esančių netoli vandens, pakibusių virš upelių ar ūksmingoje vietoje senuose plačialapių miškuose, kalkingame dirvožemyje, kuriame gausu maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Gausiausia gyslotosios kremzliabudės populiacija yra Utenos r., Ąžuolijos miške. Čia jų randama nuo 2000 m. keliose vietose. Vaisiakūnius išaugina gausiai ant kelių skirtingų virtuolių.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė gyslotosios kremzliabudės išlikimui – negyvos medienos pašalinimas iš miško buveinių. Šis grybas gana prie-

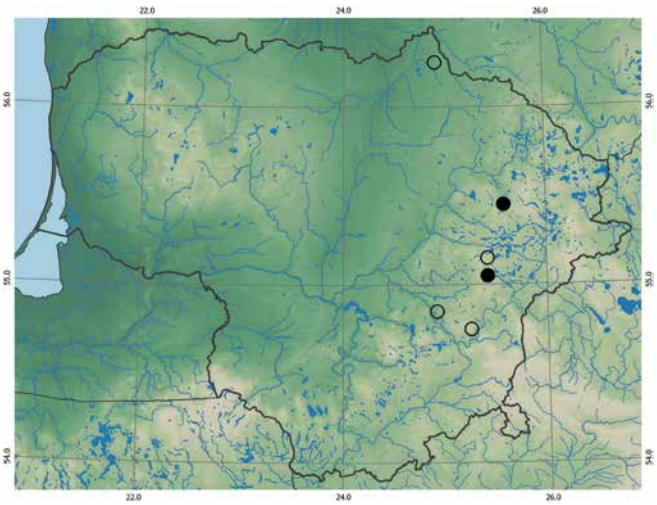

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

raišus guoboms, kurių plotai medynuose dėl guobų maro žymiai sumažėjo. Nors dėl laikino negyvų medžių pagausėjimo naujų grybų radaviečių vis dar aptinkama, bet po masinės medynų žūties atsikuriančiuose lapuotynuose negyvų medžių jau greitai ims trūkti. Apsaugos priemonė – tvarkant medynus tinkamose buveinėse palikti negyvų, įvairių irimo stadijų medžių.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997b.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *The species is very rare, known to be found in only seven localities in western and eastern Lithuania. It grows on dead elm wood in old-growth broadleaved forests and is threatened by a long-term shortage of substrate due to the removal of such wood.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Didžioji karteklė

Gymnopilus junonius (Fr.) P. D. Orton

Gleiviabudiniai (Strophariaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje. Arealo viduje pasiskirsčiusi labai netolygiai, fragmentiškai.
Lietuvoje nedažna. Žinoma vienuolika radaviečių vakarinėje, centrinėje ir rytinėje šalies dalyse. Kitose dalyse nerasta.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 5–12 (15) cm skersmens, augimo pradžioje pusiau apvali, vėliau iškila, paplokščia, centre iškila arba įdubusi, stambi, paviršius, priklausomai nuo aplinkos sąlygų, aksominis arba žvynuotas, geltonai oranžinis, geltonai rudas, senų vaisiakūnių – sutrūkinėjęs. Lakšteliai blyškiai geltoni, ochros geltonumo, geltoni, rausvai rudi, iš dalies priaugę prie koto, tankūs, stori. Jų pakraščiai lygūs arba nestipriai karpyti. Kotas geltonas, su plačiu membranos pavidalo žiedu, viršutinėje dalyje vienodo storumo, į apačią storėjantis, tuščiaviduris, virš žiedo kiek šviesesnis, žemiau – ochros geltonumo, rausvai rudas, plaušingas, 5–15 (20) cm aukščio, 1–3 (4) cm pločio. Minkštimas ryškiai geltonos spalvos, kietas, nemalonaus kvapo, kartus. Perpjovus, paspaudus spalvos nekeičia. Ksilotrofas. Auga paprastai nedidelėmis grupėmis ant negyvos medienos, dažniausiai ant išvirtusių, kartais žemėmis užneštų stuobrių, kelmų ar stambių šakų, retai, bet gali augti ir ant gyvų nusilpusių medžių kamieno apačios arba šaknų. Dažniausiai randamas ant lapuočių, ypač beržų ir alksnių, kitų lapuočių medienos, bet gali augti ir ant spygliuočių. Šiltesnio klimato juostose – ant plačialapių lapuočių medienos. Sukelia rudąjį puviniį.
Nuo panašiose augavietėse augančių kitų karteklių skiriasi vaisiakūnių ir sporų dydžiu, o nuo auksaviršės skujagalvės (*Pholiota aurivella*) skiriasi grūdėtomis sporomis ir kartumu.

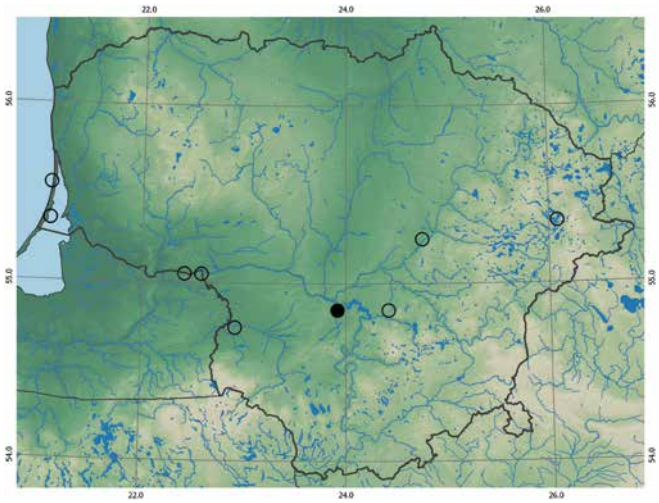

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje didžiosios karteklės populiacija yra nedidelė. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su didesnėmis ar mažesnėmis pertraukomis tarp stebėjimų, dera negausiai. Tinkamų grybams augti vietų yra ir kituose šalies regionuose, juo labiau kad grybas nėra susijęs su konkrečiu biotopu, todėl augaviečių gali būti daugiau ir populiacija kiek didesnė.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę šių grybų populiacijai kelia senų medžių kirtimas, virtuolių, kelmų ir kitų nuokritų šalinimas.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2005.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is not common, known to be found in eleven localities. It is a wood saprotroph and grows on stumps and logs or on dead or living trees, sometimes terrestrial, growing from buried wood on both conifers and hardwood. The main threats are the cutting of old trees and the removal of fallen branches, logs and stumps.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Gumbuotasis baltnuosėdis

Leucocortinarius bulbiger (Alb. & Schwein.) Singer

Baltikiniai (Tricholomataceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje nėra labai reta, bet pasiskirsčiusi labai netolygiai. Žinomos 22 radavietės pietinėje, rytinėje, retesnė šiaurinėje ir šiaurvakarinėje šalies dalyse. Kitose dalyse kol kas nerasta.

Biologija ir ekologija. Grybas mažas, kepurėlė 5–8 (10–12) cm skersmens, augimo pradžioje pusapvalė, vėliau iškila ar net plokščia su buku gūbreliu centre, paviršius gelsvai rudas, pilkai rudas, rusvas, pakraščiai šviesesni, su dalinio dangalo liekanomis. Pradėjus augti kepurėlės apačia būna padengta baltu voratinklišku arba šydo formos nuosėdžiams būdingu dangalu, kuris vėliau suplyšta, o jo liekanos šydą primenančio sijonėlio pavidalu lieka kepurėlės pakraščiuose ir ant koto. Pradžioje lakšteliai balti, vėliau rusvai gelsvi, priaugę prie koto, lygiais pakraščiais. Kotas kietas, baltas, rusvai plaušingas, be vidinės ertmės, apatinė dalis gumbuotai sustorėjusi, 5–10 cm aukščio, 1–1,5 (2) cm pločio. Minkštimas baltas, minkštas, be ypatingo kvapo ir skonio. Pažeidus spalvos nekeičia. Sporų atspaudas balsvas, kremiškas. Termofilas. Kalcifilas. Auga pavieniui ir grupėmis spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose, kartais gali augti ir lapuočių miškuose. Mėgsta kalkingus dirvožemius. Simbiotrofas. Sudaro simbiozę su eglėmis, pušimis, kėniais. Auga vasaros antrojoje pusėje ir rudenį.
Nuo „tikrų“ nuosėdžių labiausiai skiriasi balsvais lakšteliais ir balsvu sporų atspaudu.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje gumbuotojo baltnuosėdžio populiacija nėra maža. Grybai išplitę

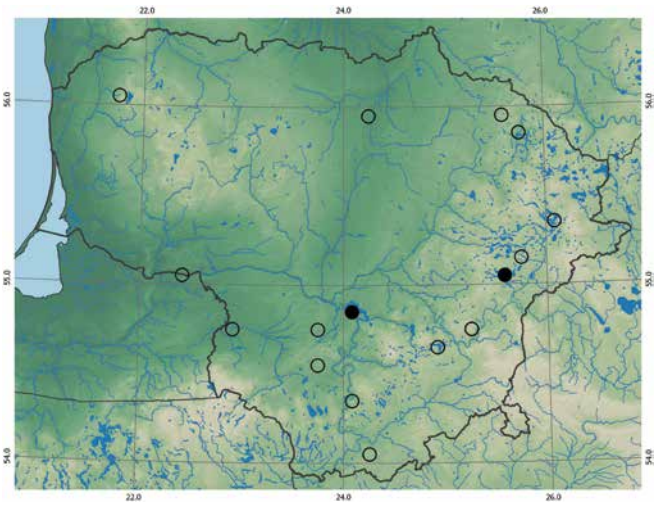

Nuotraukos autorius – Jean-Marc Moingeon

visoje šalyje, tačiau labai netolygiai. Kiek rečiau rasta šiaurinėje ir vakarinėje dalyse. Gali būti ir iki šiol dar neaptiktų augaviečių. Grybai dera nereguliariai, dažnai trejų–septynerių metų intervalais tarp stebėjimų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia miškų kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, keičiantys augavietės struktūrą ir rūšių sudėtį, dėl oro taršos blogėjanti augaviečių kokybė (rūgštėjimas, eutrofikacija).

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997b.

Kolekcijos: BILAS**.**

Summary. *This species is not very rare and is known to be found in 22 localities. It forms mycorrhiza with spruce, pine and fir. It grows in mature coniferous mixed woods on nutrient rich, calcareous soil. The main threats are the cutting of old trees and other intensive forestry activities which change the structure and the species composition of the habitat, as well as reduction of habitat quality (acidification, eutrophication) due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Melsvakotė stirnabudė

Lepista personata (Fr.) Cooke

Baltikiniai (Tricholomataceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Kiek labiau išplitusi Centrinėje ir Šiaurės Vakarų Europoje. Rytų Europoje reta.
Lietuvoje reta. Žinomos devynios radavietės pietinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 5–10 (15) cm skersmens, augimo pradžioje pusapvalė, vėliau paplokščia ar net įdubusi, paviršius pilkšvai rusvas, rusvai gelsvas, rusvas. Jaunų kepurėlių pakraštėliai užsilenkę į vidų, senų gali būti tiesūs, banguoti. Lakšteliai šviesiai pilki, tankūs, stori, kiek priaugę prie koto. Kotas kietas, išilgai plaušingas, šerpetotas, šviesiai violetinis, kartais gali būti pilkai melsvas, tvirtai priaugęs prie dirvožemio, apatinė dalis balta, violetinio atspalvio, 3–8 (10) cm aukščio, 1–3 cm pločio. Minkštimas baltas ar balsvas, jaunų vaisiakūnių kietas, brandžių minkštas, salsvo, kartais stipraus kvapo, neypatingo skonio. Pažeidus spalvos nekeičia. Auga pavieniui ir grupėmis mišriųjų miškų aikštelėse, žolėtose pamiškėse, pievose, ganyklose, parkuose. Gali sudaryti „raganų ratus“. Mėgsta lengvus kalkingus ar bent jau nerūgščius priesmėlio dirvožemius. Humuso saprotrofas.
Nuo lelijinės (*Lepista nuda*) ir dirvinės (*Lepista sordida*) stirnabudžių melsvakotė stirnabudė skiriasi tuo, kad violetinis yra tik jos kotas.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje melsvakotės stirnabudės populiacija yra maža, pasiskirsčiusi labai netolygiai. Šiems grybams augti tinkamų vietų yra daugiau, nei iki šiol yra žinoma jų augaviečių, todėl ateityje dar gali būti atrasta naujų ir paaiškėti, kad populiacija yra kiek didesnė. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su didokais intervalais tarp stebėjimų. Pasitaiko metų, kai grybų dera gausiau nei įprastai, tačiau neaišku, ar visose augavietėse.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

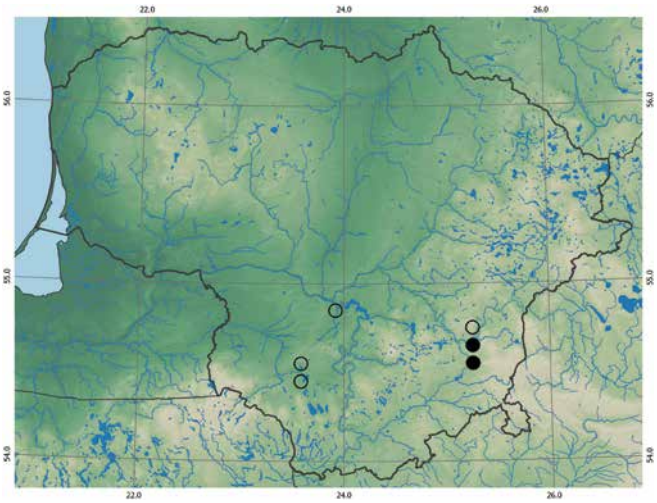

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia neganomų ir nešienaujamų pievų užžėlimas mišku ir degradacija dėl oro taršos, tręšimo ir urbanizacijos.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997b.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare and is known to be found in nine localities. It is a soil saprotroph and grows especially in grassy areas, meadows and pastures, rarely in forests. The main threats are the cessation of grazing and haymaking, reforestation and habitat degradation due to air pollution, fertilization and urbanization.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Salierinis baltikas

Tricholoma apium Jul. Schäff.

Baltikiniai (Tricholomataceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje, Azijoje. Didesnėje arealo dalyje rūšis yra labai reta.
Lietuvoje reta. Žinomos devynios radavietės Pietų ir Šiaurės Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas mažas, kepurėlė 5–8 (10) cm skersmens, jauna – išsigaubusi, vėliau plokščia ar net kiek įdubusi. Kepurėlės paviršius smulkiai grūdėtas, plaušingas ar žvynuotas, balsvas, gelsvai žalsvas, tamsiai geltonas, ochros rusvumo, paspaudus parusvėja. Lakšteliai tankūs, balsvi, vėliau žalsvai gelsvi, kartais su rudomis dėmėmis, priaugę prie koto. Kotas link apačios kiek smailėjantis, baltas, žalsvai geltonas, smulkiai plaušuotas, kartais su rusvomis dėmėmis, 3–5 cm aukščio, 1,5–2 cm pločio. Minkštimas baltas, vėliau nešvariai balsvas, gelsvai rusvas, salierų kvapo, nekartaus, niekuo neypatingo, nors kartais gali būti ir aštroko skonio. Auga pavieniui ir grupėmis spygliuočių miškuose, dažniausiai senuose sausuose kerpšiliuose, nederlinguose smėlinguose dirvožemiuose, kartais ir kalkinguose dirvožemiuose. Gali augti mišku apaugusiose pajūrio ir žemyninėse kopose. Vaisiakūniai pasirodo vasaros pabaigoje ir rudenį. Galimas daiktas, kad toje pačioje augavietėje vaisiakūnių išauga ne kiekvienais metais. Salierinis baltikas yra senų sausų kerpšilių indikatorinė rūšis. Simbiotrofas. Sudaro simbiozę su pušimis.
Nuo kitų baltikų labiausiai skiriasi salierų kvapu.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje salierinio baltiko populiacija yra maža, pasiskirsčiusi labai netolygiai. Šiems grybams augti tinkamų vietų šalyje yra žymiai daugiau, todėl populiacija gali būti didesnė, nei šiuo metu žinoma. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su ilgokais intervalais tarp stebėjimų. Pasitaiko metų, kai grybų dera gausiau nei įprastai, ir tuomet padidėja tikimybė jų surasti senose ir naujose augavietėse.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

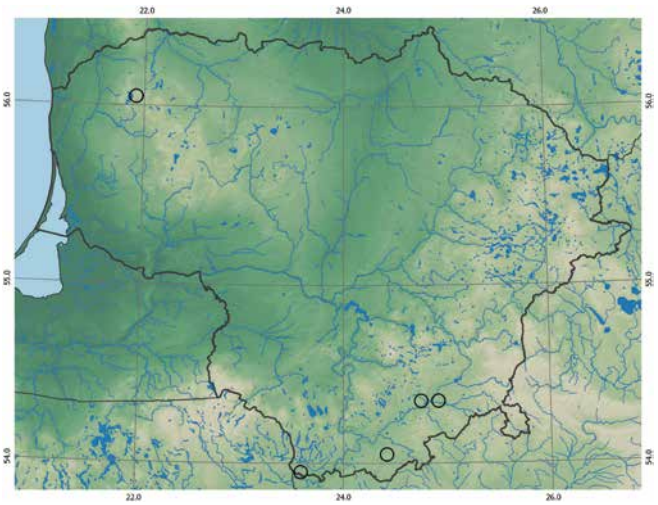

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plynieji miškų kirtimai, kitokie miškininkystės darbai, keičiantys augavietės struktūrą ir rūšinę sudėtį, blogėjanti augaviečių kokybė (eutrofikacija) dėl azotinės taršos, taip pat urbanizacija.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997b.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare and known only to be found in nine localities in Lithuania. It forms mycorrhiza with Scots pine and grows in mature pine and mixed woods on sandy soils, also occurring on calcareous soils. The species is a representative indicator species of old, dry, lichen-dominated sandy pine forests. The main threats are the clear-cutting of old-growth pine forests, other intensive forestry activities that change the structure and the species composition of the habitat, and a reduction of habitat quality (eutrophication) due to air pollution, nitrogen fertilization of forests and urbanization.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Bronzinis baravykas
Boletus aereus Bull.

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Visame areale išplitusi gana netolygiai, dažnesnė Pietų Europoje, o einant į šiaurę retėja, nors niekur nėra labai gausi.
Lietuvoje reta. Žinomos penkios radavietės įvairiuose šalies regionuose.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 7–15 (30) cm skersmens, augimo pradžioje pusapvalė, vėliau išsigaubusi, plokščia ar net įdubusi, paviršius sausas, dažnai smulkiai sutrūkinėjęs lopinėliais ar raukšlėtas, aksominis, tamsiai rudas, pilkšvas ar įvairių atspalvių rudos spalvos, dažnai bronziškai ar gelsvai dėmėtas. Vamzdeliai augimo pradžioje balsvi, vėliau kreminiai ar gelsvi, senų vaisiakūnių gelsvi ar rusvi, gali būti žalsvo atspalvio. Vamzdelių poros apvalios, smulkios, pradžioje balsvos ar pilkšvos, vėliau tokios pat spalvos kaip vamzdeliai, pažeidus ar paspaudus spalvos nekeičia. Kotas storas, pradžioje cilindrinis, vėliau „pilvotas“, apačioje nusmailėjantis, 4–12 (15) cm aukščio, 2–4 (6) cm pločio. Jaunų vaisiakūnių gelsvai ar oranžiškai rudas, vėliau riešutų spalvos ar rausvai rudas. Su balsvu ar kiek tamsesniu už kotą tinkleliu. Minkštimas storas, baltas, perpjovus ar perlaužus spalvos nekeičia, malonaus kvapo, švelnaus skonio. Šilumamėgis. Termofilas. Heliofilas. Kalkingų dirvožemių indikatorius. Auga sausuose šiltuose priemolio dirvožemiuose, plačialapių lapuočių ar mišriuosiuose miškuose, atvirose žolėtose vietose, pakelėse, parkuose. Simbiotrofas, sudaro mikorizę su bukais, ąžuolais ir kai kuriais kitais plačialapiais. Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais, rastas ir po bukais.

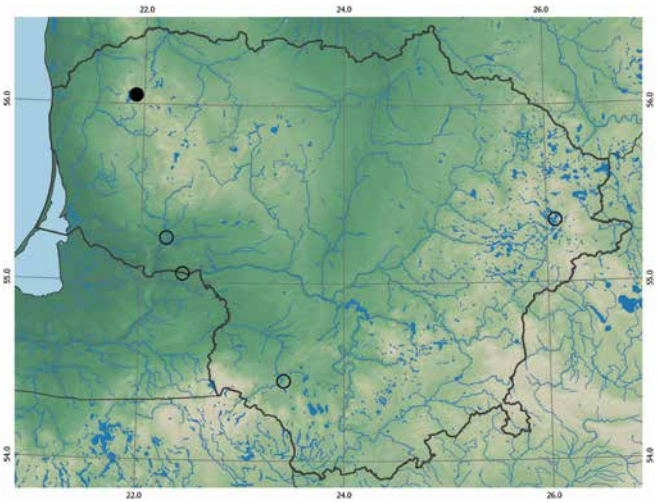

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Nuo tikrinio baravyko (*Boletus edulis*) skiriasi dažniausiai sausu aksominiu kepurėlės paviršiumi, dažnai ir spalva, balsvo pakraštėlio nebuvimu, koto spalvos tinkleliu. Nuo pušyninio baravyko (*Boletus pinophilus*) skiriasi kiek tamsesne, neturinčia rausvo atspalvio kepurėlės spalva, tamsesniu koto spalvos tinkleliu ir augaviete.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje grybų populiacija yra maža, tačiau šalyje esama ir daugiau potencialiai šiam grybui tinkamų augaviečių, nei iki šiol buvo žinoma, todėl ir populiacija gali būti kiek didesnė, nei šiuo metu yra žinoma. Grybų derėjimas stebimas nedažnai, keliolikos metų intervalais. Dera negausiai. Gali pasitaikyti metų, kai grybai dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, tankaus pomiškio atžėlimas, nešienaujamų ir neganomų miškapievių užžėlimas mišku, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and known only to be found in five localities in the country. It grows on calcareous soil in mature open deciduous and mixed forests and parks. It is mycorrhizal with oaks and beeches and faces threats due to the cutting of old trees, other forestry activities and the regrowth of forest undergrowth, as well as intensification or cessation of grassland management and reduction of habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Dėmėtasis baravykas
Boletus erythropus Pers.

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

NT

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Visame areale išplitusi gana netolygiai. Didesnėje Europos dalyje, ypač Pietų Europoje, nėra reta. Rytų Europoje kai kuriose šalyse retesnė. Lietuvoje vietomis gana dažna, ypač Vakarų Lietuvoje. Žinomos 76 radavietės Vakarų, Pietų ir Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 8–15 (20) cm skersmens, pradžioje apvali, vėliau išsigaubusi, plokščia, paviršius matinis, tamsiai rudas, pilkai rudas, alyviškai rudas, juosvai rudas arba pilkai juodas, aksominis. Paspaustas paruduoja. Vamzdeliai žalsvi, gelsvai žalsvi, pažeisti greitai mėlynuoja. Vamzdelių poros smulkios, geltonos, vėliau raudonai rudos, alyvinio atspalvio, pažeistos ar paspaustos pamėlynuoja. Kotas viršutinėje dalyje geltonas su raudonomis dėmėmis (taškais), apatinėje dalyje pilkai geltonas, geltonai rudas, 6–12 (15) cm aukščio, 2–4 cm pločio. Tinklelio neturi. Minkštimas ryškiai geltonas, perpjovus, paspaudus ar perlaužus staigiai mėlynuoja, vėliau išblunka iki pilkai melsvos spalvos. Niekuo neišsiskiriančio kvapo ir skonio. Nuo panašaus baravyko paąžuolio lengviausiai atskiriamas pagal tai, kad neturi tinklelio ant koto, taip pat pagal tai, kad perpjovus vaisiakūnį išilgai, dėmėtojo baravyko visas minkštimas pamėlynuoja, o paąžuolio pamėlynuoja tik kepurėlės ir viršutinės koto dalies minkštimas; apatinėje koto dalyje jis tampa rusvai raudonas, o nuplėšus vamzdelius, po jais minkštimas yra oranžiškai rausvas.
Termofilas. Auga šviesiose, brandžiuose lapuočių, mišriuosiuose ir spygliuočių miškuose, kalkinguose dirvožemiuose, bet gali augti ir rūgščiuose. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su įvairiais plačialapiais medžiais, tokiais kaip bukai, ąžuolai, taip pat su eglėmis. Šiltesnio klimato juostoje auga po plačialapiais medžiais, Lietuvoje dažniausiai – po ąžuolais ir eglėmis.

Nuotraukos autorė – Aurelija Baronienė

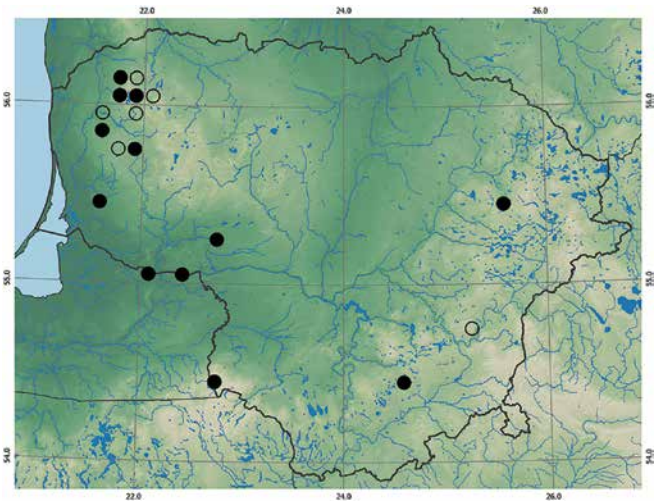

Populiacijos gausumas. Dėmėtojo baravyko populiacija Lietuvoje nėra maža, tik pasiskirsčiusi netolygiai ir kiek fragmentiškai. Potencialiai šiems grybams augti tinkamų vietų yra daugiau, todėl populiacija gali būti ir dar didesnė, nei šiuo metu žinoma. Kai kuriose augavietėse dėmėtųjų baravykų derėjimas stebimas reguliariai. Gali pasitaikyti metų, kai šie grybai dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, nešienaujamų ir neganomų miškapievių užžėlimas mišku, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *With 76 localities known, this species is not very rare. Mycorrhizal with oaks, other hardwoods and spruce, it grows in mature open deciduous, mixed and coniferous woods on calcareous soil. Major threats include the cutting of old trees, other forestry activities, the cessation of grassland management and reduction of habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Blyškusis baravykas
Boletus impolitus Fr.

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Visame areale išplitusi netolygiai. Kiek dažnesnė Vidurio ir Pietų Europoje.
Lietuvoje reta. Žinomos šešios radavietės Šiaurės Vakarų, Pietvakarių, Rytų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 5–15 (20) cm skersmens, augimo pradžioje pusrutulio formos, vėliau kiek išsigaubusi ar plokščia. Paviršius matinis, gelsvai pilkas, pilkas, gelsvai rusvas. Kepurėlės pakraštys su dalinio apdangalo atplaišomis. Vamzdeliai gelsvi, vėliau geltoni, senų vaisiakūnių žalsvai geltoni, prie koto rantyti. Vamzdelių poros apvalios, kampuotos, labai smulkios, geltonos, vėliau rausvai rusvo atspalvio. Pažeidus ar paspaudus nemėlynuoja. Kotas geltonas ar gelsvas, plaušingas, rudai dėmėtas ar rusvas apatinėje dalyje, be tinklelio, 5–10 (15) cm aukščio, 1–1,5 cm pločio. Jaunas storas, vėliau cilindro formos, į apačią smailėjantis. Minkštimas balsvas, gelsvas, geltonas, koto pakraščiuose ryškiai geltonas, perpjovus, paspaudus ar perlaužus spalvos nekeičia. Jauni vaisiakūniai niekuo neišsiskiriančio kvapo ir skonio. Pažeidus senų vaisiakūnių koto apačią kartais gali būti juntamas nemalonus kvapas. Šilumamėgis. Kalcifilas. Auga pavieniui arba grupelėmis, atvirose plačialapių lapuočių miškų vietose, miškapievėse, miškų pakraščiuose, derlinguose kalkinguose priemolio dirvožemiuose. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su įvairiais plačialapiais medžiais, tokiais kaip bukai, ąžuolai. Labai retai gali būti aptinkamas ir spygliuočių miškuose, dažniausiai pušynuose. Lietuvoje dažniausiai randamas po ąžuolais.

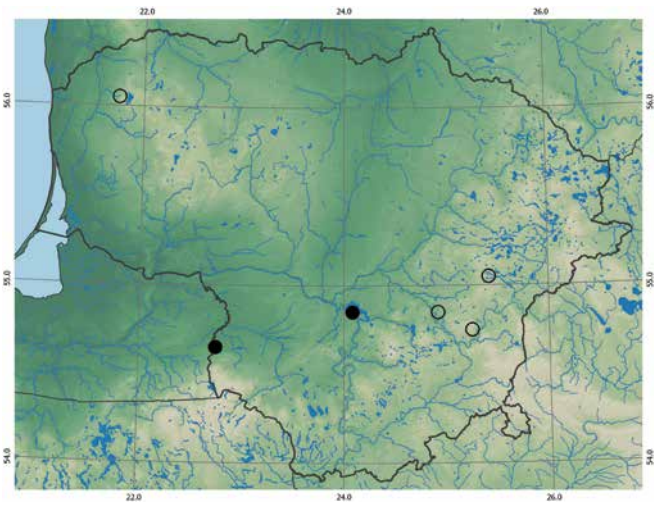

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Nuo kitų panašių baravykų skiriasi tuo, kad ant koto nėra tinklelio ir pažeistas minkštimas nekeičia spalvos.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje blyškiojo baravyko populiacija yra maža. Žinomose šešiose augavietėse grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su didesniais ar mažesniais intervalais tarp stebėjimų. Stebėjimų dažnumo ir derėjimo geografijos kitimas leidžia daryti prielaidą, kad šių grybų augaviečių Lietuvoje gali būti daugiau, nei iki šiol yra žinoma.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, nešienaujamų ir neganomų pievų užžėlimas mišku, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and known only to be found in six localities. It forms mycorrhiza with oaks and other hardwoods. It grows in mature deciduous and mixed woods on heavy clay and calcareous soil. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, the cessation of grassland management and a reduction in habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Fechtnerio baravykas

Butyriboletus fechtneri (Velen.) D. Arora & J. L. Frank

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Visame areale išplitusi gana netolygiai, reta, dažnesnė Pietų Europoje.
Lietuvoje reta. Žinomos šešios radavietės Šiaurės Vakarų, Vidurio ir Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 5–18 (20) cm skersmens, augimo pradžioje pusapvalė, vėliau išsigaubusi, plokščia ar net įdubusi, paviršius matinis, gelsvai pilkas, rusvai pilkas. Paspaudus paruduoja. Kepurėlės pakraštys su dalinio apdangalo atplaišomis. Vamzdeliai gelsvi, senų vaisiakūnių auksiškai geltoni, pažeidus mėlynuoja. Vamzdelių poros apvalios, smulkios, geltonos, vėliau žalsvai geltonos, pažeidus ar paspaudus pamėlynuoja. Kotas iš pradžių geltonas, vėliau gelsvai pilkas, centrinėje dalyje raudonai rožinis, su neryškiu gelsvu ar rausvu tinkleliu, 8–12 (15) cm aukščio, 2–5 cm pločio. Minkštimas gelsvas, geltonas, perpjovus, paspaudus ar perlaužus mėlynuoja, vėliau išblunka iki nešvariai geltonos spalvos. Jaunų grybų minkštimas kietas, senų minkštas. Niekuo neišsiskiriančio kvapo ir skonio. Šilumamėgis. Kalcifilas. Auga pavieniui arba grupelėmis, birželio–rugpjūčio mėn. Įprastai auga po bukais, kitais plačialapiais, labai retai gali būti aptinkamas ir po spygliuočiais, ypač po eglėmis. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su įvairiais plačialapiais medžiais, tokiais kaip bukai, ąžuolai. Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais, liepomis. Mėgsta kalkingą dirvožemį. Auga dažniau atvirose vietose lapuočių, mišriuosiuose, kartais spygliuočių miškuose, ypač po eglėmis. Kurį laiką gali augti ir tankiame lapuočių miške. Kartais aptinkamas parkuose.

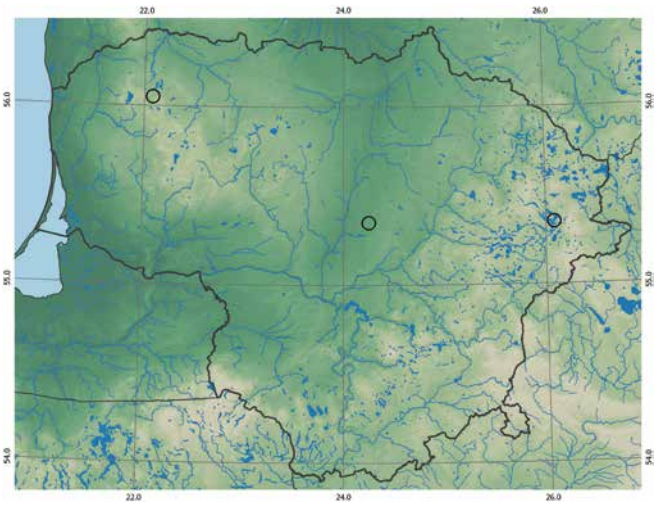

Nuotraukos autorė – Lucie Zíbarová

Nuo kitų panašių baravykų (karčiojo – *Boletus radicans*, gražiakočio – *Boletus calopus*) lengviausiai atskiriamas pagal tai, kad jie yra kartūs, o Fechtnerio baravykas – ne.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje Fechtnerio baravyko populiacija yra maža, tačiau šiems grybams augti tinkamų vietų šalyje yra daugiau nei tik tos, kuriose grybų rasta iki šiol, todėl populiacija gali būti kiek didesnė, nei iki šiol žinoma. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su dideliais intervalais tarp stebėjimų, tačiau pasitaiko metų, kai grybai dera gausiau nei įprastai, ir tuomet tikimybė jų surasti naujose augavietėse padidėja.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, nešienaujamų ir neganomų miškapievių užžėlimas mišku, dirvožemio rūgštėjimas dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and known to be found in only six localities. It forms mycorrhiza with oaks, other hardwoods and less commonly with coniferous trees, especially spruce. It grows in mature open deciduous and mixed woods on calcareous soil. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, the cessation of grassland management and a reduction in habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Kartusis baravykas
Caloboletus radicans (Pers.) Vizzini

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Visame areale išplitusi netolygiai. Dažnesnė pietinėje ir centrinėje Europos dalyse.
Lietuvoje reta. Žinomos 36 radavietės, dauguma jų yra Plungės r. ir tik šešios – rytinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 10–15 (25) cm skersmens, augimo pradžioje pusrutulio formos, vėliau plokščia ar net įdubusi, paviršius pilkas, gelsvai pilkas, gelsvai rusvas, paspaudus mėlynuoja. Vamzdeliai geltoni, žalsvai geltoni, rudai geltoni, paspaudus mėlynuoja. Vamzdelių poros apvalios, kiek kampuotos, smulkios, geltonos, žalsvai geltonos. Pažeidus ar paspaudus pamėlynuoja. Kotas gelsvas, pilkai gelsvas, kartais gali būti su rausva ar rusva zona, turi balsvą, koto spalvos ar gelsvai rusvą tinklelį, kartais be tinklelio, 3–7 (12) cm aukščio, 2–8 cm pločio. Vidurinėje dalyje storesnis, apatinėje dalyje turi šaknies pavidalo išaugą. Minkštimas gelsvas, geltonas, perpjovus, paspaudus ar perlaužus mėlynuoja. Aštraus kvapo ir kartaus skonio. Šilumamėgis. Kalcifilas. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis pusiau atviruose šviesiuose brandžių lapuočių arba mišriuosiuose miškuose, parkuose, miškapievėse, kalkinguose dirvožemiuose. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su įvairiais plačialapiais medžiais, tokiais kaip bukai, ąžuolai, kaštonai, skroblai, liepos.
Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais, taip pat liepomis, skroblais.
Nuo panašaus gražiakočio baravyko (*Caloboletus calopus*) skiriasi gelsvu kotu su rusvu tinkleliu, o gražiakočio kotas apatinėje dalyje raudonas su raudonu tinkleliu. Nuo Fechtnerio baravyko (*Boletus fechtneri*) skiriasi karčiu skoniu.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

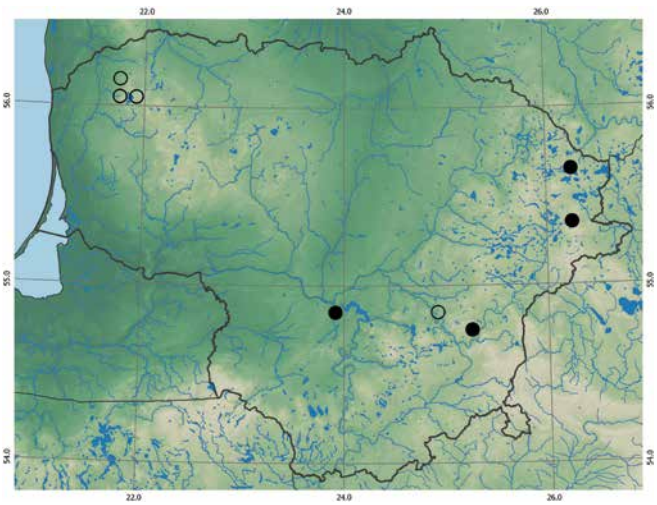

Populiacijos gausumas. Lietuvoje karčiojo baravyko populiacija yra nedidelė, fragmentiška. Grybų derėjimas stebimas labai nereguliariai, su dideliais intervalais tarp stebėjimų, nors gali būti stebimas ir pora metų iš eilės, tačiau pasitaiko pavienių metų, kai grybai dera daug gausiau nei įprastai, tuomet padidėja tikimybė jų surasti naujose augavietėse. Nauji radiniai per pastaruosius septynerius metus ir jų pasiskirstymas rodo, kad augaviečių šalyje turėtų būti daugiau.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių (ąžuolų) kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, nešienaujamų ir neganomų pievų užžėlimas mišku, oro tarša (rūgštusis lietus), dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is not common and is known to be found in 36 localities, thirty of them are in one district. It grows on calcareous soil in open mature oak and mixed forests, meadows, pastures, gardens and parks. It forms mycorrhiza with oaks and other hardwoods. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, the intensification or cessation of grassland management and a reduction in habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Tikrasis juodbaravykis

Porphyrellus porphyrosporus (Fr. & Hök) E.-J. Gilbert

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje.
Lietuvoje reta. Žinomos 37 radavietės, beveik visos iš jų yra Plungės r.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 7–12 (15) cm skersmens, augimo pradžioje pusapvalė, išsigaubusi, vėliau iškila, paviršius matinis, aksominis, silpnai veltiniškas, alyviškai rudas, juosvos pelenų spalvos ar nešvariai geltonai rudas. Augimo pradžioje vamzdeliai pilkai rusvi, vėliau nešvariai rusvi. Paspaudus įgauna juosvai rudą spalvą. Vamzdelių poros netaisyklingos formos, pilkšvos, žalsvai rudos, juodai rudos. Paspaudus paruduoja. Kotas kietas, cilindro formos, vagotas, plaušingas, tokios pat spalvos kaip ir kepurėlė, į apačią kiek šviesesnis, 4–5 cm aukščio, 1,5–3,5 cm pločio. Minkštimas pilkšvas, perpjovus, perlaužus, paspaudus parausta, po to tampa žalsvai melsvas ir galiausiai patamsėja. Nelabai malonaus kvapo ir skonio, kartokas. Šilumamėgis. Kalcifilas. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis spygliuočių, mišriuosiuose ir lapuočių miškuose. Mėgsta dirvožemius, kuriuose pakankamai maisto medžiagų, ypač kalkingus, kartais auga ir smėlinguose. Vaisiakūniai pasirodo vasaros antrojoje pusėje ir rudenį. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su įvairiais spygliuočiais, taip pat su kai kuriais plačialapiais lapuočiais. Lietuvoje dažniausiai auga po eglėmis, ąžuolais.
Dėl savo gana originalios išvaizdos grybas lengvai atpažįstamas.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje tikrojo juodbaravykio populiacija yra nedidelė ir labai netolygiai pasiskirsčiusi. Tinkamose augavietėse grybai dera negausiai, bet beveik reguliariai, nors ir netolygiai, pasitaiko metų, kai dera gausiau nei vidutiniais metais.

Nuotraukos autorius – Jean-Marc Moingeon

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų miškų kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, keičiantys augaviečių struktūrą ir rūšinę sudėtį, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is very rare and known to be found in 37 localities. It forms mycorrhiza with spruce and oak, as well as other hardwoods. It grows in mature coniferous, mixed and deciduous woods on nutrient rich, calcareous soil. Sometimes it can grow on sandy soils. The main threats are the cutting of old trees and other intensive forestry activities which change the structure and the species composition in the habitat, as well as reduction of habitat quality (acidification, eutrophication) due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

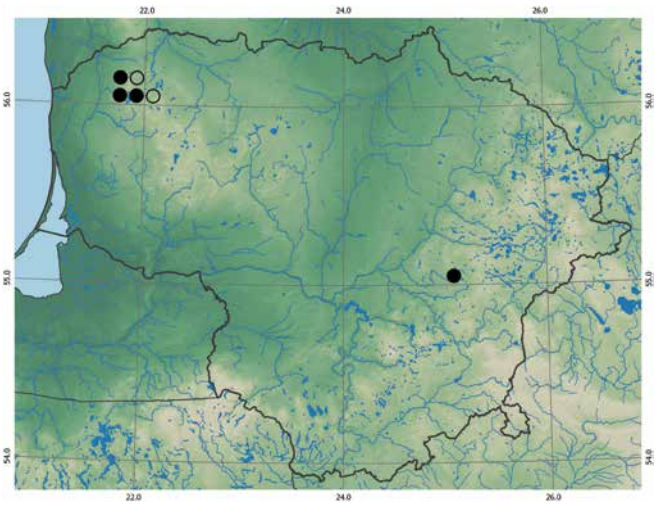

Tikrasis žvynbaravykis
Strobilomyces strobilaceus (Scop.) Berk.

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Lietuvoje labai reta. Žinoma tik viena radavietė Platelių ežero saloje, Plungės r.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 5–15 cm skersmens, apaugusi stambiais pilkais, pilkai rudais ar net juodais žvynais. Išskirtinis kepurėlės ir koto žvynuotumas – skiriamasis grybo požymis. Kepurėlės pakraštys su dalinio apdangalo atplaišomis. Vamzdeliai pilkai balti, senų vaisiakūnių rusvi, pažeisti rausvėja. Vamzdelių poros pilkos, plačios, kampuotos, jaunų grybų aptrauktos pilka apnaša. Pažeistos ar paspaustos parausta, po to greit pajuosta. Kotas iš pradžių pilkas, vėliau juodai rudas, kartais juodas, kietas, su žiedu ar žiedo liekana, žemiau žiedo plaušingas, gauruotas, vienodo storumo, 8–15 cm aukščio, 1–3 cm pločio. Minkštimas pilkai baltas, perpjovus, paspaudus ar perlaužus rausvėja, vėliau pasidaro pilkas, pilkai juosvas. Niekuo neišsiskiriančio kvapo ir švelnaus skonio. Šilumamėgis. Auga pavieniui arba mažomis grupėmis, rugpjūčio–spalio mėn. Įprastai auga labai įvairaus tipo miškuose, tačiau dažniausiai brandžiuose plačialapių ir mišriuosiuose miškuose. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su įvairiais plačialapiais medžiais, tokiais kaip bukas, ąžuolas, taip pat su kai kuriais spygliuočiais. Mėgsta kalkingą dirvožemį, kuriame gausu maisto medžiagų. Auga vidutinio drėgnumo ir derlingumo dirvožemiuose, bet nemėgsta labai rūgščių dirvožemių. Geriausiai auga miškuose su plona paklote.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma tik viena labai negausi populiacija. Joje beveik kasmet, bet labai netolygiai ir fragmentiškai išaugina vaisiakūnius.

Nuotraukos autorė – Gitana Sidabrienė

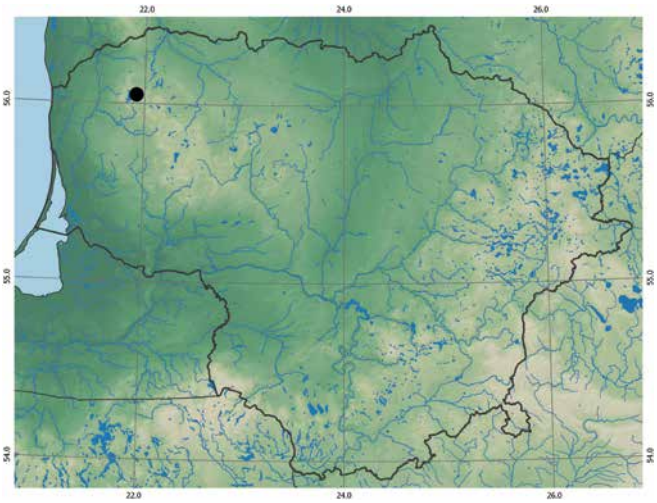

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, keičiantys augavietės savybes, taip pat gaisrai. Būklei pagerinti galima būtų ieškoti tinkamų augaviečių ir dirbtiniu būdu skleisti jose grybo sporas.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare and known to be found in only one locality in the Plungė district. It forms a mycorrhizal with oaks, other hardwoods and occasionally with coniferous trees. It grows in mature deciduous and mixed woods on nutrient rich, calcareous soil. Forest cutting, destruction of habitat and fire are the main threats facing this population.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Raudonkepuris aksombaravykis

Xerocomus rubellus (Krombh.) Quél.

Baravykiniai (Boletaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Vietomis reta. Lietuvoje reta. Žinoma dešimt radaviečių Vidurio ir Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 3–8 cm skersmens, jaunų vaisiakūnių pusrutulio formos, vėliau netaisyklinga, plokščia, banguota, augimo pradžioje kepurėlės paviršius aksominis, vėliau matinis, dažnai sutrūkinėjęs, ryškiai raudonas, rusvai raudonas, purpuriškai rožinis, gali išblukti iki rusvos spalvos. Vamzdeliai geltoni, senų vaisiakūnių pilkai gelsvai žalsvi, priaugę prie koto ar net kiek nuaugę kotu žemyn. Vamzdelių poros kampuotos, smulkios, tokios pat spalvos kaip ir vamzdeliai, paspaudus kiek pamėlynuoja. Viršuje kotas gelsvai oranžinis, ties viduriu tokios pat spalvos kaip ir kepurėlė, apačioje gelsvai rusvai rausvas, smailėjantis į apačią, plaukuotas, paspaudus mėlynuoja, 3–8 (10) cm aukščio, 1,5–2 cm pločio. Minkštimas geltonas, po kepurėlės odele rusvai rausvas, perpjovus, paspaudus mėlynuoja. Be ypatingo kvapo ir skonio. Šilumamėgis. Kalcifilas. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis derlinguose dirvožemiuose lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, prie pakraščių ar šviesiose atvirose vietose, kartais antropogeninėse vietose: parkuose ar net soduose, gali augti šlaituose, grioviuose. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su įvairiais plačialapiais medžiais, tokiais kaip ąžuolai, liepos. Vaisiakūniai pasirodo antrojoje vasaros pusėje ir rudenį.
Jaunus vaisiakūnius galima supainioti su auksakočiu aksombaravykiu (*Xerocomus chrysenteron*), kol jo kepurėlės paviršius dar nesutrūkinėjęs, vaisiakūniui pasenus ar koto apačiai ir kepurėlei netekus raudonumo, kartais galima supainioti su žalsvuoju aksombaravykiu (*Xerocomus subtomentosus*). Atskirti galima perpjovus vaisiakūnį vertikaliai per pusę. Raudonkepurio aksombaravykio koto pačioje apačioje yra matomos smulkios oranžinės, oranžiškai raudonos spalvos granulės, o kitų dviejų rūšių grybų vaisiakūniai jų neturi.

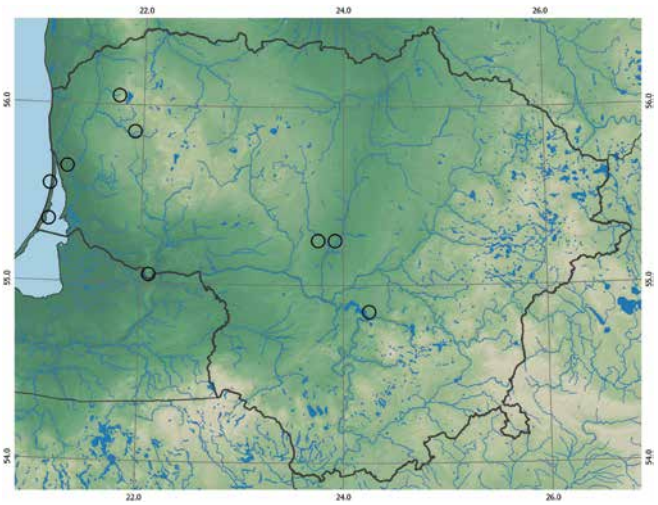

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje raudonkepurio aksombaravykio populiacija yra maža, pasiskirsčiusi labai netolygiai, tačiau potencialiai šiems grybams augti tinkamų vietų šalyje yra tikrai daug daugiau, todėl populiacija gali būti kiek didesnė, nei šiuo metu žinoma. Grybų derėjimas stebimas nereguliariai, su dideliais intervalais tarp stebėjimų, dera negausiai. Kai kuriais metais dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė (dirvos rūgštėjimas).

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 1997a.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare and known to be found in 10 localities. It forms mycorrhiza with oaks, limes and other hardwoods. It grows in mature deciduous and mixed woods on nutrient rich, calcareous soil. The main threats are the cutting of old trees, other intensive forestry activities that change the structure and the species composition of the habitat and a reduction of the habitat quality (soil acidification) due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Pilkoji voveraitė
Cantharellus cinereus Pers.

Voveraitiniai (Cantharellaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR C2a(i)

Paplitimas. Rūšis randama Europoje ir Šiaurės Amerikoje, bet visur reta.
Lietuvoje labai reta, žinomos penkios radavietės. Dvi senos radavietės Punios ir Vidzgirio miškuose po 1962 m. nebuvo pakartotinai nustatytos. Dabartinės radavietės susitelkusios Plungės r.

Biologija ir ekologija. Grybo kepurėlė gilaus piltuvėlio pavidalo, 2–5 cm skersmens, spinduliškai raukšlėta, banguotais kraštais, pilkai ruda ar juodai ruda. Kepurėlės apačioje esantis himenoforas klostėtas ar beveik lakštelių pavidalo, pilkas ar melsvai pilkas. Kotas pilkas ar juodai rudas, tuščiaviduris, išilgai plaušingas. Grybui būdingas malonus kvapas. Panašus paprastojo trimitėlio (*Craterellus cornucopioides*) vaisiakūnis yra labiau įdubusio piltuvėlio formos, o himenoforas lygus. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga grupėmis vasarą ir rudenį. Sudaro mikorizę su lazdynais, ąžuolais ir liepomis. Pilkųjų voveraičių randama brandžiuose plačialapių miškuose su gausiu lazdynų traku. Kalcifilinė ir termofilinė rūšis, mėgstanti kalkingas atviras vietas. Kartais randama miškapievėse.

Populiacijos gausumas. Pilkosios voveraitės populiacija maža, fragmentiška. Buvusių senų populiacijų Punios ir Vidzgirio miškuose būklė nėra žinoma, bet pakartotinai šiose vietose grybas nerastas. 2000–2001 m. grybas pavieniui ar kelių vaisiakūnių grupėmis buvo aptiktas Plungės r., bet pastaruoju metu naujų duomenų apie šių grybų populiaciją taip pat nėra.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšiai kelia senų, atvirų, šviesių plačialapių miškų su lazdyno priemaiša plotų mažėjimas ir būklės blogėjimas užaugant eglėmis. Manoma, kad neigiamą poveikį gali daryti tarša azotinėmis medžiagomis. Pagrindinė apsaugos priemonė – nekirsti ąžuolų ir lazdynų pilkajai voveraitei tinkamose buveinėse. Galima tvarkymo priemonė – prašviesinti mišką iškertant jaunas plintančias egles.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Summary. *This species is very rare, known to be found in five localities with recent populations in the Plunge district. It forms mycorrhiza with oak, lime and hazel in open old-growth deciduous forests on calcareous soil. The species is threatened by diminishing amounts of suitable habitat and habitat quality.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

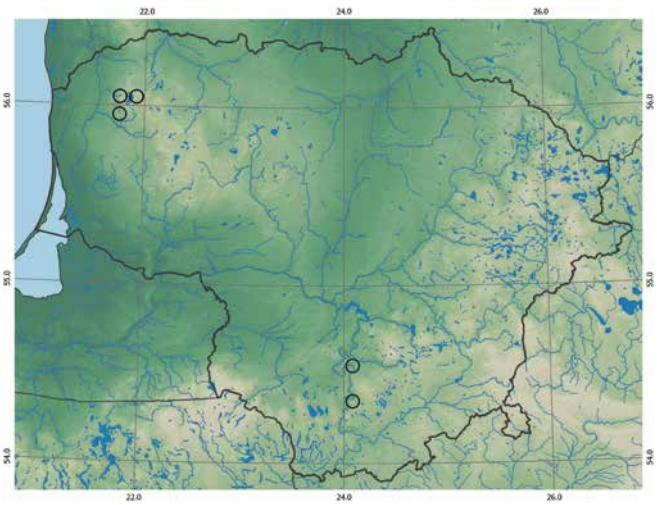

Keturskiautis žvaigždinas
Geastrum quadrifidum Pers.

Žvaigždininiai (Geastraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Australijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.
Lietuvoje žinomos dvidešimt keturios radavietės. Dauguma jų – istorinės radavietės įvairiose Lietuvos vietose. Dabartinės telkiasi pietrytinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Jauni vaisiakūniai būna po žeme, apvalūs ir jų išorinis paviršius aplipęs paklotės dalimis. Bręsdamas vaisiakūnis išlenda į paviršių, išorinis sluoksnis (egzoperidis) sutrūksta į keturias–penkias skiautes ir iškelia grybą virš paklotės iki 4 cm aukščio. Apvalioji dalis (endoperidis) kiaušinio formos, melsvai pilka, kartais ruda ar juoda, viršutinėje dalyje yra žiedo apribota anga (peristomas). Panašus skiautėtasis žvaigždinas (*Geastrum fornicatum*) dvigubai didesnis ir auga sausuose lapuočių miškuose.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasaros pabaigoje ir rudenį ir išsilaiko sudžiūvę iki pavasario. Auga eglynuose, kuriuose gausu žolių, kalkinguose šlaitų miškuose su lapuočiais ir eglėmis, labai retai vaisiakūnių randama jaunesniuose sodintuose miškuose. Grybui reikia storos, gerai susiformavusios paklotės. Jis yra paklotės ardytojas, saprotrofas.

Populiacijos gausumas. Dabartinė keturskiaučio žvaigždino populiacijų būklė nėra gerai žinoma, nes dauguma radaviečių registruotos prieš 2007 m. Žinomose radavietėse šių grybų populiacijos negausios, po vieną arba du unikalius genetinius individus. Numatomas populiacijų nykimas dėl žolėtų eglynų su kalkingu dirvožemiu buveinių mažėjimo ir blogėjančios jų kokybės.

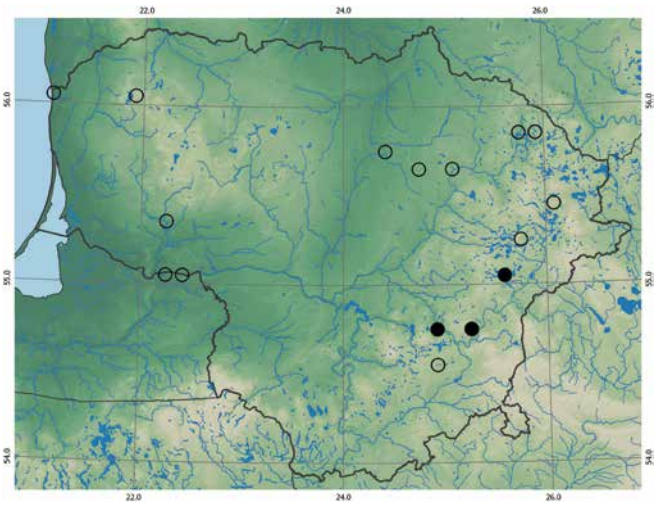

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė grybui yra tinkamų buveinių pakeitimas iškertant ir retinant medynus, suardant paklotę ir keičiant dirvožemio struktūrą. Apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybui tinkamose buveinėse ir šalia jų.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1982.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in 24 localities, most of them before the year 2007. At recent localities, populations are fragmented and numbers low. Though mostly found in old-growth spruce forest on calcareous soil, one locality is from a younger spruce plantation. Major threats are activities that drastically change habitat quality, such as logging due to its impact on soil properties.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Didysis žvaigždinas
Geastrum triplex Jungh.

Žvaigždininiai (Geastraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Australijoje. Lietuvoje žinoma dešimt radaviečių, dažnesnė pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Jauni vaisiakūniai uždari, svogūno formos, su snapeliu, iki 5 cm skersmens, neaplipę dirvožemiu ar paklotės liekanomis. Brėstant vaisiakūniui, storas išorinis sluoksnis (egzoperidis) sutrūksta į keturias–septynias skiautes, kurios užsiriečia į apačią, o atplyšusi vidurinė dalis suformuoja lyg apykaklę, juosiančią apvaliąją dalį (endoperidis). Vaisiakūnis rutuliškas, 2–4 cm skersmens, pilkai rudas, viršutinėje jo dalyje yra plati kūgiškai iškilusi plaušinga anga (peristomas). Subrendusio išsiskleidusio vaisiakūnio skersmuo gali siekti 10 cm, ir tai yra didžiausias žvaigždinas, randamas Lietuvoje. Dydžiu ir susiformavusia apykakle galima gerai atskirti nuo kitų panašių žvaigždinų rūšių.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasaros pabaigoje ir rudenį, sudžiūvę išsilaiko iki pavasario. Paklotės ir humuso ardytojas, saprotrofas senuose plačialapių miškuose su spygliuočių priemaiša. Auga po ąžuolais, liepomis, eglėmis. Mėgsta kiek kalkingą dirvožemį su storu humuso sluoksniu, auga atviresnėse vietose.

Populiacijos gausumas. Dabar žinoma dešimt radaviečių, bet manoma, kad turėtų būti daugiau (apie dvidešimt–trisdešimt). Grybą nesunku atpažinti, bet jis nėra lengvai pastebimas. Dabar žinomose populiacijose skirtingų genetinių individų nebūna daug (vienas arba du), bet jie išaugina daug vaisiakūnių (dešimt–dvidešimt).

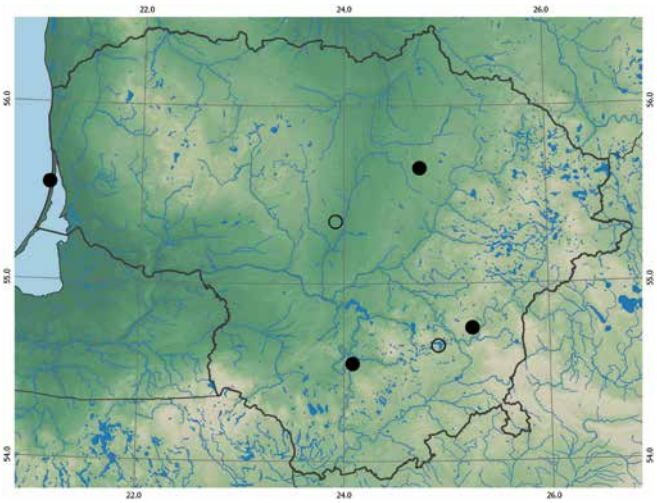

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė grybui yra tinkamų buveinių pakeitimas vykdant miškininkystės darbus, kurių metu suardoma paklotė ir humuso sluoksnis. Apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybui tinkamose buveinėse ir šalia jų.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1982.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in 10 localities, but could possibly be found in about 20–30 localities. It is found in old-growth deciduous forests with oak, lime and spruce on calcareous soil. Major threats are activities that change habitat quality, such as the destruction of the soil and humus layer during logging.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Piestinis pirštūnis

Clavariadelphus pistillaris (L.) Donk

Kuokiniai (Gomphaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis randama Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Pietų Azijoje.
Paplitusi visoje Lietuvoje. Žinoma dvidešimt radaviečių, kurių didžioji dalis stebėta anksčiau nei 2007 m. Pastaraisiais metais aptiktos tik keturios naujos radavietės.

Biologija ir ekologija. Grybas kuokos pavidalo, nesišakoja, su išilginėmis raukšlėmis ir klostėmis, užauga iki 6–20 cm, jaunas šviesiai gelsvas, su violetiniu atspalviu koto apačioje, senesni vaisiakūniai rudai rausvi su balkšva apnaša. Grybas gana minkštos konsistencijos, perpjovus baltas, vėliau tampa violetiškai rudas. Panašus bukagalvis pirštūnis (*Clavariadelphus truncatus*), augantis spygliuočių miškuose, manoma, buvo rastas Lietuvoje, bet radimo atvejis abejotinas.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga pavieniui ar gausiomis grupėmis vasaros pabaigoje ir rudenį. Mikorizinis grybas, augantis ąžuolų, liepų, drebulių lapuotynuose, kurie išsiskiria stora samanų danga, su eglių priemaiša. Mėgsta kalkingą dirvožemį.

Populiacijos gausumas. Pastaruoju metu registruojama mažiau grybo radaviečių, bet apie piestinio pirštūnio populiacijų mažėjimą išvadų negalima daryti. Nors grybą lengva atpažinti, jis sunkiai pastebimas. Tinkamoje buveinėje, tokioje kaip Utenos r. Ąžuolijos miškas, vaisiakūnių užauga gausiai ir kelerius metus iš eilės.

Grėsmės ir apsauga. Piestinis pirštūnis gan prieraišus kalkingo dirvožemio plačialapių buveinėms. Didžiausią grėsmę grybui kelia tinkamų buveinių, senų plačialapių miškų su ąžuolais, liepomis, drebulėmis kirtimas ir storos samanų dangos ir paklotės suardymas vykdant miškotvarkos darbus. Pagrindinė apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybui augti tinkamose buveinėse.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is widely distributed in Lithuania, but rare. Most records documented before 2007, but trends in population decline are not very clear. It grows in old broadleaf forests with oak, lime, poplar and spruce, preferring calcareous soil.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

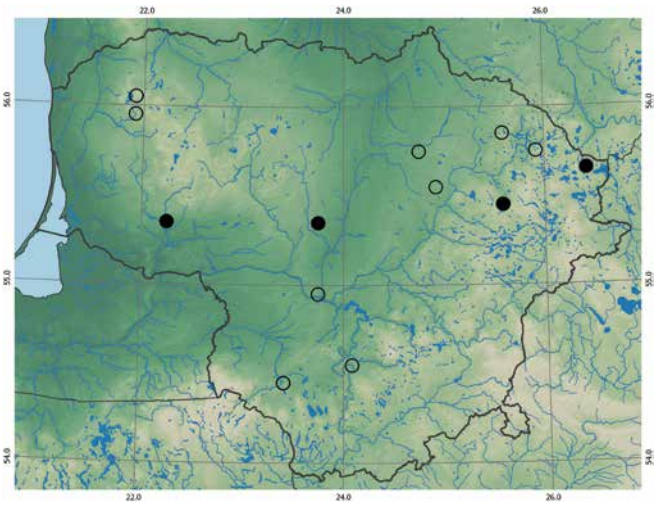

Auksaspalvis šakočius

Ramaria aurea (Schaeff.) Quél.

Kuokiniai (Gomphaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje ir Azijoje, bet paplitimo duomenys nėra tikslūs, nes ši rūšis yra painiojama su kitomis panašiomis.
Lietuvoje labai reta, rasta šešiose vietose, daugiausia pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūnis vidutinio didumo, tolygiai šviesiai geltonas ar aukso geltonumo, senesnis – rusvas, gausiai šakotas tarsi krūmas, apie 15 cm aukščio ir gali būti kiek didesnis į plotį nei į aukštį. Šakojasi nuo pat pagrindo, o pačiame pagrinde yra trumpas balkšvas kotas. Perpjovus matyti baltas minkštimas. Panašus ir tokioje pat buveinėje randamas geltonasis šakočius (*Ramaria lutea*) kartais gali būti supainiojamas su auksaspalviu šakočiumi, bet abi šios rūšys yra retos.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasarą ir rudenį pavieniui ar grupėmis. Sudaro mikorizę su ąžuolais, liepomis ir eglėmis. Grybas randamas brandžiuose plačialapių miškuose su kalkingu dirvožemiu, kartais – žolių priaugusiuose eglynuose.

Populiacijos gausumas. Auksaspalvio šakočiaus populiacija maža ir fragmentiška. Buvusių senų populiacijų Verkių apyl. miškuose būklė nėra žinoma, pakartotinai šiose vietose grybas nerastas. Dabartinėse radavietėse pasitaiko po vieną arba du skirtingus genetinius individus.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė auksaspalvio šakočiaus išlikimui – tai bet kokie miškų ūkio darbai grybo buveinėje ar šalia jos, kas gali pakeisti medyno struktūrą ir mikroklimato sąlygas.

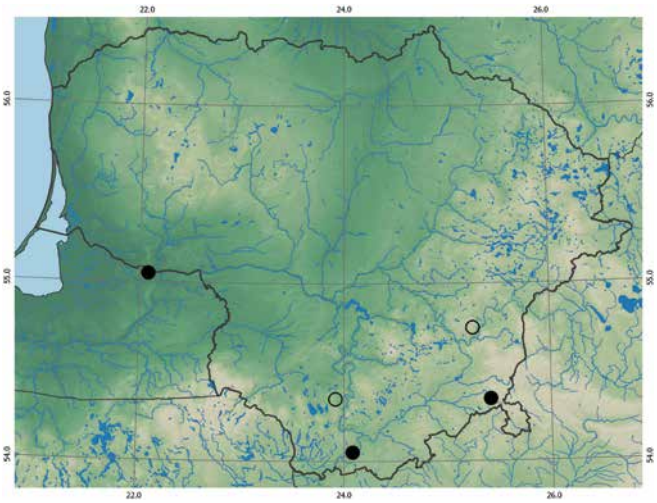

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Eglių plitimas ir dirvožemio rūgštėjimas lapuočių miškuose taip pat gali pakeisti tinkamas sąlygas grybui augti. Manoma, kad grybui grėsmę kelia ir padidėjusi tarša azoto medžiagomis. Pagrindinė apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybo buveinėse ir šalia jų.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare, found in six localities in south-eastern Lithuania. It forms mycorrhiza with oak, lime and spruce and grows on calcareous soil in broadleaved forests and herb-rich spruce forests. The main threat is the clear cutting of old broadleaved forests and, possibly, it is also negatively affected by increased nutritional load.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Ąžuolinis skylenis

Inonotus dryophilus (Berk.) Murrill

Šiurkšteniniai (Hymenochaetaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis daugiau paplitusi Europos pietinėje ir centrinėje dalyse. Žinoma Šiaurės Amerikoje ir Azijoje.
Lietuvoje žinoma apie trisdešimt radaviečių, dauguma aptikta iki 2007 m. Labiausiai paplitusi pietrytinėje ir centrinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Stambus kempininis grybas, iki 10–20 cm pločio, pusinių kepurėlių, pagalvių ar kanopos pavidalo, prisitvirtinęs prie substrato plačiu šonu. Jų paviršius apaugęs plaukeliais, su neryškiomis zonomis, nelygus, duobėtas, gelsvai ar raudonai rudas. Kraštai apvalūs, buki. Vaisiakūnio apačioje porų paviršius iš pradžių pilkšvas, sendamas tampa rudas. Vaisiakūniai mėsingi ir kamštiški, išdžiūvę – kieti. Jų pamate yra kietas grūdėtas rudos spalvos su šviesiai gelsvais intarpais grybienos branduolys. Panašiai augantys apdžiūvę ir patamsėję krokinio minkštenio (*Hapalopilus croceus*) vaisiakūniai gali būti supainioti su ąžuoliniu skyleniu. Šis turi jam būdingą grybienos branduolį, o krokinis minkštenis net ir apdžiūvęs išlieka su ryškiai oranžinės spalvos likučiais.
Vaisiakūniai vienmečiai, pavieniui ar čerpių pavidalo grupėmis vasaros pabaigoje ar rudenį išauga aukštai ant gyvų stambių ąžuolų kamienų ar storų šakų. Grybas sukelia medienos šerdies baltąjį puvinį. Auga senuose ąžuolynuose ar ant pavienių medžių parkuose ir miškapievėse.

Populiacijos gausumas. Pastarųjų metų mažas radaviečių skaičius rodo blogėjančią populiacijos būklę, galimai dėl substrato ir buveinių kokybės pokyčių. Ąžuolinio skylenio populiacija gana fragmentiška, net joms augti tinkamose buveinėse randama pavienių individų. Gausiausia populiacija Punios šile, Kauno ir Dūkštų ąžuolynuose.

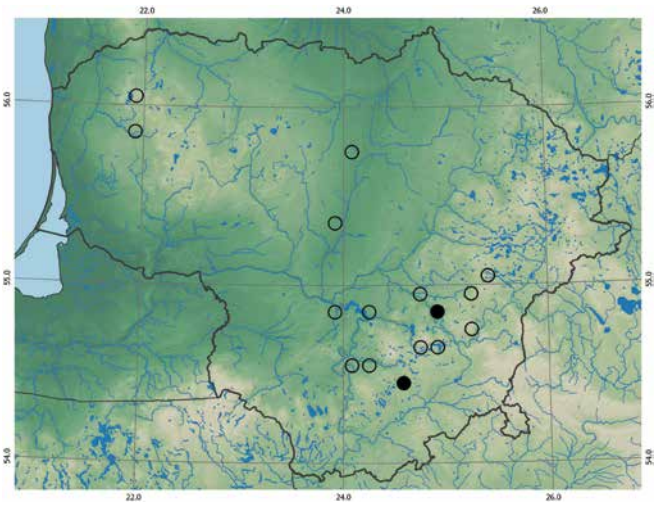

Nuotraukos autorius – Caspar Ström

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė ąžuolinio skylenio išlikimui kyla iškertant senus ąžuolus, taip pat kai nelieka įvairaus amžiaus ąžuolų gretimoje aplinkoje. Grybui išlikti ir sėkmingai įsikurti reikalingas nuolatinis tinkamo substrato pasipildymas. Pagrindinė apsaugos priemonė – išsaugoti senus ąžuolus ir buveinėse palikti potencialiai grybui tinkamus jaunesnius ąžuolus.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996; Sunhede, Vasiliauskas, 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in 30 localities in south-eastern and central Lithuania. It grows on large old oaks trees in forests and more open habitats, such as parks or meadows. The major threat is the cutting of host trees and the elimination of uneven age oak forests. The population is expected to decrease due to the decreasing amount and quality of suitable substrate.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Tamsiarudė kempinė

Phellinus nigrolimitatus (Romell) Bourdot & Galzin

Šiurkšteniniai (Hymenochaetaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi borealiniuose spygliuočių miškuose, dažnesnė Šiaurės Europoje. Centrinėje Europoje paplitusi kalnuotuose regionuose, labai reta lygumų miškuose. Randama Šiaurės Amerikoje ir šiaurinėje Azijos dalyje.
Lietuvoje labai reta, žinoma apie dešimt radaviečių. Naujausios radavietės aptiktos pietinėje, vakarinėje ir šiaurinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas plačiai išsiplėtęs ant substrato, pagalvių pavidalo ar sudaro siaurai pailgas kepurėles. Kepurėlių paviršius aksominis, nelygus, duobėtas ar vagotas, šviesiai rudas. Jaunų vaisiakūnių kraštai gelsvos ochros spalvos, apvalūs, senesnių – smailūs. Porų paviršius cinamono ar kaštono spalvos. Vamzdeliai sluoksniuoti, su juoda zona tarp sluoksnių. Grybas kietas ir kamštiškas.
Vaisiakūniai daugiamečiai, išauga ant stambių vidutinio suirimo ar gerokai pairusių eglių virtuolių. Prieraišus seniems ilgaamžiams eglynams, mažai paveiktiems tvarkymo, kuriuose auga žolės. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį.

Populiacijos gausumas. Populiacijos negausios, fragmentiškos, radavietėje po vieną–tris unikalius genetinius individus. Tamsiarudžių kempinių joms tinkamose buveinėse pasitaikė daug rečiau nei panašiam substratui ir buveinei būdingų kitų retų grybų.

Grėsmės ir apsauga. Tamsiarudei kempinei išlikti būtinas nuolatinis stambių įvairių irimo stadijų eglių virtuolių pasipildymas buveinėse. Rūšies išlikimas tiesiogiai priklauso nuo kuo mažiau pažeistų ilgaamžių brandžių eglynų plotų toje teritorijoje kiekio. Didžiausia grėsmė – negyvos medienos pašalinimas ir brandžių įvairiaamžių eglynų plotų mažėjimas. Apsaugos priemonė – grybo buveinėse nevykdyti jokios ūkinės veiklos, palikti įvairių irimo stadijų stambių eglių virtuolius.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Restricted to old spruce forests with high amounts of dead wood, this species is very rare, known to be found in not more than ten localities. Populations are small and fragmented. The main threat to this species is the former and ongoing removal of dead spruce and a reduction in the area of uneven age old-growth spruce forests.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

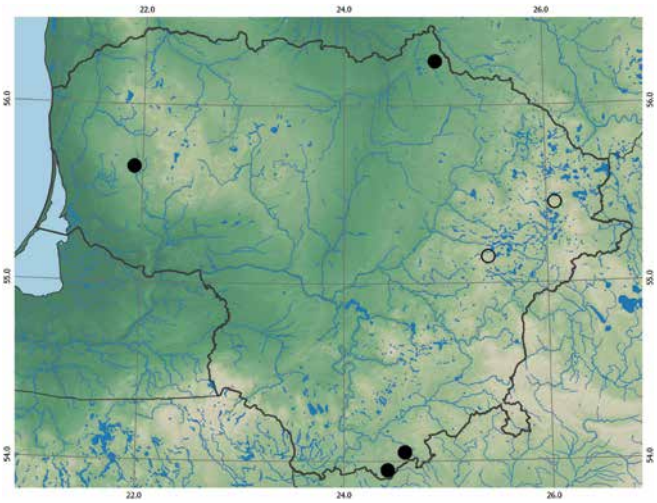

Šuniškoji poniabudėlė

Mutinus caninus (Huds.) Fr.

Poniabudiniai (Phallaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje. Žinomos radavietės Irane, Turkijoje ir Kinijoje.
Lietuvoje reta, žinomos tik keturios radavietės, iš kurių dvi pastarųjų metų.

Biologija ir ekologija. Grybas mažas, išaugantis iš rutulio ar ovalo formos 1–2 cm skersmens „kiaušinio“ su balta ar gelsvai balta luobele. Jį perpjovus, matyti drebučių pavidalo konsistencija ir vaisiakūnio užuomazgos. Vaisiakūnis išauga į 8–12 cm ilgio cilindro pavidalo tuščiavidurį porėtą, jaunesnių baltą, vėliau šviesiai rusvai oranžinį kotą su oranžiškai raudona ar ryškiai oranžine viršūne, kuri būna padengta gleivėta lipnia tamsiai žalia sporų mase. Šuniškoji poniabudėlė turi silpną salsvą nemalonų kvapą, kuris privilioja muses ir kitus vabzdžius, išplatinančius sporas. Panaši ryškesnė karmino raudonumo Ravenelio poniabudėlė (*Mutinus ravenelii*) yra svetimžemis grybas, kilęs iš Šiaurės Amerikos, plintantis antropogeninėse buveinėse Europoje.
Vaisiakūniai vienmečiai, trumpaamžiai, išauga vasarą ir rudenį, gausiomis grupėmis lapuočių su skroblu, guoba, ąžuolu, uosiu, lazdynu miškuose. Prieraišus drėgnoms kalkingo dirvožemio buveinėms, kuriose gausu maisto medžiagų. Grybas randamas šalia pūvančių kelmų ar virtuolių.

Populiacijos gausumas. Senesnėse radavietėse buvusių šuniškųjų poniabudėlių populiacijų būklė nežinoma. Pastarųjų metų radavietėse buvo aptikti du trys skirtingi genetiniai individai ir gana gausiai, apie dvidešimt, išaugintų vaisiakūnių. Manoma, kad galėtų būti daugiau grybo radaviečių, nežinomų dėl trumpaamžių ir sunkiai pastebimų vaisiakūnių.

Nuotraukos autorius – Artūras Vaisiauskas

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė šuniškosios poniabudės išlikimui yra tinkamų buveinių iškirtimas ar jų užaugimas eglėmis. Apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos ir leisti buveinei vystytis savaime. Svarbu išsaugoti kuo daugiau potencialiai grybui tinkamų lapuočių miškų buveinių, kuriose būtų lengviau įsikurti mažoms ir fragmentiškoms šuniškosios poniabudėlės populiacijoms.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1982.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare and found in only four localities, but is possibly overlooked. The fungus grows on rich soil in damp deciduous forests around decaying stumps or other rotting wood. The main threat is the fragmentation of habitat and the decline of old deciduous trees, such as hornbeam, ash, elm and oak.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

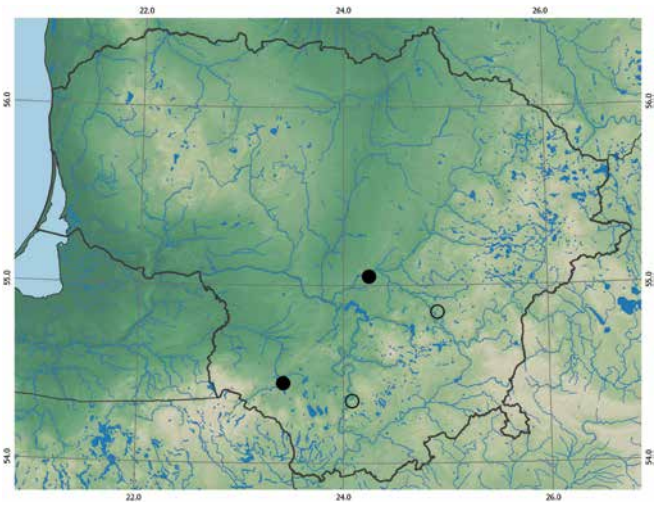

Hadriano poniabudė
Phallus hadriani Vent.

Poniabudiniai (Phallaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR B1b(iii)c(iii)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje ir Australijoje (pastarojoje šalyje kaip užneštinė rūšis), dažniausiai pajūrio smėlio kopose ir smėlynuose, kartais parkuose ir soduose, visur reta. Lietuvoje žinoma nuo 1980 m., paplitusi Baltijos jūros kranto ruože nuo Palangos iki Nidos, labai reta.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai iš pradžių kiaušinio formos, 3–5 cm skersmens, minkšti, bekvapiai, balti, rožiniai ar rausvai violetiniai. Plyšus apvalkalui, išauga cilindro formos baltas kotas su varpelio formos tinkliškai raukšlėta kepurėle, padengta žalsva gleivėta nemalonaus kvapo sporų mase. Vaisiakūniai pasiekia 10–15 cm aukštį.
Vaisiakūniai vienmečiai, formuojasi vasarą ir rudenį, auga pavieniui ir nedidelėmis grupėmis pajūrio kopų smėlyje, paprastai atvirose vietose, rugiaveidiniuose smiltlendrynuose. Dirvožemio saprotrofas, druskamėgis. Jauni vaisiakūniai naudojami liaudies medicinoje.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma dvylika radaviečių, šie grybai dera nereguliariai ir negausiai. Paprastai vienoje vietoje randama po kelis ar keliolika vaisiakūnių, kartais jų uždera gana daug (pavyzdžiui, 2013 m. keliose populiacijose susidarė po maždaug 50 vaisiakūnių). Nustatyta, kad kelios Hadriano poniabudės augavietės pajūrio apsauginiame kopagūbryje sunaikintos per audras (nuplauti kopų vakariniai šlaitai), jose šis grybas pakartotinai neaptiktas.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės Hadriano poniabudės išlikimui kylančios grėsmės yra buveinių nykimas ir jų kokybės blogėjimas, vaisiakūnių rinkimas. Šiam grybui kenkia buveinių ardymas ir kaita dėl audrų, apžėlimo žoliniais augalais, takų tiesimo, kopų augalijos naikinimo, mindžiojimo, kopų dirbtinio apželdinimo. Pagrindinė apsaugos priemonė – saugoti kopas su pustomu smėliu ir pajūrinių smiltlendrių sąžalynais.

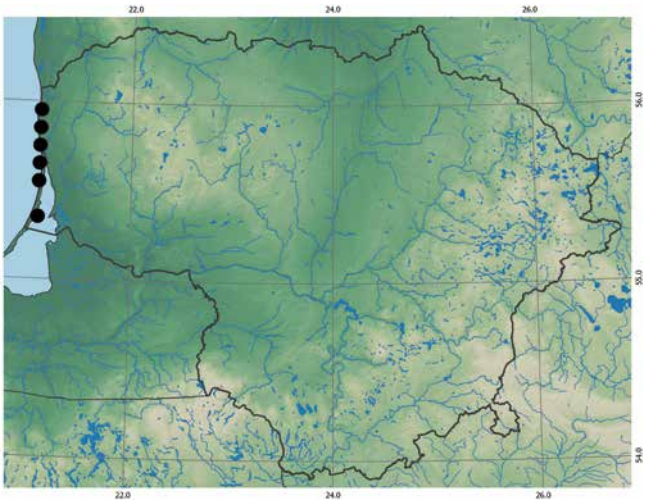

Nuotraukos autorė – Laura Stumbrienė

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1982; Urbonas, 2007; Kutorga ir kt., 2015.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *A critically endangered and very rare species in Lithuania, known to be found in 12 localities along the Baltic Sea coast. Occurring on sand dunes with Elymo-Ammophiletum arenariae plant communities, the main threats are the loss of habitats and the deterioration of the quality of habitats due to storms, human trampling, overgrowing by vegetation and lichens and the planting of vegetation on the dunes.*

Autorius – Ernestas Kutorga

Rausvoji pintainė

Fomitopsis rosea (Alb. & Schwein.) P. Karst.

Pintaininiai (Fomitopsidaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); C1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, žemyninėje dalyje eglių paplitimo regione ir kalninėje Centrinės Europos dalyje. Randama šiaurinėje ir vakarinėje Azijos dalyse ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje daugiausia paplitusi rytinėje, pietinėje ir šiaurvakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas pusiau apskritų ar kanopos formos, 4–10 cm pločio, šonu prie substrato priaugusių ir pavieniui ar po kelias suaugusių kepurėlių pavidalo vaisiakūniu. Vaisiakūnio paviršius kietas, jauni vaisiakūniai pilkšvai rožinės spalvos, senesni tamsėja iki rudai juodos spalvos. Kepurėlės apačioje esantys vamzdeliai ir poros būna nuo pilkšvai rožinių iki rožiškai rudų, ryškiai kontrastuojančių su tamsiu kepurėlės viršumi. Grybo trama kieta, kamštiška, rožiškai rudos spalvos. Rausvoji pintainė rožine spalva gerokai skiriasi nuo labai dažnos ant to paties substrato augančios raudonkraštės pintainės (*Fomitopsis pinicola*), kuriai būdingos gelsvos ir rusvos spalvos.
Vaisiakūniai daugiamečiai, auga ant stambių eglių virtuolių senuose ilgaamžiuose miškuose. Kartais pasitaiko ir ant lapuočių, beržų, drebulių ar alksnių virtuolių. Tinkamiausios grybui buveinės – sausesni eglynai ar pietinės ekspozicijos šlaitai su gausia įvairių irimo stadijų stambia negyva mediena. Grybas yra medienos ardytojas, sukeliantis rudąjį medienos puvinį, saprotrofas.

Populiacijos gausumas. Žinoma apie 50 radaviečių, bet rausvosios pintainės populiacijos negausios ir fragmentiškos. Gausesnės tik didesniuose miško masyvuose, tokiuose kaip Punios šilas. Nustatyta, kad grybas turi ribotas plitimo ir įsikūrimo galimybes, kai populiacijos mažos ir fragmentiškos.

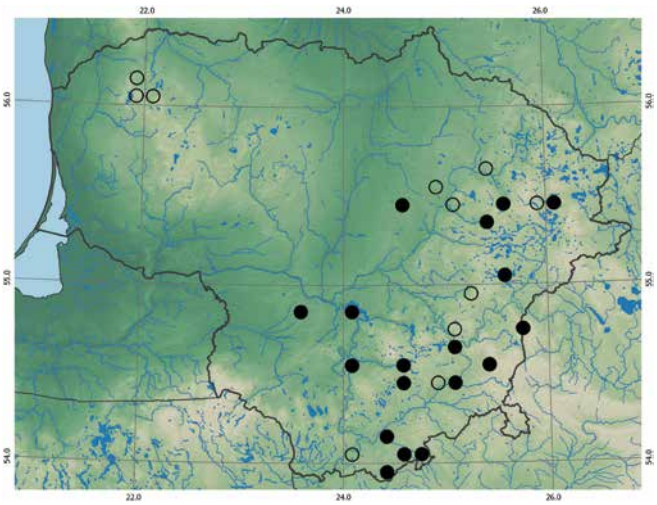

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Numatomas populiacijų nykimas dėl blogėjančios senų eglynų būklės ir grybui tinkamo substrato mažėjimo. Rausvajai pintainei tinkamos buveinės daugiausia išlikusios miškininkystės technikai neprieinamose vietose. Specifinio grybo substrato, stambių eglių virtuolių, dėl intensyvaus miško panaudojimo nuolat mažėja. Apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos, palikti įvairių irimo stadijų stambių eglių virtuolius.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare, known to be found in 50 localities in old spruce forests with high amounts of dead wood. The population is fragmented and is distributed in the south-eastern and north-western parts of Lithuania. The major threat to this species is the former and ongoing removal of dead spruce, especially after outbreaks of the spruce bark beetle.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Kuokštinė grifolė
Grifola frondosa (Dicks.) Gray

Pintaininiai (Fomitopsidaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje, bet reta. Randama šiaurvakarinėje Amerikos dalyje, Kinijoje, Japonijoje ir Australijoje.
Lietuvoje žinoma apie 60 radaviečių, dažnesnė vakarinėje, centrinėje ir rytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas stambus, iki 40 cm skersmens, sudarytas iš centrinio trumpo koto ir nuo jo atsišakojusių daugybės plokščių šoninių šakelių, kurios baigiasi vėduoklės pavidalo plokščiomis 4–10 cm skersmens kepurėlėmis. Jų paviršius nelygus, koncentriškai raukšlėtas, šiurkštus, jaunesnių tamsiai pilkai rudas, senesnių pilkas. Kepurėlių apačia su baltomis poromis, kurios apauga ir kotą. Vaisiakūniai mėsingi, malonaus kvapo, išdžiūvę – kieti ir trapūs. Panašios šakotosios skylėtbudės (*Polyporus umbellatus*) šviesesnės spalvos pavienės kepurėlės su centriniu kotu išauga anksčiau nei kuokštinės grifolės. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį. Kuokštinė grifolė yra medienos ardytojas, saprotrofas, augantis ant senų ąžuolų šaknų ir ardantis negyvas medžio dalis – šerdį ar nudžiūvusias šaknis. Auga senuose plačialapių ir mišriuosiuose miškuose, mėgsta gana atviras saulėtas buveines: pavienius ąžuolus miškapievėse, parkuose, pakelėse.

Populiacijos gausumas. Populiacijos neblogai ištirtos, nes grybas gerai pastebimas ir atpažįstamas. Didesnėse tinkamose buveinėse kuokštinė grifolė išaugina po kelis ar keliolika vaisiakūnių, kitur – po vieną arba du vaisiakūnius. Gausiausios populiacijos Dūkštų, Kauno ąžuolynuose ir Plungės r.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Seni pavieniai ąžuolai ar seni ąžuolynai yra grybui tinkama buveinė. Didžiausia grėsmė, kai grybo augavietėje nelieka senų ir priaugančių potencialiai tinkamų ąžuolų. Tinkamai buveinei susiformuoti reikia daug laiko ir nuolat atsinaujinančio substrato. Palikti tokius ąžuolus, ypač pavienius kultūriniame kraštovaizdyje, ir išsaugoti potencialiai tinkamus ąžuolus grybo augavietėje – pagrindinės apsaugos priemonės.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is considered to be well-mapped and is known to be found in 60 localities. Most localities are in western, eastern and central Lithuania. The fungus prefers old oaks in forests in rather open sun-exposed localities. A major threat is the decline of old oaks in forests, especially in cultural landscapes.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

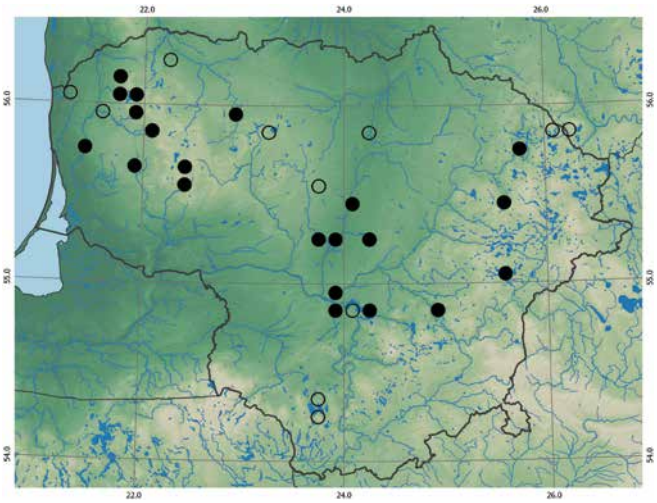

Ąžuolinis pintenis

Piptoporus quercinus (Schrad.) P. Karst.

Pintaininiai (Fomitopsidaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR B1ab(iii)+2ab(iii)

Paplitimas. Ąžuolinio pintenio paplitimas sutampa su paprastojo ąžuolo arealu Europos vidutinio klimato juostos miškuose. Grybas retas visame paplitimo areale. Daugiausia radaviečių žinoma Anglijoje ir Švedijoje. Nerastas Latvijoje, Estijoje, Suomijoje. Lietuvoje žinoma viena populiacija Punios šile, Alytaus r.

Biologija ir ekologija. Ąžuolinis pintenis yra su labai senais paprastaisiais ąžuolais susijęs kempininis grybas. Vaisiakūnis minkštas, iki 19 cm pločio ir iki 5 cm storio. Viršutinis jo paviršius lygus, balsvai gelsvas, bręstant spalva keičiasi į šviesiai geltoną ir galiausiai į rudą. Vaisiakūniai vienmečiai, išauga ne kasmet, liepos–rugsėjo mėn. Dažniausiai randamas pusiau atvirose buveinėse: medžiais apaugusiose ganyklose, senuose parkuose, plačialapių miškuose su įsiterpusiais atvirais plotais. Išauga ant gyvų ir nudžiūvusių ąžuolų kamienų, virtuolių, stuobrių ir sukelia rudąjį ąžuolų kamienų puvinį.

Populiacijos gausumas. Grybo vaisiakūnių Punios šile rasta 1996 ir 2010 m. ant dviejų senų ąžuolų – virtuolio ir aukšto kelmo be žievės.

Grėsmės ir apsauga. Grybui yra būtini labai seni ąžuolynai. Rūšies retumą Lietuvoje lemia tinkamų buveinių trūkumas dėl plynųjų miškų kirtimų brandžiuose ąžuolų medynuose ir nudžiūvusių senų ąžuolų šalinimo. Žinomų radaviečių aplinkoje Punios šile potencialiai tinkami medynai sudaro mažiau nei 1 km². Vienintelė žinoma populiacija gali išnykti dėl nepalankios medynų kaitos, staigios senosios ąžuolų kartos žūties.

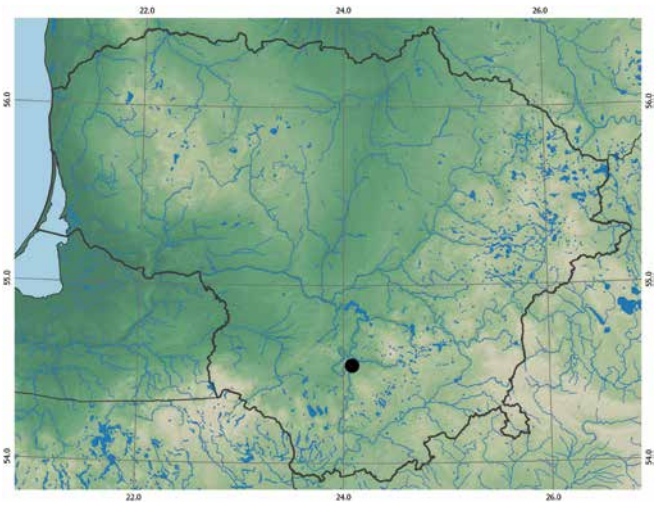

Nuotraukos autorius – Darius Stončius

Informacijos šaltiniai: Sunhede, Vasiliauskas, 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This fungus is known to be found in a single locality in southern Lithuania. The fruit-bodies of the species were recorded on two different substrates in the same forest in 1996 and 2010. The species might be affected by unfavourable changes in the stand structure and species composition and the sudden death of the oldest generation of oaks in the known locality.*

Autorius – Darius Stončius

Dvisluoksnis vingiaporis

Abortiporus biennis (Bull.) Singer

Lapielaižiniai (Meruliaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Europoje, dažnesnė Centrinėje ir Pietų Europoje, nerasta Suomijoje ir šiaurinėje Skandinavijos dalyje. Randama Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje reta, žinoma aštuoniose radavietėse Pasvalio, Vilniaus, Plungės, Kėdainių ir Švenčionių r.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūnis gana stambus, su iki 15 cm skersmens kepurėle ir centriniu trumpu kotu arba rečiau bekotis. Kepurėlė apskrita, rozetės formos, banguotais smailiais kraštais. Vaisiakūniai augdami gali įgauti visai nepanašių į grybo kepurėlę formų. Kepurėlės paviršius šiurkščiai plaukuotas, jaunas balkšvas ar šviesiai rudas, bręsdamas tamsėja iki rudos ar raudonai rudos spalvos. Vaisiakūnio kepurėlės apačioje esančios poros plonasienės, netaisyklingai kampuotos ar labirintinės, baltos, paspaudus rausvai rudos, vėliau rusvos ar šviesiai pilkai rudos. Grybas skleidžia salsvą nemalonų kvapą.
Vaisiakūniai vienmečiai, vasarą ir rudenį pavieniui ar grupėmis išauga ant kelmų, šakų, šaknų ar virtuolių šalia lapuočių medžių, dažniausiai ąžuolų, uosių, liepų, plačialapių miškuose ir parkuose. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį.

Populiacijos gausumas. Dvisluoksnio vingiaporio populiacija maža, fragmentiška. Nuo 2000 m., vykdant ąžuolynų grybų tyrimus, aptiktos tik keturios naujos šios rūšies radavietės. Senieji radiniai – iš šeštojo dešimtmečio. Tačiau manoma, kad radaviečių galėtų būti daugiau.

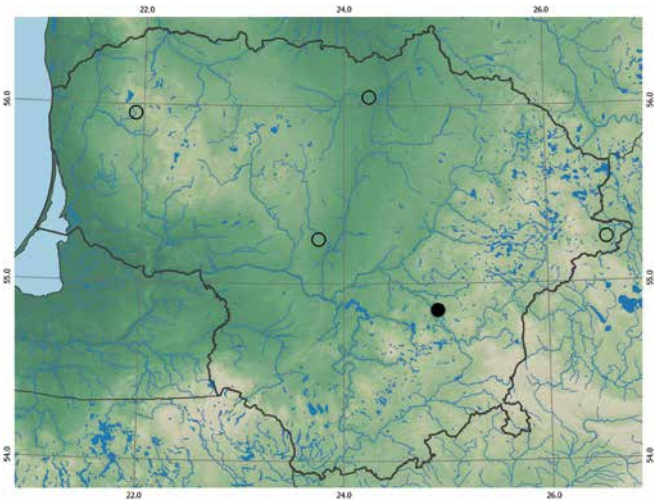

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė grybui yra senų lapuočių medžių ir negyvos medienos pašalinimas, ypač iš kultūrinių kraštovaizdžių, tokių kaip parkai ir pakelės. Grybui tinkamų buveinių mažėjimas artimiausiu metu nenumatomas, bet, esant mažoms ir fragmentiškoms populiacijoms ir grybo prieraišumui lėtai atsinaujinančiam substratui, esamos radavietės gali būti sunaikintos atsitiktinai. Pagrindinė apsaugos priemonė – seni lapuočiai medžiai neturėtų būti pašalinti; taip pat ir iš kultūrinio kraštovaizdžio. Žmogaus saugumui pavojų keliančias šakas galima būtų nugenėti ir palikti šalia medžio.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Summary. *This species is found in forests, parks and roadsides on branches, stumps and around the trunks of old living trees. The known number of sites in Lithuania is eight, some localities are possibly overlooked. The species population is small and fragmented and are threatened by the removal of old trees and dead wood.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Plunksninis raukšliagrybis
Phlebia centrifuga P. Karst.

Lapielaižiniai (Meruliaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); C1+2a(i)

Paplitimas. Borealinė rūšis, aptinkama Europos lygumų spygliuočių miškuose ir Centrinės Europos kalnuose. Randama Šiaurės Amerikoje ir Sibire. Lietuvoje žinoma apie 70 radaviečių, kurių gausiau pietinėje, vakarinėje ir centrinėje Lietuvos dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūniai plačiai, kartais net iki metro ilgio spinduliškai išsiplėtę, tvirtai priaugę prie substrato, ploni, vaško konsistencijos. Paviršius raukšlėtas, spinduliškai išsidėsčiusių trumpų klosčių ar papilų pavidalo, pakraštys šviesesnis, beveik baltas, plaušingas. Jaunas vaisiakūnis baltas, vėliau šviesios ochros spalvos su raudonai rudu atspalviu. Seni sudžiūvę vaisiakūniai tampa trapūs, beveik lygūs ir rudi. Panašių į plunksninį raukšliagrybį grybų yra nemažai, bet jie dažniausiai auga ant kitų substratų ir nesuformuoja taip plačiai išsiplėtusių vaisiakūnių.
Vaisiakūniai vienmečiai, pasirodo anksti pavasarį ir rudenį. Auga ant senų stambių eglių virtuolių su apatinėje ir šoninėje virtuolio pusėse besilaikančia žieve. Eglės virtuolis jau būna apardytas kitų grybų, bet dar gerai pasirėmęs ant likusių šakų. Grybas prieraišus seniems ilgaamžiams eglynams su gausiu negyvos medienos kiekiu. Medienos ardytojas, saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį.

Populiacijos gausumas. Nors radaviečių nemažai, bet plunksninio raukšliagrybio populiacija fragmentiška, paplitusi senų eglynų likusiuose mažuose sklypuose. Gausesnė Punios šile (Alytaus r.), Minčios ir Ažvinčių giriose (Utenos, Ignalinos r.). Numatomas populiacijos nykimas dėl tolesnio buveinės kokybės blogėjimo bei tinkamo substrato mažėjimo ir jo riboto atsinaujinimo.

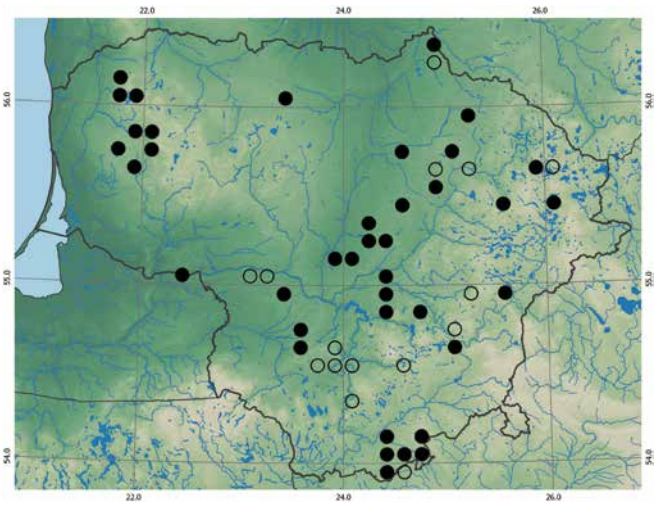

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Plunksniniam raukšliagrybiui tinkamas substratas yra specifinis, ilgai besiformuojantis, bet gana trumpaamžis pačiam grybui, nes, labiau suirus eglės virtuoliui, ją pakeis kitos rūšys. Tad didžiausia grėsmė, kai nėra nuolat pasipildančio substrato šaltinio. Grybui tinkamų buveinių mažėjimas ir fragmentacija taip pat yra gana didelė grėsmė, nes apriboja grybo plitimo ir atsinaujinimo galimybes. Pagrindinė apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybo buveinėse ir šalia jų.

Informacijos šaltiniai: Andersson, Kriukelis, Skuja, 2005.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Although this species is known to be found in seventy localities in western, southern and central parts of Lithuania, populations are small and fragmented. It grows on coarse spruce logs in old-growth spruce forests with a long continuity of coarse woody debris. The main threat is the felling and removal of coarse woody debris from forests and the fragmentation of suitable habitats.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Obelinis minkštadyglis

Sarcodontia crocea (Schwein.) Kotl.

Lapielaižiniai (Meruliaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Pietryčių Europoje, bet daugelyje šalių jau laikoma išnykusia ar nykstančia. Randama Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje labai reta. Žinomos trys istorinės praėjusio amžiaus šeštojo–septintojo dešimtmečių radavietės Rokiškio, Vilniaus ir Zarasų r. Naujausios 2017–2019 m. radavietės Elektrėnų sav., Panevėžio ir Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Grybas stambus, gerai pastebimas ir matomas ant medžio šakų dėl išsiplėtusio ryškiai geltonos spalvos vaisiakūnio. Jis visas apaugęs 5–15 mm ilgio dygliais, šviežias minkšto vaško konsistencijos, išdžiūvęs sukietėja. Sendamas vaisiakūnis patamsėja, įgauna rūdžių rudumo atspalvį. Grybas stipriai salsvai kvepia, primena ananasų, tarkuotų obuolių ar anyžių kvapą. Galima supainioti su panašiais dygliuotus vaisiakūnius turinčiais grybais, tačiau pastarųjų spalva bus balta ar rusva (bet ne ryškiai geltona).
Vaisiakūnis vienmetis, išauga vasarą ir rudenį, kartais žiemą. Grybas auga ant gyvų obelų (*Malus* spp.) medienos, atvirų žaizdų, nudžiūvusių šakų soduose ir parkuose. Lietuvoje rastas tik ant obelų, nors kitose šalyse randamas ir ant kitų vaismedžių (kriaušių ar slyvų). Grybas pažeidžia jau senus apsilpusius medžius, nėra rastas ant sveikų jaunų obelų.

Populiacijos gausumas. Senų istorinių radaviečių populiacijų būklė nežinoma. Pastarųjų metų radavietėse gerai išsivystę vaisiakūniai augo ant kelių obelų.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę šiam grybui kelia sodininkystės technologijų kaita – senų sodų sėklinių poskiepių obelys yra iškertamos ir pakeičiamos trumpaamžėmis žemaūgėmis obelimis. Galima grėsmė yra fungicidų naudojimas soduose. Žinomose radavietėse būtina išsaugoti obelis, ant kurių auga obelinis minkštadyglis.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare. Three recent records of this fungus are on old apple trees in the Elektrėnai, Panevėžys and Varėna districts. The current situation of populations in old localities is unknown. S. crocea usually occurs on old living apple trees in orchards and the main threat facing this fungus is the diminishing number of old apple orchards and the propagation of short lived apple tree cultures.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

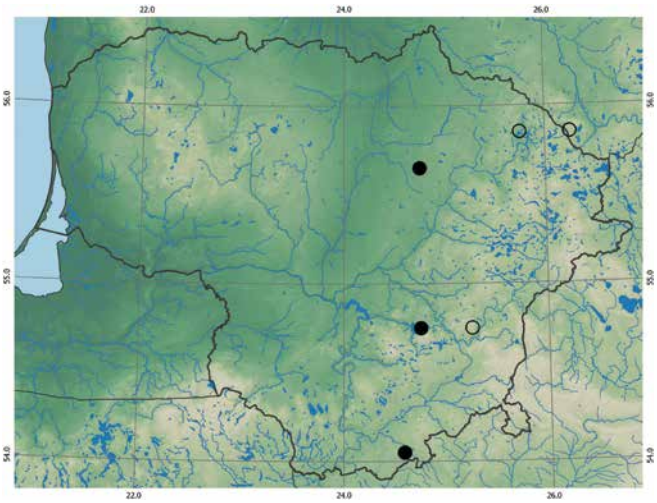

Kietasis laibadyglis

Steccherinum robustius (J. Erikss. & S. Lundell) J. Erikss.

Lapielaižiniai (Meruliaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN A2ce+3ce+4ce

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, dažnesnė pietinėje ir centrinėje dalyse. Rasta Indijoje.
Lietuvoje paplitusi pietrytinėje dalyje, šiaurinėje dalyje rasta Biržų girioje.

Biologija ir ekologija. Lengvai pastebimas grybas plačiai išsiplėtusiu, dygliais padengtu vaisiakūniu. Dygliai 2–4 mm ilgio, plokšti, bukomis viršūnėmis ar kutuoti, ryškiai oranžiškai gelsvai rudos ar rausvai rudos spalvos, išdžiūvę – šviesiai rudi. Vaisiakūnio pakraštys šviesesnis, plaušingas. Panašių rūšių grybų vaisiakūniai šviesesni ir smulkesni, o panašios spalvos gelsvarudžio laibadyglio (*S. ochraceum*) dygliai trumpesni.
Vaisiakūniai išauga rudenį, tačiau gerai išsilaiko ištisus metus. Grybas yra medienos ardytojas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį, saprotrofas. Auga ant nudžiūvusių, lajoje pakibusių ar gulinčių ant žemės guobų, rečiau uosių ar kitų lapuočių virtuolių ir šakų senuose plačialapių miškuose, kalkingame dirvožemyje, kuriame gausu maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Gausiausios kietojo laibadyglio populiacijos susiformavusios Ąžuolijos miške, Utenos r., ir Neries upės šlaituose, Vilniaus r., kur gausu guobų ir uosių virtuolių.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė kietojo laibadyglio išlikimui – negyvos medienos šalinimas iš miško buveinių. Grybas gana prieraišus medžiams šeimininkams, kurių plotai dėl ligų smarkiai sumažėjo ir tas mažėjimas tęsiasi. Uosynų plotai per pastaruosius trisdešimt metų sumažėjo 60 proc. Jau anksčiau dėl guobų maro žymiai sumažėjo jų plotai medynuose. Nors dėl laikino negyvų medžių pagausėjimo naujų grybų radaviečių vis dar aptinkama, bet po masinės medynų žūties atsikuriančiuose lapuotynuose negyvų medžių greitai pradės trūkti. Apsaugos priemonė – tvarkant medynus tinkamose buveinėse palikti negyvų, ypač didesnio skersmens, medžių.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is mostly distributed in south-eastern Lithuania, although there are several records in the northern part of the country too. It grows on the dead wood of deciduous trees, mostly elm and ash, in old-growth forests on calcareous soil. The species is threatened by the removal of dead elm and ash wood and the resultant lack of suitable substrate.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

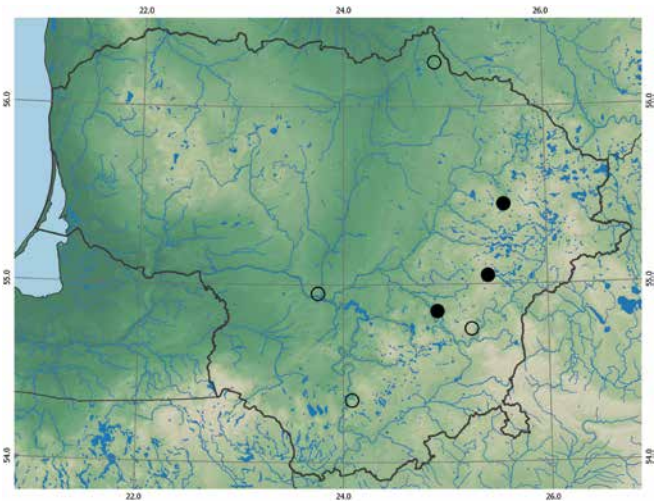

Geltonoji plutpintenė

Stereopsis vitellina (S. Lundell) D. A. Reid

Lapielaižiniai (Meruliaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis daugiausia paplitusi Šiaurės Europoje, reta daugelyje šalių.
Lietuvoje labai reta, žinoma trijose vietose Švenčionių, Varėnos ir Zarasų r. Pirmą kartą rasta 2014 m.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūnis gležnas, plonas, 2–3 cm ilgio, vėduoklės formos, su į apačią siaurėjančiu plonu kotu. Viršutinė vaisiakūnio dalis lyg šilko siūlais padengta plaušais, šviesiai kreminė ar gelsva, apatinė dalis lygi ar spinduliškai raukšlėta, šviesiai citrininės spalvos. Panašių į geltonąją plutpintenę tose pat buveinėse augančių grybų nėra.
Geltonoji plutpintenė, manoma, yra mikorizinis grybas, susijęs su pušimi, arba medieną ardantis saprotrofas. Randamas senuose, ilgo tęstinumo, su gaisro požymiais neturtingo dirvožemio pušynuose po stambiais pušų virtuoliais. Tose pat radavietėse aptinkamas ir plonakotis dyglutėlis (*Hydnellum gracilipes*).

Populiacijos gausumas. Šių grybų rasta trijose vietose ant pušų virtuolių po penkis–dešimt vaisiakūnių kiekvienoje vietovėje. Radavietėje Varėnos r. kartu ant to paties substrato aptikta ir labai reto plonakočio dyglutėlio vaisiakūnių.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinės grėsmės geltonosios plutpintenės išlikimui – kirtimai, išvirtusios medienos pašalinimas iš miško buveinių ir miško paklotės suardymas vykdant miškininkystės darbus. Brandiems pušynams, ypač su buvusio gaisro poveikiu, nesantiems saugomose teritorijose, gresia kirtimai, ir tai labai sumažina grybo galimybę išplisti. Apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybui tinkamose buveinėse.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare. It is known to be found in only three localities in the Švenčionys, Varėna and Zarasai districts. Occurring in old-growth pine forests with signs of fire, it grows under coarse woody pine debris covered with mosses and lichens cover. The major threats are the felling of old-growth pine forests, especially in non-protected areas, and the removal of coarse woody debris from forests.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

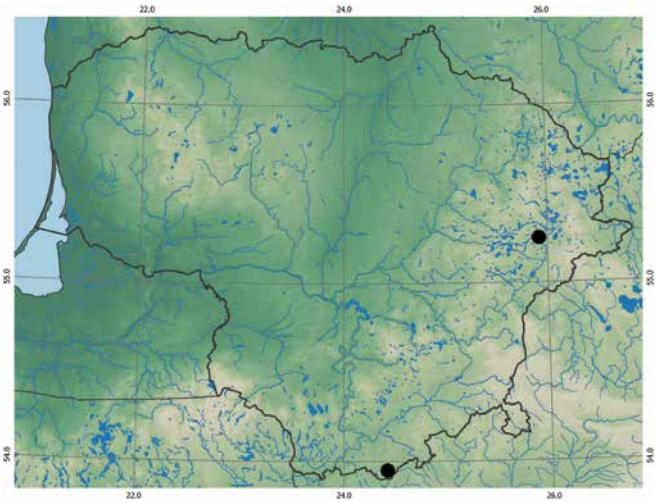

Rausvoji šeriapintė

Junghuhnia collabens (Fr.) Ryvarden

Laibadygliniai (Phanerochaetaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi borealiniuose spygliuočių miškuose, Skandinavijoje nuo Centrinės Norvegijos į šiaurę, Švedijoje ir Suomijoje. Centrinėje Europoje paplitusi iki vakarinės Prancūzijos dalies. Žinoma Šiaurės Amerikos ir Azijos borealinėje juostoje.
Lietuvoje labai reta, žinomos penkios radavietės pietinėje ir rytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūniai ploni, plačiai išsiplėtę ant medienos iki keliasdešimt centimetrų ilgio juostomis. Jauni šviesiai rusvos ar kakavos spalvos su violetiškai purpuriniu atspalviu. Pažeidus paviršių, tampa raudonai rudos spalvos. Vaisiakūnis plonas, tvirtai prisitvirtinęs prie substrato, sudarytas iš 2–3 mm ilgio vamzdelių, kraštai švelniai apšepę, balkšvi ar rausvai rudi.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga ant stambių eglių virtuolių. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį. Išauga ant drėgnų dar gana kietų, bet jau reto grybo – kaštoninės kempinės (*Phellinus ferrugineofuscus*) – apardytų eglės virtuolių. Būdinga augavietė – seni žolėmis apaugę eglynai su aukštu gruntinio vandens lygiu upelių šlaituose ar šaltiniuotose vietose.

Populiacijos gausumas. Žinomos penkios radavietės, kuriose rausvosios šeriapintės auga negausiai, po vieną du unikalius genetinius individus. Grybui tinkamos buveinės fragmentiškos, o tai apsunkina grybo plitimą ir populiacijos atsikūrimą.

Grėsmės ir apsauga. Rausvajai šeriapintei tinkamas substratas yra specifinis, susiformuojantis esant tam tikroms sąlygoms ir vykstant tinkamai grybų ardytojų sukcesijai ant stambių eglių virtuolių. Grybui tinkamų buveinių fragmentacija ir substrato retumas yra didžiausia grėsmė grybui išnykti. Pagrindinė apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybo buveinėse ir šalia jų.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare, known to be found in five localities in the southern and eastern parts of Lithuania. It grows on coarse spruce logs in herb rich old-growth spruce forests on nutrient rich moist soil with a long continuity of coarse woody debris. A major threat is the felling and removal of coarse woody debris from forests and the fragmentation of suitable habitats.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

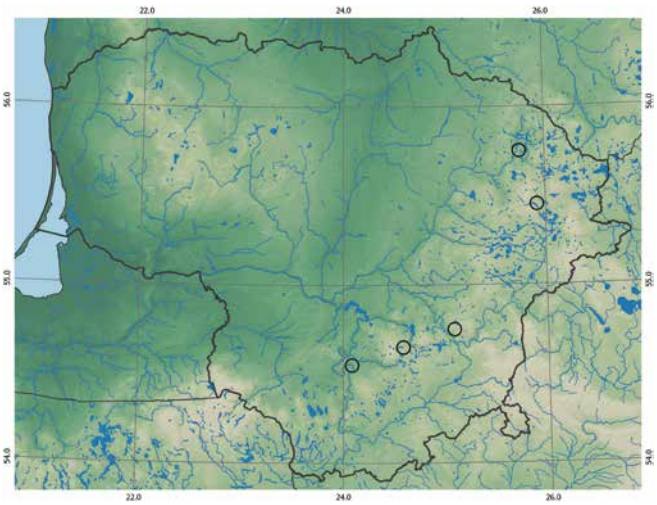

Lazdyninis kelmenis

Dichomitus campestris (Quél.) Dom. & Orlicz

Skylėtbudiniai (Polyporaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Arealas apima visą Europą, bet rūšis gana reta, Šiaurės Amerikoje žinoma keliose valstijose.
Lietuvoje reta, žinoma keliose radavietėse pietrytinėje dalyje ir Skuodo r.

Biologija ir ekologija. Grybas apvalios ar ovalios pagalvėlės formos su iškilusiais kraštais, augantis ant medienos. Vaisiakūniai, išaugantys ant vertikalaus substrato, formuoja ovalias netikras kepurėles iki 1–2 cm skersmens storiausioje dalyje. Grybo konsistencija kamštiška. Visas vaisiakūnio paviršius apaugęs rusvais ar ochros spalvos vamzdeliais, kurie sendami, ypač vaisiakūnio pakraščiuose, patamsėja. Senus grybo vaisiakūnius galima supainioti su dažnu ant juodalksnių augančiu spinduliniu skyleniu (*Inonotus radiatus*), kurio kepurėlės raudonai rudos ir apšepusios plaukeliais.
Vaisiakūniai vienmečiai, žiemojantys, išauga ant sausų lapuočių medžių, lazdynų ir juodalksnių, šakų ir stuobrių. Grybas yra medienos ardytojas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį, saprotrofas. Randamas grynuose šviesiuose senuose lazdynų medynuose ar plačialapių miškuose su senais retais lazdynais.

Populiacijos gausumas. Grybas yra susijęs su kertinėmis miško buveinėmis, jų inventorizacijos metu aptikta dauguma populiacijų. Manoma, kad radaviečių gali būti daugiau, nes grybas sunkiai pastebimas ir atpažįstamas. Žinomose radavietėse lazdyninių kelmenių randama negausiai, ant dviejų–penkių substratų.

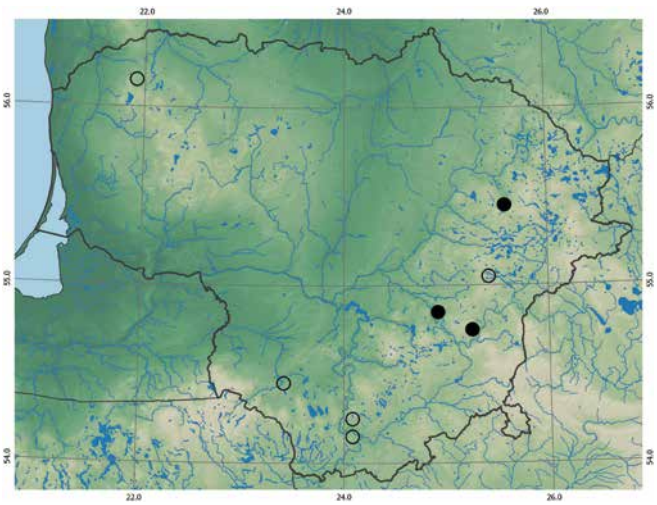

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę lazdyninio kelmenio išlikimui kelia senų lazdynų kirtimas ir šviesių lazdynų medynų ar pomiškio tankėjimas ir užaugimas eglėmis. Grybui svarbus medyno ir substrato tęstinumas buveinėje. Jo nerandama ant vidutinio amžiaus ar net senesniuose lazdynynuose, kuriuose gana ilgai nebuvo labai senų lazdynų krūmų. Apsaugos priemonė – išsaugoti senus lazdynų krūmus buveinėje. Galima tvarkymo priemonė – prašviesinti mišką iškertant jaunas plintančias egles.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare, known to be found in ten localities mostly in the south-eastern part of Lithuania. It might be more widespread than known. It grows on dead standing stems and branches of hazel and alder in old open deciduous forests. The major threat is felling of the old hazels and shading of habitat by overgrowing spruce.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Krokinis minkštenis

Hapalopilus croceus (Pers.) Donk

Skylėtbudiniai (Polyporaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR C2a(i)

Paplitimas. Krokinis minkštenis žinomas 24 Europos valstybėse, bet visur retas. Rūšies paplitimas sutampa su paprastojo ąžuolo arealu Europos vidutinio klimato juostos miškuose. Randama visose kaimyninėse valstybėse.
Lietuvoje krokinis minkštenis rastas vidurio, rytų ir pietryčių miškuose.

Biologija ir ekologija. Didelis ir lengvai pastebimas kempininis grybas, susijęs su labai senais ąžuolais. Nauji vaisiakūniai ryškiai oranžinės spalvos, minkšti. Seni – rudos spalvos, kieti, ant kamienų išlieka vienus–penkerius metus. Lietuvoje krokinis minkštenis rastas tik ant daugiau kaip 150 metų amžiaus paprastųjų ąžuolų: gyvų, nudžiūvusių, virtuolių, nuolaužų, storų šakų, kelmų. Vaisiakūniai vienmečiai, tačiau dažniausiai išauga kasmet. Jie pradeda augti birželį, o visiškai susiformuoja liepos–rugsėjo mėn. Grybo micelis ilgaamžis. Spėjama, kad tas pats individas medyje gali gyventi kelis šimtus metų. Danijoje žinomas ąžuolas, ant kurio šis kempininis grybas sporifikuoja jau daugiau negu 70 metų.

Populiacijos gausumas. 2003–2018 m. Lietuvoje grybas rastas ant 70 ąžuolų ir jų liekanų. Dar trijose vietose krokinis minkštenis buvo registruotas iki 2000 m., bet tikslios radavietės nežinomos ir jis nerastas pakartotinių tyrimų metu. Gausiausia populiacija žinoma Punios šile, kuriame yra daugiau kaip dešimt medžių su grybo vaisiakūniais. Daugelyje kitų vietų rastas ant pavienių labai senų ąžuolų.

Grėsmės ir apsauga. Krokinis minkštenis susijęs su biologiškai brandžių ąžuolynų buveinėmis. Rūšies retumą Lietuvoje lemia tinkamų buveinių trūkumas ir jų fragmentacija dėl plynųjų kirtimų brandžiuose ąžuolų medynuose, kirtaviečių atkūrimo į kultūrinius eglynus, nudžiūvusių senų ąžuolų šalinimo. Rūšis pažeidžiama dėl labai mažų populiacijų ir jų izoliacijos. Ūkiniuose miškuose registruota apie 20 proc. radaviečių. Kitos krokinio minkštenio radavietės yra miškuose, kuriuose taikomi kirtimų ribojimai.

Nuotraukos autorius – Darius Stončius

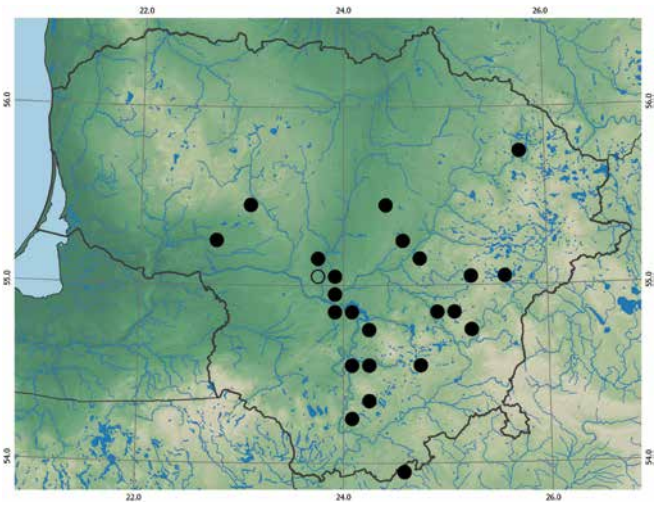

Informacijos šaltiniai: Sunhede, Vasiliauskas, 2003.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *Fungus fruitbodies of this species were found on 70 oaks and their remains in Lithuania in 2003–2018, in all cases on very old living or dead oaks. Only seven populations consisted of more than two trees having the fungus fruitbodies. The species is highly threatened by clear-felling in mature oak stands and the removal of dead old oaks.*

Autorius – Darius Stončius

Vientisasis skylutis

Perenniporia medulla-panis (Jacq.) Donk

Skylėtbudiniai (Polyporaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN C1+2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, nuo Italijos iki Norvegijos, rytuose siekia Rusiją. Tikslus paplitimas nėra žinomas, nes tikslinama rūšies taksonominė koncepcija.
Lietuvoje daugiausia paplitusi centrinėje ir pietrytinėje dalyse, keletas senesnių radaviečių yra vakarinėje dalyje. Lietuvoje žinoma 40 radaviečių, tik dešimt radaviečių po 2007 m.

Biologija ir ekologija. Vientisasis skylutis – kempininis grybas, plačiai išsiplėtęs ir tvirtai priaugęs prie substrato, turi 10–15 mm storio vaisiakūnį. Jaunas vaisiakūnis minkštas, senesnis – kietas ir kamštiškas, sudarytas iš keliais sluoksniais išsidėsčiusių vamzdelių. Augdamas ant vertikalaus substrato, suformuoja čerpių pavidalo grupėmis išsidėsčiusias netikras kepurėles. Poros apskritos, mažos, jų kraštai stori ir lygūs. Paviršius balkšvas, kreminis, šviesiai geltonas ar pelenų spalvos. Panašus į rūgštųjį skylutį (*Perenniporia subacida*), kuris auga tik ant eglių virtuolių.
Vaisiakūniai daugiamečiai, išauga ant ąžuolo kelmų, virtuolių ir stambių šakų senuose ąžuolynuose ar ant pavienių ąžuolų kultūriniame kraštovaizdyje. Dažniausiai randamas ant senų sutrešusių bežievių kelmų ar senų medžių išpuvusiose drevėse. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį.

Populiacijos gausumas. Tinkamose buveinėse vientisųjų skylučių randama negausiai, po vieną–tris unikalius genetinius individus. Įvertinus tris kartus mažiau nustatytų radaviečių po 2007 m. ir labai lėtai susiformuojantį grybui specifinį substratą, numatoma, kad populiacija mažės.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė – senų ąžuolynų ir senų ąžuolų kirtimas, negyvos medienos, stuobrių, kelmų, virtuolių sunaikinimas ir pašalinimas iš buveinių, ypač iš kultūrinio kraštovaizdžio. Grybui tinkamam specifiniam substratui susiformuoti reikia nemažai laiko. Pagrindinė apsaugos priemonė – išsaugoti senus ąžuolus, negyvą jų medieną ir užtikrinti substrato atsinaujinimą išsaugant skirtingo amžiaus ąžuolų buveines.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in 40 localities, though most from before 2007. It grows on coarse woody debris of oak in broadleaved forests and in parks. The species is threatened by the felling of old oaks and the removal of coarse woody debris.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

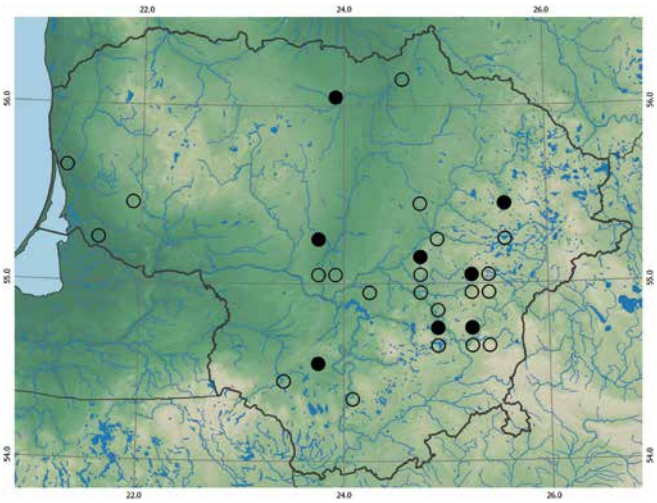

Šakotoji skylėtbudė

Polyporus umbellatus (Pers.) Fr.

Skylėtbudiniai (Polyporaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis labiau paplitusi Centrinėje ir Pietų Europoje, randama Skandinavijoje, kitur Šiaurės pusrutulyje reta.
Lietuvoje žinoma apie 40 radaviečių, nerasta vakarinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūnis didelis, iki 50 cm skersmens, susideda iš daugybės šakotų kotų, kurių kiekvienas baigiasi nedidele skėtiška kepurėle. Kepurėlės apskritos, centre truputį įdubusios, 1–4 cm skersmens, kraštas plonas, užsirietęs į apačią. Jų paviršius nuo šviesiai pilkos iki pilkai rudos spalvos. Kepurėlių apačioje matyti smulkios baltos poros. Grybas minkštas, mėsingas, malonaus kvapo, senesnių vaisiakūnių kietas ir trapus. Panašios kuokštinės grifolės (*Grifola frondosa*) kepurėlės plokščios, vėduoklės pavidalo.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasaros viduryje ir rudens pradžioje, trumpaamžiai, nes smarkiai pažeidžiami vabzdžių lervų. Išauga šalia ar netoli senų gyvų ąžuolų, skroblų, klevų, beržų kamienų senuose plačialapių miškuose. Kartais randama parkuose ar miškapievėse prie senų medžių. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, išsivysto iš medienoje ar dirvožemyje esančio gana didelio gumbuoto kieto skleročio.

Populiacijos gausumas. Populiacijų gausumą sunku įvertinti, nors grybas yra stambus ir gerai pastebimas, bet vaisiakūniai trumpaamžiai ir jų pasirodymas sunkiai nuspėjamas. Dažniausiai radavietėse randama pavienių grybo individų.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Senų plačialapių miškų buveinės, o ypač seni stambūs ąžuolai kultūriniame kraštovaizdyje, yra retos. Keletą kartų šakotoji skylėtbudė rasta skroblynuose, šiaurinio arealo ribose esančiose buveinėse. Didžiausia grėsmė – senų medžių kirtimas ir kiti miškininkystės darbai, pažeidžiantys dirvožemį; tai gali sunaikinti po žeme esantį grybo sklerotį.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in 40 localities distributed across all Lithuania, except western parts. The fungus prefers old oak, hornbeam, maple and birch forest in rather open sun-exposed localities. Major threats are the decline of old broadleaved forests and disturbance of soil.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

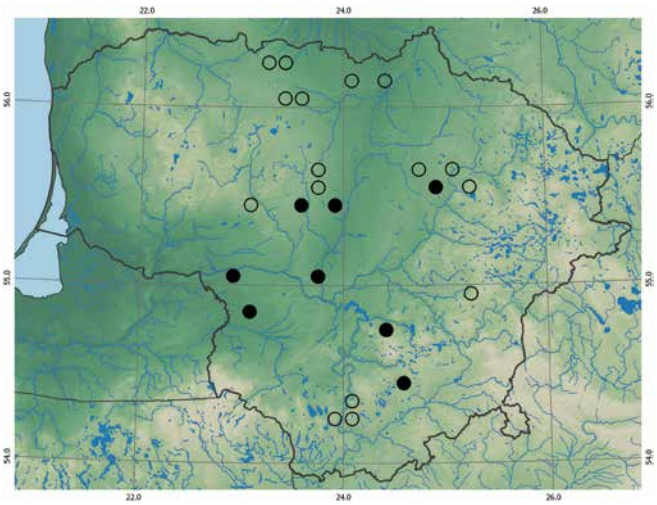

Kvapioji ragapintė

Skeletocutis odora (Peck ex Sacc.) Ginns

Skylėtbudiniai (Polyporaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, daugiausia šiaurinėje dalyje, randama Šiaurės Amerikoje, Sibire.
Lietuvoje reta, paplitusi pietrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Ragapintė suformuojanti ant medienos iki 5–20 cm išsiplėtusį vaisiakūnį, kurio paviršių dengia minkšti želatinos konsistencijos balti ar šviesiai rusvi vamzdeliai. Vamzdelių ilgis gali siekti 1 cm ir jie būna išsidėstę įžulniai, lyg pakopomis, pagal augimo ant medžio kamieno padėtį. Jauni grybo vaisiakūniai yra ypatingo aromato, primenančio seno sūrio ar česnako kvapą, bet vaisiakūniui sudžiūvus kvapas išnyksta. Keletas kitų rūšių grybų, augančių ant to paties substrato, išvaizda gali priminti kvapiąją ragapintę, tačiau ji nuo kitų skiriasi kvapu ir konsistencija.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį, sudžiūvę išsilaiko ilgai, bet būna pasikeitusios išvaizdos, sunkiai atpažįstami. Grybas auga ant eglių, kartais drebulių stambių virtuolių, senuose, ilgu stambios medienos nuokritų tęstinumu toje pat vietoje pasižyminčiuose drėgnuose ūksminguose miškuose. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį.

Populiacijos gausumas. Kvapiosios ragapintės populiacijos fragmentiškos ir negausios. Nors kartais radavietėse būna gausu eglių virtuolių, bet skirtingų genetinių grybo individų aptinkama ne daugiau kaip trys. Grybui tinkamo substrato kokybė mažėja dėl nepakankamo įvairių puvimo stadijų stambių virtuolių kiekio ir jų tęstinumo buveinėse.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė kvapiosios ragapintės išlikimui yra miškų kirtimas ir negyvų medžių pašalinimas. Svarbu, kad buveinės nuolat pasipildytų natūraliai kritusių stambių eglių virtuoliais. Jei buveinėje jų nėra ilgesnį laiką, net vėliau virtuolių atsiradus ar dirbtinai atkūrus buveinę, grybų populiacijos greitai neatsikuria. Pagrindinė apsaugos priemonė – tvarkant tinkamas buveines palikti stambius virtuolius.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976; Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rather rare, distributed in south-eastern Lithuania. It grows on coarse woody debris of spruce in old-growth spruce forests where fallen wood has been long present. The major threat is forest felling and the removal of coarse woody debris from forests.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

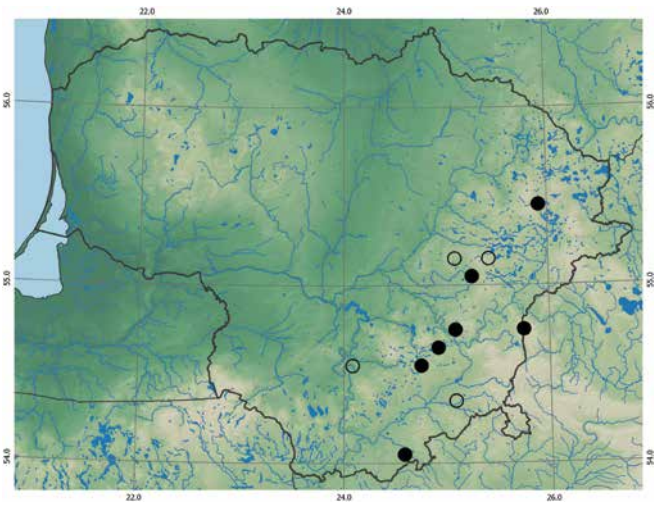

Putlioji odapintė

Spongipellis spumeus (Sowerby) Pat.

Skylėtbudiniai (Polyporaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi visoje Europoje, Skandinavijoje aptinkama iki ąžuolų paplitimo ribos. Žinoma apie penkiolika radaviečių, pasiskirsčiusių visoje Lietuvoje. Pastaruoju metu grybas rastas Vilniaus, Kauno ir Švenčionėlių r.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūnis plokščias, plačiu šonu ar susiaurėjusiu pagrindu prisitvirtinęs prie substrato, kepurėlės pavidalo, vidutinio didumo, iki 15 cm skersmens ir 2–6 cm storio. Paviršius švelniai apšepęs, jaunas – balkšvas ar kreminės spalvos, senesnis – primenantis veltinį, blyškios šiaudų, ochros ar pilkai rudos spalvos. Kepurėlės kraštai buki, poros apskritos, smulkios, jaunų vaisiakūnių baltos, vėliau ochros spalvos. Grybo minkštimas dvisluoksnis: viršutinė dalis puriai plaušinga, apatinė kietesnė, spinduliškai plaušinga, grybas vandeningas, jam būdingas malonus silpnas anyžių kvapas. Džiūdamas grybas tamsėja, įgauna rudą atspalvį. Panašus pleišėtasis auksaporis (*Aurantiporus fissilis*) neturi dvisluoksnio minkštimo ir džiūdamas įgauna rožinį atspalvį.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga po vieną ar kelis vasaros pabaigoje, rudenį ant gyvų ir negyvų lapuočių medžių kamienų ar jų drevėse. Putlioji odapintė yra medienos ardytojas, saprotrofas ir silpnas parazitinis grybas, augantis ant senų stambių guobų, uosių ir klevų lapuočių miškuose ir parkuose.

Populiacijos gausumas. Putliųjų odapinčių populiacija fragmentiška, nes tinkamos buveinės susitelkusios ribotuose plotuose, neužima didelių masyvų. Tinkamoje buveinėje randami du trys unikalūs genetiniai individai. Ant to paties substrato grybas gali išlikti gyvybingas kelerius metus, bet vaisiakūnius išaugina ne kasmet.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

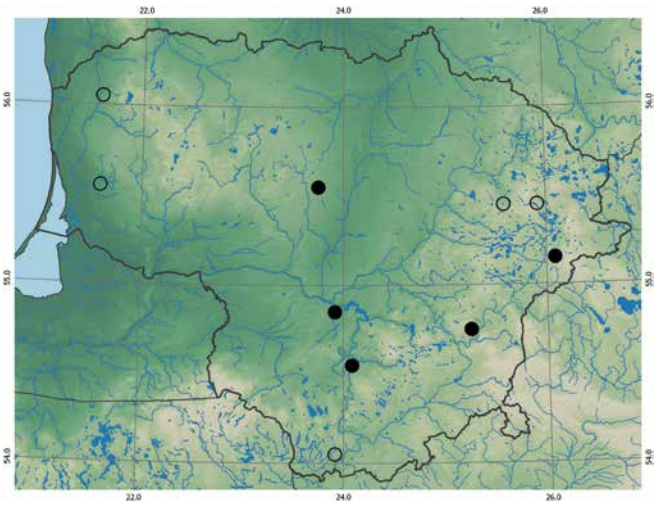

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė putliosios odapintės išlikimui yra pažeistų stambių medžių, ypač urbanizuotose vietovėse, pašalinimas. Grybas gana prieraišus medžiams šeimininkams (uosiams, guoboms), kurių plotai dėl ligų smarkiai sumažėjo ir tas mažėjimas tęsiasi. Apsaugos priemonė – palikti senus drevėtus plačialapius medžius ir šalia grybo radavietės išsaugoti potencialiai tinkamus įvairaus amžiaus medžius.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is known to be found in 15 localities. It grows on old elm, ash and maple in broadleaved forests and parks on rich soil. The main threats are the cutting of old broadleaved trees and the elimination of unhealthy-looking old trees from parks. The population is expected to decrease due to decreasing amounts and quality of suitable substrate.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Kvapnioji kempė
Trametes suaveolens (L.) Fr.

Skylėtbudiniai (Polyporaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN C1+2a(i)

Paplitimas. Rūšis plačiai paplitusi Europoje iki pietinės Skandinavijos dalies. Randama Šiaurės Amerikoje, Azijoje.
Paplitusi visoje Lietuvoje, žinoma apie trisdešimt radaviečių, registruotų iki 2007 m.

Biologija ir ekologija. Vaisiakūniai būna 5–10 cm skersmens, pusiau apskritų kepurėlių pavidalo, 1–5 cm storio kraštu priaugę prie substrato. Grybas kietas ir kamštiškas, šviežias kvepia anyžiais, išdžiūvus kvapas dingsta. Kepurėlės paviršius lygus, aksominis, balkšvas, gelsvas arba pilkšvas, beveik pilkas. Vaisiakūnio apačioje esančios poros apskritos, kampuotos ar pailgos, balkšvos ar gelsvai rudos. Nuo kitų panašių baltų kempių skiriasi stambesniu vaisiakūniu, storu prisitvirtinimo pagrindu ir anyžių kvapu.
Vaisiakūniai vienmečiai, pavieniui ar čerpių pavidalo grupėmis išauga ant senų lapuočių medžių kamienų ar storų šakų. Lietuvoje dažniausiai randama miškuose, parkuose, upių ar ežerų pakrantėse ant senų gluosnių, ypač trapiojo gluosnio, kartais drebulių ir beržų gyvų ir negyvų kamienų, šakų ar kelmų. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, sukeliantis baltąjį medienos puvinį.

Populiacijos gausumas. Didžioji dalis radaviečių nustatytos iki 2007 m. Jų gausumas ir būklė nėra žinomi. Pastaruoju metu rasta nauja radavietė Marijampolės r. upelio pakrantėje, ant seno gluosnio. 2013 m. Raseinių r. aptikta radavietė ant seno gluosnio išnyko.

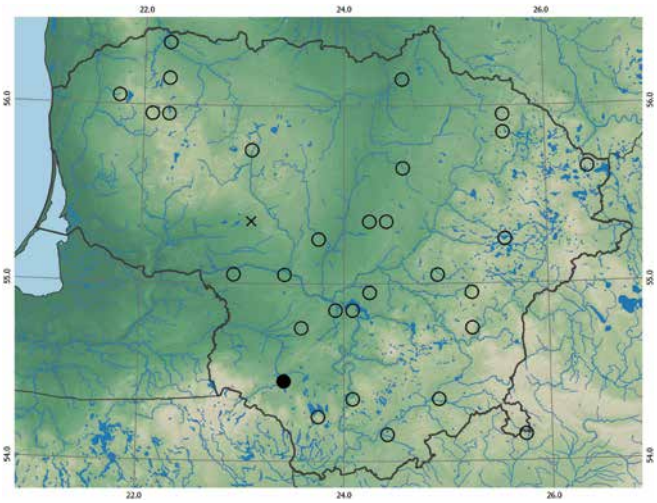

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Grėsmės ir apsauga. Kvapniajai kempei tinkamos buveinės yra nykstančios ir pažeidžiamos dėl pakrančių tvarkymo darbų, užliejimo, statybų. Seni grėsmę saugumui keliantys gluosniai ir drebulės pašalimi iš parkų ir pakelių. Grybui išlikti ir sėkmingai įsikurti reikalingas nuolatinis tinkamo substrato pasipildymas. Pagrindinė apsaugos priemonė – išsaugoti senus gluosnius ir buveinėse palikti potencialiai grybui tinkamus jaunesnius medžius.

Informacijos šaltiniai: Gricius, Matelis, 1996.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in more than 30 localities, most recordings documented before 2007. It grows on old willows and poplar next to rivers and lakes, as well as in old parks and gardens. Threats to the species relate to declining amounts of habitats due to cutting, flooding, urbanization near watercourses and old tree removal from parks.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Korališkasis trapiadyglis

Hericium coralloides (Scop.) Pers.

Trapiadygliniai (Hericiaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi, bet gana reta Europoje, randama Azijoje ir Šiaurės Amerikoje.
Lietuvoje žinoma apie 50 radaviečių, daugiausia paplitusi centrinėje ir pietrytinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas stambus, apie 10–40 cm pločio ir aukščio, išskirtinės išvaizdos, gausiai šakotas, primena koralą. Vaisiakūniai minkšti, jauni balti, sendami ir džiūdami gelsvėja ar rusvėja, tampa trapūs. Grybo vaisiakūnį sudaro daugybė nuo trumpo grybo koto atsišakojusių siaurų šakelių, apaugusių 0,5–1 cm ilgio dygliais. Lengvai atpažįstamas ir sunkiai su kitomis rūšimis supainiojamas grybas.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį pavieniui ar po kelis. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, augantis ant stambių yrančių lapuočių medžių drėgnų stuobrių ar virtuolių senuose lapuočių ar mišriuosiuose miškuose. Substratas, prieš įsikuriant ant jo grybui, turi būti paardytas tikrosios pinties (*Fomes fomentarius*) ar įžulniojo skylenio (*Inonotus obliquus*). Lietuvoje dažniausiai randamas ant stambių papuvusių beržų, drebulių, klevų, kartais guobų ar juodalksnių.

Populiacijos gausumas. Korališkojo trapiadyglio populiacija Lietuvoje gana fragmentiška, susitelkusi mažose buveinėse upių ir ežerų šlaituose, kur drėgna ir išlikę daugiau negyvos medienos. Tinkamose buveinėse korališkieji trapiadygliai auga negausiai, po vieną–tris unikalius genetinius individus. Gausesnė populiacija Vilniaus r., Neries upės šlaituose.

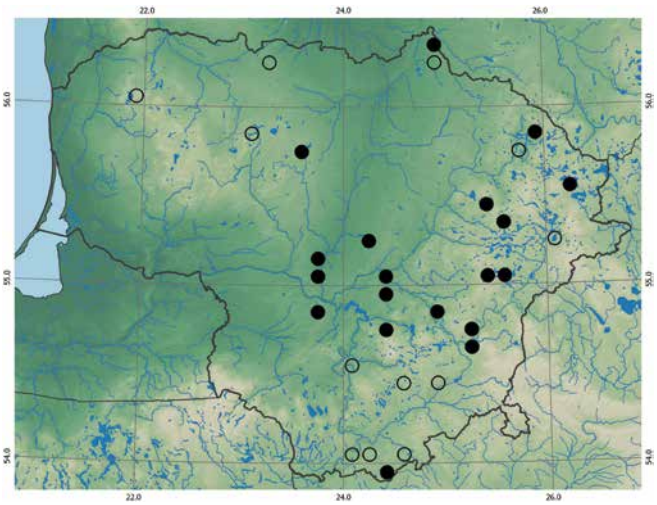

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė korališkojo trapiadyglio išlikimui – negyvos medienos trūkumas ir blogėjanti jos kokybė. Grybui reikia tam tikro suirimo ir drėgnumo negyvos medienos. Jis pasirenka ir minkštųjų lapuočių, tokių kaip drebulių ir beržų, stambius virtuolius ar stuobrius, kurie yra labai retas substratas Lietuvos miškuose dėl to, kad jie nuolat pašalinami iš miško nepasiekę brandos. Pagrindinė apsaugos priemonė – išsaugoti esamą įvairių irimo stadijų negyvą medieną ir palikti potencialiai tinkamus substratus grybui tinkamose buveinėse.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *Known to be found in 50 localities, mainly in the central and south eastern part of Lithuania, this species grows on standing and lying coarse dead wood of deciduous trees, usually birch, aspen, maple and black alder. The species is threatened by a lack of dead wood of particular quality.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Aitriakvapis piengrybis

Lactarius acerrimus Britzelm.

Ūmėdiniai (Russulaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje. Reta visame areale.
Lietuvoje reta. Žinomos septynios radavietės šiaurvakarinėje, šiaurinėje, rytinėje ir centrinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 5–15 cm skersmens, augimo pradžioje išsigaubusi, vėliau plokščia su įdubusiu viduriu, paviršius gleivėtas, jauno grybo paviršius šiaudų spalvos, oranžiškai dėmėtas geltonai oranžiniame fone, koncentriškai zoniškas, kiek netaisyklingas, jaunų vaisiakūnių kraštai užlinkę žemyn, plaukuoti, vėliau tiesūs, banguoti. Drėgnu oru paviršius glitus, sausas, matinis, plaušingas. Lakšteliai balti, vėliau šviesios ochros spalvos, oranžiniai, retoki, su puslakšteliais (lakšteliukais), šakojasi, su skersinėmis pertvarėlėmis, ypač prie koto, priaugę prie koto ar net truputį nuaugę kotu žemyn. Pažeidus pasirodo baltos sultys, kurių spalva nesikeičia. Kotas tokios pat spalvos kaip ir kepurėlė ar kiek šviesesnis, link apačios smailėjantis, trumpas, jauno vaisiakūnio pilnaviduris, seno – su kiauryme, 2–5 (6) cm aukščio, 1–3 cm pločio. Minkštimas baltas, vėliau šviesios ochros spalvos, kietas, stangrus, perlaužus ar perpjovus išsiskiria baltos aitraus skonio sultys. Jų spalva nesikeičia arba įgyja pilkšvą atspalvį. Minkštimas malonaus kvapo, kartoko skonio. Kalcifilas. Auga lapuočių ir mišriuosiuose pusiau atviruose miškuose, dažniausiai ąžuolynuose, miško aikštelėse, pakraščiuose, kartais parkuose. Mėgsta kalkingus dirvožemius, kuriuose gausu maisto medžiagų, nors gali augti ir neutraliuose. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su ąžuolais ir kitais įvairiais plačialapiais medžiais, lazdynais. Lietuvoje dažniausiai susijęs su ąžuolais.
Nuo kitų panašių po ąžuolais kalkinguose dirvožemiuose augančių ir visų likusių piengrybių aitriakvapis labiausiai skiriasi savo lakšteliais su skersinėmis pertvarėlėmis, stambiausiomis sporomis ant dvisporių papėdžių (bazidžių) (skirtingai nuo kitų ketursporių piengrybių papėdžių).

Nuotraukos autorė – Lucie Zíbarová

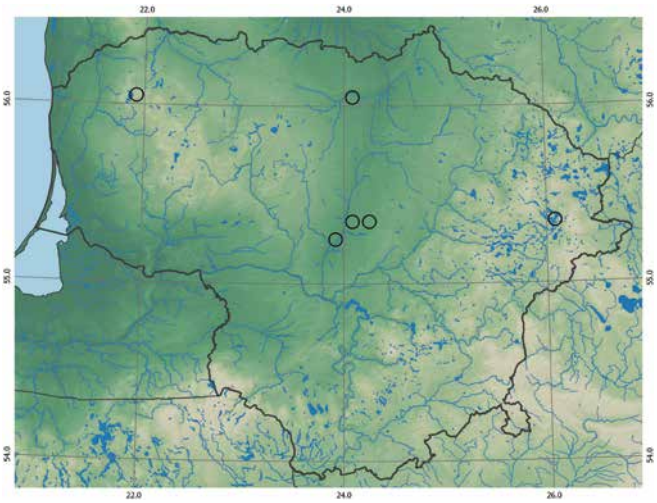

Populiacijos gausumas. Lietuvoje aitriakvapio piengrybio populiacija yra maža, tačiau grybams augti tinkamų vietų daugiau, nei iki šiol buvo žinoma. Grybų derėjimas stebimas ne nuolat ir nereguliariai, su didokais intervalais, dera negausiai, nors gali būti atvejų, kai grybai dera porą metų iš eilės. Pasitaiko metų, kai dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai, kitokie miškininkystės darbai, dėl kurių pakinta augaviečių struktūra, ir oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and is known to be found in seven localities. It forms mycorrhiza with oaks. It grows in mature deciduous and mixed woods on nutrient rich, calcareous soil. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities and destruction of habitat.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Juodasis piengrybis
Lactarius lignyotus Fr.

Ūmėdiniai (Russulaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Visame areale pasiskirsčiusi labai netolygiai.
Lietuvoje nedažna, žinomos 34 radavietės. Daugiausia išplitusi Vakarų, Vidurio ir Rytų Lietuvoje. Nerasta šiaurinėje ir pietinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 3–6 (8) cm skersmens, augimo pradžioje kepurėlė pusapvalė, vėliau iškila su gūbreliu ir galiausiai plokščia su įdubusiu viduriu ir gūbreliu centre. Paviršius matinis, aksominis, spinduliškai raukšlėtas, juodai rudas, juodai bronzinis, vėliau juosvai rudas ar rusvas. Lakšteliai balti, gelsvi, vėliau ochros spalvos, senesnių vaisiakūnių lakštelių pakraštėliai tamsiai rudi, truputį nuaugę kotu žemyn. Pažeidus pasirodo baltų sulčių. Kotas tokios pat spalvos kaip ir kepurėlė, apačioje balsvas, aksominis, vienodo storumo, kietas, pilnaviduris, senas gali būti su kiauryme viduje, 5–9 (12) cm aukščio, 0,5–1,5 (2) cm pločio. Perlaužus ar perpjovus parausta. Minkštimas baltas, senesnių vaisiakūnių šviesiai rožinis, ochros spalvos, perlaužus ar perpjovus pamažu parausta, išsiskiria baltų sulčių. kurios vėliau pasidaro rožinio atspalvio. Minkštimas malonaus kvapo, kartoko skonio. Kalcifilas. Dažniausiai auga pavieniui, rečiau nedidelėmis grupėmis drėgnuose eglynuose, rūgščiuose dirvožemiuose, kur arti paviršiaus yra gruntinių vandenų. Simbiotrofas, susijęs su eglėmis.
Nuo kitų panašių piengrybių skiriasi savo tamsiai rudai aksominiais kotu ir kepurėle, jaunais – balsvais, senais – gelsvais lakšteliais, baltomis, tik vėliau tampančiomis rožinio atspalvio sultimis ir būdinga augaviete po eglėmis.

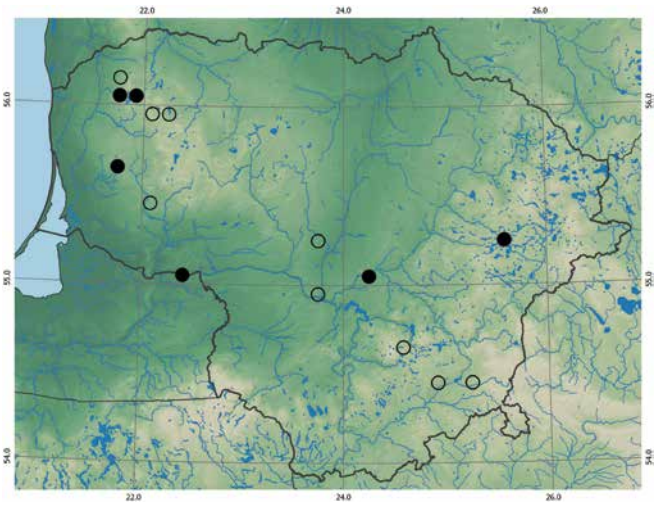

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje juodojo piengrybio populiacija nėra maža, tačiau šie grybai auga tik labai specifinėse augavietėse. Grybų derėjimas stebimas nereguliariai, dera negausiai, ne kiekvienais metais, dažniausiai pramečiuoja. Pasitaiko metų, kai grybai dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is not very rare and is known to be found in from 34 localities. It forms mycorrhiza with spruce and grows in mature spruce and mixed woodlands on acid soil in humid habitats with high groundwater levels. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, destruction of habitat and reduction of habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Kislusis piengrybis

Lactarius repraesentaneus Britzelm.

Ūmėdiniai (Russulaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje. Areale pasiskirsčiusi labai netolygiai, daug kur reta.
Lietuvoje nėra labai reta, bet aptinkama labai netolygiai. Žinomos 24 radavietės šiaurinėje, šiaurvakarinėje, centrinėje ir pietvakarinėje šalies dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 5–15 (20) cm skersmens, augimo pradžioje pusapvalė, vėliau paplokščia su įdubusiu viduriu, paviršius plaušingas, plaukuotas, žvynuotas, drėgnu oru glitus, sausu matinis, šiaudų, geltonos, ochros ar rusvai geltonos spalvos. Paspaudus pamėlynuoja ar tampa violetinis. Lakšteliai gelsvi, vėliau kreminiai, ochros atspalvio, tankūs, siauri, priaugę ir truputį nuaugę kotu žemyn. Paspaudus mėlynuoja. Pažeidus gausiai pasirodo baltų, balsvų sulčių, kurios vėliau pamelsvėja, tampa violetinės (rusvo atspalvio). Kotas tokios pat spalvos kaip ir kepurėlė, su rusvai oranžinėmis dėmėmis, pačioje apačioje baltas, netaisyklingos formos, „pilvotas“, kietas, pilnaviduris, senas gali būti su kiauryme viduje, 5–9 (12) cm aukščio, 1,5–2 (3) cm pločio. Perlaužus ar perpjovus parausta. Minkštimas balsvas, kietas, perlaužus ar perpjovus paraudonuoja, nusidažo violetine spalva (rusvu atspalviu). Minkštimas be ypatingo kvapo, nekartus, bet nemalonaus skonio. Pieno konsistencijos baltos sultys ilgainiui tampa violetinio atspalvio, neaštraus, kiek kartoko skonio. Auga drėgnuose lapuočių, mišriuosiuose ir spygliuočių miškuose. Mėgsta rūgščius dirvožemius. Simbiotrofas, sudaro simbiozę su eglėmis, kai kuriose arealo dalyse rastas po beržais, kitur po gluosniais. Lietuvoje auga po eglėmis.

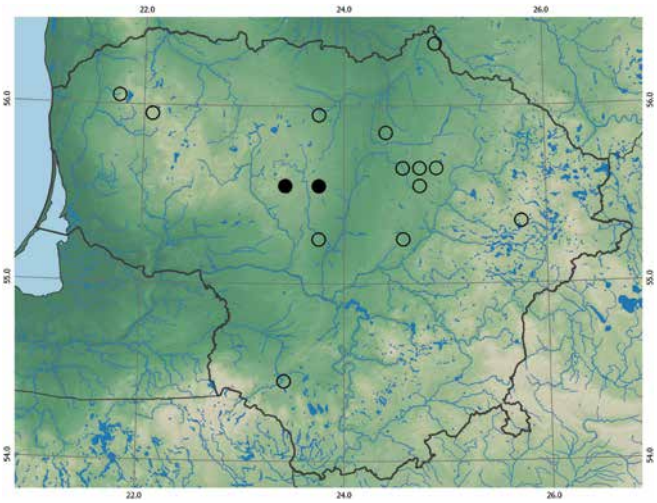

Nuotraukos autorius – Jean-Marc Moingeon

Nuo geltonojo piengrybio (*Lactarius scrobiculatus*) lengviausiai atskiriamas pagal tai, kad paspaudus ar kitaip pažeidus kisliojo pažeistos vietos nusidažo violetine spalva, o geltonojo – geltonai.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kisliojo piengrybio populiacija nėra maža, šiems grybams augti tinkamų vietų yra daugiau, nei šiuo metu žinoma augaviečių, todėl populiacija galėtų būti didesnė. Grybų derėjimas stebimas nereguliariai, dera negausiai, dažniausiai ne kiekvienais metais. Pasitaiko metų, kai grybų dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is not very rare and known to be found in 24 localities. It forms mycorrhiza with spruce, birch and, possibly, willow. It grows in mature deciduous, coniferous and mixed woodlands on acid soil. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities, and reduction of habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Gelsvasis piengrybis
Lactarius resimus (Fr.) Fr.

Ūmėdiniai (Russulaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Šiaurės Amerikoje. Rūšis retoka daugelyje arealo vietų.
Lietuvoje nedažna, žinoma devyniolika radaviečių. Dauguma jų yra rytinėje, pietrytinėje ir pietinėje šalies dalyse, tik keletas vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 5–15 (20) cm skersmens, augimo pradžioje iškila, vėliau plokščia su įdubusiu viduriu, drėgnu oru paviršius gleivėtas, sausu blizgus, baltos, gelsvos ar rusvai gelsvos spalvos, su gelsvomis dėmelėmis. Kraštai gauruoti, užlinkę žemyn. Lakšteliai balti, vėliau gelsvi, rusvoki, siauri, prie koto šakoti, nuaugę kotu žemyn. Paspaudus geltonuoja. Pažeidus pasirodo baltų sulčių, kurios vėliau pagelsvėja. Kotas trumpas, storas, tuščiaviduris, lygus, baltas, retai su rusvomis įdubomis, 3–5 cm aukščio, 2–3 cm pločio. Minkštimas baltas, kietas, stangrus, perlaužus ar perpjovus geltonuoja. Minkštimas vaisių kvapo, aštroko skonio. Pieno konsistencijos sultys baltos, po kurio laiko pagelsta, aštraus skonio. Auga dažniausiai mišriuosiuose miškuose vasarą ir rudenį. Nemėgsta drėgnų vietų. Aptinkamas ir rūgščiuose, ir šarminės reakcijos dirvožemiuose. Simbiotrofas, susijęs su beržais, kartais gali augti ir po pušimis.
Nuo geltonojo piengrybio (*Lactarius scrobiculatus*) skiriasi tuo, kad yra ne toks ryškiai geltonas, daug balsvesnis, ant kepurėlės paviršiaus nėra žiedinio (koncentrinio) zoniškumo ratilų. Citriniškojo piengrybio (*Lactarius citriolens*) kepurėlės pakraščiai šiurkščiai plaukuoti.

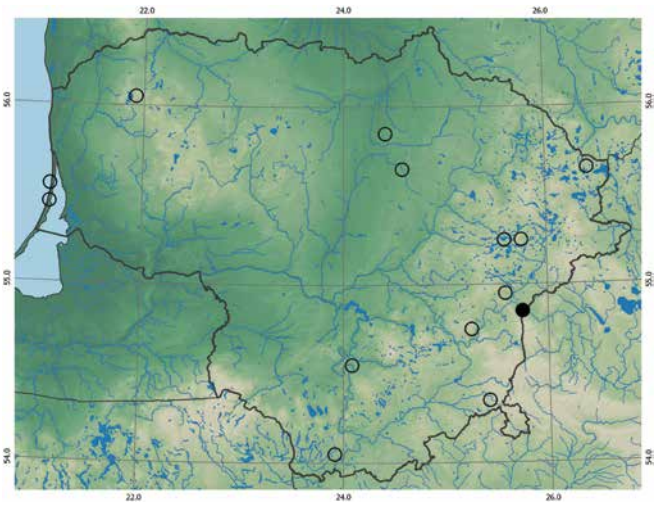

Nuotraukos autorius – Jean-Marc Moingeon

Populiacijos gausumas. Lietuvoje gelsvojo piengrybio populiacija nėra didelė, bet šiems grybams augti tinkamų vietų yra daugiau, nei iki šiol žinoma augaviečių, todėl populiacija galėtų būti kiek didesnė, nei dabar žinoma. Grybų derėjimas stebimas nereguliariai, dažnai dera didelėmis grupėmis, dažniausiai ne kiekvienais metais. Pasitaiko metų, kai grybų dera gausiau nei įprastai.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is not common and known to be found in 19 localities. It forms mycorrhiza with birch and can sometimes grow under pine. It grows in mature mixed woodlands on rather dry acid and basic soil. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities and reduction of habitat quality due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Piengrybis jautakis
Lactarius volemus (Fr.) Fr.

Ūmėdiniai (Russulaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

NT

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Rūšis arealo viduje pasiskirsčiusi labai netolygiai ir fragmentiškai.
Lietuvoje piengrybis jautakis nėra retas, žinoma daugiau kaip 60 radaviečių.

Biologija ir ekologija. Grybas vidutinio dydžio, kepurėlė 5–16 cm skersmens, pradžioje išsigaubusi, vėliau plokščia su įdubusiu viduriu, dažnai netaisyklinga, paviršius geltonai rusvas, oranžiškai ar raudonai rudas, gelsvo atspalvio, jaunų vaisiakūnių kraštai užlinkę žemyn, vėliau tiesūs, skiautėti, kartais rausvo ar rausvai geltono atspalvio. Paviršius sausas, matinis, dažnai būna smulkiai sutrūkinėjęs, kartais raukšlėtas. Lakšteliai – nuo balsvų iki švelniai gelsvų, gana platūs, retoki, su puslakšteliais (lakšteliukais), priaugę prie koto ar net truputį nuaugę kotu žemyn, seni ar pažeisti su rusvomis dėmėmis. Pažeidus pasirodo gausios, baltos sultys. Kotas tokios pačios spalvos kaip ir kepurėlė ar kiek šviesesnis, cilindrinis ar link apačios nusmailėjantis, jaunų vaisiakūnių – pilnaviduris, senų – kartais su kiauryme, 3–10 cm aukščio, 1,5–3 cm pločio. Paviršius lygus, viršuje kartais sutrūkinėjęs. Pažeistas kiek ruduoja. Minkštimas kreminis, kietas, stangrus, žuvies kvapo, malonaus skonio, perlaužus ar perpjovus neryškiai rusvėja, išsiskiria gausios, baltos švelnaus skonio sultys. Ilgainiui jos įgyja rusvą atspalvį. Nuo kitų panašių kalkinguose dirvožemiuose augančių ir visų likusių piengrybių jautakis labiausiai skiriasi savo gausiu lipniu pienu ir žuvies kvapu.
Auga lapuočių, mišriuosiuose ir spygliuočių miškuose, atvirose, šviesiose vietose. Mėgsta kalkingus, priemolio dirvožemius, kuriuose gausu maisto medžiagų, bet gali augti ir silpnai rūgščiuose dirvožemiuose. Termofilas. Simbiotrofas, sudaro ektomikorizę su bukais, skroblais, ąžuolais, pušimis, eglėmis.

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

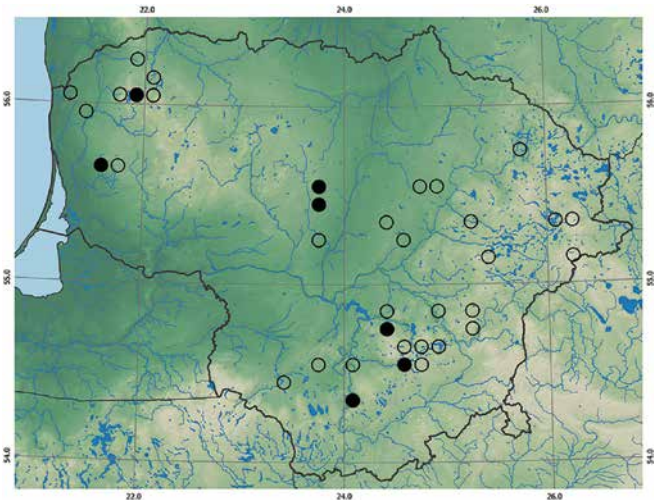

Populiacijos gausumas. Lietuvoje piengrybio jautakio populiacija nėra maža, tačiau šie grybai dera nereguliariai. Gali būti, kad net ir toje pat augavietėje vaisiakūnių pasirodo ne kiekvienais metais. Dėl šios priežasties būta laikotarpių, kai net kelerius metus iš eilės nebuvo fiksuojamas piengrybių jautakių derėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia senų medžių kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, dėl kurių pakinta augaviečių struktūra, oro tarša, dėl kurios prastėja augaviečių kokybė.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *The species is not very rare and is known to be found in 67 localities. Forming mycorrhiza with oaks, beech, hornbeam, pine and spruce, it mostly grows in mature deciduous, mixed and coniferous woods on nutrient rich, calcareous soils, but can grow on neutral or slightly acid soils as well. Cutting of old trees, other forestry activities and destruction of habitat are major threats to the population.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Auksaviršė ūmėdė
Russula aurea Pers.

Ūmėdiniai (Russulaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Didesnėje arealo dalyje nėra dažna, Europoje kiek dažnesnė pietinėje dalyje.
Lietuvoje nedažna. Žinoma aštuoniolika radaviečių Pietų, Šiaurės, Šiaurės Rytų ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 5–9 (10) cm skersmens, jauna – iškila, vėliau plokščia, vidurys įdubęs. Paviršiaus luobelė tvirtai priaugusi, sunkiai lupasi, sausu oru matinė, drėgnu šiek tiek gliti, švelniai raudona, aukso geltonumo, abrikosų, plytų spalvos, geltono, auksiškai gelsvo atspalvio. Lakšteliai pradžioje blyškiai kreminiai, vėliau gelsvi, gelsvai kreminiai, geltoni, tamsesniais kraštais, priaugę prie koto. Lakštelių pagrindas prie kepurėlės susiraukšlėjęs, su skersinėmis pertvaromis. Kotas vienodo storumo, lygus, baltas, vėliau gelsvas ar geltonas, brandžių vaisiakūnių koto vidus purus, 3–7 (9) cm aukščio, 1–2,5 cm pločio. Minkštimas baltas, stangrus, be ypatingo kvapo, švelnaus skonio. Perpjautas ar pažeistas spalvos nekeičia. Termofilas. Kalcifilas. Auga pavieniui ir grupėmis lapuočių, mišriuosiuose ir spygliuočių miškuose, dažniausiai šviesiose šiltose vietose. Mėgsta drėgnus daug maisto medžiagų turinčius dirvožemius. Simbiotrofas. Šiltesnio klimato juostose auga po plačialapiais medžiais. Sudaro simbiozę su ąžuolais, skroblais, beržais, eglėmis, pušimis. Lietuvoje auga po ąžuolais, skroblais, beržais, eglėmis, pušimis.
Nuo kitų panašių rūšių ūmėdžių skiriasi savo geltona lakštelių ir koto spalva, taip pat cheminėmis reakcijomis.

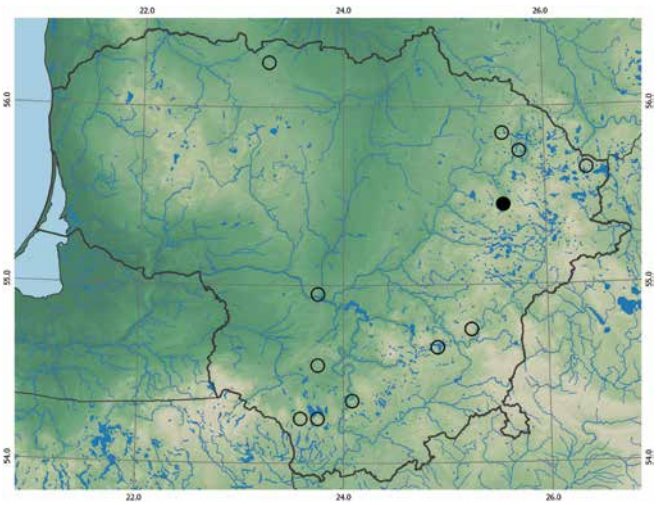

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje auksaviršės ūmėdės populiacija nėra maža, tik pasiskirsčiusi labai netolygiai. Šiems grybams augti tinkamų vietų yra ir kituose regionuose, todėl populiacija gali būti ir didesnė, nei rodo ligšioliniai duomenys. Grybų derėjimas stebimas nereguliariai, su ilgokais intervalais tarp stebėjimų, kartais pasitaiko metų, kai grybų visoje šalyje dera gausiau nei įprastai, ir tuomet tikimybė jų surasti naujose augavietėse padidėja.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia miškų kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, keičiantys augavietės struktūrą ir rūšių sudėtį, pomiškio atžėlimas, blogėjanti augaviečių kokybė (dirvožemių rūgštėjimas) dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2001.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is rare and is known to be found in eighteen localities. It forms mycorrhiza with oaks, hornbeams, birches, occasionally with coniferous trees. It grows in mature deciduous and mixed woods on nutrient rich, calcareous soil. The main threats are forest cutting, other forestry activities that change the structure of habitat and species composition, the regrowth of forest undergrowth and a reduction of the quality of the habitats due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Kvapioji ūmėdė
Russula grata Britzelm.

Ūmėdiniai (Russulaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

VU D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, Azijoje. Lietuvoje nedažna. Žinomos devynios radavietės įvairiuose šalies regionuose.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, kepurėlė 4–8 (10) cm skersmens, jauna pusrutuliška, vėliau plokščia, centre įdubusi, sausu oru paviršius matinis, drėgnu glitus, ochros, šviesiai geltonai rudos spalvos, pakraščiai vagoti. Kepurėlės paviršiaus luobelė tvirtai priaugusi ir nusilupa tik apie 2 cm nuo krašto. Lakšteliai balsvi, kreminiai, tankūs, su puslakšteliais (lakšteliukais), rudomis dėmėmis, paspaudus parusvėja. Prie koto kartais šakoti, priaugę. Kotas vienodo storumo, cilindro formos, trapus, baltas, vėliau rusvas, su rusvomis dėmėmis, brandžių vaisiakūnių koto vidus su ertmėmis, 5–8 cm aukščio, 1–2 cm pločio. Apatinė koto dalis tamsesnė, gelsvai rusva. Kepurėlės minkštimas balsvas, koto minkštimas rausvai rudas, perpjovus ar perlaužus spalvos nekeičia, karčiųjų migdolų kvapo, nemalonaus, aštraus, aitraus skonio. Termofilas. Kalcifilas. Auga pavieniui ir grupėmis lapuočių, mišriuosiuose, daug rečiau spygliuočių miškuose. Mėgsta kalkingus priemolio dirvožemius. Simbiotrofas. Šiltesnio klimato juostose auga po plačialapiais medžiais: bukais, ąžuolais. Lietuvoje dažniausiai auga po ąžuolais, kartais gali augti ir po skroblais, liepomis, beržais ar po spygliuočiais. Nuo dvokiančiosios ūmėdės (*Russula foetens*) kvapioji skiriasi kiek mažesniais vaisiakūniais, migdolų kvapu ir tuo, kad minkštimas paspaudus neparusvėja.

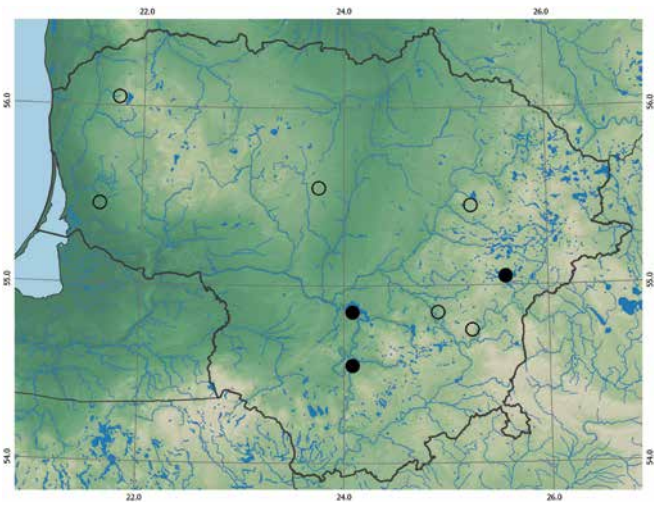

Nuotraukos autorius – Josef Hlásek

Populiacijos gausumas. Lietuvoje kvapiosios ūmėdės populiacija nėra didelė. Šiems grybams augti tinkamų vietų šalyje yra ir daugiau, todėl negalima atmesti tikimybės, kad populiacija gali būti didesnė, nei šiuo metu žinoma. Grybų derėjimas stebimas nereguliariai, su ilgokais intervalais tarp stebėjimų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia miškų kirtimai ir kitokie miškininkystės darbai, keičiantys augavietės struktūrą ir rūšių sudėtį, blogėjanti augaviečių kokybė (dirvožemių rūgštėjimas, eutrofikacija) dėl oro taršos.

Informacijos šaltiniai: Urbonas, 2001.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is rare and is known to be found in nine localities. It forms mycorrhiza with oaks, other hardwoods, and occasionally with coniferous trees. It grows in mature deciduous and mixed woods on calcareous soil. The main threats are the cutting of old trees, other forestry activities which change the structure of habitat and species composition, and a reduction of quality of habitats (soil acidification, eutrophication) due to air pollution.*

Autorius – Jonas Kasparavičius

Kurapkinis storplutis

Xylobolus frustulatus (Pers.) Boidin

Plutpintiniai (Stereaceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje, bet gana reta. Randama Šiaurės Amerikoje, Azijoje, Australijoje. Lietuvoje žinoma apie šimtą radaviečių, daugiausia šiaurinėje, centrinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Grybo vaisiakūniai plačiai, kartais net iki metro ilgio, išsiplėtę, tvirtai priaugę prie substrato, 1–5 mm storio. Pradžioje išauga paskiri apvalūs kauburėliai, kurie augdami susiliečia ir sudaro giliai sutrūkinėjusias beveik lygias pilkos, gelsvos ar pilkai rudos spalvos plokšteles. Grybo konsistencija sausa ir kieta. Mozaiką primenanti grybo išvaizda išskiria jį iš kitų panašios spalvos plutpintinių grybų rūšių.
Storosios plutpintės vaisiakūniai daugiamečiai, išauga ant senų stambių ąžuolų bežievių kamienų, šakų stuobrių ir virtuolių plačialapių ir mišriuosiuose su ąžuolais miškuose ar ant pavienių ąžuolų kultūriniame kraštovaizdyje. Jie formuojasi kelerius metus vis augdami ir plėsdamiesi, pasiekdami daugiau nei metro ilgį. Grybas yra medienos ardytojas, saprotrofas, suformuojantis medienoje specifinį korozinio tipo puvinį, pagal kurį galima nuspėti, ar yra grybas.

Populiacijos gausumas. Gerai pastebima ir atpažįstama rūšis, tad manoma, kad dauguma radaviečių yra žinomos. Tinkamose radavietėse kurapkinių storplučių auga negausiai, po vieną–tris unikalius genetinius individus. Po 2007 m. registruotas panašus skaičius radaviečių, bet numatomas mažėjimas.

Grėsmės ir apsauga. Grybas prieraišus specifiniam ilgą laiką besiformuojančiam substratui. Senų

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

drevėtų bežievių ąžuolų mažėjimas, ypač iš kultūrinio kraštovaizdžio, – didžiausia grėsmė kurapkinio storplučio išlikimui. Seni ąžuolynai ar pavieniai seni ąžuolai kitose buveinėse turi būti palikti, nes grybui labai svarbu, kad nuolat atsinaujintų tik per ilgą laiką susiformuojantis substratas, tad išsaugoti potencialiai grybui tinkamus medžius buveinėse – taip pat svarbi apsaugos priemonė.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976; Andersson, Kriukelis, Skuja, 2005.

Kolekcijos: BILAS, WI.

Summary. *This species is known to be found in about one hundred localities in northern, southern and central Lithuania. The species is eye-catching and probably quite well-mapped. The fungus grows on the stems, stumps and dry barkless branches of old oaks. The species is threatened by the felling of host trees and suitable host trees, especially in urban environments.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

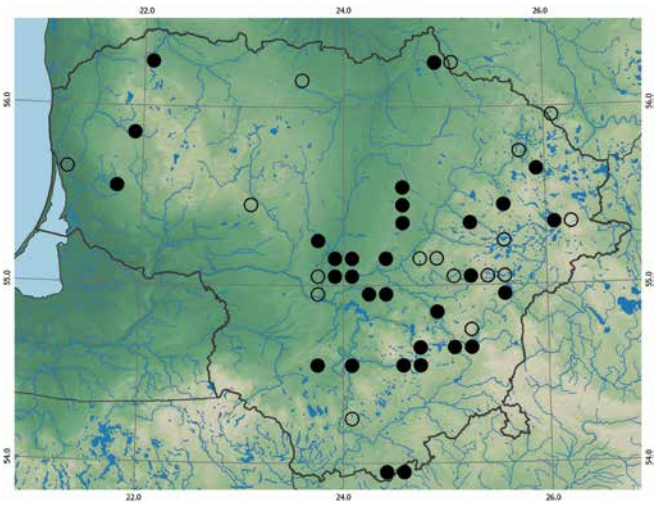

Pilkšvarudė bankera

Bankera fuligineoalba (J. C. Schmidt) Coker & Beers ex Pouzar

Bankeriniai (Bankeraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

EN B2ab(iii); C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Daugelyje Europos šalių stebimas šios rūšies nykimas ir radaviečių mažėjimas.
Lietuvoje labai reta, daugiausia paplitusi pietrytinėje dalyje, kur vyrauja pušynai, taip pat rasta Kuršių nerijoje. Žinoma aštuoniolika radaviečių, iš kurių penkiolika – iki 2007 m., daugiausia praėjusio amžiaus šeštajame ir septintajame dešimtmetyje.

Nuotraukos autorius – Jan Vesterholt

Biologija ir ekologija. Grybas gana stambus, minkštos mėsingos konsistencijos, su dygliais kepurėlės apačioje. Jo kepurėlė 5–10, kartais 15 cm skersmens, jaunų grybų kepurėlė kiek plaušinga, balkšva, senesnių – lygi, nuo šviesiai rudos spalvos iki rudos ar raudonai rudos, kraštas ilgai išlieka šviesus. Nevienodai augdama grybo kepurėlė apauga miško paklotės dalis, spyglius, žoles ar dirvožemio daleles. Kotas rudas, šviesesnis prie pat dyglių. Dygliai šviesiai rusvi, pilkšvi, jauni – rožinio atspalvio. Grybo, ypač sudžiūvusio, kvapas primena vaistinės ožragės arba kario prieskonių kvapą.
Sudaro mikorizę su pušimis, dažniausiai randama senuose atviruose šviesiuose pušynuose su gerai išsivysčiusia kerpių ir bruknių danga, smėlio dirvožemiuose, kuriuose mažai maisto medžiagų.

Populiacijos gausumas. Pilkšvarudės bankeros populiacijos fragmentiškos, išsidėsčiusios pietrytiniame regione, didžiosios jų dalies būklė nėra žinoma.
Daugiausia grybo radaviečių registruota prieš 30–50 metų. Šios rūšies grybų populiacija mažėja, nes lieka vis mažiau senų pušynų, ypač nesaugomose teritorijose. Net tinkamose buveinėse pilkšvarudės bankeros auga negausiai – vienoje radavietėje dažniausiai apytikriai penki skirtingi genetiniai individai.

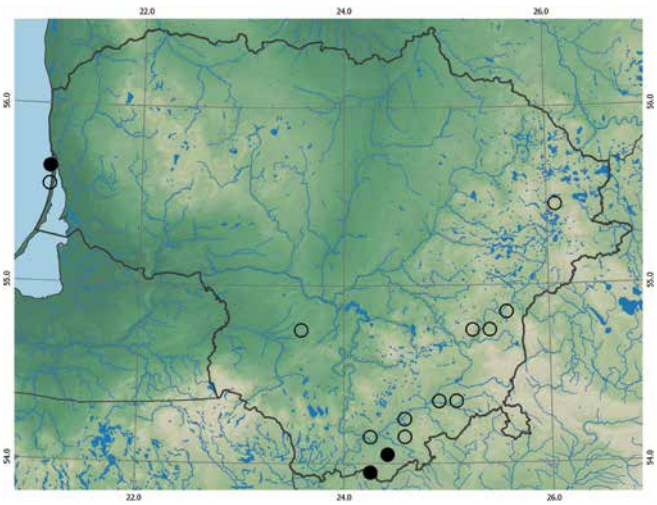

Grėsmės ir apsauga. Pilkšvarudė bankera jautri oro taršai azotinėmis medžiagomis. Jau kelis dešimtmečius daugelyje Europos šalių stebimas šio grybo nykimas dėl azotinės taršos. Didžiausia grėsmė pilkšvarudės bankeros išlikimui yra miškininkystė senuose pušynuose: plynieji miškų kirtimai, atsodinimai, negyvos medienos šalinimas. Grybiena dirvožemyje po sunaikinimo neatsikuria. Apsaugos priemonės – senų pušynų ar bent jau atskirų senų medžių išsaugojimas ir tik savaiminis miško atžėlimas tinkamose grybui augti vietose.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare. Most localities are from south-eastern Lithuania where pine forests prevail. The fungus occurs in old-growth dry sandy pine forest where it forms mycorrhiza with pine (Pinus sylvestris). Tree felling and increased nutritional load are major threats.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Pilkoji baravykpintė

Boletopsis grisea (Peck) Bondartsev & Singer

Bankeriniai (Bankeraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR C2a(i)

Paplitimas. Rūšis paplitusi Europos, Šiaurės Amerikos ir Azijos (Rusijos) borealinėje juostoje.
Lietuvoje labai reta, rasta tik pietrytinėje šalies dalyje, kurioje vyrauja pušynai. Žinoma vienuolika radaviečių, visos stebėtos praėjusio amžiaus šeštajame ir septintajame dešimtmetyje.

Biologija ir ekologija. Grybas gana stambus, minkštos mėsingos konsistencijos, su vamzdeliais kepurėlės apačioje. Jo kepurėlė iki 15 cm skersmens, pusiau apvali, jaunų vaisiakūnių su žemyn užlinkusiais šviesesniais kraštais, senesnių plokščia ar įdubusi, lygi, pilka ar pilkšvai ruda, su trumpu cilindro formos pilku kotu. Kepurėlės apačioje poros smulkios, baltos, palietus tampa rausvai rudos, sendamos pilkšvėja. Pilkoji baravykpintė lengvai supainiojama su tamsiąja baravykpinte (*Boletopsis leucomelaena*), kuri yra tamsiai pilkos, beveik juodos spalvos ir auga tik eglynuose.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga vasaros pabaigoje ir rudenį. Sudaro mikorizę su pušimis ir auga sausuose, smėlinguose dirvožemiuose, kuriuose nedaug maisto medžiagų, atviruose gaisro požymių turinčiuose kerpšiliuose. Grybas prieraišus seniems ilgaamžiams miškams.

Populiacijos gausumas. Dabartinė pilkosios baravykpintės populiacijų būklė nėra žinoma. Gausiau buvo paplitusi Vilniaus r. Naujųjų Verkių apyl. ir Varėnos r. Grybų populiacijos negausios, apie tris–dešimt individų radavietėje. Per pastaruosius 40–50 metų nebuvo registruota naujų radaviečių.

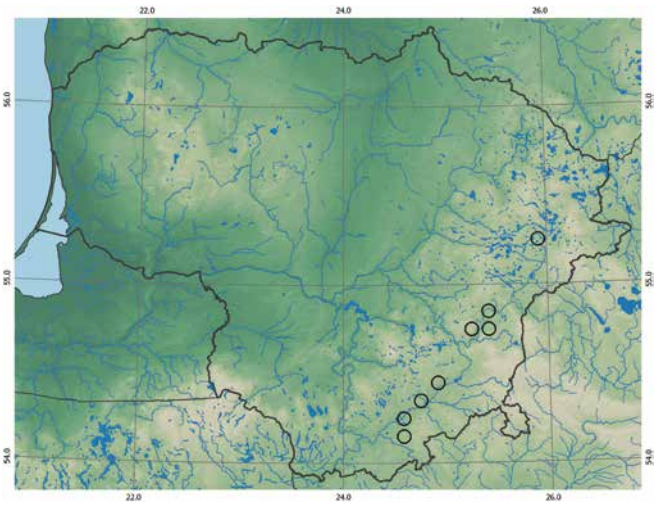

Nuotraukos autorius – Caspar Ström

Grėsmės ir apsauga. Didžiausia grėsmė grybui yra senų pušynų kirtimas. Grybiena ilgaamžė, lygi pušynų amžiui, ir išlieka ilgai toje pat vietoje, bet, suardžius ar sunaikinus buveinę, sunkiai įsikuria kitose, ypač pažeistose, buveinėse. Manoma, kad grybui grėsmę kelia ir padidėjusi azoto tarša. Pagrindinė apsaugos priemonė – išsaugoti senus pušų medynus ar bent pakankamai kirtavietėse išsaugoti senų medžių, kas galbūt padėtų šiai rūšiai išlikti, jei šalia būtų gyvybinga grybų populiacija.

Informacijos šaltiniai: Mazelaitis, 1976.

Summary. *This species forms mycorrhiza with pine and grows on dry and nutrient poor sandy soils in open pine forests. The species is very rare, known to be found in only 11 historical localities in south eastern Lithuania where dry pine forests prevail. The major threat is the clear cutting of old pine forests and possibly it is also negatively affected by increased nutritional load.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

Plonakotis dyglutėlis

Hydnellum gracilipes (P. Karst.) P. Karst.

Bankeriniai (Bankeraceae)
Agarikomicetai (Agaricomycetes)

CR D1

Paplitimas. Rūšis paplitusi Šiaurės Europos regione: Suomijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Rusijoje, pavienių radinių aptinkama Škotijoje, Austrijoje. Iš viso pasaulyje žinoma apie 200 radaviečių.
Lietuvoje žinoma tik viena radavietė Varėnos r.

Biologija ir ekologija. Grybas nedidelis, su 0,5–4 cm skersmens, šviesiai rausvai ruda ar violetiškai ruda, netaisyklingai skiautėta, plona, plėvelės pavidalo kepurėle dygliuota apačia. Kepurėlės paviršius vilnotas, apačioje tankūs 1–2 mm ilgio kepurėlės spalvos dygliai. Kelios grybo kepurėlės būna kartu suaugusios, apačioje susiaurėja į ploną siūlišką kotą, kuris prisitvirtina prie medžio virtuolio. Grybo kvapas neišsiskiriantis. Išvaizdą sunku supainioti su kitų grybų.
Vaisiakūniai vienmečiai, išauga rudenį pasislėpę po stora samanų, kerpių ar viržių danga, apaugusia stambius pušų virtuolius. Plonakotis dyglutėlis auga senuose, ilgo tęstinumo, su gaisro požymiais neturtingo dirvožemio pušynuose po išvirtusiais stambiais pušų virtuoliais ir sudaro mikorizę su pušimis.

Populiacijos gausumas. Lietuvoje žinoma tik viena radavietė, kurioje aptikti keli gerai išsivystę vaisiakūniai ant stambaus pušies virtuolio, padengto samanomis, žolėmis ir kerpėmis.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę plonakočio dyglutėlio išlikimui sudaro kirtimai ir negyvos medienos pašalinimas iš miško buveinių. Miškininkystės veikla, suardanti gerai susiformavusią miško paklotę, gali pažeisti grybieną. Brandiems pušynams, ypač su buvusio gaisro poveikiu, nesantiems saugomose teritorijose, gresia kirtimai, kurie labai sumažintų grybo plitimo galimybes. Apsaugos priemonė – nevykdyti jokios ūkinės veiklos grybui tinkamose buveinėse.

Nuotraukos autorė – Reda Iršėnaitė

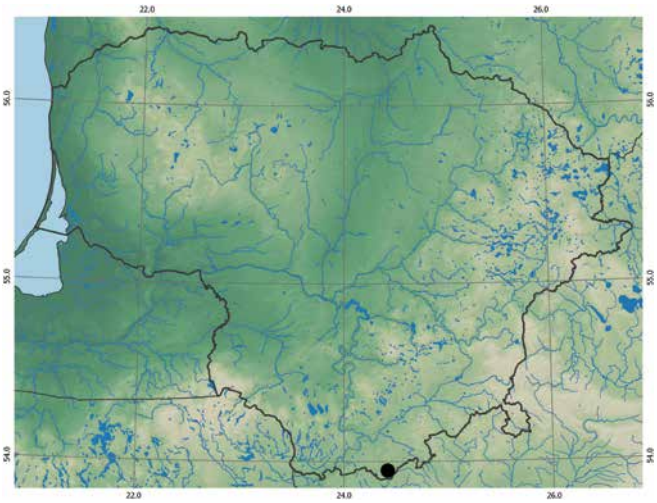

Informacijos šaltiniai: Brandrud, 2015.

Kolekcijos: BILAS.

Summary. *This species is very rare, known to be found in only one locality in south-east Lithuania. Occurring in old-growth pine forests with signs of fire, it grows under coarse woody pine debris covered with mosses and lichens cover. The major threats are the felling of old-growth pine forests, especially in non-protected areas, and the removal of coarse woody debris from forests.*

Autorė – Reda Iršėnaitė

TAKSONŲ LIETUVIŠKŲ VARDŲ RODYKLĖ
INDEX OF THE LITHUANIAN NAMES OF TAXA

Aksombaravykis raudonkepuris 626
Aldrūnė pūslėtoji 479
Anakamptis mažasis 393
Anchinija didžioji 143
Ankstyvė mažoji 89
Antbarzdė belapė 405
Antis ledinė 230
    pilkoji 226
    rudagalvė 228
    smailiauodegė 223
    šaukštasnapė 224
    urvinė 234
Apolonas juodasis 145
Apsiuva mėlynsparnė 137
Apuokas didysis 277
Apuokė pūkuotoji 325
Arionas didysis 73
Arnika kalninė 522
Artonija baltakraštė 557
Asiūklis didysis 376
Astruolis druskinis 529
Auksakežis Mužo 569
Auksavabalis aštuoniataškis 121
    marmurinis 124
    niūriaspalvis 122
Auksavapsvė didžioji 184
Auksinukas didysis 164
    šiaurinis 165
Auksveitis pievinis 540
Aukšliavarpis bohemiškasis 551
    pirštuotasis 552
Auslinda smėlinė 108
Ausūnis smiltyninis 553
Avižaitė pievinė 444
Avocetė paprastoji 256

Bajorė juodgalvė 523
Baktrospora ąžuolinė 558
Baltikas salierinis 618
Baltnuosėdis gumbuotasis 616
Bankera pilkšvarudė 661
Baravykas blyškusis 621
    bronzinis 619
    dėmėtasis 620
    Fechtnerio 622
    kartusis 623
Baravykpintė pilkoji 662
Barzdenė barzdotoji 318
Baublys didysis 220
    mažasis 221
Bazanija tridantė 324
Begalis plačialapis 537
    prūsinis 538
Bembiksas ilgažandis 186
Berutis raudonžiedis 514
Beržas keružis 466
    liekninis 465
Bėgikas juodakrūtis 259
Bitė gauruotakojė stepinė 187
Bligna trilapė 451
Blizgiavabalis liepinis 125
Bobausis apskritasporis 549
Briedragė kislioji 565
    skėtrioji 564
Briedžiukas puslaisvis 550
Brija Funko 357
    Šleicherio 358
Brylytė miltuotoji 598
    šviesiagalvė 599
    tamsioji 597

Cidarija estinė 173
Cikada kalninė 109

Čemerys baltasis 391
Česnakas dirvinis 422
    kampuotasis 420
    porinis 421

Dailidė ūsenis 134
Dančiasnapis vidutinis 232
Dėlė medicininė 70
Didšepšė tikroji 355
Dirsuolė miškinė 439
    stačioji 440
Dirvinukas pajūrinis 180
Dirvuolė kvapioji 462
Dygė Ričardsono 363
Dygiabudė kalkiamėgė 604
Dyglutėlis plonakotis 663
Dygva pataisinė 361
    vingiastiebė 362
Dobilas ilgagalvis 459
    penkialapis 458
Drevėspragšis rūdiškasis 127
Driušė ilgakaklė 344
Druskė smiltyninė 488
Dumblaragis lizdiškasis 316
Dusia plačioji 115
Dviguonė širdinė 411
Dvyndantė raukšlėtoji 347
    žalioji 348
Džioveklė blyškioji 516
    didžioji 515
Džiugma pelkinė 323

Elniavabalis šiaurinis 119
Eraičinas miškinis 441
    smėlyninis 442
Erelis jūrinis 245
    kilnusis 240
    žuvininkas 249
Erelis rėksnys didysis 243
    mažasis 244

Erika tyrulinė 494
Ershetas aštriašnipis 198

Frulanija tįsioji 326

Gaga sibirinė 233
Gaidukas 263
Gandras juodasis 222
Garbenis kardalapis 394
    raudonasis 395
Gaurabitė sieninė 188
Gebenė lipikė 532
Gedutis vienalapis 412
Gegužraibė šalmuotoji 417
    vyriškoji 416
Gegūnė dėmėtoji 399
    gelsvoji 401
    plačialapė 400
    raiboji 398
    siauralapė 402
    žalioji 403
Geldutė ovalioji 72
Gencijonas melsvasis 498
    siauralapis 499
Gencijonėlė pelkinė 501
    pievinė 500
Genys baltanugaris 283
    tripirštis 284
Gialekta Flotovo 586
    guobinė 587
Gijabudė žalsvoji 608
Gyvatėdis paprastasis 241
Gleiviakerpė glebioji 572
Gleivytis adatiškasis 577
    gauruotasis 574
    kerpiškasis 575
    latakinis 576
    upinis 573

Glindė karališkoji 517
miškinė 518
Godūnas baltasis 556
Grambuolys margasis 123
Gražiataurė ryškioji 548
Griciukas paprastasis 261
Griežlė paprastoji 253
Grifolė kuokštinė 637
Grybliežuvis šiurkštusis 547
Guotė geltonžvynė 611
juosvoji 610
kietoji 612
ūmėdinė 613
Gurgždis plaukuotasis 534
Gvazdikas Borbašo 484
gauruotasis 483
puošnusis 485
smiltyninis 482

Hesperija juodoji 147
rudmargė 146
smiltyninė 148
Hipotrachina alksninė 566

Ilgalūpė nariuotoji 396
Išnura mažoji 92

Jautakis piengrybis 657
Jonažolė kalninė 468
plaukuotoji 467
Juodbaravykis tikrasis 624
Juodgalvė didžiažiedė 511
Juodkežis smulkialakštis 567
Juodsprindis baltajuostis 171
Jūršarkė eurazinė 255

Kaldezija širdžialapė 385
Kalnarūtė šerinė 381
Kalnasargis pelkinis 539
Kalviukas dirvoninis 287
Kapšutė brijinė 351
Kardelis paprastasis 418
Karklas gulsčiasis 473
laplandinis 471
mėlynialapis 472
Karteklė didžioji 615
Kartenė svogūninė 476
Katilėlis boloninis 519
Kelmagraužis pjūklaūsis 136
Kelmenis lazdyninis 645
Kempė kvapnioji 651
Kempinė tamsiarudė 633
Kepena ąžuolinė 609
Kerėža šikšninė 368
Kežytė žalsvoji 563
Kielė geltongalvė 288
Kietagrūdis vaistinis 503
Kiminas minkštasis 336
plačialapis 337
skiauterėtasis 334
tankusis 335
Vulfo 339
žvilgusis 338
Kiras mažasis 266
Kirlikas jūrinis 257
Kirmvabalis Šneiderio 133
Kirtiklis baltijinis 203
Kiškis baltasis 302
Klumpaitė plačialapė 397
Kordulegastras geltonžiedis 98
Kragas juodakaklis 219
raguotasis 217
rudakaklis 218
Kremzliabudė gyslotoji 614
Kryklė dryžagalvė 225
Kryžmataurė Helerio 319
Kukulija pajūrinė 181
Kukutis 282
Kulkšnė juodadantė 455
Kuoduotis pušinis keliaujantis 177
Kuolinga didžioji 262
Kuplė smailioji 343
Kurapka pilkoji 250
Kurtinys vakarinis 252
Kūmutė raudonpilvė 207

Laibadyglis kietasis 642
Laibenis smiltyninis 475
Laksva pelkinė 408
Lapuotininkas didysis 135
Lašalas reliktinis 88
Laumžirgis šiaurinis 94
žaliasis 95
Linažolė baltijinė 506
Lingė pievinė 242
Linlapis plikažiedis 478
Lipikas plačialapis 495
trižiedis 496
Liūnsamanė tundrinė 365
Lobelija ežerinė 520
Lokys rudasis 303
Lututė paprastoji 274
Lūgnė mažažiedė 383
Lūšis 305

Machaonas 144
Maitvabalis keturtaškis 117
Maludė totorinė 535
Marguolis esparcetinis 140
pietinis 138
raudonžiedis 139
Maurabragis baltijinis 312
pilkšvasis 313
Medauninkas vienagumbis 409
Medumėlė melisalapė 510
Medvarlė europinė 210
Meleta pilkoji 285
žalioji 286
Melsvys baltajuostis 162
gencijoninis 166
kraujalakinis 168
smiltyninis 170
stepinis 169
taškuotasis 167
žalsvasis 163
Menegacija skylėtoji 568
Menturdumblis kurklinis 315
Merkija šiaurinė 330
Meškapėdė baltagyslė 583
gulsčioji 584
Meškutė geltonmargė 178
raudonsparnė 179
Mezija tribriaunė 354
Mėlitas melsvasis 448
Mėlyngurklė paprastoji 289
Mėšlavabalis smailiaragis 120
Miegapelė didžioji 301
miškinė 300
Miežvienis europinis 445
Miglė retažiedė 446
Mikoblastas kraujaspalvis 578
Miltpuodė geltonoji 562
pilkoji 561
Minkštadyglis obelinis 641
Minkštenis krokinis 646
Mizidė reliktinė 82
Monažolė lietuvinė 443

Naktižiedė lietuvinė 487
žalsvoji 486
Naras juodakaklis 216
Narytžolė pajūrinė 388
Našlaitė griovinė 469
liūninė 470
Nefroma miltuotoji 581
riestalakštė 582
Nehalenija mažoji 93
Nendriadusė dvijuostė 116
Nendrinukė meldinė 290
Nendrūnė eraičininė 447
Nertvė mažoji 359
patisinė 360
Nėgė jūrinė 196
Notra stačioji 513
Nuodėgulė paprastoji 231
Nuosėdis lazdyninis 607

Odapintė putlioji 650
Odkerpė upinė 592
Ofris musinis 415

Palemonas mėlynasis 489
Palėnas gelsvasis 525
Pašiaušėlis juosvavarpis 438
Pataisiukas patvankinis 374
Patvenis daugiametis 502
Pažulnė vingialapė 369
Pelėausis Branto 296
kūdrinis 297
Natererio 298
Pelėda balinė 275
liepsnotoji 273
uralinė 279
žvirblinė 278
Pelėdikė paprastoji 276
Pelėsakalis paprastasis 238
Pelėžirnis geltonžiedis 456
žirnialapis 457
Pelkiasprindis spalvotasis 172
Pelkinukas juodmargis 175
Perlinukas pietinis 150
stepinis 151
šiaurinis 149
Peslys juodasis 246
rudasis 247
Pienažolė pajūrinė 492
Piengrybis aitriakvapis 653
gelsvasis 656
juodasis 654
kislusis 655
Pievagrybis didysis 602
Pievaspragšis raudonasis 126
Pintainė rausvoji 636
Pintenis ąžuolinis 638
Pirštūnis piestinis 630
Plačiaausis europinis 294
Platužė plačioji 580
Plaumuonė vandeninė 521
Plauretis kvapusis 407
pievinis 406
Plautė siauralapė 504
Plikaplaiskė miškinė 414
Plikšnys dvispalvis 299
Plikūnė plačialapė 328
Plojenė paprastoji 327
Plokščiavabalis purpurinis 131
pušinis 132
Plūdė siūlinė 390
smailialapė 389
Plukenis lankstusis 386
mažasis 387
Plunksnalapė pražangiažiedė 454
Plutpintenė geltonoji 643
Poniabudė Hadriano 635
Poniabudėlė šuniškoji 634
Progailis mažasis 490
Pudmė taurinė 384
Puikiažygis žiaurusis 110
Puošniažygis didysis 111
grakštusis 112
žalvarinis 113
Purplelis paprastasis 272
Purvuolis dvilapis 410
Puvėseklė šilinė 585
Pūsliakerpė gūbriuotoji 589
Pūtelis Gorskio 528

Ragapintė kvapioji 649
Rainė ežerinė 201
Raistenė pelkinė 533
Raitinytė vaistinė 505
Raktažolė pelenėlė 493
Ramalina plonašakė 579
Ratainytė šakotoji 433
Ratenas pelkinis 531
Raugė dirvinė 480
Raukšliagrybis plunksninis 640
Rėžiukas paprastasis 477
Riestūnė žvilgančioji 364
Rikardija vingrioji 329
Rizokarpas juodžalis 600
Rudė paprastoji 229

Ruonis ilgasnukis 306
Rupūžė nendrinė 209
žalioji 208
Rūtenis tarpinis 450
tuščiaviduris 449

Saidra rusvoji 435
Saitakerpė daugialakštė 591
suodinoji 590
Sakalas keleivis 236
Satyras akiuotasis 158
juodasis 156
pelkinis 161
pietinis 157
Satyriukas pievinis 153
rudakis 152
Seligerija lygioji 341
Sėjikas dirvinis 258
Sėmainis žaliasis 340
Sykas ežerinis 199
Skaptukas ąžuolinis 129
Skeltadantė Arnoldo 342
Skersasnukis paprastasis 200
Sketsakalis eurazinis 237
Skėriukas besparnis 106
Skėtė baltakaktė 99
grakščioji 100
rudajuostė 102
šarvuotoji 101
Skiautalūpis tamsialapis 404
Skydvabalis didysis 130
Skydvėžis pavasarinis 80
vasarinis 81
Skylenė menturinė 350
Skylenis ąžuolinis 632
Skylėtbudė šakotoji 648
Skylutis vientisasis 647
Skliautenė karoklinė 370
Skolija gauruotoji 183
Skomenė dantytoji 371
Slepišerė ežerinė 375
Slyva dygioji 463
Smėliabitė ilganosė 191
katilėlinė 190
raukšlėtoji 192
Šverino 193
Smilčiasprindis 176
Smilgenė ankstyvoji 437
Smiltė siauralapė 481
Smiltvapsvė kopinė 185
Sotvaras pajūrinis 464
Spyglainis miškinis 382
Spragtukas kalninis 104
Spragšis didysis 128
Sprindytis vingirinis 174
Starta pilkoji 292
sodinė 291
Startsakalis paprastasis 235
Statplaukė lieknoji 320
Stiebinukas pajūrinis 182
Stiklasparnis ąžuolinis 141
juodalksninis 142
Stirnabudė melsvakotė 617
Storagalvis boružinis 86
Storplutis kurapkinis 660
Strėliukė Johansono 91
šarvuotoji 90
Stulgys paprastasis 260
Stumbras 307
Suktenė keturdantė 76
mažoji 75
pūstoji 77
Sukutė ilgalapė 349
Svila smulkiažiedė 413
Svirplys juostakaktis 103

Šakočius auksaspalvis 631
Šalavijas pievinis 512
Šaškytė auksuotoji 154
baltmargė 155
mažoji 159
tamsioji 160
Šeriapintė rausvoji 644
Šermuonėlis 304
Šikšnys vėlyvasis 295
Šilagėlė vėjalandė 452

Šilkabitė Baltijos 194
Širdažolė pajūrinė 497
Šiurė kupstinė 570
parazitinė 571
Šiurpenė slapioji 74
Šiurpis siauralapis 423
Šoklys pajūrio 114
Šoniplauka keturspyglė 83
Švitrelė plunksninė 346
Švygžda paprastoji 254
Švylys lieknasis 434

Tarkšlys kopinis 107
margasis 105
Taukius paprastasis 554
Taurenė ąžuolinė 560
žaliagalvė 559
Taurūnis krateriškasis 555
Teilorija lieknoji 353
Telotrema dantytoji 588
Tensmenis smailiašakis 367
Tetervinas eurazinis 251
Tetralonija dedešvinė 189
Tikutis miškinis 264
Trapiadyglis korališkasis 652
Tritomarija kirptalapė 321
Tritonas skiauterėtasis 206
Trumpasparnis geltonkailis 118
Tujinėlė smulkioji 366
Tuklė paprastoji 507
Tulikas raudonkojis 265
Tulžys paprastasis 280

Uldukas paprastasis 271
Uolaskėlė pelkinė 453
Uolenė vaiskioji 345
Usnis įvairialapė 524
Ūmėdė auksaviršė 658
kvapioji 659

Vaisgina stačioji 508
Vanagutė šiurkščioji 526
Vapsvaėdis vakarinis 248
Varpenis daugiaskiltis 378
mažasis 379
šakotasis 377
virgininis 380
Versmenė velėninė 356
Vėžys plačiažnyplis 84
Vėžlys balinis 212
Vijūnas 202
Vikis pavasarinis 460
žirnialapis 461
Viksva gauruotoji 429
liūninė 430
palaipinė 432
pievinė 427
protarpinė 428
raistinė 431
Vikšrenis rusvasis 436
Vikšris druskinis 425
galvinis 424
pelkinis 426
Vilkdalgis sibirinis 419
Vilktabokė pelkinė 603
Vingiaporis dvisluoksnis 639
Vištapienė pievinė 392

Vištvanagis paprastasis 239
Vyrskydė laiboji 491
Voveraitė pilkoji 627

Zunda pajūrinė 536

Žaltys lygiažvynis 213
Žalvarnis europinis 281
Žarotūnė lininė 474
Žąsis mažoji 227
Žemlielys kimininis 546
Žemtaurė kvapioji 322
Žilstė gauruotoji 527
Žilutė pūpsninė 352
Žiomenė miškinė 509
Žiovenė grakščioji 594
lieknoji 595
melsvoji 593
šeriuotoji 596
Žirgelis geltonkojis 96
pleištinis 97
Žuvėdra baltaskruostė 267
baltasparnė 268
juodoji 269
mažoji 270
Žvaigždinas didysis 629
keturskiautis 628
Žvaigždūnė balandinė 530
Žvakidumblis šiurpinis 314
Žvynabudėlė baltoji 605
rausvarudė 606
Žvynbaravykis tikrasis 625
Žvynutė durpyninė 331

TAKSONŲ LOTYNIŠKŲ VARDŲ RODYKLĖ
INDEX OF THE LATIN NAMES OF TAXA

Abortiporus biennis 639
Accipiter gentilis 239
Acipenser oxyrhynchus 198
Acrocephalus paludicola 290
Aegolius funereus 274
Aeshna crenata 94
viridis 95
Agaricus langei 602
Agrimonia procera 462
Agrostemma githago 480
Agrotis ripae 180
Aira praecox 437
Ajuga pyramidalis 508
Alcedo atthis 280
Aldrovanda vesiculosa 479
Allium angulosum 420
scorodoprasum 421
vineale 422
Alopecurus arundinaceus 438
Anacamptis morio 393
Anagallis minima 490
Anas acuta 223
clypeata 224
querquedula 225
strepera 226
Anchinia daphnella 143
Andrena curvungula 190
nasuta 191
rugulosa 192
suerinensis 193
Androsace filiformis 491
Anostirus purpureus 126
Anser erythropus 227
Anthophora plagiata 188
Anthus campestris 287
Antitrichia curtipendula 370
Aquila chrysaetos 240
Arctia aulica 178
Arenaria procera 481
Arion ater 73
Arnica montana 522
Asio flammeus 275
Asplenium trichomanes 381
Astacus astacus 84
Astragalus danicus 455
Athene noctua 276
Aythya ferina 228
nyroca 229
Alyssum gmelinii 475

Bactrospora dryina 558
Bankera fuligineoalba 661
Baptria tibiale 171
Barbastella barbastellus 294
Barbilophozia barbata 318
Bazzania trilobata 324
Bembix rostrata 186
Betula humilis 465
nana 466
Bison bonasus 307
Boletopsis grisea 662
Boletus aereus 619
erythropus 620
impolitus 621
Boloria frigga 149
Bombina bombina 207
Boros schneideri 133
Botaurus stellaris 220
Botrychium matricariifolium 377
multifidum 378
simplex 379
virginianum 380
Bovista paludosa 603
Brenthis daphne 150
hecate 151
Bromopsis benekenii 439
erecta 440
Bryodemella tuberculata 105
Bryum funckii 357
schleicheri 358
Bubo bubo 277
Buckiella undulata 369
Bufotes viridis 208
Butyriboletus fechtneri 622
Buxbaumia viridis 340

Caldesia parnassifolia 385
Calicium adspersum 559
quercinum 560
Calidris alpina 259
pugnax 263
Calliergon richardsonii 363
Caloboletus radicans 623
Caloscypha fulgens 548
Calosoma inquisitor 110
Campanula bononiensis 519
Cantharellus cinereus 627
Capnopsis schilleri 89
Carabus coriaceus 111
intricatus 112
nitens 113
Cardamine bulbifera 476
Carex buxbaumii 427
distans 428
filiformis 429
heleonastes 430
magellanica 431
pediformis 432
Carterocephalus palaemon 146
Centaurea phrygia 523
Centaurium littorale 497
Cephalantera longifolia 394
rubra 395
Ceruchus chrysomelinus 119
Cetrelia olivetorum 563
Chaenotheca cinerea 593
gracilenta 594
gracillima 595
hispidula 596
Chaerophyllum hirsutum 534
Chara baltica 312
canescens 313
Charadrius hiaticula 257
Chariaspilates formosaria 172
Chlidonias hybrida 267
leucopterus 268
niger 269
Choiromyces meandriformis 556
Chondrostoma nasus 200
Cicadetta montana 109
Cicindela maritima 114
Ciconia nigra 222
Circaetus gallicus 241
Circus pygargus 242
Cirsium heterophyllum 524
Cladium mariscus 433
Cladonia caespiticia 570
parasitica 571
Clanga clanga 243
pomarina 244
Clangula hyemalis 230
Clavariadelphus pistillaris 630
Coenagrion armatum 90
johanssoni 91
Coenonympha hero 152
tullia 153
Collema flaccidum 572
Colletes caspicus 194
Columba oenas 271
Conioselinum tataricum 535
Copris lunaris 120
Coracias garrulus 281
Corallorhiza trifida 396

Cordulegaster boltonii 98
Coregonus maraena 199
Coronella austriaca 213
Cortinarius moënne-loccozii 607
Corydalis cava 449
intermedia 450
Crex crex 253
Crossocalyx hellerianus 319
Cucujus cinnaberinus 131
haematodes 132
Cucullia balsamitae 181
Cyphelium inquinans 561
tigillare 562
Cypripedium calceolus 397

Dactylorhiza cruenta 398
maculata 399
majalis 400
ochroleuca 401
traunsteineri 402
viridis 403
Dasypoda argentata 187
Dendrocopos leucotos 283
Dendroxena quadrimaculata 117
Dermatocarpon luridum 592
Dianthus arenarius 482
armeria 483
borbasii 484
superbus 485
Dichodontium pellucidum 345
Dichomitus campestris 645
Dicranum drummondii 347
viride 348
Distichium capillaceum 343
Dracocephalum ruyschiana 509
Dryomys nitedula 300
Dytiscus latissimus 115

Echinoderma calcicola 604
Elater ferrugineus 127
Emberiza hortulana 291
Emus hirtus 118
Emys orbicularis 212
Entoloma incanum 608
Epidalea calamita 209
Epipactis atrorubens 404
Epipogium aphyllum 405
Epirrhoe tartuensis 173
Eptesicus serotinus 295
Equisetum telmateia 376
Eresus kollari 86
Ergates faber 134
Erica tetralix 494
Eriophorum gracile 434
Eryngium maritimum 536
Erynnis tages 147
Eucladium verticillatum 350
Eumedonia eumedon 162
Euphydryas aurinia 154
maturna 155
Eupithecia thalictrata 174
Evernia divaricata 564
mesomorpha 565

Falco columbarius 235
peregrinus 236
subbuteo 237
tinnunculus 238
Felipes leucopellaeus 557
Festuca altissima 441
psammophila 442
Fissidens arnoldii 342
Fistulina hepatica 609
Fomitopsis rosea 636
Fontinalis dalecarlica 359
hypnoides 360
Frullania tamarisci 326

Gagea pratensis 392
Galium rubioides 495
triflorum 496
Gallinago media 260
Gavia arctica 216
Geastrum quadrifidum 628
triplex 629
Gentiana cruciata 498
pneumonanthe 499
Gentianella amarella 500
uliginosa 501
Geocalyx graveolens 322
Geoglossum sphagnophilum 546
Gyalecta flotowii 586
ulmi 587
Gymnadenia conopsea 406
odoratissima 407
Gymnopilus junonius 615
Gyromitra sphaerospora 549
Gladiolus imbricatus 418
Glaucidium passerinum 278
Glaucopsyche alexis 163
Glaux maritima 492
Glis glis 301
Glyceria lithuanica 443
Gnorimus variabilis 121
Gomphus flavipes 96
Graphoderus bilineatus 116
Gratiola officinalis 505
Grifola frondosa 637

Haematopus ostralegus 255
Haliaeetus albicilla 245
Halichoerus grypus 306
Hamatocaulis vernicosus 364
Hammarbya paludosa 408
Hapalopilus croceus 646
Hedera helix 532
Helictochloa pratensis 444
Hericium coralloides 652
Herminium monorchis 409
Hipparchia hermione 156
statilinus 157
Hirudo medicinalis 70
Hordelymus europaeus 445
Hydnellum gracilipes 663
Hydrocotyle vulgaris 533
Hygrophorus atramentosus 610
chrysodon 611
penarius 612
russula 613
Hyla arborea 210
Hypericum hirsutum 467
montanum 468
Hypotrachyna revoluta 566

Icmadophila ericetorum 585
Inonotus dryophilus 632
Iris sibirica 419
Ischnura pumilio 92
Isoetes lacustris 375
Isognomostoma isognomostomos 74
Isopyrum thalictroides 451
Ixobrychus minutus 221

Juncus capitatus 424
gerardi 425
stygius 426
Junghuhnia collabens 644

Labidura riparia 108
Lactarius acerrimus 653
lignyotus 654
repraesentaneus 655
resimus 656
volemus 657
Laphangium luteoalbum 525
Larus minutus 266
Lasallia pustulata 589
Laserpitium latifolium 537
prutenicum 538
Lathyrus laevigatus 456
pisiformis 457
Lejeunea cavifolia 327
Lepidurus apus 80
Lepiota erminea 605
fuscovinacea 606
Lepista personata 617
Leptogium rivulare 573
saturninum 574
Lepus timidus 302
Leucocortinarius bulbiger 616
Leucorrhinia albifrons 99

caudalis 100
pectoralis 101
Limosa limosa 261
Linaria loeselii 506
Liparis loeselii 410
Listera cordata 411
Lithospermum officinale 503
Lobaria pulmonaria 580
Lobelia dortmanna 520
Lopinga achine 158
Luscinia svecica 289
Lycaena dispar 164
helle 165
Lychnothamnus barbatus 314
Lycopodiella inundata 374
Lynx lynx 305
Lysandra coridon 169

Macaria carbonaria 175
Malaxis monophyllos 412
Meesia triquetra 354
Melanitta fusca 231
Melitaea aurelia 159
diamina 160
Melittis melissophyllum 510
Menegazzia terebrata 568
Mergus serrator 232
Mesoligia literosa 182
Mesoptychia rutheana 323
Miliaria calandra 292
Milvus migrans 246
milvus 247
Misgurnus fossilis 202
Modicogryllus frontalis 103
Moerckia hibernica 330
Montana montana 104
Montanelia panniformis 567
Morchella semilibera 550
Motacilla citreola 288
Mustela erminea 304
Mutinus caninus 634
Mycoblastus sanguinarius 578
Myotis brandtii 296
dasycneme 297
nattereri 298
Myrica gale 464
Myriophyllum alterniflorum 454
Mysis relicta 82

Najas flexilis 386
minor 387
Nasturtium officinale 477
Necydalis major 135
Nehalennia speciosa 93
Neoephemera maxima 88
Neoorthocaulis attenuatus 320
Neotinea ustulata 413
Neottianthe cuculata 414
Nephroma parile 581
resupinatum 582
Nitella confervacea 315
Numenius arquata 262
Nuphar pumila 383
Nymphoides peltata 521

Oeneis jutta 161
Ophiogomphus cecilia 97
Ophrys insectifera 415
Orchis mascula 416
militaris 417
Orobanche elatior 515
reticulata 516
Osmoderma barnabita 122
Ovalisia rutilans 125

Pallaseopsis quadrispinosa 83
Pallavicinia lyellii 331
Pandion haliaetus 249
Papilio machaon 144
Paraleucobryum longifolium 349
Parnassius mnemosyne 145
Parnopes grandior 184
Pedicularis sceptrum-carolinum 517
sylvatica 518
Pelekium minutulum 366
Peltigera degenii 583
horizontalis 584
Peltis grossa 130
Perdix perdix 250
Perenniporia medulla-panis 647
Pernis apivorus 248
Petromyzon marinus 196
Peziza ammophila 553
Phallus hadriani 635
Phellinus nigrolimitatus 633
Phengaris alcon 166
arion 167
teleius 168
Phibalapteryx virgata 176
Philonotis caespitosa 356
Phlebia centrifuga 640
Picoides tridactylus 284
Picus canus 285
viridis 286
Pilosella echioides 526
Pinguicula vulgaris 507
Piptoporus quercinus 638
Pluvialis apricaria 258
Poa remota 446
Podalonia luffii 185
Podiceps auritus 217
grisegena 218
nigricollis 219
Podisma pedestris 106
Polemonium caeruleum 489
Polyommatus dorylas 170
Polyphylla fullo 123
Polyporus umbellatus 648
Polystichum aculeatum 382
Polysticta stelleri 233
Porella platyphylla 328
Porphyrellus porphyrosporus 624
Porzana porzana 254
Potamogeton acutifolius 389
trichoides 390
Primula farinosa 493
Prionus coriarius 136
Protaetia lugubris 124
Protobryum bryoides 351
Prunella grandiflora 511
Prunus spinosa 463
Pseudocalliergon lycopodioides 361
trifarium 362
Pterigynandrum filiforme 367
Pterygoneurum subsessile 352
Pulmonaria angustifolia 504
Pulsatilla patens 452
Pulvigera lyellii 355
Pyrgus serratulae 148

Radiola linoides 474
Ramalina thrausta 579
Ramaria aurea 631
Recurvirostra avosetta 256
Rhizocarpon viridiatrum 600
Rhodotus palmatus 614
Rhynchocypris percnurus 201
Rhynchospora fusca 435
Rhytidiadelphus loreus 368
Riccardia chamedryfolia 329
Russula aurea 658
grata 659

Sabanejewia baltica 203
Salix lapponum 471
myrtilloides 472
repens 473
Salsola kali 488
Salvia pratensis 512
Sarcodontia crocea 641
Sarcosoma globosum 554
Saxifraga hirculus 453
Scabiosa columbaria 530
Schistostega pennata 346
Schoenus ferrugineus 436
Sclerophora coniophaea 597
farinacea 598
peronella 599
Scolia hirta 183

Scolochloa festucacea 447
Scytinium lichenoides 575
palmatum 576
teretiusculum 577
Seligeria donniana 341
Selinum dubium 539
Semblis phalaenoides 137
Seseli annuum 540
Sesleria caerulea 448
Silene chlorantha 486
lituanica 487
Skeletocutis odora 649
Sparganium angustifolium 423
Sphagnum austinii 334
compactum 335
molle 336
platyphyllum 337
subnitens 338
wulfianum 339
Sphingonotus caerulans 107
Spongipellis spumeus 650
Stachys recta 513
Steccherinum robustius 642
Stenagostus rufus 128
Stereopsis vitellina 643
Sterna albifrons 270
Streptopelia turtur 272
Strix uralensis 279
Strobilomyces strobilaceus 625
Succisela infexa 531
Swertia perennis 502
Sympetrum pedemontanum 102
Synanthedon conopiformis 141
mesiaeformis 142

Tadorna tadorna 234
Tayloria tenuis 353
Tephroseris palustris 527
Tetralonia malvae 189
Tetrao tetrix 251
urogallus 252
Teucrium scordium 514
Thamnobryum subseratum 371
Thaumetopoea pinivora 177
Thelotrema lepadinum 588
Thesium ebracteatum 478
Tofieldia calyculata 384
Tolypella nidifica 316
Tragopogon gorskianus 528
Trametes suaveolens 651
Trematodon ambiguus 344
Trichocolea tomentella 325
Trichoglossum hirsutum 547
Tricholoma apium 618
Trifolium lupinaster 458
rubens 459
Triglochin maritima 388
Tringa glareola 264
totanus 265
Triops cancriformis 81
Tripolium pannonicum 529
Tritomaria exsectiformis 321
Triturus cristatus 206
Tyria jacobaeae 179
Tyto alba 273

Umbilicaria deusta 590
polyphylla 591
Unio crassus 72
Upupa epops 282
Urnula craterium 555
Ursus arctos 303

Veratrum album 391
Verpa bohemica 551
conica 552
Vertigo angustior 75
geyeri 76
moulinsiana 77
Vespertilio murinus 299
Vicia lathyroides 460
pisiformis 461
Viola stagnina 469
uliginosa 470

Warnstorfia tundrae 365

Xanthoparmelia mougeotii 569
Xerocomus rubellus 626
Xestobium rufovillosum 129
Xylobolus frustulatus 660

Zygaena angelicae 138
ephialtes 139
loti 140

ASMENINIŲ STEBĖJIMŲ PATEIKĖJAI
PROVIDERS OF PERSONAL OBSERVATION

Jonas Augustauskas, Vitalijus Bačianskas, Arūnas Balsevičius, Dainius Baronas, Jonas Barzdėnas, Rima Briškaitė, Martynas Bučas, Arūnas Čerkauskas, Eugenijus Drobelis, Mindaugas Gasparavičius, Bernd Gliwa, Onutė Grigaitė, Arūnas Grušas, Vilma Gudynienė, Raimonda Ilginė, Marija Jankauskienė, Sigitas Juzėnas, Marius Karlonas, Remigijus Karpuška, Ole Karsholt, Marija Kataržytė, Mindaugas Kirstukas, Andžela Kriaučiūnienė, Ramūnas Kvietkauskas, Mindaugas Lapelė, Vidmantas Lopeta, Donatas Lukoševičius, Irma Maciulevičienė, Deividas Makavičius, Kazimieras Martinaitis, Darius Mikalauskas, Vita Monkuvienė, Julius Morkūnas, Ričardas Narijauskas, Armandas Naudžius, Per Stadel Nielsen, Darius Norkūnas, Daiva Norkūnienė, Kęstutis Obelevičius, Sigutis Obelevičius, Viktoras Pacevičius, Eglė Pakštytė, Erlandas Paplauskis, Antanas Petraška, Alma Pikūnienė, Ainis Pivoras, Arūnas Pranaitis, Žydrūnas Preikša, Saulius Pupininkas, Valentas Ramonas, Emilija Razmienė, Gitana Sidabrienė, Sigutė Sprainaitytė, Robertas Staponkus, Vaclovas Stukonis, Laura Stumbrienė, Vaida Survilienė, Bronius Šablevičius, Laimonas Šniaukšta, Laima Šveistytė, Giedrius Švitra, Jūratė Tupčiauskaitė, Saulius Valūnas, Gintaras Varnas, Jūratė Zarankaitė, Egita Zviedre

INFORMACIJOS ŠALTINIAI
SOURCES OF INFORMATION

Kolekcijos I *Scientific collections*

BILAS – Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto herbariumas
WI – Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro Biomokslų instituto herbariumas
BG – Bergeno universiteto herbariumas I *Herbarium of Bergen University*
BM – Londono gamtos istorijos muziejaus herbariumas I *Herbarium of The Natural History Museum, London*
C – Kopenhagos universiteto herbariumas I *University of Copenhagen herbarium*
GPN – Gorcų nacionalinio parko herbariumas I *Herbarium of Gorce National Park*
GTC EI – Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto zoologiniai rinkiniai
H – Helsinkio universiteto gamtos istorijos muziejaus herbariumas I *Herbarium of Finnish Museum of Natural History, Helsinki University*
KRA – Jogailaičių universiteto herbariumas I *Herbarium of Jagiellonian University*
KRAM – Lenkijos mokslų akademijos V. Šaferio Botanikos instituto herbariumas I *Herbarium of W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences*
KZM – Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejaus kolekcija
LD – Lundo universiteto herbariumas I *Herbarium of Lund University*
LECB – Sankt Peterburgo universiteto herbariumas I *Herbarium of Saint Petersburg University*
OLS – Varmijos Mozūrų universiteto herbariumas I *University of Warmia and Mazury herbarium*
S – Švedijos gamtos istorijos muziejaus herbariumas I *Herbarium of Swedish Museum of Natural History*
UGDA-L – Gdansko universiteto herbariumo kerpių kolekcija I *Herbarium of Gdansk University, Lichen collection*
UME – Umeo universiteto herbariumas I *Herbarium of Umeå University*
UPS – Upsalos evoliucijos muziejaus herbariumas I *Herbarium of Museum of Evolution, Uppsala*
VU ZM – Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro Biomokslų instituto zoologijos muziejaus rinkiniai

Duomenų bazės I *Databases*

BIGIS – EB svarbos buveinių inventorizavimo geografinė informacinė duomenų bazė (Gamtos tyrimų centro Botanikos institutas)
EU-LT-001 – Lietuvos augalijos aprašymų duomenų bazė (Gamtos tyrimų centro Botanikos institutas)
KZM DB – Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejaus duomenų bazė
LepiBase Lithuania – The Lithuanian Lepidoptera Database *http://www.lepidoptera.dk/litbase/*
LPPA – Lietuvos perinčių paukščių atlaso duomenų nuo 2013 metų bazė

LITERATŪRA I *LITERATURE*

Abromeit, J., Neuhoff, W., Steffen, H. 1940. *Flora von Ost- und Westpreussen*, 4. Königsberg.

Aliukonis, A. 2010. Plačiosios dusios (*Dytiscus latissimus* L.) ir dvijuostės nendriadusės (*Graphoderus bilineatus* De Geer) populiacijų dinamikos tyrimai Labanoro regioniniame parke esančiame Minėlio ežere 2009 metais, *Raudoni lapai* 12: 10–13.

Aliukonis, A., Švitra, G. 2009. Research on abundance and population dynamics of *Dytiscus latissimus* Linnaeus, 1758 (Coleoptera, Dytiscidae) in the Labanoras regional park (Lithuania) in 2008–2009*, New and Rare for Lithuania Insect Species* 21: 21–29.

Andersson, L., Kriukelis, R., Skuja, S. 2005. *Kertinių miško buveinių inventorizacija Lietuvoje*. Vilnius.

Andriušaitytė, D., Jukonienė, I. 2000. Jono Pipinio indėlis į Lietuvos briofloros tyrimus, *Botanica Lithuanica* 6(1): 23–52.

Andriušaitytė, D., Jukonienė, I. 2013. Patterns of bryophyte diversity in arable fields of Lithuania, *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 82(1): 57–65.

Atkočaitis, O. 2010. Saugomų gyvūnų rūšių stebėjimai Šakių rajono Plokščių apylinkėse 2009 metais, *Raudoni lapai* 12: 34–35.

Auglys, J. 1994. Retosios vabzdžių rūšys Aukštaitijoje 1987–1993 m., *Raudoni lapai* 2: 20.

Avižienė, D., Pakalnis, R., Sendžikaitė, J. 2008. Status of red-listed species *Eryngium maritimum* L. on the Lithuanian coastal dunes, in *The 7th International Conference "Environmental Engineering":* Selected papers, Vilnius: 22–28.

Bačianskas, V. 2009. Protected species of beetles (Coleoptera) found in Lithuania in 2004–2009, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 21: 30–31.

Bagdonaitė, A. 1962. Pražangiažiedė plunksnalapė (*Myriophyllum alterniflorum* DC.) Lietuvos TSR teritorijoje*, Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. C serija* 3(29): 77–86.

Balčiauskas, L. 2018. Lūšys Lietuvoje 2017 m. ir pranašystės dėl jų ateities, *Medžiotojas ir meškeriotojas*, 1: 21–23.

Balčiauskas, L., Ambarli, H., Balčiauskienė, L., Bagrade, G., Kazlauskas, M., Ozolins, J., Zlatanova, D., Zunna, A. 2020. Love off, fear on? Brown bear acceptance by teenagers in European countries with differing population statuses, Sustainability 12 (6): art. no. 2397.

Balčiauskas, L., Kazlauskas, M., Balčiauskienė, L. 2017. European bison: changes in species acceptance following plans for translocation, *European Journal of Wildlife Research* 63(1) 4.

Balčiauskas, L., Trakimas, G., Juškaitis, R., Ulevičius, A., Balčiauskienė, L. 1999. *Lietuvos žinduolių, varliagyvių ir roplių atlasas*. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius.

Balevičienė, J., Gudžinskas, Z., Sinkevičienė, Z. (red.). 2000. *Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos*. Vilnius.

Balevičius, A. 2001. Distribution of *Lychnothamnus barbatus* community in Lithuania, *Biologija* 2: 70–73.

Balsevičius, A. 2012. Melisalapės medumėlės (*Melittis melissophyllum* L.) apsaugos planas, *Raudoni lapai* 14: 38–46.

Baranauskas, K., Dagys, M., Gudžinskas, Z., Iršėnaitė, R., Ivinskis, P., Jukonienė, I., Juškaitis, R., Kesminas, V., Kutorga, E., Matulevičiūtė, D., Motiejūnaitė, J., Patalauskaitė, D., Rašomavičius, V., Rimšaitė, J., Sinkevičienė, Z., Uogintas, D. 2015. *Lietuvos griežtai saugomos rūšys*. Vilnius.

Berglind, S. Å., Engblom, E., Lingdell, P. E. 1999. Naturligt sällsynta, hotade eller färbisedda? Nattsländorna *Semblis phalaenoides* och *S. atrata* i Sverige, *Entomologisk tidskrift* 120 (1–2): 1–16.

Bernard, R. 2002. First records of *Aeshna crenata* Hagen, 1856 in Lithuania with selected aspects of its biology (Odonata: Aeshnidae), *Opuscula zoologica fluminensia* 1–21.

Bernard, R., Samoląg J. 2002. *Coenagrion johanssoni* (Wallengren) in Lithuania (Zygoptera: Coenagrionidae), *Notulae Odonatologicae* 5(10): 117–120.

Biteniekytė, M., Rėlys, V. 2011. The checklist of Lithuanian spiders (Arachnida: Araneae), *Biologija* 57(4): 148–158.

Blažytė-Čereškienė, L., Karalius, V., 2010. New records of *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera: Boridae) in Lithuania in 2007, *New and Rare for Lithuania Insect Species*, 22: 74–80.

Blažytė-Čereškienė, L., Karalius, V., 2012. Habitat requirements of the endangered beetle *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera: Boridae), *Insect conservation and diversity*, 5 (3): 186–191.

Brandrud, T.-E. 2015. *Hydnellum gracilipes*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015:e.T76170958A76170972.<http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2015-4.RLTS.T76170958A76170972.en>

Brundza, K. (red.). 1937. Kamanos, *Žemės ūkio akademijos metraštis* 10(3–4): 1–411.

Brundza, K. (red.). 1940. Šepeta, *Žemės ūkio akademijos metraštis* 13(4): 1–208.

Būda, V. 1994. Į Raudonąją knygą įrašytų rūšių – *Synanthedon vespiformis* ir *Synanthedon co-*

nopiformis – paplitimas Lietuvoje, iš *Lietuvos entomologų draugijos metinės konferencijos medžiaga*. 1993 m. kovo 12 d., Vilnius.

Budrys, E. 1992. Digger wasps (Hymenoptera, Sphecidae) of Lithuania: check-list of species, in V. Jonaitis (ed.). *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions of 1992.* Vilnius: 20–39.

Budrys, E., Bačianskas, V., Budrienė, A., Dapkus, D., Švitra, G., Ūsaitis, T. 2008. Distribution of four species of Oedipodinae grasshoppers in Lithuania (Orthoptera: Acrididae), *New and Rare for Lithuania Insect Species* 20: 14–19.

Budrys, E., Budrienė, A. 2012. New records of three rare Orthoptera species from Lithuania, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 24: 49–51.

Budrys, E., Budrienė, A. 2017. Occurrence and conservation status of *Scolia* wasps (Hymenoptera: Scoliidae) in Lithuania*, Bulletin of the Lithuanian Entomological Society* 1(29): 117–120.

Budrys, E., Pakalniškis, S. 2007. Orthoptera of Lithuania, *Acta Zoologica Lituanica* 17(2): 105–115.

Budrys, R., Kretavičiūtė, D. 1992. Quantitative changes of Anseriformes and Charadriformes in one Island of the lake Kretuonas (East Lithuania) in 1970–1989, *Acta Ornithologica Lithuanica* 5–6: 57.

Budzáková, M., Hodálová, I., Mereďa, P. Jr., Somlyay, L., Bisbing, S. M., Šibík, J. 2014. Karyological, morphological and ecological differentiation of *Sesleria caerulea* and *S. tatrae* in the Western Carpathians and adjacent regions, *Preslia* 86: 245–277.

Bukelskis, E., Kesminas V., Repečka, R. 1998. *Lietuvos žuvys. Gėlavandenės žuvys*. Vilnius.

Butvila, R., Dūda, J., Ramonas, V. 2007. Duomenys apie retas vabzdžių rūšis, *Raudoni lapai* 9: 37–40.

Čiuplys, R. 2001. Nauji duomenys apie tyrulinės erikos (*Erica tetralix*) paplitimą Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 16(4): 307–311.

Dagys, M., Hearn, R. (compilers). 2018. *International Single Species Action Plan for the Conservation of the Velvet Scoter (Melanitta fusca) Western Siberia & Northern Europe/NW Europe population*. Bonn, Germany. Draft.

Dapkus, D. 2004. Retų vabalų rūšių radimvietės, *Raudoni lapai* 8:20.

Dapkus, D., Tamutis, V. 2008. Protected species of insects in conservation areas of central Lithuania recorded in 2007, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions* 20: 58–63.

Dementavičius, D. 2007. White-tailed eagle (*Haliaeetus albicilla*) in Lithuania: population numbers and trends 1900–2007, *Acta Zoologica Lituanica* 17: 281–285.

Dostálek, T., Münzbergová, Z. 2010. Habitat requirements and host selectivity of *Thesium* species (Santalaceae), *Botanical Journal of the Linnean Society* 164: 394–408.

Dostálek, T., Münzbergová, Z., Plačkova, I. 2014. High genetic diversity in isolated populations of *Thesium ebracteatum* at the edge of its distribution range, *Conservation Genetics* 15: 75–86.

Drobelis, E. 2003. Sutemų šaukliai. Vilnius.

Drobelis, E. 2004a. *Lietuvos miškų plėšrieji paukščiai*. Vilnius.

Drobelis, E. 2004b. Retieji ropliai ir varliagyviai Varėnos rajone, *Raudoni lapai* 8: 24–25.

Ehnström, B., Ivinskis, P., Ferenca, R. 2003. *Kertinių miško buveinių vabzdžiai*. Vilnius.

Ellis, L. T., Aleffi, M., Alegro, A., Segota, V., Asthana, A. K., Gupta, R., Singh, V. J., Bakalin, V. A., Bednarek-Ochyra, H., Cykowska-Marzencka, B., Benitez, A., Borovichev, E. A., Vilnet, A. A., Konstantinova, N. A., Buck, W. R., Cacciatoro, C., Sergio, C., Csiky, J., Deme, J., Kovacs, D., Damsholt, K., Enroth, J., Erzberger, P., Fedosov, V. E., Fuertes, E., Gradstein, S. R., Gremmen, N. J. M., Hallingback, T., Jukonienė, I., Kiebacher, T., Larrain, J., Lebouvier, M., Luuth, M., Mamontov, Y. S., Potemkin, A. D., Nemeth, C., Nieuwkoop, J. A. W., Nobis, M., Osorio, F., Parnikoza, I., Peralta, D. F., Carmo, D. M., Plasek, V., Skoupa, Z., Poponessi, S., Venanzoni, R., Puche, F., Purger, D., Reeb, C., Rios, R., Rodriguez-Quiel, E., Arrocha, C., Sabovljevic, M. S., Nikolic, N., Sabovljevic, A. D., dos Santos, E. L., Segarra-Moragues, J. G., Stefanut, S., Stončius, D., Virchenko, V. M., Wegrzyn, M., Wietrzyk, P. 2016. New national and regional bryophyte records, 48, *Journal of Bryology* 38(3): 235–259.

Ferenca, R. 1996. Kai kurios retos Lietuvos vabzdžių rūšys Kauno apylinkėse, *Lietuvos entomologų darbai. (Lietuvos entomologų draugijos 30-mečiui)* 147–149.

Ferenca, R. 2003. New and rare for the Lithuanian fauna Coleoptera species collected in 1997–2002, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 15: 32–36.

Ferenca, R. 2004. New and rare for Lithuania beetle (Coleoptera) species registered in 1978–2004, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 16: 11–22.

Ferenca, R. 2006. A. Palionio vabalų rinkiniai, iš P. Ivinskis, J. Rimšaitė (red.). *Entomologas Alfonsas Palionis (1905–1957)*. Vilnius. 162–216.

Ferenca, R., Ivinskis, P., Meržijevskis, A. 2002. New and rare Coleoptera species in Lithuania, *Ekologija* 3: 25–31.

Ferenca, R., Ivinskis, P., Tamutis, V. 2006. New and rare for Lithuania species of beetles (Coleoptera), *New and Rare for Lithuania Insect Species* 17: 11–21.

Ferenca, R., Ivinskis, P., Tamutis, V. 2007. New and rare for Lithuania beetles (Coleoptera) spe-

cies, *Acta Biologica Universitatis Daugavpiliensis* 7(2): 181–190.

Gaigalas, K., Gerulaitis, A., Kesminas, V., Milerienė, E., Repečka, R., Valušienė, V., Žiliukas, V., Žiliukienė, V. 1992. *Lietuvos retosios žuvys*. Vilnius.

Gajewski, Z., Boroń, P., Lenart-Boroń, A., Nowak, B., Sitek, E., Mitka, J. 2018. Conservation of *Primula farinosa* in Poland with respect to the genetic structure of populations, *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 87(2): 1–11.

Galinis, V. 1963. Keletas naujų *Potamogeton* formų ir hibridų Lietuvos TSR floroje, *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija* 3: 97–107.

Gliwa, B., Švitra, G. 2016. Lietuvos laumžirgiai. Vilnius.

Gliwa, B., Švitra, G., Petraška, A., Uselis, V., Jusys, V. 2019. *Lietuvos laumžirgių paplitimo atlasas*. Sargeliai.

Grašytė, G. 2012. Žvirblinės pelėdos (*Glaucidium passerinum* L.) buveinių pasirinkimas ir vokalizacijos sąlygos. *Magistro darbas*. Vilnius.

Gricius, A., Matelis, A. 1996. *Lietuvos grybai. Afiloforiečiai (Aphyllophorales)*, 6(2). Vilnius.

Grigaitė, O. 1995. Nauja patvankinio pataisiuko (*Lycopodiella inundata* (L.) Holub) radavietė, *Raudoni lapai* 3: 43.

Grigaitė, O., Lapelė, M. 1993. Naujos svogūninės dantažolės (*Dentaria bulbifera* L.) radimvietės Lietuvoje, *Raudoni lapai* 1: 43–44.

Grigelis, A., Arbačiauskas, K. 1996. Ledynmečio reliktiniai vėžiagyviai Baltijos aukštumų ežeruose, *Žuvininkystė Lietuvoje* 2: 21–34.

Gudžinskas, Z. 2001. Diversity, state and protection of Orchidaceae species in Lithuania, *Journal Europäischer Orchideen* 33(1): 415–441.

Gudžinskas, Z. 2002. Distribution patterns of *Hieracium (Pilosella) echioides* in Lithuania and problems of its protection, in W. Gutermann (ed.). *6th Hieracium Workshop. Contribution Abstracts*, Wien. 21.

Gudžinskas, Z. 2012a. Vėjalandės šilagėlės (*Pulsatilla patens*) apsaugos planas, *Raudoni lapai* 14: 86–100.

Gudžinskas, Z. 2012b. Pelkinės uolaskėlės (*Saxifraga hirculus*) apsaugos planas, *Raudoni lapai* 14: 47–60.

Gudžinskas, Z. 2012c. Plačialapės klumpaitės (*Cypripedium calceolus*) apsaugos planas, *Raudoni lapai* 14: 61–74.

Gudžinskas, Z. 2013. Distribution, habitat preferences and population dynamics of endemic species *Linaria loeselii* in Lithuania, in 7th *International Conference "Research and Conservation of Biological Diversity in Baltic Region"*. April 25–27, 2013, Daugavpils, 52.

Gudžinskas, Z., Rasimavičius, M. 2017. Distribution, state and conservation of *Equisetum telmateia* in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 23(1): 17–32.

Gudžinskas, Z., Ryla, M. 1997. Gelsvoji gegūnė (*Dactylorhiza ochroleuca*) Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 3(2): 135–145.

Gudžinskas, Z., Ryla, M. 1998. Musinis ofris (*Ophrys insectifera* L.) Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 4(4): 329–334.

Gudžinskas, Z., Ryla, M. 2006. *Lietuvos gegužraibiniai (Orchidaceae)*. Vilnius.

Gudžinskas, Z., Sinkevičienė, Z. 2002. *Glyceria lithuanica* (Poaceae) in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 8(3): 239–246.

Gurskas, A. 1997. *Lietuvos sausumos sraigės*. Kaunas.

Gurskas, A. 2002. *Profesoriaus Pranciškaus Šivickio malakologinė kolekcija*. Kaunas.

Gurskas, A. 2010. *Lietuvos moliuskų katalogas*. Kaunas.

Hässlein, E., Hässlein, L. 1943. Zur Molluskenfauna des stadtgebietes von Kauen (Litauen), *Archiv für Molluskenkunde* 75: 245–246.

Hearn, R. D., Harrison, A. L., Cranswick, P. A. 2015. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Long-tailed Duck *Clangula hyemalis*, 2016–2025, *AEWA Technical Series*.

Hilbert, R. 1912. Die Molluskenfauna der Kurischen Nehrung, *Nachrichtsblatt der Deutschen Malako zoologischen Gesellschaft* 44: 14–19.

Ilginė, R. 2017. Retos ir nykstančios rūšies – vandeninės plaumuonės (*Nymphoides peltata* (S. G. Gmel.) Kuntze) išlikimo sąlyga Kuršių nerijos nacionaliniame parke, iš R. Pakalnis (red.). *Gamtos vertybių būklė saugomose teritorijose*. 61–66.

Inokaitis, V. 2004. Naujos ir retos Lietuvos entomofaunos vabalų (Coleoptera) rūšys, aptiktos 2000–2003 metais, *Naujos ir retos Lietuvos vabzdžių rūšys. Pranešimai ir aprašymai* 16: 7–10.

Inokaitis, V. 2009. Rare and very rare for the Lithuanian fauna Coleoptera species found in 2004–2009, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Description* 21: 40–44.

Iršėnaitė, R. 2004. Diversity and conservation of macromycetes in Dusetos forest, Sartai Regional Park, *Botanica Lithuanica* 10(3): 177–194.

Ivanauskas, T. 1957. *Lietuvos paukščiai I*. Vilnius.

Ivanauskas, T. 1959. *Lietuvos paukščiai II*. Vilnius.

Ivinskis, P. 1993. Check-list of Lithuanian Lepidoptera, in *Lietuvos drugių sąrašas*. Vilnius.

Ivinskis, P. 2004. *Lepidoptera of Lithuania*. Vilnius.

Ivinskis, P., Augustauskas, J. 2004. *Lietuvos dieniniai drugiai*. Kaunas.

Ivinskis, P., Buiškis, A., Karalius, S., Manikas, A., Ostrauskas, H., Pacevičius, V., Stepanauskas, R., Štitilis, D. 1990. 143 redkikh dja Litvy vidoj socok (Lepidoptera, Noctuidae), in *Novyje i*

redkije dja Litovskoj SSR vidy nasekomykh. Soobščenije I opisanija. Vilnius. 35–61.

Ivinskis, P., Ferenca, R., Pacevičius, V. 1996. Kai kurie duomenys apie retus vabzdžius, saugomus Ekologijos instituto, T. Ivanausko zoologijos muziejaus ir privačiose kolekcijose, *Raudoni lapai* 4: 21–25.

Ivinskis, P., Ferenca, R., Rimšaitė, J. 2004. Nauji duomenys apie retus gyvūnus Lietuvoje, *Raudoni lapai* 8: 8–15.

Ivinskis, P., Ferenca, R., Rimšaitė, J. 2007. Status and distribution of *Osmoderma eremita* and *Cucujus cinnaberinus* (Coleoptera) in Lithuania [abstract], in *4th International Conference "Research and conservation of biological diversity in Baltic region".* April 25–27, 2007, Daugavpils.

Ivinskis, P., Jonaitis, V., Rimšaitė, J., Ferenca, R. 2004. Neries regioninio parko vabzdžių įvairovė ir apsauga, iš *10-oji mokslinė konferencija „Žmogaus ir gamtos sauga",* 2004 m. gegužės 20–22 d., Kaunas. 163–166.

Ivinskis, P., Meržijevskis, A., Rimšaitė, J. 2009. Data on new and rare for the Lithuanian fauna species of Coleoptera, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions* 21: 45–63.

Ivinskis, P., Pakalniškis, S., Ferenca, R. 1997. Nauji duomenys apie vabzdžius, *Raudoni lapai* 5: 20–21.

Ivinskis, P., Pakalniškis, S., Rimšaitė, J., Ferenca, R. 2000. Reti gyvūnai, stebėti 1999 metais, *Raudoni lapai* 7: 34–35.

Ivinskis, P., Rimšaitė, J. 2005. Baltic seashores as a unique habitat for insects, *Acta Zoologica Lituanica* 15 (2): 115–118.

Ivinskis, P., Rimšaitė, J. 2011. Nauji duomenys apie 2010 m. stebėtas saugomas gyvūnų rūšis, *Raudoni lapai* 13: 43–44.

Ivinskis, P., Rimšaitė, J. 2018. *Check-list of the Lithuanian Lepidoptera*. Vilnius.

Ivinskis, P., Rimšaitė, J., Ferenca, R. 2007. Nauji duomenys apie retas gyvūnų rūšis, *Raudoni lapai* 9: 22–26.

Jukonienė, I. 2000. *Tayloria tenuis* – nauja Splachnaceae šeimos rūšis Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 6(1): 101–104.

Jukonienė, I. 1994. Samanos, iš V. Rašomavičius (red.). *Aukštadvario apylinkių augmenija*. Vilnius.

Jukonienė, I. 1995. The first locality of *Plagiothecium undulatum* (Hedw.) Schimp. in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 1(1): 95–101.

Jukonienė, I. 2003a. *Lietuvos kiminai ir žaliosios samanos*. Vilnius.

Jukonienė, I. 2003b. Viešvilės valstybinio rezervato samanų flora, *Botanica Lithuanica* Suppl. 5: 25–46.

Jukonienė, I. 2018. *Briologiniai archyvai – Lietuvos mokslo ir gamtos istorijos paveldas*. Vilnius.

Jukonienė, I., Uselienė, A., Uselis, V. 2013. Contribution to the bryophyte flora of the Viešvilė State Strict Nature Reserve, *Botanica Lithuanica* 19(1): 75–79.

Jundziłł, J. 1822. Dołączamy tu rejestr części herbarza roślin skrytoplciowych, znalezionych w okolicach Wilna w r. 1821 i 1822, *Pamiętnik Farmaceuticzny Wileński* 2(4): 651–654.

Jurkuvienė, M. 1999. Trilapės blignos (*Isopyrum thalictroides* L.) paplitimas ir augimviečių sąlygos Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 5(4): 387–392.

Jusys, V., Karalius, S., Raudonikis, L. 2012. *Lietuvos paukščių pažinimo vadovas*. Kaunas.

Jusys, V., Karalius, S., Raudonikis, L. 2017. *Nauji ir reti paukščiai Lietuvoje*. Vilnius.

Jusys, V., Mačiulis, M., Mečionis, R., Poškus, A., Gražulevičius, G., Petraitis, A. 1999. *Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas*. Vilnius.

Juškaitis, R. 2015. Ecology of the forest dormouse *Dryomys nitedula* (Pallas 1778) on the north-western edge of its distributional range, *Mammalia* 79(1): 33–42.

Juškaitis, R. 2018. Dormouse (Gliridae) status in Lithuania and surrounding countries: a review, *Folia Zoologica* 67(2): 64–68.

Juškaitis, R., Augutė, V. 2015. The fat dormouse, *Glis glis*, in Lithuania: living outside the range of the European beech, *Fagus sylvatica*, *Folia Zoologica* 64(4): 310–315.

Juzėnas, S. 1994. Floristiniai radiniai Jonavos miesto apylinkėse, *Floristiniai radiniai* 24–28.

Kalinauskaitė, N., Naujalis, J. R. 2001. The liverwort flora of Vištytis Regional Park, *Biologia* 2: 77–79.

Karalius, V., Blažytė-Čereškienė, V., 2009. Distribution of *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera, Boridae) in Lithuania, *Journal of Insect Conservation* 13(3): 347-353.

Karalius, V., Būda, V. 2006. The investigation of *Synanthedon mesiaeformis* and *S. flaviventris* (Lepidoptera, Sesiidae) distribution in Lithuania using sex attractants, *Acta Zoologica Lituanica* 16(3): 204–209.

Karlonas, M. 2017. *Paukščių stebėtojo gidas. Nemuno deltos paukščiai*. Vilnius.

Karpavičienė, B. 2004. *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* Suppl. 6: 19–30.

Karpavičienė, B. 2013. Geographical separation of diploid and triploid cytotypes of *Allium scorodoprasum* in Lithuania, *Biologia* 68(4): 606–612.

Kataržytė, M. 2009. Lietuvos požeminių grybų įvairovė, paplitimas ir saitai su smulkiaisiais žinduoliais. *Daktaro disertacija*. Vilnius.

Kaupinis, A. 2006. Lake minnow (*Eupallasella percnurus* (Pallas, 1814)) in Lithuanian inland waters, *Acta Zoologica Lituanica* 16(4): 309–311.

Kaupys, M. 2016. Rare for the Lithuanian fauna Lepidoptera species recorded in Skuodas, Kretinga and Klaipėda regions in 2016, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 28: 55–60.

Kazlauskas, R. 1959. Indėlis Lietuvoje lašalų faunai pažinti, *Vilniaus universiteto mokslo darbai. Biologija, Geografija ir Geologija* 23(6): 157–174.

Kazlauskas, R. 1960. Kai kurie duomenys apie Lietuvos TSR upių apsiuvas (Trichoptera), *Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslo darbai, XXXVI. Biologija, Geografija* (7) 179–193.

Kazlauskas, R. 1962. Kai kurie duomenys apie Lietuvos ankstyves (Plecoptera). *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija* 2: 163–174.

Kazlauskas, R. 1984. *Lietuvos drugiai*. Vilnius.

Kazlauskas, R. 2008. *Lietuvos drugiai*. Kaunas.

Kirillova, I. A., Kirillov, D. V. 2015. Reproduction Biology of *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. (Orchidaceae) on Its Northern Distribution Border, *Contemporary Problems of Ecology* 8(4): 512–522.

Kizienė, B. 1980. *Scolochloa festucacea* novyj vid dlja flory Litovskoj SSR, *Botaničeskij žurnal* 65(10): 1467–1469.

Kizienė, B., Šidla, L. 1984. Nauja eraičininės nendrūnės radimvietė Lietuvoje*, Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai.* C serija 2(86): 3–8.

Knudsen, H., Vesterholt, J. 2012. *Funga Nordica*. Copenhagen.

Köhler, P. 1994. Zielniki botaników ośrodka wileńskiego z lat 1780–1840 w Kijowie, Krakowie i Wilnie, *Kwartalnik historii nauki i techniki* 39(1): 109–116.

Kostkevičienė, J., Sinkevičienė, Z. 2008. A preliminary checklist of Lithuanian macroalgae, *Botanica Lithuanica* 14(1): 11–27.

Kovács, T., Ambrus, A., Juhász, P., Olajos, P., Szilágyi, G. 2008a. Larval and exuvial data to the Odonata fauna of Lithuania, *Folia Historico Naturalia Musei Matraensis* 32: 149–159.

Kovács, T., Ambrus, A., Juhász, P., Olajos, P., Szilágyi, G. 2008b. Records of Ephemeroptera and Plecoptera from Lithuania with notes on aquatic arthropods, *Folia Historico Naturalia Musei Matraensis* 32: 119–134.

Kovács, T., Olajos, P., Szilágyi G. 2011. Records of Ephemeroptera, Odonata and Plecoptera from Lithuania, with notes on aquatic arthropods, *Folia Historico Naturalia Musei Matraensis* 35: 21–32

Kriaučiūnienė, A., Zaplatkin, V. 2007. Reti vabzdžiai, sugauti Trakų istoriniame nacionaliniame parke, *Raudoni lapai* 9: 7.

Kukwa, M., Motiejūnaitė, J. 2012. Revision of the lichen genera *Cetrelia* and *Punctelia* (Lecanorales, Ascomycota) in Lithuania with implications for their conservation, *Herzogia* 25: 5–14.

Kurlavičius, P. (red.). 2006. *Lietuvos perinčių paukščių atlasas*. Kaunas.

Kurlavičius, P. 1995. *Birds of forest islands in South-East Baltic region*. Vilnius.

Kurlavičius, P., Raudonikis, L. 2001. Lietuvos perinčių paukščių vietinių populiacijų gausa 1999–2001 metais. Lietuvos ornitofaunistinė komisija, *Ciconia* 9: 92–97.

Kutorga, E. 2000. *Lietuvos grybai. Ausūniečiai (Pezizales)* 3(5). Vilnius.

Kutorga, E. 2002. Discomycetes of Viešvilė Strict Nature Reserve. 1. Diversity and distribution, *Botanica Lithuanica* 8(1): 77–90.

Kutorga, E., Iršėnaitė, R., Šablevičius, B. 2016. Ryškioji gražiataurė – retas pavasarinis Lietuvos miškų aukšliagrybis, *Mūsų girios* 5(817): 18–19.

Kutorga, E., Stumbrienė, L., Juzėnas, S., Paplauskis, E., Kasparavičius, J. 2015. Hadriano poniabudė – retas ir saugomas pajūrio kopų grybas, *Žurnalas apie gamtą* 67: 24–26.

Kuusk, V., Tabaka, L., Jankevičienė, R. (eds.). 1996. *Flora of the Baltic countries* 2. Tartu.

Kuusk, V., Tabaka L., Jankevičienė, R. (eds.). 2003. *Flora of the Baltic countries* 3. Tartu.

Kuzas, A. 1975. 23 vida i 5 raznonidnostej, novykh dl'a petchenochnykh mkhov Litovskoj SSR, *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. C serija* 1: 21–29.

Kuzas, A. 1976. Punios šilo samanos, *Punios šilas* (straipsnių rinkinys): 82–91.

Kuzas, A. 1977. Baranavos draustinio samanų flora, *Baranavo draustinis* (straipsnių rinkinys): 45–46.

Lazdauskaitė, Ž. 1996. Miškinis spyglainis (*Polystichum aculeatum* (L.) Roth) Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 2(4): 407–409.

Lazdauskaitė, Ž.; Patalauskaitė, D. 1994. Naujos retų augalų rūšių radimvietės Pabradės apylinkėse, *Raudoni lapai* 2: 37–39.

Lekavičius, A. 1962. Ežerinė slepišerė (*Isoetes lacustris* L.) Lietuvoje, *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. C serija* 2(28): 59–62.

Leonavičius, V. 2007. Retosios vabzdžių ir paukščių rūšys Vištyčio regioninio parko teritorijoje, *Raudoni lapai* 9: 80.

Logminas, V. 1972. *Antys*. Vilnius.

Logminas, V. 1990. *Lietuvos fauna. Paukščiai 1*. Vilnius.

Logminas, V. 1991. *Lietuvos fauna. Paukščiai 2*. Vilnius.

Lopeta, M., Lopeta, V. 2008. Saugomos dusių rūšys Kurtuvėnų regioniniame parke, *Raudoni lapai* 10: 39–40.

Lopeta, V. 2004. Retieji augalai Švendrės botaniniame draustinyje, *Raudoni lapai* 8: 66.

Lopeta, V. 2007. Retos augalų ir gyvūnų rūšys Kurtuvėnų regioniniame parke, *Raudoni lapai* 9: 8–18.

Lopeta, V. 2009. Saugomų rūšių stebėjimai Kurtuvėnų regioniniame parke 2008 metais, *Raudoni lapai* 11: 36–37.

Ludwig, A., Debus, L., Lieckfeldt, D., Wirgin, I., Benecke, N., Jenneckens, I., Williot, P., Waldman, J. R., Pitra, Ch. 2002. When the American sea sturgeon swam east, *Nature* 419: 447–448.

Mačiulis, M. 2000. Juodakakliai kragai, *Ciconia* 8: 38–43.

Makavičiūtė, J., Sinkevičienė, Z. 2010. Initial data on populations of water lobelia (*Lobelia dortmanna*) in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 16(1): 13–20.

Malakauskienė, O., Šarkinienė, I., Budriūnas, R., Jankavičiūtė, G. 1968. Sistematičeskoe opisanie flory ozera i bolota Žuvintas, in P. Zajančkauskas, P. Šivickis, K. Bieliukas, K. Jankevičius, V. Petrauskas, V. Bergas, A. Vaitkevičius, K. Brundza, S. Maldžiūnaitė (eds.). *Zapovednik Žuvintas*. Vilnius, 111–126.

Marozas, V., Kibiša, A., Brazaitis, G., Jõgiste, K., Šimkevičius, K., Bartkevičius, E. 2019. Distribution and Habitat Selection of Free-Ranging European Bison (*Bison bonasus* L.) in a Mosaic Landscape – A Lithuanian Case, *Forests* 10(4): 345.

Masiulis, T. 2007. Naujos labai retų vabzdžių radvietės Rytų Lietuvoje, *Raudoni lapai* 9: 32.

Matulaitis, R. 2007. A new location of tadpole shrimp (*Triops cancriformis* L.) in Lithuania, *Acta Zoologica Lituanica* 17(3): 247–248.

Matulevičiūtė, D. 1994. Patvankinio pataisiuko (*Lepidotis inundata* L.) radimvietės Vilniaus rajone, *Raudoni lapai* 2: 59.

Matulevičiūtė, D. 2001. *Carex depressa* subsp. *transsilvanica* and *C. tomentosa* in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 7(3): 303–306.

Matulevičiūtė, D. 2015. Notes on the status of *Viola uliginosa* in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 21(1): 64–67.

Mazelaitis, J. 1976. *Lietuvos TSR afiloforiečiai grybai*. Vilnius.

Mazelaitis, J. 1982. *Lietuvos TSR gasteromicetai*. Vilnius.

Mazelaitis, J., Urbonas, V. 1980. *Lietuvos grybai*. Vilnius.

McMaster, R. T. 2001. The population biology of *Liparis loeselii*, Loesel's twayblade, in a Massachusetts wetland, *Northeastern Naturalist* 8(2): 163–178.

Mečionis, R., Jusys, V. 1994. Didysis apuokas (*Bubo bubo*), *Ventės ragas* 1: 47–50.

Meržijevskis, A. 2004. Nauji duomenys apie retas vabzdžių rūšis Lietuvoje, *Raudoni lapai* 8: 16.

Meržijevskis, A., Tamutis, V. 2010. *Elater ferrugineus* Linnaeus, 1758 (Coleoptera: Elateridae) – a new species for Lithuania, *Acta Zoologica Lituanica* 20(4): 207–210.

Meškauskaitė, E., Naujalis, J. R. 2001. Some aspects of composition dynamics of *Primula farinosa* L. populations, *Biologija* 2: 88–90.

Meškauskaitė, E., Naujalis, J. R. 2006. Structure and dynamics of *Saxifraga hirculus* populations, *Ekologija* 1: 53–60.

Meškauskaitė, E., Naugžemys, D., Žvingila, D., Naujalis, J. R. 2010. Morphological and genetic differentiation of *Saxifraga hirculus* L. (Saxifragaceae) populations in Lithuania, *Acta Biologica Universitatis Daugavpiliensis* 2: 69–78.

Mildažienė, V., Stankevičienė, K., Balsevičius, A., Narijauskas, R., Gudžinskas, Z., Žalneravičius, E., Norkevičienė, E., Obelevičius, K. 2016. Pietvakarių *Lietuvos botaninės įvairovės išsaugojimas. Conservation of botanical diversity in South-Western Lithuania*. Kaunas.

Minkevičius, A. 1931. Pradmenys Lietuvos samanų florai tirti, *Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai* 5(2): 296–325.

Minkevičius, A. 1935. Pradmenys Lietuvos samanų florai tirti, *Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai* 9: 163–179.

Minkevičius, A. 1955. *Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti*. Vilnius.

Minkevičius, A., Trainauskaitė, I. 1970. S. Gorskio maurabragainių (Charophyta) rinkinys Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko vardo universitete, *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija* 10: 5–12.

Monsevičius, V. 1995. A check-list of wild bee species (Hymenoptera, Apoidea) of Lithuania with data to their distribution and bionomics, in V. Jonaitis (ed.). *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions of 1994–1995*. Vilnius.

Monsevičius, V. 1997. Vabalai (Coleoptera), iš M. Lapelė (red.). *Lietuvos valstybinių rezervatų flora ir fauna.* Vilnius, 68–101.

Motiejūnaitė, J. 2000. Viešvilės rezervato kerpės ir su jomis susiję grybai, *Botanica Lithuanica* 6(2): 203–216.

Motiejūnaitė, J. 2002. *Lietuvos grybai. Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės [Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae]* 13(1). Vilnius.

Motiejūnaitė, J. 2006. Lichens and allied fungi of Dusetos forest (Sartai regional Park, North-East Lithuania), *Botanica Lithuanica* 12(4): 243–252.

Motiejūnaitė, J. 2007. Lichenized, lichenicolous and allied fungi of Žemaitija National Park (Lithuania), *Herzogia* 20: 179–188.

Motiejūnaitė, J. 2016. *Lietuvos grybai. Žiauberiškosios kerpės. [Mycota Lithuaniae, Fungi lichenisati]* 13(2). Vilnius.

Motiejūnaitė, J., Alstrup, V., Randlane, T., Himelbrant, D., Stončius, D., Hermansson, J., Urbanavichus, G., Suija, A., Fritz, Ö., Prigodina-Lukošienė, I., Johansson, P. 2008. New or noteworthy lichens, lichenicolous and allied fungi from Biržai district, Lithuania, *Botanica Lithuanica* 14: 29–42.

Motiejūnaitė, J., Andersson, L. 2003. Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi, *Botanica Lithuanica* 9(1): 71–88.

Motiejūnaitė, J., Berglund, T., Czarnota, P., Himelbrant, D., Högnabba, F., Konoreva, L. A., Korchikov, E. S., Kubiak, D., Kukwa, M., Kuznetsova, E., Leppik, E., Lõhmus, P., Prigodina-Lukošienė, I., Pykälä, J., Stončius, D., Stepanchikova, I., Suija, A., Thell, A., Tsurykau, A., Westberg, M. 2012. Lichens, lichenicolous and allied fungi found in Asveja Regional park (Lithuania), *Botanica Lithuanica* 18(2): 85–100.

Motiejūnaitė, J., Golubkov, V. V. 2005. Cyanolichens of aquatic and subaquatic habitats in Lithuania and Belarus, *Botanica Lithuanica* 11(1): 35–40.

Motiejūnaitė, J., Kalinauskaitė, J. 1998. The first locality of *Collema flaccidum* (Ach.) Ach. in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 4(3): 325–327.

Motiejūnaitė, J., Kukwa, M., Czarnota, P., Prigodina-Lukošienė, I., Himelbrant, D., Kuznetsova, E., Kowalewska, A. 2003. Lichens and allied fungi collected during the XV Symposium of Baltic Mycologists and Lichenologists in Birštonas, Lithuania, *Botanica Lithuanica* 9(2): 109–119.

Motiejūnaitė, J., Miądlikowska, J. 1998. Revised list of the genus *Peltigera* (Lichenized Ascomycotina) and peltigericolous fungi in Lithuania, *Acta Mycologica* 33(2): 307–316.

Motiejūnaitė, J., Nordin, A., Zalewska, A., Bjelland, T., Hedenås, H., Westberg, M., Heiðmarsson, S., Prigodina, I. 1998. Materials on lichens and allied fungi of Neringa National Park (Lithuania), *Botanica Lithuanica* 4(3): 285–305.

Motiejūnaitė, J., Preikša, Ž. 2010. Lichens and allied fungi of Punios šilas Strict Nature Reserve (Nemuno kilpos Regional park, southern Lithuania), *Botanica Lithuanica* 16(1): 29–36.

Motiejūnaitė, J., Prigodina-Lukošienė, I. 2010. Lichens and allied fungi of Dūkštos oak forest (Neris Regional Park, Eastern Lithuania), *Botanica Lithuanica* 16(2–3): 115–123.

Motiejūnaitė, J., Stončius, D., Dolnik, C., Tõrra, T., Uselienė, A. 2007. New and noteworthy for Lithuania lichens and lichenicolous fungi, *Botanica Lithuanica* 13(1): 19–25.

Motiejūnaitė, J., Stončius, D., Kukwa, M. 2005. Contribution to the Lithuanian flora of lichens and allied fungi. II, *Botanica Lithuanica* 11(1): 41–49.

Mowszowicz, J. 1938. *Flora i zespoły roślinne "Gór Ponarskich" i ich najbliższych okolic*. Wilno.

Mulerčikas, P., Tamutis, V., Kazlauskaitė, S. 2011. New data on several protected and two rare beetle (Insecta, Coleoptera) species registered in Lithuania in 1997–2011, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 23: 30–33.

Nacionalinė ataskaita dėl ES Paukščių direktyvos įgyvendinimo. 2013.

Nagrockaitė, R., Tamutė, B., Tamutis, V. 2011. New and rare beetle (Coleoptera) species from Curonian spit (Lithuania), *New and Rare for Lithuania Insect Species* 23: 34–38.

Natkevičaitė-Ivanauskienė, M. (red.). 1961. *Lietuvos TSR flora* 3. Vilnius.

Natkevičaitė-Ivanauskienė, M. (red.). 1963. *Lietuvos TSR flora* 2. Vilnius.

Natkevičaitė-Ivanauskienė, M. (red.). 1971. *Lietuvos TSR flora* 4. Vilnius.

Natkevičaitė-Ivanauskienė, M. (red.). 1976. *Lietuvos TSR flora* 5. Vilnius.

Natkevičaitė-Ivanauskienė, M., Jankevičienė, R., Lekavičius, A. (red.). 1980. *Lietuvos TSR flora* 6. Vilnius.

Naujalis, J. 1995. *Sporiniai induočiai kaip augalų bendrijų komponentai*. Vilnius.

Naujalis, J., Kalinauskaitė, N., Grinevičienė, M. 1995. *Vadovas Lietuvos kerpsamanėms pažinti*. Vilnius.

Navasaitis, M., Ozolinčius, R., Smaliukas, D., Balevičienė, J. 2003. *Lietuvos dendroflora*. Kaunas.

Noreika, N. 2009. New records of rare species of Coleoptera found in Ukmergė district in 2004–2005, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions* 21: 68–71.

Obelevičius, S. 1994. Naujos retųjų vabzdžių radimvietės vidurio Lietuvoje, *Raudoni lapai* 2: 18–19.

Obelevičius, S. 1996a. Antroji šerinės kalnarūtės (*Asplenium trichomanes* L.) radavietė Lietuvoje, *Raudoni lapai* 4: 42–43.

Obelevičius, S. 1996b. Kalnarūtės Lietuvoje, *Baltasis gandras* 4(5): 18–21.

Obelevičius, S. 1997. Naujos į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų augalų rūšių radavietės Anykščių rajone, *Raudoni lapai*, 5: 32–37.

Obelevičius, S. 1998. Naujos retų rūšių augalų radvietės Anykščių rajone 1997 metais, *Raudoni lapai* 6: 37–38.

Obelevičius, S. 2001. Pūslėtoji aldrūnė (*Aldrovanda vesiculosa*) Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 7(4): 385–386.

Obelevičius, S., Maskoliūnas, A. 1996. Naujos retų rūšių radvietės Anykščių rajone, *Raudoni lapai* 4: 39.

Obelevičius, S., Stukonis, V. 1995. Naujos retų augalų rūšių radvietės Anykščių rajone, *Raudoni lapai* 3: 40–41.

Obelevičius, Ž. 2015. Rare species of beetles (Coleoptera) found in Žaliosios pievų Botanical-zoological preserve, *New and Rare for Lithuania*

Insect Species. Records and Descriptions 27: 39–46.

Orlovskytė, S., Budrienė, A., Budrys, E. 2010. Checklist of cuckoo-wasps (Hymenoptera: Chrysididae) of Lithuania, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 22: 141–156.

Pancekauskienė, D., Urbaitytė, A. 2000. Kuršių nerijos pajūrinės zundos populiacijos nykimo grėsmė ir jos augimviečių apsaugos problemos, iš *Šeštoji mokslinė konferencija „Žmogaus ir gamtos sauga“*. Kaunas, 80–81.

Pankevičius, R. 2007. Naujos saugomų vabzdžių radvietės, *Raudoni lapai* 9: 36–37.

Patalauskaitė, D. 2002. *Rhytidiadelphus loreus* in Lithuania [Šikšninė kerėža (Rhytidiadelphus loreus) Lietuvoje], *Botanica Lithuanica* 8(4): 387–390.

Pileckis, S., Jakaitis, B. 1982. 5 novykh i 2 ochen redkikh dlia Litovskoj SSR vida zhestkokrylykh, obnaruzhennykh v 1971–1980 gg., in V. Jonaitis (sost.). *Novyje i redkije dlia Litovskoj SSR vidy nasekomykh. Soobschenije i opisanija.* 31–36.

Pileckis, S., Monsevičius, V. 1995. *Lietuvos fauna. Vabalai 1*. Vilnius.

Pipinys, J. 1961. Rytų Lietuvos pievų ir žemapelkių samanų ekologijos bruožai ir floristinė sudėtis, *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. C serija* 1(24): 23–42.

Pogorzelec, M., Serafin, A., Banach-Albińska, B., Szczurowska, A., Parzymies, M., Bronowicka-Mielniczuk, U. 2016. Pollen viability of *Salix myrtilloides* L. – an endangered species in Poland, *Acta Agrobotanica* 69(4): 1–9.

Pranaitis, A. 1990. Citrine Wagtail (*Motacilla citreola*) breed in Lithuania, *Acta Ornithologica Lituanica* 2: 140–142.

Pranaitis, A. 1992. Avifauna of Žuvintas Nature Reserve, 1989–90, *Acta Ornithologica Lithuanica* 5–6: 64–71.

Prigodina-Lukošienė, I., Kukwa, M, Naujalis, J. R. 2003. Lichen species new to Lithuania, *Botanica Lithuanica* 9(4): 379–384.

Rašomavičius, V. (red.). 1994. *Aukštadvario apylinkių augmenija*. Vilnius.

Raudonikis, L. 1999. Black-tailed Goodwit: bird of 1998 in Lithuania, *Acta Zoologica Lituanica* 9(1): 215–218.

Raudonikis, L., Riauba, G., Brazaitis, G., Čerkauskas, A., Dagys, M., Pakštytė, E., Pranaitis, A., Preikša, Ž., Skuja, S., Stanevičius, V., Vaitkuvienė, D. 2016a. *Europos bendrijos svarbos paukščių rūšių monitoringo metodikos*. Vilnius.

Raudonikis, L., Riauba, G., Kirstukas, M., Kriaučiūnienė, A. 2016b. *Atgimstanti Tyrulių pelkė*. Vilnius.

Regelis, K. 1939. Medžiaga Lietuvos piktžolėms pažinti, *VDU Botanikos sodo raštai* 6: 41–93.

Reichel, K. von. 2013. 70 Jahre nach Theodor Schütze –Das Preußische Laserkraut (Laserpitium prutenicum) in Ostsachsen und angrenzenden Gebieten, *Berichte der Naturforschenden Gesellschaft der Oberlausitz* 21: 17–30.

Reimers, H., Hueck, K. 1929. Vegetationsstudien auf litauischen und ostpreussischen Hochmooren. Beitraege zur Natur- und Kulturgeschichte Litauens und angegrenzender Gebiete. Muenchen.

Repečka, R., Bukelskis, E., Kesminas, V. 1998. *Lietuvos žuvys. Baltijos žuvys*. Vilnius.

Ryla, M. 2001. Diversity, state and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania, *Journal Europäischer Orchideen* 33(1): 495–516.

Ryla, M. 2003. Lietuvos gegūnių (*Dactylorhiza*) atpažinimo problemos, *Botanica Lithuanica* Suppl. 5: 47–61.

Rimšaitė, J., Ivinskis, P., Jefanovas, A. 2015. Data on five beetle species included in Lithuanian Red Book, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 27: 35–38.

Schäffer, N., Gallo-Orsi, U. 2001. *European Union action plans for eight priority bird species*. Luxembourg.

Schlesh, H., Krausp, C. 1938. Zur Kenntnis der Land- und Süßwassermollusken Litauens, *Archiv für Molluskenkunde der Deutschen Malakozoologischen Gesellschaft und der Senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft* 70 (2/3): 73–125.

Sendžikaitė, J., Pakalnis, R., Lazdauskaitė, Ž., Avižienė, D., Jarašius, L., Ptašekienė, V. 2010. Vegetation peculiarities and management possibilities of Smeltė Botanical Reserve, *Botanica Lithuanica* 16(4): 169–176.

Sidaravičius, J., Sidaravičienė, V. 2004. Medvarlių radvietės Veisiejų regioniniame parke, *Raudoni lapai* 8: 21.

Sinkevičienė, Z. 1999. Vandeninės plaumuonės (*Nymphoides peltata* (S. G. Gmelin) O. Kuntze) bei jos bendrijų paplitimas Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* (5)3: 219–226.

Sinkevičienė, Z. 2001. *Najas flexilis* ir *Najas minor* Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 7(2): 203–208.

Sinkevičienė, Z. 2004. Charophyta of the Curonian Lagoon, *Botanica Lithuanica* 10 (1): 33–57.

Sinkevičienė, Z. 2013. *Succisella inflexa* – a neglected species in meadows of Lithuania, *Botanica Lithuanica* 19(1): 67–71.

Sinkevičienė, Z. 2016. *Caldesia parnassifolia* – not extinct in Lithuania, *Botanica Lithuanica* 22(1): 49–52.

Sinkevičienė, Z., Bučas, M., Ilginė, R., Vaičiūtė, D., Kataržytė, M., Petkuvienė, J. 2017. Charophytes in the estuarine Curonian Lagoon: are there changes in diversity, abundance and distribution since late 1940s?, *Oceanological and Hydrobiological Studies* 46(2): 186–198.

Sinkevičienė, Z., Gudžinskas, Z. 2012. Pūslėtosios aldrūnės (*Aldrovanda vesiculosa* L.) apsaugos planas, *Raudoni lapai* 14: 75–85.

Sinkevičienė, Z., Urbaitė-Maževič, N. 2012. *Lychnothamnus barbatus* (Meyen) Leonh. in shallow Lake Šventininkai (Lithuania) – rediscovered after 50 years, *Biodiversity: Research and Conservation* 25: 91–96.

Sinkevičius, S. 2009. Saugomos rūšys Zarasų rajone, *Raudoni lapai* 11: 46–47.

Skeiveris, R., Paplauskis, E. 1998. Nauji duomenys apie retas ir saugomas gyvūnų rūšis Pajūrio regioniniame parke 1997–1998 metais, *Raudoni lapai* 6: 28–29.

Skov, H., Heinänen, S., Žydelis, R., Bellebaum, J., Bzoma, S., Dagys, M., Durinck, J., Garthe, S., Grishanov, G., Hario, M., Kieckbusch, J. J., Kube, J., Kuresoo, A., Larison, K., Luigujoe, L., Meissner, W., Nehls, H. W., Nilsson, L., Petersen, I. K., Roos, M. M., Pihl, S., Sonntag, N., Stock, A., Stipniece, A., Wahl, J. 2011. *Waterbird Populations and Pressures in the Baltic Sea*. Copenhagen.

Skuja, S. 2017. Uralinių pelėdų lizdavietės – 2016 m. sezono apžvalga, *Paukščiai* 33: 32–35.

Skujienė, G. 2004. Lietuvos šliužų (Gastropoda: Arionoidea, Limacoidea) sistematika ir paplitimas. *Daktaro disertacija*. Vilnius.

Skujienė, G., Augutis, D., Karpuška, R., Gintaras, A., Bastytė, D., Vaivilavičius, G. 2017. Population Size and Structure of the Freshwater Mussel *Unio crassus* (Philipsson, 1788) in Lithuania and Implications for Conservation, in *International Conference "Smart Bio".* May 18–20, 2017, Kaunas. 119.

Sławiński, W. 1924. *Zielone jeziora pod Wilnem*. Wilno.

Stanevičius, V., Švažas S. 1997. Historical, ecological and sociodemographic aspects of the status of Ferruginous Duck population in South Lithuania, *Acta Zoologica Lituanica*, 6: 79–89.

Stanevičius, V., Švažas, S., Raudonikis, L. 2003. Population of Garganey and Shoveler in Lithuania, in S. Švažas, J. Viksne, A. Kuresoo, A. Kuzulin (eds). *The Garganey and Shoveler in Baltic countries*. Vilnius, 71–89.

Stanevičius, V., Švažas, S., Raudonikis, L., Dagys, M. 2002. Waterbirds of large fish ponds in Lithuania, in S. Švažas, A. Kozulin (eds). *Waterbirds of large fish ponds in Lithuania and Belarus*. Vilnius, 54–111.

Stanevičius, V., Švažas, S., Raudonikis, R., Gražulevičius, G. 2008. Staging and moulting concentrations of the Common Pochard (*Aythya ferina*) in Lithuania. *Acta Zoologica Lituanica* 18(4): 273–282

Stanionis, D., Petrikas, T. 2011. New and rare Coleoptera species in Lithuania, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions* 23: 39–48.

Stanionytė, A. 1988. Lietuvos TSR saugomų teritorijų žirgeliai (Odonata). *Acta Entomologica Lituanica*, 9: 20–26.

Stanionytė, A. 1993a. Jono Aleknos Lietuvoje rastų žirgelių (Odonata) sąrašas, iš *Lietuvos entomologų draugijos metinės konferencijos medžiaga.* Vilnius, 34–41.

Stanionytė, A. 1993b. The check-list of dragonflies (Odonata) of Lithuania, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions of 1993*: 50–60.

Stankevičiūtė, J. 2000. Lietuvos pajūrio smėlynų augalų bendrijų sintaksonominė struktūra, *Botanica Lithuanica* 6(2): 175–202.

Staponkus, R., Barčkutė, D. 2009. New record of *Bembix rostrata* (Linnaeus, 1758) (Hymenoptera: Crabronidae) in Lithuania, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 21: 150–152.

Steponėnas, A. 2003. Golden loach (*Sabanejewia aurata* (de Filippi, 1865)) – a new freshwater fish species in Lithuania, *Acta Zoologica Lituanica*, 13(3): 279–282.

Steponėnas, A. 2010. Kirtiklių (Pisces, Cobitidae) taksonomija ir ekologija Lietuvos vidaus vandenyse. *Daktaro disertacija*. Vilnius.

Strazdaitė, J., Jankevičienė, R., Lazdauskaitė, Ž. 1976. Baranavos ir Kanio raisto botaninių-zoologinių draustinių ežerų augalija, *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. C serija* 3(75): 21–27.

Stukonis, V., Obelevičius, S. 1994. Retieji augalai Gaižiūnų girininkijoje, *Raudoni lapai* 2: 41–42.

Sunhede, S., Vasiliauskas, R. 2003. Hotade tickor på ek i Litauen, *Svensk Botanisk Tidskrift* 97(5): 252−265.

Szeliga-Mierzeyewski, W. 1927. Die Geradflügler (Orthoptera) der Umgegend von Wilno, *Polskie pismo entomologiczne* 6(1/2): 59–68.

Šablevičius, B. 1993. Dvi naujos boheminio aukšliavarpio (*Ptychoverpa bohemica* Bound.) radimvietės, *Raudoni lapai* 1: 52.

Šablevičius, B. 1994. Naujos retų augalų rūšių radimvietės Rytų Lietuvoje, *Raudoni lapai* 2: 37.

Šablevičius, B. 1994. Retųjų rūšių vabalų (Coleoptera) naujos radimvietės rytų Lietuvoje*, Raudoni lapai* 2: 19.

Šablevičius, B. 1995. Retų vabalų rūšių naujos radvietės, *Raudoni lapai* 3: 19–20.

Šablevičius, B. 2000. Smėlinė auslinda (*Labidura riparia*) Kuršių nerijoje, *Raudoni lapai* 7: 29.

Šablevičius, B. 2001a. Belapė antbarzdė (*Epipogium aphyllum*) Lietuvoje, *Botanica Lithuanica* 7(4): 379–383.

Šablevičius, B. 2001b. The past and present status of the Osprey *Pandion haliaetus* in Lithuania, *Vogelwelt* 122: 219–221.

Šablevičius, B. 2003. New and rare for Lithuania beetle (Coleoptera) species, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions* 15: 11–24.

Šablevičius, B. 2007. Retų rūšių vabzdžių ir augalų naujos radvietės, *Raudoni lapai* 30: 31.

Šablevičius, B. 2011. *Vabalai*. Kaunas.

Šablevičius, B. 2013. *Lututė. Gyvenimas drevėje*. Kaunas.

Šablevičius, B. 2014. *Lietuvos paukščiai Aukštaitijos nacionalinio parko gamtoje*. Kaunas.

Šablevičius, B., Ferenca, R. 1995. 14 new and 3 rare for Lithuania species of Coleoptera found in 1987–1994, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions of 1994–1995*. 145–147.

Šablevičius, B., Ferenca, R. 1995. 14 new and 3 rare for Lithuania species of Coleoptera found in 1987–1994, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions of 1994–1995*. 145–147.

Šablevičius, B., Survilaitė, A. 2017. Belapės antbarzdės (*Epipogium aphyllum* Sw.) augaviečių būklė ir populiacijų dinamika Aukštaitijos nacionaliniame parke, iš R. Pakalnis (red.). *Gamtos vertybių būklė saugomose teritorijose*. 5–12.

Šarkinienė, I. 1961. Rytų ir pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė, *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija* 1: 159–194.

Šeštokas, J. 1969. Vėžių paplitimas, išteklių būklė ir jų atstatymo galimybės Lietuvoje. *Disertacija biologijos mokslų kandidato laipsniui įgyti*. Vilnius.

Šivickis, P. 1960. *Lietuvos moliuskai ir jų apibūdinimas,* 161–162. Vilnius.

Švažas, S., Janaus, M., Kozulin, A., Kuresoo, A., Miščenko, A., Natykanec, V., Stanevičius, V., Viksne, J. 2010. Garganey, in: J. Viksne, S. Švažas, A. Czaijkowski, M. Janaus, A. Miščenko, A. Kozulin, A. Kuresoo, V. Serebryakov. *Atlas of Duck populations in Eastern Europe.* Vilnius, 90–105.

Švažas, S., Jusys, V., Raudonikis, L., Žydelis, R. 2001. *Snipes (Gallinago gallinago, Gallinago media, Lymnocryptes minimus) in Lithuania*. Vilnius.

Švažas, S., Kozulin, A. 2002. *Waterbirds of large fishponds of Belarus and Lithuania*. Vilnius.

Švitra, G. 1984. Šventosios vidurupio ir žemupio slėnio buožiaūsiai drugiai (Lepidoptera, Rhopalocera) 1974–1981 m., *Acta Entomologica Lithuanica* 7: 95–102.

Švitra, G. 1995. *Brenthis hecate* D. & S. (Lepidoptera, Nymphalidae) – a Boreo-Montane species in Lithuania: notes on its distribution, ecology, early stages and state, in I. Valovirta, P. T. Harding, D. Kime (eds.). *Threatened species and bioindicators at the Pan-European level (Proceedings of the Ninth International Colloquium of the European Invertebrate Survey, Helsinki 3–4 September 1993)*. Helsinki.

Švitra, G. 2007. New record of *Cicadetta montana* (Homoptera: Cicadidae) in Lithuania, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions* 19: 13–14.

Švitra, G. 2009. Data on eight protected species of dragonflies (Odonata) recorded in Lithuania in 2003–2009, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 21: 5–11.

Švitra, G., Aliukonis, A. 2009. Data on five protected species of beetles (Coleoptera) recorded in Lithuania in 2007–2009, *New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions* 21: 72–75.

Švitra, G., Bačianskas, V., Kvietkauskas, R., Mikalauskas, D., Ūsaitis, T. 2017. 3 new and 159 rare for the Lithuanian fauna Lepidoptera species recorded in 2016–2017, *Bulletin of the Lithuanian entomological society* 1(29):77–104.

Švitra, G., Bačianskas, V., Ūsaitis, T., Lukoševičius, D. 2011. Four new and 153 rare for the Lithuanian fauna Lepidoptera species recorded in 2011, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 23: 67–93.

Švitra, G., Gliwa, B. 2008. New records of *Nehalennia speciosa* (Charpentier, 1840) (Odonata, Coenagrionidae) in Lithuania in 2006–2008, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 20: 10–13.

Tałałaj, I., Ostrowiecka, B., Włostowska, E., Rutkowska, A., Brzosko, E. 2017. The Ability of Spontaneous Autogamy in Four Orchid Species*: Cephalanthera rubra*, *Neottia ovata*, *Gymnadenia conopsea*, and *Platanthera bifolia*, *Acta Biologica Cracoviensia* 59(2): 51–61.

Tamutis, V. 2005. Beetles (Insecta, Coleoptera) of the Red Data Book of Lithuania, in J. Sklodowski, S. Huruk, A. Barševskis, S. Tarasiuk (eds.). *Protection of Coleoptera in the Baltic Sea Region*. Warsaw.

Tamutis, V., Tamutė, B., Ferenca, R. 2015. New data on rare and insufficiently known species of ground beetles (Coleoptera: Carabidae: Nebriinae, Carabinae, Omophroninae, Elaphrininae, Scaritinae, Broscinae) in Lithuania, *New and Rare for Lithuania Insect Species* 27: 47–62.

Thell, A., Moberg, R. 2011. *Parmeliaceae. – Nordic Lichen flora* (4). Uppsala.

Treinys, R. 2005. The Greater Spotted Eagle (*Aquila clanga*): previous, current status and hybridisation in Lithuania*, Acta Zoologica Lituanica* 15: 31–38.

Treinys, R. 2006. First breeding attempt of Golden Eagle (*Aquila chrysaetos* L.) in Lithuania, *Acta Zoologica Lituanica* 16: 78–79.

Treinys, R. 2009. Erelio rėksnio (*Aquila pomarina*) buveinių pasirinkimas ir populiacijos būklė arealo šiaurės vakarų periferijoje. *Daktaro disertacija*. Vilnius.

Treinys, R., Dementavičius, D., Rumbutis, S., Švažas, S., Butkauskas, D., Sruoga, A., Dagys, M. 2016. Settlement, habitat preference, reproduction, and genetic diversity in recovering

the white-tailed eagle *Haliaeetus albicilla* population, *Journal of Ornithology* 157: 311–323.

Treinys, R., Lõhmus, A., Stončius, D., Skuja, S., Drobelis, E., Šablevičius, B., Rumbutis, S., Dementavičius, D., Naruševičius, V., Petraška, A., Augutis, D. 2008. At the border of ecological change: status and nest sites of the Lithuanian black stork *Ciconia nigra* population 2000–2006 vs. 1976–1992, *Journal of Ornithology* 149: 75–81.

Treinys, R., Stončius, D., Skuja, S., Rumbutis, S. 2013. *Mažasis erelis rėksnys*. Vilnius.

Urbonas, V. 1997a. *Lietuvos grybai. Kempiniečiai (Polyporales), žvynabaravykiečiai (Strobilomycetales), baravykiečiai (Boletales), guoteniečiai (Hygrophorales)* 8(1). Vilnius.

Urbonas, V. 1997b. *Lietuvos grybai. Baltikiečiai (Tricholomatales)* 8(2). Vilnius.

Urbonas, V. 1999. *Lietuvos grybai. Agarikiečiai (Agaricales), gijabudiečiai (Entolomatales)* 8(3). Vilnius.

Urbonas, V. 2001. *Lietuvos grybai. Musmiriečiai (Amanitales), ūmėdiečiai (Russulales)* 8(4). Vilnius.

Urbonas, V. 2005. *Lietuvos grybai. Nuosėdiečiai (Cortinariales)* 8(5). Vilnius.

Urbonas, V. 2007. *Lietuvos grybų atlasas*. Vilnius.

Uselis, V., Butleris, A., Kirstukas, M., Adomaitis, E., Kesminas, V., Ferenca, R. 2007. Viešvilės rezervato saugomų gyvūnų rūšių sąvadas, *Raudoni lapai* 9: 75–77.

Vaivilavičius, G. (red.). 2008. *Vabzdžiai ir moliuskai Kauno ir Kaišiadorių rajonų saugomose teritorijose*. Kaunas.

Valius, M. (sud). 1980. *Lietuvos TSR vandenų paukščiai ir jų ekologija*. Vilnius.

Valius, M. 1990. *Gamtininko dienoraštis*. Vilnius.

Viksne, J., Švažas, S., Czajkowski, A., Janaus, M., Mischenko, A., Kozulin, A., Kuresoo, A., Serebryakov, V. 2010. *Atlas of duck populations in Eastern Europe*. Vilnius.

Virbickas, J. 2000. *Lietuvos žuvys*. Vilnius.

Višinskienė, G. 2009. The updated checklist of Lithuanian caddisflies (Insecta: Trichoptera) with notes on species rarity, *Acta Zoologica Lituanica* 19(1): 25–40.

Weber, C. A. 1902. *Über die Vegetation und Enstehung des Hochmoors von Augstumal im Memeldelta*. Berlin.

Welter-Schultes, F. W. 2012. *European non-marine molluscs, a guide for species identification*. Göttingen.

Wróblewska, A. 2013. High genetic diversity within island-like peripheral populations of *Pedicularis sceptrum-carolinum*, a species with a northern geographic distribution, *Annales Botanici Fennici* 50: 289–299.

Zapkuvienė, D., Petrauskienė, L. 2000. *Medicininė dėlė: anatomija, fiziologija, ekologija*. Vilnius.

Žalneravičius, E., Gudžinskas, Z. 2016. Assessment of the data on distribution, habitats and population size of *Liparis loeselii* (Orchidaceae) in Lithuania, *Botanica Lithuanica*, 22(1): 3–15.

Žėbaitė, M., Iršėnaitė, R., Kutorga, E. 2012. Saugomų medieną ardančių grybų stebėjimai 2011 m., *Raudoni lapai* 14: 6–7.

LIETUVOS RAUDONOJI KNYGA
Gyvūnai • Augalai • Grybai

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
A. Jakšto g. 4, LT-01105 Vilnius, Lietuva
Tel. +370 626 22 252, el. paštas *info@am.lt, https://am.lrv.lt*

Spaudai parengė viešoji įstaiga „Lututės“ leidykla
Spausdino uždaroji dizaino ir leidybos akcinė bendrovė „Kopa“
Tiražas – 3000 egz.